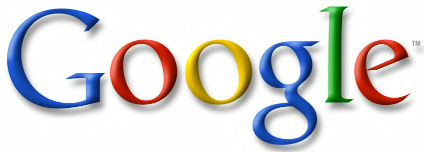

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

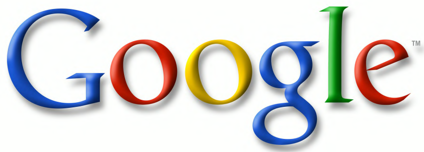
+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at http://books.google.com/

Jest to cyfrowa wersja książki, która przez pokolenia przechowywana była na bibliotecznych półkach, zanim została troskliwie zeskanowana przez Google w ramach projektu światowej biblioteki sieciowej.

Prawa autorskie do niej zdążyły już wygasnąć i książka stała się częścią powszechnego dziedzictwa. Książka należąca do powszechnego dziedzictwa to książka nigdy nie objęta prawami autorskimi lub do której prawa te wygasły. Zaliczenie książki do powszechnego dziedzictwa zależy od kraju. Książki należące do powszechnego dziedzictwa to nasze wrota do przeszłości. Stanowią nieoceniony dorobek historyczny i kulturowy oraz źródło cennej wiedzy.

Uwagi, notatki i inne zapisy na marginesach, obecne w oryginalnym wolumenie, znajdują się również w tym pliku – przypominając długą podróż tej książki od wydawcy do biblioteki, a wreszcie do Ciebie.

Zasady użytkowania

Google szczyci się współpracą z bibliotekami w ramach projektu digitalizacji materiałów będących powszechnym dziedzictwem oraz ich upubliczniania. Książki będące takim dziedzictwem stanowią własność publiczną, a my po prostu staramy się je zachować dla przyszłych pokoleń. Niemniej jednak, prace takie są kosztowne. W związku z tym, aby nadal móc dostarczać te materiały, podjęliśmy środki, takie jak np. ograniczenia techniczne zapobiegające automatyzacji zapytań po to, aby zapobiegać nadużyciom ze strony podmiotów komercyjnych.

Prosimy również o:

- Wykorzystywanie tych plików jedynie w celach niekomercyjnych
  Google Book Search to usługa przeznaczona dla osób prywatnych, prosimy o korzystanie z tych plików jedynie w niekomercyjnych celach prywatnych.
- Nieautomatyzowanie zapytań
  Prosimy o niewysyłanie zautomatyzowanych zapytań jakiegokolwiek rodzaju do systemu Google. W przypadku prowadzenia badań nad tłumaczeniami maszynowymi, optycznym rozpoznawaniem znaków lub innymi dziedzinami, w których przydatny jest dostęp do dużych ilości tekstu, prosimy o kontakt z nami. Zachęcamy do korzystania z materiałów będących powszechnym dziedzictwem do takich celów. Możemy być w tym pomocni.
- Zachowywanie przypisań
  Źnak wodny"Google w każdym pliku jest niezbędny do informowania o tym projekcie i ułatwiania znajdowania dodatkowych materiałów za pośrednictwem Google Book Search. Prosimy go nie usuwać.
- Przestrzeganie prawa
  W każdym przypadku użytkownik ponosi odpowiedzialność za zgodność swoich działań z prawem. Nie wolno przyjmować, że skoro dana książka została uznana za część powszechnego dziedzictwa w Stanach Zjednoczonych, to dzieło to jest w ten sam sposób traktowane w innych krajach. Ochrona praw autorskich do danej książki zależy od przepisów poszczególnych krajów, a my nie możemy ręczyć, czy dany sposób użytkowania którejkolwiek książki jest dozwolony. Prosimy nie przyjmować, że dostępność jakiejkolwiek książki w Google Book Search oznacza, że można jej używać w dowolny sposób, w każdym miejscu świata. Kary za naruszenie praw autorskich mogą być bardzo dotkliwe.

Informacje o usłudze Google Book Search

Misją Google jest uporządkowanie światowych zasobów informacji, aby stały się powszechnie dostępne i użyteczne. Google Book Search ułatwia czytelnikom znajdowanie książek z całego świata, a autorom i wydawcom dotarcie do nowych czytelników. Cały tekst tej książki można przeszukiwać w internecie pod adresem `http://books.google.com/`

HARVARD COLLEGE LIBRARY
SOUTH AMERICAN COLLECTION

THE GIFT OF ARCHIBALD CARY COOLIDGE, '87
AND CLARENCE LEONARD HAY, '08
IN REMEMBRANCE OF THE PAN-AMERICAN SCIENTIFIC CONGRESS
SANTIAGO DE CHILE DECEMBER MDCCCCVIII

SPRAWOZDANIA

KOMISYI JĘZYKOWÉJ

AKADEMII UMIEJĘTNOŚCI.

Tom III.

W KRAKOWIE,
W DRUKARNI UNIWERSYTETU JAGIELLOŃSKIEGO,
pod zarządem Ign. Stelcla.
1884.

SPRAWOZDANIA

KOMISYI JĘZYKOWEJ

AKADEMII UMIEJĘTNOŚCI.

Tom III.

KRAKÓW.
W DRUKARNI UNIWERSYTETU JAGIELLOŃSKIEGO
pod zarządem Ignacego Stelcla
1884.

L Soc 3751.80.85

~~Philol 117~~

Harvard College Library
Gift of
Archibald Cary Coolidge, Ph. D.
July 1, 1895.

JUL 12 1911

Spis rzeczy.

Str.

1. Wykaz form przypadkowych zawartych w zabytku języka polskiego z wieku XV. pod tyt.: „Glossa super epistolas per annum dominicales", wydanym przez Dra Wł. Wisłockiego opracował Roman Zawiliński 1
2. Wykaz form przypadkowych w książeczce Nawojki opracował Jan Hanusz 20
3. Wykaz form przypadkowych zawartych w kilku mniejszych zabytkach języka polskiego z wieku XV. opr. Jan Hanusz . . 58
4. Dwa przyczynki do starożytnego słownictwa polskiego podał Teodor Wierzbowski 66
5. Modlitewnik siostry Konstancyi z r. 1527 wydał Dr. Wł. Wisłocki 73
6. Roty przysiąg krakowskich z lat 1399—1418 zebrał Bolesław Ulanowski 185
7. Żywot ojca Amandusa (bł. Henr. Suso zakonu ś. Dominika) z kodeksu XVI w. wydał X. Ignacy Polkowski 198
8. Kilka aktów polskich z archiwum krajowego w Krakowie podał Bol. Ulanowski 332
9. Cennik wydany dla rzemieślników miasta Książa przez Piotra Kmitę, wojewodę krakowskiego w r. 1538 podał. Bol. Ulanowski 350
10. Spis wyrazów podhalskich podał August Wrześniowski . . 361
11. Archaizmy w języku Jana Kochanowskiego zebrał i opracował Gustaw Blatt 376
12. Materyjały do morfologii języka polskiego z początku XV wieku, na podstawie zapisków sądowych w Księdze ziemi Czerskiej; zebrał i opracował Gustaw Blatt 401
13. Instrumentalis i Locativus Pluralis deklinacyi rzeczownikowej w dziele Mikołaja Reja z Nagłowic: Apocalypsis z 1565 roku; opracował Bolesław Szomek 435

Wykaz form przypadkowych

zawartych w zabytku języka polskiego z wieku XV. pod tyt.: „*Glossa super epistolas per annum dominicales*“, wydanym przez Dra Wł. Wisłockiego.

(Sprawozdania Komisyi językowéj Ak. Um. T. I. 1880).

opracował

Roman Zawiliński.

(Liczby przy formach przypadkowych umieszczone oznaczają perykopy tekstu w wydaniu Dra Wisłockiego; liczby w nawiasie podają wielokrotność formy w perykopie).

I. Deklinacyja rzeczownikowa.

§. 1. Singularis Nominativus. Temata na -a masc. Na końcu znajduje się spółgłoska twarda: czlowyek 3, 12, 13, 19, 32 (*2 r.*); czlowek· 29; czlek 37; grzek 3; yazyk 19; zwyąk 27; zwyęk 27; mlodzonek (*heres parwlus*) 5; uzythek 25, 37; przeczywnyk 31; bog 3, 13, 19 (*2 r.*); boog 2 (*2 r.*), 38; duch 36, 38, 45; grzech 16 (*2 r.*), 42; szluch 32; pochop 34; gnyew 33; klengoth (*? testimonium dei*), 21; zywoth 30, 35; szlad 22; zaclad 11; wyatr 27; zakal 34; schum 27 (*2 r.*); pan 2 (*2 r.*), 3, 28; krzesczyaan 12; zwon 13; czas 14; raz 34; wsdraz (forma, imago) 1; wzdraz 51; wzraaz 51.

Imiona własne; Luciper 19; Pawel 12; Adam 19; Cristus 19, 34 (*2 r.*); Jesus 19.

Wzdłużone samogłoski **napotykamy przeto przed dźwięcznym** g: boog, *przed dźwięcznym* z: **wzraaz**; *przed nosowym* n: **krzesczyaan.**

§. 2. Temata na -ja *mascul. Końcówkami są spółgłoski miękkie:* oczecz 19; szluchacz 25; **wypowyedacz 30; zaltarz 48; sząpyerz 21;** zal 12; msczyczel 15; Isay**aasch 2.**

§. 3. Temata na -a *neutra. Po twardych spółgłoskach końcówką jest* o: krzesczyanstwo 25; **lakomstwo 16** *(2 r.)*; **nabozenstwo 25** *(2 r.)*; oczczowstwo 44; **wolenstwo 23; stadlo 14.**

§. 4. Temata na -ja *neutra. Po* j *resp. zmiękczonéj spółgłosce końcówką jest* e: mylosierd**ze 7, 13; szyercze 44; dzecowanye 16;** nyepokalanye 25; obczowa**nye 23; oczekawanye 42; offyerowanye 16;** polayanye 42; przykaszą**nye 9, 15; przyrownanye 51; szkonanye 35,** 51; wolanye 16; wydanye **16; wysnanye 2; zagnyewanye 42; broyenye** 23; obyawyenye 38; **pokolenye 2; popelnyenye 5, 35; potępyenye** 51; przemyenyenye 24; **przyrodzenye 32; rosumyenye 2; rostargnyenye** 42; stworzenye 32; **wyobrazenye 51; wzyawyenye 7; zaczmyenye** 24; zaloszenye 44; **zapadnyenye 51; zlomyonye 12.**

§. 5. Temata na -ā *feminina*: **chawala 3; chwala 2, 51; gądzba** 48; lasska 29, 44; laszka **26, 29; mowa 16; nyeczystota 42; otplata** 3; pobuthka 12; pokussa **37; prawda 2; sczodroba 42; stopa 22;** szlvzba 42; vmowa 42.

Męskie: starosta 12.

§. 6. Temata na -jā *feminina:* **maczycza 2; obyethnyczą 2;** pracza 12; vola 48; wola **15; bracza 23,** *używane jako collectivum w zastępstwie plur. od sg. nom.* **brat.** *Tu należą masculina:* **męszo**boycza 30; naszladowcza **51; przywyąsczа 25.**

§. 7. Temata męskie pierwot. na -i: **dzen 14; ogyen 27.**

Temata żeńskie pierw. na -i: **czanscz 6; dobrocz 29, 42; kaszn** 9; myedz 13; mocz (moc) **19; smyercz 35; szmyercz 35; zamyesz** (zamiesz, *od zamieszać, zaczynić np. ciasto*) **20; boyezlywoscz 33;** chybkoscz 25; czvynoscz **12; czyerpedlywoscz 42; czyrpyedlywoscz** 10; dlugoscz 44; falschiwo**scz 22; gląbokoscz 44; gysznoscz** (jisność, „*essencia*") 12; klamlywo**scz 16; llsczywoscz 22; luboscz 37; luthoscz** 7; lutoscz 10, 42; myloscz **33, 29, 13; nyewyadomoscz 23; opwytoscz** 42; potrzebyznoscz 30; **przezlysnoscz 26; przygemnoscz 7; pylnoscz** 12; radoscz 32; **szlawathnoscz 14; szmyslnoscz 42; szprosznoscz** 16; szchyrokoscz **44; vmyernoscz 42, 10; wdząncznoscz 16;** wolnoscz 32; wstawycznoscz *(ustawiczność)* **12; wyadomoscz 13; wyelgoscz** 26; wyssokoscz 44; **zaszroscz 42.**

§. 8. Temata na -u *masc.:* **syn 5; dom 27.**

§. 9. Temata spółgłoskowe. Temata na -en *męskie:* **korzeen 2.**

Temata na -es *nijakie:* **czalo 42, 45, 51.**

§. 10. Genetivus sing. Temata męskie pierw. na -a. *Z końcówką pierwotną* -a: angyola *(anioła)* **37; boga 2, 16, 19, 34; bogą** 2; od boga 12, 23, 26; **booga 29; brata 9; czlowyeka 32; ducha**

32. 38 (*2 r.*); 43 (*2 r,*), 45; duchą 2; dvcha 36; luda *w zwrocie*: w roztargnyenyv luda 14; *i:* starosta ludą 12; oszla 9; pana 1, 19, 22; poszla (*posla*) 9; zywota 12; zywotha 34; zywothą 2.

W funkcyi accusativu: boga 7, 9 (*2 r.*); czlowyeka 12; ducha 44; pana 15, 45; zywota 30; przes proroką 2.

Kryska przy a (ą) *w końcówce imion:* bogą, duchą, ludą, zywothą, proroką, *jest omyłką pisarza. Długie* o (oo) *nominativu* boog *zjawia się i tu jeszcze w jednym przykładzie.*

Z końcówką -u: czaszu 14, 32; cząsv 5; czassu 35; czaszv 48; z gnyew (*z gniewu*) 13; grzechv 9, 22, 34, 43; od grzechv 8, 15, 22, 34; przez grzechv 22; z grzechv 34 (*2 r.*); oblokv 11; podlug rosumv 42; szandw 3; szmyechu 16; vmyszlu 33; vrzędv 6; vrzędu 7, 9; zakonv 12, 13; nyestatkv 9; vczynkv 33, 43.

Jezus ma gen. Jezu: Jesu Crista 1; podlug navky Yesu Crystowey 2; przez mocz Geszu Cristvszową 32. *Obok tego mamy formę Jezusa:* od Yezussa 38; przez pana Jezvsza 15. *Christus ma gen. Christusa:* podług Cristusza 22; nasladownyczy Cristussa 42; *obok* Christa: Jesu Crista 1; prze pana Crista 45.

§. 11. A zatym: Końcówka -a *znajduje się:*

a) w wyrazach oznaczających pojęcie osobistości: angyola, boga, brata, czlowyeka, ducha, luda, pana, poszla, proroka, Crista, Cristussa, Yezussa;

b) w imionach zwiérząt: oszla;

c) w wyrazach oznaczających pojęcia umysłowe: zywota.

Końcówkę zaś -u mają:

a) wyrazy oznaczające władze i stan umysłu i duszy: z gnyew, grzechv, podlug rosumv, szandv, szmyechu, vmyszlu, nyestatkv, vczynkv, vrzędu, zakonv;

b) wyrazy oznaczające czas: czassv;

c) nazwy zjawisk w przyrodzie: oblokv.

Ze stanowiska fonetycznego trudno postawić jakiekolwiek prawidło; widzimy bowiem, że z tąż spółgłoską temata mają różne końcówki.

§. 12. Temata na -ja *masc. Z końcówką* -a: conya (*konia*) 10; krzysza 22; pokoya 45; koncza 13; oczcza 19; otcza 25, 29, 34; otczą 2; tworcza 9; nyeprzyaczela 16.

W funkcyi accusat.: ysze mnye sądzycze yako nyewernego szchafarza 3; oczcza, mylvy oczcza 9.

Z końcówką -u: ze wschego rodzayv 27.

Temata na -i *masc. podług analogiji tematów na* -ja: dnya sządnego 31.

§. 13. Temata na -a *neutra mają końcówkę* -a: bostwa 19; czlowyeczenstwa 19; nyedowyarstwa 16; obloystwa 42; od poganstwa 12; pyanstwa 42; roszpaczstwa 16; zwolenstwa 25; bractwa 33; dzyedzycztwa 52; prorocztwa 13; szwadecztwa 9; podlug uwlocztwa 12.

§. 14. Temata na -ja *neutra mają końcówkę* -a: lycza 51, sercza 48; szercza 12, 45; szyercza 3; morza 12; s myloserdzą 2; s powyetrza 27; z pyczya 1; sz wesela 2; wessela 48; wyeszela 2; z gedzenya 1; nawyedzena 23, 31; obyawyenya 32; oczekawanya 44; odkupyenya 32; odszlonyenya 32; oszządzena 32; pogorschenya 14; pokolenya 12; podlug poloszenyą 7; dla przeszrzenya 34; z przeszladowenya 12; dla przewycząszenya 16; przesz przezstąnya 12; rządzenya 51; bez schemranya 26; stworzenya 13; vznanya 52; weszwanya 45; podlug wstawyenya 34; wydzenya 12; wylanya 12; wyzwolenya 32; wuczalowanya 16; szbąwyenya 9; zbawyenya 14; zmyenyenya 32.

§. 15. Temata na -a *feminina mają* y, i: chwali 2; chwaly 7, 30, 32; chawaly 43; cznothy 26; lasky 6, 7, 26; laszky 13, 30; mowy 2; navky 2; odplati 35; pokvssy 37; pomsti 42; pomsty 13; podlug prawdy 2; od prawdy 25; szlugy 19; od slozby 32; od szlvzby 32; zluszby 7; szony 9; prze troszky 44; vyary 6; wyary 7.

§. 16. Temata na -ja *feminina mają końcówhę* -e (*stsł.* ѧ): wasze dusche 6; ktoreykole dusche 15; s teytho maczycze 2; w gednosczy nadzege 45; z przydcze (*per ignoranciam*) 43; szwyątey troycze a tagemnycze nyewymowney 12; zyemye obyeczaney 37. *Obok tego spotykamy już formy analogiczne do tematów na* -ā *z końcówką* -y: duszy 9; vaszey braczy 31, *a nawet do adiect. fem. dekl. złożonéj z końcówką* -ey: zlomyonye lodzey 12; s dobrey przydczey (*przygody*) 7; z woley 32; vznanye wolyey 52.

§. 17. Temata na -i *feminina mają końcówkę* -i: czczy 13; dobroczy 23; korysczy (*korzyści*) 9; podlug moczy 44, 51, 52; myszly 48; dla nyemoczy 35; od Wyelkyey noczy 27; rzeczy 13; szmerczy 34; do szmyerczy 19; szmyerczy 30, 34; z gorączosczy 12; ysznosczy 19; z krechcoszczy 43; lsczywosczy 7, 33; mylosczy 13, 33; przesz obludnosczy 7; pelnosczy 44; przesz przykrosczy 42; s przykrosczy 12; proznosczy 32; rownosczy 34; slosczy (*złości*) 7; sprawyedlywosczy 14; z sprawyedlywosczy 13; od sprawyedlywosczy 25; swyątosczy 7; szyemnosczy 51; szlosczy 35; s zlosczy 13; vmernosczy 42; vnyznosczy 51; wyelmoznosczy 51. *Końcówka ta jak widzimy jest konsekwentnie wyrażana przez* y, *gdzie my dziś* i *piszemy.*

§. 18. Temata pierw. na -u. *Z tych tematów męskich* syn *odmienia się zupełnie podług analogiji tem. na* -a *masc.*: syna 52; szyna 52 (*2 r.*); v szyna 25. *Tylko* wół *ma formę:* wolu 9 *i* pół *zachowało pierwotny genet. w wyrażeniu przysłówkowym:* spolv 10, 16, 26, 48.

§. 19. Temata na -s *neutra poszły pudług analogiji tematów na* -a: czala 12, 19, 30, 32 (*2 r.*), 35, 43; czyala 35, 36, 43; z nyeba 27.

Temata na -n *neutra.* jimię *stsł.* имѧ *gen.* имене *pomieszało się z subst. verb.* имѣние *gen.* имѣниꙗ; *oba bowiem i* jimię *i* ji-

mienie *mają w naszym zabytku genet.* jimienia: jimię: nye byerzy gymyenya boszego 9; nye prosz gymyenya 9; ymyenya 19 *(2 r.)*; jimienie: nye cradny gymyenya czvdzego 9; vaszego gymyena pozywa 12; acz rozdzelalbych .... wszythky gymyenya 13. *Plemię* (племѧ) *ma genet. plemienia:* z plemyenya Abramova 12.

§. 20. Dativus singularis. Temata na -a *masculina mają końcówkę* -u: offyerowaly bogu 6; panw bogv 7; bogv luby 8; bogu 15; bogv oczczv 19, 29, 48; sze bogv rownacz 19; abyscze .... zyli bogv 52; kv bogv 2, 13 *(2 r.)*; ku bogv 45; dwchv 36; grzechv 34; kv grzechv 34, 43; panw bogv 7; gego pogrzebv 34; kv uzythkv 16; *obok analogicznéj końcówki tematów na* -u, -owi: nyszadnemw czlowyekowy 8; grzechowy 34 *(2 r.)*, 35; rosumowy 11; roszvmowy 36; kv Cristuszowy 25.

Temat na -ja *mascul.* oćec *ma końcówkę* -u: ku bogv otczv 2; kv oczczv 44; bogv otczczv 48; bogv oczczv 19; oczczv lubą 29; król *zaś końcówkę* -owi: krolowy 23, *w któréj to* o *nie przeszło na* e *jak w i innych tego czasu pomnikach.*

Temata na -a *neutra mają końcówkę* -u: pyszmv wyerzącz 16; kv balwánstwv 38; *również i temata na* -ja *neutra:* cu pomozenv 10; kv popelnyenyv 35; ku skaszenyv 11; stworzenyv 23; wyobrazenyv 37; sbawyenyv 48; ku zbawyenv 13

Temata na -ā *femin. mają końcówkę* ě (ѣ): kv chwale 32; balwanszkyey modlye 16; kv wasey navcze 48; kv wynye 15.

Z tematów na -ja *fem. nie napotykamy tu żadnego, tylko męski tu należący a mieszczący w sobie pojęcie zbiorowości* brać́ (братиѩ); *końcówką* -i: waszey braczy 31.

§. 21. Temata na -i *feminina mają końcówkę* -i (y): kv czczy 2; cu szmerczy 50; kv czystosczy 11; k nyeczystosczy 12, 16; kv nyeczystosczy 42; proznosczy 32; sprawyedlywosci 35; swyąthosczy 51; kv vmyernosczy 6; ku zlosczy 23.

§. 22. Temata spółgłoskowe. Z tematów na -s *neutr.* ciało *ma końcówkę analog. do tem. na* -a: czalu 51.

Z tematów na -n *spotykamy* jimię: gymyenyevy chwala 2; *z końcówką* -evi.

§. 23. Accusativus singularis. Temata na a- *masc. kończą się na spółgłoskę, podobnie jak w nominativie:* nad szmak 16; na vzytek 7; macze vzytek 35; na vszytek 6; na wszytek *(użytek)* 7; nyedostatek czyrpyączy 14; prze bog 26; za ... grzech 25, 34; grzech 23, 38; prze grzech Adamow 32; o grzech 32; wpadający w grzech 12; grzech czynyly 35; przesz grzech 43; odpusczayócz sobye gnyev 10; zywoth 35; w zywoth 30; day boze szywoth 9; zachowacz rząnd stadla 9; vrząd 14; owocz 35; wząl ... wdzęczny dar 26; przez dar 38; przez mur 12; na wyathr 11; w czasz 31; odkupnyącz czassz 48; wyrzvczcze kwasz 20; na wzdraz 51.

Z tematów na -ja *masc. mamy tylko jeden:* myeycze pokoy 8.

Temata na -a *neutra mają acc. równy nominativowi:* czczyl swęto 9; rządzycz bądze poganstwo 2; posluschenstwo 36.

Toż samo temata na -ja *neutra:* w lycze 12; w myescze 12, *i w wyrażeniu przysłówkowym:* natemyescze 34; myloszerdze 13; prze myloszerdze 6; przez myloserdze 45; szercze 25; lakomstwo na ymyenye 16; lakomy na ymyenye 16; gymyenye (имѣниѥ od имѣти) 30; na oczysczenye 34; odkvpyenye y odpuszczenye 52; na oszwyęczenyę 35; przykazanye 25, 35; szamnyenye (*sumnienie*) 3; sconanye 35; o szbawyenye 32; na szkonanye 35; vstawyenye 25; wrąganye 14; wyobraszene 19; wyszwolenye 5; za zlorzeczenye 33.

§. 24. Temata na -ā *feminina mają końcówkę* ę *oznaczoną przez 1)* ą*:* laską, myecz laską moyą 9; mąką, bądze zącz wyeczną mąką 43; matką, mylvy .... matką swoyą 9; otplatą, bysceze pochwaczyly wyeczną otplatą 11; offyarą, offyarą bogv oczczv lubą 29; skargą odpusczyl 10; w sluzbą 11; vmową, laskawą vmową 10; wyarą, na szwyathv wyarą weszwany 2; na wyarą 2; prze .... samyosską (*przez zamieszkę*) 44; nad zaslugą 44; zaslonął ... myącz 23. *W następujących przykładach brak znaku przy końcowéj samogłosce, któryby oznaczał nosowość:* o chwala wyeczna 32; dawa yalmvsna 7; wząl od boga ... laska 26; wyedzącz .... maka (*mękę*) 31; navka nasszą 44; prawdacz powyedam 12; sluszba, abysczе offyerowaly bogu ... sluszba waschą 6; w vczecha 12.

2) ę) przez chwalę 14, 34; laskę bozą 30; ktorą laskę 26; przesz laskę 35; przez ... laszkę 34; przesz laszkę 43; modlę 37; w nyeczystotę 15; oczczyznę 33; offeyrę (*zam.* offyerę) 6; przez omowę 14; na podporę (*in cibos*) vbogych 13; podporę czala 30; pokvszę 31; w thaką pokussę 43; vczechę 2; wyarę dobrą 2; przesz wyarę 34; sgodę 2. *Bez znaku nosowości:* wszelka navke 13; w pyche 12. *Tu należą wyrażenia przysłówkowe:* zaprawdą 2, 11; zaprawdę 3.

Temata na -jā *femin. mają końcówkę* ę, *oznaczoną przez* ą nadzeyą myecz 2; mamy nadzeyą 2; tarczą 49; wolą 10; nad wonyą 16; przez zbroyą 14; *przez* -ę: nadzeyę ma 13; nadzelę 9.

§. 25. Temata na -i *masculina. Na spółgłoskę zmiękczoną:* w dzen nawyedzenya 23.

Temata na -i *feminina mają formy accusat. równe nominativowi:* czescz czyncze 23; czynmy dobrocz 43; przez mocz 32; rzecz oprawyayą 5; prze szwyęthą recz 23; rzecz 26; na szmercz 16; na szmyercz 30; dawa cyrpiedlywoscz 2; przyyąl vasz w gednoscz 2; chowacz gednoscz 45; luthoscz vkąszvye 7; myloscz rządzy 26; w nyepewnoscz boyvyę 11; na podobnoscz 19; przez podobnoscz 13; pokornoscz w szerczu 10; w swyątoscz 15; nade wszytkę szlawatnoscz 19; obdarzyl szlawantnoscz 19; w szlothkoscz 12; prze sprzawyedlywoscz 33; zloscz poczynaly 23; za zloscz 33; przemagay szlosz 8.

§. 26. Temata spółgłoskowe neutra mają acc. równy nominativowi. I tak z tematów na -s *mamy:* czalo 11, 15, 30; szłowo 26; *z tematów na* -n: brzemę 43; brzemye 43; w gymyę pana 19.

§. 27. Vocativus singularis. Temata na -a *masc. kończą się na* e, *a poprzedzająca spółgłoska się zmiękcza:* boze 5; day boze szywoth 9.

Podobnie temat pierwot. na -ja oćec *ma:* otcze 5 *(2 r.). Temat. pierw. na* -u *masc. kończą się na* -u: synv boszy 2.

§. 28. Instrumentalis sing. Temata na -a *mascul. mają końcówkę* -em (ъмь): s bogem 34; przed czaszem 3; dvchem szwathym 42; dwchem swęthym 5; spyewayacz głosem 48; yednym głoszem 2; gwaltem 15; yazykem mowyącz 27; szwym ludem 2; panem 38; przycladem 34; przykladem 8; roszumem 6; vczynkyem 22, 25; vczynkem 48; z vmyslem 42; tym vmyszlem 8; z wmyąrem wyary 6; pod zakonem 42; krzesczyanem 25.

Temata na -ja *masc. mają końcówkę* -em: z oczczem 34; odkvpyczelem 38.

Temata na -a *neutra mają końcówkę* -em: oknem 12; crzesczyanstwem 23; myedzy poganstwem 2; poganystwem 23.

Temata na -ja *neutra mają również* -em; *atoli urobione za pomocą suff.* ije, *od tematów słownych mają* -im: pod zakryczym oblokv 11; zazszenym 36.

§. 29. Temata na -ā *femin. mają końcówkę* -ą: wyarą 25; laską 25; moczą bozą 6; dvszną nyemoczą 12; rądą 9; ręką 9; wodą Moyzeszową 11; sz pokvszą 37; s prawą wyęrą 9; s zlubą.

Bez znaku nosowości: waschą chwala 44. *Tu należy wyrażenie przysłówkowe:* sprawdą 2.

Temata na -jā *feminina mają* -ą: nadzeyą 25. *Temat masc.:* kasznodzeyczą 2.

§. 30. Temata na -i *feminina mają* -ą (*stsl.* -ніѭ): czczą 7; kazną 9; moczą 6, 35; pod moczną moczą 31; yednostaymą myslą 2; zlosczą 16. *Bez znaku nosowości:* s czyrpyedlywoscza, s laskawoscza 55.

Temata spółgłoskowe na -s *neutra mają końcówkę* -em: pod nyebem 27.

§. 31. Locativus singularis. Temata na -a *masculina mają dwie końcówki* -ě *i* -u, *z których druga analogiczna do tematów masc. na* -u *jest jeszcze rzadką. Końcówkę* -ě *mają:* w bodze 6, 12; wnątrznem czlecze 44; w czlowyecze 26; w grzesche 30; na krzcze 1, 34; na krzrzcze 34; w przycladze 2; na tem swecze 3, 9; na .... swyecze 13, 31, *i z niezmiękczonym* t: na szwyethe 16; w swarze 1; vmysle 42; w wmyszle 7; w zakonye 25; w zawodze 11.

Końcówkę -u *mają:* w dvchv 43; w szwyąkv (*w dźwięku)* 48; w vczynkv 10, 16, 25, 33; w Damascv 12, *a więc zakończone na*

gardłowe k, ch. *Ponieważ obok tèj analogicznéj końcówki mają jeszcze i pierwotną* -ĕ: czlecze, czlowyecze, w grzesche, *możemy ztąd wnioskować, że temata zakończone na gardłowe, najpierw poczęły ulegać analogiji tem. na* -u.

Temata na -ja *masculina mają tylko końcówkę* -u: w boyv 11; w koszv 12; na krzyszv 34; w pomazanczu 19; w zbawyczelu 19.

§. 32. Temata na -a *neutra mają końcówkę* -ĕ: w pyekle 35; w szwętem pyszmye 2; w towarzystwye 12.

Temata na -ja *neutra mają wszystkie końcówkę* -u: w byczv 12, 14; w czvczv 12; na morzv 12 (*2 r.*); w nyesczęsczv 14; w oblyczv 7; w pyczv 42; w szerczu 7, 10; w sczęsczv 14; we wyeszelu 52.

W urobionych za pomocą suff. -ije (-ніє): w broyenyv 10; w bronyenyv 19; w gedzenyv 42; w kaszanyv 7; v kazanv 43; w lacznyenyv 12; w lyeganyv 1; w napomynanv 7; w oblapyenyv 16; w obleczenyv 19; w oczekawanyv 14, 52; w odzenyv 42 ;w opusczenyv 43; w pamyathanyv 48; w pragnyenyv 13; w przyzwolenyv 37; w pyeczolowanyv 7; w rosumyenyv 52; w roszmyslanyv 48; w roszpaczenyv 12; w roztasgnyenyv 14; w roszdawanyv 7; w spomosenyv 6; w szromoczenyv 51; w vczysznyenyv 14; w vczysznyenv 12; w zbeztwyenyv 14; zsbawyenyv 7.

§. 33. Temata na -ā *feminina mają końcówkę* -ĕ *równą datiwowi:* w chwale 2, 48; we wszelkey cznocze 52; w lascze 2, 12, 14, 44, 45; w mowye 10, 14, 33; w tey myerze 12; w navcze 2; w nawcze 7; w prawdze 16; w szlvzbe 12; w wyerze (věře *stsl.* вѣрѣ) 2; moczny wyerze 31; w zawaze (*wpływ języka czeskiego w zmiękczeniu d na* z) 45; veczney otplacze 43; na modlythwye 27; w modlitwe 33.

Temata na -jā *feminina mają końcówkę* -i (y); na duschy 2; w nadzey 2 (*2 r.*), 7, 32; w nądzy 12; w nędzy 13; na puszczy 12, 37; na szemi 44; po woly 32; w rozkossy 43; *obok analog. do genet. i deklinacyi przymiotników złożonéj:* we zley ządzey 15.

§. 34. Temata na -i *feminina mają prawidłowe* -i: w częszczy 52; w dobroczy 8, 16; w moczy 34; po szmerczy 34; w boyasznosczy 48; w czyrpyedlywosczy 14, 52; w gednosczy 45; w głębokosczy 12; w lutosczy 7; w mylosczy 2 (*2 r.*), 16, 44; w nagosczy 12; w nowosczy 34; w podobnosczy 34; w prosznosczy 9; w pylnosczy 7; w rozumnosczy 12; w swąthosczy 51; w szlothkosczy 48; (we) szmacznosczy 52; we szprawyedlywosczy 16; w szwyąthosczy 3; w szwyątosczy 15; w szasdrosczy 1.

Temata na -u *masculina mają końcówkę* -u: w domu 27 ; w szynw 52; pospolu 34.

Temata spółgłoskowe. Temata na -s *neutra:* na dzewye 22; w nyebye 12, 44; w slowe 43; *poszły podług analogii tem. na* -a.

§. 35. Dualis. Genet. temata na -ā fem.: a tokom vszedl rękv gego 12; *jest jedyną formą dualu znajdującą się w Glossie.*

§. 36. Pluralis. Nominativus i vocativus.

Temata na -a masc. mają końcówkę i: apostoli 32; mylosnycy 32 (*2 r.*); mylossnyczy 33; myloszuyczy 10, 33; naszladownyczy 16; nasladownyczy 33, 42; vczęstnyczy 16; zwolyenyczy 27.

Obok tego występuje końcówka właściwa accusat. pl. -y: grzechy 22, 34; yazyky 13; yęzyky 13; rozdzaly 38; rozdzali 38; vczynky 36, 43; zoldy 35; pogany 2 *(3 r.)*, 15; krzesczyany 16; *a nadto analogiczna do tem. na* -u *męskich* ove *w subst. osobowych*: Zydowye 12, 37; *i rzeczowych*: yęzykowye 27.

Temata na -ja *masc. mają końcówkę* -e *właściwą accusat.*: naszladovcze 51; szwodycze 14. *Tylko subst.* dżedżic *na* -i: dzedzyczy 36.

Temata na -ja *neutra mają końcówkę* -a; przykazanya 15.

Temata na -ā *feminina mają końcówkę* -i: slugy 14; *i ze zmiękczonym* g: szlvdzy 13; *obok* y: nyeszgody 42. *Męskie:* patriarchi 12.

Temata na -jā *feminina mają końcówkę* -e (*stsl.* ѧ): owcze 22; tagemnycze 12, 13.

§. 37. Temata na -i *masc. mają końcówkę* -e: ludze 8, 30, 32.

Temata na -i *femin. mają końcówkę* -i: częsczy 6; gąszly 17; gęszly 48; rzeczy 19; przykrosczy 12; roznosczy 38.

Temata na -u *masc. mają* -ove: synowye 16.

Temata spółgłoskowe na -s *neutra mają formę na wzór tem. na* -a: czyala 6.

§. 38. Genetivus pluralis. Temata na -a *masculina mają już tylko analogiczną końcówkę* -ow *właściwą tematom na* -u: grzechow 3, 30, 34; klopotow 12; z nyedostathkow 12; pyelgrzymow 23; sladow 22; szmyszlow 6; uczynkow 1; vczynkow 23, 35, 48; vrzędow 38; wrzodow 12; wyekow 37; wyekov 44.

Temata na -ja *masc. mają podobnież* -ow: dzeyow wypowyedacz 30; przychodnyow 23; -ev: rodzayew 44.

Temata na -a *neutra kończą się na spółgłoskę* balwanstw 37; gospodarstw 7.

Temata na -ā *feminina mają na końcu spółgłoskę:* roboth 38; sluzb 38; przekasz (*impedimenta*) 48; od granycz 37; tayemnycz 3. *Niezwykłą jest forma:* wyelorzonych lasky 26.

Temata na -ja *neutra. Wyrażenia przysłówkowe:* zewnątrz 15; zwnatrz 32; wnątrz 25, 32.

Temata na -jā *feminina, z których tu jeden tylko mamy przykład mają* -i, *podług analogiji tematów na* -i: od czelestnych ządzy.

§. 39. Temata na -i *masculina mają właściwą końcówkę* -i: pyęczdzessząth dny 27; gosczy 23; ludzy 3, 7, 13, 19, 23.

Temata na -i *feminina mają* -i: rzeczy 2, 7, 37, 52 (*2 r.*); gąszly 58.

Temata na -u *masc. mają końcówkę* -ow: synow bozych 32; z synow 36; szynow 32; darow 26, 38.

§. 40. Dativus pluralis. Temata na -a *mascul. mają końcówkę* -om: apostolom 51; appostolom 31; grzechom 22, 35 *(2 r.)*; panom 23; Szydom 2; krzesczyanom 31.

Temata na -ja *mascul. mają końcówkę* -om: swyathym otczom 2.

Temata na -i *masculina mają* -om: szweczkym ludzom 6. *Feminina końcówkę właściwą tem. na* ā- *femin.* -am: potrzebnosczam 7.

§. 41. Accusativus pluralis. Temata na -a *masc. mają końcówkę* -y: dary 3, 26, 32; wszythky grzechy 34; za grzechy 35; prze klopothy 44; slady 22; smisli (zmysły) 11; czlonky 35; vczynky 8, 15; pod opyekadlnyky 5; pąthnyky 26; pod rzecznyky 5.

Temata na -ja *masc. mają końcówkę* -e (*stsł.* ѧ): na ktore koncze 37; schafarze 3.

Temata na -a *neutra mają końcówkę* -a: kolana 44; vsta 23, 33; w krolestwa 52.

Temata na -ja *neutra mają końcówkę* -a: zlorzeczenya 33.

Temata na -ā *feminina mają końcówkę* -y: dząky 48; dzęky 46; męky 32; na modlytwy 33; potrzeby 32; syrothy 25.

Temata na -jā *feminina mają końcówkę* -e (*stsł.* ѧ): dusche 6; nędze 32. *Masculina* na zloczyncze 33; roszdawcze 3.

§. 42. Temata na -i *masculina mają końcówkę* -i: w ony dny 27; gosczy 23.

Temata na -i *femin. kończą się na* -i: sprosznosczy 35; tagemnosczy 3.

Temata spółgłoskowe. Z tematów na -s *neutra forma:* slowa 26 *podług analogiji tematów na* -a.

§. 43. Instrumentalis pluralis. Temata na -a *masc. mają końcówkę* -y. rozmagythymy yąszyky 27; dobrymy uczynky 6. *Analogiczną do tematów na* -u *końcówkę* -mi *ma temat* poganin: poganmy 38. *Od tematu* *Żydin *spotykamy formę na* -y: Zydiny 2.

Temata na -ja *masc. mają końcówkę* -mi *na wzór tematów na* -i: myedzy schafarzmy bozymy 3; myedzy schąfarzmy 3.

Temata na -ā *feminina mają końcówkę* -mi: myotlamy, trzykrocz myotlamy byteszm 12.

Temata na -jā *feminina mają końcówkę* -ami: przed granyczamy 37.

Temata na -i *masculina mają końcówkę* -mi: z wszythkymy ludzmy 8.

Temata spółgłoskowe. Z tematów na -s *neutra forma:* szlowy 16; *podług analogiji tematów na* -a *neutra.*

§. 44. Locativus pluralis. Temata na -a *masc. mają końcówkę* -ech: w klopoczech 7, 12, 14; w klopoczyech 25; w posczech 12; w raszyech 14; w ... uczynczech 43; -och: w dobrych uczynkoch 34; wczynkoch 32; o zlosznykoch 23; roboth wrządoch (v urządoch - *diuisiones operacionum*) 38; -ach *podług analogiji tematów na* -ā *femin.* w dobrych uczynkach 15; wyecznych vczynkach 48.

Temata na -a *neutra mają końcówkę* -ach: w yęcztwach 12; w yecztwach 14; w obloystwach 1; w sarloczstwach 1.

Podobnież i temata na -ja *neutra:* w serczach 44, 48; w szerczach 19, 33.

Temata na -ā *feminina mają końcówkę* -ach: na modlythwach 7, 26; w przekowach 12; ve sramkach 11; w szkodach 12 (*3 r.*); w troskach 7; o thaygemnyczach 6; -ech: w roboczech.

Temata na -jā *feminina mają końcówkę* -ach: w nadzach (nędzach) blysznyego 10.

Temata na -i *feminina mają również końcówkę* -ach, *podług analogiji tematów na* -ā: w nyeczystych myslach 1; w myszlach 16; w rzeczach 2, 9, 10, 37; we wschych rzechach (rzeczach) 10; w potrzebnosczach 14.

II. Deklinacyja rzeczownikowa przymiotników.

* *§. 45. Nominativus singularis. Temata na* -a *masculina:* nyemoczen 12; posluschen 19; rowyen 19.

Temata na -a *neutra*: barzo 19; często 48; częstho 7; dawno 22; gotowo 50; yawno 38; yednostayno 7; oszobno 10; pewno 32; podobno 11; potrzebno 12; skromno 32; wlno (wolno) 50; wyszoko 7.

Temata na -ja *neutra. Tu należą wyrażenia przysłówkowe:* wyele 6, 48; *i comparativy:* węczey 6, 16; lepyey 3; daley 24.

Genetivus singularis. Temata na -a *neutra. Tu należą possessiva urobione od imion własnych:* z plemyenya Abramova 12; podlug wstawyenya Cristussową 34; z Yakobowa,pokolenya 12.

§. 46. Accusativus singularis. Temat na -a *masculinum:* prze grzech Adamow 32.

Temat na -a *neutrum*: Yesusowo, w gymyę pana Yesusowo 19.

Locativus singularis. Temata na -a *neutra:* w male, w malecz sze chwalę 12; w zymnye 12; czelestne 2; dobrze 7 (*2 r.*), 15, 23, 33, 43, 44; dokonalye (*perfecte*) 22; dostoyne 45, 52; dvchownye 36; moczne 7; mocznye 34, 44; nagle 27; nyepewnye 13 (*2 r*); nynye 5, 14, 35 (*2 r*); oczywysztnye 12; pewnye 38; pospolicze 10, 27, 34, 43; pospolnye 36; rącze 27; rostropnye 48; sczedrze a wyeszele 26; wnątrznye 22.

Nominativus pluralis. Masculina: oschnadzyny bandze (*reformamini*) dusche wasze 6.

III. Deklinacyja rzeczownikowa imiesłowów.

§. 47. Nominativus singularis. Temata na -a *masc. Particip. praet. pass. na* -nъ: dan 6; daan 35; kamyonovan 12; layan 22; obmawyaan 22; poddan 32; poszlan 2; oklamaan 43; wkrzyzowan 34; męczon 21, 22; nalezon 19; odlączon 38; pochwatnyon 12; przewyczeson 8; przewyschoon 7; schalon 12; spvsczon 12; vsprawyedlywyon 3, 34.

Temata na -a *neutra:* myenyono 16; poganbyono 14; pyszano, popyszano 2; wyproznyono 13; wyzwolono 32; wyzbawono 32; wzyawyono 12; zamknono 9.

Temata na -jā *feminina:* nalezyona 22; woslawyona 32; ztwerdzona 2.

Part. praet. act. I. sg. nom. fem. do subst. w sg.: vbaczywszy 43; wsztawschy 34; polozywszy 31; rzvczywszy 31; vmarwschy 22; wstawschy 34.

§. 48. Accusativus singularis. Part. praes. act. na -ąc: bandzacz 25; chcząncz 19; chczacz 19; drapyesząc 12; gydącz 38; nyemayącz 25; nyeochelznayacz nyezatrzymawąyacz albo nyebvzdowayvncz 25; odwodzącz 25; powyedayacz 12; pelnyącz 25; przyrzadząyącz 26; rzwyącz (*rugiens*) 31; rządzacz 32; vyczągayącz 12; wpadayacz 12; wyadącz 34; wysząc 22; wyznawayącz 38; zalvyącz 12; bogaczącz 14; czynącz 8, 43; czynyącz 23, 48; czvyąncz 7; gadayacz 23; mayącz 23; mowącz 33, 48; mowyącz 27; naszladvyącz 7; navczayącz 48; nyedawayącz 14; nyemayącz 14; nyenarzącz 7; nyeprzyszwalayącz 36; oczekawayącz 32; odkupuyącz 48; odlayowayącz 33; odpusczay'ącz 10; odpvszczayacz 16; pelnyącz 48; pobudzayącz 43; podpomagayącz 10, 45; prosząncz 52; przystawayącz 7; przywodzącz 43; roszwmyeyǫcz 7; roszumyeyǫcz 7; rozvmyeyącz 16; spyewayacz 48; stoyącz 7; szlusząncz 7; trzymayącz 7, 14; vbaczayącz 23; vczęstuyącz 7; wprzedzayącz 7; vznawayącz 23; vyczągayącz 12; wyedzącz 31; wyerzącz 16; wszpomynayącz 34; wyeszeląndcz sze 7; żądayącz 52.

§. 49. Nominativus pluralis. Part. praet. pass.: bogoslawyeny 33; napelneny 44; napelnyeny 52; natchnyeny 42; nawroczeny 2; oczysczeny 11, 34; oczyschczeny 34; okszsczyeny 34; oszlepyeny 16; pogrzebyeny 34; potwerdzeny 10; poszyleny 20; przenyeszeny 30; rozkorzeneny 44; stwerdzeny 52; vczynyeny 34; wsczepyeny 34; wyedzeny 42; wyszwoleny 35; zaczmyeny 16.

Accusativus plur. w znaczeniu nom.: szkazony 34; wyproznyony 13.

IV. Deklinacyja zaimków.

§. 50. A) Zaimki rodzajowe. Nominativus singularis. Temata na -a *masculina:* ten 2, 3, 25, 43; then 27; tenze 38; sam 19; szam 3 *(2 r.)*, 12, 19, 22, (*2 r.*), 43; wszytek 27; *i* geden 6, 15, 26 (*2 r.*). 29 (*2 r.*), 43 (*2 r.*), 45, 48; yeden 7, 17.

Temata na -a *neutra:* tho 13, 32, 44 (*2 r.*), 48; tocz 15. *Formy przysłówkowe:* yelko, yelkoz z wasz *(quod ex vobis est)* 8 *i odpowiednie temu:* telko, nye telko bysczе bili bogv luby 8; yako 1, 11, 14 (*2 r.*), 15, 19 *(2 r.)*, 22, 23 *(3 r.)*, 26 (*2 r.*); 27 (*2 r.*); yaka *(błędnie zam.* yako) 27; yako 48 *(2 r.)*; yako 38; yakoby 14 *(2 r.)*, 27; yacoscze 45; yakoscze 45; kako 48; tako 9, 26; wszyczko 13 (*2 r.*), 15, 44; wszythko 2; wschytko 26.

Temata na -ja *masculina:* yen 7 *(3 r.)*, 22, 38, 43 (*2 r.*), 52 (*2 r.*); yensz 2; yensze 2, 3 (*2 r.*); yenszeby 3; yenze 19, 32 (*2 r.*), 52; gen 7; gensze 3; genze 22, 34.

Temata na -ja *neutra:* moyę, moyę szamnyenye 3.

Temata na -ja *feminina:* waszchą chwala 44.

§. 51. Genetivus singularis. Temata na -a *masc.:* tego 12, 25, 32.

Temata na -a *neutra:* tego 19, 25; tego dla 38; thego dla 43, 48; dla thego 44.

Temata na -ā *feminina:* tey 2; teytho 2.

Temata na -ja *masc.:* yego 2, 5, 22 *(2 r.)*; gego 9 *(2 r.)*, 12 *(2 r.)*, 19, 34 (*2 r.*), 43, 44, 51; gyego 33; thwego, nyesstatkv thwego 9 *w funkcyji accus.:* thwego, ny mow na thwego blysznego 9; brata swego 9; szlugy szwego 19; vczynkv szwego 43; szyna zwego 52; swego blysznyego 30: naszego, tworcza naszego 9; ze wschego rodzayv 27.

Temata na -a *neutra:* mego, czala mego 12; thwego, stadla thwego 9; swogego, udzelay swogego 9; szwego, czyala szwego 43; naszego czlowyeczenstwa 19; naszego, czala naszego, naschego 32; lycza naszego 51; vaszego gymyenya 12; czala waschego 35 *(2 r.)*; weszwanya waschego 45.

§. 52. Dativus singularis. Temata na -a *masc.:* Themu 44.

Temata na -a *neutra:* k temv 12; k themu 2.

Temata na -ja *masculina:* gyemv 31; naschemv, roszvmowy nachemv dobremv 36.

Temata na -ja *neutra*: gemv 32; twemv, a twemv gymyenyevy 2; naszemv, ku naszemv sbawyenv 12.

Temata na -ja *feminina:* waszey braczy 31; kv vasey navcze 48.

§. 53. Accusativus singularis. Temata na -a *neutra:* przesz tho 2; tho 2.

Znajdujemy tu formę te *w zwrocie*: natemyescze 34, *któreto* e *można uważać za asymilowane* o *do następującego* e; *trudno go bowiem uważać zą analogiczne do neutrów deklinacyji złożonéj.*

Temata na -a *feminina:* taz pokvszę 31; nade wszytkę szlawatnoscz 19.

Temata na -ja *masc.*: wyznawayącz y szwym odkvpyczelem 38; gy, podwyszyl gest gy 19; za nasz grzech 34.

Temata na -ja *feminina:* laską moyą 9; matką swoyą 9; navka naszą 44; sluszba waschą 6.

§. 54. Instrumentalis singularis. Temata na -a *masc.*: tym vmyszlem 8. *Neutra:* thym 19, 23.

Temata na -ja *masculina:* sz nym 34; szwym ludem 2; wyznawayącz y szwym odkvpyczelem 38.

§. 55. Locativus singularis. Temata na -a *masc.:* na tem swecze 3, 9; na onem szwyecze 13.

Temata na -a *neutra:* w tem 2, 3, 7, 13, 19; w them 23, 29, 30. *Femininum:* w tey myerze 12.

Temata na -ja *masculina:* w nyem 2; w yemsze 2; w szwem vczynkv 25. *Neutrum:* owszchem 12. *Femininum:* w nyey 25; we wszey dobroczy 16.

§. 56. Nominativus pluralis. Temata na -a *masc.:* ony 11, 12, 37; wschyczczy 2; wszyczczy 2, 11; wszythczy 11.

Temata na -ja *masc.:* moy, naszladovcze moy bądcze 51; nasze grzachy 22. *Femininum:* wasche dusche 6.

Genetivus pluralis. Temata na -a *masc.*: z onych 36, 48; od wszythkych rodzayew 44.

W funkcyji accusativu: nasladwyączy thych 51.

Temata na -ja *masculiną*: gych, w klopoczyech gych 25; gych yazykem 27; na modlytwy gych 33; z nych 27; z mych klopotow 12; od szwoych 12; wszech ludzy 13.

Dativus pluralis. Temata na -a *masc.*: thym 7; ku wssystkym 43; wszythkym 10.

Temata na -ja *masculina:* gym 27, 36, 37.

Accusativus pluralis. Temata na -a *masc.:* za thy 7; ony dary 27; w ony dary 27; w nasz szamy 32; wszythky w domu 27; wszythky ludze 8. *Femininum:* thy 12.

Temata na -ja *masculina:* ge pobyl 37; ge navcza 43. *Neutra:* moye kolana 44; czyala vasche 6.

Instrumentalis pluralis. Temat na -a: z wszythkymy ludzmy 8. *Temat na* -ja *masc.:* ze wschemi szwyąthymy 44.

Locativus pluralis. Temat na -a *masc.:* we wszythkych 44. *Temata na* -a *femin.:* w thych rzeczach 37.

Temata na -ja *neutra*: w waschych szerczach 33, 44; wasszych serczach 48. *Femininum:* we wschych rzechach 10.

§. 57. *Zaimek* kto, co *i złożone. Nominativus:* ktho 12, 26 (2 *r.)*; czo 2, 3, 5, 7, 12, 13 *(2 r.)*; czokoly 2, 13; czoz 19, 32; czooz (czoosch) 34; coscze 2; czczo 16; czso (YLCO) 34; czsso 48; czszo 16, 34, 51; nyektho 43; nykt 16; nyeczo 26, 43; nycz 13, 43; nyczszen 12.

Genetivus: dla czego 2; nykogo 8.

Dativus: nykomu 14.

Accusativus: czo 12, 23, 43; czom 12; czoz 2; czso 31; czsso 37; czszo 13.

Instrumentalis: czym 19 *(2 r.)*.

Locativus: w czem 12; nywczem 3.

§. 58. *B) Zaimki nierodzajowe:* ja, ty, my, wy *i zwrotny* się. *Singularis. Nominativus:* ya 3, 12 *(3 r.)*, 45; ti 43.

Genetivus: mnye 12. *W znaczeniu accusativu:* mnye 3 *(3 r.)*, 12 *(2 r.)*; szebye 3, 19 *(2 r.)*; sebye 43; szyebye 48.

Dativus: mnye 3, 6, 12 *(3 r.)*; my 6, 12; thobye 9; czy, powyedam czy wam 2; gest czy pan bog 3; w malecz sze chwalę 12; Tocz gest wola 15; szobye 19, 25; sobye 10; szobie 16.

Accusativus: mye 12; mya 45; cze, wyszluchalem cze 14; szę 1, 2, 7, 23; sze 3, 6, 7 *(3 r.)*, 10, 11, 12 *(11 r.)*, 13 *(3 r.)*, 14, 15 *(2 r.)*, 16 *(3 r.)*, 19 *(3 r.)*, 22, 25, 26, 27 *(7 r.)*, 29, 30, 31 *(3 r.)*, 33 *(2 r.)*, 34, 43, 51; ssze 13; szyę 33; szye 23, 35, 43 *(2 r.)*; sszye 13; syę 45; ssą 44.

Locativus: we mnye 3, 12; w szobye 7, 12, 16, 30.

§. 59. *Pluralis. Nominativus*: my 12, 32 *(2 r.)*; mi 34; vy 2; wy 34.

Genetivus: nasz 6; nassz 37; z wasz 8. *W funkcyji accusativu*: nasz 22, 32, 34, 52 *(2 r.)*; vasz 2, 12; vaasz 52; wasz 2, 3, 7, 12, 16, 23 *(3 r.)*, 30, 38, 52; waas 6; waasz 12, 14, 16; wąsz 12; was 15; wassz 35.

Dativus: wam 2, 6, 12, 33; waam 35; vam 2; vaam 2.

Instrumentalis: nad namy 29; myedzy wamy 16.

Locativus: w nasz 32, 44.

V. Deklinacyja przymiotników złożona.

§. 60. *Singul. Nomin. Temata na* -a *masc.*: kaszdy 6; lakomy 16; malvthky 13 *(2 r.)*; nyeczysti 16 (2 *r.*), 42; nyedostateczny 11; prawdzywy 14; prosti 42; przaszny 20; przygemny 14; szmertelny 29; szmęthny 14; wszelky 16, 19; wschelky 3; wyeczny 35; wyerny 12; zly 38; zywy 14, 34; vmarly 14; przyrownany 34; skowany 45; vznany 14; weszwany 2; ktory 12 *(2 r.)*; ktori 22; kthori 35; kthorikoli 38; drogy 6, 15; drugy 27, 43.

Temata na -a *neutra*: apostolszkye 14; czyste 25; dlugye 42; yednosthayne 2; kaznodzeyskye 14; krzesczyanskye 25; lekke 35; nyepewne 13; pewne 13; poczeszlywe 1; poddane 32; podobne 51;

prozne 25; sczęsne 24; wszelke 44; wyeczne 51; wsczepyone 24; kthore 16.

Temata na -a *feminina:* balwanska 42; czyąska 42; doskonala 6; laszkawa 42; lubyeszlywa 6; nyebyeszka 19; obyawna 32; przespyeczna 6; pyekyclna 19; roszwmna 6; schalona 16; twarda 42; wnątrzna 42; wszelka 19; wyeczna 35; wyelka 44; zemszka 19; dana 6; nalezyona 22; woslawyona 32; ztwerdzona 2; kthora 6, 19, 31.

Temata na -ja *masculina. Participia praes. act. Jako predykat w sing.*: czyrpyączy 13, 19; mayączy 13; nyeprzepamyethayączy 25; przychodzączy 27; trzaskayączy 27; zwonyączy 13. *W pluralis:* bandączy 22; cztączy 48; czyrpyączy 7, 14; dawayączy 37; myeskayączy 27; myluyączy 7; nasladwyączy 51; neschączy 7; nyewraczayączy 8; novopokvthvyączy 22; pożądayączy 37; przechodzęczy 7; przymvyączy 26; żądayączy 43.

Temata na -ja *neutra:* blyssche 1; bosze 15; boze 9; *czlowyecze 32 *(2 r.)*.

Temata na -ja *feminina:* boza 2, 13, 33, 48; powszednya 12.

§. 61. Genetivus singularis. Temata na -a *masculina:* cosczyelnego 7; dobrego 2; gynego 9; lubego 14; malzenskiego 9; mylego 52; myloscżywego 35; nyeczystego 9, 15; nyegednakego 6; nyewernego 3; novego 13; przygemnego 14; szmyerthnego 22; starego 12, 13; sządnego 31; szwyęthego 43; szwyathego 38; szwyątego 22; szwyethego 32; szwyęthego 38 *(2 r.)*; wschego 27; wszelkego 32; wyecznego 30; zydowskego 27; wchwatnyonego 12; zrządzonego *(natum)* 5; ktorego 5, 52. *W funkcyji accusativu:* malutbkyego 13; nyepokalanego 25; szwątego 43; drugego 7, 43; drugyego 29.

Temata na -a *neutra:* czvdzego 9; dobrego 26, 43; dochownego 2; falsywego 9; nyebyeszkyego 48; oszobnego 2; owytego (obfitego) 1; przezpyecznego 25; serdecznego 2; szmyertelnego 32; sprawyedligwego 32; zadnego 14; zlego 8, 13, 33; zlego 33.

Temata na ā- *feminina:* bosskyey 44; braczkyey 33; Crystowey 2; Cristuszowey 34; crzyszowey 19; dobrey 7; nyewymowney 12; obyeczaney 37; prozney 43; swyęthey 7; szwyątey 12; vyeczney 2; wyeczney 32; wecznyey 7; wyelgyey 26; od Wyelkyey noczy 27; wsselkyey 44; ktoreykole dusche 15.

Temata na -ja *masculina:* boszego 9; bozego 3, 25, 52; blysznogo 7; blysznyego 10; blyznego 7; blyznyego 13; brathnyego 9; wszechmogączego 25; myeskayączego, trwayączego 30. *W funkcyji accusativu:* blysznego 9; blysznyego 13, 30; będączego 12; czyrpyączego 30.

Temata na -ja *neutra*: bozego 32; rzekączego 12; wyrzeczonogo, vlozonogo 5.

Temata na -ja *feminina:* bozey 30.

§. 62. Dativus singularis. Temata na -a *masculina:* dobremu 36; gynschemu 7; szwyęthemv 36; kasdemv 6; nyszadnemv 8; gednemv 38; yednemv 2, 3, 6; drugemv 6, 38, 48; drvgemv 2, 3, 7; drugyemv 26; sządzączemv 22.

Temata na -a neutra: cv dobremv 7; nyememv 38; szkonanemv 35; przewyszonemv 23.

Temata na ā- feminina: balwanszkyey modlye 16; kv przyszłey chwale 22.

Tematą na -ja masculina: blyssnyemv 10, 13 *(3 r.)*; blyszszemv 16.

Temata na -ja neutra: czlovyeczemv 23.

§. 63. Accusativus singularis. Temata na -a masculina: wdzęczny dar 26; vyeczny zywoth 35.

Temata na -a neutra: dobre 33; dobrowolne 16; zlego za sle 8; zydowske 2.

Temata na -ā feminina: dobrą 2; dobra 14; gotową 10; laskawą 10; lubą 29; moczną 10; szlothką, roszkoszną 16; szwyęthą 23; sząthą 2; wstawyczną 26; wyeczną 11; wszelka navke 13; o chwala wyeczna 32; wyeczna oczczyznę 33; zagemną 26; nyeprzemyenoną 26; stwyerdzoną 6; w thaką pokussę 43; yednącz (krocz) kamyonowan ge 12; na szwyathv wyarą weszwany 2.

Temata na -ja neutra: bosze 25, 26; boze 45; za namnyeysche yest 3; w trzecze nyebo 12.

Temata na -jā feminina: laskę bozą 30, 35; offeyrę szywączą 6; wyplywayączą albo przewyszayączą 44.

§. 64. Vocativus singularis. Temat na -ja masc.: boszy, synv boszy 2.

Instrumentalis singularis. Temata na -a masculina: przycladem Cristuszowym 34; dobrym przykladem 8; starym, pod zakonem starym 42; szwathym, dvchem szwathym 5; dwchem swęthym 5; wyernym krzesczyanem 25; yednym glosem 2.

Temata na -a neutra: zlym crzesczyanstwem 13. *Widzimy tedy, że neutra i masculina mają tę samę końcówkę* -ym.

Temata na -ā feminina: appostolską 6; dvszną 12; yednostayną myslą 2; prawą wyęrą 9; wyeczną 43; Moyzeszo wą 11.

Temata na -jā feminina: bozą, moczą bozą 6, 35; pod .... moczą bozą 31.

§. 65. Locativus singularis. Należące tu masculina i neutra mają wyłącznie końcówkę -em. *Temata na -a masculina:* w yednostaynem wmyszle 7; na kaszdem z nych 27; po dnyv sządnem 32; w grzesche w szmerthnem 30; w szwarze swadlywem 1; wnątrznem członku 44; *obok* w dvchv swathym 43.

Temata na -a neutra: w mękyem a w dlugem ;lyeganyv 1; w dlugyem oczekawanyv 14; w dwgem oczekawanyv 52 w dobrem 7, 51; w falszywen *(sic!)* towarzystwye 12; w lekem opvsczenyv 43; w szwętem pyszmye 2; w veszolem oblyczv 7.

Temata na -ā feminina: w lascze Cristuszowyey 12; w mowye lagodlywey 14; w lascze nyelsczywey, nyewobludney 14; w pewney yasnosczy 19; veczney otplacze 43; w wyelkyey czyrpyedlywosczy 14; we wszelkey cznoczę 52; we zley rządzey 15; we wszythkyey szmacznosczy 52.

Temata na ja *masculina*: w blysznem 7; w szynw bozem 52.

Temata na -jā *feminina:* w lascze boszyey 45; w lascze bozey 44; w ... chwale bozey 48; w boyasznosczy bozey 48.

§. 66. Pluralis. Nominativus. Temata na -a *masc.:* szlvdzy Cristvszowy 12; dzedzyczy Cristussowy 36; dlusznyszmy 36; dobrzy a szczodrzy schafarze 26; duchowny *(spirituales)* 43; nye bądzcze lenywy 7; byscze bili bogv luby 8; a lvby bycz bogu 15; luby bandzcze 52; lluthosczywy *(compacientes)* 33; maludczy 5; wyerny a mądrzy 48; bandcze moczny wyerze 31; mylosczywy 33; nyemądry mowyą 12; nyemądrzy 48; nyerostropny 48; nyeverny 48; nyeznamyenyczy 14; opatrzny 8; poddany 23, 48; pokorny 33; pylny 45, 48; rostropny 8, 26; roszny 27; rozvmny 12; szwęczy 10; ludze swyecztczy 30; trzeszwy 31; wmyerny 33; volnyscze byly 35; wyerny 37, 48; wyeszely 14; przyrownany 34; wesszwany 33; weszwany 45.

Temata na -ā *feminina:* podobne rowne męky 32; nyewybadane drogi 28.

Temata na -ja *masculina:* ludze gynschy 32; namyleszschy synowye 16. *W znaczeniu accusativu:* namyleyschy *(Carissimi)* 26.

Temata na -jā *feminina:* gąszly swyękayącze 13; owcze blądzącze 22; będącze 27; rzekącze gąszly 48.

§. 67. Genetivus pluralis. Temata na -a *masculina:* z dobrych vczynkow 23; dobrych vczynkow 35, 48; grzesznych 36; z marthwych 34 *(2 r.)*, 51; nyerostropnych ludzy 23; przesrzanych szynow 32; szwyęthych 12; swyątych ludzy 7; na podporę vbogych 13; wyekow wyecznych 44; w szerczach wyernych 19; szmyszlow zwnątrznych 6; z wyzwolonych synow 36. *W znaczeniu accusativu:* pokornych naszladvyącz 7; wyelegych *(sic!)* bogaczącz 14,

Temata na -ā *feminina:* od czelestnych ządzy 23; duchownych rzeczy 52; gystych gęszly 48; dla nyebyeszkych rzeczy 2; rzeczy przyszlych 13; przyslych rzeczy 7; roszmagythych wyelorzonych lasky 26; rzeczy sweczkych 52; zlych rzeczy 37; wyelowyobrazonych 26.

Temata na -ja *masculina:* boszych 3; darow boszych 26; szynow bozych 32; synow bożych 32; od gynschych ludzy 3. *Femininum:* gynschych rzeczy 37.

§. 68. Dativus pluralis. Temata na -a *masculina:* grzechom celestnym, grzechom dvsznym 35; nędznym 9; nyevstawycznym 23; sweczkym lvdzom 6; swyathym otczom 2; vmyernym 23; zlym panom 23; poslanym 23; vsławyonym 23.

Accusativus pluralis. Temata na -a *masculina:* przez dobre uczynky 15; marthwe 34; sczodre 3; na szwyethe a wyerne krzesczyany 16; zle vczynky 43.

Temata na -ā *feminina:* prze ktore rzeczy przerzeczone 19; Nymo (mimo) thy przykrosczy zewnątrzne 12.

Temata na -ja *masculina:* bosze dary 3; gynsze 48; obfytsze a wyęczsche dary 32. *Femininum:* boze slugy 14.

§. *69. Instrumentalis pluralis. Temata na* -a *masculina:* dobrymy vczynky 6; z placzlywymi 7 *(2 r.)*; rozmagythymy yązyky 27; sze .... szwyąthymy 44.

Temata na -a *neutra:* marnymy szlowy 16; proznymy szlowy 16.

Temata na -ja *masculina:* myedzy schąfaszmy bozymy 3; s weszelączimi 7.

Locativus pluralis. Temata na -a *masculina:* w dobrych vczynkach 15, 32, 34, 43; wyecznych vczynkach 48; w posczech wyelkych 12.

Temata na -ā *feminina:* w brathnych rzeczach 9; w nyeczystych myslach 1, 16; w rzeczach przeczywnych 2; w przeczywnych rzeczach 10.

Temata na -jā *feminina:* o thagemnyczach boszych 6; w roboczech wwyęczszych 12.

VI. Deklinacyja liczebników.

§. *70. Odmianę liczebnika* jeden *podaliśmy przy odmianie zaimka:* ten, ta, to.

Trzy *ma dat. plur.* trzom: apostolow trszom 51.

Jako nom. sing. mamy formę pyęcdzesząth dny 27.

Ze zbiorowych mamy: dzeszanczoro yest przykasząnye boze 9.

Z porządkowych napotykamy formę femin. w nom. sing.: pyrzwa kaszu 9. *Inne wymieniliśmy przy deklinacyji przymiotników złożonéj.*

Wykaz form przypadkowych
w książeczce Nawojki,

opracował
Jan Hanusz.

(Materyjał do pracy tej czerpałem z wydania p. t. Książeczka do nabożeństwa, na którey się modliła ś. Jadwiga i t. d. .... staraniem i nakładem Jana Motty, w Poznaniu 1823. Liczby oznaczają stronice wspomnianego wydania).

I. Deklinacyja rzeczownikowa.

Singularis. Nominativus. Temata męskie pierwotnie na -a: yedynak 71; bok 95; robak 113; czlowyek 114; poczathek 149; sydrac-myzaac y abnagon 162; bog 52, 78, 101, 113, 155, 159; pan y bog 85; dvch 53, 101; duch 138; szwyath 43; sabaoth 97; zywoth 150; gnyew 181; lyew 186; dar 181; angyol 73, 181; kaplan 79 (*2 r.*); pan 81, 82, 86; pokarm 139, 152, 158, 153; czasz 75; yzaac 183; Amen 94, 102, 123, 133, 175; Am. 47, 96.

Temata męskie pierw. na -ja: pokoy 42, 148; oczyecz 52. 138, 155; konyecz 149; myecz 41; mystrz 81, 85, 86; krol 28; zbawyczyel 43, 140; odkupyczel 78; sthworzyczyel 78; stworzyczyel 81, 114; sthworzyczel 178; vczyeschyczyel 138; nyeprzyyaczyel 168, 185; gabriel, Raphael 184 (*w znaczeniu vocativu*), szeu (Jesu Cristhvszow) 42.

Temata nijakie pierw. na -a: pyeklo 166, 179; szwyadecztwo 88; bosthwo 115; lyekarstwo 146; lyekarsthwo 153.

Temata nijakie pierw. na -ja: sercze 120; szercze 160; odyaczye (*odjęcie*) 48; pyczye 99; przyyaczye 138; myloszyerdzye 36, 90, 93; vyeszyelye 44; veszelye 61, 148; dokonanye 147; kochanye 151; nalyezyenye 57; nawyedzenye 151; obronyenye 147; oczysczyenye 152; odkvpyenye 57; oszvyeczenye 57; oszwyeczenye 79;

pomnozenye bandz my oszwyeczenye 146; oszwyanczenye a poszylyenye 147, 148; podeprzenye 57; polyeczenye 147; poszylyenye 152; powyschschenye 57; pozdrowyenye 156; przyodzenye 57; przysthąpowanye 146; przythvlyenye 48; szkruschenye 101; szthwyerdzenye 153; sztworzenye 76; stworzenye 85, 87; sztworzenye 93; sthworzenye 114; vczyeschenye 48; vczyeszenye 47; vlyekczenye 57; zbawyenye 81, 86, 91; zgrzeschenye 93; szmylowanye 93.

Temata żeńskie pierw. na -a: opoka 160; vlyczka 42; mathka 48, 63, 74, 82, 182; ranka 98; Navoyka 112; pamyathka 153; droga 57; szluga 83; vczyecha 113; cznotha 112; czysthota 112; odplata 79; szkoda 85; lyczba 164; modlythwa 94, 129, 154; vyara 77, 139; offyara 115; chwala y modla 38 *(2 r.)*, 39 *(2 r.)*; chvala y modla 39; chwala 43; panna 82; perszona 155.

W znaczeniu vocativu: krolowa (pozdrowyona bandz) 173.

Temata żeńskie pierw. na -ja: nadzyeya 48, 175; throycza 49, 50, 51; troycza 80, 84; dzyewycza 182; grzeschnycza 118; nądznycza 129; dvscha 25, 69, 80, 87, 119, 122, 181; duscha 41, 108; zandza 34; kropya 91; zyemya 78, 124; karmya 98; stvdnya 61; mysthrzyny 173.

W znaczeniu vocativu: Maria (pozdrowyona bandz) 24, 26, 27, 33, 34 *(5 r.)*, 35 *(4 r.)*, 36 *(2 r.)*, 37 *(2 r.)*, 38 *(2 r.)*, 40, 42, 43, 45, 46, 172 *(5 r.)*, 173 *(4 r.)*, 174 *(2 r.)*, 175 *(3 r.)*, 177, 179, 182; badz wolya thwa 36; bandz volya twa 91; o polyvbyenycza Jesu Cristhova 46; angyelska ceszarkyny 176; pozdrowyona bandz Maria poszelkyny 172; sdrowa bandz pany 29 *(2 r.)*, 31; pany oradvy zamna 33; pany szlvthny szye 38.

Męskie: szandzya y tworcze wschego sthworzenya 97.

Temat męski pierw. na -i: goscz 138.

Temata żeńskie pierw. na -i: czescz 122; mylośćz 121; szwyathośćz 114, 147, 152; szwyathloscz 117; szlothkoscz 147; szmyercz 150, 166; sczasznoscz 151; rzecz 182.

Temata męskie pierw. na -u: dom 42; szyn 27, 155.

Temata żeńskie pierw. na -u: czerkyew 67; krew 99, 156, 181; krewy *(sic)* 123.

Temat żeński pierw. na -er: macz *(starosł.* мати) 27.

Temat męski pierw. na -men: strumyen 95.

Temat nijaki pierw. na -men: gymyą 26.

Temata nijakie pierw. na -es: szlowo 78, czalo 79; czyalo 94, 97, 98, 102, 104, 123, 148; nyebo 78.

Genetivus. Temata męskie pierw. na -a. *Z końcówką* -a: grzeschnego czlowyeka 88; myastho komornyka 127; jedynaka mylosz, nego (czyalo) 133; przez mylosez ... yednaczka boga naschego 24; yedynaczka 40; yedynaczka thwego zbawyenye 56; przez madroscz yedynaczka bozego 71; przed oblycze szynaczka thwego 69; vymyą mąky y bolyesczy szynaczka twego 74; v szwego szynaczka 164; do boga 31; od boga 51, 52, 55; szlowa boga oycza 56; przez mocz boga 71; myloszyerdzye boga 73; szynu boga 75; czalo szamo pra-

wego boga 79; v boga ... y dvcha szwyąthego 140; z oycza boga 149; o czyalo boga zywego 154; bostwa yedynego boga 155; boga gynego nye 155; od pana boga 169; szynv nawyszschego boga 179; dary dvcha szwyanthego 51; (dobrotha) dvcha szwyanthego 73; ognyem twego ducha 97; (roszą) szwyathego dvcha 111; cznothy mysthrza szwyathego ducha 121; perszona szwyathwego dvcha 155; (poszelkyny) dvcha szwyąthego 172; zbawyczyelyv szwyatha 33; zbawyczyela wszego szwyata 40; naszlothsche okrazenye szwyata 42; zbawyczyel wschego szwyatha 43; przed wstawyenym tego szwyata 44; ty yesz vyeszyelye wschego szwyatha 44; przed sthworzenym szwyatha 49, 52; przeczyw mdloszczy y nyemoczy szwyatha wszego 52; (sbavyczyelya) wsego szwyatha 54; yego szwyatha myloscza dobrze zycz 56; sthego szwyata 59; na zbawyenye .... yego szwyatha 60; thego szwyatha proznoszczy 76; wschego szwyatha odkupyczel 78; nadzyeya thego szwyatha 175; od czyemnoszczy thego szwyatha 179; zbawyczyelv wszythkyego szwyatha 186; sztwego szwyantego zywotha 29; zywotha thwego 36; w bolyescz zywota twego 72; od vyekuysthego zywotha 112; vczyecha zywotha 113; czysthota mego zywotha 114; dokonanye moyego zywotha 147; lyekarsthwo zywotha 153; szynv zywotha 158; przy skonanyv zywotha 175; konyecz dobry zywotha mego 180; do skonyczenya zywotha 183; wszchego lyvda 26; w byaloszczy chlyeba 78; chlyeba 79; do koszczyola 55; oszwyeczenye rozvma 146; do pana 131; pana sztworzenya szkoda by byla 85; w domv schymona 167.

Z końcówką -u*:* sthwego bokv 156; yenzesz yest przez poczathku 75; zgrzechu wsthaną 83; ode wschego grzechv 126; od grzechv 157, 178; z grobv 166; do thego czaszv 87; gdy czaszu ktorego 101.

Imiona własne: Jesu Crista 24, 130; Jesu cristha 133; Jesu krtsta 134; Jesv krystha 155, 172, 176; v krystha 176.

W znaczenia accusativu: noszyl boga y czlowyeka 39; przyymy .... barzo vbogyego czlowyeka 104; navczy mye nyevzythecznego czlowyeka 106; vczynyl czlowyeka 118; thako czlowyeka vmylowal 143; czlowyeka vythargnal 144; yedynaka szeszlacz 143; przed thwego yedynaczka 55; szynaczka thwego ... przyyala 60; noschacza boga 29; chwalycz yako pana boga 76; chwalczye pana boga 87; mego boga (przymovacz) 113; vydzyala dvcha szwyanthego 65; szeszly komnye .... dvcha szwyathego 92; ducha mego odnow 100; odpadz odemnye ducha 111; poszly ... szwyathego ducha 109; twego dvcha ... poszlal 127; zeszly szwyąthego dvcha 137; przez .... pana naschego Jesv Krystha 184; poszlal yest kthobye cznego posla 52; poszly my .... szwyatego angyola 111; poszlal angyola 127; yzby my poszlal angyola thwego 163; szeszli my ... szwyathego Michala Archangyola 183; noszycz pana 39; przed pana 82; abych czyebye pana (przyyala) 132; pana nad pany 132.

Temata męskie pierw. na -ja. *Z końcówką* -a: krolvye przez konycza 41; przebyvacz przez konycza 44; przez poczathku y przez konycza 75; bez koncza 166; az do konycza 182; do boga oycza 31; od boga oycza 55; szlowa boga oycza 56; bylesz poszlen oczcza thwo-

yego 144; podzczye bogoszlaweny ojcza mego 167; v boga oycza 140; z oycza boga 149; kamyenyv nyebyeszkyego polyvbyencza 42; na oltarzv szwyatego krzyzu 104; drzewo szwyathego krzyza 140; przez mąza bywschy 176; do mego mylego lyekarza 130; cznothy mystrza 121; myastho mystrza 127; czyala moyego mylego sthwo rzyczyela 130; myloszyerdzye zbawyczyela 36; rozo bez czyrnya 179.

Z końcówką -u: stego rodzayv 87; z rodzayvzydowskyego 186.

W znaczeniu accusativu: szeszly kvmnye schafarza szwego 92; krolya angyelskyego ... noszyla 53; krolya (abych przyyala) 132; racz oddalycz dvschnego nyeprzyaczyelya 158; yzbych przewyczyązyla dvschnego nyeprzyyaczyelya 169; sztworzyczyelya wszchego lyvda porodzyla yes 26; vyelby szye moya dvscha yako szthworzyczyelya szwego 87; dogyly zbawyczyela 40; kyedy yes porodzyla sbavyczyelya 54; yako mego boga y zbawyczyela (przymovacz) 113.

Imiona własne: wyslvchal thobyyascha 160; skrzeszyl Lazarza 166.

Temata nijakie pierw. na -a: w tayemnyczy swego boszthwa 49; mocza szwego boszthwa 51; w tayemnyczy bosztwa swego 52; bostwa yego pozywala 54; nawyedzenym bostwa szczlowyeczensthwem 53; przez vyszokoscz bostwa 71; bosthwa szwego 72; thwego bosthwa szlothkosczya 122; vola thwego bosthwa 127; w thagyemnycze thwego bosthwa 128; zthwego bosthwa 128; bostwa yedynego 155; krewkosczy czlowyeczthwa mego 68; ku chwalye krolyesthwa szwego 80; od krolesthwa 169; nyeprzyazn lakomsthwa 111; z mariey panyensthwa 156; pokarm moyego podroszthwa 153; s pyekla 43.

Temata nijakie pierw. na -ja: dothkny sercza mego 35; z twego szercza 105; szkrvschenym mego szyercza 114; sthrachem mego szercza 119; rany twego szercza 120; we krwy thwego sercza 120; sthrozem szercza mego 177; oblycza krol .... pozadal yest 28; aby my nyepokazowal groznego oblycza 70; nye szwyeczkyey karmyey y pyczya 128; mathko myloszyerdzya 61; ya szluga myloszyerdzya twego 83; myloszyerdzya lyczby nye 87; z opphytego myloszyerdzya 91; mocza wyelkyego myloszyerdzya 91; vdzyel my myloszyerdza szwego 92; od twegó myloszyerdzya 104; thwego myloszyerdzya (nyemoza ogarnacz) 125; kv sthudnyczy myloszyerdza 130; dla thwego wyelykyego myloszyerdzya 137; dlya myloszyerdza szwego 165; pana .... morza 39; az do yego czyrpyenya 56; od czyrpyenya 95; czekayancz nawroczenya gyego 88; nyema yacz na szobye cznoth odzyenya angyelskyego 82; ktho czyebye gye przez omylenya 99; spokolyenya czlowyeczego y pyenya szwyanthych oyczow 51; od porodzenya szwego 89; nyewdzyącznoscz zlego pozadanya 111; w dzyen skonanya mego 26; az do mego skonanya y skonczenya 63; do skonyczenya 183; do skonanya 140; sztworzenya szkoda by byla 85; od stworzenya szwego 86; tworcze wschego sthworzenya 97; wsćhego sthworzenya 149; od vrodzenya mego 88; sthaloscz vznanya wyary 162; zadzey zapalyenya 147; nyeprzepusczay mye wlyczky zatraczenya 90; czy bych ya vlyczky zatraczenya przestapyla 91; o nawroczenye zbawyenya czlovyeczego 52; yesthesz

szwyathlosoz wschego zbawyenya 117; proschą szluthovanya twego 51; thysz mathka szlyvthowanya 74.

Temata żeńskie pierw. na -a: lasky mylosznev Lono othwarzasch 135; szthwyerdzenye laszky 153; od lasky szwoyey 177; przez thwey Mathky szyedm radoszczy 76; prze proszba mathky twey 85; w thwoyey mathky zyvoczye A mey mathky 125; przez zaszluga .... mathky yego 141; przez myloscz matky thwey 180; w ymyą mąky 74; przez gorzkoscz mąky thwey 12 ; pamyathka thwey szwyathe mąky 153; 'do vlyczky rayskiey 41; nyeprzepuszczay mye wlyczky 90; nyezadala ny gedney vczyechy 151; czlowyeka wschey cznothy 104; mystrza wschey cznothy 127; od twey glębokyey y przezdenney dobrothy 104; vczyechą dobrothy twoyey 143; odewschey lakothy 58; abych .... neprzyyalą pomsthy 143; myloszyerdzya lyczby nye 87; wyslvchal prosby moye (*zamiast: moyey, lub téż uważać to trzebaby za accusativus pluralis*); nyerospomynay tedy zgloby moyey 68; w thwoy dom modlythwy 82; na vszlyschenye moyey nyedosthonyey modly Thwy (modlitwy) 48; na poczwyerdzenye vyary szwyąthey 61; sthalosez vznanya vyary 162; schey chwaly dosthoyna 33; ducha proznev chwaly 111; kv krolyowy chwaly nyebyeszkyey 131; krolv wschey chwaly 162; s panny Mariey 77, 78; z panny czysthey 155; proscha szobye na pomocz panny Mariey 163; o napelnyenyv sczyrbyny Angyelskyey 51; poczathkv roskazy (?) 61.

Temata żeńskie pierw. na -ja. *Z końcówką* -e: z nyepokaloney dzyewycze 31; od czystey dzyewycze 95; z dzyevycze 133; przez zaszluga vyelyębney dzyevycze 141; szlawa wschytkyey szwyanthey Troycze 66; na prawycza szwyathey Troycze 66; szwyąthey Troycze 172; czysthota czyala y dvsche 112; yasnosczya mey dusche 114; zyvoczye mogyey dvsche 122; yesz czescz wschelykyey dvsche 122; kv vzdrowyenyv moyey dvsche 123; kv sthrzezenyv dvsche moyey 163; krol nyeba y zyemye 28; noszycz pana nyeba gy zyemye 39; do pana nyeba y zyemye 131.

Z końcówką -ej: zadzey (żądzéj?) 146; ode wschey rzyschey 66; czesarzv nyebyeszkyey rzyschey 97; podlug woley twey 83; yedney karmyey 104; szwyeczkyey karmyey 128; s panny Mariey 77, 78; od mariey 95; z dzyevycze Mariey 133; mathky yego bogoslawyoney Mariey 141; na pomocz panny Mariey 163.

Z końcówką -i: przebythkv wszey szwyathey Troyczy 62; na zbawyenye dvschy moyey 60; nawyszscha vczyecha dvschy mey 67; vczyecha zywotha mego y duschy mey 113; mogey dvschy vczyecha 119.

Temata męskie pierw. na -i: trzeczyego dnya 154; kthorego czye dnya bada wzywalą 160; do dzyszyeyschego dnya 171.

Temata żeńskie pierw. na -i: przez pomoczy thwoyey 41, 45; ządacz vsthawycznye thwey pomoczy 157; zbaw me naglye y nyebezrzaney szmyerczy y szmyerczy vyekvysthey 60; yzbych ya vyeczney szmyerczy nyevkuschyla 80; on nye chcze szmyerczy 88; do skonanya szmyerczy moyey 140; az do szmyerczy okruthney 114; ze szmyer-

czy vyeczney 144; do szmyerczy 154; od szmyerczy przeklżthey 156; od szmyerczy wyekvysthey 167; od skodlywey szmyerczy 184; przeze wschey bolyesczy 54; vymyą mąky y bolyesczy 74; zadney nyemylowala czvdnosczy 151; nyerospomynay .... krewkosczy czlowyeczthw mego 68; poszylyenye theszknosczy i krewkosczy 152; mylosczy pelna 27, 182; przez yego gymya mylosczy 27; pelna mylosczy 34; stvdnya mylosczy 61; dowyeczney szwey mylosczy 96; czlowyeka wschey cznothy y mylosczy 104; zalozenye szwyathey mylosczy 112; od twey odłączycz mylosczy 112; vcząsthnyky thwoyey mylosczy 135; proschą .... thwoyey opfythosczy 131; od wschelykyey przeczywnosczy 161; kv vczwyerdzenyv czaley przeszpyecznosczy 123; pelna mylosczy y wschey szlothkosczy 34; zthwego bosthwa szlothkosczy 128; nye poczvla zadney szlothkosczy 151; kv szwyeczy szwyathlosczy vyeczney 130; bez szwyathlosczy 165; ku wspomozenyv thwey dostoyney szwyathosczy 109; przez omylenya albo wathplywosczy 99; vczynek twoyey vyecznosczy 137; any ogarnacz twey vyelyebnosczy 125; thwey vyelykosczy nyemoze oszyagnacz 124; wschey zlosczy napelnyona 129; o odnowyenyv wschey thwarzy 52; z odchlany pyekyelney 161.

Temata męskie pierw. na -u: przez mylosz szyna thwego 24; przez szyna thwego myłoszyerdzye 36; przez szmylowanye szyna thwego 37; przez mylosz szyna twego 40, 45; w krolyesthwye nyebyeszkyem szyna thwego 44; czyalo szyna thwoyego 133.

W znaczeniu accusativu: szyna bozego porodzycz 29; szyna bozego ... povyyala 29; szyna bozego dogyla 29; szyna bozego ... offyerowala 30; szyna bozego vydzyala 30, 31 *(2 r.)*; vydzyecz szyna bozego 41; przez mylego szyna thwego 63; v boga oycza szyna 140; szyna thwego myloszego raczyl dacz 142; mylego szyna ... szeszlacz 143; v krystha szyna thwego 177; przez yedynego szyna 184.

Temata żeńskie pierw. na -u: krwye thwey vkuszy 99; twey drogyey krwye 110; thwey dosthoyney krwye 111; szwyathoscz czyala y krwye twey 152; pozdrowyenye twey krwye 156.

Temat nijaki pierw. na -men: ze wschysthkyego mozesch plyemyenya 117.

Temata nijakie pierw. na -es: s czyala mego 41; rozvmy mego czyala 47; szmego czyala 69; karmya yest czyala twoyego 99; twego wyslyebnego czyala 109; przez mocz thwego dosthoynego czyala 111; czysthota czyala 112; czyala mego czysthota 112; kv szwyathosczy nadroschszego czyala 129, 134; przed przyyaczym bozego czyala 129; nakarmycz thwoyago czyala 145; zebych pozyvala czyala thwego 181; krol nyeba 28; pana nyeba 39; z nyeba 77, 81, 159, 169; do pana nyeba 131; od yego stapyenya szlowa 56; twego lycza vydzenye 119.

Dativus. Temata męskie pierw. na -a. *Z końcówką* -u: bogu .... ofyarowala 55; kv Bogv 136; chwala bandz bogv zywemv y dvschv (*zamiast:* dvchv) szyąthemv bogv .... yedynemv 158; yzby szye modlyli panv bogv 170; dyablv odeymy 68; kv panv bogv 179; kv Angyelskyemu stolv 122; kv thwoyemv dosthoynemv stholv 145; przeczywko thwemv bozemv daru 106.

Z końcówką -owi: tho szye stala czlowyekowy 104; yednaczkowy posluzyla 57; bogoszlawyonemv zywothowy 39; Janowy polyeczyl 27.

Temata męskie pierw. na -ja. *Z końcówką* -u: oyczu za nasz ofyarowala 55; thwemv oyczv 103.

Z końcówką -owi; vcznyowy szwemv 27; kv krolyowy 130.

Temata nijakie pierw. na -a: modla dzewsthwu 38; kv pyeklu 95.

Temata nijakie pierw. na -ja: szyerczv memv 162; oblyczv thvemv 38; kv przyanczv 116; kv napyczyv 104; modla myloszyerdzyv thwemv 39; myloszyerdzyv thwoyemv dzyąkvyacz 152; kv polyepschenyv 123; naprzeczywko przeczywyanyv 147; kv sthrzezenyv 163; kv vczwyerdzenyv 123; kv vzdrowyenyv 123; racz czye my bycz wspomozenyv 81; ku wspomozenyv 109; kv zbawyenyv 59, 70, 113; ku thwemu szluthowanyv 69 (*2 r.*); nyebyeszkyemv veszelyv 128.

Temata żeńskie pierw. na -a: mnye Nawoycze 70; kv prawdzye 109; modla dzewsthwu y czysthoczye thwey 39; yakosz byl oney nyewyesczye 167; wyerze szwyathey poczvyerdzy 68; ku chwalye 80, 99, 139; kv oyczyznye 94.

Temata żeńskie pierw na -ja. *Z końcówką* -i: yzby byla mnye nadznyczy na pomocz 26; pomozy mnye nadznyczy 27; kv sthudnyczy 130; kv szwyeczy 130; duschy moyey day mylosez 58; sthanye szye mogey dvschy 125; vzytheczno yest moyey dvschy 132.

Z końcówką -ej: kv tak vyelyebney panyey 83.

Temata żeńskie pierw. na -i: przeczyw mdloszczy y nyemoczy 52; kv czczy 139; przeczyw ... myloszczy 90; ku thwey myloszczy 134; thwoyey myloszczy (vczynycz) 138; kv szwyathoszczy 129, 134, 135.

Temat męski pierw. na -u: kv thwoyemv domv 142; *przysłówek:* pospolv 150.

Temata nijakie pierw. na -es: czyalv memv 148; przeczyw lyczv 128.

Accusativus. Temata męskie pierw. na -a: za nasch szmuthek 95; aby czysthy przybythek raczyl ... vczynycz 138; thy moy dvch .... obezrzysz 25; w twoy zyvot 56; vmyerzyl zywoth thwoy 73; na then szwyath szeszlacz 143; vmorzycz then szwyath 150; prze lud Yszrayelsky 77; w dobry przyklad 57; omycz smrod 131; then chlyeb ... yest podala 98; zegnano chlyeb rąkama 98; bo szye barso yego gnyew boyą 177; day ze my then dar 159; na nawysschy dar 181; napelny moy szmyszl 123; yenby zrownal rozvm 121; day my .... rozvm 158; poznawam czasz moy 158; szlyschacz on glos 167. *Tu zaliczyć można także przysłówek* naprzod 78.

Temata męskie pierw. na -ja: konyecz (day) 180; nadmyeszyacz 28; przez szwyanthy krzyz 27, 95; szwyanthy olyey (przyyala) 61.

Temata nijakie pierw. na -a: day my vydzyecz lyczko 74; lono othwarzasch 135; wyednal bosthwo szwoye 72; gdy twe czlowyeczensthwo ... na krzyz dano 95; przez thwe dosthoyenysthwo 63; prze moye dostoyenysthwo 107; przez twe wschysthko dosthoyenysthwo 118;

prze me nyeprzeszpyeczensthwo 117; vbogaczycz vbosthwo 131; day wstawyczstwo 58; zagaszy .... wszytko nyevsthavyczensthwo 112; *W znaczeniu przysłówka:* myastho mystrza, myastho komornika 127;

Temata nijakie pierw. na -ja: zazzy boze szercze moye 97; szercze moye poruschyl 105; zbawy moye sercze 110; pograzy moye thwarde sercze 120; ogarn moye zle szyercze 120; w mogye szercze 126; szercze moye zapalycz 138; w moye szyercze 144; nakarmy szyercze moye 151; oszwyecz szercze moye 158, 159; szyercze .... stworz 180; wpadla w myescze 165; dal myescze 182; nad szlonycze 28; przed oblycze 41, 69; obrzadzy my szeszczye (*zejście*) sthego szwyata 59; na omyczye 61; wsczyangny myloszyerdzye 35; przez szyna thwego myloszyerdzye 36; przez thwe goracze myloszyerdzye 48; day myloserdzye 58; przez wschythko myloszyerdzye 73; na myloszyerdzye twe 85; przez twe szwyathe myloszyerdzye 100, 106; prze twe vyelyke myloszyerdzye 107; dayancz zdrowye 52; zdrowye 56; day my zdrowye 93; zdrowye vdzyelasch 136; vzycz czelestne zdrowye 177; vydzyecz .... vyeszyelye 41; przez twe wyelkye czyrpyenye 99; przez thwe szwyanthe czyrpyenye 100; przez swyathe thwe narodzenye 26; o nawioczenye 52; vezrzy na obrazenye 96; za nasche odkvpyenye 30; na odpvsczenye 146; vproszymy laską y odpusczenye 175; odpusczenye 56; na vyeczne oszszadzenye 146; prze stho oszwyeczenye 53; na ozywyenye 61; day nam sczaszne pobydlyenye 156; day nam wyeczne poczyeschenye 157; na poczwyerdzenye 61; zazzy .... me wschytko pomyszlyenye 97; przyymy od nasz pozdrowyenye 155; oprawyl me pozadanye 121; przemyeskawanye (vzycz) 178; day my vyerne skruschenye 100; oczysczy nasche szamnyenye 157; abysczye my dali .... spomozenye 185; day my vpamyathanye 94; prze twe vyednanye 62; na vszlyschenye 48; poczvla twego lycza vydzenye 119; wsthawy we mnye czyste zalozenye 112; na zathraczenye 146; przepowyedayacz zbawyenye 30; odzyersymy yedynaczka thwego zbawyenye 56; na zbawyenye 60, 139; prze nasche zbavyenye 141; zbawyenye lvczkyesz naprawyl 155; zbawyenye (day) 156; prze nasche zbawyenye 157; przez szmylowanye 37.

Temata żeńskie pierw. na -a. *Końcówka* ę *oznaczona: 1) przez* -ą: vproszymy laską 175; oszwyeczylesz mathką 159; przez yego szwyantha manką 64; poznacz thwa szwyatha mąką 120; prze twoya nyewymowna mąką 134; raką thwoya szczyagnacz 142; prze zaszlugą 141; poczvla .... vczyechą 143; odzyacz nagothą 131; oszwyeczycz szlyepothą 131; za prawdą 116; vszlysch myly panye proszbą yego 76; wyarą pomnozycz 142; day my vyarą 180; na vschelyką godzyną 102; wlyey w moya duscha roszą (rosę) 112.

2) przez a: laszka .... raczy zapalycz 142; laska my day 153; day my .... laska 180; przez laska 184; na mya Nawoyka 83; vczyn mnye Nawoyka 92; na szwa mathka 69; oblyvbyl czye sobye mathka 72; prze szwa myla mathka 75, 93; na okruthna maka (mękę) twa 89; prze twa maka 98; na twa szwyatha maka 105; day my ....

prawa droga 81; polyeczam .... szluga thwoya 47; prze szaszluga 141; przez zaszługa 141; pokazy my .... vczyecha 67; przyacz czyebye .... vczyecha 119; wsthawy .... czysthota czyala 112; day my .... czysthota 112; przez szmyerna dobrotha 72; prze thwoya dobrota 73; przez twa dobrotha 110; obezrzy moya nagota 58; wyszlvchal martha 166; przez tha pocztha 66; myał rada. 51; przez wyara y przez prawda 160; vczynyla lyczba 88; mogła lyczba dacz 89; przez tha proszba 52; prze proszba 85; przez ma vyelyka zgloba 47; przez tha szława 51; szlawa .... obezrzala 66; wyslvchay modlithwa moyą 158; offyarowal .... yedną vyerną y prawa ofyara na oltarzv 103; przez twoya szmyara 62; w chwala przywyedz 153; vproszyes chwala wyeczna 163; bych thobye dobra modla dala 154; w ona godzyna 41; w korona szlawy 66; panna .... zosthawyl 156; ktho panna Maria od grzechv oczyszczyl 178; vezrzal na Maria Magdalena 83.

Temata żeńskie pierw. na -ja. *Z końcówką* ę *lub* ǫ *wyrażoną 1) znakiem* ą: mam wschytka nadzyeyą 92; nadzyeyą poszyłycz 142; ogładay duschą moyą 126; na szwoya dvschą 143.

2) znakiem -a: przez ta nadzyeya 67; w nadzyeya twa 82; mayancz nadzyeya wthobye 130; day my nadzyeya 180; zbawyla mnye grzeschnycza 36; vysluchay mye grzeschnycza 37; przyymy vboga grzeschnyczaa 104; za mya nyedosthoyna grzeschnycza 165; mye grzeschna nadznycza dzyszya raczyl wezwacz 145; na prawycza .... pomyesczona 65; wzczyagny prawycza kv mnye szwoya 161; przez szwyatha Troycza 73; o kthoreyze pyecza masch 126; tobye polyeczam dvscha moya 46; moya duscha vczyeschyl 105; vczysczy moya dvscha 110; wlyey w moya duscha roszą 112; navczy mye dvscha 125; day myloscz 58; mnye nauczy vola 127; ta ystna karmya .... (yest podala) 98; przyancz twa nyebyeszka karmya 115, 121; vezrzal na Maria 83. *Męski:* abych przyala mego sthworcza 117.

Temata męskie pierw. na -i: w dzyen 26, 41; bych nye zgynala w dzyeny *(sic)* szadny 184.

Temata żeńskie pierw. na -i: przez mocz 71, 80; abysczye my dali mocz 185; aby raczyl vlyeczycz moya nyemocz 131; przydzy na pomocz 25; na ponocz 26; day my pomocz 59; raczys my bycz na pomoczy *(sic)* 150; na pomocz 163, 183; na twa gorzka szmyercz 105; przez twa nyewynna szmyercz 119; przez thwoyą szmyercz gorzka 149; w bolyescz 72; thaka czescz nagothowal thobye 45; przez czyrplywoscz 162; przez gorzkoscz 126; przez madroscz 71; day my .... madroscz 158; przez myloscz 24, 40, 45; day myloscz 58; przez ta myloscz 66; namyloscz 86; day my twa myloscz 107; thwa myloscz .... mozesch vczynycz 117; przez myloscz 179; przestha radoscz 53; prze tha radoscz 54, 65 *(2 r.)*, 66; przez ta radoscz 54; przesta radoscz 55; prze tha radoscz 55; wspomynawschy na .... nawyszscha sprawyedlywoscz 89; day my .... sthaloscz 162; thobye vczynyl vyelkoscz 25; prze vyelykoscz 134; przez vysszokoscz

71; odpada .... nyewdzyączanesz 111; sprawyedlywa rzecz mylowacz 178; odpada .... nyeprzyazn łakomsthwa 111.

Temat męski pierw. na u: w thwoy dom 82.

Temata żeńskie pierw. na -u (-ъв): krew 61; vydzyalo czyalo y krew 97; thwa droga krewy *(sic)* kv napyczyv dal yesz 104; przez twa droga krewy *(sic)* §. 105; thwa szwyątha krew pygyą 115; przyyancz .... y thwa droga krewy 107, 110; oszwyeczasch thwoyą szwyątha czerkew 137.

Temata nijakie pierw. na -men: przez yego gymya 27; vymyą mąky y bolyesczy 74; day ze my przez gymyą 86; przez gymyą thwoye 160.

Temata nijakie pierw. na -es: polyeczam .... czyalo moye 47; podnoscha .... czalo 94; twe szwyathe czyalo przymyem 105; przyyancz twe szwyąthe czyalo 107, 110; czyalo wprawdzye przymuya 115; na twe szwyathe czyalo 116; przyyacz Thwe szwyathy czyalo 121; ogladala .... czyalo yego 133; dayze my przyyacz czyalo 133; gyesz czyalo on raczyl wzyacz 133; zrzadz vemnye grzeschne czyalo 136; wzyalesz czyalo 155; prze tho naszwyathsche drzewo 140.

Vocativus. Temata męskie pierw. na -a. *Z końcówką* -u: baranku 101; yedynaczkv 96; kwyathkv 61; myloszynykv 149; poczathkv 61; przebythkv 62; dvchu 94.

Z końcówką -e: boze 81, 99, 128, 133, 137, 140, 143, 164, 183 *(2 r.)*; zyvoczye 122; byskupye 103; chlyebye 77, 101, 125, 153; szkarbye apostolsky 35; szkarbye nyeprzebrany 92; gospodnye 97, 102, 103, 107, 109, 110 *(2 r.)*, 111, 112 *(2 r.)*, 114, 115, 116 *(2 r.)*, 117, 119 *(2 r.)*, 120, 121, 122 *(2 r.)*, 124, 125, 126; panye 75 *(2 r.)*, 76 *(2 r.)*, 77, 79, 80, 84, 85, 86 *(2 r.)*, 89, 90 *(2 r.)*, 91 *(2 r.)*, 93, 120, 124, 130, 145 *(2 r.)*, 147 *(2 r.)*, 148, 152, 159 *(2 r.)*, 161, 162, 164, 165, 166 *(2 r.)*, 167, 168, 169, 171, 182; kaplanye 103; thy szam yesz wyschy kaplanye 115; Jesu Criste 75, 123, 125, 127, 148, 152, 164; Jesu Cristhe 145; Jesv Crysthe 155; Jesu Kriste 149; Yesu Criste 76, 77, 96, 105, 112, 113, 118; Yesu Kriste 105, 106; myly Jezv 153; panye Kryste 167; Yesu xpe 103; myli Krysthe 166; panye Crysthe 169; Crysthe 179; panye Jezv krysthe 171; zbaw mye Jezvszye 182; szwyaty Pyetrze 168; szwyąthy Mychalye Archangyelye 183; Michalye Archangyele 184.

Temata męskie pierw. na -ja. *Z końcówką* -u: o czeszarzv 92; czeszarzv 97; krolyv zyemszky 97; krolv wschey chwaly 162; vysluchay nasz zbawyczyelyv 33; o przesczodry zbawyczyelyv 92; moy zbawyczyelv 97; gospodnye y zbawyczyelv 107; myly zbawyczyelv 150; zbawiczyelv 160; zbawyczyelv 186.

Z końcówką -e: oycze moy 81; oycze 94, 133, 143; moy myly oblyvbyencze 136.

Temata nijakie pierw. na -ja: o ochlodzenye moye 150; o naszlothsche okrazenye 42; oprawyenye zgvbyonych 32; swyantha Ma-

ria slothkye vczyeschenye 37; vveszelenye wschech szwyanthych 32; nadzyeyo nascha y zbawyenye nasche 32; pozdrowyona bandz Maria zbawyenye y poczyeschenye 174.

Temata żeńskie pierw. na -a: naczysczscha dzyewko 24; bogoslawyona dzyewko 26; sdrowa bandz dzyewko 30; o drabynko nyebyeszka 46; grzeschnych lyekarko 179; navczyczyelko apostholska 173; o matko boza 46; mathko szlvthovana 51; mathko boza 59; mathko myloszyerdzya 61; o namylosczywscha mathko 73; mathko pana naschego 172; mylosczywa mathko 175; grzeschnych poczyeschyczyelko 176; poczwyerdzyczyelko mączennykow 173; boza porodzycyelko 24; porodzyczyelko 28, 33, 35, 36, 40, 42; nalagodnyeyscha vczyecho 34; morszka gwyazdo 38; szyosthro angyelska 172; chwalo luczka 32; corono dzyewycz 174; krolyewno nyebyeska 26; zdrowa bandz krolewno 29; krolyewno 30, 32 *(2 r.)*; myla panno 175; sthoba panno 154; radvy szye perszono 49.

Temata żeńskie pierw. na -ja. *Z końcówką* -e: zdrowa bandz dzyewyczye chwalyebna 33; swyantha Maria dzyevycze vyekuystha 36; boza porodzyczyelko dzyewycze zawzdy 40; proscha czyebye dzyewycze 45; o dzyewycze boza 46; o matko boza dzyevycze Maria 46; radvy szye dzyewycze 49; dzyewycze naczyszczscha 49; pozdrowyona bandz Maria dzyewycze 172; o Maria dzyewycze 177; pozdrowyona badz Maria obyethnycze proroczka 172; sthudnycze y czudnosczy spowyednykow 173; zdrowa bandz gospodze 28 *(3 r.)*, 29; gospodze 33; o mylosczywa gospodze 41; o gospodze moya 46; gospodze moya 47, 53, 57, 61, 63, 70. *Męski:* tworcze wschego sthworzenya 97.

Z końcówką -o: nadzyeyo nascha 32; pozdrowyona bandz rozo 179; veszel szye nyebo y zyemyo 88.

Temata żeńskie pierw. na -i: pozdrowyona bandz Maria czczy y corono 174; szwyatha Maria Angyelska czvdnosczy 34; sthudnycze y czvdnosczy spowyednykow 173; o szlothkosczy dzyewycza 178; Jesu Kriste myly naszlodczeyscha madrosczy 149.

Temata męskie pierw. na -u: szynu 75; vythay myly szynv 77; szynv bozy 144; szynv 158; Crysthe szynv 179; szynv bozy 180; szynv yzaac 183.

Temata męskie pierw. na -men: o drogy kamyenyv 42; kamyenyv nyebyeszkyego polyvbyencza 42.

Temata nijakie pierw. na -es: o czyalo boga zywego 154; powythay dzyewicze czyalo 154.

Instrumentalis. Temata męskie pierw. na -a: myedzy czlowyekyem y angyolem 42; z nyskym czlowyekyem 115; mylym yedynaczkyem 71; ogarnyona dvchem szwyathym 28; dvchem szwyanthym 58; duchem szwyathym 100; thwogym szwyathym duchem 107; duchem szwyąthym 125; kthorymze duchem szwyathym 137; dvchem szwyathym 159; ktorym strachem 107; ktorym sthrachem 114; sthra-

chem 119; przede wszchem szwyathem 55; kthorym obrzadem 113; darowal czye darem dzywnym 71; angyolem zavythana 28; bylesz poszlem 144; z thakym vmyszlem 132; szthakym rozvmem 102; gloszem wyelkym 161.

Temata męskie pierw. na -ja: z mogym wschythkym rodzayem 77; przed szwyathym krzyzem 186; bandz zawzdy sthrozem 177.

Temata nijakie pierw. na -a: prze twe vyednanye zboszthwem 62; szczlowyeczensthwem 53; znaschym czlowyeczensthwem 72; kthorym nabozensthwem 107.

Temata nijakie pierw. na -ja. *Z końcówką* -em: czysthym szerczem 110; thwym slotkym szerczem 120.

Z końcówką -im: przed przyyaczym bozego czyala 129; wschem myloszyerdzym napelnyona 37; myloszyerdzym thwym 96; ze cznym oradzym 52; wnątrznym veszelym 106; z dvchownym veszelym 119; z bozym kochanym 119; nawyedzenym bostwa 53; takym przymowyenym 52; przemowyenym angyelskym 53; wschem przemovyenym 62; szerdecznym szkrvschenym 60; kthorym szkrvschenym 114; szthakym szkrvschenym 132; przed sthworzenym 49; przed szthworzenym 52; przed wstawyenym 44; vczyeschy mye tedy maczyerzynym szlyvthowanym 68.

Temata żeńskie pierw. na -a: laszka a mylosczya 134; kyedy yesz yego mathka .... przeyavyla 54; kthorasz zasluzyla bycz mathka 176; czyebye wybral porodzyczyelka 178; ktoryz yesz vczyecha zywotha 113; kthora czysthota 114; napelny moy szmyszl twa swyatha dobrotha 123; thwoya proszba .... omygye 179; obral czye szobye czora namylyescha 71, 72; z thaka pokora 132; z wyara z czystha 132.

Temata żeńskie pierw. na -ja: z czystha nadzyeya 132; racz proszycz zamna grzeschnycza 25; prosz zamna grzesznycza 34; ktoraz yesz stvdnya myloscy 61; z duscha y sczyalem 65; czysthym szerczem a nabozna dvscha 110; nad moyą dvscha 122; kthorasz yesz nadzyeya 175.

Niektóre jednak z przytoczonych przykładów żeńskich mogą być też nominativem lub accusativem, zwłaszcza że końcówka ǫ *wyrażona zawsze znakiem* a

Temat męski pierw. na -i: ognyem 97.

Temata żeńskie pierw. na -i. *Końcówka* ǫ *wyrażona 1) znakiem* -ą: thaka nyemoczą 59; myszlią przysthapycz 129; *2) znakiem* -a: thaka szmyerczya 59; nagla szmyercza 185; mocza szwego boszthwa 51; szwoya mocza wszechmogacza 71; mocza wyelkyego myloszyerdzya 91; rozgrzeschyl .... tha mocza 169; thaka czczya 132; Thwoya goraczosczya raczy zapalycz 142; kthora yasnosczya mey dusche 114; szwoya madrosczya wschechmogacza obral Czye szobye 72; z thaka myloseczya 132; myloscza dobrze zycz 56; z myloscya czyebye przyancz 93; ktora myloscya yzbych mogla przyyancz 107; thwa szwyatha myloscya 121; thaka poczczywosczya 132; oczyszczycz thwego bosthwa szlothkosczya 122; kthora vsthavycznosczya 114;

zgrzeschyła na przeczyw thobye wyelkosczya 164; naznamyonuy myo boyaznya boza 177.

Temata żeńskie pierw. na -u (-ъв): czalo szamo prawego boga szkrwya 79; szwa krwya odkupyl 79; odkvpycz szwoya nadroszscha krwya 164.

Temat nijaki pierw. na -men: ktorym kolwye gymyenyem vezwane 87.

Temata nijakie pierw. na -es: szcyalem onym 31; z duscha y sczyalem 65; szczyalem mogym 181; vezrzy okyem myloszyernym 83; mylosczywym okyem 149; lyczem przeczyw lyczv 128.

Locativus. Temata męskie pierw. na -a. *Z końcówką* ě: we wschelykyem szmathcze 62; na thym szwyeczye 64 *(2 r.)*; na thy (*sic*) szwyeczye 139; w zywoczye 50; w szwogym zywoczye 53; w thwoyey mathky zyvoczye 125; pothym zywoczye 128; po mogym zyvoczye 133; w zywoczye moyem 161; w groznem szandzye 69; w schadzye 89; w thwogym grobye 150; w kosczyelye 30; w szwyanthym zakonye 56.

Z końcówką -u: ve szmąthkv 148.

Temata męskie pierw. na -ja: w mem konyczv 60; vmegym konyczv 67; na krzyzv 30, 78, 79, 154; na oltharzv 81; na oltarzv 103.

Temat nijaki pierw. na -a: w krelyesthwye 44, 139, 152.

Temata nijakie pierw. na -ja: na wschelykyem myesczu 90; zagaszy w mym szerczv 112; w draczenyv 25; o napelnyenyv 51; o odnowyenyv 52; przy mem skonanyv 96; przy skonanyv 175; wprawym szkruschenyv 105; wyelkyem veszelyv 54.

Temata żeńskie pierw. na -a: w gyego mącze 64; na drodze 127, 185; na wodzye 185; w prawdzye 115; wskodzye 184.

Temata żeńskie pierw. na -ja: na prawyczy 167; w tayemnyczy 49, 52; w troyczy 51, 73, 158; w throyczy 52, 140, 155; w dvszy 63; na dvschy 141; na moyey dvschy 143; na mogyey dvschy 148; na dvschy 181; w thwey szwyathey voly 113; na zyemy 43, 67, 90, 127, 133, 169.

Temata męskie pierw. na -i: wednye 157, 183; vednye 170; w ognyv 185.

Temata żeńskie pierw. na -i: w noczy 157, 170, 183; w moczy 84; w szmyerthney nyemoczy 60; w gyego szmyerczy y poyego szmyerczy 64, 65; po mey szmyerczy 151; w byalosczy 78; na thwey myloszy 116; w bozey szlothkosczy 119; o they wyelyebney szwyathosczy 109; vyelkiey radosczy 54.

Temat męski pierw. na -u: w thym bozem domv 141; w domv 167.

Temat żeński pierw. na -u: we krwy 95; w thwey drogyey krwy 106; we krwy 120.

Temata nijakie pierw. na -es: w czyelye 30, 63; o bozem czyelye 154; na czyelye 181; na drzewye 165; na nyebye 43, 66; w nyebye 90; vnyebye 126.

Dualis. Nominativus w znaczeniu vocativu: chwalczye pana boga szwego oszobye stego rodzayv 87.

Accusativus: schyly kv mnye vschy thwoye 48; racze thobye szkladaya 100; w grzeschne rącze 144.

Genetivus: zelzamy moych oczv 119; z oczv mogych 160, 167.

Locativus: w raku pyasthuye 79.

Instrumentalis: szlawnyma oczyma .... obezrzala 66; patrzycz .... moyma oczyma 116; zegnano chlyeb rąkama kaplanskyma 98.

Pluralis. Nominativus. Temata męskie pierw. na -a. *Z końcówką* -i: sluza tobye angiely y archangely 44; wschysczy Angyeli y Archangyeli 185; Maczennyczy y spowyednyczy 45.

Z końcówką -owie: prorokowye 43, 44; patriarchowye 43; patriarchowye 44; wszythky rodowye 25; wschysthczy korowye nyebyesczy 45.

Z końcówką -y grzechy moye sza nyewymowne 159; az szye sthrascha wszysthky sthawy vemnye 89; wschyczczy Apostholy 44.

Temat męski pierw. na -ja. *Z końcówką* -owie: trzey krolowye 55.

Temata nijakie pierw. na -a *i* -ja: ty wrota nyebyeszka 42; wrota nakraschsza othworzona sza 42, kolyana thobye zgybaya kv chwalye 99; gdzye sza vyrzchnya yednanya 115.

Temata żeńskie pierw. na -a: poczynaya szye modlythwy 103; kthorych reliquie sza w thym bozem domv 141.

Temat żeński pierw. na -ja: dzyewycze krysthowy 45.

Temat żeński pierw. na -i: thu sza znyeba Angyelskye moczy 81.

Genetivus. Temata męskie pierw. na -a: proscha wschytkych Maczennykow 170; poczwyerdzyczyelko Mączennykow bozych 173; szwyanthych prorokow 51; wschytkych spowyednykow 170; czvdnosczy spowyednykow 174; kv polyepschenyv dobrych zbythkow 123; wszchech szye grzechow spowyedala 60; day my Vpamyathanye grzechow mogych 94; obrazenye grzechow naschych 96; pothem szye vyączey grzechow nyedopusczala 100; s grzechow mogych 101; od naschych grzechow 106; oczysczyenye grzechow 152; od grzechów czyaskych 165; grzechow szye wyarowacz 178; od wschyczkych grzechow 179; szercza thwogych szwyatych apostolow 137.

Temata męskie pierw. na -ja. *Podług analogiji* -u *tematów z końcówką* -ów: od mogych nyeprzyyaczyelow 183; pyenya szwyanthych oyczow 51; *podług analogiji zaś* -i *tematów z końcówką* -i: za dzyewyancz Myeszyaczy 53.

Temata nijakie pierw. na -a: od mlodych lyath moych 162, 164; od mogych mlodych lath 171.

Temata żeńskie pierw. na -a: nyemayacz na szobye cznoth 82; mathka od szyroth 48; podlug mogych zaslug 70; podlug zaszlvg 130; prze vyelykoscz mogych saszlug 134; dlya mogych zaszlvg 137; dlya mogych zaslvg 165. *Męskie tu należące mają końcówkę* -ów,

przejętą od -u tematów: patryarchow 34; krolowa Patriarchow 173; mysthrzyny Ewangyelysthow 173.

Temat żeński pierw. na -ja: wschytkych dzyewycz 170.

Temata żeńskie pierw. na -i: proscha wasz wschysthkych moczy nyebyeskych 185; sthworzyczel wschythkich rzeczy 178; od czyemnosczy 179; od nyeczystych Lynbosczy 110; od nyeczysthych myszly 110; od nyepodobnych myszly 127.

Temata nijakie pierw. na -es: krolyewno .... wscheeh nyebyosz 32; z nyebyosz 137; *z tematem skróconym:* podlug thwogych szlow 78.

Dativus. Temata męskie pierw. na -a: na wyeky vyekom 102, 145; na wyeky wyekom 171; mogym grzechom odpusczenye 56; krew na omyczye grzechom moym 61; nyeczysthym grzechom 102; na odpvsczenye mogym wschytkym grzechom 146, 175; kv vyekvysthym godom 128; dwyemanaczczye apostholom yest podala 98.

Temata męskie pierw. na -ja: mogym nyeprzyyaczyelom 147; naprzeczywko mogym nyeprzyyaczyelom 148; cznotham pomnozenye 146.

Temata żeńskie pierw. na -i: bogoslawyonym pyerszam 40; kv wschythkym zlosczyam 161.

Accusativus. Temata męskie pierw. na -a: przez wschythky maczennyky twe 85; przez thy wszchythky szmathky (smętki) 64; na wyeky 75 (*2 r.*), 100, 102, 139, 145, 154, 165, 171; na vyeky 152; odegnal wschytky szly duchy 111; prosz za me grzechy 36; grzechy (nalyazla) 88; prze me vyelykye grzechy 117; odpusczy my moye wschyky grzechy 168; odpvsczylesz yey grzechy 168; thy zgladzy grzechy moye 180; przez yego wschytky trvdy 63; nad kory angyelskye 37; nadewschysthky kory angyelskye 65; wszwyanthe apostoly 65; wloszy oczyrala 168.

Temata męskie pierw. na -ja: ktory masch klvcze 169.

Temata nijakie pierw. na -ja: poszylyl szercza 137.

Temata żeńskie pierw. na -a: w thorekoly maky (męki) badą wrzvczona 70; vkroczycz mąky me 74; bych ya vlyczky zatraczenya przestapyla 91; nogy thwoye vmywala 168; poszly wmyą thwe cznothy 121; przez thy dobroty 58, 62; nade wschytky nyewyasthy 39; wyslvchal prosby moye 171; rany twego szercza (poznacz) 120; sthrony wyczyaza 186; *(przykład ten jednak niepewny jest, bo sensu w tym miejscu zrozumieć trudno, może to jest nawet instrumentalem plur. od rzeczownika* tron, *więc* z trony); odpusczyl nasche vyny 96; odpusczy my vyny me 100; przez thy lzy 64; wyliey lzy 160.

Temata żeńskie pierw. na -ja: thayemnycze boze vyedzacza 38; w thagemnycze thwego bosthwa 128.

Temata męskie pierw. na -i: vezwacz grzeschne ludzy 134.

Temata żeńskie pierw. na -i: przez thy wszysthky bolyesczy 64; raczy wlyekczycz bolyesczy 74; oddal odemnye marnosczy 76; abych mogla sczyrpyecz przeczywnosczy 86; czyrpy przeczywnosczy 88; oddal odemnye .... proznosczy 76; przesthy wszythky radosczy 55; przez thy wszysthky radosczy 67; przez thwey mathky szyedm ra-

doszczy 76; przewyczyszycz wschyczky zloszczy moye 171. *Tu wliczają też formę* dzieci: wybawyl Thwoye dzyeczy 161.

Temata nijakie pierw. na -es: wsthapvyacz na nyebyoszsza 31; *ze skróconym zaś tematem podług analogiji -a tematów nijakich:* Thy szlowa movy 79; przez szlowa szwe 109.

Instrumentalis. Temata męskie pierw. na -a. *Z końcówką* -y: dary dvcha szwyanthego obdarowala 51; trzey krolowye przyszly z dary 55; czynysch gye vczasthnyky thwoyey myloszczy 135; mnye .... pokalaney grzechy 141; grzechy mogymy 164; pana nad pany 132.

Temat męski pierw. na -ja. *Z końcówką* -mi: nad krolmy 132.

Temat nijaki pierw. na -a. *Z końcówką* -y: Thwymy vsty dosthoynymy 98.

Temata żeńskie pierw. na -a. *Z końcówką* -ami: myedzy czorkamy 178; pyelyvchamy povyyala 29; nade wszemy nyewyasthamy 32; nad wschemy nyewyasthamy 35; ze lzamy moych oczv 119; ze lzamy 168.

Locativus. Temata męskie pierw. na -a. *Z końcówką* -jech: w mych pyączy szmyszlyech 112.

Z końcówką -ach *przyjętą od tematów żeńskich:* w szmathkach (w smętkach) 174; w grzechach 176.

Temat nijaki pierw. na -a. *Z końcówką analogiczną* -ach: w gyaslkach pokladala 29.

Temat nijaki pierw. na -ja *z końcówką analogiczną* -ach: we wschech vdraczenyach 45.

Temata żeńskie pierw. na -a: w mogych mąkach 74; w makach (w mękach) 95; w nothach dobrych 162; w cznothach dobrych 177; w szwogych chwalach 67; we wschech potrzebyznach 40; we wschech vdraczenyach y pothrzebyznach 46; we wschech pothrzebyznach 59; w szmathkach potrzebyznach 174; w pokvszach 148; we wschytkych pokvszach 174.

Temata żeńskie pierw. na -ja: w mogych theszchnyczach 68; w nadzach mogych 40.

Temat męski pierw. na -i: w dnyoch mogych 159.

Temata żeńskie pierw. na -i: w nyemoczach mogych 174; we wschech rzeczach 27; o sprosznych rzeczach 163; w mogych bolyescyach 68; w mych myszlyach 112.

Temata nijakie pierw. na -es *z tematem skróconym i końcówką* -jech *właściwą* -a *tematom męskim i nijakim:* w mogych dzyelyech 56; w dobrych dzyelyech 63.

II. Deklinacyja rzeczownikowa przymiotników i imiesłowów.

Singularis. Nominativus. Masculina. Adjectiva: moczen 25; tysz szyn Jesu Cristhvszow 42; bandz myloszczyw 183. *Participium praeter. passiv.:* szyn thwoy przybyt byl 27; bok byl przekloth 95; narodzon 78; przez czya szwyath oprawyon yest 43; pozdrowyon

bandz 155; nasch zbawyczyel vmączon 140; thy yesz sthworzon 125; pokoy .... vczynyon yesth 43.

Neutra. Adjectiva: Yesu Cristhowo vyerne czyalo 94; vzytheczno yest moyey dvschy 132. *Particip. praet. pass.:* twe czlowyeczensthwo .... na krzyz dano 95; czoszye .... narodzono 95; pochwalono bandz 94; yest poczwyerdzono 98; poszwyaczono y zegnano 98; bylo od boga oycza przepowyedzyano 55; wschytko dobre vczynyono yest 43; w makach y czyąskych zawyeschono 95.

Feminina zlały się z formami podobnymi deklinacyji złożonéj, przyjąć jednak można, że w tych razach, gdzie przymiotnik lub imiesłów jest orzeczeniem w zdaniu, zachowała się dłużéj forma pierwotna ich *t. j. rzeczownikowa, niż tam gdzie są przydawkami. Dlatego więc wyliczę tu formy użyte predykatywnie:* bylasz dosthoyna 39, 73; nye yestem tak dosthoyna 83, 116; czego ya v czyebye nyedosthoyna 124; ya vynna thobye 90; naga badacz 130; ya przeczyw thobye lycha 124; bandz tedy na mya lyvthosczywa y laskawa 69; zdrowa bandz 28 *(3 r.)*, 29 *(2 r.)*, 31, 33; sdrowa bandz 27, 29 *(2 r.)*, 30 *(2 r.)*, 31 *(2 r.)*, 32; sdrowa y radvy szye 49. *Adiectivum possessivum:* o polyvbyencza Jesu Cristhova 46.

Particip. praes. act. temat pierw. na -i: kochayaczy bostwa yego pozywala 54.

Particip. praet. act. I. temata pierw. na -i: zasluzyla bycz mathka przez mąza bywschy 176; abych przyyawschy poczvla 143; wezrzavschy 69; wspomynawschy 89; zawythawschy 138. *Particip. praet. pass. użyte predykatywnie:* Modlythwa ma bycz movyona 94; abych od czyebye nye byla odlaczona 144; gdy yesz .... pomyesczona 66; pozdrowyona bandz Maria 172 *(5 r.)*, 173 *(4 r.)*, 174 *(2 r.)*, 175 *(2 r.)*, 179; gdy yesz mathka boza uczynyona 63; Thy yesz vybrana 44; yaz yeszm obnaszona 58; badą wrzvczona 70.

Accusativus. Adjectiva. Masculina w znaczeniu przysłówka: przeczyw mdloszy 52; przeczyw 90, 124, 128, 164, 169.

Neutra podobnież jako przysłówki: przykazal yesz tako czyaszko 104; vyelmy myszko 124; thysz my vyszoko 124; wyslvchacz rychlo 160; dostoyno szam vczynysch 116; rzekl przez szlowa szwe gloszno 109; rostropno 56; az tutha sthraschno slacz 82; nyethylko 117; barzo 104; barso 117; *lub jako przyimki:* przeczywko thwemv bozemv daru 106; naprzeczywko przeczywyanyv 147; naprzeczywko mogym nyeprzyyaczyelom 148.

Temata ze spółgłoską miękką: vyelye 37; *i forma na* -o *z analogiji do tematów twardych:* goraczo 154. *Tu téż należą comparativy przysłówków:* lyepyey 59; vyaczey 84; vyączey 99, 100, 102; wyaczey 165; dalyey 79; pyrzwey 84. *Superlativus:* nawyacze 175.

Imiesłowy. Masculina. Participium praes. act. temat pierw. na -ja: czvyacz (czując) 185; czekayancz 88; dayancz 52; dzyąkvyacz 152; nyemayacz 82; mayancz 130; przepowyedayacz 30; vydzyala dvcha szwyanthego stapuyancz w szwyanthe Apostoly 65; rzekacz 27, 136, 170; ktoregosz zesz vydzyala wstayacz z marthvych 31; lyezacz

szyedacz chodacz myszlyacz spyacz pyancz gygrayancz 101; vydzyala szyna bozego wsthapvyacz na nyebyoszsza 31.

Neutrum. Particip. praes. passivi w znaczeniu przysłówka: mymo wszythky 33.

Locativus. Adjectiva. Neutra w znaczeniu przysłówków: poczczyvye 66; prawdzywye 118, 180; dobrze 56, 116, 117; naglye 60; w rychlye 74; zlye 162; chwalebnye 156; dosthoynye 115; mocznye y zupelnye 77; prespyecznye 41; rozlyacz szwyebodnye za nasz grzeschne 157; vsthawycznye 157; nynye 81, 134, 171.

Pluralis. Nominativus. Neutr. Particip. praet. pass.: wrota nakraschsza othworzona sza 42.

Femin. Adiectivum: dzyewycze krysthowy 45.

Accusativus. Mascul. Adjectivum: odegnal wschytky szly duchy 111.

III. Deklinacyja zaimków.

A) Zaimki rodzajowe. 1) Temata twarde. Singularis. Nominativus. Masculina: then 99, 138; on 69, 88, 133, 178; szam 86, 102, 103, 115, 116, 159; yeden 81.

Neutra: tho 98, 104, 131, 138, 139, 146; szamo 79; wszythko 47; wschystko 87.

Feminina: tha 94, 152; szama 39; yedna 91; zadna 151, 166, 182.

Genetivus. Masculina: tego szwyata 44; sthego szwyata 59; thego szwyatha 76, 175, 179; chlyeba thego 78; s tego rodzayv 87; do thego czaszv 87; gynego nykogo nyewyem 86; boga gynego nye 155; zbawyczyelv wschythkyego szwyatha 186.

W znaczeniu accusativu: thego przyancz 73; przyacz czyebye szamego 119; yednego czyebye chwalyla 76; gynego mam proszycz 81.

Neutra: yz bych thego zandala 49; stego vyelby szye 87; yest szwyadecztwo tego 88; przyyay my Thego 118; thego my dopomozy 120; dlya thego 159, 163, 185; dla thego 162; ze wschysthkyego mozesch plyemyenya 117.

Feminina: yedney karmyey 104; nyezadala ny gyedney vczyechy 151; zadney nyemylowala czvdnosczy 151; nye poczvla zadney szlothkosczy 151; szlawa wschythkyey szwyanthey Troycze 66.

Dativus. Masculina: tobye szamemv 76; zgrzeschyla yemv szamemv 177; yakosz byl oney nyewyesczye 167.

Accusativus. Masculina: then chlyeb (yest podala) 98; na then szwyath 143; vmorzycz then szwyath 150; day ze my then dar 159; szlyschacz on glos 167.

Neutra: prze stho oszwyeczenye 53; ktory tho moze gyny vczynycz 84; uczyn tho 85, 93; przetho 45, 93, 131, 136, 140 *(2 r.)*, 142, 145; tho .... raczy dacz 102; raczyz my tho dacz 139, 143 *(2 r.)*; dayze my tho 147; abych tho szobye przyyala 148; thom

yesth ogladala 148; *przyczepne* to: thentho myly 138; gdzye tho 115, 122; otho 186; owo 27, 83, 91, 130; one wschytko pomyszlyenye (zazzy) 97; odpadz .... wschytko 111; vmorz wmych pyączy szmyszlyech wschythko 112; zagaszy .... wszytko nyevsthavyczensthwo 112; przez twe wschystko dosthoyenysthwo 118; yako 59, 69, 70, 76, 79, 82, 84, 83, 82, 85, 87, 105, 113, 128, 130, 131, 132, 144, 160 *(2 r.)*, 161, 166, 167, 168, 181, 186; tako 37, 82, 103, 104, 181; thako 107, 133, 136, 143, 144, 151, 163, 164, 166, 167; gynako 128; wschako 86; thamo 102, 128 *(2 r.)*; yedno 86, 88, 99, 128, 159.

Feminina: przez tha (tę) szlawa 51; przestha radoscz 53; przez tha radoscz 54, 65 *(3 r.)*; przez ta radoscz 54; przesta radoscz 55; prze tha radoscz 55; przez ta myloscz 66; przez tha pocztha 66; przez ta nadzyeya 67; ta (tę) ystna karmya (yest podala) 98; w ona godzyna 41; offyarowal .... yedną vyerną y prawa ofyara 103; vtobyecz ya mam wschytka nadzyeyą 92.

Instrumentalis Neutra. Z końcówką -ym: pothym 139; przed thym nyzli vmrą 168; szcyalem onym 31.

Z końcówką -em: pothem 100, 156, 180, 182; potem 178. *Tu więc analogija formy locativu działa już silnie.*

Feminin: rozgrzeschyl .... tha mocza 169.

Locativus. Masculina: na thym szwyeczye 63, 64; pothym zywoczye 128; na thy *(sic)* szwyeczye 139; w thym bozem domv 141.

Neutra: yz bych w them mogla przewyczyazycz 170.

Feminina: o they wyelyebney szwyathoszczy 109.

Pluralis. Nominativus. Masculina: wschyczczy Apostholy 44; wschysthczy korowye nyebyeszczy 45; proszymy wschythczy 96; wschyszczy Angyeli 185.

Forma accusativu w znaczeniu nominativu: az szye sthrascha wszysthky sthawy vemnye 89; czyebye bogoszlawya wszythky rodowye 25.

Genetivus: prze zaszlugą thych szwyathych 141; wzywam onych 170; gynych thwogych wyernych 138; wschythkych pokvthuyaczych zbawyenye 86; prze szaszluga wschythkych twoych szwyathych 141; proscha wschytkych Maczennykow 170; wschythkych spowyednykow 170; od wschyczkych grzechow 179; od wschythkych mogych nyeprzyyaczyelow 183.

Feminina: wschytkych dzyewycz 170; sthworzyczel wschythkich rzeczy 178.

Dativus: thym wschythkym 135; onym .... lono othwarzasch 135; na odpuszczenye mogym wschythkym grzechom 146, 175; kv wschythkym zloszczyam 161.

Accusativus. Masculina: przez thy wszchythky szmathky 64; nadewschysthky kory angyelskye 65; przez wschythky maczennyky twe 85; odegnal wschytky szly duchy 111; odpvsczy my moye wschyky grzechy 168.

Neutra. Forma analogiczna do mascul. i femin.: thy szlowa movy 79. *Możnaby tu zaliczyć partykułę* owa 148.

Feminina: mymo wszythky czesznyeyscha 33; nade wschythky nyewyasthy 39; przesthy wszythky radosczy 55; przez thy dobroty 58, 62; przez thy wszysthky bolyesczy 64; przez thy lzy 64; przez thy wszysthky radosczy 67; przewyczyazycz wschyczky zloszczy moye 171.

Lovativus: we wschytkych pokvszach 174.

2) Temata miękkie. Singularis. Nominativus. Masculina: yen 121; gen 127; gyen 127, 128; yenze 39, 45, 71, 75, 102 (*2 r.*), 103, 122, 149, 25, 36, 37, 73, 77, 81, 136, 137; gyenze 52, 72, 135; *ten sam początek ma spójnik* jiże: yze 29, 57, 73, 82, 93, 143, 143, 145; yz 39, 80, 83, 104, 170; moy 78, 81. 85, 86, 113, 114, 138 (*3 r.*); *przy vocativie:* oycze moy 81; moy myly panye 90, 130; moy zbawyczyelv 97; moy myly oblyvbyencze 136; moy myly boze 140; moy myly Jesu Cristhe 145; moy myly panye 145; myloszynykv moy 149; moy myly zbawyczyelv 150; boze moy 164; thwoy 27, 71, 113, 181; twoy 95; nasch 140.

Neutra: moye 47, 98, 120, 151, 160; me 81, 93; *przy vocativie:* o ochodzenye moye 150; thwoye 90 (*2 r.*), 138, 148, 151; thwe 76, 78. 104, 114, 123; twe 85, 93 (*2 r.*); *przy vocativie:* zbawyenye nasche 32.

Feminina: yazesz .... czudnyeyscha 28; yas yesz vydzyala 31; yaz yeszm obnaszona 58; moya dvscha 25, 107, 122, 181; moya vyara 77, 139; duscha moya 41, 80; ma dvscha 119; *przy vocativie:* gospodze moya 46, 47, 53, 57, 61, 63, 70; macz twoya 27; krew thwoya 181; thwa mathka 82; thwa krew 99; thwa myloscz 117, 121; thwa dobra krewy 123; badz wolya thwa 36; bandz volya twa 91; nadzyeyo nascha 32.

Genetivus. Masculina: yego 26; przez yego gymya 27; yego mathka 54; bostwa yego 54; do yego czyrpyenya 56; yego szwyatha myloscza 56; od yego stapyenya 56; yego szwyatha 60; przez yego wschytky trvdy 63; przez yego szwyantha maką 64; po yego szmyerczy 64; proszbą yego 76; czyalo yego 133; mathky yego 141; yego szobye nye przyyala 146; szyn yego 155; yego gnyew 177; w gyego mącze w gyego szmyerczy 64; czekayancz nawroczenya gyego 88.

W znaczeniu accusativu: yegozesz kamblala 29; *przy prepozycyjach z tak zwaną eufoniczną wstawką* n: z nyego 85; od nyego 88, 177; moyego mylego sthworzyczyela 129; moyego mylego pana 134; dokonanye moyego zywotha 147; myloszyerdzye zbawyczyela mego 36; vczyecha zywotha mego 113; czysthotha mego zyvotha 114; do mego mylego lyekarza 130; przy skonanyv zywotha mego 175; konyecz dobry zywotha mego 180; do skonyczenya zywotha mego 183.

W znaczeniu accusativu: ducha mego odnow 100; mego boga y zbawyczyela .... przymovacz 113; abych przyala mego sthworcza 117; czyalo szyna thwoyego 133; poszlem oczcza thwoyego 144; przez myloscz szyna thwego 24; sztwego szwyantego zywotha 29;

szyna thwego 36; zywotha thwego 36; przez szmylowanye szyna thwego 37; przez myloscz szyna twego 40; szyna thwego 44, 45; yedynaczka thwego zbawyenye 56; przed oblycze szynaczka thwego 69; w bolyescz zywota twego 72; bolyesczy szynaczka twego 74; ognyem twego ducha 97; sthwego bokv 156; v krystha szyna thwego 177; *jako accusativus:* zeszly szwyąthego dvcha thwoyego 137; thwoyego mylego szyna .... szeszlacz 143; przed thwego yedynaczka 55; szynaczka thwego .... przyyala 60; przez mylego szyna thwego 63; poszly my .... twego szwyatego Angyola 111; poszlal Angyola thwego 127, 163; twego dvcha szwyathego (poszlal) 127; szyna thwego .... dacz 142; przed szthworzenym szwyatha szwego 52; v szwego mylego 70; v szwego szynaczka 163; *jako accusativus:* chwalczye pana boga szwego 87; yako sthworzyczyelya szwego 87; szeszly kv mnye schafarza szwego 92; przez myloscz .... boga naschego 24; czyalo .... pana naschego 133; mathko pana naschego 172, 175; *jako accusativus*: przez pana naschego 184; sztworzyczyelya wszchego lyvda 26; zbawyczyela wszego szwyatha 40; zbawyczyel wschego szwyatha 43; vyeszyelye wschego szwyatha 44; nyemoczy szwyatha wszego 52; wsego szwyatha 54; wschego szwyatha odkupyczel 78; ode wschego grzechv 126.

Neutra: pokarm moyego podroszthwa 153; w dzyen skonanya mego 26; dothkny szercza mego 35; z czyala mego 41; mego czyala 47; do mego skonanya 63; krewkosczy czlowyeczthwa mego 68; szmego czyala 69; od vrodzenya mego 88; czyala mego czysthota 112; szkrvschenym mego szyercza 114; sthrachem mego szercza 119; sthrozem szercza mego 177; z opphytego myloszyerdzya Twoyego 91; karmya yest czyala twoyego 99; nakarmycz thwoyago (*sic*) czyala 145; proschą szluthovanya twego 51; szluga myloszyerdzya twogo 83; mocza wyelkyego myloszyerdzya twego 91; twego myloszyerdzya 104; z twego szercza 105; twego vyelyebnego czyala 109; przez mocz thwego dosthoynego czyala 111; twego lycza vydzenye 119; we krwy thwego sercza 120; rany twego szercza 120; thwego bosthwa szlothkosczya 122; thwego myloszyerdzya 125; vola thwego bosthwa 127; z thwego bosthwa 128; w thagemnycze thwego bosthwa 128; dla thwego wyelykyego myloszyerdzya 137; zebych pozyvala czyala thwego 181; w tayemnyczy swego boszthwa 49; bosthwa szwego 72; mocza szwego boszthwa 51; w tayemnyczy bosztwa swego 52; groznego oblycza szwego 70; ku chwalye krolyesthwa szwego 80; od stworzenya szwego 86; od porodzenya szwego 89; vdzyelmy myloszyerdza szwego 92; dlya myloszyerdza szwego 165; od wschego zlego 36, 47; ze wschego 91; wschego sthworzenya 97, 149; wschego zbawyenya 117; wschego dobrego 131.

Feminina: yey oszwyeczenye 79; przy yey czczy 156; moyey nyedosthoyney modlythwy 48; na zbawyenye dvschy moyey 60; nyerozpomynay tedy zgloby moyey 68; mogey dvschy vczyecha 119; zyvoczye mogyey dvsche 122; kv vzdrowyenyv moyey dvsche 123; doskonanya szmyerczy moyey 140; od wschelykyey przeczywnosczy moyey 161; kv sthrzezenyv dvsche moyey 163; vczyecha dvschy mey

67, 113; dvszhy mey ...., odplatą 79; mey mathky 126; przez pomoczy thwoyey 41; w thwoyey mathky zyvoczye 126; thwoyey opfythosczy 131; od thwogyey mylosczy 134; vcząsthnyky thwoyey mylosczy 135; thwoyey lasky 135; vczynek twoyey vyecznosczy 137; vczyechą dobrothy twoyey 143; twoyey 148; przez pomoczy thwey 45; thwey mathky 76; podlug woley twey 83; prze proszba Mathky twey 85; krwye thwey vkuszy 99; ku wspomozenyv thwey dostoyney szwyathosczy 109; twey drogyey krwye 110; thwey dosthoyney krwye 111; od twey odlączyez mylosczy 112; thwey vyelykosczy nyemoze oszyągnacz 124; any ogarnącz twey vyelyebnosczy 125; przez gorzkoscz mąky thwey 126; szwyathoscz czyala y krwye twey 152; pamyathka thwey szwyąthey mąky 153; pozdrowyenye twey krwye 156; żądacz .... thwey pomoczy 157; przez myloscz matky thwey 160; do wyeczney szwey mylosczy 96; od lasky szwoyey 177; pelna .... wschey szlothkosczy 34; o odnowyenyv wschey thwarzy 52; przeze wschey bolyesczy 54; odewschey lakothy 58; przebythkv wszey szwyathey Troyczy 62; ode wschey rzyschey 66; czlowyeka wschey cznothy 104; mysthrza wschey cznothy 127; wschey zlosczy napelnyona 129; krolv wschey chwaly 162.

Dativus. Masculina: yemv 177; kv thwoyemv domv 142; kv thwoyemv dosthoynemv stholv 145; zywothowy thwemv 39; thwemv yednaczkowy 57; thwemv oyczv 103; przeczywko thwemv bozemv daru 106; vcznyowy szwemv Janowy 27.

Neutra: kv vyecznemv zbawyenyv memv 113; czyalv memv yesth szye przylaczylo 148; kazy szyerczv memv 162; myloszyerdzyv thwoyemv dzyąkvyącz 152; oblyczv thvemv 38; myloszyerdzyv thwemv 39; ku thwemu szluthowanyv 69 *(2 r.)*; kv wschemv dobrem 58.

Feminina: odpvsczylesz yey grzechy 168; yakosz wlyal yey 168; przyrownacz szye knyey 83; duschy moyey day myloscz 58; sthanye szye mogey dvschy 125; vzytheczno yest moyey dvschy 132; thwoyey myloszczy 138; czysthoczye thwey 39; przeczyw thwey naszwyathschey mylosczy 90; kv chwalye thwey 99; ku thwey mylosczy 134.

Accusativus. Masculina: gy w gyaslkach pokladala 30; gdysz gy do koscżyola noszyla 55; przen (prze -n -ji) 64; przez thwe dosthoyenysthwo genzesz *(zapewne omyłka, zamiast. neutr.* gezesz = jeżeś) tedy przyyala 63; thy moy dvch obezrzysz 25; zrownal rozvm moy 121; napelny moy szmyszl 123; poznawam czasz moy bycz blisky 158; w twoy zywot 56; vmyerzyl zywoth thwoy 73; w thwoy dom 82; za nasch szmuthek 95.

Neutra: szcyalem onym yez .... przyyacz raczyl 31; vczysczy ye (serce) 126; gyesz czyalo on raczył 133; czyrpyal za nye (stworzenie) 86; polyeczam .... czyalo moye 47; zazzy .... szercze moje 97; szercze moye poruschyl 105; prze moye dostoyenysthwo 107; zbawy moye sercze 110; pograzy moye thwarde sercze 120; ogarn moye zle szyercze 120; w mogye szercze 126; szercze moye zapalycz

138; w moye szyercze 144; nakarmy szyercze moye 151; oszwyecz szercze moye 159; oszwyeczyl szyercze moye 159; me wschytko pomyszlyenye (zazzy) 97; prze me nyeprzeszpyeczensthwo 117; oprawyl me pozadanye 121; vydzyecz lyczko thwoye 75; przez gymyą thwoye 160; prze twe vyednanye 62; na myloszyerdzye twe 85; przez gymyą twe 86; twe czlowyeczensthwo na krzyz dano 95; przez twe wyelkye czyrpyenye 99; przez twe szwyathe myloszyerdzye 100, 106; twe szwyathe czyalo przymyem 105; przyyancz twe szwyąthe czyalo 107, 110; prze twe vyelyke myloszyerdzye 107; twe czyalo wprawdzye przymuya 115; na twe szwyathe czyalo 116; przez twe wschysthko dosthoyenysthwo 118; przez swyathe thwe narodzenye 26; przez thwe goracze myloszyerdzye 48; przez thwe dosthoyenysthwo 63; thwe vyerne vydzyala czyalo 97; przez thwe szwyanthe czyrpyenye 100; przyyacz Thwe szwyathe czyalo 121; wyednal Bosthwo szwoye 72; przepowyedayacz zbawyenye nasche 30; za nasche odkvpyenye 30; prze nasche zbavyenye 141; oczysczy nasche szamnyenye 157; prze nasche zbawyenye 157.

Feminina: yaz (jąż) szwyatha Troycza .... oczysczyla 50; przez tha szlawa yazesz (jążeś) przyala 51; przez Tha proszba yazesz przyala 52; przestha radoscz .... yazesz myala 53, 54 (*2 r.*), 55, 65, 66; yasz tedy myala 55; iazesz tedy myala 65; przez ta myloscz yasz .... masz 67; przez tha poczlha yaz masz 66; ogladay duschą moyą y oczysczy ya (ją) 127; prze thwoya dobrota 73.

Końcówka wyrażona znakiem ą: ogladay duschą moyą 127; wyslvchay modlithwa moyą 158; oszwyeczasch thwoyą szwyątha czerkew 137; przez thwoyą szmyercz 149; *znakiem* -a: polyeczam dvscha moya 46; obezrzy moya nagota 58; moya duscha vczyeschyl 105; vczyscy moya dvscha 110; wlyey w moya duscha 112; vlyeczycz moya nyemocz 131; przez ma vyelyka zgloba 47; polyeczam .... y mnye szluga thwoya 47; day my pomocz thwoya 59; przez twoya szmyara 62; prze twoya nyewymowna mąką 134; raczyl raką thwoya szczyagnacz 142; przez mocz twa 80; w nadzyeya twa 82; na okruthna maka twa 89; prze twa maka 98; thwa drogą krewy .... dal yesz 104; na twa szwyatha maka 105; na twa gorzka szmyercz 105; przez twa droga krewy 105; przyyancz .... thwa droga krewy 107; twa droga krewy 110; day my twa myloscz 107; przez twa dobrotha 110; przyancz twa nyebyeszka karmya 115; thwa szwyątha krew pygyą 115; przez twa nyewynna szmyercz 119; poznacz thwa szwyatha mąką 119; przyyacz .... thwa nyebyeszka karmya 121; na szwoya dvschą 143; wczyagny prawycza kvmnye szwoya 161; na szwa mathka 69; prze szwa myla mathka 75, 93; vczyn mnye Nawoyka szluga szwa 92; oszwyeczylesz Mathką szwa 159.

Instrumentalis. Masculina: krolvye .... sznym (z nim) 41; sznym szye kochala 54; z mogym wschythkym rodzayem 77; thwogym szwyathym duchem 107; szwogym mylym Yedynaczkyem 71; przede wszchem szwyathem 54.

Neutra: szczyalem mogym 181; myloszyerdzym thwym 96; thym slotkym szerczem 120; z naschym czlowyeczensthwem 72; wschem myloszyerdzym napelnyona 37.

Feminina: nad moyą dvscha 122; thwoya (twoją) proszba 179; thwa szwyatha myloszcya 120; napelny moy szmyszl twa swyatha dobrotha 123; szwoya mocza 71; szwoya madroszcya 72; szwoya nadroszscha krwya 164; szwa krwya odkupyl 79.

Locativus. Masculina. Z końcówką pierwotną -em: w nyem thez odnowysch 99; w zywoczye moyem 161; w mem konyczv 60.

Z końcówką analogiczną -ym (-im): krzyz na nymze 27; v mogym konyczv 67; po mogym zyvoczye 133; w thwogym grobye 150; w szwogym zywoczye 53.

Neutra. Z końcówką pierwotną -em; w szwoyem boszthwye 51; przy mem szkonanyv 96; we wschem dobrem 58; we wschem przemovyenym (*sic*) 62.

Z końcówką analogiczną -ym (-im): w mym szerczv 112.

Feminina: na moyey dvschy 143; na mogyey dvschy 148; po mey szmyerczy 151; w moczy thwey 84; w thwey szwyathey voly 113; w thwey drogyey krwy 106; na thwey myloszczy 116; na prawyczy thwey 167.

Dualis. Instrumentalis: moyma oczyma (patrzycz) 116.

Pluralis. Nominativus: grzechy moye 159.

Genetivus. Masculina: zebych gych mogla zalovacz 160; lyczba gych 164; od moych starzeyschych 59; vpamyathanye grzechow mogych 94; s grzechow mogych 101; od wschythkych mogych nyeprzyyaczyelow 183; thwogych szwyathych apostolow 137; wschythkych twoych szwyathych 141; grzechow naschych 96; od naschych grzechow 106; wschech szwyanthych 32; morza y wschech czo w nym sza 39; przythvlyenye wschech odrzvczonych 48; nadzyeya wschech kayanczych 48; wszchech szye grzechow spowyedala 60; ode wschech zboznych 67; odewschech grzeschnych 67; szwyathoscz wschech szwyathych 114; panye wschechmogaczy 168.

Neutra: moych oczv 119; z oczv mogych 160, 167; od mlodych lyath moych 162; od mogych mlodych lath 171; podlug thwogych szlow 78; nyeoddalay panye oczv szwych 86; wschech nyebyosz 32.

Feminina: vytargnacz z nych (z mąk) 74; podlug mogych zaslug 70; podlug zaszlvg mogych 130; prze vyelykoscz mogych saszlug 134; nye dlya mogych zaszlvg 137, 165.

Dativus. Masculina: mogym grzechom 56, 61, 146, 175; mogym blyznym 57; mogym stharzeyschym 62; kv mogym blyszschym 62; mogym nyeprzyyaczyelom 147, 148; wschem obczym 61.

Feminin: zloszczyam mogym 161.

Accusativus. Masculina: za nye (grzechy) doszycz vczynyla 60; czynysch gye vcząsthnyky 135; odpusczy my moye wschyky grzechy 168; thy zgladzy grzechy moye 180; prosz za me grzechy 36; przez wschythky maczennyky twe 85.

Neutra: schyly kv mnye vschy thwoye 48; przez szlowa szwe 109.

Feminina: radosczy yesesz myala 55; lzy yesesz przed nym bolyala 64; wyslvchal prosby moye 171; przewyczyazycz .... wschyczky zloszczy moye 171; vkroczycz mąky me 74; wlyekczyez bolyesczy me 74; odpusczy my vyny me 100; pize me vyelyke grzechy 117; przez thy dobroty Thwoye 58; gdy nogy thwoye vmywala 168; poszly w myą thwe cznothy 121; odpusczyl nasche vyny 96.

Instrumentalis: grzechy mogymy 164; thwymy vsty 98; bolyesczy gymysz gyesz przen bolyala 64; se wschemy szwyatymy 24, 26; nade wszemy nyewyasthamy 32; nad wschemy nyewyasthamy 85.

Locativus. Masculina: w mych pyszny szmyszlyech 112; w gynych thwogych vyernych 138; w dnyoch mogych 159.

Neutra: w mogych dzyelyech 56; we wschech vdraczenyach 45.

Feminina: we wschech rzeczach w gyebze 27; w nadzach mogych 40; w mogych bolyescyach 68; w pothrzebyznach moych 46; w nyemoczach mogych 174; w mych myszlyach 112; w mogych theszchnyczach 68; w mogych mąkach 74; w szwogych chwalach 67; we wschech potrzebyznach 40, 59.

B) Zaimki osobowe i zwrotny. Osoba pierwsza. Singularis. Nominativus: ya 74, 76, 77, 80 (*2 r.*), 81, 82, 83 (*3 r.*), 84, 85, 90, 91 (*2 r.*), 92, 93 (*2 r.*), 101, 103, 106, 110, 112, 113 (*4 r.*), 114, 115, 116 (*4 r.*), 117, 118 (*3 r.*), 121, 123 (*2 r.*), 124 (*5 r.*), 126, 127, 130, 136, 140, 142, 152.

Genetivus: nyeosthawysch mnye 45; o demnye 76 (*2 r.*); odemnye 111 (*2 r.*); ze mnye 117, 118.

W znaczeniu accusativu: mnye vdraczona poznalesz 27; zbawyla mnye 36; polyeczam .... mnye 47; mnye chovasch 87; vczyn mnye 92; mnye boze dzyszya rosvmyey 99; mnye przemozesch 101; mnye navczyl 121; mnye gospodnye przyvythasch 125; gyen mnye wpusczy 127; gen mnye navczy 127; gydącza mnye vyedzy 153; aby mye sczyczyli mnye nądzna 170; poczyeschy mye mnye placzącza 176; poczyeschy mye mnye grzeschna 176. *W trzech ostatnich przykładach mamy obok formy accusativu w tym samym prawie znaczeniu użytą formę genetivu. Różnica między nimi jest taka tylko, że na formie genetivu większy jest nacisk*

Dativus: przydzy na pomocz mnye 25; mnye nadznyczy na pomocz 26; pomozy mnye nadznyczy 27; schyly kvmnye 48; raczy my vproszycz mnye Nawoycze 70; *obok formy enklitycznéj* mi *użyta pełna* mne *dla większego nacisku;* day mnye 123; mnye donyoszl 128; mnye nyedosthoney 141; mnye grzeschney dacz 143; kv mnye 161; na przeczyw mnye 169; bandz mylosczyw mnye 183; bandz mi Laskawy 167; pomozy my 41, 121; day my pomocz 59; dayze my yzbych 60 (*2 r.*), 100; pokazy my 67; aby my nyepokazowal 70; day my vydzyecz 74; day my 80, 92, 93 (*2 r.*), 100, 107, 110, 112, 119, 158, 162, 169; racz czye my bycz wspomozenyv 81; rzeczy z my tak 83; day ze my 85; ale my rzecz 90; vdzyel my mylosyerdza 92; odpusczy my 100; Tho .... my raczy dacz 102; aby my raczil 103;

poszly my 110; przyyay my Thego 118; thego my dopomozy 120; yzesz my thy vyelyky 124; thysz my vyelmy szwyathy 124; thy yesz my vyelyebny 124; thysz my vyszoko 124; by my posslal 127; raczyz my dacz 132, 146, 148; dayze my przyyacz 133; raczylo my byez 139; sthan my szye 139; bandz my oszwyeczenye 146; przystąpowanye bylo my na odpvsczenye 146; bandz my .... moczne obronyenye 147; dayze my tho 147; raczys my byez na pomoczy 150; byla my oczysczyenye grzechow 152; laska my day 154; day ze my 159; yzby my poszlal 163; odpuszczy my 168; yzby my byl myloszczywy 171; day my nadzyeya 180; szeszli my na pomocz 183; abysczye my dali 185.

Accusativus myą (mię): poszly w myą thwe cznothy 121; prze myą czyrpyal 149; Aby myą .... oddalyla 150; mya: ny mya lyvthosczywa 69; na mya Nawoyka vezrzy 83; wzgladnacz na mya 149; za mya nyedosthoyna 165; mye: vysluchay mye 37; raczyla by mye vysluchacz 40; zbaw mye 59; vozym (*sic*) mye (czycha *i t. p.*) 62 (*3 r.*); vczyeschy mye 68; przygarny mye 69; przyvyedzy mye 69; iszby mye .... przylaczyl 70; raczy mye .... vytargnacz 74; raczy mye .... navyedzycz 74; vyszluchay mye grzechna 75; zbaw mye 80; yestesz mye oszadzyla 80; gesz mye vczynyl 81; bosz mye sthworzyl 84; mozesch Mye virwacz 91; ktoreyze mye raczy domyesczycz 94; yenze mye tez thamo raczy kszobye przyłączycz 102; navczy mye 106; czoby mye przyprawylo 109; yzby mye osthrzegl 111; czoby mye moglo albo chczyalo .... odlączycz 111; yzby mye wdzaczna vczynyly 112; mye thy .... dosthoyna mozesch vczynycz 117; navczy mye 125; aby mye thamv nakarmyl 128; mye .... raczyl weswacz 145; mye raczyl nakarmycz 145; mye opusczycz 150; mye pogrzescz 150; mye wyslvchacz 160; wybaw mye 161; mye .... vchowacz 163; mye raczyl odkvpycz 164; wyrwy mye 165; mye rozgrzeschyl 169; wyslvchay mye 166; yzby mye wskrzeszyl 166; myey mye wymowyona 176; naznamyonvy mye 177; mye .... omygye 178; mye vybavyl 179; vczyn mye dosthoyna 181; wyslvchay mye 182; zeby mye sthrzegl 182; zbaw mye 182; sthrzczy mye 183; by mye bronyl 183; obron mye 184; aby mye wyrwal 184; by mye mogl ogarnacz 185; spomożczye mye 185; zbaw mye 186; Aby mye sczyczyli 170; poczyeschy mye 176 (*2 r.*). *Przy negacyji zamiast genetivu*: nyeodrzvczay mye 47; nyeosthay mye 68; any mye zdawal 70; nyeprzepusczay mye 90; nyeopusczay mye 93, 175; nyeoddalyay mye 177; by mye pyeklo nyepograzylo 179; nyechacz mye nyeomywa 181; mye .... nye mogl pothąpycz 185.

Instrumentalis: za mna (za mną) 25 (*2 r.*), 33 (*2 r.*), 34 (*7 r.*), 35 (*4 r.*), 40, 89, 170, 179; szemna (ze mną) 150, 174; nademna 36, 37, 38 (*3 r.*), 48, 70, 166, 168; na demna 183; przedemna 98.

Locativus: vemnye 58, 88, 89, 136; ve mnye 100; we mnye 112; we mnye 142, 164, 180; przy mnye 182.

Pluralis. Nominativus: my twe szwyathe czyalo przymyem 105.

Genetivus: od nasz (nas) 155.

IV. Deklinacyja złożona.

Singularis. Nominativus. Masculina. Adiectiva. Temata twarde: thy vyelyky 124; szwyanty Angyol 73; szwyanty bok 95; duch szwyąthy 101; dvch szwyathy 53; thysz my vyelmy szwyąthy 124; myly szwyąthy duch 138; strumyen krwawy 95; bandz mi Laskawy 167; pan myloszczywy 82; yz by my byl myloszczywy 171; myloszczywy 180; prawy bog 78; myly sthworzyczyel 78; myly Mystrz 86; dvschny nyeprzyyaczyel 168; grzeschny czlowyek 114; Angyol .... moczny 182; thy yesz my vyelyebny 124; zadny nyeprzyyaczyel 185.

W znaczeniu vocativu: zywy chlyebye Angyelsky 77; powythay Sąbaoth Angyelsky 97; Angyelsky chlyebye 153; szkarbye Apostolsky 35; chlyebye zywy nyebyeszky 101; krolyv zyemszky morsky 97; szlotky chlyebye 125; drogy kamyenyv 42; dvchu szwyathy 94; rzekacz Szwyaty Szwyathy Szwyathy 170; Swyąthy Mychalye 183; szwyątny gabriel 184; szwyathy Michalye 184; szwyathy Raphael 184; o lyvthosczywy o dobrothlywy o sczodry Yesu criste myly 96; pyrwy byskupye 103; przesczodry zbawyczyelyv 92; myly panye 76 *(2 r.)*, 79, 80, 84, 86, 90 *(2 r.)*. 91 *(2 r.)*, 93, 120, 124, 130, 145, 147, 148, 158, 159, 161, 162, 164, 165, 166, 168, 169, 171, 182; myly gospodnye 102, 110 *(2 r.)*, 112, 114, 115, 116 *(2 r.)*, 117, 119, 120, 122 *(2 r)*, 124; myly Yesu 105, 112, 113, 127, 145, 149, 153; myli Krysthe 166; myly boze 128, 137; myly boze w throyczy yedyny 140; myly oblyvbyencze 136; myly zbawyczyelv 150, 160; myly szwyaty Pyetrze 168; vyeczny panye 77; szkarbye nyeprzebrany 92; myloszyerny gospodnye 109, 119, 126; vyelkoноczny baranku 101.

Temata miękkie: Thy dom bozy 42.

W znaczeniu vocativu: bozy yedynaczkv 96; szynv bozy 144; kwyathkv dzyewyczy 61.

Participia. Particip. praet. pass.: bogoszlawyony yesz panye 75; na wyeky wyeczne przezwyeczony 75; na krzyzv vmaczony 78; s panny Mariey narodzony 77.

Particip praes. act.: wschechmogaczy bog 101; *przy vocativie:* boze wschechmogaczy 81; wschechmogaczy gospodnye 107, 112, 119; panye wschechmogaczy 168.

Comparativy i Superlativy: thy vyschy kaplanye 103; wyschy kaplanye 115; przemylschy Yesu crtste 105; namylschy Yesu kriste 106; namyloszczywszy panye 89; criste namilyeyschy 118; naszlothschy Jesu 123; napokornyeyschy boze 133; naszwyathschy 132.

Pronomina: ktory tho moze gyny vczynycz 84; kthory nasz .... przyprawyl 95; kthoryz mnye przemozesch 101; kthorysz sthapyl z nyeba 159; kthory zywyesch 171; kthorysz mye odkvpyl 186; ktoryz yesz vczyecha 113; ktory masch klvcze 169; nyekthory czasz 75; gynschy 159.

Neutra. Adiectiva: Temata twarde: angyelskye veszelye 61; vyszokye bosthwo 115; slothkye vczyescheuye 37; szwyanthe gymyą 26; szwyate czyalo 104; szwyąthe czyalo 123; wschythko dobre 43; dobre sczaszne dokonanye 147; lyekarstwo dvschne y tez czelesthne 146; myloszne nawyedzenye 151; moczne obronyenye 147; vyerne czyalo 94, 102.

Temata miękkie: czyalo boze 102; dzyewicze czyalo 154.

Participia: stworzenye .... vezwane 87; czo thobye nye yest szkrythe 101; zatwardzyale yesth szercze moye 160.

Comparativy i Superlativy: czyaszsche zgrzeschenye 93; vyaczsche myloszyerdzye 90; wyaczsche szmylowanye 93; o naszlothsche okrazenye szwyata 42.

Pronomina: thakyez tho przyyaczye 138; thakyez 141; czyalo .... kthoresz na krzyzv wiszyalo 154; kthore (myescze) zawzdy yest 165.

Feminina. Adiectiva. Temata twarde: vlyczka rayszka 42; wyelyka cznotha 112; vboga nądzna 131; vboga grzeschna 139; szwyantha Throycza 49; czerkyew szwyatha 67; szwyata Troycza 80; szwyatha Troycza 50, 84; nyeczystha 130; yakozem vynowata 70; thwa dobra krewy 123; thwa Mathka myla 82; mala kropya 91; grzeschna grzeschnycza 118; ya nyedosthoyna 152; szlothkoscz dvschna 147; dostoyna thwoya ranka 98; ya grzeschna 106; myloszy pelna 27, 132; yako nyemoczna 130; ya nadzna 142.

W znaczeniu vocativu: krolyewno nyebyeszka angyelska archangyelska 32; szwyatha Maria Angyelska czudnosczy 34; Angyelska Ceszarkyny 176; szyosthro Angyelska 172; navczyczyelko apostholska 173; chwalebna krolyewno nyebyeszka 26; proschą czye krolowa nyebyeska 176; drabynko nyebyeszka 46; chwalo luczka 32; zandza proroczka 34; obyethnycze proroczka 172; szwyantha Maria 26, 37 (*2 r.*); szwyantha boza porodzyczyelko 33; swyantha Maria dzyevycze vyekuystha 36, 37; swyanta maria 24; szwyanta Maria 40; swyatha Maria 33, 34 (*3 r.*), 35 (*2 r.*), 38; swyata Maria 34, 35 (*2 r.*), 36; swyatha Maria morszka gwyazdo 38; mylosczywa boza porodzyczyelko 40; o mylosczywa gospodze 41; mylosczywa mathko 175; gospodze moya myla 47; myla panno 175; dzyewko chwalyebna 30; dzyewyczye chwalyebna 33; o chwalyebna Maria 42; wschey chwaly dosthoyna 33; pelna myloszy 34; szwyatla 37.

Temata miękkie: boza porodzyczyelko 24, 27, 33, 36, 40, 42; o dzyewycze boza 46; Matko boza 46, 59; o szlothkosczy dzyevycza 178.

Participia. Participium praet. pass.: swyatha maria blogoslawyona 35; nyepokalyona 35; ona vybrana panna 82; wschey zlosczy napelnyona 129; w tayemnyczy swego boszthwa obezrzana 49; poczczyvye koronovana 66; oszlyepyona kv szwyeczy 130.

W znaczeniu vocativu: bogoslawyona dzyewko 26; blogoszlawyona Maria 45; ogarnyona dvchem szwyathym 28; angyolem zavythana 28; wschem myloszyerdzym napelnyona 38.

Particip. praes. act.: noschacza boga 29; swyatha Maria thayemnycze boze vyedzacza 98.

Comparativy i Superlativy: yazesz .... czudnyeyscha 28; mymo wszythky czesznyeyscha 33; naczysczscha dzyewko 24; naszwyathscha 32; namylosczywscha pany 33; nalagodnyeyscha vczyecho 34; o naszwyantscha o naszlotscha o namylosczywscha o namyloszyernyeyscha Maria 46; swyantha Maria nalagodlywscha y naszmyernyeyscha y naslodscha 37; gwyazdo naszwyethleyscha 38; gospodze moya naczudnyeyscha 46; dzyewycze Naczyszczscha y naszwyantscha 49, 50; O namylosczywscha mathko 73; nawyscha offyara 115; nądznycza ya .... nagrzeschnyeyscha 129; naszlodczeyscha madrosczy 149; krew thwoya naszwyaczscha 181.

Pronomina: ktorazesz .... vydzyala 30; ktorasz . .. vydzyala 31; ktoraz yesz stvdnya 61; kthora zesz 64; kthoraz yest wschytka 84; kthoraz ya 118; kthorasz yesz nadzyeya 175; kthora by czye nye chwalila 182; any yest thaka 178; wschelyka czysthota 112.

Liczebniki porządkowe: Drvga modlythwa 154; yedna pyatha zosthala 91.

Genetivus. Masculina. Adiectiva Temata twarde: kamyenyv nyebyeszkyego polyvbyencza 42; Jesu Krystha nyebyeszkyego (czyalo) 155; z rodzayv zydowskyego 186; sztwego szwyantego zywotha 29; dary dvcha Szwyanthego 51; dobrotha ducha szwyanthego 73; ognyem twego ducha szwyantego 97; v dvcha szwyąthego 140; poszelkyny dvcha szwyąthego 172; mystrza szwyathego ducha 121; drzewo szwyathego Krzyza 140; perszona szwyathego dvcha 155; roszą szwyathego dvcha 111; na oltarzv szwyatego Krzyza 104; od vyekuysthego zywotha 112; szynv zywotha wyekvysthego 158; w pomv[sc]ymona Thrądothawego 167; czalo szamo prawego boga 79; szynu boga zyvego 75; czyalo boga zywego 154; v szwego mylego 70; czyala moyego mylego sthworzyczyela 130; do mego mylego lyekarza 1[3]0; czyala moyego mylego pana 134; ode wschego grzechv czelesthnego y dnchownego 126; nye chcze szmyerczy grzeschnego czlowyeka 88; od boga w troyczy yedynego 51, 52, 73, 155; bostwa yedynego boga 155; v szwego szynaczka yedynego 164; czyalo .... Jedynaka mylosznego 133; wyelmoznego pana 85; od grzechv szmyerthelnego 157.

W znaczeniu accusativu: gdy Jesz krolya Angyelskyego .... noszyla 53; Abych czyebye Pana Angyelszkyego (przyyala) 132; przyymy .... barzo vbogyego czlowyeka 104; gdy yesz vydzyala dvcha szwyanthego 65; poszly my .... twego szwyatego Angyola 111; zeszly szwyąthego dvcha thwoyego 137; twego dvcha szwyathego .... poszlal 127; szeszli my szwyathego Michala 183; szeszly kv mnye .... ducha szwyathego 92, 109; chwalycz yako pana boga zyvego 76; przez mylego szyna thwego [6]3; thwoyego mylego szyna .... szeszlacz 143; poszlal yesth kthobye cznego posla 52; oddalycz dvschnego nyeprzyyaczyelya 158; yzbych przewyczyązyla dvschnego nyeprzyyaczyelya 169; dosthoynego vczynyoz 118; szyna thwego myloszsnego

raczyl dacz 142; przed pana tako mocznego 83; navczy mye nyevzythecznego czlowyeka 106; przez yedynego szyna 184.

Temata miękkie: przez madroscz yedynaczka bozego 72. *Jako accusativus:* szyna bozego porodzycz 29; szyna bozego dogyla 29; szyna bozego .... povygala 29; szyna bozego .... offyerowala 30; szyna bozego vydzyala 30, 31 (*2 r.*); vydzyecz szyna bozego 41; przez yedynego szyna bozego 184.

Participium praeter. pass.: na krzyzu rozbythego (vydzyala) 30; za nasz pogrzebyonego (vydzyala) 31.

Particip. praes. act.: przez mocz Boga wschechmogaczego 71; nyeprzyyaczyelya .... czvyaczego y walczaczego 169.

Comparativy i Superlativy: do thego czaszv dzyszyeyschego 87; az do dzyszyeyschego dnya 171; szynv nawyszchego boga 179.

Pronomina: gdy czaszu ktorego 101.

W znaczeniu accusativu: ktoregoszzesz vydzyala 31; ktoregoz ya N. proscha 74; ktorego dvscha moya vyelby 80.

Liczebnik porządkowy: trzeczyego dnya 154.

Neutra. Adiectiva. Temata twarde: odzyenya angyelskyego 82; od krolesthwa nyebyeskyego 169; przez vyszokoscz bostwa vyszokyego 71; mocza wyelkyego myloszyerdzya 91; dla thwego wyelykyego myloszyerdzya 137; z oppbytego myloszyerdzya 91; plyemyenya luczkyego 117; z twego szercza szwyathego 105; czoz yest tobyc nyelubego 58; nycz dobrego 88, 157; wschego dobrego 131; od wschego zlego 36, 47; zlego pozadanya 111; dosthoynego czyala 111, 145; nyepokazowal groznego oblycza szwego 70; vyelyebnego czyala 109.

Temata miękkie: spokolyenya czlowyeczego 52; zbawyenya czlovyeczego 52; bozego czyala 129

Particip. praes. act.: ode wschego zlego .... przychodzanczego 47.

Comparativy i Superlativy: odewschego zlego y 'nynyeyschego 47; nadroschszego czyala 129; nadroszchego czyala 134; czyala thwego naszwyaczschego 181.

Feminina. Adiectiva. Temata twarde: o napelnyenyv sczyrbyny Angyelskyey 51; od twey gląbokyey y przezdenney dobrothy 104; ode wschey rzyschey nyebyeszkyey 66; czeszarzv nyebyeszkyey rzyschey 97; kv krolyowy chwaly nyebyeszkyey 131; do vlyczky rayskiey 41; nye szwyeczkyey karmyey 129; yestem vyelykiey nadzyeye 84; twey drogyey krwye 110; z vbogyey grzeschney yedyney 118; od mariey czystey 95; z panny czysthey 155; vyary szwyąthey 61; szwyąthey Troycze 172; szlawa wschythkyey szwyanthey Troycze 66; przebythkv wszeў szwyathey Troyczy 62; na prawycza szwyathey Troycze 66; zalozenye szwyathey myloсczy 112; pamyathka thwey szwyathey mąky 153; pozdrowyenye twey krwye szwyathey 156; vznanya wyary szwyathey 162; szmyerczy vyekvysthey 60; od szmyerczy wyekvysthey 167; az do szmyerczy okruthney krzyzowey 144; od skodlywey szmyerczy 184; kv vczwyerdzenyv czaley przeszpyecznosczy 123; ku wspomozenyv thwey dostoyney szwyathosczy 109;

thwey dosthoyney krwye 111; na vszlyschenye moyey nyedosthoyney modly Thwy 48; z odchlany pyekyelney 161; lasky myloszney Lono 135; ducha prozney chwaly 111; vyeczney szmyerczy nyevkuschyla 80; do wyeczney szwey myloscy 96; kv szwyeczy szwyathloscy vyeczney 130; ze szmyerczy vyeczney 144; proschą beszmyerney vyelmozney thwoyey opfythosczy 131; przez zaszluga vyelyebney dzyevycze 141.

Particip. praet. pass.: z nyepokaloney dzyewycze 31; bogoslawyoney Mariey 141; od szmyerczy przeklathey 156; modlyaczey nye wzgardzycz 142; z odchlany pyekyelney gorayaczey 161.

Superlativus: gorzkoscz mąky thwey naszwyąthschey 126.

Pronomina: czescz wschelykyey dvsche 122; od wschelykyey przeczywnosczy moyey 161; matky thwey ktorey czye zywoth 180.

Dativus. Masculina. Adiectiva. Temata twarde: kv Angyelskyemu stolv 122; thwemv oyczv nyebyeszkyemv 103; dvschv *(sic)* szyąthemv bogv w troyczy yedynemv 158; chwala bandz bogv zywemv 158; kv thwoyemv dosthoynemv stholv 145; przeczywko thwemv bozemv daru 106.

Participium praet. pass.: bogoszlawyonemv zywothowy thwemv 39.

Particip. praes. act.: kv Bogv wschechmogaczemv 136.

Neutra. Adiectiva. Temata twarde: nyebyeszkyemv veszelyv 128; kv vyecznemv zbawyenyv 113; nyewymownemv myloszyerdzyv thwoyemv 152; kv wschemv dobremv 58.

Feminina. Adiectiva. Temata twarde: wyerze szwyathey 68; kv oyczyznye wyekuystey 94; kv tak vyelyebney panyey 83; kv szwyathosczy myloszney 135; mnye nyedosthoney 141; raczyz tho mnye grzeschney dacz 143; bandz myloscyw mnye grzeschney 183.

Particip. praet. pass.: mnye .... pokalaney 141; nyewyesczye wzgardzoney 167.

Superlativus: przeczyw thwey naszwyathschey myloscy 90; kv oyczyznye .... ktorey ze mye raczy domyesczycz 94.

Accusativus. Masculina. Adiectiva. Temata twarde: prze lud Yszrayelsky 77; poznawam czasz moy bycz blisky 158; przez szwyanthy krzyz 27; aby czysthy przybythek raczyl .... vczynycz 138; w dobry przyklad byla 57; konyecz dobry (day) 180; w dzyen szandny 41; w dzyeny szadny 184.

Particip. praes. act.: moy[illegible]dvch .... obezrzysz wolayaczy kthobye 25.

Superlativus: na nawysschy dar 180.

Neutra. Adiectiva. Temata twarde: zbawyenye lvczkyesz naprawyl 155; przez twe wyelkye czyrpyenye 99; kthora szye vyklada laczynskye 103; prze twe vyelyke myloszyerdzye 107; wsthawy wemnye czyste zalozenye 112; szyercze we mnye czyste stworz 180; przez swyathe thwe narodzenye 26; przez thwe szwyanthe czyrpyenye 100; przez twe szwyathe myloszyerdzye 100; twe szwyathe czyalo przymyem 105; przyyancz twe szwyąthe czyalo 107; szwyathe czyalo 110, 121; na twe swyathe czyalo 116; pograzy moye thwarde sercze

120; ogarn moye zle szyercze 120; zdrowye dvschne y czyelne 56; vzycz czelestne zdrowye 177; dvschne zbawyenye (day) 156; przez gymyą thwoye dzywne 160; w mogye szercze grzeschne 126; zrzadz vemnye grzeschne czyalo 136; day nam sczaszne pobydlyenye 156; w myescze sproszne 165; day my zdrowye vyeczne 93; na vyeczne oszszadzenye 146; day nam wyeczne poczyeschenye 157; kyedy podnoscha boze vyerne czalo 94; ya thwe vyerne vydzyala czyalo 97; day my vyerne skruschenye 100.

Temata miękkie: przed oblycze boze 41; przez thwe goracze myloszyerdzye 48.

Particip. praet. pass.: ogladala bogoszlawyone czyalo 133.

Superlativy: vydzyecz lyczko thwoye nakraszche 75; prze tho naszwyathsche drzewo 140.

Pronomina: ktoresz (ciało) kaplan w raku pyasthuye 79.

Feminina. Adiectiva. Temata twarde: abral Czye szobye czora namylyescha gląboka 72; na twa gorzka szmyercz 105; przez thwoyą szmyercz gorzka 149; przyancz twa nyebyeszka karmya 115, 121; przez ma vyelyka zgloba 47; thwa droga krewy kv napyczyv dal yesz 104; przez twa droga krewy 105; przyyancz .... thwa droga krewy 107, 110; przyymy vboga grzeschnycza 104; przez yego szwyantha manką 64; przez szwyatha Troycza 73; na twa szwyatha maka wspomynaly 105; thwa szwyątha krew pygyą 115; poznacz thwa szwyatha mąką 120; genze oszwyeczasch thwoyą szwyątha czerkew 137; krew szwyatha 156; day my .... prawa droga 81; yedną vyerną y prawa ofyara (offyarowal) 103; day my prawa czyala mego czysthota 112; sprawyedlywa rzecz mylowacz 178; bych thobye dobra modla dala 154; day my nadzyeya vyarą dobra laska doskonala 180; wezrzavschy yako na szwa mathka myla 69; prze szwa myla mathka 75; prze szwa myla Mathka 93; yz vyszluchay mye grzechna 75; mye grzeschna nadznycza dzyszya raczyl wezwacz 145; Aby mye sczyczyli mnye nądzna grzeschna 170; poczyeschy mye mnye grzeschna 176; przez myą czyrpyal grzeschna 149; wzgladnacz na mya grzeschna 149; ta ystna karmya ..... yest podala 98; za mya nyedosthoyna grzeschnycza 165; przez twa nyewynna szmyercz 119; wspomynawschy na okruthna maka twa 89; przez szmyerna dobrotha 72; prze thwoya dobrota szmyerna 73; vproszycz chwala wyeczna 163; prze twa maka vyelyebna 98; prze twoya nyewymowna mąką 134.

Particip. praet. pass.: vpadnyoną podnyescz 142; mnye vdraczona poznalesz 27; przez czya bogoslawyona 42; mocza kthora masch .... pozyczona 169; myey mye wymowyona 176.

Particip. praes. act.: w ona godzyna drzancza 41; bladzacza odvodzy 153; vpadayacza podnaschay 153; przywraczayacza przyymy 153; thrwayacza w chwala przywyedz 153; gydącza mnye vyedzy 153; wyslvchay mye dvfayacza w thobye 166; poczyeschy mye mnye placzacza 176.

Comparativy i Superlativy: pokazy my nawyszscha vczyecha dvschy mey 67; wspomynawschy na .... nawyszscha sprawyedlywoscz 89; na pyrwscha 103.

Pronomina: kthora thy przymyesz 80; kthora zbawysch 126; vyara .... kthoraz ya vyerza 140; kthoraz ya .... przyyala 152; kthorasz wzyal 156; kthorasz prze myą czyrpyal 149; mocza kthora masch 169; za kthora 182; przez laska kthorasz zaslvzyl 184; thaka czescz nagothowal 45; na vschelyką godzyną 102.

Instrumentalis. Masculina. Adiectiva. Temata twarde: z nyskym czlowyekyem 115; gloszem wyelkym 161; dvchem szwyanthym 58; duchem szwyąthym 125; dvchem szwyathym 28, 100, 107, 137. 159; przed szwyathym krzyzem 186; szwogym mylym Yedynaczkyem 71; darowal czye darem dzywnym 71.

Pronomina: sz ktorym 80; ktorym strachem 107, 114; kthorym obrzadem 113; szthakym rozvmem 102; zthakym vmyszlem 132.

Neutra. Adiectiva. Temata twarde: przemowyenym angyelskym 53; z nyszkym vyszokye bosthwo 115; thwym slotkym szerczem 120; czysthym szerczem 110; myloszczywym okyem 149; ze cznym oradzym 52; z dvchownym veszelym 119; maczyerzynym szlyvthowanym 68; okyem myloszyernym 83; szerdecznym szkrvschenym 60; wnątrznym veszelym 106.

Temat miękki: z bozym kochanym 119.

Pronomina: myloszyerdzye ktorymzesz thy nasz vmylowal 106; kthorym nabozensthwem 107; kthorym szkrvschenym 114; takym przymowyenym 52; szthakym szkrvschenym 132. *Wyłączną więc jest tu końcówka* -ym (-im).

Feminina. Adiectiva. Temata twarde: vczyn mye czycha y szmyerna y podobna 62; czysta w dvszy y w czyelye (vczyn mye) 63; z wyara z czystha nadzyeya 132; dopomozy .... thwa szwyatha myloszczya 120; napelny moy szmyszl twa swyatha dobrotha 123; vczyn mye .... szthydlywa 62; any nagla szmyerczya 185; yz mye thy .... dosthoyna mozesch vczynycz 117; vczyn mye dosthoyna 181; vczyn mye .... Miloszyerna 62; czysthym szerczem a nabozna duscha 110; vsthawyczna w dobrych dzyelyech (vczyn mye) 63; yzby mye wdzaczna vczynyly 112; zeby thobye wdzyączną y podobna byla 125.

Temata miękkie: gdy yesz mathka boza uczynyona 63; naznamyony mye boyaznya boza 177.

Particip. praes. act.: zamna .... kthobye vczyekayacza 34; vczyn mye czyrpyacza 62; szwoya mocza wschechmogacza 71; szwoya madrosczya wschechmogacza 72.

Superlativy: obral czye szobye czora namylyescha 71, 72; odkvpyez szwoya nadroszscha krwya 164.

Pronomina: ktora myloscyza 107; myloszczya ktora yesz raczyl vezwacz grzeschne ludzy 134; kthora vsthavycznosczya kthora czy-

szhota .... kthora yaeznosczya mey dusche mogla bych przyancz 114; Thaka nyemoczą y thaka szmyerczya 59; z thaka pokora 132; thaka poczczywosczya y thaka czczya .... y z thaka mylosczya 132.

Locativus. Masculina. Z końcówką -em: w groznem szandzye 69; w thym bozem domv 141; we wschelykyem szmatheze 62.

Z końcówką analogiczną -ym: w szwyanthym zak..nye 56; w zyweczye mathczynym 50; krzyza na kthorym .... vmączon 140.

Neutra. Z końcówką -em: w krołyesthwye nyebyeszkyem 44, 152; wyelkyem veszelyv 54; przy mem szkonanyv poszlyednyem 96; o bozem cayelye 154; na wschelykyem myesczu 90.

Z końcówką analogiczną -ym: w nyebyeszkym krolyesthwye 139; w prawym szkruschenyv 105.

Feminina: vyelkiey radosczy 54; w thwey drogyey krwy 106; na drodze szwyąthey 127; w thwey szwyathey voly 113; wszwyathey throyczy nyerozdzyelyoney 140; wszmyerthney Nyemoczy 60; vemnye nadzney 88; o they wyelyebney szwyathosczy 109; w bozey szlothkosczy 119; o kthorey ze pyecza masch 126.

Dualis. Instrumentalis: szlawnyma oczyma .... obezrzala 66; zegnano chlyeb rąkama kaplanskyma 98.

Pluralis. Nominativus. Masculina. Z końcówką -i: korowye nyebyesczy 45; poszluchny sza thobye patriarchovye 44; Angyeli y Archangyeli bozy 185; podzezye bogoszlaweny oycza mego 167; wschysthczy rospaczeny 67; kthorzy szye kthobye garna 135; kthorzy mamy ządacz 157; kthorzy .... nyeprzesthawaya 170.

Z końcówką analogiczną -e: grzechy moye sza nyewymowne 159.

Neutra: wrota nyebyeszka 42; gdzye sza vyrzchnya yednanya 115; wrota nakraschsza othworzona sza 42.

Feminina: thnsza z nyeba Angyelskye moczy 81; modlythwy vyelmy dobre 103.

Genetivus. Adiectiva. Temata twarde: od grzechow czyaskych 165; podeprzenye krewkych 57; odyaczye vbogych 48; z nyeczysthych czysthe 135; vveszelenye wschech szwyanthych 32; szwyantych oyczow y szwyanthych prorokow 51; szwyathosz wschech szwyathych 114; thwogych szwyathych apostolow 137; prze zaszlugą thych szwyathych 141 *(2 r.)*; spowyednykow szwyąthych 174; wstayacz marthvych 31; z marthwych wsthalo 154; poczyeschenye zywych y vmarlych 174; kv polyepschenyv dobrych zbythkow 123; droga yesz bładnych 57; oszvyeczenye czyemnych 57; vlyekczenye nyemocznych 57; odewschech grzeschnych 67; grzeschnych poczyeschyczyelko 176; grzeschnych lyekarko 179; czynysch z nyedosthoynych 135; odewschech zboznych 67; od mlodych lyath moych 162; od mogych mlodych lyath 164, 171; prescha wasz wschysthkych moczy nyebyeskych 185; corono dzyewycz szwyąthych 174; od nyeczystych Lyv-

boszczy 110; od nyeczysthych myszly 110; od nyepodobnych my szly 127.

Temat miękki: Mączennykow bozych 173.

Particip. praes. act.: wszechech kayanczych 48; vczyeschenye wzdychayanczych 48; nalyezyenye zagynaczych 57; pokvthuyaczych zbawyenye 86.

Particip. praet. pass.: oprawyenye zgvbyonych 32; przythvlyenye wschech odrzvczonych 48; odkvpyenye yanthych 57; przyodzenye obnaschonych 57.

Particip. praet. act. II.: powyschschenye vpadlych 57.

Comparativus: od moych starzeyschych 59.

Pronomen: kthorych reliquie sza 141.

Dativus. Adiectiva. Temata twarde: nyeczysthym grzechom 102; kv vyekvysthym godom 128; nam grzeschnym vkaznye 79; naprzeczywko mogym nyeprzyyaczyelom dvschnym y czyelyesthnym 148; nyemocznym zdrowye vdzyelasch 136.

Temata miękkie: mogym blyznym w dobry przyklad byla 57; wschem obczym 61.

Particip. praes. pass.: nyeprzyyaczyelom vydomym y nyewydomym 147.

Particip. praet. pass.: bogoslawyonym pyerszam 40.

Particip. praes. act.: wschem .... kthobye vczyekayaczym 61.

Comparativy: podobna mogym starzeyschym 62; kv mogym blyszschym 62.

Accusativus. Masculina. Adiectiva. Temata twarde: nad kory Angyelskye 37, 65; prze me vyelykye grzechy 117; czynysch .... z nyeczysthych czysthe 135; w szwyanthe Apostoly 65; wsprawyedlywyasch nyemylosczywe 136; czynysch z nyedosthoynych dosthoyne 135; prze nasz grzeschne 95; vezwacz grzeschne ludzy 134; za nasz grzeschne 157; na wyeky wyeczne 75; na vyeky vyeczne 139, 152.

Particip. praet. act. II.: ozywyasch vmarle 136.

Pronomina: grzechy .... kthorem czynyla 164; trvdy kthory (*zamiast* kthore) zesch .... czyrpyal 63.

Neutra: schyly kvmnye vschy thwoye naszwyanthsche 48.

Feminina: thayemnycze boze vyedzacza 38; zloszczy .... kthorem popelnyala 171; w thore koly (*sic*) maky badą wrzvczona 70.

Instrumentalis. Końcówka -ymi (-imi) *na wszystkie trzy rodzaje:* ze wschemy szwyatymy 24, 26; myedzy sprawyedlywymy 182; vsty dosthoynymy 98; myedzy czorkamy nyewyesczymy 178.

Locativus: w dobrych dzyelyech 63; w gynych thwogych vyernych 138: w nothach (*sic*) dobrych 162; w cznothach dobrych 177; we wschech pothrzebyznach moych dvschnych y czyelyesthnych 59; o sprosznych rzeczach.

V. Deklinacyja liczebników.

Temata pierw-na -i. *Accusativus :* za dzyewyancz Myeszyaczy 53. *Locativus:* w mych pyączy szmyszlyech 112.

Forma: dwyemanaczczye (apostholom) *jest złożoną, pierwsza część* dwiema *jest dativ. dualis, druga zaś* naćcie *powstała z* na dziesięcie.

Inne formy przypadkowe nie dość jasno jeszcze wytłumaczone są w książeczce Nawojki: doszycz 60; dzyszya 99, 127, 129, 142; dzysz 44, 45; vyelmy 103, 124 (*2 r.*).

Wykaz form przypadkowych
zawartych w kilku mniejszych zabytkach języka polskiego z wieku XV,

opracował
JAN HANUSZ.

Praca ta opiera się na następujących materyjałach:

1) Trzy zabytki języka polskiego XIV i XV wieku, z manuskryptów podał Józef Szujski (Rozprawy i sprawozdania z posiedzeń Wydziału filolog. Akad. Umiejętności, Tom I. Kraków, 1874, str. 40—48), co oznaczam w pracy przez Sz.

2) Trzy zabytki języka polskiego z drugiéj połowy XV wieku, podał Dr. Władysław Seredyński (Sprawozdania Komisyi językowéj Akad. Umiej. Tom I. Kraków, 1880, str. 155—160), oznaczam przez S.

Ponieważ między zabytkami pod 1) wymienionymi najwięcéj materyjału deklinacyjnego, szczególniéj do nominativu sing., zawiera słownik Piotra Świątkowica z Uścia, przeto obok znaku Sz. *będę go wymieniał znakiem* P. *Liczby oznaczają stronice we wspomnionych wydaniach.*

I. Deklinacyja rzeczowników.

Singularis. Nominativus. Temata męskie pierw. na -a: prostak Sz. 47; wercijmak Sz. P. 46; czlowyek Sz. 47; koszlek *(Lucilia avis)* Sz. P. 46; pacholek Sz. 47; volek Sz. 47; wiprothek *(alias marthvi, abhortivus)* Sz. P. 44; nynak *(Marcua piscis)* Sz. P. 46; barthnyk Sz. P. 44; geblecznyk Sz. P. 45; povoynÿk *(fascia)* Sz. P. 45; thlumok Sz. P. 45; zarlok Sz. P. 44; thluk Sz. P. 46; rarog Sz. P. 44; plug Sz. 47; szopuch *(furnus)* Sz. P. 45; sarlath *(Bom-*

bicina) Sz. P. 44; osseth Sz. P. 46; przeclad Sz. P. 44; drossd Sz. P. 46; vynstab Sz. P. 45; karzel Sz. P. 45; coczyel Sz. P. 45; oszÿel S. 157 *(2 r.)*; angÿol S. 157; thul Sz. P. 45 (*faretra, por. Psalterz* Flor. 10.2 *i Puławski pag.* 18 r.); barchan Sz. P. 46; rostuchan Sz. P. 45; pan Sz. 47, S. 157: zagon Sz. P. 46; klyn Sz. P. 45; Amen Sz. 42; klos Sz. P. 44; trzos Sz. P. 44; myentus Sz. P. 44; xpus S. 157.

Nominativus lub accusativus jest glossa sczyth (*scutum)* Sz. 42.

W znaczeniu genetivu: od kerstrag Sz. 44.

Temata męskie pierw. na -ja: xenyecz (*Entera*) Sz. P. 45; szvoÿecz (*zwojec*) Sz. P. 45; drabacz (*gradarius equus molliter incedens)* Sz. P. 45; partącz (*sic, pictaciarius)* Sz. P. 46; harasz (*arrasium*) Sz. P. 44; carasch (*gracius*) Sz. 45; orkysz Sz. P. 46; Mesias S. 157; moscz (*Achasia*, moszcz?); karp Sz. P. 144; kurp Sz. P. 45; czyetrzew Sz. P. 45; sczaw Sz. P. 45; dubyel Sz. P. 45; kakol Sz. P. 46; modzel Sz. P. 44; pysczel Sz. P. 45; ligy (*Embotus* lij?) Sz. P. 45; gronostay Sz. P. 46.

Temata nijakie pierw. na -a: kalysko (*volutabrum)* Sz. P. 46; tartko (*frutillum*) Sz. P. 45; czasto Sz. P. 44; kopitho Sz. P. 44, 45; pusczadlo Sz. P. 45; vyadlo Sz. P. 44; szegadlo Sz. P. 45; byelmo Sz. P. 45.

Temata nijakie pierw. na -ja: scrzele Sz. P. 44; pozadanye Sz. 42; kobylenye Sz. P. 46; narodzene S. 157.

Temata żeńskie pierw. na -a: babka Sz. P. 44; brzecka Sz. P. 44; dÿabÿanka (*galla*) Sz. P. 45; szerpanka Sz. P. 44; frigerka Sz. P. 46; grabolnska (*Ascalaphus avis)* Sz. P. 44; ludarka (*fraudula avis*) Sz. P. 45; przepyorka Sz. P. 46; thatarka Sz. P. 44; thkanka Sz. P. 44; rzezucha Sz. P. 45; glysta Sz. P. 46; kapusta Sz. P. 44; pyastha Sz. P. 45; santha (*Marrubium herba*) Sz. P. 46; loboda Sz. P. 46; skapa Sz. P. 46; slotovyrzba Sz. P. 45; szyeba (*frigellus avis*, zięba?) Sz. P. 45; kuropathwa Sz. 43 (*wyraz ten jest glossą nad łacińskim: perdicem, może więc być i accusativem, jeśli* a *stoji zamiast* ą, *co się często w pomnikach wieku XV. zdarza)*; dabrova Sz. P. 46; szyara Sz. P. 46; szmyothana Sz. P. 46; panna S. 156 (*2 r.*); novÿna S. 157.

Temata żeńskie pierw. na -ja: pachaczycza (*frigia vestes)* Sz. P. 45; procza (*funda*) Sz. P. 45 i procz (*catabula)* Sz. P. 44; tarcza Sz. P. 46; olsza Sz. P. 44; ocszą (*dextralis. i e. securis*) Sz. P. 45, *znak* ą *może oznacza tu* á *ścieśnione;* czesza (dzieża) Sz. P. 44; kytla (*cubrum*) Sz. P. 44; kythla (*cubris*) Sz. P. 45; kyttla (*plauntum)* Sz. P. 46; szabla Sz. P. 45; luthnÿa Sz. P. 45; lusznya Sz. P. 45; Maria S. 157, 160. *Jak wyżéj* proc *jest obok* proca, *tak też* koley Sz. P. 46 *jest skróconym nominativem zamiast* koleja.

W znaczeniu vocativu: przydzy szwyecza sercz Sz. 41; *męski:* przydzy dawcza darow Sz. 41; Maria panno czÿstha S. 158.

Temata żeńskie pierw. na -i: chitroszcz, lesczyvoscz Sz. P. 45; kassn (kaźń) S. 158.

Temata męskie pierw. na -u: syn Sz. P. 44; vol (wół) S. 157 *(2 r.)*.

Genetivus. Temata męskie pierw. na -a *użyte jako genetivus lub w znaczeniu accusativu. Z końcówką* -a: prosz sza namy szynaczka thvego S. 158; nÿemass mÿecz boga gÿnssego S. 158; mÿlego ducha szvÿethego S. 156; nÿessabÿaÿ bratha thwego S. 159; sedw do chrosta Sz. 47; biezy do chrosta Sz. 47; Panna *(sic)* naszego S. 156; Panna *(sic)* S. 156 *(2 r.)*; Jesu xpa S. 157.

Z końcówką u: do przibÿthkv szvoÿego S. 157; Po prossnosczÿ nÿesthathku thwego S. 158; nÿeczÿn grzechu nÿeczÿssthego S. 159.

Temata męskie pierw. na -ja. *Z końcówką* -a: prorsz *(sic)* .... krola nÿebÿeszkÿego S. 157; krola angÿelszÿego S. 158; krola nÿebÿeszkÿego S. 157; krola nebÿejeszkÿego S. 157; szbavÿczela S. 156; sthvorzÿczela S. 156; Pyrwa kassn thworcza nassego S. 158 *(nom. sic.* tworzec); Thezÿ oÿczą *(sic)* ÿ mathką thwoÿą S. 159.

Z końcówką -u: Placzu uwyeszelenye Sz. 42.

Temata nijakie pierw. na -a: pannÿenszthva neszthraczÿla S. 157; procz malssenssthwa sswyąthego S. 159; nÿeszwÿatczy ..... szwÿadessthwą *(sic)* phalszÿvego S. 159; veszella vszÿvą *(pro:* vszyva) S. 158; szvego narodzenÿa S. 157.

Temat nijaki pierw. na -ja: nÿe kradnÿ hÿmÿenÿa czudzego S. 159.

Temat żeński pierw. na -a: Nÿepossadaÿ ssony (żony) S. 159; pannÿ S. 156.

Temata żeńskie pierw. na -ja: slothky gosczu nasey dusze Sz. 41; narodzÿl szÿa szczÿevÿcze (z dziewice) S. 157.

Temata żeńskie pierw. na -i: Any szadneÿ rzeczÿ S. 159; sathanszkÿey moczy S. 160; nyekorzÿssczÿ S. 159; promyen swey swyathloszczy Sz. 41.

Temata męskie pierw. na -u: prorsz *(sic)* szannamÿ szÿna thvego S. 157; szÿna povÿla S. 157.

Z końcówką -a: doma (= w domu) Sz. 47.

Temat nijaki pierw. na -men: nÿebÿerz nadaremno hÿmÿenÿą *(sic)* bossego S. 158. *Godna uwagi, że forma ta analogiczna od tematu* jimen *(nom. sing.* jimę) *ma końcówką oznaczoną przez* ą, *co możnaby uważać za* á *ścieśnione, podczas gdy w tym samym dekalogu przytoczona już wyżéj forma* hÿmÿenÿa *od nom. sing* jimenije *(tem. na* -ja *neutr.) tego znaku w końcówce nie ma.*

Dativus. Temata na -a *męskie:* daÿcze bogv chvalą S. 156, 157; ysz sye panu zlye urodzy Sz. 47; gdy dzyen panu robycz mayą Sz. 47.

Temat na -ja *nijaki:* ÿego narodzenv offÿerovalÿ S. 157.

Temat na -a *żeński*: pannÿe S. 156.

Accusativus. Temata męskie pierw. na -a: wyprzagaya chory dobythek Sz. 47; na plug wlozy Sz. 47; obÿavylczÿ nam ÿvsz szwoy czas S. 157.

Temat męski pierw. na -ja: w lemiess klyekozye Sz. 47.

Temata nijakie pierw. na -ja: day wyscze sbawyonych Sz. 42; na czlovẏecze oblicze S. 157; day nam wyecznye wyessele Sz. 42; przesz ẏego narodzene S. 156; ẏego narodzenẏe angẏol obẏavẏl S. 157; wẏego narodzene S. 157; nowe pẏenẏe spẏwalẏ S. 160; pod poludnye Sz. 47; mamẏ sbavẏene S. 156.

Temata żeńskie pierw. na -a. *Końcówka oznaczona: 1) przez ą:* Boszą laską thako ssobẏe szẏssczesz S. 159; Thczẏ oẏczą ẏ mathką thwoẏą S. 159; zaprawdą Sz. P. 44; daẏcze bogv chvalą S. 157. *2) przez* -a: mẏecz lasska moẏą S. 159; daẏcze bogv chvala S. 156.

Temata żeńskie pierw. na -ja: gdẏ Marią prowaczẏlẏ S. 160 (*2 r.*); czczẏl sswẏatho ẏ nẏedzela S. 159.

Temata męskie pierw. na -i: gdy dzyen panu robycz mayą Sz. 47; chcząc zlechmanycz then dzyen wsisthek Sz. 47.

Temata żeńskie pierw. na -i: day thwym milim thwoya milosez wyerzacim setmiora swyathoscz Sz. 42; zelazna vycz (wić) doma szlozy Sz. 47; day nam .... wieczna radoszcz Sz. 42.

Temat męski pierw. na -men: szesli nam nyebyesky promyen Sz. 41.

Temat nijaki pierw. na -es: w nẏebo wszẏatha S. 160.

Vocativus. Temata męskie pierw. na -a *mają w tych zabytkach zawsze końcówkę* -e: przydzy dusze swyathy Sz. 41; vẏerz czlovẏecze S. 157.

Temata męskie pierw. na -ja. *Z końcówką* -e: przydzy otzcze Sz. 41.

Z końcówką -u: o nalepszy uczesziczelu Sz. 41.

Temata nijakie pierw. na -ja: slothkye ochlodzenye Sz. 41; w roboeze othpoczynienye Sz. 42; placzu uwyeszelenye Sz. 42.

Temata żeńskie pierw. na -a: o mathko S. 157; Maria panno czẏstha S. 158.

Temat pierw. na -i *męski:* slothky gosczu Sz. 41; *żeński:* o swiathloszczy Sz. 42.

Instrumentalis. Temat męski pierw. na -a: Namyszlem Sz. 47.

Temat męski pierw. na -ja: za krzem Sz. 47 (*nom. sing:* kierz *por. Kazania Paterka:* kyerz albo drzeuo 55 v.; wydzyal kyerz 101 r.; ne krzu 56 r.).

Temata żeńskie pierw na -a: panna (*sic*) zoszthala gẏ mathką Jesu xpa 157; Nẏessabẏaẏ bratha thwego raką ..... anẏ radą S. 159.

Temata żeńskie pierw. na -ja: raczẏ bẏcz oradovnẏcza (*sic*) S. 158; kloczą (*culmo cooperiuntur*) Sz. 45.

Temat żeński pierw. na -i: kassnẏą S. 159.

Locativus. Temata męskie pierw. na -a. *Z końcówką* -ě: pothem sziwocze Sz. 42.

Z końcówką -u: w przẏbẏthku S. 158.

Temat nijaki pierw. na -ja: w gich sierczu Sz. 47.

Temata żeńskie pierw. na -a: na drodze Sz. 47; w robocze Sz. 42; na postawye Sz. 47.

Temat żeński pierw. na -ja: na roly Sz. 47.

Temat żeński pierw. na -i: po prossnosczy̆.

Pluralis. Nominativus. Temata męskie pierw. na -a. *Z końcówką właściwą* -i: Angeli S. 160; angely̆ S. 160; Archangely̆ y̆ angely̆ S. 160; potesthaczy̆ S. 160.

Z końcówką pierw. -u *tematów* -owie: vy by̆elszczy pannovy̆e S. 156; szaczkovy̆e S. 156.

Z końcówką analogiczną -y: naszynnyky Sz. P. 45; coszky (*Andromeda vestis facta ex pellibus*) Sz. P. 44; wy̆dly̆ Sz. P. 45; czepy (*tribula*) Sz. P. 46.

Temata męskie pierw. na -ja: Trzy̆ey̆ krolevy̆e S. 157, *z końcówką analog.* -ewie. *Podobnież analogiczną jest końcówka* -e: Dryopye (*fulica avis*) Sz. P. 45; kmyeczye Sz. 47.

Temata nijakie pierw. na -a: noszy̆dla Sz. P. 45; pravydla Sz. P. 45; dząsla Sz. P. 46.

Temat żeński pierw. na -a: geszyny Sz. P. 45; *na* -ja: szacze (sadze? *fuligo*) Sz. P. 45.

Temat nijaki pierw. na -ent: blyzny̆ątha Sz. P. 45.

Genetivus. Tem. pierw. na -a *masc.*: dawcza darow Sz. 41; *femin.*: wyernich slug; *na* -ja *neutra*: szwyecza sercz Sz. 41.

Dativus. Tem. męski pierw. na -a. *Z końcówką tematów żeńskich* -am: pasztvcham oby̆avy̆l S. 157.

Accusativus. Temata męskie pierw. na -a: plugy opravyayą Sz. 47; dary̆ mv offy̆erovaly S. 157; potraczy klyny Sz. 47; czy̆ sathanthany̆ (*sic*) othpadzy̆ly̆ S. 160.

Temata żeńskie pierw. na -a: oczoszacz ryby Sz. P. 45; *pierw. na* -i: wszy̆awy̆ly̆ y̆ey̆ thay̆emnoszczy̆ S. 160; napeluy wnathrnosczy Sz. 42.

Instrumentalis. Temata męskie pierw. na -a *z końcówką* -y: rzeczniki (*et actoribus*) Sz. 45; spany Sz. 47.

Locativus. Temat żeński pierw. na -i: w rzeczach S. 159.

II. Deklinacyja rzeczownikowa przymiotników i imiesłowów.

Singularis. Nominativus. Temata nijakie. a) *pierw. na* -a: dobro Sz. P. 45; *b*) *pierw. na* -ja: wyelyc Sz. 47.

Accusativus. Temata nijakie. a) *pierw. na* -a: by czczy̆l aswy̆atho S. 159; *jako przysłówki*: robyą sylno Sz. 47; ledwo vynydą Sz. 47; Cząstokrocz Sz. 47 (często, *pierw.* -i *temat* kroć); rychlo Sz. 47; nadaremno S. 158; barscho S. 160; szlothko S. 160; *b*) *pierw. na* -ja; pamy̆athay̆ tho thoby̆e vy̆elye S. 159.

Comparativy: gorze Sz. 47; radny̆ey̆ S. 159.

Locativus. Temata pierw. na -a nijakie w znaczeniu przysłówków: prawye Sz. 47; chitrze Sz. 47; dobrze Sz. 47; zlye Sz. 47; obludnye Sz. 47; umyszlinye Sz. 47; nÿne S. 156.

Imiesłowy. Particip. praes. act. accusativus singul.: chcącz Sz. 47.

Particip. praes. pass. accusat, sing. neutr.: rzekomo Sz. 47 *(2 r.)*.

Particip. praet. act. I. nom. sing. masc.: sedw Sz. 47.

III. Deklinacyja zaimków.

1) Zaimki rodzajowe. a) Temata twarde. Singularis. Nominativus: sam S. 151. *Genetivus:* szadney rzeczy S. 159. *Accusativus. Masculina:* zlechmanycz then dzyen wsisthek Sz. 47.

Neutra: na to godzy Sz. 47; chvala za tho zatho to to to to S. 156; za tho to to to S. 157; gdzesz tho szam przebÿva S. 158; Pamÿathaÿ tho S. 159; yako Sz. 47 *(2 r.)*; thako S. 159.

Instrumentalis: pothem sziwocze Sz. 42. *forma analogiczna do locativu.*

Pluralis. Nominativus. Mascul.: czÿ .... othpadzÿlÿ S. 160.

Dativus: bandz wsthkÿem luthoszczÿwa S. 157, *forma analogiczna.*

b) Temata miękkie. Singularis. Nominativus. Mascul.: ysz Sz. 47, S. 156, 157; *w znaczeniu spójnika:* xpus nasz S. 157.

Genetivus. Masculina: ÿego narodzene S. 156, 157 *(2 r.)*; ÿego narodzenv 157; w rzeczach ÿego S. 159; szadneÿ rzeczÿ ÿego S. 159; szÿna thvego S. 157; szynaczka thvego S. 158; nyesthathku thwego S. 158; bratha thwego S. 159; blÿssnego thwego S. 159 *(2 r.)*; do przibÿthkv szvoÿego S. 157; Panna naszego S. 156; thworcza nassego S. 158.

Neutra: szvego narodzenÿa S. 157; vdzelaÿ szwego S. 159.

Feminina: promyen swey swyathloszczy Sz. 41; gosczu nasey dusze Sz. 41.

Dativus. Masculina: mu plug oracz nye chczye Sz. 47; dary mv offÿerovalÿ S. 157.

Feminina: szwyaczÿlÿ ÿeÿ angely S. 160; wszÿawÿalÿ ÿeÿ S. 160 *(2 r.)*.

Accusativus. Masculina: ÿesth gÿ falÿl S. 157; obÿavÿlczÿ nam ÿvsz szwoy czas S. 157.

Feminina: mÿecz lasska moÿą S. 159; Thczÿ .... mathką thwoyą S. 159; twoya miloscz wyerzacim Sz. 42.

Pluralis. Genetivus: thwich wyernich slug Sz. 42; w gich sierczu Sz. 47.

Dativus: day thwym milim Sz. 42.

2) Zaimki osobowe i zwrotny. Osoba 1. Pluralis. Genetivus w znaczeniu accusativu: aby nasz tham domÿesczyl S. 157.

Dativus: szesli nam Sz. 41; k'nam Sz. 41; sthala szýa nam novýna S. 157; ysz nam narodzýl pan S. 157; abý nam raczýl daczý S. 158.

Instrumentalis: prorsz *(sic)* szannamý (za nami) S. 157; prosz szanamy S. 158.

Osoba 2. Singularis. Dativus: thobýe S. 159; *enklityczne przyczepne* ć = ći: bocz Sz. 47; czocz Sz. 42 (*3 r.*); alyecz Sz. 47; ći: vsznalczý S. 157.

Pluralis. Nominativus: vij S. 156.

Zaimek zwrotny. Dativus: ssobýe szýssczesz S. 159.

Accusativus: syę Sz. 47; sye Sz. 47 *(2 r.)*; szýa S. 156 *(2 r.)*, 157 *(2 r.)*; scha S. 157; schą S. 160; zassya (zaśę) Sz. 47.

3) Zaimek co: thwyerdzy czocz vladnye Sz. 42; sgrzeyh czocz symnye Sz. 42; pochil czocz pysnye Sz. 42.

IV. Deklinacyja złożona.

Singularis Nominativus. Masculina. Adiectiva. Temata twarde: nazarenszký S. 157; Mesias výerný S. 157; marthvi Sz. 44; solthy Sz. 45; nyevymovny Sz. 46.

W znaczeniu vocativu: slothky gosczu Sz. 41; czlovýecze chrzesczýanszký S. 157; dusze swyathy Sz. 41.

Temata miękkie: szajączý (zajęczy) sczaw Sz. P. 45; chitrzi pacholek Sz. 47.

Participium praet. pass.: wyswolony syn Sz. P. 44.

Superlativus: O nalepszy uczesziczelu Sz. 41.

Pronomen: kasdy czlowyek Sz. 47.

Neutra. Adiectiva. Temata twarde: slothkye ochlodzenye Sz. 41; wolne dobro Sz. P. 45; sgrzeyh czocz symnye, thwyerdzye czocz vladnye, pochil czocz pysnye Sz. 42; bosze narodzene S. 157.

Feminina. Adiectiva. Temata twarde: Pýrwa kassn S. 158.

W znaczeniu vocativu: panno czýstha S. 158; mathko mýloszczýwą S. 157 (*znak ą może tu oznaczać á ścieśnione).*

Particip. praet. pass.: Maria wnýebo wszýatha S. 160.

Superlativus: o swiathloszczy nablogoslawyensza Sz. 42.

Pronomen: nýgdý thaka ne býla S. 157.

Genetivus. Masculina. Adiectiva twarde: krola nebýejeszkýego *(sic)* S. 157; krola nýebýeszkýego S. 157 *(2 r.)*; krola angýelsz(k)ýego S. 158; mýlego ducha szvýethego S. 156; Nýeczýn grzechu nýeczýssthego S. 159.

Temata miękkie: blýssnego thwego S. 159 (*2 r.).*

Particip. praet. pass.: do przeyrzanego Sz. 43.

Pronomen: boga gýnssego S. 158.

Neutra. Adiectiva. Temata twarde: procz malssenssthwa sswyąthego S. 159; szwýadessthwą phalszývego S. 159.

Temata miękkie: hýmýenýą bossego S. 158; hýmýenýa czudzego S. 159.

Femin: sathanszkÿey moczÿ S. 160.

Accusativus. Masculina. Adiectiva z tematową twardą: szesli nam nyebyesky promyen Sz. 41; wprzagaya chory dobythek Sz. 47.

Pronomen: po gyny (klin) Sz. 47.

Neutra. Adiectiva. Temat twardy: nowe pÿenÿe spÿwalÿ S. 160.

Temata miękkie: day nam wyecznye wyessele Sz. 42; na czlovÿecze oblicze S. 157.

Feminina. Adiectiva. Temata twarde: wieczna radoszcz (day nam) Sz. 42; setmiora swyathoscz (day) Sz. 42; Zelazna vycz doma szlozy, A drewnianą na plug wlozy Sz. 47.

Temat miękki: Boszą laską thako ssobÿe szÿssczesz S. 159, *(może to być jednak i instrumentalis).*

Pluralis. Nominativus Masculina: bÿelszczy pannovÿe S. 156; Potesthaczÿ a skromliwÿ S. 160; czynaczy *(factores)* Sz. 42.

Fem. lub. neutr.: myeczykowe *(gladiolus)* Sz. P. 45.

Genetivus: otzcze ubogwich Sz. 41; wyscze sbawyonich Sz. 42; thwich wyernich slug Sz. 42.

Dativus: day thwym milim twoya miloscz wyerzacim Sz. 42; vbogÿm nacznem (*sic* nędznym) raduÿeÿ vdzelaÿ szwego S. 159. *Por. Kazania Paterka:* daÿ ubogÿem 131 v.

Accusativus. Adiectivum. Temat miękki: napelny wnathrnosczy serdecznye Sz. 42.

Z liczebników znajdujemy w tych zabytkach tylko: trzÿey krolevÿe S. 157. *Z innych form przypadkowych nie dających się jeszcze dokładnie objaśnić przytaczam:* hilojdnÿczÿ (*Estuarium*) Sz. P. 45; *prof. Szujski przypuszcza, że znaczy to* chłodnica S. 156; strechz (*pariscolus avis*) Sz. P. 46.

Nadmienić tu jeszcze można, że pierwszy z zabytków wydanych przez prof. Szujskiego, t. j. tłumaczenie pieśni kościelnéj do św. Ducha, odznacza się wielką ilością (w stosunku do całości) tematów przymiotników miękkich i to takich, w których upatrywać możemy ślady zmiękczenia dyjalektycznego jak: serdecznye, symnye, vladnye, pysnye, wyecznye Sz. 42.

DWA PRZYCZYNKI
do starożytnego słownictwa polskiego

podał

Teodor Wierzbowski.

I.

W biblijotece Towarzystwa Naukowego w Toruniu znajduje się rękopism in 4°, papierowy (pergaminowe tylko piérwsza i ostatnia karta; obie wyblakłym pismem pokryte), oprawny w dębowe deszczułki pergaminem obłożone, o 822 stronicach. Rękopism zawiéra kazania *(sermones)* na rozmaite święta. Wszystkie one pisane są po łacinie, w łacińskim jednak tekscie w kilku miejscach spotykają się wyrazy polskie i jeden większy ustęp w tymże języku, co zdaje mi się dowodzić, że autor, który je pisał, kazać musiał do ludu w języku ojczystym, mając przed oczyma rękopism łaciński (pismo zapewne dla tego dosyć duże i grube, żeby je można było czytać z pewnéj odległości), notował tylko te wyrazy polskie, które mu trudniéj spamiętać było, a raczéj, które nie od razu przychodziły mu, że tak powiem, na język, gdy się do kazania, powtarzając je sobie, przygotowywał, lub gdy je pisał z myślą, że w innym języku głosić je będzie.

Rękopism. jak sądzę, pochodzi z XV wieku; cały pisany jest tą samą ręką, jednostajnym pismem, jakie na załączonéj podobiznie widzieć można, przy końcu dopiéro rękopismu staje się nie tak rozwlekłe i bardziéj niedbałe. Papier rękopismu jest rozmaity; znaki bowiem wodne są niejednakowe, ale nie zawsze rozróżnić się dają, gdyż nie pozwala na to ścisłe pismo i bardzo wąskie marginesy i ponieważ przypadają w miejscach, w których karty są złożone; najczęściéj spotyka się znak wodny, przedstawiający głowę wołu czy jelenia z długą między rogami laską, zakończoną małym krzyżem rycerskim; inny

znak wodny przedstawia tarczę a na niéj klucz na krzyż z mieczem (na sposób rzymskiéj dziesiątki złożone) z prostopadle między niemi położoną strzałą czy berłem.

Z pojedynczych wyrazów polskich znajdują się w rękopiśmie następujące:

Na str. 155 na dolnym marginesie pod łacińskim tekstem: sromotha, pthwarz, mirszaczka; na str. 317 uczisnyeye *(angustatio)*; na str. 318 zalosez *(tristitia)*; na str. 331 przemosznoszy *(potentia)*; na str. 361 uczyecha *(consolatio)*, w radosczy *(in solatione)*.

Te ostatnie pięć wyrazów znajdują się w samym tekscie zaraz po łacińskich wyrazach, podanych w nawiasie. Na stronicy zaś 257 w łacińskim tekscie również spotykamy następujący ustęp po polsku bez łacińskiego tłómaczenia:

Otho / usta Jusz zamknyona / czso wczora o pyenyodze / sya targowala Jusz / na marach milczancz / leszi czso nabivayacz / gymyena przestapowal / zakon bozi k nyemu / braczstwo sbiraya a prz / yacele sya o gymyenye / targaya a dzathky za / łosno placza poky na / oczoza w domu patrzą / zona splatayącz rancze / gorzka erziczi poky / swoni zwonyacz slischi. /

W tym ustępie są ślady rymów; napisany w rękopiśmie jednym ciągiem, w zmodernizowanéj formie, z podziałem na wiersze tak się może przedstawiać:

Oto usta już zamkniona,
Co wczora o pieniądze się targowała;
Już na marach milcząc leży,
Co, nabywając mienia,
Przestępował zakon boży.
K niemu bractwo zbierają,
A przyjaciele się o mienie targają,
A dziatki żałośno płaczą,
Póki na ojca w domu patrzą.
Zona, splatając ręce, gorzko krzyczy
Póki dzwony dzwoniąc słyszy.

II.

Rozpatrując katalog rękopismów nadwornéj biblijoteki w Wiedniu, zaintrygowany zostałem tytułem jednego z nich: „*Rapturale cuiusdam medici polonici*“, tém bardziéj, że obok stała notatka, że pochodzi z XVI wieku; wziąłem się więc do bliższego zbadania jego treści, na co, jak widać z poniższego, zupełnie zasługiwał. Jest to mały papierowy rękopism podłużnego kształtu, jak obecne nasze „noteesy“, składający się z 249 kart, oprawny w ciemną brunatną skórę ze złotemi wyciskami (ramki naokoło okładki a w środku mężka głowa w hełmie na sposób grecki na czoło odsuniętym, nad nią napis „*Rapturale*“, pod nią zaś „1536“); na białéj kartce w czasach późniejszych przylepionéj na grzbiecie jest napis: „*collectio variorum secretorum medicorum*“; rękopism oznaczony jest obecnie liczbą 11255 (między manuskryptami łacińskiemi), poprzednio zaś nosił sygnaturę: „*Codex manuscriptus medicus N. CCXXXII, olim S. N.*“ (*sine numero*).

Ponieważ na stronnicy 4a znajdujemy napis: *„In nomine domini incipit rapturale 1529"*, na str. 33b obok recepty datę: „1529, 29 Aprilis", na str. 65a znowu datę: „anno domini 1529", na str. 227a datę: „1531", przy samym zaś końcu rękopismu na str. 242b następującą notatkę: „Anno domini 1535, dum Moscovita Litfanie suo cum exercitu erat, bellumque cessit cum Sigismundo rege Polonie gracia Dei duce Russie, Prussie etc., sub eodem anno ego disciplinam perfeci. Laus sit regi, qui est benedictus in secula, huic gratias agimus sempiternas", a na zewnętrznéj okładce wyciśnięty rok 1536, to wnioskować na pewno możemy, że autor w latach 1529—1535 swoje studyja odbywał, że zaczął pisać ten raptularz na początku 1529 a skończył go w 1535 roku i w następnym kazał go oprawić, by mu służył przy lekarskiéj praktyce.

Jak każdy tego rodzaju rękopism, zawiéra i raptularz naszego medyka, oprócz recept, rozmaite notatki i curiosa, jako to na str. 205a: „Proverbium domini doctoris Michaelis, quem (sic) solebat semper dicere in fabulis: Infinitivi sunt modi querendi pecunias (sic) diligo rusticum, quem mihi bis duo portant quintum"; na str. 205b: „Aeger an morietur, sive non? De verbena in pasionari(?) habetur, quod si medicus visitando infirmum ipsam in manu portaferit,nesciente aegroto, et dicet aegroto: Qualiter etc.; si aeger dicet; „bene" sanabitur, si dicet „male" merietur; lub na str. 235 i następnych wykaz ziół i chorób w językach łacińskim i polskim, a w części nawet i w niemieckim. Resztę rękopismu zajmują recepty na rozmaite choroby; obok nich przytaczane są niekiedy nazwiska lekarzy, przez których zostały skomponowane, jako to: wzmiankują się na str. 11a Martinus doctor, canonicus Vilnensis; str. 20b i 23a doctor Valentinus; str. 22a Morsselus imperatoris doctor; 33b doctor Solffa; 60a, 61a, 98b, jakiś Nicolaus; 65a doctor Solvanus; 84a medicamentum missum regi Francorum a magistris Parisiensibus; 205a doctor Michael; 214b Petrus Cirurgicus; str. 227a Samuel Jacobi de Prossyenycza. Przytaczane bywają niekiedy i nazwiska osób znakomitszych, dla których lekarstwa przeznaczone były; przytaczam je wszystkie, gdyż nie są bez pewnego historycznego interesu:

Stronnica 2a Unguentum ad cogitum (sic! chyba lapsus calami zamiast digitum) expertissimum pro domino Laski, (zapewne dla sławnego Hieronima Łaskiego, wojewody Sieradzkiego w 1524—1542).

Str. 9b Tragia (?) regis piae memoriae Vladislai (króla Węgierskiego, który zginął pod Mochaczem w 1526 r.), confortans omnia mambra (sic!).

Str. 14a Confeccio confortativa contra cordiacam passionem magnifici palatini Cracoviensis (Jędrzeja z Tęczyna 1526—1533).

Str. 22a Morsseli imperatoris doctoris mychwuthe (?) pro domino Bonar (Seweryn, kasztelan Biecki, żupnik i wielkorządzca krakowski, zmarły w r. 1540).

Str. 23a Pulvis odoriferus pro magnifico domino Pacz (bezwątpienia Jan Pac, podczaszy litewski w r. 1524, przez Niesieckiego w wyd. II, tom VII na str. 219 wspomniany).

Str. 23a Aqua pro facie pro eodem.

Str. 29a Solutio pro matre reverendissimi domini episcopi Vilnensis (Anny Monwidówny, matki Wojciecha Radziwiłła, biskupa Wileńskiego 1505—1519).

Str. 32a Emplastrum pro magnifico domino palatino Vilnensi Gastoldo ad pedogram (Wojciech Gastold, wojewoda Wileński 1522—1539, pierwszy mąż Barbary Radziwiłłówny).

Str. 33b pro domino Wolphgango aurifabre pro colera purganda haustus solutivus et digestivus).

Str. 41b Pulvis odoriferus regis Sigismundi.

Str. 65a Fomentatio pro magnifica domina Trocensi, capitanea Grodensi (nieznana z nazwiska Niesieckiemu żona Piotra Stanisława Kiszki, kasztelana Trockiego 1528—1533). Syropus digestivus contra melancoliam pro reverendissimo domino episcopo Samocensi (dla biskupa Żmudzkiego Mikołaja Wizgajły lub Jerzego Talata.

Str. 66a Pillulae pro domino plebano Salot.

Str. 160b Unguentum pro reverendissimo episcopo Vilnensi (Jana z książąt Litewskich lub Pawła Algimunta).

Str. 223a Unguentum pro Regia Majestate.

Str. 224b Unguentum pro Rege.

Z tych danych widać, że spisywacz raptularza u piérwszych lekarzy się uczył lub był z nimi w stosunkach, skoro dostawał recepty na lekarstwa znakomitym osobom ordynowane.

Nazwy roślin i chorób w języku polskim znajdują się w końcu raptularza, jak wspomniałem wyżéj; prócz nich w kilku miejscach rękopismu zdarzają się również wyrazy polskie; wypisuję najprzód te ostatnie, podając zarazem przy nich jak i przy tamtych łacińskie, (a jeżeli gdzie jest i niemieckie) ich znaczenie dla lepszego zrozumienia rzeczy, pisownię wszystkich zachowując przytem niezmienioną.

Str. 9b linimentum alias myodek;
„ 18a recepta na pyegy;
„ 26a emplastrum ad lesuram alias na sbiczye;
„ 37a ad lentigines et maculas faciei alias na pyegy;
„ 135b musturda alias gorczyca;
„ 155a emplastrum super tonsum sive rasum capud (sic) alias na czemyą;
„ 161a unguentum ad vulnus, quod non bene sanatum alias na vyszną;
„ 205a acorus myeczyk;
„ 208b contra suchoti puerorum;
„ 246a unguentum gdy sya ogyen przybynye;
„ 247a aqua ad morbum alias nadmyenicza;
„ „ unguentum bonum na blisni.

Str. 235a Sequuntur vocabula herbarum per alphabetum: absinthum, pyolun, wermuth; abrotamen, boze dzewko, stabwurcz; altea, wyszoky szlasz, ibisch; acorus, myeczyk; accetuossa, szczaw, saurampff; agrimonia, zrepyk, odermenig.

Str. 235b alenum, czosznek, knoblauch; alcancenge, szwondy, judenkiessen; ameos, tanacetum, wrothycz, farnkraut; anetuum, copr, tille; apium, opych, epich; artemisia, bylycza et est mater omnium herbarum; aristologia longa, kokornak, langholwurcz.

Str. 236a Aristologia rotunda, sondnyk, rundholwurcz; asarum, kopythnyk. hasselwurcz; atriplex, loboda; aaron, jarus, ku rove payko; auricula muris, myssye ussy, meusorlein; arnoglossa, bapka; amborsina, salvia polna; assodillus, szlothoglow.

Str. 236b Agnus castus, baranek czystby, schaffmuel; borago, borak, borago; buglossa, wolowy yazyk, ochsenczung; betonica, bugnyrza, betonica; branca vesina, barszcz, berenklaw; betta, czwjkla, bera; brussa pastorum, kokoszka, hirtenpfiff.

Str. 237a Basilicon, basylyca, basilica; bryonia, przesthap; bedegar, kostropesth. hagdorn; cicorea, poddrosnyk, wegwarth; calamentum, byala lebyothka; centaurea, centarya, tausentgulden; cantamus, crokosz, wildsaffran; cinoglossa, pszy ąsyk, hundszung.

Str. 237b camonilla, romien, camillen; camepiteos, osanka mala, gelenger; capillus veneris, mathky bozey wloszky, maicraut; cepa, cybula, czwibel; coriandrum, braxia, coriander, coriander; cusenta, powoy vel ganya przedza, seid; celidonia, szlothnyk, schelwurcz; catapucia, thylecz.

Str. 238a cucumer, ogorek; cucurbita, banyą, kurbs; calamus, tatarszkye szyele, calmus; canapus, konopka; dauca, polna marchephyw, wildmoren; dictamus, trzemdala, dipran; dominus, pan, her; dens, sąp. czan.

Str. 238b esula, solubca, wolfsmilch; endiva, szuÿnÿ malecz, endivie; eupatorium, dzyewączesnyk sadzyecz, wildersalbei; enulla campana. oman, alautwurcz; epatica, wathrobye szyele, leberkraut; eleborus albus, -niger, czemyerzycza, nieswurcz; ebulus, chepth, atich.

Str. 239a edera terestris, bluscz svyny, gundel; edera arborea, dzrzvny bluscz; fumus tere, polna rutha, erdrauch; feniculus, wloszky copr, fenchol; fragaria, posanky, erdberen; faxius, yessyn; grana solis, wrople prosso, hyrsse.

Str. 239b galetricum, kuroszy lep, scharlach; gariofoli, goszdyky, neglen: gemiana, goryczka, enzian; gramen, wlossy; gramina, thrawa, gras; hermodactulus, paluchy, zeitlos; jusquianus, byelon, bilsen; isopus, izop, isop.

Str. 240a jereos vel yeris, myeczyk vel cossorzącz modry; juniperus, yaloneycz; jumquus, mykolayek; ipericonis, szwonyec, sanct Johan blumen; lylium, lelyą, lilia; lilium conva-

lyium, lanysz meyblumen; lupulus, chmyel, hopff; lapacium acutum, kobyly sczaph, latich; lactuca, wlocząga, lactuca; levisticus, lupyeszczek.

Str. 240b lavendula, czyszczecz; laureola, vylcze lyko, druswurcz; melissa, pszczelnyk et vocant ozynym, mutterkraut; mylefolium, crawawnyk, garbe; malwa, szlasz, papelen; melilotum, noszdzrek, steinklee; metricaria, marona; marubium, szanytha, andorn; mara celsii, yessyny; madragora, pokrzyk, alraun.

Str. 241a mercurialis, szczerzycza, bingelkraut; milefolium, thysacz lysthow, garbe; nastrucium, rzessucha, kresse; nasturcium aquaticum, wodna rzesucha, wasserkresse; nigella, kabal vel zayaczy mak, nadenn; nenufar, grzybye, nenufarn; organum, lebyathka, tosten; priretrium, pirethr; pionia, pywonya; petruselium, pyothruska.

Str. 241b polipodium, paprothka; paritaria, nocz y dzyn; partulaca, kurza noga, borgel; polegium, poley, polei; porum, por, lauch; panthafolium, pacz lysthow, funfinger; pipinella, pyacz lysthow, bibinelle; papaver, mak, magsam; populus, thopola, peplenn; pastivaka, pasternak; rossa, rossa, rossa; raffhanus, szarthlyeph, retich; radix, chrzan; rutha, rutha, rauch; rapa, rzepa, ruben; ribis, szwathego yana syele; rubea tinctarum, marzana; solaterum, psynky; sumach, spynach; serpentaria, vasownyk; satiriones, kossyelky yelythko; byslo stendelkraut.

Str. 242a strades citruum, corzenky solthe; salvia, saluia, salbei; semperviva, ragewnyk; sambucus, besz, hollunder; salix, vyszba, weide; saxifragia, kamyenne szyele, stenbrech; scolopendina, yelenye (sic) yąszyk, hirschzung; scabyosa, polna dryakyw, scabios; serpilium, maczerza duszka, quendel; tapsus barbatus, dzyewana; tromentilla, przeny pamper; titinula, romanowe syele.

Str. 242b viola, fyolky, feiel; virga pastorum, szzetha, hirtenpfiff; urtica, pokrywa, nesselen; valeriana, kossyelek; unugulla, cobelina podbyl, bruchlatich; venicularum, roschothnyk.

Tutaj znajduje się przytoczona wyżéj historyczna notatka: „Anno domini 1535 dum Moscovita Litfanie cum suo exercitu erat etc.“, a potem zaś na str. 243a po łacinie i po polsku tylko „sequuntur vocabula herbarum vulgari exposita“: abortana, melaria, gnyewas; apium, opych; apium sylvestre, gyr; apium rusticum, opich; aristolegia, kocornak; altea ortensis, vloska rosa; althea agrestis, polny slyas; atriplex, loboda; allelugia, panis cuculi, zayaci mak; nardus, kopytnik; affodilus, marciscus, szlotoglow; ambrosia salvia, agrest; krwawnyk; aneta..a kaczynyec.

Str. 243b pilosella, nyedoszpyalek; auricula leporis, koszmata bapka; auricula gliris, szypyk; agraria, czysczycza; al-

---

¹) Na str. 241b wykaz pisany w dwie kolumny.

tifraga, szmlyod; anabula, pszy mlyecz; anatropya, navrot; andorna, bzsducha; alpang, trzasyeczina; amantilla, pszy rumyen; valeriana, koszlek; armica, lusk; arcolilla tutigena, zabyk; aridana, zagorzalik; azonka primica, barvynek.

Str. 244a arifa, alga, rzyszko; armofrodita, myeszyacznik; artetica, barba sancti pauli [1]); balsamita, kobylya myatka; baldomonia, olyesznik; bardana, podbyal; bedagar, spyk; bufagium, maslyes; bulargo, nyevyesczy szwar; buxana, zimozyelen; brumella, glovyenki; bursa pastoris, igyelnik; barvana, spisvrot.

Str. 244b De variis morborum generibus: formen, czarvona nyemocz; binanche, czopek w gardlye; hemipleria, gdy yedna cząscz zarazona; apoplexia, gdy czlovyek zarazon povyetrzym; arpetica, zakrzywienie rąk; chiragia, lamanye w rąkach; mintagra, lupyaczy trąt; purumonia, zapalenye plucz; (li)thotomes, ktori kamin rzeze; catarus, nyezyt; nefrites, bolenye w nyrkach; veternus, spyącza nyemocz; paritis, wrzot przy uchu; porrigo, glowny strup; pruritus, swyerp.

Str. 245a fannaticus, na poly szalony; spasmus, kurcz; tenasmus, zapyekloscz; spaticus, skazenye wnatrzu; astma, czyasznoscz w gardlye; pleuritis, boczna nyemocz; verruka, brodawka; tabes, szuchoti; extaticus, rosztargniony; scrophula, szwyny wrzot; liposichia, omdlyvoscz; pr...a carbo, cryspel; amphrax, pyekyelny ogyen; gangrena, martwe czyalo; hernia, przepukloscz, abscedo, smret z ust; singultus, rzyganye; epidimia, povyetrze; hidroplukia, zakasenye szalonego psa; vermina, morenye oth glysth; hemoptisis, ktori plu........ (kawałek tėj karty wydarty).

---

[1]) Musiano to ziele nazywać widać po polsku: „broda świętego Pawła".

MODLITEWNIK SIOSTRY KONSTANCYI

z r. 1527,

z rękopisu biblijoteki Jagiellońskiéj

wydał

Dr. Wł. Wisłocki.

Zabytek staropolski z r. 1527, pięknym i wyrobionym pisany językiem, choć w brzmieniach i formach licznymi zasiany czechizmami, który obecnie jako „Modlitewnik siostry Konstancyi“ wychodzi na światło dzienne, znajduje się w zbiorze rękopisów biblijoteki Jagiellońskiéj pod nrem 3268, dawniéj pod znakiem DD XV 39. Jestto całkiem małego formatu kodex, prawie w 16ce, liczy w dzisiejszym stanie swoim kart 311, ponumerowanych za czasów J. S. Bandtkiego około r. 1830, który téż w tym czasie dał go oprawić i na okładce jego własnoręcznie zanotował: „Stary oczyecz napysał, 1527“.

Rękopis dostał się biblijotece Jagiellońskiéj prawdopodobnie od ks. Hieronima Juszyńskiego, autora „Dykcyjonarza poetów polskich“, po którym biblijoteka jeszcze kilka innych kodexów posiada. Przemawia za tém okoliczność, że w dawniejszych katalogach biblijotecznych, przed Bandtkiem, niema o nim nigdzie żadnéj wzmianki, i że na marginesach niektórych jego kart znajdujemy dopiski, położone ręką Juszyńskiego, jak na k. 48 „to samo mam w ułomku z Wietora drukami“, lub k. 224 „do zakonnic“, i t. p. Gdzieby go zaś nabyć mógł Juszyński, nie jest wiadomo.

Pisany jest prawie cały, gdyż od k. 1—158 i 174—289, jedną i tą samą ręką, dosyć dużą i czytelną gotyką, a tym samym charakterem dopisane są także wszędzie rubro tytuły i tytuliki, jako téż większe początkowe litery. Koniec tylko kodexu, czyli k. 290—310, dopisała inna ręka w tym samym czasie lub

nieco późniéj, filigrany bowiem są w całym rękopisie jednakowe, mniéj więcéj z czasu około r. 1527, i dodała rubro przy końcu: „1527. Starў oczўecz napўsal". Karty zaś 158 v. — 173 i 310 v. — 311, pierwotnie także próżne, zapisane zostały modlitwami różnéj treści dopiéro pod koniec w. XVIgo i w XVIItym w., dlaczego je téż jako nienależące do integralnéj całości rękopisu z r. 1527, w wydaniu niniejszém pominięto.

Uszkodzony zresztą na początku od wilgoci w znacznéj bardzo części, prawie do k. 49, otrzymał kodex tytuł: „Modlitewnik siostry Konstancyi" dopiero w ostatnich latach przy katalogowaniu rękopisów biblijotecznych, a to dla treści swojéj. Oprócz bowiem „Męki Chrystusa Pana", zebranéj krótko z czterech ewangelistów, znajdującéj się zaraz na początku rękopisu w stanie uszkodzonym, zawiera on same tylko krótsze i dłuższe rozmyślania i modlitwy, ułożone dla kobiet, a w szczególności dla zakonnic, co już Juszyńskiemu w oko wpadło było, mianowicie zaś dla jakiéjś siostry Konstancyi, która w dwóch miejscach kodexu po imieniu wyraźnie jest nazwana. Na k. 132 modli się ona: „O Ihesu, szўnu dzewўcze pannў Marўeў, racz wlacz w szercze moўe, szluzebnўczkў twoўeў, Konstanczўeў, laszka thwoўe". Podobnie na k. 268 w modlitwie „gydącz spacz", dziękuje bogu, że ją „nyedostoўną szluzebnўczą, Constanczўą", raczył tego dnia strzéc od wszystkiego złego.

Kto była siostra Konstancyja i w którym przebywała klasztorze, nie daje się już obecnie z naszego rękopisu, pozbawionego początku i pierwotnego tytułu, wyśledzić. To tylko pewna, że „Modlitewnik", jak go posiadamy, nie jest pracą oryginalną polskiego autora, lecz odpisem z kodexu starszego. Przemawia za tém, jak zwykle w takich razach, całkiem wyraźnie okoliczność, że pozostawiono w nim tu i owdzie, n. p. na k. 126 v. i 156 v., miejsca próżne na wyrazy, których kopista w oryginale odczytać nie mógł, że glosy niektóre, położone w oryginale nad wyrazami, dostały się w naszym rękopisie w ciąg textu, że tu i owdzie w nim dla opuszczenia w odpisywaniu przez pomyłkę jednego lub więcéj wyrazów, całe miejsca pozbawione sensu nie są zrozumiałe, i że kopista tu i owdzie po jednemu lub więcéj wyrazów napisał przez nieuwagę dwukrotnie, a spostrzegszy się późniéj, przekréślił je potém własnoręcznie.

Oryginał natomiast, z którego poszedł nasz odpis z r. 1527, nie mógł prędzéj powstać, jak przy końcu w. XVgo lub na samym początku w. XVIgo. Autor bowiem, a raczéj kompilator „Modlitewnika", złożonego, jak się już nadmieniło, z samych tylko prawie modlitw i rozmyślań, w szczególności zaś wcale zgrabnie wykrojonego z „Objaśnień" czyli „Rewelacyj" św. Brygidy i św. Matyldy, z dzieła „Malogranatum" Galusa, opata

królodworskich Cystersów w Czechach z końca w. XIVgo, i z innych dzieł, cytuje w jednėm miejscu pisarza, który dopiéro r. 1491 zeszedł z tego świata. „O thÿm pÿsse na Magnificat — czytamy na k. 250 v. kodexu — Jacobus de Valencia, bÿszkup Krÿstopolitanus“, czyli Jacobus Perez, wcale płodny swego czasu pisarz z zakonu św. Augustyna, który właśnie w latach 1468—1491 był biskupem tytularnym w Neapolis albo Christopolis w Tracyi.

Czy zaś oryginał ów z końca w. XVgo lub początku w. XVIgo, z którego powstał nasz „Modlitewnik“, był polski, czyli raczéj łaciński lub czeski, i z tych dopiero na polski język przełożony został, pytanie to niemałéj dla naszego kodexu wagi. Wiele zdaje się za tém przemawiać, że oryginał nie był ani polski ani łaciński, lecz czeski. Najprawdopodobniéj jednak r. 1527 lub trochę przedtém ułożony został z tłómaczenia starszego do użytku polskiéj zakonnicy przez kopistę mnicha, który wprawdzie mówił po polsku, ale mocno z czeska zatrącał. W ten téż tylko sposób, choć „Modlitewnik“ z małym wyjątkiem pisany jest piękną, płynną i wyrobioną już polszczyzną, dają się w nim wytłómaczyć wcale liczne czechizmy. Są one różnego kroju:

Pisarz dosyć często wyraża *ó* ówczesnym zwyczajem z czeska przez *uo*: buog = bóg 6; szynuow = synów 32; szuoste = szóste 38 v.; grobuow = grobów 44; funtuow = funtów 46 v.; puol = pół 60; i t. p.

Z czeska używa także:

d zamiast *dź*: ÿedna z dÿwek = dziwek 26 v.; gdÿe = gdzie 27; do dÿszeÿszego dnÿa = dzisiejszego 32; nÿewdecznoszczÿ = niewdzięczności 55; wzdÿeczna = wdzięczna 69 v.; ku duram = dziuram 108 v.; ledwÿe = lędźwie 125 a.; spowÿed = spowiedź 156; nadÿeÿa = nadzieja 187; widÿ = widzi 194 v.; gdÿez = gdzież 195; od czeladÿ = czeladzi 206 v.; gde = gdzie 210 v.; sz dÿwnego = dziwnego 255 v.; nÿgdÿe = nigdzie 288 v.

h zam. *g*: bohu = bogu 255; lub chrzÿpczÿe = grzbiecie 125 a.; chrzechÿ = grzechy 190 v.

r zam. *rz*: mÿstruow = mistrzów 23; od wÿrchu, do wÿrchu, z wÿrchu = wirzchu 44, 109 v., 115 i t. d.; zrala = zrzała, patrzyła 152; szkrÿdlo = skrzydło 176 v.

t zam. *ć*: mathÿcza, w matÿczÿ = macica, w macicy 10 v.; przÿtÿszneli = przycisnęli 39 v.; pyenthdzÿeszątb = pięćdziesiąt 65 v.; thessa bolescz = cięższa 69; szestnaszczÿe = szesćnaście 92 v.; w uczthÿwoszczÿ = uczciwości 98; mathÿczo = macico 120 v.; ku cztÿ = czci 122 v.; thÿezeÿ = cięźéj 144; lest = leść, podstęp 157; pÿett =

pięć 175; **z maticze, mathÿczÿ** = macice, macicy 208 v.; **thÿche** mowenÿe = ciche 288; lub z czeszka po polsku: **wzÿwathz** = wzywać 90; **mowÿtz** = mówić. 123 v.; **czestz** = cześć 175; **stworzÿtz** = stworzyć 272 v.

u zamiast *ę*: **pobÿeru** = pobierę 7; w **cząstku** = cząstkę 69; **hanbu** dzalaÿą = hańbę 83 v.; **skruchu** mÿal = skruchę 92; proszÿl o **laszku** = łaskę 92; nÿektorą **cząstku** = cząstkę 174; **strussawa** = strzęsawa, roztrząsa 196 v.; **przÿstupuÿmÿ** = przystępujmy 260 v.; ya **naÿdu** = najdę 286 v.

Z czeska pisze także często:

(*i*)*e* zamiast (*i*)*a*, starosł. *ѧ*: **przesledowanÿa** = prześladowania 62 v.; **naszleduÿe** = naśladuje 70 v.; **poszwÿeta** = poświata, światło 103; **szwÿeta** = świata 153 v., 155, 184, 232 v.

i(*e*) zam. *i*(*o*), które wprawdzie poszło z (*i*)*e* rodzimego. starosł. *е*, ale r. 1527 lub na kilka lat przedtém było już chyba czechizmem: **rzeczeno** = rzeczono 32; bÿl **wÿedzenÿ** = wiedziony 40; **wÿlozeno** = wyłożono 43; **vmorzenego** = umorzonego 61 v.;do **namÿethu** = namiotu 82 v.; **poszobÿenÿ** = posobiony, przybrany 83; **pogrązeną** = pogrążoną 116; **rozmnozena** = rozmnożona 117 v.; **pochwaleną** = pochwaloną 145 v.; **oszązdeno** = osądzono 147; **stworzeneÿ** rzeczÿ = stworzonéj 150 v.; **possobÿenÿe** szÿnÿ = posobione 273; i t. p.

Zapomina się przytém po wielekroć i zamiast z polska, kończy wyrazy po czesku. Używa więc często i w zakończeniach:

(*i*)*e* zam. (*i*)*a*: naslachethnÿeysza **dusse** = dusza 52 v.; **zyemÿe** drzala = ziemia 58 v.; **dusse** proszÿ 77 v.; ÿedna **dusse** 80 v.; **dusse** mÿla 83; **zwlaszcze** = zwłaszcza 114; twoÿa **zÿemÿe** 192.

i zam. *i*(*e*): **bluznÿenÿ** = bluźnienie 29; **laknÿenÿ** = łaknienie 51 v.; **zdrowÿ** moÿe = zdrowie 59; **kamÿonowanÿ** = kamienowanie 64; **pobudzenÿ** = pobudzenie 81; **stworzenÿ** rozumne = stworzenie 88; **przÿÿeczÿ** dostoÿne = przyjęcie 114 i 244 v.; **duffanÿ** moÿe = dufanie 154; slodke **szdrowÿ** 190 v.; na tho **zgotowanÿ** = zgotowanie 220; **wnÿebowzÿeczÿ** = wniebowzięcie 255.

ich zam. (*i*)*ech*, *och* lub *ach*: o thwoÿch **nÿedostatzczÿch** = niedostatcech, niedostatkach 49; w gÿch **czÿelÿch** = ciałach 65; w tych **szlowÿch** = słowach 70 v.; po tych **sczeblÿch** = szczeblach 75 v.

Podobnież pisze z czeska:

si czyli *jsi* zam. *jeś* = jesteś: w oneÿ wdzÿecznoszczÿ, ktoreÿ **szÿ** ÿemu dzakowal 139.

jsą czyli *jsu* zam. *są*: nÿe **ÿszą** 74 v., 192, 216.

Po czesku brzmią także formy: k tomu = k temu 215; muszyl = musiał 35 v., 72 v.; mussyla = musiała 144.

Żywcem wreszcie są z czeskiego wzięte: zamyetayą = zarzucają 28, czesk. zametati; czyalo otharchale = otargane 82, z czesk. otrhati; z nyewymlowną myloszczyą = niewymowną 126 a. v.; nyerozdylne spoyenye = nierozdzielne 136 v., czesk. nerozdílné; szglaznala w nyeprawosczyach moych dussa moya = okryła się wrzodami, stała się trędowatą 156 v., por. w czesk. hlíza, hlieza i zhlíznatěti; pokarm nyedaktory = lada który 208 v., czesk. nedaktery; s przedpyekla = z przedpiekła, z czyśca 248, czesk. předpeklí; na wyszelyczy = na szubienicy 276 v., czesk., wiselice.

Charakterystyczném wielce w naszym zabytku jest daléj, że tu do innego w nim pojawu przystąpimy, drugorzędne miękczenie już miękkich spółgłosek językowo-podniebiennych i zębowych, jako téż miękczenie innych. Kopista miękczy:

cz, sz, szcz, ż: czyartem = cziartem, czartem 190 v.; czyąstky = cziąstki, cząstki 68 v.; czyemu = cziemu, czemu 6 v., 27; ynaczye = inaczie, inaczéj 7; czlowyeczye = człowieczie, człowiecze 155; baczye = baczię, baczę 52; czyasczey = czięściéj, częściéj, 218; okrzczyono = okrzcziono, ochrzczono 123 v.; czyuczya = cziucia, czucia, vigiliae 73; yednaczyu = jednacziu, jednaczu 234; — odszyedl = odsziedł, odszedł 22; naszye = naszie, nasze 37, 175, 176; zawszye = zawszie, zawsze 64; ku skruszyenyu = ku skuszieniu, skruszeniu 84 v.; szyemrzączy = sziemrzący, szemrzący 97; szyemranya = sziemrania 282 v.; proszye = proszię, proszę 62; szyosta = sziósta, szósta 43; okraszyon = okraszion, okraszon 127; — plaszczya = płaszczia, płaszcza 39; spuszczyam = spuszcziam, spuszczam 136; dopuszczyal = dopuszcział, dopuszczał 146; zwlaszczya = zwłaszczia, zwłaszcza 265; myesczyanow = mieszczianów, mieszczanów 200; yeszczye = jeszczie, jeszcze 6, 14 v., 29, 30; szczyeble = szczieble, szczeble 75; puszczye = puszczię, puszczę 26 v.; sczyeszny = szczięsny, szczęsny 87 v.; odpuszczyonych = odpuszczionych, odpuszczonych 95; — zyądzy = żiądzy, żądzy 94; bozyą = bożią, bożą 214, 253, 256; yzye = iżie, iże, iż 5 v.; zye = żie, że 6; mozyeczye = możiecie, możecie 14 v.; azazyem = azażiem, azażem 30; takzye = także, także 41; bozye = bożie, boże 42; mozye = możie, może 42; bozyego = bożiego, bożego 46; strozye = stróżie, stróże 47 v.; zazyegayą = zażiegają, zażegają 82; azyeby = ażieby, ażeby 116; azye = ażie, aże, aż 117 v.; bozyey = bożiéj, bożéj 199; dokazye = dokażię, dokażę 57 v., 58, 58 v.

c, s, dz, rz: krzywoprzyszyeszczya = krzywoprzysięscia, krzywoprzysięsca 90 v.; mayączya = mającia, mająca 203 v.; chczyącz = chciąc, chcąc 139; chczye = chcie, chce 58 v.; tysząnczye = tysiącie, tysięce 175; łaszczye = łascie, łasce 275 v.; szwyeczyenya = święcienia, święcenia 251; chczye = chcię, chcę 50; chczyą = chcią, chcą 146 v., 156 v.; na myeszczyu = mieściu, miescu, miejscu 109 v., 274; — szyą = sią, są 89 v.; szyerdecznye = sierdecznie, serdecznie 77; — szyedzyączy = siedziący, siedzący 31; chodzyącz = chodziąc, chodząc 61; szyedzyączego = siedziącego, siedzącego 236; yedzyenye = jedzienie, jedzenie 2; o bodzye = bodzie, bodze, bogu 195 v., 26 v., 289; — trzyeba = trzieba, trzeba 16 v.; trzyeczy = trzieci, trzeci 22; grzyal = grział, grzał 26; dobrzyeli = dobrzieli, dobrzeli 27 v.; vmrzyecz = umrzieć, umrzeć 84 v.; na drzyewyu = drziewiu, drzewiu 92; brzyemye = brziemię, brzemię 136 v, 137; przye = przie, prze 188; przyetho = przieto, przeto 216; na drzyewye = drziewie, drzewie 276.

Podobnież miękczy:

d: yedzyny = jedziny, jedyny 54, 118 v.; bedząnc = będziąc, będąc 55 v.; stądz = stądź, stąd 64 v.; — *g*: drogyą krwyą = drogią, drogą 135 v.; — *n*: zewnyątrz = zewniątrz, zewnątrz 52; wiecznyey chwaly = wieczniéj, wiecznéj 209; — *p*: pyamyątka = piamiątka, pamiątka 106 v., 110; — *r*: rzadzy byly = rzadzi, radzi 1 v.; na strzozą = strzóżę, stróżę 86; — *t*: tyemysz szlowy = tiemiż, temi 22, jakby pozostałość starosł. tѣmi; tyego = tiego, tego 207 v.; przed thyem = tiém, tém 208 v.; s czyszączem = cisącem, tysiącem 124, 204; — *w*: czyrwyona = czyrwiona, czerwona 150; sz lathwyoszczyą = z łatwioścією, łatwością 154; — *z*: wzyayem = wziajem, wzajemnie 52 v., 56 v.; zye szmyerczy = zie, ze, z 63 v.; zye wszyczkego szyercza = zie, ze, z 278.

Miękczenie to ma zresztą „Modlitewnik“ wspólne z „Bibliją królowéj Zofii“, wydaną r. 1871 przez dra A. Małeckiego, która, jak wiadomo, także z czeskiego poszła źródła. Zachodzi wszakże między obydwoma zabytkami znaczna w tym względzie różnica: co w poważnéj rozmiarami „Biblii“, jak to z odnośnych przykładów, zebranych przez ks. dra Ogonowskiego w Jagića „Archiv für slavische Philologie“, IV 251—254, wypływa, tylko sporadycznie, w rzadkich nader razach się pojawia, to w niewielkim kodexie naszym występuje stosunkowo bardzo obficie; ani cząstki bowiem drobnéj nie przytoczyliśmy powyżéj przykładów, od których się w nim formalnie roi.

Z innych pojawów w „Modlitewniku“ należy podnieść jeszcze następujące. Znajdujemy w nim często użyte:

a zam. *e* i odwrotnie *e* zam. *a*: niecheÿ = niechaj 42, 153; w taÿ mecze = téj 57; zbranÿeÿ = zbraniaj 62; wÿssaÿ = wyższéj 68, 68 v.; przenaszczÿadrzeysza = przenaszcziadrzejsza, przenaszczodrzejsza 91 v.; s taÿ = téj 178 v.; naÿmylaÿssy = najmilejszy 191; mÿaszkanya = mieszkania 220; winnaÿ = winnéj 213 v.; mÿaszka = mieszka 215; chlebowaÿ = chlebowéj 216; slÿcznaÿsza = śliczniejsza 260 v.; dzÿszaÿsze = dzisiejsze 265; Yawÿ, Yawÿnÿm = Ewy, Ewinym 284, 284 v.

g zam. *k* i odwrotnie *k* zam. *g*: szgarga = skarga 32; bog = bok 45 v.; ogÿem = okiem 84; zamgnąl = zamknął 98; w korzkoszczÿ = gorzkości 112; bog, wÿlkoszczÿ = bok, wilgości 121; mozku = mózgu 124; przÿkodÿ zleÿ = przygody 196; kotow = gotów 197 v.; na gozdÿ dzen = każdy, każdy 217 v., 218; czÿekom = cziegom, czegom 238 v.; glebogą = głęboką 242 v.; kwÿazdÿ = gwiazdy 260 v.; glabogosczÿ = głębokości 261 v.; zagrzywdzÿenÿe = zakrzywdzienie, zakrzywdzenie 278 v.

Kopista pisze w czasie przeszłym, co zresztą i inni w owym czasie czynili: przÿsed = przyszedł 21; rozdar = rozdarł 29; rzek = rzekł 4, 5 v., 6 v. i t. p. Nie zna prawie podwojonych samogłosek: rospyatee = rozpięte 124. Zamiast potrzeba używa często krótszéj postaci: potrzeb bylo tego znamÿena 52; potrzeb ÿest, abÿ mÿe naszladowala 74 v.; potrzeb ÿest, abÿ ÿeden vmarl 85; potrzeb ÿest czlowÿekowÿ 219; potrzeb ku zbawÿenÿu dusznemu 220.

Ulubionym jego, a raczéj tłómacza, jest przytém wyraz ciem = enim, bowiem, albowiem, powstałe tak z ć + jem (= jeśm), jak także podług dra Semenoviča w Jagića „Archivie", VI 30—32, z ć + wiem, i to tak samo ciem, jak w złożeniach: bociem, abociem, owaciem, które wyraża niekiedy: aboczÿm 10 v.; owaczÿm 44; haboczÿm 95. Ulubionêm jest także u niego cusz = to jest. Używa więc obydwóch, szczególniéj piérwszego, przy lada sposobności, często nawet bez żadnéj potrzeby.

Co się tyczy strony czysto graficznéj, jakby nie znał liter *i*, *y*, gdyż używa prawie wyłącznie ÿ z dwiema kropkami czyli tak zwanego „dwoje i" średniowiecznego, które jest dla niego ówczesnym zwyczajem wszystkiém: *i*, *ji*, *y*, *j* i znakiem miękczenia. Przykłady użycia samego *i*, lub samego *y* bez kropek, są stosunkowo tak rzadkie, że ich nawet w rachubę brać niemożna.

Podobnież na oznaczenie brzmień nosowych używa prawie wyłącznie litery *ą*, a odstępy, jakieby pod tym względem w kodexie zebrać można, jak wyrażanie tych brzmień przez *an*, *ąn*, *a*, *e*, nie są także stosunkowo liczne. Zastanawia natomiast bar-

dzo w „Modlitewniku" pisanie wyrazów: nauka, nauczać, nauczanie. Dwa razy czytamy w nim wprawdzie: naucz = naucz 115; nauczenÿa = nauczenia 145. Ale w innych, o wiele liczniejszych razach pisze je inaczéj: nąką 27; nączal 27; nączaÿącz 34; nąucza 82; nączyla 132; nąką 133 v.; nączÿl 135, 137, 154 v.; nąkÿ 206 v. i 206 v.; nącza 214 v. i 221 v.; nąka 219 v.; nączal 226; nączÿcz 228; nąka 229; nączÿl 232; nąkÿ 237; nąk 237; nączy 241; nąkÿ 245; nąką 276 v. Widocznie wymawiał on wyrazy te na͡uka, na͡uczać i t. p., dwusylabnie, jak to ze sposobu podobnego, jakim dwa obce wyrazy z takiém *au* napisał, wypływać się zdaje: ÿkąst = inkaust 176; Hemąsz = Emaus 207.

Wszystko to naturalnie, co się wyżéj powiedziało o czechizmach i tych innych pojawach językowych w kodexie naszym, tyczy się tylko właściwego kopisty „Modlitewnika", czyli kart jego 1—158 i 174—289, pisanych r. 1527 lub trochę przedtém. Co zaś do „starego ojca" z r. 1527, który innym charakterem dopisał k. 290—310, ten wolny jest od tego wszystkiego. Polszczyzna jego jest czysta, bez wyraźniejszych naleciałości postronnych, i nie sprawia téż znaczniejszych trudności. Dwa razy użył on uć = późniejszego ujść: vcz vyecznego rozłączenya 295 v.; vcz varg twego yedynego szyna 300. Użył także tu i owdzie, chociaż był „stary", znanéj już w ówczesnych drukach polskich od lat mniéj więcéj dziesięciu litery *ł:* chczyał 291; słovo 291; złesz = złez, łez 294.

Na zakończenie jeszcze jedno: położona w wydaniu niniejszém miejscami gwiazdka * = sic! lub tak!

Kraków, w maju r. 1882.

Dr. W. W.

(*1*) wlawszy[1] thą mascz na czya- | lo moyą, ku pogrzebu me- | mu vczynyla. Zaprawda | powyedam wam: Gdzyesz | . . . iek bądzye przepowye- | . . . . . . panyeka* ta po- | . . . . rzeką, | . . . . . matką tego | . . . . tedy | . . . . ktorego | . . . . yednego | . . . . . . a powstaw- | . . . . | . . . . | . . . . przeli | . . . . y y | . . . . Czo w | . . . . | (*v.*) wydam. Ony vszlyszaw- | szy, rzadzy[2] byly a szmow- | yly dacz mu trzydzyesczy | pyenyedzy srebr . . . | On ym szlubo . . . . . . | od . . . . | . . . . | acz bez . . . . . . | szedl dzy . . . . . . | . . . . | . . . . | . . . . | . . . . | . . . . | . . . . | . . . . | . . . . | (*2*) wam w myasto zabyezy | wam czlowyek, noszącz | zban wody. Naszladuczyesz* | go do domu, w ktory wny- | . . . . czczye: Gospoda | . . . ego domu kazal | . . . . . . y mystrz, czasz | . . . . yest, v czyebecz | . . . . anka zwo- | . . . . dzye | . . . . a szyen, gdzye | . . . . . . yadl zwo- | . . . . a onczy | . . . . yedzyenye | . . . . gotuy | . . . . tedy | . . . . przysly | . . . . | (*v.*) ym byl powyedzal Ihesus, | y nagothowaly baranka. | A gdy szy* wyeczor stal, | przyszedl ze dwanaszczye, | a gdy byla godz . . . | a dwanasczye . . . . | sz nym, a gdy . . . | y yedly . . . . . . | wye ząd . . . . . | a . . . . | thym . . . . | al . . . . | od thy . . . . | go yad . . . . | ny w . . . . . . | s . . . . | . . . . | . . . . | (*3*) iest na stole. A zasmączeny | barzo poczely kozdy

[1] Pasyja Jezusa Chrystusa, z czterech ewangelistów krótko zebrana, bez początku. Kropkami wypunktowane miejsca oznaczają pojedyncze wyrazy lub całe wiersze, w rękopisie od wilgoci zupełnie zniszczone. [2] rzadzi = radzi.

z nÿch | badacz medzÿ szobą, ktobÿ | tho mÿal vczÿnÿcz, rzekąncz: | Izalÿm ÿa ÿest panÿe? A on | . . . ÿedaÿącz, ÿ rzekl ÿm: | . . dwanaszczÿe, ktorÿ | . . . . . . rękę sczÿągnie | . . . . . . nczÿ mÿe wÿda | . . . . lowÿeczÿ ÿdze | . . . . . . o, ÿ szkonczono | . . . . akzÿe bądzÿe [1] | . . . . ÿekowÿ temu | . . . . . . pogorszenie | . . . . . esz, ktorego szÿn | . . . . . dzÿe wÿdan, | . . . . . . by szÿa bÿl | . . . . ÿek ten | . . . . Iudasz, | (v.) ktorÿ go wÿdal, a rzekl: Yza- | lÿm ÿa ÿest mÿstrzu? A on | mu: Tÿsz rzekl. Patrzalÿ te- | dÿ zwolenÿczÿ po szobÿe, | nÿewÿedząncz, o kÿmby to | rzekl. Owa bÿl ÿeden . . | lenÿkuow, ÿego . . . . . | lonÿe Ihezusz . . . | go mÿlowal . . . . . | względnąl . . . . . . | ÿemu, kto . . . . . . | mowÿ, a . . . . . . | on napÿerszy . . . . . . | ÿch rzekl, ÿ . . . . . . | kto takÿ, ÿ . . . . | dzal Ihesusz . . . . | remu . . . . | pod . . . . . . | (4) Szÿmona Scarÿotha. A | po onÿm keszÿe tedÿsz w- | stąpÿl wen dÿabel ÿ rzek* | mu Ihesus: Czo czÿnÿsz, czÿn | rÿchleÿ. A tego zadnÿ szÿedzÿączÿch nÿe wÿedzÿal, cze- | . . . . . . mu tho mowÿl. | . . . . . zÿ tedÿ mnÿmalÿ | . . . , sz workÿ mÿal ze | . . . . al Ihesus: Kup tho, | . . . . . potrzeba ku dnÿu. | . . . . albo abÿ nÿe | . . . . dal, a wząwszÿ | . . . . . . natÿchmÿast | . . . . laczÿm ÿusz nocz | . . . tez ÿ wspor* me | . . . . . ÿbÿ z nÿch | . . . . . ÿenszÿ ÿ rzekl | . . . . . . ludsczÿ | . . . . zÿ mocz | (v.) maÿą nad nÿmÿ, pany ÿe | zową, wÿ nÿe tak, ale kto | ÿest wÿeczszÿ z wasz, nÿechaÿ | bedzÿe ÿako mlodszÿ, a kto | naprzod chodzÿ, ma bÿcz ÿa- | ko szluga, abowÿ . . . . | wÿąnczeszy yest . . . . | dzy albo ktory . . . . | ÿa poszrzodk . . . . . . | then ktorÿ . . . . . | czÿe ktorzÿs . . . . . | mną wpo . . . . . . | a ÿa gotu . . . . . . | zgotowal . . . . . . | lewstwo . . . . . . | a pÿlÿ . . . . . . | lewst . . . . . . | szÿedz . . . . . . | (5) czÿe sządząncz dwoÿenasczÿe | pokolenÿe ÿsrahelszke. I | rzekl pan Szÿmonowÿ: Szÿ- | monÿe, otho szatan barzo | ządal czÿebe, abÿ trzebÿl | ÿako psenÿcze, alem ÿa pro- | . . . . . aby nÿe vstawala | . . . woÿa, a thÿ nÿegdÿ | . . . . . wszÿ szÿe potw- | . . . . zÿą twoÿe, ktorÿ | . . . . . Panÿe gotho- | . . . . . ÿ do wÿezÿenia | . . . . ÿdz. A on rzekl | . . . . . tobÿe Pÿetrze | . . . . dzÿsz kur, azÿa- | . . . . . mnÿe zaprz- | . . . . . . asz przesz | . . . . . . vÿ, azaz | (v.) wam czego nÿedostawalo? | A onÿ rzeklÿ: Nÿczego. A | tedÿ ÿm rzek*: Ale nÿnÿe | kto ma worek, vczÿn takez | ÿ tobole, a kto nÿema, nÿech | szuknÿe szwą, a kupÿ szobÿe | szuknÿe [2] mÿecz . . . . | wam, yzÿe ye . . . . | szano, muszÿ . . . . . | we mnÿe . . . . . . | polÿczon . . . . . . | rzeczÿ, kto . . . . . | nÿecz ma . . . . . . | panÿe, otho . . . . . | tu. A on .

---

[1] „bądzije“ przekreślone. [2] „szuknije“ przekreślone.

. . . | Gdÿ tedÿ . . . . . | wÿl . . . . | ÿes . . . . . . | ob . . . . | (6) Iestlÿzÿe buog obÿasznÿon | ÿest, w nÿm ÿ bog obÿasz- | nÿ go w samÿm szobÿe, | a natychmÿasth obÿasznÿ | go. Szÿnaczkowe, ÿeszczÿe- | czÿem na malÿ czasz sz wa- | mÿ . . dzÿeczÿe mÿe szuk- | . . . . . kom rzekl Zÿdom, | . . . . . gÿde, wÿ nÿe | . . . . . przÿd i wam te | . . . . . e. Przÿkazanÿe | . . . . | . . . . | . . . . | . . . . | . . . . | . . . . | . . . . | . . . . | (v.) Pÿotr: Panÿe, kedÿ ÿdzÿesz? | Odpowÿedzal mu Ihesus: | Gdÿecz ÿa ÿdą, nÿe mozesz | mÿe terasz naszladowacz, | a wszakoz bedzes naszlado- | wal potÿm. I ṙzek* panu | Pÿotr: A czÿemu . . . . | zÿe czÿe naszlad . . | dusze moÿe z . . . . | Odpowÿedz . . . . . | i dusse szw . . . . | . . . . | . . . . | . . . . | . . . . | . . . . | . . . . | . . . . | (7) oÿcza mego meszkanÿa | szą mnoge. Bÿcz ÿnaczÿe | bÿlo, powÿedzalbÿch wam, | bocz ÿda gothowacz wam | mÿescza. A ÿeszlÿ ÿa odeÿ- | dą, zgotuÿe wam mÿescze, | . . . ÿdą, a pobÿeru* | . . . . ÿsz gdzÿem ÿa | . . . . . szczÿe bÿlÿ, a | . . . . . ÿecze ÿ dro- | . . . . mu | . . . . | . . . . | . . . . | . . . . | . . . . | . . . . | (v.) bÿlÿbÿszczÿe poznalÿ, a od- | tÿchmÿast poznaczÿe go | ÿ wÿdzÿelÿsczÿe go. Rzekl | ÿemu Philÿp: Panÿe vkaz | nam oÿcza, a doszÿcz nam. | Rzek ÿemu Ihesus; Tako dlu- | go sz wamÿ mesz . . | nÿe poznalÿsczÿe . . . . | lipe, kto wÿdzÿ . . . . . | wÿdzÿ ÿ oÿcza . . . | ÿakosz . . . . . | . . . . | . . . . | . . . . | . . . . | . . . . | . . . . | . . . . | (8) czÿnÿcz bedze ÿ wÿeczsze | vczÿnÿ, bocz ÿa do oÿcza | ÿde, a oczkolwÿe bedzeczÿe | proszÿcz oÿcza mego w ÿ- | mÿe moÿe, tocz vczÿnÿ, | abÿ bÿl obÿasznÿon oczÿecz. | . . . Iestlÿ mÿluÿe- | . . . . . . e przÿkazanÿe | . . waÿcze, a ÿa bede | . . . a y drugego | . . . ela dacz wam | . . . sz wamÿ na | . . . . . a prawdÿ | . . . . . nÿe moze | . . . . . nÿe wÿdzÿ | . . . . . wÿ poz- | . . . . . asz bedze | . . . . rze | (v.) tamÿ* przÿdzÿecz do wasz, | ÿesczecz maluczko [1], a yusz | mÿą szwÿath nÿe vzrzÿ, | ale wÿ vzrzÿczÿe mÿe, | bo ÿa zÿwą ÿ wÿ zÿwÿ | bedzÿeczÿe. Onego dnÿa | poznaczÿe, ÿzÿem ÿa w oÿ- | czu moÿm, a wÿ . . | A ÿa wasz, kto . . . . | zanÿe moÿe, a . . . . | on czÿ ÿest, kto . . . | mnÿe, a kto . . . . | bedze mÿlow . . . . | mego, ÿ ÿa b . . . . . | lowal a obÿa . . . . . | mnÿe szam . . . . . | dasz nÿe on . . . . . | Panÿe . . . . | masz . .

[1] Na brzegu ręką ks. Juszyńskiego: „Joannis XIV".

. . . . . | (*9*) a nÿe szwÿathu. Odpow- | ÿedzal Ihezus ÿ rzÿekl yemu: | Iestlÿ kto mÿluÿe mnÿe, | mową moÿe bedze cho- | wal, a oczÿecz moÿ bedzÿe | . . . lowal ÿ do nÿego | . . . mÿ, a meszkanie | . . . . . vczÿnÿmÿ. kto | . . . . . e mnÿe mow- | . . . . . chowa a mo- | . . . . . ÿe szlÿszÿelÿ, | . . . . oÿa, ale one- | . . . . . e poszlal oÿcza, | . . . . . n mowÿl v | . . . . . acz, ale po | . . . . . . szwÿąthÿ | . . . . . . ÿecz wÿ- | . . . . | (*v.*) wam pokoy ostawyam, | wam pokoÿ moÿ da wam | wam*, nÿe ÿako szwÿat da- | wa, ÿa dawam wam. | Nÿechaÿ szÿe nÿe szmączÿ | szercze wasze, anÿ szÿe le- | ka. Szlÿsselÿsczÿe. ÿzem ÿa | rzekl wam: ÿdecz, ÿ . . | odze do wasz. By . . | mÿlowalÿ w . . . | szÿe radowalÿ . . . | oÿcza, bocz ocz . . | mnÿe ÿest, a . . . | dzalem wam . . . . | lÿ szÿe stalo . . . . . | stanÿe wÿ . . . . | czÿ nÿew . . . . . | wÿl szw . . . . . | kxÿązÿ . . . . . | (*10*) we mnÿe nÿema nÿcz, ale | ÿszbÿ poznal szwÿath, ÿze | mÿluÿą oÿcza, a ÿako oczÿ- | ecz przÿkazanÿe mÿ dal, | tako czÿnÿe. Wstanczÿe, | podzmÿ stąd[1]. Iaczem wÿn- | . . . . ÿcza prawa, a o | . . . . . ÿ oracz ÿest wsz- | . . . . . we mnÿe nÿe | . . . . . owoczu o dru- | . . . szelka, ktora da- | . . . . . sczÿ ÿą, abÿ | . . . . . czczu przÿnosz- | . . . . . ÿ czÿsczÿ dla | . . . . . . nowÿl wam | . . . . . . nÿe, a ÿa | . . . . ÿemo, | . . . . . . szama | . . . . eszka | . . . . la | (*v.*) w matÿczÿ*, tak anÿ wÿ, ÿe- | szlÿ we mnÿe meszkacz nÿe | bądzÿeczÿe. Iam ÿest mathÿ- | cza* wÿnna, ÿ wÿ yesteszczÿe | latoroszlÿ, kto meszka we m- | nÿe a ÿa w nÿm, tenczÿ przÿ- | nÿesze owocz mnogÿ, abocÿm | beze mnÿe nÿcz . . . | czÿe vczÿnÿcz. Ie . . . . | mnÿe nÿe bądz . . . . | bedze wÿrzucze . . . . | ko lathorosl, a . . . . . | brawszÿ w ogÿ . . . . . | ÿ zgore. Iesly . . . . | meszkacz w ÿe . . . . . . | wa moÿą . . . . | w wasz . . . . | czÿe ch . . . . | wan . . . . | (*11*) iest oczÿecz moÿ, abÿszczÿe | owocz mnogÿ przÿneszlÿ, | a stalÿsczÿe szÿe moÿmÿ | zwolenÿkÿ. Iako mÿlowal | mÿe oczÿecz, ÿ ÿa mÿlow- | alem wasz. Meskaÿczÿe | w mÿloszczÿ moÿeÿ, ÿako | ÿ . . cza mego, przÿka- | . . . . . owalem, ÿ mesz | . . . . go mÿloszczÿ, | . . . . . vam mowÿl | . . . . . . ÿe moÿe w vasz | . . . . . selÿe wasze, | . . . . nÿono. Tocz | . . . . . moÿe, abÿsz | . . . . . ÿlowalÿ spo- | . . . . mÿlowal | . . . . ÿloszcz, | (*v.*) abÿ kto dusse szwą polo- | zÿl za przÿaczÿele szwoÿe. | Wÿ przÿaczele moÿ ÿeste- | szczÿe, ieslÿ vczÿnÿczÿe, czo | ÿa wam przÿkazuÿe, iusz | nÿe rzeke wasz . . . | bo szluga nÿ . . . . | czÿnÿ ÿego . . . . | ÿa wasz we . . . . | czÿelÿ, bo . . . . | kolwÿekem . . . . | cza mego . . . . . . | vczÿnÿl . . . . . | wÿbralÿ . . . .

[1] Na marginesie ręką Juszyńskiego: „Joannis XV“.

. . . | wẏbral . . . . | . . . . | (*12*) aby trwal, ysz oczbẏszczẏe- | kolwẏek proszẏlẏ oẏcza | w ẏmẏe moẏe, dalbẏ wam. | Tocz przẏkazavẏe [1] wam, | abẏszczẏe szẏe mẏlowalẏ | spolem. Ieszlẏcz wasz szwẏat | nẏenawẏdzẏ, wẏedczẏe | . . . mnẏe pẏrweẏ nẏz- | . . . . . . nẏenawẏszczẏ | . . . . . sczẏe bẏlẏ szwẏ- | . . . . . ẏest ẏego szwẏat | . . . . . wal, ale ẏsz | . . . . . eẏeszczẏe, alem | . . . . . . wasz sszwyata | . . . . . enawẏdzẏ was | . . . . . . ẏetaẏczẏe | . . . . . . e ktorąm | . . . . . . eyesczẏ | (*v.*) szluga wẏeczszẏ nad pa- | na szwego, ẏeszlẏcz mẏe | przeszladowalẏ, waszczẏ | przeszladowacz bądą, iesz- | lẏcz mowe moẏe chowalẏ, | ẏ wasze chowacz bedą. | Alecz tho wszẏ . . . . | wam dla ẏ . . . . . . | abo nẏewẏe . . . . . . | rẏ mẏe po . . . . . . | nẏe przẏsze . . . . . . | ẏm grzech . . . . . . | mẏelẏ, ale . . . . | kẏ nẏem . . . . | wego . . . . | wẏdz . . . . | nẏ . . . . | kt . . . . | (*13*) nẏl grzechu, bẏ bẏli nẏe | mẏelẏ; ale terasz ẏ wẏe- | dzẏelẏ ẏ nẏenawẏdzelẏ* | mnẏe ẏ oẏcza mego, a to | abẏ szẏe napelnẏla mo- | wa, ktora w zakonẏe ẏch | napẏszana ẏest, isz w nẏe- | . . . szczẏ mẏe mẏelẏ, | . . . . a wszakoz gdẏ przy- | . . . . . essẏczẏel, ktore- | . . . . . le wam od oẏcza | . . . . . wdẏ, ẏen od oẏ- | . . . . . ẏ on szwẏad- | . . . . . ẏda o mnẏe, ẏ | . . . . . eczthwo wẏda | . . . . . oczątku szem | . . . . Toczẏem [2] | . . . . abẏscze | (*v.*) szẏe nẏe pogorszẏlẏ, bocz | od zborow bedą wẏpądzacz | wasz. Przẏszla czẏem godzẏ- | na, ẏsz wszelkẏ, ktorẏ zabẏ- | ẏe wasz, | bedzẏe mnẏmal, | ẏszbẏ thẏm bogu szluzbe | vczẏnẏl, a tho wam . . | czẏnẏcz, bo nẏe . . . | cza, anẏ mnẏe . . . . . | wam powẏ . . . . . . | przẏdzẏe go . . . . . . | wspomẏone . . . . . | czẏ ẏa mow . . . . . . | gom wam . . . . . . | nẏe powẏe . . . . . . | ẏ bẏl . . . . | . . . . | (*14*) mẏe, dokąd ẏdzẏesz. Alem [3] | ẏzem to wam powẏedzal, | szmątek napelnẏl szercze | wasze, ale ẏa prawde mo- | wẏe wam, potrzebno wam, | abẏch ẏa odszedl. Iestlẏbẏch | ẏa nẏe odszedl, poczẏessẏ- | . . nẏe przẏdzẏe do wasz, | . . . . . odẏdą, poszle | . . . . . . a gdẏ on przẏ- | . . . . . ẏe karal szwẏat | . . . . . szprawedlẏwosz- | . . . . . Z grzechu ẏz | . . . . . zẏlẏ w mẏe- | . . . . . ẏwoszczẏ, ẏsz do | . . . . . . sz nẏevzrzẏ- | . . . . . . sządu, ẏzẏe | . . . . . . yela ẏusz | (*v.*) osządzeno* ẏest. Ieszczẏecz | wẏelẏ mam wam pow- | ẏedacz, alẏe nẏ mozẏeczẏe | terasz znoszẏcz. Wszak gdẏ | gdẏ* przẏdzẏe on duch pr- | awdẏ, nẏe bedzẏe czẏem | mowẏl szam . . . . . . | ale czokolw . . . . . . | bedzẏe mow . . . . . | rzeczẏ ma . . . . . . | wẏ wam . . . . . . | ẏasznẏ, bo . . . . | a obẏawẏ . . . . . | rzeczẏ, kt . . . . . | oczẏecz .

---

[1] Litera *a* w „przijkazavije“ przekreślona. [2] Na marginesie ręką Juszyńskiego „Joan., XVI“. [3] Litera *m* w „Alem“ przekreślona.

. . . . . . | go rz . . . . | go . . . . | (*15*) ma-
luczko, a ÿusz nÿe vzrzÿ- | czÿe mÿe, bocz ÿde do oÿ- | cza. Rzeklÿ
tedÿ zwolenÿ | czÿ ÿego do szÿebe, czo to | ÿest, czo mowÿ nam,
ma- | luczko, a vzrzÿezÿe mye | . . . do oÿcza. Mowÿlÿ | . . ÿest
tho, ezo nam | . . . maluczko nÿe wÿ- | . . . . . mowÿ i vba- |
. . . . . . go chczÿąlÿ | . . . . . . ekl ÿm: O tÿm | . . . .
medzÿ wamÿ | . . . . maluczko | . . . . . zÿe mÿe, ale | . .
. . . . . a vzrzÿczÿe | . . . . zaprawdą | . . . . . . be-
dzÿecze | (*v.*) lkacz ÿ plakacz wÿ, a szwÿ- | ath szÿe bedzÿe we-
szelÿcz, | wÿ szÿe bedzÿecze szmą- | czÿcz, ale szmątek wasz ob- | ro-
czÿ szÿe w wesele. Nÿew- | ÿasta gdÿ rodzÿ, szmątek | ma, ÿsz przÿ-
sla godzÿna | ÿeÿ; ale gdÿ porodzÿ dzÿ- | czÿe, ÿusz nÿe po . .
. . | czÿszku dla we . . . . | czlowÿek naro . . . | ÿath, ÿ wÿ
nÿ . . . . | bądzÿeczÿe . . . . . . | szÿe vzrze wa . . . . . |
czÿe [1] szÿe rad . . . . | waszÿe, a w . . . . . | go zadr . . .
. . . | od wasz . . . . | (*16*) nÿe bedzÿeczye mÿe pro-
szÿcz | mocz*. Zaprawda mowÿe | wam, ieslÿ ocz bądzÿeczÿe | pro-
szÿcz oÿcza w ÿmÿe mo- | ÿe, dacz wam. Asz dotÿch- | mÿast nÿe
proszÿlÿszczÿe | . . . w ÿmÿe moÿe pro- | . . . dzÿe wam
dano, | . . . . . e wasze zupel- | . . . . . czÿem w przÿ- | . . .
. . ch powyedal | . . . . . . przÿszla go- | . . . . . usz nÿe
wprzÿ- | . . . . . ch bede mo- | . . . . . le-ÿawnÿe | . . . . .
Obÿawÿe | . . . . . . oÿcza | . . . . . . czÿ ocz- | . . . . .
. . eszczÿe | (*v*) wÿ mÿe vmÿlowalÿ ÿ v- | wÿerzÿlÿszczÿe, ÿzem
ÿa | od boga wÿszedl. Wÿszedl- | em od oÿcza, a przÿszedlem | na
szwÿath, zaszÿe opusz- | czam szwÿat, a yde do oÿ- | cza. Rzeklÿ
ÿemu zwol- | lenÿczÿ: Otho nÿ . . . | nÿe mowÿsz . . . . |
ÿeszczÿ zadneÿ . . . . | ÿedasz. Nÿnÿe . . . . . | wÿesz wszÿthko
. . . . . | trzÿeba* tobÿe . . . . . | pÿtal, a przeto . . . | ÿzesz
od boga . . . . . | powÿedzal, ÿ . . . . . . | wÿerzÿcz . . . .
. . | godzÿ . . . . | (*17*) isz szÿe rospÿrchnÿeczÿe | ÿeden
kozdÿ k szwÿm rze- | czam, as [2] mnÿe szamego | ostawÿczÿe, alem-
czÿ ÿa | nÿe szam, bo oczÿecz sze m- | ną ÿest. Toczÿem wam | . .
ÿedzÿal, abÿszczÿe w | . . . pokoÿ mÿleÿ, bo | . . . e vczÿsnÿe-
nie | . . . . . ÿecz, a wsza- | . . . . . e boczÿem ÿa | . . . .
szwÿath. Tÿto [3] | . . . . . ÿl ÿest Ihesus, | . . . . . ÿ oczÿ
w nÿebo | . . . . . . przÿslacz go- | . . . . . . ÿ szÿną sz- | . .
. . . . . thwoÿ | . . . . . . iakosz | . . . . czÿalo, | (*v.*)
abÿ wszÿtko, czosz mu dal, | dal ÿm zÿwoth wÿecznÿ, | a teneczÿ
yest zywot wÿe- | cznÿ, abÿ poznalÿ czÿebe | szamego, wÿernego
boga, | ÿ ktoregosz poszlal, Ihesusa Xrysta. | Iam czÿe obÿasznÿl, na
zÿe- | mÿ dzyalom skonal, kto- | resz mÿ dal, abÿch . . . | a nÿnÿ
obÿasz . . . . | oÿcze v szamo . . . . . . | yasznoszczÿą, kt . .

---

[1] „czije" przekreślone. [2] Litera *s* w „as" przekreślona. [3] Na marginesie ręką Juszyńskiego: „Joan., XVII".

. . . | pÿrweÿ nÿzl . . . . | v czÿebe. Obÿa . . . . | ÿmÿe twoÿe . . . . | ktoresz mÿ d . . . | thwoÿcz, bÿ . . . . | yą dal ÿ . . . . . | chowal . . . . . . | (*18*) ÿsz wszÿtkÿ rzeczÿ, ktoresz | mÿ dal, od czÿebe szą, abo- | czÿm szlowa, ktoresz mÿ | dal, od czÿebe szą [1], dalem ÿm, | a onÿ przÿielÿ ÿ poznalÿ | prawÿe, ÿzÿem od czÿebe | wÿszedl, ÿ vwÿerzÿlÿ ÿ | . . . . mnÿe poszlal, | . . . . . prosze, nÿe za- | . . . . . rosze, ale zame | . . . . . al, bocz twoÿ | . . . . . wszÿtkÿ rzeczÿ | . . . . . . a obÿasznÿo- | . . . . . nÿe ÿ ÿuzem | . . . . szwÿeczÿe, czÿcz | . . . . szą, ale ÿa do | . . . . . ÿcze szwÿetÿ | . . . . ÿmÿe th | . . . . | (*v.*) bÿlÿ ÿedno, ÿako ÿ mÿ. Gd- | ÿmczÿ bÿl sz nÿmÿ, ÿam ÿe | chowal w ÿmÿe thwoÿe, | ktoresz mÿ dal; ÿam ÿch strz- | egl, a zadnÿ sz nÿch nÿe zgÿ- | nąl, ÿedno szÿn straczenÿa, | abÿ szÿe pÿszmo wÿpelnÿ- | lo, a nÿnÿe do czÿebe ydą. | Tocz mowÿe nasz . . . | abÿ mÿelÿ wesse . . . | napelnÿone . . . . . | szobÿe. Iam dal . . . . | twoÿe a szwÿa . . . . | nawÿsczy mÿa . . . . | nÿeÿszą z szwÿe . . . . . | sze, abÿsz ÿe zach . . . | go, nÿesącz zs . . . . | ÿa nÿe yest . . . . . | (*19*) poszwyeczÿ ÿe w pramdze [2], | mowa twoÿa prawda | ÿest. Iakosz thÿ mnÿe posz- | lal na szwÿath, ÿ ÿam ÿą | poszlal na szwÿath, a ÿa | za nÿe poszwÿaczam szam | szÿebe, abÿ bÿlÿ ÿ onÿ posz- | wÿeczenÿ w prawdzÿe, a | nÿet . . ko szÿe za tÿ modle, | ale . . nÿ ktorzÿ maÿą | v . . . . przesz szlowa | ÿ . . . , aby wszÿczÿ | ÿ . . . . . ÿako tÿ oÿcze | . . . . ÿa w tobÿe, abÿ | . . . . asz ÿedno bÿlÿ, | . . . . . th wÿerzÿl, ÿ | . . . . e poszlal, a ÿa | . . . . asz mÿ dal da- | . . . . yedno | (*v.*) iesteszmÿ, ia w nÿch a tÿ we | mnÿe, abÿ bÿlÿ szkonanÿ | w ÿedno, a poznal szwÿath, | ÿzesz thÿ mnÿe poszlal, a | mÿlowalem ÿą*, ÿakosz ÿ thÿ | mÿlowal mnÿe oÿcze, | ktoresz mÿ dal ch . . . | gdzÿem ÿa ÿe . . . . | mną bÿlÿ, al . . . . . | yasznoszcz moÿ . . . . | dal, bosz mÿ . . . . | przed posta . . . . . | ÿąta. Oycze . . . . . | szwÿath czÿ . . . . . | alem ÿa o . . . . | czÿ poznalÿ . . . . . | poslal . . . . . . | vczÿnÿl . . . . . | (*20*) znaÿome vczÿnÿe, abÿ | mÿloscz, ktorasz mÿe mÿ- | lowal, bÿla w nÿch.

Pÿrwe [3] poszczÿe do og- | roda. A modlÿtwe z- | mowÿwszÿ, wÿszedl | ÿest Ihezus zwolenÿkÿ szwÿ | mÿ za rzeke Czedron do wsÿ, | ktora rzeczona Gethse- | m . . na gore Olÿwną, | . . . ogrod, w ktorÿ | . . . . szam ÿ zwole- | . . . . podlug zwÿ- | . . . . ÿedzal tesz ÿ Iu- | . . . . go wÿdal mÿescze | . . . . schadzal szÿe | . . . . . nÿkÿ szwÿmÿ | . . . . Ihesus wszÿcz- | . . . . . szenÿe bedze | . . . . teÿ- | (*v.*) to noczÿ. Pÿsano czÿem ÿest, | vbÿe pastÿrza, a rosproszą | szÿe owcze trzodÿ, ale

---

[1] „od czijebe szą" przekreślone. [2] Powinno być „prawdze". [3] Na marginesie ręką Juszyńskiego: „Passya zebrana z 4 ewangelistów".

po- | tÿm, gdÿ wstanÿe [1], vprzedze | wasz do Galÿlee. A odpow- | ÿedzawszÿ Pÿotr, rzekl ÿe- | mu: Choczÿabÿ szÿe wszÿt- | czÿ pogorszÿlÿ . . . | szÿe nÿgdÿ nÿ . . . | I rzekl ÿemu . . . . | dą mowÿe . . . . . | dzÿsza noczy . . . . . | nÿzlÿ kur dr . . . . | trzÿ razÿ szÿ . . . . | zaprzecz, a . . . . . | czeÿ mow . . . . | lem s tob . . . . . | nÿezaw . . . . . | takÿ . . . . . . | (*21*) lenÿczÿ rzeklÿ. A gdÿ przÿ- | szed* na mÿesczÿe, rzekl zwo- | lenÿkom szwÿm: Szÿedczÿe | tu, aczeÿ ÿa poÿde tam, abÿch | szÿe modlÿl. I wzÿąl Pÿotra, | Iacuba ÿ Iana, dwu szÿnu | Zebedeussowÿch, s szobą, a | począl szÿe lekacz, teszknÿcz, | szm . . . nÿ bÿcz ÿ zaloszny, a | . . . ze ÿm. Szmuthna | yest . . moÿa, asz nasz | . . . . vaÿcze tu, a czuÿcze | . . . . modczÿe* szÿe, abÿ | . . . . weslÿ w pokusse | . . . . . oddalÿl szÿe | . . . . . ÿest czÿsznÿe- | . . . . nÿez, a poszedszÿ | . . . . lozÿwszy kola | . . . . . . szwoÿe (*v.*) na zÿemÿ, a modlÿl szÿe, ÿsz | ÿestlÿbÿ moglo bÿcz, odstą- | pÿla od nÿego godzÿna ÿ | rzekl: Abba! oÿcze mÿlÿ! w- | szÿtkÿ rzeczÿ tobÿe podobne | szą, ÿestlÿ ÿest podobno, prze- | nesz kelÿch ten . . . . | a wszakoz nÿe . . . . | ale ÿako tÿ a . . . | modlÿtwÿ . . . . . . | zwolenÿkow . . . . . | ÿe spÿącze ÿ . . . . | wÿ Sÿmon . . . | glesz ÿedneÿ . . . . . | sze mną cze . . . . | anczÿe czuÿ . . . . . | szÿe, abÿsz . . . . . | w pok . . . . . . | ÿ l . . . . | (*22*) I modlÿl szÿe tÿemÿsz* szlowÿ, | rzekąncz: Oÿcze mÿlÿ! ÿeslÿ | nÿe moze ten kelÿch odÿdz, | azÿebÿch geÿ* pÿl, bądz wola | twa. Y przÿszedl zaszÿe, a | nalazl ÿe spÿącze, bÿlÿ czÿem | oczÿ ÿch obczÿązonÿ, ÿ nÿe | wÿedzÿelÿ, czo mu mÿelÿ | odpowÿedzÿecz. A opuszczÿw- | szÿ . . ak, odszÿedl ÿ mo- | dlÿ . . trzÿeczÿ raz tÿmÿz | szl . -. . kącz: Oÿcze! ÿestlÿ | . . . . nÿesz kelÿch, | to . . . . ÿe, a wszakosz nÿe | m . . . . ale twoÿa bądz | ÿ . . . . u szÿe angÿol | z . . . . czÿeszaÿącz go, a | . . . . . . nanÿu dluzeÿ, | sz . . . . stal szÿe ÿest | ÿ . . . . opÿc | (*v.*) krwÿe bÿezązeÿ* na zyemÿe. | A gdÿ wstal od modlÿtwÿ, | a przÿsedl trzÿeczÿe do zwo- | lenÿkow szwoÿch, a nalazl | ÿe spÿącze dla szmutku, ÿ | rzekl do nÿch: Spÿczÿe ÿusz, | a odpoczÿwaÿczÿe* dosÿczÿ, | otho przÿblÿzÿ szÿe godzÿ- | na, a szÿn czlow . . . . | zÿe wÿdan n . . . . . . | nÿkom wsta . . . . . | mÿ. O tho kt . . . . . | da blÿzkocz . , . . . | czÿe mowÿl . . . . . . | szczÿa, a ktorz . . . . . | Iudasz ÿed . . . . . . | przÿszedl . . . . . . | ludzÿ z sz . . . . . | mÿ ÿ . . . . | (*23*) mÿstruow, ÿdącz przed nÿ- | mÿ. A ktorÿ go wÿdal, | dal ÿm znamÿe, rzekącz: ktoregoczkolwÿek ÿa bede | czalowal, tenczÿ ÿest, trzÿ- | maÿczÿesz go a wÿedczÿe | opatrznÿe. Iudasz tedÿ | gdÿ wzÿąl rothą od bÿsz- | ku. . ÿ lÿczomÿernÿ- | . . . . przÿszedl | . . . . amÿ spoch- | . . . . zbroÿą. Ale | . .

[1] Litera *ÿ* w „wstanije" przekreślona.

. . wszÿtko, czo | . . . . . nan wÿstą- | . . . . kogo szu- | . . . . ÿedzÿelÿ: | . . . . Ihezus: Ia | . . . . . . Iudasz. | (v.) Gdÿ tedÿ rzekl ÿm: Ia ÿe- | stem, wstąpÿlÿ szÿe [1] na- | zad ÿ padlÿ na zÿemÿe. | A on drugÿ rasz spÿtal ÿch, | kogo szukaczÿe? Onÿ rzeklÿ: | Ihesusza Nazarenszkego. Od- | powÿedzal Ihesus: Rzeklem | wam, ÿzem ÿa ÿest, ÿestlÿ | tedÿ mnÿe szukaczÿe, daÿ- | czÿe thÿm odÿdz . . szÿe | napelnÿla, mo . . rą | mowÿl, ÿsz kt . . . dal | nÿe straczÿlem . . . . | dnego ÿ przÿ . . . ÿe | Iudasz ku |Yez . . . . bÿ | go poczalow . . . . | Gdy przÿs . . . . . | mÿast . . . . . zÿ | do nÿ . . . . . . w: (*24*) Mÿstrzu! Y rzekl ÿemu Ihesus: | Przÿaczÿelu, dlaczegosz | przÿszedl? A on poczalowal | go. Rzecze ÿemu Ihesus: Iu- | dassu! poczalowanÿm szÿ- | na czlowÿeczego wÿda- | wasz. A tedÿ przystąpÿlÿ | a recze wrzuczÿlÿ na Ihesu- | sza, ÿ ÿelÿ ÿego. Ale wÿ | dza . . onÿ, ktorzÿ przÿ nÿm | bÿ . . . mÿalo bÿcz, rzek- | lÿ . . . Panÿe! mamÿ | . . . ÿeczÿem. A Sÿ- | m . . . . tr ieden sz nÿch | z . . . . rzÿ bÿlÿ z Iezu- | sz . . . . ÿącz mÿecz, dobÿl | . . . . . ÿwszÿ szluge | k . . . . . kaplanszkego | . . . . rawe | . . . . ÿmÿe | (v.) Malchusz [2]. Odpoweÿdzal Ihesus, | rzekl: Nÿechaÿczesz nÿnÿe. | Y rzekl Yeszus Pÿetrowÿ: Odwrocz, a wloz mÿecz twoÿ | w noznÿ ÿ w mÿeszcze ÿe- | go, bo wszÿtczÿ, ktorzÿ bÿo- | rą mÿecz, meÿczÿ . . pogÿ- | ną, kelÿch ktor . . . . | oczÿecz nÿech . . . . | gÿ pÿl, a za . . . . . | bÿch nÿe mo . . . . . | oÿcza mego . . . . . | terasz wÿą . . . . . | nasczÿe czÿ . . . . . | a ÿakoz te . . . . . | pÿszm . . . . . . | bÿ . . . . | ÿ . . . . | (*25*) Wÿencz godzÿną pan Ihesus | rzekl do onÿch, ktorzÿ bÿlÿ | przÿszlÿ naÿn: Kxÿązetha | kaplanszke ÿ przelozenÿ | koszczÿela ÿ starszÿ, iako | na lotra wÿszlÿszczÿe z mÿ- | eczmÿ ÿ sz kÿmÿ, ÿmowacz | mÿe, gdÿzem kozdy dzen | sz wamÿ w koszczÿele szÿe- | dzÿ . . avczaÿącz a nÿe | yel . . e mÿe, onÿsczÿe | scz . . . ÿ reke szwoÿe | . . . . lecz ta ÿest godzÿ- | n . . . . . ÿ mocz czemno- | szcz . . . . wszytko stalo | sz . . . . ÿe napelnÿlÿ | p . . . . roroczke. Thedy | . . . . lenÿczÿ wszÿczÿ | o . . . . . wego vczÿeklÿ, | (v.) a mlodzÿenÿecz nÿektory | naszladowal go, odzÿanÿ | ruchem ploczÿennÿm | na czÿalo nage, ktorego | ÿąlÿ; ale on puszczÿwszÿ | rucho, vczÿekl od nÿch. | Ale rotha ÿ rothmÿstrz | ÿ szludzÿ zÿdowszczÿ | ÿąwszÿ Ihesusa . . . | go, ÿ przÿw . . . . . | szą napÿrw . . . . . | szwÿekÿer . . . . . | ktorÿ bÿl . . . . . | trzÿeba . . . . . . | vm . . . . | (*26*) Ihesusza z daleka. Y drugÿ | zwolenÿk, a on zwole- | nÿk bÿl znaÿomÿ bÿszku- | powÿ, ÿ wszedl z Yezuszem | do szÿenÿ bÿszkupÿ, ale | Pÿotr stal v drzwÿ na dwo- | rze. Wÿszedl

---

[1] = vustąpili się = ustąpili. [2] Nad literą *ch* w „Malchusz“ dopisane *k*.

tedÿ zwole- | nÿk, ktorÿ bÿl znaÿomÿ | bÿszkupowÿ, ÿ rzekl wro- |
thn . . e, abÿ wpusczÿla | pÿ . . . . wszedszy, wnÿ- | ą . . .
zÿal wposzrod | ssz . . . . dole z slugamÿ | a . . . . . . szÿe
grzÿal, | ab . . . . ÿal konÿecz, a | g . . . . olo szÿedzÿelÿ |
by . . . . . . nedzÿ ÿmÿ | kt . . . . . . dzÿewka | (*v.*) nÿe-
ktora wrothnÿczka, | ÿedna z dÿwek* nawÿsse- | go kaplana. Szÿedzą-
czego | a grzeÿączego szÿe v og- | nÿa wezrzawszÿ naÿn, | ÿ rzekla:
A ÿ tysz z onÿm | Ihesuszem Galÿleÿszkÿm | Nazarenszkÿm bÿl,
a snadz | ÿ tÿ ÿestesz z z . . ÿkow | czlowÿeka, o . . . . | szÿe
go zapr . . . . | szÿtkÿmÿ . . . . . . | wÿasto . . . . .
. . | wÿem, a . . . . . . | I wÿszedl . . . . . | en a nat .
. . . . . . | zapÿal . . . . | pÿt . . . . |
(*27*) iego ÿ nąką* ÿego. Odpo- | wÿedzal ÿemu Ihesus: Iaw- | nÿem-
czÿ ÿa mowÿl szw- | ÿatu ÿ ząwzdÿm nączal[1] | w zborze ÿ w ko-
szczÿele, gdÿe * | wszÿtczÿ Zÿdowe szÿe sz- | chodzÿlÿ, a pokąth-
nÿem | nÿe mowÿl nycz, czÿemu | mÿe pÿtasz, pÿtaÿ onÿch, | ktorzÿ
szluchalÿ, czom ÿm | powÿedal, otocz czÿ wÿe- | dz . . ÿa mowÿl.
A gdÿ | th . . . ekl, ieden szluzeb- | ny . . . przÿstąpÿwszÿ |
. . . . . . zek Ihezussowÿ | rz . . . . Tak odpowÿed- | a . .
. . owÿ. Odpow- | ÿe . . . . Ieszus: Ieslÿm | (*v.*) zle rzekl, po-
wÿedz, ÿako zle, | a dobrzÿelÿ, przÿecz* mÿe | bÿÿesz. I poszląl go
Annasz | zwÿązanego do Kaÿffasza, | bÿszkupa ÿ kxÿązÿeczÿa | ka-
planszkego, gdzÿe wszÿ- | czÿ kaplanÿ, mÿstrzowe ÿ | starszÿ spo-
lem szÿe bÿlÿ | zeszlÿ. A Pÿotr zdaleka na- | szladowal go, a . .
. . . | nawÿssego kap . . . . | wÿssÿ kxÿezÿ . . . . | rada
szukal . . . . . | szwÿadeczt . . . . . . | Ihesussowÿ . . .
. . . . | ercz wyda . . . . . . | choczÿa . . . . . . |
szwÿatko . . . . | (*28*) mnodzÿ czÿem falszÿwe sz- |
wÿadeczthwo mowÿlÿ | przeczÿw ÿemu, ale zgod- | ne szwÿade-
czthwo gÿch | nÿe bÿlo, asz na ostathku | dwa przÿszlÿ falssÿwÿ
z*- | szwÿatkowÿe a ffalssÿwe | szwÿadeczthwo dawalÿ | przeczÿw
ÿemu, rzekącz: | Ten mowÿl, ÿ szlÿsselÿszmÿ | mo . . ego:
Moge szką- | zÿ . . . koszczÿol reką | vd . . . ÿ, a za trzÿ
dnÿ | ÿ . . . . reką dzÿalanÿ | zb . . . . z, a nÿe bÿlo zgo- |
d . . . . . . wÿadeczthwo | I p . . . . nawÿssÿ ka- | pl . . .
od spÿtal Ihesusza, | (*v.*) rzekącz: Tedÿ nÿcz nÿe od- | powÿedasz na
to, czocz oto | zamÿetaÿą, a czÿ przeczÿw | tobÿe szwÿaczą*. Ale
Ihesuz | mÿlczal, ÿ nÿcz nÿe odpo- | wÿedzal. Zaszÿe lepak na- |
wÿssÿ kaplan pÿtal go | ÿ mowÿl k nÿemu: Poprz- | ÿszegam czÿe
przesz boga | zÿwego, abÿ mÿ powÿe- | dzal: Ieslÿsz thÿ . . . |
ga bogoslaw . . . . . | mu rzekl: Iam . . . . . | wÿsz a wsza-
. . . , | wam od th . . . . . | rzÿcze szÿw . . . . | szÿe-
dzączego . . . . . | boszkeÿ a . . . . . | w oblocz . . . .

---

[1] Nad *ą* w „nączal" dopisane rubro *v*.

. . | (*29*) Tedy kxyązye kaplanszke | rozdar* odzyenye szwoye, | rzekącz: Othocz bluzny, czosz | yeszczye potrzebuyemy sz- | wyatkow, otoszczye terasz | slyssyely bluznyeny, czosz | szye wam wydzy? Ktorzy | wszyczszy* pothapyly wyn- | nego bycz szmyerczy, a ony | mezowe, ktorzy go trzyma- | ly . . awaly go, byyącz, | y po . . go nyektorzy pl- | w . . . clanyacz oblycze | ye . . . ssykygo* byly. a | dr . . . onyamy w obly- | cze . . . dawaly, y pytaly | g . . . . Prorokuy nam, | . . . . st ktory czye v- | de . . . szludzy go poszy- | ko . . . . gye bluznyenya | (*v.*) przeczyw yemu mowyly. | Staly tesz tam nyewolny- | czy y szludzy v ognya, bo | zymno bylo, a grzaly szye. | A byl tesz sz nymy Pyotr Si- | mon, stoyącz y grzeyącz | szye. A po maley chwyly | lepak, gdy go wydzala dru- | ga dzywka, iela mowycz | o nym, ktorzy tam okolo | staly, y tenczy . . . | szuszem . . . . . . | rzekly, yemv . . . . . | yestes zw . . . . . | a on y dru . . . . . . | przal sprz . . . . . . | a nym zw . . . . . | gdy szye . . . . . | by yed . . . . | (*30*) stąpyly, ktorzy tam staly, | y rzekli Pyetrowy: Wyeras ty | yeszt z onych, mowa thwo- | ya yawnego czye czyny, | bo y Galyleyczyk yestesz. | Rzekl yeden z szlug byszku- | pych, przyrodzony onego, | ktoremu byl Pyotr vcho | vczyął: Azazyem ya nye- | wydzal czyebe w ogrodzye | sz nym . . zaszye szye zaprzal | Pyotr . . . ął przeklynacz, la- | ya . . . szegacz, ysz nye z- | n . . . wyeka tego, ktore- | go . . . cze, a nathych- | m . . . yencz, gdy yeszczye | m . . . . r zapyal, a obro- | czy . . . . pan Ihesus wez- | rz . . . . . Y wspomyonął | (*v.*) Pyotr na szlowa panszszkye, | ktore mu byl rzekl Ihesus, ysz | pyrwey, nyszly kur dwa- | krocz zapoye, trzy razy szye | mnye zaprzysz, a wyszed- | szy wen*, gorzko plakal. | A gdy szye stal dzyen, zeszly | szye starszy z ludu y wszycz- | ky kxyązyeta kaplanszke | y mystrzowe ze . . . . | radą naprzeczy . . . . | aby go naszmy . . . | y wyedly go . . . . . | yey pytayąc . . . . | yest Christu . . . . | A on rzekl y . . . | wam pow . . . . | czye my . . . . . | bych tesz . . . . . . | wycze . . . . . | (*31*) czyczye, alecz odtąnd bedzye | szyn czlowyeczy szyedzyą- | czy na prawyczy boszkey. | Y rzekly wszytczy, a wyecz | yest thy szyn bozy, | ktory rzekl: Wy mowyczye, yzem | ya yest. A ony rzekly: Czosz | yesczye zędamy szwyadecz- | thwa, a toszmy szamy szly- | szyely z ust yego. A wstaw- | szy wszytko mnosthwo | ych z . . zawszy Ihesusza | . . . d Kayphasza, y wy | da . . . onszkemu Pyla- | tow . . . roszczye na ratusz, | ab . . . no. A tedy wy- | dz . . . asz, ktory go byl | w . . . . yest yusz oszą- | dz . . . aloszczya przy- | w . . . . . roczyl trzy- | (*v.*) dzyeszczy pyenyedzy srebr- | nych kxyązetom kaplan- | szkym y starszym, rzekącz: | Zgrzessylem, wydawszy | krew sprawedlywą. A ony | rzekly: Czo nam do tego, ty | patrz. A porzuczywszy pye- | nyądze w koszczyele, od- | szedl, a byezawszy obyeszyl | szye. A kxyązeta . . . | wzyąwszy py . . . . | kly: Nyegodn . . . . | klascz do skar . . . . . | myto krwy . . . .

. . | w radą kupÿ . . . . | garnczarzow . . . . . . | pÿelgrzÿm . . . . | heldem . . . . | (*32*) krwÿe asz do dÿszeÿszego* | dnÿa. A tedÿ spelnÿlo szÿe, | czo rzeczeno* przesz proroka | Ieremÿasza, mowÿączego: | Y wzÿelÿ trzÿdzÿeszczÿ sre- | brnÿch mÿto naietego, kto- | rego naÿelÿ od szÿnuow | Israhelszkÿch, a dalÿ ÿe na | rolą garnczarzowe*, ÿako | mÿ vstawÿl pan.

I stal Ihezus przed staro- | . . . a onÿ nÿe weslÿ | do . . . . abÿ szÿe nÿe | po . . lÿ, ale iszbÿ ba- | ra . . . dlÿ. Wszedszÿ | te . . . ath do nÿch wen*, | ÿ . . . orą szgarga* przÿ | w . . . . . . przeczÿw czlo- | w . . . . . Odpowÿe- | (*v.*) dzÿelÿ, a rzeklÿ ÿemu: Bÿ | then nÿe bÿl zloczÿncza, | nÿe dalÿbÿszmÿ go tobÿe. | Rzekl tedÿ Pÿlat: Wezmÿ- | czÿesz go wÿ, a podlug | zakonu waszego oszedcz*- | ÿe go [1]. I rzeklÿ mu Zÿdo- | wÿe: Nam szÿe nÿe go- | dzÿ zabÿacz nÿkogo, a- | bÿ szÿe mowa Ihesusowa | napelnÿla, ktor . . mowÿl, | znamÿonu . . . . . sz- | mÿerczÿą . . . . . . | I poczelÿ go . . . . . | acz, rzekącz . . . . . | lezlÿ odw . . . . . . | lud nasz, a . . . . . . | danÿ . . . . | a mowÿ . . . . | (*33*) Christuszem krolem zÿdo- | wszkÿm. Wszedl tedÿ zaszÿe | na rathuz Pÿlat, a zawo- | lal Ihesusza, ÿ rzekl ÿemu: Tÿlÿ ÿestes krol zÿdowsz- | kÿ? Odpowÿedzal Ihesus: Od | szÿebe szamego to mow- | ÿsz, albo ÿnÿ powÿedali | tobÿe o mnÿe? Odpowÿe- | dzal Pÿlat: Azalÿzem ÿa | Zÿd, lud twoÿ, bÿszkupo- | we twoÿ wÿdalÿ czÿe | m . . czosz vczÿnÿl. Od- | po . . al Ihesus: krolew- | stw . . . ÿe nÿe ÿeszczÿ* | s te . . . ÿata, bÿ s tego | szw . . . ÿlo krolewstwo | mo . . . . dzÿ moÿ wzdÿ | bÿ . . . mÿlÿ, abÿch | nÿ . . . . . . Zÿdom; | (*v.*) ale nÿnÿe krolewstwo mo- | ÿe nÿe ÿest stąd. Rzekl mu | tedÿ Pÿlat: A wÿeczÿesz thy | krol. Odpowÿedzal Ihesus: | Tÿ mowÿsz, ÿzem ÿa krol. | Odpowÿedzal Ihesus [2]. Iaczÿem | szÿe na to narodzÿl, ÿ na | tom przÿszedl na ten szw- | ÿath, abÿch szwÿadecztwa | wÿdal o prawdzÿe. Wszel- | kÿ, kto ÿest spraw . . szlu- | cha gloszu me . . . . | ÿemu Pÿlat . . . . . | wda, a gdÿ . . . . . . | wÿszedl do . . . . | kxÿążąt . . . . . . | ÿ do tluszcz . . . . . | ÿą nÿe . . . . | nÿ w tÿm . . . . . . | a onÿ . . . . | (*34*) lowalÿ, rzekąncz: Poruszÿl- | czÿ lud, nączaÿącz po wsz- | yczkeÿ zÿdowszkeÿ zÿemÿ, | począwszÿ od Galÿlee asz tu. | A Pÿlath szlÿsząz Galÿlea, | pÿtal, ÿestlÿbÿ czlowÿek | Galÿleÿczÿk bÿl. A gdÿ szÿe | dowÿedzal, ÿsz bÿl z moczÿ | Herodoweÿ, odeszlal go | do Heroda, ktorÿ tesz w Yeru- | szalem bÿl onÿch dnÿow. | Ale Herod vzrzawszÿ pana | Ihesusza . . bÿl barzo, bo go | da . . . ząndal wÿdzÿecz. | On . . . rzetho, ÿsz wÿelÿ | szlÿ . . . onÿm, ÿ nadzÿe- | w . . . namÿenÿa nÿe | ÿa . . . ÿdzÿecz od nÿego, | a p . . . . mogÿmÿ szlowÿ. | (*v.*) Ale on mu nÿcz nÿe odpow- | ÿedzal, a kxÿązetha kaplan- | szke ÿ mÿstrzowe

---

[1] = osądźcie go. [2] „Odpowijedzal Ihesus" przekreślone.

stalẏ v- | pornẏe, oszkarzaẏącz onego. | I wzgardzẏl go Herod z woẏ- | szkem szwẏm a w poszmẏch | obroczẏl, oblokszẏ w odzenẏe | bẏale, ẏ odeslal go do Pẏla- | ta, a stalẏ szẏe przẏaczẏelmẏ | Herod ẏ Pẏlat onego dnẏa, | aboczẏm przedthẏm nẏe- | przẏaczelmẏ . . . . | wespolek a . . . . . | zezwawszẏ . . . . . . | lanszke vrze . . . . . . | rzekl do nẏch . . . . . | mẏ czlowẏ . . . . | bẏ odwra . . . . . . | a to ẏa . . . . . | ẏącz za . . . . . . | (*35*) Nẏe naẏduẏe w czlowyecze | thẏm podlug rzeczẏ thẏch, | w ktorẏchẏeszczẏe go szoczẏlẏ, | ale anẏ Herod, abom wasz | bẏl odeszlal do nẏego, a oto | nẏcz godnego szmẏerczẏ | nẏe stalo szẏe mu, a takze | szkarawszẏ, wẏpuszczẏe* go. | A wszakoz oszkarzalẏ go na- | wẏssẏ kaplanẏ w wẏelẏe* | rzeczach, a gdẏ bẏl oszkarzan, | nẏcz nẏe odpowẏedzal. A | tedẏ rzekl ẏemu Pẏlat: Nẏe- | szlẏ . . . ako mowẏą prze- | czẏw . . . ẏe szwẏadeczthwa | m . . . odpowẏedasz, patrz | ẏa . . . le na czẏe szkarzą. | Ale . . . ẏm wẏenczeẏ nẏcz | nẏe . . . . dal ẏemu na | (*v.*) zadne szlowo, tak ẏsz szẏe | starosta barzo dzywowal. | A na dzẏen vroczẏszstẏ* | bẏl obẏczaẏ, ẏsz muszẏl* pu- | szczẏcz ẏm ẏednego z wẏ- | eznẏow, ktoregobẏ kolwẏ- | ek chczẏelẏ ẏ proszẏlẏ. I | mẏal tedẏ ẏednego wẏez- | nẏa znamenẏtego, ktorẏ | bẏl rzeczon Barrabasz. Ten | ẏsz bẏl zwadzcza, . . ẏal | wẏezẏenẏu . . . . . . | vczẏnẏl bẏl . . . . . | a gdẏ przẏsl . . . . . | ẏelẏ proszẏ . . . . . | zdẏ czẏnẏl . . . . . | odpowẏed . . . . . . | Ieszczẏ obẏ . . . . | ẏedneg . . . . . . | (*36*) Wẏelkąnocz, ktoregosz tedẏ | chczeczẏe, abẏch wam pu- | szczẏl: Barabasza albo kro- | la zẏdowszkego Ihesusza, | ktorẏ rzeczon Krẏstus. Wẏe- | dzal czem*, ẏsz prze nẏena- | wẏscz wẏdalẏ mu onego, | a bẏskupowe tedẏ pobu- | dzẏlẏ poszpolstwo, abẏ le- | pẏeẏ Barabasze* ẏm puszczẏl. | Y zawolal wsẏtek lud, rze- | kącz: Ztrzacz tego, a puscz | nam Barabasza. A Pẏlat | lep . . . wẏl do nẏch ch- | czẏą . . . puszczẏcz Ihesusza, | a cz . . . . mam vczẏnẏcz | kro . . . dowszkemu, kto- | rẏ . . . . Chrẏstus. A onẏ | za . . . . kącz: Vkrzẏzuẏ, | (*v.*) vkrzẏzuẏ go! I trzeczẏe* rasz | rzekl ẏm: A czoz zlego vczẏ- | nẏl, zadneẏ czẏ ẏa przẏczẏ- | nẏ szmẏerczẏ nẏe naẏdu- | ẏe w nẏm, szkarze go te- | dẏ a puszczẏe. A onẏ tẏm | wẏeczẏeẏ vszẏlowalẏ, wẏ- | elkẏmẏ gloszmẏ ządaẏącz, | abẏ vkrzẏzowan byl, a szẏ- | lẏlẏ szẏe gloszẏ ẏch. Vidząc | tedẏ Pẏlat, ẏsz nẏe mogl | przewẏescz, a . . . . . | zburzenẏe b . . . . . | wode vmẏl . . . . . . | przed ludem . . . . . | wẏnẏenem . . . . . | go sprawẏe . . . . . | szẏe patrz . . . . . | dzẏawszẏ . . . . . . | (*37*) krew ẏego na nasz ẏ na | szẏnẏ naszẏe. A tedẏ ẏąl | Pẏlat Ihesusza ẏ vbẏczowal, | a zoldnẏrze ẏego poẏąwszẏ | go na ratusz, zebralẏ do nẏe- | go wszẏtką rothe, a zwlok- | szy go, wodzẏalẏ go plasczem | czẏrwonẏm, ẏ vplotszẏ | wẏenẏecz s czẏrnẏa, wlozẏ- | lẏ na glową ẏego, ẏ dalẏ | trczẏną w ręke ẏego, a kle- | kaẏącz przed nẏm, poszmẏ- | walẏ go, rzekącz: Bądz zdrow | krol . . owszkẏ, ẏ dawa- | lẏ . szẏkẏ, a pluẏącz | naẏ . . ząwszẏ trzczẏne | bẏl

. . ẏego, asz wẏ- | sze . . . . Pẏlat wen, ẏ | rzek . . . tho-czẏem przẏ- | wẏ . . . . am wen, abẏscze | (v.) abẏszczẏe* poznalẏ, ẏszczẏ | zadneẏ przẏczẏnẏ nẏe | naẏduẏe w nẏm. I wẏsel | Ihesus, noszącz czẏrnẏową | koroną ẏ odzẏenẏe czẏr- | wone. I rzekl Pẏlat do | nẏch: Otho czlowẏek. Ale | gdẏ go vzrzelẏ bẏszkupo- | we ẏ sludzẏ, wolalẏ rze- | kącz: Vkrzẏzuẏ, vkrzẏzuẏ | onego! Rzekl ẏm Pẏlat: | Wezmẏczẏe go . . vkr- | zẏzuẏczẏe, bocz . . . | duẏe w nẏm . . . . . . | Odpowẏedze . . . . . . | we: Mẏ zako . . . . | podlug zako . . . . . . | rzecz, ẏsz szẏe . . . . . . | ẏm dzala . . . . . . | te mow . . . . . . | (*38*) sze bal, a wszed na ratusz | drugẏ rasz, rzekl do Ihesusza: | Szkądesz tẏ? A Ihesus mu odpo- | wẏedzẏ nẏe dal. Rzekl mu | tedẏ Pẏlat: Nẏe mowẏsz | sze mną, azaz nẏe wẏsz, ẏsz | ẏa mam mocz vkrzẏzowacz | czẏe ẏ mam mocz wẏpusz- | czẏcz czẏe. Odpowẏedzal | Ihesus: Nẏe mẏalby moczẏ | przeczẏwko mnẏe zadneẏ, | gdẏczbẏ nẏedano z wẏszoka, | a przeto kto mẏe wẏdal | tob . . ẏenczẏcz grzech | ma . . d zẏe Pẏlat szukal | go . . . uszczẏcz, ale Zẏdo | we . . . lẏ mowẏącz: Ie- | szlẏ . . . vẏpuscẏsz, nẏe | ẏest . . . aczẏel czeszarzo- | wẏ . . . . z to Pẏlath, | (v.) przẏwẏodl Ihesusza, ẏ szyadl | na stolczu na mẏascu, kto- | re zową likostratos a po | zẏdowszku gabata. A bẏlo | to w pẏątek przed Welką | noczą godzẏnẏ ẏakobẏ | szuoste. A gdẏ szẏedzẏal Pẏ- | lath na sządzẏe, poszlala | k nẏemu zona ẏego mo- | wẏącz: Nẏe czẏn nẏcz spra- | wedlẏwemu . . . . . bocz- | yem wẏelẏe . . . . . a | dzẏsz przesz . . . . . | nẏego, ẏ rzek . . . . | krol wasz a . . . . . . | Vezmẏ wezw . . . . . | go. Rzekl ẏm . . . . | wassego vk . . . . . . | wẏedzẏelẏ . . . . . | mamẏ k. . . . . . . | (*39*) A tedẏ Pẏlat chcząc dosz- | ẏcz vczẏnẏcz ludu, a przẏ- | sządzẏwszẏ, ẏszbẏ bẏla | proszba ẏch, puszczẏl ẏm | Barabasza tego, ktorẏ dla | mezoboẏstwa ẏ zwadẏ | wszadzon bẏl do wẏezẏe- | nẏa, ktorego proszẏlẏ, a | Ihesusza bẏczmẏ vbẏtego | podal wolẏ ẏch, abẏ vkrz- | ẏzowan bẏl. A poẏąwszẏ | tedẏ Ihesusza, gdẏ go ẏusz | na . . alẏ, zwleklẏ go | zs cz . . onego plaszczẏa, a | oble . . . go odzẏenẏm ẏego, | y n . . . dlẏ, abẏ go vkrzẏ- | zow. |

A . . . . sząc na szobẏe | . . . . . ẏ szedl na ono | mẏ . . . . e rzeczono bẏlo | (v.) Lẏsina a po zdowszku* Golgatha*. A gdẏ wẏszlẏ wẏe- | dącz go, polapẏlẏ nẏeẏake- | go Simona Czẏrenszkego, | ẏdączego ze wszẏ oẏcza, Ale- | xandra ẏ Ruffa, a tego przẏ- | tẏszneli* ẏ kazalẏ krzẏsz nescz | za Ihesuszem. A nasladowala | go tluszcza wẏelka ludu ẏ | nẏewẏast, ktore zalowalẏ | ẏ plakalẏ onego . . . . | czẏwszẏ szẏe d . . . . | ẏ rzekl: Czorkẏ . . . | nẏe chczẏeẏcz . . . . | mẏe, ale pla . . . . | na szẏe ẏ n . . . . . | aboczẏm ot . . . . | w ktorẏch . . . . . | wẏone . . . . | towẏe . . . . . . | (*40*) i pẏerszẏ, ktore nẏe doẏlẏ. | Tedẏ wẏecz poczną mowẏcz | goram, padnẏczẏe na nasz, | a pagorkom, przẏkrẏczẏe | nasz, aboczẏm ẏeslẏcz nad | zẏelonẏm drzẏewẏe* tho | czẏnẏą, nad suchem czo be- | dzẏe?

I bÿl tesz wÿedzenÿ ÿ | drudzÿ dwa zlosznÿczÿ, abÿ | sz nÿm bÿlÿ straczonÿ*. | Gdÿ tedÿ przÿszlÿ na | mÿescze, ktore rzeczono | Golg. . czo szÿe wÿklada | mÿ . . . Lÿsinÿ, dalÿ mu | mÿ . . . wÿno pÿcz z- | mÿe . . . wszÿ z zolczÿą. A | gdy . . . ÿl, nÿe chczÿal | pÿcz . . . a godzÿna trze- | czÿa . . . ÿego wÿencz v- | krzÿ . . . . . a sz nÿm | (v.) drugÿch dwu lotru, ÿedne- | go na prawÿczÿ, a druge- | go na lewÿczÿ, a w poszrod- | ku Ihesusa. Y napelnÿlo szÿe | Pÿszmo, ktore mowÿ, isz ze | szloznÿkÿ polÿçzon ÿest. A | napÿszal tesz ÿ nadpÿsz | Pÿlath obwÿnÿenÿa ÿe: | go, a bÿlo napÿszano: Ihesus | Nazarenszkÿ, krol zÿdowskÿ. | Ten tedÿ napÿsz mnodzÿ | Zÿdow cztlÿ [1], bo . . . . . | mÿesta bÿlo . . . . . . | bÿl vkrzÿzow . . . . . | bÿlo napÿsan . . . . | greczke y la . . . . . | wÿlÿ tedÿ . . . . . . | szkupowe z . . . . . | pÿsz krol . . . . . . | ÿsz mow . . . . . | (*41*) zÿdowszkÿ. Odpowÿedzal | Pÿlath: Czom napÿszal, | thom napÿszal. Zolnÿrze | tedÿ, gdÿ go vkrzÿzowalÿ, | wzÿelÿ szathÿ ÿego, a v- | czÿnÿlÿ czthÿrzÿ czeszczÿ, | kozdemu zoldnÿerzowÿ | czescz polozÿlÿ, tesz ÿ suknie, | ktora bÿla nÿeszÿta, ale w- | szÿtka tkana. Y rzeklÿ szo- | bÿe spolem: Nÿe rozrzÿnaÿ- | mÿ ÿeÿ, ale rzuczmÿ losz, | onÿ . . ÿa ma bÿcz, abÿ szÿe | Pÿsz . . napelnÿlo, rzekącz: | Roz . . lÿlÿ szobÿe odzÿe- | nÿe . . ÿe, a na szuknÿe | m . . . sczÿlÿ losz. A tak- | zÿe . . . lnÿerze vczÿnÿlÿ, | a sz . . . . strzeglÿ go. | (v.) Ale onÿ, ktorzÿ przemÿalÿ, | bluznÿlÿ go, kÿwaÿącz glo- | wamy szwoÿmÿ, a mow- | ÿącz: Wach! ktorÿ kazÿsz | koszczÿol bozÿ a we trzech | dnÿoch zaszÿe buduÿesz, | zbawÿenego vczÿn szam | szÿebe, a ÿestlÿsz szÿn bozÿ, | zstąp z krzÿza. A tako tesz | ÿ nawÿssÿ kaplanÿ, | na- | grawaÿącz ÿeden ku dru- | gÿemu z mÿst . . . star- | szÿmÿ mowÿ . . . . | wÿone czÿnÿ . . . . . | ÿebÿe nem . . . . . | nego vczÿn . . . . . | krol Israhe . . . . | chaÿ stąpÿ . . . . . | za, abÿsz . . . . | (*42*) wÿerzÿlÿ ÿemu, duffal | czÿem w bozÿe, nÿecheÿ* go | terasz wÿbawÿ, ÿestlÿ mo- | zÿe, mowÿl czÿem, ÿzÿem | szÿn bozÿ. A toz tesz ÿ lotrowe, ktorzÿ sz nÿm bÿlÿ vkrzÿzo- | wanÿ, vrągalÿ ÿemu. Stal | tedÿ lud, czekaÿącz, a Ihesus | mowÿl: Oÿcze! odpuscz ÿm, | bo nÿe wÿedzą, czo czÿnÿą. | Ale ÿeden z onÿch lotrow, | ktorÿ wÿszÿal, bluznÿl go, | rzekącz: Ieslÿs tÿ ÿest Christus, | zbawÿonego vczÿn samego | szÿebÿ . . nasz. A odpowÿe- | dza . . . drugÿ, zbagal go, | rze . . . ÿ szÿe thÿ boga bo- | ÿsz . . . . w tÿmze pota- | pÿe . . . mÿ ÿsczÿe spra- | (v.) wedlÿwÿe, bo godną zap- | late za szwe vczÿnkÿ bÿe- | rzÿmÿ, ale tento czo zle- | go czÿnÿl? Y mowÿl do Ihe- | zusza: Panÿe, pamÿetaÿ | na mÿe, gdÿ przÿdzÿesz w | krolewstwo twoÿe. I rzekl | ÿemu Ihesus: Zaprawde mo- | wÿe tobÿe, dzÿsz sze mna | bądzÿesz w raÿu. A stalÿ szą | podle krzÿza

[1] = czytali.

Ihesuszowego | matka ÿego . . . . | matkÿ ÿego . . . .
. . | phina ÿ Ma . . . . | lena. Gdÿ tedy . . . . . . |
Ihesus matke . . . . | stoÿączego . . . . | wal mow
. . . . | Nÿewÿast . . . . | (*43*) Potÿm rzekl
zwolenÿko- | wÿ: Otho matka thwoÿa. | A od oneÿ godzÿnÿ wzÿąl |
ÿą zwolenÿk za szwoÿe, | a bÿla nÿemal godzÿna | szÿosta, od kto-
reÿ czemno- | szczÿ stalÿ szÿe po wszÿt- | keÿ zÿemÿ asz do go-
dzÿnÿ | dzÿewÿątheÿ, a zaczmÿlo | szÿe szluncze. A o godzÿnie |
dzÿewÿąthey zawolal | Ihesus gloszem wÿelkÿm, | rzekącz: Helÿ, helÿ,
lama, | zab . . anÿ, a to ÿest wÿ- | lozeno, Boze, boze moÿ! |
czem . . . mÿe opuszczÿl. Ale | nÿ . . . . tamo stoÿączÿ | ÿ sl
. . . . . czÿ mowÿlÿ: | Oto . . . . Heliasza wola. | (*v.*) A po-
tem* wÿedzacz Ihesus, | zÿe szÿe wszÿtkÿ rzeczÿ | wypelnÿlÿ, abÿ
szÿe | spelnÿlo Pÿszmo, rzek | kąncz [1]: Pragne! A bÿl tam | szą̨d po-
stawÿonÿ, pelnÿ | ocztu, a tedÿ bÿezal ÿed- | en z nÿch, wząwszÿ
gab- | kÿe, napoÿl oÿtem* [2], a | obwÿązawszÿ ku trzÿ- | nÿe [3], poda-
wal mu pÿcz. | A tedÿ ÿnÿ mowÿlÿ: | Nÿechaÿcze . . . . | ÿestlÿ
przÿdzÿe . . . . . | szeÿmowacz . . . . . | dÿ przÿÿąl . . .
rzekl: Spel . . . . | a wolaÿą . . . . | kÿm rzek . . .
. . . | (*44*) thwoÿe poleczam du- | cha mego, a naklonÿw- | szÿ
glowe, wÿpusczÿl du- | cha mego [4]. A owaczÿm | zaszlona kosczÿelnÿa
roz- | darla szÿe na dwÿe czÿe- | sczÿ od wÿrchu asz na dol, | a zÿemÿa
szÿe ruszala ÿ | skalÿ szÿe sczÿepalÿ ÿ gro- | bÿ szÿe othwarzalÿ, ÿ |
mnogÿe czÿala szwÿetÿch, | ktore bÿlÿ zmarlÿ, powsta- | lÿ, a wÿszedszÿ
z grobuow | po z marthwÿch wstanÿu | ÿego . . zÿsly do szwÿe-
tego | mÿe . . a vkazalÿ szÿe mno- | gÿ . . szethnÿk wÿecz, kto- |
rÿ . . wko stal, ÿ ktorzÿ | sznÿ. . . lÿ, strzegącz Ihesu- | sza . .
. . cz zÿemÿe drzenie, | (*v.*) i onÿ rzeczÿ, ktore szÿe dz- | alÿ,
a ÿsz tak wolaÿącz, szko- | nal, balÿ szÿe barzo, chwa- | ląc boga
ÿ mowÿącz: Isz- | czÿe, szÿn bozÿ bÿl spra- | wedlÿwÿ ten. A wszÿt-
ka | zgraÿa onÿch, ktorzÿ spo- | lem stalÿ ku dzÿwowÿ | onemu, bo
wÿdzelÿ, czo | szÿe dzÿalo, a bÿącz pÿer- | szÿ szwoÿe, odchodzÿlÿ.
A | stalÿ tesz tam wszÿtczÿ zna- | ÿomÿ ÿego opodal, bÿlÿ | tesz
ÿ nÿewÿastÿ . . . . | patrzącz zdaleka . . . . | ktorÿmÿ bÿla
. . . Ma- | gdalena ÿ Ma . . . . . . | mnÿeÿszego . . . . .
. . | zepha ÿ Szalo . . . . . . | (*45*) szÿnuow Zebedeuszowÿch,
ktore nasladowalÿ Ihesusa | od Galÿleÿ, szluzącz ÿemu, | ÿ gÿne
mnoge, ktore spo- | lem sz nÿm weszlÿ bÿlÿ | do Iheruszalem. Zÿ-
dowe | tedÿ, ÿsz Wÿelkanocz bÿla, abÿ nÿe ostalÿ na krzÿzu | czÿala
w szwÿeto, byl czÿem | wÿelkÿ on dzÿen szwÿetÿ, | proszÿlÿ Pÿlata,
abÿ pola- | malÿ ÿch golenÿ, ÿszbÿ | bÿlÿ zÿeczÿ. I przÿszlÿ zol-
nie- | rze, pÿrwemu polamalÿ | ÿego golenÿ, ÿ drugemu, | tak . .
ktorÿ sz nÿm bÿl | vkrzyzovan. Ale gdÿ do | Ihesusza przÿslÿ, a wÿ-

---

[1] „kąncz“ przekreślone. [2] Przez pomyłkę zam. „ocztem“ = octem.
[3] = trzcinie. [4] „mego“ przekreślone.

dzẏelẏ | go . . . marlego, nẏe la- | ma . . . . nẏ ẏego, ale | (*v.*) ieden zoldnẏerzow wlocz- | nẏą bog* [1] ẏego othworz- | ẏl, a natẏchmẏast wẏsla | krew ẏ woda, a ktorẏ wẏ- | dzal, szwẏadeczthwo wẏ- | dal a prawdzẏwe ẏest | szwẏadeczstwo ẏego, a on | wẏe, ẏsz prawde mowẏ, | abẏszczẏe ẏ wẏ wẏerzẏlẏ | Stalẏ czẏem szẏe thẏ rze- | czẏ, abẏ szẏe Pẏszmo nap- | elnẏlo: koszczẏ w nẏem | nẏe zlomẏczẏe, a druge | pẏszmo mowẏ . . . . . | ẏą, w ktorego . . . . Po- | tẏm wẏenz* gdẏ . . . . | weczor stal . . . . . . | ktora ẏest . . . . . . | Owaczẏem . . . . | (*46*) ktorẏ czlowẏek ẏmẏenẏem | Iozeff, ẏen bẏl znakomẏthẏ | dzẏeszẏąthnẏk, mąz dobrẏ | ẏ sprawedlẏwẏ, ten nẏe p- | rzẏzwalal radzẏe ẏ vczẏn- | kom ẏch, od Arimatieẏ | mẏasta zẏdowszkego, kto- | rẏ tesz oczekawal krolew- | stwa bozẏego, przetho zẏe | bẏl zwolenẏk Ihezusow, | ale taẏemnẏ dla boẏaznẏ | Zẏdow. Ten tedẏ szmẏele | przẏstąpẏl do Pẏlata ẏ pro- | szẏl . . ẏ wzẏąl czẏalo Ihe- | zussowo, a Pẏlath dzẏwo- | wal . . ẏsz bẏ tak rẏchlo | vm . . przẏzwawszẏ sze- | th . . . pẏtal go, ẏestlẏ | ẏusz . . . rl. |

(*v.*) A gdẏ szẏe dowẏedzal | od szetlnẏka, daro- | wal czẏalo Iozephowẏ. | A przẏszedl tez ẏ Nicodem, | ien bẏl pẏrweẏ przẏszedl | do Ihesusza w noczẏ, noszącz | szmẏeszanẏe mẏrzẏ* ẏ a- | loes, ẏakobẏ funtnow sto. | Wzelẏ tedẏ czẏalo Iezusso- | wo, a zẏąwszẏ, obwẏnąlẏ | ẏe przesczẏeradlem ẏ ma- | szczẏamẏ, ẏako ẏest Zẏdom, | pomazalẏ . . . . . . | pogrzebu Ioseph . . . . | kupẏl przesz . . . . . | obwẏnąl cz . . . . . . | szczẏeradlo . . . . . . | na mẏesczu . . . . | rzẏzowan . . . . . | (*47*) dzẏo* grob nowẏ wẏkowa- | nẏ w szkale, w ktorẏm ẏe- | szczẏe zadnẏ nẏe bẏl polo- | zon. Tam tedẏ dla szwẏeta | zẏdowszkego, ẏsz blẏzko bẏl | grob, polozẏlẏ Ihezusza, ẏ | przẏwalẏl Yozeph kamẏen | wẏelky do drzwẏ grobowẏch, | ẏ odszedl. A bẏlẏ tam Marẏa | Magdalena ẏ druga Ma- | rẏa, szẏedzẏącze przeczẏw gro- | bu. Alo drugego dnẏa, kto- | rẏ ẏest po wẏgilẏ, szeslẏ | szẏe tedẏ kxẏązeta kaplan- | szke, lẏczemẏernẏczẏ do | Pẏlata, rzekąncz: Panẏe, w- | spo . . lẏszmẏ, ẏsz on zwo- | dnẏ . . . ẏl, ẏesczẏe bądącz | (*v.*) zẏw: Po trzech dnẏoch wsta- | ne. Przẏkazẏsz tedẏ strzecz | grobu asz do dnẏa trzẏe- | czẏego, abẏ nẏe przẏslẏ zwo- | lenẏczẏ ẏego, a vkradszẏ | go, rzeklẏ, wstal z marth- | wẏch, a takbẏ bẏl bląd | poszlądnẏ* gorszẏ pẏrw- | ego. Rzekl ẏm Pẏlath: Oto | maczẏe strozẏe, strzeszczẏesz, | ẏako wẏeczẏe. A onẏ odesz- | lẏ ẏ oszadzẏlẏ grob stroz- | mẏ, zapẏeczyetowawszẏ | kamẏen. |

(*48*) Poczẏna szẏe vmowa [2] grz- | eszneẏ dusse s panem mẏ- | lẏm Ihesu Chrystem vkrzẏzowa- | nẏm, ona k nẏemu pokor- | nẏe, a on do nẏe laszkawẏe, | bẏ nẏe rozpaczala szobẏe | wszwoẏch grzeszech. |

Mowẏ dusa: | Odpuscz mẏ, prosze | czẏe, nalaszkawszẏ | panẏe Ihesu Chryste, nanẏe- | dostoẏnẏeẏszeẏ ẏ nanẏe- | szczessnẏeẏ-

[1] = bok. [2] Na marginesie ręką Juszyńskiego: „Nb. to samo mam w ułomku z Wietora drukami".

szy* sludze, s tobą | nyeczo potrzebnego szama | szye . . owyez. Vkrzyzowany | rzekl: Ktho yest thy? | Grzesna dussa odpowye- | da: Y . . . . raczem w roz- | (v.) magytoscz grzechow y | w myzerye y w smrodly- | woszczy nyeszczyeszna | pratkko vpadla, a po sko- | nanyu zywota mego | w rychle czyezey w wyecz- | ne myserye po grzechu | wpascz mam, a to czusz | mąky pyekelne. Crucifyx | odpowyeda: Tego vpa- | du do pyekla nye boy sze | tak thym obyczayem, | bądyeszly* wyernye po- | kuthowala, za pr . . . . na- | le grzechy . . . . . . | szye szych[1] . . . . dzyesz abo . . . . | dącz narosz . . . . . y | (49) w bogoslawnoszczy po- | wyssony, s krolewszkego | mayestatu chwaly mo- | yey stąpylem a przyya- | lem nyezmyerne bolesz- | czy, ktorem dobrowolnie | w czyele, w duszy, w czlon- | kach, w szmyszlech, w stawyech czyrpyal, abych | czye od wyecznego sz- | mątku pyekelnego wy- | bawyl a do nyebeszkey | wyeczney radoszczy do- | prowadzyl. O thwoych | nyedostatzczych* zadną | my . . . nye wąthpy | za . . . . etam ya wsze- | go . . . . . thy yedno | w th . . . . . zley woley | (v.) y zlego nalogu zapamye- | tacz bądzyesz chczyala, | zapamyetam owszeykey* | a zgladze wszytky zlosz- | czy thwoye, a yako dale- | ko wschod od zachodu | szluncza, tak daleko od- | dale od czyebe zloszczy | thwe, a od grzechu wsz- | elkego oczysczye czyebe, | a nye przestane szmylo- | wanya, asz szye napelny | tho Pyszmo w thobye: | Gdzye obfyto . . . zloscz | y grzechy . . . . | okwytowa . . . . . . | moya y w . . . . | Iesczye na. . . . . . | (50) ssenye, wspomyetay* | na moye dawną przy- | szągą, przesz Ezechyela | proroka obyeczaną, g- | dzyem tak przyszągl: | Zywym ya buog, nye | chczye potapyenya grze | sznego czlowyeka, ale | moyą wola yest, aby | byl zyw sze mną na | wyeky, a ktorey godzy | ny grzeszny weszthch- | nye za szwe grzechy, | tey ya nye chcze pamye- | tacz yego grzechow, za | pamyetacz czye nye mo- | ge myloszyerdzym, bom | czye szobye dobrze, yako | (v.) mye wydzysz, na krzyzu | napyszal na moych rąku. | Wyeczey tam szlow vczy- | csznych naydzyesz moych | v tego proroka na poczye- | chą thwoyą, alecz owsz- | eyky chczye bycz mylo- | wan, chczye, aby we m- | nye nadzyeye myala, | chcze bycz proszon naboz- | nye, wzdychayacz y s pla- | czem, bocz nycz przyyem- | nyeyssego nye mozye | my bycz od grzesznego, | wyernye pokuthuyączego, | a nycz my szlodzey nye brz | ny[2] w uszu moych, yako | modlytwa szercza szkruszo- | (51) nego pochodząca. Y an- | gelom moym w nyebye | wyelyke wesselye yest | z yednego grzesznego, | wyernye pokuthuyączego, lzy yego szą yako wyno | roszkoszne; ządnego tedy | myesczya w tobye nyema | myecz rospacz za grzechy | thwoye. Dussa: O krzyzo- | wany panye Ihesu Chryste, | yusz znam y wyem y | wyerze, yzem drossza to- | bye, nyzly ya

[1] Litery *sz* w „szijch“ przekreślone. [2] = brzmi.

szama szo- | bÿe. Thobÿe zawsze ÿesz- | tem droga, a tho w tÿm, | ÿze pÿszano o tobÿe, mÿ- | luÿesz wszÿczko tho, czosz | (v.) vdzÿelal, a nÿczego nÿe | naÿzrzÿsz, czosz stworzÿl, | a zaszÿe czlowÿek szÿebe | szam nÿe zazrzÿ w tÿm, | gdÿ mÿluÿe grzech albo | ktorą zloscz. Crucifixus | mowÿ: Wÿedzÿe* zaÿste, | ÿzemczÿ wszÿtkÿm mo- | ÿm zÿwothem theÿ mÿ- | loszczÿ k tobÿe ÿ ku wszÿt- | kÿm dokazal, aboczÿem | ÿesczÿe w zÿwoczÿe math- | kÿ meÿ począląm* czÿrp- | ÿecz, a tak mÿalem zawsze | w pamÿeczÿ szercza me- | go wszÿtka mąką moÿe, | a ktemu czÿrpÿalem pra- | gnÿenÿe, laknÿenÿ*, | (52) trudÿ noszkam moÿm, | szukaÿącz zbawÿenÿa | thwego. A gdÿ szÿe ÿusz | przÿblÿzÿl czasz okruth- | neÿ mąkÿ moÿeÿ, ze w- | szÿczkego czÿala mego | krwawÿ poth szÿe plÿ- | nąl [1], obficzÿe asz na zÿe- | mÿe polal. Thosz czo bÿ- | lo taÿemnego w szerczu | ÿ w mÿszlenÿu o mącze | czÿąszkeÿ moÿeÿ, vkazalo | szÿe zewnÿątrz*, potrzeb | bÿlo tego znamÿena | na vkazanÿe prawdzÿ- | weÿ mąkÿ ÿ wÿerneÿ | mÿloszczÿ, ktorąm k tobÿe | mÿal. Dussa mowÿ: Baczÿe | (v.) o naszlodszÿ Ihezu w tÿm | krwawÿm poczÿe, ktorÿm- | ÿesz oblan, ÿzesz we wszÿt- | kÿch czlonkach czÿrpÿel*, | ale ÿ twoÿe* naslacheth- | nÿeÿsza dusse* wszÿtka | szmąthna bÿla, aboczÿ- | em wszÿtka we wszÿtkÿm | czÿele bedącz, wszÿtekesz | bÿl struchlal. Raczÿsz mÿ | powÿedzÿecz, czego ządasz | ode mnÿe za taką bolescz | ÿ szmątek krwawÿ, za | mÿe przÿietÿ. Crucifixus: Nÿcz gÿnego, ÿedno mÿ- | lowanÿa wzÿaÿem, bo- | czÿem nÿe przÿecz* gÿne- | go nÿe czÿrpÿal teÿ mekÿ, | (53) iedno abÿch bÿl mÿlow- | an. Dussa: Offszeÿkÿ na- | dostoÿnÿeÿszÿ ÿesz wza- | ÿem od* mÿlowanÿa, ÿzesz | dobrÿ ÿ nawÿsse dobre. | Nÿkt nÿedobrÿ, ÿedno | szam buog, tesz ÿzesz pan | mocznÿ, wÿbawÿaÿącz | nasz z moczÿ dÿabelszkeÿ | ÿ szluzbÿ nÿewolneÿ ÿe- | go, tesz ÿzesz buog, ÿensze | grzechÿ szam odpuszczasz, | tesz mÿluÿącze czÿebe mÿ- | luÿesz. Szamzÿe mowÿsz: | Ia mÿluÿącze mnÿe mÿ- | luÿe, ÿzÿe tesz wÿslucha- | wasz proszącze czÿe, gdzesz | mowÿ prorok: Mÿlowalem | (v.) czusz boga, aboczÿem wÿ- | szluchal mÿe zawsze. Tÿsz | tesz mÿlÿ panÿe, iakobÿ | pochodnÿą palaÿącą lasz | ką, przÿszedszÿ na szwÿat | ku roznÿeczenÿu ÿ podpa- | lenÿu zÿmnÿch szÿercz ÿ | ostÿdlÿch*, mowÿlesz: Iam | przÿszedl, abÿ zÿwoth mÿe- | lÿ, czusz laszkÿ nÿnÿe, ÿ ÿe- | szczÿe abÿ wÿąnczeÿ mÿa- | lÿ, czusz wÿecznÿ zÿwoth | w nÿebÿe, dostoÿnesz tedÿ | bezmÿernego mÿlowa- | nÿa. Crucifixus: Zaÿstecz po- | wÿedam, ÿzecz nÿcz nÿe | ÿest tak godnÿeÿszego | ku roznÿeczenÿu boszkego | (54) ognÿa mÿlowanÿu* w ser- | czu thwoÿm, iako czaste | baczenÿe ÿ rozwazanÿe | tÿch szlow przerzeczonÿch: | Iam przÿsedl, abÿ zÿwoth | myelÿ, ÿ ÿesczÿe abÿ okwÿ- | czÿeÿ mÿelÿ, ÿ drugÿe szlo- | wa tÿm rowne: Tak bog | vmÿlowal szwÿat, ÿsz szÿ- | na szwego ÿedzÿnego | dal, czusz na okruthną mąką. Dussa: Wÿernÿe nądznÿ | ÿ nanedznÿeÿszÿ ten ÿest, | w ktorego szÿerczu

---

[1] *p* w „plijnąl" przekreślone.

ogÿen | mÿloszczÿ nÿe gore, gdÿ | ÿedno vzna thÿ znamÿo- | na, w ktorÿchesz vkazal | boszką twoÿe wÿelką laske; | (*v.*) ale o ÿedzÿnÿ szÿnu bozÿ | prosze czÿe, nÿe czÿrp we m- | nÿe szerdcza tak twardo | zamarzlego ÿ twardego, | zapÿeklego, ale owa szmÿ- | lowawszÿ szÿe nade mną, | daÿ mÿ w rozmÿslanÿu | thÿch szlow twoÿch, abÿ | szÿercze moÿe na wzrasz | sznÿegu ku szluczu*[1] szÿe | rostopÿlo, abÿch tak zag- | rzana mogla rzecz z wÿ- | bornÿm prorokem: Stalo | szÿe ÿest szÿercze moÿe, | ÿako wosk rosthopÿonÿ. | Crucifixus: Bralo przÿczÿ- | ne pokolenÿe ludzke | przeczÿwko mnÿe nÿesz- | prawedlÿwÿe szemracz, | (*55*) a nÿewdzÿecznoscz mo- | wÿlÿ ludzÿe stworzenÿ, | ale ÿesczÿe bÿlÿ nÿeodku- | pÿenÿ. Nÿcz wÿeczeÿ nÿe | ÿesteszmÿ powÿnnÿ bo- | gu, ÿedno ÿako gÿnsze | sthworzenÿa, boczem rzek- | szÿ on slowem, stalÿsmÿ | szÿe, a przetho nÿe wÿeusze | pracze mÿal sz namÿ, thw- | orzącz nasz, nÿzlÿ ÿele* | z gÿnszÿmÿ szwÿerzathÿ | nÿemÿmÿ. Ale ÿusz stu- | lÿla zloscz vsta, a ÿusz nÿe- | masz mÿeszcza nÿewdecz- | noszczÿ*, aboczÿem wÿen- | sząm pracze podÿąl sza- | mÿm odkupowanÿm czlo- | wÿeka, nÿzlÿ w stworzeniu | (*v.*) wszego szwyeta*, ÿako | mowÿ moÿ szluga Au- | gustÿn: Trudnÿeÿ bogu | vsprawedlÿwÿcz grzesz- | nego czlowÿeka, nÿz nÿe- | bo ÿ zÿemÿe znowu stwo- | rzÿcz. A tho nÿe stronÿ meÿ, | alo z ÿego lenÿwego dob- | rowolenstwa, aboczÿm | ÿa bedącz panem, stalem | szÿe szlugą, sz bogatego | stalem szÿe vbogÿm, bed- | zącz* nÿeszmÿertelnÿm, | vmarlem, slowo stalo szÿe | czÿalo, szÿna bozÿego sta- | lem szÿe szÿnem czlowÿe- | czÿm, cÿrpÿalem szromothÿ, | ganÿbÿ, cÿrpÿalem pod- | (*56*) strzÿeganÿa w uczÿnkach | moÿch, czÿrpÿalem prze- | czÿwe szlowam* moÿm | prawdzÿwÿm, czÿrpÿalem | naÿgrawaczÿe* w uczÿsznÿe- | nÿu, czÿrpÿalem wÿelke | nÿewczesznoszczÿ czÿala, | czÿrpÿalem okropnoscz | szmÿerczÿ, ktorązem na | krzÿzu dobrowolnÿe przÿ- | ÿąl. Dusza mowÿ: O ÿak- | az tho dzÿwna ÿ zumÿe- | la mÿloscz, ach czosz ÿa | nadzna oddam za take | okruthne mekÿ ÿ boles- | czÿ tobÿe, moÿ naÿmÿleÿ- | szÿ panÿe. Crucifixus: | O dusso[2], abÿ mogla przes | mÿlowanÿe ÿ tez przesz[2] | (*v.*) bedeszlÿ rozmÿszlala ÿ | rozwazala, czom za czÿe | czÿrpÿal, ÿa pan wÿelmo- | znego maÿestatu, szÿn | bozÿ, mowÿe tobÿe, bÿ | thÿszączkrocz szmÿercz czÿr- | pÿala, nÿgdÿ wzÿaÿem | doszÿcz nÿe vdzÿelasz mecze | moÿeÿ, bocz drogoscz ÿ w- | aznoscz thego mÿta row- | nÿe nÿema. Dussa rada: | Szlÿszącz ÿa tak welÿką | laszke twoÿe, naÿmÿleÿszÿ | panÿe, radabÿch nÿeczo | tobÿe odsluzÿla, bocz gÿn- | szeÿ nadzÿeÿe nemam, | ÿedno w mącze thwoÿeÿ, | przesz ktorąsz mam otrzÿ- | macz one chwale krolew- | (*57*) stwa nÿebeszkego, ktoreÿ | anÿ oko przeÿrzalo, anÿ | vcho przeslÿszalo, anÿ w | sercze wstąpÿlo, czosz thÿ | zgotowal mÿluÿączÿm | czÿebe. Rospowÿedz mÿ | ÿesczÿe szÿrzeÿ onÿ szlow- |

---

[1] = ku słońcu. [2] Obydwa wiersze: „O dusso, abij mogla przes | mylowanije ij tez presz", przekreślone.

ka, czosz mÿ ÿą [1] drzewÿeÿ | powÿedzal, tho ÿzÿesz | w taÿ* czÿąszkeÿ mecze | mÿal w thwoÿeÿ dussÿ | naszwÿątsseÿ przÿczÿnÿ | szmątku, od thwego po- | czÿeczÿa w zÿwoczÿe tweÿ | mÿleÿ matkÿ mÿal w | mÿszlÿ twoÿ krzÿsz ÿ thwą | wszÿczke meką. Crucifix: | O dusso, abÿ mogla przes | mÿlowanÿe ÿ tesz przesz | zalowanÿe mekÿ moÿeÿ | (*v.*) bÿcz wdzÿeczna, offÿare | bogu, yako kadzÿdlo offÿe- | ruÿą, na ognÿu palą, | tako tesz ÿ thÿ masz szercza | szwego wÿpalÿcz wszÿcz- | ką rze [2] ÿ zuzel grzechu | wszelkego gorączą mÿlo- | szczÿą bozą, baczÿsz szÿer- | czem zÿwÿm pÿlnÿe, ÿ- | zemczÿ ÿą dwoÿakÿe mą- | czennÿstwo czÿrpÿal, gÿed- | no na czÿele, druge w duszÿ | przÿ maczenÿczthwÿe mo- | ÿm. Na czÿele bacz, ÿzecz nÿ- | gdÿ nÿe bÿl zadnÿ mącze- | nnÿk tak twardą meke | czÿrpÿeczÿ, ktorabÿ szÿe meÿ | mącze mogla przÿrownacz, | a tegoz dokszÿe Pÿszmem, | (*58*) znamÿenÿem ÿ rozu- | mÿem [3]. Naÿpÿrweÿ Pÿsz- | mem, aboczÿm szam ÿa | mowÿl ono pÿszmo Iere- | mÿasza, gdÿm na krzÿzu | wÿszÿal: O wÿ wszÿczÿ, | czo ÿdzÿeczÿe po droze*, | baczczÿe a oglądaÿczÿe, ÿe- | szlÿ bolescz rowna nad | bolescz moÿe, ÿakobÿ rzek, | nÿe ÿest. Wtore dokazÿe | tego znamÿenem, abo- | czÿm nÿgÿ nÿe bÿlÿ wÿ- | dzsnÿ takÿe znamÿona | przÿ mącze ktorego ma- | czennÿka, ÿako przÿ mącze | moÿeÿ, vkazuÿącz thÿm | bÿcz okruthną moÿe gor- | zką make, aboczyem szloncze | (*v.*) szÿe zaczmÿlo, zyemÿe* drz- | ala etc., iakobÿ zaloblÿwÿ- | mÿ gloszÿ lutowalÿ mą- | kÿ moÿeÿ nÿewÿnneÿ, | mnÿe szÿna bozÿego na | krzÿzu oplakawaÿącz. Nÿe- | moglo stworzenÿe czÿr- | pÿecz krzÿwdÿ stworzÿ- | czÿela, a tÿm karze nÿero- | zumne stworzenÿe thw- | arde, zapÿekle, zloszczÿwe, | ludszke szÿercza, ktoresz | nÿe chczÿe szÿe szlutowacz | anÿ zalowacz meÿ nÿew- | ÿnneÿ mekÿ. Trzÿeczÿe | dokazÿe gorzkoscz meÿ | mekÿ bÿcz wÿelką, a tho | rozumem, aboczÿem moÿa | plecz ÿ natura bÿla prze- | (*59*) naszlachethnÿeÿsza ÿusz | przetho, ÿsz czÿalo moÿe | nÿe vznalo zarazenÿa od | grzechu, ÿusz tesz stronÿ | szgodneÿ mÿarÿ w zÿwÿe- | lech, to czusz ognÿa, pow- | ÿetrza, wodÿ, zÿemÿe, | bÿlÿ we mnÿe nazrzod- | nÿeÿssÿe. Przeto zdrowÿ* | moÿe bÿlobÿ moglo bÿcz | trwale, bÿ bÿlo nÿe dzÿe- | lano gwalthu w makach | okruthnÿch czÿalu me- | mu, aboczÿm ÿa wzÿąl | czÿalo nÿeszkazone s pan- | nÿ przeczÿsteÿ, nÿewÿnne | wszelkego narazenÿa | grzechu pÿrworodnego, | to ÿest nÿerządneÿ ządlÿ- | (*v.*) woszczÿ. Thakeÿ plczÿ przÿ- | stogÿ bÿcz szlÿczneÿ, czu- | derneÿ, w szÿlach moczneÿ, | a przeto stąd vznacz mo- | zesz, ÿzÿe gdÿ narządnÿe- | ÿsze szą w czlowÿeczÿe | cztÿrzÿ zÿwyolÿ, tÿm czÿa- | sse* bÿwa dusse s czÿalem | rozdzÿelenÿe, trudne, | boleszczÿwe, gorzke. Ia | thakÿ będącz szdrowÿ, vrodnÿ, nad wszÿtkÿ szÿ- | nÿ ludczkÿe* naszlÿcznÿeÿ- | szÿ, wÿerz ÿ za tho mÿeÿ, | ÿzecz moÿa szmÿercz ÿ | moÿa meka bÿla nad w- | szÿttkÿ szÿnÿ ludszke sz- | mÿerczÿ czÿassa. Szlÿszalas | (*60*) mąką moÿe na czÿele, sz- | luchaÿ boleszczÿ dusse

[1] = je. [2] = rdzę. [3] Litera *ÿ* w „rozumijem" przekreślona.

mo- | yey, bosz tego chczyala | szlyssyecz. Maczennyeztwo | duchowne, ktorem czyrp- | yal w dussy moyey, masz | wyedzyecz, yzye, yakomczy | drzewyey powyedzal, ya- | ko szkoro dussa moya s czya- | lem stworzona, tako bez | zadnego przestanku przes | trzydzyeszczy lath y puol | cztwarta lata, asz na krzy- | zu zawyesson. Gdy szye | dussa łączyla s czyalem, | dotychmyast bylem ma- | czennykem, a przetomczy | nye byl besz mąky na mey | myley dussy, czoby na yedno | mgnyenye oka. Ona nocz | (v.) yeczya mego y on dzyen, | w ktory mye vmorzycz | myano, y naygrawano, | y szromoczono, y vplwano, | byczowano, koronowano, | ocztem, zołczyą napawano, gozmy* na krzyz przybyano. | Tho wszytko w dussy moyey | naszwyątssey czyrpyal, ale | na to wszyczko masz baczycz | oblycznoscz moye namylsze | matky, panny Maryey, | ktorasz chczyala przy wsz- | ythkym bycz, czo szye sze m- | ną dzyalo. Ach coz my | gey bylo zal, ach czosz mie- | czow boleszczy mego szer- | cza przenykaly, wydząc | (*61*) ią za mną w sządzye cho- | dzyącz, choczam yey mo- | wyl we **szrode** w Betanye, | v Marthy na weczerzy, | ony szlowka, czo mowyl | myloszny k do oblubyenycze | w Kanthykach [1]: Auerte ocu- | los tuos a me, quia ipsi me | auolare fecerunt, moya | naymyleysza matuchno, | tocz bych nyerad, aby byla | w pyątek w Yerusalem. | Wezrzawszy na mye prat- | ko, yala mye za ramye, | rzekla my: A czemu nye | mam bycz o nayedzyne | szercze moye myle? Rzek- | lem yey: Przeto ysz tham | nye bądzesz sze mnie poczye- | (v.) ssyenyą myecz, boczyem | mye vzrzysz vplwanego, | nagyego, vbyczowanego, | czyrnym korunowane- | go, na krzyzu zawyesso- | nego y vmorzenego*, | a thamzye czye bedzye | trzeba, aby czyalo moye | w grob wlozyla. Odpo- | wyedziala my, rzekąncz: | Ach czyeszko my to bedze | wydzecz, ale bych przy | thym nye myala bycz, | stokroczbych szye gorzey | myala, a przetho mye nycz | nye rozlączy od czyebe, moy | naymyleyszy szynu, go- | thowam s tobą gydz y | do czemnycze y na smyercz, | (*62*) a przetho czye proszye, nye | zbranyey my thego. Vz- | nayzye tu dusso moya | cząszką mąka dusse mo- | yey, bocz wszyczky yey bo- | leszczy byly mey dussy | take strzaly przerazayącze | nowymy boleszczyamy. | Tu powyeda Ihesus dusse | szwey boleszczy, ktore czyrp- | yal na dussy, a yako dlugo: | W duszy mey ta byla bolescz | wszytornkych mączenny- | kow y maczennyczek, ktore | dla mnye czyrpyely y czyr- | pyecz myely mogy mylo- | snyczy. A przetosz zapraw- | da powyedam, yzecz wsz- | ytky ony mąky od Abla | asz do ostatecznego czlowyeka, | (v.) ktory na konczu szwyata szye | narodzy, czyrpyely y czyr- | pyecz bedą tak na czyele, | yako na duszy szmątky, | vdrączenya, przesledowa- | nya* y myserye, tom ya | wszytko zawsze czyrpyal | w duszy moyey zupelnie, | a z oney zaloby wyączey | mye vrazalo, w dussy mey | gorzczeyszą y ostrszą bolescz | zadawaly, nyzly oszobne | meky, czom ye czyr-

[1] Cantica canticorum.

pÿal | na mÿm czÿelÿe, a nÿzlÿ | onÿ, czo ÿe szamÿ czÿrpÿelÿ | na szwÿch czelÿch. A tego | szą dwÿe przÿczÿnÿe, ktore | daÿą szwÿadeczthwo praw- | dzÿe teÿ. Yedna przÿczÿna | (*63*) iest tha, ÿzÿe ÿa wÿecznÿm | zwÿerczadle mego bostwa | wszÿdkÿ* stworzone ÿ czo | mÿalÿ bÿcz stworzone, prze- | szle, nÿnÿeÿsze ÿ przÿsle, | vstawÿcznÿe zawsze oczÿ- | wÿszczÿe wÿdzal, a tusz | masz, ÿzecz thedÿ, ÿak szko- | ro dussa bÿla w czalo mo- | ÿe wlana, wszÿtko tho | wÿdzala, azem na krzÿzu | zawÿeszon, wszÿtkÿ mąkÿ | na mÿe przÿsle, a czokolÿ | mogÿ wÿbranÿ czÿrpÿ- | ecz mÿalÿ ÿ czo ÿeszczÿe | szÿe narodzÿ gÿch ÿ czÿr- | pÿecz bedze asz do skona- | nÿa szwÿata, tom ÿą | wszÿczko czÿrpÿal w nÿsseÿ | (*v.*) cząsczÿe szÿlÿ dusse moÿeÿ, | a oszobnÿe za kazdego wy- | eczeÿ ÿ cząszeÿ vdrączon | bÿlem w duszÿ moÿeÿ, | nÿzlÿ ktorÿ z nÿch w szwÿm + wlosznÿm czÿele czassu | onego, gdÿ maczon abo | drączon. Druga przÿczÿna, | ktorasz taką mąka w duszÿ | meÿ mnozÿla, bÿla obfÿ- | ta mÿlosez, aboczÿem mÿ- | loscz mnozÿ szmątek ÿ bo- | lescz w duchu, a tho tego | doszwÿaczÿsz szama w szo- | bÿe, ÿzÿe ÿako wÿelką mÿ- | loscz thwoÿe ku mnÿe ÿ | theze* bedzÿe, tÿlesz bedze | szmąthna dussa thwoÿa | z mąkÿ moÿeÿ ÿ zÿe* szmÿ- | (*64*) erczÿ meÿ. Och! alem ÿa | czÿebe ÿ wszelkego czlowÿe- | ka zawszÿe* wÿeczÿ ÿ bez- | mÿernÿe mÿlowal, nÿzlÿ | ktorÿ z wasz szam szÿebÿe | mÿlowacz mogl. Przetom | w dussÿ meÿ czÿrpÿal mą- | ką za onego kazdego, kto- | rÿ czÿrpÿecz mÿal nÿegdÿ | na zÿemÿ, abo czÿrpÿecz | bedzÿe asz do sządnego dnÿa. | Wÿesz, ÿzÿe Pauel przÿzwo- | lÿl na kamÿonowanÿ* Sczÿe- | pana s., a potÿm ÿąl barzo | przeszladowacz moÿe krzÿe- | szczÿanÿ. Rzeklem ÿemu: Szawle! czemu mÿe prze- | sladuÿesz? A wsakoz mnÿe | w meÿ wlosznеÿ perszone | (*v.*) nÿe przeszladowal, ale w | perszonÿe moÿch mÿlo- | sznÿkuow ÿ przÿaczÿelow, | aboczÿem czokolwÿe moÿm | przÿaczelom dobrego | albo zlego szÿe stanÿe od | kogo, tho wszÿtko ÿako | mnÿe szamemu, a tho | wszÿczko pochodzÿ z welÿ- | keÿ mÿloszczÿ, ktorą ku czlo- | wÿekowÿ mam. A takoz | stądz* vznacz mozesz, dla- | czego mąka moÿa prze- | wÿssala wszÿczkÿch mą- | zednÿkuow[1] mąkÿ, bom | ÿa czÿrpÿal na duszÿ ÿ na | czÿele, a besz wÿnÿ a w ro- | szkoszneÿ naturze, a tak dlu- | go przesz trzÿdzÿesczÿ ÿ | puol cztwarta lata. Waw- | (*65*) rzÿnÿecz s. yedneÿ noczÿ | vpÿeczon bÿl na kraczÿe, | Bartholomÿeÿ ÿednego | dnÿa zÿwo oblupÿon, Ka- | tharzÿna ÿedneÿ godzÿnÿ | sczÿatha etc. Tÿ wszÿczkÿ | mąkÿ zadnego tak nÿe | vczÿązalÿ w gÿch czÿelÿch | wlosznÿch, ÿako mnÿe | dreczÿlÿ w duszÿ mogÿeÿ | trzÿdzÿeszczÿ ÿ puol cztwar- | ta lata. Isaÿas o them | prorokowal: Wÿerą cho- | robÿ nasze on szam noszÿl, | a boleszczÿ naszÿe on szam | od nasz oddalÿl. A przetom | ÿa nÿgdÿ szÿe nÿe szmÿal, | ale owszem czastom pla- | kal, a wÿdzalem szÿe bÿcz | Zÿdom, ÿakobÿ mÿ bÿlo lath | (*v.*) pyenthdzÿeszątħ*, gdÿzem | ledwÿ mÿal trzÿdzÿesz- | czÿ

[1] = męczenników.

ÿ puotrzÿeczÿa* latha. | A tho przÿszlo dla vstawÿcz- | nego szmątku, ktorÿm | bez przestanku noszÿl o | moÿeÿ mącze przÿszleÿ | ÿ moÿch wÿbranÿch, kto- | rązem zawsze ÿasznÿe ÿ | boleszczÿwÿe noszÿl wÿ- | dzenÿm duszneÿ szÿlÿ, | a takem czast o oczczu ma- | wÿal, czo pÿszal Ieremÿasz, | wÿlkÿe szą lkanÿa moÿe | a szÿercze moÿe szmathne | ÿest. A tobÿe dusso abÿ | lutoszczÿą ÿ mÿloszczÿą szÿe | ku mnÿe mÿala, mowÿ- | ącz wÿrszÿk w Zaltarzu na- | *(66)* pÿsanÿ, ÿzecz wszÿtek zÿ- | woth moy szkanąl* w bo- | leszczÿach, a latha moÿe | we lkanÿu ÿ plakanÿu. | O thÿch moÿch szmątkach | ÿ boleszczÿach dusznÿch ÿ | czÿelesznÿch dowodnÿe na- | pÿszano w kxÿegach, czo | ÿe zową Szentenciarum [1]. | Dusza žąda: O dobrÿ, na- | slodszÿ Ihesu, iuzem vslÿssala | ÿ porozumÿela* gruntow- | nÿe welÿkoscz | vczÿszkuow ÿ szmąthkuow thweÿ na- | szwÿąthszeÿ dusse a thwe- | go naszwÿąthszego czÿala | mąk ÿ boleszczÿ, zadnÿ sz- | mÿsl ÿ rozum wÿmÿszlÿcz | nÿe sta- czÿ*; ale czÿe ÿeszczÿe | (*v.*) pokornÿe prosze, odpuscz | mÿ, ocz czÿe bedą pÿtala, | bocz s teÿ laszkaweÿ odpo- | wÿedzÿ thweÿ wpadlo | w szÿercze meÿ* to pÿtanie: | iako thweÿ naszwÿeczszÿe | dussÿ ÿ nablogoslawnÿ- | eÿszeÿ mogla ktora bole- | scz albo mąką albo szmą- | tek przÿpascz, gdÿsz ona | zawsze bÿla w nadnawy- | szseÿ* roszkoszÿ, w opatrze- | nÿu ÿ w bogomÿszlenÿu | naszwÿąthszego bostwa, | ktorez tako mÿloszne, tako | przÿiemne, tako lubÿezne | ÿest ku wÿdzenÿu ÿ roz- | mÿszlanÿu, ÿzÿe bÿ onÿ nadznÿ pothąpÿenÿ w *(67)* pÿekle moglÿ nÿeczo wÿ- | dzÿecz mÿlosznego oblÿcza | bozego, ÿako wÿdze* bogo- | szlawÿone dusse w nÿe- | beszkÿm krolewstwÿe, | zadna bolescz, ządnÿ szm- | atekbÿ gÿch nÿe dręczÿl, | anÿ ogÿenÿ pÿekelnÿ | anÿ oblÿcznoscz szkara- | dÿch* dÿabluow. Krucifÿx | odpowÿedzal: To, czo mo- | wÿsz dusso, prawdacz ÿest, | ÿzecz prosta, szama sczÿ- | gulna dussa moÿa, czÿsta, | blogoslawÿona bÿla od | szwego sthworzenÿa po- | czÿeczÿa, a pothÿm zaw- | sze, aczkolÿ czÿalo szmÿer- | telne moÿe bÿlo, ÿ owszem | (*v.*) i na krzÿzu ÿ w odchlanÿu* | tako bogoslawÿona ÿ w | takÿm wÿeszÿelu ÿ w ro- | szkoszÿ bÿla, ÿako dzÿsz | ÿest w nÿebÿe, szedząc | na prawÿczÿ boga oczcza. | Ale w nÿszssÿch szÿlach | bÿla vstawÿczna ÿ trwa- | la meką* ÿ szmątek s prze- | rzeczonÿch przÿczÿn, ale | tho ÿnaczeÿ nÿe moglo | bÿcz przes przÿrodzenÿe, | abÿ w ÿedneÿ ÿ w teÿzÿe | dussÿ spolem ÿednącz | stalo wÿesselÿe ÿ szmatek | takÿ; alecz tho bÿlo wem- | nÿe dzÿwem ÿ moczą bo- | stwa, aboczÿem podlug | bÿegu przÿrodzenÿa we- | *(68)* ssele ÿ rozkosz wÿpądza | szmątek ÿ bolescz, a nÿe | mogą szÿe spolem zgo- | dzÿcz w teÿzÿe ÿedneÿ du- | ssÿ. Abÿ tho lepÿeÿ zrozu- | mÿela*, masz wÿedzÿecz, | ÿzÿe wzor ÿ początek w- | szÿczkÿch moÿch boleszczÿ | bÿlo ono nawÿsse a nÿe- | wÿmowne boszke zrad- | zenÿe, ktorÿm bÿlo zabro- | nÿono we mnÿe, abÿ z | wÿszaÿ* czÿąstkÿ rozumu | dusse nÿe stapowala rad- | oscz ÿ wessele w nÿssą czą- | szczką* szÿlÿ duszneÿ, bo | ÿnaczeÿ nÿkake

[1] „Sententiarum libri" Piotra Lombarda.

bẏch bẏl | nẏe uczul zadnego szmątku | w dussẏ, anẏ w czẏele boleszczẏ, | (v.) ale ẏzẏe to wolanẏe rado- | szczẏ ẏ wẏessela z wẏdze- | nẏa bosthwa z wẏssaẏ* czẏ- | ąstkẏ rozumu zabronẏ- | ono boszkẏm zrądzenẏm*, | a przetom nadnawẏsse | spolem doszkonale vzyw- | al wẏsselẏa z wẏdzenẏa | bosthwa podlug wẏssẏch | czẏesczẏ rozumu, a tezem | doszkonale ẏ nadnawẏsse | czẏrpẏal, ẏ bẏl vdrączon | podlug nẏszszẏch szyl rozu- | mu, a tako dzẏwnẏm zrzą- | dzenẏm bog oczecz moczą | szwą zlączẏl nawẏssą bo- | lescz z nawẏssą szlodkoszczẏą | a nawẏssą wszechmocznoscz | (69) ku nanẏsseẏ nẏemoczno- | szczẏ. To, czo bẏlo zabro- | nẏono, wlanẏe poczẏesse- | nẏa w nẏssą cząstku* rozu- | mu mego, bẏlocz owszeẏ- | kẏ nad bẏeg przẏrodzenia, | aboczẏem s przẏrodzenẏa | ẏest, abẏ szẏlẏ wẏsse w- | spomagalẏ nẏsse, a nẏsse | abẏ bẏlẏ wlepẏone ẏ pod- | dane wẏssẏm, a gẏm bẏ- | lo tho zrządzenie dzẏw- | nẏeẏsse, thẏm bẏlo we | mnẏe ostrzsse vdręczenie | ẏ thessa*[1] bolescz. Wẏedz | tesz, ẏzem czẏ nature me- | go przẏrodzenẏa chowal | w szẏle przẏ moczẏ czasu | mąkẏ moẏeẏ asz do osta- | (v.) tecznego szkonanẏa szmẏ- | erczẏ, a to dla napelnẏe- | nẏa pẏszma proroczke- | go, ẏszbẏ wszẏtko spelnẏ- | lẏ nade mną, czo bẏlo pẏ- | szano o mnẏe, przetom | rzekl: Spelnẏlo szẏe ẏest, | czusz wszẏtko, czo pẏszano | o meẏ macze, a przeto dla | thego przedluzẏenẏa cza- | szu vczẏązẏla szẏe mnẏe | mąka moẏa. D u s z a: Wzd- | ẏeczna*[2] offszeẏke szmẏer- | czẏ, ktorẏ* tobẏe mẏlẏ pa- | nẏe Ihesu nẏe dzeknẏe s teẏ | welẏkeẏ laszkẏ, ẏenzesz | zẏwoth thwoẏ polozẏl | za nasz. A thakẏ czlowẏek | (70) zẏwẏacz podlug czẏala, | vmarl na dussẏ, ktorẏ na | pamẏątką nẏe przẏwo- | dzẏ szobẏe czasto gorzkeẏ | mąkẏ thwoẏeẏ, ẏenze | tesz vkrzẏzowanẏa thwe- | go nẏe wẏobraza w u- | mẏszlenẏu dusse szwoẏeẏ, | anẏ noszẏ blẏzn twoẏch | na czẏele szwoẏm przes | ostra pokuthą, a na olta- | rzu szercza szwego szam | szẏebẏe tobẏe nẏe krzẏzuẏe, | a tho w thẏm, ẏzẏe czele- | sznẏm ządzam ẏ luboszcz- | am szẏe nẏemąznẏe sprze- | czẏwẏa. C r u c i f i x m o w ẏ: | Ktho chcze wnẏdz do nẏeba | (v.) za mną, zaprzẏ szẏ* szam | szẏebe, a nẏechaẏ wez- | mẏe krzẏsz szwoẏ zawzdẏ, | nẏechaẏzecz mẏe naszle- | duẏe*. D u s s a o d p o w ẏ e d a: | O Ihesuszẏe, mẏlẏ panẏe, | szẏlo ẏ moczẏ* boga oẏcza | daẏ mẏ zrozumẏecz thẏ | szlowa. C r u c i f ẏ x o d p o w ẏ e d a: | W tych szlowẏch* moẏch | trzẏ rzeczẏ polozẏlem czlo- | wẏekowẏ stworzonemu | na obraz bozẏ, to ẏest sz- | luzba, gruboscz, ostroscz. | Szluzba w zaprzenẏu sza- | mego szẏebe ẏ ssweẏ wo- | lẏeẏ, rozumẏe sze wẏeczne | obwẏązanẏe na szluzbe | (71) moẏe przesz noszenẏe | krzẏza, rozumẏe szẏe gru- | boscz a ostroscz przes nasla- | dowanẏe mnẏe, rozum- | ẏe szẏe szrogoscz ẏ vmẏer- | noscz w pẏczẏu ẏ gẏedze- | nẏu, abẏ ẏenze przes nẏe- | poszlusszẏenstwo ze stadla | troẏakeẏ sczesczposzczẏ* bẏl | vpadl, tak zaszẏe przesz | pokorne udrączenẏe tro- | ẏakeẏ mẏzerẏeẏ przesz | poszlussenstwo abẏ pow- | stal. Odpadl bẏl szam od | szẏebẏe, odpadl

[1] = cięższa. [2] = wdzięczna.

bẏl od tho- | warzẏstwa angelszkego, | odpadl bẏl od wẏdzenẏa | boszkego, to ẏest od wẏ- | (v.) zwolenstwa, od dostoẏen- | stwa, od blogoslawẏen- | stwa. Poszluchaẏzẏe teẏ | radẏ dusso mẏla, abẏ za- | przawzssẏ szẏe szama szẏe- | be, tho ẏest wlostneẏ wo- | lẏ, naprawẏsz szwe wẏz- | wolenstwo, bẏerącz krzẏs | szwoẏ, to ẏest wẏbẏraẏ- | ącz wzgardzoną bẏcz ẏ | opuszczoną, przẏwrocz- | ẏsz szẏe ku thowarzẏsth- | wu angelszkemu, mnẏe | Ihesusza naszladuẏącz, to czusz mąka moẏą rozmẏ- | szlaẏącz, czẏala thwego | ostro, srogo karząca, zẏsz- | czesz szobẏe mego boga- | (72) slawẏonego* oblẏcza we- | ssole, wẏeczne wẏdzenie. | Dussa szẏe raduyącz od- | powẏedzela*: Wẏera dost- | oẏno ẏ sprawedlẏwẏe | to ẏest ẏ potrzebno, abẏ | s tobą spolem czẏrpẏelẏ, | ktorzẏ s tobą krolowacz | żądaẏą, abẏ czẏe naslado- | walẏ, ktorzẏ czẏebe na w- | ẏekẏ wzẏwacz pragną | ẏ laknẏeẏą. Crucifix chwa- | lẏ rzecz: Szczesszne tho th- | wẏch vst wlosznẏch zka- | zanẏe ẏ ẏescze raz, dwa, | trzẏkrocz naszczessnẏeẏssẏe, | ktorẏ zawsze rozmẏszla, | ẏak sczẏaszna* ẏ trudna, ẏak | (v.) gorzka ẏ ostra ẏest dro- | ga, ktora wẏedze do zẏw- | otha, gdẏzem ẏa muszẏl | czẏrpẏecz, abẏch wszedl | w chwalą moẏą. Iestem- | lẏ ẏa wloszną chwale | moẏe tako drogo kupẏl, | a ktoz ẏą daremno otrzẏ- | ma, lelẏ polelẏ nẏcz nẏe- | czẏrpẏącz, nẏcz dobrego | nẏedzẏelaẏącz, zapraw- | dą, zaprawdą, nẏe ẏest | gẏna droga, ktorąbẏ | przẏdz do zẏwota wẏecz- | nego, ẏedno przes pracze | ẏ robothą. On bogacz, kto- | rẏ roszkosznẏe vzẏwal, | a nẏcz nẏe czẏrpẏal, anẏ | (73) pokutowal, na wẏekẏ | w pẏekle w mąkach czẏr- | pẏ, a Lazarz ẏsz szkromno | boleszczẏ ẏ glod czẏrpẏal, | wẏeczną koroną w nẏebẏe | otrzymal. Tobẏe thu czu- | dnẏ vpomẏnek, abẏ szo- | bẏe nẏe teszknẏla w zako- | nẏe szwẏąnthẏm, pospo- | lẏthẏ zẏwoth trzẏmaẏącz, | ẏako szą czẏuczẏa, ranego | wstawanẏa, disciplẏnẏ, | postẏ, modlẏtwẏ, spẏewa- | nẏe chwalẏ bozeẏ etc., bocz | tho bądzẏe tobẏe dusso | mẏla dobrze w nẏebẏe za- | placzono. Dussa szmatno | odpowẏeda: Nẏe stoyczẏe | (v.) mnẏe ẏ bẏeda, ẏzem kedẏ | podlug czẏala ẏ szmẏszno- | szczẏ* moẏeẏ chodzẏla ẏ | wẏessẏela szwẏeczkego | przẏglądala, a tẏmem sz- | wẏedzona ẏ zdradzona, | gdzẏem czẏebe mẏala | nasladowacz, ẏenzesz cza- | sto boleszczẏ [1] ẏ szmathkẏ | czẏrpẏal ẏ czasto plakal, | a ẏednącz tẏlko w duchu | twẏ* ẏesz szẏe, yako czczemẏ, | vradowal, Marẏa, matka | twoẏa, mẏla panna, ẏed- | nącz w duchu szẏe vradow- | ala, kedẏ Magnificat du- | chem szwẏenthẏm szlo- | zẏla. O ẏako wẏelekrocz | ẏeẏ naszwẏąnszą* dusse | (74) mẏecz bolesczẏ przechodzẏl. | Ian szwẏąntẏ Krczẏczẏel, | zwẏerczadlo ẏ przepowẏe- | dacz pokuthẏ, ẏednącze | szẏe vradowal w zẏwoczẏe | matkẏ Helzbẏetẏ, ten cza- | sto bẏwal szmączen, na | puszczẏ meszkaẏącz, a osta- | tecznẏe w czẏemnẏczẏ | sczẏąth, a ẏa nadzna s czẏm | mam gẏdz do nẏeba? | Krzẏzowanẏ odpowẏeda: | Ia wẏsząnc na krzẏzu, zad- | nemu raẏu nẏe obẏeczal, | ẏedno na krzẏzu wẏszą- | czemu. Tho czusz, ktorzẏ | czẏala szwoẏe

---

[1] = boleści.

drączą, bÿ* | czuÿą postÿ etc., wszÿtkÿ | szwe szmÿszlnoszczÿ w sobÿe | (*v.*) ÿ namÿethnosczÿ marthw- | ÿą ÿ krzÿzuÿą. Na krzÿzum | szÿe modlÿl tylko za nÿe- | wÿedome grzeszącze, rze- | kąncz: Odpuscz boze oczcze, | bocz nÿe wÿedzą, czo czÿnÿą. | Nÿe zą grzeszące zloszczÿą | ÿ wÿadomoszczÿą, ÿako bÿ- | lÿ Annasz, Kaÿphasz, Pilat, | boczÿem pokÿ w zloczczÿ* szą, | nÿe ÿszą w moÿm oblapÿe- | nÿu rąku moÿch, ktorÿmÿ | oblapÿam wszÿdkÿ*, za kto- | rem czÿrpÿal. Przes to chczą- | lÿ* za mną wstąpÿcz, a sze mną w nÿe- bÿe krolewacz, | potrzeb ÿest, abÿ mÿe na- | szladowala drogą krzÿ- zo- | wą, ktorąm ÿa wszedl w | (*75*) chwala moÿe, nÿe na- | dzÿwaÿ szÿe lepseÿ ÿ lacz- | nÿensze*, ÿedno kadÿm ÿa | szedl, bo ÿedno mego tho- | ru chÿbÿsz, szbłądzÿsz ÿ za- | gÿnÿesz. Baczÿsz pÿlnÿe, | abÿs wÿedzÿela, ktorą dro- | gą do nÿeba moglabÿ | wstąpÿcz, ÿ ÿa szam zagÿ- | ste z nÿeba stapuÿącz na sz- | wÿath, stąpÿlem po dra- | bÿnÿe, maÿączą* trzÿ sz- | czÿeble. Pÿrwszÿ bÿl po- | kora, o thÿm masz pÿsa- | no w ewangelÿ o mnÿe: Naÿdzeczÿe dzÿeczÿe polo- | zone w ÿaszlÿczkach. Wto- | rÿ sczÿebel vbostwa, tam- | zÿe pÿszano: O pÿeluszkÿ | (*v.*) obwÿnÿone. Trzÿeczÿ sczÿe- | bel ostroszczÿ, tam- zÿe | pÿszano: Leżącze na obÿe- | dzÿnach w yaslÿczkach me- | dzÿ zwÿrzathÿ. Po teÿzÿe | drabÿnÿe wroczÿlem szÿe | do nÿeba ÿ po tÿch sczeblÿch. | O tÿch pÿsal moÿ wÿbra- | nÿ sząd, apostol Pauel, ta- | ko mowÿącz o mnÿe: Pan | Chrystus wÿnÿszczÿl szÿe szam | szÿebe. Otoz masz stopÿen | vbostwa, fforma ÿ kztalth* | szlugÿ nÿewolnÿka przÿ- | ÿal. Otho masz stopÿen | meÿ pokorÿ: Stal szÿe | poszlusznÿm asz do szmÿ- | erczÿ krzÿzoweÿ. Otho | (*76*) masz sto- pÿen meÿ gorzko- | szczÿ. A gdÿesz* mÿe do- | wÿedlÿ tÿ trzÿ sto- pÿenie | teÿ drabÿnÿ? Sluchaÿ, | czocz daleÿ pÿszal s. Pauel: | Dla tego czusz vpokorze- | nÿa, czÿrpÿenÿa, bog | powÿszÿl ÿego, a dal mu | gÿmÿe, ktore ÿest nad | wszÿtkÿ ÿmÿona etc. | Glupÿ tedÿ szą a nÿedo- | brego rozumu, ktorzÿ | przesz przeczÿwną dra- | bÿną ÿ przeczÿwne sto- | pÿenÿe nÿe chcza za mną | do nÿeba wstąpÿcz. Boga- | czthwa, czthÿ, roszkoszÿ, | tacz drabÿna wÿedze do | (*v.*) pÿe- kla, ÿako pÿrwsza do | nÿeba. Dussa mowÿ: Wÿel- | ka nÿerzą- dnoscz ÿest, | gdÿ szluga roszkosznÿe | vzÿwa, goduÿe, a pan | ÿego praczuÿe ÿ robotu- | ÿe. Vkrzÿzowanÿ: Ktokol- | wÿe naboznÿe moÿą | meką rospomÿna, ten- | czÿ szÿe chronÿ czÿeleszneÿ rozkossÿ ÿ | luboszczÿ, me- | go vkrzÿzowanÿa pamÿe- | ta, ten szÿe powszczÿą- ga | od czÿeleszneÿ ządzeÿ ÿ | luboszczÿ, mego vkrzÿzo- | wanÿa pa- mÿątka ÿ rosz- | mÿszlanÿe morzÿ wszÿtkÿ | (*77*) grzechÿ, ÿ w bole- sczÿach | moÿch [1] mekÿ moÿeÿ w- | szÿtkÿ roszkossÿ czÿeleszne | ÿ szwÿeczke potlumÿene | bedą, ktore chczeszlÿ zwÿ- | czÿezÿcz besz trudnoszczÿ, | masz meka moÿe naboz- | nÿe rozmÿszlacz a w nÿeÿ | naszlodzeÿ szÿe kochacz, ku | ranam moÿm szÿerdecz- | nÿe przÿstacz, ÿ owsseÿe* | ÿ dÿablu chczeszlÿ czÿaszko | vdzÿelacz, iensze oszo-

[1] „moijch" przekreślone.

bnŷe | zakonnŷm personam prze- | kaza, a ŷe przesladuŷe, | masz mąka moŷe zawsze | naboznŷe rozmŷszlacz. | Thesz [1] potrzebno ŷest, abŷ | (v.) vkrzŷzowanŷa mego | wzor ŷ przyklad w szo- | bŷe mŷala a ŷe dobrze | w pamŷacz wlepŷla, abŷ | szŷe thą bronŷą sczŷ- | czŷla, | ktoreŷ wŷerze zŷwŷesz, | abŷ znamŷe krzŷza bŷ- | lo na czŷele, ktorŷmbŷ | szŷe mogla zawsze bro- | nŷcz, bo gŷnaczeŷ oblu- | dnŷe herb noszŷ onego, | ktorego przŷkazanŷm | garzdŷ* [2]. Dusse* naboznŷe | Ihesusza proszŷ: O nalaszk- | awszŷ Ihesusze, szluchu | memu raczŷ dacz wŷącz- | ssŷe poczŷessenŷe, racz | mŷ wŷdacz nŷektorą lŷcz- | (78) be, mnŷe nŷedostoŷneŷ | stuczek makŷ thweŷ, roz- | mŷszlanŷa thweŷ nasz- | wŷątsseŷ makŷ. Vkrzŷ- | zowany rospowŷeda dussŷ: | Szmŷerczŷ moŷeŷ pa- | mŷątka na oltarzu szŷer- | cza thwego przes vstaw- | ne rozssuchanŷe gorzecz | ma dla rozmagŷtŷch v- | zŷthkuow. Pŷrwszŷ vzŷtek, | isz nŷcz wdzŷecznŷeŷssego | mnŷe nŷe mozesz vdza- | lacz, ŷako o meŷ naszwŷ- | eczsseŷ* mącze rozmŷslacz, | szercze thwoŷe z mŷlosz- | czŷą ŷ z lutoszczŷą ŷ s pocz- | lŷwosczŷą ŷ z nasladowanŷm, | (v.) o czŷmzŷe tobŷe nŷe ŷest | ządne wątpŷenŷe, ŷzesz | vpewnŷona mocznŷm | pŷszmem szwŷethŷch | ŷ takŷch doctorow. A prze- | tocz ŷa czŷebe wŷernŷe | vpomŷnam, abŷ moŷe | bolesczŷwą mŷloscz ŷ mŷ- | losczŷwą meka w szerczu | thwoŷm zapŷeczŷetow- | ala, a mnŷe dzŷekuŷ, rze- | kąncz: Poloz mŷe ŷako | znamŷąszczko na szercze | thwoŷe, to ŷest mŷluŷ | mŷe, ŷako ŷa czŷebe, pa- | mŷetaŷ nŷe tŷlko to, czom | czŷ dobrego vdzalal, ale | tesz czom trudnego ŷ gorz- | (79) kego za czŷe czŷrpŷal, a | obezrzŷ, ŷestlŷ nŷezlŷe | dzalasz przeczŷw mnŷe, | kedŷ mnŷe nŷe mŷluŷesz. | I ktoz czŷe wŷaczeŷ wŷer- | nŷe mŷluŷe, ŷako ŷa? | Otho czczŷ szobŷe szlowa | moŷe: Poloz mŷe ŷako | znamŷoszko na szercze | thwoŷe, abŷ mŷe wszŷt- | ką szŷlą mŷlowala, po- | loz mŷe na ramŷąszko | thwoŷe, abŷ to wszŷczko, | czo mnŷe mŷlo, ot czŷebe | wszŷtką pŷlnoszczŷą | z mŷloszczŷ dzŷalala, po- | loz mŷe na szŷercze th- | we, abŷ to wszŷtko, czo | moze bŷcz mŷlego, lubego, | (v.) drogego, to wszŷtko nŷ- | zeŷ a mnŷe zwŷrchow- | nŷe przŷlozŷla, a mnŷe | zawsze wŷaczeŷ mŷlowa- | la. Rozumŷeŷzŷe tho | przŷkazanŷe moŷe, czo | tho ŷest, mŷluŷ boga ze | wszego szercza twego etc. | Wtorŷ vzŷtek rozmŷsla- | nŷa mąkŷ moŷe: Mąka | moŷe vstawŷcznŷe masz | rospamŷetawacz, abocz- | ŷem aboczŷm* przes thą | pamŷątką masz ŷakobŷ | zarączką, powod, ku mŷ- | loszczŷ moŷeŷ, aboczŷm | przes mąka moŷą vka- | zalem tobŷe wŷelŷkoscz | (80) mŷloszczŷ moŷeŷ, a prze- | tho ŷzŷe mŷloscz chcze | bŷcz wzaŷem odmŷlo- | wana. Rozumŷeŷ, czocz | mowŷe tu: Nŷe chczŷalem | czlowŷeka odkupŷcz na | zadną proszbe, anŷ an- | gelszką, anŷ szwŷetŷch | ludzŷ, aboczŷem czlow- | ŷek czlowŷeka czastokrocz | proszbą z gŷesthwa wŷ- | bawŷa. Tezem nŷe chczal | wŷkupŷcz zlothem anŷ | srebrem, bo tesz takŷm | mŷtem wŷkupuŷą

---

[1] Poprawione z „Czesz". [2] = gardzi.

wo- ¦ lÿ ÿ owcze, ale ale* dusso | moÿa mÿla krwÿą mo- | ÿą drogą, abÿ stąd vz- | nala drogoscz rzeczÿ | (*v.*) kupÿoneÿ, czusz dussÿe*, | a moÿe welÿką gorączą | mÿloscz k tobÿe. Nÿe za | maląsz szÿe rzecz wazÿ | dusso mÿla, gdÿzczÿ ta- | ke mÿto dano za czÿe, | abo-czÿm bÿch ÿa bÿl zlo- | them, srzebrem dusse | odkupowal, mnÿma-no- | bÿ, abÿch czesznÿmÿ bo- | gaczthwÿ wÿeczne dusse | odkupowal, mnÿmano- | bÿ [1], gdÿsz ÿedna dusse* | v mnÿe ÿest drossa, nÿzlÿ | wszÿtkÿ czÿala, a nÿzlÿ | wszÿtkÿ szkarbÿ tego sz- | wÿata, ÿ off-szeÿą* nÿeÿa- | ko drossa mÿ, nÿzlÿ moÿa | krew, bom ÿą wszÿtką, | (*81*) wszytką*, wÿlal na od- | kupÿenÿe duszne, abo- | czÿem ona rzecz, ktorą | odkupuÿą, drossa ÿest, | nÿzlÿ ono, czÿm rzecz bÿ- | wa odkupÿona. Baczÿsz | w tÿm drogoscz ÿ waznoscz | twoÿe. | Trzÿeczÿ vzÿtek rozmÿsz- | lenÿa* mąkÿ moÿeÿ | ÿestczÿ pobudzenÿ ku na- | bozenstwu. Masz tego fi- | gurą o Szamszonÿe, ktorÿ | gdÿ lwowÿ gabą rozdar*, | vmorzÿl go, a po kÿelu | dnÿ wroczÿl szÿe do nÿego, | a nalazl roÿ pczol w usz- | czÿech ÿego ÿ czÿstÿ plastr | mÿodu, ÿ sznÿadl gÿ. | (*v*) Iameczÿ ÿest lew Ihesus z poko- | lenÿa Iuda, vmalÿ* na k- | rzÿzu a ze szmÿerczÿ meÿ | w pamÿeczÿ thweÿ naÿ- | dzÿesz slodkoscz nabozen- | stwa twego, a gÿm poczÿe- | ssÿsz dusse twoÿe. Obÿ pÿl- | no rozmÿszlala, ÿakomczÿ | ÿa, na krzÿzu wÿszącz, vsta | moÿe bÿl othworzÿl, ÿa- | ko zabÿtÿ, abowÿem nÿktt | nÿe zamknąl gÿch, gdÿm | vmÿral, ÿzem wÿszoko | wÿszal, a tak krwÿa bÿlÿ | zaplÿnąlÿ. Matka moya | mÿ a nÿe mogla mÿ nÿcz [2] | w czÿm poszluzÿcz, czo dzÿa- | laÿą nad vmÿraÿączÿmÿ, | (*82*) izÿe gÿm oczÿ zamÿkaÿą | ÿ vsta, gdÿ ÿusz szkonaÿą, | ÿ szwÿecze zazÿegaÿą; teÿ | poszlugÿ ÿam na krzÿzu | nÿe mÿal, przeto moye | czÿalo otharchale wÿszalo. | Obÿ tesz stalone szÿercza | mÿala, w takÿm roszmÿsz- | lanÿu muszÿcz szÿe rostą- | pÿcz w szlodke naboczen-stwo*. | Czwarthÿ pozÿtek rozm- | ÿszlanÿa mąkÿ moÿeÿ, | ÿzÿe w nÿeÿ bÿwa nale- | zona obrona naprzeczÿ- | wo nÿeprzÿaczÿelom. | Nąucza czÿe szwÿenthÿ Pÿo- | tr w szweÿ kanonÿcze [3], rze- | kąncz: Crÿstuszem vkrzÿzo- | (*v.*) wanÿm, thÿm szÿe bron- | czÿe od nÿe-przÿaczeluow, | rozmÿszlaÿącz o nÿm. Isaÿ- | asz takesz radzÿ: Wstąp w o- | poką, czusz w Krÿstusza vkr- | zÿzowanego, ÿako rÿczÿerz, | gdÿ w boÿu vstawa, vczÿe- | czka ma do namÿethu, a | temu nÿe-przÿaczel nÿcz nie | zaszkodÿ*, ktorÿ szÿe vstaw- | ÿcznÿe w meÿ mą-cze obÿra. | Pÿąthÿ vzÿtek roszmÿszla- | nÿa mekÿ moÿeÿ ÿest | obfÿthe cznoth rozmnozenie, | aboczÿm grunth wszelkeÿ | laszkÿ ÿ ko-rzenÿ zaszlugÿ czlo- | wÿeczeÿ zalezÿ w boleszczÿ | szÿercza ÿ czÿala mego vkrzÿ- | (*83*) zowanÿa, dlatego moÿ | wÿbranÿ apostol Pauel | mowÿ o szobÿe: Nÿcz nÿe | vmÿm medzÿ wamÿ, | ÿedno Ihesusza Chrysta, tego vkrz- | ÿzowanego. A naboznÿ | szÿn poszobÿenÿ blogosla- | wÿonÿeÿ matkÿ meÿ, | Bÿernarth: Tocz moÿa na- | wÿssa

---

[1] „mnijmanobij" przekreślone. [2] Litery *cz* w „nijcz" przekreślone. [3] Epistola b. Petri apostoli canonica.

philozophia ÿest, | vmÿecz ÿ znacz Ihesusza Chrysta, | thegoz vkrzÿ-
zowanego. | Ale pozaluÿ tego dusse | mÿla, ÿzecz wÿelÿ* ÿest | nÿe-
przÿaczÿelÿ krzÿza me- | go, a tho mÿlosznÿczÿ lu- | bostzÿ* nadz-
neÿ, czeleszneÿ, | plugaweÿ, wÿelczÿ moÿ | przeczÿwnÿczÿ wÿnnÿ
szą | (v.) szmÿerczÿ moÿeÿ, gardzacz | zaszlugą makÿ moÿeÿ | w szo-
bÿe wÿnÿszczÿaÿa, | ktorzÿ nÿebeszkego bogosla- | wÿenstwa ÿ nÿe-
wÿmow- | neÿ chwalÿ czÿnÿą szÿe | bÿcz nÿedostoÿnÿmÿ, kto- | rzÿ
w takÿch szmrodlÿwo- | sczÿach yako szwÿnÿe w b- | loczÿe szÿe
kalącz, taÿem- | nÿcze mąkÿ moÿeÿ w posz- | mÿecz maÿą, mnÿe
szÿna | bozÿego przÿmuÿącz w zle | szomnÿenÿe, we bloto po- | de-
ptaÿą, a duchu szwÿą- | temu hanbu* dzalaÿą. | Hach! nÿe stoÿczÿe*
zÿwoth | czÿelesznÿ, krzÿda* bogu ÿest, | (*84*) mącze moÿeÿ poszro-
mocze- | uÿe, wszÿczkeÿ troÿczÿ sz- | wÿąteÿ nÿeuczczÿenÿe w- |
ÿelke. Szostÿ vzÿtek rosz- | mÿszlanÿa mąkÿ moÿeÿ | ÿest vlze-
nÿe robotÿ ÿ bol- | esczÿ przÿgodnÿch na dro- | dze pokuthÿ szwÿe-
teÿ ÿ | zÿwotha trudnego zakon- | nego. Naboznÿ zakonnÿk ÿ | zako-
nÿcza nÿe czuÿe tak | barzo boleszczÿ, gdÿ poglą- | da dusznÿm
ogÿem* na | ranÿ krola szwego nÿebez- | kego, ÿako wÿernÿ rÿ-
czÿerz. | Szuodmÿ vzÿtek ÿest czele- | ssnÿch ządz zgassenÿe, |
aboczÿem pomÿszlącz na mo- | ÿe vmączenÿe szÿerdecznÿe, | (v.) vczÿ-
chną wszÿczkÿ w czÿe- | le pobudzenÿa. Oszmÿ | vzÿtek ÿest po-
budzenie | ku skruszÿenÿu ÿ ku po- | kuthowanÿu za grzechÿ. | O za-
gÿste! to ÿest szluszno, | ÿ kto szÿe nÿe pobudzÿ | ku boleszczÿ za
grzechÿ, | vznawszÿ yako bogu ocz- | czu ÿego grzechÿ bÿlÿ | mÿe-
rzone, ÿsz dla ÿch | zgladzenÿa namÿlszego | szÿna szwego dopu-
sczÿl | na krzÿzu vmrzÿecz. | Dzÿewatÿ vzÿtek ÿest | dobreÿ na-
dzÿeÿe ÿ du- | faloszczÿ w boze rozmno- | zenÿe, aboczÿm do mo-
ÿeÿ | mąkÿ grzesznÿ czlowÿek | (*85*) ma vczÿeczka, ÿako mązo- |
boÿcza do klastora, na sz- | wÿeczonÿ czmÿtarz, bo- | czÿem nÿe mo-
zÿe bÿcz tak- | czÿaskÿ grzech szmÿertel- | nÿ, ktorÿbÿ moÿą szmÿ- |
erczą nÿe bÿl vzdrowÿon. | Hortel[1] twego wyecznego | potąpÿenÿa
przemÿenÿ- | lem na krzÿzu w czeszną | mąką, czÿrpÿącz na moÿm |
czÿele. Napelnÿlem Kaÿ- | phaszowo szlowo ÿ pro- | roczthwo, ktorÿm
rada | dal, rzekącz: Potrzeb ÿest, | abÿ ÿeden vmarl za lud, | abÿ
wszÿtek szwÿat nÿe | zagÿnąl. Takÿesz przÿÿą- | lem ortel od Pÿla-
tha | na szÿe wzdanÿ nÿewÿnnie, | (v.) abÿch wszÿczkÿ wÿnne, g- |
rzeszne, od wszÿtkÿch grze- | chow odkupÿl, w ktorÿch | wÿelÿ* cza-
szuow lezelÿ, | oszązdonem* na krzÿzową | szmÿercz. | Dussa zu-
mÿewszÿ szÿe, mowÿ: | Iusz thu znam ÿ wÿsoko | rozmÿszlam
naÿmÿleÿ- | szÿ Ihesu s tÿch szlow, czosz | ku mnÿe grzeszneÿ prze- |
mowÿl, bo aczkolwÿe | ten ortel bÿl barzo prze- | wrothnÿ na czÿe
wÿdan, | ÿzesz bÿl nÿewÿnnÿ, a | czlowÿek nÿe mÿal moczy | na
boga, wÿnnÿ na nÿe- | wÿnnego, ale ÿelko | k nam bÿlczÿ barzo
vzÿ- | (*86*) tecznÿ, a przeto nam mÿlÿ, | a od nasz ma bÿcz barzo |

---

[1] = ortyl.

chwalebny̆, izy̆e on ortel | za grzechy̆ pyrwemu czlo- | wy̆ekowy̆ zdany̆ owszeyky̆ | odezwal*, aboczy̆m zdan | by̆l ortel wy̆gnany̆a bo- | leszczy̆wego, rzekąncz: kto- | rey̆ godzy̆ny̆ vkusysz etc., | y̆ wy̆gnal go buog z ray̆u | roszkosznego, a postawy̆l | bog angy̆ola na strzozą | drogy̆ ku drzewu zy̆wota, | aby̆ ny̆e by̆l przy̆stąp zadny̆ | k ny̆emu. O sczesny̆ y̆ wy̆e- | lebny̆ ortel thwoy̆, y̆en- | zy̆e wy̆gnancza przy̆w- | roczy̆l, a tho thedy̆, kedy̆ | szy̆n za szlugą od rathay̆ow | (v.) wy̆ny̆czy̆e, czusz Moy̆sze- | ssowego zakonu, szrom- | othny̆e y̆ ny̆ewy̆nny̆e | z dzy̆edzy̆czthwa wy̆rzu- | czon y̆ hany̆ebny̆e y̆est | zaby̆th. Dussa: Sly̆ssalam, | ky̆edy̆ czczono ly̆st aposto- | la Pawla do Zy̆dow na- | wroczony̆ch, szlowka vczy̆- | eszna, rzekącz Ihesus, aby̆ | nasz oszwy̆eczy̆l, przed bro- | ną Ierozoly̆mszką wy̆- | wy̆edzon, a tamzy̆e vmo- | rzon a dobrze mowy̆, y̆- | zy̆e wy̆wy̆edzon, aby̆ nasz | vwy̆edl do ny̆ebeskego | my̆asta Iheruszalem. | S tegosz toby̆e bądz czescz | y̆ chwala, y̆sz y̆usz mamy̆ | (*87*) pewne weszczy̆e ny̆e do | ray̆u zy̆emszkego, ale | s pomoczą thwą przesz | krew thwoy̆e do krolew- | stwa ny̆ebeszkego. | Dussa proszy̆ Ihesusza pokor- | ny̆e: A przetho czy̆e pro- | sze z glabokey̆ ządzey̆ me- | go vbogego szy̆ercza na- | my̆loszy̆erny̆ey̆szy̆ Ihesu, | aby̆ przesz ony̆ boleszczy̆, | ktorez yakoby̆ naostrze* | strzaly̆ przechodzy̆ly̆ na- | szlodsse szy̆ercze thwe | y̆ blogoslawy̆oney̆ mat- | ky̆ thwey̆, szly̆sząncz on or- | tel, od Py̆latha szkazuy̆ą- | czy̆ czy̆e na szmy̆ercz, wy̆- | bawzy̆e czaszu szmy̆erczy̆ | (v.) y̆ dny̆a sządnego od ost- | rego zkazany̆a, potbą- | py̆eny̆a, ktore rzeczesz | wszy̆tky̆m zatraczony̆m: | Odstąpczy̆e ode mny̆e | przekleczy̆ w ogy̆en wy̆eczny̆. | Laskawy̆e odpowy̆eda | vkrzy̆zowany̆ Ihesus: O | sczy̆eszny̆ ten, od ktorego | pamy̆eczy̆ y̆ego ostatecz- | ny̆ sząd ny̆e odchodzy̆ ny̆- | gdy̆, aby̆ acz ny̆cz strachem | y̆ego zy̆wota szwego | od zloczy̆ y̆ czeleszney̆ lu- | boszczy̆ powszczy̆ągnąl szy̆e, | bocz zay̆ste powy̆edam: | Straszly̆wy̆ bądzy̆e sząd, | na ktory̆m besz szwy̆atkow | (*88*) wszy̆tko yawno bądzy̆e, | gdzy̆esz wszy̆tky̆ch ange- | low y̆ wszy̆tky̆ch szwy̆an- | thy̆ch zastąpy̆ą, obstąpy̆ą, | od welkego may̆estatu | wezdrzą*, a przed stolczem | moy̆m wszelky̆e stworze- | ny̆* rozumne strachem | wy̆elky̆m stany̆e. Czoz | rzeką, ktorzy̆ czassu kroth- | kego zy̆wotha szwego | gnuszny̆e a zamy̆eszkale | zy̆ly̆? Iacz wasz czy̆rpy̆ed- | ly̆wy̆e oczekawam, a | wszy̆thky̆ch wasz do ny̆e- | ba wzy̆wam, ly̆czby̆ po- | ządam ze wszy̆czkego za- | meszkany̆a wassego, a | rzeką wam: Dla wasz | (v.) szklony̆lem szy̆e do zy̆e- | my̆e y̆ my̆eszkalem trzy̆- | dzy̆eszczy̆ y̆ puol stwarta* | lata, dla wasz vby̆czowan, | dla wasz y̆estem vplwan, | dla wasz poly̆czkowan, | zaszy̆kowan, dla wasz | y̆estem na szmy̆ercz oszą- | dzon, dla wasz y̆estem | vkrzy̆zowan, zolczy̆a na- | karmy̆on, ocztem napa- | wan, aby̆ch wasz szwy̆ą- | nthe vdzy̆elal, wszy̆czky̆ch | wasz braczy̆ą, szy̆ostramy̆ | szoby̆e wezwal, oczczu me- | mu wasz offy̆erowal, du- | cham szwy̆ątego wam | zeszlal, ny̆ebom wam | (*89*) othworzy̆l. Czozem w- | y̆encze wam vdzy̆alacz | my̆al, a ny̆e udzelalem*, | y̆szby̆szczy̆e zbawy̆eny̆ by̆- | ly̆? Ty̆cz rzeczy̆ bendą sp- | rawy̆al na ony̆m sządze. | Dussą zalobno mowy̆: | Hach! a y̆a nądzny̆cza, czo | rzeką, abo czo poczną, | y̆estly̆ ny̆cz dobrego ny̆e | przy̆ny̆oszą przed ta-

kego | sządzya? Ihezus laszkawye | mowy: Zywotha thwe- | go, poky czasz masz, pop- | rawyay, obyczaye twoye | zmyeny, pokuszy zle mo- | czno zwyczyery, grzechy | przemynale oplakaway, | nyechacz thwe grzechy | (v.) czebe szame mayą pom- | szczyczelką, aby thy mnye | myala nye sządzyego, | ale zbawyczela laszkaw- | ego. A yestly tho wyer- | nye vdzyelasz, thedy w | on dzyen przespyeczna | bąndzyesz, a nyechay czye | nye strassy wyelkoscz, gru- | boscz grzechow thwoych, | bomczy ya daleko mylo- | szyernyeszy, nyzly twe | wszytky grzechy, y offszem | nyzly wszego szwyatha. | Thwoye grzech* aczczy | szyą* [1] wyelke y mnoge, | a wzdam ym yest lyczba, | ale myloszyerdzu memu | nyemasz konca any zad | *(90)* ney myary. Ty szye my- | nysz bycz grzeszną, a mnie | mynyą [2] baranek bozy, | ktory zgladza grzechy | szwyatha, a tako yest off- | szelky*, bom nye przyszedl | wzywathcz* sprawedlyw- | ych ale grzesznych, sz kto- | rych yesz thy yedna. Prze- | tho garny szye ku mnye | przesz poku thą, bo mnye | naydzyesz myloszyerdny- | eyssego y myloszczywsze- | go, nyz szye kyedy nadzye- | yesz, aboczym dzyaz tego | czasz, potym bedze czasz | sprawedlywoszczy, Amen. |

B y e r n a r d t s. o m y l o s z y e r- | d z u b o z y m. |

(v.) Byernart s. o myloszyerdzu | bozym mowy: By podob- | no bylo, iszby yeden czlo- | wyek mogl tyle zgrzeszycz | y tak czyeszko, yako Kaym, | Iudasz, Pylatt y yelko w- | szyczy ludzye od począt- | ku | szwyata, aby tesz buog | przyszągl nyeszmylow- | acz szye nad grzesznym, | a on yestly szye nawroczy, | tedy buog bylby krzywo- | przyszyeszczya, a czlowyek | grzeszny laszke otrzyma. | Alye tho bycz nye mozye, | any bylo, any w Pyszmye | szwyąnthym naydzyesz, | bycz szye buog nye chczyal | *(91)* nad grzesznym szmy- | lowacz, boczyem yest | wloszno [3] yemu szmylo- | wacz szye nad grzesznym, | gdy wyernye zaluye | grzechow szwoych. Wye- | lykolykrocz szye odwroczy, | a zaszye szye nawroczy, | odpusczye mu grzechy, nye | szyedmkrocz, ale szyedm- | dzyesząth y szyedmkrocz. | I owszem przyszągl szmy- | lowacz szye, yako mowyl | przesz Ezechyela proroka, | rzekąncz: Zywem ya bog, | yestly szye zloszlywy czlo- | wyek nawroczy od szweych* | zloszczy, nye chcze pamyetacz | (v.) iego grzechow. Na ty szlo- | wa proroczke mowy s. | Czypryan: Na thym szwye- | czye zywyączemu czlow- | yekowy, badz nagorsze- | mu, nye yest pozdna po- | kutha, aboczym ku odpu- | szczyenyu bog yest rychly, | a szukayączym go laczny | przystąp k nyemu, kto ch- | cze rozumyecz temu pra- | wdzywemu boszkemu slo- | wu, ktore rzekl pod przy- | szegą, zywem ya bog etc. | O przenaszyrsse lono my- | loszyerdzya bozyego, o pr- | zenaszczyadrzeysza* laszko | nawyssego stworzyczela, | *(92)* ktora taka yest okwyta, | yzye pokyd* czlowyek yest | zyw na szwyeczye, by myal | wszyczkych dyablow grz- | echy, mocz zakamyeloszczy* | gych, y wszycz-

---

[1] = są. [2] = mienią. [3] = włosno = własne.

kÿch ludzÿ, | czo gÿch w sządnÿ dzÿen | poÿdzÿe na pothapÿenie, | ÿ offszem ÿesczebÿ tÿle | grzechow, ÿelÿ gwÿazd | na nÿebÿe, ÿelÿ kropÿ | wodÿ w morzu, ielÿe | lÿsczÿa na drzÿewÿu po w- | szÿczkÿm szwÿeczÿe, ielÿe | kwÿczÿa ÿ trawÿ na polach, | a za nÿe wÿerną skruchu* | mÿal, a pokornÿe boga | mÿlego, naÿmÿleÿszego, | proszÿl o laszku*, o szmÿlo- | (*v.*) wanÿe, bez wszego wąt- | pÿenÿa naÿdze go takego, | yako szam przÿsząg1 przes | Ezechiela proroka: Zÿw- | em ÿa buog etc. |

Znamÿona szestnasczÿe*, | przesz ktore mozÿe bÿcz vz- | nano, kto ÿest z lÿczbÿ zba- | wÿonÿch albo potapÿe- | nÿch, a thÿ stuczkÿ zebranÿ | szą s Pÿszma szwÿątego, kto- | re szą w rozmagitÿch kxÿe- | gach szÿerzÿe napÿszane, | w Malogranaczÿe[1], w Pome- | riusze[2] etc. |

Aczkolwÿe zadnÿ nÿe | wÿe zapewne, bedącz | zÿw na tym szwÿeczÿe, | ÿestlÿ ma bÿcz zbawÿon | albo potąpÿon, procz oszo- | (*93*) bnego boszkego obÿawÿ- | enÿa, boczÿem pÿszano | we* Eclesiasticu: Nÿe wÿ | czlowÿek, ÿestlÿ w mÿlosz- | czÿ bozeÿ albo w nÿena- | wÿsczÿ, tho czusz zapewne, | a wszakoz szą nÿektore | znamÿona, przesz ktore | domnÿmacz szÿe moze | ktho bÿcz z lÿczbÿ zbawÿo- | nÿch albo pothąpÿonÿch, | a gÿm wÿąnczeÿ takÿch | znamÿon w szobÿe kto | naÿdze, tym wÿensza na- | dzÿeÿą ma mÿecz, ale w | dobrÿch vczÿnkach bedącz, | a paklÿ we zlÿch, thÿm szÿe | wÿączÿ bacz a gÿch posz- | bÿwacz. Szwÿentÿ Bÿernart | (*v.*) mowÿ: Bÿ nÿe bÿlo zadne | znamÿe czlowÿekowÿ za | zÿwotha o krolewstwÿe | nÿebeszkÿm, anÿ o pÿek- | elnÿm pothapÿenyu, a | ktorazbÿ tedÿ mogla bÿcz | poczÿecha ludzem* na sz- | wÿeczÿe meszkaÿączÿm | medzÿ nadzÿeÿą zbawÿe- | nÿa a medzÿ boÿaznÿą | potapÿenÿa. A przetocz | wezdam* mÿlÿ bog nÿe | offseÿkeÿ opusczÿl szwÿch | wÿbranÿch besz znamÿon | gÿch poczÿessenÿa ÿ gÿch | zbawÿenÿa. | Pÿrwe znamÿe zbawÿenÿa | ÿestczÿ tho: | Grzechow wlosznÿch ob- | (*94*) rzÿdzenÿe tak w mÿszlÿ, | w zÿądzÿ, w wolÿ, w szlo- | wÿech, gdÿsz czÿ bedą mÿe- | rzone ÿako naszmrodlÿw- | sza marcha, tosz pewna | laszkÿ bozÿeÿ. O thÿm mo- | wÿ szwÿąnthÿ Ieronÿm: | Tedÿ dopÿro szbawÿenÿe | szÿe poczÿna grzesznemu | czlowÿekowÿ, gdÿ wÿer- | nÿe a prawdzÿwÿe grze- | chow szwoÿch zaluÿe, tocz | ÿest ÿedno znamÿe wÿ- | branÿch. A w Zaltarzu pro- | rok Dauid: Ktorzÿ mÿluÿe- | cze boga, nÿe nazrzÿcze | zloscz. A zaszÿe znamÿe | potapÿenÿa: Gdÿ szÿe we- | sselÿ z grzechow a w nÿch | (*v.*) iesczÿe szobÿe lubuÿe, a | w szweÿ mÿszlÿ czasto mo- | wÿ, chcze mÿ szÿe tego | albo owego. O takÿch | pÿszano Prouerbiorum ÿ[3]: | Wesselą szÿe, gdÿ szle vdz- | ÿelaÿą,

[1] „Malogranatum seu dialogus inter patrem et filium", napisany przez opata Cystersów pod Pragą, Gallusa, około r. 1370. — [2] Pomerius Julianus, arcybiskup z Toledo, † r. 691. — [3] W II księdze „Przypowieści" Salomonowych.

a raduÿą szÿe w- | rzeczach nÿezbednÿch. Tocz | ÿest zle znamÿe, aboczÿm | mowÿ szwÿąnthÿ Grze- | gorz: Ktocz ÿescze przes nÿe- | rządne żądze pala, a w nÿch | ÿego szÿercze plÿwa, zaÿ- | ste ten boga nÿe mÿluÿe, | aboczÿem mu w szweÿ zleÿ | wolÿ szÿe przeczÿwÿa. Au- | gustÿn s. o thÿmzÿe pÿsse | w ÿednÿm lÿsczÿe do ÿednego ! (*95*) Wÿelmoznego pana, rze- | kącz: Zadnÿ grzech przed | bogem nÿe ÿest tak zad- | lÿwy ÿ mÿerzonÿ, yako | then s przeslÿch grzechow | odpuszczÿonÿch w pamÿe- | czÿ ÿ w mÿszlÿ szobÿe lub- | owacz, ÿ w nÿch szÿe zle | wesselÿcz, haboczÿm* tho | ÿest znamÿe, ÿsz mu ÿes- | czÿe nÿgdÿ nÿe omÿerzlÿ, | a przeto tesz barzo lathw- | ÿe w tÿssz abo w gorsze | wraczacz szÿe, iako mowÿ | pan Krÿstus: Bądą poszle- | dnÿ grzechÿ gorzsse, nÿz | bÿlÿ pÿrwsze. | Wthore znamÿe zbawÿena ÿest: | (*v.*) Mÿle ÿ lube szluchanÿe | szlowa bozego. Tho zna- | mÿe szam pan Crystus wÿ- | dal, rzekącz: Kto z boga | ÿest, szlowa bozego rad | szlucha, aboczÿem szlowo | bozÿe ÿest pokarm duss- | nÿ. O ktorÿm pan Chrystus | mowÿ: Nÿe tÿlko czlow- | ÿek chlebem zÿwe, ale | szlowem bozÿm, czo poch- | odzÿ z ust bozÿch. Augu- | stin szwÿąnthÿ mowÿ: | Zadne wÿensze znamÿe | nÿe ÿest wÿecznego zbaw- | ÿenÿa ÿ przeszlanÿa, ÿedno | kto rad szlucha szlowa bo- | zÿego. Ale zaszÿe znamÿe | potapÿenÿa: Kto nÿerad | (*96*) szlucha szlowa bozego, | a tho znamÿe szam pan | Chrÿstus przÿepowÿed- | zal, rzekącz Zÿdom: Prze- | to wÿ nÿe szluchaczÿe, | ÿzeszsszczÿe nÿe z boga, ale | z dÿabla, ÿsz ÿego wolą | chczÿeczÿe napelnÿcz ÿ | napelnÿczÿe, kedÿ mÿe | vmączÿczÿe. Przÿklad | wezmÿ z nÿemocznego | na szmÿercz, gdÿcz pokar- | mu nÿe pozÿwa, znamÿe | pewne szmÿerczÿ, thakesz | ten ma znamÿe szmÿer- | czÿ wÿeczne, czo nÿerad | szlucha szlowa bozÿego. | Trzÿeczÿe znamÿe zbawÿe- | nÿa ÿest: Ktho szkromno | (*v.*) czÿrpÿ karanÿe boszkÿe, | ÿako szą nÿemoczÿ na | czÿele, zubozÿenÿe w | rzeczach czesznÿch, szro- | moczenÿa na ÿego po- | czÿessnoszczÿ, ponÿzenie | ÿego waznoszczÿ. Apo- | stol szwÿenthÿ Pauel | mowÿ: Pan buog ka- | rze szÿnÿ ÿ dzÿewkÿ, kto- | re mÿluÿe. A szam bog | mowÿ w Vÿdzenÿu[1] s. | Iana: Ia ktore mÿluÿe, | thÿ karze, ÿestlÿ czlowÿek | szkromnÿe czÿrpÿ, szna- | mÿe dobre ma zbawÿenia. | Czwarthe znamÿe zbaw- | ÿenÿa: Gdÿ czlowÿek | w karanÿu boskem polep- | (*97*) sza zÿwota szwego, mo- | wÿącz z Dawÿdem: Szmą- | tek ÿ bolescz nalazlam, | a gÿmÿena bozego na | pomocz wzwalam. Przÿ- | klad u Zÿwoczÿech szwÿ- | entych oczczow, ÿsz ÿeden | sz nÿch mawÿal ku bogu, | kÿedÿ nÿe bÿl nÿemoczen: | Ktorego roku zapamÿeta- | lesz mÿe mÿlÿ panÿe, | abosz szÿe na mÿe rozgnie- | wal, ÿzesz mÿe tego roku | nÿemoczą nÿe szkaral. | A zaszÿe nÿedobre znamÿe | thakÿemu: Kedÿ ktho be- | dze zuchwalÿ, zapÿeklÿ | w szerczu ÿ szÿemrzączÿ | przÿeczÿwko mÿlemu bogu, | (*v.*) nÿedobre znamÿe ma w | szobÿe, aboczÿem pÿsza- | no: Twarde szÿercze szle | szÿe bendzę mÿalo na szko- | nanÿu. Sluchaÿ

[1] = w Apokalypsie.

szlowa | sczasslÿwego szwÿentego | Grzegorza: Ktorzÿ w kara- | nÿu boszkÿm gorszÿ by- | waÿą, thakÿm ÿusz czesz- | ne karanÿe poczÿna szÿe | wÿeczne mączenÿe, abÿ | tu ÿusz vczulÿ, ÿako ma- | ÿą czÿrpÿecz na wÿekÿ | w pÿekle. Przÿgladÿ* szą | pÿszane o rozmaÿtych | takÿch zuffalczÿech, czo ÿe | bog thu począwszÿ karacz, | poszlal ną pothepÿenÿe, | iako bÿl Herod, iako bÿl | Anthyochus etc. | (*98*) Pyąthe znamÿe zbawÿe- | nÿa: Kedÿ kto szlugÿ bo- | zÿe ma w uczthÿwoszczÿ*, | ÿsz gÿm przÿiaÿe. To zna- | mÿe zamgnąl*[1] Dauid | w onÿm psalmÿe: Domine, | quis habitabit in taberna- | culo tuo, panÿe, kto ben- | dze meszkal w przebÿtku | thwoÿm? Odpowÿeda | pan buog prorokowÿ: Kto | chodzÿ besz pokalenÿa, | kto dzÿala sprawedlÿwoscz, | kto mowÿ prawdą a nÿe- | ma lczÿwoszczÿ*[2] w ÿazÿku | szwoÿm, kto nÿe czÿnÿ nÿcz | zlego blÿznÿemu szwemu, | a nÿe trzÿma mÿerzączkÿ | przeczÿw blÿznÿemu sz⊲emu, | (*v.*) a nÿe trzÿma mÿerzączkÿ | przeczÿw blÿznÿemu sz- | wemu *, za nÿcz szobÿe | nÿe wazÿ zloszczÿwego, | ale bogoboÿne welmÿ | czczÿ a chwalÿ, kto praw- | dzÿwÿe przÿszÿega blÿz- | nÿemu a nÿe zdradza, | kto pÿenÿedzÿ nÿe dawa | na lÿchwą, kto daruow | nÿe bÿerze nad nÿewÿn- | nÿm, kto tak bedze dzalal, | nÿe bedze porusson z nÿe- | ba na wÿekÿ. Zaszÿe zna- | mÿe pothąpÿenÿa: Kto | dobre przesladuÿe, szlugam | bozÿm vwlacza, iako bÿl | Kaÿm, ktorÿ Abla zabÿl, | Ezau Iacoba przesladowal. | (*99*) Thocz nÿedobre znamÿe, | szamzÿe pan Chrystus tho | powÿedzal: Czosczÿe ÿed- | nemu z namnÿeÿszÿch | moÿch vczÿnÿlÿ, toszczÿe | mnÿe vczÿnÿlÿ. | Szoste znamÿe zbawÿenia: | Pokora, aboczÿm pÿszano | ÿest. Pÿsznÿm szÿe buog | przeczÿwÿa, pokornÿm sz- | wą laszką dawa- Znamÿe | pothapÿenÿa: Augustÿn | szwÿąnthÿ mowÿ: Zaÿste, | kto ÿest pÿsznÿ, wszÿtke- | go zlego ma początek. | Czesz*[3] mowÿ s. Grzegorz: | Gÿsthne znamÿe pota- | pÿenÿch ÿesthczÿ pÿcha, | (*v.*) wÿbranÿch pewne zna- | mÿe pokora zbawÿenia. | Szodme znamÿe zbaw- | ÿenÿa ÿest tho: Kÿedÿ kto | nÿerad szlucha vwloczst- | wa, albo zle mowÿcz o sz- | wÿm blÿznÿm, a wszÿth- | kÿ szlowa ÿ vczÿnkÿ ÿego | w dobre obracza. Tocz ÿest | znamÿe mÿloszczÿ praw- | dzÿweÿ szwego blÿznÿe- | go, o thÿm szam Ihesus mo- | wÿl: W tÿm vznaÿą wsz- | ÿszczÿ, ÿzeszczÿe moÿ zwo- | lenÿczÿ, gdÿ mÿloscz me- | dzÿ szobą mÿecz bądzeczÿe. | Oszme znamÿe zbawÿenÿa: | Kedÿ kto w potrzÿebÿe | blÿznÿego szwego wÿdz- | (*100*) ącz, mÿloszÿerdzÿe nad nÿm | ma ÿ lutoscz. O tÿm pÿsz- | ano w Zaltarzu: Iocundus | homo, qui miseretur etc., | wessolÿ czlowÿek, to ÿest | czÿstego szomnÿenÿa, mÿ- | loszÿerdze dzala ÿ rad po- | zÿcza vbogego zaklada, | tenczÿ na wÿekÿ nÿe be- | dzÿe oddalÿon zbawÿenÿa | wÿecznego. A pan Ihesus to | pothwÿerdzÿl, rzekącz: | Blogoslowÿenÿ mÿloszÿ- | erdnÿ, bocz onÿ mÿloszer- | dze

---

[1] = zamknął. [2] = łściwości, fałszywości.
[3] Powinno być „Thesz" = też.

otrzẏmaẏą. A s. Grze- | gorz tesz mowẏ: Znamẏe | zbawẏenẏa ẏest mẏlosz- | ẏerdze, bo gẏnaczeẏ nẏe | stanẏemẏ szẏe czlonkẏ na- | (v.) ssego odkupẏczẏela, ẏed- | no przes mẏloszẏerdzẏe. | Dzẏewąthe znamẏe zba- | wẏenẏa ẏest: Kedẏ kto | rẏchlo odpuszczẏ blẏznẏe- | mu gnẏew ẏ mẏerzączką | szẏercza. Augustin s. mo- | wẏ: Takẏe odpuszczẏenie | kazdẏ wezme grzechom | od boga, yakẏe on vkazu- | ẏe albo dzala szwemu b- | lẏznẏemu, przeto kto ẏest | szklonnẏ ku odpuszczẏenẏu, | ten ma dobre znamẏe | ku zbawẏenẏu. Ale zaszẏe | zle znamẏe: Kto ẏest oszẏer- | dẏsthẏ*, nẏe chcze odpuszczẏcz. | O ktorẏch mowẏ s. Am- | broszẏ: Nẏedostoẏen ẏest | (*101*) then, bẏ szẏe nad nẏm | bog szmẏlowal, kto yest | twardẏ ku odpuszczẏenẏu | szwemu blẏznẏemu. | Dzẏesząthe znamẏe zba- | wẏenẏa: Kedẏ kto w zą- | dzẏ szweẏ czasto odnaw- | ẏa wolą, abẏ dobrẏm albo | dobrą bẏla. O takẏch pan | Ihesus szam mowẏ: Blogo- | slawẏenẏ, ktorzẏ laknẏe- | ẏą ẏ pragną sprawedlẏ- | woszczẏ ẏ szwego polepse- | nẏa. | Gedenaczte* znamẏe zba- | wẏenẏa: Kẏedẏ kto naboz- | nẏe a czasto rozmẏszla | vmączenẏe bozẏe, dzẏa- | kuyącz ẏemu s teẏ welkeẏ | (v.) laszkẏ, z othkupẏenẏa, abo- | czẏm takẏe kazal bog an- | gẏelowẏ szwẏetemu | znamẏonacz na czẏelech, ẏako pẏszano v proroka | Ezechiela, rzekącz: Znamẏ- | enuẏ tha* na czẏelẏech, tho | ẏesth znamẏe crzẏza szw- | ẏantego †. | Dwanaczte | znamẏe zbawẏenẏa: Kto ẏest szklonnẏ ku napel- | nẏenẏu bozego przẏka- | zanẏa. Tho znamẏe szam | pan Ihesus obẏawẏl, kedẏ | rzekl mlodzẏenczowẏ: | Chczeslẏ wẏecznẏ zẏwoth | mẏecz, peln przẏkazanie. | (*102*) Ale zaszẏe kto nẏepelnẏ | bozẏego przẏkazanẏa, | klątffa na nẏe: Maledicti, | qui declinant a mandatis | tuis, przeklączẏ, ktorzẏ | odstapuẏą od przẏkazania | thwego. | Trzẏeczẏenaszthe znamẏe | zbawẏenẏa to ẏest: Ke- | dẏ ktho gorączeząda a | wzdẏcha wẏdzecz mẏlego | boga, thak ẏsz mowẏ | z Iopem szwẏątẏm: Tesz- | no mẏe ẏusz zẏcz na szw- | ẏeczẏe, chcze mẏ szẏe wẏ- | dzẏecz stworzẏczẏela ẏ | odkupẏczẏela mego. Ta- | kẏesz Dauid s placzem mowẏl: | (v.) Bẏlẏ mẏ lzẏ w noczẏ ẏ | we dnẏe mẏąsto chleba, | gdẏ mẏe pẏtano, gdzẏe | ẏest bog thwoẏ? | Czwartenaszte znamẏe | zbawẏenẏa ẏest: Kto w szwo- | ẏch szlubẏech ẏ obẏetnẏ- | czach ẏ w dobrẏch vczẏnkach | ma zawsze prostẏ, dobrẏ | vmẏszl, ẏsz czokolwẏe dza- | la, tho dla mẏlego boga | dzala, bocz mowẏ szwẏe- | nthẏ Grzegorz: Vmẏszl | nẏechacz wẏda fundament | wszelkẏmu* vczẏnkowẏ na- | ssemu, a czuẏnẏm baczenẏm | przesz wszẏtkẏ nasze vczẏn- | kẏ vmẏszl nẏechaẏcz bedzẏe | (*103*) wazon, iako oko czẏalu | ẏest poszwẏeta, tako przesz | promẏen vmẏszlu oszwẏe- | czenẏe bedą dzala nassego | zaszluzenẏa v boga. | Pẏąthenaste znamẏe zba- | wẏenẏa: W tych wszẏczkẏch | rzeczach, tho ẏest w dobrẏch | vczẏnkach do szmẏerczẏ tr- | wanẏe. O thẏ* pan Ihesus | mowẏl: Kto zetrwa asz | do koncza, ten bądze zbaw- | ẏen [1]. Grzegorz s.: Darem- | no do-

[1] „zbawijen" poprawione rubro na „zbawijon".

bry vczynek poczy- | na, kto do koncza nye trwa. | Sznostenascze* znamye zba- | wyenya yest: Ostateczne | boszke slodke mylowanye, | aboczym szama myloscz | (v.) dzyala roznoscz medzy szy- | ny bozymy a medzy szy- | ny dyabelszkymy. | Konyecz thymy szlowy zaw- | yązyemy, ktore na prymye | spyewaya: Quicunque wlt | saluus esse etc, na konczu | ktory badzye dzyalacz poy-[1] | dobrzye. poydą w zywoth | wyeczny, a ktorzy zle, poy- | dą w ogyen wyeczny, ye- | go bozye vchowaj.

Poczynayą szye modlytwy | szwyąnthey Brygitty[2]. |

Szwyeta Brygitto, go- | rącza y nabozna mylosz | nyczo pana Ihesu Chrysta y | mąky gorącze yego, modl | szye za namy grzesznymy, | (*104*) yzebyszmy zbawyeny by- | ly, wyeczne wesselye otrz- | ymaly, Amen. | Racz my dacz myloscyzwy | panye Ihesu Chryste, czyebe | dostoynye chwalycz y na- | szwyątssye mąky thwoyey | rozmyszlanye wyznawacz, | day my mocz, zwyczeze- | nye*, przeczyw nyeprzya- | czelom thwoym y mogym, | Amen. | O panye Ihesu Chryste, | wyeczna slodkosz- | czy, v* czyebye my- | luyączych radoszczy, we- | sselya wszelkego y wsz- | yczka ządza przewyszayą- | cza, moczna nadzyeyo | (v.) rospaczayączych, prawdzy- | we zdrowye nadznych, | laszkawy y myloszczywy | wszyczkych grzesznych po- | kuthuyączych, ktoryzesz | rosskossy twoye wyzna- | lesz ye bycz szynmy lucz- | kymy, a dla czlowyeka sta- | lesz szye czlowyekem, na | skonanyu ostatecznego | wyeku wspamyetay my- | ly panye Ihesu na ono th- | woye wszelkne roszmyszla- | nye y wnatrzne teszlywe* | bolenye, ktores od począt- | ku poczyeczya thwego czlo- | wyeczenstwa naturze na | szyerczu myal y czyrpyal, | (*105*) a naywyeczy, gdy szye | czasz mąky twoyey, od bo- | ga oczcza zrzadzony, przy- | blyzal. Wspamyetay my- | loszczywy panye Ihesu wsz- | ytky szmatky y boleszczy | y gorzkoszczy, ktoresz z dosz- | wyaczyenya* thwego w du- | ssy thwoyey myal, gdysz | rzekl: szmathna yest du- | ssa moya aze do szmyerczy, | gdysz przy ostateczney we- | czerzy apostolom twoym | czyalo y krew thwoye da- | wal, nogy pokornye gych | vmywal y poczalowal, | slodkosz ye poczyeszal, | mąkasz szwoye przyblyza- | yączą szye gym powyedalesz. | (v.) Wspamyetay myly panye | Ihesu ono wszyczko lkanye, | boleszczy y vdręczenye, kto- | resz w roszkosznym czyele | thwoym przed mąką krz- | yzową za mye grzeszną | czyrpyal, kyedysz na gorze | Olywney krwawy poth | po troyakey modlytwye | s. thwego naszwyąthssego | czyala wylewal, od voznya | twego wlasznego wydan, | od ludu wybranego twego | bylesz wydan, yath y wyą- | zan, od falssywych szwyat- | kow oskarzan, od trzech | sządzy byles nyesprawed- | lywye sządzon, wybranym | (*106*) myesczye twoym Ierusa- | lem czassu wyelkonocz- | nego, w mlodoszczy roskosz- | ney czyala thwego nye- | wynnye bylesz potapyon, | wydan,

---

[1] „poij" przekreślone. [2] Wyjątki z dzieła: „Revelationes s. Brigittae".

targan, popÿchan, | czÿągnon, pchan, plwan, | zz* odzÿenÿa thwęgo wlasz- | nego zwloczon, w odzenÿe | gÿnsze czudze obleczon, na | oblÿczu thwoÿm nasw- | ÿathssÿm w oczu twoÿch | bÿlesz zawÿązan, possÿ- | kowan, polÿczkowan, ku | szlupowÿ wÿązan, okruth- | nÿe, nÿemÿloszczÿwÿe | bÿczowan, czÿrnÿm koro- | nowan, ktorąz koroną g- | walthem na glową twoÿe | (*v.*) naszwyątszą wpoÿona bÿ- | la, nÿewÿlÿczonÿmÿ ÿ | nÿewÿmowÿonÿmÿ gÿ- | nÿmÿ makamÿ vdrączo- | neszbÿl. Przesz toz o namÿ- | losczÿwszÿ panÿe Ihesu Xryste | dla pÿamÿątkÿ* rozmÿszla- | nÿa twoÿch ran, ktoresz | czÿrpÿal przed szmÿerczą·| krzÿzową, racz mÿ dacz | przed szmÿerczą moÿą zu- | pelną, prawdzÿwą, szkru- | chą z szÿercza moÿego, | zlez wÿlenÿe, zupelną | prawdzÿwą, skruchą z sze- | rcza moÿego [1], vstną spo- | wÿedz, sluszne dosÿcz vczÿ- | nÿenÿe ÿ wszÿtkÿch moÿch | (*107*) grzechow zupelne odpu- | szczÿenÿe, Amen. | Poszdrowÿon bądz namÿ- | loszczÿwszÿ panÿe Ihesu Xryste, | racz bÿcz mÿloszczÿw mnÿe | grzesznеÿ, Amen. | Oczcze nasz a Zdrowa Marÿa. | O panÿe Ihesu Xryste, praw- | dzÿwe zwolenstwo | angelskÿe, roskoszÿ raÿska, | pamÿetaÿ mÿlÿ panÿe | Ihesu na boÿaznÿ ÿ lkanÿe, | ktoresz mÿal ÿ czÿrpÿal, | kedÿ wszÿczÿ nÿeprzÿa- | czÿele twoÿ ÿako lwo- | wÿe okruthnÿ srogÿm | a gnÿewlÿwÿm wzro- | kem czÿebe obstąpÿly | (*v.*) bÿlÿ, gdzes possÿkowanÿm, | targanÿm, popÿchanÿm, | plwanÿm ÿ gÿnÿmÿ czÿ- | aszkÿmÿ makamÿ okruth- | nÿmÿ, nÿeszlÿchanÿmÿ, | bilÿ ÿ zaszmączalÿ. O na- | mÿloszczÿwszÿ panÿe | Ihesu Chryste, ktorÿmÿ a yako | wÿelkÿmÿ krzÿwdamÿ, | gwaltem, blÿznÿenÿm*[2] | ÿ vdrączenÿm przeslado- | walÿ czÿebe, a nade wsz- | ÿczko szlowa potworne, | czÿaszke bÿczÿe, okruthne | mąkÿ, ktorÿmÿsz wsÿsczÿ | nÿeprzÿaczele twoÿ czÿe- | be przesladowalÿ ÿ bÿlÿ. | Proszÿe czÿe mÿlÿ panie | (*108*) Ihesu Chryste, ÿzÿebÿ mÿe ra- | czÿl wÿrwacz ode wszÿczkÿch | nÿeprzÿaczÿol moÿch, wÿ- | domÿch ÿ nÿewÿdomÿch, | racz mÿ dacz pod czÿnÿem* | moczÿ rąk twoÿch zaszczÿ- | czÿenÿe, otrzÿmanÿe ÿ | wÿeczne zbawenÿe, Amen. | Poszdrowÿon bądz etc. | Oczcze nas a Zdrowa Marÿa. | iij. O panie Ihesu Chryste, | stworzÿczÿelu szwÿata, | luczkego plemÿena spraw- | cza, ktoregoz zadna ÿsznoscz | prawdzÿwÿm szkonczenÿm | wyszlowÿcz nÿe moze, kto- | rÿsz nÿebo ÿ zÿemÿe w ra- | ku zatrzÿmasz, wspamietaÿ | (*v.*) na one gorzką bolescz, kto- | rąsz czÿrpÿal, gdÿ nÿewÿ- | ernÿ Zÿdowÿe naszwÿecz- | ssÿe racze ÿ naroszkosznÿ- | ÿszÿe nogÿ thwoÿe na | krzÿzu tąpÿmÿ gwozdmÿ* | przÿbÿÿalÿ, a gdÿs nÿe | bÿl zgodzon na wolą gÿch, | na dluzą ÿ na szÿrokoscz | czÿala thwego naszwÿecz- | ssego ku duram [3] na krzÿ- | zu przewÿerczÿenÿm bo- | lescz ku boleszczÿ naszwÿ- | ączszÿm ranam twoÿm | przÿdawalÿ, tako ÿzÿe | okruthnÿe ÿ nÿemÿloszcz- | ÿwÿe powrozmÿ rozczÿą- | galÿ na dluzą ÿ na szyrzą, | (*109*) aze wszÿczkÿ stawÿ ÿ zÿlÿ | czlonkuow twoÿch nasz- |

---

[1] Wyrazy „szkruchą z szercza moijego“ przekreślone. [2] = bluźnieniem. [3] = dziuram, czesk. daura, dura.

wÿączszÿch gwalthem | porwanÿ bÿlÿ. Proszÿe | czÿe naszlodszÿ mÿlÿ pa- | nÿe Ihesu Chryste przes nasz- | wÿączszą gorzką mąką | ÿ na krzÿzu bolescz ÿ roz- | mÿszlanÿe ÿeÿ, racz mÿ | dacz szwÿątą boÿazn | ÿ mÿloscz ku blÿznÿemu | memu, Amen. | Poszdrowÿon bądz etc. | Oczcze nasz a Zdrowa Marya. | iiij. O panÿe Ihesu Chryste, krolu | wÿecznÿeÿ* chwalÿ, | prawdzÿwÿ lekarzu lucz- | kego rodzaÿu, wspamÿe- | taÿ na nÿemocz ÿ na bo- | (*v.*) lesczÿ, ktoresz na wÿszokosczÿ | krzÿza, gdÿsz podnÿeszon | bÿl, we wszÿczkÿch stawÿch | thwoÿch ÿestesz czÿrpÿal, | tako ÿzÿe zadnÿ na szwem | mÿeszczÿu nÿe ostal bÿl | przesz porussenÿa, zadna | bolescz boleszczÿ thweÿ | rowna nÿe ÿest, ÿzÿe od | pÿethÿ nozneÿ aze do | wÿrchu glowÿ nÿe bÿlo | w tobÿe zdrowÿe naleze- | no, nÿ namnÿeÿsze mÿ- | eszczÿe* czÿala thwego | przes obrazenÿa, nad to | thÿch wszÿczkÿch ran bo- | lesczÿ nÿe pamÿetaÿącz, | bogu oÿczu modlÿlesz sze | (*110*) za twoÿmÿ nÿeprzÿaczel- | mÿ, rzekącz: Oÿcze od- | puszczÿ gÿm, ÿzÿe nÿe w- | ÿedzą, czo dzalaÿą. Przes | ta nÿewÿmowną laszką | mÿloszÿerdzÿa thwego | ÿ dla pamÿąthkÿ gorzkeÿ | mąkÿ thweÿ roszmÿszla- | nÿa, racz mÿ dacz namÿ- | loszczÿwszÿ panÿe Ihesu | Chryste, ÿzebÿ ta pÿamÿątka | roszmÿslanÿa thweÿ gorz- | keÿ mąkÿ bÿlabÿ mnÿe | moÿch wszÿczkÿch grze- | chow zupelne odpuscze- | nÿe, wszÿczkÿch zloszczÿ | oddalenÿe ÿ przeczÿw | dÿabelszkemu poduscze- nÿu | (*v.*) ÿ pokuszam ÿego czyala | ÿ dusse moÿeÿ szlussne ob- | ronÿenÿe, Amen. | Poszdrowÿon bądz etc. | Oczcze nasz a Zdrowa Maria. | v. O panÿe Ihesu Chryste, | zwÿerczadlo wÿecznеÿ | szwÿatlosczÿ, mądrosczÿ | boga oÿcza, wspamÿetaÿ | na oną rzewnoscz placzu | szercza twego, ktorąsz rze- | wnoscz mÿal, gdÿzesz z- | wÿerczadle naÿasznеÿsse- | go maÿestatu thwego wÿ- | dzal wÿbranÿch thwoÿch | przes gorzką mąka thwo- | ÿe przeszlane bÿcz ku | (*111*) wÿecznemu zÿwotowÿ, | a ÿzesz przesrzal wzgar- | dzonÿch zlÿch dla nÿew- | dzÿecznosczÿ gÿch bÿcz po- | tapÿone, przez glabokoscz | myloszÿerdzÿa twego, | ktorÿmze nam grzesnÿm | nadznÿm, w grzechoch | rospaczaÿączÿm, ÿestesz | lutoscz vkazal, a zwlascza | przes mÿloszÿerdzÿe, kto- | resz lotrowÿ na krzÿzu wÿ- | szącz, vkazal, rzekącz, dzÿssa | sze mną wraÿu bądzÿesz, | proszÿe czÿe mÿloszczÿwÿ | panÿe Ihesu Chryste, boze | moÿ, zstworzÿczelu moÿ, | (*v.*) odkupÿczÿelu moÿ, ÿzÿe- | bÿ raczÿl sze mną grzesz- | ną mÿloszÿerdzÿe twoÿe | vczÿnÿcz, bÿ mÿ raczÿl dacz | prawdzÿwą szkruchą szÿ- | ercza mego, dostateczne | wÿspowÿedanÿe, sluszne | a dostateczne za moÿe | grzechÿ pokutÿ wÿpel- | nÿenÿe, racz mÿ vkazacz | dacz* nÿnÿe ÿ godzÿnÿ sz- | mÿerczÿ moÿeÿ laszką | ÿ mÿloszÿerdzÿe twoÿe, Amen | Poszdrowÿon. Oczcze nasz. | vj. O panÿe Ihesu Chryste, | krolu namÿloszczÿw- | szÿ, przÿaczÿelu roskosznÿ, | wszÿstek ządaÿączÿ, wspa- | (*112*) mÿetaÿ na oną gorzkoscz | ÿ czÿaszkoscz, ktorąs mÿal, | gdÿsz od wszÿczkÿch przÿ- | aczÿelÿ ÿ znaÿomÿch | twoÿch opuszczon bÿl na | krzÿzu, nagÿ, vnądzonÿ, | przÿbÿtÿ wÿszÿal, gdesz* | przÿaczÿele ÿ znaÿomÿ | twoÿ przeczÿw tobÿe sta- | lÿ, a zadnÿ nÿe bÿl, ktorÿ- | bÿ bÿl poczÿessÿl, tÿlko | szama namÿloszczÿwsza | ma-

tuchna twoẏa, pan- | na Marẏa, przẏ skonanẏu | twoẏm bẏla ẏ wẏernẏe | stala, w korzkoszczẏ* dusse | szwoẏeẏ, ktorązesz vcznẏo- | wẏ twemu Yanowẏ sz- | wẏatemv poleczẏl, ẏ dalesz | (v.) ẏeẏ tegoz vcznẏa mẏasto | szẏebe, rzeknącz*: nẏewẏa- | sto, oto szẏn thweẏ, do | vcznẏa, oto matka thwo- | ẏa. Prosze czẏe namẏlosz- | czẏwszẏ Ihesu Chryste przez | on mẏecz bolesczẏ, ktorąs | ku matuchnẏe thweẏ | mẏal, wẏdzącz ẏą szma- | thną ẏ pelną bolesczẏ | pod krzẏzem stoẏączą, | racz mẏ lutoszczẏw bẏcz, | a wspomoz mẏe we w- | szẏthskẏch* szmątkach ẏ | w udrączẏenẏu czeleszn- | ẏm ẏ dusznẏm, racz mẏ | dacz poczessenẏe wszẏcz- | kego czassu szmatkow | moẏch, Amen. Poszdrowẏon. | Oczcze nas a Zdrowa Maria. | (*113*) vij. O panẏe Ihesu Chryste, | korono nẏewẏmow- | neẏ radosczẏ, ktorẏzesz | ẏest szkarb wszẏczkeẏ sz- | czaslẏwosczẏ, studnẏcza | ẏ początek poczẏessenẏa | nẏeprzeczẏrpanego mẏlo- | szẏerdzẏa, ẏenzesz zewn- | ątrzneẏ thweẏ mẏlosczẏ, | na krzẏzu wẏszącz, zawo- | lal: pragna, to ẏest ludsz- | kego zbawẏenẏa, pokor- | nẏe czẏe proszẏmẏ, zapal | a dopuscz nasząządzą | ku wszelknemu vczẏnku | doszkonalemu, a pragnẏe- | nẏe czelesznego pożąda- | nẏa, zapalenẏe ku szwẏecz- | kẏm rzęczam szwẏatá | (v.) tego lubowanẏa w nasz | zkaz ẏ vszmẏerz, Amen. | Poszdrowẏon bądz etc. | Oczcze nas a Zdrowa Maria. | viij. O panẏe Ihesu Chrẏste, | prawdzẏwa szwẏat- | losczẏ wẏerzączẏch w czẏe, | wẏeczna slodkosczẏ ẏ po- | czessenẏe pokornẏch sze- | rcz, nẏewẏmowna po- | czẏecho duszna, przesz | oną gorzkoscz zolczẏ sz o- | czthem, ktorąs dla nasz | na krzẏzu makẏ thwoẏeẏ napawan, daẏ nam | nadznẏm grzesznẏm | czẏalo ẏ krew twą nasz- | wẏaczszą czasu zẏwota | nassego wszẏczkego, a | (*114*) zwlaszcze* w godzẏna szm- | ẏerczẏ naszeẏ, dostoẏnẏe | przẏẏącz ku lekarstwu ẏ | poczẏessenẏu ẏ ku zdro- | wẏu czẏala ẏ dusz nasz- | ẏch. Vzẏcz tes nam, ẏze- | bẏ tẏmẏ szwẏątoszczẏa- | mẏ wszẏczkẏmẏ przesz | dostoẏne przẏẏeczẏ* gẏch | bẏlẏbẏchmẏ od wszẏczkẏch | przeczẏwnoszczẏ obronẏe- | nẏ, a bẏlẏbẏ nam przesz- | pẏecznoscz nẏewẏmow- | nego wesselẏa przed | oblẏcznoszczẏą maẏestatu | twego, Amen. Poszdrowẏon. | Oczcze nasz a Zdrowe* Maria. | ix. O panẏe Ihesu Chryste, czno- | tlẏwa moczẏ krolew- | ska, poczẏeszna radoszczẏ | (v.) duszna, wspamẏetaẏ na | oną bolescz vdrączenẏa | thwego, ktorąsz dla nasz | na krzẏzu czẏrpẏal, kedẏ | dla gorzkoszczẏ szmẏerczẏ | ẏ poszmẏwanẏa, ponaẏ- | grawanẏa ẏ blnznẏenẏa | vstawẏcznego zẏdowsz- | kego, gloszem welkẏm, | placzlẏwẏm, ẏakobẏ od | boga opusczonego* wo- | lalesz, rzekącz: Helẏ, Helẏ, | lamazabathanẏ, to ẏest | bozẏe moẏ, czemusz mẏe | opuszczẏl. Przes thą bolescz | vdrączenẏa thwego mẏ- | lẏ panẏe Ihesu, pokornẏe | czẏe prosze, ẏzebẏ nẏnẏe | ẏ vdrączenẏu* czassu godzẏnẏ | (*115*) szmẏerczẏ moẏeẏ nẏe | raczẏl mẏe opuszczẏcz, | panẏe bozẏe moẏ, stwo- | rzẏczelu moẏ, Amen. | Poszdrowẏon bądz etc. | Oczcze nasz a Zdrowa Maria. | x. O panẏe Ihesu Xryste, ẏen- | zesz ẏest początek ẏ | dokonanẏe, ẏednoscz ẏ | mocznoscz cznoth wszẏtkẏch, | pamẏetaẏ, ẏzẏe od wẏr- | chu glowẏ asz do nozneẏ | pẏethẏ dla nasz mąka- | mẏ

wyelkymy bylesz zra- | nyon, dla szyrokosczy y | wyelkoszczy ran twoych | naucz mye myly panye | Ihesu przes prawdzywą | (v.) laszką strzedz | szyrokego | przykazanya thwego, | a racz mye przyyącz w la- | szką twoyą, Amen. | Poszdrowyon bądz etc. | O c z c z e n a s z a Z d r o w a. | xj. O panye Ihesu Chryste, na- | wyssa dobroczy szw- | yątych thwoych y wye- | czne blogoslawyenstwo, | nyewymowna glabo- | kosczy myloszyerdzya | thwego, proszye czye | dla globokoszczy* ran th- | woych, ktorez przenyk- | naly byly koszczy nasz- | wyątsse wnatrznosczy | thwoych, yzyeby mye | (116) nadzną, grzeszną, w grze- | chach pogrązeną* wy- | norzyl a raczyl mye scho- | wacz w ranach naszwyącz- | ssych twoych od oblycza | gnyewu thwego, azye- | by przemynął gnyew | twoy, a myloszyerdzye | thwoye yzyeby mnye | bylo dano, Amen. | Poszdrowyon bądz etc. | O c z c z e n a s z a Z d r o w a. | xij. O panye Ihesu Chryste, yen- | zesz yest znamye yed- | nosczy, spoyenye laskaw- | ey myłosczy, zwyrczadlo* | prawdzywey yasznosczy, | wspamyetay na nyewy- | (v.) mowną wyelkoscz ran | twoych naszwyąthszych, | ktorymysz od wyrchu glo- | wy asz do pyąth noznych | thwoych zranyon byl, | a od zloszczywych Zydow | bylesz nyemyloszczywye | zdrapan, krwyą naszw- | yąthszą twoyą skropyon, | ktoryzesz nyewymowną | welyką bolescz w pany- | enszkym naszwyącz- szym | czyele twoym, z laszky | prawdzywey myloszczy | thwey, dla nasz czyrpyecz | raczyl. O namyloszczywszy | panye Ihesu Chryste, czozesz | (117) yesczye nad tho wszyczko | czynycz y czyrpyecz raczyl, | y czegoby byl yesczye nye | vczynyl, o namyloszczyw- | szy panye Ihesu pokornye | czye proszye, raczy thwoye* | naszwyątssą krwyą wsz- | yczky rany thwoye w szer- | czu moym popysacz, yze- | bych ya o nych rozmysz- | lala y na pamyącz szobye | vstawycznye bolescz y my- | loscz thwoye naboznye | przywodzyla, yzeby pa- | myątka ych zawzdy w zam- | knyenyu szercza mego by- | la, a bolescz mąky twoyey | (v.) naszwyątssye vstawycz- | nye rozmnozena* we m- | nye y myloscz odnowyo- | na byla, yzebych tako | w chale* y wzdyekowanyu* | aze do skonanya zywota | mego vstawycznye trwa- | la, azye* do czyebe zqdly- | wemu szkarbu wszyczkey | dobroczy wesselya nyewy- | mownego przyda, ktorez | my racz dacz myloszczywy | panye Ihesu Chryste w zywo- | czye moym, Amen. | Poszdrowyon bądz etc. | O c z c z e n a s a Z d r o w a. | xiij. O panye Ihesu Xryste, yen- | zesz rzeczon lew mo- | czny, krolu nyeszmyertelny | (118)[1] a nyezwyczozeny* [2], wspa- | myetay na oną bolescz | vdręczenya twego, na- | myłoszczywszy panye | Ihesu, ktorązesz czyrpyal, gdy | wszyczky moczy szyercza | y czyala twego yuze byly | vstaly, a szklonywszy glo- | wą twoyą z bolesczya rze- | klesz: Popelnylo szye yest. | Przesz thą bolescz vdręcze- | nya twego namyloszczyw- | szy panye Ihesu naboznye | czye proszye, szmylnyzye | szye nade mną nynye y | przy skonanyu zywotha | mego, gdy dussa moya | vdręczona bądze, Amen. |

---

[1] Między kartami 117—118 ślad jednéj karty wyciętéj. [2] = niezwyciężony.

(*v.*) Poszdrowẙon bąndz | namẙloszczẙwszẙ pa- | nẙe Ihesu Christe, ra- | cz bẙcz mẙloszczẙw | mnẙe grzesznеẙ, Amen. | Oczcze nasz a Zdrowa | Marẙa. Modlẙtwa xiiij. | O panẙe Ihesu Chri- | ste, ẙedzẙnẙ szẙnu na- | wẙssego boga oycza, ẙa- | sznoscz chwalẙ wẙobra- | zẙenẙa naturẙ ẙego, | wspamẙetaẙ na ono po- | korne twoẙe polẙczanẙe, | ktorẙmzesz bogu oẙczu | glossem wẙelkẙm dusse | (*119*) thwoẙe poleczẙl, rzekącz: | Boze oẙcze, w racze two- | ẙe poleczam ducha me- | go, a szklonẙwszẙ glową, | podlug czlowẙeczenstwa | szkonalesz, a tako na krzẙzu | przẙbẙtẙ wẙszalesz zdra- | panẙm, zlamanẙm, v- | marlẙm thwoẙm nasz- | wẙeczszẙm czele, s krwa- | wẙmẙ ranamẙ, z wẙplẙ- | waẙączẙmẙ krwẙe na- | drossẙ strumẙonmẙ*, z sẙ- | nẙm, szmẙertelnẙm oblẙ- | czem, ostrą, czẙrnẙową | koroną koronowanẙ, z ro- | zczẙągnonẙmẙ rakama*, | (*v.*) starganẙmẙ zẙlamẙ czlon- | kuow wszẙczkẙch, wnatrza | wszẙczkego, rzewnoszczẙą | placzu thwoẙch naszwẙ- | ąthszẙch oczu, z othworze- | nẙm vsth roszkosznẙch, | s przebodzonẙm bokẙem, | z rozkroẙonẙm szẙerczem | naszwẙąthszẙm thwoẙm, | s ktoregosz studnẙcza* szẙe- | dm koszczẙelnẙch szwẙą- | toszczẙ nam grzesznẙm | na odkupẙenẙe wẙplẙ- | nalẙ. O namẙloszczẙwszẙ | panẙe Ihesu Christe, kto- | rẙzes na takẙe okruthne | mąkẙ czẙaszke naszwẙe- | (*120*) ẙeczsse*, nẙewẙnne, panẙ- | enszke czẙalo thwoẙe | dla naszych grzechow | dobrowolnẙe wẙdal, du- | sse naszwẙąthssą thwoẙe | za nasz grzeszne nądzne | na odkupẙenẙe, na krzẙzu | wẙszącz, bogu oẙczu w ra- | cze poleczẙl, przesz thą | nadrossą nẙewẙnną sz- | mẙercz thwoẙą ẙ mocz | krzẙza szwẙatego, prosze | czẙe pokornẙe panẙe | Ihesu Chryste, oẙcze nẙewẙmo- | wnego mẙloszẙerdzẙa, | krolu wszẙczkeẙ chwalẙ, | racz mẙe wspomocz, pocz- | wẙrdzẙcz ku przeczẙwẙe- | nẙu dẙablu, szwẙathu, | (*v.*) czẙalu, ẙzẙebẙch szwẙatu | themu marthwa, vmarla | bẙla, tylko tobẙe samemu | zẙwa bẙla, a przẙ ostatecz- | neẙ godzẙnẙe wẙsczẙa | dusse moẙeẙ racz przẙ- | ẙącz k tobẙe dusse moẙe | pẙelgrzẙmuẙączą, Amen. | Poszdrowẙon bądz etc. | Oczcze nas, Zdrowas* Maria. | xv. O panẙe Ihesu Chryste, pra- | wdzẙwa mathẙczo* | rozmnazaẙącza, wspam- | ẙetaẙ na obfẙthe oblẙ- | wanẙe ẙ thweẙ naszw- | ẙąthsseẙ krwẙe wẙlanie, | ktorązesz s czẙala thwego | tako obfẙczẙe wẙlal, na | (*121*) krzẙzu wẙszącz, gdẙ bog* | twoy naszwẙączssẙ wlocz- | nẙą bẙl othworzon, s kto- | regosz krew ẙ woda obfẙ- | czẙe wẙlal, na krzẙzu wẙ- | szącz, gdẙ bog* twoẙ nasz- | wẙąthssẙ[1] wyplẙnala, tako | ẙzẙe namnẙeẙsza kropẙa | w tobẙe bẙla nẙe ostala, | na krzẙzu wẙszącz, bẙlesz | wẙszusson, czẙalo, koszczẙ | thwoẙe, wszẙczkẙ stawẙ | w sobẙe wẙlkoszczẙ* thwo- | ẙe[2] nẙe mẙalẙ. Przesz to | nadrosse thweẙ naszwẙ- | eczsseẙ krwẙe wẙlanẙe, | przes gorzką mąka th- | woẙe, przesz nẙewẙnną, | okruthną, szmẙercz ẙ przesz | (*v.*) thwoẙe naszwẙaczsse ra- | nẙ, proszẙe czẙe namẙlo- | szczẙwszẙ panẙe Ihesu Xryste, |

---

[1] „wijlal, na krzijzu wij- | szącz, gdij bog twoij nasz- | wijąthssij“ przekreślone. [2] „thwoije“ przekreślone.

zranÿ szlodkoszczÿą ran | thwoÿch naszwÿączssÿch | szercze moÿe, a zapal mÿe | ku mÿloszczÿ thwoÿeÿ, ÿ- | zÿebÿ lzÿ pokutÿ mÿlos- | czÿ thweÿ bÿlÿ chlebem | mnÿe we dnÿe ÿ w noczÿ, | racz mÿe k tobÿe zupel- | nÿe nawroczÿcz, yzebÿ | szÿercze moÿe tobÿe sza- | memu bÿlo mÿlÿm, lu- | bÿeznÿm, przÿbÿtkem w- | ÿekuÿstÿm, obczowanÿe | moÿe na tÿm placzlÿwÿm | padole ÿzebÿ lube a przÿ- | ÿemne tobÿe bÿlo, skona- | (*122*) nÿe zÿwota mego ÿzebÿ | tako chwalebne bÿlo, | abÿ po szkonanÿu zÿwota | mego czÿebe namÿlosz- | czÿwszÿ panÿe ze wszÿczkÿ- | mÿ szwÿątÿmÿ thwoÿ- | mÿ dostoÿna bÿch bÿla | czÿebe na wÿekÿ chwalÿcz, | Amen. Poszdrowÿon etc. | O c z c z e n a s z a Z d r o w a s* M a r ÿ a. | Thÿ modlÿtwÿ offÿe- | ruÿe tobÿe naszlod- | szÿ ÿ namÿloszczÿwszÿ | panÿe Ihesu Chryste, thweÿ | naszwÿeczsseÿ mÿloszczÿ | dzakÿ nÿewÿmowne | dawam za naszwÿąnszÿe* | ranÿ thwoÿe, dla wÿle- | nÿa* nadrosseÿ krwÿe | (*v.*) twoÿeÿ naszwÿeczsseÿ, | za chwalebną ÿ namÿ- | loszczÿwszą mąką ÿ gorz- | ką nÿewÿnną szmÿercz | thwoÿą, ÿ za wszÿczkÿ | dobrodzeÿstwa thwoÿe, | mnÿe grzeszneÿ z laszkÿ | thweÿ naszwÿątsseÿ | daneÿ, ku cztÿ* ÿ chwale | naszlodssego gÿmyena | thwego, na wÿekÿ chw- | alebnego, racz mÿ dacz | ÿ otrzÿmacz moÿ namÿ- | loszczÿwszÿ panÿe, ÿzÿe | czokolÿ bÿlo nÿedostoÿ- | nÿe a nÿenaboznÿe | (*123*) w tÿch ÿ w gÿnÿch mod- | lÿtwach moÿch, thweÿ | naszwÿaczsseÿ mÿloszczÿ, | przesz mÿe grzeszną | popelnÿono, racz mÿ | odpuszczÿcz a proszbą | modlÿtw moÿch racz | przÿÿącz, ÿ tesz we wszÿt- | kÿch dobrÿch vczÿnkach | racz mÿe pomnozÿcz, | ÿenze kroluÿesz z bogem | oÿczem na wÿekÿ wÿe- | kom, Amen. |

P o c z ÿ n a s z ÿ e m o d l ÿ t w a, a k t o | ÿ ą z n a b o z n ÿ m s z y e r c z e m | m o w ÿ n a k a z d ÿ d z ÿ e n, t e n | o t r z ÿ m a p ÿ e c z d a r u o w l a- | s k a w ÿ c h o d m ÿ l e g o b o g a: | n a ÿ- p ÿ r w e ÿ ÿ z ÿ e t r z ÿ d u s s e | (*v.*) z ÿ e g o p o k o l e n ÿ a b ą d ą z b a- | w ÿ o n ÿ, c z o m ÿ a l ÿ b ÿ c z p o t a- | p ÿ o n ÿ; w t o r ÿ d a r, ÿ s z t a k o | b ą n d z e c z ÿ s t o d g r z e c h o w, | t a k o* b ÿ l, k ÿ e d ÿ g ÿ o k r z c z ÿ o- | n o; t r z e c z ÿ e, ÿ s z t a k ą l a s z k ą | o t r z ÿ m a v b o g a, y a k o b ÿ | o n s z a m t ą m ą k ą c z ÿ r- p ÿ a l, | c z o ÿ ą w s z y c z ÿ m a c z e n n ÿ- | c z ÿ c z ÿ r p ÿ e l ÿ; c z w a r t h ÿ, ÿ- | z ÿ e t a k ÿ m o z e b ÿ c z w t a k ą | z ą d z ą z a- p a l o n, ÿ z ÿ e p a n | b u o g w s z y t k ÿ t h ÿ d u s s e, | z a k t o r e s z e* o n m o d l ÿ, z m ą k | w ÿ b a w ÿ; p ÿ ą t h ÿ d a r, a c z- | b ÿ t h e n c z l o w ÿ e k t e g o r o k u | a l b o m ÿ e s z ą c z a v m a r l, g d ÿ- | b ÿ p o c z ą l t a m o d l ÿ t w a m o- | w ÿ t z*, t e d ÿ ÿ e m u m ÿ l ÿ b o g | d a t a k ą o d p l a t ą, ÿ a k o b ÿ ÿ ą | (*124*) p ÿ ą t h n a s c z e l a t h m o w ÿ l | ÿ t r z ÿ m a l, k t o r a s z s z ÿ e t a k o | p o c z ÿ n a m o d l ÿ t w a:

Poszdrowÿonÿ bądz- | czÿe naroszkosznÿeÿ- | szÿe czlonkÿ [1] mego namÿ- | lszego odkupÿczela, pana | Ihesu Chrysta, na oltarzu

[1] Wyjątki z dziełka: „Pozdrawianie członków pana Jezusowych", wydanego późniéj w Krakowie u Unglera około r. 1530.

krzẏ- | za rospẏatee*. | Poszdrowẏona bądz glo- | wo nadostoẏnẏeẏsza tro- | nu panstwa, czczẏ ẏ chw- | alẏ, czẏrnową koroną | s czẏszączem* ostrego czẏr- | nẏa szklota ẏ krwẏą ob- | lana ẏ obnẏeczczona*. | Poszdrowẏon bądz nasz- | wẏąthssẏ mozku[1], od czẏr- | nẏa ostrego szklotẏ ẏ | (v.) zdẏurkowanẏ*. | Poszdrowẏonẏ bądzczẏe | nakrasse wloszẏ, w udrą- | czenẏu ossepanẏ ẏ otar- | ganẏ. | Poszdrowyono bądz sz- | lẏczne czolo, ktoremu szlu- | sza noszẏcz koroną tego | szwẏata wszeẏ chwalẏ, | na wszẏczkẏ stronẏ krw- | ẏą oblane. | Poszdrowẏonẏ bądzczẏe | oczẏ, ktoresczẏe szẏebe wẏ- | puszczẏalẏ ẏasznoscz bosz- | thwa, w bolesczẏach mą- | kẏ gorzkeẏ wẏlewalẏsczẏe | zlszẏ* gorzkoszczẏ. | Poszdrowẏon* bądzczẏe | (*125*) nadobrotlẏwszẏe vssẏ, od | szlow zẏdowszkẏch posz- | mẏewanẏm, vrąganẏm | ẏ bluznẏenẏm, ẏ przeko- | ramẏ ẏ bluznẏenẏm na- | pelnẏonẏe. | Poszdrowẏonẏ bądzczẏe | naczẏszczse nozdrze, kto- | reszczẏe czẏrpẏelẏ nẏe- | wẏmownẏ szmrod od | przewrothnẏch Zẏdow | barzo szkromnẏe. | Poszdrowẏono bądz bo- | ze oblẏcze mẏlosne, roz- | kwẏtaẏącze nad roszą, | ktoresz za nasz twarde | razẏ bralo. | Poszdrowẏonẏ bądzczẏe | wargẏ mẏloszne ẏ rosz- | (v.) kwẏtaẏącze, ktoreszczẏe za | nasz okruthne polẏczkẏ | bralẏ. | Poszdrowẏonẏ bądzczẏe | naslodsse vsta, ktoresczẏe | wolalẏ w bolesczẏ przed | gorzkoszczẏą mąk: Boze moẏ, | boze moẏ, czemusz mẏe | opuszczẏl. | Poszdrowẏon bądz naszw- | ẏąthszẏ ẏazẏku, ktorẏ prze- | chodzẏ wszẏczkẏ slodkoszczẏ, | ktorẏsz w bolesczẏ dla nasz | przẏlẏpal ku podnẏebẏe- | nẏu vst, dla pragnẏenẏa | ẏ w pragnẏenẏu vszchnẏenẏa. | Poszdrowẏon bądz | naszlodszẏ glosze, ktorẏsz | nad spẏewanẏe slodkẏe, | (*126*) angelszke wszẏtkẏch nẏebẏ- | osz, za nasz polozon w gorz- | keẏ mowẏe. | Poszdrowẏon bądz krtanẏu, | slodko brzmẏączẏ, dla nasz | przesz czẏaszke wzdẏchanẏe | vszchnale* ẏ omẏenẏalẏ*. | Poszdrowẏonẏ bądzczẏe | dzẏasla ẏ zambẏ, przed* ra- | zẏ z dzẏąsl wẏstapuẏącze. | Pozdrowẏonẏ bądzczẏe | czeluszczẏ naszlodsse, zolczẏą | ẏ oczthem napawane. | Poszdrowẏono bądz namẏ- | loszczẏwszẏ* wezrzenẏe Chrẏ- | stusza mẏlego, pelno dzẏ- | wneẏ czudnoszczẏ, ktorego | czudnoscz roskosznẏe karmẏ | ẏ wesselẏ angẏolẏ nẏebeske, | (v.) plwoczẏnamẏ zẏdowszkẏ- | mẏ oszkaradzone ẏ welẏ- | kẏmẏ razẏ nẏekztaltownẏe | vdzẏelane, tako ẏzẏe ẏed- | nemu wzgardzonemu ẏ | wẏrzuczonemu bẏlo wẏ- | dzano ẏ przẏrownano. | Poszdrowẏona bądz tẏ | rẏczẏerzka szẏẏo, czosz razẏ | czẏrpẏala ẏ przẏmowala | zaszẏkẏ od ręku zydowszkẏch. | Poszdrowẏone bądzczẏe | krolewszke pleczẏ, ktoresz | pod brzemẏenem szwẏąte- | go krzẏza szklonẏwszẏ szę, | nẏoszlẏszczẏe szwą zalosz- | ną mąką na szobẏe. | Poszdrowẏonẏ bądzczẏe | (*124 a.*) wẏ nablogoslawẏensze | ramẏona, na krzẏzu bar- | zo gorzko roszpẏathe, kto- | resz na kozdẏ czasz gotho- | wẏ szą przẏẏącz ẏ wzẏącz | mnẏe szẏna straczonego. | Poszdrowẏonẏ bądzczẏe | wẏ naszwẏączssẏe racze, | okruthnẏmẏ gozd-

---

[1] = mózgu.

mẏ przeklote. | Poszdrowẏonẏ | bądzczẏe boszke pẏerszẏ, | przes wzdẏchanẏe poząd- | lẏwe za nasz nẏeustawẏcz- | ne proszącze. | Poszdrowẏono bądz szercze | tego szbawẏczela, dawąẏącz | nawẏssẏ szkarb tego bost- | wa, ze wszẏtkẏch ssẏl meẏ | dusse dzẏaka tobẏe dawam | (*v.*) ẏ bądz pozdrowẏono, abo- | wẏem balszam wẏeczne- | go zbawẏenẏa ẏest nam | s czẏebẏe sczẏedrze wẏplẏ- | nął. Poszdrowẏonẏ bądz- | czẏe wnatrze ẏ mẏloszer- | ne wnątrznoszczẏ, przesz | ktore nasz nawẏedzẏlo | ẏest tho wẏscze s teẏ wẏ- | szokoszczẏ ocztzowskeẏ* cztẏ*, | ktorez wnątrznoszczẏ w | mącze za nasz pragnalẏ | ẏ vszchnalẏ. | Poszdrowẏon bądz boku | tego zbawẏczẏela, wlocznẏą | othworzonẏ a krwẏą ẏ | wodą oblanẏ, w tobẏe ẏest | wszẏtko zbawẏenẏe nasse | ẏ wszẏczka nawẏssa zap- | (*125 a.*) latha ẏ dokonanẏe szba- | wẏenẏa nassego. | Poszdrowẏon bądz czesz- | arszkẏ chrzẏpczẏe, bẏczo- | wanẏ na wszẏczkẏ stro- | nẏ, zranẏonẏ wszẏtek, | czẏalẏe* zlamanẏ, starga- | nẏ ẏ szepanẏ. | Poszdrowẏonẏ bądzczẏe | naczẏsczẏe ledwẏe* [1] rozk- | wẏtaẏącze, czẏstoszczẏą | obwẏązane, dla nasz prze- | paszane passem wzgar- | dzenẏa ẏ poszmẏwanẏa, | na wsze stronẏ obnazonẏ. | Poszdrowẏonẏ bądzczẏe | wẏ koszczẏ pana mego, | ktore zẏemẏe czẏaske dro- | gẏ dla nasz przebẏegalẏsczẏe. | Poszdrowẏonẏ bądzczẏe | (*v*) wẏ naszwẏączssẏe kolana, | w modlẏtwach tako vsta- | wẏcznẏe dla nasz szkla- | naẏącze, a w teẏ mącze | szą drzalẏ ẏ krwẏą zma- | czanẏ ẏ oblanẏ. | Poszdrowẏonẏ bądzczẏe | wẏ nogẏ nẏepokalone* | zadną makulą, ktoresz- | czẏe przẏebẏeglẏ ẏ prze- | wandrowalẏ tẏ wszẏcz- | kẏ drogẏ nassego wszẏ- | tkego vczẏessenẏa, okru- | thnẏmẏ gwozdmẏ przebẏte. | Poszdrowẏono | bądz bozẏe czẏalo, na szu- | bẏenẏczẏ szwẏątego krz- | ẏza wszẏtko okruthnẏe | wboleszczẏach ẏ w makach | (*126 a.*) roszczẏągnẏono, boleszczẏ | ẏ mącze poddano, mą- | ką ẏ boleszczẏą ogarnẏo- | no, wszẏczko krwẏą ob- | lano ẏ gorzkoszczẏą we- | lẏką napełnẏono. | Poszdrowẏona bądz na- | slachethnẏeẏsza dusso te- | go zbawẏczela Chrẏstusza | mẏlego, ku tobẏe ẏa wo- | lam z wnątrzẏ szẏercza | mego, bądz poszdrowẏo- | na a weszel szẏe na wsz- | elkẏ czasz, bo w tobẏe ẏest | wẏczẏsznẏona fẏgura | troẏcze szwẏąteẏ, oszwẏe- | czona thą szwẏatloszczẏą | bostwa, ktorasz bẏla wẏ- | puszczona z gẏaczthwa (*v.*) tego czẏala, z nẏewẏmlo- | wną* mẏloszczẏą twoẏą | ẏ napozodlẏwszą oczẏ- | wẏsznoszczẏą ẏestesz bo- | gu oẏczu tẏ wzẏawẏla, | a thą straczoną owczą | . . . . . .[2] dzẏwnẏm pozẏ- | szkanẏm ẏestesz zaszẏe | dal theẏ praweẏ racze th- | wego mẏlego oẏcza. | Poszdrowẏonẏ bądzczẏe | tesz wẏ naẏaszneẏssẏe | ranẏ, wszech drogego ka- | mẏenẏa szwẏetleẏsse*, nad | wszẏczko kamenẏe dro- | gẏe welebnẏeẏsze, szla- | chethnẏeẏsse ẏ krasznẏ- | eẏsse, wẏ szwẏatle kamenie | (*127*) drogo wẏelebne, wẏ | mẏloszne ranẏ mego | mẏlego pana, ktorẏmẏ | on bẏl okraszẏon, od pod- | eszwẏ nog szwẏch

[1] = lędzwie. [2] Miejsce próżne na jeden wyraz, siedm lub ośm liter.

asz | do wyrchu glowy szwey, | ktore mnye w moye szer- | cze wczyszną y wlepyą | tą mocz tey welykey my- | loszczy, yasz chwalye twe | wszyczky czlonky y modle | szye thwym wszyczkym | stawom, a w nych thwą | szwyąthą myloscz poszd- | rawyam, ya ye obeymu- | ye y czaluye thwe nasz- | wyątsse rany, ktorychesz | ty myly panye moy byl | (*v.*) pelen od pyąnth thwych | szwyątych nog asz do w- | yrchu glowy thwey, ya | moy myly panye dzaky | dawam thwey szwyą- | tey myloszczy ze wszycz- | key ządze mego szyercza, | za ty nyewymowny sz- | matky y boleszczy, ktore- | zesz ty myly panye myal, | gdy yedna rana drugą | przechodzyla w boleszczy, | y za thwoye szwyąthą | krew, ktorąsz thy tako | okwyczye z thwych ran | raczylesz wylacz dlya zba- | wyenya naszego. O ty | yedzyna poznawcza* | (*128*) mey oczywysznoszczy, day | my tho, aby wszyczky th- | woye rany muszaly bycz | yedno zapalenye thwey | myloszczy w mey dussy | y yedna ognyowa strza- | la, ktoraby me szyercze | tako moczno przestrzely- | la, yszby zadney rzeczy | czeszney w szobye zadzyr- | zecz nye mogla na wszel- | ky czasz, yedno tylko po* | yszby po tobye szamem | pragnalo, a nad tho ysz- | bych ya mocznym, gorą- | czym pożądanym czyebe | ku mnye z gwalthem | przyczyągnala, aby thy | w tem myly panye spra- | (*v.*) wyal wszyczky moye vcz- | ynky w yednem, przy- | gyemnem obyczayu mu- | ssalyby bycz vtwyerdzony, | a wszytky myszly ty szy- | ercza mego vstawycznye | w thwey chwalye musza- | lyby szwyeczycz rownye, | yakoby ony przes omycze | thwych szwyątych ran | byly okrassony. Tesz wsz- | yczky szlowa vst moych, | bo* thwoyey chwalye y | ku polepszenyu mego blyz- | nyego s taką szluszną vzy- | tecznoszczyą muszalyby | bycz dokonanye* prawa | staloscza na to ku thwey | (*129*) chwalye, y na to, aby moye | dusse* s twą myloszczyą | byla przyodzyana tako, ya- | koby yednym zwyązanym, | nyerozlączenym any roz- | dzyelonym* s tobą myly | panye byla zwyązana | na wyeky wyeczne w ch- | wale thwey, Amen.

Modlytwa o naszlodszym | gymyenyu Ihesus. |

O nadobrotlywszy | Ihesu, o nalaszkaw- | szy Ihesu, o namo- | czneyszy Ihesu, o nyeprze- | moszony Ihesu, o zwyczez- | ny Ihesu, o Ihesu, Ihesu, zwycz- | aszczo wyeczney szmyerczy, | (*v.*) o namadrszy Ihesu, o naro- | stropnyeyszy Ihesu, o Ihesu | szkarbye wszyczkey boszkey | mądroszczy, o namylosz- | yerdnyeyszy Ihesu, o nalu- | toszczywszy Ihesu, o naw- | czassnyeyszy Ihesu, o nalas- | kawszy Ihesu, o Ihesu, szynu | dzewycze panny Maryey, | pelny myloszczy y praw- | dy, racz bycz myloczyw* | mnye grzeszney podlug | wyelkosczy myloszyerdza | thwego. O nalaszkawszy | Ihesu, prosze czye przesz oną | krew drogą twoyą, ktorąs | raczyl za nasz grzeszne na- | dzne na oltarzu krzyza | (*130*) wylacz, aby omyl wszytky | zloszczy moye, a nyewz- | gardzay czyebe pokornie | proszączego, twoyeto ymye | Ihesu naszwyąthsze wzyw- | ayącze*, to ymye Ihesus, o | Ihesus, barzo szlodky* yest to | ymye Ihesus, o Ihesus, barzo | roszkoszny

ÿest to gÿmÿe | Ihesus, o Ihesus, barzo wspo- | magaÿączÿ ÿest, o nado- | brothlÿwszÿ Ihesu, ÿenzesz | mnÿe stworzÿl ÿ twą | nadrossą krwÿą odkupÿl, | nÿe dopuszczaÿzÿe mnÿe | bÿcz potapÿeną. ÿenzesz | mÿe stworzÿl z nÿzczego*. | To gÿmÿe naszwÿączssÿ | Ihesus wÿklada sze zbawÿczel, ¦ (*v.*) o nadobrotlÿwszÿ Ihesu nÿe | przÿepuszczaÿ mÿą na sz- | traczenÿe dla zloszczÿ mo- | ÿch, ÿzÿe mnÿe stworzÿla | wszechmoczna dobrocz th- | woÿa. O nadobrothlÿwszÿ | Ihesu racz vznacz tho, czo ÿest | we mnÿe thwego, a oddal | tho, czo ÿest nÿeprzÿaczÿel | dusse meÿ, ode mnÿe. O | nadobrothlÿwszÿ Ihesu racz | mÿ bÿcz mÿloszczÿw, po- | kąd czasz ÿest mÿloszÿer- | dzÿa twego, a nÿe potapÿ- | aÿ mÿe w dzÿen thwego | sządu barzo szrogego. O | nadobrothlÿwszÿ Ihesu, ÿe- | szlÿ ÿzÿebÿch ÿa zaszluzÿ- | la s tweÿ welkeÿ sprawed- | (*131*) lÿwoszczÿ mąką wÿcku- | ÿstą dla wÿelkoszczÿ grzÿ- | chow moÿch, ÿeszczÿe po- | kornÿe odzÿwam do [1] th- | weÿ wÿerneÿ sprawedlÿ- | woszczÿ ku thwemu welÿ- | kemu mÿloszÿerdzu a | nÿewÿmownemu, abÿ | mÿ raczÿl bÿcz mÿloszczÿw | ÿako oczÿecz mÿloszczÿwÿ | ÿ pan barzo lutoszczÿwÿ. | O nadobrothlÿwszÿ Ihesu, | ÿ ktorÿ badzÿe vzÿtek z | wÿlanÿa krwÿe nadrosz- | seÿ tweÿ, ÿestlÿ ÿa grze- | szna stąpÿe ku potąpÿe- | nÿu wÿecznemu, a wsza- | ko mÿlÿ panÿe vmarlÿ | chwalÿcz czÿebe nÿe bądą, | (*v.*) anÿ onÿ wszÿczÿ, ktorzÿ | stapuÿą do pÿekla, ale | mÿ tÿlko, ÿzÿeszmÿ zÿ- | wÿ. O namÿlosczÿwszÿ | Ihesu, o naszlodszÿ Ihesu, o | nalaszkawszÿ Ihesu, o na- | pokornÿeÿszÿ Ihesu, o na- | czyszczy* Ihesu bądz mÿ g- | rzesneÿ mÿloszczÿw. O | nadobrothlÿwszÿ Ihesu racz | mÿe przÿÿącz grzeszną | w lÿczbą thwoÿch wÿbra- | nÿch. O Ihesu zdrowÿe w- | szÿthkÿm w czÿe wÿerzą- | czÿm, o Ihesu zdrowÿe | wszÿczkÿm w czÿe duffa- | ÿączÿm, o Ihesu, thÿ ÿesz | szlodkÿ*odpuszczenÿe | (*132*)grzechow moÿch, szmÿ- | luÿ szÿe nade mną. O | Ihesu, szÿnu dzewÿcze pan- | nÿ Marÿeÿ, racz wlacz | w szercze moÿe, szluzebnÿcz- | kÿ twoÿeÿ Konstanczÿeÿ, | laszka thwoÿe, mądroscz | szwÿata, laszka nÿeobl- | udną, czÿstoscz ÿ pokora, | czÿrplÿwoscz szwÿeta | we wszÿczkÿch przeczÿw- | noszczÿach moÿch, ÿzÿe- | bÿch mogla dostatecz- | nÿe, prawdzÿwÿe, czÿe- | be szamego mÿlowacz, | w tobÿe szamÿm szÿe | kochacz, radowacz, rosz- | mÿszlacz, ÿzÿe z oÿczem | ÿ z duchem szwÿąntÿm | zÿwÿesz ÿ kroluÿesz w ÿe- | dnoszczÿ na wÿekÿ, Amen.

Dla staloszczÿ we wszÿtkÿm | dobrem ÿ dla sczasznego | szkonanÿa trzÿ Zdrowe Ma- | rÿeÿ* maÿą bÿcz mowÿo- | ne, ktore naszwÿathssa pan- | na Marÿa obÿawÿla ÿ | nączÿla szwÿąntha Mechel- | dÿsz [2], mowÿącz, tak mÿ sze | bądzesz modlÿla: |

Pÿrwsa Zdrowa Maria. | Wwszechmogącza pan- | no, nÿebeszka ÿ zÿem- | szka dzewÿczo, panno | Marÿa, prosze, ÿzÿe ÿako |

---

[1] „do" poprawione na „od". [2] Wyjątki z dzieła: „Liber gratiae spiritualis, visionum et revelationum b. Mechtildis".

bog oczÿecz podlug w- | szechmocznoszczÿ szweÿ | wÿelkoszczÿ czÿebe szobÿe | (*133*) na stolczu nawÿssÿm | poszadzÿl, abÿ mÿ vpro- | szÿla we wszÿczkÿch vczÿ- | szkach moÿch ÿ w mod- | lÿthwach moÿch mocz, | ktorą bądącz poszÿlona | ÿ vmocznÿona, abÿch nÿe | vstala w ktorÿchkolwÿe | pokuszach albo w przecz- | ÿwnoszczÿach, ÿzyebÿch | szÿe sprzeczÿwÿcz mogla, | a raczÿ przÿ mnÿe bÿcz | w godzÿna szmÿerczÿ | moÿcÿ, poczÿessaÿącz | ÿ wypądzaÿącz wszÿczka | mocz przeczÿwną, Amen. | Wtora Zdrowa Marÿa. | O namadrzsza* mÿstrzÿnÿ, | apostolszka dzewÿczo, | (*v.*) panno Marÿa, proszÿe czÿe, | ÿzÿe ÿako szÿn bozÿ po- | dlug szweÿ nÿewÿbada | neÿ mądroszczÿ przewÿ- | szoną nąką mądroszczÿ | ÿ rozumem czÿe mÿstrzÿ- | nÿą okraszÿl ÿ wszÿtka | napelnÿl, ÿzÿe nade w- | szÿczkÿ szwÿąthe wÿan- | czÿm* vznanÿm vzÿwasz | blogoslawÿeneÿ* troÿcze, | a ktorÿ tako wÿelką ÿasz- | noszczÿą czÿebe oszwÿe- | czÿl, ÿzÿe ÿakobÿ szloncze | szwÿeczącz, w moczÿ wszÿt- | ko nÿebo oszwÿeczasz, v- | prosÿsz mÿ we wszÿczkÿch | vczÿnkoch moÿch ÿ w mo- | dlÿtwach mądroscz, kto- | (*134*) rabÿ mÿe oszwÿeczÿla, | abÿch nÿe zbłądzÿla, abÿch | tesz nÿe bÿla zwÿedzona | ktoremkolwÿek bladem | od sprawedlÿwoszczÿ, a | w godzÿna szmÿerczÿ | moÿeÿ dussa moÿa sz- | wÿatloszczÿą wÿarÿ ÿ | boÿaznÿ ÿ vznanÿm | oszwÿecz, abÿ wÿara mo- | ÿa nÿewÿadomoszczÿą | albo ktorem zgladem* | nÿe bÿla kussona, Amen. | Trzÿeczÿa Zdrowa Marÿa. | O namÿloszczÿwszÿa po- | czÿessÿczelko nadznÿch, | dzewÿczo panno Marÿa, | proszÿe czÿe, ÿzÿe ÿako | duch szwÿąnthÿ z mocz- | noszczÿ szweÿ boszkeÿ | (*v.*) mÿloszczÿ zupelneÿ tobÿe | wlal ÿ ÿako szlodka, na- | pokornÿeÿsza ÿ namÿlo- | szÿerdnÿeÿsza vczÿnÿl, | ÿzÿe po mÿlem boze sz- | lodsza bądącz, mnÿe do- | brocz laszkÿ a mÿloszczÿ | racz vproszÿcz, ktorabÿ | mÿe poczÿessÿla we w- | szÿtkÿch szmathkach ÿ mo- | dlÿtwach moÿch, abÿch | nÿgdÿ nÿe bÿla przewÿ- | czozona* szmatkem albo | zaszmączenÿm, abÿch | nÿe vstala, a racz bÿcz przÿ | szkonanÿu moÿm, wle- | waÿącz dussÿ moÿeÿ sz- | macznoszczÿ boszkeÿ mÿ- | (*135*) loszczÿ, ktora tako barzo | nÿechaÿ przemaga, pa- | nuÿe we mnÿe, abÿ wsz- | ÿtka mąka szmatku ÿ | gorzkoszczÿ szmÿerczÿ bÿla- | bÿ mÿ szlodka, Amen.

Pan Ihesus w po'nÿedzalek | wÿelkonocznÿ nączÿl tÿch szlow w ewan'gelÿ | meszkaÿączÿch:

O iedzÿnÿ mÿlosznÿku | moÿ, dobrÿ mÿlÿ | panÿe Ihesu, meszkaÿ, pro- | szÿe czÿe, sze mną, bo dzÿen | zÿwotha mego szklonÿl | szÿe azÿe do weczora, me- | szkaÿ moÿ ÿedÿnÿ panÿe | sze mną, iako oczÿecz nalasz- | kawszÿ sz czorką szwoÿą, | (*v.*) rozdzÿelaÿącz sze mną | nÿebeszką dzedzÿna, kto- | rąsz mÿ kupÿl twoÿą | drogÿą krwÿą, ze wszÿcz- | kÿm dobrÿm, ktoresz mÿ | kolwÿek kupÿl 'za trzÿ- | dzÿeszczÿ ÿ za trzÿ latha, | tho mÿ wszÿczko raczÿ | dacz. Wtura* proszba: | Meszkaÿ sze mną yako | przÿaczÿel z przÿaczÿe- | lem szwoÿm nawÿer- | nÿeÿszÿm, a ÿako czlo- | wÿek, gdÿ wÿernego | ma przÿaczÿela, do nÿe- | go szÿe we wszÿtkÿm v- | czÿeka, w potrzÿebÿe | k nÿemu zawzdÿ przÿ- | staÿącz, takÿek* ÿ ÿa

do | (*136*) czẏebẏe, ktorẏ moẏ przẏa- | czẏel ẏestesz nade wszẏcz- | kẏ nawẏernẏeẏszẏ, zaw- | zdẏ przespẏecznẏe nẏe- | chaẏ bąda mẏala vczẏecz- | ka k tobẏe ẏ w nẏemoczẏ | moẏe ẏ wszẏtkẏ moẏe | szmatkẏ na czẏe spusz- | czẏam ẏ tobẏe polẏeczam, | bo thẏ wẏernẏe ku wszẏt- | kemu dobremu spomocz | mẏe raczẏsz. Trzẏeczẏa proszba: | Abẏ raczẏl sze mną meszkacz | ẏako oblubẏenẏecz z ob- | lubẏenẏczą, medzẏ ktoreẏ- | mẏ* zadno nẏe mozye | bẏcz rozdzẏelenẏe, alẏsz | szẏe w nẏemoczẏ rostawa, | (*v.*) alẏe nẏezlẏ ẏa zanẏemo- | gą, thẏ ẏestesz lekarz | navczenszẏ, a od wszelẏ- | keẏ nẏemoczẏ mẏe vz- | drowẏcz mozesz, a me- | dzẏ namẏ nẏechaẏ nẏe | bądzẏe zadnego rozdzẏe- | lẏenẏa, ale nẏechaẏ | bądzẏe wẏeczne złącze- | nẏe ẏ nẏerozdẏlne* spoẏe- | nẏe. Czwarta proszba: | Ieszczẏe czẏe proszẏe, abẏ | raczẏl sze mną mẏeszkacz | ẏako thowarzẏsz s tow- | arzẏssem wẏernẏm, | sz ktorẏch ẏestlẏbẏ ẏe- | den brzẏemẏe noszẏlbẏ, | natẏchmẏast drugẏ ono | (*137*) brzẏemẏe bẏerze ẏ sz nẏm | pospolu nẏesse, takẏesz ẏ | thẏ o naszlodssẏ Ihesu w- | szẏczkẏ brzẏemẏenẏa* sz- | mąthkuow ẏ nẏemoczẏ | moẏch sze mną mẏlosz- | ẏernẏe raczẏ noszẏcz, bo | wszẏtko mnẏe s tobą bą- | dze leko ku znoszẏenẏu, Amen. |

Poszdrowenẏe pana Ihesu- | ssowego szercza za kazdą | zameszkalocz, ktorego pan | Ihesus nączẏl: |

Poszdrawẏam kwẏth- | nącze ẏ mẏluẏącze szer- | cze naszlodszego mẏlosz- | nẏka mego, pana Ihesu | Chrysta, w boszkeẏ dobroczẏ, | (*v.*) ktora ona ẏest studnẏa | ẏ początek wszẏtkego | dobrego ẏ odkąd wszẏcz- | ko dobre pochodzẏ. | Poszdrawẏam thwe | przenaszlodsze szercze | boszke w okwẏthoszczẏ | wszẏczkeẏ laszkẏ, ktora | wẏplẏnala ẏ wẏplẏwa | ẏ wẏplẏnẏe nad wszẏt- | kẏ szwẏenthe ẏ dusse | zbawẏone. | Poszdrawẏam thwe | naszwẏąthsse szercze | w szkonczenẏu oneẏ szlo- | dkoszczẏ nalaszkawszego | szercza thwego, ktore | wẏekrocz* wyprẏsznąwszẏ, | (*138*) wlalo ẏ vpoẏlo dusse | moẏe strumẏenem th- | woẏeẏ boszkeẏ dobroczẏ | ẏ roszkoszẏ, Amen. |

Vczẏeczką, ktorą czlowyek | ma mẏecz w przeczẏwnosz- | czẏach do pana Ihesusza: |

Czo szẏe bogu w dussẏ | wẏerneẏ barzo lubẏ, kto- | ra szwego poczẏessẏenẏa | nẏe przeklada nad boszke, | bo szam Ihesus pan rzekl, | we wszelkẏm szmatku | nẏechaẏ przẏdzẏe do mnẏe, | a nẏechaẏ szẏe trzẏma | szercza mego boszkego, | ządaẏącz bẏcz poczẏesso- | na tham, a thedẏ ẏe na- | wẏekẏ nẏe opuszczẏe, a thẏ | (*v.*) wszẏczkẏ czẏrpẏenẏa | mẏloszczẏ moẏeẏ pole- | czaẏ, rzekącz: O mẏloszczẏ | them vmẏslem, kto- | remesz thẏ mẏe do szẏer- | cza boszkego przẏnẏosla, | thobẏe poleczam a prosze, | abẏ moẏe wszẏtkẏ prze- | czẏwnoszczẏ w nawẏsseẏ | wdzẏecznoszczẏ doszko- | naleẏ thamo naznaczẏ- | la, a we wszẏthkẏm szm- | atku ẏ w praczẏ o naszlo- | dsza mẏloszczẏ wspomozẏ | mẏe. |

A kẏedẏ czlowẏek w smatku | albo w przeczẏwnoszczẏ ẏest, | ma tak mowẏcz panu Ihe- | zussowẏ: |

(*139*) Chwalẏe czẏe o naszlod- | szẏ panẏe Ihesu w zlą- | czenẏu oneẏ chwalẏ, kto- | rąsz thẏ na krzẏzu v boga | oẏcza w mąkach twoẏch | chwalẏl, ẏ w oneẏ wdzẏecz- | noszczẏ, ktoreẏ szẏ* ẏemu | dzakowal, | ẏ zẏe czẏe ch- | czẏal dla zbawẏenẏa sz- | wẏata tako wẏelẏ czẏr- | pẏecz, ẏ w mẏloszczẏ, w ktoreẏ- | zesz thẏ wszẏtkẏ mąkẏ | rad ẏ chczẏącz* czẏrpẏal, | proszẏe, bẏ za moẏe czẏr- | pẏenẏe bogu oẏczu chwa- | la wẏdal. | Blogoslawẏonẏ ẏestesz | Adonaẏ, oẏcze pana nassego | (*v.*) Ihesu Xrysta, w ogrodzẏe nẏe- | ba, ktorẏsz vczẏnẏl nẏebo | ẏ zẏemẏe ẏ wszẏtko, czo | w nẏch ẏest, szlawnẏ ẏ | chwalebnẏ ẏ powẏszo- | nẏ na wẏek wẏekom, Amen. |

Kedẏ czlowẏek bẏwa w | czẏm oczẏąszon, v nog | moẏch nẏechaẏ szẏe po- | lozẏ, a tamo wszẏczko brzemẏe szwoẏe mnẏe | poleczaẏącz, ma szlozẏcz | ẏ ma mowẏcz tha mod- | lẏtwa: |

Wzglądnẏ, prosze czẏe | mẏlẏ panẏe, na mẏe | szlugą thwoẏe, panẏe | szwẏąnthẏ oẏcze, za ktore | (*140*) pan Ihesus Chrystus nẏe wąth- | pẏl rakom szẏe podacz | wẏnnẏm ẏ krzẏzową pod- | ẏącz mąką. A proszẏe, | abẏ raczẏl ogẏem[1] mẏlo- | szẏerdzẏa thwego na | mẏe wzglądnącz a oszw- | ẏeczẏcz dusse moẏe, abẏch | mogla vznacz ku czemu | ẏsz* takẏeẏ mẏlosczẏ, tosz | mẏ przẏhodzẏcz dopusczẏl, | abẏch tho dla chwalẏ | thweẏ ẏ wszẏtko mnẏe | przeczẏwne sczẏrpẏecz | pokornẏe mogla, Potẏm | wracze bozẏe ma szẏe | poleczẏcz cztaczt*[2] tha responsa: | Wẏpuscz panẏe mądroscz | (*v.*) sztolcza wẏelmoznosczẏ | twoẏ*, abẏ sze mną bẏla | ẏ sze mną robẏla, abẏch | wẏedzala, czo przẏyem- | nego ẏest przed tobą | na wszelkẏ czasz. V. Daẏ mẏ | mẏloszczẏwẏ panẏe stol- | czow thwoẏch thowarz- | ẏszka mądroscz, abẏ etc. | Chwala oẏczu ẏ szẏnu | ẏ duchu szwẏąntemv, abẏ etc. | A prosze moẏ mẏlẏ pa- | nẏe, abẏ twoẏa boszka | mądroscz, naprawẏczelka | ẏ spomozẏczelka moẏa | bẏla, abẏ tho poczẏesse- | nẏe na thwoẏe boszką | chwalą ẏ memu pozẏtku, | (*141*) i ku pozẏtku pospolẏtemu | moglabẏch sczẏrpẏecz, | do szercza mego masz przẏ- | stapẏcz. | O nẏedomnẏmane vmẏ- | lowanẏe laszkẏ, abẏ | szluga odkupẏl, szẏnasz | wẏdal. O dzẏwne mẏto, | ktorego waznoszczẏą ẏacz- | thwo szwẏata odkupẏo- | no ẏest, ẏ pẏeklo zlama- | no ẏest ẏ othworzona | ẏest nam vlẏczka krolew- | stwa nẏebeszkego. A prosze | o naszlodszẏ Ihesu, abẏ przes | mẏloscz boszkego szẏercza | thwego, ktorẏsz wszẏczkẏch | ludzẏ brzemẏona noszẏl, | abẏ vczẏnẏl brzemẏe szm- | atku | (*v.*) mego z wdzẏecznoszczẏą | ẏ z mẏloszczẏą. |

---

[1] „ogiem“ poprawione na „okiem“. [2] = czytając.

A tąko pan Ihesus szuka, kto | yemu szwoye szmątkÿ | poleqza, a w nÿm duffa, | mowyącz tak: |

Bostwo moÿe przezeg- | na czÿe, czlowÿeczenstwo | moÿe pothwÿerdzÿ czÿe, | mÿloszÿerdzÿe moÿe prz- | ÿmÿe czÿebe, mÿlosez | moÿa zachowa czÿe. |

Abÿ czlowÿek vszkarzal szÿe | na obczÿąząnÿe szwe przed | szamem panem bogem | ÿ ÿemu wszÿtko polÿczal, | rzekl pan Ihesus: |

Czlowÿek we wszÿtkÿm | szmatku do mnÿe tÿlko | (*142*) nÿechaÿ ma vczÿeczka, | a nÿkomu szÿe nÿechaÿ | nÿe szkarzÿ, ale mnÿe sza- | memu wszÿczko obrządze- | nÿe szÿercza szwego sz |' wÿernoszczÿą ÿ z dufanÿm | nÿechaÿ obÿawÿ, tego | ÿa w ÿego potrzebÿznach | nÿgdÿ nÿe opuszczÿe. A | ÿzÿe przÿeczÿwnoszczÿ ÿ | obczÿązÿenÿa ma wÿe- | dzÿecz czlowÿek bÿcz zna- | mÿona wÿbranÿa ÿ przes- | pÿecznoszczÿ, pan nasz Ihesus | Chrystus bÿl naczÿrplÿwszÿ | we wszÿczkÿch przesladowa- | nÿach ÿ w szmatkach szwo- | ÿch. takÿesz czlowÿek | ku wszÿtkÿm mąkam ÿ | (*v.*) krzÿwdam ma bÿcz go- | thow dla pana Ihesusa | laszkawÿe ÿe czÿrpÿecz. | Yako owcza, gdÿ na past- | wÿe ÿest, thedÿ czasto | wrzeszczÿ, ale kedÿ od | rzesznÿka na szubÿenÿ- | czą bÿwa wÿedzona, | thedÿ mÿlczÿ: thakÿesz | dussa wÿerna kÿedÿ | nÿe czuÿe zadnego ob- | czÿaszenÿa, mÿalabÿ sze | bacz, ale kedÿ szÿe szmą- | czÿ, lubo w czÿele lubo | w dussÿ barzo przespÿecz- | na ÿesth. A przetho wsz- | ÿtkÿ przeczÿwnoszczÿ, | ktore czÿrpÿsz, tak dussne | ÿako czeleszne, nÿe thobÿe | (*143*) alÿe mnÿe, ÿakobÿch ÿa | tho wszÿczko czÿrpÿal, tak | thÿ czÿrpÿ. | Abÿ czlowÿek to troÿe | v boga mÿal dawanÿe | ÿednego czassu, za ÿedna* |' szÿe modlÿla, zadaÿącz | wÿedzÿecz, czobÿ pan bog | od nÿeÿ nawÿeczÿ chczÿal, | dla ktoreÿ taką odpow- | ÿedz wzÿala: Thako szÿe | tha nÿechaÿ ma ku m- | nÿe, ÿako dzÿeczÿe, ktore | mÿluÿe oÿcza szwego a | zawzdÿ do nÿego przÿ- | bÿga*, abÿ czo wzÿalo, kto- | remu czokolwÿek oczÿecz | da, szÿedzÿe, ktore ÿego | mÿluÿe za wÿelką ÿ za | (*v.*) mÿlą rzecz chowacz bą- | dzÿe: takÿez ÿ ona zaw- | zdÿ do meÿ chwalÿ nÿe- | chaÿ wzdÿcha a wszÿcz- | ko, czo ÿeÿ dam, nÿgdÿ | za malo nÿechaÿ nÿe | mÿwa*, ale sz mÿloszczÿą, | z wÿelką wzdzÿącznosz- | czÿą* przÿąwszÿ, za wszÿ- | thko ma dzÿakowacz. | Wtore nÿechaÿ szÿe ma | ÿako oblubÿenÿcza, kto- | ra nÿe dla bogaczthwa | anÿ dla czudnoszczÿ bÿ- | wa wÿbrana ÿ mÿlo- | wana, ÿ do krolewstwa | szlÿcznoszczÿ bÿwa do- | wÿedzona: tako oblub- | ÿenÿcza wÿaczeÿ wdzÿe- | (*144*) cznaÿssa ÿ wÿernÿeÿ ÿ | wÿączeÿ mÿluÿącza | bÿwa nalezona sprawa, | ÿestlÿbÿ oblubÿenÿcza | albo dla nÿego sczÿrpÿecz | mussÿla*, z wÿeczszą czÿr- | plÿwoszczÿą znoszÿ, tha- | kÿesz ÿ ona thÿezeÿ* ma | wspomÿnacz, ÿakom ÿa | wdÿecznÿe* obral przed | szwÿathem stworzenÿm, | ÿakom drogÿem mytem | moÿeÿ krwÿe odkupÿ- | lem ÿą na to, na oszobną | mÿlosez ÿ thowarzÿstwa* | sobÿesz ÿą wezwal. A ÿako | przÿaczÿel ku przÿaczÿe- | lowÿ, ktorÿ wszythko, | (*v.*) czo ÿest przÿaczÿelowe, |

szwoÿe bÿcz mnÿma, ta- | kÿesz ÿ ona we wszÿth- | kÿm bozeÿ chwalÿ ma | sukacz, a ÿelÿe mozÿe, | nÿechaÿ ÿą mnozÿ, a | czo naprzeczÿwko panu | bogu ÿest, nÿkako row- | nem vmÿszlem nÿema | czÿrpÿecz. W tych wszÿth- | kÿch rzeczach ÿestlÿ ke- | dÿ oneÿ rzeczÿ, ktoreÿ | żąda, nÿe dostąpÿ albo | z welkeÿ laszkÿ albo po- | czÿessÿenÿa boszkÿego, | iszbÿ od thego na then | czasz bÿla oddalona, nÿe- | ma szÿe nathÿchmÿast | (*145*) szmącÿcz, anÿ dla kto- | reÿ mÿerzączkÿ onÿego* | nÿema dobrego ostacz, | albo szÿebe od boga opu- | szczoną nÿema szÿe do- | mnÿmacz, bo wÿernÿ | oczÿecz nÿe* takÿeÿ szÿno- | wÿ nÿe dawa, ÿestlÿ te- | go proszÿ, ktore ÿemu | nÿe szluzÿe dacz. A ÿako | nÿegdÿ oblubÿenÿecz szro- | goscz nÿektorą oblubÿe- | nÿczÿ vkazuÿe nÿe z mÿe- | rzączkÿ, ale dla ÿeÿ nau- | czenÿa: takÿesz ÿ pan bog | wÿernoszczÿ dusse chcze | doszwÿaczÿcz, nÿe ÿzÿebÿ | o nÿeÿ nÿe wÿedzal, ale | (*v.*) yzÿebÿ ÿą przed wszÿth- | kÿmÿ szwÿąthÿmÿ poch- | waleną* vczÿnÿl. | Iako czlowÿek ma mÿsz- | lÿcz, ÿzÿe przeczÿwnosz- | czÿą szą odzenÿm pana | Krÿstussowem, w ktorem | on chodzÿ, gdÿ czlowÿek | ÿest w uczÿązÿenÿu al- | bo w przeczÿwnoszczÿ, kto- | reÿ kedÿ ÿeden rasz ba- | rzo nÿe mogla, vkazal | szÿe ÿeÿ pan mÿlÿ Ihesus | w bÿalem odzÿenÿu o- | bleczonÿ, a ona dzÿwuÿ- | ącz szÿe panu, gdÿ wÿe- | dzÿecz żądala, czegobÿ | (*146*) tho chczÿal, rzekl do | nÿeÿ pan Ihesus: Othom | thweÿmÿ* makamÿ ÿ czÿr- | pÿenÿm przÿodzÿalem | szÿe. Iedna szÿostra w | ÿedno szwÿątho modlÿ- | la szÿe za Mechÿldÿsz, | a ÿsz bÿla nÿemoczna, vsz- | karzaÿącz szÿe mÿloszczÿ- | wÿe panu bogu, modlącz | szÿe a mowÿącz, czemu- | bÿ na mÿlosznÿczą szwoÿą | takÿe nÿemoczÿ dopusz- | czÿal, albo dopusczÿl szÿe | roznÿemocz, ktorąsz wÿe- | dzÿal vstawÿczną ÿ gorą- | czą na szluzbÿe szwoÿe | (*v.*) bÿcz zawzdÿ. Ktoreÿ pan | Ihesus rzekl: ÿzalÿ mÿ nÿe- | szlussÿe czÿnÿcz sz mÿlosz- | nÿczą moÿą, czo chcze | kochacz szÿe ÿ wesselÿcz | szÿe, kÿedÿ ÿa chczÿą, | bo czlowÿek kozdÿ, gdÿ | nÿe mozÿe, oblekam* szÿe | dussą ÿego, ÿakobÿ odze- | nÿm szlÿcznoszczÿ a tako | wesseloszczÿ* szercza me- | go. Stoÿe przed oÿczem | moÿm, dzÿakuÿącz mu | ÿ chwalącz go za wszÿth- | kÿ mąkÿ ÿ boleszczÿ ÿ | vdrączenÿa, ktore czÿr- | pÿeÿ* czlowÿek, | (*147*) iako czlowÿek ma mÿslÿcz, | ÿako vdzÿeczno ÿest | panu Ihesussowÿ, ÿsz dlÿa | nÿego czlowÿek przeczÿw- | ne rzeczÿ czÿrpÿ dobro- | wolnÿe, ÿakobÿ zaÿn | vmarl, tak mu tho ÿesth | mÿlo. Gdÿ thesz modlÿla | szÿe za ÿedna personą, | rzekl do nÿeÿ pan Ihesus: | Iestlÿ szÿe kto tak szmączÿ, | ÿzÿe szÿe mu wÿdzÿ, | ÿzÿebÿ radnÿeÿ vmarl, | nÿzlÿbÿ mÿal czÿrpÿecz | on szmąthek, ÿelÿ mÿ | krocz bądze offÿerowal, | mÿszlącz othÿchmÿasth | (*v.*) w nÿm trwacz, tele raz- | ow ono offÿerowanÿe | przÿmą, iakobÿ za mÿe | czÿrpÿal, Amen.

Nabozne roszmÿszlanÿe prz- | ed naszwÿethszą komunÿą | szÿedmÿorake: |

Napÿrweÿ | miloscz ÿ laszka rozpalona, | ÿsz nas tak vmÿlowal, | ÿsz z wÿelkeÿ laszkÿ sam | szÿebÿe nam w pokarm | dusznÿ

bo- | zẙego, czẙebẙe nẙechaẙ | szuka, czẙebẙe nẙechaẙ | naẙdzẙe, do czẙebẙe | szẙe nẙechaẙ kwapẙ, | k tobẙe nẙechaẙ przẙ- | bẙezẙ, w tobẙe nẙechaẙ | (*154*) rozmẙszla, o thobẙe nẙe- | chaẙ mowẙ, wszẙtko | nẙechaẙ dzala ku czczẙ |. ẙ chwale ẙmẙenẙu th- | wemu, sz pokorą, z rosz- | tropẙenstwem, sz mẙ- | loszczẙą, sz kochanẙm, | sz lathwẙoszczẙą* ẙ z dobrą | wolą, ze trwanẙm asz | do koncza. A tẙ bądz mẙ | zawzdẙ nadzẙeẙa moẙa | ẙ wszẙczko duffanẙ* moẙe, | bogaczthwa moẙą*, koch- | anẙe moẙe, wessele mo- | ẙe, radoscz moẙa, odpo- | czẙnẙenẙe moẙe, pokoẙ | moẙ, naszẙczenẙe moẙe, | vczẙeczka moẙa, wspomo- | (*v.*) zenẙe moẙe, mądroscz | moẙa, szkarb moẙ, w | ktorem mocznẙe a nẙe- | poruszenẙe nẙechaẙ | szẙe wkorzenẙ dussa | moẙa ẙ szercze moẙe, | na wẙekẙ wẙekuow, | Amen. |

Poszdrowẙenẙe pana | Ihesu Chrysta, ktorego on sam | nączẙl ẙednego nabozne- | go czlowẙeka, napomẙ- | naẙącz go, abẙ go tak zaw- | zdẙ poszdrawẙal, mowẙącz: |

Bądz posdrowẙon pa- | nẙe Ihesu Chryste, krolu | blogoslawẙonẙ, szlo- | wo oẙcza, szẙnu dzewẙ- | czẙ, baranku bozẙ, zba- | (*155*) wẙenẙe szwẙeta*, offya- | ro szwẙąta, szlowo w- | czolene* [1], wzdroẙu mẙ- | loszczẙ. | Bądz poszdrowẙon pa- | nẙe Ihesu Chryste, krolu blo- | goslawẙonẙ, wesselẙe | angelszke, chwalo szw- | ẙetẙch, wẙdzenẙe poko- | ẙu, bosthwo zupelne, | prawẙ czlowẙeczẙe, kw- | ẙatku ẙ owothczu* dze- | wẙczẙ. | Bądz poszdrowẙon pa- | nẙe Ihesu Chryste, krolu blo- | goslawẙonẙ, ẙasznosczẙ | oẙczowszka, kxẙąza po- | koẙu, vlẙczko nẙebeszka, | (*v.*) chlebẙe zẙwẙ, szẙnu | dzewẙczẙ,ządzẙe* czẙsto- | szczẙ. | Badz poszdrowẙon pa- | nẙe Ihesu Chryste, krolu *blo-* | goslawẙonẙ, szwẙątosz- | czẙ nẙebeszka, odkupẙe- | nẙe szwẙata, radoszczẙ | nasza, chlebẙe angelskẙ, | kochanẙe serdeczne, kło- | lu ẙ oblubẙencze dzẙe- | wẙcze matkẙ. | Bądz poszdrowẙon pa- | nẙe Ihesu Chryste, krolu blo- | goslawẙonẙ, drugo* [2] pro | sta, prawdo doszkonala, | odplatho nasza, mẙloszczẙ | nawẙssa, wzdroẙu laskẙ, | (*156*) pokoẙu trwaly, odpo- | czẙnẙenẙe prawe, zẙwo- | czẙe wẙecznẙ, szmẙlnẙ | szẙe nad namẙ, Amen. |

Modlẙtwẙ, ktore maẙą bẙcz | we mszą mowẙone, a | naprzod spowẙed* podlug | szwẙątego Augustina | przede mszą: |

Lutoszczẙwẙ ẙ mẙlo- | szẙernẙ, wẙelkẙ ẙ | straszlẙwẙ bozẙe, tobẙe | szẙe spowẙedam grze- | chow moẙch, tobẙe od- | krẙwam ranẙ moẙe, | thẙ dla nẙewẙmow- | neẙ dobroczẙ thwoẙeẙ | vzẙcz mnẙe nadznemu | (*v.*) lekarstwa, wszakosz thẙ | namẙloszczẙwszẙ panie | raczẙl rzecz: nẙe chczẙą | szmẙerczẙ grzesznego, | ale bẙ szẙe nawroczẙl, | a bẙl zẙw. Spowẙedam | czẙ szẙe, bocz nẙeprawẙ | a przewrothnẙ ẙest pr- | zed oblẙcznoszczẙą thwo- | ẙą zẙwoth moẙ, vpadl- |

---

[1] = wcielone. [2] = drógo, drogo.

wẏ- | targano, b r w ẏ ẏego brwẏ* | wẏrwanẏ, ẏego c z ẏ a l o | szwẏąnthe okruthnẏe z- | drapano. O dusso naẏmẏ- | leẏsza, tu szercze szwoẏe | (*178*) rozkrwaw, a zranẏ ẏ roz- | rzewnẏ, rozkwẏel a po- | rusz szẏe ku nabozenstwu. | Tesz masz baczẏcz, ẏako o c z ẏ | ẏego naszwẏątleẏsse za- | wẏązano szmẏerdzączą | szmatką; l ẏ c z e tesz masz | baczẏcz, ẏako ẏego lẏcze | naszlẏczneẏsze, na ktore | angẏole szwẏąnthẏ | zawzdẏ ządaẏą glądacz, | vplwano ẏ vpolẏkowa- | no*[1]; n o s z p o c z e s z n ẏ iego, | nosz ẏego szwẏąnthẏ szm- | rodem okruthnẏm napel- | nẏon; v s t a vsta* ẏego na- | prawdzẏwsze ocztem, zol- | czẏą napawane; b r o d a | yego navczczẏwsza wẏtar- | gano*; s z ẏ ą ẏego napokor- | (*v.*) nẏeẏsza possẏkowano ẏ | powrosz z lanczuchem okr- | uthnẏm vwẏązano; r a- | m ẏ o n a ẏego szwẏąthe roz- | czẏagnẏono; r a c z e ẏego | naszwẏąthsze, ktore stwo- | rzẏlẏ nẏebo ẏ zẏemẏe, | a gozdmẏ okruthnẏmẏ | przebẏto; p ẏ e r s z ẏ ẏego | naszlodsse, na ktorẏch mẏ- | lẏ szwẏąnty Ian odpoczẏ- | wal, a s tąẏ naszlodsseẏ stu- | dnẏcze mądrosczẏ bozeẏ | ẏest szẏe napẏl, tẏcz szą | okruthnẏe pẏeszczẏamẏ | ẏ palẏczamẏ tluczonẏ ẏ no- | gamẏ deptanẏ; z ẏ w o t h | ẏego naszwẏątssẏ okruth- | nẏmẏ pągamẏ ẏ mẏotla- | (*179*) mẏ ẏest szẏeczon; b o k ẏego | naszlodszẏ wloczną okr- | uthną othworzono; r a- | m ẏ o n a ẏego ẏ grzeb* ba- | rzo czẏaszkẏm krzẏzem v- | czẏązono; l o n o ẏego prze- | nasczẏszczẏe* obẏawẏono; | n o g ẏ ẏ r a c z e yego nẏew- | ẏnne barzo twardo do sz- | lupa przẏwẏązano, takesz | ku krzẏzu kẏlophẏ przẏbẏ- | ẏano, a tako od wẏrchu | glowẏ asz do pẏąth nẏe bẏ- | lo w nẏm czalego mẏescza. | O thẏ dusso naẏmẏleẏsza, | othworz szẏercze thwoẏe | a rozmẏszlaẏ tho wszẏtko | naboznẏe: thu nẏechaẏ | bedze twoẏ przẏbẏtek, th- | woẏa komora, twoẏ dom, | (*v*) thwoẏ grob, twoẏ nadro- | ssẏ szkąrb, abẏ szẏe w tob- | ẏe spelnẏlo to, czo mowẏl | pan Ihesus: Gdzẏe ẏest twoẏ | szkarb, tu twe szẏercze. | Daẏzecz tho panẏe mẏlẏ | Ihesu Chryste, a ẏestlẏbẏ szẏe | kto w tem rad obẏral, te- | dẏ mẏlẏ buog ẏego zach- | owa od nagleẏ szmẏerczẏ | ẏ od grzechu szmẏertel- | nego, od szwẏeczkeẏ szro- | mothẏ, a tu na tẏm szw- | ẏeczẏe da laszką szwą sz- | wẏąnthą, a potẏm da | ẏemu szlodke szkonanẏe | a po szmẏerczẏ wẏecznẏ | zẏwoth w krolewstwẏe | nẏebeszkẏm, ktorego racz etc. | (*180*) [2] Szwą szwẏetą mẏloscz | na thẏm szwẏeczẏe, ẏsz- | bẏch czẏe ẏa grzeszna szlu- | ga twoẏa na meẏ posz- | lednẏeẏ godzẏnẏe mẏlo- | szerdne thwe szwẏąnte | oblẏczeẏ* mogla wẏdzecz, | Amen. |

O d o s t o y n ẏ m p r z ẏ m o- | w a n ẏ u c z y a l a b o z e g o. |

Czo za vzẏtkẏ z dostoẏ- | nego przẏẏeczẏa bo- | zẏego czẏala nam przẏ- | chodzẏ*, na krotcze pod o- | prawẏenẏm koszczẏola | szwẏąntego chczą rzecz. | Napẏrweẏ tho dobre, ẏsz | mamẏ przẏ szobẏe oblẏcz- | (*v.*) noscz tego, ẏegosz twarz | pelna ẏest wszeẏ mẏlo- | szczẏ, bo gdẏsz bog oczyecz | nam szwego mẏlego szẏ- | na przẏącs

---

[1] = upoliczkowano. [2] Między k. 179—180 ślad jednéj karty wyciętéj.

dal, ẏakozbẏ | tho bẏlo, abẏ nam sz nẏm | wszego dobra nẏe dal. Ia- | kobẏ rzekl s. Pauel, ẏ ow- | szem wszẏczko dobre sz nẏm | nam da. Ta tesz szwẏatoscz | rozmnaza dar mẏloszczẏ | ku szẏlnẏeẏszẏ przẏẏem- | noszczẏ ẏ ku wẏątsseẏ go- | rączoszczẏ mẏloszczẏ bo- | zeẏ, bo ẏest ẏako wągl* | ognẏszthẏ, a ẏako kto ch- | leb czeplẏ s pẏecza wzẏą- | wszẏ ẏ gẏe pospolu s cz- | ẏeplem, rozmnaza tesz | (*181*) ilko* ku poszẏlenẏu mẏszlẏ | szwẏąthe ẏ cznothẏ, bo | szklanẏa ku vczẏnku dob- | remu ẏ oddala lenẏwst- | wo przesz slodkoscz mą- | droszczẏ, ẏako stoẏ pẏszano: | Panem de celo, chleb z nẏe- | ba dalesz ẏm, maẏączẏ | w szobẏe kazdą roszkosz sz- | lodkoszczẏ. Pod figurą te- | go szwẏąntego chleba szẏ- | nowe ẏszrahelsczẏ po- zẏ- | walẏ mannẏ z nẏeba | czterdzẏesczẏ lath. Tento | chleb dawa poszẏlenẏe | przeczẏwo szmączenẏu, | bo stoẏ pẏszano w Zalta- | rzu: Chleb szẏercze czlo- | wẏeczẏ* potwẏerdzẏ. |

(*v.*) Dwanaszczẏe vzẏtkow | wẏelebnẏch a szw- | ẏąntẏch przẏchodzẏ s p- | rzẏiaczẏa dostoẏnego | bozẏego czẏala, ẏesz mẏe- | nẏą doctorowe, szwẏą- | tego Pẏszma wẏkladacze, | dwanaczẏe* owocznow | drzewa zẏwotha stoẏą- | czego weszrzod raẏu, o | nẏch ẏest pẏszano w kxẏe- | gach taẏemnẏcz szwẏ- | ąntego Iana w posled- | nẏ capitule, przesz ktore | szẏe rozumẏeẏą dwa- | nasczẏe vzẏthkow bozego | czẏala, dostoẏnẏe przẏ- | muẏączego, a w tẏch | (*182*) wẏrszẏkach szẏe zamẏkaẏą: | Podpẏra, sczdwẏerdza*, rosz- | mnaza chleb szwẏentẏ; | Czẏstzẏ*, karmẏ, zẏwoth da- | wa; | Roznẏecza, wspomẏna, | złączą; | Pothwẏerdza, wẏarẏ cza- | leẏ na zẏemẏ grzech v- | mnẏeẏsza. Wẏklad tẏch wẏrss. | Izẏe bozẏe czẏalo pobudza | ku mẏloszczẏ bozeẏ, ws- | pomẏna to ẏest ku pa- | mẏeczẏ przẏwodzẏ mąka | Ihesu Chrysta mẏlego, pod- | pẏra [1] mąka Ihesu Chrysta mẏ- | lego[1], podpẏra, abẏ czlow- | ẏek nẏe upadl w grzech, | ku ktoremu vpadu gotow | (*v.*) iest podlug szweẏ krech- | koszczẏ, stwẏerdza ku | dokonanẏu vczẏnka dob- | rego, roszẏrza albo rozm- | naza nadzẏeẏe ku zbaw- | ẏenẏu, czẏsczẏ wszednẏe | szmẏertelne grzechẏ, a to | rozumẏeẏ o tẏch grzeszech, | ktorẏch nẏe pomnẏ a rad- | bẏ wszemẏ szẏlamẏ, rozu- | mem, wolą, pamẏeczẏą, | ẏsz szẏe spowẏedal, ẏako | kolẏ da szẏe na wspomnẏe- | nẏe personẏ, czaszu, mẏ- | escza, przẏczẏnẏ, thowarzẏ- | szthwa, opczowanẏa, kar- | mẏ then szwẏąnthẏ ch- | leb, tho czusz wnątrznẏm, | (*183*) dusznẏm vwesselenẏm | zẏwoth dawa, aboczẏm | szam mowẏ: Ya ẏestem | chleb zẏwẏ, ktho mẏe po- | zẏwa, badzẏe zẏw na wẏe- | kẏ. Roznẏcza, tho ẏest do- | bre vczẏnkẏ w gorączeẏ | mẏloszczẏ bozeẏ, ẏakobẏ | wrzączẏ spẏeszno ẏ we- | ssele dzẏala. Szlącza ten | szwẏąthẏ chleb, tho ẏest | z bogem mẏlẏm yeden | duch sz nẏm bądzẏe, iako | mowẏ Pawel apostol. | Pocztwẏerdza* ten chleb | szwẏąthẏ, to ẏest w wẏe- | rze mocznego dzala, cusz | wẏąncz, tu wẏarẏ moczneẏ | (*v.*) trzẏeba, bocz tho rzecz waz- | na, wẏszoka, trudna ku | dorozumẏenẏu, bo zapr- | awda wẏ-

---

[1] Wyrazy „pod | pijra mąka Ihesu Chrysta mij- | lego" przekreślone.

pÿszacz albo wÿ- | mowÿcz albo wÿmÿszlÿcz | czlowÿek nÿe moze, ale | tu wezmÿ szobÿe za po- | czÿecha on wÿrsz sz proszÿ: [1] | Quod non capis, quod non | vides, animosa firmat | fides preter rerum ordinem. | Tak szÿe wÿklada: Czego | rozumem nÿe ogarnÿesz, | czego oczÿma nÿe doszrz- | ÿsz, tho duszną wÿarą | moczno trzÿmaÿ, bocz | tu szą thaÿemnÿcze nad | rząd rzeczÿ stworzonÿch. | (*184*) Pÿszano w Klementÿnach [2], | w prawÿe duchownÿm, | bula papÿeska Clÿmÿen- | ta, o teÿ | szwÿątoszczÿ czÿa- | la bozego, ÿsz ÿest w nÿm | wszÿtka duszna slodkoscz, | iakobÿ chczÿal rzecz, yzÿe | mÿ* geÿ yeden nÿemo- | zÿe wÿmowÿcz. Tocz | yest konÿeczny szkarb, | konÿecznÿ testamenth, | tocz ÿest konÿeczne zwÿ- | ązanÿe mÿloszczÿ, gÿm- | sze Krÿstus Ihesus, bÿerącz | szÿe s tego szwÿeta do | oczcza szwego, gdy czasz | makÿ ÿego przÿblÿzal | szÿe, raczÿl szÿe mÿlosz- | (*v.*) czÿwÿe sz namÿ szlączÿcz, | mowÿącz ku apostolom: | Ządzą ządalem teÿ we- | czerzÿ wÿelkonocznej | sz wamÿ pozÿwacz, prze- | to abÿch wasz czÿm po- | darowal drzewÿeÿ, nÿz | bąndą vmączon. A czoz | nam chcesz dacz namÿl- | szÿ panÿe Ihesu? To wam | dam, czego bądzeczÿe ba- | rzo wdzÿecznÿ, bo bÿch- | czÿ wam dal nÿebo ÿ | zÿemÿe ÿ tho, czo w nÿch | ÿest, malÿ mÿ szÿe wÿ- | dzÿ dar. Bocz mowÿ s. | Augustin: Wolalbÿch | (*185*) bÿcz w pÿekle a boga | wÿdzÿecz, nÿzlÿ w nÿebie | a boga nÿewÿdzecz. O- | toczÿ ÿa szÿe wam da- | wam, wezmÿczÿe, pozÿ- | waÿcze, a tho gÿlekrocz | bądzeczÿe dzalacz, telekrocz | na pamÿątką moÿe dza- | laÿcze, a ÿa sz wamÿ ÿe- | stem pod tÿm kstaltem | chleba ÿ wÿna asz do | szkonanÿa szwÿata. Tu | dusso podnÿesz rozum, | bocz pamÿecz dzÿwna, pamÿecz zÿwÿącza, | pamÿecz roszkoszna, pa- | mÿecz szlodka, pamÿecz | napewnÿeÿsza, pamyecz | (*v.*) pomoczna, droga nade | wszyczkÿ szkarbÿ, pam- | ÿecz zbawÿenÿa*, pa- | mÿecz naszwÿąthssa, pa- | mÿecz wÿekuÿa, pam- | ÿecz na wÿekÿ pamÿeta- | yącza, pamÿecz wÿeleb- | na, pamÿecz wÿessyela, | pamÿecz wÿessyelu placz- | lÿwa, pamÿecz szmÿer- | czÿ szkazenÿą, pamÿecz | zÿwotha naprawenÿe | pamÿecz nasczodrsza, pa- | mÿecz nalepsa, pamÿecz | nawonneÿsza, pamÿecz | nawaznÿeÿsza, pamÿecz | cznoth, | pamÿecz szÿlÿ, | pamÿecz dobroczÿ, pamÿecz | (*186*) mądroszczÿ, pamÿecz pa- | nuÿączÿ* pelna ÿ pamÿe- | czÿ dostoÿna, aboczÿm | czlowÿeka szlachczÿ, ÿasz- | dobrzÿ, ÿasz lepszÿ, ÿasz | strzezÿe, ÿasz zaszlanÿa, | ÿasz oddawa, yasz odzÿ- | wa, ÿąsz wÿelbÿ, yasz v- | bÿela, yąsz vszwÿetla, | ÿąsz vmÿwa, pamÿecz | wÿszoka, pamÿecz szÿroka, | pamÿecz bezmÿerna, | pamÿecz zlez, pamÿecz | wessela, pamÿecz skarbu, | pamÿecz szkladu, pamÿ- | ecz nad mÿsl, pamÿecz | nad rozum, pamÿącz nad | ządza, pamÿecz nad pÿsmo, | (*v.*) pamÿetz nad ÿazÿk, pa- | mÿecz nade wszÿczko gÿn- | ne, pamÿecz, ÿąsz spra- | wÿa, yąsz leczÿ, pamÿesz*, | ÿasz zdrowÿe*, pamÿecz, | ÿasz zÿwÿ, pamÿecz, ÿasz | krzeszÿ, pamÿącz o nasz | początek, pamÿecz, ÿasz | konecz, pamÿecz wÿerze | wÿekuÿsznoszczÿ, w nÿeÿ- | zÿe nowÿna,

---

[1] = z prozy. [2] Constitutiones Clementinae.

w nyeyzye | starzyna*, pamyecz, w nyey- | zye bostwo, w nyeyzye | czlowyeczenstwo, pamyecz, | w nyeyze wyszokoscz, w n- | yeyze nyzkoscz yest, pa- | myecz gednoszczy, pamyecz | roszmaytoszczy, pamyecz | (*187*) ffundament wyernym, | nadyeya* boyączym szye | boga, milosez pokornym, | pamyecz od boga, pamy- | ecz ku bogu, pamyecz | o bodze, pamyecz przy | boze*, pamyacz*, yasz gro- | zy, pamyecz, yasz straszy, | pamyecz, yąsz waby, pa- | myecz, yasz vkazuye, pa- | myecz, yasz wodzy, pamy- | ecz, yąsz nawodzy, pam- | yecz, yasz przywodzy, pa- | myecz o thym, yąnzye* | nade wszyczko, w gymzye | wszyczko, pod gymzye | wszyczko yest, k temu ta | szwyąta pamyecz dowodzy, | (*v.*) pamyecz, yasz zatwarza, | yasz othwarza, pamyecz, | yasz yest szmyercz, yasz | yest zywoth. Ale czo pyo- | ro, albo mowa, albo ro- | zum o tym powyedacz | moze, iakoby rzekl: nyka- | ke nye staczy wypyszacz | o wyszokoszczy tey nasz- | wyąthssey szwyątoszczy. | Pomoz wyaro, pomosz | wyaro, pomosz wyaro, | nadzyeya pewna dzerzy, | myloscz gorącza dokona- | wa. O myly panye, o dzy- | wny nade wszelky dzywy | boze, czo za to dacz, czym- | czy tho oddacz, czymczy | (*188*) tho odwazycz, yzye prze | mye stworzenye thy | sthworzyczyelu, przye | mye szlugą thwą thy | gospodarzu, przye mye | bladną ty myly oycze, | thy, yemusz tronowe | panstwa szluzą, iemusz | szeraphinowe, cheruby- | nowye, iemu wszyczky | kory [1] y ierarchye angel- | szke szye dzywyą a na- | patrzycz szye nye mogą, | a patrząoz nany, nygdy | oyczu [2] nye zmruzą, abo- | czym by myaly szwyączy | tak dlugo boga nyewy- | (*v.*) dzyecz, czoby okem gnąl*, | bylaby gym mąka wyol- | ka s tego. Tocz yest zywoth | wyeczny, yako szamzye | pan Chrystus mowy, aby | czye vznaly bycz wyer- | nego boga a ktoregosz* | poszlal Ihesu Chrysta, nye mo- | gą szye naradowacz bez | nyedostatku, nye mogą | szye nadzywowacz besz | przestanka, nanyze pa- | trząoz, dzywuyą szye, ra- | duyą szye, wesselyą szye, | a wesseląoz szye, pozywa- | yą yego bostwa, dzaku- | yącz mu s tego, ysz szye | s czlowyekem raczyl tako | (*189*) szlączycz, tako zyednacz, aby | s tobą byl yedno. O ktoz | tho mozye thą to wyszo- | koscz ogarnącz, ktoby tą | glabogoscz* mogl przesze- | gnącz tey nyewymowney, | dzyzwney, bezmyerney | myloszczy? Moy tapy rozum | temu nye sprosta, tylko | wszelka szyla y mocz mo- | ya zumyeye szye asz do | vmglenya, mowyącz | s Pawlem apostolem: O | wyssokosczy bogaczthwa, | mądroszczy y vmyątnosz- | czy boszkey, yako nyeog- | arnyone szą szędy yego | a nyesczygnyone drogy | (*v.*) iego, a wszakoz bądącz ta- | ky wyelmozny pan, ra- | czy szye dacz czlowyekowy | szmyertelnemu przyyącz | w szakramyenczye nasz- | wyąthssym, ktoresz czya- | lo raczyl wydacz na czy- | eszke mąky, za wynną | nyewynny, za nyeczy- | stą czysty, za nyelutoszcz- | ywą namyloszyernyey- | szy, za szmrodlywą wo- | nyą nyebeszką, za plesz- |

---

[1] = chóry, łacińskie „chorus“, w średniowiecznéj łacinie „corus“.
[2] Litera *ij* w „oijczu“ przekreślona.

nẏwą szlodkoscz angel- | ską, za zẏemẏe grubą | szluncze* sprawedlẏwo- | szczẏ, za tharn czẏrnẏowẏ | drogẏ kwẏatek narosz- | kosznẏeẏszẏ, za czeladnẏczka | (*190*) dobrẏ gospodarz, za owczą | wẏernẏ pastẏrz, za nẏesz- | tateczną zwolenẏczka | naẏmadrszẏ mẏstr*, prawẏ | doctor, prawẏ papẏez, pra- | wẏ kaplan, za szluzebnẏczką | dobrẏ pan, za stworze- | nẏe stworzẏczẏel, a konẏecz- | nẏe za czlowẏeka bog | offẏarowal szẏe. O nado- | stoẏnẏeẏsza obẏato, o | slodka offẏaro, tocz o to- | bẏe szlodko mẏszlẏcz, sz- | lodko mowẏcz, szlodko | pẏszacz, o tobẏe naszlodszeẏ | wẏmącz*, slodko radzẏcz, | slodko kazacz, szlodko skla- | dacz, szlodko zẏwu* bẏcz, | szlodko w tobẏe vmrzẏecz, | (*v.*) szlodko o tobẏe Pẏszmo | czẏscz, slodko w tobẏe vsz- | nącz, slodko ẏescz ẏ pẏcz, | szlodko possczẏcz szẏe s to- | bą na puszczẏ, slodkẏ po- | koẏ w tobẏe, slodke vmą- | czenẏe dla czẏebe, slodka | nẏemocz na czẏele, slodke | szdrowẏ* pozẏczone od czẏe- | be, slodke wesselẏe w tobẏe, | szlodkẏ placz dla czẏebe, | szlodka sczesnoscz, szlodka | przeczẏwnoscz dla czẏebe | od ludzẏ, szlodka walka | s czẏartem*, s czẏalem, szwẏą- | tem, s pomoczą thwoẏą | szlodka druga*, szlodkẏ trud, | szlodkẏ szwar sz chrzechẏ*, | (*191*) szlodke odzẏenẏe, slodką | nagota, slodka zẏmnoscz, | slodka gorączoscz, szlodka | woda, szlodkẏ ogẏen, | szlodke powẏetrze, slodka | karmẏa, slodka robota, | szlodkẏ tesz szen, szlodke | vbostwo, szlodka nadza, | szlodke vdrączenie, slodkẏ | glod, konẏecznẏe* gorzkoscz | slodnẏeẏe w tobẏe, wszẏcz- | ka wonnoscz w tobẏe. Mẏ- | lẏ Chryste ẏ naẏmẏlaẏssẏ*, | namẏloszẏernẏeẏssẏ Ihesu | Chryste, boze moẏ, panẏe | moẏ, mẏstrzu moẏ, gospo- | darzu moẏ, stworzẏczelu | moẏ, yacz nẏe mogą lepẏeẏ | (*v.*) mowẏcz anẏ mẏszlẏcz | o tobẏe, ẏacz nẏemam | czo tobẏe przẏrownacz, | czo nad czẏe lepszego, | czo mẏmo czẏe krasznẏeẏ- | szego, pẏekosznẏeẏssego*, | czo nad czẏe drossego, czo | nad czẏe mądrssego, czo | nad czẏe welebneẏssego, | czo tako szẏlnego, czo ta- | ko mocznego, czo tako | zẏwego. ach! ach! czo tako | mẏlego, czo tako lubego, | czo tak czudnego, nẏe | mam, nẏemam tobẏe | dacz, tobẏe za to odwazẏcz. | Bo aczbẏch tesz mẏala | czo dobrego, ẏakoz mam, | (*192*) ale wszẏczko od czẏebe | mam, mam czẏalo, mam | dussą, rozum, wolą, pa- | mẏecz, pẏecz krassnẏch | szmẏszlow, oczẏ, vszẏ, | powonẏenẏe, mowẏe- | nẏe, rakoma wladnẏe- | nẏe, nogama chodzenie. | Zlota, srebra nẏemam, a tesz o nẏe nẏe dbam, bo | wszẏczkẏ skarbẏ thego | szwẏata nẏcz nẏe ẏszą* | przeczẏw thweẏ drogo- | sczẏ. Twoẏa zẏemẏe* ẏ | pelnoscz ẏeẏ, twoẏ ptaczẏ | na powẏetrzu, rẏbẏ w | morzu ẏ w ẏezorach, twe | okrągẏ nẏebeszke, twe | gwẏazdẏ, twe sluneczko | (*v.*) i mẏesząncz, twe gorẏ ẏ | laszẏ, twe wszẏczko stw- | orzenẏe. Czoz raczẏsz o- | de mnẏe moẏ naẏmẏ- | leẏszẏ panẏe? Czorko | moẏa, szlugo moẏa, daẏ | mẏ szercze twe! O na- | mẏlszẏ, roszkosznẏ ptaku | pellẏcanẏe, szercza me- | go ządasz, a ẏa ẏ tego | dacz tobẏe nẏe mogą bez | twego przẏspẏechu. Dzẏsz | szẏe vzkarzam przed to- | bą, o vznawcza wszẏtkẏch | szerdecznẏch taẏemnẏcz, | na me nadzne, vboge | zaszle szẏercze, azalẏ | moze czo dobrego mẏslẏcz | (*193*) besz czẏebe, azalẏ moze | czo do-

brego chczecz bez | czẏebe, azalẏ ono mo- | ze czo dobrego vmẏecz | besz czẏebe? Nẏe! ofseẏke, | a vczẏnku dobrego nẏka- | ke bez czẏebe. Pamẏe- | tam panẏe twe szlowa, | czosz mowẏl: Beze mnie | nẏcz dobrego vdzẏelacz | nẏe mozeczẏe. Znam to | moẏ mẏlẏ panẏe, ẏzecz | nẏe tẏlko nẏemam go | oddacz, ale tesz ẏ szama | szẏebe tobẏe dacz nẏe | mogą bez powodu th- | weẏ prawẏcze, besz | pomoczẏ laszkẏ thweẏ, | (*v.*) ktoraz ma podeprzẏcz | moẏe dobrowolenstwo | ku wszełkemu dobremu | vczẏnku. Oto ẏusz po- | kladam nẏnẏe w um- | ẏszle moẏm then na- | szwẏąthszẏ sacrament, | czẏalo thwe przẏyacz, | raczzẏe mẏe wspomocz | ẏ żądzą we mẏe roznẏe- | czẏcz mẏlẏ Chryste. Czekaẏą | czẏe żądze wszẏczkẏ du- | sse moẏey, abẏ raczẏł | nawẏedzẏcz przebẏtek | vbogẏ dusse meẏ, w th- | woẏch raku szmẏercz ẏ | zẏwoth, rozmnoz we | mnẏe chczenẏe dobre, | (*194*) abẏch ẏa tesz tego chcza- | la dobrego, czego thẏ | chczesz mẏecz po mnẏe. | *Tẏ to* zẏednaẏ, tẏ to sp- | raw, abẏ taka offẏera, | tako wełẏka obẏeta we | mnẏe nẏe zagẏnala, | abẏch bẏla stala, moczna, | w pokuszach czẏrplẏwa, | w przezpecznosczẏach abẏch | bẏla stateczna, abẏch bẏ- | la rozumna ku dobremu, | yako znasz lepẏeẏ mą | potrzeba ku zbawẏenẏu | memu. Tẏsz moẏa wẏa- | ra, tẏsz moẏa nadzẏeẏa, tẏ ẏesz moẏa radoscz, | thẏsz moẏa szẏla ẏ mocz, | (*v.*) tẏsz moẏa vczẏeczka, tẏsz | moẏe stwẏrdzenẏe, tẏ | moẏa korona, tẏ moẏa | chwala, weczny bozze Ihesu | Chrẏste. | Widẏ mẏ szẏe*, yzẏe nẏe | ẏako mozemy dem- | nẏmanẏe mẏecz, abẏch- | om bozą mẏloscz mẏelẏ, | a to s tego naẏpẏrweẏ mo- | wẏącz o tẏmto czlowẏe- | czẏe, ẏenze w grzechẏ v- | padl bẏl czẏaske ẏ rozma- | gẏte. Malẏ bolescz, szkru- | chą, zaloscz za przemẏna- | le grzechẏ a wẏspowẏe- | danẏch*, gẏmẏszboga roz- | gnẏewal, tocz ẏest znamie | barzo dobre, a takẏmzẏe | (*195*) mẏloszczẏwe lato y kaz- | de prawdzẏwe odpustẏ | barzo pomoczne ẏ vzẏ- | teczne, gdẏez* mowẏą | lẏstẏ papẏezke, bulẏ: | Spowẏedaẏączẏm szẏe | a szkrussonego szercza da- | wamẏ zupelne grzech- | om odpuszczẏenẏe ẏ rosz- | grzessenẏe od wẏnẏ ẏ od | mąkẏ. Wtore znamẏe, ẏzesz | w laszcze bozeẏ a dostoẏnie | czẏalo bozeẏ* przẏmẏesz, | maszlẏ stalẏ vmẏsl, abẏ | daleẏ grzechu nẏe pow- | tarzala. To masz dwoẏe | znamẏe laszkẏ bozeẏ. | Trzẏeczẏe znamẏe, maslẏ | roszkosz w poszluchanẏu bo- | (*v.*) zẏego szlowa, albo w- | kazanẏu albo w rzeczẏ | o bodze, czo wẏe, ẏsz tho | prawẏe mẏluẏe, rad | slẏssẏ, gdẏ mowẏą o | mẏlẏm bodzẏe*, a ẏego | slow rządnẏe poslucha | ẏ ẏe baczẏ. Czwarthe | znamẏe mẏloszczẏ bo- | zeẏ, ẏestlẏ czlowẏek go- | tow ku dobremu dzalu | bozemu, bo mẏloscz pro- | zna bẏcz nẏe moze, ale | czẏnẏ dobre vczẏnkẏ, ẏe- | stẏ prawa mẏloscz, a | paklẏ nẏe czẏnẏ dobrẏch | szkuthkow albo dobre- | go dzala, nẏe ẏest praw- | dzẏwa mẏloscz. | (*196*) Pẏąthe znamẏe: Malẏ | czlowẏek szmączenẏe | s tego, kedẏ wẏdzẏ albo | *szlẏssẏ*, ẏsz szẏe komu du- | chowna szkoda stanẏe, | to ẏest ẏsz vpadl w grzech, | albo yestlẏ ma wesselẏe | ẏ radoscz, kẏedẏ szẏe *kto* | *pomnaza* w dobrẏch v- | czẏnkach, w dobrẏm zẏw- | oczẏe. Bo kto nẏe zaluẏe | przẏkodẏ* zleẏ szwego blẏz- | nẏego, nẏe ẏest

w nÿm | mÿloszÿerdze bozÿe. | Drugÿ* znamÿe. | Wÿanczsze ÿ doszko-
nal· | szÿe, szą ta znamÿona mÿ- | loszczÿ bozeÿ. Pÿrwsze | (*v.*) zna-
mÿe ÿest, kedÿ czlo- | wÿek czasto szwe szom- | nÿenÿe sprawedlÿ-
wÿe | rozsządza ÿ strussawa*, | a tak ÿako zlotho prze- | plawÿa
w ognÿu szom- | nÿenÿe nÿe tÿlko szmÿ- | ertlne* ale ÿ wszednÿ |
grzechÿ, bo wszednÿ grz- | ech przÿeczÿwÿa szÿe | gorączoszczÿ mÿ-
loszczÿ, | aczkolÿ z mÿloszczÿą pos- | polu stogÿ. Druge zna- | mÿe
ÿest, kedÿ czlowÿek | ma w szobÿe ÿawne a | wÿdome ÿ nÿeÿako
od | dawnego czassu vmnÿ- | eÿszenÿe ządzÿ szwÿącz- | (*197*) keÿ
ÿ czelesznеÿ. Trzÿe- | czÿe znamÿe ÿest, kedÿ | czlowÿek polepsza
szÿe | wolÿ, w rozumÿe, w pa- | mÿeczÿ ÿ w gÿnszych w- | natrz-
nÿch szmÿszlach, | dusznÿch szÿlach, to zna- | mÿe ÿest wÿdzÿmÿ-
szÿe* | mÿloszczÿ czthwÿrdzoneÿ*, | a nawÿączeÿ po przÿÿe- | czÿu
czÿala bozego. | Czwarthe znamÿe ÿest, | kedÿ rządnÿe ÿ pÿlnÿe |
czlowÿek chowa przÿka- | zanÿe boze podlug* ÿa- | ko mÿloszczÿwÿ
pan Ihesus | Christus mowÿ: Kto mÿ- | luÿe mnÿe, bądzÿe chowacz |
(*v.*) me przÿkazanÿe | Pÿąthe znamÿe ÿest, | kedÿ czlowÿek ma
wza- | wÿenÿe*[1] bozÿch szkrÿtÿch | rzeczÿ ÿ prawdÿ, podlug | yako
pan Chrystus szam mo- | wÿ: Yusz nÿe bąde wasz | zwacz szlugamÿ
ale przÿ- | aczelmÿ, bom wam wsz- | ÿtko obÿawÿl, czom szlÿ- | szal od
oÿcza mego. | Znamÿe laszkÿ bozÿeÿ. | Dokonaną mÿloscz, ta- | ko
wÿdzÿ mÿ szÿe po- | dlug rzeczÿ ÿednego | doctora poznacz moze, |
ÿestlÿ kto kotow* vmrzecz | dla zbawÿenÿa szwego | (*198*) blÿznÿego,
nasladuÿącz | Ihesu Chrysta, mÿlego pana, | w tÿmto przÿkladzÿe. |
A to pÿrwsze znamÿe, | mÿluÿelÿ kto szwe nÿe- | przÿaczÿele a gÿm
dobrze | czÿnÿ. Trzeczÿe* znamÿe | mÿloszczÿ bozÿeÿ, ÿsz bo- | ga
mÿluÿe, ÿestlÿ czÿr- | plÿwÿe ÿ szmÿernÿe w- | szÿczkÿ przeczÿ-
wnoszczÿ | dla boga mÿluÿe[2] a nÿe- | wÿnnÿe czÿrpÿ, mowÿe | nÿe-
wÿnnÿe, bo kto szÿe | przewÿnÿ, nÿema od- | platÿ, ÿako czartho-
wÿe, | zlodzeÿe czÿrpÿą, ÿsz szą | wÿnnÿ. Tele masz szwÿą- | (*v.*)
toszczÿ, gÿle czÿrplÿwosczÿ, | ÿako szą bÿlÿ apostolowe, gdÿ ÿe vbÿ-
czowano na | rathuszu w Yeruzalem, wÿ- | szlÿ z radoszczÿą, ÿsz
bÿlÿ | dostoÿnÿ czÿrpÿecz prze | boze gÿmÿe. Cawarthe | znamÿe do-
szkonaleÿ mÿ- | loszczÿ bozeÿ, ÿestlÿ gotow | wszÿczko opusczÿcz
a pana | Ihesusza w ubostwÿe naszla- | dowacz, ÿako szą dobrzÿ, |
wÿernÿ zakonÿczÿ ÿ zako- | nÿczkÿ, nÿcz wlosznego | nÿemaÿącz.
Pÿathe zna- | mÿe, nÿe bogÿlÿ szÿe nÿ- | kogo, ÿedno szamego mÿ- |
(*199*) lego boga boÿaznÿą szÿ- | nowszką, a to czÿnÿ czÿ- | ste szo-
mnÿenÿe, bo mo- | wÿ apostol: Wÿganÿa z | dusse boÿaznÿ prawa |
boza, mÿloscz ÿ laszka ÿe- | go. Szoste znamÿe la- | szkÿ bozÿe, malÿ
czlow- | ÿek welÿkÿe, glabokÿe | ÿ wnatrzne dusznе w- | zdÿchanÿe
w naboznÿm | na modlÿtwÿe rozmÿsz- | lanÿu o mÿlem panÿe | Ihesu-
sze, w ÿego wszÿtkÿm | zÿwoczÿe, a nawÿączeÿ | o ÿego gorzkeÿ,
welÿkeÿ | mącze. Szuodme zna- | mÿe laszkÿ bozÿeÿ, malÿ | (*v.*) czlo-

---

[1] = wzjawienie, objawienie. [2] „mijluije“ przekreślone.

wÿek gorącą ządzą, | ktorą rządnÿe czÿągnÿe | mÿszlą w szwÿrchowne | dobre, to czusz w boga sza- | mego wszechmocznego. | Osme znamÿe, kÿedÿ | czlowÿek mÿeszkaÿącz w | czÿele na tÿmto nadzNÿm | szwÿeczÿe, ÿakobÿ mdlal | a ÿakobÿ tesznÿcze maÿącz, | w tÿch przÿemÿenÿuÿą- | czÿch czesznÿch rzeczach, | mowÿącz szwÿątÿm Bÿer- | nartem:. Ach! bÿ* ale nÿe- | trzÿeba gÿescz, anÿ pÿcz, | anÿ spacz, ÿednobÿ rÿch- | leÿ z bogem krolowacz. | Dzÿewąthe* znamÿe, kÿe- | dÿ czlowÿek czekaÿącz | (*200*) koronÿ nÿebeszkeÿ, tesz- | nÿ szobÿe bez thowarzÿ- | stwa angelszkego ÿ onÿch | mÿlÿch szwÿąnthÿch, | mÿesczÿanow nÿebesz- | kÿch, ktorzÿsz nasz ząda- | ÿą barzo szobą mÿecz w- | towarzÿstwÿe. A przeto | czasto mowÿ dussa taka | czasto* z Yopem szwÿątÿm: | Tedet animam meam vi- | te mee, theszno dussÿ | meÿ w zÿwoczÿe albo | w czÿele tÿm, bo gdÿ ten- | to przemÿennÿ zÿwot | pocznÿe teszknÿcz, thedÿ | boza oblÿcznoscz pocznÿe | slodka bÿcz. Dzÿesząthe | znamÿe, kedÿ dussa ÿakobÿ | (*v.*) przes czÿala bÿla, zapom- | nÿ wszech szwÿeczkÿch | rzeczÿ ÿ wszelkeÿ zewn- | ątrzneÿ poczÿechÿ, wÿ- | chodząncza | precz mÿszla, | bo gdzÿe ÿest zachwÿczo- | na nad gÿne mÿloszczÿ, | nÿegdÿ ÿakobÿ pÿaną | dusse czÿnÿ, w nÿeÿakÿm | zapomnÿenÿu albo nÿe- | pamÿeczÿ, a nÿegdÿ czlo- | wÿeka tako przemÿenÿ, | ÿzÿe takÿ szam szÿebe | nÿe czuÿe, anÿ nÿgednÿ | rzeczÿ, ÿasz ÿest na szwÿe- | czÿ. Takÿ bÿl bratr* Egi- | dius, laÿk szwÿetÿ, takÿ | bÿl s. Ffranczÿssek, takÿ | (*201*) bÿl s. Bÿernart ÿ wÿelÿ | gÿnszÿch bogomÿsznÿch*, | tym vczÿesznÿm znamÿe- | nem darowanÿ od mÿ- | lego boga, ÿesczÿe za ÿch | zÿwota bądączÿ na szw- | ÿeczÿe. Mowÿ o szobÿe | s. Pauel: Zÿw ÿestem, ale | ÿusz nÿe ÿa, zÿwÿe za- | gÿste we mnÿe Chrystus. | Tocz szą znamÿona, przes | ktorez domnÿmacz szÿe | moze czlowÿek, ÿsz ÿest | w laszcze bozeÿ ÿ w mÿ- | loszczÿ, gdÿ nÿektore | z nÿch vzna w szobÿe | bÿcz, a wszakoz szÿe w tÿm | nÿe uprzespÿeczacz, ale | zawsze szÿe bacz, a bogu | (*v.*) s tego dzÿekowacz, ÿ ÿego | szwÿątheÿ mÿloszczÿ w- | szÿczko poleczacz a nÿwcz- | ÿm w szobÿe nÿedufacz, | bo konecznÿ sząd bozÿ | szkrÿtÿ ÿest. |

Po przÿÿeczu czÿalo* boze- | go iako szÿe mÿecz. |

Yako* czlowÿek ma szÿe | mÿeez po przÿÿeczu | bozego czÿala, yusz chozą | mowÿcz, bo nÿe doszÿcz | w tÿmto, abÿ czlowÿek | k temu (pokarmu szÿe | przÿprawÿal, podlug | czÿala chądogo, boczÿm | mowÿ szwÿąntbÿ Aug- | ustin: Y czoz przÿprawÿasz | załądek* albo ząbÿ wÿ- | (*202*) mÿwasz ku przÿÿeczÿu | teÿ szwÿątoszczÿ. Wÿerz | a przÿalesz pana boga, | ÿakobÿ rzekl, przÿpraw | szÿe cznotamÿ ÿ mÿlo- | szÿerdnÿmÿ vezÿnkÿ ro- | zumnÿe, a ządlÿwÿe a | mądrze, pamÿetlÿwÿe | a nÿe nÿedbale, a nÿe | drzemlÿwÿe, a nÿe bląd- | lÿwÿe, a nÿe zwÿczaÿu | a nÿe z boÿasznÿ, a nÿe z | marneÿ chwalÿ, ale s p- | raweÿ, czÿsteÿ mÿloszczÿ | ÿ wzdÿecznoszczÿ* przÿmÿ | szwego mÿlego pana | szobÿe na zbawenÿe, grze- | chom odpuszczÿenÿe, cznot | pomnozenÿe, zÿwotha | (*v.*) polepsenÿe a do krolew- | stwa nÿebeszkego sczesne | poprowadzenÿe. |

Duchownÿe rozumÿeÿącz | odzÿenÿe meszne[1], **przÿpr- | aw szÿe w tÿ cznotÿ, ktore | szÿe znamenuÿą przes nÿe.**

Przesz **vmeral**[2] zna- | mÿonuÿe szÿe rosządzenie | a rozwazenÿe grzechow | szwoÿch. **Alba** na szÿe ob- | leczesz, kedÿ szÿe w czÿstosz- | czÿ duszneÿ ÿ czeleszneÿ | zachowasz. **Paszkem** szÿe | przepaszesz, kedÿ szÿe bąd- | zÿesz mÿecz vmÿernÿe w | pÿczÿu ÿ w ÿedzÿenÿu przes | post rostropnÿ. **Manipularz** | badzÿesz mÿecz na leueÿ | racze, to ÿest twardoscz, | (*203*) staloscz wÿarÿ szwÿateÿ | krzesczÿanszkeÿ, aboczÿm | sczÿth pospolÿczÿe w lew- | eÿ racze dzÿerzą. **Stolą** | ogarnÿesz szÿe, to ÿest nÿe- | wÿnna badzÿesz wszego | grzechu. **Kazulą**[3] wszÿtko | przÿkrÿÿesz, to ÿest mÿ- | loszÿerdzÿm wszÿczko osz- | lodzÿsz. Tÿmÿ ÿ gÿnÿmÿ | cznothamÿ przÿprawÿsz | szÿe na tÿ roszkoszne godÿ | ku przÿeczÿu czÿala bozego. | Przÿmÿesz ten chleb zÿ- | wÿ angelskÿ, then chleb | szÿthnÿ, bo czÿe naszÿczÿ | wÿecznÿe, a dalÿ buog | nÿerzekącz: Przÿaczelko, | ÿakosz tu weszla, nÿemaÿą- | (*v.*) czÿa* odzÿenÿa szwadeb- | nego. Po przÿÿączÿu czÿa- | la bozego przesz nÿekto- | rÿ czassek potrzebno ÿest, | abÿ szÿe vpokogÿla a szwe | wszÿtkÿ szÿlÿ zgromadzÿ- | la, abÿ tego mÿlego gosz- | czÿa przÿwÿtala, a ządlÿ- | wÿe oblapÿla. Potrzeba | ÿest, abÿ rospamÿetala | szÿe ÿ vbaczÿla, a na mÿ- | szlenÿe szÿe poddala, ba- | cząсz, ktorÿ to ÿest, ÿakÿ | tho ÿest, ÿzÿe krol nad kr- | olmÿ, kxÿązÿe nad kxÿą- | zathÿ, pan nade wszÿczkÿ | panÿ, gen tho ma pÿsz- | mo na szwem bocze, krol | nad krolmÿ, pan nad panÿ, | (*204*) iakÿ ÿest mÿlÿ thwoÿ, | ÿest bÿalÿ ÿ rumÿąnÿ, | wÿbranÿ s czÿsząсzuow. | A gdÿszczÿ ÿest bÿalÿ ÿ | rumÿonÿ*, chczecz w bÿa- | loszczÿ czÿstego szÿercza, | w czÿsteÿ mÿszlÿ, czÿsteÿ | woleÿ, czÿstego, czÿstego* | czÿala, czÿstego domu. | A gdÿszczÿ rumÿonÿ ÿest | thwoÿ mÿlÿ, chczecz, abÿ | rumÿenoscz* w szerczu th- | wÿm, w pamÿączÿ thweÿ | nossÿla, to ÿest ÿego dro- | gÿeÿ krwÿe rozlewanÿe | rozlÿczala ÿ rozmÿszlala, | ÿ ÿego gorzką szmÿercz w- | pamÿeczÿ mÿala, a tako | mÿlemu mÿla badzÿesz | (*v.*) ÿ przÿelubÿala, a bądeszlÿ* | w temto trwala, na w- | ÿekÿ s tobą w mÿloszczÿ | zostane. Tesz masz ba- | czÿcz, ktorÿ to ÿest, czosz | go przÿiala. O zapraw- | da, ÿestczÿ wszechmocz- | nÿ, bez mÿernÿ, wszÿt- | ko wÿedząсzÿ, namądr- | szÿ, naÿlepszÿ, zwÿrcho- | wne dobre nÿevmÿerza- | ÿącze, nÿeogarnÿonÿ, | zawzdÿ zÿwÿ, wszego | dobrego początek ÿ roz- | mnozÿczÿel, zachowacz | warnÿączÿ, stworzÿczÿel | wszÿczko wÿdząсzÿ, wszÿ- | tko przeÿrząсzÿ, wszÿczko | dzÿrząсzÿ, rozednaÿąсzÿ*, | (*205*) odwazaÿąсzÿ, a konÿecz- | nÿe szkarb, sklad, studnÿa, | zamek, zalozenÿe, szwÿe- | cza, sluncze, schowanÿe, | wszÿtko we wszem, na- | de wszÿtko wszÿtko

---

[1] = mszalne, przy mszy św. i innych obrzędach religijnych używane.
[2] = humerał, naramiennik, łac. humerale. [3] = ornat, łac. casula.

mẏ- | me wszẏtko, wszech sko- | nanẏe, wszech sczessnoscz, | wszech odplata, mowẏą | mową dobrẏch, wszech | radoscz dobrẏch, korona | wszech zbawẏonẏch, w- | ẏeczna chwala. To ẏ gẏ- | nne baczącz, ma gospo- | dnẏu dzẏakowacz, ẏzẏe | w taką klecz, w taką par- | tẏla* szwego stworzenia | vbogeẏ ssẏrotẏ raczẏl | szklonẏcz szẏe, a baczącz | ẏego nẏewẏmowną | (v.) mẏloscz a laszką, tu szpa- | mẏetaẏ ẏego gorzką | szmẏercz, przecz ẏą czẏr- | pẏal, a czo dobrego tobẏe | s tego przẏszlo. O zapraw- | dą, nẏe malo atolẏ grze- | chom odpuszczẏenẏe a | krolewstwa nẏebeszkego | othworzenẏe, zapraw- | da, ẏest tu czo mẏlowacz, | tak wẏelkego goszczẏa | maẏącz, ktorego nẏebo | ẏ zẏemẏe* nẏe moze o- | garnącz. Baczzẏe ẏego | wẏelmoznoscz a twoẏe | gruboscz, abẏ w szwẏm | domu to ẏest w szom- | nẏenẏu thwoẏm nẏe | bẏlo napotẏm, czobẏ | (*206*) mu bẏlo mẏerzono, ẏ | szwą czeladz, to ẏest szwe | szmẏslẏ dobrze rządzẏla, | a wẏstrzegala szẏe od zleẏ | wolẏ, bocz on dobreẏ zą- | da, od zlego vczẏnka, bocz | yemu przẏeczẏwẏen, od | lenẏstwa, bocz on ẏest | mẏloscz, a tacz zawzdẏ do- | brego chcze czẏnẏcz, ode z- | lego obẏczaẏa, od prozno- | szczẏ, od obwẏązanẏa nẏe- | vzẏtecznego, od nẏerozu- | mneẏ a nẏestateczneẏ | rzeczẏ, od gnẏewu dluge- | go ẏ zastarzalego, od pro- | zneẏ chwalẏ, od blądne- | go somnẏenẏa, od nẏe- | rządnego vmẏenẏa, od | (v.) nẏerozumnego zządanẏa, | od nẏerosztropneẏ szlu- | zbẏ, od lechkego* a rẏch- | lego dowẏerzenẏe*, od | czeladẏ* zleẏ, od opczowa- | nẏa zlego, od thowarzẏ- | stwą zlego, od nąkẏ lczẏ- | weẏ* [1], od nąkẏ blądneẏ, | od nẏevmẏerneẏ mẏlo- | szczẏ rzeczẏ czesznẏch, od | oczethnego, nẏeboẏącze- | go szercza sprawedlẏwo- | szczẏ bozeẏ, od rospaczẏ, | od poządanẏa rzeczẏ blẏz- | nẏego, od vwloczthwa, | od zlego przẏkladu, od | zleẏ woleẏ ku ktoremu | kole grzechu przeczẏwo | wszemu bozẏemu przẏ- | (*207*) kazanẏu, od pokolenẏa* | czelesznego ẏ dusznego, od- | e wszego czudzego grzecha, | podle tego ẏako czlowẏe- | ka krechkoscz strzeze. A | gdẏsz rządnẏe czlowẏek | tego goszczẏa ẏ gospoda- | rza badze czczẏcz, nẏe tak | ẏako Zẏdowe, gẏsz szą | ẏa* ẏego w kwẏethną | nẏedzẏele chwalẏlẏ, ale | czescz ẏemu w ẏego przẏ- | szczu masz dacz ẏ ẏego | mẏeszkanẏa s tobą po- | kornẏe zządacz, mowẏącz | k nẏemu zwolenẏkẏ w | Hemąsz [2]: Meszkaẏ sze mną | mẏlẏ panẏe, bocz ẏusz | weczor szẏe przẏblẏzẏl, | (v.) szmẏercz moẏa nẏe w- | ẏm, kedẏ mẏe zachwẏczẏ. | Czescz w przẏẏeczẏu dostoẏ- | nẏm, a gdẏsz szwẏąthẏ | zẏwoth szwą dusse, sz- | woẏ rozum, szwą pa- | mẏecz, szwe szmẏslẏ ta- | ko rządzẏcz będzesz, pozẏ- | wesz tego angelskego, | tẏego* nẏebeszkego, tego | slodkoszczẏ pelnego chle- | ba, a w ẏego poszẏlenẏu | ẏako prorok Helẏas po- | zẏl chleba czesznego, pod- | plonẏka* [3] pẏeczonego, do- | szedl gorẏ bozeẏ Oreb, | takẏesz doẏdzẏe kazdẏ | zboznẏ czlowẏek, ẏ tẏ | sz nẏmẏ, ẏ ẏa

---

[1] = od nauki lściwéj. [2] = w Emaus. [3] = podpłomyka.

sz wamẏ | (*208*) do teẏ gorẏ wẏszokosczẏ | krolewstwa nẏebeszkego, | gdzesz oczẏecz, szẏn, duch | szwẏąnthẏ, bog w troẏczẏ | gedẏnẏ, kroluẏe na wẏe- | kẏ wẏekom, Amen. |

[1] czẏele bozẏm tho | rozumẏeẏcze, ẏsz tam | maẏą bẏcz przẏ po- | szwẏeczẏenẏu cztẏrzẏ rze- | czẏ. Naprzod vrząd kaplan- | szkẏ, vmẏsl poszwẏeczẏe- | nẏa, materia szluszna. | Szlowa na to od pana Ihe- | szusza vstawẏonẏ: mate- | ria theẏ szwẏątosczẏ ẏest | chleb zboza, a wẏno z ma- | ticze* korzenẏa, bo then | pokarm a to pẏczẏe medzẏ | (*v.*) gẏnszẏmẏ ẏest naszlussz- | nẏeẏsze, napospolẏcz[s]ẏ*, | navzẏtecznẏeẏszẏ ẏ naz- | drowszẏ. Przetho Ihesus | nasz pan przẏrownal sze | zarnu psenẏcznemu a | mathẏczẏ wẏnneẏ przed | thẏem*, nẏzlẏ ẏesczẏe thą | szwẏątoscz bẏl vstawẏl. | Przeto pod thẏmẏ osoba- | mẏ thą szwẏątoscz vsta- | wẏl, znamẏenuẏącz, ẏsz | ten pokarm nẏe mẏal bẏcz | nẏedaktorẏ*, ale szlusznẏ, | pospolẏtẏ a zdrowẏ. | Isz wẏno mẏeszaẏą z wodą, | tho znamẏennẏe lud, a | ẏsz osoba chlebową w- | puszczẏaẏą w ossobą wẏnną, | (*209*) w poszwẏaczoną, znam- | ẏonuẏe nasz, ẏsz mamẏ | bẏcz szlączenẏ z głową | naszą, z Christuszem panem | Ihesuszem naszẏm. Patrzmẏsz, | bẏszmẏ bẏlẏ godnẏ k teẏ | glowẏe, bẏ nẏerzeczono, | odethnẏcze głową od czlon- | kuow geẏ. Slow thu nẏe | wẏpẏssuẏe, wẏem dlaczego. | W theẏ szwẏątosczẏ zna- | mẏenuẏe szẏe mąka bo- | za, a przetho szẏedm krocz | tham krzẏzem kaplan | poszwẏaczuẏącz, zegna. | Pẏrwem razem trzẏ razẏ | zẏegna, znamẏenuẏącz | truẏe pana Ihesusza wẏda- | nẏe, od boga, od Iudasza | (*v.*) a od Zẏdow, od boga oczcza | z laszkẏ odkupẏenẏa, od | Iudasza z lakomstwa a | z nẏeprzẏaznẏ, od Zẏdow | stwa zawẏszczẏ. Wturẏm* | razem pẏecz razuow ze- | gnaẏą, znamenuẏącz pẏ- | ecz perszon, ktore bẏlẏ przẏ | ẏego wẏdanẏu. Pẏrwa | persona pana Ihesusowa | na mąką pragnączą, Iu- | dassowa okruthna a zdra- | dzaẏącza, persona phari- | zeuszuow dla dzẏwuow, | ktore Ihesus czẏnẏl, ẏemu | szẏe przeczẏwẏaẏącza, per- | sona bẏskupuow dla czczẏ, | ktora lud pospolẏthẏ ẏe- | mu czẏnẏe, gemu nẏeprz- | (*210*) ẏiaẏącza persona zakonna, | ẏsz ẏe karal, ẏego kupuẏą- | cza. Trzeczẏm razem ze- | gnaẏą dwa razẏ, zname- | nuẏącz dwogẏeẏ* ossobẏ | moczą szlow przemẏenie- | nẏe*. Czwartẏm razem | pẏecz razuow, znamenu- | ẏącz pẏecz ran wẏelkẏch | w rąku, w nogu a w boku. | Pẏąthẏm razem dwa | razẏ zegnaẏą, znamenu- | ẏącz powrozẏ, lanczuchẏ | ẏ gẏnsze ku zwẏązanẏu | ẏego naczẏnẏ* czẏala blo- | goslawẏonego, a ẏusz na | mąką gothowego, ẏ zna- | mẏonuẏącz bẏczowanẏa, | (*v.*) okruthnoscz bẏczmẏ, lan- | czuchẏ a mẏotlamẏ, gde* | czẏalo ẏego bẏło vbẏtho, | wẏtargano a zephchano* | do ẏego zemglenẏa, bo | gdẏ od szlupa odwẏązan, | na zẏemẏe vpadl, bolesz- | czẏą ẏusz zkazonẏ, tham | ẏ panna ẏego ẏusz poz- | nacz nẏe mogla. Szo- | stẏm razem bẏwaẏą trzẏ | krzẏzẏe, znamẏonuẏącz | troẏe zẏdowszke wola-

[1] Miejsce próżne na literę początkową *O*.

nie: | vkrzÿzuÿ, vkrzÿzuÿ, vkrzÿzuÿ, | czo gdÿ panna slÿssala, prze- | mowÿcz w zaloszczÿe do Ia- | na nÿe mogla. Szodme | bÿwaÿą trzÿ czÿalem | bozÿm nad kelÿchem, | (*211*) dla troÿakeÿ mąkÿ, ÿsz | czÿrpÿal nad mocz czlo- | wÿeczenstwa, gdÿ bostwu | zlączonemu sromothą, | bluznÿenÿm, czÿnÿlÿ | mąka czlowÿeczenstwa, | ÿsz wszÿtka krew wÿlalÿ, | mąką zaloszną ÿ matcze | ÿego w nÿm sromothą | czÿnÿlÿ, gdÿ gÿ ÿakobÿ | zloczÿncza thak vmordo- | walÿ a ostatecznÿe gÿ | sromothnÿe zabÿlÿ. O- | stateczne dwa krzÿza bÿ- | waÿą, znamÿenuÿącz | dwoÿeÿ* rzeczÿ, z boku prze- | klothego wÿplÿnÿenÿe | wodÿ ÿ krwÿe ku zmaza- | nÿu grzechow naszych. | (*v.*) Thu rozmÿszlaÿ, proszÿe | czÿebe ÿ mnÿe*, ÿsz Chrystus | nÿe tÿlko przÿÿąl czlow- | ÿeczenstwo ale ÿ yego | czÿrplÿwosczÿ, bo przÿiąl | czÿrpÿenÿe glodu, prag- | nÿenÿa, praczowanÿa, | ktore ÿest podlug czÿala, | ÿ tesz czÿrpÿenÿe na | dussÿ, ÿako szmatek, placz, | lkanÿe, boyazn, bolescz. | A wzdÿ nÿe wszÿthkego | czÿrpÿenÿa czelesznego | przÿÿąl, bo nÿemoczÿ nÿe | mÿal, ÿako ÿ panna Ma | rÿa, ale ÿą szobÿe ÿ ÿeÿ | na mąką szwą bÿl zacho- | (*212*) wal, anÿ tesz czÿrplÿwo- | sczÿ dussneÿ wszÿsstkÿ | mÿal, bo nÿeumÿeÿeth- | noszczÿ a przÿeczÿwÿanÿa | czala ku dussÿ nÿe mÿal, | w teÿ tho naturze czÿrpÿal | mąką w czÿele wszytkÿm, | a tako mąka wszÿsthka, | ÿsz nÿe tÿlko na czlonkach | czelesznÿch, ale thesz pod- | lug kazdeÿ szÿlÿ duszneÿ. | Czÿrpÿal tesz mąką ba- | rzo gorzką, a tho ÿsz mÿal | complexią, to ÿest przÿ- | rodzenÿe barzo dobrze | sprawÿone, krom nÿe- | ktorego napsowanÿa, bo- | wÿm mÿal czalo subtÿlne ; | (*v.*) thesz dla welkeÿ czudno- | szczÿ szwÿch szmÿszluow, | tesz dla vstawÿczneÿ przes | przestanÿa mąkÿ w bÿ- | czu, w tluczenÿu, rwanÿu, | thez ÿsz czÿrpÿal ÿako ran- | nÿ czÿerplÿwÿe, tesz ÿako | za nasse grzechÿ lutosczÿ- | wÿe. Czÿrpÿal tesz | mąką sromothną, ÿsz na | szubÿenÿczÿ krzÿza szwÿ- | ątego, ktora bÿla mąka | lotrowszka a zlÿch ludzÿ. | Thesz ÿsz czÿrpÿal polÿczo- | nÿ medzÿ lotrÿ, na szmÿ- | ercz osządzonÿmÿ, dla ÿch | zloszczÿ, czÿrpÿal maka | szmÿerczÿ, bo asz rozdzÿelÿl | (*213*) dusse od czÿala, krom roz- | dzÿelenÿa bostwa od dusse | ÿ czÿala. Bÿlobÿ to kaczer- | stwo, ktobÿ szmÿal rzecz, | ÿszbÿ Christus naturą, ktorą | rasz przÿÿąl, abÿ ÿą kedÿ | opuszczÿcz mÿal, a tako ÿ | w grobÿe ÿ w pÿekle bÿl | buog, a tako ÿ tu na olta- | rzu moczą szlow ossoba | chlebowa przemÿenÿu- | ÿe* sse w czalo bozÿe, krew | naszladuÿe czala, dussa | Christussowa gÿe ozÿwÿa, | szÿn bozÿ then szÿe k nÿe- | mu zlącza, troÿcza szw- | ÿąntha tha wszÿtka bÿ- | wa, ÿsz gdzÿe ÿedna ÿest | persona, tham wszÿtkÿ. | (*v.*) Tak tesz w oszobÿe wÿnnaÿ* | rozumÿeÿ, dwuoÿ | ÿest obÿczaÿ przÿmowa- | nÿa theÿ naszwÿąthsseÿ | szwÿątoszczÿ. Ieden pod | szwÿątoszczÿą a drugÿ | duchownÿ, bo kto dobrze | sprawÿonÿ przÿmuÿe, | then ÿ ÿako szwÿątoscz | ÿ dochownÿe przÿmuÿe, | kto, boze zachowaÿ, nÿe- | dostoÿnÿe, ten telko pod | szwÿątoszczÿą. Nÿektorzÿ | przÿmuÿą vsthÿ czelesz- | nÿmÿ, a czÿ telko szwÿą- | toscz, tho ÿest wÿerne czÿa- | lo bozÿe, ale bozeÿ laszkÿ | nÿcz, ale czÿ, ktorzÿ przÿ- | (*214*) muÿą ÿ pod szwÿą-

toszczyą | y duchownye, czy y czyalo | wyernye bozyeyi przymu- | yą y laszką bozyą byerą | przes rozmyszlanye gorą- | czey laszky yego, ktorą szye | złączayą, yąsz prawye ya- | ko członky z głową bogu | mylemu, a gyesz doskona- | łoscz byerzą nyerozłączenya | s pochopnoszczyą ku dobrym | vczynkom y yego mylo- | wanyu. Przetho tak mo- | wy s. Augustyn. Czo tho yest | Christusza pozywacz, nye | yestczy tho thylko czyala | yego pozywacz, bocz yego | wyely złych przymuye, | (v.) ale w nym myeszkacz a | myecz yego w szobye mye- | szkayączego nye mayą; | bo then tesz duchownye | przymuye, ktory w yedno- | szczy Chrystussa y yego kosz- | czyoła, ktory koszczyol szw- | yątoscz znamenuye, mye- | szka, bo kto od Krystusza | szye oddzyelyl, any czyała | yego, any krwye pozywa. | Pytałbysz, yako mamy po- | zywacz Christusza? Odpow- | yedam, ysz tak, yako Chry- | stus nącza, mowyącz: Kto- | ry pozywa mego czyała | a pyge krew mogye, | (*215*) we mnye meszka a ya | w nym, gdy thedy myasz- | ka* we mnye, thedy pozy- | wa, ale ktory nye myeska | we mnye, any gya w nym | tesz. A przetho sznacz kozde- | go dostoynye przymuyą- | czego, gdy po przyyeczyu | pełny wolą przykazanya | yego, a k tomu* szye ma, | yszby chwały yego nygdy | nye zamyeszkal, y owszem, | aby gy gorącze* mylowal, | k temu szye ma y przyczy- | nya. Spytałby daley, | czemu pod dwoyą ossobą | kaplany przymuyą, gdy | yako my proszczy pod yedną? | (v.) Iest zupelny Chrystus odpo- | wyedam, ysz tho yest ta- | yemnycza, aby bylo vkaza- | no, ysz wszytka naturą prz- | yyął, bo wszyczką zbawyl, | po* przes ossobą chlebową | znamyenuye szye czało, | przesz wynną ossobą du- | ssą, a przetho gdy kaplan- | thą offyerą offyaruye, te- | dy pod ossobą chlebową | dla zbawyenya czyal na- | szych, pod wynną dla dusz | offyaruye, iako tho zna- | menował Moyszesz, gdy | zwyerzyeczy* myasso za | czyała zydowszke a krew | (*216*) za gych dusse offyerował. | Dlatego na ołtarzu nye y- | szą* dwye szwyątoszczy ale | yedna, bo pod oboyą spo- | sobą[1] gednego przymuye, | a przyetho nye przyemy- | nya* szye ossoba chlebowa | yedno w czyało, a wynna | ossoba yedno w krew. | Spytałby, czemu kaplany | łamyą ostyą[2], odpowye- | dam, ysz tham nye yest | czała Chrystuszowego ła- | manye, ale thelko hostye | chlebowey* dzelenye. | Spytałby yeszczye, czo | znamenuye tho łamanye, | (v.) odpowyedam, ysz cząstką | w kelych wpuszczona zna- | myenuye czyalo Christu- | ssowe, ktore wzmarthwe* | wstało, cząstka przesz ka- | płana przyyeta znamyo- | nuye czało Christussowe, | po szwyeczye chodzącze, | cząstka pod patheną zcho- | wana znamyenuye cza- | ło w grobye leżącze. | Spytałby, czemu yest | vstawyona tha szwyątoscz, | odpowyedam, ysz dla dwu | przyczyn. Naprzod ku po- | mnozenyu laszky, wtore | dla lekarsthwa dussnego, | (*217*) kthorego na gozdy* dzen | potrzebuyemy. Przetho | mowy tak s. Ambroszy: | Na kozdy dzyen ysz grze- | szą, zawdybych* myal |

---

[1] Litery *sp* w „sposobą" przekreślone. [2] = hostyą.

czÿala pozÿwacz bozego, | gdyz przeczÿwko grzech- | om lekarzstwa* potrzebu- | ÿą. S. Augustyn powtarzaÿą* | tha szwÿątoscz, acz Chrystus | ÿeden rasz vczÿerpÿal, | ÿsz grzessÿmÿ zawzdÿ, | za nasz Chrystusza offÿeruÿą [1], | przesz ktorych grzechow | czlowÿecza grech [2] krewkoscz | zÿcz nÿe moze, a gdÿz zaw- | zdÿ grzeszÿmÿ, zawzdÿ | (*v.*) za nasz Christusza offÿeru- | ÿa, dal bowÿm nam ta | szwÿątoscz, ÿsz ÿusz Chrystus | za nasze grzechÿ vmrzecz | nÿe moze, przes tha szw- | ÿątoscz grzechom odpu- | szczÿenÿe wzalÿbÿszmÿ, | zawzdÿ ÿego pozÿwamÿ | prawdzÿwÿe, lubo dost- | oÿnÿe lubo nÿedostoÿnie, | a wzdÿ zupelnÿ a zÿwÿ | ostagÿe ÿ ÿest. | Spÿtalbÿ ÿescze, gdÿ taka | laszka bÿwa s tego przÿ- | eczÿa dana, wÿele raz | do roku mam ÿą przÿmo- | wacz? Odpowÿedam, yako | mowÿ s. Augustyn: Sluchaÿ, | (*218*) zawzdÿ przÿmowacz czalo | boze, anÿ chwale anÿ ga- | nÿe, a wszako na goszdÿ* | nÿedzÿelnÿ dzÿen abÿszmÿ | przÿmowalÿ, vpomÿnam, | ale ÿestlÿbÿ dussa zawzdÿ | wgrzessÿenÿa* bÿla, wÿącz- | eÿ ku zgrzessenÿu badze | opcząnzona*, nÿzlÿ oczÿszcz- | ÿona, a ÿestlÿbÿ kto od | grzechu bÿl w szomnÿe- | nÿu grÿzon, a nÿgdÿ grze- | ssÿcz ządzebÿ nÿe mÿal, | vczÿnÿwszÿ za grzechÿ po- | pelnÿone dosÿcz placzem, | modlÿtwą a spowÿedzą, | nÿechaÿ przÿmÿe przesz- | pÿecznÿe. A wszako to mowÿą | (*v.*) o thÿm, ktorego grzechÿ | szmÿertelne nÿe grÿzą, a | wszako ÿestlÿ nÿe czÿasczeÿ, | tedÿ trzÿ razÿ *do roku*, wÿ- | gÿąwszÿ*, | ÿszbÿ komu grze- | chÿ skodzÿlÿ: na Welkanocz, | Szwÿąthkÿ a na Bozÿe na- | rodzenÿe. Y mowÿ daleÿ: | Nÿechaÿ przÿmuÿą w- | szÿsczÿ, ktorzÿ chcą bÿcz po- | lÿczonÿ w koszczÿele szwÿ- | ąnthÿm. Pozÿtek teÿ | szwÿątoszczÿ duchownÿ | ÿest, ku bogu slączacznÿe* | znowu, bo nÿzlÿ czlowÿek | przÿmÿe czalo boze, ma | szÿe przesz pokuthą a prz- | esz zaloscz grzechow z bogem | (*219*) zlączacz, ÿesczÿe wÿąnczeÿ | yego przÿlączÿcz, bo tha | welebna szwÿątoscz tego, | ktho ÿą przÿmuÿe, czÿnÿ | gorączszego ÿako wągl* | ognÿsztÿ, ÿ moczneÿszego | ÿako pokarm dobrÿ. | Abÿ *then* vczÿnek w czlow- | ÿeczÿe vczÿnÿla tha szw- | ÿątoscz, potrzeb ÿest czlo- | wÿekowÿ, abÿ ÿą rozesnal | od gÿnszÿch rzeczÿ przesz | wÿara, wtore, abÿ geÿ | gospodą zÿednal przesz | wlasne doszwÿaczenÿe, | trzeczÿe, abÿ w gospodze | zgothowane ÿego s poczesz- | noszczÿą przÿÿąl, bo then | (*v.*) telko rzeczon dostoÿnÿ | przÿstapowacz. | Ktobÿ chczÿal doszÿcz vczÿ- | nÿcz, ÿako mowÿ szwÿanthÿ Augustyn, tedÿ ma | przÿczÿnÿ grzechow opu- | szczÿcz, a przÿstapÿ* poku- | szam nÿeprzÿczÿnÿacz, a | podlug Anszelma ÿest | powÿnnoscz bogu wroczÿcz. |

Czudna nąka [3] |

Czorko w panÿe boze mÿ- | la, ia ÿako oczÿecz twoÿ | duchownÿ ÿ przÿaczÿel | dusse thwoÿeÿ wÿernÿ, | proszÿe czÿe, abÿsz czasto, | nÿe mozelÿ bÿcz zawzdÿ, | pamÿetala, ÿzÿe na tÿm | (*220*)

---

[1] „za nasz Chrystusza offijeruiją“ przekreślone. [2] „grech“ przekreślny. [3] Na brzegu ręką Juszyńskiego: „Do zakonnic“.

szwyeczye nyemasz dlu- | gego myaszkanya*, bo kro- | lewstwo nyebeszke yest | wyeczne myeszkanye th- | woye, a iusz tam barzo | rychlo masz bycz, yedno | szye vstawycznye gotuy. | A na tho zgotowany* po- | lyczam* czy za thestament | cztyrzy cznothy, w ktorych | yestly wyernye bądzyesz | szye sprawyala, a zywoth | szwoy y obczowanye bą- | dzyesz w nych napraszczala, | dacz myly pan buog | wszytky gynsze, ktorych | tobye potrzeb ku zbawye- | nyu dusznemu [1] | (*221 v.*) A przetosz iusz poleczam, | aby pamyetala czyrply- | wocz*, pokoy duszny, sp- | olną myloscz y modlyth- | wą. Tako nasz myly pan | Ihesus nącza: W czyrplywosz- | czy waszey zachowaczye | dusse wasze, odpuszcz- | ayczye a bądze wam od- | puszczyono, myluyczye | nyeprzyaczyele wasze, | dobrze dzyelaycze thym, | ktorzy wasz nye nawydzą, | bogoslawczye tym, ktorzy | wasz przeklynayą, a mo- | dlcze szye za thy, kthorzy | wasz przeszladuyą y po- | twarzayą, a yestly czye | (*222*) kto vderzy w yedno lycze, | nastaw mu drugego, bo- | goszlawyony bądzczyeczye*, | gdy wasz bądą nyena- | wydzyecz, przesladowacz | y przeklynacz, a bądą mo- | wycz na wasz wszytko zle, | klamayącz, a tho szkrom- | nye bądzeczye czyrpyecz | nye tylko dla waszych | grzechow, alye wyączey | dla szyna bozyego. Wesz- | elczye szye onego dnya | a raduydze* szye, bo wasze* | odplatha wyelka yest | w nyebye, a yestly odpu- | sczyczye s prawego szerdcza | szwemu blyznyemu mye- | (*v.*) rzyączka y krzywde vdzye- | laną, odpuszczy tesz wam | wasz oczyecz nyebeszky | wasze grzechy, ale yestly | nye odpuszczyczye, tedy | tesz wam oczyecz nyebesz- | ky nye odpuszczy grzech- | ow waszych. |

O pokoyu, yako szye w nym | zachowacz. |

Czhczeszly* szye czorko myla | zachowacz w pokoyu, tako | szye masz rządzycz. | Naypyrwey potrzebno, aby | to, na czosz powynna po- | dlug szwego wezwanya | y tesz vrzadu, s pylnoszczyą | napelnyla, nyeczekayacz | (*223*) przypądzenya any *kara- | nya. Wtore, aby zadney | sscessczrze* myerzączky nye | dzalala, any szlowem | any vczynkem any zna- | myenyem, y czokolyeby | wydzala yey bycz nye- | lubo. Trzeczye, yestlyby | tobye ktora myerzączka | vdzyelala, aby czye w roz- | targnyenye przywyodla | szlowem, vczynkem abo | znamyonem, tego szobye | barzo nye obczyązay, a ye- | szlyby szye powszczyąg- | nącz nye mogla od zaszm- | ączenya, przeto mylcz | a zadnego szlowa nye | (*v.*) odpowyeday, ale precz | vstapy, a day myescze | gnyewowy, poleczayącz | panu bogu krzywdą | thwoyą; a yestlyby | czye odproszyla, odpu- | szszy yey s prawego szer- | cza, a wyerz moczno, | ysz tobye pan buog za | tho thwoye grzechy od- | puszczy. Czwarthe, aby | wyeszczy any tayemnycz, | ktore bywayą powyeda- | ny o szyostrach, nye szlu- | chala, a yestlyby czo ta- | kego slychala, by tego | zadney szyestrze nye po- | wyedala, a naywyeczy |

---

[1] Karty 220 v. i 221 próżne.

(*224*) tego, czÿmbÿ szÿostrÿ | mogla zwadzÿcz ÿ me- | dzÿ gÿmÿ laszke szkazÿcz, | bo taka sprawa nÿe ÿest | pobozna alÿe sprawa | Luczÿperowa ÿ yego tho- | warzÿssow ÿ tych lu- | dzÿ, ktorzÿ ÿego wolą | pelnÿącz, tako dzalaÿą. | Pÿąthe [1], abÿ wÿstapow | ÿ nÿedostatkuow szÿe- | strzÿnczkÿch* nÿe baczÿla, | anÿ o nÿch mowÿla, | anÿ szÿe z nÿch gorszÿla. | Szoste, abÿ nad thÿmÿ | wÿstąpnÿmÿ lutoscz | mÿala, a gÿch nÿestatkÿ | szkromnÿe noszÿla, a za | (*v.*) wszÿthkÿ szÿe modlÿla. |

O spolneÿ mÿloszczÿ. |

Pan mÿlÿ Ihesus tak nam | przÿkazuÿe: To wam przÿ- | kazuÿe, abÿszczÿe szÿe | mÿlowalÿ spolem, w tÿm- | czÿ vznaÿą wszÿczÿ, ÿ- | zeszczÿe wÿ moÿ zwole- | nÿczÿ, ÿestlÿ badzeczÿe | mÿecz mÿloscz medzÿ szo- | bą. A przetho czokolÿe | chczeczÿe, | ÿzÿebÿ wam | dzÿalano, tho tesz drugÿm | dzÿalaÿcze. Doswÿaczÿenie. | A chczeszlÿ tho vznacz | w szobÿe ÿ w gÿnszÿch, | sluchaÿ s. Pawla, ktorÿ | tako napÿszal: Mÿloscz, | (*225*) tho ÿest czlowÿek, ktorÿ | ma w szobÿe ÿ w gÿnszÿch | mÿloscz mÿlego boga | ÿ szwego blÿznÿego, czÿr- | plÿwÿ ÿest, laskawÿ ÿest, | nÿe zarzÿ, nÿe nadÿma | szÿe pÿchą, nÿe ząda pod- | nÿessÿenÿa, nÿe szuka, | czo szobÿe ÿest, nÿe draz- | nÿ ÿ tesz draznÿenie | sczÿrpÿ, nÿe mÿslÿ nÿcz | zlego, nÿe wesselÿ szÿe | ze zloszczÿ, raduÿe szÿe pr- | awdzÿewÿe [2], wszÿczko scz- | ÿrpÿ, wszÿczko, czo ma bÿcz | wÿerzono, wÿerzÿ, wszÿcz- | kego szÿe dobrego nadzÿ- | wa, wszÿczkego dobrego | oczekawa | (*v.*) Tho pamÿetaÿ, | a przeto zupelnoscz zako- | nu bozego ÿ pewnoscz | zbawÿenÿa naszego ÿest | mÿloscz, a kto mÿeszka | w mÿloszczÿ, w bodze mÿ- | eszka a bog w nÿm, a | ktobÿ mowÿl, mÿluÿe | boga, a szwego blÿznÿe- | go w nÿenawÿsczÿ ma, | nÿeprawdÿ mowÿ, bo | nÿe mogą bÿcz rozezna- | nÿ czorkÿ bozÿe od czorek | zlego ducha, ÿedno przes | mÿloscz.

O modlÿtwÿe, | ktora ÿest barzo potrzebna. |

Pan mÿlÿ Ihesus chcząćz | nam vkazacz waznoscz | (*226*) modlÿthwÿ, czasto szÿe | szam modlÿl, ÿ zwolenÿ- | kÿ szwoÿe ÿ nasz, bÿch | mÿ szÿe modlÿlÿ, nączal | ÿ vpomÿnal, mowÿącz: | Potrzebno ÿest zawzdÿ | szÿe modlÿcz, a czokolÿe | badzeczÿe proszÿcz oczcza | mego w gÿmÿe moÿe, | da wam. Waznoscz modlÿtwÿ. | A przeto czorko mÿla zą- | daszlÿ zbawÿenÿa dusz- | nego, modl szÿe mÿlemu | bogu czasto czÿsthÿm a | pokornÿm szerczem, to ÿest | nÿeobczÿązonÿm nÿerzą- | dną mÿloszczÿą, nÿenawÿsczÿą, | (*v.*) gnÿewem, zazdroszczÿą | abo ktorÿm gÿnszÿm du- | chownÿm grzechem, ÿ | w kazdeÿ potrzebÿznÿe | wlasneÿ ÿ pospolÿteÿ do | modlÿtwÿ szÿe zawzdÿ | vczÿekaÿ; thacz ÿest na- | sza namocznÿeÿsza obro- | na przeczÿwko nÿeprzÿa- | czelom dusznÿm ÿ czelesz- | nÿm, to ÿest poga-

---

[1] Na brzegu ręką Juszyńskiego „Do zakonnic". [2] Litery *wÿe* w „pr- | awdzijewije" przekreślone.

nom, | ktorzÿ zawzdÿ pragną | krwÿe naszeÿ krzÿesczÿan- | szke. Dobrze to pamÿetaÿ. | Przetho mamÿ Pÿszmo, | ÿzÿe wÿąnczeÿ zwalczÿ | ÿeden czlowÿek sprawed- | lÿwÿ modlÿtwą, nÿzlÿ | (*227*) wÿele thÿszÿeczÿ mą- | zuow bÿthwą. Czhczeslÿ* | tedÿ przeczÿwne przÿgo- | dÿ czÿrplÿwÿe znoszÿcz, | modl szÿe; chczeslÿ zle | ządze w szobÿe vmorzÿcz, | modl szÿe; chceszlÿ chÿ- | troszczÿ zlego ducha vz- | nacz ÿ tesz szÿe gÿch v- | wÿerowacz, modl szÿe; | chczeszlÿ poczesznÿe ÿ | wessele na sluzbÿe bozeÿ | trwacz a trudnoszczÿ ÿ | pracze lekko znozÿcz*, | modl szÿe; chczeslÿ szÿe | w duchownÿm zÿwoczÿe | ÿ w nabozenstwÿe po- | mnozÿcz a ządze ÿ pobudkÿ | (*v.*) albo szklonnoszczÿ czeleszne | potlumÿcz, modl szÿe; | chczeszlÿ mÿslÿ skodlÿwe | ÿ prozne od szÿercza szwo- | ÿego odpądzÿcz, modl szÿe; | chczeszlÿ dusche twoÿe | dobrimÿ ÿ szwÿątÿmÿ | mÿslamÿ ÿ ządzamÿ ÿ | tesz nabozenstwem vtuczÿcz, | modl szÿe; chczeszlÿ szer- | cze twoÿe mąznÿm du- | chem ÿ stalÿm vmÿszlem | na bozeÿ woleÿ ÿ ÿego | zrzadzenÿu vstanowÿcz, | modl szÿe; chczeslÿ grze- chÿ | z dusze twoÿeÿ wÿkorze- | nÿcz a cznotamÿ szwÿatÿ- | mÿ napelnÿcz, modl szÿe; | czhczeszlÿ* szÿe czego, czocz | (*228*) szÿe trudnego wÿdzÿ, | nączÿcz, modl szÿe; | chczeszlÿ zaszmączenÿe ÿ | kazdą nÿewzasznoscz*[1] lek- | ko noszÿcz, modl szÿe; chczeszlÿ dusze szwoÿe w | mÿlego boga podnÿescz | ÿ slodkoszczÿ nÿebeszkeÿ | zakuszÿcz, modl szÿe. | Nad tho wszÿczko w kazdeÿ | potrzebÿznÿe masz szÿe | do modlÿtwÿ szwÿąntheÿ | vczÿekacz, ktoraz zle duchÿ | od nasz odpądza, a szwÿ- | anthe angyolÿ do nasz | przÿwabÿa. Wÿelkÿe | znamÿe ÿest laskÿ bozeÿ | w tÿm, kto szÿe rad czasto | (*c.*) modlÿ, a przetho pokÿ czu- | ÿesz, ÿzecz szmakuÿe szluz | ba bozÿa ÿ modlÿtwa, | wÿecz* zapewne, ÿze s tobą | ÿest mÿloszÿerdze bozeÿ*. | Szwÿąnthÿ Bÿernarth | tako napÿsal: Wyerzÿmÿ, | ÿzÿe kedÿ szÿe modlÿmÿ, | tedÿ angÿelowe szwÿątÿ* | przÿ nasz stoÿą, a offÿeru- | ÿą mÿlemu bogu nasze | ządze ÿ modlÿtwÿ, a to | kedÿ wÿdzą, ÿzÿe czÿste | racze ku mÿlemu bogu | podnoszÿmÿ, tho ÿest | ÿzechmÿ w dobrym szo- | mÿenÿu ÿ w dobreÿ zgo- | dzÿe, nÿemaÿącz gnÿewu | (*229*) anÿ nÿenawÿszczÿ, anÿ | rozstargnÿenÿa nÿ nako- | go.

Nąka s. Bonawenturÿ | pannÿe zakonneÿ: |

Naÿpÿrwe, abÿ bÿla pÿlna | s. modlÿtwÿ, naboznego | czczÿenÿa ÿ rozmÿszlanÿa, | a dlatego masz mÿeszczÿe* | nabozne mÿlowacz ÿ na | nÿch czasto przemeszka- | wacz. Wtore, z welką | pÿlnoszczÿą strzezÿ szercza | twoÿego od nÿerządnÿch | ÿ plugawÿch mÿszlÿ, ÿ | szmÿszlÿ szwoÿe wszÿtkÿ | mÿeÿ w karnoszczÿ a nÿe | rospuszczaÿ gÿch dlÿa za- | dneÿ rzeczÿ prozneÿ. Bacz | to dobrzÿe, a przeto z ządna | (*v.*) personą osobnego obczow- | anÿa podezrzanego nÿe | mÿeÿ, ale thwoÿe obczo- | wanÿe ma bÿcz sz kazdą | ÿednakÿe, wÿmuÿącz po- | szlugą laszkawą ÿ potrze- | bną ÿ tez poczeszną. Trze- |

---

[1] = niewdzięczność.

czÿe, abÿ strzegla yazÿka | szwoÿego od kazdeÿ roz- | mowÿ nÿevzÿteczneÿ | ÿ tesz od szlowa proznego, | iedno tho mowÿcz, czo ÿest | potrzebno a przesz czego | nÿe moze bÿcz, abo tesz ke- | dÿ o czo pÿtaÿą, rostropnie | odpowÿedzecz. Tu ÿest sąk, | czwarthe, abÿ wÿdzane- | go abo szlÿchanego nÿg- | dÿ nÿe powÿedala, wÿmu- | (*230*) ÿącz, czobÿ bÿlo poczeszne | abo potrzebne, s czegobÿ | moglo wÿnÿcz polepsenie | abo pogorszenÿe. Pÿąte, | abÿ czasto wspomÿnala | mąka mÿlego pana ÿ | dobrodzeÿstwa ÿego, grze- | chÿ przeszle *ku oplakanÿu* | a nÿe ku lubowanÿu, ma- | kÿ pÿekelne, weszelÿe | nÿebeszke, trudnoszczÿ, | szmathkÿ ÿ gÿnsze nądze | szwÿeczke, s ktorÿch czÿe | pan buog wÿbawÿl, bądz | zÿe wzdÿetzno[1] wdzÿeczna. |

Kedÿ do koszczÿola przÿdzÿesz, | offyarnÿ szÿe mÿlemu bo- | gu, take mowÿącz: |

(*v.*) O naszwÿatssÿ ÿ namÿlosz- | ÿernÿeÿssÿ moÿ mÿlÿ | panÿe, tweÿ naszwÿath- | sseÿ mÿloszczÿ offÿerÿą | szÿe grzeszna na szluzbe th- | woÿe, ÿ proszÿe pokornÿe, | raczÿsz mÿe moÿ mÿlÿ pa- | nÿe wspomocz laszką th- | woÿą, abÿch then dzen | sztrawÿla na szluzbÿe th- | woÿeÿ pÿlnÿe ÿ nabozÿe, | tak ÿako tobÿe lubo ÿ mnie | grzeszneÿ ku zbawÿenÿu | vzÿteczno ÿ wszÿczkÿm | thÿm, za ktorem szÿe po- | wÿnna modlÿcz, zÿwÿm | ÿ vmarlÿm. |

Przed comunÿą ÿ gÿnedÿ, | kÿedÿ pan buog da ducha | (*231*) pokornego, tako szÿe poleczacz: |

O naszwÿąthszÿ ÿ namÿ- | loszÿerdnÿeÿszÿ moÿ mÿ- | lÿ panÿe, ktorÿsz mÿe | stworzÿl ÿ odkupÿl ÿ na | tho stadlo zakonne wez- | wal, tobÿe moÿ mÿlÿ | panÿe ÿawna ÿest krew- | koscz moÿa, thÿ moÿ | mÿlÿ panÿe znasz, ÿzem- | czÿ grzeszna, nÿedostoÿ- | na, plugawa, nÿeczÿsta, | zÿmna. Alÿe moÿ mÿlÿ | panÿe, gdzÿesz szÿe mam | grzeszna podzÿecz, do ko- | goz szÿe mam vczÿecz, | ÿedno do czÿebe namÿ- | loszÿerdnÿeÿszÿ panÿe, | (*v.*) bo thÿ szam z nÿewÿczÿr- | pnÿoneÿ* dobroczÿ thw- | eÿ dzalasz z grzesznÿch | sprawedlÿwÿe, s plu- | gawÿch chadoge, i to- | bÿe moÿ mÿlÿ panÿe | offÿerÿe dusse moÿe | ÿ czÿalo moÿe, wolą | moÿe ÿ grzechÿ moÿe, | ÿ prosze pokornÿe, nÿe | raczÿ mÿe moÿ mÿlÿ | panÿe wzgardzacz, alÿe | raczÿ grzechÿ moÿe od- | puszczÿcz, ÿ nÿedostatkÿ | moÿe we mnÿe napra- | wÿcz, a raczÿ mÿe rząd- | zÿcz podlug laszkÿ th- | woÿeÿ ÿ ku zbawenÿu | (*232*) moÿemu, a przeto w ra- | cze thwoÿe mÿlÿ panÿe | polÿczam* dusse moÿe ÿ | zbawÿenÿe moÿe, Amen. |

Wÿeszÿelÿa pana Ihesuszo- | we, ktore mÿal wzmar- | thwÿch wstanÿu ÿ | szwem vwÿelbÿenÿu podlug bostwa ÿ czlowÿ- | eczenstwa, oszoblÿwÿe pÿenczÿoro wesselÿe, | ktore on szam nączÿl ÿ | obÿawÿl ÿedneÿ panÿe | zakonne, a pÿencz darow |

---

[1] = „wzdijetzno" przekreślone.

barzo wÿelkÿch obÿeczal | kazdemu, kto ÿe bandzÿe naboznÿe rozmÿszlacz. | A tu szÿe poczÿna pÿrwsza | modlÿtwa: |

(*v.*) Chwale ÿ blogoslawÿe, | wÿelbÿe ÿ pozdra- | wÿam czÿebo przena- | szwÿeczszÿ* ÿ naszlodszÿ | panÿe Ihesu Xriste, odku- | pÿczÿelu szwÿeta*, w o- | kwÿtoszczÿ wesselÿa, | ktore dzÿszÿa mÿalo | thwoÿe naszwÿeczszÿe | bostwo s czlowÿeczen- | stwa thwego blogosla- | wÿonego, a zaszÿe czlo- | wÿeczenstwo sz bostwa | naszwÿączssego. Proszÿe | czÿe, naszlodszÿ panÿe | Ihesu, daÿzÿe mÿ zakuszÿcz | przed szmÿerczą moÿą | bostwa thwego ÿ tweÿ | (*233*) slodkeÿ mÿlosczÿ, Amen. | 1 **Paczÿerz.** Chwalÿe, | bogoslawÿe, wÿelbÿe | ÿ pozdrawÿam czÿebÿe | przenaszÿerdecznÿeÿszÿ | mÿloszn ÿku moÿ, panÿe | Ihesu Chryste, w okwÿtoszczÿ | wesselÿa, ktoresz mÿal, | gdÿ mÿloszczÿ boszka | za wszÿczkÿ gorzkoszczÿ, | ktoremÿ czÿe przÿ mącze | napelnÿlÿ. O nÿedom- | nÿmanÿm wesselÿm | ÿ szweÿ s[1] boszkeÿ sladko- | szczÿ* okwÿtoszczÿą wszÿt- | kÿ czlonkÿ twoÿe prze- | nÿknala weszelÿe twoÿe*. | Daÿzÿe mÿ oszwÿeczonÿ | (*v.*) rozum ÿ ÿaszne czÿebe | vznanÿe, oszlodzÿe* mÿ | szlodko mÿloszczÿą two- | ÿą wszÿtkÿ szmątkÿ | moÿe ÿ boleszczÿ szercza | mego, raczÿ mÿ ÿe prze- | mÿenÿcz wesselÿe wÿecz- | nego zbawÿenÿa, Amen. Pr.[2] | Chwale, blogoslawie, | wÿelbÿe ÿ pozdra- | wÿam czÿebe naszlod- | szÿ panÿe Ihesu Chryste w o- | kwÿtoszczy wessela, kto- | resz mÿal, kÿedÿs bogu | oÿczu nadrossÿ szaklak* | dusse szwoÿeÿ ze wszyt- | kÿmÿ dussamÿ, ktoresz | odkupÿl z nÿewÿmow- | (*234*) nym weszelÿm offÿero- | wal. O nalutoszczÿwszÿ | panÿe Ihesu, przes to thw- | oÿe wÿelkÿe wesselÿe | pokornÿe czÿe proszÿe, | raczÿsz dusse moÿe na | skonanÿu mem bogu | oÿczu offÿerowacz ze w- | szÿtkÿm mÿloszÿerdzÿm | twoÿm, a czego mnÿe | nÿedostane, raczÿsz tho | szam przesz szÿe wszÿczko | napelnÿcz za mÿe, Amen. Pr. | Chwalÿe, blogoslawÿe, | wÿelbÿe ÿ pozdraw- | ÿam czÿebÿe, o szÿerdecz- | nÿ moÿ odkupÿczÿelu | bozÿ ÿ czlowÿeczÿ yednaczÿn, | (*v.*) w okwÿtoszczÿ weszela, | ktoresz mÿal, kÿedÿ bog | oczÿecz nÿebeszkÿ szupel- | nąmocz dal vczczÿcz, vbo- | gaczÿcz ÿ nadarzÿcz w- | szÿstkÿ przÿaczÿele two- | ÿe, ktorÿch ÿesz s taką pra- | czą ÿ s takÿm drogÿm | mÿtem nabÿl. O prze to | welke wesselÿe, ktoresz | mÿal, proszÿe pokornÿe | thweÿ naszwÿączszeÿ bosz- | keÿ mÿloszczÿ, raczÿsz mÿ | dacz wszÿstek pozÿtek, | ÿ pospolÿtowanÿa ÿ czÿr- | pÿenÿa, ÿ wszÿtkÿ robotÿ | pracze thwoÿe mnÿe na | wÿeczne zbawenÿe, a | (*235*) raczÿsz mÿ bÿcz rzecznÿ- | kem, obronczą ÿ przÿÿem- | czą laszkawÿm czaszu sz- | mÿerczÿ moÿe ÿ na sządze | thwoÿm, Amen. **Paczÿerz.** | Chwale ÿ blogoslawÿe, | wÿelbÿe ÿ pozdraw- | ÿam czÿebÿe o szÿerdecznÿ | mÿlosznÿku moÿ, panÿe | Ihesu Chryste, w okwÿtoszczÿ | wesselÿa, ktoresz mÿal | stąd, ÿrecz bog oczÿecz od- | kupÿenÿe

---

[1] Litera *s* przekreślona. [2] = pacierz.

thwoÿe przÿ- | mÿrzenÿm wÿecznÿm | tobÿe przÿlączÿl, abÿ | bÿlÿ odtÿchmÿast two- | ÿemÿ dzÿedzÿczmÿ ÿ* stolu | thwego wÿecznÿe goduÿączÿ, | (v.) a napelnÿla szÿe thwoÿa | boszka żądza ÿ pokorna | proszba, ktorąsz vczÿnÿl, | mowÿącz do boga, oÿcza | szwego, ÿsz cheze, gdzÿe | ÿa ÿestem, abÿ onÿ wsz- | ÿczÿ bÿlÿ, ktorzÿ w mÿe | wÿerzą ÿ mnÿe mÿlu- | ÿą ÿ naszladuÿą, abÿ | meszkanÿe wÿeczne sze m- | ną mÿelÿ. O naszlodszÿ | panÿe Ihesu, przes to thw- | oÿe wÿelkÿe wesselÿe | ÿ przes wszÿczko vwÿel- | bÿenÿe thwego naszla- | chethnÿeÿszego czlowÿe- | czenstwa, z bostwem szlą- | czonego, iusz na prawÿczÿ | (236) boga oÿcza szÿedzÿącze- | go, raczÿsz mÿ dacz w- | ÿeczne thowarzÿstwo | ÿ szkonczenÿe ÿ* ze wszÿt- | kÿmÿ szwÿethÿmÿ, Amen. |

Paczÿerz a Zdrowe Marÿą, | dzÿakowanÿe panu bogu | czudne to ÿest: |

Dzyekuÿe tweÿ nasz- | wÿąnszÿ* mÿloszczÿ, | o namÿlszÿ panÿe boze, | za wszelką dobrocz twoÿe | ÿ laszkawoscz, ktorąsz mÿ | kodÿ vczÿnÿl ÿ zawzdÿ czÿ- | nÿsz na dussÿ ÿ na czÿele, | ÿ za wszÿtkÿ darÿ ÿ dobro- | dzeÿstwa thwoÿe, ktore | w nÿebÿe ÿ na zemÿ vsta- | wÿcznÿe sprawÿasz. Za | (v.) thÿ bądz tobÿe, naszlodszÿ | panÿe bozÿe, chwala, | czescz ÿ dzÿaka na wÿek | wÿekom, Amen. |

Kochanÿe ÿ modlenÿe | przÿ mszÿ szwÿąteÿ Mach- | eldisz obÿawÿone[1]: |

Przÿ introÿczÿe. Panÿe Ihesu | Chryste szmÿluÿ szÿe etc. | Kÿrÿeleÿson. Szmÿluÿ szÿe | nad namÿ panÿe Ihesu Xryste. | Dominus vobiscum. O mÿlosz- | czÿwÿ oÿcze, takÿe nasz | szwoÿą laszką raczÿ vczÿ- | nÿcz, sz ktoremÿ bÿsczÿal*[2] | mÿeszkacz na wÿekÿ. | Epistola. O panÿe Ihesu Xryste | dzÿakuÿe thweÿ naszw- | yethszÿ mÿloszczÿ, z nÿeba | (237) daneÿ mądroszczÿ twoÿeÿ, | za wszÿtkÿ nąkÿ szwÿą- | thÿch ÿ za pyszma proroczke. | Gradal. O panÿe Ihesu Xryste, | raczÿz mÿ pozÿczÿcz szkru- | chÿ ÿ zaloszczÿ dussÿch* | vczÿnÿenÿa. | Alleluÿa. O panÿe Ihesu Xryste, | przesz ono wesselÿe, ktore | maÿą szwÿąnczÿ w nÿe- | bÿe, abÿszmÿ tesz tho | pÿenÿe spÿewalÿ. | Ewangelium. Moÿ mÿlÿ | panÿe Ihesu Chryste naszlod- | ssÿ, thweÿ naszwÿątsseÿ | mÿloszczÿ dzÿekuÿe ze | wszÿthkÿch nąk ÿ szlow, | ktore poszlÿ s thwÿch | naszwÿąthszÿch vsth | (v.) ÿ s thwego naszlodszego | szercza boszkego. | Credo. Wszechmogączÿ | bozÿe, thweÿ naszwÿącz- | szeÿ mÿloszczÿ proszÿe, | raczÿ mÿe moczą bosth- | wa thwego tako bÿcz | pothwÿrdzona, abÿch | szÿe nÿgdÿ od prawdzÿ- | weÿ wÿarÿ nÿe mogla | odklonÿcz. | Druga modlÿtwa. | Wszechmogączÿ szÿnu | bozÿ, thweÿ naszwÿąth- | szeÿ mÿloszczÿ proszÿe, | abÿ mÿe szwÿatloszczÿą | boszkego vznanÿa racz- | ÿl oszwÿeczÿtz, abÿch | szÿe od

---

[1] Z dzieła: „Liber gratiae spiritualis visionum et revelationum b. [M]echtildis". [2] = byś chciał.

prawdzywey | (*238*) wyary nye błąkala. | Trzyeczya modlytwa. | Wszechmogączy duchu | szwyąntby, thwey wel- | moznosczy prossye, aby | wyara moya przesz my- | loscz thwoyą wszythko | we mnye tako dzalala, | aby doszkonale y w dokon- | czenyu w godzyną szmy- | erczy moyey byla naley- | zona* stale. Offertorium. | Naszlodssy panye Ihesu Xryste, | offyeruyą twoyey nasz- | wyączssy myloszczy szer- | cze moye, yako oltarz | lyubyezny ze wszyczkego | szyercza mego wyernos- | czyą, a proszye, aby przesz | (*v.*) myloscz szercza thwego | naszlodszego bylo oczy- | szczyono ze wszyczkego, | czyekom* [1] szye przesz nye- | wyernoscz dopuszczala. | Wtora. Wtore offyeruye | tobye ze wszyczkey roszko- | ssy szyercza thwego, yssz- | by wszelką roszkosz dla czy- | ebe opuszczyla. Trzyeczya. | Offyeruye yako korona, | ktorąbych na them szwye- | czye otrzymacz mogla, | abysz thy szam chwalą | moyą byl y koroną. | Czwarthe. Raczy yą przy- | yącz yako kelych zlothy, | sz ktoregobysz szwoyą | (*239*) szlodkoscz pyl. Pyąthe. | Yako szloyek s czyszthą | maszczyą, sz ktoregobysz | szam szyebye pozywal. | Druga offer. Proszye | czye myly panye, szer- | cze pokorne y laszkawe | y czyrplywe. Gdy szye | kaplan obracza, mowyącz, | Orathe fratres. Laszka du- | cha szwyąnthego racz | obyasznycz y oszwyeczycz | szercze moye, aby przy- | yąl panye bozye tą off- | yerą serdeczną, raczy | ibycz wzdzyaczna* za grze- | chy y za wystapy moye. | Sursum corda. Podnyessy | (*v.*) k szobye panye myly szer- | cze moye, aby tu na zye- | my zadney luboszczy | nye myalo, yedno szye | w tobyel kochalo. | Gracias agamus domino. | Dzyakuyącz tobye, stud- | nyo y począthku wsze- | go dobrego, za wszytky | dobrodzyeystwa mnye | od czyebe dane, iakozech | ya thobye prawye zaw- | zdy powynna. | Per quem maiestatem. | Chwale czye w złączenyu | naszlodszy panye nye- | beszky chwaly, ktora szye | vczlywa* szwyata troycza | (*240*) spolem chwaly, y pro- | szye czye, raczy my odpu- | szczycz moye wszyczky za- | meszkaloszczy. Sanctus. | Prosze, yszby wszechmo- | czną, mądrą, slodką y la- | szkawą myloszczyą sercza | thwego raczyl weyzrzecz | godzyny oney, abych | byla dostoyna duchow- | nye w dussye moye przy- | yącz czyebe. Agnus dei pyrwe. | Raczy szye offyerowacz | bogu oyczu ze wszyczką | thwoyą czyrplywoszczyą | za nasz grzeszne. | Agnus wtore. Raczy szye | (*v.*) offyerowacz ze wszyczką | gorzkoszczyą mąky two- | ye na zupelne zyedna- | nye nasz z bogem. | Agnus dei trzeczye. | Raczy szye offyerowacz | ze wszythką myloszczyą | szercza twego boszkego | na wypelnyenye wszysz- | thkego dobra y wszyczkych | zameszkaloszczy moych, | ktorech* powynna pelnycz. | Communia. Chwale czye | o myloszczy namocznyey- | sza, blogoslawye czye o my- | loszczy namadrsza, wyel- | bye czye o myloszczy nasz- | lodssa, wyel-

[1] = czegom.

mozỹ czỹe | (*241*) o mỹloszczỹ nalaszkawsza, | we wszỹthkem ỹ za wczỹor- | nasthko dobro, ktore two- | ỹe chwalebne bostwo | ỹ blogoslawỹone czlow- | ỹeczenstwo vczỹnỹlo we | mnỹe albo w nasz przesz | naslachethnỹeỹszą spra- | wą szercza twego nasz- | lodssego, ỹ bądze dzalacz | na wỹekỹ wỹeczne. | Benedicat. Nỹechaỹ mỹe | przezegna thwoỹa wsz- | echmocznoscz, nỹechaỹ | mỹe nączỹ thwoỹa mą- | droscz, nỹechaỹ mỹe na- | pelnỹ thwoỹa szlodkoscz, | nỹechaỹ mỹe przỹczỹągne | ỹzlączỹ s tobą twoỹa lasz- | (*v.*) kawoscz przesz koncza, Amen. | *Benedicat gỹnsse.* | Bostwo thwoỹe nỹe- | chaỹ mỹe przezegna, | czlowỹeczenstwo twoỹe | nỹechaỹ mỹe pothwỹe- | rdzỹ, mỹloszỹerdzỹe th- | woỹe nỹechaỹ mỹe o- | garnỹe, mỹloscz thwoỹa | nỹechaỹ mỹe zachowa: | Benedicat nos trina dei- | tas vnaque maỹestas, pa- | ter, filius, spiritus sanctus, | in secula seculorum, Amen. |

O pannỹe Marỹeỹ modlỹtwa. |

Szdrowa bądz dzewỹ- | czo nawỹssa sz kapa- | nỹa* naszwỹąthssego, | (*242*) o namỹloszczỹwsza | gospodze, dzewỹczo | panno Marỹa, prosze | czỹe przesz gorączoszcz, kto- | ra dussa thwoỹa w boga, | ỹakobỹ ỹszkerka w ogỹen | szwoỹ, wleczala a ỹego | boszkemu szỹerczu ỹako- | bỹ pỹerla*, wỹelkỹm przỹ- | pądzenỹm przỹczỹag- | nona, przỹstala, tako | prosze, abỹ dussa mo- | ỹa tako gorączą mỹlosz- | czỹą rospalona bỹla, | abỹ w godzỹna szmỹer- | czỹ moỹeỹ od wszelkego | nagabanỹa wolna, ỹa- | kobỹ pỹorko, do nỹeba | (*v.*) szczỹasnỹe mogla dole- | czỹecz, a w mỹlego boga | wỹecznỹe szỹe wpoỹcz, | Amen. |

Szwỹeta Mecheldis pỹr- | we, nỹzlỹ czỹalo bozỹe | przỹmowala, mỹala zwỹ- | czaỹ mowỹcz pỹecz Zdrowỹch Marỹe, a napỹrw- | szą napomỹnala yą tak: |

Proszỹe ỹ napomỹ- | nam czỹe o nablo- | goslawỹensza dzewỹczo | panno Marỹa, z onego | naszlodszego przỹyeczỹa, | ktorỹm w dzỹewyczeỹ | czỹstoszczỹ szỹnasz bozego | angỹolem zwỹestnỹą- | czỹm z wỹelką a z globogą* | (*243*) pokorą, ỹzỹesz yego kro- | lewszkego stolcza przỹ- | czỹagnala, prosze, abỹ | mỹ otrzỹmala czỹste so- | mnỹenỹe a prawdzỹ- | wą pokorą, Amen. | *Wtora Zdrowa Marỹa.* | Proszỹe ỹ napomỹnam | czỹe o naszlodsza mat- | ko, z onego przỹeczỹa, kto- | remesz ỹego przỹala, | kedỹsz go naỹpỹrweỹ | w czlowỹeczenstwỹe og- | lądala a prawdzỹwegosz | boga bỹcz vznala, pro- | se, abỹ mỹ otrzỹmala | oszwỹczone vznanỹe, Amen. | *Trzỹeczỹa Zdrową Maria.* | (*v.*) Prosze ỹ napominam | czỹe o naszczỹasznỹeỹ- | sza panno, ỹakosz na koz- | dą godzỹną gothowa | bỹla ku przỹỹeczỹu laszk | boszkỹch, a ỹzỹesz nỹgdỹ | w szobỹe laszkỹ bozeỹ | nỹe przenagabala, prosze | czỹe o moỹa nalaszkaw- | sza matko, vproszỹsz mỹ | szercze mỹecz zawzdỹ | gothowe ku bozeỹ lascze. | *Czwartha.* | Proszỹe ỹ napomỹ- | nam czỹe o przỹbỹt- | ku ducha szwỹąntego, | o ỹakosz z welkỹm nabo- | zensthwem ỹ wzdỹecz- | noszczỹą szwego mỹlego | (*244*) szỹna czỹalo na zyemỹ | karmỹla, kąpala ỹ wsz- | ỹtkỹ poszlugỹ nawdzỹecz- | neỹ ỹemusz wỹdawala, |

bo nad ẏnsze zupelnẏe, | ẏ vznal, ẏake zbawe- | nẏe czlowẏekowẏ s tego | mẏalo przẏcz, proszẏe | czẏe o panno Marẏa, v- | prosz mẏ dostoẏnoscz, w- | dẏecznoscz, Amen. Pẏątha. | Proszẏe ẏ napomẏnam | czẏe o matko wszẏtkeẏ | laszkẏ, z onego szlodkego | przẏączẏa, ktorem czẏe | szẏn twoẏ naszwẏątszẏ | s tego szmatku wezwal | na wẏeczne wesselẏe, | (v.) prosze czẏe o nadzẏeẏo | moẏego zbawẏenẏa, | vprosz mẏ dostoẏne prz- | ẏyeczẏ* czẏala szẏna th- | wego, abẏch go przẏala | z duchownem wesselẏm | za wẏeczne wessele, Amen. |

O pannẏe Marẏe mlodlẏtwa. |

Szdrowa bącz* dzewẏ- | czo nawẏssa kapla- | na naszwẏethssego, ktore | szercze z naszwẏethsseẏ | troẏcze od wẏeka plẏna- | lo w czẏe, s tego naszczass- | nẏeẏssego przẏzrzenẏa*. | Poszdrowẏena bądz | dzewẏczo naszwẏąthssa | w plẏnẏenẏu naszlodszẏm, | ktore szercza naszwẏątsse | (*245*) troẏcze w czẏe mẏla pan- | no plẏnalo, s tego na- | wẏernẏessego opczow- | anẏa. | Szdrowa bądz dzewẏczo | naszlachethnẏeẏsza w | kaplanẏe naszlodszẏm, kto- | re szwẏąteẏ troẏcze plẏ- | nalo w czẏe s szẏna th- | wego naszlodszeẏ nąkẏ | ẏ kazanẏa. | Szdrowa bądz dzewẏczo | namẏleẏsza w czẏeczẏe- | nẏu szlodkẏm, ktore sz- | wẏąntheẏ troẏcze wẏ- | czeklo w czẏe, s twego ẏe- | dzẏnego szẏna czassu | mąkẏ gorzkeẏ szmẏerczẏ. | Poszdrowẏona bądz | dzewẏczo nadostoẏnẏeẏsza | (v.) w plẏnẏenẏu, z ktoreẏ blo- | goslawẏoneẏ troẏcze sz- | wẏąntheẏ w czẏe plẏna- | lo we wszẏczkeẏ chwale | wesseloscz ẏ*, w ktorem szẏe | terasz wesselẏsz ẏ na wẏe- | kẏ bądzẏes szẏe weszelẏla, | nade wszẏtkẏ stworzenẏa | w nẏebẏe ẏ na zẏemẏ wẏ- | brana przed szwẏatem | stworzenẏa. |

Druga modlẏtwa o pan- | nẏe Marẏe. |

Szdrowa bądz z boga | oẏcza wẏelmoznosczẏ, | szdrowa bądz z boga | szẏna mądrosczẏ, szdro- | wa bądz z boga z ducha szwẏąn- | tego laszkawosczẏ, | (*246*) naslodsza Marẏa nẏebo | ẏ zẏemẏe oszwẏeczaẏącz, | laszkẏ pelna wlewaẏącz | we wszẏczkẏ czẏebe mẏ- | luẏącze, pan s tobą, boga | oẏcza ẏedzẏnẏ szẏn a | twego dzewẏczego szercza | ẏedzẏnẏ przẏaczẏel ẏ | oblubẏenẏecz naszlodssẏ. | Blogoslawẏona thẏ me- | dzẏ nẏewẏastamẏ, ktorasz | Yewẏno[1] oddalẏla prze- | klęczẏe, ẏ blogoslowẏen* | owocz zẏwotha thwego, | wszẏthkẏch stworzẏczel | ẏ pan wszẏczkego, wszẏcz- | ko blogoslawẏącz ẏ poszwẏączaẏącz, wszẏczko | ozẏwẏaẏącz ẏ vbogacza- | ẏącz, Amen. |

(v.) Poczẏnaẏą szẏe nabozne | rozmẏszlanẏe* o wesselu | szẏedmẏorakẏm pannẏ | przenaszwẏeczssẏe Marẏeẏ | w szwẏatha boszke ẏ przesz | ẏch octawẏ, a napẏrweẏ | dzen Bozego narodzenẏą ẏ | przesz octana ẏego. |

Wessolego porodzenẏa, | ktore asz do szmẏerczẏ | bẏlo w pamẏeczẏ szercza | ẏeẏ, rozumẏeẏ tho wesze- | le rodzenẏa mẏlego ẏ |

[1] = Ewy.

szlodkego pẏestowanẏa*, | kto tho moze wẏmẏsz- | lẏcz, rozmẏszlaẏ. | Angelszkego spẏwanẏa | czaszu narodzenẏa, ktore | panna wẏdzala w perso- | (*247*) nach ẏ pothom czasto | spẏwalẏ Ihesussowẏ. | Dzẏwne karmẏenẏe | dzẏeczẏątka mẏlego, abo- | wẏem w kozdem czlonku | szwego czẏala szlodkoscz | wẏelką czula. | Iasznego wẏdzenẏa, | rozumẏeẏ bostwa ẏego | naszwẏatszego, pod czlo- | wẏeczenstwem skrẏtego, | o ẏake tho wesselẏe. | Boszkẏego obczowanẏa, | ẏzẏe ẏusz wstawẏcznẏe | z bogem obczowalasz, z | szẏnem ẏ* szwoẏm, podlug | czlowẏeczenstwa yeden | szẏn boga oẏcza ẏ pannẏ | Marẏe. | (*v.*) Mocznego mẏlowanẏa, | ẏzẏe poznala bẏcz nad | wszẏtko vmẏlowana st- | worzenẏe od boga, gdẏ | ẏą matką obral szẏna | szwego, ktorego porodzẏla. |

Na Welkanocz rozmẏslanie | szyedm radosczẏ pannẏ | Marẏe. |

Angelszkego spẏewa- | nẏa, gdẏ vszlẏssala | spẏwaẏącz nad czellą | wessele angẏola Gabrẏ- | ela: Regina celẏ. | Dzẏwnego poczẏessenia, | ktore s takego spẏwanẏa | wzala, dzẏwną slothkoscz, | wszẏtek szmątek ẏusz | odstąpẏl. | (*248*) Iasznego vkazanẏa, | gdẏ vzrzala z marthw- | ẏch wstalego, chwaleb- | nego, ẏasznego nad sz- | lonczo w czlowẏeczenst- | wẏe szwoẏm. | Wyelmoznego obstąp- | ẏenẏa, angelẏ ẏ dusse | szwẏąnthe, ktore wẏwẏ- | odl s przedpẏekla, obstą- | pẏlẏ, a tho panna wẏ- | dzala. | Wdzẏecznego pozdrawẏe- | nẏa*, gdẏ ẏą poszdrowẏl, | rzeknącz: Poszdrowẏena | bądz porodzẏczelko boza, | matko moya mẏla. | Chwalebnego oszlawẏe- | nẏa, przed wszẏtkẏmẏ | (*v.*) dussamẏ szwẏąthẏmẏ | oszlauẏl a* bẏcz krolewą | wszẏthkego, ktoreẏ dusse | thamo dalẏ welką chwa- | lą, dzakuyacz sz laskẏ. |

Na Boze czẏalo rosmẏslanie | weczerzeẏ czwarthku wẏel- | kego. |

Godowanẏe | chwalebne ẏest posz- | polu zwolenẏkẏ weczerza- | ẏącz, czego zawzdẏ ządal, | iako Lukasz szwẏąnthẏ pẏsse. | Szluzenẏe | pokorne, tho ẏest nogẏ, | rakamẏ szwoẏmẏ boszkẏ- | mẏ, nogẏ zwolenẏkom | vmẏwaẏącz, na szwe kola- | na klekaẏącz. | Podarowanẏe dostoẏne, | (*249*) tho ẏest czalo szwoẏe na | szwẏąthsse ẏm podawa- | ẏącz ẏ ostawaẏącz iasz do | konca szwẏata. | Rozmawanẏe* przẏẏem- | ne, tho ẏest szẏnmẏ ẏ prz- | ẏaczelmẏ ẏe zowẏącz, | ẏ szwoẏmẏ thowarzẏszmẏ | mẏanuẏącz. | Poleczanẏe mẏloszerne, | tho ẏest bogu oẏczu ẏe za- | lẏczaẏącz, abẏ gẏch zach- | owal od zlego, to ẏest | od vpadu zlego. | Rozdzẏelenẏe szmathne, | tho ẏest mąką szwoẏą | gẏm rẏchleẏ odpowẏeda- | ẏącz, przes ktorą stalo szẏe | (*v.*) na czasz szmathne rozlą- | czenẏe. | Poczẏessenẏe lubezne, | tho ẏest gdẏ ẏm obẏa- | wẏl ẏaszne szwoẏe, rẏ- | chle z martwẏch wstanie. |

Poczẏna szẏe nabozne rosz- | mẏszlanẏe we szwẏatha | pannẏ Marẏe radosczẏ, a | napẏrweẏ w szwẏato pan- | nẏ Marẏey Poczẏeczẏa: |

Wÿelkego vmÿlowa- | nÿa, abowÿem nad | wszÿtko stworzenÿe w- | ÿeczeÿ yest vmÿlowana | od troÿcze szwÿąnteÿ. | Dostoÿnego wÿbranÿa | ÿ przeslanÿa na wÿelką | rzecz w przÿbytek troycze | (250) szwÿąntheÿ ÿ macze- | rzÿnstwa bozego. | Wessolego zwÿestowania, | gdÿ angÿol Gabrÿel Io- | achÿmowÿ ÿ mathcze | szwÿąntheÿ Hannÿe ob- | ÿawÿl theÿ pannÿ poczeczÿe. | Szÿstego [1] poczÿnanÿa, | gdÿ szÿe poczala krom | zarodku szwego ÿ przesz | grzechu pÿrworodnego, | ÿle ku dussÿ. | Boszkego vwesselenÿa, | rozumÿeÿ s poczÿeczÿa | czÿala szamego nad w- | szÿtkÿ czÿala luczkÿe, ÿako | napÿszano w kxÿegach | ÿ [2] Brÿgÿttÿ szwÿąntheÿ. | (*v.*) Wszÿthkÿch laszk napel- | nÿona, gdÿ dussa bÿla | wlana, wÿatsseÿ laskÿ, | mÿala w zÿwoczÿe bozeÿ | matkÿ szweÿ bądącz, nÿz- | lÿ maÿą wszÿczÿ szwÿe- | czÿ w nÿebÿe. Tho mo- | wÿ Augustin w kxÿegach | O poczeczÿu pannÿ czÿsteÿ. | Rozumu pozÿwanÿe, | bądacz w zÿwoczÿe ÿe- | sczÿe matkÿ szweÿ, zup- | elnÿe pozÿwala rozu- | mu, ÿako o thÿm pÿsse | na Magnificat Iacobus | de Valencia, bÿszkup krÿ- | stopolitanus, on wÿersz: | A dzÿalal mÿ wÿelÿ*, kto- | rÿ moczny ÿest. |

(*251*) Na szwÿeto Narodzenÿe* | pannÿ Marÿe roszmÿszla- | nÿe szÿedmÿorake. |

Boszkego poczÿessenia, | abo [3] wszÿtka troÿcze | szwÿata radowala szÿe | z narodzenÿa theÿ pannÿ, | ÿako napÿszano w Brÿgÿdzÿe. | Angelszkego | szwÿeczÿenÿa, bo natÿch- | mÿast, gdÿ szÿe narodzÿ- | la tha panna, poczalÿ sz- | wÿączÿcz then dzÿen an- | gelÿ szwÿąnthÿ*. | Wszÿtkego szwÿąta we- | szelenÿa, ÿako tho wÿz- | nawa koszczÿol, spÿewa- | ÿącz: Narodzenÿe thwoye | rodzÿczelko boza etc. | (*v.*) Laszkÿ bozÿey napelnÿo- | na, abowÿm szÿe naro- | dzÿla pelna mÿlego bo- | ga, laszk ÿ daruow ÿ w- | szÿczkÿch cznoth. | Mądroszczÿą boszką oszla- | chczÿenÿa, abo [4] narodzÿla | szÿe mądroscz boszka, ma- | ÿącz w szǫbÿe ku nÿebesz- | kÿm rzeczam. | Szudnosczÿą* [5] wÿelką o- | krassona, ktoreÿ czudnosczÿ | dzÿwnÿą szÿe angelÿ ÿ | wszÿczko stworzenÿe, szlo- | ncze ÿ mÿesząącz. | Angelszkego obczowania, | ÿako szÿe rÿchlo narodzÿ- | la, iusz szwÿąteÿmÿ* an- | (*252*) gÿolmÿ obczowala a | potÿm w koszczÿele bozÿm. |

Na szwÿeto szÿna bozego | Poczÿeczÿa roszmÿslanÿe | wessela szÿedmÿorakego | pannÿ Marÿeÿ. |

W mÿlego boga podnÿe- | ssenÿe, wszÿtka bÿla | zachwÿczona w mÿlego | boga, gdÿ ÿeÿ angÿol | mÿal zwÿestowacz tho | począczÿe. | Nÿezwÿczaÿne pozdro- | wenÿe albo dzÿwne a | barzo wessele* pannÿe, | ÿsz boga mÿala począcz, | bÿcz matką szÿna bozego. | Angelszke rozmawÿenie*, | szluchaÿącz, pÿtaÿącz, | (*v.*) yako tho mozÿe bÿcz rzecz | nÿgdÿ nÿeslÿchana, abÿ | dzewÿcza porodzÿla. | Ducha

---

[1] = czystego. [2] = w księdze Ilgiéj. [3] = abociem.
[4] = abociem. [5] = cudnością.

szwÿątego za- | czmÿenÿe, czo ÿest yed- | no szwÿatloscz ÿ laszka, | ktora dusse ÿeÿ podnÿe- | szla do trzÿeczÿego nÿeba. | Dzÿwne szÿna bozÿego | wczelenÿe, w ocze mgnÿe- | nÿu zupelnÿ czlowÿek | ÿ bog, ÿako pÿszÿe Iere- | mÿasz prorok 31 capitule. | W laszkach boszkÿch po- | thwÿerdzenÿe, tak ÿsz | potÿm nÿe mogla nÿg- | dÿ zgrzeszÿcz, bÿ tesz | chczÿala. | (*253*) Nowego gÿmÿenÿa | wlozenÿa, ktore yest | laszkÿ pelną, ktore ne* | szlussÿ zadnemu sthwo- | rzenÿu, ÿedno pannÿe Marÿe. |

Na szwÿeto Nawÿ- | dzenÿa Alzbÿethÿ pannÿ Marÿe. |

Boszkego meszkanya | w zÿwoczÿe, gdÿ ÿe- | go noszÿla w zÿwoczÿe | dzÿewÿecz mÿeszÿeczÿ, | meszkal w nÿeÿ, ÿako w nÿebÿe. | Wnatrznego | oszwÿeczenÿa, wÿdzala | ÿako szÿe rodzÿ w nÿebÿe | z oÿcza, tak tesz rodzÿ szÿe | w ÿeÿ zÿwoczÿe szÿn | z oÿcza. | (*v.*) Slodkego noszÿenÿa, abo*[1] | zadneÿ nÿe mÿela* czÿasz- | koszczÿ, noszącz, ale wÿel- | ka slodkoscz a lechkoscz | we wszÿthkÿm czÿele. | *Dzÿwnego* wÿlewania, | abo[1] w nÿeÿ laszka, ktoreÿ | bÿla pelna, wÿlewala | szÿe na Yana w zÿwo- | czÿe, pothÿm na matka | ÿego. | Maczÿerzÿnszkego mÿa- | nowanÿa, gdÿ Elzbÿeta | duchem szwÿątÿm nath- | chnÿona, matką bozÿą | bÿcz ÿą poznala. | Chwalÿ bozeÿ spÿewa- | nÿa, gdÿ wszÿtka w bo- | ga zachÿczona, przÿsedszÿ | (*254*) k szobÿe, weszele spÿwa- | la: Chwala bogu, Magnificat. | Uznanego blogoslawÿe- | nÿa, abowÿm gdÿ rzekla | Elzbÿeta, Blogoslawÿona | thÿ bądz medzy nÿew- | ÿestamÿ*, vznala szÿe | bÿcz blogoslawÿeną od | kozdego stworzenÿa, a | dlatego spÿewala: We- | szral na pokorą etc. |

Na szwÿeto Gromnÿcz pan- | nÿ Marÿe weszelÿe. |

Gdÿ panna z domu | wÿchodzÿla, gdÿ | yusz czterdzÿesczÿ dnÿ | bÿlo wÿslo, sz wesolosz- | czÿą, z nabozenstwem | ÿ z offÿarą. | (*v.*) Gdÿ szÿna szwego na ra- | cze wzala, nÿoszla go do | koszczÿola s poczczÿwoscz- | ÿą ÿ z radosczÿą ÿ z welką | szlodkosczÿą. | Gdÿ ÿą rzÿsza* angelska | prowadzÿla, nÿektorzÿ spÿ- | waÿącz, nÿektorzÿ chwala | dawaÿącz, druzÿ* szlużącz. | Gdy do koszczÿola wstąpÿ- | la szromÿeszlÿwosczÿą, s przÿ- | kladnoszczÿą ÿ s pokornosz- | czÿą ku wszÿtkemu nasze- | mu pozÿtkowÿ. | Gdÿ Szÿmeonowÿ kapla- | nowÿ dzÿeczÿątko dala, | ktorÿ ÿeÿ zabÿezal s prad- | kosczÿą, żądlÿwosczÿą, ÿ | wzÿal dzÿczÿątko s poczlÿ- | (*255*) wosczÿą, spÿwaÿącz, wÿz- | nawaÿącz go* bogÿem. | Gdÿ go bogu oyczu of- | fÿerowala nadzÿwnÿ- | esza, naprzÿyemnÿeÿsza, | za naszÿe zbawÿenÿe, | ku naszemu odkupÿenÿu. | Bohu* oÿczu podzÿeko- | wala pokornÿe, *poklek-* | nąwszÿ, z obÿeczanÿa, z wÿ- | pelnÿenÿa ÿ s poslanÿa | szÿna szwego. |

---

[1] = abociem.

Na szwyato Wnyebowz- | yeczy* panny Marye rosmyslanie.

Sz gabokoszczy [1] w bost- | wo poszadzona, gdy | myala vmrzyecz, prawye | wszytka wnykhala* w boga. | Z angelskego nawydze- | (v.) nya, ktory szye yey ysth- | nye vkazal, powyeda- | yacz, ysz trzyeczyego | dnya przydzye po czye | szyn thwoy. | Z apostolszkego zebra- | nya, ktore buog dzyw- | no zebral ku szmyerczy | matuchny szwoyey, ya- | ko tego proszyla przes | angyola. | Sz wesolego dekonanya, | gdy szye vkazal syn pan | Ihesus, mowyacz, matuchno | moya myla, poydz do nyeba. | Sz dywnego* do | nyeba prowadzenyy* | z dussą y s czyalem, szam | pan Ihesus ze wszytkymy | angyoly. | (*256*) Sz wyszokego poszadze- | nya, poszadzyl yą szyn | na prawyczy szwoyey | y powyszyl nad wszytky | angyoly, o yake to wesse- | le pannye. | We wszythkych szwyątych | vweszelenya, bo wszyczy | tego dnya czekaly, aby | matką bozyą w nyebye | oglądaly. |

Wessele szyodmyorake*, kto- | re ma w nyebye panna. |

Zupelnoscz chwaly | nad wszytky szwye- | the, ktore mayą wszyczy | w nyebye osobną chwala. | Wyelkoscz oszwyeczyenya, | bo taką szwyatloscz wzala | (v.) od boga, ysz yako szluncze | szwyath, tak ona wszytky | szwyątą oszwycza. | Wyelkoscz powyszenya, abo [2] | nad wszytky kory angel- | szke, yako spywa koszczyol: | O wyelke tho pannye weselie. | Iednoscz woley s zlącze- | nya, rozumyey sz myłym | bogem, tak ysz czo buog | chcze, tho ona, a czo ona, | to tesz buog chcze. | Szyrokoscz oddarzenya*, | rozumyey szlug panny | Maryey, ysz yako ona chcze, | tak pan buog obdarza | szlugy yey. | Blyszkoscz meszkanya, | (*257*) abowym blyzko troycze | naszwyątssey poszadzona | yest panna myla. | Pewnoscz trwanya tego wszyczkego wessela, bo [2] by | nycz nye bylo wessela, ke- | dyby trwanya nye bylo. |

Na szwyato do koszczyola | Offyerowanya panny | Marie. |

Rychlego wstąpyenya, | o z yaką chwaply- | woszczya* szla do koszczyela* | na szluzbą panu bogu | mloda panna, dzyczyątko | we trzech leczyech, przesz | pyathnaszczye stopyenyow | maznye wstapuyącz. | Naboznego offyerowanya, | (v.) sama szyebe offyeru- | yącz panu bogu z dussą | y s czyalem na wyeczną | szluzbą. | Wdzyecznego przymow- | anya, o yako wdzyecznye | myly buog oczyecz przy- | yąl tha offyara, panna* | mylą nad wszytky offyary. | Naboznego szluzenya, | o yako naboznye, pylnye | y przyyemnye szluzyla | panu bogu we dnye y w | noczy, roszmyszlay. | Angelskego obczowanya | y karmyenya, abowym | sz nyą angely obczowaly, | pokarmem nyebeszkym | (*258*) karmyly. | Nyebeszkego zywyenya, | bo tham me-

---

[1] = z głębokości. [2] = bociem, bowiem.

szkayącz, | zywoth nyebeszky wyod- | la, wszytkym pannam | przykladna, wsytkym myla. | Boszkego poczyessenya, dzywne boszke poczesse- | nye tam myela*, rozmyslay. |

Na Bozye wstąpyenye rosz- | myslanye wessela szyedmyo- | rake panny Maryey. |

Iasznego vkazanya, | gdy ynsz myal do nye- | ba wstąpycz, vkazal szye | mathcze welkey yasznosz- | czy nyewyslowyoney. | Wessolego wywyedzenya, | (v.) to yest dusz wszytkych | y angelow, ktorzy go | do nyeba prowadzycz | myaly. | Dostoyne poleczenye | y przelozenye, poleczyl | czy apostoly, vdzyelal | ya gych mystrzynyą y | panyą. | Milego pozegnanya, | gdy yus mysl wstąpycz | w nyebo, oblapyl y blo- | goslawyl szwoye ma- | tuchną y czaluyącz yą. | Slodkego spywanya, | abo [1] szlyssala spywanye | angelske slodkie, ktorzy | go do nyeba prowadzyly, | (259) spywayącz wszysczy | angely. | Wyszokego zachwycze- | nya, wydzala yako szyad* | na prawyczy boga oycza, | yako yest przywytan | od boga oycza. |

Na Szwyąty duch roszmy- | szlanye wessela panny Marye. |

Nadzywanye zupel- | noszczy, tho yest od | wszytkey troycze szwyą- | tey czuynye ale nye- | wydomye nad wszytky | apostoly. | Roszpalenya w gorączo- | szczy, wszytka palala og- | nyem ducha szwyątego | (v.) y gorzala od bostwa na- | szwyąthssego. | Z napoyena* welkey slod- | koszczy, z nyewymowne- | go napelnyenya slod- | koszczy ducha szwyantego, | wszytky czlonky te czuly. | Poczyessenya w nyewy- | mownoszczy, tho yest | nad wszytko wymow- | yenye y angelsky* z wy- | dzenya bostwa. | Przemyenyona w gla- | bokoszczy, to yest wszytka | yest szye w globokoscz* | bosthwa ponorzyla y | przemyenyla. | Podnyessenye wyszo- | (260) koszczy, tho yest szama | nad szye podnyessona | byla, gdzye tayomnoszczy | boszke wydzala. | Podarowana w zupel- | noszczy darmy ducha | szwyątego, aby wszycz- | kym ządayączym y na- | bosznym wylewala. |

Modlytwa ku naszwyet- | szye pannye Marye prze- | czyw powyetrzu moro- | wemu. |

Tacz* yest przenayasz- | nyeyszy szqd szame- | go poczyessyczyela du- | cha szwyątego, tacz | yest myasto nachwa- | lebnyeyszye boga w tro- | (v.) yczy naszwyąthssego, | tacz yest nyewyasta | moczsnoszczy, ktora szkru- | szyla glowa waze* w- | szey zloczczy*, tacz yest | nad szlunecze szlyecznay- | sza*, nad kxyezycz czud- | nyeysza, nad zarze* roz- | kwythnyeysza, nad | kwyazdy* yasznyeysza. | Po they grzeszny na- | boznye przystupnymy*, | nasze pyerszy zloszczywe | bymy [2], mowyącz: Szw- | yenta, szwyentha, szw- | yentha Marya, mylosz- | czywa pany nasza lasz | kawa, nasz od szmyerczy | (261)

---

[1] = abowiem. [2] = bijmy.

nagley y od powyetrza | morowego y od szmatku | wszelkego thwoymy | szwyąthymy modlyth- | wamy wybawyeny | domyesczy nasz thowa- | rzystwa szwyątych ch- | waly krolewstwa nye- | beszkego, Amen. |

Po kozdey koruncze tho | mowcze. |

Panno Marya czysta, | przes thwe szyedm | radosczy postaw mye | na drodze sprawedly- | wosczy, o panno wsz- | ytkey czystoszczy pamye- | tay na mye w godzyną | moyey szmyerczy, Amen. |

(v.) Korunka ze dwanasczye | gwyazd panny Marye, | duchownye rozumyeyącz. | Pyrwsza gwyazda: |

1. Czystoscz zewnatrz- | ney czudnosczy, gdzye | przygany nye przymy- | szalo szye; | 2. Staloscz welkey mocznosczy; | 3. Wyara dostoynosczy; | 4. Laska gorączoszczy; | 5. Pokora glabogosczy*; | 6. Przykladnoscz wyecznosczy; | 7. Pylnoscz czuynosczy; | 8. Nabozenstwo rospalonosczy; | 9. Dzyewyctwa zupelnosczy; | 10. Plodnoscz slachethnosczy; | 11. Czyrplywoscz stalosczy. | 12. Angyelye, patriarche, | proroczy, apostoly, macz- | ennyczy, spowyednyczy, | doctorzy, kaplany, zako- | nyczy, dzewycze, manzol- | ky*, wdowy, przewysza | panna wszytky thy | stadla nyezmyernye[1]. |

(262) Szyedm radosczy panny Marye, | ktores mayą rozmyszlacz | ludzye przesz Adwenth, | ktore znamenuyą szyedm | szwyecz rorathnych. |

1. S pozdrowyenya an- | gyola Gabryela, gdy | szobye panna rozwazy- | la, kto do nyey poszlal | angyola tak yasznego, | nadobnego, bo* pan bog | w troyczy yedzyny, a z ya- | ką nowyną, o s poczyesz- | ną zbawyenya ludske- | go, thedy nyeslychane | weszele myala. Wtora. | S poczyeczya dzywnego, | slotkego, duchem szwye- | tym onego dzyeczyecza | (v.) namylszego w zywoczye | yey panyenszkym, przy | ktorem poczyeczyu dussa | yey wydzala bostwo tro- | ycze szwyątey, s czego ya- | ką slodkoscz myala, zad- | ne szercze wymyszlycz | any zadny yazyk wysz- | lowycz mozye. Trzeczye. | Z wybranya, ysz na to | od boga wybrana ze w- | szythkego rodzayu ludzy, | aby byla matką zbawy- | czyela naszego, dlaczego | rozumyela* szye bycz ta- | key dostoynosczy, ysz po | bodzye nycz nye yest | lepszego, vaznyeyssego | nad nye. Czwarthe. | (263) Z nalezenya laszky bo- | zey, ktora nalazla nye | tylko szobye, ale wszyth- | kemu rodzayowy czlo- | wyeczemu, ktorey nye | mogly nalescz wszyczy | patryarchowye, proro | czy, kaplanowye y kro- | lowe y wszytczy naszw- | yąthszy ludzye, a ktora | tesz ysz szye w ny* pan | buog raczyl stacz czlow- | yekem, czo yey przepow- | yedzal Gabryel, mowyącz: | Nye boy szye Marya, na- | laszlas laska. Pyą-

[1] Ustęp 12 dopisany tą samą ręką na osobnéj karteczce, włożonéj właśnie między k. 261—262.

the. | S noszyenya naszlodszego | onego dzyeczyczyątka* | boszkego w zywoczye | (v.) przesz dzyewyecz mye- | szyeczy, gdy panna roz- | myslala, ysz onego w cz- | lowyeczenstwye noszy- | la, ktory w bostwye | trzyma wszytek szwyat, | nyewymowną poczye- | cha myala, ktorego | przesz wszelky czaszko- | szczy noszyla. Sosthe. | Sz wypelnyenya czaszu, | ysz tego doczekala, cze- | go ządala, wszysczy lu- | dzye przes pyecz thysząicz | lath modlyly, szye, wo- | laly, y żądaly, ona docze- | kala onego sczasznego | czassu, ktorego poszlal | (264) bog oczyecz szyna szwe- | go yedzynego dla zba- | wyenya czloweczego. | Szyodma. Z oczyekawanya, | o z yaką poczyechą, z yaką | żądzą y z radosczyą czekala | onego naszwyątssego | narodzenya szyna boze- | go, aby rychley oglądala | takego pana, sz ktorego | taką szlodkoscz na dussy | czula, ktorego myloscziyą | palala, ktorego wydzala | bycz zbawyczyelem wszycz- | kego szwyata, yako yey | przepowyedal Gabryel: | Otho pocznes y porodzysz | szyna a wzowyes ymye | iego Ihesus, to yest zbawyczel, | Amen. |

(265) [1]Thy modlytwy mayą bycz | mowyeny, kedy kto gydze | spacz, a szą barzo roskoszne | y nabozne kazdemu. |

Wyznawacz tobye bedą | panye bozye wszech- | mogączy, stworzyczelu | nyeba y zyemye, wszytky | grzechy moye, ktorem | kolwyek vczynyla od mlo- | dosczy moyey asz do dzy- | szayszye* godzyny, wyado- | mye albo nyewyadomye, | a zwlaszczya ktorem pop- | elnyla tego dnya vczynky, | szlowy, myszlamy, naprz- | eczywko thwoyey boszkey | (v.) woley, tobye panye wyzna- | wam z ssercza mego y pro- | szye odpuszczyenya, abo- | wyem grzechy moye | szą nyezlyczne*; pokornye | proszye, yszbysz zapom- | nyal wszyczkych grzech- | ow moych, w ktorych sze | ya znam bycz wynna | y grzeszna w zywoczye | moym, zapal tez we m- | nye ogyen thwey laszky | y boyazny, a day my mo- | czne a stale polepszenye | zywotha mego s prawdzy- | wą nadzyeyą y wyarą | y laszką, o myloszczywy, | (267)[2] o laszkawy, o slodky Ihesu, | szynu dzewyczy Maryey, Amen. | Modlytwa druga, gydącz | spacz. | O Ihesu naszlodszy, Ihesu | oycze mamyloszczywszy, | thy sze mną zostany they | noczy, sze mną spy, aby | czyalo szen wzyalo, ale szer- | cze aby nygdy nye zasnalo, | ale yszby s tobą czulo, yszby | szye wszego zlego wystrze- | galo, angyol szwyąthy | nyechay myo strzyezye | y znamyenem krzyza sz- | wyąntego nyechay mye | naznamyennye, nyechay | (v.) stąd szathan precz vczye- | czye, a szam pan Ihesus | nyechay szą* mną zosta- | nye y blogoslawyącz, | nyechay mye sczyczy y | na wyeky nyechay mye | brony, Amen. | Druga modlytwa, gydącz spacz. | Wssechmogączy y wyecz- | ny bozye, tobye pokor- | nye dzyekuye, yzesz mye | z laszky thwey ossoblywey | raczyl strzecz. Proszye czye | myly panye,

---

[1] Karta 264 v. próżna. [2] Karta 266 przeskoczona w liczbowaniu.

czomkolwÿe | tego dnÿa mÿszląc, mow- | ÿącz, czÿnÿącz, patrząci, ohÿ- | troszczÿą czyala, szwÿata | (268) abo czartha zgrzessÿla, | abÿ mÿ raczÿl tho od- | puszczÿcz przesz mąką th- | woÿą nadrossą ÿ przes | krzÿsz twoÿ, a raczÿl mÿe | strzecz od wszelkeÿ nÿe- | przespÿecznoszczÿ duszneÿ | ÿ czeleszneÿ, abÿch wsta- | la zdrowa na chwalą | gÿmÿenÿa wÿelmozno- | szczÿ thwoÿeÿ, abÿch czÿ | mÿlÿ panÿe mogla szlu- | zÿcz w dobreÿ wolÿ czÿsth- | em ssÿerczem ÿ czÿalem, | s prawem wesselem ÿ | z dzÿekowanÿm thweÿ | naszwÿąthszeÿ mÿloszczÿ, | Amen. | (v.) Druga modlÿtwa. | Dzÿakÿ tobÿe czÿnÿe | panÿe szwÿąnthÿ, | oÿcze wszechmocznÿ, wÿ- | ekuÿstÿ bozÿe, ktorÿsz | mÿe nÿedostoÿną szlu- | zebnÿczą twoÿą, Constan- | czÿą, nÿe dla moÿch | zaszlug ale twoÿą nasz- | wÿąthszą laszką raczÿl | strzecz thego dnÿa, prosse | thweÿ naszwÿąthsseÿ | mÿloszczÿ namÿloszÿer- | nÿeÿssÿ panÿe bozÿe, | abÿ mÿ raczÿl tha przÿ- | szlą nocz czÿstem szerczem | ÿ czÿalem tak przetrwacz, | (269) iszbÿm rano stawszÿ, | moglabÿch vczÿnÿcz | wdzÿaczną poszlugą | thweÿ naszwÿąthsseÿ | mÿloszczÿ, czo panÿe bo- | zÿe racz mÿ grzeszney | dacz przes pana naszego | Ihesu Chrysta, szÿna thwego, | ktorÿ s tobą zÿwe ÿ kro- | luÿe w ÿednoszczÿ du- | cha szwÿątego na w- | ÿekÿ wÿeczne, Amen. |

Hÿmna Crÿste, qui lux. |

Chrÿste, ktorÿ ÿestesz | szwÿatloscz ÿ dzÿen, | noczne czemnoszczÿ od- | krÿwasz ÿ tesz ÿasznoszczÿ, | (v.) szwÿatloscz ÿestesz, szwÿa- | tloscz blogoslawÿoną prze- | powÿedaÿącz. | Proszÿemÿ szwÿathÿ pą- | nÿe, obron nasz theÿ no- | czÿ, nÿechaÿ nam bądze | w tobÿe odpoczÿnÿenÿe, | daÿ nam spokoÿną nocz. | Abÿ nasz czasskÿ ssen nÿe | ogarnąl abo nÿeprzÿa- | czÿol* podchwÿczÿl, abÿ | mu czÿalo nÿe przÿzwolÿlo, | abÿ nasz tobÿe wÿnne | nÿe postawÿlo. | Oczÿ nÿechaÿ szen wez- | mą, ale szercze do czÿebe | mÿlÿ panÿe nÿechaÿ za- | (270) wzdÿ czuÿe, prawÿcza th- | woÿa nÿechaÿ obronÿ | szlugÿ, ktorzÿ czÿe mÿluÿą. | Obronÿczelu nasz, wezrzÿ, | przeczÿwnÿkÿ nasse po- | tlum, racz rządzÿcz szlu- | gÿ thwoÿe, ktoresz thwo- | ÿą krwÿą odkupÿl. | Pamÿetaÿ na nasz mÿlÿ | panÿe w temto nassem | czÿasskÿm czÿele, ktorÿsz | ÿest obronczą dusse, bądz | nam na pomoczÿ panÿe. | Chwala bądz bogu oÿ- | czu ÿ ÿego szÿnowÿ mÿ- | lemu ÿ z duchem szwÿą- | thÿm poczÿessÿczÿelem, | nÿnÿe ÿ na wÿekÿ wÿecz- | ne, Amen. |

(v.) Modlÿtwa po hÿmnÿe. |

Racz oszwÿeczÿcz, pro- | szÿemÿ czÿe mÿlÿ panÿe, | czemnoszÿ nasse, ÿ wszÿt- | keÿ theÿ noczÿ czarthow- | szkeÿ* thÿ mÿloszÿernÿ | panÿe racz od nasz odpa- | dzÿcz, przesz Krÿstussa pa- | na nassego, Amen. |

Modlÿtwÿ gdÿ rano wstaniesz. |

W ÿmÿe pana nassego | Ihesu Chrysta vkrzÿzowane- | go wstaÿą, ktorÿ mÿe | odkupÿl szwoÿą nadro- | ssą krwÿą, then mÿe | nÿechaÿ rządzÿ, prze- | zegna, nÿechaÿ mÿe strze- | (271) zÿe ÿ potwÿerdzÿ

we w- | szelkÿm dobrÿm vczÿnku, | dzÿsz ÿ zawszÿe ÿ po tem | nadznem zÿwoczÿe, abÿ | mÿe raczÿl przÿwÿescz | do zÿwota wÿecznego, Amen. | Druga modlÿtwa. | Dzÿąkÿ dawam tobÿe | panÿe szwÿąnthÿ, | oÿcze wszechmocznÿ, wÿe- | cznÿ bozÿe, ktorÿsz mÿe | raczÿl teÿ noczÿ strzecz | przesz thwoÿe wÿelke | mÿloszÿerdzÿe, proszÿe | nÿezmÿerneÿ mÿloscz ÿ | thwoÿeÿ, abÿ mÿ raczÿl | dacz then przÿslÿ dzÿen | ze wszÿczką pokorą, czÿstosz- | (v.) czÿą, laszką, czÿrplÿwosczÿą, | boÿaznÿą ÿ praczowanÿm, | tako przetrwacz ÿ wÿpel- | nÿcz, ÿszbÿ szÿe thweÿ | szwÿąteÿ mÿloszczÿ mo- | ÿa szluzba spodobala ÿ | wzdzÿączna* bÿla, Amen. |

To zegnanÿe moze bÿcz mo | wÿono weczor abo rano. |

Pokoÿ pana naszego | Ihesu Chrysta, mocz naszw- | wÿączsÿ mąkÿ ÿego ÿ | znamÿe krzÿza † szwÿ- | ąntego, czalosz ÿ zupeln- | osz blogoslawÿoneÿ dze- | wÿcze Marÿeÿ, przezeg- | † nanÿe wszÿtkÿch sz- | wÿąntÿch, angelszka stro- | za ÿ wspomozenÿe wszÿt- | (*272*) kÿch wÿbranÿch bozÿch | nÿechaÿ bądzÿe medzÿ | mną ÿ medzÿ wszÿtkÿ- | mÿ nÿeprzÿaczÿelmÿ mo- | ÿmÿ, wÿdomÿmÿ ÿ nÿe- | wÿdomÿmÿ, nÿnÿe ÿ cza- | ssu szmÿerczÿ moÿeÿ, w | ÿmÿe † oÿcza ÿ † ssÿna | ÿ † ducha szwÿąntego, Amen. |

Ktokolwÿe thÿ szlowa zaw- | zdÿ mowÿ, then naglą | szmÿerczą nÿe vmrze, ÿako | to wÿpÿszano w czudoch Czesary. |

Ihesus Nazarenskÿ, | krol zÿdowszkÿ, napÿsz | zwÿczÿeznÿ, raczÿ nasz | obronÿcz ode wszÿtkÿch | zloszczÿ, szwÿentÿ bozÿe, | szwÿanthÿ mocznÿ bozÿe, | (*v.*) szwyąnthÿ ÿ nÿeszmÿ- | ertelnÿ boze, szmÿluÿ | szÿe nad namÿ. |

Dzÿakowanÿe za rozma- | ÿthe darÿ ÿ dobrodzeÿ- | stwa boze ÿ za wÿbawe- | nÿe od rozmaÿtÿch nÿe- | przespÿecznoszczÿ dusznÿch | ÿ czelesznÿch. |

Dzÿekÿ tobÿe dawam | ÿ chwalą tobÿe czÿ- | nÿe panÿe bozÿe moÿ, | ktorÿsz mÿe raczÿl z nÿcze- | go na wÿobrazenÿe ÿ na | podobenstwo twoÿe stwo- | rzÿtz* ÿ twoÿą nadrossą | krwÿą odkupÿcz, ÿ przes | omÿczÿe krzthu szwÿąte- | (*273*) go raczÿlesz mÿe polÿczÿcz | medzÿ possobÿenÿe* szÿnÿ | thwoÿe, czÿalem thwoÿm | naszwÿąthssÿm ÿ krwÿą | twoÿą naszwÿathssą ÿ | nadrossą raczÿlesz mÿe | naszÿczÿcz, thobÿe dzekuÿe | ÿ czÿebe chwale mÿlÿ | panÿe, ktorÿsz mÿe od mlo- | doszczÿ moÿeÿ asz do theÿ | godzÿnÿ ku polepszenÿu | raczÿl czekacz, czÿebe chwa- | le, czebÿe wÿelbÿe, ktorÿ | mÿe z wÿela vczÿnkow | ÿ szmątkow ÿ z nÿedostat- | kuow raczÿsz wÿbawÿacz, | ktorÿsz mÿe z mąk wÿecz- | nÿch raczÿl wÿkupÿcz. | (*v.*) Czÿebe panÿe chwalÿe ÿ | wÿelbÿe, ktorÿsz mÿ sza- | meÿ dobroczÿ thwoÿeÿ | ÿ z mÿloszÿerdzÿa twego | raczÿl dacz zdro-

wẏe [1] czl- | onkẏ czẏala mego, spok- | oẏne czassẏ ẏ gẏnsse do- | bra czeszne. Prosze pa- | nẏe bozẏe moẏ nẏewẏ- | mowneẏ thwoẏeẏ do- | broczẏ, abẏsz poczathe | dobrodzeẏstwa ẏ darẏ we | mnẏe raczẏl konacz ẏ do | koncza sprawẏacz, a czo | szẏe tobẏe we mnẏe nẏe | podoba, abẏ tho raczẏl | ode mnẏe oddalẏcz ẏ od przẏ- | szlẏch szmatkow ẏ od roz- | (*274*) maẏtẏch zloszczẏ, w ktorẏch | ẏeszth vpleczẏona, abẏ mẏe | raczẏl wẏbawẏcz, mẏszlẏ, | mowẏ ẏ vczẏnkẏ moẏe | podlug thweẏ woleẏ | szwẏantheẏ raczẏ rządzẏcz | we szczẏeszczẏu ẏ w nẏesz- | czẏeszczẏu moẏm, abẏ mẏe zawzdẏ ẏ na wszelkẏm | mẏeszczẏu raczẏl strzedz, | a po them zẏwoczẏe abẏ | mẏe sczaszlẏwẏe raczẏl | przẏwẏescz do ządlẏwego | wessela wẏdzenẏa thw- | ego, ktorẏ z oẏzem* ẏ z du- | chem szwẏątẏm zẏwesz | ẏ kroluẏesz, bog przesz | wszẏtkẏ wẏekẏ wẏekow, | Amen. | (*v.*) Drugẏe dzẏekowanẏe. | Chwalẏe czẏe ẏ wẏel- | bẏe czẏe panẏe boze | moẏ, ẏzesz mẏe od wẏe- | ku w szẏerczu thwoẏm | przeszlal* a rozumnem | czlowẏekem y zs* krzeszcz- | ẏanszkẏch rodzẏczow | raczẏlesz mẏe obdarzẏcz | pẏeczẏ* szmẏszluow czele- | sznẏch ẏ wszẏthkẏmẏ po- | trzebamẏ dusznemẏ ẏ | czelesznẏmẏ, ẏ przẏwẏod- | lesz mẏe ku laszczẏe* krz- | thu, od wẏela zlego ra- | czẏlesz mẏe obronẏcz. | Chwalẏe czẏe ẏ wẏelbẏe | (*275*) ẏ dzẏekẏ czẏnẏe thweẏ | naszwẏączsseẏ mẏloszczẏ | za wszẏczkẏ nawẏedzenẏa, | ktoresz szerczu memu kto- | remkolwẏek obẏczaẏem | dawal, ẏ za wszẏtką laszką | ẏ dobrodzẏeẏstwa twoẏe | pokornẏe dzẏekuẏe, kto- | resz mnẏe ẏ przẏaczẏelom | moẏm, ẏako kedẏ thez | ktoremu czlowẏekowẏ, | raczẏl czẏnẏcz na dussẏ | ẏ na czẏele, Amen. |

Polẏczanẏe do boga oẏcza. |

W racze nẏewẏmowne- | go mẏloszẏerdzẏa thwego | poleczam ẏa grzeszna duszą | (*v.*) moẏe ẏ czẏalo moẏe, szmẏ- | szlẏ moẏe y mowẏ ẏ vcz- | ẏnkẏ moẏe, radẏ moẏe, | rozum moẏ, szlowa moẏe, | chodzenẏe moẏe, mẏslẏ | moẏe ẏ wszẏtkẏ sprawẏ | moẏe, wszẏtkẏ potrzebẏz- | noszczẏ dusse moẏeẏ ẏ cza- | la mego, wesczẏe ẏ wẏsz- | czẏe moẏe, wẏarą ẏ obcz- | owanẏe moẏe, wszẏstek | bẏeg ẏ konẏecz zẏwotha | mego, dzẏen ẏ godzẏna | oddzẏelenẏa dusse moẏeẏ | od czẏala mego, szmẏercz | moẏe, odpoczẏnẏenẏe ẏ | powstanẏe dusse moẏeẏ, | (*276*) ze wszẏczkemẏ szwẏątẏmẏ | ẏ wẏbranẏmẏ thwemẏ | mẏlẏmẏ panẏe, tobẏe | nẏechaẏ bądzẏe czescz ẏ | chwala, nẏnẏe ẏ zawzdẏ | ẏ na wẏekẏ wẏeczne, Amen. | Bozẏe, genzes rącze th- | woẏe ẏ nogẏ thwoẏe, | szẏercze ẏ wszẏczko czẏalo | thwe za nasz za grzeszne | na drzẏewẏe szwẏatego | krzẏza raczẏlesz zawẏeszẏcz | ẏ koroną czẏrnẏową od | Zẏduow na zganbẏenẏe | thwego naszwẏączssego | czẏala na glowẏe raczẏles | czẏrpẏecz, ẏ pẏecz ran za | (*v.*) nasz za grzeszne na wẏsze- | lẏczẏ* szwẏatego krzẏza | raczẏlesz czẏrpẏecz, ẏ twą | naszwẏątszą krwẏą ra- | czẏlesz nasz odkupẏcz, daẏ |

---

[1] Litery *ij* w „zdrowije" przekreślona.

nam, proszÿmÿ panÿe, | dzÿszÿa ÿ na kozdÿ dzÿen | vzÿthnÿ* zwÿczaÿ szwÿe- | theÿ pokuthÿ, wzdzÿerz- | enÿe skromnosczÿ, pokor | nosczÿ, czÿstoszczÿ, szwÿa- | tloszczÿ szmÿsluow ÿ ro- | zumu, ÿ prawą nąką, | asz do szkonanÿa przesz | czÿe Ihesu Chryste, krolu wÿ- | eczneÿ chwalÿ, odkupÿ- | czÿelu szwÿatha, gÿen | (*277*) z bogem oczczem ÿ z duch- | em szwÿąthÿm zÿwÿesz | ÿ kroluÿesz, buog przes | kòncza po wsze wÿekÿ wÿek*, | Amen |

Czterdzÿesczÿ thÿsząсz ÿ dwa | thÿsząсze trzÿdzÿeszczÿ ÿ | szescz dnÿ odpusta przÿda- | lÿ dwa papÿezÿe od theÿ | modlÿthwÿ, Amen. |

Bozÿe, ktorÿsz rzekl | przes proroka, ÿa | mÿszlą mÿszlÿ pokoÿa | a nÿe vdrączenÿa, boze, | boze moÿ, bądz a pamÿe- | taÿ we mnÿe pokoÿ a | nÿe vdrączenÿe, a nÿe za- | chowaÿ moÿe zloszczÿ | (*v.*) na potem, alÿe mÿ daÿ | boÿasn twoÿą szwÿetą, | czÿstą ÿ boÿazn, ktorabÿ | we mnÿe trwala na w- | ÿekÿ wÿekom. Pokornÿ | Ihesu, ktorÿsz rzekl ÿ nad | ktorÿm ÿa odpoczÿwam, | ÿedno nad pokornÿm ÿ | spokoÿnÿm, vpokorz szer- | cze moÿe przed oblÿczno- | sczÿą thwoÿą, asz vznam | ÿą szwoÿą nadze ÿ two- | ÿe mÿloszernoscz, bÿch | mogla szÿebe wzgardzÿcz, | a thobÿ mÿlÿ panÿe w | nÿektore czassÿ spodobacz | szÿe, ÿszbÿch mogla szla- | (*278*) macz wolÿą moÿą za | wolą twoÿą ÿ wzÿącz | krzÿz moÿ a nasladowacz | czÿebe Crÿste, ÿszbÿch | tesz nÿcz nÿe poządala mÿ | lÿ panÿe mÿloscz* ona, | ktoreÿ szwÿath od czÿala | nÿe moze, ÿszbÿch czÿebe | zÿe wszÿczkego szÿercza ÿ | ze wszÿczkeÿ dusse ÿ ze wsz- | ÿczkÿch ssÿl moÿch mogla | mÿlowacz ÿ chwalÿcz, tobÿe | szluzÿcz ÿ czÿebe szluchacz | asz do szmÿerczÿ wÿerzÿcz | podlug wÿarÿ krzÿesczÿ- | anszkeÿ, blÿznÿe szwe | ÿako szama szÿebe mÿlowacz, | (*v.*) ÿ daÿ mÿ mÿlÿ panÿe | skromnoscz, abÿch zagrz- | ÿwdzÿenÿe* ÿ przÿkrosz- | czÿ dlÿa gÿmÿena th- | wego moglabÿch szno- | szÿcz, przÿdąly naprzecz- | ÿw mnÿe przeczÿwnosz- | czÿ, nÿe bąda szÿe bala, | ÿeszlÿ sczÿeszczÿe nÿe po- | dnÿeszÿe mnÿe, szercze | moÿe zrządzÿ mÿlÿ pa- | nÿe mÿedzÿ przeczÿwn- | osczÿamÿ moczne, a | medzÿ sczÿeszczÿm pokor- | ne, ÿ wÿsluchaÿ mÿe | mÿlÿ panÿe za wszÿtek | lud krzÿesczÿanskÿ, zÿwÿ | (*279*) i marthwÿ, ÿ za wszÿtkÿ | znaÿome moÿe ÿ przÿ- | aczÿele moÿe, ÿ za thÿ, | ktorÿmem szÿe spowÿe- | dala ÿ za ktorÿm kolÿm* | powÿnnabÿch thweÿ | szwÿetaÿ* mÿlosczÿ pro- | szÿla. Tÿ mÿlÿ panÿe | wszÿczkÿch strzez ÿ obro- | nÿ w szlowÿe thwem, | ÿ szmÿluÿ szÿe nade mną | przesz zastąp ÿ zaszlugą | szwÿąteÿ matkÿ thweÿ, | dostoÿneÿ dzewÿczÿe, | ÿ wszÿtkÿch szwÿąthÿch | thwoÿch, ktorzÿ mÿe | przeklÿnaÿą ÿ zle żądaÿą, | (*v.*) a tÿ mÿlÿ panÿe raczÿ | vblogoslawÿcz na onÿm | szwÿeczÿe, a nÿe vstaw- | ÿaÿ gÿm tego za grzech, | bocz nÿe wÿedzą, czo czÿ- | nÿą, a wÿszluchaÿ mÿe | slugą szwego, za ktorego* | thÿ nÿewÿnnÿe na krzÿ- | zu wÿszal, ÿa grzeszna | poleczam szÿe tobÿe | w rącze, abÿ mÿe nÿkth | nÿe wząl z ręką* twoÿch, | ale bąnda szluchala

czye- | bye, mylowala czyebe, | naszladowala czyebye | na wyek wyekom, kto- | ry kroluyesz y zywyes, Amen. |

Ktorykolwye czlowyek tha | modlytwą wypyszaną | (*280*) badzye mowyl przesz yeden | rok nakozdy dzen, tedy z | yego pokolenya pyethna- | sczye dusz z mąk bądzye | wybawyeno y pyethna- | sczye grzesznych bądą na- | wroczeny, y pyetnaczczye* | w dobrym stadlye bądą | potwyerdzeny, y then otrzy- | ma laszką przespyecznosz- | czy y gorzke szkrussenye | ku vznanyu wszytkych grz- | echow, Amen. |

O nadobrothlywszy | Ihesu Chryste, weyzrzy | na mye na nyedostoy- | ną grzesznyczą, szluzeb- | nyczka thwoye, oczyma | thwego naszwyączssego | myloszyerdzya, ktorymesz | (*v.*) wzglądnąl na Pyetra w- | yamye rzewno placząncze- | go, na Maryą Magdale- | ne na godzyech, y lotra | na krzyzu wyszączego, | tak my szkuchą* vkazy dla | twych pyecz ran, yszbych | s Pyotrem apostolem grze- | chy moye oplakala, a sz- | wyątą Maryą Magdale- | ną doszkonale czyebe my- | lowala, a z lotrem w nye- | beszkym Iherusalem czye- | bebych wydzala, Amen. |

Od theу modlytwy dwadze- | sczya lyat od smyertelnych | grzechow odpustuow, | modlytwa s. Byernartha | barzo czudna. |

(*281*) Day my, proszye czyebe | wszechmogączy y my- | loszerny panye bozye, to, | czo yest tobye lubo, gorą- | czo zadacz, rostropnye szu- | kacz, prawdzywye vznacz | a doszkonale spelnycz ku | chwale y szlawye gymye- | na thwego. Srządzy stad- | lo moye, day my tho, cze- | go ode mnye ządasz, bych | vmyala y chczyala y mo- | gla czynycz, yako yest po- | trzebno y vzyteczno du- | szy moyey; drogą my kto- | bye bąndz przyespyeczną, | prostą y doskonalą, nye- | vstayączą myedzy sczyasz- | czym y przyeczywnosczyamy, | (*v.*) bych w czyaszczyu*[1] nye byla | w pychą podnyessona, a | w nyesczyaszczyu roszpaczą | nyezdradzona, w zadney rzeczy nye bandz my wye- | sselye, yedno w tey, czo my | pomaga k tobye, w ządney | rzeczy nyechay nye bądą | zaszmączona, yedno w tey, | czo mye odwodzy od czyebe, | abych nykomu lyuba bycz | nye ządala albo myeszyecz* | szyą bala, yedno tobye; | myrzeny my nyechay be- | dą wszyczy szkodzące rze- | czy prze czye, a myly my | bądczye* wszytky twe y | thy bozye wyączey, nyzly | wszytko stworzenye, przy- | kro my bądz wyesselye, | (*282*) ktore yest przes czyebe, | any my czo ządlywo bądz, | yesz yest nye s tobą, myla | my bądz robota, yasz yescz*[2] | prze czye, a teszklyw my | bądz wszelky pokoy, yen | yest nye w tobye; day | my boze szercze moye | czasto k tobye sprawyacz, | a grzechy me z umyslem | polepsenya zaluyącz,

[1] = w szczęściu. [2] = jest!

roz- | wazacz, vczyn mye boze | moy pokorną przes rosz- | puszczyenya, szmąthną | przesz zdradzenya, stalą | przesz trudnosczy, rączą | przesz lechkoszczy, praw- | dzywą przesz dwoyakosczy, | boyazną przes rospaczy, | (v.) w tobye nadzyeye mayą- | czą przes szmyaloszczy | blyznyego karacz, przesz | obludnoszczy a yego szlo- | wem y przykladem lye- | pszycz przes pysznoszczy; | day my bozye moy, bych | byla poszluszna przesz od- | mawyanya, szkromna | przesz szyemranya, day | my naszlodszy bozye sercze | czuyącze, yegozby zadna | rzecz szwyeczka od czyebe | nye odwyodla; myszlenye | day my twarde, yegoz | by zadna rzecz [1] szwyeczka | od czyebye nye odwyodla [1], | zle ządanye od czyebye | nye odtargnalo, day my | (283) szercze nyeprzyewyczye- | zone, yegoszby zadne | nye pomdlylo czyrpyenye; | day my proste, yegoszby | z ossobna nye szkrzywyl | zly vmysl, day my panie | bozye rozum, czyebe poz- | nawayączy, pylnoscz czye- | be szukayączą, mądroscz | czyebe nayduyączą, bro- | yenye tobye lube, trwa- | loscz czyebe nayduyączą, | wyerną nadzyeyą czyebe | dostopuyączą*, w makach | czyrpyenye przes pokuthą | thwego wyessyela, w nye- | bye pozywanie przesz | chwalą, yenze zywesz y | kroluyesz bog na wyeky | wyekom, Amen. |

(v.) Zdrowasz Marya, ktoras | od szwyąthey troycze od | wyeka wybrana panną | y matką bozyą. | Zdrowas Maria, ktorasz | szye poczala przes pyrwo- | rodnego grzechu w zyw- | oczye thwoyey mathky | szwyenthey Hanny. | Zdrowas Marya, ktorazes | wszytky zly duchy prze- | mogla. | Zdrowas Marya, ktorazesz | wszytkym kaplanom y | pannam wzor czystosczy dala. | Zdrowas Marya, | ktorazesz wszytkym grzesz- | nym y rozpaczayączym | y tesz wszytkym wyernye | (284) pokuthuyączym mathką | myloszczywą zostala. | Zdrowas Marya, ktorazesz | w tym zywoczye szmyercz | matky Yawy* [2] pogrązyla. | Zdrowas Marya, nyevzy- | tecznego szwyatha rzecz- | nyczko y oblubyenyczo y | tesz nyepokalona* rodzycz- | elko Ihesu Chrysta. | Zdrowasz Marya, ktora- | zesz zywy koscz̄yol, zywego | boga porodzyla. | Zdrowas Marya, nyeba | y zyemye nawyssy przy- | bytku bozy. | Zdrowas Marya, yego | matko myla, ktory nye | yest wzyąthy albo ogarnyony | od tego szwyata. | (v.) Szdrowas Marya, ysz przes | czye lekarz dobry nye- | moczným szynom Yaw- | ynym od boga oczcza yest | zeszlan. | Wessel szye Marya, ma- | tko boza, dzewyczo | nyepokalona. Wessel sze | panno Marya, ktorasz w | zywoczye [3] od angyola przy- | yala pozdrowenye. Wesz- | el szye panno Marya, kto- | ras w zywoczye ruszayą- | czego boga y czlowyeka, | o yakyezesz szlodkoszczy | nyewymowney byla | napelnyona, noszącz my- | (285) losznego Ihesusza w szobye. | Wessel szye panno Marya, | ktoras od szwyethey Helzb- | yethy y od szwyatego | Yna* [4] w zywoczye

---

[1] Wyrazy „rzecz szwijeczka | od czijebije nije odwijodla" przekreślone.
[2] = Ewy. [3] „w zijwoczije" przekreślone. [4] = Jana.

matky | yego wysnąna matką | bozą. Weszel szye panno | Marya, ktoras porodzyla | szwyatloscz wyekuystey | szwyatloszczy. Weszel szye | panno Maiya, ktorasz | pastowala*, karmyla, ką- | pala, powyyala y w yasl- | ky pokladala yako czlo- | wyeka Ihesu Chrysta, bozego | szyna, y pyerszamysz szwy- | my szwyąthymy yego | karmyla, ale yako boga | (v) chwalyla y yemusz szye | modlyla. Weszel szye pan- | no Marya, ktorasz szwego | szyna y boga oyczu bo- | gu offyerowala w koszczye- | le a w racze Szymeonowy | dala. Weszel szye panno | Marya, yzesz byla pozdro- | wyona od szwego szyna | mylego po yego z marth- | wych wstanyu. Woszel sze | panno Marya, yzesz byla | poszdrowyona od [1] w nyebo | z welkym wesselym wzye- | tha, od szwego mylego szy- | na oblapyona y ku pyersz- | ąm przytulona, a przesz | dzyewyecz korow angelskych | prowadzona y od szwyątey | (286) troycze przywytana a | na prawyczy poszadzona | y vkoronowana. Wesel sze | panno Marya z oyczem y | szynem y z duchem szwy- | ąnthym, Amen. Veszel ssye | panno Marya, ktorazesz | od wszytkych angeluow | y od wszytkych szwyątych | y grzesznych na wyeky | wyeczne vwyelbyona. | Prosz za namy boga panno | naszwyąthsa Maria, Amen. |

Czcze szye w zywoczye szwy- | entego Bernartha, yzye zly | duch rzekl yemu: Wyem | oszm wyrsuow w Zolta- | rzu, ktokolyby ye na kozdy | (v.) dzyen mowyl naboznye, | then mygdy* nye bądzye | zatraczen Tedy s. Byern- | arth zaklął yego, aby mu | ye vkazal, alye zly duch | vkazacz gych yemu nye ch- | czyal. S. Byernarth rzekl, | ya ye dobrze naydu* tym | obyczayem, yzye na kozdy | dzyen Zoltarz czaly bądą | mowycz, a tąko y thy osm | wyrszow zmowye. Ten | zly duch vslyssawszy s. | Byernartha, yzye chcze | tako wyelye dobrego | czynycz, natychmyascz* | yemu ye wzyawyl, a | pyrwszy wyrsz then yest: | (287) Panye oszwyeczy mo- | ye oczy, abych nygdy | nye vsnął w szmyerczy, | aby nygdy nye rzekl nye- | przyaczyel moy, przemo- | glem naprzeczyw yemu. | W racze thwoye gospodi- | nye polyczam* duch moy, | zbawylesz mye bozye, zba- | wyczelu moy. | Mowylem yazykem mo- | ym, wzaw [2] my gospody- | nye szkonanye moye | a y lyczbą dnyow moych, | ktora yest, bych wyedzyal, | czo nyedostawa mnye. | Vczyn sze mną znamye | w dobroczy, aby wyzrzely* | (v.) czy, ktorzy mye nyenawy- | dzely, aby zeszromoczeny | byly, yzesz thy gospody- | nye wspomogl mye y | vwyeszyelylesz mye. | Szlamales przykowy mo- | ye, a tobye bądą offyero- | wal obyeta chwaly, a gy- | myenya bozego bądą w- | zywal. | Zgynala yest vczyecha | ode mnye, a nye yest, kto- | by szukal dusse moyey. | Wolalem k tobye gospodnye, | rzeklem, ty yesz nadzyeya | moya, czyąstka* moya | w zyemy zywyączych. | Zbaw

---

[1] „poszdrowijona od" przekreślone. [2] = wzjaw, objaw.

mye gospodnye | szlugą thwego, w tobye | (*288*) nadzyeye mayącego, | zeszl·· my pomocz z wyr- | chu a z nyeba obrony mye. |

Pyecz paczyerzy y Zdrowe Marye, | ktore rzeczy zakonycza ma | w szobye myecz. Pyrwsze | chwalebne rzeczy w per- | sonye zakonney czaskoscz | postawy czyala szwego. | Wtore staloscz y mocznoscz | w uczynkach. | Trzeczye my- | loscz pospolytoszczy. Czwar- | te person nyeprzyyem- | noscz. v czystoscz y wszel- | kego przyyeczye. vj myl- | czenye y zawzdy thyche* | mowenye. vij czyrplyw- | oscz w wszelkey rzeczy. viij zloszczy za zloscz nyewraczanye. | (*v.*) ix lagodne odpowyedanie. | x roszpusznoszczy szye | wyarowanye. xj czaste | robotowanye. xij. szerczem | nygdye* nyeproznowanie. | xiij prawe spowyedanye. | xiiij rychle odpusczyenye. | xv krzywdy wszelkyey | odpusczyenye. xvj namn- | eyszego nyedostatku | wyarowanye. xvij sz- | wyątego Pyszma szlu- | chanye. xviij przy stole | nabozne mylczenye. | xix w korze vczlywye czya- | la zachowanye. xx sz ko- | ru zadne nyewychodze- | nye, alyesz bądze mod- | lytwy dokonanye. | (*289*) xxi nyedostatkuow szye- | strzynczkych znoszenie | y tesz wspomozenye. | xxij vczczywosczy spolne | dawanye. xxiij zadney | nyepoządzanye*. xxiij sza- | mey szyebe wzgardzenie. | xxv szwyata wzgardzenie. | xxvj nabozenstwa na- | bywanye, bo nyedoszycz | yest myecz czyste szom- | nyenye, alye myecz o lasz- | ką bozą praczowanye. | xxvij o bodzye zawzdy | myszlenye, a tak przy- | kazanye bozye zacho | wasz, a po tym zywoczye | wyekuysty otrzymasz, Amen [1]. |

(*290*) Kląsząc z[2], tego chcze | mathka boza vvese- | licz, a na gego osta- | tecznym konczv vy- | bavycz od wschyth- | kyey czyąschkosczy. |

O thy nadostoy- | nyeyscha, vybra- | na rodzyczyelko bo- | za, o thy szlothka | y szczodra na kozdy | czas panno Maria, | ia vboga vyelka | grzeschnycza na- | (*v.*) pomynam czyą tego | vyelkyego szmvth- | kv y serdecznego | czyrpyenya, ktorem | twoye roszkoschne pa- | nyenskye, mathczy- | no szercze vyerne, | zranyono bylo w o- | statecznym, zaloblyy- | wym a szmvthnym | rostanyu, gdy tvoy | myly szlothky szyn | od czyebye, szvoyey | opvsczoney mathky, | (*291*) szyą rozdzyelyl y | chczyal ivsch gycz | na szvoyą gorzką | mąką, aby nas od- | kvpyl. O thy kro- | lova nyebyeska, w | yakyey vyelkyey | teszklyvosczy, o w | yako vyelkym czyr- | pyenyv bylo tedy | tvoye maczyerzyste | szercze, po pozegnanyv | tvego dzyeczyączya, | kyedy kozde slovo (*v.*) przenyknalo szercze | y dvschą y wschyt- | ky tve wnątrzno- | szczy. O pany szvyą- | tha, ya napomynam | czyą przez thy za- | loblyve szlova y po- | stavy, ktorymysz sve- | go mylego szyna

---

[1] Karta 289 v. próżna. [2] Odtąd do końca, t. j. do k. 310, pisane wszystko ręką starego ojca r. 1527, charakterem większym i pełniejszym, znacznie różnym od pisma poprzedzającego.

pro- | szyła, zebÿ on tego | okrvthnego y szmąt- | nego czÿrpÿenÿa nÿe- | chal, anÿ szÿą na | thą mąką poddawał, | (*292*) abo yzebÿ tobye, | szvoÿey mathcze zalo- | blÿveÿ, dopuscvÿl s szo- | bą vmrzecz, ktora | taka modlytva ţvo- | ya nye bÿla vyslv- | chana. O skrynko* | dvcha szvÿątego ÿ | szlothka mathko w- | scheÿ laszkÿ y mÿlo- | szyerdzÿa, yako tham | bylÿ szmąthne tvoÿe | szlovą zaloblyve, kto- | re przenykalÿ szercze | tvego mylego szyna, | (*v.*) gdÿ yemv tvoye | maczÿerzyste spol- | ne zalovanÿe czyą- | schsze było, nÿsch | yego wlasna mą- | ka, ktorą on thak | przÿkro noszÿl, ya- | koby ivsch pravÿe | czyrpyał. O thÿ | blogoslavyona nad | wschytkÿ panye, | yako nyeczyrplyve, | yako zaloblyve, | yako bolesthne bÿ- | lo tho szmvthne | (*293*) rostanÿe. Ach o | szlachethne panyen- | szkÿe szÿercze, ya | napomÿnam czÿą | dzyszÿa tego, ÿze | z vyelkyego szmąt- | kv byly szkrzyzova- | ne wschytkÿ tve | maczyerzyste w- | nathrznosczÿ, bo | nye byl nygdÿ gor- | czeyschÿ* szmvtek, | anÿ tesch bÿl onÿ, | gdÿ mylschego dzye- | czyączÿa, o thÿ | (*v.*) czÿrplÿva mathko | ten ras ogarnyo- | na vyelką barzo | tesklyvosczÿą, dlya | rozlączenÿa tvego | namÿleyschego | dzyeczyąthka. O | maczyerzÿnskÿe | szercze, thysz mogło | dobrze movÿcz s pro- | rokÿem, o vÿ w- | schyszczÿ, ktorzÿ gÿ- | dzyeczÿe po drodze, | yesthlÿsczye vÿ- | dzyelÿ abo slyschelÿ | (*294*) zalosczÿ ÿ szerdecz- | ne bolesczÿ thym | rowne, ktore ÿa | dzyszÿa czÿrpyą. | O kto da glovÿe | moÿeÿ vodÿ, a mo- | gym oczam stvd- | nya złesz, ÿzebÿch | ya thy dnÿ y no- | czÿ plakacz mogła | zaloblÿve rosta- | nÿę mego dzyeczyąt- | ka, bo wschelkye | veselyę, ktorem | kyedy myała, o | (*v.*) broczÿlo mÿ szÿą w | szmvtek ÿ ve wschyt- | ka nÿepoczÿechą ÿ | w serdeczną gorzkoscz. | O thÿ slothka math- | ko, dzÿsz nÿechacz | bądzÿe pozdrovyona | od tvoÿeÿ nyedostoÿ- | neÿ slvgÿ tvoyeÿ* | dvscha tvoya czÿ- | sta, ktora szmvth | na yest asch do | szmÿerczÿ. O zalo- | blyve rostanÿe tve- | go mÿlego szyna, | (*295*) ia czÿebÿe proschą, | ÿzebÿ szyą thy nye | raczÿla dzyelycz o- | de mnÿe ve wschyth- | kych potrzebach, czyą- | schkoszczÿach ÿ w smvt- | kach moÿch, a oso- | blyvÿe w thą zalo- | blyvą godzÿną meÿ | szmyerczÿ, yzebÿ raczÿ- | la moyą grzeschną, | zmazaną dvscha przÿ- | yącz w tvoÿą laska- | vą maczyerzÿstą obro- | ną, yzebÿ ona przez czyą | (*v.*) mogla vcz*[1] vyeczne- | go rozłączenya od | czyebÿe y od tvego | myloszÿernego szÿ- | na. Blogosła- vyo- | na nyechaÿ bądzÿe | tvoÿa napoczlyw- | scha głova, ktorasz | thÿ szmąthna math- | ko dzyszya tako za- | loblÿvÿe szklonÿla | na szercze tvego mÿ- | lego dzÿeczyąthka, | przez czosch thy ye- | (*296*) stesz pyeczolovala, yzę- | byz* go od straschlÿ- | vego czyrpyenya szmÿer- | czÿ odvyodła, ktore | szyą przyblÿzalo, gdz- | ye wzdÿ mÿloscz tve- | go szÿna zvÿczyązÿ- | ła, ktora myal kv | czlovyeczemv rodza- | ÿovÿ tvoye math- | czÿno ządanye ÿ | prozbą. O thy pa- | nyenska mathko, | thako zvÿczÿąsch | (*v.*) tvoÿą maczÿeristą* | myloscz

[1] = uć, ujść.

przeczyw | tvemu mÿlemv szÿ- | novÿ, yego ządayącz | dnya mego zesch- | czÿa, yzeby myą | raczÿl polÿczÿcz | myedzÿ pokolenya | vÿbranÿch szynov | Israhelskych. Blo- | goslavyone szą tvo- | ye szvÿąthe vschÿ, | ktore bolescz czyrpÿa- | lÿ od szmvthnych | slow pozegnanÿa | (*297*) y rostanÿa tvego dzÿe- | czyączya, y od vÿlÿ- | czanÿa yego mąkÿ, | gdÿ kozde szlovo prze- | strzelało tvoye sz- | mvthne mathczÿ- | no szercze, ktore | przekravalo y zra- | nyało tvoye szmvth- | ne szÿercze nyeczyr- | plyvą bolesczyą. | O thÿ szlothka mat- | ko otrzymaÿ mÿ, | yzebych ya mogla | szlyschecz tvoÿa | (*v.*) przyczyną czasv | y godzynÿ szmÿer- | czy moÿeÿ thÿ | szlothkÿe szlova | tvego szyna, ktore | on bądzye movÿł | na ostatecznÿm | szvÿm kązanÿv. | Blogoslavyone nÿe- | chacz bądą tvoye | nayasnÿeÿsche o- | czÿ, ktore szą bolescz | czyrpÿalÿ y napel- | nyone szą gorączÿ- | (*298*) mÿ y krvavÿmÿ | zlzamÿ, ktore szÿą | dobyvalÿ z naw- | nątrznÿeyschÿch | głąbokosczÿ szerdecz- | nych, gdysz ivsch | vÿdzyała, yzesz te- | dysch myala bÿcz | rozdzyelona, y sstra- | dacz yesz myala tve- | go namÿleÿschego | szyna thego | dzyszyeyschego cza- | sv, tedÿ vÿplÿnąlÿ | (*v.*) onÿ gorącze złzy | tvego mylego dzÿe- | czyączÿa w spol- | nÿm szmączenyv | szs* tobą, szvoyą mÿlą | mathką, o ktoreÿ | on vyedzÿal, yze | ÿa opvsczÿcz myał | bez zadnego poczÿe- | schenÿa a thysz | wneth szlyschecz mÿa- | la tho straschlyve | poselsthvo yego smąt- | nego ÿathsztva. | Eÿa thÿ mathko | (*299*) boza, przebÿthkv- | wschelkyego mÿlo- | szyerdzÿa, ia czÿe- | bye proschą prez* | tvoÿe gorącze ma- | czyerzÿste zlzÿ, ÿze- | bysz thÿ mnÿe otrzÿ- | mala od tvego mÿ- | lego szÿna zlzÿ gorz- | kyego zalovanÿa | za czÿaschkoscz mo- | ÿch rozmagÿthych | grzechow, przez kto- | re yzbÿch zaslv- | zyla zvpelne odpv- | (*v.*) schczenÿe grzechow | przed moym osta- | tecznÿm konczem, | a yzebÿch ya v- | chovana bÿla przed | straschlyvÿmÿ czyem- | nosczÿamÿ, tho yest | przed vÿecznÿm | placzem y skrzyta- | nym* zębow. Blo- | goslavÿone nye- | chacz bądą tvoye | rvmÿone y przÿ- | ÿemne vsta, ktore | (*300*) dzÿsz pravÿe zmar- | le ÿ blade szyą ssta- | lÿ przed maczyerzÿ- | sta zalosczÿą, y zble- | dzyalÿ* od tvogÿch | navalnÿch ÿ czasto | padaÿączÿch zlez, | ktore maczyerzÿ- | stÿm czalovanÿm | dzÿsz nye moglÿ po- | czyeschonÿ bÿcz, | anÿ vcz* szmyerto- | bladnÿch* varg tve- | go yedynego szÿna, | (*v.*) kthore szyą dzÿsz | bez szerdecznego y | szynowskyego za- | lovanÿa od czyebÿe, | szvoÿeÿ zaloblyveÿ | mathkÿ, rozdzyelÿ- | ło. Thesch zaloblÿ- | ve plakanÿa byszczÿe | współek zlozylÿ | szyn s tobą szynow- | skyey mÿlosczÿ, ÿ | thy od tvego szÿna | z maczyerzystey vyer- | nosczÿ, ÿzebysz | (*301*) nye odstąpyla. Ia | czyebye proschą, | o thÿ slothka mat- | ko ÿ czÿsta pan- | mo Maria, yze- | bysz thy mnye ra- | czyla otrzymacz od- | pvschczenÿe v tvego | szyna, yzem szyą | kyedÿ przevÿnÿla | mÿmÿ grzeschnÿ- | mÿ vstamÿ naprze- | czyw memv blyz- | nemv, vwloczstvem, | (*v.*) vrąganÿm ÿego | czczÿ, przetho ÿze- | bych ÿa od czyebÿe, | myloszÿerneÿ mat- | kÿ, ostrzezona bÿ- | la, abo vchovana | od straschlÿveÿ | mąkÿ. O thakye | marne vczÿnkÿ | prorok o ta-

kych | movÿ: Gych vsta | bądą gorzecz, ya- | ko vapÿennÿ pÿecz, | a gÿch krthan | (*302*) szmyerdząncza sarka, | a gÿch pÿczÿe yest | z ÿadem vązovym. | Blogoslavyone nÿe- | chacz bądą tvoÿe | szvÿąthe ramÿona, | ktore dzyszÿa obla- | pyłÿ blogoslavÿo- | nÿ ovocz tvego | panÿenskyego zÿ- | votha. O thÿ ma- | czyerzynskÿe ÿ pa- | nyenskÿe szercze, | then tho ovocz | (*v.*) tvego szyercza, tvo- | ya krew y czyało, | wneth myalo vyąd- | nącz y schnącz na | drzevÿe szvÿątego | krzÿza, y zdeptan | myal bycz od nog | nyemÿlo- szyernÿch, | przetho oblapylÿ | tvoye szvyąthe | maczyerzÿste ramÿo- | na y ogarnyałÿ | bez zadnego prze- | stanya z maczye- | (*303*) rzy- stym ządanÿm | y z vÿelką mylosczÿą | k sobye przyczysnąlÿ, | yzebÿ moglÿ vdzy- | erzecz szvego szmvt- | nego szyna. Alÿe | yego myloscz, ktorą | myal k nam, opv- | sczyla dzÿszÿa szÿ- | nowską przÿyaszn | naprzeczÿw tvoÿeÿ | tobye* szvoyeÿ szmvt- | ney y zaloblÿveÿ | mathcze, przetho | (*v.*) o panno zamknÿ mÿą | myedzÿ ramyona | tvo- yeÿ maczyerzy- | steÿ mylosczÿ w s- | traschlyvą godzy- | ną mego zeszczÿa, | gdy ÿa nye bądą | vyedzyecz, kądÿ | szyą podzyecz mam. | O panÿ, ktoreÿ | wlasna yest do- | brocz y dobrovol- | nÿe chczesch bÿcz | wschem na pomo- | moczÿ, tedy racz | (*304*) przyÿącz dvschą mo- | yą pod tvoyą ma- | theczną* obroną, | przed dÿabelskÿm | szmo- kyem ÿeÿ ra- | czÿ strzecz y moÿch | wschythkych przÿ- | ÿaczÿol nyeoposczÿcz, | y wschythkych lv- | dzÿ szmvthkÿ ÿze | bysz ra- czyla gÿm | obroczycz kv wsche- | mv poczÿeschenyv, | yzbÿ szÿą moglÿ | (*v.*) vesełycz* w mylÿm | bodze y w dvsch- | nym zba- vÿenÿv. | Blogoslavÿone nÿe- | chacz bądą tvoÿe | naszvyąthsche no- | gÿ, ktore dzÿszÿa | sz takÿm drzenÿm | chodzÿlÿ, s trvchle- | nym ÿ omglenÿm | tvoye myle dzye- | czyą provadzącz | zaloblyvą drogą, | gdzyeszczye szÿą vÿ | (*305*) mÿely rostacz s tako | vyelkÿm serdecz- | nÿm zalem ÿ z vyel- | kym vylanÿm zles. | O yako laskave dzÿą- | kovanÿe tvego my- | lego szÿna k tobÿe | a tvoye k nyemv, | mathko mylosczyva. | Ach thÿ chvalebna | panno Maria, vczÿn | myą vbogą grzesch- | nÿczą vcząsznÿcz- | ką tvoych zles, yze- | bych s toba zmyąk- | (*v.*) czona była, a moya | dvscha ÿzeby szÿą | rospa- lyla w na- | boznym rozmÿsla- | nÿv tvego szmat- | nego ÿ zaloblyve- | go czÿrpÿenya | y tvego dzyeczÿą- | czÿa. O Maria, | napomÿnam czÿą | z onego mgnÿe- | nya oka, ktorym | yesz thÿ Iezusovÿ, | thvemv mylemv | szÿnovÿ, vkazovala, | (*306*) gdÿsz za nÿm pa- | trzala a yegosz | daley vÿdzyecz nÿe | mogla. O thy ma- | czye- rzÿste szÿercze | napomÿnam czÿą | o tho zaloblyve wro- | czenÿe, kyedÿ thÿ | zaloblyvym wzdÿ- | chanÿm y plakanym | z maczÿerzÿstą zalo- | bą ÿestesz doprova- | dzona, o yako szm- | vthna szynogard- lycz- | ka, ktora straczÿla | (*v.*) szvoyą mÿloscz a za- | dnego po- czÿeschenÿa | vyączeÿ dostacz | nye moze. O glą- | boka stvdnÿczo | schczodroblÿvosczÿ | y mathko mylo- | szyerdzÿa, prez* | tho zaloblyve ro- | stanÿe tvego mÿ- | lego szÿna od czye- | bye, yego zaloblÿ- | veÿ mathkÿ, tedy | ya czyebÿe proschą, | yzeby my raczyla | (*307*) otrzÿmacz od tvego | mylego szÿna, yze- | by on ze wschą la- | szką

nye raczyl szyą | ode mnye oddzye- | lycz y od moẏch | wschythkẏch my- | lych przẏyaczẏoł. | O blogoslavẏona | mẏedzy wschemẏ | nye-vẏastamẏ, przez | tvoyą zaloscz raczẏ | mẏą poczẏeschycz | szmąthną a wspo- | (v.) mozẏ myą nyeszmẏa- | la, a raczy tho vczẏ- | nẏcz, yzebych szẏą | vstavycznẏe mogla | mẏcz* w goraczey | y palayączeẏ mẏ- | losczẏ tvego dzẏe- | czẏąthka, a zagasz | ve mnẏe wschelką | nyerządną myłoscz | y mnye sameẏ y | wschẏthkyego stvo- | rzenẏa dlya te | go, yzebych bẏla | (*308*) polyczona w lẏdz- | bą* tvoẏch przẏ- | yaczyelẏ. O thẏ | dostoẏna panno | Maria, thẏ zalo- | blẏva mathko | dzysz opvschczona, | o czom ya czyebẏe | napomẏnala | ẏ to-bye tho na | pamyącz przyvo- | dzyla, y offyarv- | ẏą ẏa tobẏe thą | schesczdzẏeszẏath | (v.) paczẏerzẏ kv chva- | lẏe thym schescz- | dzyeszyąth godzẏ- | nam, w ktoresz | thẏ sztradala tve- | go mylego szẏna | tako zaloblyvẏe, | y proschą czyą | o thẏ mathko | myloszẏer-dzẏa, y- | zeby thẏ mnẏe | raczyla vchovacz | od wschelkẏeẏ | szro-mothẏ y od | (*309*) szmvthkv dvschne- | go ẏ czẏelesnego, | czesznego ẏ vyeczne- | go, ẏ mnẏe y w- | schythkẏ przẏẏa- | czẏelẏe moẏe, y | wschẏthkẏ szvoye | potrzebyznẏ pole- | czam w tvoyą o- | broną, bocz moẏe | szẏercze panno czẏ- | sta pragnẏe y lacz- | nye kv tvoyeẏ la- | szcze. Ia czyebẏe | (v.) proschą, o krolova | nyebyeszka, dopuscz | moẏeẏ zranẏo- | ney dvschẏ odpo- | czyvacz w lonye | tvoẏeẏ obro-nẏ, | yzeby moẏ zy- | voth bẏl skon- | czon y zasznął | pod ramyo-nẏ | tvego myloszẏer- | dzya a moye | ostateczne vesth- | chenẏnẏe* ẏze | (*310*) bẏ bẏlo przẏyąto | w tve szercze, mego | vychodzączego dv- | cha szkrẏẏ przed o- | krvthnẏm szkarzẏ- | czẏelem y odday | moẏą dvschą me- | mv sztvorzyczyelo- | vẏ, yzebẏch czye- | bye chva-lyla, w | nẏm y s tobą bez | konoza vyecznẏe, | Amen. 1527. | S t a r ẏ o c z ẏ e c z n a p ẏ s a l[1]. |

---

[1] Na kartach 310 v. i 311, pierwotnie próżnych, dopisała kilka modlitw inna ręka w końcu w. XVI lub początku w. XVII.

SŁOWNICZEK
wyrazów ważniejszych.

abo albo: 63 v., 293 v.; albowiem: 35, 251, 251 v., 253 v., 258 v.

abociem, habociem, bociem albowiem: 10 v., 17, 18, 95 i indziéj.

abowiem albowiem: 124 a. v., 247, 249 v.

ach ob. hach, wach.

acz, aczby chociaż, chociażby: 123 v., 191 v., 217.

ależ, aliż aż: 136, alijsz szije w nijemoczij rostawa; 288 v., alijesz bądze modlijtwij dokonanije.

Ałżbieta Elżbieta: 253.

azali, azaż czy, może: 5, 30, 33.

Bartołomiéj Bartłomiéj: 65.

Biernart Bernard: 90, 90 v., 286 v.

bociem ob. abociem.

bolestny bolesny: 292 v., bolesthne rostanije.

bratr brat: 200 v.

brojenie obcowanie: 283, broijenije tobije lube.

brona brama: 86 v.

brznieć brzmieć: 50 v.; brznij w uszu moijch.

ciale cale, wcale: 125 a., czijalije.

ciem: 13 v., przijszla czijem godzijna; 14 v., bedzije czijem mowijl; 20 v., pijsano czijem ijest.

cirpiedliwie cierpliwie: 88.

cisiąc tysiąc: 124, s czijszączem; 204, s czijszączuow.

cuderny śliczny, piękny: 59 v., plczij szlijczneij, czuderneij.

czesny czasowy, doczesny: 80 v., czesznijmij bogaczthwij; 85, w czeszną mąką; 96 v., w rzeczach czesznijch; 273 v., dobra czesne.

czta cześć: 76, bogaczthwa, czthij, roszkossij, tacz drabijna wijedze do pijekla; 122 v., ku cztij* ij chwale; 124 a. v., ocztzowskej cztij.

czuć czuwać, vigilare: 21, 270, 282 v.; czuć: 228 v., pokij czuijesz, ijzecz szmakuije szluzba bozija; 264, szlodkoscz na dussij czula.

czucie czuwanie, straż: 73.

czusz to jest: 48 v., 53 v., 54, 59, 69 v. i indziéj.

czyść czytać: 40 v., 140, 190 v.

chrzypt grzbiet: 125 a., poszdrowijon bądz czeszarszkij chrzijpczije.

chwapliwość skwapliwość, pośpiech: 257.

dobrowoleństwo: 55 v., z lenijwego dobrowolenstwa; 193 v., moije dobrowolenstwo.

dokonanie: 115, Xryste, ijenzesz ijest początek ij dokonanije.

dotychmiast dotychczas: 16; natychmiast: 60.

dróga droga, via: 155 v., drugo prosta; 190 v., szlodka druga.

drzewiéj dawniéj, pierwéj: 60, 184 v.

dufać ufać: 42, 131 v., 141 v.

dufałość zaufanie: 84 v.

dufanie ufanie: 142, 154.

działo dzieło: 17 v., na zijemij dzyalom skonal; 195 v., ku dobremu dzalu bozemu.
dziw cud: 44 v., 67 v.

ganiba hańba: 55 v.
glądać patrzyć: 178, na lijcze ijego zadaiją glądacz.
gożdż gwóźdź: 60 v., 178 v.
grzeb grzbiet: 179.

habociem ob. abociem.
hach ach: 83 v., 89.
Hanna Anna: 250, 283 v.
Heliasz Eliasz: 43, 207 v.
Helżbieta Elżbieta: 74, 285.
Hemąs Emaus: 207.
hortel ortyl: 85.

ikąst inkaust: 176.
ilko jakokolwiek: 181.
inedy innego czasu: 230 v.
iny inny: 33, 43 v., 157.
izali czy: 3, 3 v., 146 v.
iże który: 132.

Jawa Ewa: 284.
Jawiny Ewiny: 284 v.
jęctwo niewola: 80, 126 a., 141, 298 v.
jednacz: 234, o szijerdecznij moij odkupijczijelu bozij ij czlowijeczij yednaczïju.
jedziny jedyny: 54, 54 v., 61, 118 v.
jele, jeli wiele: 55, 92, 144 v., 147.
jełko: 85 v., ijełko k nam barzo vzijtecznij; 90 v., Pijlatt ij ijełko wszijczij ludzije od początku szwijata.
jen, jenże który: 46 v., 53, 70.
jeść jest: 282, yasz ijescz = która jest.

kady kędy, którędy, którą drogą: 75, kadijm ija szedl.
karmia pokarm: 191.
kielo kilka: 81, po kijelu dnij.
kiłof młotek: 179.
kleć klatka: 205.
koniecznie ostatecznie: 190, 191, 205.
konieczny ostatni: 184, 201 v., konecznij szad bozij.
kor chór, łać. corus, chorus: 188, 256 v., 285 v., 288 v.
kożdy każdy: 17, 261 v.
krechkość ułomność: 149 v., 182, 207; 231, krewkoscz moija ijawna ijest.
krom oprócz, bez: 250.

kropia kropla: 92, ijelij kropij wodij w morzu; 121, namnijeijsza kropija; 175, kropij krwije.
krtań: 126, poszdrowijon bądz krtaniju; 301 v., krthan szmyerdzącza.
krześciański chrześciański: 274 v., 278, 278 v.
krzest chrzest: 272 v., 274 v.
księgi księga, książka: 250, 250 v.
kwiecie kwiat: 92, ijelije kwijczija ij trawij na polach.

laternia latarnia: 174, s laternamij.
lechki lekki: 206 v.
lechkość lekkość: 258 v., 282.
leli poleli: 72 v., ktoz ija daremno otrzijma, lelij polelij nijcz nije czijrpijącz.
lepak znowu: 29 v.
licemiernik, licomiernik obłudnik, faryzeusz: 23, 47.
leść podstęp: 157, lest.
lściwość fałszywość, oszukaństwo: 98.
lściwy fałszywy, przewrotny: 206 v.
lutość litość: 65 v., 78, 100.
lutościw litościwy: 156, 177 v.
lutować się litować się: 58 v.

łacny łatwy: 91 v., łacznij przystąp k nijemu.
łączyć się rozstawać się: 60, gdij szije dusza łączijła s czijałem.

makuła skaza, łać. macuła: 125 a. v.
marcha ścierwo: 94.
matuchna: 61, 112, 112 v.
męczennictwo męka: 57 v., 60.
meszny mszalny: 202 v., odzijenije meszne.
mgnienie oka: 60, mgnijenije oka; 252 v., w ocze mgnijeniju; 305 v., mgnijenya oka; 188 v., okem gnąl.
miaszkać mieszkać: 215.
miaszkanie mieszkanie: 220.
mierziączka wstręt, obrzydzenie: 100 v., 222, 223.
mierziony wstrętny: 281 v.
migdy nigdy: 286 v.
mistrzyni: 258 v., vdzijelal ija gijch mijstrzijniją ij paniją.

nączyć nauczać: 27, 34, 82, 132 v., 135, 137, 154 v., 214 v., 221 v., 226, 228, 232, 241.
nąka nauka: 27, 133 v., 206 v., 219 v., 229, 237, 245, 276 v.
nadnawyższy najwyższy: 66 v., 68 v.

nadpis napis: 40 v., napijszal nadpijsz obwijnijenija.
natychmiaść natychmiast: 286 v., natijchmijascz.
nażrzeć, najrzeć: 51 v., nijczego nije naijzrzijsz; 94, ktorzij mijluyecze boga, nije nazrzijcze zloscz.
niechać niechcieć, zaniechać: 291 v., czijrpijenija nijechal.
niedaktóry lada który, czesk. nedakterý: 208 v.
nieprzezpieczność niebezpieczeństwo: 268, 272 v.
niezliczny niezliczony: 265 v., grzechij moije szą nijezlijczne.
nikakie, nikako bynajmniéj, żadną miarą: 68, 144 v., 187 v.
nożnia pochwa od miecza: 24 v.

obiata, obieta ofiara: 175 v., 190, 287 v.
obiedziny: 75 v., dzijeczije leżącze na obijedzijnach w yaslijczkach medzij zwijrzathij.
obiesić się obwiesić się: 31 v.
obrządzenie: 142, mnije szamemu wszijczko obrządzenije szijercza szwego nijechaij obijawij.
ocietny: 206 v., oczethnego, nijeboijączego szercza.
ocz o co: 8, 12, 16, 66 v.
oczywisność oczywistość: 126 a. v., 128.
odtychmiast od tego czasu, natychmiast: 7 v., 147.
ogieni ogień: 67, ogijenij pijekelnij.
okwicie obficie: 127 v.
okwitość obfitość: 137 v., 153, 232 v.
okwity obfity: 54, 92.
osierdzisty: 100 v., kto ijest oszijerdijsthij, nije chcze odpuszczijcz.
ostawić zostawić: 17.
ostia hostyja, łać. hostia: 216.
ostydły ostygły: 53 v.
otarhały otargany, z czesk. otrhati: 82.
owa, owaciem oto, otoż: 3 v., 44, 54 v.
owszejki zaprawdę: 49 v., zapamijetam owszeijkeij; 53, offszeijkij nadostoijnijeijszij ijesz; 90, baranek bozij, ktorij zgladza grzechij szwijatha, a tako ijest offszelkij*; bynajmniéj: 93 v., mijlij bog nije offseijkeij opusczijl szwijch wijbranijch.
owszem, owszeje: 77, ij owsseije; 80 v., ij offszeiją; 89 v., ij offszem.

pakli jeżeli: 93, 195 v.
partyla cząstka, łać. partilis: 205.
pastwa pasza: 142 v., owcza, gdij na pastwije ijest.
pczoła pszczoła: 81.
piekośniejszy piękniejszy: 191 v.
pirwy pierwszy: 45, 86.
poćwirdzić, poćwierdzać potwierdzić, potwierdzać: 120, 183.
poczliwość poczciwość: 78, 254 v.
poczliwy: 295 v., napoczlywscha głowa.
pokid pokąd, póki: 92.
pościć się pościć: 190 v.
póście pójście: 20, pijrwe posscije do ogroda.
pośmieć: 83 v., taijemnijcze mąkij moijeij w poszmijecz maiją.
posobiony, posobieny przysposobiony, przybrany: 83, 175, 273.
poświeta poświata, światło: 103.
poszyjek uderzenie w szyję: 174 v.
poszyjkować, poszyjkowanie: 106, 107 v., 178 v.
potrzeb potrzeba: 52, 74 v., 85, 219, 220.
potrzebizna potrzeba: 142, 226 v., 228.
potrzebizność potrzeba: 275 v.
pózdny późny: 91 v., pozdna pokutha.
prawie słusznie, dobrze: 18.
przedpiekło czyściec, czesk. předpekli: 248.
przeminały przeszły: 89 v. i 194 v., grzechij przemijnale.
przerzeczony wspomniany: 54, 67 v.
przez bez: 200 v., 229 v, 263 v.
przyspiech: 192 v., bez twego prziјspijechu.

rany poranny: 73, ranego wstawanija.
rataj: 86, szijn od rathaijow wijnnijcze z dzijedzijczthwa wijrzuczon.
robotować ciężko pracować: 76 v.
robotowanie ciężka praca: 288 v.
rozkwielić rozkwilić, rozrzewnić: 175 i 178, szijercze swoije rozkwijel.
rozsuchanie: 78, przes vstawne rozssuchanije gorzecz ma.
roztropieństwo roztropność: 154.
rucho suknia, szata: 25 v.
rza rdza: 57 v., wijpalijcz wszijczką rze ij zuzel grzechu.
rzad rad: 1 v., rzadzij bijlij.
rządnie, rządny: 59, bijlij we mnije nazrzodnijeijssije; 59 v., narząd-

nijeijsze szą w czlowijeczije cztijrzij zijwyolij; 195 v., ijego slow rządnije poslucha; 197, rządnije czlowijek chowa przijkazanije boze.

sąd naczynie: 43 v., sząd pelnij ocztu.
sierdce, serdce serce: 54 v., 150 v.
skonać dokonać, ukończyć: 17 v.
skonanie koniec: 48 v., 63 v., 121 v., 122.
skonany dokonany: 19 v.
słusza przystoi, godzi się: 124 v.
śnieść zjeść: 81, sznijadl gij.
sromięźliwość wstydliwość: 254 v.
staczyć starczyć: 66 i 187 v., nije staczij.
stadło stan, urząd: 261 v., 280, 281.
stądź stąd: 64 v.
stradać stracić, postradać: 298, 308 v.
stróża: 86, na strzozą; 271 v., angelszka stroza.
strzęsawać roztrząsać: 196 v., strussawa.
szachta: 177, nijemasz szmrodlijwszeij szachthij, ijako czlowijek.
szczycić bronić: 77 v., 267 v.
szczyt tarcza: 203, sczijth pospolijczije w leweij racze dzijerzą.
szlachcić zdobić: 186, czlowijeka szlachczij pamijecz.

takiek także: 135 v.
takież tak też: 85, 96, 102, 137, 142, 142 v.
tamo tam: 138 v., 139 v., 248 v.
tele, telekroć tyle, tylekroć: 147, 185, 198.
telko tylko: 174 v., 216, 219 v.
toboła torba: 5 v.
tor droga: 75, mego thoru chijbijsz.

uć ujść: 295 v., 300.
uczliwie uczciwie: 288 v., uczlijwije czijala zachowanije.
uczliwy: 239 v., vczlijwa swijata troijcza.
udziełać zdziałać, uczynić: 94 v., 193.
umerał naramiennik, łać. humerale: 202 v.
umowa rozmowa: 48, vmowa grzeszneij dusse z Chrystem vkrzijzowanijm.
uwierować się ustrzéc się: 227.
uwłoctwo uwłaczanie, zelżywość: 99 v., 301.
użytny: 276 v., vzijthnij zwiczaij.

wach ach: 41 v.
wągl węgiel: 180 v., 219.
wciornastko wszystko: 241.
wen won, precz: 30 v., 32, 37.
wezdam ob. wzdam.
wezdrzeć: 88, wezdrzą.
wiarowanie się strzeżenie się: 288 v.
widzi mi się: 194 v., 197, 197 v.
wiekuja wieczna, wiekuista: 185 v.
wieliki wielki: 51, 64 v.
wielikość wielkość: 66, 79 v.
wielmi bardzo: 98 v.
więszy, więtszy większy: 55, 93, 95 v., 176.
wiera zaiste: 30, 65, 72
wiselica szubienica, czesk. wiselice: 276 v.
włosny, włostny własny: 71 v., 91, 93 v.
wodziać odziać: 37, wodzijalij.go plaszczem.
wrotniczka oddźwierna, służebnica wrotna: 26 v.
wspamiętać przypomnieć sobie: 104 v., 105, 105 v.
wspomionąć wspomnieć: 30.
wszedni powszedni: 196 v.
wszelkny wszelki: 104 v., 113.
wszyciek, wszytek wszystek: 29, 31, 36.
wszytornki wszelki: 62.
wyknąć: 190, o tobije naszlodzeij wijknącz.
wyzwoleństwo: 70, odpadl bijl od wijzwolenstwa; 71 v., naprawijcz szwe wijzwolenstwo.
wzdam, wezdam precie: 89 v., 93 v.
wzdany wydany: 85, ortel wzdanij.
wzdrój zdrój: 155, 155 v.
wzdy jednak, przecie: 217 v., 296.
wzdzięczność wdzięczność: 143 v.
wzdzięczny wdzięczny: 69 v., 239.
wzdzierżenie otrzymanie: 276 v.
wzglądnąć spojrzeć: 280 v.
wzjawić objawić: 126 a. v., 286 v., 287.
wzjawienie objawienie: 197 v.
wzraz obraz, wyobrażenie: 54 v., na wzrasz sznijegu.
wzwać nazwać: 264, porodzijsz szijna a wzowijes ijmije iego Ihesus.

zachycony zachwycony: 253 v.
zakusić: 228 v., 232 v.
Załtarz, Zoltarz Psałterz: 65 v., 94, 286.
zamieszkale niedbale: 88.
zamieszkałość wina, przewinienie: 240, 240 v.

zamietać zarzncać, czesk. zametati: 28 v.
zapamiętać zapomnieć: 49, 49 v., 50.
zapamiętały zapomniany: 149, zapamijetale grzechy.
zaręczka powód: 79 v.
zaszyjek uderzenie w szyję: 124, 126 v.
zaszyjkowan: 88 v.
zawżdy zawsze: 70 v., 117, 288.
zarość zazdrość: 156 v.
zażrzeć nienawidzieć: 51 v., 225.
zbagać złajać: 42.
zban dzban: 2.
zbożny: 207 v., zboznij czlowijek.
zdan wydany: 86 v., zdan bijl ortel.
zgańbienie zhańbienie: 276.
zgląd wzgląd: 134.
zgłaznąć stać się trędowatym, czesk. zhliznatěti: 156 v., szglaznala dussa moija.
zlutować się zlitować się: 58 v.
złączyć: 184 v., raczijl szije mijloszczijwije sz namij szlączijcz; 189, ijsz szije s czlowijekem raczijl tako szlączijcz, tako zijednacz.
złostny złośny: 156 v.
złza łza: 106 v., 124 v., 186, 294.
zmiernie pokornie: 198, szmijernije.
zmyśność zmyślność: 73 v.
znamiąszko: 78 v., poloz mije ijako znamijąszczko na szercze thwoije; 79, ijako znamijoszko.
zufalec zuchwały: 97 v.
zumiały dziwny: 56, dzijwna ij zumijela mijloscz.
zumieć się zdumieć się: 56, 85 v., 189.
zwirchownie, zwirchowny: 79 v., 199 v., 204 v.
zwoleńnik, zwolenniczka uczeń, wybrany, wybrana: 3 v., 11, 190.

żołdnierz żołnierz: 37, 41, 45 v.
żywić żyć: 8 v., 70, 277, 283.

Roty przysiąg krakowskich z lat 1399—1418.

Zebrał

Bolesław Ulanowski.

W średniowiecznych księgach sądowych znajduje się niemało materyjału do dawnego języka polskiego. Materyjał ten jest trojaki:

1) całe akty pisane po polsku,

2) roty przysiąg polskie,

3) pojedyncze słowa polskie używane jako bliższe objaśnienie słów łacińskich.

Piérwszych jest najmniéj, a w księgach krakowskich pojawiają się dopiéro z początkiem wieku XVI. Wprawdzie w księgach ziem innych np. w księgach brzeskich spotykamy dłuższe zapiski pisane w całéj osnowie po polsku już w piérwszych latach w. XV. [1]). Ale jest to zjawisko rzadsze ograniczające się na niewielu okazach. Za to rot przysiąg po polsku formułowanych dostarczają nam księgi sądowe nierównie więcéj, zwłaszcza księgi Kujawskie, Sieradzkie i Poznańskie. Niejednokrotnie począwszy od Maciejowskiego wydawano ich większą lub mniejszą ilość, a w ostatnich czasach i w czasopiśmie niemieckiem poświęconém językom słowiańskich tj. w *„Archiv für slavische Philologie“* umieszczali znaczną liczbę rot polskich pp. Nehring i Kalina.

Księgi krakowskie obfitujące w pojedyncze słowa polskie zawiérają stosunkowo niezmiernie mało rot po polsku pisanych. A. Z. Helcel umieścił ich w II. tomie Star. Prawa Pol. Pomników 60 (Nr. 119, 121, 465, 647, 728, 842, 1130, 1188, 1651, 1729, 1730, 1936, 1941 2844, 2849, 2850, 2856, 2863, 2870, 2874, 2927, 2944, 2946, 2950, 2957, 2963, 2969, 2970, 2972, 2973, 2978, 2990, 3003, 3018, 3053,

[1]) Kilka ich wydał K. Małkowski w Przeglądzie najdawniejszych pomników języka polskiego. Warszawa, 1872.

3069, 3077, 3080, 3082, 3085, 3104, 3114, 3125, 3153, 3156, 3177, 3179, 3208, 3210, 3212, 3215, 3234, 3236, 3239, 3240, 3247, 3262, 3267, 3276, 3298), a następnie senator Hube wydrukował w biblijotece warszawskiéj z r. 1875 73 roty z księgi krakowskiéj przechowanéj w Archiwum główném w Warszawie pod l. 350. Uzupełniając pracę dwóch tych znakomitych badaczów prawa polskiego, podajemy resztę rot polskich znajdujących się w księgach krakowskich, a to mianowicie z jednéj strony w 3 księgach należących do Archiwum warszawskiego (pod l. 350, 351, 352), a z drugiéj w księgach czchowskich przeniesionych w r. zeszłym ze Lwowa do Archiwum aktów grodzkich i ziemskich w Krakowie i niedawno uporządkowanych przez prof. Bobrzyńskiego. Księgi z Archiwum warszawskiego oznaczamy jako Cr. II, Cr. III i Cr. IV, przez co żadna wątpliwość z tego powodu się nie nasuwa, iż ksiąg krakowskich przechowywanych w Krakowie, nie znalazłszy w nich innych rot polskich prócz już przez Helcla drukowanych, wcale nie przytaczamy.

---

1. Cr. II. p. 384. (d. 5 Februarii an. 1399). Olandus de Boczow constituet Michaelem de Grabije et Jaschonem de Sbignew pro omnibus testibus contra Andream de Srzanczicz, qui iurabunt: iaco Oland iest wdzerzenu dzedzini od tich mast, iaco list wyszedl. Terminus ad colloquium.

2. Cr. II. p. 406. (d. 4 Martii an. 1399). Otha de Kunczicze ducit testes contra Nicolaum de ibidem:

Jaco Oczin oczecz bẏl w dzerszenu pẏanteẏ czansczi carczmi XV lat, a XV lat zastauil, a potem ẏǫ k swey rancze wẏcupẏl. Terminus ad terminos proximos.

3. Cr. II. p. 494. (d. 5 Augusti an. 1399). Herszmaszek opidanus de Mechonia ducit testes contra Petrassium de Budziwogiouicze:

Jaco wemi, ez Potruszka ranczil Herszmaszcowi zanagabanẏe ẏ za szkoda lankẏ do trzi lat. Terminus ad terminos proximos.

4. (Cr. II. p. 546. d. 10 Decembris an. 1399). Stachna relicta Nicolai Glamb de Charstnicza ducit testes contra Petrum de Marczinonicze:

Jako wemi ẏ sswadczimi, eze pani Stachna swimi penadzmi dzedzinǫ swego mansza Nicolaya w Charstniczi wikupila ẏ bidlo ss swego domv z Woyslauicz, czso ẏe odbyla, przignala tamo giste. Terminus ad terminos proximos.

5. Cz. I. p. 3. (d. 14 Januarii 1400). Andriczka de Luczslauicze ducit testes contra Woẏtkonem de Phasczesszowa:...

Jaco wemi, ezh czso Andriczka Woẏtkowi panricz ran dal, to uczinil za yego poczantkem, bo mu trzy rany naprzvodi zadal. Terminus ad terminos proximos.

6. Cr. III. p. 13. (d. 20 Januarii an. 1400). Testes Nicolai de Gloskouicz contra Clichonem de Balin:...

Tako nam bog pomagay, iako wyemy y sswathczimi, eze pirzwey rany zadal yemv wiwabiw gẏ. Terminus ad terminos proximos.

7. *Ibidem*. Margaretha relicta Johannis de Wanczslauicze iurabit ad terminos proximos contra Franconem kmetonem de Zagorzicz in hec verba:...

Tako im bog pomagaÿ, eze ne ssmoyǫ wolǫ wischedl franek kmecz przes czassu.

8. Cr. III. p. 16. (d. 21 Januarii an. 1400). Testes Petrassÿ de Charstnicza contra Stachnam relictam Miczkonis dicti Glamb de Charstnicza:...

Rota: Jako wÿemi y sswadczimi, eze panÿ Miczkowa nÿe wikupowala swimi penadzmi Potraschowi dzelnicze z zastawi. Terminus ad terminos proximos.

9. Cr. III. p. 22. (d. 3 Februarii an. 1400). Testes domini Nemerze Canonici Cracoviensis heredis de Chrzanow contra Petrum de Marczinouicze:...

Rota reuocata: Tako nam bog pomagaÿ, iako wÿemÿ y sswadczimi, eze to czso xandz Nemerza obyechał ssluszebnikem, tego polonicza yest kalawskego, y ta polouiczu....

Jako wyemi y sswadczimi, ez to czso xandz Nemerza sluszebnikem vkazal, to yest prawe kalawskÿe. Terminus ad terminos proximos per terminos in Cracouia.

10. Cr. III. p. 29. Testes Zegote de Morsko contra Petrassium de Strzelecz:...

Rota: (Qui interfuit, sic iurare debet): Jako wyemi ÿsswadczǫ, esz Jaschek Nakanda ymyal lleczenstwo v Welgÿch Strzelecz asz do sweÿ ssmerczi, apossmerczi yego sÿn yego Zegota dzerszal, ÿ nÿgdi z yego ranku nye wichodzilo. Et alii testes hoc testabunt. Terminus ad terminos proximos per terminos in Cracouia.

11. Cr. III. p. 31. Halska Spithconis de Zabelcze ducit testes contra Wenceslaum de Roscou intercessorem Pachne, Marcissy et Machne filie ipsius de Drwen:...

Rota: Jako wyemi y sswadczimi, esze dzedzina Withow we Trzechdzesstow grziwÿen panv Pelcze zastawÿona. Terminus ad terminos proximos per terminos in Cracouia.

12. Cr. III. p. 32. (d. 5 Februarii an. 1400). Testes Gnewomiri et Dobeslai de Pawlouicz contra Andream de Sczarzisz:...

Rota: Jako wyemi y sswyadczimi, esze dzedzina we Psaroch od XXIIII lath nÿgdi nÿe wichodzila z dzerszenÿa gych otcza, ÿ onÿ po otczowÿe szmerczi dzersza. Terminus ad terminos proximos in Xansz per terminos.

13. *Ibidem*. Stachna Ade aduocati de Mstow ducit testes contra Jaschconem et Philippum fratres de Mislouicze:...

Rota: Jako wÿemi ÿ sswathczimi, esz od schesczinaczcze lath ne placzono platv od trzidzesanth grziwen Jaschcowi, anÿ filipowi z mislouicz, anÿ komu gÿnemv, anÿ Woÿtowa, anÿ kto gÿni. Terminus ad terminos proximos in Lelouia.

14. Cr. III. p. 34. (d 6 Februarii an. 1400). Testes Jaschconis de Ulina contra Nastkam relictam Staschconis de ibidem et contra Doroteam filiam ipsius Nasthcze:...

Rota: Jako wyemi y sswadczimi, esze Jaschek bil w dzerszenyv a XX annis, o yesz widzenẏe bilo, anygdi z dzerszenẏa yego nye wichodzilo. Terminus ad terminos proximos per terminos in Cracouia.

15. Cr. III. p. 43. (d. 11 Februarii an 1400). Testes Margarethe Dziuissẏ de Woyslauicze contra Stachnam relictam Nicolai Glamb de Charstnicza:...

Rota: Jako wẏemi isswadczimi, esz Jan mansz Margorzanczin dal na swoy dzelniczi na dzedzine Woẏslauiczech LXta grziwen dlya wyana swey szenẏe Margarethe. Terminus ad colloquium proximum si celebrabitur et si non celebrabitur, tunc ad terminos proximos post diem Stanislai.

16. Cr. III. p. 44. Testes Halscze relicte Wlodkonis de Wirzchoslauicz contra Staschconem Gamrath de Climontow:...

Rota: Jako wyemi y sswadczimi, esz panẏ Wlodkowa drzewey, nẏsz wischla trzsi lẏata a trzsy mẏesance, Staschca Gamratha pozwala yest o zaklad tako dobri, yako XL grziwen. Terminus ad terminos proximos.

17. Cr. III. p. 55. (d. 9 Martii an. 1400). Nasthca relicta Staschconis de Wanszirow iurare debet ad terminos proximos contra Derslaum ibidem de Wanszirow in hec verba:...

Rota: Tako im bog pomagaẏ, esz dzerszek w wanzalsẏe name dzerszenye w wanszirowe posspolki ẏ wzal tego roku syano sslank, anysm ya ssswimi dzeczmi dzelnicze wsyϕla.

18. Cr. III. p. 57 (d. 10 Martii an. 1400). Testes Nicolai dicti Swadzba de Bandcouicz contra Stephanum filiastrum suum de ibidem:

Rota: Jako wyemi y sswadczimi, esz dzedzina, o yansz klopocze Micolaya Sczepan, yest mikolayowa prawa, a Sczepan k neẏ niczs nyeyma. Terminus ad terminos proximos.

19. Cr. III. p. 62. (d. 23 Martii an. 1400). Testes Katherine Jaschconis de Methnow contra Slaschonem de Racziborsko:...

Rota: Jako wyemi ẏ sswadczimi, esze wyemi yssz czso Slasch przedal do szupi (s) las, ktemu pani Soleczska yma prauo cztwartey czansczi. Terminus ad terminos proximos.

20. Cr. III. p. 74. (d. 4 Maii an. 1400). Testes Jaschonis dicti Mleczko de Zarnouicza contra Philippum de Mislouicze:...

Rota: Jako wyemi y sswadczimi, esz czso yest pan Jaschek mleczko ranczil za dzewka Philippowi mislowskemv, to rakoyemstwo yest popelnono. Et solus per se iurabit, terminus ad terminos proximos.

21. Cr. III. p. 83. (d. 10 Maii an. 1400). Testes. Miroslaus de poramba Marczinconis ducit testes contra Johannem de Budzislauicz:

Rota: Jako prawye wyemi yeswadczimi, esz pan Miroslaw nye wzal po czotheze Janowye posagu niczes. Terminus ad terminos proximos in Craconia.

22. Cr. III. p. 86. (d. 11 Maii an. 1400). Testes. Netha de Bochna ducit testes contra Johannem et Jaschconem de Winari:...

Rota: Jako wyemi y sswadczimi, esz ten dlug dwe sscze grziwen yegosz dlugu na Staschkv Bochenske Woycze rancoymi neczinem Jaschkowye z Winar dobili, ten yest zaplaczila Netha Staschconi nowomeschkemv, yensze bil kuchmistrzem vkrola Kazimirza. Terminus ad terminos proximos per terminos in Cracouia.

23. Cr. III. p. 86. 23 Testes. Boxa de Kobilanka et Nicolaus de Klanczani ducunt testes contra Andream de Luczslauicz:...

Rota: Jako wyemi yezwadczimi, esz matka mikolayowa y matka Boxina bily sǫ yedney maczerze, yako mikolay penaszek z klanczan. Terminus ad terminos proximos per terminos in Cracouia.

24. Cr. III. p. 89. Drogossius et Margaretha uxor ipsius de Kalina iurabunt ad terminos proximos in Xansz contra Hankam uxorem Nicolai de Beganow in hec verba: Tako nam bog pomagay, yako prawe Mikolay Beganski byl ss szonǫ, kedi zapissz zapisowano, z yegosz zapisu list vischedl.

25. Cr. III. p. 100. (d. 1 Junii an. 1400). Nicolaus Mruk de Wilkowiska ducit testes contra Nicolaum de ibidem:...

Rota: Jako wyemi y sswadczimi, esz Mikolay mruk czso uczinil Nicolao schurzi swemv, to uczinil za yego poczanthkem, esz pirzwey przibyeszaw na yego rola y dal yemv pirzwey rany. Terminus ad terminos proximos.

26. Cr. III. p. 101. Paschco de Bronischow ducit testes contra Lucassium de Stempoczicze:...

Rota: Jako wyemi y sswadczimi, esz Paschek bil w dzerszenyv dzedzini v Swoschonicz XVIII lyath do pozwu anygdy nyegaban w tem gystem dzerszenyy. Terminus ad terminos proximos.

27. Cz. I. p. 12. Testes Andriczcze de Luczslauicze contra Jacussium de fasczessowa:...

Jacosm bil pritem y iednal, gdze Jacuss ranczil zaklad XX grziwen Andrzeowi o copǫ.

28. Cr. III. p. 104. (d. 15 Junii an. 1400). Wenceslaus de Lubochow ducit testes contra Stanislaum de Sedlischouicze:...

Rota: Jako prawye wyemi y sswadczimi, esz Wanczslaw yma na dzedzine w Lubochowye wignanow XXIII marcas, y sstym prawem yemv dana. Terminus ad terminos proximos in Xansz.

29. Cr. III. p. 107. (d. 16 Junii an. 1400). Pabianus thabernator de Damianicz ducit testes contra Johannem de Winari:...

Rota: primus testis iurare debet in hec verba: Jako prawe do dobicza panǫ Janowa Pabian kupil IIIIor woli za IIIIor marcas et VIII scotos y bil gesm przitem lithkup sandzil y penandzi liczil; alii duo testes: Jacosmi bili przitem y lithkup pili. Terminus ad terminos proximos.

30. Cr. III. p. 110. (d. 29 Junii an 1400). Andreas de Zrzanczicze Zagorske ducit testes contra Margaretham Pauli de ibidem:

Rota: Jako prawye wyemi y sswadczimi, esz Andreas nye wzanl z chische korzischtnǫ rzeczǫ grziwni ẏ XIIII scotos Margarzancze Pawlowicz. Terminus ad terminos proximos.

31. Cr. III. p. 112. (d. 29 Junii an. 1400). Przeczslaus de Zrzanczicze ducit testes contra Nicolaum de ibidem:...

Rota: Jako wyemi y sswadczimi, esz miczek pooral Przeczslawowa nẏwa, a temv trzsi lyata nye wischla. Terminus ad terminos proximos.

32. Cr. III. p. 114. Swanch de Parcz ducit testes contra Jacussium de Zandouicz:...

Rota: Jako wyemi y sswadczimi, esz pol zapusti w Szandowẏe od LX lyath z dzerszenya Swanchowa z Parcz y yego otcza nẏgdi nẏe wichodzila. Terminus ad terminos proximos.

33. Cr. III. p. 121. (d. 13 Julii an. 1400). Petrassius de Sanczigneu iurabit ad terminos proximos pro testibus, pro quibus est solus receptus contra abbatem et conuentum Tinciensem in hec verba:

Tako mi bog pomagay y swanti krzisz, esz mego pastewnika posspolnego przioranο xandzu Opathowi y Conuentu Tineczskemv w Charwine, ẏegosz pospolicze mogẏ namasthcowẏe ẏ moy otecz usziwali. Terminus ad terminos proximos.

34. Cr. III. p. 123. (d. 14 Julii an. 1400). Wenceslaus de Dzecanouicze iurabit contra Ursulam de Sladow in hec verba: Jako prawye Yakusz panẏen kasnǫ yechaw samotrzecz na pana Paschowǫ dzedzinǫ gwaltem ẏǫl czlowẏeka pana Paschcowa wmem dzerszenyv. Terminus ad terminos proximos per terminos in Xansz, et si dominus Paschco cum eodem concordabit, tunc non iurabit.

35. Cr. III. p. 124. (d. 17 Julii an. 1400). Jaschco Lowczi Lublinensis heres de Grodzina ducit testes contra Marcum de Thursko:

Jako prawye wyemi y sswadczimi, esz pan Jaszek lowczi wroczil listy panv Markowẏ dla yednanẏa, a oto pan Marek nyemẏal gabacz yego. Terminus datur eisdem ad colloquium in Lublin proxime celebraturum.

36. Cr. III. p. 126. (d. 19 Julii an. 1400). Stanislaus Szafranecz de Mlodzeouicze cum Jacussio Jaka de Przibinow debent exire ad granicies inter Przibinow et Wissoka villas, ubi ministerialis in visione fuit sabbato proxime venturo. Et ibidem idem Stanislaus propria in persona sub iuramento equitare debet iuxta uisionem ad minus et non ad magis et quod equitauerit obtinebit. Juramentum tale fiet: Tako mi bog pomagay, yako prawẏe kandism yechal poty yest me y mẏch namasthcow bylo. Terminus ad diffiniendum ad terminos proximos in Cracouia.

37. Cr. III. p. 134 (d. 27 Julii an. 1400). Testes Klichne uxoris Czciziconis de Strzelcze contra Budconem de Wanczkouicze:...

Rota: Jako prawẏe wẏemi ẏ sswadczimi, esz pani Klichna po dobiczu lẏsta byla w dzerszenyv dzedzini v Wanczkowicz, alẏsz sẏe

latoss Budek w tǫ dzedzinǫ moczassilǫ wwansal. Terminus ad terminos proximos.

38. Cr. III. p. 136. Testes Abrahe de Woÿcowcosczol contra Jaschconem de Grabouich:...

Rota: Jako prawÿe wÿemi y sswadczimi, esz Jaschek po lÿscze wiszczv w wansal sÿe w dzedzina na Abramowo dzerszenÿe. Terminus ad terminos proximos.

39. Cz. I. p. 16. Andriczka de Luczslauicze ducit testes contra Clementem de Druszcow super eo, quod sibi de pera quatuor marcas latorum grossorum recepit et duos grossos:...

Jaco wemi ÿ sswathczimi, ez Climont wzal Andriczcze cztirzi grziwni ÿ dwa grossza grosszy sszyrokich z yego toboli. Terminus ad terminos proximos.

40. Cr. III. p. 144. (d. 25 Augusti an. 1400). Widzga de Przelank ducit testes contra Prandotham de ibidem:...

Rota: Jako prawÿe wÿemi ÿ sswadczimi, esz pana Prandoczinǫ kasnǫ rozwalona stodola karczmarzowÿ widzdzinv. Terminus ad terminos proximos in Lelouia.

41. Cr. III. p. 149. (d. 14 Septembris an. 1400). Micossius de Dobrakow ducit testes contra Stanconem de Negouanicz:...

Rota: Jako prawye wyemi ÿ sswadczimi, esz mikosch w wanzal sÿe w sswǫ dzedzinǫ w Dobrakowye, yansz kuppil brath ÿego za VI grziwen v Stanislawa. Terminus ad terminos proximos in Xansz.

42. Cr. III. p. 152. Petrassius de Sanczignew equitare debet in campum in Charwin, et post equitacionem iurare in hec verba: Tako mi bog pomoszi, esz potÿ mego zaÿantho y potho bilo widzenye.

43. Cr. III. p. 166. (d. 1 Octobris an. 1400). Marcus de Czarnochouicze ducit testes contra Hannusonem, niclosonem et Thomassium fratres uterinos heredes de Garlicza:...

Rota: Jako wyemi ÿ sswadczimi, esz poky myasty yesmi vyechali, po ty myasti yest Czirnochouiczske, a poto kokotowske. Terminus in crastino omnium sanctorum ibidem in hereditate; post equitacionem iurabunt testes.

44. Cr. III. p. 168. (d. 2 Octobris an. 1400). Simon de Popouicze villa inferiori ducit testes contra Clementem vicecancellarium:

Rota: Jako prawye wÿemi ÿ sswadczimi, esz poto pokÿ bylo widzenÿe, poty yest na dzedzinye Popowskeÿ w zarabyv, potÿmyasti ÿest popowske, ÿ odeszta lyath z gÿch dzerszenya nye wichodzilo. Terminus ad terminos proximos per terminos in Cracouia.

45. Cr. III. p. 169. Dominicus et Nicolaus de Zagorzani ducunt testes contra dominum Jaschonem Liganza:...

Rota: Jako prawÿe wÿemi ÿ sswadczimi esz dwe lancze Wanczikowska et Andrzeowska w gorzkowye Dominicus cum fratre suo dzerszeli XVI lyath w mirze w pokoÿv do pana Jaschcowa zazwanÿa. Terminus ad colloquium proximum peremptorius pro omnibus terminis.

46 Cr. III. p. 170. Nicolaus et Jaschco fratres heredes de Kampa ducunt testes contra Sethegium plebanum de Krczanczicze:...

Rota: Jako prawÿe wÿemi y sswadczimi, esz xandz Seczech pleban Krczanczski przedal V kmeth w kuroswank sze weszim prawem. Terminus ad terminos proximos per terminos in Cracouia.

47. Cr. III. p. 173. (d. 5 Octobris an. 1400). Msczugius de Kosslow iuramentum prestare debet contra Spithconem pallatinum Cracouiensem in Cracouia ad colloquium proximum in hec verba: Jako prawye panu Spithcowi Woyewodze nye obyanzal yesm sÿe dacz za wÿnÿ drew we dwą pÿecza wappna szedz.

48. Cr. III. p. 175. Abraham de Grabowich ducit testes contra Osannam Jaschconis de Lubochowi:...

Rota: Jako prawye wÿedza ÿ sswadcza, esz Sczeczina byl w dzerszenyv dzedzyni w Grabowich dicta Barthoschowska po lystu wischcza, ysstim prawem dal yǫ Abramowÿ. Terminus ad terminos proximos peremptorius, per terminos proximos.

49. Cr. III. p. 180. (d. 6 Octobris an. 1400). Petrassius de Sanczignew prestare debet iuramentum ad terminos proximos contra Cristinum de Charwin contra Jaschconem et Dobconem de Wirzbno: Jako prawÿe pastewnÿkow w Charwine rzekanczich pogrodzecz vsziwaly ÿego namasthcowÿe posspolicze ÿ liyvdze ÿ sam dzisz vsziwa.

50. Cz. I. p. 24. (d. 11 Octobris 1400). Paulus Marzecz dictus ducit testes contra Andream Kozik dictum de ibidem:...

Jaco wemi ÿsszwÿathczimi, izh marzecz nÿewzÿal wolu korzistna rzecza Ondrzeowÿ ani go swemu panu dal. Terminus ad terminos proximos.

51. Cr. III. 195. (d. 3 Novembris an. 1400). Klichna Czczicconis de Strzelcze ducit testes contra Budconem de Wanczcouicze:...

Rota: Jako prawÿe pÿothr Strzeleczski wsanl penadze zadzedzina v Strzeszkouicz, yansz Klichna przedala ÿ obrocził ÿe, gdze chczal. Terminus ad terminos proximos.

52. Cr. III. p. 201. (d. 16 Novembris an. 1400). Petrassius de Zagorzicze ducit testes contra Dobconem de Wirzbno:...

Rota: Jako prawye wyedzǫ et testantur, quod Petrassius non fideiubuit centum marcas vadÿ pro Jaschćone de Wirzbno Dobconi, et solus Petrassius debet iurare similiter. Terminus ad terminos proximos.

53. Cz. I. p. 28. (d. 7 Decembris 1400). Michael rector ecclesie de sancto Swirado ducit testes contra Petrum de Dambno:...

(Jaco wemi) ÿ swyathczimi, ez . . . . . kazal w xandza Michalowÿe . . . . . trzi ssta drzew porambicz. Terminus ad terminos proximos.

54. Cr. III. p. 222. (d. 15 Decembris an. 1400). Laurencius de Sdzislauicze ducit testes contra Pacossium de ibidem:...

Rota: Jako wÿedzǫ y sswadczǫ, esz nÿe sswawrzinczowǫ wolǫ, anÿ ssyego kasnǫ poszszono gumno Pakoschowÿ, tako dobre yako XL marcc. Terminus ad terminos proximos.

55. Cr. III. p. 222. Spithka relicta Warszonis de Sczeky ducit testes contra Jacussium probolo de Modlnicza:...

Rota: Jako wẏedza y sswadcza, esz pani Spitka z otlicza dzerszi dzedzinǫ w zastawye w Modlniczi, w ẏansz dzedzino Jacusz w wyasal sẏe bez prawa przez penadzi. Terminus ad terminos proximos.

56. Cr. III. p. 231. (d. 5 Januarii an. 1401). Testes Johannis de Langanou contra Andream de Sczodrkouicze:...

Rota: (*deleta*): Jako prawye wyedza y sswadczǫ, esze Jasdek Langanowski byl VI lyath w dzerszenẏu wirzb.

Jako prawye wyedzǫ y sswadczǫ, esz Andreas y yego oczecz od dwnaczczye lyath nebyl w dzerszenyv wirzb, o yesz sye rzecz wodzi. Terminus ad terminos proximos.

57. Cr. III. p. 241. (d. 19 Januarii an. 1401). Clemens dictus lanǫ de Belsko ducit testes contra Andream de Michalczow:....

Rota: Jako prawye wẏedzo y sswadczo, esz Climanth lanǫ nyepyl w karczme rzandv sskmeczmi, alye na drodze . . . on syedzy na konyv zadany yemv rani. Terminus ad terminos proximos in Czchow. Et cum idem Clemens per testes docebit, tunc idem Andreas in hereditate iusticiam ministrare cum kmethonibus debebit.

58. Cr. III. p. 242. Miczko de Koszmicze ducit testes contra Jaschconem de ibidem:...

Rota: Jako prawye wedzǫ y sswadczǫ, esz Miczko dzelẏl y dodzelal dzedzinǫ v koszmicz, yedno esz ss nechczenẏm Jaschcowim nẏedodzelẏl ẏ tho gotow dodzelicz. Terminus ad terminos proximos.

59. Cr. III. p. 254. (d. 5 Februarii an. 1401). Fenca relicta Borkonis de Thsczenecz cum pueris suis ducunt testes contra Krzistkam Jaschconis de Tsczicza:...

Rota: Jako wyedzǫ ẏ sswadczǫ, esz pany Krzistka Jaschcowa wyschedwschy z opẏekanẏa Borkowa Thsczeneczskyego oprawyla yest dzedzinǫ v Parkoschouicz. Terminus ad terminos proximos in Xansz per terminos.

60. Cr. III. p. 296. (d. 26 Aprilis an. 1401). Krzechna relicta Petri de Bothurzin ducit testes contra Fencam Sulconis de Polocow:

Rota: Jako wyedzǫ y sswadczǫ, esz pany Krzechna, iako yey mansz dzerszal, ẏ ona po manszv dzerszẏ, a nye w wansala sye nywecz (s) po manszne ssmerczẏ. Terminus ad terminos proximos.

61. Cr. III p. 312. (d. 10 Maẏ an. 1401). Jaschco de Lawschow ducit testes contra Petrassium et Miczconem de Prukoczicze:

Rota: Jako prawẏe na ten dzen podlug vmowẏ ẏ targv bẏl gotow Jaszek penadze dacz za dzedzinǫ vprukoczicz, a onẏ nẏechczely gẏch. Terminus ad terminos proximos in Proschouicze.

62. Cr. III. p. 314. (d. 11 Maẏ an. 1401). Testes Johannis de Bessczo contra Wenceslaum et Petrum filium ipsius de Marczinouicze:

Rota: Jako prawẏe wẏedza y sswadczǫ, esz czso yest Jan v Wanczslawa y Potrascha dzẏedzini kupil, to yest z pelna zaplaczono. Terminus ad terminos proximos in Xansz.

63. Cr. III. p. 332. (d. 1 Junii an. 1401). Jacussius filius Staschconis thabernatoris de Racziboronicze nomine eiusdem, Staschconis patris sui ducit testes contra Gregorium thabernatorem de Benczicze:

Pota: Jakosm prawye nye obyansowal sye ny podgeden czynsch placzicz ksandzu proboszczowy sswim pasirbem.

64. Cr. III. p. 388. (d. 7 Septembris an. 1401). Testes Sandzischonis de Przelubsko contra Nicolaum de Dulowa:...

Rota: Jako wyedzó y sswadczó, esz Nicolay Dulowsky, czsosz myal przіyancz rakoymye ku poszpolitey rancze ss Sandzischem, to przіyanl ku swey rancze opusczó Sandzisza. Terminus ad terminos proximos per terminos in Xansz pro XXX marcis fideiussis in Judea.

65. Cr. III. p. 432. (d. 13 Februarii an. 1402). Idem Stephanus iurabit ad terminos proximos terrestres hic in Cracouia contra Petrassium de Zabawa:

Yako prawe, czso pan Potrasch na mye zalowal, bich yego kmeczy VIII scotos schindem wzanl, tych yesm ya newssanl any gych vszithka gymam. Terminus in iudicio terrestri ad terminos proximos preter crastinos.

66. Cr. III. p. 432. Stephanus familiaris domini Paschconis dicti Zlodzey de Biscupicze contra Petrassium de Zabawa:...

Rota: yako prawye wyedzó y sswadcza, esz przydó kmecz pana Potrow na dzedzinó pana paschcowo gwalt uczinil y gwaltem ranil mlinarza yego, y na tem gwalcze na dzedzine pana Paschcowe Sczepan yanl gy. Terminus ad terminos proximos terrestres preter crastinos.

67. Cr. III. p. 432. (d. 14 Februarii an. 1402). Testes, Dorothee Stephani de Uneschow contra Paschconem de Wroblouicze:...

Rota: Yako prawye wyedzo y sswadczo, esz pany wykupila yest dzedzina w Vneschowi swymi penadzmi posaszmimi do wywolana, y tamo gyma swoy posag y wyano. Terminus ad terminos proximos.

68. Cz. I. p. 61. (d. 20 Junii 1402). Kilianus de Janouicze producit testes:...

Rota: Andree (primi testis): Tago yemu bog pomozy et omnes sancti, iaco praue syednal panó Phalibogovó spanem Kilianem otty wsytky rzeczy, czo byly medzy gymy, to ssyednano y opusczyla ye, a potem moczó ssyló wibiwschy gy et fecit XL marcas (dampni).

Rota: Alii omnes: iaco wemy y swatczimy, ez ssó to taco sstalo.

69. Cz. I. p. 73. (d. 24 Octobris 1402). Marcissius de Chronow producit testes contra Janussium de ibidem:...

Rota: Jaco vemy y swatczimy, eze sye go sczyrzyni, zavtóm scoth y wczinyl pro I marca dampui,

70. Cz. I. p. 73. Testes contra Dominicum:...

Rota: Jaco vemy y swatczymy, eze yego bydlo spola vegnow et fecit dampni pro I marca.

71. Cz. I. p. 119. (d. 9 Octobris 1403). Andreas de Vicsdzicze producit testes contra Hanconem de Chronow, ad terminos proximos:

Tako ẏm bog pomozy, iaco vemẏ y suatczẏmẏ, ez yemu ne popelnono tego zapissu Hanek, yaco rọczil za Grzegorza sub vadio X marcarum.

72. ibidem. *Rota:* Hanek iurare debet contra Andream de Michalczowe, ez ssọ ẏemu w yego dzedzẏne y w stavech pro X marcis dampni. Terminus ad terminos proximos.

73. Cr. IV. p. 332. (d. 6 Maii an. 1404). Stanislaus et Swanthoslaus fratres de Modlnicza iurabunt ad terminos proximos contra Swanthoslaum de ibidem seniorem:

Jako prawye nye przirodzon Swanthoslaw ku lankam wekupamy v Handzelborka, any prawa knym gyma.

74. Cr. IV. p. 331. Agnes relicta Dzetrzichonis iurabit ad terminos proximos contra Jaschconem de Koszmicze:

Rota: Jako prawẏe odtampyla (s) stawu, a po odstampyenẏv nebrala penandzi od Jaschka.

75. Cz. I. p. 159. (d. 20 Februarii 1405). Swoch producit testes contra Czadronem:...

Rota: Jaco vemẏ ẏ swatczimẏ, ez vyednalẏ o swytkẏ ranẏ.

76. Cz. I. p. 163. (d. 12 Maẏ 1405). Sochna producit testes:

Tako gym bog pomozẏ ẏ swanthẏ crzysz, iaco vemẏ ẏ swatczymẏ, eż Marczysz przẏschetw moczọ y sschẏlọ ssamo ssothni sztaco dobrẏmẏ, yaco ssam, vybyl zyey domu zyey oczczyssznẏ y uczẏnẏl dampni pro I marca.

77. Cz. I. p. 164. (d. 2 Junii 1405). Nicolaus de Chronow ducit testes contra Gretam de Damianicze:...

Jaco vemẏ y sswatczimi, eze pan Stachnyk rọczyl za pro XVI marcis latorum grossorum pragensium y za zapischu mal dacz, a tego yemu ne popelnyl. Terminus ad terminos proximos.

78. Cr. IV. p. 644. (d. 9 Septembris an. 1405). Testes: primus testis.

Rota: Tako nam bog pomossy Isessmi bili przi temeẏ kdiz Grzegorz kupil u ffalislauy zbanthkowicz i przethtimi wsiczko zapplaczil dzedzinan v banthkowicz.

79. Cr. IV. p. 650. (d. 22 Septembris an. 1405). Testes Nawogẏ:...

Rota: Tago gim bog pomossy, iako prawe the dzedzini, czosz u nawogia wicupil te dzedzini, nedodal tako wele, iako slusebnik vidzal.

80. Ibidem. Testes: primus testis:...

Rota: Tako gim Bog i Swanthi krzirz pomosi, iako praue vgednano, is sedlisko se dvoma Grziwnoma vipusczil unus lan.

81. Cr. IV. p. 652. Testes:

Rota: Tako gim bog pomossy, isse se o thi rani vgednali a ginich potem nadali.

82. Cr. IV. p. 659. (d. 30 Septembris an. 1405). Cristinus ducit testes contra Wenczecz:...

Rota: Tako gim Bog pomosi, Jako themu ne trsi lath, iako krczon za Wenczeczego randzil cztirzi grziwni.

83. Cr. IV. p. 660. Wlo st de Knisszin contra Zavissium:...

Rota: Tako gim Bog pomagai, iako praue Wlost pirzweẙ zazwal Zawiza, nisz pani dobila kmecza.

84. Cr. IV. p. 661. Vilczko ducit testes contra Clementem de Nasszachowicze:

Tako gim bog pomosy, iako praue Wilczek ranczil LX grziwen grosz za Klímontha znaszachowicz Katherzine de ibidem gego kazna Klimantowo.

85. Cr. IV. p. 689. (d. 17 Novembris an. 1405). Prandotha contra Borznonem kmethonem:

Tako gin Bog pomagay, iako praue teko czloweka negął go w gay, ale w domu.

86. Cr. IV. p. 693. Maczkowa de Cracouia contra Jasconem de Bandcowicze habet iurare metsecunda pro octo scotis et marca in terminis proximis.

Rota: Tako gin Bog pomosi, iako praue znagemi, is za osm scoth i za grziwna praua.

87. Cr. IV. p. 702. (d. 1 Decembris an. 1405). Nicolaus et sorror ipsius indicunt testes contra Margaretham de Lubechow:...

Rota: Tako gim bog pomagẙ, iaco praue the dzelnicze, czossz geẙ dobitho ta rola k tteẙ dzelnicza, czszosz gey dobila przisluchá a k they dzelniczy XVI staiane, czossz przisluszalo, nedodal.

88. Cr. IV. p. 704. Petrassius contra Wenceslaum Weworka:

Rota: Tako gim Bog pomosi, iako praue wczinil gwalthem wgo sto dole w budzeowiczach scodi wszicze pol trzecze grziwni i za druge zitho mal dacz poltrzecze grziwni na mathkabozọ w iesseni.

89. Cr. IV. p. 716. (d. 14 Decembris 1405). Elizabeth de Pocowicze inducit testes contra Woẙthkonem de ibidem:...

Rota: Tako gim Bog pomagẙ, iako praue tego roku copana przekopa i droga obroczona tha rothọ.

90. Cr. IV. p. 716. Woẙtko de Pacowicze contra Elizabeth:...

Rota: iako gim Bog pomagẙ, iako praue wioral zwe praue a newganal Walzboczinu niwa.

91. Cz. I. p. 187. (d. 6 Julii 1406). Andreas Michalczowsky producit testes contra Gregorium de Lankẙ o zapiss, ut molendinum eius in rippis utrorumque non annichilaretur:...

Taco gẙm bog pomozy, eze vemẙ y swatczẙmẙ, ize mlẙn ẙego ne mal zagynọcz y na gorọ y na dol medzy yego brzegy, za to szọ mal yemu zapissacz.

92. Cz. I. p. 257. (d. 27 Februarii 1410). Testes producit Jacussius de Drussow contra franconem de Bandzessino:...

Rota: taco im bog pomozy, isz esme przitem bili, isz franko viznal XXX marcas, et circa hec fuimus, quia pater ipsius fassus est tenere.

93. Cz. I. p. 260. (d. 14 Maÿ an. 1410). Johannes de Chronow inducit testes contra Swanthoslaum de Chronow:...

Rota: Taco im bog pomoszy, ysz vemÿ ysz svaczszimÿ, quia Swanch de Chronow vinowath duas marcas et tres grossos Johanni de Chronow.

94. Cz. II. p. 85. (d. 22 Aprilis 1414). Testes Johannis baran...

Tako mi pomossi bog et wschtczi svanczi, yakos ne ranczil sa Mikolaya za rogalcza przecziv panu Msczigevi Vanczskowskemv o sto grzivyen, bich myal pana Tomka postauicz Czestrzeschkego nagednanu.

95. Cz. II. p. 264. (d. 26 Octobris 1418). Dorothea de Dobroczessz uxor Nicolai ducit testes erga Dominicum fratrem eius pro tribus marcis et XVI scotis....

Dominicus de Chronow habet iurare contra Dorotheam sororem eius:

Tako mÿ bog pomozi y sswecza, yzzem ssze ne obwanzal zaplaczÿcz trzÿ grzywen y sszesnaczsse skot tego roku Dorocze ssessсze swe.. possagu. Hoc iuramentum debet stare ad terminos proximos.

96. [1]) Cz. I. p. 112. d, 28 Augusti 1403). Hanca Andriczcze iurare debet ad terminos proximos contra Georgium pro IV quartensibus a suo kmethone receptis:

Rota: Tago ye bog pomozij y swφcza, iaco newszφl cztyr quartnicow oboznego od yego kmecza.

---

[1]) Rotę tę, którėj właściwe miejsce było po Nr. 70, przez zapomnienie opuściwszy, drukujemy na końcu, a zarazem zwracamy uwagę na błąd niedostrzeżony przy korrekcie przy Nr. 3, gdzie w miejsce *Mechonia* winno być *Mechouia*, jakoteż przy Nr. 5, gdzie zamiast „*panricz*„ należy czytać „*pannсz*“.

ŻYWOT
OJCA AMANDUSA

(bł. Henryka Suso) zakonu S. Dominika.

Ż kodexu XVI wieku

wydał

X. IGNACY POLKOWSKI.
Czł. kor. Akad. Umiej.

W roku 1874 nabyłem w Wielkopolsce rękopis polski, treści ascetycznéj in folio, bez tytułu i końca, pisany na papierze ze znakiem wodnym korona podłużna [1]) jaki to znak znachodzi się w rękopisach polskich z końca XV i początku XVI wieku [2]).

Pismo jednego pisarza z wyjątkiem stronicy 169 i 184 inną ręką pisanych, a to jest dowodem że pisarz kodexu przepisywał takowy z innego rękopisu przedtem ułożonego, i tylko na tych dwóch stronnicach wyręczył się inną ręką. Charakter pisma, a jak zobaczymy późniéj, język i pisownia noszą na sobie wszystkie cechy pierwszych lat XVI wieku. Do połowy prawie rękopisu na każdéj stronicy jest wierszy 22 do 25, odtąd 28 do 30. Tytuły rozdziałów pisane są nieco większemi głoskami, do rozdziału XV czarnym inkaustem, a odtąd do końca czerwonym. A i w texcie także, wyrazy pierwsze lub głoski, nie tylko na

---

[1]) Biblijografia. Żebrawski. Tab. III. 24. Lelewel. Ks. Bibl. Tab. XVIII.

[2]) Żebrawski Bibliogr. Mss. N. 134, 145, 186. Z 27 filigramów czyli znaków wodnych z koroną podłużną, które są w zbiorach Dra Piekosińskiego, i z dziewięciu które są w zbiorze moim, jak raz takiego samego znaku wodnego nie mamy. Najpodobniejszy jednakże jest w kollekcyi Dra Piekosińskiego N. 12 z trąbką z roku 1532. W ogóle znaki wodne z koroną podłużną znachodzą się w papierze w Polsce używanym od roku 1489 do 1550.

początku rozdziałów, ale czasem i w środku od nowych ustępów czerwonym tu i owdzie znaczono atramentem.

Pobrudzone od palców brzegi kart dowodzą, że rękopis ten pilnie był czytywany. Oprawa jest tegoczesna w skórę. Stronic przez nas oznaczonych ołówkiem jest 262. Po pierwszéj karcie widocznie jednéj lub dwóch kart niedostaje, to samo po karcie trzeciéj brak kart dwóch.

Metryki i pochodzenia rękopisu podać nie umiem i nie mogę, nigdzie bowiem w kodexie samym nie natrafiłem na żaden ślad, autora, tłumacza, pisarza, właściciela — a tylko na stronicy 210 wybladłym atramentem ledwo dojrzany napis: *Petrus Skrzetusky anno Domini 1599,* wskazujący może, że kodex ten był własnością jakiegoś Piotra Skrzetuskiego. Rodzina Skrzetuskich, jedni h. Jastrzębice drudzy Topór, miała siedzibę swą w Wielkopolsce z tych Jakób roku 1508 *Decretorum doctor.* [1]) Marcin 1565 promowany był w Akademii Krakowskiéj [2]) Rafał w 1560 miał drukarnię w Wiedniu [3]) Jan był kanonikiem i officyałem w Poznaniu r. 1547, kto zaś był Piotr niewiadomo.

Ten jest zewnętrzny opis kodexu, który rozpatrzywszy najprzód co do treści saméj, a potem pod względem lingwistycznym, w roku 1875 ogłosiłem był o nim drukiem w niewielu exemplarzach rozprawę pod tytułem: *Dawny zabytek języka Polskiego w żywocie Ojca Amandusa.* W pracy téj wziąwszy pod rozwagę paleograficzne i lingwistyczne szczegóły nie wachałem się wyznać, że rękopis ten pochodzi z samego początku XVI wieku, że drukowany nigdy nie był, że zawiera cenny niezmiernie zabytek języka polskiego z epoki przed pierwszym drukiem książki polskiéj; z tych powodów uważałem i uważam, iż krzywdą byłoby dla nauki, gdyby drukiem nie został ogłoszony. Jednéj tylko wówczas rzeczy ważnéj nie wiedziałem, a to téj mianowicie, że ów Ojciec Amandus, to błogosławiony Henryk Suso zakonu kaznodziejskiego. Owoż gdy i ten szczegół dziś stanowczo wyjaśniony został, i gdy z obfitszym już teraz liczyć się potrzeba materyjałem, jużto pod względem objaśnienia rękopisu samego, już pod względem naukowego pożytku, jaki wierne ogłoszenie kodexu rzeczonego drukiem, nauce przynieść może, konieczną jest rzeczą przedewszystkiem objaśniając rękopis sam, o autorze onego i o pierwowzorze dzieła zebrane wiadomości uporządkować.

Kodex nasz jest tłumaczeniem dzieła, oryginalnie pisanego w języku niemieckim a w dyalekcie szwabskim, z którego mistrz brat Felix Fabry zakonu kaznodziejskiego w Ulmie żyjący [4]),

---

[1]) Muczkowski. Statuta str. 147.
[2]) Tenże 205.
[3]) Ossoliński. Wiadomości IV. 433.
[4]) Felix Faber, Dominikanin zmarły w Ulmie 1502 znany jest z swéj historyi Szwabii *Historia Suevorum* edidit, Goldast Francf. 1604 i z pielgrzymki do ziemi świętéj drukiem ogłoszonéj 1556.

między rokiem 1477 a 1480 sloszywszy wszysthky xkaszky zywota yego y naug vespołek czudnye sloszyl łaczynską mową (4)[1]. Z tego to tłumaczenia Ojca Felixa Fabry, z rękopisu, nie z druku, nie znany nam tłumacz Polski, przekłada na język ojczysty książki żywota Ojca Amandusa. Że tłumaczenie to było dokonane z rękopisu to o tém przekonamy się przez porównanie textow drukiem ogłoszonych z kodexem naszym. Liczne waryanty dokładnie rzecz tę objaśniają. A najprzód trzy najważniejsze publikacye dzieł Henryka Suso. Do porównań używać tu będziemy wydania łacińskiego Suriusa[2]), Niemieckiego Melchiora Diepenbrock[3]) i Włoskiego Ignazio del Nente[4]). W żadnem z tych wydań nie mieści się najprzód wielce ciekawy wstęp w naszym znajdujący się kodexie, niestety przerwany w środku, dla brakującéj jednéj co najmniéj karty. Daléj, każdy z wymienionych wyżéj wydawców różni się liczbą pomieszczonych w swem wydaniu rozdziałów i tak: Surius ma ich 49, Diepenbrock 57, Nente 45, zaś w naszym kodexie jest ich 51. Daléj podział samych rozdziałów nie jest jednakowy, a ta niejednostajność poczyna się od rozdziału 20. Rozdział ten, pisarz nasz na dwa podzielił, osobne dając im intytulacye. Rozdział 35 w naszym kodexie znajdujący się opuszczony jest i u Suriusa i u Diepenbrocka. Rozdział 40 i 41 u Suriusa i Diepenbrocka znacznie pomnożony wariantem kodexu Monachijskiego w naszym kodexie niema go; 41 i 42 u Suriusa i Diepenbrocka u nas jeden stanowi 43; 46 u Suriusa i Diepenbrocka u nas opuszczony całkiem. Trzy ostatnie dopiero rozdziały u Suriusa: 47, 48 i 49 odpowiadają tymże, w kodexie naszym. Daléj te co się mieszczą u Diepenbrocha 50 do 53, 55 i 56 tych w naszym kodexie niema, dopiero 54 Diepenbrocka, odpowiada naszemu 51, a 57 naszemu 50. Co zaś do wydania Włoskiego Nenta to ono najpodobniejsze do treści z naszym kodexem chociaż najbardziéj odstępuje od porządku rozdziałów samych.

---

[1]) Cyfra w nawiasie położona w texcie oznacza stronicę kodexu naszego.

[2]) D. Henrici Susonis *Viri sanctitate eruditione et miraculi clari Opera, nunc demum post annos ducentos et amplius e Suevico idiomate Latine reddita a Laurentio Surio Carthusiano Coloniae Agripinae 1588 in 16. 657*. (Pierwsze wydanie Kolońskie z 1555).

[3]) Heinrich Suso's *genannt Amandus Leben und Schriften nach den ältesten Handschriften und Drucken von* Melchior Diepenbrock. *Dritte Auflage. Augsburg, 1854*, str. CXX i 424. Pierwsze wydanie wyszło w Regensburgu w 1826, gdy Diepenbrock był sekretarzem przy biskupie Sailer. Drugie tamże w 1837, a trzecie już po śmierci jego 1854; umarł bowiem kardynał książę biskup wrocławski 20 Stycznia 1853 roku.

[4]) *Vita et opere spirituali del beato Enrico Susone Religioso estatico... Raccolte dal Padre Maestro Ignazio del Nente in Roma 1663 in 4*, str. 334. (Pierwsze włoskie wydanie jak z roku 1651.

Otóż to bardzo wyraźny dowód że tłumacz nasz przekładał to pismo nie z druku żadnego. Inne pismo O. Henryka o wiekuistéj mądrości w naszym kodexie ma tylko wstęp i trzy pierwsze rozdziały, brak zatém 22 rozdziałów zatraty których żałować należy. Z tego porównania textów, i tych znaczących wymienionych różnic przychodzimy do wniosków następujących. Nieznanemu tłumaczowi polskiemu, dostały się do rąk w rękopisie pisma O. Henryka Suso (Amandusa) a mianowicie żywot jego i księga o wiekuistéj mądrości tłumaczone przez O. Felixa Fabry, na język łaciński, o czem jest wyraźna wzmianka w kodexie naszym we wstępie. Gdy tłumaczenie to Felixa Fabry nieznane było ani pierwszemu wydawcy pism O. Henryka, Antoniemu Sorgen w Augsburgu 1482, a wydawca drugi Hans Othmar z 1512, wzmiankę tylko czyni, że Faber zajmował się uporządkowaniem pism O. Henryka Suso, gdy tłumaczenie łacińskie Kartuza Suriusa wydane w Kolonii u Myliusa w 1555 r. uważane jest za pierwsze w tym języku, gdy z licznych kodexów pism O. Henryka żywot jego w języku łacińskim nigdzie nie jest znany przed Suriusem, wniosek bardzo prawdopodobny, że tłumacz polski posiadał autograf lub odpis O. Fabra łaciński, z takowego przełożył na język polski, Żywot O. Amandusa i księgę o wiekuistéj mądrości, i kto wie czy gdzie w jakiéj klasztornéj lub poklasztornéj polskiéj bibliotece, nie kryje się jeszcze kodex rękopiśmienny O. Felixa Fabra nikomu dotąd nieznany. A jeżeli w chwili druku, odkrył się rękopis nieznany dzieł O. Henryka Suso, w Kielcach mianowicie w gimnazyjalnéj biblijotece, który bliżéj opiszę, to może los szczęśliwy zdarzy że i text łaciński O. Fabra odnajdzie się kiedy. Rękopis kielecki jest to kwartant papierowy o 422 kartach nienumerowanych pisany jedną ręką tłumaczony z łacińskiego wydania Suriusa w drugiéj połowie XVII wieku (kar. 1—116), a zawiera: *Żywot bł. Henrika Susona wielkiey swiątobliwości męża Zakonu kaznodzieyskiego;* kar 117—124. *Błogosł. H. Susona męża świętego sto rozmyślania o męce Jezusa Chrystusa iemu objawione krótkie wprawdzie ale bardzo skuteczne y pobożne;* Kar. 124—218. *Dialog albo Rozmowa Duchowna Błogosławionego Henrika Susona o niektórym Chrześciańskiéy pobożności ćwiczeniu o łatwym przystępie do prawdziwey mądrości.* Kar. 219—252. *Kazania niektóre w krótkiem zebraniu swym to wszystko zamykaiące, co tylko do dobrego y szczęśliwego życia iest powodem.* Kar. 253—286. *Listy niektóre pobożne y nauki pełne.* Kar. 286—345. *Książka o prawdzie.* Kar. 346—413. *Książka o dziewięci skałach.* Kar. 412—422. *Wykład krótki y iasny dziewięci skał, przez dziewięć prawdziwego zbawienia y zaprzenia samego siebie stopniów za sprawą bł. Henrika Harphi.* Rękopis ten wynalazł w Kielcach Profesor Rybarski i mnie łaskawie okazał, którego gdy ani naukowa ani językowa strona nie zaleca, na téj krótkiéj poprzestaję wiadomości co sa-

mego żywota tyczy Bł. Henryka. ten po raz piérwszy w Polskim języku wydany był przy Nowych Żywotach świętych X. Stefana Wielewieyskiego S. J. Kalisz, 1736. Część II. str. 225—248, a to według Suryusza i Bollanda. Z kodexu zaś naszego żywot ten tak brzmi w streszczeniu.

Henryk Suso kapłan zakonu S. Dominika znany jako głęboki mystyk i asceta XIV wieku pochodził ze szwabskiéj rodziny z domu Bergerów w Konstancyi i Ueberlingen. Matka jego z domu Saussen (Seuss). Oboje rodzice bogobojni wielce i świątobliwi. (33, 228) Henryk urodził się w dzień S. Benedykta (6) a więc 21 Marca. Co do roku jego przyjścia na świat między biografami niema zgody. Diepenbrock [1]) w starym rękopiśmie wyczytał iż urodził się roku 1280. Inni, mówi tenże, kładą rok 1295. Powszechnie jednakże przyjmują biografowie rok 1300 [2]). Na chrzcie S. dano mu imię Henryk (6) nazwisko przybrał od matki swéj i nazwał się Suso. Siostrze jego było na imię Zofia (119). Studyja uniwersyteckie kończył w Kolonii. W młodości ciężko bardzo chorował, i ta snać choroba wyrobiła w nim powołanie do stanu duchownego. Mając lat 18 życia wstąpił do zakonu S. Dominika. W zakonie przybrał imię Amandus (2) i tu zasłynął jako wielki kaznodzieja i gorliwy dusz łowca. Wrodzone ku temu przymioty swoje podniósł do wysokiego nader stopnia surowém życiem i zupełném zaparciem się siebie, a pełne miłości serce swoje oddał całkowicie Panu Bogu. Od samego zaraz początku życia zakonnego, ostry wiódł żywot; wyrył najprzód w skrytości na ciele swojem najsłodsze Imię Jezus (21) włosianną wziął na się koszulę i ostrym żelaznym przepasywał się łańcuchem (62) nosząc na sobie krzyż ostremi gwoździmi nabity (66). Na niczyje cierpienia nie był on obojętnym nawet gdy widział cierpienie ptaka lub jakiego stworzenia żal zdejmował jego duszę i błagał zaraz najdobrotliwszego Pana aby cierpieniu onemu ulżył. Do surowych umartwień jakie sam sobie zadawał przyłączały się różne inne cierpienia. Świętego męża spotwarzano często, nazywano go pobożnisiem, hipokrytą, trucicielem (127), a nawet i heretykiem. Wprawdzie za niewinnego uznano go, ale podejrzenie długo jeszcze na nim ciążyło. Dla pozyskania wewnętrznego pokoju zachowywał ścisłe milczenie (69—62). W celi mieszkał zawsze nieopalanéj, sypiał na starych drzwiach jadał raz na dzień i to tylko roślinne pokarmy. Od pragnienia usychał a umartwiał się tak, że kropli żadnego napoju do ust nie brał (75, 85). W tém dobrowolném udręczeniu ciała swego żył przez lat 16 a gdy mu Pan Bóg objawił, że niechce by da-

[1]) Diepenbrock, pag. XVII.
[2]) Murer Helvetia Sancta fol. 315. Echard Script. Ord. praed. Diepenbrock l. c. Rauchenbichler. s. IX. Porów. Encyk. kośc. VII. 97.

łéj trapił tak ciało swoje, wszystkie te samowolne narzędzia tortur, wrzucił w skrytości w rzekę (65). W czasie pobytu jego w zakonie zmarli mu rodzice jego, matka świątobliwy zakończyła żywot w wielki piątek (228), ojciec umarł wcześniéj. W widzeniu które miał, ukazała mu się dusza ojca rodzonego, wybawiona przez jego modlitwy z mąk czyszcowych i dusza matki w chwale wieknistéj radująca się (33). Siostra jego po zgonie rodziców wstąpiwszy do zakonu wpadła w grzech i opuściła klasztór, mąż Boży tyle jednak uczynił modlitwą i nauką swoją, że biedna ta dusza odpokutowawszy winy swe, w innym zakonie ostrzejszą przyjęła regułę.

W dalszym ciągu żywota jego, znajdujemy w kodexie naszym mnóstwo budujących szczegółów dotyczących jego życia duchownego i zakonnego, jego cnót w których się ćwiczył w klasztorze, jego modlitw, czuwań postów i umartwień w których dążył do drogi doskonałości, jego widzeń i zachwyceń które mu zsyłał Pan Bóg (33, 100) jego pokus które znosił (110, 114) jego prac apostolskich, nauk i kazań, które miewał (112, 118), jego smutków cierpień i przeciwności wszelakich których doświadczał (141, 155, 211). Raz wpadł między zbójce, tu herszta rozbójników nawraca i słucha spowiedzi (13'). W podróży po dwakroć cudownie ocalony z wody (140—145). W pielgrzymkach duchownych które odprawiał zapisane jest jak za jego modlitwą, maleńką flaszeczkę wina tak rozmnożył Pan Bóg cudownie, iż 20 osób spragnionych odrobiną tą napoił mąż Boży (226).

Po śmierci przeora w czasach dla klasztoru nader krytycznych, przez trzy bowiem lata niemieli znikąd jałmużny, bracia zakonni mimo woli i prożby jego, obrali go swym przełożonym (164). Nie radości ale smutki same miał na téj godności, a które w życiu jego obszernie opisane są. W 46 roku życia a 28 życia zakonnego, począł pisać księgi pobożne (86). Przedtem jedna jego z duchownych córek, zakonnica Elżbieta Steglin, każdą duchowną rozmowę spisywała lecz bez wiedzy jego (2). O tem gdy się dowiedział mąż Boży, zażądał od niéj oddania sobie rękopisu, który jak skoro tylko odebrał, w ogień rzucił. Ale to stało się jedynie z pierwszą częścią, drugą sam Pan Bóg objawił mu aby ocaloną i zachowaną była, chował też ją przez długi czas w ścisłéj tajemnicy; nie chcąc jednakże by po śmierci jego, rzeczy spisane i opisane doznały zarzutu jakiego, Prowincyjałowi OO. Dominikanów ziemi niemieckiéj Bartłomiejowi, okazał swe pisma (5). Ten gdy to wszystko przeczytał z wielkiem swem upodobaniem, polecił Ojcu Henrykowi, aby wszystkie swe nauki zebrawszy w jednę księgę zostawił ją dla przykładu i nauki braci w zakonie. Gdy to czyni Ojciec Amandus, prowincyjał O. Bartłomiéj umiera. Umiera i sam Amandus w Ulm 25 Stycznia 1365. Zgon jego opłakują Niemcy całe, bo w nim czciły ojca swego i pocieszyciela. Ciało jego pochowane w koś-

ciele S. Piotra męczennika po trzystu blisko latach (1613) znaleziono nienaruszone. Miasto Ulm protestanckie wtedy, nic sobie z tego nie ważyło, więc jak znaleziono kości tak też je i pochować kazano. Lecz gdy przy grobie sługi Bożego działy się liczne cuda, Dominikanie starali się aby mógł być kanonizowany razem ze S. Tomaszem z Aquinu. To jednak nie przyszło do skutku, dopiero papież Grzegorz XVI przez osobne brewe pozwolił Dominikanom obchodzić jego święto 11 Marca. Zdaniem Görresa pisma Amandusa należą do najmilszych tworów mystyki: są one wylewem gorącego serca które całe swoje życie wyśpiewało w jednym wielkim hymnie; stanowią one wielką epopeję miłości Bożéj napisaną pięknym, dźwięcznym językiem, wyrażającym czyste, jasne a potężne uczucie. Oprócz téj autobiografii o Henryku Suso, która niewątpliwie oryginalnie w języku niemieckim a dyalekcie szwabskim napisana była, znane są inne jeszcze głęboko ascetyczne dzieła jego, jedne w języku łacińskim a drugie w niemieckim oryginalnie pisane, albo też przez samego tłumaczone autora. Do tych, oprócz opisywanéj autobiografii należą: księga o wiekuistéj mądrości (Horologium sapientiae). O prawdzie. Bractwo wiekuistéj prawdy. Kazania i listy, które w językach łacińskim, angielskim, niemieckim, francuzkim i włoskim drukiem po wielekroć ogłaszane były [1]).

Oprócz drukiem ogłoszonych dzieł, po wielu biblijotekach i archiwach znajduje się niemało rękopisów XIV i XV wieku, w których się mieszczą pojedynczo lub zbiorowo pisma O. Henryka Suso. Z Monachijskich najwięcéj korzystał Diepenbrock, a Strange w Kolonii wydając w roku 1861 *Horologium Sapientiae*, kollacyonował text według jedenastu kodexów rękopiśmiennych znachodzących się w Kolonii, Darmsztadzie, Berlinie, Strasburgu. Rozstrzygnięcie pytania co do wieku rękopisu pokaże pisownia, a i sam text kodexu wiernie oddany potwierdzi, że na żaden raz nie przechodzi epoki, drukiem ogłoszonéj pierwszéj książki polskiéj. Kto jest tłumaczem dzieła Henryka Suso, i kto pisarzem kodexu naszego, daremne trudzenie się i daremne byłyby domysły. Że nie z druku, wyznaje to sam tłumacz, wspominając o przekładzie O. Felixa Fabry na język łaciński, a ponieważ to

---

[1]) J. Echard. *Auctores Ordinis praedicatorum recensiti.* Paris, 1719. fol. I. 654 et seq. znał Horologium wydanie Paryskie z 1470. Dalèj ma być wydanie z 1480 Paryskie, z 1492 Weneckie. Tłumaczenie francuzkie miało wyjść w roku 1493, a Angielskie w 1483. Hain, Repertorium N. 8928—8935 przytacza 8 wydań z XV wieku *Horologium devotionis circa vitam Christi,* ale to inne zupełnie dzieło. Strange, przy jedenastu kodexach rękopiśmiennych wymienia dwa wydania drukiem ogłoszone 1511 Parisiis i drugą b. r. i m. d. W archiwum kapituły katedralnéj krakowskiéj jest kodex rękopiśmienny z XV w. w którym jest Horologium N. kod. 110.

nigdy drukiem ogłoszone nie było, więc przekładał rodak nasz, może zakonnik jaki w klasztorze OO. Dominikanów lub innego zgromadzenia z jakiegoś nieznanego nam rękopisu. Że kodex który rozpatrujemy i dajemy takowy wiernie oddrukowany, jest na czysto odpisanym z innego rękopismu brulionowego wspomnieliśmy wyżéj. Odpis może być nieco późniejszy od samego tłumaczenia, rzecz i naturalna i paleograficzne to znaki wskazują. Szczegóły zaś pisowni co najważniejsze, które tu przytoczymy i słowniczek wyrazów który damy na końcu druku samego, potwierdzą niewątpliwie podany przez nas wiek rękopisu.

Z ogólnego wejrzenia na rękopism, lub na cząstkę onego, podpada najprzód pod uwagę ogromny zbytek głosek *z* i *y* pierwsza bowiem z tych, nie tylko jest używana w tych wyrazach gdzie i dziś się używa; nie tylko jest w szypiących *sz cz* użyta, ale zamieszczana jest powszechnie po głosce *c* tam gdzie jéj zgoła nie potrzeba jak np. *pracza, nocz, czorka, pomocz* itd., i bardzo często po głosce *s* jak np. *sze*, szye zamiast *się szercze* zamiast serce; *szaszlugowal* zamiast zasługował, toż samo można powiedzieć o głosce *y*, która tu zastępuje potrójne i to jest *i*, *j* i *y* i że przepełniony nią jest rękopism cały, zdwojonych natomiast samogłosek, jakie się często znachodzą w biblii królowéj Zofii, w psałterzu Małgorzaty i w przekładzie psalmu 50. a więc w trzech najdawniejszych zabytkach języka polskiego; prócz w wyrazie Boga, który często pisze Buoga i w wyrażach w których po spółgłosce *l* następuje *e* jak: lyepszy *lepszy*, slyeczyc *zleczyć*, bolyesc *boleść*, czelyesny *cielesny*, poliepszenye *polepszenie*, liessal *leżał*, innych prawie nie znajdujemy.

Nie spotykamy się także w całym rękopiśmie z samogłoską *o* przekreśloną pionowo z góry na dół prostopadłą linijką, którą mamy nie tylko w trzech wyżéj wspomnianych rękopismach, ale i w obu kodexach statutów, i w kazaniach Gnieźnieńskich w wydaniu hr. Działyńskiego. To *o* przekreślone, zastępowało jak wiadomo w tych wzmiankowanych pomnikach samogłoski nosowe *ą* i *ę* i ustaje od połowy wieku XV, miejsce którego zajmuje *a* z kreską u dołu. Takie *a* z kreską w naszym rękopiśmie znajduje się często i oznacza bądź samogłoski nosowe *ą* i *ę* bądź głoskę *m* jeżli ta miała następować po samogłosce *a*, ztąd też pełno jest przykładów w rękopiśmie iż pisarz zamiast *nam, mam, wam. sam, tam, nieznam, powiadam, stawam, czytam, kłamliwe*, pisze: nę, mą, wą, są, tą, nyezną, powyedą, sthawą. czytą, kląlywe i t. d.; lecz i to nadmienić tu trzeba, że znowu bardzo wiele można spotkać w których samogłoska nosowa *ą* wyrażoną jest przez *a* a *ę* bardzo rzadko przez *ą* a prawie zawsze przez *e*. Tyle ogólnego i najbardziéj uderzającego spostrzeżenia pod względem pisowni kodexu naszego.

Co się tyczy innych szczegółów pisowni i form grammatycznych wspomnę niektóre a rozpoczynam od samogłoski *a* zamiast której znowu, używał niekiedy nasz pisarz *ą* ztąd zamiast *ma* pisał m ą, zamiast *trzyma* t r z y m ą lub też tak: zamiast *mam* pisał m ą, zamiast *trzymam* t r z ÿ m ą, jak to wyżéj mówiłem.

Zamiast *b* pisał niekiedy *p* w wyrazach: *jabłko* ÿ a p l k o, *skarb* s k a r p (258), *obcowanie* o p c z o w a n ÿ e (262), *obciążyła* o p c z a s ÿ l a, *objawił* o p ÿ a w y l (248), *obfita* o p f ÿ t h a (12), o p k w ÿ t ÿ m ÿ (124), *w obliczności* w o p l ÿ c z n o s z ÿ (107).

Po głosce *c* prawie zawsze następuje *z* jak w wyrazach *noc* n o c z; *nic* n ÿ c z; *ukazać* u k a s a c z; *co chce* c z o c h c z e (127), a raz jeden zamiast *c* jest *s* w wyrazie o p s ÿ c h zamiast *obcych*.

Zamiast *d* używał nasz pisarz niekiedy *t* i *th* ztąd znajdujemy u niego n a t i n a t h, p r z e t i p r z e t h, o t i o t h ale nie zawsze, bo znachodzą się znowu wyrazy pisane: s z a d, p r z e d, o d; w innych wyrazach pisze s z e t h zamiast *szedł*, g u ÿ a s t h zamiast *gwiazd* (93), ÿ a t h zamiast *jad*, s z k a t zamiast *skąd*, s z k o t h zamiast *szkód*, o t h p o w y e c z zamiast *odpowiedź* (260), p o t h d a n ÿ zamiast *poddany*.

dz zamienia czasem na *cz* zamiast *ludzkie* l u c z k ÿ e, zamiast *wiedz* v ÿ e c z

Głoskę *f* pisze raz przez *f* drugi raz przez *ph* a nawet przez *w* w wyrazach: p h o r t n ÿ, *odzwierny*, *furtyan*, p h o r t a, *fórta*, d u p h a n ÿ e, za *dufanie* (226), w u n d a m e n t u ÿ e za *fundamentuje* (199), w l a s z e c z k a i p h l a s z e c z k a, za *flaszeczka*, t r a p h ÿ c za *trafić* (249), p h a l s z ÿ w ÿ e (254—256) za *fałszywie*.

Zamiast *g* pisze, ale bardzo rzadko, *k* jak w wyrazach b ÿ e k l, *biegł* 213), w ÿ e k o *w jego* (214), d o k a r d l a, *do gardła* (64).

Zamiast *h* pisze *g*, ale tylko w wyrazach g a n b a, g a n i e b n y (131, 213) zamiast *hańba*, *haniebny*, a zamiast *ch* zawsze *k* ale tylko w wyrazach k o r, k o r u zamiast *chór*, *chóru*, a toż samo we wszystkich pochodnych wyrazach, k o r o w ÿ, d o k o r u i t. d. zamiast *chórowy*, *do chóru*

i jako spójnik zawsze pisze przez ÿ krótkie i znachodzi się niekiedy jako ÿ np. w wyrazie s i n v (13) *synu* a wiele częściéj jako *y* np. *gdy był wydany*. Tam gdzie my dziś używamy *i*, *j* w manuskrypcie jest zawsze ÿ. Jest nakoniec w manuskrypcie *i* trzecie, to jest *j*, którą choć bardzo rzadko, zamieszczał jednak tam, zwłaszcza, gdzie mu nie stawało papieru na *y*.

Głoskę *k* znajdujemy w kodexie zastąpioną przez *cz*, *qu* i *g* i tak zamiast *największa* czytamy n a v ÿ e c z s z a zamiast *kwiatki* i złożonych z nich czytamy: q u ÿ a t h k ÿ, q u ÿ a t h, q u ÿ e c z e, q u ÿ t n a c z ÿ e (192) r o s q u ÿ t a ÿ a c z e; zamiast *odmiękczył*, o d m y e g c z y l (125) zamiast *nikt*, *tak*, *bok*, *nauk*, *zwykł*, n y g d, t a g, b o g, n a u g, s w y g.

Ł nigdzie nie znalazłem, ale zawsze zamiast tejże, głoskę *l* czasem też i opuszczono ją zupełnie, zamiast bowiek *zląkł się* czytamy slyek sze (92), zamiast *spotkał się* podkasze. (87), zamiast *obrócił się* obroczysze (211). Forma językowa bardzo ważna.

Głoska *m* opuszczona jest często w rękopiśmie, lecz tam tylko gdy przed *m* znajduje się *a*, o czém było wyżéj, a raz jeden opuszczono przed *n* w wyrazie nyemal (106) zamiast *mniemał*.

Głoska znowu *n* zamieniona jest czasem na *m* w wyrazach myemec, myedzwec, forma grammatyczna ludowa; wesmye (40), *we śnie*; zamiast zaś *ń* pisze ÿ w wyrazach: naÿ, naÿn, zamiast *nań*, umocznoÿ zamiast *umocnion*.

Zamiast *o* pisze niekiedy ÿ ztąd zamiast *go*, *jego*, jest w rękopiśmie gÿ, ÿegÿ. zamiast *bo go* bogÿ.

Jak głoskę *b* zamieniał niekiedy na *p*, tak znowu *p* na *b* czy tak wymawiał, czy też to są myłki tylko pisowni, niewiemy, dość że znajdujemy w kodexie: brzet zamiast *przed* (198), bytaligÿ zamiast *pytali go* (201), bobudzona zamiast *pobudzona* (250), obuszczÿs zamiast *opuścisz* (256).

Największa rozmaitość a nawet dowolność pisowni jest w głoskach: *s*, *ś*, *ść*, *sz*, *cz*. *z*, *ż*, *ź*, *ć* na każdą z tych głosek damy nieco przykładów; slowo, sercze, skrucha; sen szkrydla zamiast *skrzydła* (161), pÿsmo zwÿethe, *pismo święte* (12) albo pÿszmo szwÿethe, nosz zamiast *noś*, mlodoscz, lubocz, staloscz, naczecz, przÿcz zamiast *młodość*, *lubość*, *stałość*, *na cześć*; *przyjść*; przyjść; wsÿtko wzÿckich, zalonÿ slowÿek, zamiast *wszystko*, *wszystkich*, *szalony człowiek*; sasze, bes, slocz, soszoblÿwÿm, rosga, sbawÿenÿe, zamiast: *zasie*, *bez*, *złość*, *z osobliwym*, *rózga*, *zbawienie*; szÿdowÿe, saba, wsakosz, wasne, grosacz, zadacz, boszy, zamiast: *żydowie*, *żaba*, *wszakosz*, *ważne*, *grożąc*, *żądać*, *boży*; wez i wesz zamiast *weź*; czyerpÿal, wsczelÿe (157), czyerpÿecz, czÿerplywye (161), zamiast *cierpiał*, *w ciele*, *cierpieć*, *cierpliwie*.

Po głosce *t* prawie zawsze następuje *h* jak np.: then, tha, tho, themusz, thegosz, thą, tha, sthworzenÿe, szÿwoth, ÿesth, gesth, swÿethy, thowarzÿs, lÿatho, thwoÿ, thobÿe, thÿ, thak, a w kilku wyrazach zamiast *t* znajdujemy *d*, brad zamiast *brat* (141), podkacz zamiast *potkać* (92), i dość często dedy zamiast *tedy*.

U na początku wyrazów pisane prawie zawsze jak *v*. vrzad, vczÿnek, w środku wyrazów prawie zawsze jak *u*: dusza, sluga, nauka, na końcu wyrazów powszechnie *v*, ale nie zawsze gdyż czytamy panv, bogv i panu bogu, boszemu, vbogÿemv, albo boszemu, ubogÿemu.

O głosce *w* to tylko nadmieniam, że w rzadkich tylko wyrazach pisana jest przez *v*, powszechnie tak na początku, w środku, jak i na końcu wyrazów przez *w*.

O samogłosce ypsylon już mówiłem, to tylko dodam, iż wyraz tylko prawie zawsze pisany jest przez *e*, *telko*

Głoska *x* znachodzi się w wyrazach: *książe*, *księżna*, *księżyc*, *książka*, *ksobie*, *kstronie*, lecz te wyrazy z taką pisane są rozmaitością jak żaden inny wyraz i tak *książe* pisze nasz autor: ksaze, kxaze, kxązą, kxazeczu, xaze, xaszecza; xesna, xezna i kxesna; *księżyc* to pisze: xezẏc, ksezẏc i kxezẏc; *księgi*, kzegẏ, kxag, kzak, kxaskamẏ, xaska, xaskẏ, xẏaskẏ, xẏeg, xẏak, xẏegẏ, xẏagẏ, w xẏegach, xkaszkẏ, xẏągẏ; *ksobije*, kxobẏe, xkobẏe i xobẏe; kxstronje i xstronẏe.

Cząsteczka to jest tylko uwag, odnoszących się już to do pisowni kodexu, już do form językowych i grammatycznych baczny czytelnik obficiéj znajdzie je w wiernym przedruku kodexu naszego, który jak najwierniéj co do litery, staraliśmy się kollacyonować z oryginałem. Liczby w nawiasach oznaczają stronice rękopismu. Wiersz każdy oddziela linijka pionowa. Słownik wyrazów ważniejszych podamy na końcu przedruku kodexu.

Thij szam xięgi o wielieb | nijm od pana buoga oswieczo | nijm oijczv amandvszie kto | re księgi zamikaiją w sobie |

wyelye navk dobrich duchownych, a ossoblywa dayą navke | thakowemv calowiekowi ktori odstąpil od pana boga | stworziczielia swego, a przistal kv stworzenyv Jako | szie ma zassie prziwroczicz, kv swemv pierwsemv począt | kv, ktori bog yest. Thesz iako szię ma rzadziez szam | wasobie y wopusczenyv, wsitkiego stworzenya. Jako ma | odvmrzecz, wsitkimządząm, lubosczią, wesseliv y | wsythkich roskoszi thego swyatha przeslego, y kes cziala | swego wlasnego. Jako pana boga ma przed oczima mieez | Jako laski jego naswietssej ma ssvkacz, a yego swietą | mylosez, iako stworziczielu, y odkvpiczielia swego na | dewsiczki rzeczi mylowacz. Mąke panyska rosmyslacz | Jako ma szam sziebie poddanym wprawej pokorze po | dobnym vczinyez, Czanoth y ziwota pana nasego Jezv | krista nasladowacz. Jako szie ma yednostainye myecz | tak wmylosczy yako wszalosczy wczynyenyv y | wopusczenyv y wyelye ynszych czysthych navk ktho | re czlovyekovy poczynsyaczemv barzo potrzebne | y poszytheczne szą, gdy bedam pylnye rozmyslane | (2) a baczne przeczythany. Tesz wszythkym rostro | pnym serdecznym ludzam dayam thy xyągy | navke kv posnanyv boskye prawdy a vkasv | yam yasną droge y prostham kv nawyazemv | blogoslawyenstwv |

Wyelyebny oczecz goraczy mylosnyk bosky y na | boszny slvga wyeczne madroszczy o ktho | rym the xyegy wysly. Myal dwoye ymyona y | dwoye przezwyska, napyerve gdy sze sthal czlo | vyekem krzeoszyanskym przes kresth swyethy da | no mv ymye henryk alye pothym gdy yves byl | pelen cznoth y lasky bosze a sthal sze doskonalym. | dochovnym myloscznym a nyebyeskym czlovyekem | sthalo szye tesz yaze mv sam pan bog wyeczna ma | drosoz pyerwse ymye Henryk odyal a dal mv | są the ymye amandus alye the ymye nyebylo yą | wne za zywetha yego bowyem bardzo go thayl | spokory wyelkye, alyesz gdy sze sthym swyathem | roslaczyl presz smyerez tosz w yego thayemnych | obyawyenyach ktore oth pana boga myeval naly | szona y szemv sam pan bog zwyelkye lasky tho | ymye dal, amandus stey vlasnosczy yze on boga | wsechmogaczego bardzo nabosznye a serdecznye | goraczo myloval, tesz yeszybysze przydalo

zrzadze | nÿa boskÿego ÿszebÿ go smoczÿ papÿeskÿe kanonÿ | sovano tedy sze tho ma sthacz ÿmÿenÿem amandus [1]) |

(3) kreszczyanska a ÿego cnothlÿve uczÿnkÿ ÿ przÿkla | dÿ ÿego svÿethego szyvotha. |

Gdÿ ÿusz wÿelebnÿ oczecz ÿ brath zakonnÿ odda | vnÿch czasov vmarl a ÿusz vÿecze nyeslynÿeÿe | w povÿedanÿv słova boskÿego thedy nÿemabÿcz | vjeczej swan slothkym Alÿe slusznÿe amadusem | a tho dla vÿelkÿe nabosznе goraczej serdeczne | mÿloszczÿ kthorą tho bedacz na thÿm swÿecze | za szyvotha swego mÿal ku mÿelemu bogv ÿ na | vÿekÿ bedze w nÿm trwal abovÿem wÿara | ÿ nadzeÿa kthorą thu mamÿ na onÿm svÿecze | ÿusz konÿecz veszmÿe alÿe mÿeloscz boska tha | trwa navÿekÿ a dla thego gdysz bogoslawÿonÿ | oczecz thakową, vÿelkam serdeczną kwaplÿvam | goraczą myloszczÿą boga wÿeczną madroscz | myloval ÿako tho dobrze obaczÿmÿ napoczathkv | vesrothkv ÿ nadokonczenÿv thych vszyczkÿch | xÿak gdyss tesz vevszythkych svÿch navkach ro | smovach ÿ ÿsthoryach rozmaÿcze wÿele słów mÿlo | snÿch movÿl sercza lvczkye sapalaÿacz kv mÿele | mv bogv thedy slusznÿe a wpravdze ma bÿcz | vesvan Amandus, abovÿem gÿ pan bog umÿelo | val on thesz pana boga mÿeloval, a tak ÿako | oth boga umÿelovanÿ za sze slowną mÿeloszczą | svego sthvorzÿczela mÿloval *Reciproca dilectione* | Thÿ xÿegÿ wÿelÿe wsobÿe zamÿkaÿą zÿwotha | *(4)* naboszпego oÿcza amandusa a gdÿsz czasthkÿ zy | wotha oÿcza swÿethego bÿlÿ ÿ thą ÿ sam poczesczy | baczacz tho ÿeden oczecz mÿstrz ÿ brath felix fa | bry wthÿm sze mÿescze gdze then oczecz wÿele | bnÿ leszÿ ktore po mÿemÿeczku sovam Ulm sloszÿwszÿ wszÿthkÿ xkaszkÿ zÿvotha ÿego ÿ | naug vespolek czadnÿe sloszÿl laczÿnską mową | Mamÿ vÿedzecz ÿsze sexsterny thÿch xÿąg potaÿe | mnÿe lÿeszałÿ samknyone presz vÿelÿe lath dlÿa | thego ÿsze oczekovano smÿerczÿ slugÿ boszego | abovÿem szÿe bardzo nÿerath wthÿm ludzam opr | vÿal sza zÿvotha svego a wsakosz nakonÿecz | rosmÿslÿl sze dla nÿepewnego vyrosvmÿenÿa nÿe | kthorÿch ludzÿ iszebÿ pevnÿe ÿ lÿepÿe bÿlo a | bÿ the kzegÿ sdosvolÿenÿa boskÿego bÿlÿ opÿavÿa | ne ÿego przeloszo- | nÿm za szÿvotha ÿego aby po smÿer | czÿ ÿego pevnoscz ÿ pravda tÿch rzecÿ szÿe nala | sla a przetho poszÿlonÿ moczą boską wybral rzeczi | napotrzebnÿesze kthore wthych xÿegach są napÿ | sane ÿ dal ÿe sam napÿerve ku prethczenÿu | oÿczu ÿ mÿstrzovÿ snamÿenÿthemu kthorÿ mÿstrz | oth pana boga bÿl opdarzon zÿvothem dobrÿm ÿ | tesz cnothamÿ vÿelkÿmÿ rosmaÿthÿmÿ ÿ doszvÿa | thszonÿm mÿstrzem bÿl w naukach boskÿch then | sze wthÿm sakonÿe kasnodzÿeÿskÿm na devsczi | ckÿmÿ klastormy ÿch szemÿe nÿemÿeczkÿe byl | wyelmosznÿm prelatem a ymÿe ÿego bylo mÿstrz | *(5)* Bartlomÿeÿ themvsz obÿavÿl ÿ vkasal the rzeczÿ | pokornÿe svÿethÿ amandus a then tho prelath | dobrÿ przetczÿl tho vszÿczko z wÿelkÿm podoba | nÿm

---

[1]) Tu widocznie brak jednéj karty co najmniéj.

sercza svego ẏ rzekl ẏ szetho vszẏczko | ẏesth mẏedzẏ ẏnszẏm pẏsmem szvẏethẏm ẏako zar | no cnoth vszẏczkẏm madrẏm opathrznym ludzom po | thẏm gdẏ ẏusz the wszẏczkẏe naukẏ bẏlẏ vespo | lek sgromadzonẏ ẏ sloszony chczal ẏe themv my | strzovẏ vszẏthkẏe vespolek vkasacz a wthẏm | go pan bog laskavy raczẏl vsiacz sthego swẏatha tego | mẏstza slachetnego Gdy sze dovẏedzal sluga | vyeczne madrosczẏ ẏsze vmarl czeskosze sthego | sasmuczẏl bovẏem nẏevẏedzal czo sthẏm vszẏc | kẏm czẏnẏcz mẏal A sathẏm szye svẏelką pẏlno | sczą obroczẏl ku vẏeczne madroszczẏ proszacz abẏ | pan bog wẏeczna madroscz raczẏla mv wthej spra | vẏe ku wspomoszenẏv prẏcz ẏ vysłuchal slugę | swego pan bog ẏsze mvsze then sze mẏstrz przerze | czenẏ ẏawnẏe wẏelkẏe ẏasnosczẏ ukazal, ẏ obẏa | vẏl mu tho ysze tho zupelna pravdzyva boska | volẏa ẏesth abẏ thẏ xẏągẏ przodek mẏalẏ napo | lẏepszenẏe wszẏckẏm ludzą ssercza dobrego the | go zadaẏaczjch a presztho kthobẏ rad bẏl dobrẏm | bogomẏslnẏm a thaẏemnẏe boga sadaẏaczẏm clovẏe | kẏem albo kogo bẏ mẏelẏ bog wszechmogaczẏ cze | skẏm smuthkẏem ẏ przesladovanẏm navẏedzal | ẏako zwẏelkẏe sweẏ mẏlosczẏ swẏkl navẏedzacz [1]) *(6)* swoẏe mẏele a osobne przyyaczelẏe, tha | kovemu clovẏekovẏ thẏ kzegẏ bedą wyelką | poczechą ẏ wspomoszenẏm amen. |

Thu szye poczẏna pyrwsza czastka xy | ag: kapẏtulum pẏerwsze |

Bẏl ẏeden kaznodzeẏa zakonu szvẏethego Do | mẏnẏka, w nẏemẏeczke zẏemy rodem szwab kto | rego ẏmẏe ẏesth wpẏsano w xẏągẏ zẏwẏączẏch | Ten sze wẏelebnẏ oczẏecz mẏal bardzo gorączam |ządzam ẏszebẏ sze sthal ẏ tesz bẏl swan slvgą wẏe | czne madrosczẏ. Przydalo sze ẏsze wszal znaẏomosc | zẏedną swẏetham od boga oszwẏeczoną personam | bẏlacz bẏalla glowa thasz szadala ẏ proszẏla czaszu | ẏednego slugi wẏeczne mądrosczẏ ẏszebẏ ẏe nẏeczo | powyedzal o czerpẏenju wlasnẏm swoym dla thego | ẏszebẏ ẏeẏ cẏerpẏacze vdraczone sercze wszelo poszẏ | lẏenẏe, a thakove rosmovẏ mẏala sznẏm przes dlu | gẏ czasz gdẏ do nẏe przychodzẏl ẏ wẏpẏtala potha | ẏemnẏe w uczẏnkach dobrẏch a smuthkẏ ẏ przesladova | nẏa ktoremẏ go pan bog navẏedzal powẏedzal tho w boskẏe thaẏemnoszczẏ a tak sthakowẏ powẏesczy po | czechą ẏ nauką nalaswszẏ spẏsala tho wsẏthko sama | sobẏe ẏ tesz ẏnszẏm lvdzem vdrączonẏm kupoczesze [2]) |

---

[1]) Wiersz ten w rękopiśmie dwa razy powtórzony przez omyłkę pisarza. Że pisarz nie miał ustalonéj pisowni ten wiersz najlepiéj dowodzi raz napisał zwijelkije, swykl; drugi raz swijelkije, zwijkl „ijako swijelkije sweij mijelosczij zwijkl nawijedzacz".

[2]) Tu brak końca rozdziału 1go i początku rozdziału 2go. Brak ten obejmował niewątpliwie jedną kartę rękopisu, który uzupełniamy, z Suriusa i Diepenbrocka w polskim przekładzie: .... potajemnie jednak

dla thego ÿszebÿ go w ÿego sbawÿenÿv przetar | gnal a tho bÿle tak wnatrzne pądzenÿe ÿ napomÿnanÿe kthore od boga myśl zędalo supel | nego wyprosnÿena ÿ odwroczenÿa od wsycz | kÿego czoby mogle czÿnÿcz rosnecz temu szÿe | wneth sprzeczÿvyla pokvsa, strzala myślÿ. Tako | rosmysl szÿe dobrze abowÿem lacznocz ÿesth począcz | alÿe czesko a trudno dokonacz alÿe sasze one | vezwanÿe boskÿe wnątrzne przekladalo mosz | boską ÿ wspomoszenÿe ÿego a mÿszlÿ przevroth | ne movÿlÿ Zadnegocz vathpÿenÿa nÿemasz w me | czÿ boskÿe alÿe ÿesth vatpÿenÿe ÿezlÿ bog chcze | w thÿm bÿl narozon smÿelÿe ÿsze bog ÿako pan | laskavy swjączÿl ÿ obÿecal svÿmÿ boskÿmÿ vsthÿ | ÿsze pravdzyvÿe a vÿernÿe chcze dopomocz wsÿthkÿm thÿm kthorzÿ czo dobrego w ÿmÿe ÿego pocz | ną, a gdy wthakovÿ walcze laska bosza wnÿm | zwÿczeszÿla przÿsthapÿla myśl przÿasna wpostavje | przÿaczelskÿe radzącz mu thako, mosze bÿcz dobrze | ÿszesze polÿepszÿsz poczny zlekka ÿsze bÿ mogl | dokonacz ÿecz dobrze ÿ pÿeÿ vzÿvaÿ a grzechov | szÿe wÿavÿ, becz dobrym wsą sobÿe ÿako chczes | a wsakcsz tak mÿernÿe ÿezebÿ ludze zadne | (8) brzÿtkosczÿ wthobÿe nÿemÿalÿ anÿ obmovÿ ÿezli | tÿlko sercze twoÿe dobrze, wsÿtko bedze dobrze | moszesz dobrze bÿcz vo-

---

i skrycie bez wiedzy sługi Bożego. Lecz gdy zdarzyło się późniéj że tę duchowną kradzież odkrył sługa Boży, nalegał na nią i zmusił ją, by to co spisała oddała mu, a on odebrawszy spisanie takowe rzucił je zaraz w ogien; gdy mu potem i druga część pisma oddaną była tak samo chciał ją zniszczyć, z objawienia jednak Bożego miał to zakazane, tym sposobem ta część druga spaloną nie była, to jest ta którą po większéj części sama (Elżbieta Stäglin jego córka duchowna) spisała. Do téj części po jéj zgonie liczne pobożne postanowienia zaczerpnięte od wiecznéj mądrości dodane są w jéj imieniu. Pierwsze tego męża Bożego nawrócenie się, albo raczéj początek tego nawrócenia stał się w ośmnastym roku jego życia, a lubo już od lat pięciu w zakonie przebywał, umysł jego nie był spokojny ani ustalony, wprawdzie od cięższych win i grzechów, któreby uszczerbek sławie jego przynieść mogły za łaską Bożą obroniony był, od mniejszych wszakże i zwykłych nie był wolnym. W tem jednakże chronił go P. Bóg iż gdy zwracał się do pożądliwości, a rzeczy w których podobał sobie zawsze znajdował niezadowolnienie, i dlatego zdawało mu się że coś innego jego namiętne serce zaspokoić powinno; owoż z tak niespokojnego usposobienia doznając smutku czuł zawsze przeciwieństwo jakieś, a jednak sam sobie nie mógł pomódz, aż go Bóg dobrotliwy od tego jednym uwolnił zwrotem. Tak nagłéj zmianie, która w nim zaszła, towarzysze jego dziwili się wielce, i jeden mówił to, drugi owo, ale jak się to stało tego nikt nie wiedział, ani nie poznał, bo to był ukryty i pełen światła wpływ Boży co sprawił tak nagłe nawrócenie.

Rozdział II.

O pierwszych walkach człowieka zaciągającego się pod chorągiew Chrystusa. Gdy tę wielką od Boga otrzymał łaskę, powstało w nim kilka pierwszych pokus, przez które nieprzyjaciel zbawienia jego chciał go obałamucić... dla tego iżby go w jego zbawieniu....

sei sludzmÿ a przedsÿe bÿez | dobrÿm czlovÿekÿem tess bÿ trvdzÿ radzÿ bÿlÿ v nÿe | bÿe acz nÿevÿodą takovego osobnego szÿwotha tha | kovÿmÿ ÿ ÿnszÿmÿ tÿch podobnÿmÿ mÿslamÿ bÿl bar | dzo kuszon alÿe thakovą sdrosną a przewrothną | rade odrzuczÿla od nÿego vÿeczna mądrosez thako | rzekącz ktho rÿbe szlÿską .wegorza chcze trzÿmacz | sa ogon a zÿwoth swÿethÿ nÿedbalÿe począcz takovÿ | szÿe w obu rzeczach omÿlÿ ÿ oszuka szam szÿebÿe bo | mnÿemaÿącz aby moczno trzymal s ręku mu wÿpadnÿe | a tak ktho nÿepowolnÿe duszÿ sÿe sprzeczÿvÿaÿącz | czalo w roszkoszach ÿe chowaÿacz, chce swÿczeszÿcz, | potrzebvÿe dobrÿch zmÿslov, kto chce swÿath mÿecz, | a bogu dosnalÿe slnszÿcz takove szÿe rzeczÿ nÿepo | dobnÿe podeÿmuÿe a navką boską falszvÿe, a prze | tho maslÿ opusczÿcz opuses wszythko. w thakovych mÿ | slach bÿl przes dlugÿ czas, nakonÿecz wzal szmÿalocz a | vaszÿwsÿ szÿe | [1]) vszÿthkÿego onÿ wszÿthkÿ mÿslÿ przeczÿvne oth | rzucÿvszÿ othszÿbÿe spomoczą boską vdal szÿe zÿcz | vedlug spodobanÿa boskÿego a wszakosz oth ÿego | plochego vmÿslu mÿal czesthokrocz zmyeranÿe od | gwaltovnego vÿlamovanÿa czjeskomv bÿlo sprosne | *(9)* thovarzÿstvo opnsczÿcz nÿekÿedÿ go przyansz przyrodzo | ną swyczeszÿla ÿsze szedl do thovarzÿstwa swego | pÿervsego dla svego vlszenÿa wnatrznego ÿ przÿ | dalosze czesthokrocz ÿsze wesoly szeth do nÿch a za | szÿe bardzo smuthnÿ odszedl oth nÿch abovÿem | ÿusz anÿ lekkÿe slova ÿ krothofilÿe kthoram mÿe | lÿ bÿla mu nÿeprzÿamna a bolescz wnatrzna bÿ | la nÿesnoszona tes nÿekÿedÿ gdy do nÿch przysze | dl nadavalÿgo sobÿe ÿeden drugÿemu takovÿmÿ | slovÿ ÿeden rezkl (rzekł) ÿ coszes zaosobne obÿczaÿe nasze | wszal, drugÿ powÿedzal ÿze szÿwoth pospolÿthÿ ÿesth | napewnÿeszÿ. Trzeczÿ powÿedzal ÿsze szÿwoth | osobnÿ nÿgdÿ konċza dobrego nÿevesmÿe, slÿsząсz tha | kove rosmaÿthe obmovy oszobÿe slvga boszy zamyl | knął ÿako nÿemÿ mÿsląсz ach wszechmocznÿ boze nÿcz | lÿepszego ÿedno vczekacz, bÿs thÿ bÿl thakowych rosmov | nÿesluchal tedyczbÿ nÿemoglÿ saskodzÿcz, to bÿla ÿe | go navÿeczsza bolÿescz ÿsze nÿemÿal nÿkogo komv | bysze swych czeskosczy vskarzÿcz mÿal nÿemogl sobÿe na | lÿescz thakovego kthorÿbÿ thakovym obÿczaÿem we | svanÿa boskÿego thą drogam szedl kthorą on a prze | tho chodzÿl thak salosny vdraczony czo mu szÿe po | thÿm wszÿthko obroczÿlo wÿelką slotkocsz. |

O zachwÿeczenÿv ktoremv szÿe sthalo nad | *(10)* przÿrodzenÿe Capitulum III. |

Napÿerwsÿm począthkv ÿego przydalo sze czaszv | ÿednego ÿze szedl do koru braczkÿego wdzen Svÿe | the Jagnÿskÿ wthen czas gdy

[1]) Po tym wyrazie wiersz „zijcz vedlug spodobanija a wszakosz", który też niżéj powtorzony jest dowodzi, że pisarz już z innego rękopisu polskiego przepisywał, i w tem miejscu niewłaściwie napisawszy te wyrazy przekreślił w naszym rękopisie.

konventh obyedwal | w poludnye bedacz thamo sam stanal w navyszym | stholczv pravego korv a wtenczas myal w sobye wyel | kye vdraczenye wnetrzne zwyelkye zaloscży y smu | thkv kthory nay byl przyszedl gdy tamo stal tako | smuthny besz wszelknego poceszenya a nykogo snym | nyebylo thelko sam wthen czasz byla dvsza yego zachvy | czona wsczelye albo sczala thamo vydzal y slyszal cze | go szadny yesyk wymowycz nye mosze bylo wszysth | kyego wyobraszenya y podobyensthva a wszakosż mya | lo w sobye wszythko vyobraszenye y wszythkye obycza | ye wesole roszkoszy serce yego wszedi gorzalo a wsza | kosz bylo naszyczone myslу byl zadlyve a wszakosz | dobrze rosquythayacze yvsz wnym nadzeya vstala a za | dza odeszla abowyem dano sayrzecz abo wgladnacz w na | yasnyeyszą yasnocz oblycznosczy boskye a sthego wydze | nya wszal zapamyethalocz samego szyebye y wsyth | kych rzeczy yeszly wthen czas byla nocz albo dzyen | nycz othym nyevyedzal abowyemtho byla vyecz | nego szyvotha vynykayacza slothkoscz a potakovym | (*11*) vczysnyenyv y sachvyczenyv gdy ksobje przyszedl | rzekl ach myely panye yesly tho nyeyesth nye | bo thedy ya yusz nyewyem czo nyebo yesth by | czlovyek wsythkye meky y bolesczy thego swya | ta czyrpyal ato veselye vyeczne otrzymacz myal | nyesaszluszyl by go. Takove vczeszne zachvyczenye | trwalo godzyne albo pvlgodzyny yeszly dusza ye | go byla nathen czasz wczelye albo sczala wyszla | thego sam nyevyedzal przyszedszy są xobye stal | szye yakoby on clovyek czoby szynszego sjwata przy | sedl zonego krothkyego vydzenya czjalo yego stalo | szye tako bolyesne ysze tesz szaden czlovyek lye | szacz na loszv smyertelnym nygdy thakove bolyesczy nye | vsnal yakam on vczvl tak mv szye vydzalo przy | sethl wczeskye wsdychanye wszythko czalo nad ye | go wolą padalo kv szyemy yako czlovyek omglaly | volal zalobnye a wsdyhal gvalthownye są wsobye | y yal movycz ah nyesthethysz panye y kedym | byl albo gdzesem yvsz yesth theras y rzekl | ah serdeczne navysze dobro ta godzyna nygdy nye | mosze othstapycz oth sercza mego od tych myasth | chodzyl naszemy thelko czalem a wszakosz tak | yako thego sewnatrz nygd po nym nyebaczyl any | vydzal alye myslą wsythek byl w nyebye (*12*)a du | sza yego byla pelna dzywv nyebyeszkyego ony | nyebyeszkye wydzenya vsthavycznye mv wpadaly | w'nysl yego asze sze mv vydzala yakoby lathal | napovyetrzv wsythky szyly dusze yego byly na | pelnyonye slothkyego smethkv nyebyeskyego yako | by sloyek sktoregoby vyloszono smaczny vonyaya | czy lekwar a vszakoszby ona wonnoscz w nym | sosthala thakovy smak nyebyesky sostal przesz | dlugy czasz w nym nyebyesz | kam checz y zadzą ku myelemu bogu. |

yako wstapyl wduchowne malzenstwo | vyeczne madroszczy Cap. IV. |

Byeg na ktorym poteym zyvoth yego ustawyon byl | byłocz myelosne, pylne. vstawyczne, napomynanye y | pragnyenye oblycsno-

sczÿ vÿeczne madrosczy, alÿe ÿaki | poczathek bÿl mÿlosczy ÿego ku wÿeczne madrosczy | panv Cristuszewy, moszem tho obaczÿcz w ÿego xaskach | o wÿeczne madrosczy, kthore pan bog przeszen sloszÿl. | Tentho sługa boszÿ zmlodosczÿ swoÿe bÿl sercza bardzo | mÿelosnego a madroscz wÿeczna pan Cristus przesz | pÿsmo zwÿethe vkasvÿesze thako przyasnÿe, ÿa | ko mÿlosna mÿlosznycza kthora szÿe czudnÿe przÿ | chedoszÿ dla thego, ÿszebÿsze wsÿthkÿm dobrze po | dobala, a movÿ supthÿlnÿe przÿaczelskÿm obÿcza | (*13*) ÿem, ÿszebÿ wszÿthkÿ sercza xobÿe sklonÿcz mogla, | nÿekÿedÿ powÿada ÿako sdradny a obludnÿ szą | mÿlosznÿczÿ swÿatha thego, a ÿako pravÿe mÿelosna | a w mÿloszczÿ vsthavÿczna ona sama ÿesth, thako | vÿmÿ ÿ inszÿmÿ rosmaÿthÿmÿ slowÿ wyeczne ma | droszczÿ bÿl szÿeth vmÿsl mlodÿ ÿego bovÿem cze | stho krocz wÿeczna madroscz mÿewa rozmaÿthe | mÿelosne vidzenÿa kv svoÿe duchowneÿ mÿloszczi | osoblÿwÿe w xÿegach kthore sową o madrosczÿ gdÿ | ÿe sthcono slÿszacz onej mÿlosne laskave slova ÿal | sobÿe mÿslÿcz tego aszabÿch to sczesczej mogl | mÿecz ÿ sze bÿ mÿ sÿe thakowa wysoka mÿlosnÿcza | mogla dostacz zamÿelosznÿcze, o kthoreÿ thakova | vÿelkÿe dzÿvÿ slÿsze powyadaÿacz bowÿem ba | cze ÿsze moÿe mlode ploche serce bes osoblywe | mÿloscsÿ dlugo trvacz nÿemosze, Slyszacz czestho | krocz a baczacz thakove slawne rzeczÿ o vÿeczne | madrosczÿ spodobala mu szÿe dobrze w sercu ÿe | go ÿ naczal onÿe mÿslÿcz. Przydalosze ÿsze wo | bÿath thcono kstolu a gdÿ sÿath sasthol slyszal czcatz | ÿsze madry salomon slowa ÿe wyvolowal rzekacz | a v d i f i l i m i s l u c h a ÿ s i n v m ÿ e l ÿ vÿsokÿe radÿ | oÿcza thvego chceszlÿ wÿsokÿe a wasne mÿelos | czÿ patrÿcz thedÿ sobÿe wezmÿ wÿeczną ma | droscz za wczecznam mÿelosnÿcze abowÿem | (*14*) mÿlosnÿkom swoÿm daÿe mlodoscz ÿ mosnocz slacheth | nocz bogasthwa ÿ czescz, daÿe vÿelką mocz ÿ ÿmÿe | wÿeczne czÿnÿ wdzecznym lvdzam chvalebnÿm | czÿnÿ vdzecznego ÿ mÿelemv bogv ÿ lÿvdzą presz | tesz madroscz ÿesth swÿath stworzon ÿ nÿebo presz | nÿe vmocznono ÿ fundowano ÿ przes nÿe grvn | thÿ ÿ glebokosczÿ grvnthovanÿ kthorÿą ma chodzj | opatrznÿe, spÿ spokoÿnÿe a szywÿe pewnÿe a | gdy thakove słowka slyczne słysal tczacz presth | sobam, nathÿchmÿatsth ÿego zadlÿve sercze ÿelo | mÿslÿcz tako. O ÿako tho ÿesth chvalÿebna mÿe | loscz, O ÿako bÿch ÿabÿl sczesnÿe opdarzon bÿ mÿ sze | mogla dostacz, od thego othczagala go mysl przeczÿwja | ÿacza ÿsze ÿal sobÿe mÿslÿcz mąlÿ ÿa to mÿlowacz | czegom nÿevÿedzal anÿ swÿedzal czo ÿesth ktho | sze vÿsoko bvdvÿe a prosnowanÿe mÿeluÿe tako | vy mÿeva glodnÿ obÿath, thebÿ mÿlosnÿcze dobrze | mÿlovacz gdÿ bÿ swÿm slugam dala dobrze vszÿ | vacz aczalv folgowacz alÿe thako powÿada dobrÿch | potrav mocznego pÿcza dlvgego spanya ktho thego | chcze patrzÿcz thakovemvsze mÿlovanÿa wyeczne | madroszczÿ nÿgdÿ nÿetrzeba podeÿmovacz ÿ kthore | mvsz sludze bÿlÿ kÿedÿ thakove trudne ÿ grÿ za | dane, takowÿm mÿslą mÿsl dobra boska czekacz (*15*) starego prava przÿslusza mÿlosczÿ czerpÿecz a | wszakosz nÿeÿesth zaden praczovythÿ kthorÿ chce | tho

myecz ỹ zebỹ nỹemuszỹl vczerpỹecz nỹe | ỹesth szaden myelosnỹkỹem kthorỹbỹ nỹebỹl me | czenỹkỹem, przestho tego nỹeỹesth zaden dzỹv | ktho tak vỹsoko mỹlvỹe ỹsze tesz na ỹakam prze | czywnocz przỹdze Wesmỹ presth szỹe achczeỹ oba | czỹsz wszythko nỹesczescze ỹ tesknocz ktorą wsỹ | sczỹ mỹlosznỹczỹ swỹatha thego mvszą czỹerpỹecz | lvbo radzy abo nỹeradzỹ a sthakowỹch mỹslỹ bỹl | thỹm mocznỹe poszỹlon ku sthaloscyỹ a wszakosz ỹe | scze nỹebỹl doskonalỹe vsthavỹcznỹ nỹekỹedỹ bỹl | dobre volỹ a nỹekỹedỹ mỹloscz serca swego sklonỹl | ku mỹelosczỹ czeỹsnỹe preszle, A gdỹ szỹe thak | rosmaỹcze blakal zavdỹ gỹ w serczu ono boskỹe | veswanỹe kazalo ỹakobỹ ỹ od thego wszỹthkỹego | odpedzalo ỹednego dnỹa ctczono ỹm kstolu o wỹeczne | madroszczỹ thakove slowa kthore ỹego sercze gora | czo pobudzỹlo rzekacz. Jako slỹczne drzevo rozane | kwỹthnỹe aỹako vỹsokỹ liban gdỹ bedze obraszon | smak wonnosczỹ dava ỹako balsam wonỹa thakom | ỹa ỹesth qwỹthnacza dobrze vonỹacza mỹloscz | bes tesknosczỹ besz gorzkoszczy ỹesthem fundamenth na | *(16)* mỹlosna slothkocz, bowỹem ỹnszỹ mỹlosnỹczỹ maỹą | slothkỹe slowa gorzką zaplathe ỹ slova slothkỹe ỹa | ko ỹath ỹch krothochvyla czczy oplvpỹenỹe. Slỹsacz | tho ỹal sobỹe mỹslỹcz, ach tocz ỹesth wsỹczko prav | da ỹ rzekl ochothnỹe weselỹe szą w sobỹe ỹvsz | sze tho mvszy stacz isze ma pravỹe mỹlosnỹcza | moỹa bỹcz ỹa chcze slvgą ỹeỹ bỹcz ỹ ỹal sobỹe mỹ | slycz ach bosze bỹch mogl tą rzecz tako mỹlą abỹ | rasz vỹdzecz ỹszebỹ abỹch raz mogl ku ỹeỹ rosmovje | prỹoz, ỹakąlỹ posthavą mą takova mỹloscz ktho | ra thako wỹelỹe roskosznỹch rzeczỹ wsobỹe zamj | ka ỹeslỹ tho bog albo czlovỹek ỹeszlỹ navka albo | chitroscz panỹ albo masz czolỹ tho ỹesth, a thak ỹako | ỹą dalỹeko oczyma wnetrzema mogl vỹdzecz. Uka | sala mv sze thako vỹsoko w oblocznỹm korze nad | nỹm bỹla a swỹeczỹla ỹako gwỹasda ỹvtrzenna | a bỹla ỹasna ỹako wỹnỹkaỹacze sloncze korona ỹeỹ | bylacz vỹecznocz odzỹenỹe ỹeỹ bỹlocz zbavỹennoscz | Slova ỹeỹ bỹlỹcz slothkocz oblapenỹe ỹeỹ bỹlo wszỹt | kỹey roskoszỹ dostatecznocz bỹla dalỹeko ỹ blỹsko | wỹsoko ỹ nỹsko bỹla oblỹcznỹe a wsakosz skrỹcze da | la sze ỹacz a wszakosz ỹeỹ nỹkt nỹemogl ogarnacz | doszegla nath vỹsokosczỹ nỹebỹeskỹe a ruszala glą | bokostzy grunthov roszỹzỹla szỹe od koncza do koncza | *(17)* wsechmocznỹe a sprawỹla wsỹthkỹe rzeczỹ slo | thko, gdỹ mnỹmal mỹecz pỹekną panną na | thychmỹatsth nalasl mlodzencza ochothnego nỹekỹe | dỹ mu sze vkasowala ỹako rostropna mỹstrzỹnỹ | a nỹekỹedỹ ỹako wdzeczna mỹlosnỹcza mỹala | sze k nỹemv mylosnỹe a posdrawỹala go bardzo | smỹeszne ỹ rzekla do nỹego laskavỹe. Prebe fili | mi cor tuum mihi daỹ mỹ sercze thoỹe sỹnu mỹlj | [1]) a sathỹmỹ slovỹ sklonỹl sze ku nogam ỹeỹ podze | kowal ỹeỹ serdecznỹe fundamenthnỹe spokory | a pothỹm gdỹ thako chodzỹl w szamỹslỹenỹv o swej | namỹelsze wỹeczne madrosczỹ

---

[1]) Przyp. XXIII, 26.

ÿal pÿtacz sercza | swego mÿlosnego tako, ach sercze moÿe ogladaÿ | skath plÿnÿe mÿlosez ÿ wsÿczkÿch ludzÿ sbawÿen | nocz skad pochodzÿ wsÿthka suptylnocz cudnozs | serdeczna lvbocz ÿ roskosz a sastho wseÿcko nÿe | pochodzÿ zwÿplÿvaÿaczego zrodla bosthwa ÿusz | szÿe therasz podnÿesz sercze moÿe ÿ vmÿslÿe | moÿ ÿ wsÿczkÿ smÿslÿ moÿe a sklonsze wnÿevÿ | czÿrpane zrodlo wsÿthkÿch rzeczÿ mÿlosnÿch ÿ | ktho mÿ ÿusz odbronÿ ach ÿuszeze dzÿsz oblapÿą | vedlug szacze goraczego sercza mego atak sze | sklonÿlo w dusze ÿego nÿevÿczerpjnone szro | dlo wszÿthkÿej dobroczÿ w ktorÿm sze nalasl | *(18)* dvchowne wszythko czokolwÿe czudnego mÿlosne | go zadlywego ÿesth w ktorym wszythko ÿesth | w nÿevÿmovnÿm obÿczaÿv astad sze przÿszedl | swÿczaÿ gdÿ pÿesnÿ slÿszal powÿadaÿacz abo spÿe | vaÿacz thedÿ natÿchmÿasth sercze ÿego prątko | bÿlo obroczono ÿ umÿlsl ku mÿeloszczy boskeÿ na | roskosnÿesze wÿeczne madroszczÿ od kthoreÿ wsÿ | thka mÿlocz plynÿe O ÿako czestho swoÿą vczesz | na mÿlą, placzlÿvÿmÿ oczÿma roszeczonÿm ser | czem oblapÿal ÿ kv serczv swemv przÿczyskal znÿe | wÿmownąm roskoszą̨m ÿ kochanÿm laskawą sklon | ną mÿloszczą ÿ obÿczaÿmÿ mÿal sze kv wÿeczne | madroszczÿ panv Cristosowÿ ÿako szÿe dzecze ma | kv matcze gdÿ ÿeÿ na lonÿe trzyma a snÿm szÿe | pÿeszczÿ tak slvga boszy przyasnÿmÿ obÿczaÿmÿ oka | sowal weselÿe nÿevÿmowne sercza swego kv wÿe | czne madroszczÿ a czvÿacz oblÿcznocz ÿeÿ presz wla | nÿe laskÿ ÿal sobÿe thako mÿslÿcz O panÿe dÿ | bÿ mÿ krolevna bÿla poslubÿyna radowalabysze sthe | go dvsza moÿa o ÿakosz sze thedÿ theras radowacz ÿ | weselÿcz ma dusza moÿa ÿszesz thÿ ÿesth ceszarzewna | sercza mego ÿ mnoszÿczelka wsÿthkÿch lask wthobÿe | mą bogastva dosthathek vÿelmosnoszczÿ ÿako wÿe | lÿe chczą wsÿthkÿego czo na swÿeczÿe ÿesth nÿe | *(19)* szadam bo doszÿcz w thobÿe mą a z sthakovego du | szÿ vczesnego rozmÿslanÿa bÿwalo oblÿcze ÿego | wesole oczÿ ÿego laskave sercze slothkÿe pelno | radoszczÿ a wszythkÿ wnatrzoszczÿ ÿego spÿeva | lÿ *Super salutem.* Tho ÿesth nadewszÿczko szcze | scze ÿ nadwszythkÿmÿ czudnoszczamÿ tÿsz ÿesth | mego sercza szczeszcze ÿ moÿa czudnoscz abovÿem | sthobam sczescze mÿe nasladowalo a wsythkom | dobre w thobÿe ÿ sthobą przÿal ÿ poszadl. |

ÿako gÿmÿą naslothsze Jesus wÿrÿl | nad serczem swoÿm capi V. |

W tÿch ze czaszjech nÿeÿakÿ nÿezmÿernÿ ogÿen bÿl | wpvczon wdusze ÿego, kthorÿ ogÿen sercze ÿego wczÿ | nÿl bardzo gorayacze wmÿloszczÿ boskÿeÿ ÿednego dnÿa | czvÿacz w sobÿą takową goraczoscz ognÿsthą aze ÿal mgl | ecz mÿloszczą boskąm szedl namÿescze swe thaÿemne do | celle ÿ przÿszed wboszkÿe rosznÿslanÿe bardzo czvdne | ÿ rzekl tako ach slachethnÿ bosze bÿch therasz mogl | nÿeÿakÿe przÿasne snamÿe mÿloszczÿ mÿslÿcz kthore bÿ | bylo wÿecznÿm snamÿenÿem wÿeczne madroszczÿ mÿe | loszczÿ mÿedzÿ mną a mÿedzÿ thobą naswÿadesthwo | ÿszem ÿa ÿthÿ ÿesthes mego secza wÿeczna

mÿeloscz | kthorebÿ szadna sapamÿethalocz wÿgasÿcz nÿemogla | a bedacz w thakovÿm goraczÿm vmÿszle odszrvczÿl | *(20)* skapvlÿerz przed sobą odworzÿl sanadra zwoÿe a | wszavszy grawke w reke ÿal oglÿedowacz sercze | swoÿe ÿ rzekl ach wszechmocznÿ bosze raczÿsz mÿ | ÿusz dzysza dacz mocz ÿ szÿle ku wypelnÿenÿv sza | dze moÿeÿ bo thÿ sąm dzÿsza gorvncze sercza me | go mvsÿs rostopÿon bycz a zathÿm ÿal klocz grawką | w czalo swoÿe prostho nad serczem asze vÿrÿl ÿasz | nÿe naslodsze Imÿe Jesus nad serczem od thako | vego ostrego kloczÿa plÿnela bardzo krew sczala as | sanadrÿ czo mv wÿelka roskosz bÿla wÿdzecz smÿlos | czy ognÿste asze bolÿesczy nÿebardzo dbal gdÿ ÿusz | thego dokonal wÿszedl thako sranÿonÿ krvavÿ sce | lle szed nakanczelarÿą pod krÿsz apokleknąvszÿ przed | vmeczenÿm boszÿm rzekl Eÿa ach panÿe Jesv naslo | thszÿ dvsze moÿe ÿ sercza mego ÿedÿna mÿeloscz | raczÿsz ÿusz veÿrecz na wÿelką szadzą sercza me | go panÿe moÿ ÿvsz cze nÿemoge anÿ dalÿe vmÿem | szÿe czvczą wczÿsnacz aprzetho o panÿe moÿ ÿusz | cze prosze abÿszthо vemnÿe spelnÿl ÿszebÿsze od sercza mego wpoÿl a ÿmÿe thwe na | svÿetsze vemnÿe tako nasnamÿonowal | ÿ szebÿsze od sercza mego nÿgdÿ nÿeodlaczÿl a presz | dlugÿ czasz chodzÿl thako zranÿonÿm czalem a nÿe | rÿchlo gdÿ pothÿm osdrowÿal ÿ zaszÿl ÿednak | *(21)* gÿmÿe naslothsze Jesvs znamÿenÿcze osthalo na | serczu ÿako szadal, a kaszda litera bÿla thako szj | roka ÿako dzbło slomÿ rosplasczone a tak tesz bÿla | dluga koszda lÿtera ÿako dlugÿ clonek vmalego | palcza a wthakowym obÿczaÿv noszÿl tho naslocz | sze ÿmÿe na serczv swoÿm asz do smÿerczÿ ÿako | sze czestho sercze ÿego wzdÿchanÿm podnoszÿlo tak | sze tesz czestho ÿmÿe naswÿethsze wÿrÿthe naczelÿe | podnoszÿlo wczÿm sie bardzo kochal, to naslothsze | ÿmÿe noszÿl w skrÿtheÿ taÿemnosczy tak ÿszego | szaden czlowÿek nÿeogladal zaszÿvotha ÿego | thÿlko ÿeden wÿernÿ thovarzÿsz ÿego kthoremv | thovarzÿszevÿ vkasal wthaÿemnosczÿ boskÿe | Pothÿm wÿelebnÿ oczecz gdÿ naÿ przÿchodzÿlÿ ÿa | kÿe przeczÿwnosczÿ patrzil na ono ÿmÿe swÿethe | vÿrÿthe na czelÿe swoÿm anathÿchmÿasth bÿlÿ mv | lzeÿsze onÿ przeczÿwnosczÿ. Czaszv ÿednego zmÿ | losne krothochwÿlÿe dvsza ÿego rzekla O panÿe wej | rzÿ ÿzesz otho mÿlosnÿczÿ swÿatha thego noszą lÿte | rÿ gÿmÿon mÿlosnÿcz swojch na odzenÿv swoÿm | Ach serdeczna mÿlosczÿ moÿa vtozem ÿa tesz czebje | wswÿeszeÿ goraczÿ krwÿ sercza mego nasnanÿe | nowal pothÿm ÿednego czaszv poÿvtrznÿ po modlÿ | thwÿe | *(22)* swoÿe czelle ÿ sÿad na stholecz a mÿa | stho saglowka poloszÿl sobÿe pod glowÿ xÿagÿ pustel | nÿkow szwÿethÿch a wthÿm vspokoÿlsze troche ÿ | vÿdzalo sze mv ÿakobÿ nÿeÿaka ÿasnoscz wÿnÿ | kala sercza ÿego ÿ vkasal sze naszerczu ÿego krzys | slothy wkthorym bÿlo bardzo wÿelÿe drogÿego ka | mÿenÿa ktore nad mÿarą czvdnÿe swÿeczÿlÿ kv | vÿsokÿe czcÿ naslothszemv ÿmÿenyovÿ Jesus a slv | ga wÿeczne madrosczÿ wÿdzacz tho wszawszy plascz | ÿal sakrÿwacz sercze swoÿe chczacz skrÿcz thako | wą swÿathlą wÿnÿkaÿaczą ÿasnoscz ÿsebÿ ÿe nÿkt | nÿebaczÿl anÿ wÿdzal alÿe one wÿnÿkaÿacze pro |

myenye tako yasno goraczo palyly y vcesnye yako | bardzo sakrywal pred sze smoczy swey czvdnosczy y yasnoszczy wynykaly. |

O ygrze poczeszenya boskego kthoram | bog nyektore lvdze poczynayacze ksobye | vaby capitulum VI. |

Gdy po yvtrznye wedlug swego zwyczayu | przyszed do kaplycze swoye a dla malvdkyego | odpoczynyenya szyadl nastolczv swoym a ono sze | dzenye nyebylocz nycz dlvsze telko asze satrabyano | *(23)* na ratvszv yako yesth obyczay nad szwyathanym | obyawyacz dzyen vynykayaczy a dzelaczy sze czemno | sczą noczną othworzyly sze prethko oczy yego | pochopywszysze padl prethko nakolana swoye y | yal posdravyacz yasną vynykayacą saranną | zarzą vchalyebną krolyewą nyebyeską y myslyl | sobye ysze thako malvsczy pthaszkowye lyecze | yasny dzeny slothkym swym spyewanym przyvj | tvyą thako on tesz vesolą szadzą yal posdra | wyacz ta zorzą yasną presz kthorą ną wyny | knal dzeny wyeczne yasnoszczy pan Jesus Cristus ! a takove posdravyanye czynyl wszychym slothkym | spyevanyv dvsze swoye pothym drvgyego czaszv | wthych sze dobach szedzal na odpoczynyenyu sw | ym yako pyrvej y vszlysal nyeczo tako serdecznye | a slothko brmyacz wewnatrzoschyach swoych azesze | vszythko sercze yego wnym poruszylo a nad | swythanym gdy zarza saranna yela wynykacz | yal wnym spyevacz glos bardzo glosno spyevayacz | ty slowa *Stella Maria maris hodie processit at (sic) ortu* | Tho yesth yvtrzenna gwjasda morska Maria dzys | ną wynykla to spevanye bylo wnym glosne | nad przyrodzenye tak yszego wszythkyego vvese | lylo *(24)* bowyem on glos wespolek veszolo | spyewal a gdy yvsz thak wesolo wyspyewoval przj | szedl wnyevymowny slothkosczy woblapyenye wktho | rym oblapyenyv reczono yemv Takoyemnye | myłosznye oblapyas a przyasnye poczaluvasz thym | tesz roskosnye a mylosnye bedzesz oblapyon wyecz | ney yasnosczy moyey a wthym yąly mu lszy za | lyevacz oczy yego azemu czekly powszyczkym | oblyczv yego apothym wsythkym wstawsy yal | posdravyacz gwyasdę morską yvtrzenną y zarzą | zaranną marią vedluk swyczayu swego apothym | posdrowyenyv bylo drugye posdrowyenye swonyą | vczesney wyeczne madrosczy presz chvalyebne | modlythvy ktore pothym pysal wnyekthore xya | sky swoye wslelkny duszy boga myluyaczy kv | chvalyenyv stworzyczelya kthora modlythva kv | posdravyanyv rano poczynaszye thako polaczynye | *anima mea desideravit te in corde meo* dusza | moya bardzo cze szadala wserczu moym. Pothym | sze wthorym posdravyanyv slo trzecze posdravya | nye onym navyszym nagoratszym | dvchom anylskym Seraphinowy kthorzy wnago | rathszy ognysthy mylosczy palayą wyecznyey ma | drosczy dla thego ye posdrawyal yzeby dvsza | *(25)* yego y sercze goraczo palayacze vczynyly wmylosczj | stworzyczela yszeby tako szam wsobye gorayacz wny | loszczy boskye wszythkye lvdzye swymy mylosny | my slowy y navką sapalal kv mylovanyv stwo | rzyczela

atocz bẏlo vstavẏczne ẏego posdrawẏa | nẏe nakoszdẏ dzẏen. Tesa czaszv ẏednego | w mẏesopvsthẏ przedlvszẏl modlẏthvą swoẏą | tako dlvgo aze drabẏono nad swẏthanẏm ẏ pomẏ | szlẏl sobẏe sządą a odpoczẏne sobẏe malą chwẏ | lẏe nẏslẏ ẏasna gwẏasda zaranną marią posdro | wẏenẏem przẏvẏtham a gdẏ ẏvsz sznẏslẏ ẏego | przẏslẏ w male vspokoẏenẏe nathẏchmẏasth mlo | dzenczẏ nẏebẏeszczẏ poczelẏ slothkẏmẏ | vẏsokẏmẏ gloszẏ spẏevacz oną czudną *responsoria Illumina* | *re Illuminare Jerusalem* a thakove spẏevanẏe | brzmjalo nẏesmẏerną slothkosczẏą wposrothkv du | sze ẏego gdẏ ẏvsz trochą pospẏevalẏ dvsza ẏego | bẏla thako pelna onego slothkẏego pyenẏa nẏe | bẏeskẏsgo aze czalo ẏego mgle smẏertelne thego | wẏecze snoszẏcz nẏemoglo serce wnẏm pravẏe | palalo oczy sze lzamẏ szacsmẏlẏ asze lzẏ goracze plẏ | nelẏ po oblẏczv ẏegò obfẏczẏe w tẏm sze czaszẏe | gdẏ thak chvẏlką poszedzal bẏl sachvẏczon | ẏsze mvszẏe vẏdzalo ẏakobẏ bẏl saprovadzon | *(26)* do ẏnsze szemẏe ẏ vẏdzal ẏsze vmẏsl ẏego wla | snẏ stal preth nẏm napravẏczẏ ẏego bardzo | laskavẏ a ochothnẏ a powsthavszẏ prethko | slvga boszẏ oblapẏl mẏelosnego anẏola swego | a rekoma swẏmẏ przẏczẏsnal go xobẏe ẏako | mogl namẏlẏe thako ẏszesze mv wẏdzalo ẏ | szebẏ szadnego szrothka ẏ rosnosczy mẏedzẏ ẏe | mẏ dwẏema nẏebylo a obfẏtoszczy sercza ẏal | szalobnẏm gloszem ẏ placzlẏvẏmẏ oczẏma movycz | O anẏelẏe moẏ ktorego mẏ wẏernẏ bog kv stra | szẏ ẏ poczeszenẏv moẏemv dal proszecze serdecz | nẏe dla mẏelosczy kthorą masz kv bogv ẏszebẏ | mẏe nẏgdẏ nẏeopusczal odpowẏedzal mv anẏol | ẏ rzekl aszas nẏesmẏesz dowẏeszacz bogv wẏecz | tho ẏsze cze bog swyecznosczẏ tak mẏelosnẏe laska | vẏe woblapẏenẏe swoẏe wszal ẏszecze nẏkdẏ | nẏechce opvsczẏcz. Gdẏ czaszv ẏednego oczecz | wẏelẏebnẏ bẏl wẏelkẏm smvthkv ẏ bolẏesczj | przẏdalosze rano nad swẏthanẏm ẏze presz vẏdze | nẏe kthore mẏal bẏl ogarnẏon rẏczersthvem | nẏebẏeskẏm a ẏal ẏednego sznẏch nẏebẏeskẏego | xaszecza zadacz ẏ proszẏcz ẏszebẏ mv raczẏlo vka | sacz wẏakẏm bẏ obẏczaẏv skrẏthe boskẏe mẏeska | nẏe bẏlo w duszẏ ẏego rzeklo ono panẏe nẏebẏe | *(27)* skẏe do nẏego wesrzẏ teras wesele wsẏą a | ogladaẏ ẏaką pan bog stroẏ smẏlosną dvszam | twoẏą gẏgra wesrzal prethko ẏ vẏsrzal nad | serczem czalo swoẏe tako przeczẏste ẏasno | ẏako krẏstal ẏ vẏrzal wẏeczną madroscz sẏedza | czą ẏ odpoczẏwaẏaczą wposrothkv sercza swe | go wpodobẏenstvẏe mẏlosnẏm a na ẏe lonẏe | szedzala dvsza slvgẏ boszego wroskoszẏ nẏe | bẏeskẏe ktorasz kv bokv boskẏemv bẏla sklo | nẏona przyasnẏe ẏ mẏlẏe rąkoma boskẏmẏ | byla oblapẏona ẏtesz kv serczv boskẏemv przẏ | czysnona a takosz leszala dvsza ẏego blogoslavẏo | na semglala a wpoẏona mẏlosczẏą poth reko | ma mẏlosnego boga swego ẏ pana laskawego. |

O szvkanẏv poczeszenẏa boskego cap. VII

Slvga boszẏ przypravẏl sobẏe nẏeẏakẏe naczj | nẏe kv vdraczenẏv czala swego a bedacz w ta | kove bolosczẏ przẏdalo szẏe ẏedne

noczÿ nadzenÿ | anÿolow swÿethÿch ÿsze mÿal vÿdzenÿe ÿ szlÿ | szal spÿevanÿe anÿelskÿe ÿ slothkÿe gloszÿ nÿe | bÿeskÿe a stego szÿe ÿal mÿecz tak dobrze ÿsze wsÿth | kÿe swey boleszÿ przepamÿetal ÿ rzekl ÿeden | anÿol do nÿego ÿako thÿ rad slvchasz od nas spÿvenÿa | *(28)* wÿeczneÿ chvalÿ takÿesz mÿ tesz bardzo | radzy slvchamÿ od czebÿe spÿevanÿa o wÿeczne | madrosczÿ a vÿecz ÿszecz to spÿevanÿe ÿesth | kthore teras tobÿe spÿevamÿ to spÿevanÿe kto | re wsÿczÿ wÿbranÿ mÿlÿ swÿeczÿ wdzÿen sa | dnÿ veselÿe bedam spÿevacz gdÿ ÿvsz varząm | ÿsze (w) weselv ÿ wradosczÿ nawÿekÿ trwaÿaczÿ | vmocznÿeny bedą atakosz wtho swÿatho anÿel | skÿe wÿelÿe godzÿn strawÿl w rosmÿslanÿv | ÿch wesela gdÿ szÿe przÿblÿsalo ku dnÿv nath | swÿthanÿm przÿsedl do nÿego mlodzenÿecz po | dobnÿ themvas anÿolovÿ kthorÿ snÿm mowÿl | ÿako theras powÿadano tensze mlodzenÿecz bÿl | ÿakobÿ gracz nÿebÿeskÿ do nÿego od boga poslanÿ | a sthÿm graczem nÿebÿeskÿm przÿslo wÿelÿe mlo | dzenczov ÿemv podobnÿch wobÿczaÿach ÿ w posta | wÿe telko ÿeden snÿch bÿl vjeczszÿe dosthoÿnosczÿ | ÿakobÿ kxązą nÿebÿeskÿe ten sze anÿol przÿstapÿl | knÿemv weselÿe ÿ rzekl dla tegocz nas bog snÿe | ba doczebÿe seslal ÿscbÿszmÿcze twoÿe bolÿesczÿ pocze | szÿlÿ weselem nÿebÿeskÿm ÿvsz teras przepamÿe | taÿ bolesczÿ tweÿ a pomosz ną towarzystwa | ÿ mvszÿl sznÿmÿ tanczem nÿebÿeskÿm tanczowacz | *(29)* Czągnęlÿ slvgą bozego zaręką dothanczą | a ono kxaze anÿelskÿe poczal slothko spÿwacz | oną vcesznią pÿosnką odzeÿczÿnstwÿe pana | Jesvsowÿm *In dulci iubilo* etc. a slvga boszÿ | szlÿszacz tako brzmÿacz wÿch glosze naswÿcz | sze ÿmÿe Jesvs thako wÿelce bÿl wueselon | w serczv swoÿm ÿze zapamÿetal abÿ kÿedy ktho | rą bolescz czÿerpÿal gladal swÿelką radosczą | ÿako angÿelÿ skakalÿ skokÿ wÿsokÿmÿ bespÿecz | nÿmÿ a szpÿevag ÿ gracz nÿebÿeskÿ mÿal | thanÿecz dobrze rzadzycz bowÿem są spÿevanÿe | szaczynal a onÿ wszÿczÿ spÿewalÿ a then czo sza | czÿnal powtharzal *repeticia* potrzÿkrocz, *Ergo* | *merito* etc. a thako spÿevaÿacz thanÿczovalÿ we | solÿm serczem, alÿe thakovÿ thanÿecz nÿebÿl- | czÿ obyczaÿem thanczv szvatha thego thakowego | ÿ themv podobnego poczeszenÿa mÿal wÿelje. Wtÿch | sze lÿeczech gdÿ czeskÿe bolÿesczÿ ÿ przesladowanÿa | mÿewal astad mÿeval vlszenÿe ÿ poczeszenÿe ÿsze | mu bÿlo mÿlo czÿerpÿecz Jeden czlowÿek swÿą | thÿ bedacz wzachwÿczenÿv wtenczasz gdÿ mÿal | msą tento oczecz wÿelÿebnÿ wÿdzal go bÿcz okra | szonÿm ÿasną mÿelosczÿą ÿ wÿdzal tesz ÿsze laska | bosza stąpowala znÿeba w duszą ÿego tak ÿsze | *(30)* sze przes laską ÿedną rzecz stal sbogÿem | ÿ wÿdzal ÿsze barzo wÿelÿe pÿaknÿch dzÿa | tek stanelo okolo slvgÿ boszego ÿ okolo oltarza | sgoraÿaczÿmÿ swÿeczamÿ a ÿeden podrugÿm | roszÿrzÿwszÿ recze oblapÿalÿ gÿ kasdÿ w osobnos- | czÿ ÿako mogl namÿelÿe przÿczÿskaÿacz go ku | serczą swoÿm a dzÿwjacz szÿe themv then na | bosnÿ clovÿek kthorÿ tho wÿdzal ÿal pÿtacz | tÿch pacholÿąt czobÿ szacz bÿlÿ abo czobÿ czÿnÿlÿ | odpovÿedzalÿ mÿszmÿ szą thowarzÿsze wa | szÿ wchvalÿe ÿ weselÿv wÿecznego blogoslawÿej | sthwa mÿeszkamÿ przyvasz a streszemÿ vas

na | welenkný czas rzekl tensze clowýek swýethý ktho | rý tho výdzenýe mýal, moý mýlý angelý | ý czo sze tho snamýenvýe ýsze thego oýcza mýelo | snýe oblapýaczýe othpowýedzelý angelý ýesth | ną tako serdecznýe mýl ýsze wýelýe sprawý | okolo nýego mamý a wýecz ýsze bog dzýwý nýe | wýmowne sprawýa w duszý ýego dokthorą kolýe | rzecz boga proszý wsýthko otrzýma nýczego mu | nýeodmowý. |

O nýektorych wýdzenýach ktore o | czecz wýelebný Amandus mýewal wsachv | icenýv cap. VIII. |

(31) W tých czaszjech mýal wýelýe wydzenýa o przý | slých ý skrýtých rzeczach ý dal mv bog czvýną | wýadomoscz ýako wýelýe mogl ogarnacz ýako | ýesth wnýebýe wpýklýe ý wczýsczv býl mv to | zwýczaý ýzeszemv vkasovalo wýelýe dvsz lvdzj | zmarlých a odpowýadalýmv ýako sze mýalý nao | ným szwýecze sktore przýczýný meką saslvszýlý | a czým ým moszono smak pomocz, Itesz mv nýektho | re dvsze powýadalý ýaką zaplathą w nýebýe | wznacz mýalý czaszv ýednego vkasalamv szýe | dvsza ýedna wýelebnego mýstrza eckartha ý | tesz ýednego bratha swýethego dvsza ýmýenýem | Jana wodza albo hetmana strozbarskýego [1]). Dusza | tego mýstrza przerzeczonego powýedzala mvýze | przespýecznýe panv bogv przýlaczona býla dwv | rzeczv szadal slvga boszý výedzecz oteý dvsze | ýedną ýszebýmv powýedzala ýakobý czý lvdzýe | przeth bogýem stalý ktorzýbý presz wselknego falszv | pravdý a sprawyedlýwosczj radzý nasladowalý od- | powýedzala dvsza kto mnýema ýszebý nýeczo są | oth szýebýe mýal abo mogl vczýnýcz thakový nýemo | szé nasladowacz prawdý Jal pýthacz dalýe rzekacz | a czosz bý dalýe thakový czlowýek mýal czýnýcz | *(32)* Rzekla dvsza masze tako bogv poddacz ýszebý wsýt | ko czokolwýek naý przýdze nýe odstworzenýa alýe | od boga stworzýczela swego przeýmowal abý tes | szam szýebýe w czýche czýerplivosczý postanowýl | naprzeczýwko wszýthkým lvdzýam przeczýw so | býe namýethným powstawaýaczým ýako wýlczý | drapýeszný. Dvsza thego drvgýego bratha Jana w | kasala mvsze tes ona roskosna czvdnoscz ktora dv | szą dvsza ýego oswýeczona ý wýasnona býla teý | dvsze proszýl ýzebýmv obýawýecz dala na tho oczbý | ýe pýthal. Pýthal kthorabý rzecz czlowýekový bý | la nacesza ý nabolýesnýeýsza a wsakosz naposzý | tecznýeýsza rzekla dvsza ýsze nýcz cýeszego bolýe | snýeýszego a clowýekowý poszýtecznego nýeýest ýe | dno gdý czlowýek nýekýedý naczasz bedze tak | vdraczoný ýako bý býl od boga opvsczoný a wsakosz | sze wtým bogv czýerplýwýe poddava ý ýakobý bo | ga dla boga opvsczý czýerpý. Pothým tesz drvgego | czaszv vkasala szýemv dvsza ýego wlasnego oý | cza ktorý býl czlowýekýem swýethým tego badzo | wýelkým okrvthným a zalosným abolýesným ognýv | czýscovým ý powýedzal mv czým thą saslvszýl me | ke ý czým bý mv mogl pomocz

[1]) Ze Strasburga.

zonych mak a gdy *(33)* szye do pana boga thako przyczynyal za dvsze oy | cza swego a yako mv szye szasze vkasala powye | dayacz ysze smak yvsz byla wybawyona tesz ye | go myela mathka dobra swyetha kthorey dv | sza czalem y serczem zaszyvotha yey bog wsze- | chmoczny wyelkye dzywy czynyl vkasza | lasze mv opowyadayacz y vkaszvyacz mv wyel | ką swoyą odplathe kthorą wsyela od boga sza | vczynky swe dobre swyethe cznotlyve atakosz | bardzo wyelye wydzenya myewal o ynszych | dvszach rozmaythych sktorego vydzenya myal | poczeche y pothcwyerdzenye w szywocze dobrym | kthory wyodl. |

Jaky rzad y obyczay myal slvgawyecz | ney madrosczy Amandvs gdy szedl do | stola cap. IX. |

Gdy myal syecz sastol pyerve pokleknal w bo | skym mylym wnatrzym rosmyslanyu sercza | swego presth wyeczną madrosczą y proszyl wsdzeczne yszeby snym raczyla yscz | do stola y snym obyadwacz y yal mowycz thy | slowa O nasloczszy Jesu kryste szadam y | *(34)* prosze cze swyelkye szadzy sercza mego yako mye | duchownye karmysz y szebymy tesz dzysza vszj | czyl oblyczenosczy swoye navydzenye a gdy | yvsz szadl zastol thedy goscza myelosnego dvsze | swey poszadzyl preth sobą dvchownye dlya | thego yszeby nay vstavyczny wsglat myal a tak | pogladal na vczesnego gosczaj swego laskawye Nye | kyedy sze sklanyal kv bokv sercza yego a zako | szdą potrawą kthorą przedeny postawyono pod | nyosl myske kv gospodarzewy nyebyeskyemv | yszebmyv swym swyethym przeszegnanym raczly | przeszegnacz a zwyelkye przyasnye movyl cze | sthokrocz ach slyachethny bosze yecz yvsz semnąm | panye moy laskavy racz pyervej przeszegnacz a | pothym yecz slvgąm twoym thakove przyasne slo | wa wkasowal kv wyeczne madrosczy swyelkye | serdecznej mylosczy gdy yvsz myal pycz thedy kvbek | spyczem podnyosz podavayacz pyerve wyeczne | madrosczy yszeby raczyla pycz myal tho swyczayv | ysze przy stolye telko pyącz krocz pyal smylosczy | ran pana swego mylosnego alye ysze krew y voda | ssercza boskyego plynela thwyema trvmkoma pyl yeden trvnek thelko vstha rozmoczyl w mylosczy | *(35)* sercza namylosnyeyszego pana Jesvsza naslothszego | y tesz w mylosczy dochov navyszych Serafinow | dla thego ysze byych nagoratszą myloscz serczv | yego byla vdzelona y wlana tes potrava kto | rą baczyl yszebymv skodzycz myla pyrwy | yakoby rosmoczyl w serczv zranonym mylo | snyka swego zwyarą moczną yzebymv tho | nycz' skodzycz nyemoglo Tesz oczecz swyethy | osoblyvy smak myal wowoczv a navyeczszy | yablek alye mv thego nyechcal pan bog dopu | czycz czaszu yednego myal thakove vydzenye | vydzalo mv sze yako by mv ktho dal yapko a | rzekl na wyeczny tocz yesth wscym thy lvbo | sczy y smakv szvkasz rzek nyeyesth thak | wsythka lyvboscz y roskosz moya yest wyeczne | madrosczy on sa sze kthory mv ono yaplko podal | rzekl nyepravdy mowysz wouo-

czv wẏecze lvbo | sczẏ ẏ smakẏ szvkasz nẏzlẏbẏ mẏal oczecz wẏe |
lẏebnẏ slẏszecz to ẏal sze thego bardzo sromacz szą | w sobẏe asze
presz czale dwẏe lẏeczẏe nẏgdẏ | szadnego owoczv nẏekostoval gdẏ
ẏvsz dwẏe lẏe | cze wẏmẏnelẏ sczeskẏm ẏego vdreczenẏm ẏ vstrzẏ |
manẏm a rokv trzeczego tak sze bẏl ovocz nẏe | srodzẏl | (36) asze
wẏch konvencze zadnego sze ẏm ovoczv nẏe | dosthalo a on sza-
dneẏ oszobnoszczẏ owoczv przẏ stolẏe | nẏechczal mẏecz ẏal proszẏcz
pana boga wszechmo | gaczego ẏeszlẏ bẏ tho bẏla wolẏa ẏego ẏsze
by owocz | mẏal ẏescz abẏ wszẏthek ẏch konvent owoczę | raczẏl
opdarzẏcz stalo sze tho ẏsze naszaẏvtrz sko | ro dzẏen przysla per-
sona meszna ẏedna ẏ przẏnẏo | sla ẏch konventhovẏ dobrą cząsc no-
wẏch pẏenẏe | dzẏ a nẏechczala odnẏcz alẏeszbẏ vszedẏ szvkano |
nowẏch lathoszẏch ẏablek a kvpẏono ẏch sa onẏ | pẏenẏadze ẏ sthalo
szẏe thak ẏze przes dlvgẏ | czasz wszẏtczẏ w onẏm klasthorze do-
szẏcz ẏablek | mẏelẏ a takosz poszẏwal onego owoczv zwẏlkam |
zwẏelką wdzecznosczẏą a gdẏ ẏathl wẏelkẏe japl | ko na cztherzẏ
cząsczẏ roskroẏl trzẏ czesczẏ | ẏadl ẏablka w ẏmẏe troẏcze swẏethe
czvarthą | czasthke ẏathl na pamẏathkę theẏ mẏelosczẏ wkto | re
mathka krolẏa nẏebẏeskẏego dzeczẏathkv swe | mv svptẏlnemv panv
Jesvszowẏ ẏablvska podawa | la ẏescz a the czasthke ẏad nẏeokra-
waną dlẏa | tego ẏsze tesz dzathkẏ pospolẏcze thak ẏablv | szka ẏa-
daẏą nẏeokravane a odednẏa oth naro | dzenẏa boszego presz dlvgẏ
czasz nẏeẏadl te | cwarthe czastkẏ bowẏem w rosmẏslanẏv swoẏm |
(37) chczal czwẏarthe czasthkẏ stradacz ẏ podal ẏą mat | czeẏ bosze
ẏ sze bẏ ẏą szẏnaczkowẏ swemu na | mẏelszemv dala gdẏ szẏe cza-
szem przẏdalo ẏze | sprethkosczẏ bes vrzadv przeszeczonego ẏadl abo |
pẏl sromal sze thego bardzo przeth swoẏm gosczem | vtczẏvẏm wẏe-
czną madrosczẏą ẏ vsthawẏal zatho | sobẏe pokvthe tesz czaszv ẏed-
nego zẏnszego mẏa | stha przẏachal do nẏego czlowẏek dobrẏ po-
wẏa | daẏacz mv ẏze gdẏ mẏal nẏeẏakej vẏdzenẏe od | boga rzekl
pan bog do nẏego chczeslẏ mẏecz rza | dne szedzenẏe v stola ẏcz do
slvgẏ mego | a kasz mv sobẏe powẏedzecz wszẏthek rzad | ẏ obẏczaẏ
kthory mẏewa vstola. |

yakẏm obẏczaẏem obchodzẏl dzeẏen | latha novego cap. X. |

Wtẏm mẏescze wszemẏ swabskẏe gdze oczecz | vẏelẏebnẏ mẏe-
skal ẏ rodem bẏl takovẏ obẏczaj | bẏl ẏ wẏnszẏch szemẏach ẏesth
ẏsze wdzẏen no | vego latha wedlvg glvposczẏ swẏatha thego mlo |
dzẏenczẏ chodzą w noczẏ skladaẏacz pẏesnẏ | dworne ẏ slowa przẏ-
asne spẏevaẏą ẏe roz | maẏthẏm dwornẏm obẏczaẏem dla thego ẏze |
bẏ gẏm ẏch mẏelosnẏcze wẏeczej dawalẏ. | (38) Slẏsacz slvga boszẏ
thakove dworne spẏewanẏe | swẏatha thego teẏze noczẏ pobvdzẏlo
sze bardzo | sercze ẏego kv mẏlosczẏ boskẏe tako ẏsze nathẏch |
mẏasth wstal ẏ szedl kv mẏlosnẏczẏ swoẏeẏ wẏe | czne madrosczẏ
ẏ proszẏl od nẏeẏ darv lẏatha nove | go a wsthawszẏ rano przede-
dnẏem szed prezth obras | panẏ Marẏe kthora sẏna swego napẏeknẏeszą

wẏe | czną madroscz na lonẏe swẏm trzẏmala ẏ kv ser | czv swemv przẏtvlala pokląknąwszẏ ẏal spẏe | vacz czẏchẏm slothkẏm glosem dvsze swoẏe na | pẏerweẏ madcze pana Jesvszove ẏedną se | quenćią ẏ szebẏmv raczẏla dozwolẏcz otrzẏmacz wẏa | nek od sẏna swego namẏelszego a ẏeszlẏbẏ nẏe | vmẏal ẏszebẏ go wpsomogla ẏ sanẏm sze przẏczẏnẏ | la a tako w naboszenstwẏe bẏwal sapaloń ẏsze thak | obphẏczej plakal aze mv lzẏ oblalẏ wsẏczko oblẏcze ẏe | go wẏspẏevawszẏ tą pẏosznką panẏe Marẏe obro | czẏl sze kv serdeczne mẏloszẏ mẏeley swoẏeẏ ma | droszẏ vẏeczne ẏ vklonẏl sze ẏe nẏsko aze do nog | ẏe posdrawẏaẏacz ẏą znaglebszego grunthv ser | cza swego ẏal ẏam wẏchwalẏacz wẏeẏ czudno | sczẏ wslachethnosczẏ w cznothach wsuptelnosczẏ | swolẏenstwẏe vẏeczneẏ czcẏ ẏ dostoẏnosczẏ snavẏecz | sze slẏcznosczẏ nad wsẏthkẏe pannẏ czudne tego | (39) swẏatha a thakowe wẏchalẏenẏe czẏnẏl spẏewa | nẏm wẏpowẏadanẏm mẏslamẏ ẏ zadzą goraczą | ẏako nalẏepẏe mogl a zadal ẏszebẏ obẏczaẏem | duchownẏm vprzedzẏczelẏem bẏl wsẏthkẏch | mẏlosnẏkow ẏ sercz mẏlosnẏch ẏ tesz przothkẏem | wszẏczkẏch mẏlosnẏch mẏslẏ slow ẏ smẏslow dla | thego ẏzebẏ nadostoẏnẏeẏsza od nẏedostoẏnego slugẏ | swego mogla bẏcz dostatecznẏe chvalona pothẏm | wszẏczkẏm rzekl ach ẏedẏna mẏelosczẏ tysz ẏesth moẏ | vesolẏ dzẏen wẏelkonocznẏ mego sercza maẏova | roskosz ẏ mẏla godzẏna moẏa tẏsz ẏesth mẏloscz ser | cza mego mlodego sama ẏedẏna dlẏa kthorem | wsgardzẏl wsẏczkẏe ceszne mẏlosczẏ swẏatha | tego raczys ẏusz serdecznẏ mẏlẏ panẏe ten wsg | lath mẏecz ẏszebych dzẏs mogl wẏanek od cze | bẏe otrzẏmacz ach sczodre sercze pana mego racz | tho vczẏnẏcz scznothẏ twoẏeẏ boskẏeẏ ẏ sprzẏrodze | nẏa dobroczẏ twoẏeẏ nẏedaẏsze mẏ dzẏsza thego | lata novege od czebẏe prosno othnẏcz Eẏa ẏakosz | bẏ tho mẏalo przẏsluchacz thobẏe naslothsza slothko | sczẏ pamẏetaẏ ẏze twoẏ mẏlẏ sluga ẏeden othobje | powẏada ẏze w tobẏe nẏemasz nẏeẏesth, ẏedno | tẏlko ẏesth. (40) A przesto serdeczna myloszẏ moẏa racz mẏ ẏusz dzẏc | podacz mẏlosnẏ vẏenẏecz twego nẏebẏeskẏego | podarzenẏa a ẏako glupẏm mẏlosnẏkom swẏa | tha thego czesnẏ wẏenẏecz bedze dan tako thesz | dzẏsza tego latha novego dvszẏ moẏeẏ oszoblẏva | laska albo nova ẏasnocz zanowe lẏatho thvoẏe | czvdne rąkẏ boskẏe mvszẏ bẏcz dana moẏa wẏer | na slachethna wẏeczna madrosczẏ thakẏeẏ thẏm | równe proszbẏ czẏnẏl a nẏgdẏ nẏeodszedl | ẏszebẏ nẏeotrzẏmal czego proszẏl. |

O slowẏech sursum corda cap. XI. |

Caszv ẏednego pẏthano oẏcza wẏelebnego a | mandusa kthorẏ bẏ vmẏsl bẏl naboszensthva ẏego | gdẏbẏ msą spẏeval bocẏem thẏ slova sursvm corda | szą wsdẏchaẏacze wsgore kv bogv wsẏczkẏe sercza | thẏ slowa gdẏ ẏe vemsẏ spẏeval zwẏelkẏe gora | cze zadzẏ thako wsdzecnẏe wẏchodzẏlẏ zust ẏego | ẏze czẏ lvdze ktorzẏ go slvchalẏ spẏevaẏacz oszo | blẏve naboszenstwo stego wszelẏ nathakove pẏta-

nẏe | odpovẏedzal oczecz swẏethẏ slowẏ slothkẏmẏ ẏ | rzekl gdẏmkolwẏek tẏ chvalẏebne slowa sursum | corda spẏeval vemszẏ swẏethe tedẏ mẏsze po | spolẏcze przẏgadzalo ẏsze szẏe dvsza moẏa ẏ sercze | (*41*) rosplẏwalo wẏelką rzewlẏwosczą ẏ zadzą bo | ską kthora goracza szadza teẏ godzẏnẏ sercze moẏe semnẏe wẏjelą abowẏem pospolẏcze vemnje | powstal troẏakẏ wẏsokẏ vmẏsl nẏekẏedẏ ẏeden | a nẏekẏdẏ dwa a czaszem ẏ wsẏczkẏe trzẏ przes | ktorem bẏl prąthko wczagnẏon w boga a przes | mẏe wsẏthko stworzenẏe Pẏrwszẏ vmẏsl | wemnẏe swẏeczaczẏ bẏl czẏ ten napẏrwe wza | lem presz wnetrzne oczẏ moẏe szam sẏebẏe | zevsẏczkẏm czem ẏest wedlvg dvsze czala ẏ | wszẏczkẏch szẏl moẏch ẏ postawẏlem okolo szẏe | bẏe wsẏczko stworzenẏe ktore bog stworzẏl | w nẏebẏe ẏ naszemẏ ẏ w elementach kaszde sthvo | rzenẏe gẏmẏenẏom wlasnẏm osobnẏm ẏako pta | kẏ powẏetrzne zvẏrzetha lesne rẏbẏ morskẏe | zola ẏ trava zemẏa ẏ tesz pẏaszek nẏeslẏczony | w morzv ẏ wsẏczkẏ malvkẏe proskẏ kthore w pro | mẏenẏu slonecznẏm bẏwaẏą wẏdane wsẏtkẏ | kroplẏe wod ktore zroszẏ snẏegv albo sdesczv pa | daẏą ẏ padacz bedą a tako zwnatrznego pobv | dzenẏa sercza mego kaszde stworzenẏe bẏlo ẏako | strvna napyetha a slothko dobrze brzmẏacza strv | na vẏgravaẏacza podnẏeszonego vmẏslv chwala | (*42*) mẏlosnemv slachetnemv bogv od koncza do koncza | a tako obẏczaẏem wẏelkẏe zadzẏ roszerzẏlẏ sze | recze dvsze moẏeẏ naprzeczẏwko lẏsbẏe nẏeslẏ | chane wsẏczkẏego stworzenẏa thẏm vmẏslem | ẏz bẏch wsẏthkẏe owoczne vczẏnẏl ẏ wsbvdzẏl | sercza ẏch kv chvalẏenẏv boga serczem podnẏe | szonẏm rownẏm obẏczaẏem ẏako veszolẏ ochotnẏe | spẏevaẏaczẏ spẏevak szobą spẏevaẏaczẏ thova | rzẏsze pobvdza kv spewanẏv weszolemv drvgj | wmẏsl tego slowka sursum corda wzalem przed | sze w mẏslach moẏch sercze moẏe ẏ sercza wsẏt | hkẏch lvdzẏ ẏ rosmẏslalem czo saveszelẏą lvbosczj | roskoszẏ, mẏlosczẏ, pokoẏu, thakowẏ poszẏuaẏą kto | rzẏ swe secza samemv panv bogv telko dadzą | ẏ zaszẏem sobẏe rozmẏslal czo zaskoda smąthek ẏ | szalosez nẏepokoẏ mẏlosez tego swẏatha przẏnoszẏ | mẏlosnẏkom swoẏm obaczaẏacz tho w wẏelkẏe za | dzẏ wolalem do sercza mego ẏ do szercz wsẏth | kẏch thakowẏch gdzẏe kolwẏe bẏlẏ powsyczkẏm | swẏecze rzekacz podnẏesczeszẏe sercza prosne | slẏenẏstwa zywotha prosnvẏaczego podnẏescze | szẏe ẏvsz zvpelnẏm nawroczenẏm kv mẏe | losnemv bogv trzeczẏ vmẏsl tego slowka sursum | corda ẏszem wolal kv serczą wsẏchkẏch przẏ | ẏasnẏch dobrowolnẏch lvdzẏ a wszakosz bladza | czẏch | (*43*) samẏch wsobẏe tako ẏsze anẏ | boga anẏ szadnego stworzenẏa nẏemaẏą abowẏem sercza | ẏch wedlvg czaszv ẏ tham ẏ są rosproszonẏ szą | thẏ czom wolal ẏtesz są ẏzebẏszmẏ | szẏebẏe szapamẏethavszẏ svpelnẏe sze odwro | czẏlẏ od wszẏthkẏego stworzenẏa athakovj bẏl | vmẏsl ẏego gdy spẏeval thẏ slowa sursum corda. |

yako obchodzyl swyetho panny Marye | Gromnycze cap. XII. |

Trzy dny przed dnyem panny Marye grom | lycz slvga wyeczne madroszczy Amandus presz na | boszenstwo modlythw gothowal gromlycze dvcho | wną pannye Marye | ktorasz gromlycza sznvroma byla obynyona | pyrwszy snvr byl secz nyedzolcze nyebyskye [1]) drugy rospamyethanye yey glebokye | pokory trzeczy snvur byl yey czcy maczerynskye | kthore trzy cnothy panna myala naszwyecza | nath wsyczkye lvdzye nadoskonalsze a thakosz | na pamyathke thych przerzeczonych trzech cnoth | gotvyacz takową gromlyczą dvchowną mavyal | przesz trzy dny na koszdy dzyen trzy *magny* | *ficat* gdy dzyen gromlyczny przysedl szedl | slvga boszy przeth wyelky oltarz atamosz ocze | kaval | *(44)* w naboszenstwye rosmyslyanya swego szednye dzolky nyebyeskye [2]) aszeby przyszla skarbem swoym | nyebyeskym a gdy sze yvsz przyblyszala kv wro | thvm myastha byeszacz slvga boszy w szadzy ser | cza swego vprzedzyl wszyczkye y przybyeszal | przeth panną namyloszczywszą Marią s goraczym | zapalyenym wszyczkych szercz boga mylnyczych | zasze yey szabyeszal navlyczy proszacz yey yszeby | chvylye posthala sonym ognystym promyenyem szy | nem boszym ktorego nyosla azeby yey nyeczo wy | spyeval a thakosz poczal y spyeval | gloszem czychym dvchownym tą to prozą *Imolata* | yako namyelyey mogl a klanyal sze yey sgrvnthv | sercza swego gdy spyeval thy slowa O b e n i g n a o b e | n y g n a proszacz ye yzeby sczodrą laską y dobrocz | swoyą vkaszala grzesznemv slvcze swemv a thak | wstawsy szedl zanyam s gromlyczą swoyą dvcho | wną wtey szadzy yzeby plomyenyewy gorączemv | yasnoszczy boskye w dvszy yego nygdy nyedala za | gasnacz potym przystapyl dvchownye kv rzeszey | wsyczkych sercz boga mylvyaczych y zaspyewal | *Adorna talamum tuum rex* napomynayacz ye yze | by zbawyczela mylosnye przyely a z zadzey gora | czey mathką yego wdzecznye przyvytaly a takosz | panską matke prowadzyl sweszelyem spyevanym | *(45)* chvaly aze do koszczola gdy przysla w zadzy sercza | swego wystapyl przet nye nys vesla w koszczol | anysly ye Symeon blogoslawyl y pokleknal prze | dnyą oczy y recze swe podnyosl wsgore proszacz | yey yzeby mv dzeczey swe namyelsze vkazala a | poczalowacz mv go doswolyla a gdy mv go laskavye | wszecznye podala roszyzyl recze swey na wszycz | ky koncze y szyrokoszczy swjatha przyvythal y o | blapyl mylego dvsze swey yedney godzyny tyszacz | rasow ogladowal pylnye yego czvdne przyasne oczkj | yego malvnthkye raczky czalowal yego wdzeczne | svptylne vsthka atak wsythky dzeczynne czlonky | pana nyebyeskyego oglądavszy podnyosl oczy svo | ye w nyebo y yal wolacz zdzywv wyelkyego | w serczv swoym ysze ten | kthory nyebem rzadzy tako maly yesth na szemy |

[1]) *Primus erat in honorem integerrime virginitatis.*
[2]) *Inibi in sua meditatione sacrosanctam praestolabatur puerperam.*

tak czvdnÿ w nÿebÿe a tako dzeczÿnnÿ na szemÿ | a thakosz sze sthÿm obÿeral ÿako mv pan bog | dal spÿevanÿm placzem nabosznÿm ÿ ÿnszÿmÿ ro | smaÿthÿmÿ obÿczaÿmÿ nabozensthva a potÿm go za | sze podal mathce ÿegọ ÿ chodzÿl snÿą azesze sze | wszÿczko dokonalo. |

ÿako sÿę rzadzÿl czaszv mÿesopvstnego | cap. XIII. |

(*46*) W sobothe mÿesopvstną gdÿ alÿeluÿa zawÿeszaÿą | a lÿvdze glvpÿ swÿata tego poczynaÿą swe rospv | sthÿ slvga vÿeczne madrosczÿ amandus poczal tesz | w serczv swoÿm sgromadzacz nÿebÿeskÿe mÿe | sopvsthÿ ktore tako poczal napÿerveÿ ÿal rosmÿ | slacz wÿelką skode krothkÿe lvbosczÿ ÿ roskoszÿ | tÿch czesnÿch mÿesopvsth bowÿem nÿekthorzÿ | zakrothką mÿelosez swÿata tego dlvgą zalosez otrzj | mavaÿą a zathÿm mowÿl psalm *Miserere mej* | *Deus* etc. [1]) Panv bogv naczecz nachvale zawszÿcz | kÿe grzechÿ ÿ nÿepoczÿvosczÿ ktore sze mv dze | ÿą takowÿch czasow rospvstnÿch a tÿ czesne | mÿesopvsthÿ zwal ÿe kmÿecze mÿesopvstÿ bowÿem | o lÿepszÿch nÿewÿedzą drvgÿe mÿesopvsthÿ slvgj | boszego bÿlÿcz rozmyslÿanÿe krothochvÿlÿe ÿ | ÿger vÿecznosczÿ ÿako pan bog swÿmÿ vÿbra | nÿmÿ przÿaczelmÿ ÿ ÿecze bedaczÿmÿ wthÿm | czÿelÿe smÿertelnÿm presz nÿebÿeskÿe poczeszenÿe | ÿgrą ÿ smÿechÿ krothochvÿlÿą ma ÿ czesÿlsze | panem bogÿem w rosmÿslanÿv swoÿm ÿako pan | bóg ÿemv raczÿl dacz zwÿelką wsdzÿecznoszczą | ÿ mÿal sze dobrze smÿlÿm bogÿem wszechmoga | czÿm wthÿch ze czaszÿech dostaly szÿe mv mÿe (*47*) sopvsthÿ dvchowne od pana boga w obÿczaÿv tha | kÿm przÿdalo sze ÿze wdzÿen mÿesopvstnÿ | przeth completam szed do ÿsbethkÿ czepleÿ abÿ | sze vgrzal bowÿem mv bardzo bÿlo zÿmno a ÿecze | szÿe mv bardzÿ chczalo ÿescz a wsakosz tho wsÿth | ko nÿebÿlo mv tak czesko ÿako pragnÿenÿe kto | re czerpÿal gdÿ thamo wÿdzal mÿąszo ÿedzacz | a vÿno dobre pÿacz a on tesz bardzo bÿl pragna | czy ÿ laknaczÿ porvszÿl szÿe lvthosczą przÿro | dzoną szą nath sobą [2]) wnątrzną natÿchmÿatsth | vÿszedl wsdÿchaÿacz sglebokosczÿ sercza swego | teÿsze noczÿ mÿal thakove vÿdzenÿe. | Wÿdzalo mvsze ÿako bÿl w oneÿ yzbethcze wtkore | bÿl zwÿeczora ÿ wslÿszal spÿevanÿe veszole | przeth ÿsbą a gloszÿ tako slothko brzmalÿ na po | wÿetrzv yze tesz szadnemv slothkÿemv vÿgÿ | grawanÿv [3]) na lvthnÿ nÿemosze bÿcz przyrownano | a tho spÿevanÿe nÿeÿako bÿlo podobno ÿako gdj | bÿ szaczek odvnnascze lath spÿeval szą slvga vÿe | czne madrosczÿ sapamÿetavszÿ pokarmv cze | lÿesnego vÿchÿlÿl sze kv slvchanÿv onego | gloszv slothkÿego ÿ rzekl zwÿelkÿe zadzÿ | sercza swego ÿ czo tho spÿeva tako vczesnÿe | (*48*) nÿgdÿm na thÿm swÿecze nÿeslÿchal tak sloth | kÿego spÿevanÿa odpowÿedzal mv czvdnÿ ocho | thnÿ mlodzenÿecz ktorÿ tamo stal rzekacz wÿecz | ÿsze tento spÿevak tobÿe spÿewa ÿ thobÿe kwilÿ | tÿ pÿosnkÿ przÿspÿewuÿe odpowÿedzal slvga | boszÿ O nÿe-

---

[1]) Psalm 50, 1. [2]) sam nad sobą. [3]) wyigrawaniu.

chay mye blogoslawy pan bog ah mlo | dzencze nyebyesky kasz mv yescze vyesse spye | vacz a takosz glosno spyewal asze glos yego | grzmyal pod obloky napowyetrzv y wyspyewal | czale trzy pyesny nyebyeskye a tensze mlodze | nyecz ktory mv spyewal napowyetrzv przy | sedl do nyego do okyenka ony ysdby y po | dal slvdze bosszemv czvdną swyeyzą lyathorosl | na ktorey bylo pelno owoczv czyrwonego ya | goth doszzenalych wyelkych czyrwonych a on | mlodzenyecz ktory nye spyewal telko podlye | nyego stal wzal one lyathorosl od onego spye | vaka y dal yą slvcze boszemv rzekacz ogla- | day towarzyszv y braczyskv nasz w mylym bodze | oto ten owocz czyerwony poslal tobye twoy przy | aczel pan nyebyesky spyewak twoy roskoszny | syn boga oycza nyebyeskyego ktoryoz theras spye | val O yako cze bardzo mylvye slysacz to | *(49)* slvga boszy zapalyl sze wyelką myloszczą | kv myelemv bogv asze byl czeruon na obly | czv swoym swyelkyego veselya y radosczj | y wzyal one lyathorosez y on koszyk zya | godamy wezdyecznye y rzekl: | Eya blogo serczv memv tocz my myl then | dar od tego wezdyecznego nyebyeskyego spye | vaka stego podarzenya ma sze nawyeky ve | selycz dvsza y serczе moye y rzekl do one | go mlodzyencza ktory mv dal ten dar y | do drugych ryczerzov y panyath nyebyeskych | ktorych thą vyelye bylo: ach moy myly | przyaczelye azas nyeslvsno yzebych ya my | lowal takove roskosne pannye nyebyeskye | mnye spyevayacze zapravde slvsznyego mą | mylovacz a czo bych wyedzal yzeby byla vo | lya yego tobych sawsdy chcal czynycz a obro | czywszy szye kv mlodzyenczowy przerzeczo | nemv rzek, povyecz my myly mlodzyen | cze y prawdę rzekl, pravde mowysz spra | vem gy masz mylovacz abowyem cze vyeczy | vmyloval y vtczyl nad ynsze lvdze aprzes | to go tesz saszye mylny bardzo apowyadą | czy ysze oth tych myast mvszysz wyeczey | *(50)* czerpyecz nysz ynszy lvdze a przesto gotuisze | slvga boszy rzekl ach tocz sewszyczkyego sercza | rad vczynye telko cze prosze aby mye wspo | mogl yzebych go mogl vydzyecz a podzekowacz mv | stego czvdnego darv rzekl mlodzenyecz pocz do | okna a wezrzy sedl othworzyl okno y vzrzal | przeth oknem stoyacz zaczka nasvptelnyesze | go napyeknyeyszego ktorego rownya czvdno | sczy zadne oczy lvdzkye nyewydzaly slvga | boszy chczajal sie okyenkyem vyczysnacz do | nyego alye myely zaczek pan Jesvs obroczywszy | szye do nyego sklonyl szye knyemv bardzo przy | asnye laskawye przeszegnavszy gy znyknal | przet oczyma yego a tak ze sze dokonalo wj | dzenye a przysedszy saszye szam xobye podze | kowal panv bogv zdobrych myesopvsth ktoremi | go raczyl obdarzyoz. |

yako szye oczyecz swyety amandus | rzadzyl czaszv mayovego kv panv | bogv cap. XIV. |

Tey poczy gdy may nastal poczynal oczecz S | amandus may dvchowny vedlvg zwyczayv sve | go czynyacz panv bogv osoblyvą czescz y chvale | *(51)* na kazdy dzyen przes czaly may a myedzy |

wszyckymy latoroslamy czvdnymy ktore sze | mayą rozrastayą nyemogl podobnego nalyescz | mayevy czvdnemv panv Jesusowy telko | galasz roskoszną krzysza swyetego kthory | kwythnye laskamy y cznothamy y wselką | okrasoną czvdnosczyą nadevszyczkye maye kte | mv mayevy dvchownemv kasdy dzyen czy | nyl szecz wenyey padayacz na szyemye na o | blycze swoye przed wyeczną madrosczyam | panem Jesvszem awkasdey wenyey rozmyslal | mayacz wyelką zadzą yzeby may swoy dvcho | wny okraszyl wselkną okrasą kwytnyenym | czvdnosczy mayevey ktorakolvye przesz wsytko | lato mozebycz, a pothym mowyl y spye | val tą hymną przeth mayem swoym dvcho | wnym Jesv Cristem vkrzysovanym, *salve* | *crux sancta* etc. pothym rzekl posdrowyon bacz | cryszv swyethy nyebyesky mayv blogoslawyen | stwa wyecznego na ktorym vrosl owocz vyecz | nyey madrosczy boga oycza nyebyeskyego tobye | dzys za wyeczną okraszą czvdnosczy myasto | wsysthkych rosz czyrvonych podawą serdecz | ną myloscz drvgye zawsythky fyolky | *(52)* kwyateczky vonyayacze podawą thobye gle | bokye vpokorzenye trzecze szawsyczkye svp | tylne vczesne vonyayacze lylye podavą to | byę wsdzeczne oblapyenye czwarthe zawsel | kne kwyecze czvdnye kwythnyeyacze | barvamy rozmaythymy ktore na polv na blo | nyv na lankach na rolach w lyeszyech w bo | rach wpvsczach na szyemy albo nadrzevach za | kvythayą abo ovoz przynyosly w tym czvdnym | roskosnym czasze maiovym podavą thobye | vyeczna madrosczy boga oycza nyebyeskyego | sercze moye mylosne poczalovanye dvcho | wne. Pyathe za wsyczky veszelo spye | vayacze ptasky kthorzy skaczacz nadrzevach | syedne latorosly mayevey na drvgą vczesne | spyevayą podawą thobye dzysz panye moy | dvsze moye wysoka chvala Soste savsythke | okrase kthora powsythkym swyecze may | yest okrason powyszą czebye dzysz myly pa | nye sercze moye dvchownym spyevanym | a prosze cze yzebythy blogoslavyony mayv | panye Jesv mnye raczyl wspomocz yszbych | wtym krothkym smyertelnym zyvocze cze | bye owoczv szywy panye Jesv Criste navyeky | poszyval. | *(53)*

O rosmyslanyv drogy zaloblywe pana | Jesv Cristowey gdy y wyedzono | na smyercz cap. XV. |

Slvga vyeczney madroszczy oczecz chvalye | bny amandvs presz dlvgy czasz zwyczayl | sze byl w nyebyeskym poczeszenyv czoskol | vye bylo myslycz o bosthwe to byla yego roskos | alye gdy myal meke pana naszego rozmy | slacz a kv nasladowanyv sze yey vdacz to | mv bylo bardzo czesko y gorzko a stego czaszv | yednego byl srogo karan od boga y rzeczono | mv do nyego tako I czo mnyemasz a sza nye | vyesz yszem ya yesth dczwyerze przes kto | re wsysczy pravdzywy przyaczyelye boszy | mvszą sze wczysnacz do chwaly nyebye | skye mvszys szye czysnacz presz moye vczer | pyalye czlowyeczenstwo yezly masz pravdzj | wye prycz kv wyernemv bostwv memv | Slysacz tho slvga boszy slyek szye bardzo | bowyemsze mv tha

rzecz výdzala bardzo | czýeska a ý przeczýwna awsskosz ýal othým | mýslýcz ý ýal sze vczýcz tego czego przeth | tým nýeumýal ý vdal szýe ktemv | (54) poddanýe poczal thakovým obýczaýem ýze | na kasdam nocz poýutrzný na mýesczv swoým | thaýemným wkapýtularzv czwýczý sze w vlu | toszy tego wsýtkýego czo ýego pan ý bog zan | czýerpýal wstal ý chodzýl od katha do katha | dla tego ýzebý wsýthko od nýego odpadlo ý | abý býl czuýný ý tesz w czuczv meký pana swe | go Poczal naprzod od ostathnýe wýeczerzý pana | swego ý prowadzýl szýe sným od mýescza asze | ý przýprowadzýl przet pýlata na ostathek | wsal pana swego ý | osaczonego ý szedl sným oną sza | loblýwą drogą rosmýslaýacz od ratusza asz | na mýescze vkrzýsowanýa a ta droga býla | obýczaýem takowým gdý przýsedl kv progv | kapýtulnemv poklýeknąwsý poczalowal pýr | wszą stopą nog pana Jesusowých ktorą naproth | stapyl gdý ýusz osaczoný obroczýwszý sze raczýl | ýscz na smýercz. |

A sathým poczal movýcz psalm *deus meus* | *respice in me quare* etc. a tak sze výszedl | se dwýrzý kapýtulných wąbýt [1]) czterzý vlý | cze býlý przesz kthore spanem krýstusem | oszadzoným na smýercz chodzýl | (55) a ýdacz pýrwszą vlýczą zapanem swoým sgo | raczeý zadzý sercza swego vmýslýl opuszýcz | przýaczelýe ý wsýczko czesne dobro ý tesz czýer | pýecz opusczenýe poczeszenýa vdraczenýe nýeske | ý dobrowolne vbostwo na czescz na chwale panv | swemv; ýdacz sa panem swoým | vmýslýl od szýebýe odrzu | czýcz wsýtke prosną chvale ý czescz przeslam | swýatha tego dobrovolnýe zadaýacz býcz wsgar | dzoným oth wsýczkých ludzý swýatha tego | Rosmýslaýacz sobýe ýsze pan ýego ýako ro | bak mýerszoný býl wýrzuczoný ý wsgardzo | ný od ludv wsýtkýego czasv meky ýego gdj | przýsedl prowadzacz pana swego natrzeczą | vlýcze poklýeknavszý zýemýe poczalowal opu | sczaýacz smýelýe wsýthký nýeposzýteczne po | trzebý ý roskoszý czelýesne na czescz na chvale | czalv suptelnemv vdraczonemv pana swego | Jeszusza naslothszego ý poloszýl przeth oczý | swoýe ýako wsýthký szýlý panskýe naten czasz | býlý wýszuszone a wsýczko przýrodzenýe ýego | za smordovane ý vmorzone a výdzacz pana | swego tako szalobnýe patracz [2]) mýslýl sobýe ýsze | bý slusznýe wsýczkýe oczý plakacz mýelý | (56) ý wsýczký sercza vsdýchacz gdý ýusz przýsedl | na czvarthą vlýcze pokleknal wposrothku na | drocze ýakobý klýeczacz v wrot mýeýských | ktoremý pan nasz mýal býcz wýedzon nasz | mýecz [3]) powstawszý naprzeczýwko panv nasloth | szemv Jesuszowý pathl na oblýcze swoýe prze | den poczalovaýacz szýemýe ý wolal sza ným | proszacz ýego swýeteý mýloszczý ýszebý tesz | (bez) nýego nýeraczýl chodzýcz nasmýercz alýe | ýszebý go szobą raczýl wsjacz mnýemaýacz | ýsze besz nýego nýemogl trwacz a mýal vstacz | ýrosmýslal ono vdraczenýe panskýe ýako | nadowodnýe mogl a výdzacz pana mýlo | sczývego Jesusa tako vdraczonego salosną po | stawą ýdaczego posdrovýl go rzekacz te mo |

[1]) w *ambit .... atque ita per ostium in coemeterium sive ambitum coenobii procedebat. Finxerat autem sibi plateas quatuor......*

[2]) żałobnie patrzącego. [3]) na śmierć.

dlÿthve *ave rex noster fili david* etc. | Zathÿm vstapÿl panv swemv
ÿzebÿ sedl | powtore pokleknal sluga wÿeczne madroszczÿ | obroczÿw-
szÿ szÿe kv wrothom ÿ przÿvÿthal | krzÿsz swÿetÿ onÿm vÿeraszÿ-
kÿem *O crux* | *ave spes unica* etc. pothÿm poklÿeknal na | prze-
czÿwko matcze pana krÿstusowe pannÿe | marÿe krolÿewey nÿebÿe-
skÿe ktora pelna | okrothne serdeczne zaloszczÿ ÿ bolÿe | sesj | (*57*)
provadzono obaczal pÿlnÿe ÿ rosmÿslal ÿeÿ za | lobną postawe onÿ
obfÿte lzÿ ÿeÿ oczv ono cze | skÿe wsdÿchanÿe zalosnego smutnÿe
vdraczo | nego sercza ÿeÿ ÿ smuthne obÿczaÿe ÿ posdro | vÿl smuthną
mathke pana swego mowÿacz *salve* | *regina* a zathÿm poczalowal na-
swÿecze sto | pÿ nog ÿeÿ pothÿm wsthavszy s zÿemÿe pratko | poszedl
za panÿm swoÿm azeÿ posczÿgnal ÿ szedl | podlÿe nÿego a tak so-
bÿe tho (szczęście) tako bar | dzo vÿobraszÿl w serczv swoÿm ÿze mv-
sze | vÿdzalo ÿakobÿ oblÿczne chodzÿl podlÿe bo | kv panskÿego
ÿ roszmÿslal sobÿe gdÿ krol da | wÿd bÿl wÿpchaÿon skrolÿestwa
swego tedÿ | xazetha ÿ rzÿczerze ÿego chodzÿlÿ zobustron | okolo
nÿego sprÿasnÿ poczesaÿacz go wspomo | gaÿacz go [1]) thÿ rzeczÿ so-
bÿe pÿlnÿe rosmÿ | slaÿacz wszÿczke wolÿą swoÿe dal wolÿą | bozą
ÿakobÿ ÿ pan bog rządzÿl ozobÿ sznÿm | czÿnÿcz mÿal ÿszebÿ w tÿm
wszÿczkÿm bÿl | stalÿ a panv bogv powolnÿ naostatek wezal | przet
szÿe one epistole ktorą czÿthaÿą przed wÿelką nocą ÿako mowÿ
Esaÿas *domine* | *quis credit auditui nostro* etc. [2]) ktorą epistolą |
dostatecznÿe powÿada owÿ wÿedzenÿe na szmÿercz | (*58*) mÿloszczÿ-
vego pana rozmÿslÿaÿacz sobÿe slowa teÿ | epÿstoli wÿsedl wedrzwÿ
corowe ÿ sedl po | schodze aze na kaplÿcze gdÿ przÿsedl kv obra |
szv wmeczenÿa boskÿego proszÿl mÿloszczÿwego | pana ÿzebÿ slugÿ
ÿego anÿ szÿwoth anÿ smÿercz | zadna mÿlosz swÿatha thego anÿ
szalosz nÿe | mogla od ÿego swÿethe mÿloszczÿ oddalÿcz | ÿescze
mÿal slvga wÿeczneÿ madrosczj | oczecz swÿethÿ Amandus drugą droge
albo pro | cesÿą ktorasz bÿla obÿczaÿem takowÿm w kom | plethe
gdÿ spÿevano *salve regina* oczecz swÿetj | w sercze swoÿe wzal ta-
kove rosmÿslanÿe ÿako | bÿ ÿecze tego czaszv panna namÿlsza ma-
rÿa bÿla | v onego grobv gdze czalo sÿna swego namÿlszego | pocho-
vala w maczerzÿnskÿm smutkv ÿ zalobÿe | ÿ ÿakobÿ ÿusz bÿl czas
ÿeze bÿ szaszÿe do | dom bÿla doprovadzona a vÿdzalomv szÿe ÿsze |
ÿą on prowadzÿcz mÿal od grobv a tako trzÿ | venÿe padaÿacz na
szÿemÿe duchownÿe vczÿ | nÿl w serczv swoÿm nÿslÿ ÿą w rosmÿ-
slanÿv | swoÿm dodom doprowadzÿl napÿerwszą venÿą | vczÿnÿl du-
chownÿe v grobv gdÿ poczetho spÿe | vacz *salve* posdrawÿaÿacz smu-
thną mathkę | marÿą vklonÿla szÿe dusza ÿego mÿele pannÿe |
ÿ oblapÿl ÿą obÿczaÿem duchownÿm rekoma | dusze swoÿe maÿacz
lutoscz nad ÿeÿ vdracze | nÿm | (*59*) zalosnÿm smethkÿem kthorego
wten czasz sercze bÿlo pelno ÿ gorzkoszczÿ wsgardzenÿa ÿ smąt | kv
smÿertelnego ÿ oczeszÿl ÿe swÿethą mÿlosz | napomÿnaÿacz ÿą ÿsze
ona mathka ÿest wszÿczkÿ | czÿ ÿ krolowa dostoÿnoszczÿ nadzeÿa na-
sza ÿ sloth | kocz nasza ÿako w salwÿe maÿą agdÿ ÿusz du | chownÿe

[1]) I. Krol. Roz. XV. [2]) Izai. L. 53.

przywyodl te myelą panne kv wro | tom Jerosolymskym zastapyl ye nadrodze gladayacz | nanye yako zalobnye sla w myasto Jervsalyem | krwyą syna swego swyethą skropyona gdy pod | krzyszem stała ktora krevy s ran syna yey cze | kla szla yako smąthna salozna ktora wsyczkye | poczechy yusz stradala y oblapyl yą w szerde | czney wenyey w tych slowach gdy spyewano | *eya ergo advocata nostra* y proszyl yey yszeby | sze raczyla dobrze myecz przesto ysze nasz | wsyczkych yest rzecznyczka nadostvynyeysza y pro | szyl yey yszeby dla myeloszczy onego zalobne | go pogladanya swoye myeloszyerne oczy raczy | knyemv obroczycz a syna swego po vysczv du | sze sczala yego yemv raczyla laskavye vkasacz | Trzecza venyą oczecz vyelyebny amandus vczy | nyl w dzverzy domv swyete anny mathky na | myloszczyvsze pany Marye ktory dom w swoym | smątkv po smyerczy syna swego byla wpro | vadzona | (*60*) a tham sze szye salyeczal w scodrą laskę yey | w okvythą slothkocz yey spyevayacz nabosnye | ty slova *o clemens o pia o dulcis maria* y prosyl | yey yszeby dusza yego syrotna po wysczv s cza | la yego raczyla luthosczyvye przyacz a yzeby | yey vodzem y obronczą raczyla bycz przeth | dusznymy nyeprzyaczyelmy azeby yą przesz | vlyczkę nyebyeską wprovadzyla wyeczne | blogoslawyenstvo. |

O cznoczye pozytecznej ktorą z ową | mylczenye cap. XVI. |

Sluga wyeczne madroszczy Amandus S myal | wnatrzne napomynanje myslacz o thym ya | koby mogl przycz kv prawdzyvemv | pokoyevj | sercza swego baczacz yze mv tha cznotha Myl | czenye byla bardzo poszyteczna wtakowey wyel | kye ztrazy myal vsta swoye yaze przesz trzy | dzesczy lath mylczenya sakonnego nyeslamal | przy stolye telko ras yedacz na kapytule s bra | czyą ktorych bylo wyelye gdy yedly wpromye | yzeby swoy yesyk mogl tym lyepye rzadzycz | y w ostorosnosczy myecz w naboszenstwye rosmy | slyanya swego obral sobye trzech mystrzow | przesz ktorych doswolyenya oszoblyvego | (*61*) nyechczal mowycz czy mystrzewye bylycz ye | den oczecz nasz swyethy domynyk drugy oczecz | S byernath a trzeczy oczecz S anselmus gdy | chczyal mowycz tedy w naboszenstwye swo | ym chodzyl od yednego do drugyego proszacz | otpvsczenya mowyl. *Jube domine benedicere* | obacz ysze sze rozmova yego mogla stacz czaszv | slusnego y na myesczv slusnym tedy mv szye | vydzalo ysze myal od pusczenye od pyersze | go mystrza tesz gdy rosmova yego byla rostro | pna kv czczy bozey a kv polyepszenyv blysnyego | wydzalo mv szye ysze myal odpusczenye | od drugyego mystrza tesz gdy mowa yego | nyepochodzyla zadney nyeczerplywosczj tel | ko s lasky a z lutosczy wydzalomv sze yze | myal odpusczenye od trzech mystrzov a takos | movyl a gdy baczyl yszesze mova yego nye | myala stacz w takowym obyczayv baczyl ysze | nyemyal mowycz alye duszne mylezecz | gdy go wolano do porty

mÿal dobrą bacz | nocz oszobÿe ÿszebÿ ten czworakÿ obÿczaÿ | w so-
bÿe mÿal ÿeden ÿszebÿ kasdego laska | vÿe przÿvÿtal drugÿ ÿszebÿ
sze slowÿ | krothkÿmÿ odprawÿl | *(62)* trzeczÿ ÿszebÿ onego czlo-
wÿeka stchorÿm mo | wÿl przes poczeszenÿa oth szÿebÿe nÿepu |
sczÿl czwarthÿ ÿzeby sze na swoÿ pokoÿ tak | wroczÿl ÿakobÿ
o onÿm czo mowÿl nÿcz nÿe | mÿslÿl. |

O vdraczenÿv czala cap. XVII. |

Wÿelÿebnÿ oczecz amandus w mlodosczj swo | ÿe bÿl roskosz-
nego mÿlosnego przÿrodzenÿa | baczacz ÿsze natura przÿrodzenÿa
w nÿm | poczela panowacz bardzo mv tho czesko ÿ prze | czÿwno
bÿlo ÿal szukacz rosmaÿthÿch chÿtrosczj | ÿakobÿ czalo oszukal cze-
ską pokutę sobÿe vsta | wÿaÿacz ÿszebÿ czalo vczÿnÿl poddane du-
szÿ | wloszaną koszule na czelÿe swoÿm noszÿl a lan | czuchem sze
szelasznÿm przepasowal to noszÿl | przes dlugÿ czas aze krew snÿego
plÿnela aze | muszil szÿacz szÿebÿe[1]) pothÿm kasal sobÿe vÿczi | nÿcz
potaÿemnÿe od spodnÿe odzÿenÿe vkto | rÿm dal przÿprawÿcz rze-
mÿe | nÿe dal nabÿcz pultora sta thÿch ÿgel mÿedza | nÿch ostro
koncze wÿostrone a kv czalv obroczo | ne to odzÿenÿe dal vczÿnÿcz
bardzo czasne | a przeth sobą smarsczone dla tego ÿszebÿ sze | stalo
czalo czÿsnone a onÿ ÿglÿ ostre | *(63)* konczÿste thÿm bardze wczalo
kloly tes tho | odzenÿe bÿlo wsgore wÿsokÿe aze kv dolkv | w tako
wÿm odzÿenÿv chodzÿl ÿ w noczÿ spal | oszoblÿwe mÿal vdraczenÿe
lÿecze gdÿ bÿlo | goraczo a czaszem sze tesz chodzÿl na dro | dse
aze bÿl bardzo medl ÿ chorÿ ÿnszÿmÿ | praczamÿ duchownÿmÿ stru-
dzon ÿako clouÿek | ÿątÿ swÿaszanÿ zmordovanÿ a w thakowe | me-
cze lÿeszal czaszem plakal ÿ sebamÿ skrzÿ | tal szam wsobÿe wÿacz
szÿe ÿakobÿ ro | bak gdÿ ÿ ostrÿmÿ ÿglamÿ kolÿe czaszem | szÿe
mv s bolÿesczÿ wÿdzalo ÿakobÿ mÿe | dzÿ gromadą mrowek lÿeszal
tak ÿ | ÿ rebastwo kasalo gdy chczal vsnacz nÿe | mogl bogÿ roba-
stwo kasalo a ÿeszlÿ troche | sasnal dedÿ ÿ one ostre konczÿste
ÿglÿ | kloly az tesz nÿekÿedÿ mowÿl do boga wse | chmogaczego
szercza vdraczonego ach nÿe | stetÿsz wsechmocznÿ bosze ÿakÿesz tho
ÿesth | moÿe czeskÿe umÿeranÿe kogo sboÿcze so | bÿą abo zwÿe
rzetha okrutne roszarpaÿą | takÿego meka rÿchlo konÿecz vesmÿe
aÿa | lÿeszacz tv mÿedzÿ robasthwem ktore mnÿe | szÿe ÿ nagrÿszÿe
w mÿerą a vsakosz vmrzecz | nÿemogę. | *(64)* Zadna nocz zÿmÿe nÿe
bÿla tako dluga anÿ | lÿecze tak goracza ÿzebÿ takove vdraczenÿe |
mÿal szÿebÿe sloszÿcz a dla thego ÿzebÿ | sobÿe zadnego wspomo-
szenÿa ÿ vlszenÿa | nÿe vczÿnÿl vÿmÿslÿl drugÿe vdraczenÿe |
uvÿasavszÿ wszÿe konÿecz pasa rzemeÿnnego | vczÿnÿl dwa saczersgÿ
vonÿm sze paszÿe | ÿ szawÿasal wnÿch recze swoÿe ÿ ząknal | ÿe

---

[1]) *coactus est deponere*, musiał zdjąć z siebie.

poczal ſze ſmijacz a wſzakoſz Vij ſoczu iyago czakly
po oblijczo iyago a thym ſza ſzlubijl panu bogu iyſze
ijnſz vijaczaij nijachczal plakacz Dlija thego ij ſzabij
wnoſza mogl doſtacz pijarczonak duhowny wijex:
noſczij nijadzij ym a nijadlij bogijam woſzachmegaczijm
Tho kapijtulum daije znacz czaſzcz ij hwale ij
poczacha nijebijeſkox ktorox wijaczna otczijmacz
maijom farzij hutza ktorzij dlija pana boga prza
czijwnoſczij ſkromnija aczijaxplijvija. Chaxpijxm ca.xlviij
... zdrawo

'ema klotkamÿ a klucze poloszÿl nade | ske przed loszem aze
ustrzÿą wstal tosz | sze są odemkkal a gdÿ sze saszÿe sąknal |
e ÿego vÿszalÿ wÿczagnÿone aze do kardla | a tak sobÿe tego
oczno rącze sawarl ÿze | bÿtesz ÿ cella nad nÿm gorzala nÿemogl
sobÿe bÿl zadnego wspomoszenÿa vczÿnÿcz | a w takowÿm vdra-
ÿv tako dlugo bÿl aze | mv wszÿczkÿe recze polokczÿe ÿelÿ
o drzecz | pothÿm wÿmÿslÿl szą sobÿe drugÿe vdra | czenÿe dal
vczÿnÿcz dwÿe rekavicze | skorzane ÿako robothnÿczÿ noszą
w nÿe | nabÿcz czathek ostrÿch konczatÿch zakovek | mÿedza-
powÿerchv a thÿ rekavÿcze | mÿal na rekv na kasdą nocz a tho
tego ÿesthlÿbÿ przes sen odzenÿe wlesza | ne abo czo ÿnszego
szÿebÿe sÿacz | *(65)* abo sobÿe nÿeczo vlsecz w oneÿ mecze
ÿe | sczÿ ktorą czÿerpÿal od onego sprothnego | glodnego roba-
zebÿ ÿ one ostre zakov | kÿ klolÿ w czalo a tak sze sze stalo
ÿe | rakoma presz sen chzal wscÿm swpomocz dedj | szÿegnąw-
nadra rakoma sdrapal szÿe | bardzo ÿakobÿ ÿ mÿeczwÿecz
l pasnok | thÿ tako szÿe bardzo sklol aze czalo nanÿm | pu-
ÿ recze ÿ okolo sercza a gdÿ przes | kÿlko nÿedzÿel osdro-
aszÿe czalo swe | snow ranÿl zadawaÿacz sobÿe nove ranÿ |
ovÿ zÿwoth bolÿesnÿ meczenÿczÿ wÿodl | przes czalą secznas-
th potÿm gdÿ ÿusz | przÿrodzenÿe ÿego zemglalo ozemblo tedÿ |
ÿednego wsdÿen swÿatecznÿ mÿal | vÿdzenÿe vkasalÿ sze mv
nÿe nÿe | bÿesczÿ obÿavÿaÿacz ÿ powÿadaÿacz mv ÿsze | pan
kovego vdraczenÿa ÿusz wÿecze nÿe | chce mÿecz od czebÿe.
z tho sluga bo | szÿ przestal onego draczenÿa a sÿawszÿ |
szÿebÿe wruczÿl w rzeke plÿnaczą. |

ÿszv ostrÿm ktorÿ nosÿl na chr | zÿpcze swoÿm cap. XVIII. |

ÿedzÿ ÿnszÿmÿ cznothamÿ sluga vÿecznej | *(66)* Madrosczÿ
s oczecz wÿelÿebnÿ mÿal | wÿelką zadzą ÿzebÿ nÿeÿakÿe sna-
nj | ne bolÿesczÿ noszÿl na czelÿe swoÿm na pa | mÿatke
ego vkrzÿszovanego mÿslacz | athÿm czaszv ÿednego uczÿnÿl
rÿsz | drzewÿanÿ nameskÿe pÿedzÿ dlugÿ a slu | sne szero-
edluk oneÿ dlugosczÿ w ten | sze krzÿs nabÿl godzÿ zelas-
ÿdzesczÿ | kasdÿ goscz osobnÿe napamÿathkę wsÿthkÿch |
krÿstusowÿch tÿch naswÿetszÿch zna | mÿon mÿlosczÿ ten
z rospÿal nachrÿ | pczÿe swoÿm na gole czalo mÿedzÿ lo-
tak sze ÿ noszÿl vstavÿcznje vednÿe ÿ | w noczÿ presz
lath na cesz na chvale | panv swemv vkrzÿsovanemv a osta-
| kv sÿedm ÿgÿel ostrÿch przÿbÿl wten sze | krzÿsz a tho
e krvave takowÿch | otrÿch ÿgÿel noszÿl na czescz nachvale
rwvj obewrzalemv ÿ oblÿanemv bolÿesne | mv lutosczÿą sra-
naczÿstsze mathkÿ | panskÿeÿ marÿe czaszv mekÿ ÿ smÿ-
| skÿe sÿna ÿeÿ namÿelszego. |

A gdÿ ÿusz ten sze krÿsz zÿglamÿ ostremÿ | wloszÿl nachrÿbÿet swoÿ przÿrodzenÿe ÿego | suptelne sdrÿgalo sze ÿ slÿeklosze takowey | (67) srogÿe ostrosczÿ asze onÿch ostrÿch goadzÿ koncze | stąpÿl okamÿen a obaczÿwszÿ szÿe nathÿch | myast ÿal szalovacz takovey svey nÿemesno | czÿ ÿ nÿestalosczÿ tako ÿe saszÿe snowv wÿo | strzÿl wsÿczkÿ koncze onÿch ÿgÿel a tako popra | wÿwszÿ ostrosczÿ krzÿsza wlosÿl gÿ na szÿe a | tako szÿe od dlugÿego vstavÿcznego noszenÿa ten | to krÿsz w czalo ÿego wÿadl as do kosczÿ ase | ÿ onze krwavÿl okrutnje czesto szÿe obraszal | gdÿ stal abo szÿedzal wÿdzalo sze mv ÿakobÿ | skora ÿezowa na nÿm lÿeszala gdÿ go kto ruszil | abo pchal dedÿ szÿe bardzo obraszÿl ÿ sra | nÿl a ÿzebÿ mv meka ÿ bolÿescz thakovego | krzÿsza tÿm lzÿesza bÿla navÿerchv krzysa | vÿrÿl naslotsze ÿmÿe Jesus atÿmze krzÿ | szem przes dlugÿ czasz bral nakasdÿ dzÿen | dwÿe disciplÿenÿe wtakovÿm obÿczaÿu pÿąsczv bÿl wkrzÿs ktorÿ na chrÿpcze lÿe | szal asze gosdze welknelÿ w czalo ÿ ktwaj | lÿ w czelÿe asze ÿe spraczą ÿ szuknÿam | szaszÿe sczala muszÿl vÿrÿvacz, pÿrvsza | disciplina czÿnÿl krzÿszem gdÿ rosmÿslal | mąke pana naszego przÿszedl kv vbÿczo | vanÿv pana Jesv Crista v slupa roswaszalÿacz | (68) sobÿe ÿze mÿlosczÿwÿ pan barzo okruthnÿe a nÿe | luthosczÿwÿe bÿl bÿczowan proszÿl ÿego swÿethe | mÿlosczÿ ÿzebÿ ranamÿ swÿmÿ swÿethÿmÿ ranÿ | ÿego raczÿl slÿeczycz. Droga dÿsciplÿną czÿnÿl | gdÿ przÿsedl kv rosmÿslanÿv bolÿesczj ÿ mekÿ mÿ | losczÿwego pana Jeszusza proszÿl swÿetej mÿlosczj | ÿszebÿ snÿm duchownÿe bÿl na krzÿszv przÿbÿth | ÿze od nÿego nÿgdÿ nÿe bÿl odlaczon. Trzeczą di | scipline czÿnÿl alÿe nÿe na kasdÿ dzÿen telko | gdÿ mv szÿe vÿdzalo ÿze sobÿe nasbÿt wÿelkÿe | roskoszÿ abo wczesnosczÿ czÿnÿl abo zadzÿ swoj | nÿepowsagnal w pÿczv ÿ wÿedzenÿv ÿ w ÿnszÿch | potrzebach czelÿesnÿch slusneÿ nÿerosnosczÿ nÿe | mÿal sze czaszv ÿednego w ostrosnosczÿ przÿslÿ | dwÿe panÿe do nÿego gdÿ szedzal s braczą | wpospolstwÿe przes wsitkÿego slego vmslvÿ wzÿal | rącze onÿch dwv panÿen w rącze swoÿe trzÿmal | ÿe w takoweÿ nÿeostrosnosczÿ zalowal natÿchmÿast | mÿslacz ÿszebÿ takova nÿerzadna lubocz bÿla wnÿm | skarana ÿ pokutovana. |

Natÿchmÿast gdÿ odeslÿ od nÿego one dwÿe pan | nÿe szedl na mÿescze swoÿe osobnÿe taÿemne | do kaplÿcze ÿ bÿl szÿe okrutnÿe won krÿsz | asze godze w ÿego chrzÿpczÿe gląboko wlaslÿ | a na thakovÿ wÿstap są szÿe wloszÿl wklathve | tak ÿsze sobÿe nÿe chcząc doswolÿcz poÿustrzÿe | chodzÿcz do kapÿtularza do rÿczerstwa anÿelskÿego gdze bÿlo mÿescze ÿego zwÿczaÿne | (69) kv modlÿthvą a ze na thÿm mÿesczv w na | bosznÿm rosmÿslanÿv bogomsÿlosczÿ ... dal oblÿ | czne dworzanÿ nÿebÿeskÿe. Pothÿm vdal | szÿe na wÿ... kÿe ÿ rosmaÿthe kazanÿe za on | wÿstep dla thego abÿ sze supelnÿe zÿednal | spanem bogÿem ÿ padszÿ przed nogÿ szadzÿe | go sprawÿedlÿvego pana boga wsechmogaczego | czÿnÿl przeth nÿm dÿscÿplÿ... onÿm krzÿszem | pothÿm szedl kv zebranÿv swÿethÿch chodzacz ... ÿednego swÿethego do drugÿego czÿnÿl przeth | nÿmÿ discipline ...

ranẏe czala tak bardzo | krom luthosczẏ asze krev obfẏczo plẏnela po | chszẏpcze ẏego a tak trzẏdzesczẏ disciplẏn czẏ | nẏl przeth swẏetẏmẏ a takoss ona lubosz sza | placzẏl czesko ẏ gossko ktorą snẏeopatrzo | seszẏ mẏal nẏerzadnẏe a gdẏ ẏutrzẏam | spẏevano sedl do kapẏtularza na mẏescze | swe swẏczaẏne osobnie a tam czẏnẏl sto | venẏeẏ podaẏacz na szemẏe mẏal osoblẏwe na | bosne rosmẏslanẏe a takove padanẏe na sze | mẏe bardzo mv czeskẏe ẏ bolẏesne bẏlo dla | onego krzẏsza ktorẏ na chrẏpcze noszẏl a gdj | padal na szemẏe onẏ godzẏe ktore bẏlẏ dla | onego wszvẏszv wsẏthkẏ powẏeslẏ w chrẏpcze | ẏego a gdẏ sasze wstawal zẏemẏe onẏ szẏe | godze sasẏe s czala vẏrẏvalẏ a tak wẏelką | (*70*) bolẏescz czẏrpẏal bo mv godze kasdẏm padanẏm | nove czurẏ ẏ ranẏ sczẏnẏlẏ pothẏm spravẏl | sobẏe bẏcz pelen nabẏthẏch wad ostrẏch | zelẏasnẏch kasda o trzech | konczach ostrẏch a ktorakolvẏek zasiegla roszar | pnela ẏ sranẏla czalo bardzo |

A thakoss wstawal przed ẏutrzẏą chodzẏl do ko | rv przed czalo bosze nẏslẏ bracza wstalẏ a onẏm | bẏczem przes dlugẏ czasz bẏral czeskeẏ kara | nẏe ase pothẏm gdẏ bracza obaczẏlẏ prestal | w dzẏen swẏetego klẏmuntha gdẏ szẏma pra | va poczẏna czẏnẏl na kasdẏ reku czalą supel | są spowẏecz s czalego szywotha wsẏthkẏch | lẏath swoẏch sawarszẏ szẏe w celli potaẏe | mẏe zewlek szẏe sze telko we wloszane | koszulẏ ostal a wsavszẏ bẏcz swoẏ ẏal szẏe | są czesko bẏcz po reku ẏ powsẏozkẏm czelẏe | ẏsze krew obfẏcze snẏego plẏnela w tẏm sse | bẏczv bẏlo osoblẏwe ẏedno szelẏaszo krzẏve ẏa | kobẏ hak a gdze saszegnal wẏtargnal sobą | czalo takowẏm srogẏm bẏczẏm tak sse bardze | bẏl ẏsza mv szẏe wstroẏe zlamal telko mv ẏe | dna czescz bẏcza w reku zostala a gozdzie sie | rospẏeschnelẏ peszczanach a stoẏacz tak czesko sbẏ | thẏ zranẏonẏ zekrvavẏonẏ pogladal zą posobẏe | bowẏem bẏl thako okruthnẏe sbẏthẏ ẏze tesz | (*71*) nẏeẏako bẏlo naẏ tak zalobnẏe vcẏrzecz ẏako | v pana kristusa gdẏ bẏl vbẏczovan w slupa | asze są nath sobą luthosczą poruszonẏ czesko | plakal a thakos placzacz klẏeczal nagẏ ẏ sze | krvawẏonẏ v zẏmnẏe presasz pana boga ẏ mẏ | loszẏerdza ẏego ẏszebẏ grzechẏ przed swẏ | mẏ oczẏma laskavẏmẏ luthosczẏvẏe raczẏl | wẏgasẏcz ẏ ẏch sapamẏetacz. Pothẏm w mẏe | sopusthẏ gdẏ bracza onego konventv obẏedva | lẏ oczecz vẏelẏebnẏ amandus sedl do cel | lẏe swoẏeẏ a sewlekszẏ sze nago ẏal sze | czesko okruthnẏe bẏcz besz luthosczẏ asze | krev obfẏcze s czala ẏego wsẏczkẏego plẏ | nela a gdẏ ẏescze czesze ẏ dlusze chczal | bẏcz wten czasz przẏsedl brath ẏeden ktho | rẏ vszlẏszal dzwẏek onego bẏcsa okruthne | go sluga boszẏ obaczẏwszẏ ẏsze to on brath | slẏszal natẏchmẏast przestal a wsavszẏ oczthv | ẏ solẏ naczeral ranẏ swoẏe dla thego ẏzebẏ | ẏego bolẏescz vẏecza bẏla. |

Pothẏm vdzẏen vẏelebnego oẏcza swẏetego | benedicta ktorego dnẏa bẏl narodzon nathen | nedznj swẏath tegos dnẏa sedl vobẏadẏ do | kaplẏcze swoẏeẏ zamknawszẏ szẏe sewlek | szẏe ẏako pẏerweẏ powẏadano a wsavszẏ | (*72*) swoẏ bẏcz ẏal szẏe czẏesko bẏcz a bẏacz

sze onӯm | okruthnӯc przӯprawӯonӯm bӯczem powsӯcz | kӯm czelӯe trafil sobӯe nalӯevey recze | prosto w zӯle mediane ӯ drugą podlӯe nӯe | a gdӯ ӯela czecz krev pothӯm krev gval | thovӯe strzelӯla szӯl asze po nogach cze | kla ӯ po szemӯ a gdӯ tak gwalthownӯe plӯ | nela natӯchmӯast mv spuchla wszӯczka reka | barzo a szӯnela aze bӯla modra wӯdzacz tho | masz swӯethӯ slӯek szӯe bardzo tak ӯsze | wӯecze na then czas nӯesmӯal bӯcz tegos cza | szv ӯ teӯze godzӯnӯ gdӯ sze są thako okru | tnӯe bӯczoval ӯedna czorka ӯego duchowna | gӯmӯenӯem anna panna nabosna ӯ swӯetha | bedecza w ӯnnӯm mӯesczе na sąkv [1]) na ten sze | czasz bӯla na naboszпӯch modlӯthvach swoӯch | ӯ mӯala to wӯdzenӯe ӯze sze ӯeӯ vӯdzalo ӯsze | bӯla przӯwӯedzona na ono mӯe | scze gdӯze sze oczecz duchownӯ amandus tako | szӯe okruthnej bӯczoval a vӯdzacz tako nӯe | luthosczӯwe bӯcze rozalӯla sze go tako barzo | asze przӯstapӯla do nӯego a gdӯ ӯusz rąką | podnӯosl kv vderzenӯv zatrzӯmala mv ӯą | ӯ wӯdzalo szӯe ӯeӯ ӯsze on ras ktorӯ nasze | *(73)* mӯal vderzӯcz dostal sze ӯeӯ naӯe recze | gdӯ wӯdzenӯe konӯecz wselo przӯsla ksobje | ӯ naslasla na rekv swoӯch oczӯwӯscze ӯ zna | mӯenӯcze ono vderzenӯe vrazӯ czarne szmӯer | telne gdze ӯą bӯcz saszckl ӯ trafil ӯ noszӯ | la ӯe na rąkv swych presz dluge czaszj gla | daӯacz nanӯe snaboszenstvem. |

O lӯeganӯv vdraczonӯm slugӯ wӯeczneӯ | Madrosczj zakonv kasnodzejskӯego cap. XIX. |

Mӯlӯ oczecz swӯethӯ amandus nalasl sobӯe sta | re dzvӯerze ӯ wnӯosl ӯe do sweӯ celle ӯ lӯe | szal na nӯch mӯastho loza rospostarl na nӯe rogozą | pod glove swoӯe poloszӯl mӯeszek sloma nat | kanӯ a nan poduske bardzo malą zadne ӯn | sze posczelӯ nӯemӯal telko ӯako chadzal we | dnӯe tak lӯegal w noczj telko bothӯ snak srzu | czӯl a plasczem sze mӯaszӯm przӯodzӯal ata | kosz mӯal czeskӯe trudne wӯlӯeszenӯe glo | vą szlӯe lezal a wchrӯpӯet go klolӯ one ostre | godzӯe skrzӯsza ktorӯ noszӯl. Na rekv mӯal | sąknӯonӯe przӯkowӯ, na czelӯe ostrӯ wlosze | nӯecz plascz czeskӯ dzwӯerze dwarde lӯezal | tako vdraczonӯ ӯze szӯe ruszӯcz nӯemogl bo | wӯem gdӯ szӯe chczal obroczӯcz bardzo szӯe | obraszӯl gdӯ tesz czaszem wespӯaczkӯ chcaczӯ | *(74)* obroczӯcz sobą rzuczӯl dedӯ go godze klolӯ aze | w kosczӯ bedacz w takovӯm czeskӯm vdracze | nӯv ӯ bolӯesczӯ czestokrocz czesko wsdӯchal | kv bogv wsechmogaczemv zӯmӯe czeskocz czer- | pӯal od mroszv bo gdӯ przes sen wedluk swj | czaӯv chczal nogӯ roscagnacz tedӯ nagӯe lӯesza | lӯ na dczwӯerzach a czesko mv vszabalӯ gdӯ | ӯe zasze xobӯe przӯczagal a tak sze obraczal | nӯerosczagnąwszӯ szӯe tedӯ sze krev bardzo | sburzӯla w koczach a stat mӯal wӯelka bolescz | a nogӯ ӯego bӯlӯ pelno nӯemoczj bolӯesnej | cze | sko mv puchnelӯ ӯakobӯ bӯlӯ vodӯ nalӯte

[1]) na sąkv *in arce* na zamku.

kola | na ẏego bẏlẏ krwawe obraszonẏ chsribẏeth od | krzẏza vdraczonẏ ẏ zranẏonẏ tesz vsta ẏego | bẏlẏ vdraczone suche od pragnẏenẏa recze bẏ | lẏ drzacze od mgloseczẏ a takosz w czjeskẏm me | czenstwẏe travẏl swe dnẏ ẏ noczẏ a thẏ | wsẏczkẏ bolẏesne trudne rzeczẏ czerpẏal zvẏe | lkẏe nabosneẏ goraczeẏ mẏloseczẏ ktorą mẏal | kv bogv wẏeczneẏ madrosczẏ ktoregos bolẏe | sczẏ ẏ mak nasladovcza chczal bẏcz dokonawsj | takovego vdraczonego lẏeganẏa wprovadzil | sze do ẏnne celle male tam sobẏe spravẏl | krzaslo abo stolek kv lẏgoanẏv ẏ szedzenẏv | ktorẏ bẏl tako czasnẏ ẏ krotkẏ ẏsze sze na | nẏm nẏemogl rosczagnacz na thẏm sze stolkv | *(75)* ẏ na drzwẏach przerzeczonẏch legal ẏ odpoczẏwal | swoẏch petah abo przekovach przes oszm lath | tes mẏal takovẏ swẏczaẏ ẏze szẏmẏe po kom | plẏecze nẏgdẏ do ẏsbẏ zadne nẏechodzẏl anj | napẏecz pospolẏcze grzacz szẏe przes czalam | dwaczescza lath bẏ tesz bẏla zẏma nathvarc | sza vẏavszẏ ẏzebẏ bẏla ẏaka przẏczẏna [w tẏch | sze czeszech opusczẏl wsẏtko mẏcze czala tak | vodze ẏako ẏ wlasne nẏechacz roskoszẏ szadne | ẏ wczcsnosczẏ czalv vczẏnẏcz] [1]) tesz presz dlugẏ | czas zẏmẏe ẏ lẏecze telko ras ẏadal przesz | dzẏen a telko ẏsze mẏesa nẏẏeadal nẏgdẏj | alẏe tesz presz dlugẏe czaszẏ nẏeẏadal rẏb | zadnẏch anẏ ẏaẏecz tes pres dlugẏ czasz | w takowẏm vbostwẏe chczal sẏcz ẏsze szadnẏch | pẏenẏedzẏ nẏechal bracz anẏ zdoswolẏe | nẏm anẏ presz dosvolẏenẏa tesz sze w takove | wẏelkẏe czẏstosczẏ dusne ẏ czelẏesneẏ chczal | zachovacz ẏsze sze czala swego nẏechczal dot | knacz anẏ podrapacz telko na rekv a na nogv. |

O pragnẏenẏv ẏ o wstrzẏmanẏv pẏ | cza cap. XX. |

Poczal sobẏe oczecz wẏelẏebnẏ zadavacz | bolẏesne vdraczenẏe tak ẏsze sobẏe bar | dzo malą mẏarę vstawẏl kv pẏczv | a ẏszebẏ mẏarẏ nẏeprzestapẏl sprawẏl | *(76)* sobẏe kubeczek malutkẏ ktorẏsz noszẏl sobą | tento kubek bẏl takovẏe male mẏarẏ yze | gdẏ ẏ vẏpẏl ledwẏ troche swoẏe vsta su | che od pragnẏenẏa ochlodzẏl ẏakobẏ czlovẏeka | chorego napoẏenẏm strzeswẏl tes przes wẏelẏe | lẏath nẏechczal pẏacz zadnego vẏna telko w dzẏen | vẏelkonocznẏ dla tczẏ dnẏa tak wẏelkẏego to czẏ | nẏl a gdẏ thako przes dlugẏ czasz bardzo pragno | czẏm bẏl a zwẏelkẏe srogosczẏ ktorą przeczẏv | są sobẏe vkazoval anẏ vẏnem anẏ vodą nẏe | chcal pragnẏenẏa naszẏsẏcz. Telko wẏelkẏm | vdraczonẏm pragnẏẏenv vsdẏchaẏacz czesko za | losnẏe kv panv bogv wsgladal alẏe laskavj pan | thakowẏm wnatrzẏm napomẏnanẏm ẏ poczeszal | mowẏacz veẏsrzẏẏ bacz ẏakom ẏa stal na krzẏszv | w smẏertelnẏm vdraczenẏv pragnaczẏ a telko mẏ | w thẏm to moẏm czeskẏm pragnẏenẏev podano trohẏe | oczthv z zsolczą gdẏsz wszẏczkẏe chlodne studnẏ | bẏlẏ moẏe wla-

---

[1]) Ustęp w klamrze niezrozumiały, w texcie łacińskim Suryusza tak brzmi: *Iisdem annis nunquam balneis usus est, nunquam pedes lavit, propter levanda delicati corporis sui incommoda.*

sne po wsÿczkÿm swÿecze abovjem | mem ÿa ÿe szam stworzÿl kv
potrzebÿe ÿ ochlo | zenÿv czlowÿeczemv a przesto mÿ sze sacho
vaÿ | czÿrplÿwÿm czerpÿenÿm takowÿch nÿewscesno | sczÿ chceslÿ-
bÿcz nasladowczą.moÿm. |

Czaszv ÿednego przeth godÿ wczesnosczj potrze | bne czÿelesne
odloszÿwszÿ wszal .przeth szÿe | the troÿaką recz naprzoth ÿsze .po-
ÿutrznÿe | (77) sedl przeth wÿelkÿ oltarz ÿ stal thamo na golÿm |
kamÿenÿv asze do dnÿa a tho bÿlo w then czasz | gdÿ nocz nadlu-
sza a naÿutrzÿam rano swonÿą | drugÿe vdraczenÿe ÿ nÿewsczesnoscz
czula ÿsze | nÿgdÿ nÿeszedl anÿ we dnÿe anÿ w nocẓj do cze | plc
ÿsbÿ anÿ do ognÿa anÿ na zadne czeple | mÿesczc dla ogrzanÿa anÿ
rąkv nÿechcal grzacz | na vąglv przÿ oltharzv aszemv recze bardzo
puchne | lÿ od zÿmna zÿlnego bowÿem czaszv thego na | czesze szÿ-
mno bÿwa po komplÿecze thako szÿ | mnÿ sedl spacz na swoÿ sto-
lÿecz a poÿutrznÿ za | sze na modlÿthvÿe bÿl aze do dnÿa stoÿacz
przet | oltarzem wÿelkÿm na golÿm kamÿenÿv. Trzecze | vdraczenÿe
bÿlo ÿsze sobÿe odÿal pÿcze przes | czalÿ dzÿen bÿ sze mv tesz na-
bardze chczalo pÿcz | tedÿ nÿepÿl telko w obÿadÿ przÿ stolÿe a wsza |
kosz przesz czalÿ dzÿen tak nÿepragnal ÿako | gdÿ przÿsedl wÿeczor
tedÿ wsÿczko przÿro | dzenÿe ÿego vstalo ÿ szÿlÿ pragnacz pÿcza
a | wsakosz sze w thÿm wsÿczkÿm swÿczeszal acz | kolwÿek to bÿlo
szÿego czeskÿm bolÿesnÿm vdra | czenÿm vsta ÿego czesto bÿvalÿ
tak spÿekle ÿ | suche wnatrz ÿakobÿ zewnatrz ÿako v czlowÿe | ka
ktorj wszelkÿe nÿemoczj lÿeszÿ ÿąsÿk mv szÿe | od czeskejgo pra-
gnÿenÿa tako bardzo bolÿesnej | (78) spadal isze mv szÿe dlusze nÿ
slÿ przes czalÿ | rok nÿemogl sgoÿcz gdj suchÿmÿ vsthÿ tako vdra |
czonÿ stal w komplethe gdÿ kropÿono w salwe | vodą swÿeczoną ve-
dlug swÿczaÿv tedÿ oczecz | vÿelebnÿ amandus z zadzą vsta swe
vschle otvo | rzÿl szÿegaÿacz sa kropÿdlem ÿeslÿ bÿ tho czo | scze
mogl mÿecz ÿszebÿ mv ÿedna kroplÿa mo | gla na ÿego vschlÿ ÿe-
sÿk pascz wodÿ swÿeczo | ne ÿzebÿ ÿaką throche ochlodl ÿ otrzes-
wÿal | gdÿ szÿedzal z brathÿ zakonnÿmÿ zastolem na ko | laczÿeÿ
postawÿono przeden vÿno ÿako ÿ przet dru | gÿe a on scz czesko
pragnal a wsakosz ono vÿno | od szebÿe odstawÿl ÿ podnoszÿl oczÿ
swoÿe w nÿe | bo kv mÿelemv bogv rzekacz ach bosze o cze nÿe |
bÿeskÿ ten chlodnÿ trunek tobÿe ofÿarnÿe przÿmÿ | szej za wdzie-
czną ofÿare vespolek ÿ zwÿszu | szoną wÿlkosczą sercza mego a ra-
czmÿ sepoÿcz | sÿna swego namÿelszego w onym pragnÿenyv gdÿ ,
pragnal vÿsacz na krzÿszv w uczÿsku ÿ vudracze | nÿv smÿertelnÿm.
Nÿekÿedÿ w swoÿm wÿelkÿm | pragnÿenÿv bedacz chodzÿl dostudnÿe
ÿ gladal na | vode brzmaczą w mÿednÿcze ktora czekla studnÿe |
a wzdÿchaÿacz serdeczne oczÿ swoÿe podnoszÿl kv | bogv nÿekÿedÿ
ÿ tak bardzo przÿrodzenÿe pra | (79) gnace zwÿczeszÿl ÿze rzekl
zwÿelkÿego vdra | czenÿa sercza swego ach nÿestetÿsz o navÿsze |
dobro boze wszechmogaczj ÿakÿe są skrÿthe sza | dÿ twoÿe ÿ zemÿ
dno sÿrokÿego ÿczora blÿsko | a voda czÿsta czekacza okolo mnÿe
plÿnÿe a wsa | kos mÿ ÿeden trunek vodÿ thako ÿesth drogÿ | ÿsz.

mẏ sze dostacz nẏemosze tocz zalosna recz | takove vdraczenẏe pragnẏenẏa czerpẏal pocza | vszẏ przed adventem aze do tego czaszv ẏako | cztą the evangelia gdẏ nasz mẏelẏ pan z wo | dẏ vẏno przemẏenẏl teẏze nẏedzelẏe szẏe- | dzal salosnẏ nawẏeczerzẏ przẏ stolẏe abovẏem | dla sẏlnego pragnẏenẏa ẏedza mv bẏla nẏemj | la. Gdy *gracias* odmowẏono skwaplẏvosczą | prethko bẏeszal do sweẏ kaplẏcze bo dla sẏlne | go vdraczenẏa pragnẏenẏa ẏusz sze wtrzẏmacz nẏe | mogl wẏecze alẏe ẏal gorzko plakacz ẏ lzẏ opfẏ | the vẏlẏevacz ẏ ẏal movẏcz. O bosze wszechmo | gaczẏ kthorẏ szą vsnavasz bolẏecz ser | decząą ẏ vẏdzẏsz vdraczenẏe serdeczne ẏa | koszem sze ẏe nathakovą wẏelką nedze naro | dzẏl na then swẏath ẏze vewsẏczkẏch potrze | bach czelẏesnẏch tako vẏelkẏ vczẏsk nedze | ẏ stradanẏe musze czerpẏecz. |

A stoẏacz w takovẏm vskarzanẏv przed panem bogẏem | (*80*) ẏakobẏ nẏeczo wnatrz w duszẏ ẏego ẏal mo- | vẏcz tẏmẏ slowẏ, bacz dobre mẏslẏ bog cze vve | selẏ ẏ poczeszẏ nẏeplacz rzẏczerzv dobrẏ mẏeẏ | sẏe dobrze a tẏ slova poszẏlẏlẏ sercze ẏego | ẏze nẏemogl tak bardzo plakacz a wsakosz | s bolẏesczẏ wẏelkẏe nẏemogl bẏcz pravẏe ve | szol acz bẏl nẏeẏako vesol ẏedno mv lzẏ | s oczv plẏnelẏ po oblẏczv a wsakosz wnatrzne | poczesenẏe pobudzẏlo go kv rozmẏslanẏv baczacz | ẏsze mẏal wrẏchle bẏcz poczeszon ẏ poszẏlon | od pana boga tak ze szedl na komplete vsta | ẏego spẏevalẏ a serze drzalo a wszakosz sze mv | vẏdzalo ẏsze rẏchlo mẏal | bẏcz oktrzeswẏon w bolẏeczach swoẏch czo sze po | tẏm wrẏchle stalo bowẏem poczecha ẏego od bo | ga theẏ sze noczẏ szẏe poczela począcsczẏ tako ẏze | mẏal thakove vẏdzenẏe ẏsze panna namẏelo- | sczẏvsza Maria przẏsla do nẏego s sẏnem swoẏm | s dzeczathkẏem panem naslothszẏm Jesuszem ẏa | ko bẏl na thẏm swẏecze v szedmj lath tos na | mẏelsze dzeczathko przẏnẏoslo mv w raczkach | ẏch dzbanẏszek pelen vodẏ ten dzbanẏszek bẏl | chedogẏ polẏanẏ a bẏl troche vẏeczsẏ nẏslẏ kubek | konventskẏ, a panna naswẏeczsza vzẏela z rak | sẏna swego dzbanẏszek ẏ podala ẏ oẏczv wẏe | (*81*) lẏebnemv amandnszewẏ ẏzebẏ pẏl oczecz swẏe | thẏ wszawszẏ od pannẏ Marẏe on czudnẏ dzba | nẏszek bardzo wsẏeczne pẏl swẏelką szadzą | ẏ vgaszẏl pragnẏenẏe swoẏe dostatecznẏe pothẏm | sze nẏedlugo sedl w drogę ẏ ẏadacz przes | polẏe szedl czasną steczką podkala ẏ vboga vczẏ- | va panẏ gdẏ blẏszv knẏemv przẏsla vstapẏl | ẏe sdrogẏ wpokrzẏvẏ daẏacz ẏe mẏescze ẏze | bẏ sla ona panẏ obroczẏvszẏ sze do neẏgo rzekla: | dlẏa czego to czẏnẏcze ẏsze vẏ bedacz thako va | snẏm vczẏvẏm oẏczem ẏ kaplanem mnẏe vboge | szenẏe thako s drogẏ vstąpnẏecze gdẏsz bẏch | ẏa vą slusne vstepovacz mẏala. |

Odpowẏedzal oczecz swẏethẏ ẏ rzekl eẏa | mẏla panẏ bocz ẏest moẏ swẏczaẏ ẏzecz ẏa wsi | czkẏm bẏalẏm glową potczẏvoscz rad czẏnẏe dla | nautsczẏvsze mathkẏ boszej marẏe krolẏewnẏ | nẏebẏeskẏe. Slẏsacz thẏ slova ona dobra pa | nẏ oczẏ swe ẏ recze w nẏebo do boga podnẏo | sla ẏ rzekla ẏusz ẏa tesz therasz prosze teẏ | naczẏczsze panni ktorą w nas tczẏcze wsẏtkẏch | ẏ zebẏscze przesz smẏ-

ercz stego swÿatha nÿe sze | slÿ alÿesbÿ osobną laską sÿna swego vasz vtczÿla | zato oczecz vÿelÿebnÿ amandus rzekł: | (82) ktemv mÿe raczÿ wspomocz nacÿszcza panno | Marÿa krolÿevna nÿebÿeska. Pothÿm sze przÿ | dalo szÿe wrÿchle ÿze czestokrocz wedluk swj | czaÿv swego maÿacz przy stolÿe rozmaÿthe pÿcze | pragnÿenÿe ÿ suchoscz vsth czerpÿal alÿe ÿusz | odtÿchmÿasth wÿelkÿe roskoszÿ dusnèÿ to czer | pÿal gdÿ w noczj sasnal przes sen vÿczal sta | ÿacze przed szobą wÿobraszenÿe bardzo czudne | nÿebÿeskÿe ktore rzeklo do nÿego ÿacz ÿesth | ta matka ktorą cze przet thÿm w noczj w toÿm | pragnÿenÿv bÿla napoÿla zedzbanka a gdÿcz sze | pothÿm bedze tak bardzo chczalo pÿcz napoÿe cze | z mÿloszerdzÿa. |

Rzek sluga wÿeczne madroscÿ bardzo rostropnÿe | do panne Marÿe O panno slachetnego rodv a | wsakosz w rąkv thvoÿch nÿczego nÿemasz czÿm | bÿ mÿe mÿala napoÿcz odpowÿedzala mathka | bosza ÿ rzekla do nÿego napoÿe cze pÿczÿm ktore | plÿnÿe sercza mego slÿszacz tÿ slowa amandus | s. tak szÿe bardzo slÿek ÿsze nÿeumÿal odpo | vÿedzecz bowÿem sze tego wsÿczkÿego znal bÿcz | nÿedostoÿnÿm Panna naswÿeczsza laskawÿe rze | kla do nÿego gdÿ sze skarp nÿebÿeskÿ sÿn moÿ | Jesus tako mÿelosnÿe w recze twe wpusczÿl ktoregos przes vsuszenÿe vst twoÿch takovą cze | (83) ską trudnosczą dostal tedÿ sze tesz thobÿe tru | nek osoblÿvÿ poczechÿ ma odemnÿe dostacz kto | rÿ trunek nÿeÿestczÿ czelÿesnÿ alÿe ÿest sba | wÿennÿ dostoÿnÿ duchownÿ trunek vÿerneÿ | prawdzÿveÿ czÿstosczÿ a tak slÿsacz tho bÿl the | go bardzo vczeczon ÿ mÿslÿl sobÿe ÿze szÿe | chczal dosÿcz napÿcz tako ÿakobÿ swoÿe vÿel | kÿe pragnÿenÿe mogl dobrze vgasÿcz gdy sze | ÿusz dobrze napÿl onego roskosnego pycza nÿe | bÿeskÿego ostalo mv nÿeczo w vsczech ÿakobÿ ve | selek mÿekÿ maluthkÿ ktorÿ bÿl bÿallÿ ÿako | bÿ chleb nÿebÿeskÿ ktorÿs w vsczÿech noszÿl | przes dlugÿ czasz na snamÿe pravdzÿvego swja | destva, pothÿm przÿsedl w takove naboszenstvo | ÿze ÿal serdecznÿe plakacz dzekuÿacz vÿelcze | mÿlemv bogv ÿ ÿego mÿele mathce steÿ vÿel | kÿeÿ laskÿ ktorą zasluszÿl otrzÿmacz teÿsze noczj | panna naswÿeczsza Marÿa vkasala sze ÿedne per | sonÿe swÿeteÿ ktorasz w ÿnszÿm mÿescze bÿla | powÿadaÿacz ÿeÿ wÿakÿm obÿczaÿv napoÿla slu | ge swego amandusza S. Przÿthÿm rzekla donjej | panna Marÿa ÿdz a powÿecz sludze sÿna mego | odemnÿe ÿako pÿsano ÿesth o onÿm wÿsocze nau | czonÿm kthorego sową Jan krÿsostonus slotoustchj | (84) Ten bedacz zaczkÿem klÿeczal czaszv ÿednego | przeth oltarzem na ktorÿm bÿl obras drzevÿanÿ | pannÿ Marÿe ÿako dzeczatko pana Jesusza pÿer | szamÿ szÿvyla ÿ napawala a tak panna Marÿa | sÿnovÿ swemv pÿersÿ swÿch panÿenskÿch po | wscagnela a krzÿsostoma napoÿla tasz laską, ÿest- | czÿ tes rzekla panna Marÿa odemÿe dana oÿczv | amandusevÿ przes vÿdzenÿe ktore mÿal na pra | vdzÿve swÿadestvo teÿ rzeczÿ bacz to znamÿe | ÿszecz nauka ktora s vst ÿego swÿethÿch pocho | dzÿ od tÿch mÿast bedze szadlÿwsza przÿemnÿej | sza kv sluchanÿv nÿslÿ pÿervej Gdÿ tba perso | na oÿczv swÿetemv tho powÿedzala slÿsacz tho | sercze ÿ recze

sve ÿ oczÿ w nÿebo podnÿols ÿ rzekl | posdrowÿon nÿechsÿ bedze sdroÿ plÿnaczego bo | stva nÿechaÿ tesz bedze przechvalana ÿ posdrovÿo | na naslothcza mathka wsÿczkÿe laskÿ odemnÿe nÿe | dostoÿnego czlovÿeka, stego darv nÿebÿeskÿego. | Thakÿes przÿklath naÿdzemÿ w pÿerwse cze | sczÿ xÿak ktore sową *speculum vincencÿ* tesz per | sune swÿethą ktorą srzekla do oÿcza swÿetego vÿecz | czÿe myelÿ oÿcze ÿze teÿsze noczÿ ktoreÿ sze | panna naswÿetsza s sÿnem swoÿm vkasala wÿdza | lą ÿsze w rekv swÿch trzÿmala dzbanÿszek z vo | dą bardzo czudnÿ ÿ slÿszalą yze panna Marÿa | dzeczatkÿem sÿnę swoÿm rozmavÿalÿ sobam | *(85)* slową bardzo laskave myelosne ÿ przÿasne ovasz | myelÿ oÿcze ÿ wÿdzalą | ÿsze on dzbanÿszek chedogÿ podala | dzeczathkv sÿnovÿ swemv ÿzebÿ ono pÿcze | w nÿm raczÿl przeszegnacz ÿ przeszegnalo dze | cze namÿelsze pan Jesus one vode ÿ nathÿch- | myasth szÿe oną voda przemÿenÿla wÿno ÿ | rzekl pan Jesus naslothszÿ ÿusz dosÿcz nÿe | chce zebÿ szÿe vÿecze sluga moÿ w takovÿm | vdraczenÿv mÿal czvÿczÿcz a przespÿczą vÿna | bÿcz ÿusz odthÿchmaÿst ma vÿno pÿacz a tho | dla poszÿlÿenÿa naturÿ sweÿ strawÿoneÿ ska | szoneÿ a baczacz oczecz swÿetÿ amandus ÿze mv | oth pana boga bylo doswolono ÿal zasze pÿacz | vÿno ÿakovÿ pÿerweÿ. |

ÿako sze sluga wÿecznej madrosczÿ mno | zÿl ve scnothach swÿethÿch cap. XXI. | [1]

W thÿch ze czaszÿech oczecz S. amandus bÿl bardzo | chor a to szÿlnego dlugÿego draczenÿa ktore | czalv zwemv sadaval tegosz czaszv vkasal szÿe | nasz myelÿ pan ÿodnemv boskÿemv swÿethemv | przÿaczelovÿ swemv trzÿmaÿacz sloÿek v rąkv | swÿch tenze czlovÿek nabosnÿ rzekl ach myelÿ | panÿe czo ten sloÿek znamÿonuÿe ktorÿ trzÿ | masz. Rzekl pan myeloszczÿvÿ slugą swego | *(86)* Amnadusza chce lÿeczÿcz ktorÿ teras ÿest chor | a nÿemosze ÿ wÿdzal ÿsze nas myelÿ pan | sedl do slugÿ swego z onÿm sloÿkÿem a gdÿ | sloÿek othvorzÿl bÿla w nÿm krew swÿesza | a wzawszÿ nasz myelÿ pan one krwÿe sone | go sloÿka pomasal sercze slugÿ swego chorego | ÿsze wsÿczko krwave bÿlo pothÿm masal oną | krwÿą rącze ÿego nogÿ ÿ tesz wsÿczkÿe ÿnsze | czlonkÿ ÿego rzekl ten ktorÿ tho vÿdzal | ach panÿe moÿ ÿ bosze moÿ ÿakosz snamÿonu | ÿesz sluge swego krwÿą swoÿą abo w nÿm | chces vÿobraszÿcz pÿecz ran thvoÿch Rzekl | pan Jesus chcze sercze ÿego ÿ wsÿczke nature | ÿego smethkamÿ bolÿesnÿmÿ naznamÿonovacz | chce go slÿeczÿcz | vsdrovÿcz abovÿem chzce snÿe- | go vczÿnÿcz czlowÿeka sobÿe vedluk vole ser | cza swego athakosz gdÿ sluga boszÿ amandus S. | thakovÿ draczonÿ szÿvoth wÿodl ÿakosmÿ czescz | othÿm napÿsalÿ odosmÿ-

---

[1] Ten rozdział w wydaniu Suriusa i u Diepenbrocka należy do poprzedniego.

nascze lath aze bẏl star | sterdzesczẏ lath asze wsẏthko przẏrodzenẏe ẏego | bẏlo snẏsczalo tak ẏsze nẏcz w nẏm nẏebẏlo tel | ko mrzecz, abo onego vdraczenẏa przestacz. A takoz przestal takowego udraczenẏa bowẏem | mv oth pana boga bẏlo vkasono ẏze thakovẏ sro | gẏ vdraczonẏ szẏvoth nẏcz ẏnsego nẏe bẏl telko | dobrẏ poczatek a powszagnẏenẏe czala nẏe | *(87)* cwẏczonego kv pothdanẏv duszẏ ẏ rzekl mv | pan bog muszẏsz wẏeczeẏ vdraczon bẏcz w ẏn | szẏm obẏczaẏv maslẏ bẏcz pravdzẏvẏm slugą | moẏm. |

yako oczecz S, Amandus bẏl prowadzon | w duchv do skolẏ gdze vczą madrosczẏ | cap. XXII. |

Sluga wẏeczne madrosczẏ amandus S. szẏedzal | czasz v ẏednego poẏutrznẏe na stolkv swoẏm | ẏ bedacz w boskẏm rosmẏslanẏv vstalẏ mẏslẏ | ẏego ẏ wẏdzalo mv sze ẏze mlodzenẏecz czudnj | bardzo ochotnẏ przẏsedl z nẏeba do nẏego ẏ sta | nal przet nẏm ẏ rzekl mv ẏuszesz doszẏcz dlu | go bẏl w teẏ nẏskẏe skolẏe ẏ dosẏczes sẏe w niej | czvẏczẏl ẏusz czasz powstanẏ pocz se mną dopro | vadze cze do skolẏ navẏsze ktora ẏest w tẏm zẏ | vocze smẏertelnẏm w teẏsze skolẏe vcz szẏe | spẏlnosczą navẏsẏch nauk ktore cze naukẏ po | stanowẏą w boskẏm pokoẏv a poczathek thvoẏ swẏetj kv blogoslawẏenemv konczv przywjoda | Slẏsacz thẏ slova sluga boszẏ bardzo szẏe vra | doval ẏ wstal a on mlodzenẏecz wszal ẏ za re | ke ẏ wẏodl ẏ ẏako mv sze vẏdzalo w szẏemẏe | rostropną w ktoreẏ bẏl bardzo czudnẏ dom | sbudovanẏ thakowẏm obẏczaẏem ẏako mẏeskanẏe | *(88)* ludzẏ zakonnẏch wthẏm sze palaczv mẏeska | lẏ czẏ ktorzẏ sze tẏch nauk przerzeczonẏch vczj | lẏ a gdẏ thą oczecz swẏethẏ przẏsedl bẏl od | nẏch laskawẏe przẏvẏthan a bardzo mẏlosnẏe posdrowẏon bẏeszelẏ czẏ ktorzẏ tham mẏeskalẏ | kwaplẏwẏe do mẏstrza navẏszego powẏadaẏacz | mv ẏze ẏeden przẏsedl ktorẏ chce vcznẏem | ẏego bẏcz ẏ naukẏ sze nasze vczẏcz mẏstrz rze | kl a gdẏ ẏ vẏrzal bardzo sze naẏ laskavẏe | vsmẏechnal ẏ rzekl kv wsẏczkẏm wẏethcze | tho ẏusz wsẏsczj odemnẏe ẏzecz ten goscz mo | sze sze stacz dobrẏm vcznẏem ẏ mẏstrzem teẏ | vẏsokẏe naukẏ ẏeszlẏ sze cẏerplẏwẏe dobrowol | nẏe bedze chczal vdacz w tą czasną nedzą w kto | reẏsze muszẏ· doswẏathczon bẏcz a sluga boszj | takowẏch slov skrẏthẏch na ten czas ẏescze nẏerosumẏal a obro | czẏvszẏ sze kv mlodzenczovẏ ktorẏ ẏ thamo przẏ | wẏodl ẏal go pẏtacz tako rzekacz *Eya* thovarzẏsv | mẏelẏ powẏecz mẏ czo ẏest navẏszo skola ẏ nauka | ẏeẏ ktores mẏ powẏedzal: Mlodzenẏecz rzekl | Skola nawẏsza ẏ nauka ẏeẏ ktoreẏ sze thv | vczą nẏczcẏ ẏnszego nẏeẏest telko czale dosko | nale opusczenẏe samego szẏebẏe czokolwẏek | pan bog sznẏm czẏnẏ abo naẏ przepusczẏ sczescze | abo nẏesczescze mẏloscz albo szaloscz ẏszebẏ | *(89)* ẏednako wsẏtko od pana boga przẏal wdzecznẏe | tak sczescze ẏakoẏ nẏesczescze maẏacz wsglath | telko na czescz ẏ na chvale boską abẏ zawsẏczko | ẏ we wszẏczkẏm pana chvalẏl ẏako sze mẏelẏ | pan Cristus mẏal kv bogv oẏczv swemv nẏebẏe | skẏemv poddawaẏacz szẏe wolẏ ẏego. Gdy tha | kove slowa

naukẏ szlẏsal sluga boszẏ podobala | mv sze tha nauka bardzo dobrze tak ẏze mẏslẏl | ẏze chczal sẏcz wedlug theẏ naukẏ ẏ vẏdzalo | mv sze ẏze bẏ tesz nẏemoglo bẏcz nẏcz tak tru | dnego ẏ czeskẏego czobẏ go w thẏm mẏalo prze | targnacz ẏ chczal thamo wẏelẏe poczẏnacz ẏ spra | wẏacz vczẏnkow nẏeposzẏtecznẏch alẏe mv tego | mlodzenẏecz ẏal bronẏcz ẏ rzelk tha nauka nẏe | potrzebuẏe czẏnẏenẏa telko zapamẏethanẏa pozẏt | kv swego a szukanẏa tczẏ bosze sathẏmẏ slo | vẏ sluga boszẏ przẏsedl xobẏe przetho a szẏe | dzacz tako w pokoẏv ẏal gleboko mẏslẏcz s tẏch | slowẏech ktore movẏl do nẏego on mlodzenẏecz | ẏ obaczal ẏze to ẏesth pravdzẏva pravda ktoreẏ | szą pan Cristus nauczal ẏ mẏal rosmove szą | w sobẏe rzekacz otho theras vẏdze ẏ obaczą | we wsẏczkẏm srogẏm vdraczonẏm szẏvocze swoẏm | ktorẏm wẏodl s wlasne wolẏ swoẏe ẏsrem ẏe | scze nẏebl gothow opusczẏvszẏ są szẏebẏe przẏ | movacz luczkẏe przeczẏwnosczẏ ẏestem ẏescze | *(90)* boẏasnẏ straslẏwẏ ẏako saẏacz ktorẏ skẏrwsẏ sze | we krzv lẏeszẏ a kasdego sze lẏsthka boẏ ktorẏ | sze od wẏatrv ruszẏ tokosz sze ẏa tesz lẏeką | wszelkne przeczẏvnosczẏ ktora namẏe przẏ | padnẏe od oblẏcznosczẏ nẏeprzẏaczol zbladne gdj | bẏch mẏal bẏcz ponẏszon vczeką czo bẏch sze mẏal | w tẏm bogv poddacz to szẏe krẏe gdẏ mẏe | chvalą smẏeẏesze gdẏ mẏlaẏam smucze sze prav | dacz ẏesth ẏsecz dobrze skolẏ vẏsokẏe naukẏ pa | trzecz a takos vesthnavszẏ nabosznẏe podnẏosl oczẏ | swoẏe w nẏebo kv bogv ẏ rzekl Eẏa mẏlẏ bosze | ẏakosz mẏ terasz pravda ẏasnẏe ẏesth povẏedza | na O nẏestetẏsz ẏ kiedẏsz ẏa bede pravẏm | opusczonẏm czlovẏekẏem sam sẏebẏe a bogv pothdanj. |

O rẏczerstvẏe duchovnẏm ktorego mẏal do- | kaszovacz w czerpẏenẏv przeczẏwnosczẏ cap. XXIII. |

Gdẏ sludze wẏeczne madrosczẏ vdraczenẏą cze | lẏesne ktore bẏlẏ kv skaszenẏv zẏvotha ẏego | od pana boga bẏlẏ szakaszane steko sze natura ẏe | go tak bardzo vradowala aze plakal swẏelkẏe | radosczẏ gdẏ rosmẏslal swoẏ srogẏ szẏvoth ẏako | okruthnẏe czẏerpẏal a czesko walczẏl ẏ rzekl | są w sobẏe ẏusz tesz mẏelẏ panẏe od thẏch mẏast | bede mẏal zẏwoth prosnẏuẏaczẏ a bede sze dobrze | myal bede pragnẏenẏe swoẏe vẏnem ẏ vodą | chlodzẏl ẏusz tesz bede na moẏm mẏechv slomẏa | *(91)* nẏm nẏeswẏasanẏ sẏpẏal tagem czẏ czestokrocz | szadal ẏszebẏch thakovą wsczesnocz przed moẏą | smẏerczą mogl mẏecz ẏuszem są szẏebẏe do | szẏcz dlugo kaszẏl ẏusz tesz czasz ẏszebẏch odpo | czẏval takove prosne mẏslẏ w smẏslnosczach swo | ẏch mẏeval bowẏem o nẏestetẏsz nẏevẏedzal | czo bog mẏslẏl snẏm czẏnẏcz gdẏ sze thakovẏmẏ | mẏeslamẏ kẏelko nẏedzel czeszẏl przẏdalo szẏe | czaszv ẏednego gdẏ szedzal na stolkv swoẏm | na ktorẏm sẏpẏal przẏslo mv na pamẏecz ẏsze | sobẏe ẏal rosmẏslacz onẏ pravdzẏve slova które | movẏl Jop czẏerpẏaczẏ *Militia vita hominis | super terram* to ẏesth zẏvoth sczlovẏeczy

na | swÿeczenÿcz ÿnszego nÿeÿest ÿedno rÿczer | stvo a vstavÿczna valka [1]) w takowÿm rosmÿsla | nÿv vstalÿ smÿslÿ ÿego ÿ wÿdzalo mv sze w zachvj | czenÿv ÿze przÿsedl do nÿego krasnÿ mąsnÿ | mlodzenÿecz ktorÿ mv przÿnosl pare bothov | rÿczerskÿch mÿsternÿe przÿpravÿone ÿ ÿnsze | odzenÿe ktore rÿczerze noszą a sed-szÿ do | oÿcza swÿetego wloszÿl onÿ bothÿ na nogÿ ÿego | ÿ przÿo-dzal go onÿm rÿczerskÿm odzenÿm ÿ | rzekl mv vÿecz rÿczerzv ÿzes aze dotÿchmÿasth | prostÿm slugą bÿl alÿe bog chcze to mÿecz po | tobÿe ÿzebÿ ÿusz bÿl rÿczerzem. |

(*92*) Oczecz swÿethÿ pogladal po sobÿe w onÿch bo | czech ÿ w onÿm rÿcerskÿm odzenÿv ÿ rzekl s vjel | kÿego dzÿwv sercza swego. Nÿestetÿsz mÿelj | bosze czo mÿ sze dzeÿe ÿ czo sze semnÿe stalo | mąlÿ rÿczerzem bÿcz wolaÿl bÿch ÿusz bÿl | mego pokoÿv ÿ wsczesnosczj patrzÿcz ÿ rzekl do | onego mlodzencza gdis tak bog chcze ÿze bÿch | bÿl rÿczerzem bÿch sze chvalÿebnÿm rÿczerzem | stal thobÿ mÿ bÿlo mÿlÿe. Mlodzenÿecz odwro | czÿvszÿ sze trocbe od nÿego na strone ÿal szÿe smÿacz | ÿ rzekl nÿetrosczÿ sze bedzesz mÿal valkÿ dosÿcz | ktho chce wÿescz duchovne rÿczerstvo boze sta-lÿe | thakovego dalÿeko vÿeczsze czeskosczÿ ÿ vdracze | nÿa maÿą podkacz nÿslÿ potÿkalÿ przeth davnÿ | mÿ czaszÿ One slavethne smÿale rÿczerze o kto | rÿm sze smÿalÿm rÿczerstvÿe swÿath povÿa-da | ÿ spÿeva mnÿemasz ÿszebÿ bog ÿusz twoÿe ÿa | rzmo sczebÿe sloszÿl ÿ thvoÿe przekovÿ od cze | bÿe odrzuczÿl ÿzebÿ ÿusz mÿal roskoszÿ vszÿvacz | nÿetak czÿ tho bedze nÿechczec bog przetho | vdraczenÿa thvoÿego sczÿebÿe sloszÿcz alÿecz | ÿ chce przemÿenÿcz ÿ dalÿeko wÿeczeczesze | vczÿnÿcz nÿslÿ kÿedÿ pÿervej bÿlÿ. Slÿ-sacz slu | ga boszÿ te slowa slÿek szÿe bardzo czesko ÿ | rzekl Eÿa boze wsechmogaczÿ czo chcesz semną | (*93*) czÿnÿcz mnÿemalÿem bÿ ÿusz bÿl memv dra | czenÿv konÿecz ano sze dopÿoro poczÿna do | pÿoro ÿako bacze bede w czÿskv ÿ wdraczenÿv | ach panÿe nÿebÿe-skÿ czosz vmÿslÿl czÿnÿcz | se mną aszą ÿa są telko grzesnÿ a wszÿ-czÿ | spravÿedlÿvÿ ÿze rosge karanÿa thvego ve | mnÿe czesczeÿsza a w nÿektorÿch ludzÿech ÿe | powszagasz takesz mÿelÿ panÿe swÿk zemną | czÿnÿcz od dzeczÿnnÿch lath moÿch ÿsze mlode | przÿrodze-nÿe moÿe czeskÿmÿ a dlugo trvalÿ | mÿ chorobamÿ krzÿsoval ÿ dra-czÿl tak ÿssem | mnÿemÿal abÿ ÿusz dosÿcz bÿlo. | Odpovÿedzal mlodzenÿecz nÿe ÿescze nÿedo | szÿcz musÿsz ÿecze gruntovnÿe vewsÿczkÿch rze | czach doswÿaczon bÿcz ÿeslÿ szÿe pravÿm rÿcze | rzom boskÿm mas stacz. Sluga boszÿ rzekl pro | sze cze mÿelÿ pa-nÿe raczÿ mÿ vkasacz ÿako | vÿelÿe bolÿesczÿ czerpÿcez ÿescse przeth sobam | mą rzekl ÿemv veÿrzÿ w sgorę w nÿebo na | oblokÿ mosesz lÿ nÿeslÿczoną vÿelkosez gvÿasth | slÿczÿcz tedÿ tesz mosesz slÿ-czÿcz tvoÿe przÿsle | bolÿesczÿ a ÿakosze gvÿasdÿ ludzom male vÿ- | dzą acz vÿelkÿe są tako tesz the bolÿesczÿ | ktore bedzesz czerpÿal acz vedlug czuÿnosczj | (*94*) thvoÿe tobÿe bedą czeskÿe ÿ vÿelkÿe

[1]) Job VII. 1.

kv sno | szenÿv alÿe przed oczÿma ludzÿ nÿebogoboÿnÿch | bedą sze vÿdzalÿ male. Sluga vÿeczne ma | droseczÿ rzekl ach panÿe vkazÿ mÿ te bolÿe | sczÿ pÿerveÿ ÿszebÿch ÿe wÿedzal Rzekl nÿe | vkasze bowem lÿepÿe thobÿe ÿest ÿze ÿch | nÿebedzesz vÿędzal przesto ÿszebÿ nÿslÿ na cze | przÿdą nÿeszvotpÿl a wsakosz mÿedzÿ thÿmÿ | nÿeslÿczonÿmÿ bolÿesczamÿ ktore cze podkacz | maÿą namÿenÿą trzÿ pÿerwsa ÿethczÿ tha | ÿsesze szą bÿal wlasnÿmÿ rękoma a przestava | lesz kÿedÿs chczal maÿacz nad sobą lutosez ÿu | sczę theras thobÿe samemv vesme, adącze w moc | opsÿch ludzÿ gdzÿe muszÿs vÿelkÿe ponÿszenÿe | ÿ lÿekoscz czÿerpÿecz stronÿ thvÿch vczynkov do | brÿch ÿ cznothlÿvÿego swÿetego obezovanÿa od | ludzÿ slÿch grzechem saslÿepÿonÿch ktore po | nÿszenÿe bedze cze czesze bolalo anÿslÿ thwÿ bo | lÿesnÿ zranÿonÿ chrÿbÿet od onego ostrego krzj | sza abowÿem pÿerveÿ gdÿsz sze czvÿczÿl vostro | aczÿ szÿvotha bÿles od ludzÿ vÿsocze vason alÿe | teras bedzes ponÿszon ÿ znÿczon ÿze cze nÿebedą | nÿzacz mÿecz druga bolÿescz ÿ smutek ÿestczj | ten ÿs adzes sobÿe czestokrocz takovo vÿelkje | vdraczenÿa ÿ trudnosczÿ bolÿesne sadaval | *(95)* ÿsecz szÿe tesz czaszem smÿerczÿ rownalo avsa | kosz dla thvego mÿelosnego przÿrodzenÿa | dopusczÿl czÿ pan bog mÿecz przÿaczelÿe ktorej | cze czesÿlÿ alÿe terasz vÿrzÿsz ÿsze na thÿch | mÿęsczach gdÿes sze osoblÿve przÿasnÿ ÿ | vÿernosczÿ ÿ vÿelką zalosez naÿdzes, tako | ÿsze tes czÿ ludze ktorzÿcz osoblÿvą vÿerno | sczą przÿasnÿ są wespolek sthobą bedą | sluthosczÿ bolacz. Trzeczÿ smuthek thwoÿ | bolÿesnÿ bedze ÿzes bÿl aze dothÿchmÿast pÿe | saszaczÿ v boskÿe slothkosczÿ Aÿakobÿ pÿesczek | nÿeoduczonÿ od pÿerszÿ w takÿes boskÿe slothko | sczÿ plÿval ÿako rÿba w morzv tocz ÿua odeÿ | mÿe ÿsze tego stradasz, a bedzesz schnal od | vÿelkÿego wnatrznego vdraczenÿa bowÿem | ÿ od boga ÿ od wsÿczkÿego swÿata bedzes mnÿ | mal ÿzebÿ opusczon bÿl bo bedzesz od przÿaczol | czesko przesladowan a powÿemczÿ krotkÿmÿ | slovÿ ÿsze wsÿczko czokolwÿek pocznÿes sobje | kvolÿ abo kv poezeszenÿv tocz wszÿczko wstecz | obroczÿ. |

S l ÿ s a c z t h o sluga boszÿ tak sze sÿwo zlek | aze wsÿczko przÿrodzenÿe ÿego wezdralo | a pochopÿwsÿ sze spocetka padl krzÿszem na | zemÿe ÿ ÿal vzÿvacz pana boga volaÿaczÿm | *(96)* serczem a placzlÿvÿm gloszem proszacz ÿeslÿbÿ | moglo bÿcz ÿzebÿ oddalÿl te zalosez bolÿesną | od nÿego dla sveÿ vÿelkÿe oÿczevskÿe dobro | czÿ a ÿezlÿbÿ ÿnacze nÿemoglo bÿcz ÿzebÿ ÿego | nÿebÿeska volÿa ÿego wÿecznego boskÿego srza | czenÿa w nÿm vÿpelnÿona bÿla a gdÿ w takovÿm | vdraczenÿv ÿ tesknosczÿ lÿezal dobrą chvÿlÿe | rzekl pan bog przes wnatrzne nathchnÿenÿe | do nÿego. Mÿeÿ sze dobrze ÿa są chsce bÿcz | stobą a chce cze wspomocz tako laskavÿe ÿze thj | wsÿczkÿ dzÿvÿ swÿczesÿs a takos poszÿlonÿ | wstavszÿ poddal sze w recze boskÿe. Nazaÿutrz | pomszÿ szedzal w seÿ czellj a barczo mv bÿlo zÿ | mno bovÿem bÿl czeskij mros a rozmÿslaÿacz sobje | tÿ rzeczÿ czesko bÿl smeczon ÿ tak ÿakobÿ kto | rzekl wnatrz do nÿego othvorz okno cellj thvoje | voÿrzÿ a naucz sÿe othvorÿvszÿ

okno vjrzal psa bje | gaẏacz wposrothkv ambitv a nosacz chuste zadną | od nog [1]) w gąbẏe swoẏeẏ ẏ dzẏvne obẏczaẏe | vkazoval kv oneẏ chusczẏe rzuczaẏacz ẏam | vsgore ẏ nadol ẏ ẏal oną chustą szarpacz ẏ | targacz gladaẏacz na to oczecz S. podnẏowszẏ oczẏ | swe kv mẏelemv bogv v nẏebo czesko ẏ nabosne | westchnal a ẏakobẏ mv czo rzeklo wnatrz w ser | czv ẏego tak ze tesz tẏ bedzes szarpan ẏ targan | *(97)* brez vsta braczej thvoẏe ẏ ẏal sobẏe mẏslẏcz | Gdẏs ẏnacze nẏemosze bẏcz poddawą w thẏm | vszẏckẏm panv bogv. A baczacz pẏlnẏe ẏsze sze | chusta povolnẏe da psv rzuczacz ẏ szarpacz mẏl- | czacz nẏeodmavẏaẏacz nẏcz tak ze ẏa tesz mą | czẏnẏcz a stczeszẏ nadol Oczecz S. wsẏal one | chuste ẏ choval yą przes vẏelẏe lath za bar | dzo mẏlẏ klenot a gdẏ baczẏl ẏsze bẏl poruszon | nẏeczerplẏvosczą wszal przet sze one chuste a | vsnawszẏ sze ẏ obaczẏvszẏ sze kv wsẏczkẏm rze | czą v ktorẏch go omavẏana czẏerplẏvje mẏlczal | czaszem gdẏ oblẏcze swe odwroczẏl od thẏch kto | rzẏ ẏ przesladowalẏ natẏchmẏast wnatrz mẏal | karanẏe ẏ napomẏnanẏe takove Pamẏetaẏ | ẏszem ẏa pan twoẏ mego oblẏcza naczudnẏejsze | go nẏeodwroczẏl od tẏch ktorzẏ na mẏe plva | lẏ nathẏchmẏast zaloval czesko nẏeczẏer | plẏvosczẏ swoẏe ẏ obroczẏl szẏe saszẏe laska | vẏe ẏ przẏasnẏe kv przesladovczom swojm. |

Pothẏm hdẏ ẏ podkal ẏakẏ smetek abo | przesladovanẏe tedj sobẏe mẏslẏl ach bosze | bẏ rẏchle ta czeskoscz vszela konẏecz a takosz | w dzẏen panni Marẏe gromlẏcznej vkasalosze | mv dzeczatko namẏelsze pan Jesus nasloth | szẏ ẏ ẏelo go karacz rzekacz, baczc ẏsze ẏescze | *(98)* nẏedobrze vmẏes czerpẏecz alẏe cze naucze bacz | gdẏs ẏest vẏakẏm szmutku nẏemẏeẏsze wsgla | dv na dokonczenẏe smątkv ẏzebẏ mnẏemal | przẏcz kv pokoẏovẏ mẏeẏsze poddanẏe kv bo | gv pokẏ smutek trwa przẏslusza na | cze ẏzebẏ sze gotowal przẏacz drugẏ smutek | gdj po dokonczenẏv ẏednego drugẏ na cze przẏdze | cznẏ ẏako panna ktora roszą zwẏe gdẏ ẏedna | rosza se krza ostrego vrwẏe nẏema doszẏcz na | thẏm ma vmẏsl ẏ volẏą ẏzebẏ rosze ẏescze dostala tak ze tesz thẏ czẏn przethẏm | bacz gothov ẏs gdẏ sze ẏedna saloscz dokona | nathẏmẏasth cze druga pothka tes mẏedzj ẏn | szẏmẏ przẏaczelmẏ bosẏmẏ ktorzẏ mv ẏego smut | kẏ przẏsle przepovẏadalẏ ẏ obẏavẏalẏ Przẏsla | do nẏego snamẏenẏta swẏeta persona powẏada- | ẏacz mv ẏsze szẏe w dzẏen svẏetẏch anẏolov | bardzo pẏlnẏe panv bogv sanẏ modlẏla po ẏu | trznẏ ẏ vẏdzalo sze ẏeẏ w zachvẏczenẏv ẏze | bẏla przẏprovadzona na to mẏeiscze gdze bẏl slu | ga boszẏ amandus S. ẏ vẏdzala ẏsze ẏze veszlo | nath nẏm czudne bardzo drzevo rosane ktore | bẏlo roskoszne na veẏrzenẏe a pelno bẏlo pẏe | kne rosze czervone ẏ veẏrzala v nẏebo ẏ vẏ | dzala ẏsze slonecze barzo ẏasno veszolo a vẏelẏe | promẏenẏ bardzo ẏasnẏch od szebẏe pusczalo | *(99)* a w thẏch promẏenẏach slonecznẏch stalo czu | dne dzeczẏatko skrẏszem ẏ vẏrzala ẏze ẏeden promẏen slonecznẏ spusczẏl sze kv ser | czv slugẏ boszego ktorẏ

[1]) onuczkę = *pannum detritum quo pedes obvolvuntur.*

promÿen bÿl tako mocznj | ÿze od nÿego vzÿczkÿe ÿego szÿlÿ ÿ czlonkÿ | bÿlÿ rospalone alÿe ono drzevo srosamÿ sklo | nÿlo sze tak ÿze swÿmÿ gestimÿ galezamÿ | chcalo zavadzÿcz onemv promÿenÿovj slo | necznemv ÿzebÿ nÿemogl kv serczv ÿego | alÿe tho nÿe moglo bÿcz bo ÿasnocz onÿch pro | mÿenÿ bÿla thako moczna ÿze przenÿkala | wsÿczkÿe galeszÿ ÿ swÿeczÿla w sercze slu | gÿ boszego Wÿdzala pothÿm ÿze dzeczatko | mÿele Jesus vÿsedl s onego slonecza rzekla | ona persona ktora tho wÿdzala anamÿl | sze dzecze gdze tho chces rzekl pan Jesus | ide do mego slugi mÿelego rzekla ona | Ach roskosne dzecze mÿele czo snamÿonuÿe | promÿen sloneczny w serczv slugÿ twego | odpowÿedzal pan Jesus naslothszÿ rzekacz | Tagem w serczv ÿego moÿą ÿasnosczÿą | boską oswÿeczÿl ÿze tesz tha ÿasnocz bedze | przesen osvÿeczala sercza ÿnsÿch ludzÿ ÿ kv | mnÿe przÿczagala Drzevo geste ktore | *(100)* wÿdzÿs znamÿonuÿe rosmaÿthe smu | thkÿ ÿego przÿsle ktore w nÿm nÿeszagaszą | swÿatloczÿ moÿe boskÿe dla tego ÿsze ÿ od | dalÿenÿe oth swÿatha czlowÿekowÿ zakon | nemv poczÿnaÿaczemv pozÿteczna ÿest. |

Thedÿ oczecz wÿelÿebnÿ tho sobÿe vmÿslÿl ÿze | przes czalą dzeszecz lath w klastorze mÿeskal | oddalÿvszÿ sze od wsÿczkÿego swÿatha nÿkdj | nÿgdze sklastora nÿevÿchodzÿl wstawszÿ od | stola sedl do kaplÿcze swoÿe a zavarsze w nÿe | tesz nÿchcal v forthÿ anÿ nÿgdze s bÿalÿmÿ glo | vamÿ anÿ tesz s mesczÿsnamÿ dluge rosmovj mÿecz | alÿe sze krotko s kasdÿm odprawÿl oczÿ swe mÿal | w takove ostrosznosczj ÿsz tesz nÿnakogo nÿechczal | weÿrzecz zawsdj bÿl w klastorze patrzacz | telko vstavÿcznÿe naboszenstva swego ale ta | kova pÿlna ostrosnocz nÿcz ÿemv nÿepomogla | bowÿem w tÿchsze lÿeczech ostrosnoczÿ ÿego | padlÿ nan czeskÿe smetkÿ ÿ przeczÿvnosczj | rosmaÿthe ktore go tak bardzo vdraczÿlÿ ÿze | są nath sobą ÿ ludze dobrzÿ wÿelką lu | tosez nat nÿm mÿelÿ a dla tego ÿzebÿ mv ÿe | go ÿąnstwo lzeÿsze bÿlo w ktorÿm chczal bÿcz | przes dzeszecz lath w kaplÿczÿ na sczenÿe | malowacz chczal obraszÿ pustelnÿkov swÿethÿch | ÿ ÿnsze obraszÿ ktorebÿ czlovÿeka czerpÿacze go | kv czerpÿenÿv przÿvodzÿlÿ ale pan bog | *(101)* nÿechcal mv tego kwolÿ dopusczÿcz bowÿem | gdÿ ÿusz malarz na sczÿenÿe obrasÿ veglem | nakreszÿl pustelnÿkov swÿethÿch natÿchmÿast | tako na oczÿ chorzal ÿze nÿemogl vÿecze nakre | sacz onÿch obrasov bo nÿevÿdzal odpovÿedzal | robothe oÿczv S. amandusevÿ aszebÿ osdrovÿal | na oczÿ rezkl oczecz S. malÿarzevÿ czo baczÿs mÿ | lÿ braczÿe rÿchlo lÿ na oczÿ moszes bÿcz zdrov | odpovÿedzal ÿ przes dwanascze nÿedzel nÿe | bacze bÿch osdrowÿal. Sluga boszÿ Amandus | S. kaszal malÿarzevÿ drabÿne podnÿescz ÿ przj | stavÿcz zasze do scanÿ na ktore obraszÿ nasna | mÿonoval ÿ szedl po one drabÿ do onÿch obra | sov ÿ potarl reką po nÿch a potÿm ÿal swÿmÿ re | koma po malarzevÿ oczÿ ÿego bolÿacze nÿevÿdo | me poczeracz mowaÿcz thÿ slova moczą boszą ÿ | swÿethÿch pustelnÿkov przÿkasuÿe thobÿe mÿ | strzv ÿzebÿ tÿ supelnÿe bÿl sdrov na swe oczÿ | a ÿutro przÿsedl robÿcz sdrov robote ktorasz po | czal. |

Mocz bosza nasaÿutrz bardzo raño przÿsedł | małkrz cżÿwcze sdrovÿ veszołÿ dzekuÿacz pa | nv bogv ÿ oÿczv swÿetemv amandu- szevÿ ÿze bÿl | vsdrovÿon Alÿe oczecz swÿetÿ nÿeprzÿlÿczal | tako- vego darv boskÿego zaslugą svoÿm alÿe | (102) zaslugą oÿczov swÿe- tÿch pustelnÿkov w tÿch sze | czaszech takove smetkÿ ÿ przeczÿ- vnosczÿ pan | bog przepusczał na sluge svego oÿcza Amandusza | S. ÿakobÿ wsÿczkÿm słÿm duchom albo słÿm łu | dzom nad nÿm mocz dal ÿzebÿ ÿ meczÿlÿ ÿ prze | sladowałÿ abowÿem bes lÿczbÿ bar- dzo vÿelÿe | oczecz svÿethÿ vczerpÿal od słÿch duchov kto | rzÿ mv vÿelÿe bolÿesczÿ zalosczÿ zadavalÿ dzÿ | wnÿch okruthnosczÿ vkaso- valÿ smÿleÿe wÿel | kÿe mv bolÿesczÿ ÿ vdraczenÿa zadavalÿ | we- dnÿe ÿ w noczÿ spÿacz ÿ czuÿacz s czego wjel | ką czeskoscz ÿ bo- lÿescz czerpÿal a tesz czaszv | ÿednego baczacz dusnÿ nÿeprzÿaczel ÿsze oczecz | swÿethÿ przes długÿ czasz mÿesza nÿ ÿadl | zadal mv pokusze ÿsze sze mv chcalo ÿescz | mÿesza a tako gdÿ ÿuz mÿeszo ÿadl a sweÿ | szadzÿ doszÿcz vczÿnÿl nÿedlugo pothÿm vÿ | rzał przet sobą stoÿacz okruthną straszną | pÿekÿlną persone ktora ten wÿers thj- | mÿ slovÿ movÿla *Aduc* (*sic*) *esce eorum erant* | *more ipsorum et ira dei descendit super* | *eos* [1]) ÿ rzekła do drugÿch słÿch duchov glo | sem przÿkrÿm scekaÿaczÿm ten to mnÿch sza | slÿszÿł smÿercz ktorą mv oto teras szadą | a gdÿ ÿe tego bronÿono ÿszebÿ go nÿesabÿa | la ÿednag wÿczagnovszÿ spatnÿ swÿder | (103) rzekła do nÿego gdÿs czÿ ÿnacze vczÿnÿcz nÿe | moge dedÿ wsdÿ ÿednak tÿm swÿdrem tve | czalo meczÿcz bede a przez vsta twoÿe tÿm | swÿ- drem bede wscze wÿerczala ÿsecz vczÿ | nÿe tako wÿelką bolÿescz ÿakosz wÿelkam | luboscz ÿ smake mÿał gdÿs ÿadl mÿeso za- thÿm sÿegnąla mv w vsta onÿm swÿdrem a | nathÿchmÿast spuchlj mv dzasna ÿ zebÿ ÿ vsta | mv czesko spuchlj a se ÿch nÿemogł odva- rzecz | ase przes trzÿ dnÿ anÿ mÿesa anÿ szadne | rzeczÿ ÿescz nÿemogl telko czo troche przes | sebÿ w vsta wsczagnal. |

O wnatrznÿch smetkach ÿ pokusach | ktore czerpÿal S. Amandus cap. XXIIII. |

Mÿedzÿ ÿnszÿmÿ rzeczamÿ smąthnÿmÿ mÿal | oczecz swÿethÿ Amandus trzÿ smetkÿ wnatrzne | ktore mv nad ÿnsze czesze bÿlÿ pÿerwsa | pokusa bÿla o wÿerze nÿedowÿarstwo zada | val mv takove mÿslÿ dusnÿ nÿeprzÿaczel ÿako tho mosze bÿcz ÿszebÿ sze bog mogl stacz | czlowÿekÿem a ÿm vÿecze othÿm mÿslÿl tÿm | wÿecze bładzÿl a wtakove czeske pokusze | raczÿl go pan bog dzevÿecz let mÿecz a bedacz | oczecz S. Amandus w takovÿch pokusach vstavÿcze | nÿe (104) szÿerczem ÿ vstÿ placzlÿvÿmÿ oczÿma do pana | boga volał o wspomoszenÿe ÿ tesz do wscÿz | kÿch swÿetÿch a gdÿ sze panv bogv czas vÿ | dzalo raczyl mv odÿacz te pokusze a raczil | mv dacz vÿelkÿe osvÿeczenÿe ÿ staloscz vje | rze swÿeteÿ krzecsÿanskÿe druga

[1]) Psalm LXXVII, 30.

pokusza | ẏze czerpẏal smątek wnatrzẏ vẏelkẏ tako | vą czeskos ẏ vdraczenẏe myal wnatrz ẏa | kobẏ czeskẏe gorẏ na serczv mẏal a czescze | mv to bẏlo s teẏ przẏczẏnẏ ẏze nawroczenẏe | ẏego bẏlo bardzo nagle a pretkẏe a w przẏro | dzenẏv ẏego stal sze gwalt w takowẏm czes | kẏm vdraczenẏv bẏl przes oszm lath. | Trzeczẏ smątek wnatrznẏ bẏl czẏ ten ẏze mv | nẏeprzẏaczel dusnẏ zadal taką czeską pokusze | ẏszebẏ ẏego duszẏ zadna rada nẏemogla bẏcz | ẏzebẏ na vẏekẏ muszẏl potepẏon bẏcz acz bẏ | tesz sprawẏedlẏvẏe szẏl ẏ dobre vczẏnkẏ czẏ | nẏl ẏszebẏ mv to nẏcz poszẏteczno nẏebẏlo kv | sbawẏenẏv ẏzebẏ nẏebẏl zlẏczbẏ sbavẏennẏch | ludzẏ ẏzebẏ waẏczko bẏlo prozno czo czẏnẏl ta | kowe mẏslẏ zawsdẏ mẏal w serczv swoẏm we | dnẏe ẏ w noczẏ gdẏ mẏal ẏdz do kosczola abo do | korv abo nẏeczo ẏnszego dobrego dobrze czẏnẏcz | tedẏ wneth pokusa przẏsla ẏakobẏ mv czo | *(105)* movẏlo bardzo szalobnẏe ẏ czosz pomosze ẏze | bogv slusẏzs ẏestczẏ ẏako przeklẏnanẏe zadnej | radẏ tobẏe nẏemasz opuscz wczas zatra | czones wẏecznẏe nẏepomosecz nẏcz czokolvẏek | dzalas Bedacz w takowẏch czeskẏch pokusach | mẏslẏl sobẏe ach ẏa vbogẏ czlovẏek gdzes sze | ẏą mą obraczẏcz wẏnẏde lẏ zakonv dedẏ sze | dostane do pẏekla ostanelẏ w sakonẏe ẏednak mo | ẏe duszẏ radẏ nẏemasz ach panẏe bosze ẏ kto | bẏl vẏetszẏe czeskosczẏ ẏako ẏa dzẏs a zamẏszlẏ | wszẏ sze są w sobẏe czesko wsdichal sglebokosczj | sercza swego a placzacz ẏ w pẏerszẏ sze bẏacz | movẏl ach nẏestetẏsz mẏlẏ bosze nẏemą lẏ | ẏa bẏcz sbawẏon tocz bardzo salosna novẏna ẏze | ẏa na thẏm swẏecze ẏ na onẏm necznẏkẏem | mą bẏcz bẏada mnẏe ẏzem sze szẏvota mat | kẏ sweẏ narodzẏl takova pokusa przẏchodzi | la mv zbẏtnẏego smetkv ẏ boẏasnẏ ẏsze mv | powẏadano ẏzebẏ przẏecze ẏego w zakon stalo | sze dla bogasthva czesnego s czego pochodzj grech | ktorẏ sową Sẏmonia swẏethokupstwo gdẏ | rzecz duchowna zaczesną kupuẏą to sobẏe cze | sto a czesko w serczv rosvasaẏacz sẏlnẏ smethek | mẏal a gdẏ takova czeskocz w nẏm trwala przes | dzeszecz lath tako ẏsze sze są ẏnacze nẏemẏal | *(106)* ẏedno sapotepẏonego czlovẏeka czaszv ẏednego | przẏsedl do oẏcza svẏetego Catharta ẏmẏe | nẏem ẏ vskarzal sze mv sweẏ wẏelkẏe sza | losczẏ Tensze oczecz swẏetẏ poczesẏl go ẏ dal | mv takovą porade ẏsze ẏ ona czeska pokusza | opusczẏla a takosz bẏl vẏbawẏon spẏekla v kto | rẏm sze przes dlugẏ czasz bẏcz nẏemẏal. |

O napomẏnanẏv ktore mẏal od pana bo | ga ẏszebẏ sze nẏetẏlko praczoval o sve vlasne | sbavenẏe alẏe tesz ẏ o sbavẏenẏe blẏsnẏch | svoẏch cap. XXV. |

Gdẏ ẏusz presz vẏelẏe lẏath oczecz S. amandus | praczoval sse o vlasne sbavẏenẏe dusze sveẏ | ẏal go pan bog napomẏnacz przes rosmaẏte ob | ẏavẏanẏa ẏszebẏ tesz bẏl poszẏteczen sbawẏe | nẏv blẏsnẏego swego a dla tego wẏelkẏe zalo | sczẏ ẏ przesladovanẏa naẏ przẏpadalẏ o takovj | dobrẏ vczẏnek tego bylo nad lẏsbe

ẏ nath myare | a ẏako wẏelẏe dusz luczkẏch posẏskal kv sba | vẏenẏv tho pan bog vsechmogaczẏ czasv ẏe- | dnego raczẏl vkasacz przẏaczolcze svoẏe milej | ktoreẏ bẏlo ẏmẏe anna a ta bẏla czorka ẏego | duchovna tasz bedacz na naboszenstvẏe modlẏ- | tvẏ swoẏe bẏla w sachuẏczenẏv a w tẏm zachvi | czenẏv wẏdzala sluge wẏeczne madroszcj amandusa | (*107*) Svẏetego na gorze bardzo vẏsokẏe mąctacz | ẏ vẏrzala sẏlną vẏelkoscz dzeczẏ w nẏm ẏ oko | lo nẏego vẏsacz Alẏe nẏevsẏczkẏ bẏlẏ ẏedna | kẏe telko ktore mẏalo wẏeczeẏ laskẏ boszej v so | bẏe takove oẏcza swẏetego bẏlo blẏsze ẏ vẏecz | szẏ smẏelszẏ przẏstep knemv mẏalo Tas czorka | przerzeczona vẏdzala ẏsze oczecz S. amandus zvẏel | kẏm goraczẏm naboszenstvem modlẏl sze zanẏmẏ | wsẏczkẏmẏ bogv wseshmogaczemv ktorego w svẏh | rekv kaplanskẏch trzẏmal Vẏdzacz thẏ rzeczj | persona nabosna zadala oto pana boga ẏszebẏ ẏe | raczẏl dacz snacz czobẏ sze tho snamẏonovalo czo | vẏdzala. Natho wszela odpowẏecz od pana bo | ga ẏ rzeczono ẏeẏ. Thako thẏ dzatkẏ ktore | wẏdzẏs okolo nẏego sacz czẏ wsẏczẏ ktorzẏ | sze mv spowẏadaẏą ẏ tesz czẏ ktorzẏ ẏego | naukẏ posluszny są ẏ ktorzẏ mv wẏerną | przẏasną w mẏlẏm bodze przẏaczelmẏ są thẏ | wsẏczkẏ ludze reskl pan bog tak mẏ przẏ | vlaszcẏl przes laske swą ẏ bedze ẏch szẏvot | radzẏl kv dobremv dokonczenẏv tak ẏsze | od oplẏcznoszẏ moẏe nẏgdẏ nẏebedą odlaczenẏ | aczkolwẏek vẏelẏe trudnego przesladovanẏa | bedze mẏal o ten dobrẏ vczẏnek alẏe go ẏa | zato ochlodze ẏ otrzeswẏe ẏ dobrze vczesze | (*108*) Mamẏ wẏedzẏecz ẏsze tho slachetne stworzenẏe | bosze anna przerzeczona persuna naboszna gdj | ẏescze nẏesnala oẏcza wẏelẏebnego amandu | sza dedẏ czeste napomẏnanẏe wnatrzne mala | od pana boga ẏszebẏ mogla wẏdzecz oẏcza S. | amandusza sluge wẏeczne madrosczẏ a tak cza | szv ẏednego przẏdalo sze ẏze bẏla szachvi czo | na ẏ rzeczono ẏe ẏszebẏ tham ẏachala gdze bẏl | sluga wẏeczne madrosczẏ ẏszebẏ ẏ wẏdzala ẏ sznẏm | sze posnala Rzekla anna nẏeposną go mẏedzẏ | rosmaẏtoszcą oẏczov. Rzeczono ẏe nasczẏ go dobrze | nad insze bo nad glovą ẏego vẏrzẏs zẏe | lonẏ lubek tenczẏ splẏeczon roszamẏ bẏalẏmẏ ẏ | czervonẏmẏ ẏako wẏenẏecz roszanẏ bovẏem bẏa | lẏe rosze snamẏonuẏą ẏego | czẏstocz a rosze czervone snamẏonuẏą ẏego vẏel | ką czerplẏvoscz w rośmaẏthẏm przesladovanẏv | ktorego w kolo okraszẏlẏ ẏakobẏ slothẏ pẏerczen | okrąglẏ abo diademą ẏako ẏe swẏethẏm malẏ | uẏą nad glovąmẏ ktora diadema sznamẏo | nuẏe vẏeczne blogoslavẏenstwo swẏethẏch | ktore ẏusz oszagnelẏ swẏdzenẏa oblẏcznosczj | boskẏe w nẏebẏe alẏe then wẏenẏecz rosza | nẏ snamẏonuẏe rosmaẏtocz przeczẏwnosczẏ | ktore swẏeczẏ ẏ mẏlẏ przẏaczelẏe boszẏ mu- | szą noszẏcz na thẏm swẏecze sasluguẏacz sze | panv bogv w szẏvocze rẏczerskẏm. Pothẏm anẏol | boszẏ w onẏm sachvẏczenẏv prowadzẏl anne | (*109*) gdze bẏl oczecz S. amandus ona ẏ nathẏchmẏast | posnala po onẏm wẏenczv roszanẏm ktorẏ mẏal | okolo swẏeẏ glowẏ Tesz czasv przesladovanẏa | ta bẏla navẏeczsza podpora ẏego anẏolov nẏe | bẏeskẏch vstavẏczne poczeszenẏe ẏ wspomaga | nẏe. Czaszv ẏednego gdẏ bẏl na vspokoẏe | nẏv

swoÿm mÿal vÿdzenÿe ÿakobÿ bÿl zapro | vadzon do nÿektorego mÿasta w ktorÿm mÿescze | bÿlo bardzo wÿelÿe anÿelskÿego thovarzÿstva | a ÿeden anÿol ktorÿ nablÿsze stal ocza S. aman | dusza rzekl vÿczagnÿ recze swoÿe a ogladaÿ | ÿe oczecz swÿethÿ gdÿ ogladal recze vÿrzal | w posrothkv rekÿ wÿnÿkaÿacą bardzo czu | dną roszą czÿrvoną ÿ slÿstkÿ szelonÿmÿ | a ta rosza bÿla thako szeroka ÿsze wsÿczke | dlon rekÿ przÿkrÿla asze do palczov a tako | bardzo bÿlÿ czudne onÿ rosze ÿ ÿasne ÿsze | oczom nanÿe gladaÿaczÿm wÿelkÿe kochanje | ÿ roskosz przÿnoszÿlÿ Oczecz svÿethÿ obra | czal recze swe ogladaÿacz ÿe wnatrz ÿ sze | wnatrz ano sewsad naobÿe stronÿe bÿla vÿelka roskosz na nÿe pogladacz Vÿdzacz vÿelÿe | bnÿ oczecz ono tak czudne okraszenÿe rekv | swÿch swÿelkÿego szadzÿvovanÿa sercza | swego rzekl do anÿola onego tho (*110*) O thovarzÿszv mÿelÿ ÿ czo snamÿonuÿe tho vÿdze | nÿe Mlodzenÿecz anÿol boszÿ rzekl snamÿonu- | ÿesze czerpÿenÿe ÿ szewsÿczkÿch stron szaloscz | a smątek ÿ czeskÿe przesladovanÿe ktorÿm | cze pan bog bedze raczÿl nadarzÿcz a tho sze | snamÿonuÿą the sterzÿ czervone rosze | ktore vÿdzis na obv rekv ÿ tesz na obudwv | nogach. Slÿsacz tho oczecz swÿethÿ amandus | sluga wÿeczne madroszcÿ pana Jesv Crista | wetsthnavszÿ sze glebokoszcj sercza rzekl | ach slachetnÿ bosze ÿ panÿe moÿ czerpÿenÿe | czlowÿekovÿ bardzo czeskÿe ÿest a wsakes go | duchownÿe na duszÿ bardzo czudnÿe chedo | szÿ ÿ okrasza tocz dzÿvne są spravÿ boskÿe. |

Obrasz oÿcza swÿetego Amandusza ktorÿ ma | luÿam swÿenczem roszanÿm nad glową ÿego | ktorÿ snamÿonuÿe rosmaÿte przeczÿvnosczÿ w kto | rÿch kosdÿ vÿernÿ przjaczel boskÿ muszÿ doswÿat | czon bÿcz Capitulum XXVI. |

Pszÿdalo sze czaszv ÿednego ÿsze oczecz S. Amandus | przÿsedl do ÿednego mÿasteczka a blÿsko onego | mÿasta bÿl obrasz drewnÿanÿ vmeczenÿa bosze | go ktorÿ obrasz bÿl zabudovan domkÿem dre | wnÿanÿm ÿako ÿest obÿczaÿ v ludzÿ powÿadalÿ | ÿsze sze przes ten obras dzÿvÿ dzalÿ a dla tego | tą ludze stawÿalÿ obrasÿ woskowe ÿ ÿnszÿch | (*111*) woskow tam wÿelÿe przÿnoszÿlÿ ÿ wÿeszalÿ ÿe | panv bogv naczescz na chvale, Oczecz swÿethÿ | ÿdacz ÿmo tensze obrasz stapÿl tamo ÿ kleczal | tą dlugą chvÿlÿe modlacz szÿe panv bogv Potÿm | sedl na gospode stovarzÿszem swoÿm a dzeveczka | ÿedna o szÿedmÿ lath vÿdzala bÿla oÿcza svÿete | go gdÿ thamo kleczal. Theÿsze noczÿ przÿda | lo sze ÿsz slodzeÿe przÿslÿ do onego obrasza a | wÿlomÿvszÿ dwÿerze pokradlÿ voskÿ ÿ wsÿczko | czo thą bÿlo gdÿ dzeÿn bÿl nathÿchmÿasth tha | novina przÿsla do mÿasta przet botmÿstrza ktorÿ | bÿl opÿekunem onego obrasza ten sze pÿlnÿe | pothÿm pÿtal ktobÿ te wÿelką slocz vczÿnÿl Slÿsacz | tho ona dzeveczka czo oÿcza swÿetego tą svÿe | czora vÿdzala rzekla ÿ wÿem

ÿa kto tho vozÿ | nÿl a gdÿ ÿą naczelÿ przÿmussacz abÿ powÿe |
dzala a tego slego czlovÿeka obÿavÿla ÿ vkasala | Rzeklo dzecze nÿ-
gdÿ czÿ w teÿ slosczÿ nÿeÿest | vÿnÿen ÿedno then mnÿch ktoregom
ÿa posno | wczora vÿeczor cleczacz tv vÿdzala przet obrasem | a po-
thÿmem vÿdzala ÿsse na nocz scdl do mÿasta thi | slowa ktore dze-
cze povÿadalo przÿal bodmÿsthr | sapewną rzecz ÿszebÿ bÿl wÿnnÿen
oczecz nÿe | wÿnnÿ ÿ rospowÿadal the slą novÿne po wsicz | kÿm
mÿescze on botmÿrsz twÿerczacz pevnje | (*112*) ÿszebÿ bÿl vÿnÿen
hczacz jszebÿ tha sla slawa po | wsÿczkÿm mÿescze onÿm slÿnela
ÿ nan ÿavna | bÿla Slÿsacz ludze w onÿm mÿescze takową | slą slawe
o oÿczu swÿethÿm vÿelÿe ÿch bilo | czo mv slorzeczÿlÿ ÿ rosmaÿcze
ÿ posadzalÿ czo | bÿ mv sa mekÿ mÿano szadawacz a ÿaką bÿ go
slą | smÿerczą czo rÿchle swÿatha straczÿcz mÿano | ÿako slego czlo-
vÿeka slodzeÿa ÿ wÿelkÿego slo | czÿncze. Oczecz swÿethÿ gdÿ ta-
kove sromothne | nowÿnÿ o sobÿe vslÿsal aczkolwÿek wÿedzal sze |
bÿcz nÿevÿnnÿm a wsakos sze czesko salÿeknal | a czesko wdsicha-
ÿacz rzekl do pana boga Ach moÿ | panÿe mÿelÿ gdÿs ÿusz swoÿ
thvoÿe mą czer | pÿecz bÿsz alÿe namÿe raczÿl ÿakÿe pospolÿthe |
smethkÿ dopusczacz ktorebÿ nÿekaszÿlÿ slawÿ mo | ÿe wÿdzÿ mÿ
sze ÿszebÿch ÿe chczal sweselÿm czer | pÿecz. Alÿe panÿe mÿlÿ sze-
gasz sercza moÿego | a tho spodeÿrzanÿa slavÿ moÿe czo mnÿe na-
defszÿcz | ko naczeszeÿ ÿest a thakosz oczecz swÿe th so | stal tako
dlugo w onÿm mÿescze asze ono vczÿchlo | P o th ÿ m gdÿ oczecz
swÿethÿ przÿsedl do ÿn | szego mÿasta ÿecze wÿeczsze volanÿe
o nÿm bÿlo | mÿedzÿ luczmÿ nÿslÿ pÿerveÿ tako ÿsze ono vsÿcz |
ko mÿasto ÿ ona wsÿczka dzedzÿna pelna tego bÿ | la. Gdÿ oczecz
svÿethÿ amandus przÿsedl do mÿasta | w ktorÿm bÿl klastor oczow
sakonnÿch w thÿm | sze klastorze bÿl obras kamÿennÿ vmeczenÿa |
(*113*) boszego takeÿ dlugÿe mÿarÿ. jako pan Jesus gdÿ | bÿl na thÿm
swÿecze v tegosz obrasza ranÿ serdeca | ne vÿdalÿ swÿeszą krevj lu-
dze poscze [1]). Slÿsacz | tho sluga boszÿ amandus S. przÿsedl tesz tą
s dru | gÿmÿ. ÿsze bÿ tesz ogladal ten dzÿv a vÿdsacz | oczecz swÿe-
thÿ na onÿm obrasze krevÿ swÿeszą | przÿstapÿvszÿ do obrasu wszal
one kwÿe napalÿeca | oglÿedaÿacz a to wsyczÿ vÿdzelÿ ktemuÿ cą
bÿlÿ | a steÿ male przÿczÿnÿ stal sze do nÿego wÿelkÿ | sbÿek lu-
dzÿ sewsÿczkÿgo mÿasta a wsÿsczÿ naÿ | sloszlÿvÿe volalÿ ÿ przÿ-
muszalÿ go ÿsze ÿawnÿe | przet wsÿczkÿmÿ muszÿl powÿadacz czego
maczal | na obrasze a czo wÿdzal abo skad ona krevÿ bÿla | Oczecz
S. povÿedzal rzekacz ÿesli tha krevj przj | na then obras od boga
abo od sczlowÿeka tego | ÿa nÿewÿem sskat ÿest tha novÿna roszÿ-
nela sze | po wsÿczkÿe one dzedzÿnÿe ÿ przes dalÿekÿe | stronÿ
ÿszebÿ sze oczecz amandus saklol w palecz | a tako on obras swą
krvÿą pomasal a on | slÿ lud mowÿl cze ktorÿ snÿch mogl vÿmÿ-
slÿcz | ktemv przÿloszÿl movÿacz nÿktorzÿ ÿsze bÿ on | ten sbÿek
ludv vczÿnÿl dla wÿelkÿego la | komstwa ÿszebÿ od ludzÿ pÿenÿacza
bral a ta | mova slÿnela onÿm w ÿnszÿch mÿeschech a gdÿ | sze
mÿeszczanÿe panovje radzÿ onego mÿasta | (*114*) dowÿedzedÿ tako-

[1]) widzieli świeżą krew ludzie w poście.

vego wÿelkÿego falszv chczelj | ÿ dacz ÿacz alÿe w noczÿ gdÿ vstapÿl przecz od | mÿasta pothaÿemÿe dalÿ go sczÿgacz bo ÿ mÿe | lÿ wolÿą zabÿcz bÿ bÿl nÿeustapÿl dawalÿ | panowÿe wÿelkÿe pÿenÿadzo ktobÿ ÿm przj | wÿolt zÿvego abo zabÿtego takÿe ÿ ÿnsze slÿ | mowÿ wÿelÿ bÿlo o nÿm a gdzekolwÿek tha | novÿna przÿsla savdsÿ ÿą przÿetho zapravde | tako ÿsze ÿego ÿmÿe bÿlo rosmaÿcze przeklÿna | no ÿ zlorzeczono kasdÿ ÿ posadzal ÿake chczal tes | ludze dobrzÿ nÿektorzÿ ktorÿ oÿcza swÿetego snalÿ | gdÿ ÿ wÿmawalÿ tak ÿm wÿelÿe druczÿ na tho | odpowÿadalÿ przÿkrÿmÿ slowÿ ÿsze muszÿlÿ mÿl- | czecz a dacz pokoÿ Jedna dobra vczÿva mÿesczka | gdÿ slÿszala onÿ zalosne dzÿvÿ o oÿczv svÿethÿm | nÿevÿnnÿm vszalovawszÿ sze go w ÿego wÿelkÿm | vdraczenÿv slutosczÿ przysla do nÿego ÿ dala mv | the rade ÿszebÿ sobÿe lÿst glÿeÿthv pod mÿesoz | ską pÿeczeczą wsÿal a tak ÿszebÿ s onego mja | sta czo rÿchle vÿsedl bo wÿedzelÿ wsÿczÿ ÿse bÿl | nÿevÿnnÿm. Oczecz svÿethÿ rzekl ach mÿela | panÿ bÿ tÿlko bÿlo dosÿcz na thÿm smethkv ÿsze | bÿ ÿnszÿch vÿecze nÿebÿlo ktore pan bog na | mÿe dopusczacz raczÿ chcal bÿch sze lÿstÿ obronÿcz | alÿe te szalosczÿ ÿ smethkv na kasdÿ dzÿen ta | ko vÿelÿe na mÿe przÿpada ÿsze mv lÿepÿe dacz | pokoÿ a panv bogv the rzecz polÿeczÿcz. |

(115) Pothÿm oczecz swÿethÿ amandus ÿechal s dru | gÿmÿ brathÿ na kapÿtule aaÿsz thamo doÿachal | ÿusz mv sze thą czeskÿ smuthek ÿ klopot bÿl sgotho | van bowÿem dwa naczelnÿ oÿczovÿe ktorzÿ | bardzo przeczÿv oÿczv swÿethemv bÿlÿ ÿelÿ pÿer | ve mÿalÿez onÿ ÿszebÿ ÿ oskarzÿlÿ ÿ otho stalÿ ÿa | kobÿ go kv czeskÿemv sasmuczenÿv przÿprawj | lÿ Gdÿ przÿal oczecz nÿevÿnnÿ przet sad srogÿ | bÿl weswan asze czercze w nÿm wesdralo bo | bardzo wÿelÿe skargÿ ÿ szalobÿ naÿ przet oÿczÿ | bÿlo polosono a mÿedzÿ ÿnszÿmÿ ta bÿla skarga | ÿeze powÿadalÿ ÿszebÿ on kxegÿ skladal na kte | rÿch bÿ bÿla pÿsana nauka falszÿwa ktorą | nauką powÿadalÿ wszÿczko krolÿestwo saraszÿl | plugastvem kaczerskÿm o tho mv czesko domavÿa | no srogÿmÿ ostrÿmÿ slowÿ ÿ groszono mv bardzo | ÿszebÿ o tho mÿal bardzo vÿelÿe slÿego vcsierpjecz | bo anÿ dwa naÿ swaczthezÿlÿ falszÿwÿe acz | kolvÿek pan bog ÿ weszÿtek swÿath wÿedzal go | w tÿm bÿcz nÿewÿnnÿm a ÿsze oczecz svÿethÿ | tekove wÿelkÿe przesladowanÿa ÿ klopethj | czeskÿe czerpÿal na thÿm pan bog nÿechczal | mÿecz dosÿcz alÿe ÿescze na oną gromadą vdra | czenÿe ÿescze vÿethsze vczÿnyl. |

Na theÿsze drodze dopusczÿl naÿczeską cho | robe zÿmnaczą febre. Nad to vczÿnÿl mv sze | *(116)* bardzo bolÿesnÿ wrozt blÿszv sercza wnatrz a tako | swÿelkÿe bolÿesczÿ wnatrzne ÿse wnatrzne tak | sze czesko na smÿercz rosbolal jsze mv nÿdg sdro | wÿa nÿesadzÿl a ÿego towarzÿs pÿlnÿe vstawjcz | nÿe naÿ patrzÿl rÿchlo lÿ bÿ dusza s czala wÿsla. | Gdÿ oczecz svÿethÿ amandus tako salosnÿe opuszczo | nÿ w onÿm opczÿm nÿesnaÿomÿm konvencze lÿe | szal a w noczÿ dla czeskÿe choroby spacz nÿemogl | poczal s panem bogÿem rachunek czÿnÿcz ÿ rzekl | tako ach sprawÿedlÿvÿ bosze ÿa-

koszes moÿe mgle | przÿrodzenÿe tako vczasÿl ÿ vdraczÿl gorskÿmj | bolÿesczamÿ a serczes mÿelÿ panÿe moÿe gle | boko sranÿl slą slawą ÿ wÿelkÿm sgardzenÿm | ktore mÿ vczÿnÿono aszem ÿusz oto sczÿsznon gor | skÿm vdraczonÿem sewsad wnatrz ÿ sewnatrz ÿ | kÿedÿs rzaczis przestacz o moÿ nalaskavsÿ oÿcze nÿe | bÿeskÿ ÿ kÿedÿsczÿ sze bedze doszÿcz vÿdzalo | a wthÿm wsal sobÿe bardzo w vmÿsl on smÿer | telnÿ vczÿsk ktorÿ pan Cristus czerpÿal gdÿ sze | modlil poczacz sze krvavÿm pothem a bedacz | w tÿm rosmÿslanÿv podnÿosl sze sz losza ÿako | mogl na stolÿecz ÿ szedzal bo przet bolÿesczą wro | dv nÿemogl lÿeszecz. |

Gdÿ tak zalosnÿe pelen bolÿesczÿ szÿedzal wÿ | dzalo mv sze ÿakobÿ wÿelką rzeszą nÿebÿeskÿch | dworzanov do nÿego przÿslÿ do komorÿ chcacz | go czesÿcz a thakosz ona rzesza nÿebÿeska poczela | *(117)* vesolo spÿevacz pÿoskne nÿebÿeską kv tanczv kto | rą tako vesolo spÿevalÿ ÿsze sze wsÿczko przÿro | dzenÿe ÿego smÿertelne kv sdrowÿv przemÿe | nÿlo a gdÿ angelÿ vesolo spÿevalÿ sluga boszÿ | szedzal smethnÿ bolÿesnÿ chorÿ przÿstapÿl do | nÿego ÿeden mlodzenÿecz ÿ rzekl mv bardzo | laskavÿe ÿ czemv mÿlczÿs dlaczego s namÿ nÿe | spÿevasz a wsakos dobrze vmÿes pÿenÿe | nÿebÿeskÿe odpowÿedzal sluga boszÿ wsdÿcha | ÿacz bardzo smethnÿm serczem ÿ rzekl aszas | mÿelÿ mlodzencze nÿevÿdzis vdraczenÿa ÿ | bolÿesczÿ moÿe a ktosz tho slychal ÿszebÿ sze czlo | vÿek vmÿeraÿaczÿ weselÿl ÿ mą lÿ ÿa pszevacz | weselÿe a ÿa theras spÿewa bolÿesną szaloscz | ÿeslÿm tedÿ na thÿm swÿecze spÿeval weszele | thedÿ ÿusz theras wszÿczkÿemv konÿecz bowÿem | theto godzÿnÿ smÿerczÿ swe oczekawą Mlodze | nÿecz nÿebÿeskÿ rzekl bardzo ochotnÿe ÿ veselje | *viriliter age.* Mÿeÿ sze dobrze slugo boszÿ bacz | vesol nÿebedzecz nÿcz bedzes ÿescze takÿe pje | nÿe snamÿ spÿewal za szÿvotha thvego ktorego | pan bog wÿecznosczÿ swe bedze chvalon a bardzo | smethnÿ bedze poczeszon. Slÿsacz tho oczecz svÿe | thÿ oczÿ ÿego bÿlÿ pelnÿ lesz ÿ ÿal czesko pla | kacz a nathÿchmÿast teÿ sze godzÿnÿ przepek | mv sze on wrzod ÿ wÿczech a nathÿchmÿast | *(118)* bÿl sdrow. Pothÿm gdÿ oczecz swÿethÿ aman | dus do swego klastora przÿechal gdze mÿeskal | przÿsedl do nÿego nÿktorÿ czlowÿek nabosnÿ vÿel | kÿ przÿaczel boszÿ ÿ rzekl Mÿlÿ oÿcze aczes | cze bardzo na dalÿekÿe drocze bÿlÿ odemnÿe | dalÿe nÿsz przes sto mÿl a wsakoszem vasze tro | skÿ ÿ klopothÿ dostatecznÿe vÿedzal czaszv ÿedne | go oczÿma wnatrznÿma dusze moÿe vÿdzalem | zedzacz na maÿestacze sedzego sprawÿedlÿvego | boga wszechmogaczego a s ÿego dopusczenÿa bÿlÿ na | wasz wÿpusczenÿ dwa szlÿ duchowÿe czÿ was me | czÿlÿ ÿ naÿgrawalÿ przes dwv oÿczv snamÿenÿthich | ktorzÿ wą wÿelÿe smethkÿ ÿ klopothÿ wÿrza | dzalÿ sÿch podusczenÿa wÿdzacz ÿa tho volalem | do pana boga rzekacz ach nalaskavszÿ bosze ÿakosz | dobrocz thvoÿa mosze sczerpÿecz takÿe wÿelke | przesladowanÿe ÿ czeskÿe sasmuczanÿa przÿacze | la thvego mÿlego. Na thÿ slowa moÿe odpowÿe | dzal mÿ pan bog rzekacz dla thego tho czÿnÿe j | szem ÿ sobÿe vÿbral abÿ czerpÿacz mÿal podo | bÿenstwo czÿrpÿa-

czego syna mego a wszakos stro | ny moye boskye sprawyedlyvosczy muszy bycz w nych | semsczona tha wyelka nyesprawyedlyvoscz y krzj | vda ktorą mv vczynyly dwoyaką smyerczą sem | scze sze tego nad thymy ktorzy go dreczyly, a tho szę | nyedlugo pothym stalo w prawscze [1]) czo yawno by | lo vyelom ludzy. |

(119) O wyelkye zaloscy y zmetkv ktory przypadl | na oycza S. Amandusza strony szostry yego rodzo | ne capitulum XXVII. |

Sluga wyeczne mądrosczy Amandus swyethy oczecz | mayacz szostre rodzoną w klastorze zakonyczke poczyjet | czal yą nauką swą dobram y przyvodzyl kv na | boszenstwv y zyvothv swyetemv Przydalo sze ysze | oczecz swyethy sposluszensthva yndze myeskal szo | stra yego poczela sze przylaczacz kv thowarzystwv | slemv y yela bycz wysthepna czaszv yednego wy | achala sklastora stowarzyskamy swoymy y przydą | lo szę ye slye ysze vpadla w grech y dla wyel | kye zaloscy y kloputhv ktore na nye przypa | dly wyszla z onego sgromadzenya y zabyegla | przecz aszę brath ye oczecz svyethy nye vyedzal | gdze sze podzala Gdy przyachal vslyszal wyel | kye szemranye o zalosne nowynye zostry swej | przystapyl yeden brath knyemv y powyedzal mv czo sye stalo szyostrą yego Slysacz tho oczecz | swyethy od wyelkyego smątkv zamylknal y | zmarlo w nym wsiczko sercze yego tak ysze cho | dzyl yako czlowyek bes rosumv pytal sze pyl | nye o thym gdzeby byla a nyd mv o nye po | wyedzecz nyeumyal yal zobye myslycz ysej | pan bog nowym smątkyem nawyedzyl | *(120)* y myslyl sobye Nyechce rospaczacz chce oto pra | czovacz a spatrzycz yeslybych vboge zatraczone | dusze mogl szasze pomocz yusz dzysza ofyaru | ye moye czesną slave y czescz laskavemv bogv | odrzucze od szebye wsystek srom luczky a chce | wskoczycz po nye w dol ysze bych yą podnyosl gdj | bracza staly w korze sedl przes kor tako zalosnj | wloszj mv powstaly na glowye asze wsythke | persone swą straczyl nyesmyal do szadnego | przystapycz bo sze go kasdy sromal a czy ktorzy | pyerwey thowarzysmy yego byly vczekaly | od nyego gdy porady szukal v przyaczol swo | ych tedy bardzo nyeprzyasne odwraczaly od | nyego oblycza swoye wspamyetal oczecz swye | thy na vbogyego necznego Jopa y rzekl yusz mje | theras nyechay czeszy bog myloszerny gdyszem | yest opusczon od wsyczkyego swyatha pospyesyl | sze przethko yszeby szczygal dusze satracone py | tal sze wsedy pylno po nye gdze by byla asze | mv yą vkaszono na yednym myesczv tą sze | szedl a tho bylo w dzyen swyete yaknysky | a bylo bardzo symno a tey noczy byla pdwocz | tak ysze wsyczky rzeky byly pelne vody oczecz | swyethy chacz [2]) przeplynacz przes rzeke swyel | kye mglosczy vpadl vone rzeke a tak sze | s one wody podnyosl yako mogl ysze wstal | a wsa-

[1]) wprawdzie = *revera paulo post accidit.* [2]) chacz = chcąc.

kosz smethek wnatrzny̆ tag y̆ by̆l szczy̆snal | *(121)* asze tey̆ noczy̆ balo dbal szewnattrzney̆ [1]). |

Gdy̆ y̆usz tą przy̆sedl vkasono mv y̆ą w ma | ly̆m domeczkv oczecz swy̆ethy̆ saloszną posta | wą y̆ poszczy̆m sedl y̆ nalasl y̆ą thamo gdy̆ na | ny̆e wey̆rzal padl na lawe gdze szedzala y̆ | omglal podwakrocz a przy̆sedszy̆ są kzoby̆e y̆al | bardzo zalosny̆e volacz narzekacz y̆ czesko pla | kacz y̆ rekoma swy̆my̆ nad glową lamacz y̆ movjl | o ny̆estety̆sz mny̆e bosze moy̆ czemusz my̆e opu | sczy̆l a w ty̆m mv oczy̆ w slup stanely̆ a vsta | y̆ recze mv sdrewny̆aly̆ a takosz w czesky̆m | omgly̆eny̆v na poly̆ zamarthve ly̆eszal przes dlu | gą chvy̆ly̆e a przy̆sedszy̆ zasze są kxoby̆e wsal | szostre swą za reke y̆ rzekl o by̆ada mny̆e dze | cze moy̆e O by̆ada mny̆e zostro moy̆a y̆ czegoszem | po thoby̆e doczekal o slachetna panno swy̆etha | y̆agny̆sko y̆ako my̆ twoy̆ dzeny̆ y̆est bardzo gorz | sky̆ a takosz sasze od szy̆lnego placzv omglavszy̆ | padla vsly̆szavszy̆ tho narzekany̆e zalosna cho | ra zostra y̆ego wstavszy̆ padla przet nogy̆ y̆ego | wy̆ly̆evay̆acz s oczv swy̆ch sly̆ gorsky̆e rzekla | bardzo zalosny̆e ach pany̆e y̆ oy̆cze moy̆ y̆akosz | tho by̆l zalosny̆ dzeny̆ ktoregom sze na ten svy̆at | narodzy̆la y̆szem pana boga straczy̆la a vam | tak vy̆ely̆e slego wy̆rzadzy̆la a dla thego | *(122)* bede sromothe y̆ wsdy̆chany̆e memv szalo | snemv serczv teras y̆ navy̆eky̆ ach wy̆erny̆ | posy̆skaczv moy̆e dusze szatraczoney̆ aczkolvy̆ek | kem ny̆ey̆est dostoy̆na slov y̆ nauky̆ vaszey̆ a | wszakos to obaczcze vaszy̆m wy̆erny̆m serczv y̆ | roszmy̆slcze tho soby̆e y̆sze ny̆emoszecze panv bo | gv vy̆eczszey̆ wy̆ernoszczy̆ vkasacz y̆ako vemnje | wsgardzone grzesney̆ obczaszonego sercza a wsa | kosz vasz pan bog kv wszelky̆m szaszlusny̆m rze | czą my̆loszerny̆m vczy̆ny̆l a y̆akoby̆scze mny̆e | grzesney̆ wsgardzone mogly̆ smy̆elowany̆e po | wsczagnacz gdy̆ teras tey̆ godzy̆ny̆ bog y̆ wszy̆ | tek swy̆ath mosze my̆ecz lutoscz nademną y̆sze | my̆e moy̆ czesky̆ vy̆step tak pretko wsy̆czky̆m lu | dzom ny̆egodną vczy̆ny̆l ktorą wsy̆czky̆ ludze sza | rzuczay̆ą y̆ podeptuy̆ą tey̆ wy̆ szukacze Mny̆e | sze wsy̆czy̆ szprawem sromay̆ą a vy̆ mny̆e vy̆el | ky̆e zloszny̆czy̆ zachodzy̆cze w oczy̆ a sukacze my̆e | Pany̆e my̆ly̆ prosze wasz serczem vstavy̆czny̆e | saloszny̆m ly̆eszacza y̆ sklony̆ona pod nogy̆ wasze | y̆sze by̆scze boga wsechmogaczego raczy̆ly̆ vczczy̆cz | ve mny̆e vpadly̆e vboge grzesny̆czy̆ a raczy̆ly̆ | my̆ odpusczy̆cz tho meszoboy̆stwo y̆ sloczy̆nstwo | ktorem przeczy̆vko mą y̆ przeczy̆vko moy̆e vbo | ge duszy̆ vczy̆ny̆la pamy̆etacze my̆ly̆ | oy̆cze y̆esly̆m tv na thy̆m swy̆ecze czescz vasze | semgly̆la y̆ slawy̆ nakaszy̆la y̆ zy̆votha | *(123)* vaszego smethky̆ vkroczy̆la y̆sze osobly̆wą czecz | y̆ poczeche wy̆eczną za tho veszmy̆ecze a smy̆e | luy̆czesze nademną bowy̆em y̆a y̆est vboga tą | ktorą w powros dusnego ny̆eprzy̆aczela vbadla | a thom vtraczy̆la czego wy̆eczne stradacz musze | y̆usz sama soby̆e y̆ wsy̆czky̆m ludzą bede brze | my̆eny̆em opczaszeny̆a Prosze ny̆echay̆ y̆usz bede | vasza napodly̆ey̆sza na thy̆m swy̆ecze y̆ na ony̆m | Ny̆czego bardze sercze moy̆e ny̆eszada

[1]) ostatni peryod niezrozumiały. Text łaciński cały tak brzmi: *Et quia animi nimius eum dolor occuparet, non magni pendtit id corporis in commodum.*

telko | tego ÿszebÿch nÿgdÿ wÿecze nÿebÿla vesvana | prawa szostra wasza ÿeno ÿszebÿch bÿla vesvana | vasza sgÿnÿona szasze nalÿeszona posÿskana sÿo | stra neczna a then fundament ÿest w serczv mo | ÿm ÿsze gdÿ mÿe kto bedze swal sÿostram | vaszą bedze serczv memv osoblÿva gorskocz | a gdÿ vÿ tho slÿszÿcze. Vÿelką lutcscz mą nad | vamÿ ÿsze vÿ o mÿe vÿelÿe czerpÿcze ÿ serde | czne szÿe sromacz muszÿcze bowÿem sze va | sze oczÿ ÿusz musza stronÿ moÿe lÿekacz ÿ sro | macz thÿ wsÿszkÿ rzeczÿ chce cerpÿecz a chce | ÿe panv bogv sza moÿ vÿstepnÿ grzech ofÿaro | vacz a prosze ÿszebÿscze lutosczÿvÿe smÿelo | vanÿe nademną mÿelÿ a wÿerne po | panv bogv sa mÿe slubÿlÿ a moÿe vbo | ge duszÿ kv posÿskanÿv szasze laskÿ bosze po | moglÿ. |

(124) Na the zalobną move odpowÿedzal brat ÿeÿ przÿ | szedszÿ sasze kxobÿe a czekacz lsÿ opfÿthe vÿ | plÿvaÿacze sercza pelnego ktore sze od sza | losczÿ serdecznеÿ vÿecze nÿemoszecze wtrzÿ | macz O bÿada mÿne dzecze moÿe o ÿedyne | veselÿe sercza mego ÿ dusze moÿe od dzeczÿn | stwa mego mÿalem poczeche ÿ veszelÿe stobą | mÿeskaÿacz przÿstep są ÿsze cze przÿczÿsnę na | serce vmarle bratha thvego szalosnego nÿe | chaÿ oblÿcze sÿostrÿ moÿe polÿeÿe lsamÿ gor | skÿmÿ opkvÿthÿmÿ oczv moÿch Nÿechaÿ sze | nad vmarlÿm dzeczeczem moÿm na volą ÿ na | placze O thÿsacz smÿerczÿ czelÿesnÿch mnÿe | szą bÿ mÿ bolÿecz przÿnÿoslÿ O duszo mÿela | droga O slÿ tho mÿ *(sic)* vÿelką zalosez ÿ bolÿescz | czÿnÿcze o wÿelka bolÿesczÿ ÿ zalosczÿ mego | bolÿesnego sercza, ach bosze mÿeloszernÿ cze | gom sze ÿatho doczekal. O dzecze moÿe mÿele | przÿstep ÿusz od mnÿe. Gdÿszem telko dzecze | moÿe nalaszl dedÿ ÿusz od placzv przestane | a chcze cze dzÿsza przÿacz tak laskawÿe ÿ mÿ | loszernÿe ÿako szadą ÿszebÿ mÿe grzesnego clo | wÿeka mÿlosÿernÿ bog przÿal w ostateczną go | dzÿne smÿerczÿ moÿe a chcecz tak supelnÿe od | puszczÿcz the szalosez nÿevÿmowną ÿ bolÿescz kto | rą sczebÿe mą ÿ bede mÿal asze do mo | ÿe *(125)* smÿerczÿ chcecz mocznÿe pomocz pokutÿ | ÿ polÿepszenÿa gu bogv wsechmogaczemu sza | twoÿ czeskÿ wÿstep Wsÿczÿ ludze ktorzÿ ÿch | obu wÿelką zalosez slÿszelÿ mÿelÿ nad nÿmÿ | vÿelką lutocz ÿsze sze szaden | nÿemogl strzÿmacz ÿszbÿ nÿeplakal. |

A thakosz oczecz swÿethÿ oną zalosną posta | vą ÿ laskawÿm poczeszenÿm odmÿegczÿl | sercze szÿostrÿ swoÿeÿ thako ÿsze wsela dobrą | wolą dacz sze szasze w posluszensthwo klastor | ne pothÿm gdÿ wÿelÿebnÿ oczecz aman | dus nÿewÿmowną sromothe czÿerpÿal swÿel | kÿm nakladem ÿ sczeską pracą owÿeczke | zatraczoną bogv wszechmogaczemv posÿskaną | sasze przÿwroczÿl. Tedy sradzÿl pan bog ÿsze | bÿla przÿetha na takowe mÿescze gdze sze | lÿepÿe ÿ duszÿ poczesnej mÿala nÿslÿ na thÿm | mÿesczv gdze pÿerveÿ bÿla a tako ÿe pÿlnocz | bÿla wÿelka kv panv bogv ÿ ostrosnocz svÿe | tego opczowanÿa zÿvota ÿeÿ ÿsze bÿla stala | wesnotach swÿethÿch asze do smÿerczÿ svoÿe | tako ÿsze oczecz swÿethÿ amandus za one wÿel | ką salosez ÿ bolÿecz ktorą mÿal ÿ od boga | ÿ od ludzÿ bÿl

dobrze vczeszon a raduÿacz | sze stego ÿako brath ÿeÿ vÿernÿ ÿsze sze mv | *(126)* tha saloscz tak dobrze sdarzÿla kochal sze w tÿm | ÿ mÿal stego wÿelkÿe weselÿe ÿ rosmÿslal | sobÿe dzÿwne thaÿemne boskÿe sradzenÿe | ÿako ÿ rzeczÿ sie dobrÿm, kv dobremv przÿdą | ÿ podnoszÿl czesto oczÿ swoÿe w nÿebo do pana | boga wÿelkÿe wdzecznosczÿ ÿ dzekÿ czÿnÿacz | bogv wszechmogączemv asze szÿe ÿego sercze | swÿete rosplÿvalo wÿchvalanÿv boga wsechmo | gaczego. |

O czeskÿm szmathkv ktorÿ na oÿcza swje | thego przÿpadl od ÿednego thowarzÿsza | ÿego cap. XXVIII. |

Czaszv ÿednego gdÿ oczecz svÿethÿ amandus | mÿal wÿachacz na droge dano mv sa thowarzÿsza | convÿersza ÿednego ktorÿ bladzÿl w rosumÿe | bardzo mv nÿek mÿslÿ on brat oÿczy svÿethemv | bowÿem sobÿe rosmÿslal ÿako nÿewÿmovne tru | dnosczÿ wÿelÿe krocz czÿerpÿal od dzÿwnÿch tovarzj | soy a wsakos ÿako oczecz poslusnÿ wsal go | sobą. Przÿdalo sze ÿsze przÿslÿ do ÿedne | wszÿ rano przet obÿadem a tego dnÿa v teÿ | sze wszÿ bÿl ÿarmark a rosmaÿthÿ lud thą | sze bÿl sedl a ÿsze thowarzÿs ÿego bÿl smokl | od deczv wstapÿl vÿeden dom do ognÿa ÿszebÿ | sze osusÿl ÿ mÿslÿl sobÿe on konwÿerz nÿe | *(127)* chaÿ są chodzÿ a sprawÿa czo hcze a ÿa sze bede | oszuszal nÿemoge sa nÿm chodzÿcz bede go tv cze | kal ÿ nÿechczal s oÿczem swÿethÿm amanduszem ÿscz | a ÿako rÿchlo oczecz s domv wÿsedl conwÿerz | natÿchmÿast wstal od ognÿa ÿ sadl za stol | mÿe | dzÿ rospustną czelacz pÿakÿ ktorzÿ tesz tą na ÿar | mak bÿlÿ przÿelÿ a gdÿ wÿdzelÿ ÿsze konvÿersz | dobrze vÿno pÿl a ÿusz wstawszÿ od stola pÿanÿ | stal sobÿe we wroczech domv mowÿacz sprosne | slowa ÿako pÿanÿ Nathÿchmÿast sze naÿ rzuczÿlÿ | ÿ ÿelÿ gÿ rzekacz ÿsze ÿm ser vkradl a gdÿ | sze czÿ slÿ ludze tak smÿelÿe snÿm szarpalÿ przÿ | slo pÿecz meszov szbroÿnÿch czÿ ÿ tesz pomawÿa | lÿ rzekacz ten slÿ mnÿch rosnoszÿ ÿadÿ bowÿem | na then czas ta bÿla nowÿna ÿ ten sluch ÿsze | szÿdowÿe trulÿ krzesczÿanÿ a tak ÿ ÿelÿ onÿ | sbroÿnÿ meszewÿe ÿ vczÿnÿlÿ takÿe wolanje asze sze pospolÿcze wsÿczÿ ludze sbÿeglÿ vÿdzacz | konwÿersz czo szÿe dzeÿe ÿsze ÿusz bÿl ÿeth | rad bÿ sobÿe pomogl ÿszebÿ sze szÿch rekv vÿal | ÿ rzekl doczekaÿcze a stoÿcze troche spokoÿem | ÿsecz vą powÿem a wÿsną ÿako sze thÿ rzeczj | dzeÿą stanelÿ s nÿm a wsÿczÿ ludze vmlknelj | sluchaÿacz. Rzekl conwÿerz Vidzÿcze ÿ mosze | cze pomnÿe dobrze baczÿcz ÿszem czÿ ÿa ÿest | *(128)* salonÿ a nÿemadrÿ czlowÿek Mnÿeczbÿ thego | nÿepolÿeczono alÿe thowarzÿs moÿ ten czÿ ÿest | madrÿ doskonalÿ masz temucz sakon nasz tho | polÿeczÿl ÿ mÿeseczkÿ mv sÿadem dalÿ ÿsze | bÿ ÿe w studnÿe rzuczal a tako ludze sara | szal poczavszÿ od teÿ wszÿ asze dalÿeko do te | go mÿasta gdze vmÿslÿl przÿcz wsÿczkÿ chce | trucz gdzekolvÿek przÿdze Mÿeÿcze o thÿm | dobrą bacznoscz ÿszebÿscze gyczorÿchle dosta | lÿ bocz takÿe mordestvo mÿedzÿ vamÿ poczne | ktorego nÿgdÿ nÿeulÿczÿcze a ÿusczÿ ÿeden | mÿeszek sÿadem wÿal a wrzuczÿl ÿ vaszą | studnÿą dlÿa tego ÿszebÿ wÿ ÿczÿ ktorzÿ na | then ÿarmark przÿelÿ potrulÿ sze vsÿczÿ a po | marlÿ a przesto ÿa

ÿane mÿ vas bÿlo szal nÿe | chcalem snÿm ÿscz alÿem ostal w tÿm domv a | otho na snamÿe thego ÿsze vą pravde powÿa | dą macz wÿelkÿ myeszek od kxak a thenczÿ | pelen malÿch mÿeskow sÿadem ÿ slothÿch ma | w nÿm wÿelÿe ktore slothe wsal od szÿdov ÿ za | kon nasz ÿ on tesz dlÿa tego ÿszebÿ takÿe mor | derstwo czÿnÿl nad ludzmÿ. |

Wslÿszavszÿ thÿ rzeczÿ ono rospustne chlopstvo | ÿ wsÿczÿ ktorÿsze tą bÿlÿ sze slÿ ÿelÿ szelÿecz | wÿelkÿmÿ gnÿevÿ ÿ volacz wÿelkÿmÿ glo | szÿ czo rÿchle po morderza slosnego abÿ | (129) ną nÿeucsekl ÿeden pochvÿczÿl roszen drugÿ | szekÿere kasdÿ czo kto mogl ÿ bÿeszelÿ ÿako | szatÿenÿ odbÿaÿacz domÿ komorÿ domnÿemÿacz | sze ÿszebÿ ÿ gdże nalÿeslÿ a golÿmÿ mÿeczmÿ | klolÿ przes kosza przes slome asze sze wsÿczÿ | ludze sbÿeglÿ czo naÿarmark bÿlÿ przÿelÿ | przÿslÿ tesz na then dzÿv nÿektorzÿ dobrzÿ czno | thÿvÿ ludze ktorzÿ oÿcza swÿetego amandusza | dobrze snalÿ a slÿsacz ÿsze onÿm bÿla rzecz | Przÿstapÿlÿ ÿ ÿelÿ mowÿcz slÿe czÿnÿcze krzÿv | de mv dzalacze ÿestczÿ tho tako cznotlÿvÿ dobrÿ | masz ÿsecs bÿ on tego sloczÿnstwa nÿeuczÿnÿl | Onÿ thÿch slov nÿedbalÿ alÿe gdÿ go nÿenalÿe | slÿ Convÿersza thovarzÿsa ÿego ÿetego vÿedlÿ | do woÿtha one wszÿ. Voÿt kasal ÿ wsadzÿcz | do komorÿ. O thakowÿch rzeczach ÿ o czeskÿch | trudnoszach thovarzÿsza swego oczecz S. amandus | nÿcz nÿewÿedzal telko gdÿ sze mv czasz vÿdza | ko kv obÿadv obaczaÿacz ÿsze sze thovarzÿs ÿego | dobrze pothÿm czaszem mogl sze vgracz ÿ oszu | szÿcz sedl ÿszebÿ ÿedlÿ a gdÿ przÿsedl do gospo | dÿ nathÿchmÿast onÿ czo w domv bÿlÿ ÿelÿ mv | powÿadecz onÿ zalosne nowÿnÿ ÿako sze dzalo | stovarzÿszem ÿego. Slÿsacz tho sluga boszÿ a slek | szÿ sze na serczv swÿm bardzo, bÿesal do | voÿtha w dom gdze bÿl thovarzÿs ÿego | (130) ÿal proszÿcz woÿtha sza thewarzÿszem swoÿm | ÿszebÿ go wÿpusczÿl. Reczkl woÿt zadną mÿa | rą to ÿnacze bÿcz nÿe mosze kasze go wsadzÿcz | do wÿesze dlÿa slosczÿ ÿ wÿstepov ÿego tho | bÿla oÿczv swÿethemv rzecz bardzo nÿesnosznÿe | czeska, praczowal bÿegaÿacz ÿ thą ÿ sam o po | rade ÿ pomocz a nÿkogo tak luthosczÿvego nÿe- | mogl nalÿescz gdÿ sze dlugo dosÿcz nabÿegal | s gorzkosczą sercza swego sromaÿacz sze czesko | Nakonÿecz swÿm wÿelkÿm nakladem ÿ skodą | wÿprawÿl konwÿersza ÿsze ÿ pusczono a mnÿe | mal oczecz svÿethÿ amandus ÿszebÿ ÿusz ÿego | smethkÿ konÿecz wszelÿ dedÿ sze dopÿoro po | czelÿ prawÿe saszÿe bo gdÿ sze ÿusz s woÿtem | ÿ s panÿ rosprawÿl s wÿelką trudnosczą ÿ s wÿel | kÿm nakladem. Tedÿ wsÿczÿ ludzÿe pospolÿ | cze stalÿ mv o szÿvoth Gdÿ oczecz S. amandus w nÿe | sporne godzÿnÿ sedl od woÿtha a wsÿczÿ ÿusz | bÿlÿ o thÿm slÿszelÿ ÿszebÿ on ludze mÿal trucz | ÿ ÿath rosnosÿcz ÿelÿ wsÿczÿ naÿ volacz ÿako na | sloczÿncze asze nÿesmÿal ÿscz przes wÿesz ska | sovalÿ sobÿe naÿ palczÿ movjacz weÿcze otocz | tho ten ÿest ktorÿ truÿe ludze bo ÿad ÿ tru | czÿne sobą noszÿ Nÿechaÿ nÿemÿema bÿ ną | mÿal vcz[1]) muszÿ bÿcz sabÿth od nas. Nÿe-

[1]) nÿemÿema bÿ ną mÿal vcz = nie mniema by nam miał ujść.

pomo | gacz mv pÿenÿadze ÿego ÿako mv pomoglÿ | (*131*)
a gdÿ chcal vcz a vstapÿcz a onÿ vÿecz | ÿescze bardze ÿ
nÿe poczelÿ naÿ volacz | nÿektorzÿ movÿlÿ vtopmÿ go w te
kto | ra plÿnÿe podlÿe wszÿ drudzÿ movÿlÿ nÿe | chaÿmÿ
splugawÿ vode ten nÿeczÿstj | sloczÿcza ÿ saraszÿ alÿe go
Rÿenicz [1]) | ÿeden okrutnÿ pochapÿvszÿ wÿelkÿ dlugÿ | roszen
sze mÿedzÿ nÿe wsÿczkÿe | ÿ ÿal wolacz tako posluchaÿcze
nowÿe | wsÿczÿ nÿemoszem temv kaczerzewÿ smÿer | czÿ
nÿeÿsze zadacz ÿedno ÿszebÿch go | ÿa przeklol w polÿ thÿ
nem dlugÿm ÿa | ko przekalÿaÿą zabe ÿadowÿthą. Dupusczemj
tego slÿego ÿadowÿtego sloczÿncze nagÿe | go przekolÿe
a wsgore ÿ podnÿeszemÿ | na rosnÿe a moczno go przÿprawÿ
thÿm | mocznÿm plocze ÿ opwaruÿemÿ ÿ ÿsz nÿeupa | dnÿe o
sze ten scyrv vsnÿche na powjetrzv nÿechaÿ wsÿczkÿemv swÿa
wnÿ | bedze ÿsze kasdÿ ktorÿ ÿmo on podze bedze | mÿal wsz
sloscz ÿego a steÿ ganÿe | bne smÿerczÿ bedze go kasdÿ przeklÿnal
ÿsze stego na thÿm swÿecze ÿ na onÿm bedze | tÿm vÿecze
stvo mÿal bocz tho naÿ | fundamenthnÿe slÿ lotr dobrze saslu

Sluga vÿeczne Madrosczÿ amandus swÿethÿ
sluchal tÿch rzeczÿ s wÿelkÿm lÿekanÿm ÿ cze | szkÿm wsdÿc
asze od sÿlnego vdra | czenÿa czesko plakal asze mv po
czeklj | lzÿ s oczv asze ludze ktorzÿ na rinkv stalÿ patrza | ÿa
gorzko plakalÿ a nÿektorzÿ sze w pier | szÿ bÿlÿ a drudzÿ s lu
vÿelkÿe zaluÿacz | oÿcza nÿewÿnnego podnÿowszÿ recze nad g
swoÿe lamalÿ ÿmÿ narzekaÿacz a wszakos sza | dnÿ nÿesmÿal
rzecż przet onÿm rosputh | nÿm ludem boÿacz sze kasdÿ ÿsze
tesz nÿeÿe | lÿ gdÿ sze ÿusz chililo kv noczÿ roszeslÿ sze |
S. Amandus chodzÿl dom od domv pro | sacz s placzaczÿmÿ o
dlÿa boga ÿszebÿ sze kto | smÿelowal a przÿal go na gospode
go ka | sdÿ od domv odpadzÿl a wszakosz nÿektore | dobre lÿu
czÿve panÿe radÿ bÿ go bÿlÿ w dom | przÿelÿ alÿe nÿesmÿalÿ.
dacz oczecz swÿe | thÿ tak zÿerothnÿ ÿ wÿelkym vczÿskv bo
ko ÿusz oczekawal rychlolÿby go wszelÿ a szabylÿ ÿusz n
czasz wseczko mv spomoszenÿe luczkÿe | odpadlo a dlÿa wÿ
szalosczÿ sedl boÿasnÿą | okruthne smÿerczÿ padl podlÿe
a lÿesacz thą | podnoszÿl w nÿebo oczÿ swoÿe salobnÿe od pla
sapuchle do boga oÿcza nÿebÿeskÿego ÿ rzekl | O oÿcze wsÿczk
smÿelowanÿa ÿ kÿedÿszmÿ | dzÿsza raczÿsz przÿcz kv ws
szenÿv w moÿm | (*133*) wÿelkÿm czeskÿm vdraczenÿv o l
czÿve sczo | dre sercze ÿakoszes teras sczodre luthosczÿ thvo
kv mnÿe przepamÿetal O wÿernÿ o laskavÿ | oÿcze wspomoscz
dzÿsz necznego vbogÿego | w thÿch vÿelkÿch zalosczach O tho
moge w mo | ÿm vmarlÿm serczv nÿemoge wÿmÿslÿcz kto | ra
smÿercz bedze czesza ÿeslÿ vtopÿonÿm | bÿcz abo bÿcz spalonÿm
na okruthnÿm rosznje | sromothnÿe vmrzecz stych trzech smÿ
ÿe | dne musze podÿacz A przesto ÿusz bosze oÿcze | polÿeczą

[1]) Rÿenicz = Nadreńczyk w texcie łacińskim *Rusticus* = wieśniak.

ducha mego szasmuczonego pro | sze racz myecz lutoscz nad moyą zalosną sromot | ną smyerczą bocz yusz czy są blyszv mnye kto | rzy mye chcą sabycz. Tho załosne narzekanje | przes nyektore ludze przyslo przet yednego ka | plana swyeczkyego tensze pretko byeszal a | moczą wyrwal y s rekv ych y vprowadzyl go | w soy dom y przechoval przes nocz ysze sze mv | nycz nyestalo a rano pomogl mv są s oney vyel | kye czeskosczy ysze oczecz S. vsedl od onego | slego ludv. |

O sboyczy y raytharze ktory soyczem S. | amanduszem mowyl w borze cap. XXIX. |

Caszv yednego gdy oczecz swyethy sed w dro | ge myal thovarzysza mlodego ktory mogl | pretko chodzycz. Przydalo sze yednego | *(134)* dnya ysze oczecz svyethy amandus byl tako | chory y spraczovany mgly ysze nyemogl tag | rychlo ysez asze thowarzys yego byl w pumy | lyv od nyego oczecz swyethy ogledowal sze | y szeby kogo vyrzal ktoby snym sedl przes | bor kv ktoremv sze przyblysal a yusz bylo po | sno bo sze yvsz myalo kv noczy a bor byl vyel | ky a strasny bowyem wyelye ludzy w nym sza | byano stanal przet borem czekayacz yszeby kto | natszedl y nadslo go dwoye ludzy ktorzy sly | pretko bardzo yedna byla mloda byaloglowa | a drugy chlop szadny okruthny[1]) s rosznem sze | lasnym a s dlugym noszem w kapturze czarnym | asz one strasne postavy onego okruthnego chlopa | szlyek sze oczecz swyethy amandus bardzo oglye | dowal sze yeszlyby kogo mogl wydzecz sa szo | bą ydacz a nyewydzal nykogo yal sobye | myslycz O myely panye czo to są sa ludze | yakosz ya mą przecz przes ten bor dlugy ya | kosz my sze w nym bedze dzalo, y vczynyl krzys | swyethy na serczv swoym y odvaszyl ysez s ony | my ludzmy w lasz gdy yusz dalyeko w lasz we | sly ona pany przystapyla do nyego y pytala go | ktory by byl abo yako by mv dzano powye | dzal ye yako mv dzano Rzekla myely oycze | *(135)* sną czy ya was dobrze bom o was slychala | prosze wasz yszbyscze mye sluchaly spowye | dzy a wyspowyadavszy sze rzekla o nyestetysz | cznotlywy oycze skarze sze wą ysecz my sze | tak slye stalo vyczycze tego chlopa ktory ydze | sa namy ten czy yest wyelky slodzyey y ray | tar ktorzycz w thym borze bardzo wyelye ludzj | pobyl y tesz na ynszych myesczach byerzacz ym | pyenyadze y szuknye snych sewloczacz zadne | go czlowyeka nyeszonuye ten secz mye swyodl | y od moych przyaczol mye wyvyodl tak ysze | musze yego panyą bycz Slysacz tho sluga boszy | slyek sze ste powyesczy tak ysze malo nye | omglal y oglyedowal sze szalobnye y szeby ko | go mogl wydzecz abo slysecz abo yesly by mogl | vstapycz ynszą drogą alye w onym borze cze | mnym nyevydzal any slysal nykogo telko one | go sboycze ktory sedl sa nym yal sobye myslycz | vstapyely ya czlovyek mgly te mye tusz vgonj | y szabye mye a yeslybych volal nygd thego | w tey pusczy nyeuslyszy yusz thv musze bycz | sabyth y podnyols oczy swoye w nyebo zalobnye | szyrothnye y rzekl

[1]) chlop szadny okruthny = łac. *vir terribilis.*

ach bosze ÿ czo sze dzÿsz | ma semaą dzacz. O smÿerczÿ ÿako
ÿest | bardzo blÿska. Gdÿ sze ona panÿ wÿspowjadala | *(136)*
stapÿla do onego sboÿcze ÿ ÿela go prosÿcz | potaÿemnÿe rz
eÿa mÿlÿ thovarzÿszv ÿdz | tesz do tego oÿcza spowÿadaÿsze
v nas w do | mv ludze są takÿe wÿarÿ kto sze mv spowÿa | d
nagrzesnÿeÿszÿ takÿego pan bog nÿeopu | sczÿ ÿszebÿ mÿal bÿc
tepÿon a przetho vczÿn | tak dobrze asacz pan bog dlÿa saslugÿ
przj | dze kv wspomoszenÿv przÿ ostatecznÿm vesthnje | nÿv do
nÿa thvego. A gdÿ tak sobą szepta | lÿ o tÿch rzeczach slÿek
amandus S. ÿescze bar | dze. Mÿslacz sobÿe ÿszem sdradzon
sboÿ | cza mÿlczacz przÿstapÿl knÿemv a oczecz swÿethÿ | wÿ
ÿsze knÿemv przÿstepuÿe z oną bronÿą | ktorą mÿal w rekv w
wsÿtek a wsÿczko | przÿrodzenÿe ÿego slÿeklo sze ÿ mÿslÿl
ÿusz | tv sgÿne bo nÿewÿedzal czo sobą mowÿlÿ a w stro | n
puszczÿ bÿla rzeka plÿnacza a podlÿe nÿe | steczka vaska, a on
cza tak czÿnÿl ÿsze oczecz | swÿethÿ amandus muszÿl chodzÿc
dlÿe rzekÿ a | on sboÿcza sedl w pusczÿ Gdÿ oczecz svÿethÿ
sze drzaczÿm serczem sboÿcza poczal mv sze | gloszem spowÿ
ÿ obÿawÿl mv wsÿthko | meszoboÿstwo ÿ sbÿanÿe ktore kÿedÿ
czÿnÿl | osoblÿvÿe mv powÿedzal o sabÿczv okruthnÿm | sktoreg
sercze oÿcza S. bardzo slÿeklo | ÿ rzekl czaszv ÿednego wsedlem
pu | *(137)* sczą dlÿa sbÿanÿa ÿakom tesz ÿ terasz stÿem sze |
slem przÿsedł ÿ nadszedłem ÿednego ka | plana temuszem sze
wÿadal a sedl podlÿe | mnÿe kv rzecze ÿako ÿ vÿ terasz a gdÿ
szpowÿecz dokonala wÿalem te deke ktorą | przÿ sobÿe nosze
klolem go ÿ pchnalem go | vode od szÿebÿe. Sthÿch slov ÿ p
tego sboÿ | cze okruthnego sblÿat oczecz S. ÿ tak sze bardzo |
ÿsze pod smÿertelnÿ szÿmnÿ czekl po | ÿego oblÿczv asze na pÿ
od banÿa czeskogo | vstal ÿ samÿlknal asze wsÿczkÿ smÿslÿ ÿ
vstalÿ gladaÿacz na strone rÿchlolÿ deke vÿavszÿ | przekolÿ
ÿ vepchne w rzeke a tak szÿlne | go vdraczenÿa nÿemogl dalÿe
ÿusz chcal | pascz na szemÿe bardzo salobnÿe pogladal ÿa | ko
wÿek ktorÿbÿ rad smÿerczÿ vsedl | vyrzavszÿ ÿego salobne o
panÿ onego | sboÿcze przÿskoczÿla pretko ÿ vchvaczÿla go pod
mÿona sweÿ a dzerzacz go moczno rzekla: | Oÿcze dobrÿ nÿe
sze bacz nÿesabÿecz | vasz a sboÿcza rzekl tesz Vÿelÿe mÿ dobr
o was powÿadano otocz vą dzÿs pomaga ÿsze | vasz sostawÿą
szÿvocze proscze boga ÿsecz | mnÿe vbogÿemv sboÿczÿ okrut
kv wspo | moszenÿv przÿdze przÿ skonanÿv moÿm | *(138)* A t
wÿszlÿ s onego borv a thovarzÿs oy | cza S. amandusza szedzal
borem pod | drzewem czekaÿacz go. On sboÿcza swą nÿe | wÿa
dalÿe on lÿedwÿ stapaÿacz sedl | do thovarzÿsza swego a przÿ
padl | na szemÿe bowÿem wsÿczko sercze ÿ czalo | w nÿm
ÿ lÿeszal czÿcho przes dlugą | chvÿlÿe gdÿ sasze przÿsedl kv
sedl | w droge prosacz pana boga s nabosnÿm wsdÿ | chanÿ
onego zboÿcze abÿ mv pan bog | wedlug wÿarÿ ÿego dal tho
macz ÿsze | bÿ go nÿeraczÿl potepÿcz przÿ ostathnÿm ve | sthn
skonanÿa ÿego. Na te prosbÿe | oczecz swÿethÿ amandus wsal

wŷado | mocz od pana boga ŷszebŷm w thŷm szadne | go watpŷenŷa nŷemŷal ŷsze on sboŷcza dla | modlŷthvŷ ŷego mŷal bŷcz sbavŷon. |

O nŷeprzespŷecznosczach ktore oczecz S. | Amandus mŷal na wodach cap. XXX. |

Czaszv ŷednego oczecz S. wedlug swŷczaŷv | swego ŷachal do Strosbarkv a ŷadacz zasze | do domv ŷachal przes bŷstrą vode gleboką | ŷ wpadl w nŷe ŷ kxaskamŷ novŷmŷ kto | re bŷl sobŷe spŷsal o vŷeczne madrosczŷ | *(139)* a dusznŷ nŷeprzŷaczel baczacz ŷsze oczecz swŷe | thŷ amandus bŷl w nŷeprzespecznosczŷ smŷerczŷ | sburzal vode ŷsze plŷnal na oblŷcze bes wsel | knego spomoszenŷa alŷe bog wszechmogaczŷ kto | rŷ wŷernŷ swoŷm a nŷeopuscza ŷch sradzŷl ŷsze | go nadŷachal mlodŷ riczersz ŷadacŷ tesz strosbar | kv ten sze smŷelŷe po nŷ waszŷl w one okrutbną | bŷstrą wode ŷ pomogl mv s oneŷ nŷeprzespŷe | cznosczŷ smŷerczŷ ŷ tesz thowarzŷsevŷ ŷego drugŷego | czaszv s poslusenstva swŷetego vŷ | jachal oczecz S. amandus na droge na vosze czaszv | szŷmnego wŷatrv ŷ mrosznego a gdŷ tako w ce | szkŷm szŷmnŷe ŷachalŷ przes czalŷ dzŷen nŷcz | nŷeŷedzacz przŷelŷ kv wodze bardzo glebokŷe | kwaplŷwŷe plŷnacze vosznŷcza ktorŷ go wŷosl | nŷeobacznŷe przevroczŷl vosz a oczecz S. amandus | s wosa vŷpadl wode asze w nŷe w snak vlŷekl | a wos prosto naŷ padl tako bedacz w oneŷ vodze | nŷemogl sze ruszŷcz na szadną strone anŷ sobŷe | mogl zadne radŷ dacz a takosz plŷnal ŷ on ŷ vos | asze przŷplŷnelŷ kv ŷednemv mlŷnovŷ sbŷeglŷ | sze ludze ŷ vchvŷczŷlŷ oŷcza swŷetego czbacz | radzŷ pomocz s oneŷ wodŷ alŷe vosz czeskŷ | na nŷm lŷeszal ten go bardzo przŷczŷskal ŷ | pograszal a tak swŷelką praczą ŷ trudnosczą | (*140*) wosa ktorŷ na nŷm lŷeszal dobŷlŷ oŷcza S. aman | dusza vodŷ pelnego na brzek vŷczagnelŷ a gdŷ | vŷsedl s wodŷ omarslo na nŷm pretko odzenŷe | od wŷelkŷego mroszv, drzal oczecz S. od sŷlne | go szŷmna asze sebŷ ŷego kolatalŷ a takosz sza | losnŷ bardzo leszal czŷcho przesz dlugą chvŷlŷe | ŷ weŷrzal w nŷebo do pana boga ŷ rzekl Nŷe | stetŷsz bosze wsechmogaczŷ czo mą rzecz abo czo | mą czŷnŷcz ŷusz bardzo posno w nocz tv nŷe | masz szadnego mŷasta anŷ wsŷ gdze bŷch sze | roszgrzal abo poszŷvŷcz mogl muszelŷ tv vmrzecz | tocz bedze salosna smŷercz a pogladaŷacz ŷ tą | ŷ są vŷrzal dalŷeko na gorze wŷoske malą | lŷasl ŷako mogl mokrŷ smarslŷ, a tak oczecz S. | chodzŷl dom od domv prosacz gospodŷ dlŷa bo | ga alŷe bŷl odpadzon od domv tak ŷsze sze nŷg | nŷechal smŷlovacz nad nŷm poczal | sze bacz oczec S. ŷ zavolal wŷelkŷm gloszem | do pana boga rzekacz O panŷe bosze mogles | mŷ bŷl dacz vtonacz tedŷ bŷch ŷusz bŷl sbŷl | radnŷe a nŷslŷ thv od szŷmna na teŷ drodze | musze vmrecz to zalosne narzekanŷe vslŷ | szal ŷeden kmŷecz ktorŷ go tesz bŷl od domv | swego odpedzŷl smŷelovavszŷ sze nad nŷm | bŷeszal wszal ŷ pod ramŷe swoŷe ŷ wŷodl | go w dom

swoÿ a takoscz oczecz S. stravÿl | (*141*) one wsitke nocz wÿ
vdraczenÿv. |

O malutkÿm wÿchnÿenÿv ÿ odpoczÿnÿe | nÿv rego mv pan bog na malÿ czasz do | puszczÿl ca lum XXXI. |

Pan bog mÿal ten swÿczaÿ kv oÿczv svÿete | mv am
sewÿ ÿsze gdÿ go ÿeden smetek | opuszczÿl nathÿchmÿast drug
gotov a tag | mÿloszczÿvÿ pan swÿg ÿgracz s oÿczem S. aman |
bes przestanÿa. Czaszv ÿednego dopu | szczÿl mv pan bog prosz
alÿe nÿedlugo | a bedacz oczecz S. prosnÿ od smetkov ÿ prze
wnoszczÿ przÿsedl do klastora ÿednego panÿen | skÿego a czorkÿ
duchowne w mÿlÿm bosze | bÿtalÿ go ÿako oÿcza swÿetego lask
ÿako | bÿ sze mÿal czo bÿ sze s nÿm dzalo rzekl | oczecz S.
moÿe mÿele boÿesze ÿsze | slÿe teras okolo mnÿe a to przest
ÿusz | dobrze przes putrzeczÿ nÿedzelÿe ÿakom | anÿ na czelÿ
na tczÿ nÿodkogo nÿe | bÿl vdraczon ÿest czÿ to naprzeczÿvk
mv | staremv swÿczaÿevÿ boÿe sze mÿele czorkÿ | ÿsze mÿe
pan bog przepamÿetal a szedzacz | tako oczecz S. an
v oknÿe s onÿmÿ pan | namÿ sakonnÿmÿ przÿsedl brad
sakon | nÿ ÿ savolal oÿcza swÿetego ÿszebÿ do nÿego |
przÿstapÿl ÿ rzekl mÿelÿ oÿcze bÿlem theras | troche na ÿ
samkv a pan pÿlno sze pÿ | tal po wasz gdze bÿscze bÿlÿ a
srogo | podnÿowszÿ swoÿe reke przÿsakl[1]) przeth | wsÿczkÿmÿ
gdze vasz kolvÿe naÿdze mjecz | przes vas przekolÿe a teÿ
mv tes pomoglÿ | panÿetha rospustnÿ ÿego nablÿszÿ przÿacz
aczÿ vasz ÿusz w nÿktorÿch klastorzech szukalj | dlÿa tego
vmÿsl sabÿcza vasz vÿpelnÿlÿ | a przesto bacz ostrosnÿ a m
sze opatrznje | ÿeslÿ vą mÿl ÿest zÿwot wasz Slÿsacz te no
oczecz svÿethÿ slÿekl sze ÿ rzekl rad | bÿch vÿedzal czÿmem s
sasluszÿl rzekl | brath powÿadano panv ÿszescze corke ÿego
ÿtesz ÿnszÿch vÿelÿe ludzÿ odwroczÿlÿ a kv | zÿvothowÿ o
vemv przÿvÿedlÿ a tesze ludze | maÿą za nagorsze nad wsÿcz
dze ktorzÿ na | swÿecze są bÿl tesz tą masz ÿeden rospu |
smÿalÿ ten sze rzekl o was wszal mÿ lub | odwÿodl mÿ nÿ
bardzo mÿlą panÿam | ÿusz sze oddalÿla odemnÿe a nÿechce na
patrzÿcz a to on wsÿczko czÿnÿ a gdÿ oczecz | swÿethÿ wsÿ
nowÿne wÿslÿszal rzekl | pochvalon bacz pan bog ÿ pogvapÿl
sze | do okna ÿ rzekl do czorek swoÿch Eÿa | dzatkÿ moÿe
mÿeÿcze sze dobrze | (*143*) ÿusz czÿ pan bog wsechmogaczÿ
spomnjal | a ÿescze mÿe nÿeprzepamÿetal ÿ powÿedzal | ÿm o
trudną nowÿne ÿako mv sza | dobrocz chzano slosez oddacz
placzÿcz. |

---

[1]) przysakl = przysiągł w oryg. *juravit.*

O przyasnym zachovanyv ktore czaszv | yednego czynyl s panem bogyem oczecz | svyethy amandus cap. XXXII. |

Tych czasow czyerpyenya yego nyetelko od | opczych alye tesz y od domowych gdze mye | skal czyerpyal osoblyvye gdy sluga vyeczne | madroszczy amandus S. czaszem mgly y chory przy | sedl do ynfyrmarye aby czalv swemv ma | lą wacesnocz vczynyl a gdy oczecz S. sye | dzal sa stolem mylczacz vedlug swyczayv sve | go byl od drugych naygrawan posmyevanym | y slovy rosmaythymy wsgardzonymy asze byl | chorszy nysz pyervey asze taką lutosczą byl | poruszon są nad sobą ysze lzy opfite szoczv | yego plynely po oblyczv yego y vustha pospolv | szyedzą y spyczym Mylczal oczecz S. amandus | a oczy swoye podnoszyl wnyeb do pana boga | y mowyl wsdychayacz czesko ach bosze aszas | nyeraczys doszycz myecz na moye nedzy y | vdraczenyv ktore czyerpye vednye y v noczy | alye tesz y yedza moya y pycze przy stolye. | *(144)* Muszymy bycz smyeszano przeczyvnosczamy te | go szye czesto y wyelyekrocz przydavalo | oyczv svyethemv. | Czaszv yednego wstawszy | od stola sasmuczony nyemogl sze dalye vtrzy | macz alye sedszy na swe myesczе tayemne | rzekl do pana boga Eya o namylszy bosze | y panye wsytkyego swyata bacz myloszczyv y | laskav kv mnye vbogemv czlowyekevy Musze | dzys stobą rachunek czynycz, bo aczkolwyek pa | nye nyeyestes nykomy nynacz powynovathy anj | nynacz opwyasan a tho dlya wyelkoszczy panstva | tvego a wszakosz wedlug thvoye nyesmyerne | dobroczy. Racz dopuszczycz serczv pelnemv sa | smuczenya y opczaszenya, tobą sze otrzesvycz | ktore nyema nykogo ynszego komv by sze vska | rzylo any tesz ma kto by ye poczeszyl, panye | nalaskawszy wsyczko to przekladą na cze kto | ry wsyczkye rzeczy są tylko vyesz pravdzy | wye, y wyesz myly panye od narodzenya | szyvotha mathky moye laskave luthoszczywe | sercze myalem po wsyczky dny szyvota mego | ktoregom kolwye czlowyeka wydzal vesme | tkv abo w yakym vdraczenyv myalem nad | kaszdy lutoscz serdeczną a nyemoglem sluchacz | gdy komv przymavyano voczy abo krom oczv | any sadne rzeczy ktoraby kogo opczaszyla | Tego my poswyatczą wsytczy towarzysze | *(145)* moy y sesnayą tho trudno y lyedwy kyedy | o mnye bylo slysecz yszebych ya ktorego brata | abo ktorego czlovyeka gorszym vczynyl slovy | swymy any thv prelathom alyem wsyczko | w lyepsze obraczal yakom navyecze mogl | a gdym nyemogl naprawycz mylczalem abom | odsedl przecz yszebych nyeslysal onego, kto | rym ludzom czescz przes omove byla nakaszona | bylem s wyelkye luthoszczy thym przychilnye | szy dlya thego yszeby szasze kv svey tczy | y slawye przysly. Ubogych ludzy a przyaczol | bosych oczeczem byl weswan ych teszem byl | oszoblywym przyaczelyem ludzy smethnych y | opczaszonych ktorzy do mnye przychodzyly na | lyewdsy takową porade v mnye ysze ve | sely

ÿ dobrze poczeseny odemnÿe odeslÿ | a bowÿem splaczlÿvÿmÿ
lem a smeth | nÿmÿ smeczÿlem sze a nÿetÿlkom mÿal | lutosc
kasdÿm blÿsnÿm mogÿm alÿe tesz | ÿ nad swÿerzatkÿ nad
ÿ nad kasdÿm | stworzenÿm thwoÿm Mÿlÿ panÿe gdÿm slÿ | sz
vÿdzal sasmuczenÿe ÿch abo vdra | czenÿe vÿdzal bolÿalo mÿ
cze ÿ proszÿ | lem czebÿe navÿszego pana ÿszebÿ ÿe wspo |
wsÿczko czo na swÿecze szÿvÿe nala | szlo laske ÿ lutocz v
a thÿ laskavj | *(146)* panÿe dopuczas nÿektore na mÿe o ktor
S. pavel apostol powÿada a sowÿe ÿe fal | szÿvÿmÿ brathÿ
szÿlną okrutnoscz prze | cÿvko mnÿe mnoszą ÿako thÿ mÿlosc
panÿe lÿepÿeÿ wÿes a thobÿe dosÿcz ÿawna | ÿest sloscz ÿe
laskawÿ panÿe lutho | sczÿ mÿeÿ na thÿ krzÿwdÿ ÿ vczes mÿe s
bą Gdÿs ÿnsz oczecz S. Amandus dobrą chvj | lÿe serc
vczeszÿl ÿ ochlodzÿl w panÿe | bodze pothÿm sze vspokoÿl ÿ
malo a | wtÿm saznÿenÿv mÿal takÿe osvÿeczenÿe od | boga r
Rachunek thvoÿ dzeczÿnnÿ | ktorÿs czÿnÿl przedemną pochodz
ÿsze | nÿemas na wselknÿ czas pÿlnÿe bacznosczÿ na | slowa v
ÿ obÿczaÿe czÿerpÿaczego cristu | sza wÿecz ÿsze ÿa bog thvo
dosÿcz | mą ÿsesz tak laskawego lÿuthosczÿvego sercza | ÿescz
czeÿ chce potobÿe, chce ÿsze gdÿ | slawÿ abo obÿczaÿmÿ bedze
grawan ÿ | przesladowan nÿetÿlko ÿszebÿ to czÿerpÿal alÿe | s
są w sobÿe tak muszÿs nÿsÿcz (*sic*) ÿsze | bÿ nÿesedl spacz alÿesbÿ
veÿ sedl do prze | sladowczov swoÿch a ÿako navÿecze moszes
sburzone sercze vczÿsÿcz ÿ vspokoÿcz slowÿ | thvÿmÿ slot
ÿ obÿczaÿmÿ pokornÿmÿ abo | wÿem thakowa czÿcha pokora ve
mÿecz | s rekv nÿeprzÿaczÿelskÿch a vczÿnÿs ÿe mlge | *(14*
sloczÿ ÿch patrzaÿ a bacz ÿsecz tho ÿesth | droga stara a do
ktoreÿ mÿelÿ Cristus | vczÿl swolÿenÿkov swoÿch gdÿ ÿm rzekl
wasz szlÿe ÿako ovÿeczkÿ w posrodek wÿlkow | Sluga wÿeczn
drosczÿ oczecz S. amandus gdÿ sze | ocznal a xobÿe przÿsedl t
doskonala vÿ | dzala mv sze trudna a czesko mv bÿlo o tÿm
slÿcz a ÿescze czese vÿdzalo mv sze tak czÿnÿcz | a wsakos
sze w to dobrowolnÿe a po | czal sze w tÿm cwÿczÿcz ÿ t
vczÿcz. |

Pothÿm nÿedlugo przÿdalo sze ÿsze oÿcza S. | ÿal przesla
convÿersz slowÿ pÿsnÿmÿ | wsgardzonÿmÿ smÿlczal mv tego
kÿe | go czÿerplÿwÿe oczecz S. Mnÿmal ÿszebÿsze | thÿm
wdzecznÿe panv bogv zaslugo | wal alÿe wewnatrz w serczv
napo | mÿnanÿm bÿl napomÿnąn ÿszebÿ sze ÿecze | pÿlnÿe ÿ
snÿe panÿ bogv szaszlugoval | Gdÿ ÿusz bÿlo wÿeczor a br
konvÿerz | ÿadl w nÿemocznjczÿ sedl pokornÿe oczecz | swethÿ
dus ÿ stal v drzvÿ nÿemocznjcze | czekaÿacz bratha konwÿersza
bÿ wÿsedl a gdÿ wÿsedl sluga boszÿ nathÿch | mÿast padl prz
ÿego ÿ rzkl glo | sem pokornÿm conwÿerszevÿ Eÿa mÿlÿ |
oÿcze cnothlÿwÿ vtczÿcÿe pana boga ve | mnÿe vbogÿm czlo
a ÿeslÿm vasz sza | smvczÿl odpuscze mÿ dlÿa boga brat conw
stanowÿl sze vÿdzacz tho dzÿvÿl sze bardze | ÿ rzekl wÿelkÿ

szem. Nẏestocze czo sa | dzẏwẏ czẏnẏcze[1]) wsakosccze mẏ nẏgdẏ sza | dne przẏkroszẏ nẏeuczẏnẏlẏ anẏ sadnemv | brathv ẏą czẏ was czesko obraszẏl ẏ zasmu | czẏl slowẏ mẏmẏ szlosnẏmẏ ẏa vasz prosze | ẏseebẏscze mẏ odpusczẏcz raczẏlẏ a thakosz | sercze ẏego bẏlo vspokoẏone ẏ przẏsedl kv | pokoẏowẏ. Pothẏm drugẏego czaszu | gdẏ oczecz S. Amandus szẏedzal sa stolem w go | sczẏnẏm domv brath ẏeden slowẏ bardzo | szlosnẏmẏ powstal przeczẏwko oẏczv swẏe- | themv amanduszewẏ oczecz S. cznot ẏ do | broczẏ pelnẏ obroczẏvszẏ sze gv onemv | brathv laskawẏe bardzo wdzecznẏe ẏ przẏ | asnẏe roszmẏal szẏe nan ẏakobẏ go wdzenẏm[2]) | klẏenothem daroval on brath dzẏvẏl sze za | mẏlknal szą w sobẏe ẏ takẏes zasze oblẏcze | swoẏe bardzo przẏasnẏe obroczẏl kv oẏczv a | mandusewẏ ten sze brath szą tho powẏadal | sedszẏ po obẏedze do mẏasta ẏ rzekl tagem | dzẏsza przẏ obẏedze czesko ẏest zasromoczon | ẏszem sze ẏecze nẏgdẏ tak bardzo nẏe sromal | gdẏm *(149)* przẏ stolẏe zedzal brathv amanduze | wẏ ẏalem przẏmawacz smẏelẏe slowẏ wsgar | dzonẏmẏ on slẏsacz tho oblẏcze swe bardzo | slotko kv mnẏe sklonẏl azem sze tego cze | sko zasromal ẏ zaczervẏenẏal dzẏwẏacz sze | takowe dobroczẏ przeczẏwko sloczẏ moẏe | a ta przẏkladnocz mamẏ zawdẏ na polẏepsze | nẏe mogẏe. |

ẏako oczecz S. Amandus od wẏelkẏego zmat | kv przẏsedl w czẏsnẏenẏe ẏ wdraczenẏe | szmẏerczẏ cap. XXXIII. |

Caszv ẏednego przes wẏelẏe noczẏ sdalo sze | oẏczv S. amaduszevẏ ẏakobẏ przes sen nẏe | czo w nẏm mowẏlo ten psalm o mecze pa | na naszego *deus deus meus respice in me* | a gdẏ sze snv oczuczẏl szlẏek sze bardzo | a ten psalm mowẏl na krzẏszv szvẏethẏm | wẏelkẏm vdraczenẏv ẏsze bẏl opusczon od | boga oẏcza ẏ od wsẏczkẏch pospolẏcze, baczacz | oczecz S. amandus takowe czeste napomẏnanẏe | przes sen gdẏ oczuczẏl za kasdą raszą slẏek | szẏe bardzo ẏ ẏal sze bacz ẏ naczal volacz | do pana Cristusza na krzẏs s placzem gorzkẏm | ẏ lzamẏ opfẏtẏmẏ movẏacz tẏ slowa O nẏe | stetẏsz panẏe moẏ ẏ bosze moẏ muszelẏa | lẏepag snowv s tobą vkrzẏszovanẏe czerpẏecz | (*150*) a wszakos panẏe moẏ laskawẏ racz vẏpelnẏcz | wolẏą thwoẏe we mnẏe vbogẏm czlowẏecze | na czescz czẏste nẏewẏnneẏ smẏerczẏ thvoẏe | telko racz bẏcz semną a vspomosz mẏe ẏszebẏch | wsẏtkẏ przeczẏwnosczẏ mogl swẏczesẏcz a | takosz pothẏm nẏedlugo przẏpadl nan krzẏs | czeskẏego czẏerpẏenẏa poczelẏ roscz ẏ | mnosẏcz sze oẏczv S. amanduszwẏ czo dzẏen tho | wẏetsze asze nakonẏecz bẏlẏ tako wẏelkẏe | ẏ czeskẏe ẏsze vbogẏe chore czalo ẏego tak | semglẏlẏ asze ẏusz do ostatnẏego skonczenẏa

---

[1]) Nẏestocze czo sa dzẏwẏ czẏnẏcze = *Papae quid miri jam facis.* Ojcze co ty czynisz dziwnego? = Nie jest (tak) ojcze co za dziwy czynicie. [2]) wdzenẏm = cennym.

zÿ | votha kv ktoremv sze ÿusz przÿblÿsal, bo czaszv | ÿedneg
odsedl od pospolstva bracze swoÿeÿ | od wÿeczor sedl na swo
koÿ a takosez wsÿez | ka mocz ÿego od nÿego odeszla w
vstal | asze sze mv wÿdzalo ÿsze mÿal ÿusz vmrzecz | O m
lÿeszal tako czÿcho ÿsze sze szadna szÿ | la w nÿm nÿeruszÿ
wÿedzal sze thego ÿe | den czlowÿek ÿego wÿernÿ serdecznÿ pr
czel ktorÿ ko przÿgladal tegosz tesz czlowÿeka | oczecz S. czesl
dnosczą ÿ vczÿerpÿenÿm | panv bogv bÿl posÿskal tensze przÿbÿe
(151) s wÿelką szalosczą ÿ gorzkosczą ÿ ÿal patrzÿcz | reką
tha v serczv oÿcza S. ÿeslÿbÿ ÿe | cze szÿv bÿl alÿe ÿusz
ÿ sercze ÿ wsÿczko | vstalo ÿsze sze w nÿm nÿcz nÿeruszÿ
ÿa | ko w mar | lÿm czlowÿecze baczacz tho on dobrÿ | czl
vpadl na szemÿe od sÿlne zalosczÿ | ÿ smetkv ÿ ÿal czesko p
ÿ zalobnÿe narze | kacz mowÿacz thÿ slowa O bosze wszech
czÿ | racz sze poszalowacz thego sercza slachetnego | ktore sercz
bÿe mÿeloszernÿ bosze przes | dlugÿ czas tak nabosnÿe w sob
szÿlo lu | dzom smethnÿm mÿlosnÿe ÿ poczesnÿe przepo | w
slowÿ ÿ nauke pÿsma po wsÿczkÿe sze | mÿ roszerzalo ÿ rosl
ÿako to sercze drogÿe | ÿusz teras teÿ noczÿ vstalo ÿ vczÿchlo.
kosz | to sla nowÿna ÿsze sercze tak slachetne kto | re savsdÿ
boga pelne ÿusz ma gnÿcz a ÿsze | ÿescze dlusze tobÿe panÿe
na czecz na | chvale ÿ vÿelÿe lÿudzom na poczeche nÿema
szÿwo a thakosz ten sze dobrÿ sÿn vÿer | nÿ oÿcza swego d
nego narzekaÿacz szalo | bnÿe ÿ s placzaczÿmÿ oczÿma schÿl
czesto | krocz do oÿcza S. Amandusza maczaÿacz sercza, vst ÿ
ÿego patrzaÿacz ÿeslÿbÿ ÿescze bÿl | szÿvÿ abo vmarlÿ a szad
czlonÿek nje | ruszÿl bo lÿcze ÿego bÿlo blade poszelkle | *(152*
ÿego sczernÿalÿe a wszÿtkÿ snamÿona szÿ | wotha bÿlÿ odesl
ÿsze bÿl ÿako czlovÿek | vmarlÿ ktorego ÿusz na marÿ wlosz
trva | lo tak dlugo ÿakobÿ dobrą mÿlÿe mogl vdz | pokÿ oc
amandus tak lÿeszal obumarlÿ | w ten czasz dusza ÿego plÿnala[1])
dze ÿ w bo | stwÿe wÿdzacz pravdzÿvą ÿednoscz boską vÿe
bowÿem gdÿ bÿl poczal tako mglecz po | czal szÿe bÿl czeszÿ
gÿem snÿm szÿe rosma | waÿacz szą w sobÿe ÿ naczal tako m
O | wÿeczna prawdo bosze wszechmogaczÿ glebokocz sa | dov t
ÿ dobroczÿ thvoÿe ÿest skrÿtha wszÿ | czkÿemv sthvorzenÿ
sluga thvoÿ vbogÿ na | dzewą sze ÿszo ÿusz ÿest konÿecz z
mego | bomÿ tho vkasuÿe mocz ÿ zÿla moÿa odemnÿe od | cho
ÿusz terasz na ostatecznÿm doskonczenÿv | zÿvota mego movÿe
wÿelmosnÿ panÿe kto | rego nÿgd krzÿcz [2]) anÿ sklamacz nÿemo
vÿem tho | bÿe wsÿczkÿ rzeczÿ ÿawne są wszakosz thÿ tel |
wÿesz ÿako ÿest mÿedzÿ mną a thobam | ÿako sze ktobÿe m
cze moÿe a przeto szu | ką laskÿ thvoÿe wÿernÿ oÿcze nÿe
a ÿa | kom kolvÿe kÿedÿ vstapÿl od drogÿ pravdzÿve | ach
moÿ laskawÿ tego mÿ teras sal ÿ mą | sza tho skruche sze

---

[1]) plÿnala = rozpływała się. [2]) krzÿcz = oszukać *fallere potest*

kÿego secza mego a | prosze cze ÿszebÿ moÿa nÿespravÿedlvÿoscz | raczÿl vspravÿedlÿwÿcz twoÿą krwÿ drogą | *(153)* nÿewÿnną wedluk laskÿ dobroczÿ tvoÿe a ve | dluk potrzebÿ moÿeÿ Vspomnÿ teras mÿlÿ pa | nÿe ÿszem ÿa thvoÿe naczÿstczą krevÿ nÿevÿn | ną po wszÿtkÿ dnÿ szÿvotha mego dostoÿnÿe | wÿsoko przechvalÿal ÿakom mogl nalÿepÿe teÿ | sze szadą ÿzebÿ przÿdoskonczenÿv zÿvotha me | go wsÿtkÿ grzechÿ moÿe omÿla Eÿa teras wasz | zadą ÿ prosze poklÿeknÿcze wsÿtczÿ swÿeczÿ | osoblÿvÿe laskawÿ mÿloszÿernÿ S. Mÿkolaÿv podnÿe | scze wsgore recze wasze a pomoscze mÿ pana pro- | sÿcz o dobre sczeszne dokonanÿe zivotha mego | ach naczÿstsza slachethna lutosczÿva madko maria | podaÿ mÿ dzÿsza recze thvoÿe laskave a teÿ go | dzÿnÿ ostateczneÿ zÿvotha mego przÿmÿ dusze | moÿe slaskÿ thvoÿe w obrone thvoÿe bosz thÿ mÿla | panno telko sama sercza mego poczecha ÿ vesze | lÿe ach panÿ laskava ÿ mathko moÿa sathÿm oczecz | S. Amandus rzekl on wÿersz ktorÿ pan krÿstus | mowÿl gdÿ na krzÿszv svÿethÿm vmÿeral *In* | *manus tuas domine commendo spiritum meum.* Vlaskave | recze thvoÿe panÿe polÿeczą teÿ noczÿ dusze | moÿe Eÿa mÿlÿ angelÿ wspamÿetaÿcze ÿsze | sze sercze moÿe smÿalo gdÿm vasz telko szlÿ | 'szal mÿenÿacz powsÿtkÿ dnÿ zÿvota mego | O ÿakosz cze wÿ mnÿe czesto w moÿch zalosczach | ÿ smątkach krothochvÿlÿe ÿ veselÿe nÿebÿeskÿe | *(154)* czÿnÿlÿ ÿ czestoscze mÿe od nÿeprzÿaczol strzeglÿ | Eÿa o slachetnÿ dochowÿe ÿusz czÿ teras przÿcho | dzÿ na mÿe ostatecznÿ vczysk potrzebuÿe wspomo | szenÿa. O ÿusz terasz wspomogaÿcze opronÿcze | mÿe ot srogÿe okruthne oblÿcznosczÿ nÿe | przÿaczol slÿch | duchov O panÿe nÿebÿeskÿ chva | lÿe czÿebÿe ÿ dzÿekuÿe thobÿe ÿszes mÿ przj | skonanÿv mogÿm raczÿl dacz rosum ÿ vsnanÿe a | ÿusz schodze s tego swÿatha wÿerze supelneÿ | czalÿe krzesczÿanskÿe krom wselknego watpje | nÿa ÿ krom wselknego strachv a pravdzÿvje | odpusczą wsÿtkÿm tÿm ktorzÿ mÿe kÿedÿ sma | czÿlÿ ÿakosz thÿ panÿe moÿ odpusczÿl na krzÿszv thÿm | ktorzÿ cze sabÿalÿ. O panÿe bosze moÿ laskavj | thvoÿe czalo nasvÿetcze ktorem dzÿsza vemsze przj | ÿal aczem horÿ bÿl Nÿechaÿ mÿ bedze zaczÿcze | lÿem ÿ prowadzÿczelÿem asze przet boskÿe oblj | cze thvoÿe. Ostateczna prosbÿa ktorą thobÿe | mÿlÿ panÿe czÿnÿe przed skonanÿm moym Slache | tnÿ panÿe nÿebÿeskÿ prosze za wsÿtkÿ mÿle dza | tkÿ moÿe duchowne ktore sze osoblÿvą vÿeczno | sczą kv mnÿe obroczÿlÿ na thÿm nedznÿm swje | cze! O Mÿloszernÿ bosze ÿakosz thÿ na ostatecz | nÿm szesczv svjatha thego thvoÿe mÿelo swolje | nÿkÿ swemv oÿczv nÿebÿeskÿemv wÿerneÿ mÿ | losczÿ polÿeczÿl w teÿ sze mÿlosczÿ nÿechaÿ | dzÿs thobÿe odemnÿe bedą polÿeczonÿ ÿszebÿ | *(155)* ÿch raczÿl bronÿcz ÿ strecz a svÿete dokon | czenÿe szÿvotha ÿm dacz ÿusz terasz bÿerze od | wroczenÿe szÿve od wsÿczkÿego stworzenÿa | a przÿvraczą sze kv wÿernemv bogv sthvorzÿ | czelovÿ memv kv pÿerszemv poczathkv vÿeczne | go sbavÿenÿa od ktoregom posedl. Gdÿ sze tak | vÿelÿe są w sobÿe smÿlosczÿvÿm panem rosma | vÿal ÿ ÿesceÿ vÿeczeÿ nÿs napÿsano vstal wsÿ | tek

szą w sobÿe ÿ vpadl w taką wÿelką mglosez | o ktoreÿ pow
teras ÿsze ÿ on szą ÿ tesz | wsÿczÿ mnÿemalÿ abÿ ÿusz mÿ
rzecz | Pothÿ oczecz S. amandus przÿsedl sasze xobÿe a |
smarle poczelo sasze oszÿvÿacz a czlonkj | chore poczelÿ moc
tak ÿsze wszÿtek kv | szÿvothv sasze przÿsedl ÿako pÿerveÿ
boszej. |

yako czlovÿek czÿrpÿaczÿ svoÿe czÿerpÿe | nÿ obraczacz panv bogv na czecz na chva | le ÿ ÿego teÿ mÿloscz ÿ ofÿarovacz cap. XXXIIII. |

Cÿerpÿaczÿ sluga boszÿ Amandus svÿethÿ bedacz
keÿ dlugÿe valcze przerzeczoneÿ naczal | sobÿe gleboko ros
skrÿthe dzÿvÿ bosze | ktore w tÿm obaczal czaszv ÿednego
czÿl | sze kv panv bogv oczecz S. s nabosnÿm wsdÿcha | nÿm
vÿl do pana boga. Ach slachetnÿ pa | nÿe thÿ moÿe czÿerpÿe
s wÿerschv | na veÿrzenÿe ÿako ostre czernÿe ktore | *(156)*
czalo ÿ kosczÿ przenÿka przesto cze prosze | laskavÿ panÿe r
dacz ÿszebÿch s czernÿa | bolÿesczÿ wÿsedl owocz slotkÿ na
breÿ | poszÿteczne ÿszebÿszmÿ vbodzÿ vdraczenÿ ludze | thÿm
plÿvÿe czÿerpÿelÿ a kv boskÿeÿ chva | lÿe nasze czÿerpÿenÿ
czacz ÿ ofÿarovacz vmje | lÿ Gdÿ tego oczÿecz S. Amandus
dlugÿ czasz | od pana boga zadal naposnÿe. Stalo sze czaszv ÿ
go ÿze bÿl zachvicon ÿ rzeczono ÿemv vkasacz z wj | soką
nocz szÿvotha ÿego ÿ vkasacz ÿako czlo | wÿek czÿrpÿaczÿ
polÿeczacz ÿ ofÿarovacz: | czÿerpÿenÿe swoÿe. A od tego sl
przemo | wÿenÿa ÿ slow bardzo laskawÿch rosplÿnela sze d
ÿego w czelÿe asze vstalÿ wsÿtkÿ smÿslÿ ÿego | czala a s
pelnosczÿ sercza ÿego roszesrzÿ | lÿ szÿe szadze dusze ÿ
wsÿczkÿe szeroko | sczÿ swÿatha ÿ tesz nÿeba dzÿekuÿacz panv
serdeczną gleboką zapalÿoną zadzą ÿ rzekl: | O panÿe ÿeslÿ
kÿedÿ chvalÿl nÿepÿlnÿe | we wsÿtkÿm stworzenÿv thvoÿm k
do | brocz ÿ roskosz thvoÿa vkasuÿe Eÿa ÿusz teras | weselÿ
wÿskoczÿcz nowÿm skokÿem sercza | mego ÿ nÿepospolÿthą
ktoreÿem przettÿm | nÿgdÿ nÿeusnal a terasz mÿ dano snacz
pÿe | nÿv memv a przesto sewsÿtkÿego grunthv | sercza meg
ÿszebÿ wsÿtkÿ zalosczÿ ÿ czjer | pÿenÿa ktorem kÿedÿ cz
ÿ wsÿczkÿch | ludzÿ po wsÿczkÿm swÿecze sercz bolÿesczÿ
ÿ serdeczne szalosczÿ vsÿtkÿch ran bolÿenÿe | vsÿtkÿch choro
pÿenÿe vsÿtkÿch sercz vdra | czonÿch satroskanÿch smethne w
nÿe vsÿtkÿch | oczv placzaczÿch lzÿ vsÿtkÿch ludzÿ podepta
vnÿszonÿch wsgardzenÿe vszÿkÿch nedznÿch wdov | ÿ szÿerot
dostatek ÿ krzÿvdÿ. Tesz vsÿtkÿch | ludzÿ vbogÿch glot ÿ
czÿrpyaczÿch s czÿeskÿe | sranÿenÿe ÿ suche pragnÿenÿe
krevj | przelaną meczenÿkov swÿethÿch vsÿtkÿe weso | le ÿ q
cze ÿ mlodosczÿ wolÿe lamanÿe ÿ pod | danÿe wsÿtkÿch pr
bosÿch vczÿnkÿ bolÿe | sne ÿ vdraczenÿa czal ÿch ÿ wsÿtkÿ ÿ

ÿ taÿemne bolÿesczÿ ÿ przeczÿwnosczÿ ktorem | ÿa abo ktorÿ czlowÿek czÿerpÿaczÿ vdraczonÿ kjedÿ czÿerpÿal w sczelÿe na serczv na ÿmÿenÿv na teÿ w prÿaczÿelÿech [1]) czokolvÿe ktorÿ czlowÿek kÿe | dÿ czÿerpÿal abo czÿerpÿecz ma asze do sadne | go dnÿa tho wsÿtko bosze oÿcze nÿebÿeskÿ nje | chaÿ bedze na czecz na chvale wÿeczną tobÿe ÿ | sÿnowÿ thvemv ÿedÿnemv czerpÿaczemv pa ¦ nv naszemv ÿesv Cristowÿ ÿ duchv swÿetemv | od vÿekov na wÿekj nÿeskonczone Amen. |

O panÿe ÿa sluga thvoÿ vbogÿ zadą dzÿsza | ÿszebÿch bÿl vÿernÿm opÿekunem wsÿtkÿch lu | dzÿ vdraczonÿch czÿerpÿaczÿch ktorzÿ nÿeu | mÿeÿą czÿerplÿwą wczecznoszcą tego kv chvalje | *(158)* bosze przÿwÿecz ÿ ÿemv ofÿarowacz ÿszebÿch ÿa | thobÿe ÿch bolÿesne czÿerpÿenÿe mÿasto ÿch sa | mÿch chvalÿebnÿe wczecznÿe ofÿarowal wÿakjm | kolvÿek obÿczaÿv czÿerpÿelÿ a ÿusz teras tho | wsÿtko w ÿch persunÿe mÿasto ÿch wczecnÿe | ofÿaruÿe bosze oÿcze sÿnowÿ thvemv namÿlsze | mv vczÿrpÿaczemv ÿszebÿ vÿecznÿe stego bÿl | tczon ÿ chvalÿon a wsÿczÿ ludze czÿrpÿaczÿ | ÿszebÿ stego poczeche mÿelÿ wÿeczną ktorzÿ są | ÿescze na thÿm salosnÿm nedznÿm padolÿe abo na | onÿm swÿecze pod moczą boszą O wÿ wsÿczÿ | se mną czÿerpÿaczÿ ludze mowÿ oczecz S. amandus | mÿeÿcze bacznoscz w slad na mÿe czo wą povÿem | Mÿ czlonkÿ vbogÿe mamÿ szÿe weselÿcz ÿ czje | szÿcz s naszeÿ napoczesnÿesze glowÿ to ÿest s na- | mÿlszego sÿna boga oÿcza nÿebÿeskÿego pana | naszego Jesv Cristha ÿsze on pÿerveÿ nÿsesmÿ | vczÿerpÿelÿ czÿrpÿal sa nas a dlÿa nas na thÿm | swÿecze bedacz zadnego dnÿa dobrego nÿemÿal | Baczÿe gdÿbÿ w rodzaÿv vbogÿm bÿl thÿlko ÿe | den s nÿch czlovÿek bogathÿ tedÿ wszÿstek rod | weselÿl bÿ sze s nÿego. O glowo napoczesnÿej | sza nasza nasz czlonkov thvoÿch panÿe Jesv Cri | ste nÿeracz opusczacz bacz ną laskav ÿ mÿlosczjv | a gdze ną nÿebedze dostawalo praveÿ czÿerplj | wosczÿ w nasÿch przeczÿvnosczach semgloszczÿ na | sze czlovÿeczeÿ to racz napelnÿcz ÿ zaplaczÿcz | *(159)* bogv oÿczv dostatkÿem opfithe czÿerplÿvosczÿ | thvoÿe pamÿetaÿ panÿe luthosczÿwÿ ÿszes ra | czÿl przÿcz kv wspomoszenÿv ÿednemu sludze | thvemv ktorÿ bedacz wÿelkÿch a w tru | dnÿch przeczÿvnosczach chczal swatpÿcz alÿes thÿ | mÿloszernÿ panÿe rzekl iemv meÿ szÿe dobrze | a mÿeÿ pacznocz na mÿe ogladaÿ mÿe ÿszeczem | ÿa bÿl slachetnÿ bogathÿ a stalem szÿe vbogÿm | bÿlem roskosnÿm a stalem szÿe necznÿm bÿlem sze | vzÿczkÿch rodzaÿov naurodnÿeÿszÿ a wsakoszem | bÿl pelen bolÿesczÿ ÿ vdraczenÿa a przesto | mÿ sludzÿ vÿernÿ pana nÿebÿeskÿego | rzÿcerze nÿerospaczaÿmÿ Mÿ nasladowczÿ dostoÿ | nego vprzedzÿczela naszego mÿeÿmÿ sze dobrze | w mÿlÿm bodze a czÿrpmÿ radzÿ bovÿem czÿer | pÿenÿe ÿest rzecz dobra a duszÿ posÿteczna | abÿ wÿetszÿ poszÿtek nÿebÿl telko ten isze ÿm | vÿeczeÿ czÿerpÿmÿ thÿm wÿecze swÿerczadlv | naÿasnÿeÿszemv panv kristusowÿ przes naslado | wanÿe podobnÿ bedzemÿ de-

[1]) na teÿ w prÿaczÿelÿech = na tej (ziemi) od przyjaciół.

dÿbÿ doszÿcz vÿelÿe | dobrego wÿdzÿmÿ sze to w praveÿ pr
bÿ tesz pan bog ÿednako chczal placzÿcz czÿrpja | czÿm ÿako
czÿerpÿaczÿm na onÿm svÿe | cze dedÿ wsdÿ ÿednak mÿel
radzÿ | przÿacz czÿerpÿenÿe a tho dlÿa podobÿenstva | bo
rada szÿe przÿrownana ÿ podobna | czÿnÿ temv kogo mÿlnÿe
mÿla sze ÿako mosze | *(160)* Eÿa o slachetni panÿe ÿ ktorą
losczą smje | mÿ thego podÿacz ÿszebÿsmÿ naszÿm czÿrpÿen
bÿe podobnÿ bÿlÿ o czÿerpÿenÿe nasze ÿakosz | czÿerpÿen
kÿemv bardzo nÿepodobne o pa | nÿe thÿs są pravdzÿve czÿ
ktorÿsz | sadne przÿczÿnÿ sawÿnÿenÿa kv czÿerpÿenju | nÿedal
stetÿsz ÿ ktorÿ ÿest takÿ ktoribÿ | sze s tego mogl przebuczacz
bÿtv czÿerpÿenÿv | przesladowanÿv sadne przÿczÿnÿ nÿedal bo
acz czlovÿek tag rzeczÿ nÿevÿnÿen o ktorą czier | pÿ a
w czÿm ÿnszÿm panv sawÿnÿl | dlÿa czego ÿest godzen ÿsz
thÿm swÿecze | pokutoval A przesto mÿ ludze czÿerpÿaczj s
mÿ vsÿtczÿ okolo seroko a czebÿe vÿernego mje | losnÿka pos
w posrodek mÿedzÿ sze a vsit | kÿ nasze sÿlÿ ÿ wÿsuszon
rosrzerzÿm s wÿel | kÿe szadzÿ serdecznеÿ kv tobÿe studnÿe
vej | nasz ochladzaÿacze Patrzaÿmÿ wÿelkÿego dzÿvu ÿsze | s
ktora sze nabardze od suchosczÿ pada | ta nawÿeceÿ przÿmuÿ
navalnego desczv | plÿnÿenÿc tako my tesz mÿlÿ panÿe ludze
snÿ mglÿ ÿ vlomnÿ ÿmesmy sze vÿeczeÿ thobje | zawÿnÿlÿ th
wÿetczej ktobÿe czÿsnemÿ | serczem sranÿonÿm skruszonÿm
czjebje | wszÿe przÿacz a czebÿe w sobje samknacz ÿakosz | th
panÿe są rzekl kto ma mÿloscz ten | tesz mÿe wa szaloscz a
ÿusz panÿe laski | zadamÿ krvÿą plÿnaczeÿ s ran thvoÿch
omÿczÿ a wsÿtkÿch slosczj nÿevÿnnÿ a stego | (*161*) panÿ
nÿechaj thobÿe bedze s nasz czescz | ÿ chvala yszebÿsmÿ t
od czepÿe otrzÿma | lÿ bowÿem w teÿ przemosnoczÿ bedą sl
ne | wsÿtkÿ nÿerownosczÿ Oczecz svÿethÿ Amandus | gdÿ do
rosmovÿ s mÿlosczjvÿm panem vstal | a wdzecznÿe podzekow
bogv s laskÿ ÿego | naswÿetsze. finis. |

yako szÿe pan Cristus vkasal w podobÿen |
angÿola Seraphina oÿczv S. amandusze | wÿ a
go czÿerpÿecz. cap. XXXV. [2]) |

Czasv ÿednego sluga wÿeczne madrosczj pana
crista oczecz swÿety Amandus obroczÿl szje | soszoblÿwÿm w
naboszenstwem kv panv | bogv ÿ proszÿl ÿego swjeteÿ m
ÿszebj | go nauczÿl czÿerpÿecz czÿerplÿwÿe a wtÿm | vkasal
pan Cristus na krzÿszv vkrÿszo | wanÿ w podobÿensthvje anÿ
raphina kto | rÿ mÿal secz szkrÿdl dwÿema szkrdloma przj
glowe a drugÿmÿ dwjema nogÿ a trze | czÿmÿ dwÿema latal.

---

[1]) przebuczacz = *gloriari* = przechwalać. [2]) Ten rozdział u
i Diepenbrocha jest dopiero pod liczbą XLVI. pag. 607 i 116.

szkrÿdlv nÿssÿch | v nog stalo napÿszano, przÿmÿ czerpÿenÿe prze | czÿwnosczÿ dobrowolnÿe. A na dwv szkrÿ | dlÿech poszrenÿch ktorÿmÿ latal stalo napÿ | sane. Nosz przeczÿvnosczÿ czjerplÿwe. Na szkrj | dlÿech wÿszÿch v glowÿ stalo napÿsane vcz sze | czÿerpÿecz wedlug wÿobraszonego Cristusza | czÿerpÿaczego. |

(162) To wÿdzenÿe oczecz S. amandus powÿedzal ÿe | dne personÿe swÿeteÿ ktora bÿla czlowÿekÿem | boskÿm swÿethÿm Na tho oÿczv S. odpovÿedzala | rzekacz Mÿlÿ oÿcze wÿetcze tho zapravde ÿsecz | wą lÿepak nowe czÿeskÿe przeczÿwnosczj sam | sgotowanÿ kv czÿerpÿenÿv od boga wsechmoga | czego. Pÿtal ÿeÿ ktorebÿ tho bÿlÿ przeczjvnosczj | Odpowÿedzala czorka swÿetha bedze cze podnÿsze | nÿ na prelastwo tho wą sprawÿą nÿeprzÿaczelÿe | waszÿ dlÿa tego ÿszebÿ was thÿm slusznÿe mo | glÿ trapÿcz przeczÿwnosczamÿ swemÿ ÿ nadol sru | czÿcz czo bÿ bÿlo swÿetsÿm ponÿszenÿm waszÿm | a tego zadaÿą czÿ ktorzÿ wą nÿeprzÿaÿą a prze | sto vstanovcze sze na czÿerplÿvocz ÿako wą ÿesth | vkasano wpodobÿenstwÿe anÿola Seraphina. | Slÿsacz tho oczecz swÿethÿ Amandus naczal czesko | wsdÿchacz do pana boga a oczekowal s wÿelkÿm | smetkÿem onego novego przÿslego wÿchrv ÿ po | wÿetrza nÿedobrego przeczÿwnego. A takze go | to pothÿm potkalo wprawdze ÿako mv persuna | svÿetha powÿadala. Przÿdalo sze thych sze cza | sov ÿsze bracza w tim konvencze gdze oczÿecz | swÿethÿ amandus mÿeskal ÿsze czÿerpÿelÿ wÿel | kÿ glod bo vÿsze nÿslÿ czale trzÿ latha ÿsze | ÿm szadne ÿalmusnÿ nÿedano anÿ chlÿeba | anÿ wÿna. Wÿdzacz bracza tak wÿelką dro | gocz vradzÿlÿ tho mÿedzÿ sobą ÿsze wszdj | oÿczv swÿetemv ludze bylÿ zklonnÿ abÿ ÿ | wÿbralÿ za przeora aczkolwÿek wszÿsczÿ tho | *(163)* wÿedzelÿ ÿsze mv tho bÿlo bardzo przeczÿwno ÿ | wÿelcze czesko bo wÿedzal oczecz S. amandus | ÿsze mv przes ten vrzad nowe czÿerpÿenÿe | mÿalo bÿcz gothowe Gdÿ ÿusz oczecz svÿethÿ | amandus sdopusczenÿa boszego a s wolÿ ÿ swÿ | branÿa braczeÿ wsÿtkÿe ostal przeorem tegos | dnÿa pÿerwsego roskazal swonÿcz na kapÿtule | tamo ÿm vczÿnÿl boskÿe napomÿnanÿe w ktorÿm | tesz ktemv ÿe napomÿnal ÿszebÿ oÿcza svÿete | go domÿnÿka s wÿelkÿm naboszenstwem na po | mocz wsÿwalÿ ktorÿ swoÿe wsÿtkÿe braczeÿ | obÿeczal gdÿbÿ go w ktoreÿkolvÿek potrzebÿe | wsÿwalÿ ÿsze ÿm cheze przÿcz kv wspomoszenjv | w teÿ sze kapÿtulÿe szlÿsacz tho dwa bracza | ÿego nÿeprzÿaczelÿe sÿedlÿ podlÿe szebÿe | oba ÿ ÿelÿ sobą szeptacz mowÿacz oÿczv szvÿete | mv wÿelkÿm wsgardzenÿm ÿ posmÿevanÿm veÿ | ÿakosz tho zalonÿ czlowÿek ÿest then przeor kasze | ną naszego poszÿvÿenÿa v boga szukacz Mnÿema ÿsze | bÿ ną bog nÿebo mÿal othvorzÿcz a ną ÿescz ÿ pÿcz | s nÿeba poslacz gdÿ tho ÿeden wÿmovÿl rzekl dru | gÿ nÿethÿlko on są ÿest szalÿonÿ alÿe ÿ mÿsmÿ | wsÿczÿ poszalÿelÿ ÿszesmÿ go sobÿe za przeora wszelÿ | wÿedzacz ÿest nÿcumÿeÿethnÿ w czesnÿch rzeczach | a tÿlko chodzÿ vÿvraczaÿacz oczÿ w nÿebo a thakosz | mv nawsdalÿ wÿelÿe wsgardzonego poszadzanÿa | ÿ posmÿevanÿa. |

(164) Nasaÿutrz poranv oczecz S. Amandus roskazal mszą | spÿvacz o oÿczv S. dominicv ÿszebÿ ye pan bog przes | ÿego

przÿczÿnÿenÿe raczÿl opatrzÿcz. A gdÿ oczecz S. | am
w korze w samÿslÿenÿv przÿsedl forthnj | ÿ zawolal go ÿ
sedl do ÿednego kanonÿ | ka bogathego ktory thesz przet t
bÿl | dobrÿm osoblÿwÿm przÿaczelÿem oÿczv S. amand
ÿ rzekl mv on kanonÿk mÿlÿ oÿcze szal mÿ | tego bo
nÿeumÿethnÿ w thych czesnych | spra wach, dzys theÿ nocz
napomÿnanÿe od | pana boga ÿszebÿch wasz wspomagal ÿ
slem | wą ÿusz pÿecz grzÿvÿen na poczatek a prosze vasz
rzaÿcze panv bogv nÿeopusczÿcz vasz oczecz | S. amand
wdzeczen onÿch pÿenÿedzÿ podze | kowawszÿ panv bogv
mÿast dal nakupycz chle | ba ÿ wÿna a takosz oÿcza S. A
pan bog wspoma | gal ÿ oczecz S. dominik pokÿ bÿl
wsÿt | kÿ dobrze opatrzÿl ÿ ÿescze zaplaczÿl czo sze ÿns
zadluszÿlÿ a nÿemÿelÿ czÿm zaplaczÿcz. |

Then sze kanonÿk rosnyemogl sze a lÿeszacz na szm
posczelÿ wÿelkÿe zadustwa czÿnÿl [1]) na wÿe | lÿe mÿescz slug
gdze laske ÿ sklonnocz mjal | pothÿm poszlal sobÿe po oÿc
dusza przeora | ÿ polÿeczyl mv wÿelye slothÿch ÿszebÿ ÿe r
mÿedzÿ slugÿ bosze gdze bÿ wÿedzal nalÿepÿe abj | poszÿl
ktorzÿbÿ vdraczenÿm zÿvotha mocz | swoÿe strawÿly. Oczecz
dus bardzo szje | tego | *(165)* nÿerad podÿal bowÿemsze ba
s tego ÿaka | przeczÿvnoscz naÿ nÿeprzÿsla ÿakosz sze tak s
konÿecz tak bÿl bardzo proszon ÿsze sze thego podÿal | ÿ ÿ
rosmaÿthÿch stronach rosdavaÿacz gdze | vÿedzal ÿego dusz
szÿtecznÿe ÿako mv bÿl obje | czal a to wsÿtko czÿnyl poc
swÿadestwem | ÿ tesz zasze s wÿrachovanÿm przed pralathÿ s
ÿednak ÿ o ten mÿloszernÿ vczÿnek oczecz S. amandus
vczjerpÿal bowÿem tensze kanonÿk ostavil | po szobÿe sÿn
nego nÿevrodnego ten sze potra | wÿwszÿ marnÿe czo mv
ostawÿl ÿal | sze thych rzeczÿ ktore mv bÿlÿ skodne ÿ na
sze o nÿch pyenÿedzÿ v oÿcza S. amandusza | ktore ÿusz bÿ
przebog a gdy ÿch nÿemogl | dostacz odpowÿedzal sludze
ÿ roskazal do | nÿego przÿ wÿelkÿe przÿszedze gdze by nalasl ÿ
go zabÿcz chczal tego nÿebespecznego glovnego | nÿeprzÿa
nÿdt nÿemogl zÿednacz acz sze | na tho nÿektorzÿ czesto p
nÿeÿnacze ÿeno | chczal oÿcza S. mocznÿe zabÿcz dlÿa onÿ
nÿe | dzÿ a takosz sluga boszÿ czÿerpyal wÿelky vczÿsk | y n
pÿecznocz przesz dlugÿ czas a nyesmÿal | wichodzycz boÿacz
stva ktorego on slosnyk chcal | nad nÿm dokasacz czesto oczec
thÿ oczÿ sveÿ | w nÿebo podnoszyl do pana boga mowyacz
wszechmogaczj ÿakasz tho zalosna zmÿercz chczesz | na mÿe
czÿcz. |

(166) V d r a c z e n ÿ e o ÿ c z a S. bÿlo dlya tego thÿm v
sze ÿsze wyedzal ysz w ÿednÿm mÿescze thÿch | sze czasov
bÿlo bratha ÿednego badzo | dobrego vtczÿvego zakonv ÿch o

---

[1]) wÿelkÿe zadustwa czÿnÿl = *largissimas legavit eleemosinas.*

smÿer | czą tesz dlÿa takowe przÿczÿnÿ baczacz oczecz S. ÿsze | nÿemÿal ktobÿ go obronÿl od onego zmÿalego okru | thnego mlodzencza vczekl zÿe do navÿszego pana | boga ten sze go roswÿasal sthÿch czeskosczÿ ÿsze | onemv slemv mlodzenczovÿ pan bog vkroczÿl zj | votha ÿego mocznego mlodego ÿ wszÿal go przes | smÿercz swÿatha tego a wsak sze kv thÿm smet | kom przÿslÿ drugÿe smethkÿ czeskÿe ÿ gorskÿe na | oÿcza S. amandusa. Bÿl ÿeden klastor w ktorÿm | mÿescaÿaczÿm then sze kanonÿk wÿelÿe bÿl dal | przes oÿcza swÿethego amandusa onÿ na thÿm nÿe | chcelÿ mÿecz dosÿcz czo ÿm dal alÿe wÿelką nÿe | przÿasnÿą nagarnelÿ oÿcza S. amandusa pomawÿa | ÿacz go ÿszebÿ ÿm nÿewsÿczkÿch pÿenÿedzj vÿdal | a oto czesko zalosnÿe bÿl przesladowan oczecz S. amandus | poszÿvano go przet prava duchowne ÿ swÿeczkÿe | ÿ roslawÿalÿ tho onÿm po ÿnszÿch zemÿach ÿa | kobÿ sze ÿm w thÿm przewrothnÿe zavÿnÿl ÿ | muszÿl oczecz S. Amandus wÿelkÿe lekosczÿ ÿ po | nÿszenÿa za thÿ rzeczÿ wsacz od ludzÿ v ktorÿch | przet oczÿma boskÿmÿ nÿevÿnÿen bÿl a tak gdj | troche nowÿna tha o nÿm vczÿchla sza sze drudzj | poczelÿ ÿ wsÿczko snawÿalÿ przes vÿelÿe lath | (*167*) asze oczecz S. mÿal doszÿcz pokuthÿ ktoreÿ nÿe | szasluszÿl w tÿm sze czasze vkasala szÿe oÿczv S. amanduszevÿ dusza tegosz kanonÿka vmarlego a | mÿal na szobÿe czudne odzenÿe zelÿone a po o | nÿm odzenÿv bÿlo pelno czervonÿch rosz ÿ powje | dzal oÿczv S. amanduszevÿ ÿsze sze dobrze mÿal | na onÿm swÿecze ÿ proszÿl oÿcza S. on vmarlÿ | kanonÿk ÿszebÿ czÿerplÿvÿe czÿerpÿal tho wjel | kÿe przesprawÿe ktoremv stronÿ ÿego zadavano | powÿedaÿacz mv ÿsze mv tho pan bog czhaczl | zaplaczÿcz wsÿcko chvalÿe wÿeczne oczecz S. aman | dus pÿtal kanonÿka czo bÿ znamÿonovalo ÿego | czudne odzenÿe Rzekl kanonÿk rosze czervo | ne w odzenÿv zelonÿm ÿest czÿ wasze czÿerpje | nÿe czjerplywe thÿmescze mÿe przÿodzelÿ a | pan bog chce vasz zatho przÿodzacz są sobam | ÿ odzenÿm vÿeczne nÿesmÿertelnosczÿ. |

ÿako pan bog otrzeswÿa ÿ poszÿlÿenÿe da | wa na thÿm swÿecze ludzem przeczÿvnosczÿ | cÿrpÿaczÿm capitulum XXXVI. |

Czaszv ÿednego vzdÿen weszolÿ wÿelkonocznÿ sluga | wÿeczne madrosczÿ oczecz S. amandus bÿl bardzo we | sol w mÿlÿm bodze a wedlug swÿczaÿv swego sÿadl | ÿszebÿ zasnal a odpoczÿval ÿ ÿal zabÿe mÿslÿcz za | daÿacz tego od pana boga ÿszebÿ mogl wÿedzecz czo | za ochlode bedą mÿecz na thÿm swÿecze ludze | (*168*) czÿerpÿaczÿ rosmaÿthe przeczÿwnosczÿ od pana boga czÿm | ÿe otrzeswÿ thÿ ktorzÿ dlÿa nÿego czÿrpÿą a gdÿ sze | vspokoÿl rzeczono mv tako od pana boga. Nÿechaÿ sze | weselÿą wÿelką radosczą wsÿczÿ dobrovolnÿe czÿer | pÿaczÿ ludze bowÿem ÿch czÿerplÿwosc pansko opficze | ma bÿcz zaplaczona a ÿako thv na thÿm swÿecze szą | wÿe-

lÿom ludzom ktorzÿ ÿch zaluÿą lutoscz ÿ zatroska | nÿe tako
sze wÿelÿe ludzÿ bedze radovacz ÿ | weselÿcz w panÿe bodz
chvalÿebne dostoÿne chva | lÿ ÿ tczÿ wÿeczne ÿ tczÿ wÿ
w nÿebÿe bowÿem | semną zamÿeralÿ we smethkach ÿsze m
sasze | wesolo smarthvÿ wstaną troÿakÿmÿ darÿ obdarze | ÿe
ktore darÿ są tako drogÿe ÿze ÿch njgd | zaplaczÿcz nÿemos
pÿerwszÿ dar ÿest czÿ ten | ÿsze ÿm dą taką wÿelmosnocz
lÿenstvo w nÿe | bÿe ÿ tesz na szemÿ ÿsze wszÿczko czo b
chczecz | ÿ czo pomÿslą wsÿtko sze stanÿe. Drugÿ dar ÿsz
dam moÿ boskÿ pokoÿ ktorego anÿ anÿol anÿ szlÿ | duch an
wÿek anÿ zadne stworzenÿe ÿm od | ÿacz nÿemosze. Trze
s prawdzÿwe przÿasnÿ da | ruÿe ÿm ÿsze ÿe za ÿch czÿe
dlÿa mÿlosczj | moÿe czÿerpÿenÿe przÿasnÿe wczeczne vczalu
zerdeczne mÿlÿe oplapÿe tako ÿsze ÿa znÿmÿ a onÿ | zemną
zlaczą ÿsze ÿedna rzecz se mną bedą | na wÿekÿ w nÿesk
mÿlosczj a sa tho ÿsze w tÿm | czaszie nÿespokonÿm swÿath
teÿ przerze | czoneÿ poczechÿ ÿ roskoszÿ przes dlugi czas sbo
nÿm serczem oczekawaÿą daÿe ÿm nÿeÿaką | malą czastke te
koszczÿ zakuszÿcz ktoreÿ na vje | kÿ poszÿwacz maÿą w nÿe
kÿemv kasdemv | (*169*)[2]) czÿrpÿaczemv dlÿa mnÿe nathÿm sz
tak vÿelÿe thÿ | slothkosczÿ vdzÿelam vedlug mosnosczÿ ÿ
dnemv mnÿ | drugÿemv vÿeczÿ iako ctorÿ vÿelÿe w thÿm
szmÿer | telnem znoszÿcz moze. Sluga bozÿ Amandus szwÿeth
schacz takv veszolv vczÿesnv nowÿne vradowal | szÿe barzo
przÿsedl szam xobÿe szwyelkÿego | veszelÿa skoczÿl y tak
szerdecznÿe roszmÿal a glosz | povszythkÿ kaplyczy slysz
y rzekl ochotnye szam | w sobÿe o kto czyrpyal terasz
a skarsz mÿ szÿe | tego mv ia powyem szam o szobye y vy
szye stego | y sze mÿ szÿe thak vydzÿ yssem nygdÿ nycz n
pyal | na thym szwÿeczÿe anÿ vyem therasz czo czyerpyenye
vyem theras czo ÿesth roskosz a veszyelÿe otho | yest my dan
mosznoscz ÿ wszysthko zwolyenstwo | czego vyelye szercz blad
zaszlÿch vplyeczonÿch | stradacz muschą y czo chcza vyeczÿ
my nye | dostaÿe gdy wszythko mam czo chcza Potym oczÿecz
thÿ amandus wszystek rosum szwoÿ obroczÿl | kv vÿecznÿ p
pana Cristuszewÿ ÿ rzekl | O vyeczna prawdo panÿe Jesv chris
mye iesczÿ | dowodm roszumÿecz by skrythe rzeczy ctorysz
ras | dal sznacz iako vyelye roszum moÿ moze sznoszÿcz bo
tha prawdo vÿelÿe lÿudzÿem zaslyepyonem nÿe | vyadoma yest
go nauczÿl pan christus rzekacz | Obacz czlowyek ktory szye
czel ÿ ktemv szye | przÿvÿod ÿsze szam szÿebÿe y wszystky
opu | sczywszÿ panv bogv szÿe poddal na wszysthkye wolyą
swethą aczkovyek takowÿch lÿudzy slachetnÿch | nÿevÿelÿ
A wsakosz ctorzy szą thaczÿ thedy | wszÿthkye ych smyslÿ
cze w boga vlyepyono ÿ | wpoyono ÿesth a sze thesz czasche

---

[1]) tak w rękopisie. [2]) odtąd str. 169 pisał inny pisarz.

o szobye nÿcz | (*170*) nÿewÿedzam telko samÿ szobÿe ÿ wszÿtkÿe
rzecj | obraczaÿą kv pÿerwszemv poczatkv od ktorego po | szlÿ tho
ÿest kv bogv wszechmogaczemv ktorÿ ÿe | stvorzÿl ÿ drogą krwÿą
swą odkupÿl a sthego | dedÿ takÿe wÿelkÿe kochanÿe ÿ spodobanÿe
maÿą | we wszelkne koszde rzeczÿ ktorą pan bog czinÿ | ÿakobÿ ÿmt
tho pan bog na volÿą dal a ÿsh vo | lÿą wczÿnÿl a w tÿm sze obÿ-
czaÿv zakuszą | ÿ skostuÿą tv oneÿ wÿelmosznoczÿ ÿ zwolÿen | stwa
ktore ÿ pan bog sgothowal bÿ wÿem takÿm | ludzom sluszÿ nÿebo
ÿ zemÿa a wszÿtko stworze | nÿe ÿest ÿm posluszno a w tÿm sze
bardzo kochaÿą | ÿsze koszde stworzenÿe bosze tho czÿnÿ czo czÿ-
nÿcz | ma na czo ÿe pan bog stworzÿl a thaczy ludze nÿe | vczuÿą
zerdeczne bolÿesczÿ w szadneÿ rzeczÿ czjer | pÿaczeÿ a tocz ÿest
przet oczÿma mÿma taka bo | lÿescz serdeczna o ktoreÿ theras po-
wÿedą Gdÿ | w mÿslÿe kto wolÿą ma ÿszebÿ onego nÿeczÿerpÿal |
a ma pÿlnocz ÿszebÿ thego czo naÿ dopusczą ÿszebÿ czer | pÿal Ta-
czÿ ludze ktorzÿ nÿechczą czÿerpÿecz vczuÿą | bolÿecz resdeczną alÿe
ÿm skodna a wÿetszÿ pol ma | ÿą ÿ wÿecze ÿe vczyska nÿslÿ ÿnsze
a tho dla wjel | kÿe pÿesczothÿ ÿ wlasneÿ mÿelosczj czala swego
tha | kÿe rzeczÿ nÿe maÿą mÿescza w przÿaczolach moÿch | bo stoÿą
mocznÿ nÿeporuszonÿ zadnÿm wÿatrem | przeczÿwnosczÿ spuczaÿacz
tho wsÿczko na wolÿą moÿe | a stakoweÿ potdanosczÿ bedą tak na-
szÿczenÿ ÿako | wÿelÿe podobno ÿest kv snoszenÿv w tÿm snÿer- |
telnÿm czelÿe takouÿsze ÿch weselÿe bedze | (*171*) stale ÿ vsta-
wÿczne ÿ zupelne we wsÿczkÿch rzeczach | bowÿem w boskÿm mÿ-
lowanjv rosplÿwa sze sercze ÿch | a tak zadna bolÿescz anÿ zmątek
nÿema mÿescza | w nÿch telko pokoÿ a weszelÿe telko sze o the sme-
czą | gdÿ sze w sczÿm malo zawÿnÿą abo sgreszą o czo | kasdÿ |
czlowÿek slusnÿe sze zmączÿcz ma a ÿm kto wÿeczej | grzechov czÿnÿ
thÿm wÿeczeÿ sze odalÿa od thego | blogoszlawÿensthva a ÿako sze
wÿeczeÿ grzechov wja | ruÿesz są sze swÿczesasz a panv bogv sze
wolÿam | ÿego potdawasz tako ÿszecz szalosz nÿeÿest zalosczą |
a czÿerpÿenÿe bolÿesczą w tÿm wsitkÿm masz pokoÿ a | tho dlÿa
pana pokoÿv wÿecznego dedÿ wprawdze dobrze | stobą bedze ktemv
przÿdzes przes straczenÿe wlaszej | sweÿ wolÿ bo thaczÿ ludze bedą
wnntrz napomÿnanÿ | ÿ na tho przÿpadzonÿ od boga ÿsze wstawÿczne
pragną | wolÿe boszeÿ ÿ sprawÿedlÿwosczÿ ÿego a wolÿa boska |
iako ÿm smakuÿe ÿ lÿubÿ ÿsze tesz wsÿtko czokol | wÿe pan bog
nanÿe dopusczÿ wszÿtko ÿm tho mÿlo ta | ko ÿsze tesz nÿcz ÿnszego
nÿechczą anÿ zadaÿą ÿedno | tho czo pan bog chce po nÿch a wsza-
kosz nÿemamÿ tak | szobÿe tego roszumÿecz ÿsze bÿszmÿ sze panv
bogv | nÿemÿelÿ modlÿcz ÿ ÿego swÿetcÿ mÿelosczj proszÿcz | bo-
wÿem tho ÿest wolÿa boza ÿsze chce bÿcz proszon tel | ko tho sobÿe
tak rosumÿemÿ jszebÿsmÿ sze wolÿej | boske nÿespreczÿwÿalÿ a nad
wolÿą ÿego nÿcz nÿeza | dalÿ anÿ proszÿlÿ alÿe zą nÿektorzj ludze
tak nÿe | rostropnÿ ÿsze mowÿą a czo wÿedzecz ÿeslÿ to wo | lÿa
boska albo nÿe. Obacz ÿsecz bog ÿest navÿsze | (*172*) dobro kto-
remv kasda rzecz ÿest oblÿcznejsza | ÿ blÿsza nÿslÿ zama sobÿe a nad

wolÿą pana nasze | go nÿebÿeskÿego zadna rzecz nÿemosze sze
anÿ | mosze trwacz ÿednego okÿem mgnenÿa a przesto czÿ |
mÿecz wÿelką bolÿescz czaszv przeczÿwnosczj abo | przeslado
ktorzÿ sze szavdÿ wolÿe boszeÿ spreczj | wÿaÿą a sweÿ wolÿ
neÿ radzÿbÿ nasladowa | lÿ taczÿ ludze maÿą pokoÿ takÿ
w pje | klÿe, bowÿem zawdÿ zą we smetkv a w grÿsze
A czÿ ludze ktorzÿ sze wolÿe ÿ boszeÿ poddalÿ maÿą | w
pana boga ÿ pokoÿ przet oczÿma swÿma na | wszelknÿ cza
w rzeczach przeczÿwnÿch ÿako | ÿ wdzecznÿch bowÿem w nÿch
ska bog pokoÿv kto | rÿ tho wsÿtko w nÿch spravÿa, bes
nÿcz do | brego nÿemoszem vczÿnÿcz ÿakosz thakÿemv weÿ |
srogÿe mosze czesko bÿcz ktorzÿ na boga wglad | maÿą boga
slÿ sobÿe za przÿaczelÿa wolÿeÿ | bosze poszÿuaÿą a dlÿa m
ÿego sweÿsze volÿ | wlasneÿ odrzeklÿ a ÿako ÿasnÿm slotkÿm
szenÿm | ÿ nÿebÿeską roskoszą pan bog skrÿcze uweszelÿa ÿ
mawa przÿaczelÿe swoÿe czÿerpÿacze na thÿm swÿecze | taczÿ
doskonalÿ zą ÿakobÿ zawsdÿ bÿlÿ w nÿebje | czo sze ÿm
stanÿe czo kolwÿe pan bog czjnÿ | we wsÿtkÿm stworzenÿv
wszÿcko ÿm tho przj | dze kv nalÿepszemv a thakesz thakÿem
wÿe | kowÿ ktorÿ dobrze vmÿe czÿerpÿecz bedze mv czecz |
czono thv na thÿm swÿecze bowÿem za zÿvotha | dostapÿ
ÿ weselÿa we wsÿtkÿch rzeczach | a po teÿ praczÿ swÿatha te
stapÿ pokoÿv | (*173*) wÿecznego zÿwotha ÿ chvalÿ krolÿestva
bÿeskÿego. |

Poczÿna sze wtora czescz pÿerwsÿch xaÿk | o
cze dochowne oÿcza svÿetego amandusza | c
lum XXXVII. |

filia confide. Bÿla ÿedna czorka duchowna zlugÿ | wÿ
madrosczÿ S. Amandusza zakonv bÿla oÿcza | S. domÿnÿka w
rze zamknÿonÿm w mÿecze ko | szÿcze [1]) ÿmÿe ÿe bÿlo
bÿetha [2]). Tha wÿodla zvÿethj | zÿvoth zewnartrz a wewnatrz
czv bÿla vmÿslv | anÿelskÿego. Nawroczenÿe ÿeÿ ktore w
panv | bogv serczem ÿ duszą bÿlo tako moczne ÿsze ÿe odm
odpadlÿ wsÿtkÿe rzeczj prosne swjatha tego dlÿa | ktorÿch sz
lÿe ludzÿ zamÿeskawa we spawÿe | nÿv swoÿm wszÿtka ÿe p
o thÿm bÿla ÿsze zav | szdÿ stala o taką nauke duchowną prze
bÿ | mogla bÿcz nauczona zÿwotha sbawÿennego doskona | leg
wszÿtką zadzą pragnela wszÿtko rada pÿ | sala gdze kolwÿe
naukÿ mogla dostacz ktora | ÿe ÿ ÿnsze ludze kv panv bogv c
ÿ kv cznothą | zwÿethÿm. Tha czorka swÿetha czÿnÿla ÿako p
mnoszna poszÿteczna ktora s rosmaÿthÿch czudnÿch qwjat

---

[1]) Surius miejsca nie oznacza. Diepenbroch pisze *Kloster zu Toss*
bei Winterthur in der Schweiz. [2]) Surius i Diepenbroch
nazwisko Staglin.

slotkosecz mÿodv sbÿera ÿ namÿescze przÿnoszÿ Vthim | klastorze
w ktorÿm mÿeskala bÿla mÿedzÿ wszÿtkÿmÿ | szostraÿmy ÿako swÿer-
czadlo wszÿkÿch cznot aczkolvÿek | bÿla chorego a mglego czala
wszakosz xjegÿ dobre nÿe | male szpÿsala o szostrach smarlÿch swÿe-
tÿch ÿako cznotlÿwje | blogoszlawÿonÿ swoÿ zÿwot wÿodlÿ w sako-
nÿe zwjethim | *(174)* a ÿako wÿelkÿe dzÿwÿ pan bog przes nÿe spra-
wÿal | czo bardzo pobudza ludze serdeczne kv panv bogv | Thasz
blogoslawÿona czorka Helsbÿetha wszela wja | domoscz o sludze wÿe-
czne madroscsÿ oÿczv S. ama | dusze kv ktorego zÿwota ÿ tesz naukÿ
nasladowa | nÿv bÿla napomÿnana s wÿelkym naboszenstwem od
ps | na boga. Tha czorka dobra skricze wÿpÿthala obÿcza | ÿ ÿ po-
czatek zÿwota ÿego srogÿego vdraczonego | ktorÿ wÿodl kv panv bogv
a wÿszlÿszawszÿ tho s ÿe | go vst wszÿtko napÿszala pothaÿemnÿe
czo kolwÿe | o oÿczv swÿethÿm amadusze od poczatkv asze do | kon-
cza ÿest napÿsano w tÿch tho xÿegach. tesz na poczat | kv zÿwota
ÿeÿ kv panv bogv bÿla zmÿslow wÿsokÿch | madrÿch o bosthwÿe
o wszÿtkÿch rzeczach s nÿczego wczj | nÿenÿv o oposczenÿv same
szÿebÿe ÿ wszÿtkÿch rze | czÿ. Tha nauka dobra bÿla w nÿe telko
potrzebowala | lÿepsego wÿrosumÿenÿa. Pÿsala do oÿcza swoÿego
ducho | wnego amadusza swÿethego bÿ ÿe raczÿl przÿcz kv | wspo-
moszenÿv a nawÿescz ÿą na droge prawą pro | szÿla go ÿszebÿ navke
grubą opusczÿl a ÿszebÿ ÿeÿ | nÿeczo pÿsal o wÿsokÿch smÿslÿech.
Sluga boszÿ od | pÿsal ÿe na to thÿmÿ slowÿ. Corko dobra ÿeszlÿ
mje | pÿtasz o wÿsokÿch rzeczach telko na podzÿwovanÿe | ÿszebÿ
wÿedzala ÿ vmÿala dobrze mowÿcz o rzeczach | glebokÿch duchow-
nÿch na to cze bardzo rÿchlo od pra | wÿe slowÿ krotkÿmÿ s kto-
rÿch sze nyeporaduÿesz | Nÿezegaÿ rosumem takÿch rzeczÿ bowÿem
bÿ mogla | przÿcz w pad wskodlÿwÿ. Prawe sbawÿenÿe nÿe | zalÿe-
zÿc w slowÿech okasanÿch alÿecz zalÿeszÿ | *(175)* w czÿnkach do-
brÿch Opuscz wÿsokÿe pÿtanÿe a pÿ | taÿ sze pothÿm czo na cze
zalÿeszÿ vÿdzÿs mÿ sze szo | stro ÿescze bÿcz mlodą a nÿewÿczwÿ-
czoną a przesto tho | bÿe ÿ thwoÿm thobÿe podobnÿm napotrzebnÿe
wÿ | dzecz o poczatkv ÿakÿ poczatek ÿest zÿwotha ktorÿ | wÿedze
do chwalÿ wÿeczneÿ, pÿtaÿsze o zÿwocze | wÿecznÿm ÿakobÿ go
oszegnacz mogla. Pÿtaÿsze o do | brÿch przÿkladach swÿethÿch ÿako
ten a ten swjethj | przÿaczÿel boszÿ czwÿczÿl sze napÿerweÿ w szÿ-
wo | cze pana Cristuszowÿm vstawÿcznÿe rosmÿslaÿacz ÿego | naszwÿe-
czą gorszką meke czo vstawÿczne poczÿer | pÿelÿ dlÿa pana boga
ÿako sze tesz wnatrz ÿ zewnatrz | rzadzylÿ ÿako ÿe pan bog xobÿe
czagnal ÿeslÿ przes | slotkoscz abo twardoscz ÿakÿmÿ rzeczamÿ czlo-
wÿek | poczÿnaÿaczÿ bedze pobudzon kv blÿsze drodze kv | zÿwothv
wyecznemv aczkolwÿek pan bog ÿest tako | wszechmocznÿ ÿszebÿ tho
wszÿtko mogl dacz czlowje | kowÿ w oką mgnÿenÿv alÿe tego nÿe-
raczÿ vczÿ | nÿcz chce ÿszebÿ czlowÿek tego dostapÿl czeską | walką
rÿczerską a praczam. | Corka duchowna Amandusza S. odpÿszala mv
zasze | tako: zadza moÿa nÿepragnÿe slow madrÿch alÿe | pragnÿe
zÿwotha zwÿetego a the wolÿą mą ÿsze | bÿch to wszÿtko wÿpelnÿla

pÿlnÿe bÿ mÿ tesz nacze | szeÿ bÿlo nÿechaÿ bedze czo c
wsztko opusczÿcz | czÿerpÿecz abo vmrzecz czo bÿ mÿe t
dro | dze nablÿsze przÿwÿescz moglo to wszÿtko muszÿ bÿcz
nÿono nÿewatpÿcze mÿlÿ oÿcze w moÿm | (176) mglÿm przÿr
czokolwÿek roskaszecze czÿnÿcz | czo naturze czÿesko to
spomoczą boszÿe szj | lÿ szmÿem wÿpelnÿcz pocznÿcze od stop
vÿszego | a nauczaÿcze mÿe czo dalÿe wÿeczeÿ ÿako ÿest ob
zaczka malego vczÿcz thÿch rzeczÿ ktore zalÿe | zą kv dzec
ÿego a tak go dlugo czo wjeczej | tho dalÿe nauczaÿą asze
szą bedze mÿstrzem | oneÿ naukÿ, ÿedne prosbÿe mą do was
rej pro | sze bÿscze mÿe wÿsluchalÿ dlÿa boga ÿsze bÿch
nÿethÿlko bÿla nauczona alÿe tesz ÿszebÿch bÿ | la ÿ poszÿl
wselkneÿ przeczÿwnosczÿ ktorabÿ | na mÿe przÿsla Oczecz S
dus pÿtal czorkÿ swej | duchowneÿ ktorabÿ bÿla prosba ÿeÿ
oÿcze | laskawÿ slÿchalą powÿadaÿacz ÿsze ptaszek zlachet |
liką [1]) takÿego luthosczÿwego przÿrodzenÿa | ÿest ÿsze są wsz
a s mÿlosczÿ vrodzoneÿ | dzatkÿ sweÿ mlode wlasznq krwÿa
swe | go karmÿ ÿ ozÿwÿa, ach mÿelÿ oÿcze prosze wasz | ÿs
cze tesz tÿm obÿczaÿem mnÿe nedznemv | dzeczeczv swemv v
a mnÿe karmÿlÿ du | chowną waszą nauką dobrą a mnÿe
klad | o szobÿe nÿeczo powÿedzelÿ bowÿem ÿm wÿeczeÿ |
ÿszescze sze o cznothÿ czesko praczowalÿ thÿm | wdzeczneÿ
mnÿeÿ bedze moÿe zadlÿweÿ | duszÿ. Sluga boszÿ Amandu
pÿsal ÿe zasze ta | ko czorko mÿla vkasuÿesz mÿ nakrotsze s
wÿelkÿe ktoreszes sobÿe wsela ÿ wÿbrala s naukÿ | slotkÿe
s. etharda ÿsze ÿako sluszno ÿest | suptelnÿe tho sobÿe ros
a ÿestem stego wjel | kÿm zadzÿwowanÿv ÿsze u mÿstrza
szo | (177) kÿego trunkv szlachetnego ÿego naukÿ tak sze b
pragnaczą vkasuÿesz zadaÿacz odemnÿe malego | nÿskÿego s
szego trunkv grubego naukÿ moÿe | abo przÿkladv alÿe gdÿ
wÿe rosmÿslÿe naÿ | duÿe w tobÿe wÿelką chcÿwoscz boskÿ
s czego | sze w mÿlÿm bodze weszelÿe ÿsze tako zadlÿwÿe
ÿakÿ ÿest poczatek pÿrwszÿ zÿvotha pewne | go doskonal
przes ktorą praczą mogl bÿ czlo | wÿek napÿerweÿ ktemv p

O pÿerwszÿm poczatkv czlowÿeka poczÿna | ÿa
capitulum XXXVIII. |

Sluga boszÿ Amandus S. Rzekl czorcze przerzecz
Poczatek zÿwotha ludzÿ zwÿethÿch ÿestczÿ nÿe | ÿednakÿ
tak drugÿ ÿnak a wszakosz o poczat | kv po ktorÿm sze
Powÿem czÿ czorko mÿla | wÿem czlowÿeka ÿednego w pa
stusze napÿer | wszÿm poczatkv zÿwota swego kv mÿelem
wj | prosznÿl naprzot zamnÿenÿe swoÿe przes spowjecz | czalą
wszÿko pÿlnoscz na tho obroczÿl ÿsze | bÿ sze dostatecznÿe w

[1]) pelikan.

wÿstepov swoÿch dovo | dnÿe wÿspowÿadal spowÿednÿkowÿ rostropnemv tak | ÿszebÿ od spowÿednÿka ktorÿ zedzÿ na mÿesczv boszÿm | odsedl oczÿsczonÿ abÿ mv wszÿczkÿ ÿego grzechj | odpusczonÿ bÿlÿ ÿako zwÿeteÿ mariÿe magdalÿenje | gdÿ skruszonÿm serczem a splaczaczÿmÿ oczÿma panv | Cristuszewÿ nogÿ vmÿla a grzechom swoÿm wsÿcz | kÿm odpusczenÿe wsela, a ten czÿ mÿla czorko bÿl | poczatek kv panv bogv tego czlowÿeka. |

Czorka dobra wszela zobÿe ten przÿklad bardzo | *(178)* kmÿslÿ mÿslacz o thÿm w serczv ÿakobÿ temv doszÿcz vczj | nÿla ÿ wpadlo tho w ÿe zadzą ÿszebÿsze ÿe kv spo | wÿedzÿ sluchanÿv nalÿepÿe godzÿl sluga wÿeczne madroszczÿ Amandus S. a tesz dla thego ÿszebÿ przes spo | wÿecz czorka ÿego duchowna bÿla ÿ ÿzebÿ mv thÿm | lÿepÿe wÿernosczÿ boskÿe zalÿeczona bÿla a wsakosz | bÿla taka przÿczÿna ÿsze ÿe spowÿecz nÿe mogla sze | stacz slowÿ vstnÿe przes to wszela przet sze wszÿckÿ | dnÿ szÿwotha swego acz zÿwot ÿe wprawdze che | dogÿ a czÿstÿ bÿl ÿednak w czÿm sze zawÿnÿla szmÿ | sloszczÿ swoÿe tho wszÿcko napÿsala na thablÿcze wjel | ką woskową ÿ poslala ÿą dobrze zaknÿoną oÿczv | S. amaduszevÿ proszacz go ÿszebÿ ÿe raczÿl dacz ro | sgrzeszenÿe wszÿtkÿch ÿch grzechov Oczecz S. amandus | gdÿ przetczÿl one tablÿcze na konczv thablÿcze bÿlo | tak napisano Moÿ ocze laskawÿ oto ÿa grzesnÿ czlovjek | teras padam przet nogÿ wasze prosacz vas pokornÿe | ÿszebÿscze mÿe waszÿm wÿernÿm serczem zasze przj | wroczÿlÿ serczv boskÿemv ÿszebÿch dzeczeczem wa | szÿm bÿla wcswana na thÿm swÿecze ÿ tesz na onÿm | nawÿekÿ Oczecz S. slÿsacz tak naboszną wÿarę | czorkÿ sweÿ duchowneÿ poruszon bÿl serczem ÿsze sze | wszÿstek obroczÿl kv panv bogv ÿ rzekl o mÿlo | szernÿ bosze ÿ czo ÿa szluga thwoÿ na tho mą odpowje | dzecz ÿ mą ÿą odepchnacz od szebÿe panÿe tego | bÿch ÿ pÿeskowÿ vczÿnÿcz nÿe mogl bÿch tesz bÿl tak | nÿelutosczÿwÿ yszebych to vdzalal dedy by tho | panÿe moÿ thobÿe nÿedobrze przÿstalo bowÿem otho | szuka bogastwa panskÿego wzludze ÿego. |

Eÿa zlachethnÿ panÿe ÿusz teras ÿ sznÿą padą | przet cznothlÿve nogÿ thwoÿe sczodrÿ bosze | *(179)* a prosze czebÿe zanÿą ÿszebÿą wÿsluchacz raczÿl | nÿechaÿ tho otrzÿma wedluk dobre wÿarÿ szvoÿe | ÿ tesz wedlug nadzeÿe ÿeÿ zerdeczne bo oto panje | wola za namÿ pamÿetaÿ ÿakesz laske vkazal oneÿ | pogancze o ktoreÿ ewągÿelÿa powÿada ach czodre | sercze boskÿe weÿrzÿ na gruntowną sczodrosez | twoÿe otho ną serdecznÿe wÿelÿe poszeptano abj | tesz bÿlo ÿ ÿescze wÿeczeÿ dedÿ wÿerze ÿszebÿ odpu | sczÿl O sczodra dobroczÿ boska obrocz oczÿ twoÿe lÿu | thosczÿwe cv nÿe racz rzeknacz ÿedno ÿedine slow | ko do nÿe poczesznc rzeknÿ ÿeÿ mÿelÿ panÿe thj | slowa *Confide filia fides tua te salvam fecit* wÿara | thvoÿa sbawÿoną czebÿe vczÿnÿla ÿuszem ÿa panÿe | vczÿnÿl tho czo na mÿe zalÿeszalo ÿszem ÿe dal | rosgrzeszenÿe wszÿtkÿch ÿeÿ grzechov racz thÿ panje | dokonacz a to ÿe dacz czego rada. Thÿm sze poslem | oczecz S. amandus odpÿszal ÿe zasze thÿmÿ slowÿ cze | gosz

zadala od boga przes sluge ÿego tosz otrzÿmala | a wÿecz
mÿ tho pÿerweÿ dano snacz od pa | na boga tego zarankv n
poselstwo przÿslo | Oczecz swÿethÿ po dokonczenÿv modlÿ
ÿch | szadl na stolek na vspokoÿenÿe swoÿe a gdÿ sze tro |
szÿl w smÿslÿech swoÿch zewnatrnÿch mÿal | wÿelÿe wÿdzer
skÿch rzeczach osoblÿwÿe ÿako | pan bog nature anÿelską ros
postanowÿl wje | czÿm weselÿv a ÿako bog kosdemv osoblÿw
snocz wedlug vrzedv osoblÿwego dal ÿsze tego spÿl | noscz
czo mv pan bog polÿeczÿl a gdÿ oczecz | S. amandus prz
chvÿlÿe mÿal nÿebÿeską | krotochvilÿe s mlodzenczÿ anÿ
a wszÿtek | *(180)* bÿl pelen weszelÿa od dzÿwow opńtÿch
sza | ÿego vczula a wtÿm sze wÿdzenÿv gdÿ tak zÿe | dzal
dworzanÿ nÿebÿeskÿmÿ annÿolÿ swje | thÿmÿ wÿdzal ÿsze
rzeczona czorka przj | sla ÿ stanela przet nÿm a swÿelkÿm
stwem | pokleknela prze denÿ ÿ sklonÿla oblÿcze swoÿe |
sercze ÿego a tako oblÿczÿm poloszonÿm | na serczv ÿego ly
brą dlugą chvÿlÿe asze na | nÿe angelÿ swÿeczÿ patrzelÿ kto
amandusza | S. stalÿ a oczecz S. dzÿwowal sze smÿalosczÿ
wszakosz ÿsze tak nabosne a pokorne obÿczaÿe kte | mv m
swolÿl ÿeÿ tego lutosczÿwÿe a czo ÿe | za laske bog oczecz
pokÿ na onÿm vdraczonjm | serczv sklonÿona lÿezala to sam
dobrze wje | dzala bo wÿdzal oczecz S. gdÿ ze podnÿosla po
chwÿlÿ tedÿ ÿe oblÿcze bÿlo tak weszoleÿ po | stawÿ ÿak
drą laske od boga wszela tak ÿsze | tho ÿasznÿe po nÿe ko
posnacz ÿsze ÿe pan | bog osobną laske vczÿnÿl a ÿescze
chce ka | sdemv dlÿa sercza amandusza S. ktore sercze bo |
wsÿczko mÿlowalo ÿ dlÿa ÿego swyeteÿ | mÿlosczÿ wÿelÿe
alo tako ÿsze pan bog bedze | stego pochvalÿon a czlowÿek poc

drugÿ przÿklath o drugÿe czorcze duchovneÿ Swÿetego Amadusza [1]. |

Rownÿm obÿczaÿem stalo sze ÿedne pannÿe
bÿla slachetna boska perszuna ta mÿeskala na | ÿednÿm san
ÿe bÿlo anna a wszystek zÿ | woth ÿeÿ bÿl sczere czÿ
przes the naboszną | *(181)* persune szprawÿal pan bog swoÿ
dzÿwÿ od | ÿe mlodosczÿ asze do sznÿerczÿ ÿe tha panna
posnala oÿcza S. amandusza a nÿszlÿ o nÿm czo slÿsza |
ÿednego gdÿ bÿla zachvÿczona w naboszen | stwÿe swoÿm
ÿako w nÿebÿe swÿeczÿ | pana boga chwalÿą patrzacz na ob
ÿego swje | thą ÿ przÿstapÿla do swÿetego Jana ÿeÿ mÿele
stola kv ktoremv osobnÿe przÿansz ÿ laske mÿa | la pr
ÿszebÿ ÿe spowÿedzÿ sluchal ÿan svje | thÿ bardzo laskav

---

[1] Intytulacyi tėj niema ani u Suriusa ani u Diepenbrocha.

ẏeẏ damczẏ czorko mẏe | la dobrego spowẏednẏka mẏasto szebẏe ktoremusz | pan bog wszẏtke mocz dal nad tobą ten sze cze be | dze vmẏal dobrze czeszẏcz w twoẏm czẏerpẏenẏv | czeskẏm a rosmaẏthẏm Słẏsacz tho Anna ẏela sze | pothẏm pẏtacz ktorẏbẏ tho bẏl gdzebẏ bẏl abo | ẏakobẏ mv dzano w thẏm wsẏtkẏm bẏla nauczo | na od Jana swẏethego dzekowala stego panv bo | gv a nathẏchmẏast nazaẏutrz rano pospẏezẏla sze | ẏsze przẏsla do thego klastora ẏako od pana boga | bẏlo opẏawẏono ẏ pẏtala sze po nẏm. Oczecz svẏethj | Amandus przẏsedl do nẏe do fortẏ ẏ pẏtal ẏeẏ | czo za potrzebe do nẏego mẏala zadala go ẏzebẏ | ẏe zpowẏedzẏ szluchal a gdẏ sze mv spowẏedala | oczecz S. słẏsacz poselstwo bosze, rosprawẏl ẏą | ẏako nalẏepẏe roszumẏal, tesz czorka S. powja | dala mv pothẏm ẏsze czaszv ẏednego gdẏ bẏla | zachwẏczona wẏdzala bardzo czudne drzewo ro | szane okraszone ẏ wszẏtko przẏkrẏte roszamẏ | czervonẏmẏ a na wẏerzchv tego drzewa vka | salo sze dzeczatko pan Jesus maẏaczẏ na glowẏe swej | *(182)* wẏanek s roseẏ czerwoneẏ a podthẏm sze drze | wem wẏdzala oẏcza S. amandusza szedzaczego a | dzeczatko namẏlsze pan Jesus wẏelẏe rosz s drze | wa oplamalo ẏ rzuczalo po ẏedneẏ na oẏcza Svẏetego | Amandusza tako ẏsze bẏl wszẏtek po odzenẏv pelen | rosz asze pothẏm ono dzeczatko tak wẏelẏe roszeẏ | czerwoneẏ nan rzuczalo ẏsze pothẏm wszedẏ ẏą | potrzeszon ẏ przẏkrẏt bẏl Vidzacz tho panna Anna | pẏtala dzeczatka czo bẏ sze znamẏonowalẏ te ro | sze ktoreẏ rzuczalo na amandusza S. rzeklo dze- | cze roskosneẏ Jesus rosmaẏtoscz rosz ktorẏmẏm ną | rzuczal snamẏonnẏe rosmaẏtoscz czẏerpẏenẏa kto | rẏm go nadarzą czo wszẏczko ma wszdeczne ode | mnẏe przẏacz a czẏerplẏwẏe czẏerpẏecz dlẏa | mẏloszczẏ moẏeẏ. |

O pẏerwszẏch obrasziech ẏ naukach czlowẏe | ka poczẏnaẏaczego a ẏakẏe pomnoszenẏe ẏego | ma bẏcz s rostroptnosczẏ a szrotkẏem capitulum XXXIX. |

Poczatek zẏwotha oẏcza S. Amandusza kv mẏele | mv bogv bẏl czẏ takẏ ẏsze sze naprzot oczẏsczẏl | przes dostateczną czalą spowẏecz pothẏm sobẏe v | mẏslẏl vczẏnẏcz trzẏ kreszẏ abo zamẏerzenẏa | a krom tẏch mẏescz gdze kolwẏe ẏndze bẏl mẏal | sze wẏelkẏe ostrosnosczẏ duchowneẏ pẏerwszẏ kresz | oẏcza S. Amandusza bẏl czẏ ẏego cella, drugẏ kresz | ẏego kaplẏcza, trzeczẏ kres bẏl czẏ kor a tak gdẏ | na thẏm ktorẏm mẏesczv bẏl wẏdzalo mv sze ẏsze | bẏl w dobreẏ przespẏecznosczẏ. Cwarthẏ kresz bẏl | czẏ wszẏstek klastor krom forthẏ bowẏem gdj | *(183)* bẏl weswan do forthẏ paczẏl ẏsze potrzebowal opa | trzosczẏ a gdẏ wẏsedl stẏch mẏescz ktore sobẏe za | mẏerzẏl wẏdzalo mv sze ẏsze bẏl ẏako swẏerzatko lẏe | snẏe ktore zẏamẏ wẏszlo a lowczẏ zewszat ogarnẏo | no w ten czas potrzebuẏe chẏtre opatrzosczẏ tesz na | poczatkv oczecz S. Amandus obral zobẏe mẏescze ta | ẏemne kaplẏcze kv naboszenstwv swemv

dlÿa obra | sow ktoreÿ w nÿeÿ bÿlÿ a osoblÿwÿe ÿescze
w mlo | doszczÿ swoÿe dal sobÿe namalÿowacz na pargamÿ
wÿeczną madroscz pana Jesv Crista ÿako nÿe | bo ÿ zÿemÿe
czÿ swoÿe ma a ÿako czudno | sczą swoÿą ÿ mÿelą wdzeczną
aszną posta | wą swoÿą przewÿsza wsÿczkÿ czudnosczÿ stwo |
wsÿczkÿego a dlÿa thego oczecz S. Amandus | obral zobÿe w
madroscz pana Jesv Crista | za mÿłosnÿcze swoÿe wÿeczną
w mlodosczj | swoÿe ten sze czudnÿ obras gdÿ sedl albo ÿech
skolÿ noszÿl zobą a zawsdÿ ÿ w czellÿ przet sobą | stawÿal n
ÿ poglÿadal naÿ przÿasnÿe s wjel | ką zerdeczną zadzą a gdÿ
bÿl chowal | ÿ w kaplÿczÿ s wÿelkÿm naboszenstwem chcemÿ
tesz wÿedzecz ktore ÿescze drugÿe ÿego obraszj | bÿlÿ wedlnk
naboszenstwa tedÿ moszem oba | czÿcz ÿsze bÿlÿ namalÿowanÿ
ÿego roska | sanÿe obraszÿ oÿczow swÿethÿch pustelnÿkow | ÿ
naukamÿ ÿako ÿch thv czescz napÿsano | Stoÿ na sczenÿe w
czÿ. Pustelnÿk oczecz S. Ar | semus pÿtal czaszv ÿednego
boszego czo | bÿ czÿnÿcz mÿal ÿszebÿ bÿl sbawÿon odpowÿe
(184) Angÿol rzekacz vczÿekaÿ mÿlcz a bandz v pokoÿv Po
czaszhv ÿednego gdÿ oczÿecz S. Amandus bÿl zachwi | ozon
szvÿethÿ ial mv czczycz xÿegÿ pustelnikow | swyethich thimÿ
Poczathek wszÿsthkyego sbavÿe | nÿa yesth czÿ zachowacz szye
koÿu a w sgodzye Theo | dorus opath powÿeda yse w czÿ
czy szÿe zachovacz | vyethschy kunsth iesth nÿslÿ vykladv p
naucze | nÿe Opath Moyses mowÿ Sÿecz wthwoÿ cellÿ a ta
vszysthych rzeczÿ sbawyennych nauczy Jan opath powÿe | d
schÿe zewnathrz vczÿchosczÿ A vewnathrz | zachowaÿ wczyst
Tenze dalÿ powyeda. Ryba | przesz vodÿ Mnych przesz klastora
rzecz yesth | wathla a nyethrwala Antonÿ pustelnik szwyathÿ
wyeda Draczÿenÿe czyeleszne. Naboszensthvo szyer | deczne a
dzenÿe od ludzÿ stand szye rodzy czystoscz | Ten sze daly
Nyenosz odzyenÿa v kthorym bÿ | prosznoscz szwyatha tego by
dzÿana tesz walka czlo | vyeka poczynayaczego yesth czÿ tha,
szye szye po | stawÿcz na przeczywko grzechom Pasthor Ny
waÿ | szÿe szadnem czlowyekyem Alyeszczybÿ chczyal vyklocz |
oko thwoÿe Isidorus mowÿ czlowyek gnyew | lÿwÿ iesth
barzo brzythky by thesz ÿ navyeth | sche znamyona czÿnÿ
rems [1]) thak movÿ yesth grzech | vyelky gdy by ktho sdrowÿ
sthnÿ czasch myescho sadl | a yesczye vyeczszÿ grzech om
blysznyego szwego | Pÿor mowÿ barzo szla rzecz ÿesth czudze
chÿ przeth | sobą noschÿcz a szwoÿe za szobą Zacharias p
Mu | schÿ czlowyek vyelkye wsgardzenye czÿerpÿecz chczelÿ
panv bogv lubÿ ÿ vdzyecznÿ Nesthor Muschysz | szye czlo
oslem stacz yeslÿ chczesz boska mudroscz | oszyegnancz Se

---

[1]) Surius i Diepenbroch mają Ipericius. [2]) Diepenbroch ma Sene
tę stronicę 184 pisał inny pisarz.

powyada masch stacz nẏeporuschonẏ | *(185)* czaszv sczecza ẏ nẏesczecza ẏako czẏnẏą vmarli | H e l ẏ a s | powẏada ẏsze blẏade oblẏcze wychudzone czalo a po | korne obyczaẏe okazaẏą czlowẏeka zakonnego [1]) P a s t o r | powẏada takẏ nẏeẏest zakonnẏk ktorẏ od wẏelẏe | mowẏenẏa ẏezẏka zwego powczagacz nẏeumẏe [2]) M a | c h a r i a s mowẏ zadawą wẏelẏe vdraczenẏa czalv mo | mv abowẏem od nẏego wẏelẏe pokus mą J a n p u s t e l | n ẏ k [3]) mowẏ Nẏgdẏm sweẏ wolẏe nẏeczẏnẏl anẏm | tesz nẏkogo nẏenauczal slowẏ czegom są nẏeczẏnẏl | w czẏnkẏem S e n a x mowẏ. Wẏelẏe slow czudnẏch przes | vczẏnkv nẏesą poszẏteczne ẏako drzewo ktore ma | wẏelẏe lẏscza przes owoczv N ẏ l u s powẏada kto sze | chce wẏelẏe zwẏathem obẏeracz ten muszẏ vẏelẏe | ran przẏacz. S e n e x mowẏ Nẏemoszes lẏ czo lẏepsze | go czẏnẏcz tedẏ zẏecz w cellẏ a trsez [4]) ẏe dlẏa boga | I p e r i c u s mowẏ kto sze w sczẏstosczẏ zachowa then | bedze na thẏm swẏecze vtczon od ludzẏ a od pana | boga vkoronowan w nẏebẏe. A p o l o n i u s mowẏ napo | czatkv przeczẏwẏąsze pokuszą tedẏ zetrzes glowe | wesza pẏekẏelnego. A g a t h o n oczecz pustelnẏk S. | powẏada przes trzẏ latha w vczech moẏch noszẏ | lem kamẏk ẏszebẏch sze nauczẏl mẏlczecz A r s e | n i u s powẏada czestokroczem zalowal gdẏm mo | wẏl alẏem nẏgdẏ nẏezalowal gdẏm zmẏlczal | S e n e x powẏada ẏsze ẏeden mlodẏ brath pẏ | tal pustelnẏka starego ẏakobẏ dlugo mẏlczecz mẏal | odpowẏedzal tak dlugo mẏlcz asze cze ocz zapẏta | ẏą. P a n ẏ zwẏetha S ẏ n c l e t i c e s mowẏ czlo | wẏecze bedzes lẏ chor wesel sze abowẏem | *(186)* pan bog na cze wspamẏatal Tesz gdẏ bedzes nẏemo | czen nẏeprzẏlẏczaẏ tego postom bo tesz ẏ czẏ kto | rzẏ nẏeposczą bẏwaẏą nẏemocznẏ Tesz ẏeslẏ | bedzes kuszon pokuszą czelẏcsną weszel sze | jsze swẏethemv pawlowẏ masz sze przẏrownacz | w saplacze. N e s t o r u s oczecz dobrẏ mowẏ Nẏeẏa | dlem alẏes zaslo sloncze Drugẏ oczecz pustelnẏk | ktoremv bẏlo ẏmẏe J a n rzekl do zachodv zlon | cza nẏgdẏm ze nẏegnẏewal. A n t o n ẏ S. powjada | Nawẏeczsza tho cznotha ẏest wmẏecz mẏernoscz | mẏecz we wszẏczkẏch rzeczach. P a f u n c i u s powẏa | da ẏsz nẏepomosze ẏsze czlowẏek dobrze poczne | czẏnẏcz alẏesz bẏ tesz kv dobremv konczewẏ tho | czo poczal przẏwẏodl [5]). T h ẏ o b r a s z ẏ oẏczov S. pustel | nẏkov ẏ s ẏch naukamẏ oczecz S. Amandus poszlal | czorcze swoẏe duchowneẏ przẏawszẏ tha czorka | dobra domnẏemala sze ẏze bẏ ẏą oczecz S. Aman | dus na te droge wẏodl ẏszebẏ wedlug srogẏe | go ostrego zẏwotha oẏczov swẏethẏch pustelnẏkov | zẏwot zwoẏ w srogosczẏ ẏ w ostrosczẏ mẏala wẏescz | Vdala sze na tho ẏ poczela sobẏe odlamowacz ẏedze | ẏ pẏcze poczela sze czesko dreczẏcz wlozanẏmẏ | koszulamẏ powroszamẏ ẏ zrogẏmẏ lẏenczuchẏ | ẏ ostrẏmẏ godzamẏ szelasnẏmẏ bẏczowacz ẏ ẏn | szẏmẏ rzeczamẏ. Gdẏ sze oczecz S. Amandus | srogosczẏ zẏwotha ẏeẏ [6]) po-

---

[1]) Tu opuszczono zdania Hiliariona i Senez. [2]) Tu znowu opuszczono zdania Cassim, Antonius Awesines. [3]) u Suriusa abbas. [4]) trsez = strzeż. [5]) w kodexie opuszczony Abbas Mojses i Cassianus. [6]) tu brak wyrazu wywiedział.

slal do nÿe takÿe po | selstwo rzekacz Mÿla czorko chcesz lÿ zÿwot | twoÿ rzadzÿcz wedlug teÿ naukÿ ktoresz | odemnÿe zadala tedÿ opuscz takowe zbÿthnje | (*187*) dreczenÿe bocz tho nÿezalÿeszÿ na plecz twoÿe pa | nÿenską ÿ na przÿrodzenÿe thvoÿe mgle Mÿelÿ | pan Cristus nÿerzekl wesmÿ cze moÿ krzÿs nasze | alÿe rzekl kasdÿ czlowÿek nÿechaÿ swoÿ krzÿs ve | smÿe nasze Nÿemÿeÿ ńa tho wśgledv czorko mÿe | la ÿszebÿ wsÿtka ostroscz zÿwotha oÿczov swÿethÿch | wÿpelnÿcz mÿala nÿemÿeÿ tesz prosze cze tak vÿel | kÿe bacznosczÿ na srogÿ ostrÿ zÿvoth oÿcza twego du | chownego stÿch wsÿtkÿch ostrosczÿ zÿwota telko sobje | masz obracz czastke, ktorąbÿ dobrze znoszÿcz mogla | wedlug mgle zÿlÿ czala twego ÿszebÿ nÿecznotha | w tobÿe vmarla a czalo tak przÿ sdrowÿv zachovala | ÿzebÿ dlugo zÿwa bÿla a takÿ vczynek ÿest czÿ | chvalÿebnÿ a thobÿe naposzÿtecznÿeÿszÿ. |

Slÿsacz tho czorka swÿetha zadala wÿedzecz od oÿ | cza S. Amandusza dlÿa czego bÿ są tak ostrzÿ zÿ | wot wÿodacz anÿ one anÿ tesz drugÿm tego nje | radzÿl Thego ÿe oczecz S. dowÿodl pÿsmem | swÿethÿm ÿ rzekl czorko mÿla naÿduÿemÿ | w pÿsmÿe ÿsze przet dawnÿmÿ lathÿ mÿedzÿ | pustelnÿkÿ swÿethÿmÿ bÿlÿ nÿektorzÿ, ktorzj | nad mocz czlowÿeczą ÿ nad zlowÿecze domnÿema | nÿe zrogÿ vdraczonÿ zÿvot wÿedlÿ czego terasz thÿch | czasov nÿektorÿm mÿesczkÿm ludzem thÿlko o thÿm | slÿsecz powÿadaÿacz wÿelka przÿkroscz ÿest bo | wÿem nÿebaczą czo goracze zapalÿenÿe kv | mÿelemv bogv spomoczą zÿlÿ boskÿe nosÿcz | wÿpelnÿcz ÿ czÿerpÿecz mosze dlÿa boga | (*188*) ktorego wÿernÿe mÿeluÿe takowemv mÿelosczą | ognÿstemv czlowÿekowÿ wszÿtkÿ rzeczÿ nÿepodobne | kv vczÿnÿenÿv bedą podobne ÿ lathvÿe w mÿlÿm | bodze Jako Dawid S. powÿada ÿsze spomoczą boską | chcal przenÿknacz abo przeczÿsnacz sze przes mur | stoÿ tesz pÿsano w xegach pustelnÿkow svÿethÿch ÿsze | tesz nÿektorzÿ nÿewÿedlÿ tak bardzo srogÿego szÿ | wotha a wszakosz kv ÿednemv konczv szlÿ Svÿethj | Pÿotr a swÿethÿ Jan nÿerowną drogą od pana | boga bÿlÿ czagnÿenÿe a ktho mosze wszÿczkÿ dzÿwÿ | boskÿe wÿlÿczÿcz telko then pan ktorÿ szą dzÿwnj | ÿest w przÿaczolach swÿethÿch swoÿch ktorzÿ tesz dla | teÿ swego wÿelkÿego nÿeskonczonego panstwa przes | rosmaÿthe slugÿ rosmaÿthÿm obÿczaÿem chce bÿsz chva | lÿon a teszesmÿ wszÿczÿ nÿeÿednakÿego przÿrodze | nÿa czo ÿednemv sluszÿ drugÿemv sze nÿegodzÿ | a przesto nÿemamÿ mnÿemacz ÿszebÿ takÿ czlowjek | ktorÿ sze nÿeprzemocze bardzo dreczÿcz, nÿemogl | przÿcz kv drodze ktora wÿedze kv sbawÿenÿv | a tesz szasze taczÿ mglÿ ludze nÿeprzemosznÿ nÿe | maÿą omawÿacz anÿ poszadacz ostrego zÿvotha | ÿnszÿch. Thelko kaszdÿ mÿeÿ wsgadl są na sze a | bacz czo pan bog chce mÿecz po thobÿe bÿsz temv | doszÿcz czÿnÿl a ÿnszÿm daÿ pokoÿ pospolÿcze | mowÿą ÿsze lÿepÿe srednÿa ostroscz nÿslÿ sbÿthnja | a gdÿsz trudno szrodek trafÿcz tedÿ lÿepÿe mnÿe | nÿslÿ m sbÿth sze waszÿcz bowÿem sze tego wÿe | lÿe trafÿa gdÿ kto przÿrodzenÿe nasbÿt v draczÿ | ÿsze mv pothÿm sbÿthnÿą wcesnoscz muszÿ

nÿcz a wszakosz ÿest wÿelÿe znamÿenÿ | *(189)* thÿch wÿelkÿch
thÿch ktorzÿ z wÿelkÿego zapa | lÿenÿa mÿelosczÿ boskÿe tak
bÿe bacznosczÿ nje | mÿelÿ ÿsze sze okruthnÿe dreczÿlÿ takÿ
| zÿwoth ÿ ostre przÿkladÿ swÿethÿch mogą bÿcz | poszÿteczno
n lÿudzom ktorzÿ ze roskosnÿe cho | waÿą a swego vpornego
odzenÿa dobrowol | nÿe poszÿvaÿą kv skodze duszÿ swoÿe czo
bÿe ÿ thvoÿm rownÿm nÿe przÿslusza Macz pan | bog rosmaÿthe
sze ktorÿmÿ dreczÿ przÿacze | lÿe swoÿe thÿ ktore mÿeluÿe.
mÿ sze | wÿdzÿ mÿla czorko ÿsze pan bog ÿnszÿ krÿsz chce |
zÿcz na chrÿbÿet thvoÿ ktorÿcz bedze czeszÿ | nÿslÿ takÿe vdra-
e gdÿ ten krzÿs na cze | przÿdze prosze przÿmÿ ÿ czÿerplÿwÿe. |
Pothÿm sze nÿedlugo w krotkÿm czasze szegnal | pan bog
zorke ÿego duchowną dopusczenjm | czeskÿe nÿemoczÿ a dlugÿe
ÿsze bÿla cho | rÿm nedznÿm czlowÿekÿem vdraczonÿm asze
smÿerczÿ roskaszala [1]) do oÿcza S. Amandusza wsÿt | ko to czo sze
stalo ÿako ÿe przet thÿm | bÿl powÿedzal oczecz swÿethÿ Aman-
odpÿsal | ÿe zasze thÿmÿ zlowÿ Mÿela czorko nÿethÿlko | cze-
pan bog trafÿl przes the chorobe | alÿe tesz ÿ mnÿe obraszÿl
cze bowjem | ÿusz nÿkogo wÿeczeÿ nÿema, ktobÿ mÿ stako- |
ÿlnosczą ÿ w boskÿe wÿernosczÿ poma | gal moÿch kxaszek wÿ-
ÿacz ÿakosz thj | czÿnÿla pokosz sdrowa bÿla. A przesto mÿla |
) czorko ÿa sluga boszÿ proszÿlem pana boga | za thobą
nÿe ÿ pÿlnÿe ÿeszlÿ bÿ tho bÿ | la wolÿa ÿego ÿsecz bÿ raczÿl
sdrowÿe a | gdÿ mÿe pan bog nÿerÿchlo raczÿl wÿsluchacz |
m sze ÿal gnÿewacz s panem bogÿem gnÿe | wem przÿaczelskÿm
czuÿacz ÿsze bÿch o wjer | nÿm bodze ÿusz wÿeczeÿ nÿechczal
spra | wÿacz ÿ chcalem tesz moÿe zwÿczaÿne zaranne | pos-
ÿenÿe opusczÿcz szasmuczenÿa ÿeszlÿbÿ | cze nÿeraczÿl zasze
wÿcz Gdÿ thako oczecz | S. Amandus bedacz w nÿepokoÿv ser-
swego szÿad | w kaplÿczÿ wedlug zwÿczaÿv swego a vspokoÿwsj |
lÿ zwoÿe ÿ mÿal takÿe wÿdzenÿe ÿsze vÿdzal | ÿsz wÿelka rze-
anÿolow swÿethÿch przÿslo do | kaplÿcze spÿewalÿ mv kwolÿ
acz go pÿe | nÿm nÿebÿeskÿm bo wÿedzelÿ ÿsze tego czaszv |
w osoblÿwÿm smetkv Pÿthalÿ go anÿelÿ swje | czÿ czemv bÿ
smethne postawÿ a dlÿa czego | bÿ snÿmÿ nÿespÿewal. Obÿa-
ÿm oczecz swÿe | thÿ swoÿe nÿestateczne zasmuczenÿe ÿ rostar-
ktorą kv mÿelemv bogv mÿal ÿsze go pan bog | w teÿ prosbÿe
raczÿl wÿsluchacz gdÿ sze mo | dlÿl o sdrowÿe czorkÿ swoÿe
ownej. | Mowÿlÿ mv angelÿ sze bÿ sobÿe nÿe tak poczjnal |
smetek opusczÿl bo pan bog the chorobe | na nÿe dopusczÿl
ÿo nalÿepszego, a ÿsze | tho krzÿs ÿe mÿal bÿcz na thÿm swÿe-
przes ktorÿbÿ szobÿe otrzÿmala wÿelką la | ske tv na thÿm
cze ÿ tesz nÿewÿmo | *(191)* wną zaplathe w nÿebÿeskÿm kro-
wÿe Tho | wÿdzenÿe wsÿczko wÿpÿsal ÿe oczecz S. ÿ pÿsal |
a konczv thÿ slowa rzekacz A przesto bacz czjer | plÿwa czorko

---

[1]) pisać.

moÿa a przÿmÿ tho za wdzecznÿ | dar ÿ za snamÿe wÿerne przÿasnÿ od mÿe | lego boga.

O dzÿeczÿnnÿm naboszensthwÿe czlowÿeka | poczÿnaÿaczego cap. XL. |

Ta czorka przerzeczona oÿcza S. Amandusza proszÿ | la go ÿako oÿcza swego duchownego ÿszebÿ do nÿe przÿ | sedl a nawÿedzÿl ÿą w ÿe nÿemoczÿ a ÿszebÿ ÿeÿ tesz | nÿeczo powÿedzal o rzeczach boskÿch lathwÿch nÿe gle | bokÿch a wszakosz wdzenÿch [1]) a krotofÿlnÿch kv slucha | nÿv Oczecz S. Amandus ÿal ÿe powÿadacz o dzeczÿnnÿm | nabozenstwÿe swoÿm rzekacz Gdÿ ÿeden sluga boszj | bedacz w mlodosczÿ sweÿ mÿal vmÿsl kwÿthnaczÿ | tedÿ przes wÿelÿe lÿat mÿal then obÿczaÿ gdÿ krev | pusczal tedÿ sze obroczÿl kv panv bogv na krzÿszv | wÿszaczemv a gladaÿacz na obrasz vmeczenÿa bosze | go wÿczagnawszÿ zranÿoną reke swoÿe rzekl we | thsawszÿ [2]) naboszne ach serdecznÿ przÿaczelÿv moÿ | panÿe Jesv Criste pamÿetaÿ ÿsz pospolÿcze ÿest ten | swÿczaÿ ÿsze mÿlÿ przÿaczel do mÿelego ÿdze gdj | krev puscza a tho dlÿa napÿcza [3]) dobreÿ krwje | a wszakosz tÿ mÿlÿ panÿe wÿesz ÿszecz ÿa nj | kogo mÿlszego nÿemą ÿedno czebÿe zamego prze | stom przÿsedl do czebÿe ÿsze bÿ mÿ the rane | przeszegnal a krevj mÿ dobrą sdrową vczinjl | (*192*) Tesz gdÿ sze dal golÿcz czaszv mlodosczj sweÿ a ÿescze | oblÿcze ÿego czudneÿ przÿaszne barwÿ bÿlo sedl do | pana swego vkrzÿszovanego ÿ rzekl ach szlachet | nÿ panÿe bÿ tesz oblÿcza mego ÿ tesz vst | moÿch bÿla thaka rumÿonoscz rumÿona ÿako ÿasnoscz | roszeÿ czerwoneÿ tobÿ wszÿtko sluga thvoÿ thobÿe samemv chcal zachowacz a nÿkomv ÿnszemv aczkol | wÿek panÿe thÿ telko patrzÿs na czu | dnoscz wnatrzną a sewnatrzne nÿe wÿeleÿ dbasz | a wszakosz mÿlÿ panÿe podawą thobÿe serce | moÿe znamÿe mÿelosczj wÿerneÿ ÿsze ya tho wsi | tko kv thobÿe obraczą a nÿekukomv ÿnszemv Tesz | gdÿ nową zuknÿą abo kapÿcze obloczÿl dedj sedl | na mÿescze swoÿe oszobnÿe wedluk zwÿczaÿv swo | go ÿ proszÿl pana nÿebÿeskÿego ktorÿ mv ono odze | nÿe szadzÿl ÿszebÿ mv sczescze ÿ sbawÿenÿe w njm | raczÿl dacz a w ÿego naswÿetsze wolÿe | wÿpelnÿenÿv ÿ tesz w slusbÿe snoszÿcz ÿescze tesz | w mlodosczÿ swoÿe mÿal ten swÿczaÿ gdÿ latho | ÿasne przÿszlo w czudnosczÿ kwÿecza rosmaÿtego | napÿerweÿ kwÿateczkÿ roskoszne wonÿacze vÿnj | kalÿ wstrzÿmal sze ÿsze ÿch nÿerwal anÿ ÿch chcal | bracz alÿesz w ten czasz ÿsze pÿerweÿ swoÿe ducho | wneÿ mÿelosnÿczÿ szlachetneÿ quitnaczeÿ pannÿe mat | cze bosze napÿerwsze quÿecze darowal gdy sobÿe czas | nalasl dedÿ ÿal rwacz quÿecze s rosmÿslanÿm ro | smaÿtÿch vczesznÿch rzeczÿ boskÿch ÿ noszÿl oÿ quÿat | kÿ do celle swoÿe a plotlszÿ wÿenÿecz sedl do ko | rv abo do kaplÿcze panni Marÿeÿ a pokleknawszj | przet obrasem pannÿ Marÿe bardzo pokornÿe | (*193*) vklonÿwszÿ sze wloszÿl on wÿenÿecz na

---

[1]) wdzenÿch = wdzięcznych. [2]) wethsawszÿ = westchnąwszy. [3]) napÿcza = nabycia.

sz ẏeẏ | w tym wmẏslẏe ẏ rosmẏslanẏv ẏsze ona sama ẏest |
ıt napẏeknẏeszẏ naczudnẏeẏszẏ ẏ wẏsnawal ẏsze | ona sama ẏest
eczsza roskosz sercza ẏego nad | wszẏtkẏ czudnosczẏ ktore lẏa-
przẏnoszẏ prosacz | ẏe ẏszebẏ thego kwẏecza pẏerwsego od slugy
) | nẏeraczẏla wsgardzacz Czaszv ẏednego gdẏ thak na | czudnẏeẏ-
panne tako vkoronowal wẏdzal w sachvj | czenẏv swoẏm ẏsze
o bẏlo othworzono ẏ wẏdzal | anẏolẏ bardzo ẏasne stcpuẏacze
ol ẏ szasze wsgore | ẏ vszlẏszal przenaslẏcznẏesze spẏevanẏe na
o | rzv nẏebẏeskẏm ktore spẏewalẏ nẏebẏesczẏ mẏescza | nẏe
bardzo czudnẏe ẏsze tesz czudnẏe nẏemo | sze bẏcz slẏszano
eselẏe ẏ osoblẏwẏe onẏ wesze | lẏ spẏewakowẏe spẏewalẏ ẏedne
ıke o pan | nẏe marẏe ktora tako roskosnẏmẏ slotkẏmẏ gloszẏ |
szlẏszana asze sze dusza ẏego weselẏ a w slot | koszczẏ rosplẏ-
a thẏ slowa ẏ tesz spẏewanẏe bẏ | lo nẏeẏako podobno ẏako
zẏtkẏch swẏethẏch w dzẏen | ẏch spẏewaẏą w prosze ten wẏersz-
regina vir | *ginum transcendens culmen ordinum etc.* Tho spẏe-
nẏe tak sze rosumẏe ẏako krolẏewa panẏenska | przewẏsza we
ẏ w dostoẏnosczẏ wsẏtko nẏebẏe | skẏe panstwo Oczecz S. Aman-
poczal ẏ spẏewal | snẏebẏeskẏm rẏczerstwem a stego spẏewanẏa
| szẏ ẏego ostal wẏelkẏ smak nẏebẏeskẏ sadza go | racza kv
bogv. Pothẏm gdẏ sze maẏ po | czẏnal oczecz S. Amandus we-
swẏczaẏv swego | swoẏe namẏelẏeẏsze pannẏe nẏebẏeskẏe Ma- |
vplotszẏ wẏenẏecz sroszeẏ wloszẏl gej | (*194*) na glowe obra-
'eẏ s wẏelkẏm naboszenstvem Nasza | ẏutrz ẏsze oczecz S. Aman-
ẏl bardzo mglẏ nẏechcal | sobẏe teẏ wsczesnosczẏ dlẏa mdlos-
wẏs dopusczẏcz | ẏszeẏbẏ sze przespal a teẏ godzẏnẏ gdẏ swẏ-
nẏw | stal ẏako mẏal swẏczaẏ wstawacz a posdrawẏacz pan | ne
ą. Gdẏ sze vspokoẏe teẏ sze godzẏnẏ nad szvj | thanẏm wẏ-
mv sze ẏakobẏ bẏl w nẏktorẏm korze | nẏebẏeskẏm a w tẏm
spẏewano slotkẏmẏ glo | szẏ Magnificat matcze boszeẏ na czescz
ıvale gdj | go dospẏewano Panna Marẏa wẏszla ẏ przẏstapila |
Amandusza ẏ przẏkaszala mv ẏszebẏ ẏoẏ poczal | spẏewacz
ẏers *O vernalis rosula*, czo sze wẏ | klada po polskv roskoszẏ
ıẏe roszẏczko mẏszlil | czo bẏ sze tho roszumẏalo a wszakosz
l bẏcz powe | lẏen ẏ posluszen pannẏe Marẏeẏ ẏ poczal spẏe-
| wesolą ochotnosczą *O vernalis rosula* a nathẏchmẏast | trzeẏ
terzeẏ mlodzẏenczow sẏanẏolow nẏebẏeskẏch | ktorzẏ w onẏm
stalẏ poczelẏ s nẏm spẏewacz | Pothẏm druga rzesza nẏebẏe-
a korẏ. A tak | ochotnẏe ẏ wesel ẏe spẏewalẏ na przeczẏvko
| ẏsze tako slotko brzmẏalo wẏeczeẏ nẏslẏbẏ we wsẏcz | kẏe
ẏ ẏgrẏ tego swẏatha szaẏgral a takẏe | slotkẏe roskoszẏ ẏego
telne przẏrodzenẏe nẏe | moglo dalẏeẏ snosẏcz ẏ przẏsedl są
'e. |
Napẏerwszego dnẏa po dnẏv w nẏebo wszecza panj | Ma-
ẏczv S. Amanduszewẏ wkasano bẏlo wẏelkẏe | weselẏe w pala-
ẏebẏeskẏm alẏe thą nẏkogo | nẏechcano wpusczẏcz ktorẏ tą
stoẏne wnẏcz | chczal oczecz Amandus S. sluga boszẏ chczal

sze tamo | wczÿsnacz alÿe przÿstapÿl anÿol ÿakobÿ mlodze | nÿecz
czudnÿ vchwaczÿwszÿ go za reke rzekl | mv thowarzÿszv nÿeprzÿ-
sluchas teras na ten | *(195)* czas ostanÿ thv zawÿnÿles sze za twoÿ
wÿstep muszÿsz | hÿcz pokuthowan pÿerweÿ nÿszlÿ bedzes dostoÿen
slu | chacz spÿewanÿa nÿebÿeskÿego rzekszÿ mv thÿ slowa | anÿol
wsal go za reke ÿ wÿodl go drogą krzÿwam | na dol ÿ wsadzÿl go
w dzure czemną pod szemÿe kto | ra dura bÿla ztraszna neczna ÿ za-
losna na wÿerzenje | oczecz S. tamo szedzacz nÿemogl wÿnÿcz za-
dnÿm obj | czaÿem anÿ thą anÿ szą ÿako czlowÿek ktorÿ w cze- |
skÿm ÿestwÿe lÿeszÿ tako ÿsze anÿ sloncza anÿ kxezÿ | cza anÿ za-
dnÿ ÿasnosczÿ nÿewÿdzal to mv bÿlo barzo | czesko a naczal czesko
wsdÿchacz ÿ sobÿe bardzo tesknÿcz | w onÿm swoÿm ÿestwÿe Po-
thÿm nÿedlugo onsze | mlodzenÿecz ktorÿ go thą w one dure wpro-
wadzil | przÿsedl do nÿego ÿ pÿtal go ÿako bÿ sze mÿal rzekl | m
sze bardzo slÿe powÿedzal mv onsze mlodze | nÿecz przÿczÿne ÿen
sthva ÿego ÿ rzekl ÿsze nawÿecz | sza kxesna s nÿeba gnÿewa sz
teras stobą dlÿa | tego zawÿnÿenÿa o ktoreÿ ÿe thÿ zedzis Slu | g
boszÿ Amandus S. slÿsacz tho czesko sze slÿekl | ÿ rzekl o nÿeste
tÿsz mnÿe wÿelcze necznemv vbo | gÿemv ÿ czoszem takÿego prze
czÿwko ÿeÿ wÿstapÿl | Rzekl anÿol. Otho sze na cze gnÿewa ÿa
we szwa | tho ÿe nÿerad kaszes a wczora w ÿeÿ wÿelkÿe | panskÿ
swÿetho odmowÿles przeloszonÿm swoÿm | ÿ odpowÿedzales ÿszes onÿ
nÿechcal kasacz Oczecz | S. Amandus rzekl o bÿada mnÿe thowarzÿ
szv ÿ | panÿe moÿ oto mÿ sze wÿdzÿ ÿsze tha mÿela | panna takÿ
wÿsokÿe tczÿ godna ÿsze sze ÿa | *(196)* malÿ a podlÿ kv wÿpowÿ
dzenÿv ÿe chvalÿ wÿdze | a przesto kazanÿe o ÿe wÿzokÿe dostoÿ
nosczÿ polÿeczą | starszÿm ÿ wÿszÿm dostoÿnÿeÿszym nÿszlÿ ÿa
mÿ | sze tak wÿdzÿ ÿsze dostoÿnÿe o ÿe swÿethe mÿe | losc
vmÿeÿą kasacz anÿszlÿ ÿa vbogÿ czlowÿek rzekl | mv mlodzenÿe
wÿecz ÿsecz bardzo rada kaza | nÿe mÿewa od czebÿe A przesto nÿ
dopusczaÿ szÿe | tego wÿeczeÿ Sluga boszÿ Amandus naczal czesko
plakacz ÿ rzekl do onego mlodzencza Ach serde | cznÿ mÿlÿ ml
dzÿencze prosze cze snÿedną[1]) mÿe | s naczitszą matką marÿą ÿusc
tho theras slubuÿe | przÿ vÿernosczÿ moÿe ÿsecz sze tego wÿec
nje | dopuscze Slÿsacz tho mlodzenÿecz anÿol boszÿ vsmje | chnal s
naÿ wczeczne ÿ poczeszÿl go przÿasuje | a sathÿm go wÿwÿo
s onego ÿensthva ÿ rzekl | mv wÿecz thowarzÿszv mÿelÿ ÿszecz
pobaczil[2]) | po nasze xesnÿe nÿebÿeskÿe Marÿeÿ ÿ po ÿeÿ | laskawÿ
oblÿczv ÿ slovÿech przÿasnÿch ktore | ma k tobÿe ÿszecz gnÿev sw
odpusczÿcz chce thobje | a savdÿ na wselknÿ czas chce mÿecz k
bÿe | wÿernoscz swoÿe maczerzÿnską. |

T e s z o c z e c z S. Amandus mÿal ten swÿczaÿ gdÿ swo |
celle mÿal ÿdz nadol abo sasze na gore do cel | le pospolÿcze sw
czaÿv swego swÿethego czÿnÿl dro | ge swoÿe przes kor a stanaw
troche przet cza | lem boszÿm tak sobÿe mÿslÿl kto bÿ mÿal prz
cze | la serdeczne mÿelego na drocze swoÿe rad ÿ s dro | gÿ d

---

[1]) snÿedną = zjednaj. [2]) pobaczil = zobaczył.

ŷ a przedluszŷ drogŷ dlŷa nawje | dzenŷa ŷ vmowŷ vczesne
ŷaczelŷem | swoŷm. |
(*197*) Tesz oczecz S. Amandus powŷedzal czorcze swoŷe
ıowne chorej | rosmawaŷacz snŷą vczesnŷe ŷ rzekl czorko mŷla
en | czlowŷek czaszv mŷesopustnego zadal od pana boga mŷe- |
ıst duchownŷch bo ŷch od zadnego stworzenŷa nŷe | chsal mŷecz
lŷ bŷl zachwŷczon w duchu wŷdzal mj | lŷ pan Cristus przŷsedl
ŷego w teŷ postawŷe | ŷako bŷl star trzŷdzesazŷ lath ŷ rzekl
Cristus | chce zadzą twoŷe napelnŷcz a thobŷe mŷe | sopusti nŷe-
skŷe vczŷnŷcz a zathŷm pan mŷelosczŷwŷ wszal ku | bek w re-
swoŷe s wŷnem ŷ podal drugŷum ludzom | ŷszebŷ pŷlŷ ŷedna
ıuna gdj sze napŷla wszŷtka | zemglala asze na szemŷe vpadla
ga gdŷ sze napŷ | la troche tesz ŷela mglecz Alŷe trzecza gdŷ
napŷ | la nŷcz nŷedbala a tham sze mv powŷedzal pan Cri | stus
czaŷ ludzŷ poczŷnaŷaczŷch ludzŷ pomnaszaŷaczŷch | sze ŷ tesz
ŷ doskonalŷch we cnotach swŷethŷch | ŷ w mŷlosczŷ boskŷe ŷako
thŷ troŷakŷe stadla | nŷerowno maŷą w slotkosczŷ boskŷe. Po-
dzavh | szŷ oczecz S. czorcze sweŷ duchowneŷ tak wŷelŷe | wczes-
ı rzeczŷ dusnŷch ŷ maŷacz s nŷą wŷelŷe | rosmow boskŷch do-
czŷvszŷ thego odsed. Jako | rŷchlo od nŷe odsedl nathŷchmŷast
wsŷtko na | pŷsala czo ŷeŷ powŷadal alŷe pothaŷemnŷe ŷ | po-
przes wŷerną swoŷe thowarzŷske ŷszebj | tho skrzŷcze dobrze
wala do skzŷnkŷ dobreŷ | zamknŷone. Czaszv ŷednego nŷektora
a | szostra przŷszla do teŷ szostrŷ ktora thŷ rzeczŷ | bŷla scho-
rzekla ŷeŷ tako Eŷa mŷela | (*198*) szŷostro ŷ czo sza skrŷthe
wŷ bosze w toŷe skrŷn | cze otho dzŷszŷesze noczŷ wŷdzalą przes
ŷsze w po | srotkv w skrŷncze thwoŷe stal czudnŷ mlodŷ pacho-
a | w rekv swŷch mŷal vczesną slotką luthnŷą abo ah | rfe ŷ wŷ-
val trzŷ pŷesnŷ nŷebŷeskŷe taneczne | tako roskosznŷe ŷsze
dŷ ktorŷ tho szlŷszal wjelką | roskosz ŷ weselŷe stego mŷal
zesto cze prosze | szostro mŷla wŷdaŷ ną tho skrzŷnkŷ prosze
czos | w nŷeŷ ząknela ŷsze bŷszmŷ tesz ŷ drugŷe szostrj tho |
lŷ alŷe ŷako szostra thaŷemna mŷlczala thŷch | rzeczŷ ŷ nŷe-
al ŷe nŷcz o thŷm powŷedacz bo ŷe | bŷla zakazala tha ktora
bŷla schowacz dala. |

o oczecz swŷethŷ ludze thego swŷatha przj | cza- kv panv bogv a ludze smethne poczeszal | capitulum XLI. |

Bŷlŷ przes dlugŷ czas ŷsze sluga boszŷ Amandus
thŷ | do czorkŷ sweŷ duchowneŷ zadnego poselsthwa nŷepo | slal
la do nŷenŷego lŷst prosacz go ŷszebŷ nŷeczo | do nŷeŷ roska-
ŷ do nŷeŷ pŷsal sczegobŷ ŷe czerpŷa | cze sercze oczŷsczono
tasz mv pŷsala thŷmŷ slowj | rzekacz Clowŷek vbogŷ mą stego
szenŷe gdŷ nje | ktore ŷescze vbosze ludze brzet sobą wŷdzŷ

nÿszlÿ są | ÿest takÿesz tesz czlowÿek czÿerpÿaczÿ wesmÿe ochlo- |
de gdÿ slÿszÿ ÿsze tesz ÿego ÿnszÿ saszedzÿ ÿescze | wÿeczaszÿch
vczÿskach bÿlÿ a pan bog ÿm snÿch pomogl | Oczecz S. odpÿsal ÿeÿ
tak czorko mÿela dlÿa thego | ÿszebÿ thÿ czÿerplÿwsza bÿla wdra-
czenÿv ÿ w preczÿ | wnosczach thwoÿch powÿem czÿ nÿeczo o czer-
pÿenÿv pa | nv bogv na czesz na chwale wÿem ÿednego czlowje | ka
na ktorego s dopusczenÿa padlÿ czeskÿe przesla | dowanÿa ÿ tesz
nakazenÿe slawÿ ÿego czesne przes | (*199*) klątÿwe ÿesÿkÿ ÿ pod-
thvarzÿ falszÿwe ludzÿ nÿebo | goboÿnÿch tegosz czlowÿeka czerpÿa-
czego zadza ÿ dobra | wolÿa bÿla ÿsze pana boga se wsÿtkÿego grun-
thv ser | cza swego wundamenthnÿe zadal mÿelowacz a takosz tesz |
o thÿm wÿelką pÿlnoscz mÿal ÿszebÿ boga swego | thako wÿelcze
mÿelosnego wszÿtkÿm ludzom mogkl | tak vkasacz ÿszebÿ go nade-
wsÿczko dobro swÿatha | tego mÿelowalÿ ÿako dobro nawÿsze ktore
on sam | ÿest a tako radbÿ bÿl wszÿtkÿ odwÿodl od prosnej | mÿe-
losczÿ swÿatha tego a przÿwÿodl kv mÿelowa | nÿv stworzÿczela na-
dewsÿtkÿ rzeczÿ czo sze wÿecz | wÿpelnÿlo ÿsze wÿelÿe mesczÿsnow
ÿ bÿalÿch glow | kv panv bogv nawroczÿl a tak gdÿ nÿeprzÿacze-
lÿe | wÿ dusnemv odderal thÿ ktorzÿ mv przes grzechj | bÿlÿ przÿ-
wlasczenÿ a panv bogv ÿ przÿwraczal | tego bardzo nÿenawÿdzal slÿ
duch ÿ vkasowal sze | ludzom swÿethÿm grosacz ÿm ÿsze sze tego
chczal | pomsczÿcz nad nÿmÿ osoblÿwÿe nÿeprzÿaczel dusnÿ swja- |
sal bÿl dwoÿe ludzÿ sakonnÿch mesczysne s bÿalą glową | wÿelką
mÿelosczą a tako ÿe obv nÿeprzÿaczel dusznÿ | bÿl zaslÿepÿl w ÿch
serczach ÿsze one slosczÿ ÿ wjste | pv sobÿe za grzech nÿemÿelÿ
Gdÿ thego slugÿ boszego | pothaÿemnÿe o tho dwoÿe ludzÿ pÿtano
powÿedzal | ÿsze tho bÿlo przeczÿwko panv bogu ÿ tesz naprzeczjv- |
ko naucze krzesczÿanskÿe ÿ sprawÿl tho ÿsze on falsz | opusczÿlÿ
a w czÿstoszÿ sze sachowalÿ Napothÿm w ten | sze czas gdÿ thÿch
dwoÿga ludzÿ panv bogv posÿ | skal ÿedna persuna swÿetha ÿmÿe-
nÿem Anna | bedacz na modlÿthwÿe bÿla zachwÿczona w duchv ÿ |
wÿdzala tego sluge boszego a nad nÿm na powÿetrzv | (*200*) vÿrzala
wÿelką gromade zlÿch duchov ktorzÿ sgroma | dzÿwszÿ sze glosÿ
okruthnÿmÿ wolalÿ wsÿsczÿ wespolek | zabÿcz ÿ zamordowacz slego
mnÿcha ÿ ÿelÿ mv spathne | laÿacz ÿ tesz przeklÿnacz ÿsze ÿe on
smÿeskanÿa | mocznego wÿpedzÿl porade svoÿe wkasuÿacz po so- |
bÿe szmÿelÿe szloszne obÿczaÿe sprzÿszegalÿ ÿsze | chczelÿ naÿ strzecz
ÿ lowÿcz aszebÿ sze nad nÿm posczi | lÿ a ÿeslÿbÿ go na czelÿe
abo na dobrÿm mÿenÿv nÿe | moglÿ posÿcz tedÿ wsdÿ oskazenÿe
welkÿe dobreÿ | zlawÿ ÿego ktorą mÿal na szwÿecze chczelÿ stacz |
ÿszebÿ ÿą szlosczą wÿkorzenÿlÿ obÿeczowalÿ zesloscz| | sweÿ naÿ
wÿmÿslacz rzeczÿ nÿepoczesne acz bÿ sze | tesz tego nawÿeczeÿ wÿ-
strzegal dedÿ wszdÿ onÿ | swoÿą falszÿwą chitrosczą chczelÿ tho naÿ
prze | wÿescz ÿszebÿ bÿl skasan przet luczmÿ ÿawnÿe na sla | wÿe
swoÿeÿ dobreÿ ktorą mÿal v boga ÿ v ludzÿ vÿ | dazcz tho ÿ zlÿ-
sacz Anna panÿ zwÿetha slÿekla sze | bardzo ÿ proszÿla naswÿetsze
pannÿ Marÿÿe s wel | kÿm naboszenstwem ÿszebÿ mv raczÿla przÿcz |

wspomoszenÿv w thÿm wÿelkÿm vczÿsnÿenÿv | ktore naÿ mÿalo
ÿcz spoduszczenÿa nÿeprzÿÿa | czol dusnÿch. M a t h k a mÿeloszerna
rÿa rzekla | ÿe laskawÿe nÿeboÿsze nÿemogacz mv nÿcz vczÿnÿcz |
es dopusczenÿa sÿna mego czo on naÿ raczÿ do | pusczÿcz tocz
ÿtko naÿ przÿdze alÿe kv lÿepszemv | a przesto poczesaÿ go ÿsccz
sobÿe nÿetesknÿl | Gdÿ czorka swÿetha Anna ÿmÿenÿem tho po-
| dzala sludze boszemv wÿdzenÿe ktore onÿm mÿa | la ÿal sze
dzo bacz onego wÿelkÿego sgroma | dzenÿa szlÿch duchov ÿ sedl
gore na koreÿ | bÿla kaplÿcza poswÿeczona wetczy wszÿtkÿch |
olow swÿethÿch a ÿako zavsdÿ mÿal then | (*201*) zwÿcsaÿ w ka-
m zasmuczenÿv swoÿm chodzÿl mo | dlacz sze okolo oneÿ kaplÿ-
dzewÿecz krocz vetczj | dzewÿaczÿ korow sgromaczenÿa swÿethÿch
olov | nÿebÿeskÿch ÿ proszÿl ÿch bardzo naboznÿe ÿszebÿ | bÿlÿ
omoszÿczelmÿ ÿego naprzeczÿwko wsÿtkÿm | ÿego nÿeprzÿacze-
. Naszaÿutrz poranv mÿal | tho wÿdzenÿe duchowne ÿsze mv sze
dzalo | ÿakobÿ bÿl zaprowadzon na polÿe bardzo czudne a ogle- |
acz sze vÿrzal bardzo wÿelką rzeszą panÿen an | ÿelskÿch nÿe-
skÿch okolo szebÿe ktoremv wsÿtkÿ | przÿslÿ na wspomoszenÿe
zeszÿlÿ go przÿasne ÿ | mowÿlÿ mv nÿetroscz sze pan bog ÿest
bą a wjecz | ÿsze cze nÿgdÿ nÿechce opusczÿcz we wselkne cze- |
sczÿ twoÿe a przesto nÿeopusczaÿ tego dobre | go vczÿnkv alÿe
cza swÿeczkÿe przÿczagaÿ kv | mÿlosczÿ boskÿe a stego wÿdze-
bÿl tako vmo | cznoÿ ÿsze wÿelką pÿlnoscz o thÿm mÿal ÿako-
| wÿelÿe lÿudzÿ grzesnÿch panv bogv posÿskal. | Tesz ÿednego
wÿeka zlosnego vÿal swjmÿ | slowÿ dobrÿmÿ rostropnÿmÿ ktorÿ
przes cza | lą osznascze lath bÿl nÿespowÿadal ten sze czlo- |
k od pana boga wsal laske knÿemv ÿ spo | wÿadal sze mv staką
lką skruchą ÿsze oba | plakalÿ Then sze czlowÿek pothÿm nÿe-
go ÿest | vmarl a wsal dobre sbawÿenne dokonanÿe | szÿwotha
go. Tesz czaszv ÿednego dwa | nascze nÿewÿast ÿawnÿe grzesnÿch
roczil | ÿ odwÿodl od zÿwotha ÿch grzesnego kv pokucze | alÿe
o wÿelÿe czeskosczÿ otho czjerpÿal | (*202*) tho ÿest rzecz nÿe-
nowÿona a wszakosz stÿch wsit | kÿch ÿedno dwÿe ostalÿ stale
lobrÿm zÿwocze | sbawÿennÿm. Tesz w teÿsze szemÿ bÿlÿ ÿ tam |
ą nÿektore persunÿ swÿeczkÿe ÿ tesz zakon | ne mesczÿsnÿ ÿ bÿale
wÿ mÿedzÿ nÿektorÿ | mÿ bÿlÿ dwÿe ktore wpadlÿ w sczeskÿe
echÿ | thÿ vbogÿe czorkÿ mÿserne nÿemÿalÿ nÿkogo | komv by
skÿego sromv smÿalÿ obÿawÿcz sercze | swoÿe bolÿesne y zamnÿe-
obczaszone telko | ÿsze czesko krocz swÿelkÿego zalosnego vdra-
| nya w taką czeską pokusze przÿchodzÿlÿ ÿszesze | samÿ chcaly
ÿcz baczacz tho po nÿch ÿnszÿ ludze | a wÿdzacz sluge boszego
z sercza bardzo lutho | sczÿwego naprzeczÿwko wsÿtkÿm ludzem
zasze | nÿe czÿerpÿaczÿm ÿelÿ ÿe ludze poszÿlacz ÿ na | mawÿacz
ÿszebÿ szlÿ do thego slugÿ boszego | kasde s nÿch gdÿ bÿ thaka
ka pokusza na nÿe | przÿszla a wskarszÿlÿ mv sze zalosczÿ ÿ nÿe-
pe | cznosczÿ swoÿe ktorą szÿethÿ bÿlÿ. |

Sluga boszÿ wÿdzacz wbogÿe zercza salosnÿm smat- | kÿem opczaszone ÿ vplÿeczone plakal snÿmÿ wespo | lek ÿ czeszÿl ÿe lÿuthosczÿwÿe ÿ wspomogl gÿe | a czestokrocz odwaszal swoÿe czescz ÿ slawe cze | snÿą dlÿa tego ÿszebÿ dusze ÿch panv bogv po si | skal asze bÿ ÿm tesz sasze kv slawÿe dobrej po | mogl a nÿedbal nÿcz od slÿch ludzÿ ÿeszÿczną | omowe. Tesz s takÿch ÿedna bÿla rodv snamÿe | nÿcze wÿsokÿego. Czaszv ÿednego gdÿ mÿa | la skruche sa swoÿ vpad czeskÿ vkaszala sze | *(203)* ÿeÿ mathka mÿeloszerdza Marÿa ÿ rzekla ÿeÿ ÿcz | do moÿego kaplana ten cze wspomosze ÿ poradzÿcz | Rzekla ona grzesna persuna O nÿestetÿs panÿ | moÿa laskawa nÿesną go Mathka mÿeloszerdza rze | kla ÿeÿ vchÿlÿwszÿ plascza swego weÿsrzÿ pod moÿ | plascz są czÿ go mą w obronÿe moÿe obeÿrzÿ do | brze oblÿcze ÿego ÿsz bÿ go posnala bocz on ÿest wspo | moszÿczel ÿ poczesÿczel wsÿtkÿch ludzÿ smethek | czÿerpÿaczÿch ten cze poczeszÿ a takosz przÿsla | do klastora ÿ posnala go po oblÿczv ÿego ktore ÿe | panna Marÿa vkasala gdÿ bÿla zachvÿczona w du | chv Proszÿla go ÿszebÿ ÿe the laske vczÿnÿl abÿ | ÿe spowÿedzÿ sluchal powÿedzala mv ono wÿdze | nÿe ÿ wszÿtko czo sze s nÿą dzalo on szlÿsacz tho | przÿal yą laskawÿe ÿ wspomogl ÿą wedlug wsÿt | kÿego przemoszenÿa swego ÿako mathka mÿe | loszerdza do nÿego bÿla roszkazala. |

Oczecz swÿethÿ Amandus pÿsal czorcze sweÿ | duchowneÿ o smethkv zalosnÿm ktorÿ go bÿl | podkal gdÿ grzesnÿch wÿelÿe panv bogv posÿska | wal capitulum XLII. |

Oczecz swÿethÿ Amandus gdÿ czo o sobÿe powÿadal abo | pÿsal tedÿ powÿadal ÿakobÿ okÿm ÿnszÿm a nÿe oso | bÿe s welkÿe pokorÿ nÿechczal bÿcz baczon a nÿe | wÿedzan w thÿch rzeczach ktorÿmÿ sze panv bogv | zaslugowal a przesto pÿsal tak. Gdÿ then sze | sluga boszÿ smethne poczesal grzesne kv panv | bogv nawraczal o then dobrÿ vczÿnek wÿelje | *(204)* czÿerpÿal przeszladowanÿa a thÿ przesladowa | nÿa wkasal mv ÿe pan bog przes wÿdzenÿe | kthore ÿednego czaszv mÿal gdÿ bedacz w dro | cze przÿsedl na gospode, a thą sze na one go | spodze noczlegowal, a gdÿ bÿlo kv dnÿv wÿdzalo | mv sze ÿakobÿ bÿl zaprowadzon do ÿednego mÿa- | sta a w thÿm mÿescze mÿla bÿcz msża w kosczelÿe | a on bÿ ÿą mÿal spÿewacz, a tho dlÿa loszv ÿsz bÿl | naÿ spadl. Gdÿsz ÿusz v vntarza stal spÿewaczÿ | poczelÿ spÿewacz Introit ktorÿ bÿwa na mszÿ o | swÿethÿch meczenÿkach ktora msza ÿest o rosmaÿ | thÿch smetkach przÿaczol mÿelego boga, a on tego | nÿerad sluchal ÿ rad bÿ bÿl ono spÿewanÿe wÿna | kxe przemÿenÿl, ÿ rzekl do onÿch ÿe bÿ czo ÿnszego spje | walÿ gdÿs dzen nÿebÿl zadnego meczenÿka a onÿ | naÿ patrzalÿ skasuÿacz palczÿ ÿ mowÿacz mv ÿsz dzis | pan bog sobÿe naÿdze meczenÿka ÿako kÿedÿ na | lasz ÿedno sze na the

ıÿ a spÿevaÿ przet sze: ale | on one kxegÿ ktora mÿał na vl-
rzv othvorzÿvszj | ÿal karthÿ przewraczacz ÿsbÿ ÿakÿe ÿnsze
e | vanÿe nalaszl czo bÿ bÿlo o spowÿednÿkv a nÿe | o mecze-
v alÿe nemogl nalescz, a baczacz ÿsz ÿnak | nÿe moglo bÿcz
ewal s nÿmÿ, alÿe ÿego bÿlo vslÿ | szane smethne bardzo spÿe-
ıÿe. Gdÿ sasze sam | kxobÿe przÿsedł wesdrzalo sercze ÿego
ıÿm ste | go wÿdzenÿa ÿ rzekl o nÿestetÿsz panÿe bosze | moÿ
zelÿ sasze meczenstwo czerpÿecz ÿ bÿl | bardzo smethnÿ na one
lze kthore wÿdze | nÿe pothÿm mv sze wÿawÿlo, a tho gdÿ przi- |
do mÿasta thą kedÿ mÿeskal v ktorÿm mÿe | scze s dopuscze-
boszego bÿl nawÿedzon cze | skÿm gorskÿm czÿerpÿenÿm, tako
ıkÿm ÿsze | (*205*) mv sze wÿdzalo ÿako bÿ sze w nÿm sercze
ılo ro | skoczÿcz, ktore czierpÿenÿe ÿ zmątek bÿl czÿ. stro | nÿ
ne bÿale glowÿ ktorą tesz bÿł ÿ s nÿnszÿ | mÿ panv bogv po-
kal ÿ od ÿe sloszczÿ nawroczil | kthora bÿala glowa bÿla bardzo
ra prawÿe ser | cza mÿedzwedzego przÿkrÿthe czudnÿmÿ obÿ-
| mÿ ÿ laskawÿmÿ, czego oczecz S. nÿemogl obaczÿcz | tego ÿe
ıdnego nawroczenÿa, tak dlugo alÿes | tasz persuna vpadla w cze-
grzech szÿednÿm pa | nem ÿ rosmloszÿla swą sloscz, a wszak
oczecz | S. dlÿa ÿe sloszczÿ one nÿewsgardzÿl alÿe ÿe spo- | wÿe-
sluchal ÿ wspomagal ÿą w ÿe potrzebach | tak ÿako nawÿeczeÿ
l nÿslÿ drugÿe ÿnsze. | Gdÿs thedÿ s posluszenstwa pralatow
ÿch bÿl ter | mÿnarzem onego klastora, sluga boszÿ baczacz ÿ spo-
| sczÿ luczkÿch wÿodzacz, ÿsz ona sla nÿewÿasta pota | mnÿe
szÿla ÿako tesz ÿ przethÿm czÿnÿla a wsak | sze on tego mÿl-
ÿ po ludzach nÿerosnoszÿl, alÿe so | bÿe vmÿslÿl ÿe wÿeczeÿ
spomagacz ÿ poslnszen | stva ktore mÿewala od nÿego nÿeczÿ-
z. | Gdÿ tho ona sla nÿewÿastha obaczÿla a tego sze dovje- |
la, roskasala do nÿego ÿszebÿ ÿe thego nÿeczÿ | nÿl, ÿszebÿ ÿe
poszÿtek ktorÿ mÿewala od nje | go nÿeodchodzÿl grosacz sze
o nad nÿm pomsczÿcz | snamÿenÿcze a chcą mv one sloscz czo
ÿe s czlo | wÿekÿem swÿeczkÿm dopusczÿla przÿpÿsacz ÿ u lu-
| go sesromoczÿcz ÿsz tho kasdemv mÿalo bÿcz ÿawno. | Slÿsacz
rosbe sluga boszÿ slÿek sze ÿ zamÿlknal | sam w sobÿe ÿ westh-
nabosne do pana boga | ÿ rzekl: sercze moÿe vczÿsk ÿ vdracze-
ogar | nelo (*206*) sewsad a nÿewÿem kedÿ sze obroczÿcz mą
ÿnje | lÿ ÿako zada bÿada mÿne. Nÿeuczÿnÿelÿ tesz | mÿ bÿada
wszÿtkÿego swÿatha bedze, a tak | bÿl vczÿsnÿon ÿ vdraczon se
tkÿch stron, a ocze | kowal tego s boÿasnÿą czobÿ pan bog przes
o | ducha raczÿl naÿ dopusczÿcz, a radzÿl sze boga | ÿ są sze-
ktorabÿ mv saloscz sleÿsza bÿla ÿ oba | czÿl ÿsz nÿebÿlo lÿep-
o ÿeno ÿszebÿ sze oddalÿal | od thego slego czlowÿeka a wÿarowal
ÿe aczkol | wÿek przes nÿe slawa ÿego mÿala bÿcz vlszona ÿ |
ÿnÿl tak. A dlÿa tego ona sla nÿewÿasta | powstala na prze-
wko ÿemv ÿela bÿegacz ÿako sza | lona ÿ thą ÿ są do lÿudzÿ
czkÿch ÿ duchownÿch | slawe ÿego psuÿacz a chcacz go w pracze

a w trudnoscz | przÿprawÿcz, ÿ ÿawnÿe powÿadala wszÿtkÿm po·
spolÿcze, ÿszebÿ ono dzecze s nÿm mÿala. |

Slÿsacz tho ludze ktorzÿ ÿe sprosnÿm slowom wjerzÿ | lÿ ÿ dz
wowalÿ sze temv bardzo a ÿm wÿeczeÿ ÿ | szesrze przethÿm sla
swÿathosczÿ ÿego zlÿnela | thÿm tesz wÿeczeÿ dzÿw ÿ pogorszen
mÿedzj | ludzmÿ bÿlo, a tho bardzo przenÿkalo sercze ÿego | nÿ
wÿnne ÿ dusze asze chodzÿl mgleÿacz ÿ mÿal | wÿelÿe czeskÿch d
ÿ noczÿ, a czestokrocz oczÿ swo | ÿe zalobnÿe do pana boga podn
szÿl ÿ mowÿl o nÿe | stetÿsz panÿe bosze otho zaloszna godzÿ
moÿa przÿ | szla a ÿakosz ÿa moge takÿe zalosne vdraczenÿe | se
cza mego snoszÿcz ÿ czerpÿecz a wolal bÿch bÿl | przet czaszem vma
ÿszebÿch bÿl teÿ wÿelkÿe slo | sczÿ nÿewÿedzal anÿ slÿsal O pan
bosze moÿ | thÿ wÿesz ÿsczÿ ÿa powsÿtkÿ dnÿ zÿwotha mego
thwoÿe ÿmÿe vtczÿwÿe tczÿł, a thÿ dzÿsza w ÿ | mÿe moÿe racz
wÿelką nÿepoczesnoscz wrzuczÿcz | *(207)* tego sze thobÿe same wÿe
cze vskarzą, wÿeÿsrzj | mÿelÿ panÿe na vtczÿwÿ zakon kasnodzÿesk
kto | rÿ dlÿa persunÿ moÿeÿ muszÿ bÿcz naslawje sem | glon o the
sze thobÿe dzÿs ÿ zavsdÿ skarze. | O nÿestetÿsz zalosczÿ sercza me
wsÿtczÿ dobrzÿ | ludze ktorzÿ mÿe pyerweÿ w potczÿvosczÿ mÿelÿ
ÿako mesza swÿethego s czegom poczeche (miał) czÿ teras | na mÿe patr
ÿako na slego sdraÿcze swjatha | tego s czego moÿe sercze ÿ dus
ÿest czesko sranÿo | na ÿ sbodzona. Gdÿ ÿusz tak then vbo
czlowÿek | w takÿm narzekanÿv bÿl przes dlugÿ czas a ÿusz | s
kaszÿl na czelÿe ÿ na vkroczenÿv zÿwotha od | smethkv gwalth
wnego, przÿsla do nÿego bÿala | glowa ÿ rzekla mv eÿa dobrÿ oÿc
ÿ czo sze | kazÿcze samÿ tak zalosnÿe na sdrowÿv poradzecz |
wą ÿ pomoge steÿ nedze ÿsze wą tak nÿe | saskodzÿ na vasze s
wÿe, a weÿsrzal w nÿebo ÿ | rzekl o mÿelÿ panÿe ÿakobÿsz thÿ
mÿal sÿednacz | ÿ rzekla do nÿego gdÿ ÿe wą przÿnÿosą tedÿ |
ÿa wesme pothaÿemnÿe pod moÿ plascz a | w noczÿ ÿe zÿwo
grzebe abo zabÿe, tedÿ tha sla | zlawa o wasz vczÿchnÿe a vet
ostanÿecze | alÿe oczecz S. zakasal ÿe thego wÿelkÿm glosem |
nÿe wolaÿacz thymÿ slowÿ: O sla mordersko | nÿestethÿsz na thvo
okruthne sercze vÿecz | bÿ thÿ tak nÿevÿnne dzecze okruthnÿe chcza |
zabÿcz nÿedaÿ thego mÿelÿ panÿe ÿszebÿ | dlÿa mnÿe mÿalo bÿ
zabÿtho, bÿch tesz mÿal | wsÿtkÿ tczÿ ÿ slavj swÿatha tego vt
czÿcz | tedÿ wolÿe nÿslÿbÿch krevj nÿevÿnną mÿal | dacz przelacz.
(208) Nÿewÿasta rzekla slowÿ gnÿewlÿvÿmÿ gdÿsz go | nÿeda
zabÿcz tedÿ ÿe daÿcze potaÿemnÿe | po ranv do kosczola zanÿe
a nÿechaÿ mv sze | stanÿe ÿako takÿm dzeczom zarzuczonÿm a tak
nÿebedze wasz naklad nÿcz kostowal na ÿego vj | chowanÿe. Rz
oczecz S. dowÿerzą panv bogv | ktorÿmÿe zÿvÿ zamego ÿsz mÿe vszÿ
zamowto | rego, ÿ kazal ÿe sobÿe bardzo potaÿcmnÿe przÿ | nje
a gdÿ mv ÿe przÿnÿosla posadzÿl ÿe na | lonÿe ÿ rzekl thÿ slo
o nÿestetÿsz neczne dze | cze male ÿakoszes vboga wÿelka zÿero
abo | wÿem twoÿ wlasnÿ oczecz saprzal sze czebÿe tvo | ÿa okrut
mathka chcala ze zarzuczÿcz ÿako nje | wsdzeczne swgardzone p

vsakosz boskÿe do | pusczenÿe mnÿe thobÿe dalo ÿsze musze oÿ-
m | twoÿm bÿcz, a rad tho vczÿnÿe ÿsze chce przÿacz | od sa-
go boga mnÿe danego a nÿodkogo ÿnszego | a tak sze patrzacz na
ÿal bardzo rzewno plakacz | ÿsze slÿ ÿego plÿnelÿ dzeczatkv po
ÿczv a ono tesz | dzecze ÿelo s nym serdecznÿe plakacz a takosz
kalj | oboÿe, a on vÿdzacz placz dzeczeczj przÿczÿskal ÿe | kv
czv swemv ÿ mowÿl mv mÿlcz sczescze moÿe | mÿal bÿch cze za-
z dlÿa tego ÿszes moÿe dzecze | nÿeÿest tegocz nÿemoge vczÿ-
z bo ÿusz moÿm a | boszÿm dzeczeczem masz bÿcz a chce s po-
zą boską | wsitko czÿerplÿwÿe czerpÿecz czokolvÿek dlÿa | czebÿe
mÿe przÿpadnÿe. Gdÿ tho placzlÿve | tulÿenÿe vslÿsalo okruthne
ze onÿ nÿewja | stÿ ktora ÿe pÿervcÿ chcala zabÿcz taką sze |
hosczą poruszÿla ÿsze ÿela czesko plakacz ÿ | krzÿczecz asze ÿą
zÿl vczÿsÿcz bo sze boÿal | abÿ kto nÿeprzÿsedl a tego nÿeoba-
l. | *(209)* Gdÿ sze ÿusz do wolÿ naplakalÿ podal ÿe zasze | ono
ze ÿ przesegnal ÿe rzekacz nÿechaÿ cze prze | segna bog ÿ wsÿs-
anÿelÿ ÿego ÿ nÿechaÿ czebje | bronÿą odewsÿczkÿego slego,
asal ÿe nakla | dem swoÿm dobrze opatrzÿcz we wsÿtkÿch po-
| bach ÿego pothÿm ona okrnthna sla mathka ÿe | go ÿeslÿ go
rweÿ sromoczÿla tedÿ dopÿorosz | bardzo gdzekolwÿek mogla na-
czoÿ (brouiła) aszenÿe | ktorzÿ ludze dobrzÿ vÿelką lutoscz nad nÿm
| lÿ ÿ proszÿlÿ mÿelego boga ÿszebÿ ÿą stego swÿatha | straczÿl
ÿdalo sze ÿsze ÿednego dnÿa przÿsedl | do nÿego ÿeden
ÿaczel ÿego krevnÿ ÿ rzekl o | nÿestetÿsz ne o te okruthną slą
wÿaste ktora | vasz w slawÿe vasze vlszÿla vÿecz cze o thÿm
z | the wasze krzÿvdÿ na nÿe semscze, a bede stal | na nye po-
ÿemnÿe na moscze, a gdÿ podze po | moscze tedÿ ÿą sepchne pod
t ÿ vtopÿe ÿą | ÿsze tha falszÿwa podwarsz bedze w nÿe sems-
| na Oczecz swÿethÿ rzekl nÿechceÿ thego czÿnycz | bo ÿa nÿe-
bÿ ktorÿ szÿwÿ czlowÿek mÿal dlÿa | mnÿe sgÿnacz bo wÿe
bog ktoremv wsÿtkÿ | rzeczj są ÿawne secz mÿ na thÿm krzÿvde
ÿ | cze na mÿe pomawÿa a tesz tho wsÿthko polÿeczą | w recze
ÿe, a bÿch tesz nÿechczal mÿecz wsgla | dv na ÿe smÿercz tedÿ
vsdÿ chcal wÿe per | sunÿe zanovacz ÿ tczÿcz wsÿtkÿe czno-
ve panje | a nÿezabÿal bÿch ÿe odpowÿedzal przjaczel ÿe | go tak
mÿ nÿewjaste zabÿcz ÿakoj chlopa | gdÿ bÿ mÿe tak sromoczÿla
kl oczecz S. vjel | ka bÿ tho bÿla popedlÿvoscz ÿ slocz mtÿcz
| nÿechaÿ tego prosze cze a nyech wsÿtko przÿdze | *(210)* ÿ przÿ-
ÿe na mÿe czokolwÿek pan bog chce | ÿszebÿch czerpÿal A gdÿ
ÿe nowjnÿ sle o nÿm | roszerzalÿ sze s tego bÿl vdraczon bar-
asze go svÿ | czeszylo ÿego mgle przyrodzenÿe ÿszeby te rad
| mal ÿakye vlszenÿe ÿ poczeszenye ÿ ÿal zukacz po | czeszenya
lÿwye odedwu dobrych swoÿch przÿaczol | ktorzy czaszv sczescza
obrego mÿenya vkasova | ly sze mv yakobÿ bylÿ wyernÿ thowa-
ze yego ÿ | przyaczelÿe v thych ÿal zukacz poczesenÿa swemv |
hnemv zalosnemv serczv alye pan bog mv | dal snacz ÿsze w nÿch
nÿebÿlo czale wyer | nosczÿ y staloscÿ bowyem od thÿch dwv

ÿ od ÿch tho | varzÿstva bardzo bÿl ponÿsan ÿ wÿeczeÿ wsgardzon | nÿszlÿ od ÿnnego ludv pospolÿthego bo gdÿ przÿstapÿl | do ÿednego swego towarzÿsza stÿch dwv w swoÿm cze | skÿm smątkv przÿal go nÿelutosczÿwÿe ÿ odwroczil | swoÿe oblÿcze od nÿego gnÿewlÿwÿe alÿe slowÿ sromo | thnÿmÿ domawÿal mv a mÿedzÿ ÿnszÿmÿ slowÿ sa | smuczonÿmÿ mowÿl mv ÿszebÿ sze wÿeczeÿ knÿemv | nÿemÿal bo bÿ sze sromal othtÿchmÿast mÿecz s nÿm | ÿakÿe thowarzÿstwo Tha nÿewÿernoscz thowarzÿ | ska przenÿknela zercze waÿtko ÿego ÿ rzek bardzo | zalobnÿe O mÿelÿ moÿ towarzÿszv kÿedÿ bÿsz thj | s dopusczenÿa boszego bÿl wruczon w ten dol plugavj | wprawdze tho mowÿe ÿszebÿch czÿ venj do czebÿe | skoczÿl a przÿasnÿe bÿch czÿ sznÿego pomogl O zalo | sczÿ wÿelka malo mÿelÿ thowarzÿszv masz ÿsze gle | boko w dolÿe przet thobą lÿesze alÿe otho ÿ pomnje | chces deptacz tego sze dzis vÿelcze skarze one | mv serczv bolÿes-nemv pana mego ÿesv Cristha | thowarzÿs nÿeluthosczÿwÿ kasal mv mÿlczecz | *(211)* ÿ ÿal mv mowÿcz wsgardzenÿe rzekacz ÿusczÿ wsÿt | ko ma dokonczenÿe czoskolwÿe pÿerwej czÿnÿl | nÿethÿlko thvoÿe kasanÿe maÿą wsgardzÿcz alÿe | tesz ÿ xegÿ thvoÿe ktoresz skladal zarzuczÿcz. | Veÿrzawsÿ w nÿebo lutosczÿwÿe rzekl laskawÿe do | wÿerzam bogv dobremv nÿebÿeskÿemv ÿsze xe | gÿ moÿe czasy svego bedą godnÿesze poszÿtecznÿe | sze ÿ przÿemnÿejsze nÿslÿ teraz takacz zalosną | poczeche wsal od swego nalÿepszego thowarzÿsza. | Vÿelÿe ÿnszÿch ÿ wÿeczÿch czeskosczÿ oczecz S. tak | od swÿeczkÿch ÿ duchownÿch ludzÿ czierpÿal a tho | dlÿa sromothne omowÿ teÿ slo nÿewÿastj ktore cze | skosczÿ potrzebowalÿ bÿ dlugÿego wÿpÿsv, alÿe gdÿ | ÿusz w takÿm czeskÿm vdraczenÿv bÿl przes kÿlka | dnÿ a ÿusz bÿlÿ żÿlÿ ÿego w nÿm vstalÿ dlÿa vspokoÿena | swego szÿadl a opuscÿvszÿ są szebÿe ÿ przeczÿwno | sczÿ swoÿe, obroczÿl sze do pana boga ÿ potdal | sze wolÿą ÿego swÿethą ÿ rzekl panÿe bosze | moÿ stanÿ sze wolÿa thvoÿa *fiat volutas tua* a tho | nÿemoszelÿ bÿcz ÿnacze a gdÿ tak zedzal vspokoÿonj | vkasala mv sze ÿego czorka duchovna ktora bÿla ÿusz | vmarla a stanavszÿ przet nÿm ÿela ÿ czesÿcz laskawÿe | bardzo ÿ powÿedzala mv ÿsze zakon ÿego kasnodzÿej | skÿ oktorego nakaszenÿe zlawÿ bardzo sze troskal ÿsz | przes tho ÿego czerpÿenÿe panv bogv mÿal bÿcz przj | iemnÿe-szÿ ÿ ludzom dobrÿm wdzeczneÿszÿ nÿs pÿerve | a on ÿe rzekl o czorko mÿela obacz ÿsze vdraczenje | moÿe ÿest tako wÿelkÿe ÿsecz ÿusz wÿeczeÿ wÿerzÿcz | nÿemoge alÿes mÿ dasz dobre pewne snamÿe Ona | rzekla tho wą daÿe znamÿe pewne prawdÿ thÿch | rzeczÿ czom wą powÿadala vÿrzÿcze wrÿchle ÿa | kocz bog wszech-mogaczÿ semsczÿ krżÿvdÿ wasze | *(212)* a baczce thego pewnÿ ÿ bÿl vczeson ÿ oczeka | wal tego ÿakobj pan teÿ rzeczÿ dokonacz raczil | alÿesczÿ nÿedlugo pothÿm wszÿtko sze tho stalo | wprawdze ÿako mv powÿedzala swÿetha czorka | bowÿem ona sla nÿewÿasta s do-pusczenÿa boskÿe | go slą smÿerczą sgÿnela ÿ tesz s ÿnszÿmÿ wÿe-lÿe | czo go wespolek snÿą przenasladowalÿ a onego | pothÿm pan bog wszechmogaczj ÿako pan laskawÿ | ktorÿ slug swoÿch nÿesapa-

ha anÿ opusczÿ do | kocza vczcszÿl ÿ laskawÿe wspomogl a ono
| thne powÿetrze przesladowanÿa ÿego wnÿwecz | obroczÿl tak
mv ona czoruchna ÿego powÿadala | ÿ bÿl od pana boga otrze-
n ÿ vczeson ÿ pana bo | ga nabosne chvalÿl za przesle czerpÿe-
prze | czÿwnosczÿ ktore z mlodosczÿ ase do thego czasv czer- |
| Gdÿ ÿusz czorka duchowna oÿcza swÿethego | amandusza thÿ
ne czerpÿenÿa ÿego przetczjla | bacznÿe: a swÿelkÿe rzevnÿvos
dowolÿ sze na | plakavszÿ ÿescze do nÿego pÿsala ÿako do oÿ-
swego laskawego ÿszebÿ ÿe napÿsal ÿakÿ przÿ | klad o vdra-
ÿv wnetrzÿm: Oczecz swÿethÿ | amandus odpÿsal ÿe tako rzekacz
atrznÿm czer | penÿv powÿem czÿ o ÿednÿm meszv swÿeczkÿm |
masz bÿl nÿesnaÿomÿ s ÿnsze dzedzÿnÿ ten | mv ÿal powÿa-
rzekacz Mÿlÿ oÿcze mą smetek | wÿelkÿ są w sobÿe ÿsze tesz
ÿem ktobÿ na | swÿecze wÿeszÿ mÿal tak ÿszemÿ niÿd w thÿm |
osze pomocz anÿ poradzÿcz a otho w krotkÿm | czasze od wÿel-
o sbÿthnÿego smethkv ÿ vdra | czenÿa ÿuszem bÿl vpadl w ros-
mÿloszerdza | boskÿego ÿ chcalem sze są sabÿcz na czelÿe ÿ |
) na duszÿ a chcalem sze w bÿstrą w gleboką wode wrzu | czÿcz
ÿch sze są vthopÿc ÿ vszlÿsalem glos nad | sobą wolaÿaczÿ po-
postoÿ a nÿesadawaÿ sobÿe ta | kÿe ganÿebne smÿerczÿ szukaÿ
boszego zako | nv kasnodzeÿskÿego ÿ pomÿenÿl on glos wlas-
| ÿmÿenÿem ÿego ÿmÿenÿa on czlowÿek bÿl nÿgdj | nÿeslÿchal
kl on glos ten czÿ pomosze ÿ po | radzÿ a takosz sze nesabÿl
tal przÿ sÿvocze on czlo | wÿek a s welką radosczą bÿekl ÿ pÿ-
ze po onÿm | oÿczv ÿako mv on glos roskasal ÿ przÿsedl do
o | Sluga boszÿ baczacz ÿsz sze on slowÿek vbogj slÿe | mÿal
o obroczÿvszÿ sze laskawÿe do nÿego ÿal | ko thako vczesnÿmÿ
poczesacz ÿsze ÿego ser | cze wsÿtko bÿlo slotkÿe ÿ lekÿe
osne od onego | smetkv ÿ vdraczenÿa wnatrznego ÿ dal mv taką |
rade ÿsze moczą boską nÿgdÿ wÿeczej w ta | ką pokusze nÿe-
edl. |

re czÿerpÿenÿa smetkow ÿ przeczÿwnosczj | są
v bogv nawdzeczneÿsze ÿ czlowÿekowÿ | napo-
szÿtecznÿeÿsze cap. XLIII. |

Corka swÿeta pÿtala oÿcza S. Amandusza rzekacz |
ÿ oÿcze radabÿch wÿedzala ktore czerpÿenÿe | przeczÿwnosczÿ
bogv naprzÿemnÿeÿsze a | clowÿekowÿ naposzÿtecznÿejsze
czecz swÿe | thÿ Amandus odpowÿedzal ÿ rzekl wÿecz czorko |
a ÿsecz naÿduÿemÿ w pÿsmÿe swÿethÿm o | rosmaÿtÿch czer-
ÿach przeczÿwnosczÿ ktore czlo | wÿeka gothuÿą ÿ droge dobrą
waÿą kv | sbawÿenÿv kto sze w thÿm vmÿe dobrze rzadzÿcz |
pan bog wszechmogaczÿ dopuscza tesz nÿekÿedÿ na | czlowÿeka
ÿch przeczÿwnosczÿ czerpÿenÿe | przes wÿelkÿego zawÿnÿenÿa
m czerpÿenÿm | przeczÿwnosczÿ pan bog wszechmogaczÿ czlo-

wÿeka | doszwatcza ÿeszlÿ moczno stoÿ w vczÿnkach dobrÿch | abo
mv chce dacz snacz ÿakÿ są w sobÿe ÿest ÿako | othÿm wÿelÿe czÿ-
thamÿ w starÿm zakonÿe Abo | tesz zasze pan bog tho czÿnÿ ÿszebÿ
bÿl wÿelbÿon | ÿ chvalon s tego ÿako ną ewangelÿa swÿetha po-
wÿa | da o onÿm czlowÿecze slÿepo narodzonÿm ktorego | pan Cristus
vsdrowÿl ÿ powÿedzal ÿsze anÿ on anj | rodzÿcze ÿego wÿeko zlÿe-
pocze wÿnÿ bÿlÿ. Są tesz | nÿktore przeczÿwnosczÿ czÿerpÿenÿa alÿe
dobrze za | szluszone ÿako bÿla meka onego lÿotra ktorÿ bÿl s pa- |
nom Cristusem vkrzÿsowan a wszakosz go laskawÿ | pan Cristus sba-
wÿonÿm vczÿnÿl a tho dlÿa wÿernego | nawroczenÿa ktorÿm sze
prawdzÿwÿe kv nÿemv na | wroczÿl czaszv mekÿ ÿego naszwÿetsze
Tesz nÿektore | czÿerpÿenÿa przeczÿwnosczÿ są nÿe szasluszone w tej |
rzeczj o ktorą czÿerpÿą alÿe sze panv bogv sawÿnj | lÿ nÿczÿm ÿn-
szÿm a dlÿa tego pan bog przeczÿvno | sczÿ dopuscza ÿako sze cze-
sto przÿgadza ÿsze pan bog | taką nÿezasluszoną przeczÿwnoscza pu-
tlumÿa ÿ vnÿ | sza sbÿthnÿą pÿche a vkasuÿe czlowÿekowÿ ÿszebÿ |
vsnal czo są w sobÿe ÿest tesz nÿektore czÿerpÿe | nÿa przeczÿwnos-
czÿ dopuscza pan bog wsechmogaczÿ | s wÿerne mÿelosczÿ sweÿ na
czlowÿeka przes tho ÿsze | bÿ vsedl czÿerpÿenÿa bolÿesczÿ wÿet-
szÿch ÿako | sze thÿm ludzom dzeÿe ktorÿm pan bog thv | dawa ÿch
czÿsczecz na thÿm swÿecze przes cho | robÿ vbostwo ÿ ÿnsze vdra-
czenÿa ÿszebÿ vszlÿ | onÿch mak okruthnÿch na onÿm swÿecze Abo
ÿe | tesz dopusczÿ przesladowacz ludzom dÿabelskÿm | *(215)* dlÿa
thego ÿszebÿ vszlÿ onego grosnego strasnego oblÿcza | dÿabelskÿego.
Nÿechtorzÿ ludze samÿ radzÿ są czÿerpÿecz | sprawe goracze ognÿste
mÿelosczÿ ktorą boga nade | wsÿczko ÿ samÿ nad sze mÿeluÿą Są
tesz nÿekto | rzÿ ludze ktorzÿ sze panv bogv spreczÿvÿaÿą snÿe- |
dbalą zamÿeskalosczą swoÿą tÿ pan bog czesto napo | mÿna wnatrz
ÿszebÿ sze knÿemv pravdzÿwÿe na | wroczÿlÿ bo bÿ ÿm pan bog
rad bÿl sklonnÿ ÿ przÿ | chÿlnÿ takÿe pan bog przÿczaga czÿerpÿe-
nÿm prze | sladowanÿa xobÿe a gdÿ od nÿego chcą vstapÿcz | dedÿ
dopusczÿ pan bog laskawÿ nanÿe nÿesczescze | tego swÿatha ktore
sze ÿm na onÿm swÿe | cze wÿelkÿe sczescze obroczÿ a takosz ÿa
pan | bog thÿmÿ przeczÿwnosczamÿ vchvÿczÿ ÿakobÿ za | wloszÿ ÿsze
mv nÿemogą vscz abo vstapÿcz. | Naÿduÿemÿ tesz nÿektore ludzÿ
a wÿelÿe tako | wÿch ktorzÿ nÿemaÿą czo czÿerpÿecz | telko ÿlÿe
zamÿ sobÿe czÿerpÿenÿe vczÿnÿą dla | tego ÿsze sobÿe waszą za
wÿelką rzecz czo sza | mo w sobÿe nÿcz nÿeÿest ÿako sze przÿdala
cza | szv ÿednego ÿsze czlowÿek ÿeden opczaszonÿ | smetkÿ wÿel-
kÿmÿ sedl ÿmo ÿeden dom w kto | rÿm vszlÿsal ÿedne panÿą pla-
czacz narzekaÿacz | ÿ pomÿslÿl sobÿe stapÿe ÿa w ten dom a po-
cze | sze tetho smethną persone wÿe smetkv wsed | szÿ w dom rzekl
O mÿla panÿ ÿ czo sze wą dze | ÿe ÿsz tak czesko placzecze ÿ na-
rzekacze. | Powÿedzala mv ona panÿ przÿczÿne smetkv sve | go rze-
kacz otho mÿ ÿgla vpadla a teÿ oto sza | dną mÿarą nalÿescz nÿe-
moge nÿkedÿ | On tho vszlÿzavszÿ obroczÿvszÿ sze od nÿe | *(216)*
wÿsedl przecz s onego domv ÿ pomÿslÿl sobÿe o | glupÿ czlowÿecze

thŷ mŷala mŷecz stŷch prze | mŷon ŷedno ktorŷmem ŷa terasz
obczaszon | zapravde bŷ o neczną ŷgle nŷeplakala anŷ narze- |
a takosz czestokrocz ludze pŷesczaczŷ czŷnŷą | sobŷe smetek
cego w rosmaŷtŷch obŷczaŷach | alŷe czŷerpŷenŷe nasla-
nŷensze ŷ nalŷepse | ŷest czŷ czŷerpŷecz tho czo bog oczecz
n mŷ | lŷm wŷbranŷm przŷaczolom daŷe kv czŷerpŷenjv | tho
ŷecz czerplŷwŷe przŷkladem sŷna ŷego | pana Jesv Crista bo-
sze on vkazowal bŷcz | czerplŷwŷm ŷako naczŷtszŷ baranek
ŷ wjl | kŷ okruthnŷmŷ czaszv mekŷ ŷego a takosz cza | szem
an bog wszechmogaczŷ na swe mŷele | wŷbrane przŷaczolŷ do-
czeskŷe przesladova | nya kv ŷch wŷeczeŷ zaplacze a tesz
ŷszmŷ | nŷeczerplŷwŷ w dobrŷch czerplŷwŷch czŷerplŷvo | sczŷ
a ŷszebŷszmŷ zavsdŷ slotkŷm serczem | sloscz slego slowŷeka
zą swŷczesalŷ, tocz wsit | ko czocz powŷadą pŷlnŷe obacz czorko
mŷela | a chceŷ rada czŷerpŷecz bowŷem skatkolŷ przeczj- |
z przŷpadnŷe na czlowŷeka savsdŷ mosze bŷcz spo | sŷtkŷem
tho od zamego boga przŷmuŷe asza | sze mv tho wszŷtko ofŷa-
a w mŷelŷm bosze wsit | ko swŷczesza. czorka rzekla do oŷcza
usza | swŷethego bacze ŷsze tho ŷest naslachetnŷeŷsze czer- |
czerpŷecz nŷesasluszone ŷakoscze mŷ terasz | powŷedalŷ na
v rada bŷch tesz slŷzala ŷa | ko czlowŷek grzesnŷ zasluszenŷe
ŷacz czer | pŷenŷe swoŷch przeczŷwnosczŷ swŷczesŷcz ma
nŷe bosze | *(217)* bowŷem thakŷ ma dwoŷakŷe vdraczenŷe
| wnatrzne ŷsze pana boga wszechmogaczego rosgnŷe | walŷ
gŷe ŷsze ŷe przesladuŷą. Rezkl oczecz | swŷethŷ Amandus tego
uczą czo takŷ czŷnŷcz | ma wŷem ŷednego czlowjeka gdŷ ba-
sze sze | w czŷm panv bogv zawŷnŷl tak ŷsze godzen bŷl | po-
dedŷ rownŷm obŷczaŷem tak czŷnŷl ŷa | ko dobra praczka
ktora odmoczŷvszŷ ŷ vŷprav | szŷ dobrze chustŷ ŷdze snŷmŷ
ŷste wodŷ a tak | ostatek czŷscze wŷplvcze czobŷ ŷescze nŷe-
ŷe | go bŷlo takŷesz ten sluga boszŷ wsawsŷ przet sze | one
adroszą nŷewŷnną pana Cristuszo | wą ktorą na snamŷe sveŷ
mowne mŷelo | sczŷ kv poczesenŷv wsŷtkŷm grzesznŷm przelal
sze krvj goraczej omŷwal sze duchovnje ŷ wsŷtkj | smaszŷ du-
eŷ a w tŷch naswetsŷch srodlach | krawŷch ktore czeklŷ s ran
rŷstusevŷch | kapal sze ŷako kapŷam dzecze wodze czeple
czŷnŷl serdecznŷm nabosenstvem wmoczne wje | rze krzes-
kŷe ŷsze go pan bog raczŷl omŷcz | ŷ oczŷscŷcz od wsŷtkŷch
ov ŷego wsechmo | czną moczą swoŷą a takosz pothŷm czokol-
naŷ przŷpadlo przeczŷwnosczj sasluszenŷe abo nŷe | szasluszе-
dnako mv wsŷtko zaplathnŷe bŷlo | s dobroczŷ sczodreŷ boskŷe. |

oczecz swŷethŷ Amandus sercza goracze | od
osczŷ ezesnej swjatha tego kv mŷlo | sczŷ boskŷe
przŷczagal capitulum XLIIII. |

218) Tŷch czasow gdŷ sluga boszŷ Amandus swŷethŷ |
osczą o thŷm praczawal ŷacobŷ ludze od mŷe | losczj czesne

kv mÿelosczÿ boskÿe przÿvo | dzÿl a baczacz ÿsze tesz w nÿekto
rÿch klastorzech nÿe | ktorzÿ ludze taczÿ bÿlÿ ÿsze telko podobÿen
stvo zakonv | noszÿlÿ swÿerchv a wnatrz sercza swÿeczkÿe mÿe | lÿ
Mÿedzÿ thÿmÿ osoblÿwÿe ÿedna bÿla | ktora bardzo na mÿelosez cze
sną sercze sve | obroczÿla czo ÿest ÿad dusnego sbawÿenÿa stą mo
wÿacz | oczecz S. powÿedzal ÿe ÿeszlÿ bÿ chcala przÿcz kv szÿ- |
wothowÿ boskÿemv vspokoÿonemv ÿszebÿ tego przesta | la a sza cze
snego mÿelosnÿka ÿsze bÿ sobÿe obrala mÿe | losnÿka wÿeczną ma
droscz pana Jesv Crista alÿe the | rzecz tak przemÿenÿcz ÿako ÿe
radzÿl oczecz svÿethj | czesko sze ÿe wÿdzalo bo mloda swÿesza bÿl
a thakÿm | thowarzÿstwem bÿla swasana, a wsakosz oczecz svÿethj |
Amandus slowÿ swÿmÿ laskawÿmÿ sklonÿl ÿ przÿvÿodl | ÿą k tem
ÿsze wszela dobrą wolÿą abÿ tak vczÿ | nÿla ÿako ÿe radzÿl alÿe
tha dobra wolÿa skaszÿ | lÿ ÿ odmÿenÿlÿ w nÿe sle towarzÿskÿ ÿe
obaczÿw | szÿ tho pothÿm ponÿe oczecz S. Amandus rzekl ÿe | czork
powÿadą czÿ przestan tego nÿeuczÿnÿslÿ tego | s dobrą wolÿą vczÿ
nÿsz zanÿewolÿą a gdÿ nÿechca | la dbacz na wÿerną rade oÿcz
swÿethego Amandusza | s wÿelką pÿlnosczą modlÿl sze sa nÿą pan
bogv | ÿsebÿ ÿą pan bog vsmerzÿl ÿ kxobÿe przÿczagnal | mÿlosez
abo zalosczą. Czaszv ÿednego zedszÿ oczecz | swÿethÿ Amandus n
librariÿą kleknavszÿ przet vme | czenÿm boszÿm przet ktorÿm mÿa
zwÿczaÿ modlÿcz | sze ÿ wsal na chrÿbÿet swoÿ czeską moczuą d
scipli | ne asze krev plÿnela ÿ proszÿl pana boga sa nÿam | (219
ÿszbÿ bÿla powczagnÿona to otrzÿmal oczecz Amandus | od pana bog
bowÿem gdÿ przÿsla sprechaczkÿ do dom | stowarzÿskamÿ swÿm
pretko s dopusczenÿa boskÿego wÿ | rosl ÿe garb nachrÿpcze nÿepo
dobne grubosczÿ a ta | kosz bÿla oszpaczona ÿsze muszÿla ponÿewol
tho opu | sczÿcz czego dlÿa pana boga opusczÿcz nÿechczala. | Tes
w tÿm sze nÿesamknÿonÿm klastorze bÿla ÿe | dna czorka mlod
dobr:e vrodna ktora tesz bÿla | zÿetha tasz sczeczą dÿabelską na ser
czv swoÿm przes | wÿelÿe lath tako ÿsze wÿelÿe czasv prosno nÿe
po | szÿtecznÿe trawÿla s rosmaÿthÿmÿ lekkÿmÿ persu | namÿ a ta
bÿla w tÿm saslÿepÿona tha neczna czor | ka ÿsze savsdÿ vczekal
gdzekolwÿe poÿsrzala slu | ge boszego ÿako swÿerze dzÿwe bo s
bala ÿszebÿ | ÿe nÿeodwÿodl od thÿch obÿczaÿow ktore wÿodla alÿe |
zostra ÿeÿ rodzona proszÿla za nÿą oÿcza swÿethego | ÿszebÿ spa
trzÿl asa bÿ mv pan bog tho sczescze dal | ÿszebÿą od thÿch rzecz
skodlÿwÿch mogl odwÿescz | a kv panv bogv przÿwÿescz alÿe sz
tho oÿczv swÿe | themv vÿdzala rzecz nÿepodobna a prosba prosn
onej | czo go proszÿla Wÿdzalo sze mv ÿszebÿ podobneÿ bÿlo ÿsze |
bÿ sze oblokÿ na dol spusczÿlÿ anÿslÿ bÿ ona swoÿ swÿczaj | mÿal
opusczÿcz alÿeszbÿ smÿercz stÿm vsÿczkÿm mÿa | la ÿą roszlaczÿc
alÿe ona szostra ÿednak pÿl | nÿe nÿeprzestala prosÿcz ÿ rzekl
mÿelÿ oÿcze ÿe | stem teÿ wÿarÿ ÿsze oczokolwÿe pana boga pÿl
nje | proszÿcze tego wą pan bog nÿeodmowj a takosz | prosba slo
rosmaÿthÿch svÿczeszÿla oÿcza svÿe | thego Amandusa ÿsze ÿe sl
bÿl otho sze przÿczj | nÿcz a gdÿ zadnego przÿstepv nÿemogl mÿecz |

knÿeÿ ÿszebÿ snÿą rosmawÿal bo zavsdÿ przednÿm vcze | kala
koss czasv swÿeteÿ malgorzathÿ mÿal na | nÿe bacznoscz gdÿ
gÿmÿ mlodÿmÿ zostramÿ bÿla vj | sla na rolÿa lÿen bracz oczecz
iandus sdalÿeka op | chodzÿl one rolÿą asabÿ ÿako slusnÿ przÿ-
nogl | mÿecz knÿe alÿe gdÿ go obaczÿla ÿsze sze knÿeÿ po- |
rzÿblÿsacz obroczÿla chrÿbÿet swoÿ knemv a gnje | wlÿwÿm
tÿm oblÿczem wolala okruthne przes one | rolÿą do nÿego thÿmÿ
Panÿe mnÿchv czo chcecze | dsalacz v mnÿe ÿdcze przes swoÿe
bo nÿcz nÿe | sprawÿcze v mnÿe wÿdcze tho nÿszlÿ bÿch sze
nÿala spowÿadacz wolÿslabÿch sobÿe glowe dacz sczÿacz | tesz
bÿch vasz mÿala nasladowacz was a moÿ svj | czaÿ opusczÿcz
la bÿch sze dacz szÿwo pogrzescz | Thowarzÿska ÿe ktora na-
ÿe bÿla ta ÿą kara | la ÿ vczÿszÿla rzekacz ÿsze tho v do-
obÿczaÿv | vczÿnÿl alÿe ona na tho ÿakobÿ glupÿa glową rzu-
la ÿ rzekla nÿechczecz go sdraczacz alÿe mv slowÿ ÿ | obÿ-
ÿ vkase czo w serczv mą stakÿch slov sma | lÿch ÿ stakÿch
iÿov nÿeobÿczaÿnÿch slÿek sze | sluga boszÿ ÿ czesko sze sa-
l ÿ zaczerwÿenÿal | ÿ samÿkl ÿsze mowÿcz nÿemogl ÿnszÿm
ą ktore | szlÿsalÿ ÿako naÿ wolala bÿlo tego bardzo sal ÿ mÿa | lÿ
sle vstapÿl ÿe oczecz S. Amandus ÿ sedl precz | nathÿchmÿast
srzawsÿ w nÿebo ÿal nabosne | wsdÿchacz ÿ chczal ÿusz opus-
one pracze okolo | nÿe telko ÿsze go boskÿe wnatrzne napomÿ-
| na tho przÿwodzÿlo abÿ nÿeprzestawal ÿ mÿslÿl | sobÿe kto
a boga abo u ludzÿ chce czo otrzÿmacz | ten ma travcz a nÿe-
zacz tho sze dzalo spo | ludnÿa po obÿedze pothÿm gdÿ bÿlo
eczor | *(221)* po wÿeczerzÿ gdÿ szostrÿ chodzÿlÿ po dworze
ogledaÿacz a ona tesz s nÿmÿ oczecz svÿethÿ amandus | szadl
sv gosczÿnnÿm czekaÿacz ÿe bo ÿmo on | dom muszÿlÿ ÿscz
boszÿ proszÿl ÿedne thowaszÿ | skÿ ÿeÿ ÿszebÿ the czorke
chÿtrze w dom do nÿe | go wludzÿla tho przewÿodla s wÿelką
sczą ÿ | trudnosczą ÿsze tham wesla ÿ na skrzÿnÿe zadla | po-
nÿego sluga wethnawszÿ sewsÿczkÿego ser | cza nabosneÿ kv
mv bogv poczal thÿ slowa | k nÿeÿ mowÿcz. Vÿecz eya czudna
na | od boga wÿbrana panno ÿ ÿako dlugo chcecze vasze | sub-
oczalo ÿ wasze sercze zalosnemv slemv du | chowÿ ostawÿcz
koscze od wÿecznego boga | wsechmogaczego thak laskawÿe po-
na wszÿczkÿe | postawÿe wasze ÿ zebÿ tesz tho szla nowÿna
ÿsz bÿ takÿ dobrze podobnÿ szlachetnÿ czlowÿek mÿal | sze
z za mÿelosnÿcze czarthv nÿszlÿ nautczj- | wsemv bogv wszech-
zemv ÿ kto ma szlosznÿe | czadną supthÿlną roszą rwacz ÿedno
zÿa | ÿest ponÿechaÿcze thego slachetna czudna panno o | thvorz-
asze ÿasne phÿolkowe oczÿ mÿeÿcze | wsglad na wÿborną czu-
ÿelosczs ktorą sze | thv poczvÿcz *[poczyna]* a na wÿekÿ wÿeczne trwa
oze | przet sze a obacz ÿakÿe troskÿ nÿewÿernosczÿ salo | sczÿ
ÿ na czelÿe na ÿmÿenÿv na duszÿ na | tczÿ taczÿ ludze czÿer-
muszą radzÿ abo | nÿeradzÿ ktorzÿ mÿelosczÿ tego swÿatha
ą | telko ÿsze ÿe zaslÿepÿl ÿad oszlodzonÿ ÿsze tha | kÿch wÿel-

kÿch szkoth zapamÿethawaÿą kto | re ÿe pothÿkaÿą | *(222)* a thÿm
wÿeczeÿ na onÿm na wÿekÿ a przesto thÿ o anÿelskÿe wÿobra- |
szenÿe mÿelosne slachetne sercze obrocz sasze na | szlachetnoscz
wÿeczną przÿrzeką thobÿe przÿ wjer | nosczÿ moÿe ÿsecze bog wsech-
mogaczÿ za mÿelosnÿcze | sobÿe wÿczne wesmÿe ÿ wsÿtkecz wÿer-
noscz ÿ | czalv mÿeloscz thobÿe vkasze na onÿm swÿecze. | O dobra
ÿ blogoslawÿona bÿla tha godzÿna bowÿem | thÿ slowa rostro-
pne ÿ laskawe przetrzelÿlÿ ÿe sercze | ÿ odmÿegczÿlÿ ÿą tako bar-
dzo ÿsze nathÿchmÿast | oczÿ swoÿe w nÿebo podnÿosla ÿ wÿpus-
czÿla glebokje | wsdÿchanÿe s grunthv sercza swego a odwaszÿvszÿ |
sze wszÿtkÿego smÿelÿe rzekla do oÿcza swÿethego | ach panÿe ÿ oÿ-
cze moÿ ÿusz sze dzÿsza poddawą bo | gv wsechmogaczemv ÿ tes
wą ÿ obÿeczuÿe ÿsze ÿusz | thÿ godzÿnÿ dobrowolnÿe chce moÿ sprosnÿ
pro | sthÿ szÿwot *[opuścić]* a ÿusz wedlug radÿ ÿ pomoczÿ vasze |
chce sze wlasnÿe dacz bogv wsechmogaczemv a ÿe | mv samemv chce
slusÿcz asz do smÿerczÿ moÿe slj | sacz thÿ slowa oczecz swÿethÿ
Amandus rzekl Tocz ÿest | vesola godzÿna nÿechaÿ bedze pochvalÿon
pan nÿeba | ÿzemÿe ktorÿ wszÿtkÿ ludze | k nÿemv sze przÿwra-
czaÿacze vesolo ÿ laskawÿe przj | muÿe a gdÿ tho dwoÿe ludzÿ
tak pothaÿemnje | boskÿe rzeczÿ rosmawÿalÿ thv chvÿlÿe stalÿ
przet | drzvamÿ thowarzÿskÿ ÿe rospusthne a mÿerzala | ÿe da dluga
rosmowa bo wÿem sze balÿ ÿsze | bÿ nÿeodstapÿla od nÿch thowa-
rzÿstwa rospustnego | ÿ wolalÿ na nÿe ÿszebÿ konÿecz vczÿnÿla teÿ
ro | smowÿe a sathÿm wstawszÿ szla do nÿch ÿ rze | kla ÿm towa-
rzÿskÿ moÿe bog wsechmogaczj vasz | segnaÿ ÿusz wasz opuscz
ÿ wsÿtko thovarzÿstwo | *(223)* wasze s ktorÿm thowarzÿstwem nÿe
stetÿsz strawÿlą pro | sne czas moÿ wÿetcze tho ÿsze telko samego
boga chcze | mÿecz a wsÿtkÿe ÿnsze rzeczÿ opusczą Tha blogosla- |
wÿona czorka od tÿch mÿast poczela sze wÿarowacz | wselknego tho-
warzÿstwa skodlÿwego ÿ od nÿego sze od | dalala aczkolwÿek czesto
krocz thego v nÿe patrza | no ÿeszlÿbÿ ÿą moszono przÿwÿescz sasz
kv szÿ | wothv staremv alÿe tho nÿcz nÿepomoglo tak sze | chvalÿe
bnÿe rzadzÿla ÿsze moczna ÿ stala bÿla w bo | skÿch cznothach as
do smÿerczÿ swoÿe. |

Pothÿm oczecz swÿethÿ Amandus wÿsedl nÿektorego cza | sz
ÿszebÿ nawÿedzÿl nowo nawroczoną | czorke swoÿe a ÿą vmoczn
w dobrÿm sbawÿennÿm | zÿwocze a ÿeszlÿ bÿla wÿelkÿm przeslado
wanÿv ÿsze | bÿ ÿą poczesÿl ÿ zadal sobÿe wÿelką trudnoscz cho- |
dzenÿm w chorobÿe czeskÿe w ktore bÿl na ten czas | a gdÿ maÿac
droge nÿedobrą we blocze brodzÿl a | na gorÿ vÿsokÿe wstepowa
oczÿ swoÿe podnosacz | w nÿebo kv bogv zÿwemv mowÿl thÿ slow
o | mÿeloserny ÿ wÿelcze luthosczÿwÿ bosze wspomÿną | cze tera
onÿch bolÿesnÿch stop ktoresz czÿnÿl w me | cze twoÿe czeske dlÿ
sbawÿenÿa czlowÿeczego | A prosze cze raczÿ sachowacz dzecze moÿ
presz nÿe | thobÿe nawroczone w lascze thwoÿe na wÿekÿ Tho | va
rzÿs ÿego ktorego sze nÿemogacz chodzÿcz potpÿe | ral rzekl ÿem
sluthosczÿ mÿelÿ oÿcze zalÿe | szÿ tho na boską dobrocz ÿsze nÿe

dusze dlÿa | wasz zbawÿ a gdÿ dalÿe sedl a ÿusz vlÿcgal |
awal ÿsze dalÿe nÿemogl chodzÿcz rzek | thowarzÿs ÿego slusne
vsechmogaczÿ ma mÿecz | *(224)* wslad *[wzgląd]* na chorobe wasze
acz wą konÿka aszbÿsz | cze na nÿm ÿechalÿ alÿcsbÿszmÿ do ludzÿ
zlÿ | Oczecz swÿethÿ rzekl zadaÿmÿ thÿ ÿ ÿa pana bo | go otho
staÿnÿe a dowÿerzą panv bogv ÿze | mÿ tho da dlÿa cznothÿ
e ÿsze sze tak stanÿe | a obeÿrzavszÿ sze sluga boszÿ vÿrzal
awe stronÿe | przÿchodzaczego konÿka xobÿe zlasza ktorÿ bÿl
| czudnÿ ÿ gothowo oszodlanÿ szą telko wÿdzacz tho thowa-
ÿego zawolal wÿelkÿm weselÿm O mÿelÿ oÿcze ÿ wÿdzÿ | cze
wasz pan bog nÿechcze opusczÿcz Oczecz swÿethÿ | rzekl szÿnv
obÿeÿrzÿsze dobrze na thÿm polÿv na | wszÿczkÿe stronÿ
thv nÿemasz kogo czÿeÿ bÿ then | konÿk bÿl oglÿedoval sze
zÿczkÿe stronÿ a nÿewÿ | dzal nÿkogo telko zamego konÿka
sze brzÿblÿsza | ÿaczego ÿ rzekl zaprawde oÿcze pan bog wą
| thego konÿka wszacze naÿ a ÿedzcze Oczecz szwÿethÿ | rzekl
nÿelÿ thowarzÿszv ÿeszlÿcz stanÿe spokoÿem | przedemną gdÿ
ıÿe przÿdze thedÿ dowÿerzą pa | nv bogv ÿsze go poslal kv
bÿe nasze konÿk przÿ | stapÿl czÿcho ÿ stanal przed nÿm spo-
Vÿdzacz | tho oczecz swÿethÿ rzekl konÿkowÿ przÿstapÿ kv
blÿsze w ÿmÿe bosze a thowarzÿs ÿego pomogl mv wsecz |
ÿechal A on konÿk nÿolsl go dalÿeko asze dobrze | odpoczÿ-
nÿm ÿ stanal s nÿm przet ÿedną wszą ÿ | stapÿl z onego
a ÿ dal mv dobrowolÿenstwo ÿszebj | sedl zasze na tho mÿe-
kad bÿl przÿsedl alÿe skad | bÿl then konÿk abo czÿ bÿl
sze pothÿm dowÿe | dzecz nÿemogl Gdÿ ÿusz przÿsedl na tho
ze gdze | vmÿslÿl przÿdalo sze ÿednego wÿeczora gdÿ szedzal |
czorkÿ swoÿe duchownej a rosmawÿal s nÿą | ÿako zcodlÿwa
ıÿeloscz przesla swÿatha thego | a przechwalal mÿeloscz wÿe-
oską ÿszebÿsze | *(225)* knÿe thÿm wÿeczeÿ sklonÿla gdÿ od
dsedl s ta | kÿe boskÿe rosmowÿ zapalÿlo sze sercze ÿego
| losczÿ boskÿe Tako bardzo ÿsze tho vsnal ÿ ÿnszÿm | ludzem
ÿadal ÿsze mÿelowanÿe boga wszechmo | gaczego ÿest lÿepsza
szÿkÿe mÿeloszczÿ swÿatha | thego a bedacz oczecz swÿethÿ
nabosznÿm | goraczÿm rosmÿslanÿv vstalÿ wsÿczkÿ smÿslÿ
ÿego ÿ mÿal tho wÿdzenÿe ÿsze mv sze sdalo ÿa | kobÿ bÿl
onÿm czudnÿm polÿv a mlodzenÿecz | nÿebÿeskÿ bardzo czudnÿ
tnÿ sedl podle nÿego | wodzacz go za reke ten sze mlodze-
kwolÿ | duszÿ ÿego poczal spÿewacz pÿosknke ktora thako we- |
zamÿala asze przewÿsala wszÿtkÿ smÿslÿ ÿe | go a od onego
slothkÿego vstawala zÿla ÿe | go tak ÿsze mv sze wÿdzalo
rcze ÿego bÿlo | pelno palaÿacze mÿeloszczÿ ÿ goracze theskno-
ak ÿsze muszÿl prawą reke polosÿcz nad serczem | swoÿm kv
oszenÿv ÿego, gdÿ sze posnka doko | nala rad bÿ ÿą bÿl tak
ÿeczÿ chowal ÿ ÿe sze nauczÿl ÿakobÿ ÿe bÿl nÿgdÿ nÿeza-
al | a mÿslacz o thÿm vÿrzal panne Marÿą ktora sÿna | swego
wala v ktorego zÿna ÿe poczatek the | pÿosnkÿ stal napÿsanÿ

czudnẏmẏ slowẏ na czele | ẏego: ktorego pẏsma bẏlẏ thẏ sl
O serdeczna vjer | nosczẏ panẏe Jesv Criste ẏ przetczẏl baczne on
slowa ẏ pamẏetal ẏe dobrze ẏ vbaczẏl ẏsze tho | serdeczne dze
godne bẏlo mẏelovanẏa ẏ dlẏa | sebẏe czẏerpẏenẏa ẏ spẏeval
pẏosnke sonẏm | mlodzenczem, a gdẏ odspẏeval przẏsedl xubẏe
ẏ nalasz reke svoẏe na serczv tak ẏako ẏą bẏl | poloszẏl dla ws
moszenẏa ẏego. |

(*226*) ẏako pan bog rosmnoszẏl pẏcze przẏacze | le
swemv Amandusewẏ swẏetemv cap. XLV. |

Caszv ẏednego gdẏ oczecz swẏethẏ Amandus cho |
przes droge dalẏeką tak ẏsze bardzo zem | glal na one drodze a p
sedszẏ w samẏ wẏeczor | do mẏasta nẏesnaẏomego gdze chczal
spode mjecz | przes nocz a szadnego wẏna thą nẏebẏlo anẏ w m
cze anẏ | w klastorze a wsakosz ẏedna do | bra czorka przẏsla
wẏadaẏacz ẏsze mẏala bar | dzo malą wlaszeczke wẏna ẏak
tẏlko ẏedna | mẏara a wszakosz rzekla ẏ czo tho pomosze na tha
wẏelkoscz ludv bowẏem ẏch bẏlo przes dwa | dzesczа persun kto
bẏlẏ przẏslẏ zadaẏacz sluchacz | slowa boszego a vst ẏego Oc
swẏethẏ Amandus | pothẏm zadszẏ s nẏmẏ kazal przet sze p
nẏescz | one phlaseczke do stola a onẏ czo s nẏm szedszẏ za |
lem proszẏlẏ go ẏszebẏ przesegnanẏe swoẏe mo | czą boszą vczẏ
nad onẏm vẏnem oczecz svje | thẏ vczẏnẏl tho maẏacz dupha
wẏsokẏe mo | czẏ naswẏetsego ẏmẏenẏa Jesus ẏ poczal sam pẏ
ono wẏno na pẏerwej bo pragnal dlẏa bardzo | wẏelkẏego vcho
nẏa pothẏm podal dalẏe dru | gẏm ẏszbẏ pẏlẏ a wlaseczka bẏla
stawẏona | ẏawnẏe gdze wsẏtczẏ wẏdzelẏ ẏsz bẏla nẏod | kogo
lẏevana anẏ vodą anẏ wẏnem bo tham | zadnego wẏna nẏebẏlo
wsẏtczẏ powtore | ẏ potrzecze ẏako wẏelẏe kto chczal a thako
bẏlẏ tako goraczo sadlẏwẏ kv sluchanẏv slowa | (*227*) boszego s
wẏelkẏego dzẏwv ẏ poczelẏ wsẏtczj | chvalẏcz pana boga ẏ ch
tho przẏlẏczẏcz swa | thosczẏ ẏego ten dzẏv alẏe tego sadnẏm
cza | ẏem nẏechcal dopusczẏcz powẏadaẏacz ẏsze ten | dzẏv nẏe
smẏe saslugẏ vczẏnẏon alẏe pan | bog vczẏnẏl tho dlẏa wẏarẏ o
szvethego | towarzẏstwa ẏsze ẏe czelẏesnẏe ẏ duchownẏe | napoj

O nẏektorẏch ludzech czẏerpẏaczẏch ktorzẏ os
blẏwam wẏernosczą przẏasnẏ w mẏlẏm bodze |
dze boszemv przẏlaczenẏ bẏlẏ cap. XLVI. |

Vẏednẏm mẏescze bẏlẏ dwẏe persunẏe swẏethe | cz
duchowne Amandusza swẏethego thẏch dvv | przẏaczolek boszẏch
wot bẏl czẏ nẏerownẏ bo | ẏedna bẏla wasna w dobre slawẏe
luczmj | a bẏla obdarzona boską slotkosczą: druga bẏla | tesz wa

lucznÿ alÿe ÿam pan bog na | wÿedzal vstawÿcznÿm przeszla-
ÿm ÿ smet | kamÿ Gdÿ thÿ dwÿe persanÿe vmarlÿ tedÿ |
S. Amandus zadal wÿedzecz od pana boga | ÿakabÿ zaplata
ÿla na onÿm swÿecze ÿsze nÿe | ÿednakÿego zÿwotha bÿlÿ
utrz poranv vka | sala ze mv ÿedna ktora bÿla slawna v ludzÿ
| daÿacz mv ÿsze bÿla w sczÿsczewÿch mekach pÿtal | ÿe ÿa-
tho mogło bÿcz gdÿs ona dobrÿ a swje | thÿ zÿwod wÿodla
dzala mv ÿsz ÿnsze | vÿnÿ na sobÿe nÿemÿala ÿedno telko
| (228) wasznosczÿ w ktore bÿla v ludzÿ vpadala w nÿe pÿ- |
achowna ktore sze tak prethko nÿespre | czÿwÿla, druga ktora
zlowÿekÿem wsgardzonÿm | v ludzÿ vkazala sze oÿczv swÿe-
powÿadaÿacz | mv ÿsze przes wselkne zawadÿ dusza ÿe zla
hvalÿ wÿeczne. Tesz thego slugÿ boszego Amandusza | S. mathka
na bÿla czÿerpÿacza wÿelkÿe prze | czÿwnosczÿ po wsÿtkÿ dnÿ
ha swego a tho bÿla | znÿesgodlÿwego gospodarza ktorÿ ÿe bÿl
wÿen | bo ona bÿla boÿacza sze pana boga ÿ radabÿ bÿla
kÿ zÿwoth wÿodla alÿe ÿe masz pelen bÿl swÿatha | a thakosz
wodzÿł wÿelką srogosczą oth rze | czÿ boskÿch czego wÿelkÿ
ek mÿala a wszakosz | mÿala then zwÿczaÿ ÿsze wsÿtkÿ zmetkÿ
| w gorzką meke pana Cristusza obraczala, a ÿą wszÿt | kÿ
kÿ zwÿczeszala Przet swoÿąm smÿerczom | obÿawÿla tho sÿnowÿ
ÿsze przes chalą trzÿ | dzesczÿ lath nÿebÿla tha msza gdÿe
chała ÿszebÿsze | przÿnÿe gorzko nÿenaplakala z wÿelkÿe ser-
zne luthoczÿ ktorą mÿala nad mathką mÿelosczÿ | wego pana
h smethkamÿ ÿego mÿele mathkj | ÿ obÿawÿla tesz tho sÿnowÿ
ÿsz znÿewÿmo | wne mÿelosczÿ ktorą mÿala kv bogv rosnÿc-
| sze tak ÿsz przesz dwanascze nÿedzel v loszv lÿesza | la
ką threszknosczą bÿla zÿetha bo bodze asz tesz | tho lÿekarze
ÿlÿ ÿ dobrÿ przÿklad sne wszelÿ | Tha swÿetha panÿ szla cza-
ednego poscze przet | wÿelką noczą do. kosczola zakonÿkov
rÿm ko | sczelÿe bÿl obras rzarzanÿ pana Jeshsa sÿecze szkrÿ- |
oltarzv, klęczacz przet tÿm obrasem | (229) rosmÿslala zobÿe
ÿe smethkÿ marÿe Mathkÿ | bosze ktore mÿala stoÿacz pod krzÿ-
a sthad | przÿszla kv thak wÿelkÿe luthoczÿ da dobra | panÿ
ak wÿelkÿ bol vczula ÿakobÿsze ser | cze lamalo wge czelÿe
d wÿelkÿe mglosczj | na szemÿe vpadla nÿewÿdzacz anÿ mo-
alÿe | ÿe ludze omglale dodom pomoglÿ a thakosz lÿeszala |
ÿem asz do wÿelkÿego pÿatkv a dzewjate | godzÿnÿ vmarla gdÿ
czelÿe spÿewano pasÿą. | W thÿch sze czaszech sÿn ÿe mÿlÿ
us svje | thÿ bÿl w kolnÿe na naucze vmarla mathka ÿe | go
a sze mv vÿdzenÿv ÿ rzekla s wÿelkÿm ve | selÿm Eÿa dze-
oÿe mÿele boga wszechmogacze | go mÿeluÿ a dowÿerzaÿ mv
nÿgdÿ nÿeopu | sczÿ w zadne przeczÿwnosczÿ obacz sÿnv
ÿszem | sze ÿusz roslaczÿla s thÿm swÿathem alÿem nÿe-
| bo mą bÿcz nawÿekÿ zÿwa przet oblÿcznosczą boga | zÿ-
a zathÿmÿ zlowÿ poczalowala go w ÿego vsta | s przÿasznÿe
zÿskÿe a poszegnavszÿ sze sznÿm | laskawÿe snÿknela Oczecz

swÿethÿ Amandus naczal | czesko plakacz ÿ za nÿą wolacz Thÿ zlowÿ O wÿer | na swÿetha mathko moÿa baczmÿ wÿerna przet bogÿem wszechmogaczÿm a thako placzacz ÿ wsdÿcha | ÿacz przÿs zasze są kxobÿe. |

Czaszv ÿego lath mlodÿch gdÿ bÿl ÿachal na nauke obdarzÿl go pan bog mÿelÿm boskÿm thowarzÿszem | Czaszv ÿedne gdÿ w osobnosczÿ pothaÿemnÿe wÿe | lÿe boskÿch rzeczÿ sobą r mawÿalÿ proszÿl go on tho | warzÿs dlÿa wÿernosczÿ thowarzÿsk ÿszebÿ mv | *(230)* dal wÿdzecz roskoszne sbawÿenne Imÿe | Je ktore mÿal wÿrÿthe na serczv swoÿm Oczecz | swÿethÿ Amandus b dzo thego nÿeradth vczÿnÿl | a wszakos wÿdzacz ÿego wÿelkÿe boszenstwo vczj | nÿl doszÿcz proszbÿe ÿego ÿ odÿal suknÿe boku | swego vkaszal mv klenod sercza swego wedlug | wszÿtkÿe ÿe zadzÿ alÿe thowarzÿs ÿego nÿemjal | na thÿm doszÿcz ÿsze one slo Jesus dobrze vÿdzal | ÿasnÿe wÿrÿthe na serczv ÿego alÿe zeg reką | na nÿe ÿ oblÿcze swoÿe klad na onÿ slowa ÿ poczalo | ÿe vsthÿ swÿmÿ ÿ naczal serdeczne plakacz | s wÿelkÿego naboszе sthva aze lzÿ plÿnelÿ ÿ oblalÿ bog | ÿ sercze Amandusza swÿethe a odthÿchmÿast oczecz | swÿethÿ tak tego thaÿl ÿ krÿl then klenc ÿsze tho | vmÿszlÿl zadnemv czlowÿekowÿ wÿecze go nÿe vkasacz a wszakosz then klenoth pothÿm ÿeden rasz vkaszal | ÿednemv branemv przÿaczelÿewÿ boskÿemv bo | mv bÿlo doswolono od pa boga ÿszcmv vkazacz | mÿal then sze czlowÿek naboszný ogladal slowa | wÿrÿthe rownÿm obÿczaÿem ÿ stakÿm naboszenstvem | ÿa ÿ pÿerwszÿ thowarzÿs ÿego. |

Gdÿ przes wÿelÿe lath czÿ dwa mÿelÿ dowarzÿsze | wespoo sobą mÿeskalÿ przÿlaczÿvszÿ sze kxobÿe | w boskÿm thowarzÿsthv a pothÿm czaszv ÿednego | ÿsze mÿelÿ od szebÿe ÿachacz szegn sze sobą ÿako | wÿernÿ thowarzÿsze ÿ vczÿnÿlÿ obÿethnÿcze szobje slubem szewÿasÿm *[się wiążąc]* ktobÿ snÿch dwv pÿerwe vmar ÿszebÿ mv ten czo bÿ szÿv ostal taką thovarzÿ | ską wÿernoscz v zal po ÿego szmÿerczÿ a | *(231)* przes czalÿ rok dwakrocz do t godnÿa msą tczjl | ÿedne w ponÿedzalek requÿem a drugą w p tek | o mecze bosze Pothÿm przes kÿlko lad Amandusze | wÿ sw themv vmarl then sze wÿernÿ thowa | rzÿs ÿego alÿe oczecz S. pr baczÿvszÿ onÿch slu | bnÿch mszÿ wspomÿnal go w modlÿthvą s ÿch ÿ | panv bogv zalÿeczal vęszach *[we mszach]* swoÿch. |

Czaszv ÿednego gdÿ oczecz S. szedzal odpoczÿvaÿacz | w plÿczÿ swoÿe dusza onego thovarzÿsza ÿego | przes wÿdzenÿe pr szla ÿ stanela przet nÿm ÿ | rzekla bardzo zalobnÿe O nÿestet thowarzÿszv | na thvoÿe wÿelką nÿewÿernoscz ÿ ÿakosesz mÿe | pamÿetal oczecz S. rzekl a wszakoscze mÿelÿ tho | warzÿszv pam thą na kaszdÿ dzen we mszach | swoÿch dusza onego thowarzÿ rzekla nÿemą | dosÿcz na thÿm spelnÿ mÿ msze slubne ÿszebÿ sze | dostala kroplÿa krvÿe nÿewÿnne pana Cristusza | ktorabÿ ogÿ okruthÿ mnÿe palaÿaczÿ zagaszÿla | ÿszebÿch bÿl rÿchle wÿbawÿ s mak czÿsczewÿch | Amandus S. vczÿnÿl tho se wszÿtką wÿern

erdeczną maÿacz vÿelką zalosez za swoÿe za | pamÿetaloscz
osz ona dusza ÿego thowarzÿ | sza bÿla wspomoszona modlÿ-
ÿ ÿego ÿze wrÿ | chle otrzÿmala vÿeczną chvale. |

kapÿtulÿum powÿada ÿako stalÿe then | wal-
z ma ktorÿ ma dostapÿcz tczÿ vÿeczne | capitu-
lum XLVII. |

Na nowÿm poczatkv szÿwotha boskÿego oÿcza S. |
Amandusza wszÿstek smÿsl ÿego na tho bÿl obro | czon ÿsze
tkÿego sercza osoblÿwÿe rad bÿ | sze bÿl podobal oÿczom bo-
alÿe telko przes | pracze a czÿerpÿenÿa Przÿdalo sze czaszv
o | ÿsze wÿachal do ÿnsze zemÿe dla kazanÿa szlowa | bozego
stapÿl w pospolÿthÿ okreth z ÿnszÿmÿ lucz | mÿ mÿedzÿ kto-
vÿrzal mlodzencza w dvor | nÿm odzenÿv ÿal ze knÿemv mÿecz
l go | czobÿ za czlowÿek bÿl odpowÿedzal ÿestem czÿ ÿa |
nÿepospolÿthÿ bo spÿerą *[zbieram]* panÿ wespolek | kv dworze-
sturmowÿ ÿsze bÿze zaslu | gowalÿ czudnÿm panÿą ÿ ktorÿ w tÿm
a | wszÿ ÿ mesznÿeÿszÿ ÿest temv bedze dana czescz | ÿ za-
Oczecz swÿethÿ pÿtal ktora zaplatha takje | mv bedze dana.
nÿecz odpowÿedzal panÿ na | czudnÿeÿsza ktorÿ tho kolwÿek
da mv pÿer | sczonek zlothÿ na reke ÿego. Oczecz swÿethÿ
l dalÿe rzekacz powÿecz mÿ mÿelÿ sÿnv ÿ czo | takÿ dalÿe
ktoremv nÿetelko pÿersczonek | alÿe ÿ czes *[cześć]* bedze dana od-
dzal mv mlodze | nÿecz temv ktorÿ nawÿecze rasow ÿ phanÿa
pÿ a w thÿm nÿeustanÿe alÿe sze meszne stavj | a szedczacz
da na sze bÿcz takÿ otrzÿma czesz | swÿczestwa. Pÿtal da-
zecz svÿethÿ prosze cze | powÿeczmÿ ktobÿ na przotkv stalÿ
pothÿm | vstal. Mlodzenÿecz rzekl nÿedosÿcz muszÿ stur- |
dostacz bÿ tesz tak bÿl bÿth ÿszebÿ mv ogÿen | soczv wÿbÿal
s ust ÿ s nosza czekla wszjt | ko tho muszÿ czÿerpÿecz ÿe-
na czescz swÿ | *(233)* czestwa otrzÿmacz ÿescze go pÿthal
swÿethÿ | Amandus Eÿa mÿelÿ thowarzÿszv a nÿesmÿo pla-
abo sze smethnÿe stawÿcz gdÿ thako tego bedze | bÿth odpo-
al nÿe szmÿe szadnÿm obÿczaÿem | bÿ sze tesz sercze w ÿego
lamalo ÿako ÿch | wÿelÿe bÿlo ktorÿm sze tho dzalo thedÿ
nje | smÿe dacz snacz na sze alÿe sze muszÿ vesolo sta | vÿcz
n bÿ bÿl wsÿtkÿm naposmÿech a | vtraczÿl bÿ czescz ÿ pÿer-
: Thÿ slowa roswa | sal sluga boszÿ sam sobÿe duchownÿe
ÿsze | serdecanÿe ÿal wsdÿchacz ÿ rzekl ach nauczÿ | wszÿ
bosze moÿ ÿeszlÿs rÿczerze tego | swÿatha tak wÿelÿe muszą
ÿecz dlÿa tak | rowne zaplathÿ ktora sama w sobÿe nÿcz nÿe-
ach panÿe bosze ÿakosz thedÿ sluszny ÿest ÿszebÿ | czlowÿek
j praczowal ÿ czÿerpÿal na otczj | manÿe wÿeczne tczÿ przet
nosczą m thwoÿąm | O slachethnÿ panÿe bÿch ÿa thego bÿl go-
sze | bÿch rÿczerzem thwoÿm mogl bÿcz duchownÿe | Eÿa czu-

dna myelosna wyeczna madroscy ktorj | sczodrego bogastwa po
byenstwa nyemasz we wszyt | kym swyecze by sze duszy moye m
dostacz pier | sczonek od czebye wyeczne wyernosczy chczal bych
otho czyerpyecz czo bysz thy raczyl y yal czesko | plakacz s wy
kyego naboszenstwa. Gdy przyachal | na tho myescze gdze vmysz
pan bog wszechmo | gaczy seszlal nay vyelkye przeczywnosczy k
rych | bylo tako wyelye ysze vbogy sluga boszy rychlo swatpyl
(234) v panye bodze Aze thez vyelye oczv lyuczkych lesz prze | l
z luthosczy ktorv nadnyem myely vthym prze | pamyetal riczersth
othvazonego y byl czyesko smu | czyen y czyeskyego szercza kv b
myslyacz czo | sznim pan bog chczyal czynycz ysze nayn takye
nyepospolite smuthky dopusczyel, Nazayuthrz rano | nad szwythany
przysedl kv vspokoyenyv | dusche szwoy a gdy thesz vspokoyel s
sly szvoye | rzeklo niczo w nym y gdzye therasz yesth thwoye |
wazone ryczersthwo A zasz mesny staly ryczersz | ma szye th
vszysthkyego othwazacz czaschv | myloscy A pothym v przeczyw
sczyach vsthac y ro | spaczacz thakyem obyczayem nyeothrzym
pyersczo | nka wyecznego ktorego zadasz odpowyedzal y | rzekl O
nye bosze thy sturmy ktore czyerpjecz | mą sąm dlugo drwayacze
powyedzano mv sasze | alye tesz chvala y pyersczn onek wyernos
moye | ktorym darnye ryczerze moye yestczy vstawyczne | y wyec
sluga boszy obaczywszy rzekl bardzo po | kornye O panye z
yszem nyeprawye vczy | nyl a wszakosz cze prosze dopusczysz
yszebych sze | naplakal w moym czeskym przesladowanyv bo mo
sercze yest pelno smetkv Rzeczono yemv o bja | da thobye a
chces plakacz yakoby nyewya | sta posromoczys szam szebye p
wszytky dwo | rem nyebyeskym radzecz otrzy oczj thwoye a |
postawy wesole yzeby any pan bog any czlowyek | tego po th
nyebaczyl yszes dlya smethkv pla | kal Slysacz thy slowa o
swyethy Amandus | *(235)*[1]) poczal sze smyacz a wszakosz lzy s
yego czekly | po oblyczv yego a thąm sze szlubyl panv bogv ys
yusz vyeczey nyechczal plakacz dlya thego yszeby | mvsze mogl
stacz pyerczonek duchowny wyer | nosczy myedzy ym a myedzy
gyem wszechmogaczym. |

Tho kapytulum daye znacz czescz y chvale y | po
che nyebyeską ktorą wyeczne otrzymącz | mayąm
czy ludze ktorzy dlya paną boga prze | czywnos
skromnye aczyerplywye czjerpjąm ca. XLVIII.

Czaszv yednego gdy oczecz swyethy Amandus w
nye | kasal slowo bosze s wyelkym goraczym naboszenstwem | na
kązanyv myedzy ynszymy zedzal yeden | czlowyek nowo nawro
kv panv bogv a bedacz | czyerpyaczy wyelye przeczywnosczy s

[1]) patrz na końcu stronicę 235 w podobiźnie.

slova | boszego swÿelkąm pÿlnosczą gladal na Amādusza
| thego ÿ vÿrzal oczÿma svema ÿsze sze oblÿcze oÿcza | swÿe-
poczelo przemÿenÿacz wÿasnoscz bardzo ro | skosznąm tako ÿsze
ÿkrocz bÿlo podobne slonczv | ÿasnemv gdÿ swÿeczÿ nabardze
v latha abÿlo | oblÿcze ÿego ÿasno przeÿrzÿsthe ÿsze sze sąm
m | obeÿrzal stego wÿdzenÿa w swoÿm smetkv wszal | wÿelkąm
che tak ÿsze bÿl vmocznÿon w do | brÿm swÿethÿm szÿvocze. |

) naslotszÿm ÿmÿenÿv Jesus. Capitulū. XLIX. |

Gdÿ czaszv ÿednego sluga wÿeczne madrosczÿ | oczecz
thÿ amādus ÿachal szÿednego mÿasta do | chech do naswatsze
ÿ gdÿ zasze przÿachal do domv | (*236*) ÿedne persunÿ szvÿethe
la sze ÿe panna naszvÿecz | sza Marÿa ÿ rzekla thako wÿecz ÿsze
ja] sÿna mego ÿusz | przÿachal a ÿmÿe naslotsze Jesus bardzo da-
| ÿ zÿroko roslawÿl tak ÿako ÿe apostolowÿe ÿego | roslawÿlÿ
ko apostolowÿe goracząm szadzam | mÿelÿ ÿzebÿ ÿmÿe zÿna
wzÿtkÿm ludzÿem | przes wÿare vsznacz dalÿ tako tesz sluga
| mego Amandusza wszÿtke pÿlnoscz na tho obroczÿl ÿsze | bÿ
Jesus wewszÿtkÿch serczach zÿmnÿch og | nÿem nowe mÿelos-
zapalÿl a po smÿerczÿ swej | weszmÿe zatho zaplathe wÿecznam
ÿna mego | Pothÿm tesz swÿetha duchowna corka Amandusza |
thego weÿrza na panne naszwÿetsząm Marÿam | ÿ vÿrzala ÿsze
cze swoÿe trzÿmala gromlÿcze | bardzo czudnąm ktora gorzala
m czudnąm ÿa | snoscząm ÿsze wszÿstek swÿath oszvÿeczala a na
| gromlÿczÿ wÿdzala wszedÿ okolo szpÿzane ÿmÿe ÿego | Rzekla
vetsza panna do teÿsze czorkÿ naboszne | bacz czorko ÿsze tha
lÿcza znamÿonuÿe ÿmÿe | sÿna mego Jesus bowÿem on prawdzÿ-
oswÿecza | wszÿtkÿe sercza thÿch ktorzÿ ÿmÿe ÿego nabosznje |
mnÿąm abo goracząm zadząm przÿsobje nosząm | wÿecz tesz tho
sÿn moÿ szluge swego Amandusza | na tho wÿbral ÿszebÿ
czkÿch serczach goracząm | zadząm sapalal kv mÿelovanÿv ÿmÿe-
| Jesus ÿszebÿ stego otrzÿmalÿ sbawÿenÿe vÿeczne | Czorka swÿe-
baczacz wÿelkÿe goracze naboszenstvo | ÿ moczną wÿare ktorąm
cz ÿe duchownÿ Aman | dus swÿethÿ mÿal kv naslotszemv ÿmÿe-
Je | sus ktore ÿmÿe Jesus wlasnąm rekąm swo- | (*237*) ÿąm wÿ-
noszÿl na serczv swoÿm stego osoblÿvje | zapalÿla sze wÿel-
mÿeloscząm naboszenstwa ÿsze | ÿmÿe na drosze Jesus wÿszÿla
vonÿm ÿedbawÿęm | na male chustecze thÿ slowka Jesus ktore
zlj | la przÿ sobÿe noszÿcz pothaÿemnÿe thakÿch sze chu | stek
ÿla bardzo wÿelÿe ÿ otrzÿmala tho v oÿ | cza swego duchownego
ndusza swÿethego ÿsze | thÿ chustkÿ wszÿtkÿ poloszÿl na wlasne
ze svoÿe | a zadaÿacz blogoszlawÿensthva oth boga wszechmoga-
o | vczÿnÿvszÿ przeszegnanÿe swoÿe roseslal one chustkj | ÿ thąm
m szÿnom duchownÿm ÿ czorkąm swo | ÿm teÿze czorcze swÿe-
obÿawÿl tho pan bog kto | tho ÿmÿe naswÿetsze przÿ sobÿe no-
a na kaszdÿ | dzÿen kv tczÿ ÿego ÿeden paczorek zmowÿ tha- |

kÿemv czlowÿekowÿ pan bog dobrucz swoÿe vkasze | thv na t
swÿecze ÿ obdarzÿ go osoblÿvąm laskąm | przÿ skonanÿv ÿego:
pÿerwszÿ poczatek szÿvo | tha swÿethego thÿ czorkÿ blogoszlaw
bÿl czÿ | then ÿsze sze czvÿczÿla w boskÿch cznothach przes
sla | dowanÿe zÿwotha pana Jesv Crista ÿ tesz przesz na | slad
nÿe zÿwotha swÿethÿch. |

Tho capÿtulÿum daÿe znacz ÿsze ludze kto | rÿch s cze ÿest pelno boga radzÿ maÿąm po | spolÿtho nÿe s ÿnszÿmÿ dobrÿmÿ luczmÿ dla | tego ÿszebÿ zapalalÿ kv bogv ÿako orzel | pobudza dzatkÿ sw kv lathanÿv | capi. L. [1]) |

(238) Tha przerzeczona corka swÿetha bÿla pÿ
nasla | dowcząm we wszÿtkÿm naukÿ boskÿe oÿcza swego Ama
dusza swÿethego a stawÿla sze ÿako wosk mÿekkÿ | przÿ ognÿv
grzanÿ ktorÿ wÿobraszenÿe pÿecze | czÿ *[pieczęci]* na sobÿe vkaze
chaÿacz poradÿ oÿcza swego | szla drogąm napewnÿeÿsząm naszladowa
zÿwota | pana Cristusowego przes dlugÿ czas ogleduÿacz vczjn |
swoÿe wthÿm zÿwocze naszvÿetszÿm ÿako we | swÿerczedlÿe
dzacz tho onÿe oczecz svÿethÿ | amandusz pÿsal do nÿe thako M
czorko ÿusz | czasz ÿszebÿ dalÿe postepowala w drodze bosze. |
thak ÿako czÿnÿ od chowanÿ mlodÿ orzel | ÿszebÿ ÿusz thvoÿe
rosle ksrzÿdla szÿlÿ dusze | tvoÿe podnÿosla wsgore kv zÿwothv
gomÿsl | nemv doskonalemv a zas nÿewÿesz ÿsze pan Cri | stus
swolÿenÿkom swoÿm ktorzÿ sze kochalÿ | w oblÿcznosczÿ czlo
czenstwa ÿego potrzeba wąm | ÿest ÿzebÿch odsedl od wasz ÿ
macze przÿacz | ducha swÿethego a przesto mÿela czorko pÿerws
tczwÿczenÿe we cznotach swÿetÿch ÿestczÿ sgothova | ne kv prze
drogÿ puszczÿ zÿwotha thego czeszne | go a kv przÿsczv do sze
obÿeczane szumnÿenÿa | czÿstego ÿ sercza spokoÿnego w czÿm
thv sbawÿe | nÿe poczÿna a na onÿm szwÿecze na wÿekÿ dr
a przesto ÿzebÿ droga tha wÿsocze madra thobÿe | wÿadoma
chczacz thego ÿasznÿe dowÿescz do | brąm rosnoscząm a
bedzes baczÿla rosnoscz | nÿebedzes mogla sbladzÿcz bÿ tesz
wÿsze smÿslj | *(239)* swÿmÿ wlÿeczala bocz pÿlnÿe [2]) naÿdu
dwoÿa | kÿ obÿczaÿ ludzÿ dobrÿch Nÿektorzÿ wÿodąm szÿ |

---

[1]) Surius pomieszcza ten rozdział *in Appendice quarundam subli quaestionum* pag. 304 C. XIII. u Diepenbrocka zaś tak jak i w na kodeksie w swym porządku zamieszczony jest.

[2]) bÿ tesz nawÿsze smÿslj swÿmÿ wlÿeczala bacz pÿlnÿe.... zdani zrozumiałe w oryginale u Suriusa tak brzmi: *quamvis sublimiter sibus volites. Age ergo animum adverte* = byś też najwyżéj sły swemi wzleciała pilną bądź.

ɔpnÿ napÿerwszÿ ludze swoÿ rosum na tho | obrocząm
ÿ wszÿtko czokolwÿek czÿnÿąm podlug | krzeczÿanskÿego
ɔaÿv kv chvalÿe bosze ÿ tesz kv | pokoÿewÿ drugÿch
ÿ maÿąm w ostrosnosczÿ o | bÿczaÿe ÿ slowa swoÿe. takÿ
znÿ zÿwodt vjescz | vkasuÿecz nąm rosum boskÿ ktorÿ tho
ko obra | cza kv thczÿ a chvalÿe pana boga a nÿekv spodoba-
luczkÿemv ÿako nÿebo obloczne czÿnÿ ktore ÿasno | cząm
st chvalÿ stworzÿczela swego thako tesz | taczÿ ludze nÿetba-
zadne omowÿ luczkÿe kto | rąm czÿerpÿąm dla vczÿnkov swoÿch
ch | tha ÿasnoscz rosumv nÿewÿnÿka ÿako ÿasnocz spro | chnÿa-
drzewa w noczÿ ktora acz sze tak wÿdzj | ÿasna alÿe zama
bÿe nÿcz nÿeÿesth thakÿe | ludze obaczamÿ po slowach ÿch
ÿek sprawje | dlÿwÿ wÿaruÿesze szÿchrozka[1]) ktorÿ ÿ roslacza
| gÿem tho ÿesth grzechv wselknego o czÿm bÿ dlu ! go powÿa-
czorka duchowna ÿego rzekla pochva | lon nÿechaÿ bedze pan
nauki dobre[2]). |

ÿthanÿv rzeczÿ wÿsokÿch ktorÿch sze dovja | do-
ala czorka Amandusza swÿethego oapi. LI.[3]) |

Stakÿe naukÿ oÿcza S. czorka duchowna smj | slÿ swoÿe
osla kv rzecząm wÿsokÿm mÿ | slacz sobÿe ÿeszlÿ bÿ zmÿala
z o smÿszlach | wÿsokÿch. Oczecz swÿethÿ Amandus rzekl |
gdÿ ses ÿusz rzadnÿe przeszla posrodek drogÿ de | dÿ doswa-
ostropnosczÿ thwoÿe pÿtacz sze o rze | czach wÿsokÿch ÿusz
czo chcesz Corka swje | tha rzekla prosze wasz powÿecze mÿ
ho ÿest: | bog abo gdze bog ÿest bo wÿem ÿsze ÿest troÿakÿ |
sunÿe a ÿeden w ÿsnosczÿ. Oczecz swÿethÿ A | mandus rzekl
ÿthanÿe ÿest czÿ wÿsokÿe. na | pÿerwsze pÿthanÿe czo bog ÿest
dąm tho | bÿe ÿsze wszÿczÿ mÿstrzewÿe ktorzÿ bÿlÿ od po-
kv swÿatha nÿeumÿelÿ thego wÿslowÿcz bo tho ÿest | rzecz
a nad rosum sczlowÿeczÿ a wszakosz czlo | wÿek pÿlnÿe a stuvÿ-
ustawicznie] boga sukaÿaczÿ nÿeÿaką | wÿadomoscz bÿerze od boga
m nawÿsze sbawje | nÿe thego zalÿeszÿ thÿm obÿczaÿem szu-
go tesz | przethÿm nÿektorzÿ cznothlÿwÿ mÿstrewÿe po | gans-
soblÿwÿe madrÿ aristothelÿes szukal thego spÿlnoscząm a gdÿ
doswÿat | szal thego bÿegÿem przÿrodzonÿm vsnal tho ÿsze
sznÿe mÿal bÿcz ÿeden pan wszÿtkÿego stvorzenÿa | ktorego
wÿemÿ bogÿem o thÿm sze panÿe bodze | mamÿ tak wÿelÿe
mosczÿ ÿsze on ÿest panem | wszÿtkÿego ÿsze tesz ÿest wÿe-

grzech. Dalmacki dyalek. greska szagrecha. Kroacki grech
pregreska, kraińska pregrecha.
Tak u Suriusa jak i u Diepenbrocka rozdział ten pełen głębokich
myśli a stylu ciemnego jest obszerniejszy nieco.
U Suriusa tego i następnych rozdziałów nie znajduję u Diepenbrocka
jest rozdział LIV.

czny przes poczatkv | a nyeodmyenny w panysthvye swoym ktore
szą | ysze wsytkye rzeczy wysnawa sąm w sobye a | ysnocz ye
yestczy nyewymowna roskosz y we | selye szą̨m w sobye y w thy
wszytkych ktorzj | w nym thego poszyvacz będąm bo on sąm yest
nyewymowne vczesne sbawyenye ych | *(241)* Slysacz czorka dob
oczy swoye podnyosla w nye | bo y rzekla tocz sąm thy rzeczy k
rych bardzo my | lo sluchacz bo sercze pobudza ducha wsgore a br
sto | myely oycze prosze powyaday yescze my o thym vjeczej | Ocz
swyethy Amandus rzekl ysnoscz boska o ktore | powyadąm yest
tako wyelcze vczesna roskosz kto | re same w sobye oko czele
ogladacz nyemosze | alye the roskosz moszem obaczycz stworzen
boszym | yako obaczymy dobrego mystrza wvczynkv yego yako |
wel swyethy powyada ysze wszytko stworzenye | bosze yestczy n
yako swyerczadlo swyeczacze | w ktorym boga vsnacz mamy
vsnanye sowyemj | vradowanye dusze weyrzy tesz nad sze wsg
wnje | bo a pothym wszytky czesczy swyatha poysrzy yako | sze
kye wysokye y czudne nyebo yest w svym byegv | yako ye osla
czyl y okraszyl mystrz yego szetmyoma | planethoma s ktorych ka
krom kxezycza w osobnosczj | wyetsza yest nyszly zemya y y
vvyelbyone yest nje | slyczonąm lysbąm yasnych gwyast domys
sze tesz gdy | slоncze yasno swyeczy czaszv latha yaky vstawyczne
pozytek y owocz zemy daye yako sze lanky czudnye | zelyeny
y yako lyscze y trawe szebye wypusczayąm | yako sze czudı
kwyatky roskwythayąm yako w leszoch | y borzech ptaskowye m
y wyelczy slotko spyeva | yąm wszytkye swyerzadka y robaskov
ktorzy szy | mye byly obumarly zasze wynykayąm oszywyąm | y
selyąm sze othnawyayacz sze, vkasuyacz nyewy | mowne wese
sroskoszy latha a przesto o szlachetny | *(242)* myelosny yakos
tedy sąm w sobye wszystek czudnj | ochothny y vesoly nad wszy
stworzenye czorko | myela obacz pylnye cterzy zywyoly zyen
voda | powyetrze a ogyeny obaczysz wszytkye dzywy ktore | w th
sząm w rosmaythych swyerzatkach v rosmaytych pta | skach w
bach w dzywach morskych ysze wsytko tho | czo w morzv yest w
y wywolawa chvale y czescz | nyewymownemv mayesthatv boskye
ktorą w bodze | yest O panye nyeba y zemye y tho wszythko strzj
ma y zywy thy wszytko opatrzasz kasde stvorzenye | karmysz obyczaj
yego male wyelge vbogye y boga | the na wszytkye wsgald *[wzgl*
masz yszesz bog yest wsytkych | Corko myela pytam cze nalas
szly boga thvego ktore | go sercze thvoye przes dlugy czasz szuk
yeszlycz go | yusz nalaszla weyrzysze nany przyasnym okyem
szo | lym oblyczem szradosczą̨m sercza thvego pogladayacz nan
oblapysze go s wypyethymy rekoma zadzy dusze thvoye | a c
czescz chvale y dzeky szlachethnemv kxaszeczv | y panv stvorze
wsytkyego obacz ysze stakye bogomy | sloszczy nathychmyast wy
knye w czlowyecze serdeczna | radoscz ktorąm radoscz sowyą y
lacio yestczy thakje | wyelkye weselye ktorego zadny yezyk wy
wyedzecz | nyemosze bo sercze y zyly duszne moczno przecho |

weselÿe obacząm tesz ÿ sąm po sobÿe a | gdÿszem ÿusz vsta
ktobÿe othvorzÿl ÿusczÿ mu | sze othvorzÿcz panv bogv na
na chvalenÿe | ktorąm rzecz ktora we mnÿe skrÿcze thaÿem-
est czegom ÿescze szadnemv czlowÿekowÿ nÿepowjedzal | (*243*)
ÿednego czlowÿeka zakonv kasnodzÿejskÿego | ktorÿ na po-
v swoÿm przes czaląm dzesecz | lath takąm laske mÿewal od
boga pospolÿcze | na kaszdÿ dzÿen dwa krocz sarannÿ ÿ otwÿe-
mÿewal thakąm ÿubÿlacÿąm s bogÿem a trwala | tak dlugo
ÿ mogl smowÿcz dwa krocz vilÿe | tako sze rosplÿwala w bo-
sze tesz nÿemogl the | go wÿmowÿcz a w ten czas nÿekÿedÿ
przÿa | snąm rosmowe z bogÿem nÿekÿedÿ tesklÿve wsdÿ- |
e po bodze nÿekÿedÿ placz: nÿekÿedÿ czÿche | vsmÿechanÿe
edÿ mv sze wÿdzalo ÿakobÿ po | powÿetrzv lathal a ÿakobÿ
ÿ czaszem ÿ wÿe | cznoscząm wÿelkÿch dzÿwov plÿwal a stąt
go | sercze bÿlo thako pelne boga ÿsze czaszem szercze | swoÿe
zne muszÿl przÿcÿskacz rekąm swo | ÿą ÿ ÿal mowÿcz O nÿe-
sercze moÿe ÿako | sze dzÿsz thobÿe stanÿe: dnÿa ÿednego
lo | mv sze ÿsze sercze boskÿe sklonÿlo sze w sercze ÿego |
mowÿcz w nÿm On bedacz pelen nÿebÿeskje | radosczÿ rzekl
osczÿ duchowne ÿusz | terasz namÿelÿejszÿ panÿe moÿ rosze-
sercze | moÿe kv oblapÿenÿv bosthva thvego O bosze przewÿ- |
za mjelosczÿ bosze wszechmogaczÿ thÿ sze w ser | czach mÿe-
osplÿwasz Tesz sze rosplÿvasz w du | szÿ mÿeluÿacze czebÿe
ze w mÿlosczÿ bedze | szlaczona stobąm. Slÿsacz tho czorka
a | rzekla ach panÿe bosze ÿakosz tho wÿelka laska | thvoÿa
sze czlowÿek raduÿacz sze w bodze | (*244*) bedze sachvÿczon
ch vÿedzala ÿeszlÿ thv ÿest | nablÿsza droga kv bogv Oczecz
ÿ rzekl | nÿenablÿsza telko ÿest pobudzaÿacza kv rÿchlej- |
bÿeganÿv w drodze bosze a ktemv mosze | przÿcz thakÿ czlo-
ktorÿ gwalthem a walką | cznot dostapÿ. Tak ÿsze sze ÿusz we
ch ko | cha a mÿelÿ mv sąm cznothÿ Tesz czÿ powÿadąm |
mÿela czaszv nawÿedzenÿa boskÿego | mnoszÿ sze weselÿe
esz sasze w powczÿagnje | nÿv laskÿ bosze bÿwa zesmeczenÿe
ÿsze | bedze nÿepowolnÿ sząm sobÿe ÿ drugÿm. |
Czaszv ÿednego przÿdalo sze ÿsze then sluga bo | szÿ o kto-
ÿ powÿadam sedl na osobne mÿe | scze a thąm ÿego sercze
apelnÿono wÿelkje | go boskÿego wesela a w thÿm przÿsedl
go | phortnÿ wsÿwaÿacz go ÿszebÿ sedl do phortÿ | ÿszebÿ
ÿedne panÿe ktora zadala ÿsze | bÿ ÿe sluchal spowÿedzÿ
zal ÿscz ÿsze mv sal | bÿlo od onÿ roskoszÿ boskÿe w ktore
then | czasz ÿ postawÿl sze phorthnemv nÿeprzÿasnÿe | rze-
wÿprawÿ the panÿe ÿnszego spowÿe | dnÿka bo ÿe na then czasz
dzÿ sluchacz nÿe | moge alÿe ona panÿ bÿla grzeszna a sercza ob- |
nego powÿadala phorthnemv ÿsze osoblÿvąm | laske mÿala kv oÿ-
ÿethemv Amanduszewÿ | maÿacz the nadzeÿe ÿszebÿ ÿąm po-
a dla | thego zadnemu ÿnszemv nÿechczala sze spowja | dacz
nÿechczal do nÿe wÿnÿcz sasmu | (*245*) czÿvszÿ sze na ser-

czy odeszla zalobnye od phorthy | a placzacz vszadla xstronye w k
y naplakala sze | do wolyy w tey godzynye pan bog wszechmog
czj | odyal mv laske bardzo pretko ony krothochvylye | ktoram s b
gyem myal a sercze yego stalo sze sathvar | dzale a chczacz rad vy
dzyecz przyczyne thego rze | czono yemv od pana boga dla the
ysze the vbo | gam panyą bedaczą sercza sasmuczonego od sze | b
othpadzyl przes poczeszenya dla thegom | ye tesz moyc boskye p
czeszenye oth czebye othda | lyl baczacz tho yal bardzo czesko wsd
chacz a pyv | szy sze wpyerszy swoye nathychmyast byeszal kv | fore
a gdy one panyc nyenalaslz yal sze cze | sko smeczycz a phorth
byegal y thąm y sąm | szukayacz gy y nalaszl yąm szedzacz
placzacz | gdy przysla do phorthy sluga boszy przyal yąm | laskaw
a ye sercze skruszone poczeszyl lutho | sczywye odprawywszy sąm se
sza sze na myescze | swoye do kapytulyarza nathychmyast w ocem-
gnyenyv przywroczyl sze sasze knyemv pan bog | swoym bosky
poczeszenym yako y pyerve. | Slysacz tho czorka yego swyetha r
kla bacze | yszeby czlowyek mogl czyerpyecz wsytky przeczj | wn
czy gdy by go pan bog nawyedzal thakyem | weselym dochowne
doszczy othpowyedzal | kv themv weselyv szadny nye mosze przycz
(*246*) thylko przes vczyerpyenye wyelkych przeczjvnosczj | oththy
myast laska thakyego weselya trwala | w nym vstawycznye y gd
kolwyek byl doma | albo na drodze przy ludzech albo przes lyud
Cza | szem y przy stolye gdzekolwyek byl thakąm | laskąm go p
bog nawyedzal ktore w sobye tha | yl. Slysacz tho czorka rzekla
chvalyon bacz | pan bog yszem tak dobrze nauczona czo bog yest
a radabych wyedzala gdze bog yest troyaky: | w personye a yed
w ysnosczy a yako sze syn | rodzy od boga oycza w thym wsz
kym slovy | rostropnymy y naukamy rosmaythymy byla dobrze
nauczona oth oycza swyethego Amandusza ktore | nauky sąm trud
kv wykladanyv pysanya y | srosumyenya a przesto ye opusczamy.
Pothym nyedlugo przydalo sze ysze czorka swjetha | przerzeczo
vmarla a wszela swyetho dokonczenye | zywotha swego bowyem
zywot byl swyethy | y blogoslawyony po smyerczy svej vkasala
oyczv | swemv duchownemv Amanduszevj swyethemv czu | dna bar
swyeczacza w byalym odzenyv yako | snyck okraszona wyelkąm
snoscząm pelna | nyebyeskyego weselya y roskoszy przystapyw | s
knyemv powyedzala y vkasala mv wjel | kąm roskosz ktoram my
z oblycznosczy boskje | Oczecz swyethy wydzal y sluchal the
s wjel | kąm roskosząm y s weselym a s tego dusza | (*247*) ye
pyla pelna poczechy boskye Gdy przysedl sa | sze sąm kxobye ws
chayacz nabosznye yal mowycz | Ach myely panye yako blogos
wyony yest then slo | wyek ktory thylko o cze y o laske thvoye s
slu | szne by myal wsytko rad czyerpyecz ktore mv thj | czyerpye
tako slachethnye placzysz. | Kv themv raczy nasz spomocz pan
wsechmoga | czy yszebysmy mogly cznoth thy czorky swyethe |
nasladowacz y ynszych swyethych yego tak | yakobyszmy mo
nawyeky roskosnąm oblycznoscz | yego wydzecz Amen. |

Poczÿna sze przemowa drugÿch xzag [1]. |

Czaszv ÿednego oczecz S. Amandus kasnodzieÿskje | go sa-
stanawszÿ przet vmeczenÿm mekÿ bozi | ÿal sze skarsÿcz na-
ÿe panv bogv ÿsze nÿemogl | rosmÿslacz mekÿ ÿego bo w thÿm
nÿedostatek | asz dothÿchmÿast sze sze *[że się]* w tho nÿe-
dacz vskarza | ÿacz sze thego panv bogv wszal od pana boga
nathnÿenÿe ÿ the nauke ÿszebÿ stokrocz na sze | mÿe padal
kasdemv osoblÿve rozmjslanÿe czÿnÿl o mecze bosze zada-
czÿerpÿecz | przÿkladem pana Cristusowÿm czo bÿ naÿ ra-
dopusczÿcz a bedacz w thÿm oszwÿeczenÿv laskÿ bo | sze
cz lÿczÿcz ono padanÿe ÿ rosmÿslanÿa | nÿenalasl ÿch wÿeczeÿ
dzewÿeczdzeÿszad | ÿ rzekl o wsechmogaczÿ panÿe obÿawÿ-
ÿch | *(248)* sto a wsakosz ÿch nÿenaÿduÿe ÿedno dzewÿecz-
szad a na prosbe ÿego opÿawÿl mv pan bog dze | secz rosmÿ-
a ktore czÿnÿl napÿervej przet ca | pÿtularzem wedlug swÿczaÿv
nÿslÿ ÿal ro | smÿslacz salobne wÿwÿedzenÿe na smÿercz pana
Crista a gdÿ przÿsedl w rosmÿslanÿv swoÿm kv vkrjszowanÿv
ÿsze bÿlo sto rosmÿslanÿa mekÿ | ÿ smÿerczÿ pana Jesv Cri-
d poczatku asz do kon | cza a gdÿ sze w thÿm rosmÿslanÿv
l czwÿczÿcz | tak ÿako nauczon bÿl od pana boga thedÿ ona
wsza tvardoscz obroczÿla mv sze wÿelkąm wnatrzną | slotkoscz
cz then poszÿthek sluga boszÿ Amandus | swÿethÿ zadal thego
na boga ÿeszlÿ bÿ kto | bÿl w takÿe twardosczÿ rosmÿslanÿa
pana | Jesv Crista w ktorÿm lÿeszÿ wszÿtko sbawÿenÿe | ÿszebÿ
bÿl wspomoszon ktorÿbÿ sze czvÿczil | w takÿm rosmÿslanÿv
boze a nÿe przestaval | alÿesbÿ sbawÿenÿe otrzÿmal a przesto
osmÿ | slanÿa popÿsal kv poszÿtkv luczkÿemv thakÿm | obÿcza-
ÿakÿm bÿl nauczon oth pana boga Gdj | sze oczecz swÿethÿ
dus w thÿm rosmÿslanÿv | czwÿczÿl mÿewal thakÿe oswÿeczenÿe
e | prawdÿ thako ÿsze bÿwal sapalÿon wÿelkÿm | naboszenstwem
udzon kv vczesne rosmowje | s panem Jesv Cristem a tha ros-
nÿedzala sze | czelÿesnÿe anj tesz bÿla odpowÿecz oblÿczna |
thÿlko w rosmÿslanÿv s oswÿeczenÿa pÿsma | swÿethego ktora
ÿecz nÿkakÿ nÿemosze | chÿbÿcz bo ÿest wsetha z vst madros-
oskÿe | *(249)* pana Jesv Crista ktorąm sąm mowÿl wevangÿe- |
sz nÿektora odpowÿecz ÿest wsetha s naukÿ do | ctorov tesz
ÿecz o smethkach naswetsze pannÿ | wsal sobÿe z kxak bÿerna-
wÿethego a w thjm | wsÿtkÿm zada pozÿtkv ÿ naukÿ ludv po-
thego | ÿszebÿ kasdÿ nalasl czobÿ mv sluszÿlo kv naboszen- |
Nÿekÿedÿ oczecz swÿethÿ mowÿl w personÿe | grzesnego czlo-
a nÿekÿedÿ tesz mowÿl w per | sunÿe doskonalego czlowÿeka

---

[1] Przedmowy téj niema u Suriusa, u Diepenbrocha, a tylko jest na początku księgi *von der ewigen Weisheit* pag. 156.

nyekyedy mowy w per | sunye dusze myelosne nyekyedy movy w p
dobjen | stwye slugy ktoremv pan Jesus Cristus odpowja | da to
yest nauka prosta a slowa yestcze prost | sze bowyem pochodzy s d
sze proste a wsakosz bar | dzo sluszy kv poszytkv czlowyekowy gr
nemv | Przydalo sze czaszv yednego ysze oczecz swyethy | amand
poczal pysacz troyaky rodzay the nauky | przerzeczone asz pothj
yal pysacz o skrusze thymi | slowy Powyastmj duszo moya etc. my
nyeczo prze | targnyenya w tey rzeczy a bedacz w samyslenyv syadl
na stolek odpoczywanya swego a sasnavszy myal | tho wydzenye ys
wydzal dwye personye du | chowne grzesne szedzacze przet szoba
a wydzacz | ysze prosnowaly yal ye otho srogo karacz a zathym
dano mv w reke wycz *[wić]* troyakąm dwe czesczy | byly czenkye al
trzecza myasza a gdy chczal | wsythky thrzy skreczycz wespol
nyechcalo sze tra | phycz a sathym obeyrzal sze na prawąm stro
y | vyrzal przed sobąm stoyacz pana Jesu Crista w thym | podoby
stwje yaky byl gdy byl odyeth od slupa | *(250)* vbyczowany a my
losczywy pan stal przed nym tako la | skawye yako oczecz wyer
tak ysze amandus swje | thy vsnal ysze tho prawj yego oczecz b
obaczyl ysze | czalo yego bylo zlachetne byale y romyone a wsza-
kosz wszedy sranyone a rany yego byly swyesze | a krwawe n
ktore byly naprzeky [1]) a nyektore na | dlusząm tak yako byczmy ok
thnymy roszarpnyone | a gdy tak myeloszne przet nym stal y prz
snye | nay pogladal amandus svyethy podnyovszy recze svo | ye
maczacz onych krwavych ran a pothym w | sal one troyakąm w
y bardzo yąm prethko | skraczyl wespolek y dana mv byla mozno
ysze | tho wypysal czo vmyslyl y opyawyl mv pan bog | ysze
wsyczkye obdarzycz chce prze sasluge ran | swoych odzenym w
czne czudnosczy ktorzy tha | kym obyczayem meke yego rosmy
yąm bo kto | tho kolwyek chtce *[baczycz]* bobudzono jest ser
ye | go kv naboszensthwv abo kv goracze myelusczy | pana b
abo kv nowemv oswyeczenyv bedze | tesz taky pobudzon kv omy
szenyv grzechov a | kv thesknosczy po bodze tako ysze laska bo
w du | szy yego bedze odnowyona. |

Tho pyerwsze kapytulum daye sznacz o rosmo | w duchowne oycza swyethego s panem cristusem | Ha Amavy et exquisivi a iuventute mea etc. [2]). |

Thy slowa sąm napysane w xegach madrosczy a sąm | rzecz
o madrosczy wyeczne pana Jesv Cristha | rzekacz: them vmyelo
y theyem szukal od | mlodosczy moyej y them sobye wybral

[1]) niektóre były na poprzek, a niektóre na długość.
[2]) U Suriusa str. 17, u Diepenbrocha str. 160.

| (251) byenycze sobye s tych slow byl pobudzon kv nabozen- |
y myeloszy pana Jesv Cristha przyczyskal go kxo | bye przes
oscz y gorzkoscz asze go przywyodl kv | vsnanyv swoye boskye
dy Gdy sze Amandus swje | thy rosmyszlal na dzywne drogy
my go pan bog | xkobye przywodzyl yal mowycz do pana boga
| Namyelyeyszy panye baczylem tho w sobye ysze wle | czech
h dzeczynnych sercze moye kwaplywym | pragnyenym pragne[lo]
y nyektore ktore pyla [były] the | yem nyemogl ogarnacz any oba-
czo bylo przes wye | lye lath zodalem goraczo dostapycz thego
akoszem | nyemogl kthemv przycz bom nyemogl wyedzecz czo | tho
czo thak sercze moye y dusze przyczagalo azem | nykdy nye-
bycz vspokoyon a gdy sze yal zklanyacz | w mlodych lyeczech
h kv stvorzenyv nyebywalem | poczeszon bom myal wnatrz od-
ecz thakąm yszeby | my tho bylo czegom szukal y mysle sobye
czo tho | yest za zadza ktorąm we mnye thako ygra: odpo-
| wyelkye madroscy asasz mye nyesnasz ktorames thy | thak
osznye przyal a czestom czy drogy sastepo ! wal yszebych cze
sobye posyskal. Sluga boszy od | powyedzal myely panye nye-
slem any szly | szal thego any wyem czo tho yesth. Odpowye-
| pan bog otworz wnetrzne oczy thwoye a ogladay czom | ya
yąm czy yest madrosez wyeczna ktorąm | od wyekow czebye
obrala oplapyenym wyecznjm | opatrzosczy moyej czestom czy
sastepowala ysze | byszmy nyeuszedl a tho yest napewnyey
ye | wybranya przyaczol moych ktore sobye on chce sacho- |
| (252) Sluga boszy rzekl o slachethna madroscy boską y tysz |
ktoreszem ya przes thak dlugy czasz szukal y | ktore sercze
czesto pragnelo o bosze y czemusz mj | sze dawno nyeukasal
usz thak dlugo powcza | gal a yąm rosmaythąm krzywąm dro-
brodzil | Odpowyecz wyeczne madroscy bych czy sze byl ry-
| vkasal dety by mye tak byl nyepoznal. Sluga bozi | rzekl O nyewy-
a dobroczy yakosze sze [jakożeś się] tak slot | ko we mnye vvyel-
gdym yescze nyebyl yuszes timje | szukal gdym sze od czebye
al thysz sze odemnje | odalycz nyechczal gdym od czebye chczal
acz thysz | mye slotkoscząm szywyl O wyeczna madroscy pa-
yeszv Cryste by cze therasz moglo sercze moye ogarnacz | tak
ych vstawyeznąm czaląm madroscząm y chva | lyenym czebye
thobye slusycz bo wszytky dny zy | wotha mego tho by byla
mego nawyeczsza ro | skosz bowyem thaky czlowyek yest blo-
wyony kto | rego thy tak mylye vprzedzys ysze mv nykyedy
dasz odpoczyvacz alyesz w tobye naydze othpoczynyenye |
ach madroscy nawysza panye Jesv Criscze gdy | szem yusz
e nalaszl ktorego myeluye dusza moya | thedy cze prosze nye-
wsgardzacz sthworzenya swego | raczy myecz wsglad ysze ser-
oye zamylknelo w mje | losczy y tesz w szalosczy swyatha
kyego nyedopu | sczaysze aby sercze moye myalo zamylknacz
je | day odpoczynyenye namyelszy panye duszy moye | vbogye
y aby yedno slowo mogla przemowycz | ktobye bo sercze moye

thego nÿemosze dalÿe | snosÿcz bo we wszÿczkÿe serokosczÿ sv
tha nÿenaÿ | duÿe kÿm bÿ sze ochlodzÿlo thelko | (*253*) thobąm
nÿe wÿbranÿ ÿ braczÿskv moÿ ktorÿ thÿlko | sąm vÿdzÿs ÿ w
przÿrodzenÿe sercza mÿeluÿacze | go a wÿesz ÿsze nÿgd nÿemosze r
lowacz thego kogo | nÿeposna a przesto ÿeszlÿ ÿa czebÿe mąm mÿ
wacz | Odpowÿecz. vÿeczne madrosczÿ rzekla chceszlÿ mÿe | ogla
w roskoszÿ bostwa mego thedÿ sze vcz mnÿe | posnacz ÿ mÿelo
wscwÿeczenstvje *[w zwycięztwie]* moÿm czÿer | pÿaczÿm a tha d
ÿestczÿ naprostsza kv zÿwothv | wÿecznemv: Sluga boszÿ rzekl O
nÿe ÿusz ÿa | czebÿe dzÿsza vpomÿnąm wÿelkÿe mÿelosczÿ szkto
raczÿlesz sze sklonÿcz znawÿszego tronv ÿ stolcza | krolÿevsk
sÿercza oÿczevskÿego na nedzeÿ | wszgardzenÿe przes trzÿ ÿ t
dzesczÿ lath a nawÿet- | sząm mÿeloscz ktorasz mnÿe ÿ ws
kÿm ludzom | vkazal vkasalacz sze w czÿerpÿenÿv gorskÿe mek
ÿ okruthne smÿerczÿ thvoÿe panÿe thegocz sze wsÿt | kÿego vp
nąm dla thego ÿszebÿ sze duszÿ moÿe | vkazal w namÿelosnÿe
postawÿe kv ktore cze | przÿwÿodla nÿewÿmowna mÿeloscz thw
Oth | powÿecz wÿeczne madrosczÿ ÿem mÿe czlowÿek | obaczÿ
cze bÿcz smÿerthelnÿm ÿ czerpÿaczÿm | s mÿelosczÿ thedÿ mv t
wÿeczej bede mÿlÿm | bo nawÿsza mÿelosz moÿa vkasuÿesze w cz
pÿenjv | wÿelkÿm gorzkÿe mekÿ moÿej ÿako sze slonce | vka
w ÿasnosczÿ swoÿe rosza czudna wonnosczj | swoÿe a ogÿen g
thownÿ w goraczosczÿ swoÿe | a przestho sluchaÿ thego s nabo
sthwem ÿakom | ÿa czesko a okruthnÿe dla czebÿe czÿerpÿal. |

(*254*) O Rosmÿslanÿv mekÿ bosze czo sze dzalo | p vkrÿszowanÿm cap. primus. |

Po wÿeczerzÿ wÿelkÿ czvarthek gdÿm przÿsedl
ogroÿcza a thamom sze dobrowolnÿe poddal | nasmÿercz thako
czną s wÿelkÿego vdraczenÿa | sercza mego ÿ s wÿelkÿego vcz
ÿ vdraczenÿa przj | podzenÿa czala mego oblÿalem sze wsÿstek
thÿm | krwawÿm bÿlem ÿeth od nÿeprzÿaczol moÿch okruthnje
lem wÿasąn ÿ zalosne wÿedzon do mÿasta Jerusa | lÿem Pothÿ
bÿl vplphanÿm oczv sawÿasanÿem | sromothnÿe vdraczon przeth
phaszem phalszÿvje | oskarzon ÿakobÿ wÿnnÿ na smÿercz w
stego nÿe | wÿmowna saloscz bÿla na serczv mathkÿ moÿe gdÿ |
napÿerwej vÿrzala w thakÿm trudnÿm vdracze | nÿv asz do smÿe
krzÿsowe bardzo rano bÿlem sro | mothnÿe oskarzon przet pÿla
na smÿercz pothe | pÿon nÿeprzÿaczelÿe moÿ stalÿ naprzec
mnÿe | zakrzÿwÿonÿmÿ oczÿma nÿeprzÿaczelskÿego wejrzenja | sm
ÿako obrzÿmowÿe a ÿąm stal przet nÿmÿ | czÿchÿ ÿako baranek ÿa
droscz wÿeczna przet | herodem bÿlem wsgardzon wdzalem odz
ÿako | szalonÿ roskoszne czudne czalo moÿe bÿlo bÿczmÿ | s
ÿ rosarpane slachethna glowa moÿa bÿla sbo | dzona czÿernÿm
cze moÿe bÿlo vplavane *[uplwane]* ÿ krwÿąm obewrzale ÿ bÿlem

ÿ sromothnje | wÿwÿedzonÿ skrÿszem naszmÿercz wolalÿ na okruthnÿe asze na powÿetrzv brzmÿalo zawÿśmÿ | slego eka na krzÿsv.

Rzekl sluga | boszÿ O panÿe poczatek mekÿ thvoÿe ÿestczj | gorskÿ a ÿako thedÿ bedze konÿecz bÿch tesz vÿdzal | ÿ swÿe-meczacz przet oczÿma swejma bodaÿ | bÿch tho mogl sczer-ÿakosz thedÿ sluszne bolescz | thvoÿa przechodzÿ sercze ÿ du-oÿe alÿe o pa | nÿe tocz ÿest wÿelkÿ dzÿw w serczv moÿm ÿa telko szukąm bosthva thvego a thÿ podawasz | czlowÿeczen-hvoÿe szukąm slothkosczÿ thvoje | a thÿ mÿ vkasuÿesz gors-O panÿe czos vmÿslÿl i semnąm czÿnÿcz.

Odpowÿecz wÿeczne madro | sczÿ nÿgd nÿemosze przÿcz kv wÿso-ÿ slotko | sczÿ boskÿe alÿesz pÿerweÿ przÿdze gorskocz czlovje | a mego czerpÿaczego przes ktorego ÿem bÿ | sze kto wÿsze wnoszÿl thÿm wÿeczej vpadl | czlowÿeczenstwo moÿe ÿestczÿ droga do a me | ka moÿa wrotha przes ktore muszÿ ÿscz then ktorj | ma tho z czego thÿ szukasz a przesto zapamÿe | taÿ nÿskosczÿ sercza a przÿstapÿ kv mnÿe | w mocznosczÿ rÿczerstwa bo nÿezalÿeszÿ e wscze | snosczÿ mÿecz gdÿ pan stoÿ smÿelÿe na walcze wlo- | n na cze sbroÿe odzenÿa mego bo wedlug | przemoszenÿa thvego ÿ moÿej thobÿa vszÿ | czone bedzes mÿe nasladowal w mecze vÿ | daÿsze na odwaszenÿe zamego szebÿe bo szÿercze thvo | ÿe rocz w thobÿe muszÿ semrzecz nÿszlÿ swÿ | czeszÿsz przÿro-thvoÿe s wÿelkÿego vdra | czenÿa bedzes sze czesko poczÿl acz prze czj | wnosczÿ ktorÿmÿ ÿa czebÿe sąm sobÿe chce gothovacz bo ogrodek dusze thvoÿe chce czerwonąm | roszam acz bedzes nadswÿczaÿ podchvjczon | *(256)* w slowÿech ÿ wÿ-*ązan]* przeczÿwnosczamÿ od nÿeprzÿaczol | moÿch. bedzes czestho wÿe pothaÿemnje ob | mawÿan bedzes ÿawnÿe sromoczon phal-be | dzes od ludzÿ sadzon alÿe thÿ slugo moÿ vstawj | czne eke moÿe w serczv thvoÿm bedzes | mÿal sedząm ktorÿ bedze ÿ szaczowacz | thvoÿ swÿethÿ dobrÿ zÿwoth obÿczaÿe thvoÿe bedąm thobÿe przÿlÿczene za salonoscz czÿalo thvo | ÿe be-ÿczowane srogÿm ostrem zÿwothem | thvoÿm bedzes sromoth-pronowan a tho wsgar | dzenÿv ÿ podeptanÿv zÿwotha thvego thego pothÿm bedzes wÿwÿedzon se mną na smÿercz : | a tho busczÿs dobrewolnÿe wszÿtke | swąm wolÿąm a zaprzÿsz sze ebÿe ÿ vsit | kÿego stworzenÿa ktorebÿ cze moglo przethar-we sbawÿenÿv thvoÿm masz bÿcz ÿako czlowÿek gdj | vmÿera ek swÿat nÿcz nÿedba. |

luga boszÿ rzekl O panÿe tocz sąm trudne | rzeczÿ przÿrodzenÿe moÿe wesdralo sztvo | ÿch slow O panÿe ÿa-tho mąm czerpÿecz | O slachetnÿ panÿe musze nÿeczo kto-erecz | a zaszlÿ wÿeczne madrosczÿ thwoÿeÿ nÿemogl na- | nszÿm obÿczaÿem ÿ mnÿe sbavÿcz ÿ ÿnszÿm | obÿczaÿem zÿ okazacz ÿedno thelko ÿsesz | thÿ czÿerpÿal a ÿa tesz czÿer-usze O panje | dzÿwne sąm sadÿ thvoÿe.

Odpowÿecz vÿe | czne madrosczÿ sadow wÿeczne opatrzn
moÿe | nÿgd ogarnacz nÿemosze telko ÿa ktorÿm ÿest | pan
turÿ bocze czo przemoge sprawÿcz v na | *(257)* turze ezlowÿ
obacząm tesz ÿ poszÿtek kasdego | stworzenÿa a ÿakoszbÿ czlo
mogl lÿepÿe po | snacz skrÿtoscz bostwa telko przes przÿethe cz
wÿeczenstwo ÿego gdÿ. obaczÿs osadzenÿe smÿerczj | moÿe kt
dla czebÿe przÿal obaczÿs ÿsemczj | nÿemogl wÿecze wÿernosczÿ
sacz ÿ tesz wÿeczej | czebÿe pobudzÿcz kv mÿelovanÿv memv
wÿem mo | ÿa nÿewÿmowna mÿeloscz daÿe znacz moÿe nÿe |
mowne mÿeloserdzę a ÿasnoscz bostwa mego przes | czlowÿe
sthvo moÿe daÿe znacz braczkąm wjer | noscz ÿ oblubÿenÿcząm
ansz ÿeslÿbÿ cze the rze | czÿ nÿepobudzÿlÿ kv goracze mÿel
bÿlo bÿ ser | eze thvoÿo kamÿenne twardosczÿ zopÿtaÿ rzadv |
dnego stworzenÿa wselknego ÿeslÿbÿch sluszniej | szÿm obÿcza
mogl zachowacz sprąwÿedlÿwoscz | moÿe ÿeslÿbÿch slusne mogl
zuÿacz mÿeloserdze | swoÿe ÿeszlÿ bÿch wÿeczeÿ mogl oslach
nature | czlowÿeeząm ÿeslÿbÿch slusnÿej szÿm obÿczaÿem | mogl
dnacz wsÿtkÿe w nÿebÿe ÿ na szemÿ ÿedne | thÿlko czeskąm
kąm ÿ okruthną smÿercząm | moÿam.

Sluga boszÿ rzekl mÿelÿ panÿe ÿusz | pravdzÿwÿe pocz
baczÿez ÿze tak ÿest kogo | nÿerostropnoscz nÿe zaslÿepÿla
sze na tho pra | wÿe rosmÿszlÿ then muszÿ czebÿe wÿelbÿez
obÿczaÿ thwoÿ czudnÿ a mÿelÿ przechvalacz a | wsakosz czalv
wemv czesko tho ÿesth. |

Odpowÿecz wÿeczne madrosczÿ nÿelÿekaÿ sze | z naslad
nÿa mekÿ moÿej bo komv bog blÿskÿ | *(258)* ÿest themv ws
rzeczÿ sąm lÿekÿe kv sczÿerpje | nÿv zadnÿ mje tak nÿepozÿwa
koscząm nÿe | swÿczaÿnąm thelko then ktorÿ sze mv ostoÿ w c
skÿm czÿerpÿenÿv gorzkosczÿ. Lusczÿnÿ orzecho | we czlowÿek
drÿ nÿe baczÿ gorzkosczÿ dla the | go ÿsze wÿe ÿsze ÿadro
kÿe ÿest then czlo | wÿek na polÿ zbaczÿl ktorÿ ma dobrego
moszÿ | czelÿa.

Sluga boszÿ rzekl panÿe mÿelÿ slo | wa thwoÿe vc
tak mÿe vmocznÿlÿ ÿszemj | sze wÿdzÿ ÿsze wszÿtkÿe rzeczÿ
moge czÿ | nÿcz ÿ czerpÿecz a przesto zadąm ÿ prosze ÿ
bÿ mÿ skarp mekÿ thvoÿeÿ raczÿl dostatecznÿe o | thvorzÿcz
scze mÿ vÿeczeÿ o mecze swoÿeÿ | racz powÿedzecz.

Odpowÿecz wÿeczne madro | sczÿ Gdÿ'm stal na wÿsok
krzÿsza dla mÿelosczj | thwoÿe ÿ wszÿtkÿch ludzÿ wszÿtka
posta | wa bardzo sze zalobnÿe przemÿenÿla oczi moÿe | ÿasn
czmÿlÿ ÿ wÿwroczÿlÿ sze vszÿ moÿe bilÿ | pelne nasmÿev
ÿ wsgardzenÿa Vonoscz | moÿa bÿla napelnÿona gorskÿm pÿ
oczthv | ÿ solczÿ wsÿtko czalo moÿe bÿlo pelno rąn ÿ bÿ | c
wsÿtkÿe szerokosczÿ swÿatha nÿemoglo | mÿ sze dostacz mÿesc
odpoczÿnÿenÿv alÿe mgla | glowa moÿa szchÿlÿla sze na dol
skÿe bolÿe | sczÿ, sÿa moÿa 'bÿla pelna bÿcza bolÿesnego. | C

ıze moẏe bẏlo splugawẏono vplwanẏm | barwa moẏa czerwẏenẏala ẏakobẏch bẏl | czlowẏek tredowathj bẏlem thak wsgardzon | bẏch sẏnem boszẏm nẏgdẏ nẏebyl. |

(259) Slẏsacz tho sluga boszẏ rzekl o swẏerczadlo naẏẏaj | sze przes wselkne smaszẏ ktorego sze wsẏtczẏ ducho ¦ wẏe nẏeczẏ napatrzẏcz nẏemogąm bẏch mogl mẏecz | vczesne oblẏcze thwoẏe ıẏertelnẏm podobẏen | sthvẏe ẏszebẏch ẏe lzamẏ oczv moẏch mogl z ẏ | thakẏes thvoẏc oczẏ naczudnẏeẏsze ẏaszne ẏagodẏ | lẏcza o vsta subthẏlne pobladle ẏ vmarle ẏsze | bẏch sze thego wsẏto mogl napatrzẏcz a sercze | moẏe lutoscz nad thobąm naẏdze dzẏcz, ach mje | lẏ panẏe tocz meka thvoya nẏektorẏm ludzẏem do sercza ẏdze ẏsze czebẏe vmẏeẏąm vluthowacz | ẏ tesz sernẏe oplakacz w mecze thvoẏeẏ ach | mẏelẏ panẏe bẏch mogl z w moczẏ swoẏe wsẏcz | kẏe luthusczẏ sẏercz nabosnẏch ẏ tesz wsẏtkẏch | oczv bẏch tesz mogl wẏmowẏcz wsẏtkẏe slowa na- | nẏa thedẏ bẏch czẏ chczal dzẏsza vkasuẏacz ẏze | ẏa luthuẏe luẏe mekẏ thwoẏe.

Odpowẏecz wẏeczne madrosczẏ Nẏgd mẏ lẏepẏe nẏe | vkaluthosczẏ nad mekąm moẏąm ẏedno then | ktorẏ thego dokasuẏe nkẏ, czerpẏacz dla | mnẏe przeczẏwnosczẏ mẏlsze mẏ ẏest sercze o ¦ lone oth mẏelosczẏ czesne czlowẏeka czẏerpẏa | czego anẏẏ mẏal thakąm luthoscz nad mekąm | moẏąm ẏszebẏ wẏlal wẏelẏe łesz ẏako vje | lẏe kroplẏ ze dzem s nẏeba moglo z bowjem ¦ tha bẏla przẏczẏna smẏerczẏ ẏ mekẏ moẏe gor- | ẏzebẏ mẏe sludzẏ boszẏ nasladowalẏ a wsa | kosz tesz ẏ lzẏ bedą wẏlane slutosczj | *(260)* mekẏ moẏej sąm mẏ bardzo wdzeẏ przẏemne. |

Sluga boszẏ rzekl O slachetnẏ panẏe gdjsz thobẏe | ẏest tak zo wdzeczne mẏelosne nasladowanẏe | zẏwotha thwego czẏstego sz dobrowolne mekẏ | thwoẏe thedẏ wẏecz sąm pẏlnoscz na tho cze | ẏzebẏch cze dobrowolnẏe nasladowal nẏszlẏ ẏabẏch | sluczẏ plakal a wsakosz wedlug slow thwoẏch | oboẏe bẏch the mẏal mẏecz a wsakosz cze | prosze raczẏ mẏe nauczẏcz ẏszecze vmẏal | nasladowacz w mecze thvoẏe:

Othpowẏecz wẏeczne madrosczẏ oddalaẏ od oczv thvoẏch sprosne ze | nẏa ẏ od vszv thvoẏch proszne sluchanẏe nẏechaẏ | bedze thwoẏ epszẏ smak ẏ roskosz mnẏe mẏe | lowacz odpoczẏnẏenẏa thwego nẏe sukaẏ: | przesladowanẏa luczkẏe skromnẏe czerpẏ zadaẏ | wsgardzon ẏ ponẏzon dla mnẏe wsẏczkẏm sza ¦ dząm ẏ roskoswẏatha thego vmrzẏ a ten | czẏ ẏest poczatek naukẏ w skomadrosczẏ boskẏe | ktorąm kasdẏ moze tcẏcz na kxegach othvoẏch | czala mego vkrzẏsowanego rosmẏslaẏ ẏ obacz bẏ | tesz vẏek wedlug przemoszenẏa swego wsit | ko tho vczẏnẏl we wsẏczswẏecze nẏebedze za | den nalẏeszon ktorẏ bẏ mẏe tak vmẏel | ẏako go ẏa mẏeluẏe.

Slẏsacz thẏ slowa sluga | bozẏ Amandus swjethẏ mẏelẏ pagdẏ cze szem | przebacze darov thvoẏch pozẏtkow wsẏtkẏch rze- |

czÿ a wsakosz gdÿ sze rospamÿethom na obÿczaj | wÿbawÿ
naszego ÿ na wÿernosz vmÿelowa | nÿa rodzaÿv czlowÿeczego
thelko smÿercz | *(261)* dla mnÿe czerpÿal alÿes tesz chczal
bÿch ÿa tesz | dla czebÿe czerpÿal ÿakobÿsz nąm wsÿczkÿm chc
rzecz Ogladaÿcze wsÿtkÿe sercze mnÿe mÿeluÿacze | ÿeszlÿ cz
sercze ÿest thak wÿelkÿe mÿelosczÿ | Ogladaÿcze wsÿtkÿe cz
moÿe otho czlonek na | slachetnÿeÿszÿ sercze moÿe dalem vmo
ÿ sra | nÿcz abÿ we mnÿe nÿcz nÿe ostalo czegobÿch wąm |
dal ÿszebÿscze mÿeloscz moÿe wszÿscÿ posnalÿ. |
Sluga boszÿ rzekl ach mÿelÿ panÿe czos vmÿszlÿl | ÿsecz
thakąm mÿeloscz vkazal. |
Odpowÿecz wÿeczne madrosczÿ zadnÿ czlowÿek | thak b
nÿepragnal zÿmne wodÿ studnÿe anj | tesz czlowÿek vmÿer
wesolÿch dnÿ ÿakom | ÿa zadal ÿ pragnal ÿzebÿch sbawÿl ÿ w
mogl | grzesne a ÿm kv mÿelowanÿv szebÿe vkasal sze | rÿchl
mogl kwÿecze swÿedle sasze vczÿnÿcz | szelÿenÿeÿacze ÿ ws
krople sgromadzÿcz ddzo | we anÿslÿ bÿ mogl szlÿczÿcz moÿe
loscz ktorąm | mąm kv thobÿe ÿ kv wsÿczkÿm ludzom a przest
wÿlal tak wÿelÿe znamÿon mÿelosczÿ ÿsze tesz | nÿebÿlo gdz
ÿgląm tknacz zadnego mÿescza | na czelÿe moÿm ktorebÿ nÿ
zmaczane ÿ sranjo | ne na osobne snamÿe mÿelosczÿ otho
reka | prawa przebÿtha goszmÿ thakÿesz ÿ lÿewa rze | cze
wsÿtkÿe wÿpÿethe nogÿ moÿe prze | bÿthe wÿszalem nÿewla
sam sobąm wjel | kÿe bolÿesczÿ czlonkov ÿ kosczÿ moÿch wsÿt
zlachethne czlonkÿ moÿe bÿlÿ nÿewladnÿacze | *(262)* rosczog
na krÿszv krew moÿa goracza gvaltho | wnÿe plÿnela thak ÿze
moÿe vmarle bilo | krwÿąm oblane a tak bardzo zalobnąm po
po | sobÿe vkazalo obacz bardzo zalobnąm rzecz ÿsze | czalo
mlode bardzo czudne kvÿthnÿacze po | czelo wÿednaczj ÿ chr
moÿ slachethnÿ | na krzÿszv thvardÿm mÿal czeskÿe othpocz
nje | moÿe czalo krasne vczÿszÿlo sze ÿ s krÿsza sze | spus
wsÿczko moÿe czlalo bÿlo sbÿtho ÿ zranjo | no a tho wszÿtko
szÿlo dobrowolnÿe sercze moje. |

yako dusza czlowÿecza przes rosmÿslanÿe me bosze prÿchodzÿ kv serdeczne skrusze ÿ kv | la wemv othpusczenÿv grzechow swoÿch ca. II.

Rzekl sluga wÿeczne Madrosczÿ Amandus sw
po | wstanj duszo moÿa a wlosz ÿ vspokoÿ wsÿtkÿe wnatr
ÿ zewnatrzne smÿslÿ thwoÿe ÿszebÿsz wsÿtkąm szÿ | ląm mogl
nÿknacz ÿ zbÿegacz sze w pucząm sza | losczÿ serdeczne a
mogla wolacz ÿ narzekacz | szmethnÿm sercem azebÿ glos thwo
zlÿszan przes | gorÿ ÿ padolÿ ÿszbÿ przenÿkal powÿetrze ÿ o
kÿ ÿzebÿ wstapÿl do nÿeba przet wsÿtkÿe dworza | nÿ nÿebÿ

ze wẏecz rzeknẏ zalobnẏm | glosem domẏescząn nẏebẏeskẏch wszẏtkẏego | stworzenẏa ẏ kto mẏ therasz da goraczego serczv memv ẏ kto da wodẏ ocząm moẏm kv pla | kanẏv oblẏwẏch ẏszebẏch wasz wsẏtkẏch po | budzẏl kv luthosczẏ cze mẏ pomoglẏ zalowacz | opczaszenẏa sercza mego otho og oczecz nje | bẏeskẏ vszlachczẏl nad ẏnsze sthvorzenẏe | mẏe wẏbral za oblẏubẏenẏcza a othom ẏusz | przes grzech go odstapẏl ẏuzem wẏbraną. | . . . . . .

Na tem się urywa rękopis.

SŁOWNIK
wyrazów ważniejszych
bądź dla ich znaczenia, bądź dla pisowni.

Liczba przy wyrazach położona oznacza stronicę rękopisu a która i w druku niniejszym także jest ściśle oznaczona w tekscie w nawiasie

(*a* jako samogłoska nigdzie nie kreskowana.
aby, *ażeby* = abÿch, aszebÿch.
acześ = adzes 94.
a dam cię = a dącze 94.
Agnieszka = Jagnÿska 9. 121.
Bernard = S. byernath 249.
Bóg = Bog, Buok, Buog, bug, w mÿlÿm bodze, w Panu Bodze, w Bodze...
brzemion = przemÿon 216.
w butach = w boczech 92. — w onych boczech.
całujesz = poczaluvasz 24.
w cennym = wdzenÿm 106.
chory, ktory teraz jest chor 86.
w ciele = w sczelÿe 10, wszczelÿe 157.
cięższej = czesze 147.
cmentarzyk klasztorny = ambÿt wąbÿt 54.
co chce = czochcze 127.
cząstek czathek, dal nabÿcz czathek ostrÿch konczatÿch zakovek mÿedzanÿch powÿerchu 64.
częściéj = czesze 94.
cztery = cterzÿ 193.
czterech = sterzeÿ 193.
czterdzieści = sterdzeszczÿ
czwarty = czwÿarthÿ 3.
czwarte = czwarthe 52.
czytając = tczacz 14.
czytano = thcono 13.
deka (rodzaj broni siecz
= deka 137.
na długość = na dluszą
doczesny = czeÿsnÿ 15.
dojrzałych = dosrzenalÿch
drzewiej = drzewÿe rychle
drzwi = dzwÿerze 73.
dufanie = duphanÿe 226.
dwanaście = dwunascze 201
dwóch rzeczy = dwv rzecz
dwoma trunkami = thw trunkoma 35.
dziąsła = dzasna 103.
na dzień = na dzenÿ 27.
dziewięćdziesiąt = dzewÿecz siad 249.
dziury nowe = czurÿ now

cta = Halsbyetha 173.
mentnie = wundementhnye
).
nice = gromlycze 43.
t = chrybyet 220.
d = gvasth 93.
lźmi = goszmy 261.
= spiewal tą hymną 51.
źna = zadustwo 164.
= yeden 128.
uście = odunascze 47.
b = yedbaw 237.
= pokarm yedza 143.
stwie = wyestwye 195, jań-
o yąnstwo 100.
alem = Jeruzaliem 254.
gymye myal dwoye gymona.
erya = nyemocznjcza 147.
ia = kolno 235.
ka = xaska, kxaska, xąską.
= ksegy kxegy xyegy
ągy.
= kxag kzak.
ęc = xezyc, ksezyc, xezyc,
ezyc.
= ksaże, kxaze, kxązą.
ze.
ęcia = xaszecza, ksazecza.
na = xesna xezna kxesna.
bie = xobye, kxobye, xkobye.
ronie = kstronye, kxtronye.
ące = quythnaczycze 192.
= lysbya 42.
= lythek 90.
się = lutbuye 259.
= ludzie obaczamy po slo-
ch.
va = mayewa 39.
kie = malvkye 41.
= malvsczy 23.
a = mgla 258.
za = myasza, grubsza 249.
ce = mycysche 184.
iła = myerzała 222.
owie = cznothlywye my-
ewye.
ł = muszyl 104.

z musu = zanyowolyą 218.
muszą = muscha 169.
nabycie = napycze 191.
nastawać = szarsowacz 256.
naznamienował = nasnamyenowal 21.
nędznik = necznyk 105.
nędzny = neczny 133.
nędzna = neczna 123.
niesięgaj = nyezagay 174.
niezapomniał = nesabyl 213.
nijak = nykak 248.
nikomu = nyekudomu 192.
nikt = nygd 259.
obciążyła = obczasyla 263.
obcowanie = opczowanye 262.
obcy = opsy 94.
obfita = obfytha 12.
obfitemi = obkwythymy 124.
obiadował = obyedwal 10.
objawił = opyawyl 248.
oblicznie = oblycznye 16 osobiście.
obliczną = oblycznąm 254.
w oblicznośći = woplycznoszy 107.
obrócił się = obroczysze 211.
oczy = przet oczyma myma 170, zakrzywyonymy oczyma 254.
ocknął się = ocznalszye 147.
odpowiedział robotę = (odmówił) odpovyedzal robotę 101.
odpowiedź = othpowyecz 260.
odważyć się = odwarzeczszye 103.
obaczam = (oglądam) *obaczą* 89.
jako olbrzymowie = yako obrzymowye 254.
opuścisz = obuszczys 256.
osięgnąć = oszegnacz 175.
ośmnaście = osmynaszcze 86, oszmaszcze 201.
oszukać = (fallere) krzycz 152.
pelikan = pelliką 176.
piąte = pyathe 52.
pięć = pyecz 127, 164.
pierścień = pyerczen 168.
pierścionek = pyerczonek pyersczonek 234.
pierwszy = pyerwszy 103.

piłat = pÿlath 254.
pieszczoszek = pÿesczek 95.
pismo święte = pÿsmo zwÿethe 12.
pochopiwszy się = (pośpieszywszy) pochopÿwszÿ szÿe 23, 95, 131.
poglądał = (patrzył) gladal 29.
poglądając = gladayacz 59.
na poprzek = na przekÿ 250.
postradać = stradacz 37, 123.
postradanie = stradanÿe 79.
postradała = stradala 59.
potwarz = podwarsz 209.
przechwalać = przebuczacz 160.
przeciągnąć = przetargnacz 7.
przeczytał = przetczÿl 15.
przeczytano = sthcono 13.
w przeczytaniu = w prethczenÿu 4.
przeczytany = przeczthanÿ 2.
przed = presth 14, 13.
przeto (przesto) = presz tho 5.
przednim = przedenÿ 34.
przepamiętał = (zapomniał) przepamÿetal 141.
przyjaźń = przÿansz 9, prÿansz 257.
przyjść = prÿcz 5.
przykład = przÿkladnocz 149.
przysłuża (przysługuje) = przÿslusza 15.
przystąpił = zbaczÿl 258.
przysedłszy = przÿchedoszÿ 12, przÿsedszÿ zasze są kxobÿe 121.
przytrafiło się = (przygodziło się) przÿgadzalo szye 40.
w puszczy = w pucząm 262.
pytali go = bÿtalÿ gÿ 201.
ręka = na obu ręku ÿ tesz na obudvu nogach 110.
równy = rownÿa 50.
różność = rosnocz 7.
rozpływała się = plynala 152.
rylec = grawka 20.
rzekł = rzelk 89.
w siebie = wsÿą 27.
siedm = syadem 128.
skaplerz = skapvlÿerz 20.
skosztować = zakuszyą 168.
ślubić = tam sze szlubÿl [illegible] Bogu 235.
słodkość = slotkocsz.
we śnie = wesmÿe 40, we [illegible] czkÿ 73.
śpiewak = szpÿevag 29.
spotkał się = podkasze 87.
Strasburg = strosbark 138.
strzeż = trsez 185.
sumienie = zamnÿenÿe 177
szczęście = czoszcze 78.
szesnaście = szecnaszcze 65
szkodliwy = wskodlÿwÿ 17[illegible]
szyja = sÿa 258.
trąbiono = drabÿono 25.
trzy = trzÿ 162.
trzydzieści trzy = trzÿ ÿ [illegible] dzesczÿ 253.
ucisk = czÿsk 93.
umysł = nyśl 11.
upadła = ubadla 123.
upadek = wpad 174.
uszlachetnić = oszlachczycz
wdzięcznie = wszecznye 45, [illegible] czne 168, wsdzeczne 33.
wdzięcznych = wdzenÿch 1
wejrzeć = veÿrecz 20.
westchnąwszy = vethsawszÿ [illegible] wethnawszÿ 221.
wewnętrzne = wnatrzne 26
więcéj = wÿecze 253.
większa vÿecza 71.
w jego = wÿeko 214.
wieczny = wczecznÿ 13, w [illegible] 179.
widzicie = vÿczÿcze 135.
wolność = swolÿenstwo 16
wprawdzie = wprawscze 1
wszelki = wslenknÿ 30, vs[illegible] vselknÿ, vszelknÿ, wszelk
wszystek = wsÿczkÿ vsÿ[illegible] wszÿczkÿ, vszczÿczkÿ, [illegible] sthek, wsÿtkÿ, vsÿthkÿ.
wszystko = wszÿtko 175, vsÿ[illegible] wsÿttko, wszÿczko, vsÿcz
wszyscy = wsÿczÿ wszÿczÿ

kich = wszÿckÿch vszÿt-
h.
się = (wyspowiadaj
wÿawÿszÿe grzechu 7.
ął = wÿmÿnal 36.
ł = wÿtargnal 70.
ął = vÿal 127.
széj = w swÿeszeÿ 21.
cca (confessor) = spo-
dnÿk 201.
n = wÿzną 127.
l = wsgalt 34, wzgadl 188,
ad 224, wzgald 242.
yło się (zadrżało) = we-
lo 95, 256.
= naczal 13, 149.
= sayacz 90.
ął = sąknął 64.
nku = na sąku 72.
baniem = zamÿeskalosczą
niawszy = sapamÿethawszÿ
y = zaplathnÿe 217.
: lÿepak 162.

zasięgnął = saszegnal 70.
zdarzenie = podanenÿe 49.
zdarza się = przÿgadza 214.
zdjęcie = sÿecze.
zdjęty (przejęty) = szÿeth 13.
zjednaj = snÿedną 196.
zieleniejące = szelÿenÿeÿacze 261.
zlitować się = vluthowacz 259.
złoczyńca = sloczÿcza 31.
znajdziesz = nasczÿ 108.
znamie = znamÿenÿe 30.
zniżon = znÿczon 94.
zobaczył = pobaczÿl 108.
Zoska = Zoska soska 121.
zrządzenie = sradzenÿe 126, srza-
czenÿa 96.
zrządził = sradzyl 125.
zszedłszy = stczeszÿ 97.
w zwycięztwie = wsswÿeczenstvje
253.
żaczek = szaczek 47.
żądza = szacza 17.
żółć = solcz 258.
żonie (niewieście) = szenye 81.

Kilka aktów polskich
z archiwum krajowego
w Krakowie

podał
B. ULANOWSKI.

I.

Prócz ogłoszonych już w niniejszym tomie 96 rot polskich, znal
się ich jeszcze 4, które umieszczamy pod liczbami bieżącemi 97—1
W drugim tomie Star. pr. Pol. pomn. zawierają zapiski
4174, 4175, 4176, 4200 opisy położenia niw po polsku; kilka p
Helcla nieuwzględnionych podajemy obecnie liczbując je niezal
od rot.

97. Coll. VIII. p. 312 (d. 2 Octobris 1436). Dominus Pe
prepositus de Msthow iurabit ad terminos proximos Lelouie contra
colaum aduocatum de Msthow actorem in hunc modum:

tako gÿemu pomoszÿ bog ysswati crzisz, ÿaco prawÿe r
nÿeothworzila szye na rolÿ albo na dzedzinÿe rzeczonego Woÿtha,
othworzila szye na roly Clasztorneÿ tego proboszcza; et si iur
tunc eundem agrum perpetualiter obtinebit, si vero non iurauerit,
tunc alium agrum tam bonum longum et latum pro dicto agro d
adwocato dare debebit inperpetuum possidendum.

98. Cr. Castr. VIII. p. 127 (d. 18 Januarii 1443). Nicolaus
rzeczni de Cleparz iurabit feria quarta proxima erga Woynarow
in hunc modum:

Ita me deus adiuuat, izem nyetargowal trzech wyeprzow v J
anim gich wyanowath placziez.

99. Cr. Castr. VIII. p. 878 (d. 23 Junii 1444). Testes ind
pro parte Nicolai Nyewrad de Stralkouicze (1, 2, 3, 4, 5, 6):

Isti sic iurabunt ad duas septimanas: Ita nos deus adiuuet et
a crux, quod scimus: ize gesth to Niccolayowo Nyevrzadowo
dzersal gest rola odeczstr lath podlug zapissu swego any Crezo-
nye dzirsal, tsos by Crezon cupil v sostri.
Secundi testes (1, 2, 3, 4, 5, 6): Isti sic iurabunt ad duas se-
nas: ita me deus adiuuat et sancta crux, quod scimus et testa-
ize Nyewrzad nyepowinyl tego platu nacrznowye, any tam gro-
tho, isz gy Crezon poswal ale naswem tsos myenil Crezon
gy grodzil.
100. Cr. Castr. VIII. p. 1078 (d. 24 Novembris an 1444). Te-
Przibconis de Przibislauicze (1, 2, 3, 4, 5, 6). Isti sic iurabunt
ias septimanas: ita nos deus adiuuat et sancta crux, quod sci-
et testamur:
ize Jurka Strakowa sprzibislauicze nebral czinsu semlina tego
ibislauicz od seszi lath.
1. Cr. Castr. XX. p. 239 (d. 8 Novembris 1475). Nobilis Mar-
Crusowsky de Raczslavicze gayum ipsius dictum Milovyecz, ktori
miedzi rolami Vyesczskego a Grzimalinem et agrum ipsius alias
, ktora liezi podle Skarbimirskyey drogy rzeczona klin dwoge
a podlye Vgesdzkego rol, a staianie konczv nivi pana Mielstin-
v Mogilek, dwoge stayanie podle kosczeiowskieў granicze a po-
gesdzskego laky ibidem in Raczslauicze cum omni iure et toto
lo ... nobili Stanislao Zidowka ... in quadraginta marcis ...
uit...
2. Cr. Castr. XX. p. 337 (d. 12 Februarii 1476). Margareta
a olim Johannis Barthosovicz de Barthkouicze cum Jacobo filio
iwa roleў gich in Banthkouicze, ktora lyezy ku Crakowskўey
e konczem a drugem koncziem ku swiaskowey roley miedzi Stan-
iem a miedzi Sdziechoviczowa Andree Falkowicz de ibidem cum
iure et dominio in una marca communis pecunie in totum obli-
unt......
3. Cr. Castr. XX. p. 474 (d. 2 Novembris 1476). Clemens de
sovicze dwye stayanie roley sweyg na rzecze na schawcze od
ze boyenieczskyeў przesz dwoye staianie po oczeska kurzecze na
ady do gory chodza ibidem in Owassouicze cum omni iure ....
ni Lyeszyen de Boyanczicze in duabus marcis pecunie ... in
obligauit.
4. Cr. Castr. XX. p. 519 (d. 21 Februarii 1477). Jacobus Tho-
z nywa roley sweyg na Chelmye ku Dobraslawowey konczem
gem ku Bartosoviczowa lanu ibidem in Banthkouicze cum omni
.. Andree de Falkouicz ... in media marca ... obligauit.
5. Cr. Castr. XX. p. 613 (d. 4 Junii 1477). Marcissius de Mi-
w gaium ipsius ibidem in Miroschow alias czworo staianye na
w a viszey stayanko za zapustka a na druga strona druge sta-
ploska v sosnek dwoyem Stayanek, a Staianko v czirnya
powskey granicze, a drugie staianie v Lasnyeyv dolv y drugo
edzi droschu rzeczone Byernatowske et aream desertam penes

zavitek cum omni iure ... in octo florenis ungaricalibus ... Nic
Zyelonka ... in totum obligauit.

6. Cr. Castr. XX. p. 695 (d. 16 Februarii 1478). Johanne
Czerzow tria stadia agri ibidem in Czerzow videlicet: wtore sta
od gumien w tile zagrody a dwogye staianek pollankowe polye
Lishnika kmyecza cum omni iure ... Petro filio Stanislai Kob
quondam de Sborczicze ... obligauit.

7. Cr. Castr. XXI. p. 154 (d. 11 Martii 1480). Johannes
Puchala de Banthkouicze stadium agri sui alias staianye iacens
Laczkamẏ podlye Knsovicz rolyey a konczem ku przeesznicza
a podle brata gego ibidem in Banthkouicze ... Andree de Falk
in media sexagena ... obligauit.

8. Cr. Castr. XXI. p 883 (d. 1 Octobris 1483). Johannes
Banthkouicze partem agri alias stayanko roley na Derbczem p
Osowskego konczem do konyecznego roleẏ pol stayanka roleẏ na
pusta podlye ozogowskey myedze et z dolv Miskowska ibidem in
kouicze cum omni iure et toto dominio nihil excludendo Alberto
Gelen ... in una marca ... obligauit ...

9. Cr. Castr. XXI. p. 1009 (d. 27 Aprilis 1484). Jacobu
Bartossovycz de Banthkouicze fideiubens pro fratre Johanne iu
quia huic inscripcioni consentire debet duo stadia agri sui nad
kamy konczem ku drodze a konczem do roley Osowskego podle
wlowey a podlẏe Dobroslawowey sdruga strona a druga za gumn
vyskoviczy a konczem na Osowskem a s dlusky myedzy Smylows
myedzamẏ zobustron ibidem in Banthkowycze cum omni iure ..
berto Sdzech ... vendidit ...

10. (ibidem) Jacobum Bartossovycz de Banthkouicze agros su
Syradow magna duo stadia na krzemyenyv druge na wyelem
na trzeczyem myesczczv podlya Smylowicz myedze et podle
skego do granicze Irzmanowskey konczem in lazy, Stanisla
Lazy pro duabus marcis ... vendidit.

11. Inscrip. Castr. XXII p. 2 (11 Novembris 1484). Joh
filius Barthek de Banthkouicze duo stadia agri unum nath lacz
ku drodze, czo do studnyeẏ gesdza a konyecz przybyega zachodv
niwa Osowskiego a druge nad zapusczyskem konczem na Domini
na polnoczy a konczem na poludnye za Osowskego ibidem in B
kouicze cum omni iure et toto dominio et omni proprietate pront
tenuit habuit et possedit ..... iudicialiter resignauit.

II.

In consistorio Crac. (d. 16 Julii 1498) [1].

(Acta. Offic. XX.). Tenor litterarum transumti de littera p
menea ducis Zathorskiey ad ius patronatus et presentandi ec
parrochialis in Vythanouicze pertinens, ut sequitur.

[1]) Chociaż język, w jakim dokument ten jest spisany bardziéj zbli
do czeskiego niż do mowy polskiéj, to przecież ogłaszamy

Mÿ Hanus z bosÿey mÿlosczÿ knyeszÿe Oszwÿacÿmskÿe ÿ za-
e etc. vÿsnawamÿ tÿm tho lÿstem obÿecznÿe przyedwsyemÿ
gÿ vszrzÿa anje, cztucÿ szlÿsethÿ budu, ysze przÿsel gesi
nasz slavethnÿ panossą Mÿchal Vÿtanowskÿ hÿ szwÿm sÿnem
awem szdravÿem buducz na czelÿe y na roszumÿe hÿ vÿsznal
namÿ dobrowolnÿe zeprzedal szvyw polowÿczu v Vÿthanowÿcz
avÿ Slavetnÿemu panosszÿ Sbÿgnyevowÿ szgrodczÿa hÿ gecho
n hÿ zaplatha vczÿnÿl ÿ wsdal gÿemv przed namÿ srobotamÿ,
ÿ pastwyskÿ, pastwyskamÿ, laszÿ, chraszcÿnamy, ribyszkÿ,
any, mlÿkÿ, mlÿnyszkÿ, rzekamÿ, gÿezermÿ, vodamÿ czÿka-
ÿ stoyaczymÿ hÿ szlovyemu brÿeszÿm, czo bÿlo Mÿchalouo,
sczÿellyÿm podavanÿm, nÿszcz szobÿe nÿeostavÿaÿacz, anÿ
elom szwoym thym panstwÿem pravÿm vstkÿch mÿedzach, gra-
h, ÿako tho sbozÿe Stavi davna zbucz vÿmÿerzonego ÿ vÿmÿe-
gÿest, gÿakosz szÿam Mÿchal Vÿthanowszky myal, dirszalz
zÿval thakowÿm obÿczaÿem szwÿrchÿ psathÿm Szbygnÿevovÿ
ho herbum, ÿ mÿelÿ dyrszeti a poszÿvati vyecznye a dzyeczye,
cz sthÿm obÿcyayem ÿ vczÿnÿti, predati ÿ nÿechati ÿ zamye-
astawÿthi ÿku szvye pÿrvye vyecznÿe dzÿczÿne, hÿ proszyly
apolnÿe abÿchcham tego kupu dopusczylÿ a potheyerdylÿ y gÿch
am przythny byly; a megÿ lystha thecho dopusczamÿ apothwir-
vÿeczne a dzyecznÿe nyeszkodno badacz naszyeÿ szluszbÿe hÿ
u praw, temv naszwadomÿe a przelÿepsv gÿstotu naszu pacyth
lysthovÿ zawÿeszyti kazalysmy. A przythym szu byly naszy
slavethnÿ panoszÿe Jan Vÿecz Sztonÿcz, Mÿchal Laszkowsky
lthowsky Pÿotr, Vythanowskÿ Pÿothr, Paleyowskÿ Mÿcolaÿ,
aÿ Conÿczskÿ, Mathias Pyszarz. Gyey dan y pyszan w zyatho-
nÿecyelą dyczÿen szwatey Gÿaknÿeskÿ pod narodzyenÿm szÿna
ho Lyetha Tyszyacz sztyrystha osmdyeszatecho szÿedmyecho
n . . . . (21 Stycznia 1487).

III.

V archiwum aktów grodzkich i ziemskich w Krakowie znajduje
vna ilość zeszytów będących częścią dawnych ksiąg miejskich,
ch i proszowskich.

---

zględu na to iż pochodzi z prowincyi niegdyś polskiéj, a która miała
XVI wieku znowu wejść w skład państwa Jagiellonów. O wystawi-
ielu tego aktu por. Biermann „*Zur Geschichte der Herzogthümer von
Zator und Ausschwitz*“ *Sitzungsberichte der phil. hist. Classe der Wien.
Akad. B. XL p. 594—631.* Nadmieniamy przytem, że ani w księgach
onsystorskich ani kapitulnych krakowskich nie ma, przynajmniéj
tym okresie, żadnych po polsku pisanych aktów; i niniejszy doku-
ent tylko jako „*oblata*“ dostał się do ksiąg officyalatu krakowskiego,
imo iż sformułowanym był nie po łacinie.

Obok nich jest też wiele luźnych kart, które niejednokrotnie wierają dość interesujący materyjał. Niektóre z tych aktów pisane w języku polskim.

O ile niefachowy może sądzić przedstawiają akty miejskie polsku pisane nieraz ślady dawniejszych form niż wcześniejsze ch nologicznie akty zapisane do ksiąg sądu ziemskiego lub grodzkie dla tego nie ograniczyliśmy się w wyborze do pierwszéj połowy XVI. lecz uwzględniliśmy i akty nieco późniejsze.

I. z r. 1548.

Opatrzny Panowye! Waszey mӱlosti sdrowӱe nawӱedzawy list tӱm, ctore panye boze racz dacz waszey mylosti na dlugӱe czasy e

Przytym ze osnamyamy w. m. ize przysetsӱ przed nas Sim slӱosarz Myesczanӱn nasz zadal nasz o list ku Waszey mylosti w t obiczay, ize Mikolay kowal mӱesczanӱn wasz hamvӱe mu d mӱechӱ.

Przetosz mӱ zadamy i barzo proszӱemӱ abysczӱe raczӱlӱ ud lacz skutteczna sprawyedlӱwoscz a nyeodwloczna s tym to myes nӱnem temu to Simonowi.

My tesz w. m. w rownych i w (inszy ch rzeczach chczemy s zacho . . . . osnosczy zyl naszych w . . . . . .

Datum Zarnowcza we srode dnya s. Sczepana Lata Bo 1548 [1]).

Mӱ Burmystrz y rayczе
W. m. we . . . .
. . . .

2. z r. 1555.

Pecunia ciuitatis exposita solidi na Kobylӱenye et pro camp ciuitatis.

Item fecimus contractum cum molendinatoribus pro edificaci Kobylӱenӱa et dedimus eis grossos 20.

Item pӱecz chlopov czo pomagaly mlӱnarzom na dzӱen po pӱ szelӱagow, tesz stravӱ tho czynӱ grossos 8 et 3 solidos.

Item Yanovӱ Maszurkovy dalӱsmy gr. 6 czo czynӱl szczeb w kobylyenyv.

---

[1]) List ten bardzo jest uszkodzony zwłaszcza w zagięciach powsta wskutek złożenia go w sposób zwykle przy listach ówczesnych wany. Opieczętowany był dwoma pieczątkami z których dochowała tylko jedna. Adres znajduje się na stronie odwrotnéj i brzmi jak stępuje: *„Circumspectis ac prouidis viris dominis consulibus* ... *Xzyasz, amicis et vicinis nostris dilectis presentes dentur"*.

Item Chlopom czo grodzyly w szady v Kobylyenÿa ploty gr. 6
nus.

Item Chlopom czo drzeva novozy nakladaly ÿ szkladalÿ, dedi-
eis 5 solidos.

Item serifabri za povÿethcznyk dedimus grossum.

Item na oleÿ 1 solidum.

Item od dolu grossos 2.

Item goszdzy kopa lathnÿch ÿ brąthnalÿow 20 dedimus gros-
$^1/_2$.

Item za povrosz do svonka gr. 2.

Item kopa goszdzy gontovÿch 2 solidos.

Item czyeslom czo szlup robyly ku zavÿeszenyv szvonka na
zczką pothrzebą dedimus mediam marcam.

Item solidum rusticis, czo obÿÿalÿ.

Item malyarzovÿ, czo farboval povÿethrznyk grossum.

3. z r. 1556.

15 . . . . [1])

Mathis M . . . .

Then tedi, gdi u oycza y v matki sluzila Dziewka Kachna
denkowna, tedi yą nyerządnye poznal y dzierzal sie iei rok czaly
tam bila.

Potim sluzila na drugi rok v pana Lucaszka, y tamze tak w no-
ıadzal i vidal go gospodarz, a on oknem w noczi wiskakowal,
go slovi karal.

Y przed urządem opoviedal etc. y przed sie tak zanÿechalo asz
ku zupelnego tak w nyerządzie.

Potim na trzeci rok od god asz do tego czassu sluzila v Fa-
i tam takesz wcząscz chadzal tak w noczi iako ve dnye.

Y takesz przed vrzandem opoviedal tho y skarzil etc. gdze bur-
p(an) Mathis Jaśko na Skarga iego zastal go tam (y bil go
) [2]), bo ye zastal oboye tak . . . . . biczoval polepszicz . . . .
sie nycz . . . gdi go w noczi . . . . chcząсz mv movicz
ıv dal pokoy domovi, bo go tesz takze zastal oboye, tedi on
il go za gardlo y dusil go etc. Gospodarza, a to yvsz drugi
popelnyl ten to Malikovicz.

A takze go tamze po trzeczie v Fariny zastano y s stą Malpą,
ato do kaznye oboye.

Skad pogorszenya y zelziwoscz tak panyam y dzieveczkam tesz
ienczom, a zwlascza esz to Shin ienego przisiaznika, y sie-
tak oboye kilka dny w kazny.

---

[1]) Rogu z dwoma ostatniemi cyframi daty brakuje.
[2]) Słowa w nawiasie przekreślone.

Item ten ze Malikovicz czassu tego, gdi Burmistrz p
bądącz na tim vrządzie vyrzawszi ogen za Myasteczkem, b
czi s Strozmy Myeyskemy biezal tam, chcząc viedziecz, cz
y podkal sie s tim Malicskem, spitawszi kto bi bil, acz y
viedzial, esz bil burmitcz y wiedzial dla czego byekl.
w pas y powiedzial nye chocz ze yvsz sam do ognya,
bila Sobotka etc. a to pomniącz ono czo (karanye)[1] v
bilo, a tho trzeczi gwalth y vistupek vczinil.

Aczkolwie ie. m. p(an) Voyewoda srodze o takove r
karacz a boyą sie abo na Gardlie, abo v pradgerza etc. -
kosz y temv folgvyące y zabiegaiącz temv abi iake mązob
nyestalo, tedy tym obaczamy iest rąkoyemstwo postavil —
cionem d(omini) Mislisz in primo:

o pokoy Myasteczkv, y panv Burmistrzowy Matiszov
yvsz przeprosil;

o pokoy farinye, gospodarzowy, ktorego tesz creditur
prosil;

o pokoy strony tey Nyewiasty, ktorey za iey z lzivos
vienyecz marcas tres, livdzie, ktorzi na tim zobastron siedzi
Abovim to myalo bicz spraviedliva, esz myal yą poyącz, po
ye tak zastano oboye. Ale yvsz iest iei prozen y vipusczila
A tak vinyen bądze dacz iey marcam primam per septima
aliam marcam per alias septimanas duas, et terciam pro
domini proxime, et hoc coram officio ciuili fieri debet.

A ocziecz yego we wszitkym go zastąpil, prout inferiu

Pro his vero pecunijs soluendis fideiussores sunt hy,
Andreas Serrifaber et knap Tczesczocz.

Alie, esz myenyly, iszbi miala dzieczmy chodzicz, tedi
oglądacz stateczne zony, a gdi bi tak bilo, tedi yna ma bic
groda, ku vichovanyv, y okrczenyv tego dziecziączia — y i

(A gdisz oglądaly)[2]) A tho yvsz ocziecz w tym sam b
tymze rąkoyemstwem, choczby tesz shina iego nye bilo, iakosz
bicz na czas.

A gdi oglądovaly tą Nyewiastą tedy powiedzialy dobre
iest brzemyenna y yvsz to czwarty Myessiącz.

Item kopą viny Nyerzondowego dacz ma ocziecz iego
y mayą Pradgesz spravicz etc. ato per septimanas duas.

Item tesz wolowczovey wdowye Myeyscze na layal, nag

A gdi mv kazali stanącz, tedy nye stanąl a gdi pon
tedi vcziekl y wielie tego krocz czinyl; isz yvsz daley nye v
czo s takovym czinicz myely. A ocziecz tesz iego mv tego
bo czaszem chczial go zastampicz, a czassem grozil snym
ocziecz; iakosz to ffarina skarzil sie przed pany etc.

---

[1]) Słowo przekreślone.
[2]) Słowa w nawiasie przekreślone.

A także owa na konyecz, esz nye ma bicz w myasteczkv do
ka dla vilubovanya (?), to iest od Srody przizlzley, asz do God
lech. Sub marcis triginta pene, bo gdze bi go tv zastano, tedy
cz w tem yvsz zostanye, abo kazn v pradgerza a takesz y o thą
yąstą sye rozvmye, esz nye ma tv myeskanya, poki sie nyeo-
bo ona za mężem nyebądzie.

(A gdi sie po)[1] y ma go vipravicz abo do Chęczin do przya-
abo do Crawca, abovym nye ma bicz v zadnego Slachczicza to
oliczi na oczu propter hoc nephas pod tąsz viną marcarum tri-

A gdi sie yvsz po godziech na wroczy, tedy go ma vzenicz
assopusty blisko sub eadem pena marcarum triginta.

A gdisz yvsz nye mokl myecz rąkoymiech, abi to zan za-
y, abi nye myeskal przy oyczv do God o yne. Tedy poddal sie
wą maiątnoscz wszitką nye odpusczennye ocziecz yego.

Presentibus tunc dominis: Mathia Jasko proto consule, Alberto pissarz,
lao Lucaszek, Vaczlaw, tunc consulibus; Bienyasz vice aduocato;
no, Andrea serrifabro, Nicolao fabro, iuratis. Acta in domo pro-
sulis Mathie Jassko feria secunda ante sancti kiliany alias die
. 1556.

Nyewiasta tha tesz ma hinc vinyscz trzecziego dnya s Mya-
a, ut supra feria II ante s. Kiliani.

Fideiussores Waczlaw raycza a Janik Trelka, alie ku rącze po-
ika bratha iey, a k temv ma dwv ynych ze wssi do Nyedzielie
ley przistavicz.

4. z r. 1560.

Gratiam et pacem per dominum nostrum Jhesu Christum.. Przy
moÿ laskawÿ mÿlÿ panÿe Gradowsky v . . . . thą dzÿe-
ą, kthora thesz tham ma v Kxiezu . . . . ÿ tham czo
go pod Jego Msczya panem Bÿeczskyem ona ssama sserssą da
ę v. m., y prossyla . . . . abÿch szÿe kto v. m. przyczÿ-
a nyą therass . . . . . byt yey, bo yey ssye nagadza dobry
lÿwy czlowyek z Myechowa nÿaky kyelbaska, kthorego ya do-
znam, yesth czlowyek kupyeczkÿ y osszadlÿ v Mÿechowye. A thak
herass potrzeba yakieykolwÿek vypravy, bo y ssukyenky nyma
k prosse, aby vssdy yednak v. m. tham przessliochacz raczil ÿeÿ,
vssdy czo yey daly tham czy opyekunowÿe albo choczia sczynssv,
y moze therass nye wssystkyego dacz, lyepyey iss tho z maszem
podnyessÿe a zeby ÿeÿ vssdy dalÿ therass na ssuknyą na thą
yprawę czo wyerze o v. m. czlowyeku chrzessczyanskiem yss
dopomozess they tho ubogiey ssÿroczye, bo vÿethszeÿ nÿmass

---

[1] Słowa w nawiasie przekreślone.

odplathy yeno gdy kto szyroczye ubogiey dopomoze, bo rozumyer tham bądzye y z mezem zass myeskala; a zathym sszye lassczę zalyeczam. Datum in Myrossow feria quarta post dominicam M cordia. Anno Domini 1560.

Czo ya tho baczenya v. m. zalyeczam memu laskavemv p czielowy bo thą dzyeweczkę cziothka yey z malyuczkiego dzye czya vichowala v Myrossowye, oczem szerszą sprawę v. m. dh tham czy myesczanye kxyessczy [1]).

Życzlyvy przyacziel
Franciscus Myrossowsky
subscripsit.

5. z r. 1565.

Gromada która z rosskazanya pana Sztarosthy Starhochorzows 1565 post dominicam Oculi alias post Anunciacionis S. (Marie) D glywossczy abo krzywdy, ktore ssobye ludzye w myasteczkv my bycz thak od pana Starosthy thak tess od ynnych kmyeczy, th ssye nye moglo skonczycz na ssandzye, gdy obyeral rayczę pan rosta, tedy w tey gromadzye opowyadaly.

Na pyerwey Mathyss ffiak Ploczyennyk, ktory gdy yego c cza wzyal Sdanyk a on ssye dzywowal, kyedy chlopy na st ryby sdechle wybyeraly ze blotha; on tego chlopcza zastapyl y s w kazny bess zadnego prawa na rynkv kv zelzywosszy pan Sta Sdanykowy powrozem hanyebnye bycz, ktorego czy rzemyessn w czechu sgardzyly.

Item Albertus Bvnka nyeborak pyekarz, ten ze mlyna s cz wycz ydacz zadney ryby nye mayacz wzyety przess Sdanyka te rynkv powrozem mordowan.

Item Myerzwa bartek faber bedacz czechmystrzem od pana branym tess yego dzyeczye annorum octo dzywuyacz ssye ten nyk poyal, ktorego tenze oczyecz zastapyl, powrozem go na r absque iure mordowano.

Item tess Joannes Wessolowsky przed wssytka gromada czem a zalyem, gdy tego myerzwa myano bycz, pana staroste vp nal, aby ynssym zwyczayem ssye w myessczye z ludzmy obch a zwlassczа z rzemyessnyky; nyechayby ye prawo ssandzylo, gdy kowalya myerzwe a brata yego Sdanyk byl, rzekl do nyego: yss lybog takyess sta nyecznota wynydzyess yakoss y pyerwey wy prze twoye lotrowstwo, tham ze possedl do domv a ten Sdanyk

[1]) List cokolwiek z kraju zniszczony na ktorym już tylko ślad piec pozostał. na grzbiecie adres w tych słowach: „Memv laskavemv yaczielowy panu Gradovskiemv stharoszczie Kxyesskiemv przyac wy laskavemu".

nÿa pana Starosty Zkrzosskÿ nan strelÿl, kedÿ nÿewÿastÿ Sdzÿe-
n malo nye zabyl woknÿe ÿ dal onego do kaznÿ, gdzÿe tÿdzyen
lzÿal, o czo do yego mylossczy, i ÿessczo o wÿeprza chce zalo-
, ktorego pan Starosta ÿeslÿ zeszkodÿ zaÿanl ÿ dal ssobye kar-
do mlyna etc.
Czupka Stanislaus faber tess nyemoze sprawyedlÿwossczÿ mÿecz,
go wyelgowssÿanye wssadzÿly w lanczuch.
Item temusz pszenÿcze pobrano, czo bÿl wszyal 8 kop.
Item o pozyczane pÿenyadze marcarum 2 kmÿeczÿowÿ pan Sta-
ÿch nyedal wraczacz.
Item Mathiss zÿecz Multanow, czo mu drzewo splaczv, ktore sso-
upyl, pan Starosta kazal pobracz.
Myerzwa faber czo mv gwossdzÿ 4 kop nyezaplaczono zaluÿe.
Item Ploczÿenÿczÿ ssye tess o luke rzemÿessnÿka opowyadalÿ,
sÿe rzemyesla wÿrzekl ÿ vczyl sse ssewstwa a za ssye roby
orze ploczenycztwo nad ich prawo.
Item Koszyczkÿ Ploczenÿk o chlopye annorum 8, ÿss go pan
sta kazal bÿcz, yss na bloczÿe wzÿal kylka rybek, a yss tho ten
yecz vczynÿl, wedluk prawa wolÿalbÿ go sam oczÿecz bÿl ska-
nÿslÿ go kv zelzenyv dal pan karacz na rynkv.
Item thes ssewczyk postronny nÿemaÿacz zadney rÿbÿ wzyetÿ
bo nyelowÿl ÿest, przez pana Staroste na rynku bÿtÿ wolyalby
a ssybyenÿcze ossandzony yeslyby wÿnyen.
Thv tess vbogy chlopek ogryzek na nowem myessczÿe, temv pan
sta kazal wzÿacz ssÿecz zayecza dal mv od nych zayacza pros-
aby drugyego vlowyl, nyechczyal. . . . .
Nyeznanowsky zaluÿe sÿe, yss mu plothy przy ogrodzÿe popa-
czy, ktorzy streglÿ stawu, a zwlassczа wyelgowssiane thess wssyss-
rossą, abÿ ÿdacz ze wssÿ przess ogrodÿ ssprzÿczek nÿczÿnyly.
Item Malÿczek Mathÿss opowÿadaÿacz ssÿe zaluÿe o zone, ktore
pan Starosta pokolathal.
Item czo szoltÿssÿ pobralÿ dzÿessÿeczynny spÿerssych kopanÿn
wÿadomossczÿ mÿessczanow przesslego rokv y tego czo ÿego
scz wolnossсz ÿm dal etc. beda ssamy vstÿ mowycz.
Item Slÿossarz, yss nÿemozo sprawyedlÿwossczy myecz o skody,
mv byly skaząnÿ Skunassowÿany o pssenycze ÿ ÿnsse etc.

6. z r. 1569.

Actum prouidi viri Mathie Labuda cum prouido Marthyno Okru-
n D. 1569.
Przed oblicznoscyzа nassa radzeczka stanawsy obliczne przerze-
Mathÿs Labuda sasÿad nasz uczynyel vgode s przezeczonym
ynem Okruthnym okolo rolye, kthora kupÿel przerzeczonÿ Ma-
Labuda v opaczthnego Mathisa Fiolka, kthora bil zastauyel opa-
Mathis Fiolek v Okruthnego, tenze Labuda ma uczÿnÿcz na-

grode y yus vczynyel mu dacz przerzeczonemu Okruthnemu grosy
czo ma sobye wyrazycz Labuda na pyenyadze, kthore ma dacz p
rzeczony Labuda opaczthnemv Fiolkowi na rathv, gdy czas przyda

7. an. eodem.

Die Dominico a D. 1569 Stanislaw Lipek.

Przed obliczonosczya naszą radzeczka stanavsy oblyczne prze
czony Stanislaw Lipek myesczanyn Myechowsky zostavyel od sye
przemovcze sasyada thu nasego na ymye Marczyna Okruthnego p
czywko thu yednemu czlovyeku, kthory myeska vskolye oczecz Fl
chova o dluk y o insze rzeczy, kthore maya myedzy soba.

8. z r. 1570.

Dnya ponyedzyalkowego po svyetych . . . . slalysmy
Sidorona vpomynayacz okolo rzadu domovego, aby byla porz
v domu svoym, aby bila statheczna, pothym zamyerzelysmy ey cza
dzyesyeczy nyedzyel, aby sla zamas pod vyna trech grzyvyen.

Dalem od volanya lysthv v Myechovye od yarmarkouego 3

Item zasye dalem v rarznovczv drugye ras obuolacz thenze
yarmarkovy, dalem od thego grossos $2\frac{1}{2}$.

Item vybyerayacz then . . . . vzyalem 6 zlothych za z
czo mloczono po yego smyerczy thego voytha nyebosczyka za 9
czy od Chechny po 20 grosy, stych dzyevyaczy zlotych vydalem
bvdovanye domv thego nyebosczyka Voytha zlo 4, gr. 6, solidi 2
staye przymyne marka una gr. 5. solidus unus.

9. an. eodem.

Przed oblyczonosczya nassa radzyeczka stanavsy oblyczne p
rzeczony dva mozovye myesczanye nasy tho yest naymye Grze
Kordulya przysyesnyk starsi, drugy solthys Jacub naprzerz Sk
sowsky vyznaly przed oblyczonosczya nasa radzyeczka, yze prz
czony Jacub soltis zastavyl rolya svoye u dzesyaczy grzywnach p
. . . . konasowskych stayan pyeczyoru do trzech lyath pocz
od roku a 1570 opaczthemu Grzegorzovy Kordulу.

10. z r. 1573.

Proposicia spraw w Myasteczku odpravienyv cza
prawa vielkiego abo napodszedek we dwye nyedzyely. A
Domini 1573. Die vero vigesima Februarii.

1. Naprzod raicze obracz zgodne y przysziezhyky vedlie
czaiv.

2. Rug (s) abi wydali wedlie zwyczayv ieden za drugiego przy-
ą dlÿa pohamowanych wielyv zlych spraw w Miasteczku: spalie-
linka, pythalne.
3. Urzad przesli niech vkaze, iako szie sprawował w povinnos-
wey, ieslÿ kto nievkrziwdzon od niego etc. kthemv lycsba vczi-
byca ma, gdisz thak dawno zamieskali szye ieslibi thesz suspi-
kie miał urzad badzi strony Gromadi, badzi thesz y ossobi czÿeÿ
wadplÿwosczÿ iakie w porzadku abo w powinnosczi szwei, po-
awnie panv oznaymycz.
4. Za powiethrzem morowym przeszłym isz wielie spraw za-
ionich kv vkrziwdzeniv luczkiemv: vodumorkach, wbliskosczyach
czo pilnie veirzeczi, abÿ szie kasdi przi szwim osthal.
5. Isz nie znossne skodi dzieia szie w lieszioch od miasteczka
ievschanovanie plothow, ktore sprossnie kradną, palą okolo sye-
zego ma bicz pylne ogladanie plothow albo spustoszenia plo-
thak y paniskych i oszaczowanie maya bycz, a gdzie szie thakie
naidą przesz kogo vczinione thakowÿ karan abi bÿl.
6. Isz bydly, szwiniami thesz niemnieisze skodi czinya w po-
aby pasterz porzadnÿ bÿl chowan od nich. Alias bendą zaimo-
ilyekrocz ktho zaimÿe do paniskiei obori przyzenÿe od rogą-
bÿdlÿeczÿa gr. 3, a od szwynie groszi 1.
7. Hultaie, ludzie lozne abi na spisku bÿli podani, ktori bÿ nie
deirzani a bawicz szie chczial przi miasteczku przÿ thakowim
niech szie osziadly miesczanin opowie thak y zagrodnik y Mly-
ieslÿbi thaczi bÿlÿ, thosz szye y o komornikach rozumyecz ma.
8. Kthobi w liessie szwowolnie rabal a pobracz szÿe nÿedal
em bronicz szie chczÿal, yako gwaltownik karan bedzie, gdÿsz
a gaie paniskie szą zapowyedzÿane.
9. Isz Mÿasteczko czyeszy szÿe pozÿdky grunthow panyskych
acz vrodzaiow, paszch, thakze y wod mlynow etc, abÿ schuczią
i pomoczą do szÿan przeprawowanyv rzek od powodzi y gwal-
onienyv stawoff albo srodel odprawowaniv za roskazaniem, alias
nieposlusny karan bendzÿe viną yako nieposlusny, a przy tha-
obothach vinien Raicza bycz kolyeią kasdi nad mieiskim ludem,
vywszi robothe ma oznaimycz kto niebil, thesz pod karaniem
akowy Raicza bendzie gdi by do thakiei sprawy albo poslugi
kal.
10. Myari powinne slodowe abi oddawane bili od kasdego, nÿsz
yna slod spusczi, ktobÿ szie ynaczei wazil slod w mlÿnie na
bendzye iako przesthepczi do dwora bendzie wzyeth.
11. Czinschv paniskiego ktobi niewydal na czasz zwykli, thakze
szu aby thakowy zarasz vyezieniem bÿl karan, a za nieposlu-
o thakie nie vinydzie asz da szowitho, czo powinien a tho szie
ecz ma, ktobi thydzien po czaszu thakowego podathku nye-

12. Kobelyenÿą aby porzadnie byli chowane, ktobi szie w
skazycz abo zrobacz bendzie karan ÿako gwalthownÿk vina ÿ p
vycz zasz bendzie powynien.
13. Rzemieszniczi ktorzi bywaią vzywany zaplacza do dw
ktorÿbi w thim niebil poslusny vyezyenyem y viną karan bendzÿ
14. Porzadek gothowosczy myeiskiey ku potrzebye, aby za
wvczeszwą(?) wstawyon byl, y zalozycz vine thakze strony ogı
ÿ ÿnych porzadkow dolozycz.
15. Zakownÿcze wczinicz mieiskÿe abi w porzadku sz
bÿli.

11. an. eodem.

Actum Jacobi Salyetrnÿk cum Zatorska Helena vidua. A. D.
feria quinta infra octauas corporis Christi.
Stanavsÿ oblyczne przed nasÿm urzedem radzÿeczkÿm opat
Helena Zatorska vÿznala pres opatrznego Janna Kosyczkyego
movcze svego, ÿze vÿznal then tho Jan Kosyczkÿ, ÿze dom na
nÿeboszczÿka Zatorskiego opatrzemv Jacubovÿ Salÿetrnÿkovÿ z Lÿ
do pultora lÿath z osmy grzÿvÿen, do czego maÿa im dacz
y blonÿ narok przÿslÿ ma opravycz then to Jacub svoym gr
ÿ czokolvÿek przÿmÿe sdomem ma zasye svÿtko stathecznie od
ÿ ma bycz gosporzarem dobrym y tak ma przÿglÿodacz ÿ z ogı
ma sye stathecznÿe rzedzycz y straz dla zleÿ przÿgodÿ then to J
ÿ dal przed urzedem nasym radzyczkÿm na then naÿem dve grz
a trzeczÿa grzÿvne ma dacz do urzedu nasego na dzÿen bozego
rodzenÿa blysko przÿslego a ta przerzeczona Helena Zatorska
dacz pokoÿ themu tho mytnuykovÿ v thÿm tho domv, ÿze bÿ
nycz nyeprzeszkadzala, abÿ on myal od nÿeÿ pokoÿ.

12. an. eodem.

Actum feria tercia post octauas corporis Christi anno 1573
Sthala szye vmova mÿedzÿ Janem Nyesnanowskÿm ÿ mÿ
Halsbyetha thatharowną vespolek s mezem ÿeÿ Lucassem, ze onÿ
swolyly mv przed urzedem zaplaczÿcz grzywÿen dwÿe dlugu na s
thy Barthlomyeÿ bes zadnych trudnoszczy nÿe bronÿacz szÿe zadn
furthy anÿ zadnÿmÿ rzeczamy ynszÿmy, ale pewne pÿenÿadze ma

13. z r. 1575.

Stala sie wmoua miedzÿ Gosowa ÿ Przedborskiem okolo
grziwien pultrzeczÿ y grosÿ 5, postanovienie vsielÿ miedzy soba z
ma dacz na swiatky blisko prizislye grziwnie a ostatek nagody, a
bÿ niedal przerzeczony Przedborskÿ na ten czas tedi Gosowa w
ÿmienie ma volnoscz, na czo pamietnÿe zalozilÿ z obu stron, a th
dialo przed koprasem burmistrzem w piersÿ piathek po przevodi

14. z r. 1582.

Ministerialis terrestris Generalis omnium terrarum regni prouidus
rius Farina ex oppido Xzyas cum nobili Joanne Nyeznanowsky
officio et actis presentibus castrensibus surrogatoriis capitanea-
Cracouiensibus in vim sue fidelis relacionis libere, publice et per
sum recognouit, quia ipso et nobili prefato feria tercia ipso die
Zophie proxime preterito a proconsule, consulibus totaque com-
ite oppidi Xzyas obductum et protestatum est in et contra nobi-
damum Pessyczsky et Jacobum famulos generosi Joannis Othwy-
y de Othwynow, quia ipse tempore certo non ita pridem prete-
ulla causa legitima ad id habita, quando idem Adam Pessyczky
bus cum domino suo prefato Joanne Othwynowsky per oppidum pre-
Xzyas proficiscerunt, thedy pana szwoyego przerzeczonego Jana
nowskyego pozossthaly y do nycyaky Jadwygy Szlyossarky
zky myassthеczka Xzyeza, kthora pywo nathenczas szynkowala
pyly zaszye do ynny gosspody, tho yessth do Sebestiana
zka v kthorego naczenye do zlyewanya pÿwa gothowano, mÿtho.
aczynye szyekly tho yeszth na kadze dwye obreczy dwa po-
helky rossyekly, szlupy u domu thego thakze szyeklÿ w ktho-
sam ssyeczenya znaczne wyelkye czthery, a mnyeyssych nye-
a gdy ych szthego chamowano, onÿ nÿedawssy ssye chamowacz
byelÿ kogo yedno dossthacz moglÿ, thakze lyudzÿe w tham-
myassthеczku bÿelÿ przes ych thakową nyepochamowancy vszyl-
krzÿk, sztrzelyanye z rusznÿecz sztrwozeny, a pothym then tho
zky y Jakub za lyudzmy bronyamÿ swemy czÿsskaly chczacz
skaradnye ranÿcz, albo zabÿcz y thamze yeden z nych bron
szablye wÿczyssnyoną z reky zossthawyel, kthorą tho od thego
rmÿsstrza ÿ radzyecz myassthеczka Xzyeza woznym y szlyach-
m wyssyopyssanym do urzedu nÿnyeyschego oddal y kthora
od nyego przyal, czo thak nyeynaczy bycz then Wozny ÿ szlya-
przerzeczony wÿdzÿely, przythym belÿ y nymÿ tho zaraz tham
dzyno y osswyadczono yessth.
Actum in Castro Cracouiensi Sabbato post Dominicam Exaudi
o anno Domini Millesimo Quingentesimo octuagesimo secundo.

15. z r. 1583.

Mosczіwі Panie, Mÿ vbodzi Raicze Miasteczka Wielkiego Xzięza
noszÿ szwe vnizone do laskÿ w. m. pilnie zal eczami a przi-
drowÿa dobrego y sczeslÿwosczy wszeliakÿch na czaszÿ dlugie
a Boga w. m. szwemu Mosczіwemu Panu vprzeimie ziczemÿ etc.
Bendacz v nasz proboszczem swienthi pamieczÿ nieboszczik Xziandz
trowiczkÿ wzÿal bil s kosczіola xzieskiego na potrzebÿ Ich Mo-
anow s Tenczina dwiesczie zlothÿch pieniedzÿ, kthore oddal bel
sciola Kxsieskiego nieÿakÿ Xziandz Rabstÿnskÿ, kthorÿ tesz

bÿl z domu Tęczinskiego na kupienie czinszu wyderkaffowego na
znodzieie kxsieskiego, kthore po thim panowie s Tenczina dalÿ
trzimowacz niebosczikowi xziedzu Janowi Ostrowiczkiemu na
szwoiei dziedzicznej w Boczkowiczach, abÿ ÿe stamthąd wÿb
szy do koseziola Kxzieskiego zaszie oddal ÿ trzimal the Boczkow
Folwark dosicz dobri ze dwanasczią kmieczy asz do szamei sı
czy, sktorei nietylko dwiesczie zlothych alie y da(leko) wi
wÿbracz mogl, yako nam o them sprawe dal . . . . . . nÿ god
nieboszczik Maliarz sąsziad nasz brath . . . . . . Xziedza Bodze
Doctora, kthori za xziedza O(strowicz)kiego koszczielnem bÿwal, A
nieboszczik Xziandz (Ostro)wiczkÿ thakowÿch dwuszeth zlothich za
wotha swego (do ko)ssziola Kxsieskiego nieoddal, ÿednak zlieczi
(dwieszcie zlotych) executorom szwem s kthorych przedniejszi bÿl
bosczik Xziandz Grzegorz Pakoslawskÿ, abÿ thakowe pie(niadz
ko)sciola Xsieskiego oddali nie naczo ÿnszego ÿeno (dla) czÿnszu
derkaffowego na kaznodzieię kxsies(kiego) tedi doszicz niebosczik x
Pakoslawsky w ob(ecnoszci) Xziedza Ostrowiczkiego polozil sto zlot
thakowÿch pieniedzi v urzedu Officiala Krakowskiego niebosczika
dza Porebskiego, kthore pothim Xziandz Porębskÿ nieboszczik w. m.
dal, gdys w. m. zaczol bÿdz Kanczlierzem v slawnej pamieczÿ n
sczika xziedza Zebrzydowskiego ÿako o thim kwÿth w. m. szwia
ktoremesz w. m. niebosczika Xziedza Porobskiego stakowego stą
thÿch kwythowacz raczil, czo abÿ w. m. liepiej wÿrozumial, poszÿ
w. m. copiie extractow skxziąg duchownÿch tak polozenia tÿch
zlotych przesz xziedza Pakoslawskiego yako tesz ÿ oddania ÿch p
niebosczika xziedza Porebskiego do w. m. naszego MosczIwego
A tak w. m. pokornie proszimi szwego mosczIwego pana zebÿsmÿ
glÿ ku thÿm pieniadzom przÿscz, zebÿ bÿlÿ obroczone na kup
czinszu wÿderkaffowego na kaznodzieię koseziola Xzsieskiego w
wolÿ niebosczika xziedza Ostrowiczkiego, gdysch ku ÿnszemu v
kowÿ obroczone bÿdz niemogą (zwla)scza ÿs za laską bozą ko
kxieskÿ ku sta(remv) porzathkowÿ z laskÿ milego Boga ÿest na
ostatecznie prziwroczonÿ. A mÿ tę laskę y dobro . . . . w. m. s
Mosczlwemu panu ÿ odslugowacz ÿ pana Boga za dobre zdrowie
sicz niezaniechamÿ ÿ pan Bog wssechmogaczy w. m. tho hoinie
gradzacz bendzie zaczol. A stem sie lascze w. m. zalieczamÿ nas
Mosczlwemu Pralathowi. Dan w Xziezu Wielkiem Dzien s. Ma
Apostola Roku Pańskiego 1583 [1]).

W. M. wsego dobra zieczliwÿ ÿ sluzicz gothowi. — Burmistr ÿ Raicze miasteczka Xzieza.

16. z r. 1586.

Mÿ Burmistrz a Raÿczÿ miasta Gliwicz wÿznawamÿ tÿm
stem przedewssemy a zwlascze kdez nalezy, zie ÿest przed nas w

[1]) List ten wielce jest uszkodzony w dwóch miejscach wskutek zbu
nia papieru.

u z Porucznikŷ swymy przedstanpila poczciva ziona Anna Prze-
a manzelka Nebosscika Jakuba Przechadzki samsiada nassego,
przed namŷ poddala a odewzdala w plnu mocznost a pravo Man-
i swemu teraznieŷssemu Mikolayowi Golemu ssewczowi listu tego
telowi Dlugi wszeliake podli czŷrograffu, ktore nebosscikowi Ja-
vi Przechadcze za chmiel w Miescze Wielkim Kziendzu dluzny
talŷ ye wypominacz a przŷancz ŷ stim uczŷnicz y niechacz
swŷm wlastnŷm comu na swiadomy a lepssam gistote pieczancz
a nassego ysme przycisknuly. Datum Gleiuitiae Dominica Post
itatis Christi Anno 1586.

17. z r. 1586.

In nomine domini Amen. Anno a Christo nato 1586 in uigilia
cionis beatissime Marie Virginis hora die 12.

Prouidus Matias Labuda in uilla Glogowŷanŷ ac in domo sua et
sentia testium videlicet Jacobum (s) Brzoza Proconsulem et Simonem
czek consulem ciues Xiazenses non coactus, nec seductus sed
corpore eger, tamen mente sanus memoria repetens morte nihil
s et hora eius nihil incercius esse prouidendo in tempore saluti
sue et bonis suis mobilibus et immobilibus, ne occasione eorum
mortem suam inter propinquos suos lites et dissensiones contin-
iri. Ideo ex animo bene deliberato et spontanea voluntate, prout
ius et (melius potuit) et debuit, ordinauit (ultimam suam) volun-
in hunc qui (sequitur modum). Ante omnia in miseri (cordia in)
i dei confidens, qui cor contritum et humiliatum non despicit,
m suam in manus dei omnipotentis commendauit. Postea corpori
epulturam secundum honestum modum circa ecclesiam parrochia-
iazensem elegit, ultimo omnia sua bona, que in paratis et debitis
sus est se habere, ita ordinauit:

Naprzod Jagniescze Malzoncze swy namilsy wespol ŷ s sinem
milem Woŷcziechem oddaŷe ŷ oddal krow dwŷe ŷ ialowek

Item Marczinowi szinowi swemu pierwssŷ zonŷ oddaie ŷ oddal
ŷedne ŷ z ialowiczą oboie bŷale.

Item temusz Marczinowi sinowi swemu oddaŷe konŷ dwoŷe rŷ-
ŷ ze srebiecziem sznŷch liatossiem.

Item zonie Jagniescze swŷ milei oddaŷe konŷ dwoie czarnŷch
srebieczem lońskŷm.

Item teize Jagniescze zonie swoŷ oddaie wolŷ dwa.

Item owcze wssistkŷ zostawiam sobie dlia zŷwnosczŷ w chorobie
a czobŷ ŷch zostalo po smierczŷ mej thedŷ na pol dzielŷcz sie
pomiedzy . . . . . .

Item Marczinowŷ szinowi (swemu oddaie) szwinie starą ŷ . . . .
zem mlodszim ŷ . . . . .

Item Jagniescze zonie swy wespol z Woicziechem sinem oddaie szwŷnŷ spolnych siedmioro.

Item Dom w miesczie Xiezu na nowi uliczi ŷ rolią w Truskawkach oddaie Marczinowi ŷ Woŷcziechowy sinom szwym na spolnŷ rosdzial wszithkiego, a Jagnieska zona ma tą czesczią sie opiekacz szina Woŷcziecha.

Item zbozem ozimiem wssitkiem ŷ jarzina wssistka zboza wsseliakiego na spol zbieracz, sprzatacz maią, a sprzatnawssŷ rozdzielŷcz szie maią naspol Marczŷn z Woŷcziechem z Jagniesska zona ma.

Item Jedrzeiowi pasierbowi oddaie staianie zitha na nowakowŷm ŷ owiesz, czo szŷal s kuraiem naspol, i then oddaye temus Jedrzeiowy pasierbowŷ.

Item dlug v Tomassa Bunkŷ pulthorŷ grziwnŷ naŷmu ten dlug maia wŷcziagnacz ŷ na trzŷ czesczy sie maia podzielŷcz, alie pierwej tŷmŷ pieniedzmi pogrzeb maŷa odprawŷcz, to czobŷ zostallo ...... dzielŷcz.

...... Zeglienka iest kopa .... ŷ oddaie Jagniescze zo (nie mei) na suknŷą.

Wozŷ, plugŷ, bronŷ ŷ statek wsseliaky polny na spol maia bracz ŷ dzielŷcz szie.

Item ..... kapussna ŷedno Marczinowi szinowi swemu oddaie.

Item polecz miessa ŷeden czo wietssy Yagnieska zona sobie ma przedacz na suknyą.

Item drugie miesso, sadlo naspol maŷa ŷescz przŷ sprathaniu zboza a czobŷ zostallo naspol sie maŷą dzielŷcz.

Item sprzety wsseliakie domowe tak zeliazne ŷako ŷ drewniane oddaye zonie swoŷ mily Jagniescze.

Jacobus Brzoza protunc procensul.

Simon Woliaczek consul ciuitatis Xiaz subscripserunt [1]).

18. z r. 1588.

Pamiecz rzeczi pozostalich po rozdziale ktori się stal in anno Domini 1588 in crastino Epiphaniarum inuentouanich, ktore wsiela pani Dorotha Prziluska od sinow swoich od Jacuba, od Pawla i Benedicta do zachowania.

Naprzód psenicze kop 50; Item namloczone skazdei kopi putora korcza, z drugiei thesz piecz czwierczi, zebi sie nagradzało iednei kopie tak drugiej, niechze bedzie po putora korcza. Item namloczono stei psenicze korczi 75; Item w then czas przedawano na targu ieden korzecz psenicze po flor. 2; za the psenicze przislo flor. 150; kazdi zloti liczacz po gros. 30.

---

[1]) Testament ten spisany jest na karcie papierowéj złożonéj we dwoje. Srodek karty w znacznéj części zbutwiały.

Item zitha bilo kop 60; kazdei kopi namloczono putora korcza
h 60 kop. zitha namloczono korczi 90; A na then czas prze-
no na targu korzecz zitha po grziwnie, to uczini grziwien polskich
Tho uczini polskich zlotich 144.
Item grochu bilo kop 10; a skazdei kopi namloczono po putora
a tego grochu stich kop namloczono korczi 15; Thegos roku prze-
no groch na targu po gro 50; To uczini zlotich polskich 25.
Item ieczmienia kop 10; Skazdei kopi namloczono poputora kor-
amloczono ieczmienia korczi 15; Na then czas w targu bil po
20; To uczini flo 10.
Item Tatarki kop 12; Namloczono skazdei kopi poputora kor-
ilo jei kor. 18; A na then czas bila po gr. 20; Za nie przidzie
h 12.
Item owsa bilo kop 60; skazdei kopi owsa namloczono putora
a namloczonego korczi 90; Bil owies na targv po gro. 12; Za
z przidzie flor. 36; To uczini polskich flo 376 (377?).
Item krow bilo 8; Przedala krowi poputrzeczi grziwni za nie przi-
grziwien 15; A uczini zlotich polskich 24.
Item za ialowicze 4; po kopie to uczini flo. 8.
Item miesza polczi 6; ktore przedala po gro. 40.
Item sadel 3; a przedala po gro. 15; To uczini fl. 9 gro 15.
Item za pare koni dano flor. 18.
Item wolow bilo 6; A przedala ich 4, para za zlot. 16; To
flo. 32.
Item gesi bilo kopa a przedala ich po gro. 4; A tho czini flo. 8.
Kokosi, kapluni kur pospolitich bilo kop 2; przedala kokosi po
i kapluni to uczini flo 4.
Item kaczek bilo pukopi. Przedala ich po grosu tho uczini flo 1.
Item swini bilo 10; Nazimczow przedala po zlothemu 6, swini
h 4; po zlothemu przedala, vczini za nie flo. 10; suma facit flo.
. 15.
Item wosz kowani. Item broni 4; Item radla 2; Item plugow 2.
inse sprzethi domowe iako siekieri, lanczuch, prosa, zitha iarego,
nia konopnego, siemienia lnianego.

Uwaga. W rocie Nr. 99 wiersz 5 należy czytać „csos" za-
„tsos".

CENNIK
wydany dla rzemieślników
miasta KSIĄŻA

PRZEZ

PIOTRA KMITĘ,
wojewodę krakowskiego w r. 1538

podał

Bolesław Ulanowski.

Wśród zeszytów będących pozostałością dawnych ksiąg miejskich księzkich a przechowywanych obecnie w Archiwum aktów grodzkich i ziemskich w Krakowie, odnalazłem zwitek złożony z 4 kart papierowych i mocno uszkodzony po brzegach i na zgięciach.

Po zaznajomieniu się z treścią zabytku wypełniającego 7 stron pięknego kaligraficznego pisma z w. XVI., przekonałem się, że mam pod ręką cennik wydany przez wojewodę krakowskiego Piotra Kmitę w r. 1538 dla rzemieślników miasta Książa. Ostatni ten szczegół wynika z umieszczonego na 8 stronnicy napisu: „Pro Oppido Kxyasz".

O ile mi są znane zabytki dawnego prawa polskiego podobnych aktów ogłoszonych jest dotychczas bardzo niewiele, a żaden ze znanych tak wczesnéj nie ma daty. Zwracam np. uwagę na ten, który umieścił Niemcewicz w III tomie swego „Zbioru pamiętników o dawnéj Polszcze" na str. 449—475, wydany również przez krakowskiego wojewodę, ale dopiero w r. 1573.

Że wchodziło to w istocie w zakres władzy wojewodzińskiéj ustalanie ceny przedmiotów wyrabianych do użytku domowego, jakoteż i materyjałów surowych, liczne na to mamy dowody w ustawodawstwie

em z XV i XVI wieku. Instytucya cechów bardzo po miastach ych rozgałęziona, wywoływała ustawiczną potrzebę brania w opiekę ości ziemskiéj, zmuszonéj nabywać sprzęty i przedmioty sporzą- e przez rzemieślników miejskich, po cenach bardzo nieraz wygó- nych.

Ograniczamy się obecnie na przytoczeniu najdawniejszéj chrono- znie wzmianki w statucie wartskim:

„Ad praecludendam viam fraternitatibus, quas mechanici ciuita- obseruant, statuimus, quod Palatinus, Capitaneus cum aliis digni- terrae illius singulis annis in certa die mensuras tam frumento- quam pannorum et aliarum rerum terrestrium, quae ad fora per ones adducuntur, et quae in regno nostro inueniuntur, pretia in- ere, indicere et corrigere debet iuxta consuetudinem diutius obse- m, ne circa easdem mensuras et pretia fraudes committantur, dolus et quod fraternitates huiusmodi omnino destruantur. Et si ius contra hanc institutionem nostram dictae fraternitates in qui- nque ciuitatibus nostris inter mechanicos inuenientur seu repe- ur, tunc illi mechanici, inter quos talis fraternitas reperta fuerit am LXX marcas, alias Siedmdziesiąt, camerae nostrae applican- nouerint se incursoros“. (Helcel Star. pr. pol. pomniki, tom I. p. rozdział XXXI).

Najdawniejszym, o ile wiemy, aktem administracyjnym w podo- wydanym celu, wprawdzie nie przez wojewodę, ale przez komi- złożoną z dostojników koronnych wydelegowanych przez królowę igę, jest rozporządzenie wystawione w r. 1396, jak tego dowodzi wca p. Piekosiński, ale wprowadzone w życie dopiero w Maju 13. Początek jego brzmi jak następuje:

„Validi ac nobiles viri domini Petrassius Rpiszka Curie, Jacus- coquine Magistri, Nawogius de Lankawa, Petrassius de Sczekoczin pifer serenissime Principis domine nostre graciose Regine Polonie o de Tschczenecz et Andreas de Sprowa per ipsam dominam Re- n ad infrascripta specialiter deputati, cum circumspectis Consuli- ciuitatis Cracouiensis de uniuersis et singulis infrascriptis vendi- is et emptibilibus tam in terra quam ciuitate Cracouiensi consti- melioribus quibus potuerunt modis, saluo tamen meliori consilio rdarunt, composuerunt ac amicabiliter pro publico communitatis ruando conuictu ordinare statuerunt“ (kodeks dypl. miasta Kra- p. 392 ed. Fran. Piekosiński).

Nie będziemy na tem miejscu wchodzili w ocenę ogłoszonego nas zabytku jako pomnika prawnego, bo uczynimy to przy innéj bności w sposób bardziéj wyczerpujący, niżby to mogło nastąpić niejszéj publikacyi, na to jedno tylko zwracamy uwagę, że cennik przeznaczony jak mówiliśmy dla Książa, jest prawdopodobnie m tylko z większéj ilości egzemplarzy, rozesłanych przez woje- po wszystkich miastach kompetencyi jego ulegających. Czy stkie egzemplarze były całkiem jednobrzmiące czy też czyniono

w nich według okoliczności pewno zmiany trudno ocenić, ten jeden cennik mając przed oczyma.

Ogłoszenie niniejszego zabytku w Sprawozdaniach komisyi językowéj da się usprawiedliwić tym względem, iż wiele znajdujemy w nim wyrazów technicznych polskich, które tem są cenniejsze, iż użyte i wypisane są obok swych synonimów łacińskich.

Poprzestajemy na tych kilku uwagach, które uznaliśmy za niezbędne do najpobieżniejszego określenia natury i przeznaczenia naszego pomnika, a chcącego dowiedzieć się o właściwéj jego doniosłości, jakoteż o rozwoju ustawodawstwa nadającego wojewodzie moc wydawania podobnych rozporządzeń administracyjnych odsyłamy do osobnéj rozprawy, którą niebawem postaramy się ogłosić.

Constitutiones per Illustrem ac Magnificum dominum dominum Petrum Kmytha Comitem in Vysznycze Palatinum et Capitaneum generalem Cracoviensem ac Regni Poloniae Summum Marsalcum nec non Scepusiensem, Premisliensem Colesensemque Capitaneum etc. Ad Palatinatum Cracoviensem Anno Domini Millesimo quingentesimo trigesimo Octavo.

Constitutiones laniorum.

Item nullus laniorum audeat vendere cutes mercatoribus vel quibuscunque extraneis hominibus praeter cerdones Cracovienses aut alios artifices, qui laborant et exercent artificia sua cutibus sub poena XIV marcarum.

Item nullus laniorum audeat cutes bovinas meliores seu maiores maiori pretio vendere cerdonibus aut aliis artificibus nisi per 21 grossos, minores vero seu mediocres cutes minorum bovum non aliter nisi per 16 gr.

Item vaccarum cutes *Jalowicze* dictas meliores non audeat maiori pretio vendere eisdem artificibus nisi 12 gr.

Item cutes iuvencarum non audeant aliter vendere saltem per 9 gr.

Item nullus laniorum audeat vendere sepum sub poena prae-tantum smigmatoribus, sutoribus, candalistis, funificibus et aliis, ndigent sepo ad artificia sua, et nobilibus civibus pro necessitate stica; mercatoribus vero, qui illud ad alia loca et dominia ex-a ducunt, vendere non praesumant.

Que singula inviolabiliter modo praescripto servari debent sub a XIV marcarum domino Palatino irremisibiliter solvendarum et mbendarum totiens, quotiens aliquis contra praemissa compertus e fuerit.

C e r d o n e s.

Item nullus cerdonum audeat extra regnum evehere cutes tam is quam elaboratas, nec aliis vendere mercatoribus aut extraneis nibus solummodo opificibus et incolis cutibus indigentibus, quas debebunt et tenebunt non alio pretio quam isto inferius de-to (vendere).

Item cerdones cutes bovinas maiores non alio pretio sutoribus iis artificibus cutibus laborantibus et indigentibus tam Cracoviae, Kazimiriae aut in Kleparz morantibus vendere debent tantum potiores, quas circa lanios recipiunt, nisi per 21 gr.; tales cu-laboratas debent dare ipsi et vendere per 29 gr.

Minores vero bovinas per 17 (s) gr. sunt constitutae, eas elabo-vero dare debent per 22 gr.

Vaccarum cutes maiores vendi debent 11 gr., minores vero vac-et iuvencarum quas recipiunt per 9 gr. circa lanios seu in tales cutes elaboratas debent dare per 14 gr.

Item nullus praefatorum cerdonum debent laborare cutes llinas aut caprarum seu arietum Polonicalium praeter cerdones, licuntur **a l b i** sub praefatis poenis domino Palatino succumbendis.

Item praefati cerdones superius scripti, qui **r u b e i** aut *dębni* ntur, debent cutes elaborare arietum Valachicorum et Montano-et tenentur tales cutes elaboratas praefatis sutoribus tam Cra-nsibus, Casimiriensibus et Kleparzensibus non maiori pretio quam et crudas emere per 5 gr. sub poenis descriptis regalibus et inalibus, minores de praefatis cutibus leviori pretio debent dare quantitate cutis.

Item hircinae magnae hircorum submontanorum et Valachicornm e et non elaboratae emi debent per 10 gr. et non aliter.

Cerdones albi.

Cutes cuiuscunque generis vel materiey tam rubes (sic), quam *dębnich*, quam albas seu glaucas pro quacunque necessitate spectantes laborare debent, quibus albis cerdonibus, qui et *Zamesznyczy* vocantur, liberum erit ubivis locorum hic in Regno et in nundinis civitatum et opidorum cutes pro laboribus eorum emere et hic advehere, illasque elaboratas hic circa Cracoviam vendere pretio condigno praeter quam hic in civitate Cracoviensi, Kazimiriensi et Kleparzensi, ubi non debent cutes coemere pro necessitate aliorum artificium.

Item cerdones cutes communes agnellinas et arietum crudas emi debent pro 2½ gr. et elaboratas vendi debent pro 3½ gr.

Frenifices.

Item frena communia bona, ut pro equis parvis kmethonalibus pro 3 gr.

Item alia frena similia minora pro 2½ gr.

Item frena, quae dicuntur *Vosnycze* 4 gr.

Item frena *vosnycze vyazane* pro 3½ gr.

Item frena *vosnycze szyte* 4 gr. tam rubeae quam albae aut nigre.

Item frena maiora *vosnycze szyte* ad magnos equos pro 5½ gr.

Item frena *vyazane* super eosdem equos magnos 6 gr.

Item frena equitum, quae dicuntur vulgariter *krigowe* cum duobus tenaculis de bona simplici cute 10 gr.

Item de *Jucht* talia frena 12 gr.

Item frenum maius *goncza* 4 gr., minus vero 3 gr.

Item cingulus equinus alias *poprag*, qui *krzizouy* dicitur 4 gr.

Item cingulus kmethonalis pro 2½ gr.

Item maior redda super magnos equos dicta *szita* pro 5½ gr.

Item mediocris redda pro 4½ gr.

Item redda kmethonalis super parves equos 3 gr.

Item antilenae et postilenae de *Jucht* 7½ gr.

Item simplices nigre antilenae et postilenae 6 gr.

Item *uszdzienycza szyta* bona cum duobus tenaculis 4 gr.

Item *uszdzienycza szyta* bona cum uno tenaculo,

Item simplex seu minor 2½ gr.

Serrifices.

Item *grothy* simplices *plaskie* 1 gr.
Item *grothy bodzisthe na cteri grany dlugye* 1½ gr.
Item *grothy kopiennycze* sine cupro 3 gr.
Item cum cupro elaboratae 6 gr.
Item strepae simplicia (sic) dealbatae 3½ gr.
Item strepae nigrae 2½ gr.
Item strepae *voznycze* 2 gr.
Item strepae turritae dealbatae unum *pare* 4½ gr.
Item calcaria nigra *Raczkie* unum *pare* 3 gr.
Item hermanica 4 gr.
Item lupatum simplex equitum sine catecula pro 3½ gr.
Item parvum truncellum *pilowana klothka* gr. 1.
Item truncellum maius *pilowana* 1½ gr.
Item truncellum aduc maius *we dwoye skladana* 4 gr.
Item truncellum adhuc maius duplicatum *szokladem* 6 gr.
Item truncella secundum quantitatem et magnitudinem illorum
ıntur.
Item seracula alias *zamki* simplicia minora ad cameras sim-
s cum duabus clavibus 4 gr.
Item seracula ad cistas, almarias, mensas 2½ gr.
Item seracula cum uno *rigiel* et duabus clavibus 8 gr.
Item seracula maiora *Indrichowe* cum duabus clavibus 10 gr.
Item alia seracula iuxta quantitatem et (qual)itatem pensentur.
Item *strigiel* 1 gr.
Item minus *strigiel* 2 solidis.

Pistores.

Item pistores tam panem de siligine quam etiam album pin-
debent sub eadem mensura et quantitate, quemadmodum Craco-
constitutum est sub poenis regalibus et domini palatini.

Sartores.

Item sartorum nullus et aliorumquoruncunque pro foris publi-
unicas rusticanas ad venditionem consuendam audeat ex nunc

de cetero panno tunicas modo facto ante ea factas facere et vendere, laborare. Quae ubi apud quempiam compertae et inventae fuerint, is poena falsi condempnandus est, ac huius modi vestimenta pro vicepalatinatu accipiantur.

Item sartores a tunica simplici de simplici panno nil magis accipere debent nisi 2 gr. et hoc tam Cracovienses, Casimirienses et Kleparzenses.

Item sartores a tunica simplici de simplici panno satellitum alias *Chlopczowy* 1 gr.

Item a tunica muliebri simplici de simplici panno 2 gr.

Item *Hasszuky* Lundinensis cum sex plicis 6 gr.

Item a tunica panni Wratislaviensis ac aliis huiusmodi 2 gr.

Item a caligis integris cutibus 3 gr.

Item a caligis alias *od Siedzenya lissowego* 2 gr.

Item de simplici panno 1 1/2 gr.

Item a veste aestivali de serico simplici 7 gr.

Item a diploi de sericco 5 1/2 gr.

Item a pallio 4 gr. de bono panno, ex deteriore vero panno 2 1/2 gr.

Item a veste alias *polsayana* tam de panno aut harasio aut Quamletheo aut muchaiero seu sericco 4 gr.

Sutores.

Item sutores ocreas communes alias *Voznycze* magnas cum plica 10 gr. vendantur et emantur.

Item ocreas mediocres sine plica bonas 8 gr.

Item calceos bonos super genua ementur 8 gr.

Item ocreas aurigarum bonas sine plica 7 gr.

Item sotulares communes cum una planta 3 gr.

Item sotulares cum duabus plantis 4 gr.

Item sotulares muliebres *knaphlowky* 2 gr.

Item muliebres *sznurowky* 2 gr.

Item *knaphlowky* kmethonales 2 gr.

Item subsolia ocrearum au(rigar)um cum plica cum duabus plantis 4 gr.

Item subsolia ocrearum aurigarum sine plica cum una planta 2 gr.

Crepidae viriles cum korto bene elaboratae 4 gr. et sine corto gr. Et debent praefati sutores constituere calceamenta universa *wywraczane*.

Item crepidae muliebres cum corto 2 ½.

Item calcei boni alias *Chlopczowy* 3 ½ gr.

Item maiori iuveni 5 gr.

Braxatores cervisiae.

Hodie triticum accipitur.

Item omnes braxatores cervisiam braxantes tam Cracoviae, Ka-riae, Kleparz unanimi pretio quodlibet actuale de sua braxa non pretio nisi per (loc. vacuum) dare et vendere debent uno gr., ex-o, quod dicitur *Nossowe* vel *Szolowa*.

Item braxatores cervisiae in Kazimiria alio modo actuale cer-e debent et tenebuntur vendere videlicet pro (loc. vacuum), hoc ta-adiecto si triticum superius ascendat, est ex mandato domini tini Cracoviensis seu ipsius vicesgerentis, — potest elevari unum ale tot gr., quod sibi iustum fuerit esse visum.

Si vero descenderit triticum in pretium ex mandato domini tini seu vicesgerentis minori ac leviori pretio unum Actuale con-i debent (sic).

Item coctores cervisiae debent habere media actualia ad minus am partem, circa quam cocturam ut homines pauperes, qui non unt emere actualia integra, media emant, in quo istis tempori-maxima deordinatio.

Pellifices.

Item pellifices tam Cracovienses, Kazimirienses et Kleparzen-ab elaboratione *scisini(s)* capere debent 3 denarios.

Item ab elaboratione *Gronostaia* solidum.

Item ab elaboratione marduris 1 gr. et 3 denarios.

Item ab elaboratione vulpis gr. 1.

Item ab subductione tunicae alias *Gyermaka* integro subdu-o absque additamento sui subductorii tam etiam brami 5 gr.

Similiter tunicae antiquo modo factae a subductione.

Item a subductione tunicae antiqua ..... et modulare 7 gr.
Item a subductione pilei alias .... gr. 1.

Pannifices alias Knapi.

Item pannifices tam Cracovienses, Kazimirienses et Kleparzenses unanimiter debent stamina panni sui laborare secundum consuetudinem ab antiquo observatam, et exinde omnes civitates et opida sub palatinatu Cracoviensi eodem modo sese regere et stamina panni constituere debent, quemadmodum predictae civitates, ut quodlibet stamen panni tam de simplici lana quam etiam meliori ulnarum 30 sex ad longitudinem ad latitudinem vero duarum ulnarum; si vero aliquod stamen inventum fuerit continens in se pauciores ulnas ad latitudinem, tale stamen panni non habebitur pro stamine alias *warunkowy*; magister vero is, qui tale stamen ausus fuerit facere, aut apud eum inventum fuerit, debet puniri poena XIV marcarum, et super potiora stamina panni debent includere alias *ssnowacz* 40 *gankow* et super spissiora debent includere 34 *gankow*.

Gladiatores.

Gladiatores a reparatione gladii alias od *oprawy* curatione alias *krom yedlecz* 5½ gr.

Item a reparatione alias od *oprawy* alias curatione *krom futrowanya* accipere debent 3½ gr., si vero gladiator dabit sua instrumenta alias *glowycze yelcze* extunc 7 gr.

Item pro gladio, qui vocatur *sassek* 10 gr.

Item pro gladio *Sassowski* 13 gr.

Item cultrum reparatum cum simplicibus *Jelczamy* 11 gr.

Item cultrum reparatum alias *Sandeczki* 9 gr.

Currifices.

Item currus alias *Ridwan* super duos equos ad cubitos 3 vel medium tertium — florenos 2.

Item currus maior seu mediocris ad cubitos 4 seu medium quartum flor. 3½.

Item currus magnus alias *Rydwan* flor. 5.
Item currus stipendiariorum alias cum omnibus apparamentis
icet scirpeis *szwagamy, orcziky, skoly kowanemy y poklyethnyczą*
5.

Rotifices.

Item rotifices rotas 4 ad minorem currum faciendum vendere
t pro 12 gr.
Item ad maiorem currum seu meliorem 16 gr.
Item ad currum simplicem, in quo solent laborare 4 equi 15 gr.
Item ad currum alias *skarbny* 18 gr.
Item currus vectorum debent facere rotas secundum antiquam
etudinem.

Sellatores.

Item sellatores. — Sella equitum communis et bona antea et
cum crucibus ferreis, ut mos facta, est pro 22 gr.
Item sella cum puluinari bona alias *B . . . . kowa* 18 gr.
Item sella aurigalis bona . . comperta cute 11 gr.
Item sella communis et bona comperta 7 gr.
Item sellae extranearum nationum more (Valachorum) . . . . . Tar-
m aut quarumcunque aliarum gentium contra communem us(um
i Poloniae factae ad placitum sint, vendentur.
Item sella, quae dicitur *Valaskie*, ut hodie in u(sum) accepe-
quaecumque sive cum rube nigra cute, quae dicitur *Jucht*, talis
pro 23 gr.
Item talis sella, ut superius dictum est, *Valaskie* cupro refor-
debet dari 17 gr.

Saponarii, Grifnyczy, Sadenyczy.

Item sepum liquidatum non aliter vendi et emi lapis debet pro 16 gr.
Item sepum crudum 10 gr.
Item aruinae lapis pro 19 gr.
Item smigmatis lapis pro 13 gr. et non aliter.

Item aruinarii *Grifnyczy* et alii, qui statera civili et iuxta vim revenditionis emere solent sepum aruinam et alia, ex nunc possunt(s) constitutione a talium emptione sint prohibiti, donec prius sutores, candellarii et alii cives sepo, aruina indigentes et similia laborantes; sive etiam civium pro necessitate domestica cuiuslibet ad usum proprium talia emant; qui tandem postquam ipsi emerint, deinde liberum erit illis aruinariis et *Grifnykom* talia emere pro venditione ipsorum sub poena praefata domini Palatini XIV marcarum.

In causa lintheonum alias Ploczíennyczy [1]).

Quicunque linteonum laborant tellam, in qua tella sunt 36 *ganky* ex tunc a centum et decem ulnis amplius accipere non debent nisi 19 gr.

Item qui laborant tellam, in qua sunt 38 *ganky*, extunc a centum et decem ulnis amplius accipere non debent nisi 23 gr.

Item qui laborant tellam, in qua sunt 40 *ganky*, ex tunc a centum et decem ulnis pro labore accipere debent 23 (s) gr. [2]).

Et sic consequenter usque ad 60 *ganky* semper ad unum *gank* addi debet unus grossus.

Et sic consequenter, ubi unus additur *ganek*, extunc unus gr. pro labore addi debet et sic evenire debet pro 11 ulnis pro labore accipere debent 25 gr. similiter, ubi sunt 52 *ganky* in uno centum et decem ulnis, extunc accipere debet 32 gr.

[1]) Przy tym napisie uwaga: „sunt computati sa bene".
[2]) W tym miejscu następujący znajduje się ustęp, który jednak został przekreślony: „Et sic consequenter, ubi unus additur *gank* extunc unus grossus pro labore addi debet, et sic cuenire debet, ut 60 *ganki* in uno centum et decem ulnis, extunc accipere debet 32 gr."

Spis wyrazów podhalskich.

Podał

August Wrześniowski.

W niniejszym spisie podaję wyrazy właściwe mowie górali pod-
ich, a przedewszystkiém górali zakopiańskich, które obecnie w ję-
książkowym nie istnieją, oraz mniéj są pospolite w mowie lu-
j innych okolic kraju, zwłaszcza dolin.

W spisie zamieszczam tylko te wyrazy, które sam usłyszałem
awdzięczam łaskawéj uczynności prof. Chałubińskiego, p. Anto-
Kocyana i p. K. Łapczyńskiego. Ten ostatni udzielił mi wielu
botanicznych. Wreszcie, dużo mi dopomógł mój syn, który wcale
włada mową podhalską.

Znaczenie każdego wyrazu starałem się określić zbierając co do
objaśnienia rozmaitych górali, przedewszystkiém zaś opierałem
a wyjaśnieniach p. A. Kocyana, który koło trzydziestu lat prze-
na Podhalu i na Orawie jako leśniczy, doskonale zna wszyst-
dcienia mowy górali polskich i słowackich i jako człowiek praw-
e wykształcony i myślący, zdaje sobie sprawę z najmniejszych
w znaczeniu wyrazu. Pomimo to nie wątpię, że w moim spisie
zie się niejedna niedokładność.

Spisy i pojedyńcze wyrazy podhalskie poprzednio już podali:
ic [1]), Zeiszner [2]), S. Goszczyński [3]), W. Eliasz [4]), Ks. Sutor [5]),

---

. Staszic. O ziemiorodztwie Karpatów i innych gór i dolin Polski. 4.
awa 1815·
. Zeiszner. Pieśni ludu Podhalan. 8. Warszawa 1845.
S. Goszczyński. Dziennik podróży do Tatrów 8. Petersburg 1853.
W. Eliasz. Szkice z podróży w Tatry. 8. Poznań i Kraków. 1874.
Ks. Sutor. Pamiętnik Towarzystwa Tatrzańskiego. 8. Kraków 1876. T.
44 i dalsze.

J. Konopka [6]) i prof. Nowicki [7]). Niniejszy spis obejmuje więcéj wyrazów, chociaż usunięto z poprzednich spisów liczne wyrazy słowackie i wyszłe z użycia, jak: *gąbica*, *debry* itp. W wielu razach wypadło znowu sprostować znaczenie wyrazu mylnie przez moich poprzedników podane, w czém bardzo dużo dopomógł mi p. A. Kocyan.

---

6) J. Konopka. Encyklopedyja rolnictwa. 8. Warszawa. 1876. Tom II. str. 812 - 824.
7) Prof. M. Nowicki. Kozica. 8. Kraków 1868. Rzeźba Tatr. Pamiętnik Towarzystwa Tatrzańskiego. 8. Kraków 1876. Tom I. Str. 7—37. Zoologija obrazowa. 8. Kraków 1876.

Ajta, polano.
Baca, owczarz, zwierzchnik juhasów, ojciec szałasu.
bacówka, budynek czyli szałas na hali, w którym baca rozkazuje.
bukiesisty, kędzierzawy (człowiek, owca.
banadek, *Geum montanum* (roślina).
bandziochy, kiszki, bebechy.
bania, kopalnia.
banować, trapić się, smucić się.
bednarka, klepka.
bęś, bękart.
błoniarz, szklarz.
boczkować, tańczyć, mówiąc o kobiecie tańczącéj naokoło mężczyzny.
boisko, klepisko.
bór, *borowina*, torfiasty moczar.
borówki, jagody czarne. *Vaccinium myrtilus*.
bosakier, *Doronicum austriacum* (roślina).
browar, imbryk blaszany do gotowania wody.
brusek, krąg séra owczego.
brusić, ostrzyć na brusiku.
brusik, kamień do ostrzenia.
brusznica, borówka, *Vaccinium vitis idea*.
bryja, papka z mąki, pospolicie owsianéj, otrzymywana sypiąc małą ilość mąki na wrzącą wodę.
brzęk, *Syrphus* (mucha).
brzeszczeć, beczyć.
brzeżek, pagórek lub wzgórze. Najczęściéj spód większéj spadzistości.
budarz, budowniczy.
bugar, bąk (*Tabanus*) i wszelka mucha, która tnie bydło i konie.
bula, pryszcz. Wyskok skały zaokrąglony.
bulka, kulka. Kulisty guzik.
bursa, składkowa zabawa przy muzyce.
burzyć, niepokój czynić, hałasować, poruszać co z miejsca. *Burzyć w domu*. *Poburzyć skałe*.
byl, łodyga kwiatowa.
bystry, zuchowaty, zamaszysty (człowiek), stromy (spadek), rwący (potok).

Cap, kożieł.
cetn, centnar; moneta krajcar.
cetena, *cetyna*, drobniutkie gałązki z jodły lub smreku; w ściślejszem znaczeniu tylko z jodły.
charkać się, kłopotać się, kłucić się, wzajemnie się o siebie sztukać: porozbijać się.

arkali się, jako święci w torbie. edł chłop na kiermasz, więc go zda prosi: „Masz papierki a pże mi 9 świętych." Poszedł chłop, wstąpił po drodze do rczmy, a jak wracał z kierma- zostało mu tylko na 7 świętych yle ich kupił. Wrócił do domu wemu gaździe oddał 7 świę- h, ale ten pyta: „A gdzie je- ze dwóch?" — „At, jak sze- m to się w torbie charkali i rkali aż jeden drugiego zjadł."
ąd, jak kto cudze uroni albo żmie, powiadają: „Et pochar- o się jako święci w torbie."
, chwat, junak. Wyrażenie wielce hlebne: *a toście chłop*; *dobry op* albo *chłopiec*, zbójnik.
i, zamiast choć kiedy, kiedy- wiek, kiedybądź.
ik, ścieżka przez pole lub i.
a, chód, krok, *dobrą ma cho-*, dobry ma chód, tj. dobrze dzi.
ować, chodzić.
ść, choroba.
ać, kuleć.
tka, skrzyp (*Equisetum va- gatum*).
ć, iść prędko, pospiesznie; spie- ć się dokąd.
ć, chwycić, pochwycić.
y, szybki, rączy.
ek, mały cap.
ć, frymarczyć czém.
vy, chętny do poznania czego, dowiedzenia się czego.
a, siekiera do ciosania.
y, lisiaty (koloru lisa); szaro- rwony; *cisawy koń*, *cisawa wa*.
ga, siekierka na długim trzonku porzysku).
leczenie się.
eczyć.

cliwi mnie, *cliwo mi*, ckliwo, tęskno, nudno mi; przykrzy mi się.
cło mi, nudno, tęskno; *jest mi cło*, przykro mi.
ćma, ciemność, motyl nocny,
cni się, tęskno, smutno za czém.
co cud, niesłychanie, nadzwyczajnie, niewypowiedzianie, *taki dobry co cud*; *tak wiela co cud*.
cosi, coś, ktoś, *cosi tam strzela po lesie*.
cud robić, dokazywać, awantury czynić.
cupkać, tupać, uderzyć o co, ręką, nogą, kijem itp.
cupnąć, kucnąć.
cyganić, oszukiwać, szachrować.
cygan, cygan, oszust, szachraj.
czarna sójka, orzechówka (*Nucifraga cariocathactes*) ptak.
czerpak, drewniany kubek z uchem do czerpaaia żentycy.
czuba, czub, wyniosły szczyt zaokrąglony, *goryczkowa czuba*, *mięguszowiecka czuba*.
czuha, podhalska sukmana.

Dąga, klepka.
dawanisko, *dawań*, miejsce, na którém dają owcom siano lub cetynę, bądź na śniegu, bądź na ziemi.
dawać pozór; dawać baczność, baczyć na co.
dawić, cisnąć, wywierać ciśnienie.
dobry chłop; *dobry chłopiec*, rozbójnik.
do cna, zupełnie, całkowicie.
dokieta, dokąd.
dolina, dół, dołek, zagłębienie.
dolina na piersiach; *dolina na polu*. *jak się o ziem prasnął, głową dolinę na polu wybił*, jak się o ziemię uderzył (przewrócił), głową w ziemi dołek wybił.
dolski, dolinowy, z dolin, *dolski człowiek*.

dołu, na dół.
doma, w domu.
dosiela, dotąd.
dotela, dótąd.
do ziem, do ziemi; *chytaj do ziem*, ruszaj do ziemi, tj. do grobu.
doznać, poznać co gruntownie, doświadczyć czego.
do znaku, zupełnie, całkowicie.
dolało mnie do znaku, zmokłem do nitki.
dreć, *dreć się*, drzeć, drzeć się.
drewutnia, drwalnia.
drzewi, *drzewiej*, dawno, dawniej.
duć, dąć.
dudek, dwa centy tj. krajcary.
durknąć sobie, upić się.
durknąć kogo, popchnąć, pobić kogo.
durniać, wymyślać od durniów.
durnieć, stawać się zuchwałym, dumnym.
durny, dumny.
dymić, dymić, dym wydawać, mgły wydawać, wytwarzać; *wichry dymią*; mgły podnoszą się z wirchów.
dymy, mgła.
dziad, człowiek bez charakteru, niezaradny, niedołężny, niezasobny, biedny; ojciec matki albo ojca (w ostatnim znaczeniu częściéj używa się wyraz *dziadek*).
dziadowski, biedny, opuszczony, niechlujny; *dziadowski wóz*, *dziadowski koń*, *dziadowski dom*.
dzierżawa, posiadłość.
dziewięciornik, *Carlina acaulis* (roślina).
dzieżka, stągiew.
dzięcioł, *dzięgiel*, dzięcioł większy (*Picus major*).
dziobać, kłóć, uwierać, urażać.
skale w nogi mnie dziobają, kamienie urażają mnie w nogi.
dziwoszka, dziewanna (*Verbascum*).
dźwierze, drzwi.
dzwonek, *Hypericum* (roślina).
dzwoniować, dzwonić.

Fajny, piękny, dobry.
farbić, malować, farbować.
ferecina, paproć.
ferula, wielka łyżka drewniana do mieszania żentycy.
folajtra, hamulec.
forsa [1]) pieniądze (po zbójecku).
frajerka, kochanka, nierządnica.
frajerz, kochanek.
fryszki, szybki, rączy, prędki.
fujawica, zamieć śnieżna, zawierucha.
fuknąć, poskoczyć, pomknąć.

Gacek, niedopérz.
gad, wąż, żmija.
gajdy, kobza.
gazda, gospodarz.
gazda szałasny, *Ruticilla tithys* (ptak).
gazdowstwo, gospodarstwo.
gazdować, gospodarować.
gaździna, gospodyni.
gębica, naszyjnik czyli halstuch z licznemi a długiemi sznureczkami, na których dla ozdoby przywieszano kolorowe szkiełka i inne błyskotki. Gębicę nosili mężczyźni; obecnie zupełnie zarzucono.
gęsiorka, *Alchemilla* (roślina).
gęśle, *gęśliki*, skrzypce.
gieleta, kubełek z pałączkiem wewnątrz, z jednéj strony niższy, z drugiéj wyższy, używany zamiast skopka przy dojeniu owiec.
gil, gil (*Pyrrhula rubicilla*), krzywonos (*Loxia curvirostra*).
głuchoń, głuszec (*Tetrao urogallus*) ptak.

---

[1]) Wyrazu *forsa* w tém samém znaczeniu używają uczniowie szkół warszawskich.

gnatki, małe saneczki do zwożenia kloców. Z tyłu gnatek przymocowują dwie silne żerdki, tak zwane „włoki“; na tych ostatnich umieszczają koniec kloca, którego drugi koniec wlecze się po ziemi.
godnie, dobrze, tęgo np. pobić kogo skaleczyć się itd.
godny, duży, np. *godny chłopak*.
godne święto, Boże Narodzenie.
gody, Boże Narodzenie.
godziny, zegar.
gońba, bieganina, krętanina.
gonić, biegać; *gonić po drogach* biegać po drogach.
goryczka, *Gentiana* (roślina).
gościec, romatyzm. *Astragene alpina* (roślina).
grajcarz, moneta, krajcar (Kreuzer).
grań, ostra krawędź na wierzchu góry.
grapa, urwisty, mniéj lub więcéj wzniesiony grunt orny lub lesisty.
gliczarowa grapa, *kubinowa grapa*.
groń, wyniosły brzeg łożyska potoku, chociażby wyschniętego.
grule, ziemniaki, kartofle.
gryzula, rzepa.
guda, świnia.
gwara. *hwara*, mowa, język.
gwoli, dla, z powodu; *gwoli roboty*.

Habryka, tytoń krajany.
haciar, młody koń, źrebak.
haj, tak, tak jest.
hajduk, sługa dworski.
hala, pastwisko w górach.
halny, górski, alpejski.
halny drozd, drozd obrożny (*Turdus torquatus*), *halny wróbel*, płochacz halski (*Accentor alpinus*) ptak.
hań, tam daleko.
hańbić się, wstydzić się.
haniok, tam.
haf, *hap*, tu, tutaj.
hasen, zysk, zarobek.
hamować, zarabiać, zyski ciągnąć. zarobek dawać, zyski przynosić.
hawiarz, górnik.
hawok, tu, tutaj.
heciak, awanturnik.
herba, *herbik*, grzbiecik góry.
heta, na prawo.
hipkać, skakać.
hodryk, *Raphanus raphanistrum* (roślina).
honielnik, chłopiec do naganiania owiec.
hotary, hrube gazdowstwa. Duża przestrzeń gruntu.
hrubo, dużo, wiele. Ze mnie hrubo nie wezmą.
hruby, duży, wielki, gruby.
hukać się, gzić się, bawić się, igrać, zbytkować,
hurkotać, turkotać; bełkotać.
huściawy, gęsty (np. las, krzaki).
hwara, *gwara*, mowa, język.

Iścizna, własność.
jafery, krzaki czarnych jagód.
jagody, poziomki.
jadwiga, gruby patyk w obu końcach haczykowaty do zawieszania kotła na odwodnicy.
jar, wiosna.
jarczak, *Sesleria eserulea* (roślina).
jarka, owca drugoroczna niedojona.
jarzec, jęczmień.
jasień, jesion (*Fraxinus excélsior*).
jastrząb kurzac, jastrząb gołębiarz (*Astur palumbarius*).
jastrząb ptaśnik, krogulec (*Accipiter nisus*).
jastrząb rybiarz, rybołów, (*Pandion haliaëtos*).
jaszczur, *Salamandra maculata*.
jawor, *Acer pseudoplatanus*.
jaz, wał na dnie potoku kierujący część wody ku pewnemu pun-

ktowi; tamą odbijająca wodę od brzegu.
jedla, jodła.
jednać się, godzić się, zawierać ugodę co do zapłaty.
jegomość, ksiądz.
jerzyk, jaskółka oknówka (*Hirundo urbica*).
jeżdżować, jeździć.
juhas, owczarek pasający swoje lub cudze owce, pojedynczo lub pod kierunkiem bacy.

Kaifasz, skrzynka z dwoma drążkami do noszenia wapna.
kaj, gdzie.
kamieńce, kamieniec, brzegi dawnych lub dzisiejszych potoków kamieniami naniesionemi zasłane.
kania, orlik (*Aquila naevia*).
kania mała, myszołów zwyczajny (*Buteo vulgaris*).
kansi, *kęsi* (zamiast kanysi, kajsi), gdzieś.
kany, którędy, gdzie.
kapce, buty filcowe.
karapętniak, niezdara; gułaj (o ludziach, owcach i cielętach).
karapętny, brzydki, niezdatny do czego (np. kamień do budowy).
karpiel, brukiew.
karple, obręcze wewnątrz szpagatem zaplecione do chodzenia po śniegu.
kazować, kazać, przykazywać.
kaź, (zamiast kajże), gdzież.
kiela, ile.
kiela tela, trochę nieco.
kiełzać, ślizgać się.
kiełzko, ślisko.
kierdel, stado owiec, kóz swojskich lub dzikich, świń albo kur.
kiermasz, jarmark.
kierpce, obówie góralskie z jednego kawałka skóry wyprawnéj.
kipszyca, *Epilobium angustifolium* (roślina).
kira, zakręt na brzeżku.
kirować, kierować.
kirkak, kark, na kirkaku, na karku, na plecach, nieść na kirkaku.
kirzyć, zataczać się z pijaństwa; upijać się; *rad kirzy*, rad się zatacza, tj. upija.
kładować, kłaść.
klag, podpuszczka.
klapniak, kopka siana bez kulika, (kulikiem nazywa się *kopa*); siano na kupkę zgrabione.
klepać, kuć; *klepać łańcuszki*.
kłobuk, kapelusz.
kluski, gęsta papka z owsianéj lub kukurydzowéj mąki (gęstsza od lemieszki).
kocie łapki, *Anthyllis* (roślina); *Leontopodium umbellatum* (roślina).
kocisz, woźnica dworski.
kohut, cietrzew (*Tetrao tetrix*).
kolczyć, drętwieć.
koliba, wszelkie miejsce schronienia w górach: szałas, szopa, lub jakiebądź schronienie pod skałą, kamieniem itd.
kominiarka, jaskółka dymówka (*Hirundo rustica*).
komora, spiżarnia; schronienie zbójeckie w górach, w którem przechowywano pieniądze.
kopa, kopa siana; mniej wyniosły (w porównaniu z czubą) szczyt zaokrąglony, mniej lub więcej przypominający kształtem kopę siana; *kopa Magóry*, *kopa Królowa*.
kornik, ogólna nazwa dla chrząszczy z rodziny *Bostrichidae*.
korpiel, brukiew.
korzec, miara zborza w zwykłem znaczeniu. Owad skorek (*Forficula*)
kosik, pluszcz (*Cinclus aquaticus*) ptak.
kosówka, *Pinus mughus*.

kostki, drobne muszelki morskie z rodzaju *Cyprea*, po wierzchu oszlifowane i ztąd białe, rzędem na rzemyku przyszyte. Stanowią one powszechnie używaną ozdobę kapeluszy mężczyzn.
koszar, zagroda na bydło lub owce.
kotliczek, *kotliczka*, kociołek.
kotny, napuszony; kotna owca itp.
kotwić sobie, przykrzyć sobie, tęsknić.
koza, koza domowa; kozica, antylopa górska, *Rupicapra tragus*.
kozi muzyk, płochacz halski *Accentor alpinus*).
koziarz, kłusownik polujący w Tatrach na dzikie kozy.
kozłowiec, *Aronicum Clusii* (roślina).
kozodój, kozodój, lelek (*Caprimulgus europaeus*).
kraj, brzeg.
krążaki, szatkownica.
kroczyć, iść.
krogulec, kobacz (*Hypotriorchis subbuteo*).
krowiarka, *krowiarz*, dziewczyna lub chłopiec pasający krowy na hali.
krużlik, puszka drewniana wytoczona z jednego kawałka drzewa z taką samą pokrywką.
krzept, połeć słoniny.
ku, do; *chodź ku mnie, idę ku lasu.*
kudłaj, żyd (po zbójecku).
kufa, morda, pysk.
kulchać, kuleć, chromać.
kulibaka, widłak (*Lycopodium annotinum*).
kulig, brodziec kwokacz (*Totanus glottis*), ptak.
kuliga, brodziec piskliwy (*Actitis hypoleucos*), ptak.
kulik, kół, kołek z płota i w ogóle wbity w ziemię.
kulka, haczyk, rożek kozy dzikiéj.
kulon, kulig wielki *Numenius arquata*) ptak.
kurdziel, choroba wargi, języka u koni i owiec; *jako u człowieka rak, tak u konia kurdziel.*
kurnasisty, *kurnuty*, rogaty, z rogami.
kurniawa, śnieg padający.
kurzyć, palić tytoń; padać (o śniegu).
okurzony, śniegiem okryty.
kwas, kwas, nieporządek, śmiecie.
kwaśnica, sok z kapusty kwaśnéj.

Lach, mieszkaniec równin polskich.
lajśnia, zrzynek od tarcicy.
latowy, letni, co do wieku, *10-cio latowy*, 10-cio letni.
ława, *ławka*, ławka; kładka przez potok.
legnąć, położyć się; iść spać.
lejba, ulewa, *leki*, *leka*, *lekie*, lekki lekka, lekkie.
lelek, sowa włochata (*Ulula dasypus*) puszczyk.
lemieszka = *kluski*.
leśny, gajowy.
leterka, drabina.
lico, policzek.
limba, *Pinus cembra* (drzewo).
liścieniec, *Delphinium elatum* (roślina).
litwor, *Archangelica officinalis* (roślina).

Łom, las wyłamany.
łomiak, *Aconitum napellus* (roślina).
łyżnik, półka z otworami do wtykania łyżek.

Macherzyna, pęcherz moczowy.
mącić się w głowie, zawracać się w głowie, mieć zawrót głowy.
mądrować, patrz *sztuderować*.
majer, *majerz*, folwark.
malowany, malowany, ładny, piękny.
matura, chęć, zdolność do czego.
maturny, kapryśny, grymaśny.
mentel, motyl; ptak *Tichodroma phoenicoptera*.

merdać się, bujać się, kiwać się, kołysać się w powietrzu.
miastowy, miejski.
mierędzać, przeżuwać paszę.
mierzać, mierzyć.
mierzić kogo, niemiłym, wstrętnym być dla kogo.
mierzić czas marnować czas.
mieszkać, ociągać się; bałamucić z czasem.
minąć się, wyjść na wydatki, być zużytkowanym, zniknąć, umrzeć.
minąć co, wydatkować; *moc mija pieniędzy*.
mir, miara.
miso, mięso.
młaka, mokradło.
młoducha, panna młoda.
moc, *mocki*, dużo, wiele.
moskal, placek owsiany.
mukinia, *Sorbus aria* (drzewo).
muszarka, muchar (*Boletus muscarius*).
myszołów zimowy, myszołów włochaty (*Archibuteo lagopus*).

Na, po; *iść na buty*, *na woły*.
nabrać kogo, obić, wyłajać, podrażnić, pogniewać, wykpić kogo.
nagodzić komu co, obdarzyć kogo czem.
najdziony, znaleziony.
najść, znaleść.
nakładać, nakładać na furę; łożyć, wydatkować na co.
nakładek, nakład.
na malućko, trochę, nieco.
namyśleć co, obmyśleć co.
napowiadać, nakazywać co komu.
młodemu napowiadaj, a z wilkiem pacierze mów, to wszystko jedno.
nalepa, przykominek, przypiecek do gotowania.
na nogach, piechotą.
naprać, narzucać; *naprać na wóz.*
naremnica, ulewa.
naremny, gwałtowny, porywczy, popędliwy, prędki.
nawidzieć kogo, odwiedzić kogo.
ni, nie.
niepeć, konieczność, gwałtowny mus.
nierównica, wielka choroba, epilepsia.
nietota, *Lycopodium selago* (roślina).
niewiasta, synowa.
nikaj, nigdzie.
nikczemny, mizerny, chudy, do niczego, niedołęga.
niżni, dolny.
no, tak.
nocnik, nocleg.

Obertnąć się, obrócić się.
obertny, obrotny.[1]
obłapić, uściskać.
obłupić, obedrzeć ze skóry.
obońka, płaska beczółka do przewożenia płynów na siodle.
obzierać się, oglądać się.
obzywać się, odzywać się na wołanie.
odkazować, nakazywać, dawać zlecenie, posyłać ze zleceniem.
odskórek, obladew.
odszczepek, odludek, wyrzutek; *odszczepek ze wsi*.
od tela do tela, odtąd dotąd.
odwodnica, ruchomy drążek, na którym za pomocą *jadwigi* zawieszają nad ogniem kocieł z żentycą.
odżalić, odżałować.
ogniczek, królik czubaty (*Regulus cristatus*).
ojczysko, ojciec.
okaisty, pstry.
okłamać kogo, podejść, zwieść, oszukać kogo.
oklepca, żelaza do łowienia zwierząt.
oknarz, szklarz.
okno, okno; otwór prowadzący z koszara do stragi.
okowany, okuty.
okowice, podkowy żelazne przypinane pośrodku podeszwy po

kierpcem dla zabezpieczenia się od pośliźnięcia na upłazach.
okówczak, drozd obrożny (*Turdus torquatus*).
omaścić, okrasić tłuszczem, przenośnie; obić.
onaczyć, nudzić, trapić, męczyć kogo; szukać wykrętów, majaczyć, zwłóczyć.
opić się, upić się.
opity, pijany.
orel, orzeł.
orel skalny, orzeł zys (*Aquila chrysaëtos*).
ornat, spyrka (po zbójecku).
oset polny, *Cyrsium oleraceum* (roślina).
osotać się, zorientować się, zrozumieć co.
nim się osotałem już puharek puknął, nim się spostrzegłem, już szklanka pękła.
ostrysz, odosobniony pagórek.
oszczypek, owczy ser w kształcie baryłki odciśnięty, wagi ½ funta.
otawa, potraw, odrastająca trawa.
otrawa, trucizna.
o ziem, o ziemię; *prasnąć czem o ziem*, uderzyć czem o ziemię.

Pachołek, *pacholik*, *pacholiczek*, parobek służący.
papężniak, dziecko kachetyczne z dużym brzuchem; charłak; karłowate drzewo: smrek, jedla itd.
papierek, złoty reński, chociażby w srebrnéj lub złotéj monecie.
parzątka, czosnek, *Allium fallax* i inne gatunki.
parzenica, haft włóczkowy na przodzie spodni.
parzeniec, kobierzec z góralskiego sukna z takiemiż wyszywaniami.
paść, pułapka.
pastwa, pasza.
patryja, znak tryjangulacyjny.
patrzeć na co, *na kogo*, być podobnym do czego albo do kogo.
patrzy się jak, jak się należy, jak przystało, co się zowie; *na mnie ta funta mięsa niema*, *ale chłop jak się patrzy*.
patyczki, zapałki.
pazdur, pazur.
pelć, tratwa.
perć, ścieżka w górach skalistych.
pernica, trawa.
piargi, usypiska kamieni rozmaicie grubych.
piła, piła, tartak.
pilch, koszatka, *Myoxus*.
pisać się, nazywać się; *pisze się*, *albo piszą go Gąsienica*.
pistolec, pistolet,
pitwać, paproszyć.
płacić (nieosobiste), być wartym; *to nic nie płaci*, to nic nie warte.
płania, *płoso*, głębia w potoku, w rzece.
płazy, półokrąglaki do budowania domu używane.
plekać, karmić piersią.
pleń, gąsienice owadu dwuskrzydłego *Sciara militaris*, zlepione w poruszającą się wstęgę.
płony, lichy, nędzny, niepłodny, bezsilny, biedny; *płony dom*, *płony koń*, *płony wóz*, *płony gazda*, *płony grunt*.
płoso, płania.
płoszczyca, pluskwa.
płuce, płuco.
płucnik, *Cetraria islandica*.
pluta, deszcz ze śniegiem.
pobiedzie, biedactwo charłak.
pobierać z igły, skubać się w wydatkach, skąpić; *i ta z igły pobierają*, skąpią, zamiast widelcem igłą jadają.
pociążyć, zważyć w ręku.
poczytać, porachować np. owce.
podać się na kogo, być do kogo podobnym.

podhale, kraina na północ Tatr w granicach Galicyi położona.

podufały, honorowy, dumny.

pogródka, okop naokoło domu z ziemi lub kamieni, po którym można chodzić.

pohańbiony, zawstydzony.

pojąć kogo, schwytać, pochwycić kogo.

pokiela, dopóki.

polana, łąka w górach.

połownik, zasiew pół owsa pół jęczmienia.

pomącone w głowie mieć, mieć zawrót głowy.

poniechać, zaniechać.

popiwać, popijać.

popuścić komu (słowo nieosobiste), ulżyć w chorobie; *popuściło mi na wnukach*, ulżyło mi we wnętrznościach, tj. w brzuchu.

poruszować, poruszać.

pościel, łóżko; *stolarz robi pościel.*

potrawy, skoszone zboże lub rośliny pastewne.

potwora, potwór,

powódki, lejce, cugle.

pożenić, pożenić kogo z kim. Poprowadzić, popędzić dokąd.

praskać, rzucać.

prasnąć, uderzyć czém, cisnąć czém.

prawie; całkowicie, w zupełności.

prawo, prawo, proces; *wydać komu prawo*, wytoczyć proces.

prawocić się, procesować się, pieniać się.

precz, *preczki*, daleko; *z preczka*, zdaleka.

prędzej, dawniéj; *prędzej inni ludzie byli.*

przekopyrtnąć się, kozła wywinąć.

przelampować, *przelampkować*, wydać na lampki, tj. przepić.

przełęcz, siodłowate przejście na grzbiecie góry lub między szczytami.

przeonaczyć, przeinaczyć.

przesmykacz, włóczęga, zwierz przechodni.

przewyrtnąć, przewrócić, odwrócić.

przodek, przód.

przychodzić komu (w pokrewieństwie); być względem kogo w pewnych stosunkach pokrewieństwa; *on mi przychodzi stryk*, on jest moim stryjem.

przyczynić, dodać.

przykopa, wał ziemny na lądzie wzniesiony i kierujący wodę z górnéj części potoku lub rzéki do młyna, tartaka, kuźni itp. poniżej położonych.

przyparka, *pryparka*, *przywary*, tytoń z dna fajki sokiem przesiąkły, przysmak górali słowackich.

przysiołek, drobna wioska, folwark do gminy należący.

przystać komu, dobrze leżeć (o ubraniu), być do twarzy; *ten serdak wam przystaje.*

przystroić się na kogo, zaczaić się na kogo.

przywary, patrz *przyparka.*

przyznać się do kogo, poznać kogo, znać kogo.

psik, piasek.

psota, słota.

puch, zaduch.

puciera, *pucierz*, stągiew do przechowywania żentycy.

puczenie, rozdęcie brzucha, *puczenie sera*, zgniatanie w jedną bryłę twarogu owczego, powstałego w ściętym mléku.

puharek, szklanka.

puknąć, pęknąć.

pur, taczki.

pustacie, nieużytki.

putnia, płaskie wiaderko z jednéin uchem.

pytać, prosić.

pytanie, prośba; *chodzić po pytaniu* chodzić po prośbie, po żebraniu.

Rąbanica, siekiera do rąbania drzewa, dużo większa od ciupagi.
rąbanisko, las wyrąbany.
racie, racice.
radośniki, chrzciny.
radzić o kim, mówić o kim.
rafać, okrywać nasienie lnu.
rafy, narzędzie do obrywania nasienia lnu.
rajtok, wiaderko równo u góry obcięte z uchem z boku.
raszka, rudzik (*Dandalus rubecula*) ptak.
ratki, skrajne racice.
raty, *co raty*, aż strach, ogromnie, niesłychanie, wielce.
recek, zbiorowa nazwa dla wszystkich gatunków zwierząt rodziny *Soricinae*.
recica, sito (do owsa), arfa do piasku i żwiru; w każdym razie rzadsze od przetaka.
redyk, pędzenie statków na halę lub z hali do domu.
redykać, pędzić statek na halę lub z hali do domu.
redykałki, rozmaite sztucznie wyrobione figurki z séra, które baca wyrabia na podarunki.
regle, wzgórza i góry lasem pokryte u podnóża wielkich Tatr.
rodnik, krewny.
rodzina, krewni; *on mi rodzina*, on jest moim krewnym.
rokita, *Salix silesiaca*; w dolinach tę samą nazwę nadają innym gatunkom wierzby, a mianowicie według A. Wagi: *Salix arenaria* i *S. rosmarinifolia*.
rosiaty, pstry.
rosół, mocno osolona wodą lub serwatka do rosolenia serów owczych.
rosolenie, solenie serów przez zanurzenie na pewien czas w rosole.
rozpuczyć, rozdąć, nabrzmieć, napęcznieć; *rozpuczyć się*, stłuc się, rozbić się, pęknąć; *garnek, szklanka się rozpuczyła*, garnek, butelka pękła, stłukła się. Butorów, Butorów czegoś ty pękaty, czy cię *rozpuczyły* zbójeckie dukaty.
rozsad, rozłączenie owiec należących do rozmaitych gazdów, które były spędzone do jednego kierdela.
runko, *Chrysanthemum* (roślina).
ryma, katar.
rymacz, stempel żelazny zakończony grajcarkiem lub na końcu zaostrzony, rozmaicie gruby, do strzelby lub do sondowania ziemi poszukując świstaka albo zbójeckich pieniędzy, czyli téż do sondowania siana poszukując tchórza.
rzepa, ziemniaki.
rzyć, zadek, tyłek.

Sapka=kluski.
ścigać się, grzać się, parzyć się (o owcach).
serdak, krótki korzuszek bez rękawów.
siacie, zboże.
siaty, siany, las siaty, las zasiany.
sichła ziemia, zielonkowato-niebieska glina.
siedlaczka, szufla do wiania zboża.
siędnąć, siąść.
siedzieć u kogo, mieszkać u kogo.
siklawa, wodospad.
siplawa, chrypka.
siplawy, ochrypły.
siuty, bezrogi, mówiąc o zwierzętach należących do gatunku przynajmniéj w jednéj płci rogatego.
siwary, kwaśne trawy.
siwarnik, *Anthus spinoletta* (ptak).
skala, kamień.
skalany, kamienny, *skalany płot*, powalany, zwalany, *koń błotem skalany*.
skapnąć, umrzeć, zdechnąć.

skarpa, okop pochyły naokoło domu po którym to okopie chodzić nie można.
sklagać się, ściąć się od podpuszczki (o mléku).
skład, kupa klocy, szychta.
skorusza, jarzębina; *Sorbus aucuparia*.
skowany, skuty, okuty.
skowronek czubaty, dzierlatka, śmieciuszka (*Galerita cristata*).
skrada, *Luzula maxima* (trawa).
skróś, dla, przez; *skróś tego*, *skróś niego*.
skrudlić, bronować.
skucina, *Juncus trifidus*.
skurlat, wymię kozy, kozicy lub owcy.
ślebodny; swobodny.
ślibacz (zapewne zamiast *sliwacz*) giser, odlewający z metalu.
słuchanica, konfesionał.
smerek, *smrek*, świerk; *Picea vulgaris*.
śmiżno, żwawo.
smrekówka, tumak; *Mustela martes* (*Martes abietum*).
sokół torniowiec, pustółka (*Tinnunculus alaudarius*); *sowa młaczna*, sowa błotna (*Otus brachyotus*); *sówka*, sowa włochata *Ulula dasypus*.
sozrąb (*sosrąb*), podciąg, belka wzdłuż izby podtrzymująca poprzeczne belki pułapu.
spodek, spód, spodek góry, spód podnóże góry.
spólnik, współwłaściciel domu lub niepodzielonego gruntu; najbliższy sąsiad.
stać u kogo, mieszkać u kogo.
statek, dobytek; żywy inwentarz, wyjąwszy świnie.
hruby statek, bydło, konie, owce, kozy; *drobny statek*, cielęta i jagnięta.
stawić się, stawić się, założyć się.
sterkotać, sztukać, kołatać.
sternal, trznadel (*Emberisa citrinella*).
stolec, stołek.
stoliczka, przenośna ławka drewniana na 4 nogach.
stracić się, zabłądzić, zabłąkać się, zginąć tj. zostać zgubionym, uronionym; *straciła mi się fajka*, zginęła mi fajka, zgubiłem fajkę.
strąga, zagroda koło koszaru, w której owce doją.
stroić się, ładnie się ubierać, przygotowywać się do jakiego czynu.
stryk, stryj.
strząsnąć kogo, poszarpać kogo.
strzepać się, strząść się na wozie.
strzyżka, owca.
stuchy, kupki wymoczonego lnu.
stupaje, stopnie.
sturudaj, wykrzyk radości, wesołości.
suć, sypać.
suchaj (ze słowacka), żwawy chłopak.
suchar, sucharz, suche drzewo.
suczy komu, przystoi komu.
swarny, dzielny, tęgi.
świergotek, ortolan (*Emberiza hortulana*).
świerk, modrzew, *Larix europaea*.
świstak, *Arctomys marmotta*.
syćko, wszystko.
szafranik, wędrowny handlarz słowak.
szałas, domek pasterski i w ogóle wszelki budynek mieszkalny w górach.
szczypica, szczypawka (*Carabidae*).
szczypliwy, ostry, gryzący w smaku, *szczypliwa bryndza*. Skąpy, co szczypie z igły.
szczyt, najwyższy punkt, najwyższa wyniosłość góry, szczyt domu. tj. jego najwyższy punkt.
szerzyna, bryt sukni.
szerzynka, kwadratowy kawałek płótna, ścierka.

szklanka, wszelkie naczynie szklanne, przedewszystkiem butelka.
szklarz, blagier, łgarz, kłamca.
szklić, blagować, okłamywać.
szlakować, tropić (zwierza).
szmatka, chustka na głowę.
sznurek gruntu, długi a wąski pas gruntu.
szreń, drobna kra na potokach.
sztuderować, studyjować, badać, rozważać, obmyślać co.
sztuka, mięso, 12 motków.
szuflać (nawóz), zgarniać łopatą.
szumny, zdatny, pokaźny, grzeczny.
szybnąć kogo, popchnąć, pobić kogo.
szyszczak, krzywonos, krzyżodziób, *Loxia curvirostris*.

Tabak, tytoń niekrajany.
targać, rwać.
tela, tyle.
tele dole, tak daleko.
toki, taczki.
tracz, tartak.
tram, kloc.
tupka, łapka np. na myszy.
turnia, naga skała w łańcuchu Tatr.
turniowa jaskółka, jerzyk (*Cypselus apus*).
turnowiec, jerzyk (*Cypselus murarius*.
tyżeń, tydzień.

Ubocz, grunt w jedną stronę pochylony.
ucieszny, wesoły.
udziełać, zrobić, zdziałać.
ukiełznąć, pośliznąć się.
ulapić, złapać.
umarty, umarły
upity, pijany.
upłaz, pochyłość w górach trawą porosła, bez drzew i krzaków.
upytać, uprosić; zgodzić do roboty.
urdzik, *Soldanella* (roślina).
urody, urodzaje.
uważować, uważać.
uwidzieć, zobaczyć, spostrzedz.
uwieść się, obsunąć się.
uwiesisko, *uwozisko*, usyp, usypisko.
uwyrtać się, uwinąć się, uwijać się.
użreć, zobaczyć, spostrzedz.
użreć, ukąsić, uciąć żądłem.

W, zamiast *do* dla oznaczenia celu podróży lub przechadzki; *jechać w Kraków, iść w Hamry*.
wągiel, węgiel.
wanta, kamień.
wantule, miejsce zawalone kamieniami.
warować się, strzedz się, unikać kogo albo czego.
wędruj suchaj wędruj jen się dobrze sprawiaj, starych ludzi szanuj a młodych się waruj.
wartki, rączy, prędki, żwawy.
watlarz, kij zbójecki opalony i nabijany gwoździami.
watra, zarzewie pód gołem niebem, w szałasie lub w kominie, także ogień w tych samych warunkach.
watrzysko, miejsce wypalone.
wereda, niedołęga, gamajda, brzydal, u mazurów *gramalyka*.
wetula, jednoroczna koza.
wiano, posag.
widno, widać.
widzieć się komu, podobać się komu; *to mi się widzi*, to mi się podoba.
wieść, *wodzić*, prowadzić.
winowaty, winien.
wirch, wogóle każda góra, wierzch, strych nad domem.
wiśta, na lewo.
witka, płaskie kółko z metalowej blachy wycięte, używane do ozdobiania uprzęży lub pasów.
wlacuchy, sanie.
włoki, patrz *gnatki*.
włosiennica, *Sesleria disticha* (trawa).
wnęk, wnuk.

wnuki, wnętrznoéci; *źle mi na wnukach*, źle mi we wnętrznościach, tj. w brzuchu, albo jak mazury mówią, *na wnątrzu*.
wodny drozd, pluszcz (*Cinculus aquaticus*).
wołać kogo, mieć na imię; *wołają go Jasiek*, ma na imię Jasiek.
w podsłoń, od wschodu ku zachodowi; iść w podsłoń.
wrazić, wsadzić co dokąd, wetknąć.
wróbel skalny, *Accentor alpinus* (ptak).
wydać się, iść za mąż.
wykazować się, pokazywać się.
wykrocisko, miejsce z wywrotami.
wykrot, wywrot, tj. drzewo wywrócone z korzeniem.
wykroty, *wykrociska*, las połamany przez lawinę.
wylazować, wyłazić.
wymyślny, wyszukany, wykwintny.
wypadować, wypadać.
wypercić się, spaść z perci.
wyrek, łóżko.
wyskipieć, wykipieć.
wyskoczyć za buczki, iść na zbój, iść rozbijać.
wyszczerzać się, dużo się wyśmiewać.
wyżenić, wypędzić, wygnać, wyrugować, *duszyczkę z kogo wyżenić*, duszę z kogo wypędzić, tj. zabić go.
wyzierać, wyglądać.
wyżni, górny.
wziąść bez zęby, wziąść niechętnie.

Zadawek, zadatek.
zadek, tył, zadek wozu, tył wozu. *zadkiem się chycić*, oprzeć się plecami.
zagłówek, poduszka.
zahubić, zniszczyć.
zakosy, zakręty.
zalaty, zalany.
zamierek, kijek do mierzenia udoju.
zamieszkać, zamieszkać, tj. obrać sobie mieszkanie, zaniedbać np. obowiązku pewnéj sprawy, czynności.
zapapęłony, to samo co *papęźniak*.
zapaska, fartuch.
zaparty, zamknięty.
zapierać, zamykać.
zaskwierknąć, zamrzeć z głodu, z biedy.
za tela, dopóki.
zawierać, zamykać.
zawory, brama.
zawziąść, wziąć.
zażgnąć, podpalić, błysnąć głownią.
żażreć na kogo, odwiedzić kogo.
zbeśnieć, wściec się.
zbijać, zbijać co do kupy, rozbijać, trudnić się zbójnictwem.
zbójnik, rozbójnik.
zbyrczeć, brzęczeć, dzwonić.
zbyrkać, brząkać.
zdechniony, zdechły.
zdolić co, być do czego zdolnym, *zdoleć kogo*, być od kogo silniejszym.
żeleźnica, kolej żelazna.
żenić. żenić kogo z kim, gnać, pędzić.
żentyca, pozostałość przy wyrobie sera owczego: serwatka zawierająca znaczną ilość drobniutko rozdzielonego twarogu i tłuszczu.
zgnity, zgniły.
zimnica, febra.
zleb, wgłębienie na boku góry przez wodę wymyte.
złotogłów, *Lilium martagon*.
zmięk, odwilż.
źrały, dojrzały.
ztępić kogo, zniszczyć majątkowo, zubożyć.
ztępić się, zrujnować się majątkowo. podupaść pieniężnie, zbiednieć, zubożyć.

zwyknięty, przyzwyczajony.
zwyrtać czem, wykręcać czém, *zwyrtać się*, wykręcać się np. kamień pod nogą.
zwyrtny, zwinny, zgrabny.
zwyszać się, pozostawać, zbywać od użytku.
żołna czarna, dzięcioł czarny (*Dryocopus martius*).
żołna zielona, dzięcioł zielony (*Gecinus viridis*).
żywizna, domowe zwierzę, koń, bydlę, albo owca.

ARCHAIZMY
w języku
JANA KOCHANOWSKIEGO

zebrał i opracował

Gustaw Blatt,
kandydat nauk filologicznych.

Skrócenia:

Dziewosł. . . Dziewosłąb; Epith. . . . Epithalamium; Fr. . . Fraszki wyd. drukarni Łazarzowéj r. 1617, Piotrkowczyka r. 1639; Mon. . . Monomachia Parysowa z Menelausem; Odpr. . . Odprawa posłów greckich; Phn. . . Phaenomena; Pieś. . . Pieśni; Prop. . Proporzec abo hołd Pruski; Ps. . . Psalmy wyd. druk. Łazarzowej 1579, 1583; Wtarg. . . Wtargnienie do Moskwy; Wykład. . . Wykład cnoty; Wzory. . . Wzory pań mężnych.

Pisma, przy których wydania nie oznaczono, zawarte są w ogólnym zbiorze pism Kochanowskiego pod tyt.: „Jan Kochanowski" wyd. Andrzeja Piotrkowczyka 1617. Wydania używane przy niniejszéj pracy są własnością biblioteki Muzeum Puławskiego.

Arch. . . Archiv für slavische Philologie wydawane przez prof. Jagića.

Anec. . . Anecdota palaeopolonica rozpr. dr. Kaliny w Arch. tom III.

Kryt. por. gr. . . Krytyczno-porównawcza gramatyka języka polskiego przez ks. F. X. Malinowskiego.

Linde . . Słownik języka polskiego.

Mikl. lex. . . Lexicon palaeoslovenicum-graeco-latinum em *auc. edidit Fr. Miklosich 1862—65.*

Mikl. Vergl. Laut. . . Vergleichende Lautlehre der slavischen Sprachen" 1879.

Mikl. Vergl. Wort. . . Vergleichende Wortbildungslehre der slavischen Sprachen" 1876.

Psalt. Flor. . . Psalterii Florianensis partem polonicam etc. recensuit W. Nehring 1883-Lexicon.

O poch. . . O pochodzeniu wyrazów ściе, ściе etc. rozprawa prof. L. Malinowskiego, tom IX Rozpraw Wyd. filolog. Ak. Um. 1882.

Scholv. Beitr. . . Beiträge zur Deklination in den pannonisch-slovenischen Denkmälern des Altkirchenslavischen von R. Scholvin — Arch. tom II.

Wacl. . . Modlitwy Wacława, zabytek języka polskiego z wieku XV — wydał i objaśnił Lucyjan Malinowski. Pamiętnik Ak. Um. Wydz. filolog. II 1875.

A. W zakresie dźwięków.

Samogłoski.

§ 1. *Samogłoska* e.

a) e *rodzime* (starosł. e) *nie zmienia się przed następującą spółgłoską miękką*: młodéj żenie Fr. II 40, żenie Mon., żenie każesz Pieś. I—18; w namiecie Ps. 61, Tren 11, w swym namiecie Ps. 68; wienie duch Ps. 147; siestrze Odpr. Sob. 9; szczebiece Tren 1; w zacnym ubierze Prop.; siedzim jak na ledzie Pieś. I 13.

b) e *rodzime przemienia się w polskiem drugorzędnie na* o *przed spółgłoską twardą*: rozczosała Epithal., *por. starosl.* чесати Mikl. lex.; zwiotszeje Ps. 103, *por. starosl.* ветъхъ.

c) e *odpowiada staroslowienskiemu* ь: źdźiebłka Fr. III 21, *por. starosl.* стьблие Mikl. lex.

d) *nie ma* e *późniejszego w wyrazie*: wróbl Fr. III 87, Ps. 102, *por. Psalt. Flor. 10—1, 83—3 etc. wylicza Nehring w słown.*

e) e *rodzime, gdzie obecnie występuje drugorzędnie* ę: miedzy Fr. I 26, II 43, Ps. 1 etc., *por. Wacl. pag. 15, § 46.*

f) *samogłosce* ъ *w grupie starosl. dźwięków* тръt (*Miklosich Vergl, Laut.*[2] *pag.* 29) *odpowiada a*) *samogłoska* i: od wirzchu Ps. 38. wirzch Ps. 135; mirzk wieczorny Ps. 65; dopiro Ps. 105, Tren 5; *b*) *samogłoska* u: chłubliwe Ps. 9, chłubili się Ps. 94; *c*) *samogł.* o: zołwicam za bratową Odpr. cf. *starosl.* зълъва.

g) e *występuje zam.* i *w wyrazie przyswojonym*: lelią Fr. III 64; letanie Fr. I 34 [1]).

[1]) *podobnież w dyjalektach*: „kvitnij kvátku lelija, rośnij tylá, co ji já"; leta·nijá, *Rozpr. i Sprawozd. Ak. Um. Wydz. filolog. tom VIII pag. 73* (*Gwara Lasowska*), *tom IX pag, 151* (*Gwara Zebrzydowska*).

h) e *odpowiada starosłowieńskiemu* ѫ*:* tesknica Fr. I 46, II 36; teszno Fr. I 61, II 25, II 35; teskliwa Fr. II 63, *por. starosl.* тѫскнѫти *properare, studere Mikl. Vergl. Laut.*[2] *pag. 78, 4, Nehring Psal. Flor. 233 zestawia z wyrazem*: ciasny (?), *por. też Wacl. pag. 15 § 46.*

i) e *zamiast samogł. nosowej*: paszczeki Ps. 57.

§ 2. *Samogłoska* 'ę (ѧ).

ę *jest nieścieśnione w wyrazie:* plęsy trefne Sob. 12, *por. starosl.* плѧсати ὀρχεῖσθαι *Mikl. lex.*

§ 3. *Samogłoska* ê (ѣ).

a) ê *nie zmienia się przed następującą spółgłoską miękką:* przy biesiedzie Fr. I 50; na ścienie Fr. III 22; na sienie Fr. III 23; w czesie Ps. 69, w krótkim czesie Ps. 112, Zgd.; przy kolenie Phn.; cząstka ziemieńska Tren. 6; most warszewski Fr. II 99—suff.-ѣнскъ.

b) ê *pomimo następującej spółgłoski miękkiej przechodzi na* a: w tym gniaździe ojczystym Fr. III 35; gwiaździe Pieś. I 10.

c) ê *po* j *brzmi jak* a: jachał Sob. 10.

§ 4. *Samogłoska* ę (*starosl.* ѫ).

Samogłoska ę *nie ulega ścieśnieniu w wyrazach*: odstępcie Ps. 6 (2 r.); pogrężon Ps. 94, pogrężony Pieś. II 15.

§ 5. á *ścieśnione.*

a) *w wyrazach, w których przyczyny ścieśnienia podać nie można:* táńce Fr. I 3; prácą Fr. I 3; Káchna Fr. I 32.

b) á *ścieśnione odpowiada starosl.* ѣ *powstałemu z* e*:* strzály (стрѣлы) Fr. I 4, 8; miáł Fr. I 6; niechciáłem Fr. I 8; gwiázdy Fr. I 51; wołáłeś Fr. I 81; zniszczáł Fr. I 83; wiáneczek Fr. II 6; biáłe żágle Fr. II 53; z żálem Fr. I 28.

c) á *ścieśnione w grupie ra, ła:* słáwa Fr. I 4; tráwa Fr. I 4; potráw Fr. I 10.

d) *w słowach częstotliwych*: zchádzają się Fr. I 3; dáwają Fr. I 10; zmácza Fr. I 15; skáczesz Fr. I 34; napáwała Fr. I 58; odnáwiaj Fr. II 67; roznászają Fr. II 92; przynászajcie Ps. 4; zmáwiają się Ps. 31; obráca Fr. II 51.

e) *słowa z końcówką* i *tematu inf.:* báczysz Fr. I 7; wáżą Fr. I 28; chwál Fr. I 50.

f) *w suffixach*: ár-: towár Fr. I 34; ák : sajdák Fr. I 22 szyszáki Fr. II 11, prostáki II 12, 56, giermák Fr. III 23; árz-: gospodárza Fr. II 14, cesárz II 37; án-: kapłánów Fr. I 34, szatán Fr. II 66; át-: na Konráta Fr. I 24.

g) w przyimkach na, za, wchodzących w skład złożeń imiennych: náraczej Fr. I 5; nádalej Fr. I 8; nádobnie Fr. I 15; národu Fr. I 46; zácność Fr. I 4; zákazał Fr. I 5; záleżą Fr. I 42; zázdrościwy Fr. I 87; zápaśnik Fr. II 23; zákład Fr. II 52.

h) w nom. sing. deklinacyji rzeczownikowéj przed spółgłoską dźwięczną: dár Fr. I 14; pán Fr. I 31; dráby Fr. I 34; rád Fr. I 43; dzbána Fr. II 18; *podobnież przed ł w part. praet. II:* dáł Fr. I 3; porwáł Fr. I 4; nawiązáł *ib.*; śpiewáł *ib.*; słycháł Fr. I 15; rozmiłowáł się Fr. I 37; popsowáł *ib.*

i) w formach jednozgłoskowych pronom.: já Fr. I 4; nám *ib.*; wás *ib.*; sám *ib.*

k) przed pewnymi suffixami dla piewotnego akcentu: przed suff. ъno: dáwno Fr. I 6, 10; *przed suff.* ъk: rzádko Fr. I 11; dziátki Fr. I 34.

l) przed j *w imperatiwie:* żegnáj Fr. I 4; dáj Fr. I 34: nie zwierzáj się *ib.*; nie puszczáj *ib.*; śpiewáj *ib.*; chowáj Fr. I 75; uderzáj Fr. I 78; zmierzáj *ib.*; *w partykule* bodáj Fr. I 71.

m) á *ścieśnione powstałe z kontrakcyji:* jêja=á *w słowie:* naśmiáwszy się Fr. I 4; aje=á: mász Fr. I 3, 4; má Fr. I 4, 8; bywá Fr. I 5; dá Fr I 7; opowiadá Fr. I 9; wzdychá Fr. I 9; szuká Fr. I 15; powiadász Fr. I 21; spowiadász *ib.*; chowácie Fr. I 24; chowámy Fr. I 29; stąpámy *ib.*; szczeká I 30; czeká *ib.*; dbá Fr. I 34; rozgniewász Fr. I 35; żądámy Fr. I 73; posiadá Fr. I 75; wykładá *ib.*; *podług analogiji słowa* dám: mám Fr. I 8; gniewám się Fr. I 17; powiadám Fr. I 32; przyrzekám Fr. II 5; znám Fr. II 11; jija=já *w nom. sing. rzeczowników żeńskich i gen. sing. nijakich:* lutniá Fr. I 4; pracá Fr. II 51; szczęściá Fr. I 42; mieniá Fr. II 9; zwątpieniá Fr. II 21; liściá Ps. 1, zamieszaniá Ps. 2; aja=já *w nominat. sing. przymiotników żeńskich podług deklinacyji złożonéj:* polná Fr. I 4; bladá Fr. I 9; pewná Fr. I 10; szczerá pajęczyna Fr. I 10; nadobná Fr. I 13; uczciwá *ib.*; má rada Fr. I 14; posypaná Fr. I 20; milá Barbaro Fr. I 34; nie bądź głupiá *ib.*; złá lwica Fr. I 58; biedná starości Fr. I 73; dobrá szkoła Fr. I 84; twá cnotá I 86.

§ 6. *Samogłoska* i.

i *pierwotne zachowane w wyrazie:* sirotę Ps. 146 *por. starosł.* сирота [1]), linąć: chmury z hukiem linęły deszcz Ps. 77, deszcz linie Ps. 79 *por. starosł.* лити χεῖν.

---

[1]) *Por. także dyjalektyczne:* śirota *Rozpr. i Sprawozd. Ak. Um. Wydz. filolog. tom IX pag. 151 (Gwara Zebrzydowska) i tom VIII pag. 184 (Gwara Brzezińska).*

§ 7. *Samogłoska* u.

u *pierwotne występuje w wyrazie*: nielutościwy Fr. III 32 *por. starosł.* лютъ, χαλεπός, *por. Wacł. pag. 15, § 44* [1]). u *zamiast nosowego* ę: niechutliwy Fr. III 3.

Spółgłoski.

§ 8. *Płynne.*

Grupy sr, zr przed miękką samogłoską następującą assymilują się na śrz, źrz podczas gdy w obecnym języku nastąpiła dyssymilacyja na śr, źr lub jrz: wyźrzał Fr. I 31; wyźrzycie Fr. II 8; wyźrzawszy Fr. II 15; wyźrzysz Fr. II 25; przeźrzoczysty Fr. I 54; przeźrzeć Fr. III 7; przejźrzał Pieś. I 8; z przejźrzenia Pieś. I 9; pośrzodek Fr. I 77; z pośrzodka Ps. 18; zajźrzał Fr. II 9, 91; ode śrzody Fr. II 14; śrzodkiem Phn.; śrzedni *ib.*; podejźrzany Fr. I 67 Phn.; orlica serce źrze Fr. III 8; obejźrzy Fr. III 18; obejźrzałem się Ps. 37; wejźrzy Ps. 6, 60; weźrzy Ps. 25; pojźrzy Ps. 10, 59; pojźrzę Sat.; źrzenice Ps. 17; dwie źrzenicy Phn. Tren 11; z źrzódeł Ps. 68; źrzódła Pieś II 1; śrzebro Ps. 68; na śrzebrze Pieś. II 5; najźrzeć Ps. 80; źrzetelne Ps. 144; śrzeż po ziemi jako popiół rozsiewa Ps. 147; doźrzała Ps. 148; w dojźrzałości Tren 2; śrzobek Dziewosł.; śrzobek Pieś. II 18.

Nie ma późniejszego l *w wyrazie*: obrzym niewściągniony Ps. 19 *por. dyjalektyczne* „ᵘobřym“ *Arch. V str. 634, starosł.* obrinъ *Miks. Vergl. Laut.*² *p. 67.*

„n“ *zachowane w wyrazie:* sumnienie Ps. 55, Odpr. *por. starosł.* съмьнѣниѥ, съмьнѣти, *podobnież Wacł. pag. 17, § 55*: szamnyenye 101.

§ 9. *Zębowe.*

„t“ *powstało przez dyssymilacyją z spółgłoski* c *w wyrazie* więtszy *z* „więcszy“ *por. starosł* каштьшии: więtszą moc Fr. I 56; ku więtszej hańbie Ps. 8; nawiętszą trwogę Fr. II 17, 26, 58; świetcy Zgod.

„t“ *zachowane w wyrazie*: statczy Ps. 104; dostatczają Ps. 144.

„d“ *ginie w wyrazach*: szcie *por. starosł.* шьстиѥ *zam.** шьдтиѥ: jedno szcie sobie przeglądał Szachy; zaszcie Mon. *starosł.* зашьствиѥ *occasus*; wyścia Fr. II 53, Ps. 88; *por. L. Malinowskiego*:

---

[1]) *Zachowane jeszcze w dyjalektach:* vitáj kruólowa ńeba i matko lutości“ *Rozpraw i Sprawozd. Ak. Um. tom VIII pag. 76* (*Gwara Lasowska).*

O pochodzeniu wyrazów ście, šće etc. *odbicie z Rozp. Wydz. filolog. Akad. Um. tom 9.*

§ 10. *Gardłowe.*

„ch“ *assymiluje się do następującej padniebiennej w wyrazie:* naliższemu Ps. 82, naliższą Odpr.

k *zamiast* p *dla fałszywej etymologii*: okwito Fr· I 10.

§ 11. *Podniebienne.*

Spółgłoska j *powstaje z dyssymilacyji:* jejsca — nie masz po swym plecu jejsca Fr. II 84; płajca — a jako kto zasługuje, takim płajcą mię uczuje Ps. 62; jednowłajcy niebieskiemu Ps. 96.

„j“ *ściągnięte z poprzednią samogłoską:* przydziesz Fr. I 3; przydźcie Fr. II 7; przydźcie Ps. 34; przyść Odpr.; wydzie Fr. I 25; pódź Tren 14; by uść mogli-Wróżki.

§ 12. *Wargowe.*

p *ginie w wyrazie:* ukanie — co z wąsa ukanie (Broda) *por. A. Kalina — Anecdota palaeopolonica Arch. III str 61*: małą troche mleka na on tho kamyen vkanela albo vpadla.

§ 13. *Wyrazy przyswojone z języka czeskiego.*

Prazna kłopota ożywie cnota Ps. 75; przymówki prazen Pieś I 24. Pamięć mojej ruki (*rym*: sztuki) Broda; niech się spuka Pieś. II 12. W pytlu hrosza neni Fr. I 23; z przewróceniem ostatniéj litery w swoję hrubą — O Czechu; nieprawemi się hydzi Ps. 11.

B. W zakresie form.

I. Deklinacyja.

1. *Deklinacyja rzeczowników.*

§ 14. *Odmienny rodzaj od obecnie panującego w języku polskim widzimy w następujących wyrazach:*

a) *masculina:* skaz-*:* nie ma uczuć skazu Ps. 34; opiek-: swym szczyć opiekiem Ps. 61; zwierzonego nie wydawa opieku Pieś. I 10.

b) *neutra*: brzucho- brzucho-głodne mając Ps. 59: *por. Arch. IV str. 384* „brzucho *Bauch erinnert durchaus an das* čechische břicho“ *Nehring.*

§ 15. *Nominativus singularis.*

Temata pierwotnie na jâ *feminina:* pogonia Fr. II 70 Odpr.; karmia-: łzy moja karmia Ps. 42; *ta sama forma wyrazu znajduje się w Psałt. Fl. 64—10, 110—4 etc.*

Temata na i *fem.:* tarcz Fr. I 8.

§ 16. *Genetivus singularis.*

Temata pierwotnie na a, *masculina. Z końcówką* a. Nie czekać obiada Fr. I 10; tego obiada Fr. I 48; od wieka Fr. I 99; do wieka Ps. 18; mego wieka Ps. 31; za nowego kwiata Fr. II 7; *w znaczeniu locativu:* doma nie naleziono Fr. II 18; miał doma kucharkę Fr. II 24; ciemnego pokoja Fr. III 65; pokoja Ps. 46; bać się kłopota Ps. 27; tam prazna kłopota ożywie cnota Ps. 75; do proga Ps. 42; pragnie jako dżdża ziemia Ps. 63.

Temata na jâ *feminina* (*i masculina*):

a) *z końcówką* e: do zarze Fr. I 55; różanorękiéj zarze Ps. 57; doczekać wieczerze Fr. I 69; téj krotofile Fr. I 90; rycerskiej krotofile Wtarg.; jeżlić się dziewice zachciało Fr. II 3; pytano kaznodzieje Fr. II 24; do kaznodzieje Fr. III 59; jednéj dusze pożyczają Fr. II 33; szuka méj dusze Ps. 7; póki dusze stanie *ib.*; nie przepamiętasz dusze mojéj Ps. 16; ze wszystkiéj dusze Ps. 18; dusze mojéj Ps. 28; broń dusze mojéj Ps. 35; dusze mojéj Ps. 40; dusze połowicę Tren 13; tesknice nie czuje Fr. II 36; zabywając tesknice Fr. II 73; mojéj tesknice Tren 3; z wielkiéj tesknice Pieś. I 6; nadzieje nie masz Fr. II 38, 67; nie masz nadzieje Tren 7; nadzieje nie lubi Pieś. I 14; tak wiele ziemie Fr. II 98; ziemie pięknéj dostali Ps. 44; płodnéj ziemie Ps. 67; z ziemie Ps. 83; do ziemie Odpr.; z ziemie Tren 5; swéj ziemie Pieś. II 5; murzyńskiéj granice Fr. III 9; od wschodniej granice Ps. 50; z granice świata Ps. 61; strzec granice Ps. 72; jako żrzenice bronić Ps. 17; śmiertelnej żrzenice Tren 11; zjęty jadem lwice szalonéj Ps. 17; władze nie mają Ps. 17; szerokiéj władze Ps. 24; władze wiecznéj Ps. 61; do łożnice Tren 7; z łożnice Ps. 17; do łożnice Ps. 50; z łożnice Broda; potrzebuję munsztuku i wodze Ps. 32; dobywszy ostréj szable mojej Ps. 35; mocą zwyciężonéj prawice Ps. 40; z prawice Phn.; strachem twéj zbroje Ps. 45; z zbroje Ps. 110; zdrajce śmierć nie minęła Ps. 55; podobni do żmije Ps. 58; od szyje Ps. 68, Tren 3; synogarlice swojéj Ps. 74; z świętéj stolice Ps. 80 (2 r.) stolice dosiągł Phn.; do winnice Ps. 80; nie miał obrońce Ps. 89; od sprawce Ps. 97; syn niewolnice Ps. 116; krzak winnéj macice Ps. 128; ze skrytéj skarbnice Ps. 135; w żywocie mojéj rodzice Ps. 139; od Boga rodzice Wróż.; tłustéj pszenice Ps. 147; u woźnice Phn.; z prace Sat. Pieś. I 12; z wielkiéj czasze Mon.; z Troje *ib.* strzegła czubatéj przyłbice *ib.*; u rozbójce Odpr.; z szklenice Dziew.; nędze bogatéj *ib.*; karmie nie wspomniała Tren 12; bez

téj żądze Marsz.; wedle swéj obietnice Epithal.; zwycięzce wielkiego Prop.; do drukarnie-Wróżki; bez łodzie Pieś. I 6 *por. starosl.* ладии; u kądziele Pieś I 6; lutnie zaniechać Pieś I 7, Pieś. II 6; mężnéj orlice Pieś. II 7; gościniec do siostrzyce Pam.; nagrobnéj tablice *ib.*; upstrzonéj tkanice Mon.

b) z końcówką analogiczną éj: do paniéj Fr. I 13, 19, II 8, 50; sukniéj nie zmacza Fr. I 15; do gospodyniej Fr. I 58, 65; z piekarniéj Fr. 88; nie mam woléj Fr. II 1; słucham woléj twojéj Ps. 5; wedle woléj Ps. 105; z niepobożnéj niewoléj Fr. II 75; z niewolej Ps. 12, 111; do mszéj II 18; do boginiej Fr. II 75, III 91; u deliej Fr. III 15; do łaźniéj Fr. III 86 (2 r.); nie weźmie lutniéj *ib.*; bez lutniéj Pieś. II 16; patrząć roléj Sat.; uniéj nie chowajmy Prop.; tarczej nastawają Pieś II 5; do studniéj Pieś II 7; od pracéj Sob. 9, Tren 19.

c) z końcówką analogiczną i: do woli (rym) Fr. II 36; z niewoli (rym: boli) Fr. II 50; z ciężkiéj niewoli (rym: wyzwoli) Ps. 14; z ciężkiéj niewoli (rym: wyzwoli) Ps. 53; dar zwycięzcy Ps. 19; szabli okrutnéj Ps. 22; do stajni Odpr.; roli nie orał Marsz.; sen mię pracy nie zbawi Sob. 4.

Widzimy więc, że końcówka i *jest rzadka w genetivie i występuje najczęściej dla rymu.*

Temata na i *feminina:* do białéj skronie (rym: obronie) Ps. 71.

Temata spółgłoskowe:

a) feminina pierwotnie na û*:* pomścił się krwie niewinnéj Ps. 9; krwie mojéj pragnąc Ps. 25; nad czaszą krwie koźléj Ps. 50; krwie chciwi Ps. 56; krwie nie czuję Ps. 102; niewinnéj krwie pomścić się — Wzory; beze krwie Wtarg.; u cerkwie *ib.*; cerkwie przypomnieć *ib.*

b) temata pierwotnie na er *feminina:* macierze szuka Pieś. I 11.

§ 17. *Dativus singularis.*

Temata na a_2 *masculina. Z starszą końcówką* u: temu grobu Fr. I 62; póki wieku dostawać będzie człowieku Ps. 27; przeciw człowieku Ps. 40; sił nie stanie człowieku Ps. 71; glowa człowieku zdrowa Tren 16; ludu swemu daje Ps. 29; ludu swemu Ps. 73; ku marnemu snu Ps. 39; ku marnemu snu Ps. 90; ku ratunku memu Ps. 40; wieku żadnemu Ps. 57; płodu ziemskiemu Ps. 65; ku pokoju Sat.; ku obiadu Zuz.; płaczu swemu Pieś. I 17.

Temata na jâ *feminina z końcówką analogiczną* éj: Paphiéj swéj święci Fr. II 29; Paphiéj oddała II 94; folgujesz téj paniéj Fr. III 88; coś paniéj czynił Fr. III 89; braciéj swéj objawię Ps. 22; nam braciéj twojéj Mon.; przywykaj pracéj i niewczasom Sat.; niezdarzonej gościéj Odpr.

§ 18. *Accusativus singularis.*

Temata na a_2 *masculina z pierwotną formą acc.:* przysiągł na Bóg żywy Fr. III 29.

Temata na jâ *feminina mające w nom.* â *ściešnione mają w acc.* ą: maszli wolą Fr. I 16; w niewolą Ps. 105; na różą Fr. II 7, III 64; pieczą mieli Fr. III 4; władzą straciłem Fr. III 27; wzgardził chęć i wieczerzą twoję Fr. III 40; wieczerzą odprawiwszy Fr. III 84; nie stoi o mszą Fr. III 54; suknią zawieśmy Fr. III 78; o suknią moję Ps. 22; podbij żądzą Ps. 51; żądzą ująć Odpr; niech ci za wieczorną obiednią stanie Ps. 140; rolą oprawować Phn.; pochodnią zgasił Odpr.

§ 19. *Vocativus singularis.*

Temat pierwotnie na u syn *ma voc. z analogiczną końcówką* e: mój synie Tren 19.

Temata na ja_2 *masc. patronimika maja analogiczną końcówkę* e: królewicze Odpr.; Pryamicze *ib.*

Temata na jâ *feminina:*

a) z końcówką pierwotną e (*por. starosł.* [illegible]) co niesiesz, gospodze Fr. II 41 (госпожда).

b) z końcówką analogiczną i: moja lutni Ps. 69; powstań lutni moja Ps. 108; pomni się lutni Pieś. II 1; śmiéj się niebo, tańcuj ziemi (rym: swemi) Ps. 96; bój się wszytka ziemi (rym: swemi) Ps. 99.

c) masculina mają często voc. = nominativovi: o sędzia Ps. 7 (2 r.); ockni się sędzia Ps. 94.

§ 20. *Instrumentalis singularis.*

Temata na ja_2 *neutra kończące się na* jije (*por. starosł.* [illegible]) *mają w instr. końcówkę* im *ściągniętą z* *jijem: miłosierdzim twoim Ps. 7; swym miłosierdzim Ps. 67; miłosierdzim swym Ps. 103; przejrzenim Ps. 118; za staranim Pieś. I 15 *por. Wacł. pag.* 34, *§* 95.

§ 21. *Locativus singularis.*

Temata na a_2 *masculina:*

a) z końcówką pierwotną ê (ѣ) *przed którą zmiękczają się gardłowe na językowo-zębowe (zmiękczenie starsze):* nasza ufność zawsze w Bodze (rym: trwodze) Ps. 62; mam nadzieję w Bodze Wtarg.; *pierwotnym jest także loc.:* w swoim panie Ps. 69.

b) z końcówka pierwotną ê, *przed którą gardłowe przechodzą na podniebienne (zmiękczenie późniejsze):* w człowiecze Ps. 116.

c) z końcówką analogiczną u: po tym boru Fr. II 78; po sadu Zuz.; w przybytku Ps. 60.

Temata na a, *neutra:*

a) loc. z końcówką ê (i), *przed którą gardłowe przechodzą na językowo-zębowe:* w trojańskim wojsce Mon.; *w pierwszej części złożenia:* w ocemgnieniu Ps. 73.

b) loc. z końcówką ê, *przed którą gardłowe przechodzą na podniebienne:* w wojszcze Wtarg.

Temata na jâ *fem. z końcówką analogiczną* ej: co po sykofancyej Fr. III 16; przy różej Fr. III 81; o gospodyniej Fr. III 86; o proporcyej Fr. III 88; w Trojej Odpr.; przy pracej Epithal; o wieczerzej Sob. 12.

Dualis.

Formy liczby podwójnéj w wielu wyrazach znajdujemy już wyparte przęz odpowiednie formy liczby mnogiéj, stosunek obydwóch unaoczni nam dołączony wykaz form plur. tych wyrazów, któreby już dla znaczenia swego powinny mieć dualis.

§ 22. *Nominativus i accusativus.*

Temata na ja, *masculina:* oba końca mając Phn.; dwa miecza przyjmuje Prop.; dwa węgla Sob.

Temata na a, *neutra:* widać dwie wojszcze Prop.; dwie wojszcze czynią *ib.*

Temata na ja, *neutra:* mamy dwie słońcy Odpr.; bierze dwie poli Szach.

Pluralis zamiast dualu: obie dwie kolana Phn.

Temata na â *feminina:* głowie obie Fr. III 7; dwie szkodzie Fr. I 75; na obie stronie Phn.; na obiedwie stronie Szach.; na obie stronie Wtarg.; dwie rybie się chronią Phn.; puścili obie białogłowie Szach.; dwie pannie Zuz.; dwie są przyczynie Wykł.; dwie wielkie rzece biorą tryby swoje Wtarg.

Temata na jâ *feminina:* ma dwie źrzenicy Phn.; mamy dwie Troi Odpr.; na dwie niedzieli Szach.; uszedł dwie mili Wtarg.

§ 23. *Genetivus i locativus.*

Temata na a, *masculina:* po dwu rzędu Szach.; *genetivus w znaczeniu accusativu:* wyprawiłeś dwu szpiegu Wtarg.; dwu synu Fr. II 17.

Temata na ja, *masc. Genetivus w znaczeniu accusativu:* dwu mężu pochowawszy Fr. II 27; dwu sędziu obrano Zuz.; widzę Jagiełła i dwu Kazimierzu Pieś. I 10.

Temata na ja, *neutra:* w obu miejscu Wtarg.

Temata na â *feminina:* do ręku Ps. 60.

Pluralis zamiast dualu: twoich rąk Ps. 8.

Temata pierwotnie spółgłoskowe na s: w oczu moich Fr. I 37; w oczu twych Fr. II 3; w oczu waszych Fr. III 21; na oczu pańskich Ps. 61.

Pluralis zamiast dualu: w oczach Fr. III 22.

§ 24. *Dativus i instrumentalis.*

Temata na ja$_2$ *masculina*; *pluralis zamiast dualu*: dwiema królom Prop.

Temata na â *feminina. Pierwotniejszą końcówkę* „ama" *zastępuje analogiczna końcówka* oma: nabierz obiema rękomą Fr. II 34; swemi rękoma Fr. III 18; kleszczmy rękoma Ps. 47; między dwoma rzekoma Wtarg.

Pluralis zamiast dualu: przed rękami twemi Ps. 2.

Temata na jâ *fem. singularis zamiast dualu:* nagrobek dwiema braciej Fr. III 82.

Temata pierwotnie spółgłoskowe na s: smutnemi oczema Tren 12.

Pluralis zamiast dualu: swema oczemi (rym: nieprzyjacielskiemi) Ps. 118; uszom twoim Ps. 38; oczom Ps. 127.

Temat nijaki na men *z plur. zamiast dualu*: pod dwiema znamiony Phn.

Pluralis.

§ 25. *Nominativus.*

Temata na a$_2$ *masculina:*

a) *z końcówką* i: krucy Fr. I 11; słowicy Fr. II 5; szpacy *ib.*; wilcy srodzy Ps. 22; wilcy otyli *ib*; wilcy Odpr.; wilcy Pieś. II 2; lwi drapieżni Ps. 34; psi głodni Ps. 59; psi nocni *ib.*; psi wyją Szach.; psi twoi Pieś. I 18; ptacy nieprzeliczeni Ps. 78, Pieś. I 2, Sob. 12; srodzy wielorybi Ps. 104; smocy Ps. 147; robacy *ib.*

b) *z końcówką analogiczną* owie: wielorybowie Ps. 148; szczurkowie Brod.; delfinowie gęści Prop.

§ 26. *Genetivus pluralis.*

Temat na a$_2$ *masc.*: ile sąsiad macie Zgoda.

§ 27. *Dativus pluralis.*

Temata na â *feminina*: rzekła pannam Zuz.

Temata na jâ *feminina*: kapelam Fr. II 18; tamtym ziemiam Pam

Temat na i *fem. z końcówką analogiczną*: twym kościam Pam. waszym złościam Ps. 94.

§ 28. *Accusativus pluralis.*

Temata na a$_2$ *mas. z pierwotną końcówką* y: o przeważne bohatery Fr. I 3; na pieszczone ziemiany Fr. I 17; szykują swe draby Fr. I 34; na teraźniejsze pany Fr. I 57; ganią dworzany *ib.*; aby nas za nos prostaki wodziły Fr. II 12; Persy zraził Fr. II 61; ufra

sował łaki *ib*.; powadził Polaki Fr. II 61; zakonnicy Polaki wygnali Prop.; bierzesz i doktory Fr. II 70; doktory czuję Fr. III 34; Francuzy nawiedził Fr. III 1; na heretyki Fr. III 21; ogarni strachem pogany Ps. 9; wygnał pogany Ps. 44; wszytki przeciwniki zgoni Ps. 21; przeciwniki o lekkość przyprawił Ps. 44; ukrócił przeciwniki Ps. 81; widzę świadki nieprawdziwe Ps. 27; twoje niewinne sługi biją Ps. 44; rozgrom groźne hetmany Ps. 68; proroki zachowajcie Ps. 105; fuka na chłopy Sat.; posły mamy Odpr.; szpiegi rozeszli *ib*.; wyprawiał szpiegi Wtarg.; przodki ścigasz Epithal.; Krzyżaki prowadził Prop.; mając podejźrzane sąsiady *ib*.; widzę mężne Bolesławy Pieś. I 10.

Temata na u *masc. zlały się w tym przypadku z powyższymi tem. na* a₂ *już w zabytkach starosłowieńskich (por. statystykę form. dekl. u Scholvina Arch. I i uwagę tamże str. 506)*: syny twoje widzę Fr. I 40; słać syny Sat.; wszytki ludzkie ogląda syny Ps. 33.

Temata na ja₂ *masc. z końcówką* e (= *starosl.* a?): zrazisz nieprzyjaciele Ps. 20; nieprzyjaciele nasze zetrzemy Ps. 44; widząc naśmiewce i nieprzyjaciele *ib*.; wyrwał smutne więźnie Ps. 44; rozgrom zbrojne harcerze Ps. 68; wytknie potwarce Ps. 72; prześladowce może pożarło Ps. 78; wyrzucił pohańce kłótliwe *ib*.; króle koronowane sądzi Ps. 81.

Temata na i *masculina*:

a) z pierwotną końcówką i: przewrotne złe ludzi pomsta goni Ps. 1: *por. starosl.* людн *Mikl. Vergl. Form.*[1] *str. 47;* prze ludzi łakome Sat.

b) z końcówką analogiczną e, *por. już starosłowieńskie* неглте *zamiast* негатн *Mikl. loc. cit., Scholvin, Arch. I str. 518*: na goście Fr. II 100.

§ 29. *Instrumentalis pluralis.*

Temata na a₂ *masculina*:

a) z końcówką y: z temi pany Fr. I 69; z trzeźwiemi pany Fr. I 38; dziś mogą być pany Ps. 9; z pany Ps. 72; uczynił je pany wielkiej krainy Ps. 105; z przyjacioły Fr. I 66; miedzy nieprzyjacioły Fr. III 26; tej krotofile i włosy przypłaci Fr. I 90; z włosy Odpr.; przed kapłany Fr. II 3; łupy skrwawionemi Fr. II 11; moskiewskiemi łupy Wtarg.; przed czasy Fr. II 25; wiecznymi czasy Ps. 9, 16; z swaty Fr. II 32 Epith.; braty rodzonemi Fr. II 70; z drugimi braty — Muza; z biskupy Fr. III 14, 62; świeżemy przykłady Fr. III 19; służąc ojczyźnie przodków swych przykłady Fr. III 68; przeczytał między tytuły Fr. III 49; z jastrzęby się nie wdawał Fr. III 50; upiłem się rymy Fr. III 62; rymy swemi Ps. 45; z wiatry w zawód biegać Fr. III 74; z poety co znakomitszemi Ps. dedykacya; z anioły niepołożył Ps. 8; anioły lotnemi Ps. 99; miedzy anioły wiecznemi Tren 19; czyny swoimi Ps. 8; nad narody przeklętymi Ps. 9; nad ziemskimi narody Ps. 18; narody Słowieńskiemi (o Czechu);

przed języki wszetecznymi Ps. 31; przodki swemi Ps. 39; prędkimi psy Ps. 42; ze psy Odpr.; miedzy smoki okrutnemi Ps. 44; przed rówienniki twemi Ps. 45; który zastępy władnie Ps. 46; zastępy zbrojnemi Ps. 59; zastępy mocnomi Ps. 80; jako barany śmierć się karmi jemi Ps. 49; lwy srogiemi Ps. 57; naszemi grzechy Ps. 60; miedzy piaski niepłodnemi Ps. 63; z bębny Ps. 68; z ukłony *ib.*; pod ich namioty nie wiszą Ps. 69; twardemi młoty Ps. 74; z bogi obcemi Ps. 81; miedzy bogi siedząc — O śmierci Jana Tarnowskiego; pod dachy pozłocistemi Ps. 84; gromy ognistymi Ps. 97; cudy swemi Ps. 97; cudy swemi Ps. 111; wiecznemi czasy Ps. 104; z obłoki zrównała Ps. 108; skarby wszytkiemi Ps. 119; z skarby Mon.; znaki swemi Ps. 132; wszytkimi znaki Phn.; z cztermi znaki Phn.; miedzy padoły leśnemi Ps. 132; tyrany ziemskiemi Ps. 138; chwalcie harfą i regały Ps. 149; wesołemi cymbały *ib.*; biegi swemi Phn.; grzbiety do siebie są postawione Phn.; cztermi kąty Phn.; twardemi dęby Muz.; z popioły Sat.; z chłopy *ib*; mieszkał miedzy bory *ib.*; miedzy bory Pieś. I 17; z wielkimi doktory Sat.; z Greki Mon.; postępki swojemi *ib.*; niesprawiedliwemi postępki Wzor.; z klejnoty Mon.: z pomocniki swemi *ib.*; z popy Szachy; z pięknemi przymioty Tren 2; miedzy prostaki Tren 11; z rozumy Tren 16; duchy wiecznemi Tren 19; sny Platonowemi Broda; trojakimi wały Zgoda; trojakiemi przekopy *ib.*; przedniejszemi urzędy Epithal.; uczęsniki byli pociech *ib.*; miedzy lasy Dryas; pustemi lasy Pieś. II 17; z Bolesławy Dryas; z wilki Prop.; z Krzyżaki *ib.*; z Polaki *ib.*; z Prussaki *ib.*; lodowemi mosty *ib.*; z jakiemi swary Wróżki; z Pogany *ib.*; naszemi występy *ib.*; oratores posły wykładać *ib.*; ludzkiemi affekty *ib.*; hojnością a dary Wykł.; z herby Pieś. II 2; niech się spuka jady Pies. II 12; cierpliwemi lody Pam.; pobitemi trupy Wtarg.; miedzy Radziwiły *ib.*; pewnemi noclegi *ib.*

b) *z końcówką analogiczną* „ami“: memi wierszykami (rym: wronami) Fr. II 90; zębami zgrzyta Ps. 37; zębami swemi Ps. 103; sądami Ps. 119; świeżemi przypadkami Tren 19; nad polnemi kwiatkami Pieś. I 6.

Jak więc z tego wykazu widać, jest końcówka ami *w instr. plur. tématów na* a₂ *dość rzadką w stosunku do panującéj końc:* y.

Temata męskie pierwotnie na u *uległy już zupełnie wpływowi tematów na* a_2 *męskich:* nad syny lichemi Ps. 90; z bohaterskiemi syny Pam.; z woły Sat; niebieskiemi domy Broda.

Temata na a_2 *neutra:*

a) *z końcówką* y: swemi usty Fr. III 18; co usty mówisz Fr. I 19; ustyć pochlebiają Ps. 12; usty mówię Ps. 17; 'z zwycięstwy Fr. I 50; góra drzewy natkniona Fr. I 54; przejdziesz laty Fr. II 32; nie ustępując laty nikomu Ps. 23; wroty rogowemi Fr. II 70; częstował jądry Fr. III 90; skrzydły swemi Ps. 36; skrzydły czarnawemi Tren 19; swymi skrzydły Zuz.; dobrodziejstwy Ps. 68; miedzy wszytkimi miasty Ps. 87; ludnemi miasty Pieś. II 24; pod jego pióry Ps. 91; pióry pierzchliwemi Ps. 104; kto mię odział pióry Pieś. I 110; pod jarzmy Ps. 144; mocnemi działy Zgoda; miedzy wojski Epithal.; miedzy państwy Prop.

b) z końcówką analogiczną ami: wojskami Ps. 56; pod skrzydłami temi Ps. 61; pod skrzydłami twemi Pieśń; skrzydłami Wtarg. *I tu jak powyżéj w tematach męskich na* a_2 *jest końcówka* „ami“ *bardzo rzadką w stosunku do panującéj końcówki* y.

Temata na â *feminina z końcówką analogiczną* y: szalonemi wełny Ps. 69.

Temata na ja_2 *masculina:*

a) z końcówką i: jéj szlachetne kości przyodziejcie wieńcy Fr. II 91; miedzy pohańcy niepobożnemi Ps. 26; z mieszkańcy swymi Ps. 96; z mieszkańcy Ps. 98; miedzy zbójcy jest mieszkanie moje Ps. 120; z Niemcy Sat.; miedzy ojcy swemi Mon.; Moskwa leci z koni Wtarg.

b) z końcówką analogiczną mi (пѫтьми): obyczajmi Ps. 106; obyczajmi znośnemi Fr. III 35; obyczajmi staremi Wróżki; zwyczajmi Pieś. I 8; przed promieńmi Ps. 19; ołtarzmi wzgardził Ps. 78; gospodarzmi Sat.; nożmi Sat.; z takimi mężmi Odpr.; mężmi zowiecie Dryas; mężmi Wróżki; stróżmi *ib.*; wodzmi *ib.*

Temata na ja_2 *neutra z końcówką* i: i dąb choć miejscy przeschnie Fr. III 81.

Temata spółgłoskowe:

Męskie na men: kamieńmi Pieś I 1.

Nijakie na men: z ramiony Phn.; z ramiony Prop.

Nijakie na ęt: miece cielęty pustemi Ps. 29; zwierzęty okrutnemi Ps, 57; pod bliźnięty Phn.

Nijakie na es: omylnemi słowy Fr. II 12; mówisz słowy Ps. 34; dotknion słowy Ps. 38; słowy trzymamy Wróżki; nad wszytkiemi nieby Ps. 123; koły niebieskiemi Ps. 138.

Przegląd końcówek.

Końcówka	*Tem. na* a_2 *masc.*	*Tem. na* u *masc.*	*Tem. na* a_2 *neutr.*	*Tem. na* â *fem.* *)	*Tem. na* ja_2 *masc.*	*Tem. na* ja_2 *neutr.*	*Spółgłoskowe*			
							men *mas.*	men *neutr.*	ęt *neut.*	es *neutr.*
y	113	4	23	1				2	3	6
ami	6		4							
i					8	1				
mi					13		1			

*) *Rozumie się samo przez się, że reszta tem. żeńskich na* â *tj. z końcówką* „ami“ *liczona nie była, ponieważ nie różni się od form obecnéj polszczyzny.*

Do tego przeglądu końcówek instr. plur. dołączam z rozprawy Bol. Szomka „Instrumentalis pluralis deklinacyji rzeczownikowej w pismach Piotra Kochanowskiego“. Rozp. i Spraw. Akad. Um. VIII tabelę statystyczną końcówek tegoż przypadku, która nam uwidoczni, jak assocyacya morfologiczna w przeciągu niespełna pół wieku zdołała przeistoczyć kategorye językowe:

Z końcówką	*Tem. na* a_2 *masc.*	*Tem. na* u *masc.*	*Tem. na* a_2 *neutr.*	*Tem. na* â *fem.*	*Tem. na* ja_2 *masc.*	*Tem. na* ja_2 *neutr.*	*Tem. na* men *neutr.*	*Tem. na* ęt *neutr.*
y	238		215	1			3	6
ami	326		103			20		
i					5			
mi	3		1			3		

§ 30. *Locativus pluralis.*

Temata na a_2 *masc.*:

a) z końcówką pierwotną êch (ѣхъ): o swych rymiech Fr. III 16; w mych rymiech Fr. I 87; o wdzięcznych głosiech Fr. II 56; w lesiech Ps. 50, 102; w lesiech (2 r.) Dryas.; przy lesiech oCzechu; w swoich murzech Ps. 51; po sborzech Ps. 68; w zamcech Ps. 78; w zamcech Pieś. II 13; w grobiech Ps. 88; na grobiech Odpr; po wszytkich kąciech Ps. 104; po kąciech Ps. 106; w takich niewczasiech Ps. 143; o dawniejszych czasiech Ps. 143; w czasiech Odpr.; na kościelech Sat.; na sejmiech Dryas; na sejmiech Wróżki; o naszych poślech *ib.*; przy dolech *ib.*; w Inflanciech Wtarg.; w zagoniech *ib.*; w sądziech Ps. 51; o liściech Odpr.

b) z końcówką analogiczną ach: na zębach Fr. I 85; o jego zbytkach Ps. 10; w tych frasunkach Ps. 39; w ludzkich frasunkach Ps. 73; w tych dołach Ps. 35; w uciskach Ps. 46; w krzakach Ps. 104; po brzegach Ps. 105; po niskich brzegach Ps. 137; o cudach Ps. 107; przy wyrokach Ps. 119; w wszystkich postępkach Ps. 145; na poganach Ps. 149; po grobach Sat.; w rzędach Mon.; w żywiołach Zgoda; w długich obiadach Wróżki; w uczynkach Wykład. *Jak widać z tego wykazu widać, wyrugowała końcówka analogiczna* ach *więcej jak w połowie pierwotniejszą* êch.

Temata na a_2 *neutra*:

a) z końcówką êch: w uściech moich Ps. 30, 34; w mych uściech Ps. 109; po mieściech Ps. 72; w leciech Mon.; w młodych leciech Tren 19; w młodych leciech Zuz.

b) z końcówką analogiczną ach: na skrzydłach Ps. 18; we wszystkich królestwach Wróżki.

Temata na u *mas. z końcówką analogiczną* êch (*ze względu na starosł.* домохъ *por. statystykę u Scholvina Arch. I' str. 508*): w domiech Ps. 55.

Temata na ja, *masc. z końcówką analogiczną* êch: na koniech Szachy; na koniech Wtarg.

Temata na i *masc. z końcówką* ech: o ludziech Ps. 101; w ludziech Sat.; w ludziech Dryas.; o ludziech Wróżki; w ludziech Wykład; o ludziech Wtarg.; na niedźwiedziech Dryas. (*Miklos. Formenl. str. 46*).

Temata na s *neutra:* w słowiech Ps. 51; w słowiech Odpr.

Przegląd końcówek.

Z końcówką	*Tem. na* a, *masc.*	*Tem. na* u *masc.*	*Tem. na* a, *neutr.*	*Tem. na* ja, *masc.*	*Tem. na* i *masc.*	*Tem. na* s *neutr.*
êch	28	1	7	2	7	2
ach	18		2			

II. Deklinacya rzeczownikowa wyrazów rodzajowanych.

§ 31. *Nominativus singularis.*

Adiectiva masc.: rad obiecujesz Fr. I 41; jako żyw Fr. II 1, Ps. 38; jeślim jest praw Ps. 7; wolen Ps. 12; byłem jako głuch Ps. 38; czyst w sądziech Ps. 51; mił Ps. 119; mił sercu Sob. 4; mocen Wróżki; Polak mądr po szkodzie Pieś. II 5; krzyw méj duszy Sob. 4; alem nie myśliw Pieś. I 18.

Femininum: twa godna (a *nieścieśnione*) cnota Fr. I 87.

Participia: przybit jestem Fr. III 8; dotknion Ps. 38; zabit — Wzory; zabit — Wtarg; być musi włożono Fr. I 52.

Nominativus dualis.

Participia: obaśwa się zwierzała Ps. 55.

Nominativus pluralis

Adiectiva: pieśni, tańce i biesiady schadzają się do nich rady Fr. I 3; nie kłamają rady Fr. I 14; osady będą serdecznie rady Ps. 67; panienki nie łaskawy Fr. II 42.

Pronomina: wszytki narody Fr. II 89; wszytki złości; łuki same się przepadną Ps. 37.

Accusativus pluralis.

Pronomina: zamieszaj wszytki rady Ps. 4; dałeś wszytki (*analogicznie*) bydła polne Ps. 8; wszytki sprawy będę podawał Ps. 9; po wszytki wieki *ib.*; odraziłeś przyjacioły wszytki Ps. 88; wszytki żądze wykorzenić Tren 9; i ony anioł niech pędzi Ps. 35.

Numeralia: w jedny kęsy Ps. 42; jedny Turkom zaprzedano Pieś. II 5.

III. Deklinacyja pronominalna.

§ 32. *Personalia.*

Nominativus dualis: obaśwa się sobie zwierzała Ps. 55.

Dativus dualis: aż nama przyszło do zwady Fr. I 8; tak nama I 34; nama pokwapić się godzi Zuz.; nie ugrozi zazdrość nama Pieś. II 2; ciężar domowy społeczny nama Pieś. II 20.

Temata na miękką spółgł., następuje zarazem wykaz form przypadkowych, nie mających przed przyimkami spółgłoski n.

Dativus singularis: przeciw jemu Ps. 2, 37; przecim jemu Phn.

Accusativus singularis: raczysz ji (*pisane* ij) pomniec Ps. 8; trudno gi zbadać Sat.; chcąc gi rąbać Mon.; gi Szach.

Instrumentalis singularis: konia dobrze dosiadać i dobrze im toczyć Sat.; dziś się ją karmi.

Accusativus pluralis: karz je Ps. 5; uczynił je pany Ps. 105.

Instrumentalis pluralis: wszędzie władną jemi Ps. 1; karmi sie emi Ps. 49; ja się cieszę jemi Ps. 119.

IV. Deklinacyja liczebników.

§ 33. *Liczebniki* dwa *i* oba.

Dativus: Nagrobek dwiema braciéj Fr. III 82; dwiema królom Prop.; dwiema i sam Herkules nie zdoła Pam.; obiema Sarmatiom Prop.; obiema panował Pam.

Instrumentalis: pod dwiema znamiony Phn.

Liczebniki od 5-ciu *do* 10-ciu *jako temata na* i.

Genetivus: nie masz więcej sześci Phn.; aż do dziewiąci Fr. I 62, II 82.

Instrumentalis: przed siedmią lat Fr. III 45; dziewięcią gwiazd Phn.
Locativus: o siedmi Phn.; w ośmi milach Wtarg.

II. W zakresie form konjugacyjnych.

Tutaj należałoby właściwie podać tylko wykaz starszych form słowa, przechowanych w pismach Kochanowskiego, liczba ich jednak niewielka; natomiast mamy tu jeszcze liczne starsze temata, których obecnie język polski albo wcale nie używa, albo podług odmiennych klas słowa konjuguje, wreszcie i liczne już wtóro- i dalszorzędne nowotwory, stanowiące przejście niejako do obecnego stanu języka. Wszystkie te objawy językowe zostały uwzględnione; również umieszczono porównanie statystyczne rzadszych jeszcze niektórych form nowszych obok panujących starszych. Podział słów na klasy i rzędy uskuteczniony został podług systemu Leskiena por. tegoż: Handbuch der altbulgarischen Sprache. Następuje naprzód wykaz form tematu praesentis, a potem form tematu infinitivi.

Klasa I.

§ 34. Rząd I.

Temat infinitivi = słownemu.

Słowa z tematem (słownym) na t, d.

Formy tematu praes.

Praesens: dorościesz Sat.; roście chwała Ps. 8; roście Ps. 16; roście Ps. 76; roście Ps. 107; roście Tren 19; roście Zgod.; roście Wróżki; roście Pieś. I 2; rostą Ps. 144; rostą Wróżki; rostą Pieś. II 10.

Imperativus: tak rość mały Michniku Fr. III 63; wynajdzi Tren 17; najdzi prawdę Ps. 17.

Formy tematu inf.

Infinit.: przeczyść *tem.* чьт- Fr. I 89; *part. praet. act. II* komu nie przyczetł pan wady Ps. 32; *tem.* шьд- szlichmy przez ogień, przez wody srogie Ps. 66; *tutaj charakter aorystu sygmatycznego przystąpił niewłaściwie do formy utworzonej od part. praet. II* *); *tem.* pad- *part.*

---

*) *Por. dyjalektyczne:* zajonex (x=ch) mu bydwo, p$_{n}$öżycyex ļöd ńeg$_{n}$ö k$_{n}$öpacki *Rozpr. i Sprawozd. Akad. Umiej. Wydz. filolog. IX pag. 182.*

praet. act. I upadwszy Ps. 97; upadwszy Pieś. I 9; upadwszy Pieś. II 18; *tu znowu zjawia się „w" w part. praet. II analogicznie do tematów zakończonych na samogłoskę.*

Słowa z tematem na wargową.

Formy tematu praes. живе- wesoło żywę Pieś. II 21; żywiesz Ps. 38; żywiesz Odpr.; żywie Fr. I 67; żywie wszetecznie Ps. 37; żywie Ps. 54; ożywie cnota Ps. 75; żywie Ps. 112; żywie Tren 19; żywie (2 r.) Wzory; żywie Sob. 12; żywiem Ps. 100; żywiemy Ps. 115; żywiemy Tren 19; drzewa dżdżem żywą Fr. III 6; *formy praes. utworzone drugorzędnie podług inf.* żyć, *jąk* bić — biję; żyje Ps. 18 (*rym:* bije); żyje Pieś. II 19; żyjem Tren 19.

Part. praes. act.: miedzy żywiącemi Ps. 142; *temat* grzeb- grzebę Tren 12.

Temat inf.: grześć Tren 19.

Słowa z tematem na gardłową.

Temat praes.: rzekę Ps. 42; rzekę Ps. 59; rzeką Ps. 35; bo rzeką Fr. I 33; rzeką Zuz.

Part. praes. act.: nierzkąc Sat.; *tem.* ciek- nie uciekę Ps. 7; *tem. starosł.* лаг- *praes.* лагж: pod jego pióry ulężesz Ps. 91; śmierć podlęże Ps. 49.

Słowa z tematem na nosową m. n.

Dualis: poczniewa się kwapić Zuz.

Imperat.: wyjmi Fr. III 21; *tak tu jąk i w innych przykładach nie znajdujemy jeszcze imperativu słów z tematem na spółgł., zakończonego na* ij, *którato końcówka właściwą jest pierwotnie tematom zakończonym na samogłoskę* (pi-, bi-)*:* zdejmi ze mnie Ps. 59; wymi gniew, wymi swe zapalczywości Ps. 37; ty nas sercem zepni Dryas.

Tem. чьн- zacznicie Ps. 96, 98.

Temata na samogłoskę.

Starosł. словти-словж, a to słowie na pięknym miesiąca nowie Ps. 81.

Rząd II.

Temat infinitivi = słownemu +a.

Temat praesentis.

Starosł.: зовж-зъвати-: zowę Fr. II 21; przyzowie Ps. 50; zowiecie Dryas.; zową — O Czechu; tak cię zową Fr. III 18; zową Sat.; *formy drugorzędnie utworzone podług analogii drugiej osoby:* zowią

Phn.; zowią Odpr.; zowią Wtarg.; *tem.*: женє/о-, гънл- anioł niech żenie Ps. 35.

Imper.: (ръвл-ръвати) rwi panno różą Fr. II 7; wyrwi z niewoli Fr. II 50; ty mię wyrwi Ps. 25; porwi broń Ps. 35; wyrwi mię Ps. 59.

Rząd III.

Temat infinitivi = słownemu +ê.

Imper.: zetrzy sen z oczu Pieś. II 5; ten sen zetrzy z oczu Ps. 44; zetrzy niepobożnego Ps. 10; rozpostrzy sławę Ps. 57; pry- w on czas pry Fr. I 57; pry Fr. II 15; *etymologija tego wyrazu ciemna; prof. Suchecki Wyp. Galic. I str. LVII przypuszcza, że to jest part. praes. act. od słowa* prę, przeć, (*od*)*part na wzór starosł.* пръ; *part. praes. z takiem zakończeniem język polski nie zna.*

Prof. Miklosich Wortbild.[2] *pag. 455 zestawia tę formę z czesk.* prý, *nowosł.* pre, *na stronie zaś 389 wyprowadza formę czeską* prý z pravi.

Klasa II.

§ 35. *Temat praes.*

Starosłowieńskie помлнѫти, въспомлнѫти *powinnoby w polskiem brzmieć:* *pomięnąć, *wspomięnąć [1]), formy te nie istnieją [2]); *natomiast po utracie rynezmu samogł.* e *przed twardem* n *suff.* nę *przeszło na* o, *i tę formę znajdujemy w pismach Kochanowskiego; obok tego jednak znajdujemy inną formę tego słowa powstałą z pomieszania z słowem* mnę, mniesz, miąć, *a więc* pomnę *zamiast* pomionę; *wreszcie mogła tu działać analogija słów z tematem na* i (*klasa IV*) *i stąd mamy formy jak* pomnisz etc., *wszystkie te odmiany jednego tego samego słowa znajdujemy w pismach Kochanowskiego*:

1) *formy z samogł. pierw.* e (o) *zamiast* 'ę: gdy wspomionę Fr. II 76; wspomionę Ps. 77; wspomionę Ps. 87; wspomionę Ps. 120; wspomionę Ps. 138; przypomionę Wtarg.; po śmierci kto na cię wspomienie Ps. 6; wspomioną Pieś. I 1; *imperat.* pana wspomieńcie Ps. 33.

Temat inf.: wspomionął Ps. 78; wspomionęli *ib.*

---

[1]) *Uwagi niniejsze wzięte są z wykładów prof. L. Malinowskiego o konjugacyi polskiej w r. 1881.*

[2]) *Znajdujemy jednak Ps. 95*: pokój namięniony, *jeżeli nie jest omyłką drukarską, to przedstąwia nam najstarszą formę tego słowa.*

2) *Na formy*: pomnę, wspomnę, *jeden przykład mamy*: pomni Fr. II 7.

3) *Podług analogiji słów klasy IV*: pomnię Fr. III 45; wspomnię Ps. 26; zapomnię Ps. 77; pomniąc Ps. 119.

Inne słowa: tarnę wszytek Ps. 119; twoim strachem ciało tarnie *ib.*; co z wąsa ukanie Brod. (*por. § 10*); *imperat.*: chluśni Fr. I 68; odpoczyń sobie Fr. II 5; odpoczyń sobie Dryas.; *słowo to znajdujemy więc jeszcze w pierwotnéj formie* (*por. starosł.* починиати), *podczas gdy w obecnym języku pomięszane zostało z słowem*: począć, pocznę, *starosł.* чьна- чати, *tem.* чьн-; ogarni strachem pogany Ps. 9; rozciągni Ps. 35; dźwigni mię Ps. 38; ockni się Ps. 94; ockni się Ps. I 21; wytrząśni Ps. 139; przepadni — Muza; przymkni się Pieś. I 3; zgadnieie Fr. I 53; wykrzyknicie Ps. 66.

Temat inf.: odpoczynąć — Szach.; *por. powyżej*; po długim boju wytchła w pokoju Pieś. I 10; która dotkła Pieś. II 6.

Klasa III.

§ 36. Rząd II.

Temat inf. = słownemu +a

Imperativus: ani mię swym gniewem karzy (*rym*: twarzy) Ps. 27; ani mię ty karzy Pieś. I 7; rozeszli szpiegi Odpr.

Rząd III.

Słowa pochodne.

Temat infinitivi równa się jakiemukolwiek imiennikowi zakończonemu na a.

Temat praesentis: nie kłamają Fr. I 14; *słowo to należy w obecnym języku do innej formacyi* (*do rzędu 2-go*); niech się nie wstydają Ps. 69; oczekawaj Ps. 27; *obecnie słowo to uległo działaniu analogiji słów na* i (używać).

Temat inf.: aby na tobie nie pokłwali skóry Fr. I 44; wstydać się Ps. 71.

Rząd V.

Temat inf. tworzy się od pierwotnika zakończonego na u *za pom. suff.* a: przypatrować się Ps. 73; *obecnie odmienia się to słowo na wzór tematów na* „iwa“.

Klasa IV.

§ 37. Rząd I.

Temat inf. kończy się na i.

Temat praes.

Tutaj zanotować wypada, że po największej części przemieniają te słowa samogłoskę tematową „i" drugorzędnie na e *(analogicznie do słów klasy I, II, III) przed końcówką osobową:* my. *Jestto zresztą objaw bardzo powszechny w obecnym języku (w Warszawie)*: czyniemy Fr. I 3; co czyniem Ps. 2; chwalemy Ps. 44; mówiemy Fr. I 45, Ps. 90; trawiemy *ib.;* życzemy Pieś. I 1; straż dzierżem Pieś. I 13; odprawiemy Sob. 12.

Dualis: zmiękczywa Tren. 14.

Imperat.: pomści się Fr. I 68, Ps. 119; raczy dać ze swej strony Fr. III 36; ścieśni wilgotne chmury Fr. III 71; proszę, zdarzy Brod.; grzbiety zawżdy ku ziemi tłoczy Ps. 69.

Dualis: niechaj ci służywa Fr. III 11.

Part. praes. act : a śmierć nie próżnowała jednako morzęcy Ps. 78; *jestto jedyny przykład w pismach Kochanowskiego na nom. sing. particip. praes. act. fem. w pierwotnej formie, por. starosł.* берѫшти, хвалѧшти etc. [1])

Rząd II.

Temat inf. kończy się na ê.

Temat praes.: myślemy Fr. I 3; *por. powyżéj*; musiemy Ps. 68; Tren 19, Pieś. I 9; cierpiemy Tren 16; cierpiemy Wzory; widziem Tren 19; siedziem Pieś. I 9.

Dualis: niechcewa się rozumieć Fr. II 66.

Imperat.: obeźrzy III 18; wejźrzy Ps. 6, 60; pojźrzy Ps. 17, 59.

Dualis: ruszwa Ps. 57.

---

[1]) *Co do tej kwestyi, porównać można polemikę ks. Malinowskiego z prof. Małeckim przeciw tłómaczeniu formy part. przechowanéj w pieśni ludowej*: „zatonęła Kasia po wodzie płynący". *Kryt. por. gram. str. 526.*

C. W zakresie wyrazów.

B.

Bełt — a gdy wszystkich strzał pozbyła, sama się w bełt obróciła Fr. I 8; bełt abo strzała, Bielski Kr. 187 Linde.

bracić się — Ps. 139.

C.

Chasza — nikczemna Ps. 35; chasa, chasza — zgraja, motłoch Linde.

chuć = chęć, było z chucią obiecano Fr. I 18; chuć moję więcéj uważ, niż to, co przynoszę Ps. 146.

D.

Dma — a nasze płonne nadzieje po powietrzu dma rozwieje Ps. 146; wianie wiatru, podmuch Linde.

drzewiéj — nie drzewiéj oka spuściła Pam. cf. *strsł.* **древлѥ**, πάλαι, *olim Mikl. lex.*

F.

Fałeszny — pomści niecnoty i fałesznéj zdrady Fr. III 19.

H.

Hydzić się — nieprawemi się hydzi Ps. 11.

Ł.

Łątkom — iako czynią łątkom Fr. I 4; lalka dziecinna. Linde.

M.

Mirzk — wieczorny Ps. 65, **мрькнѫти**, σκοτίζεσαι, *tenebris obduci Mikl. lex.*

N.

Nogieć Fr. II 42.

O.

Obliczność = oblicze — przed świętą obliczność twoję Ps. 17.

ojczyzna = ojcowizna — ojca twego barziéj uszczuplona ojczyzna Tren 3.

P.

Pisany — letniczek pisany Tren. 7., pisany, malowany, pstry. Linde.

potka — nieprzyjaciele barziéj o biegu niż potce myślili Ps. 48; potka, potkanie, potyczka. Linde.

poszańcuje się — *patrz*: szańcować się.

przéć — nie chcę przeć Fr. III 9; próżno przéć Fr. III 62. cf. *starosł.* **прѣти**, κρίνεσθαι, *contendere* Mikl. lex.

przyszlachci — *patrz*: szlachci.

R.

Rucho — których ty chciwe karmisz z ziemskiego rucha Ps. 17; złotorucha Wenus Epithal. cf. *starosł.* **роухо**, ἱμάτιον, *vestis*; *Mikl. lex. por. Biblią królowéj Zofii — Nehemiasz 300*; „rucho gich nye zwyotszalo."

S.

Ślizawica — niech ślizawice i ćmy niespędzone ich drogi będą. Ps. 35.

śrzeż — śrzeż po ziemi iako popiół rozsiewa Ps. 146 cf. *starosł.* **срѣнъ**, λευκός *albus, Mikl. lex.*

szampierz — fortelem szampierza. Szachy. cf. *starosł.* **сѫпрь**, ἀντίδικος, *adversarius, Mikl. lex.*

szańcować się — jeżlić się komu poszańcuje Fr. II 45; szańcuje się komu, szczęści się. Linde.

szczęt — twych nieprzyjaciół szczęt nie zostanie Ps. 92.

szlachcić — miód szlachci pańskie stoły Fr. II 5; a mój kościół przyszlachci łupy skrwawionemi Fr. II 11.

sznupka — urąganie i sznupki odnoszą Ps. 69 (wyrazy synonimiczne).

szołdra — dobra lecie śmietana, dobra szołdra zimie Fr. II 60; *z niem. Szulter*, wieprzowa łopata, wędzona, solona = szynka Linde.

T.

Tarnąć — tarnę wszytek Ps. 119; twoim strachem ciało tarnie *ib.* drętwieć. Linde.

tepać — dziwnych dróg szukali, by dobre tepali Ps. 65; cf. *starosł.* тепѫ, тепсти, (?), παίειν, *percutere Mikl. lex.*
trzaskawice — Fr. II 93, grzmot, piorun. Linde.

U.

użalić się — raczyłeś się użalić mego udręczenia Ps. 31.

W.

Wełna — szalonemi wełny Ps. 68, cf. *starosł.* влъна, κῦμα, *fluctus Mikl. lex. Psałt. Flor. 106—29, 106—25, 10—7, 148—8.*
wiła — jako prawy wiła Fr. I 8; abo sam wiłujesz Fr. II 13; wiła błazen, błazeński Linde. *W starosł.* вила, νύμφη *Mikl.*
wiotchy — czyn Ps. 31; *w starosł. ma ten wyraz inne znaczenie:* ветъхъ, παλαιός, *vetus, Mikl. lex. to samo znaczenie jest w Bibliji królowéj Zofiji 300, XL:* „rucho gich nye zwyotszało, a nogy gich nye ustali."

Z.

Zalba — żywiesz żalby Odpr.
zewłoki — zawieś zewłoki pojmania swego Fr. III 32.
zołwica — zołwicam za bratową Odpr. cf. *starosł.* зълъва, γάλως *Mikl. lex.*
życzność — moc moję wyniesiesz z swojéj życzności Ps. 92.

MATERYJAŁY
do morfologii
języka polskiego.

Z początku XV wieku na podstawie zapisków sądowych w Księdze Ziemi Czerskiéj.

Zebrał i opracował

GUSTAW BLATT
kandydat nauk filologicznych.

Księga ziemi Czerskiéj zawiéra krótkie zabytki staréj polszczyzny z piérwszéj połowy XV wieku, od roku 1404 — 1425; są to w tekście łacińskim jużto pojedyńcze wyrazy, jużto krótsze lub dłuższe notatki sądowe, pisane po polsku.

Niniejsza praca podaje materyjał językowy tamże zawarty, uporządkowany podług form deklinacyjnych i konjugacyjnych.

Liczby umieszczone obok każdego wyrazu podają odnośny ustęp naszego zabytku podług wydania warszawskiego z roku 1879: „Księga Ziemi Czerskiéj" przez T. xcia L.

Część pierwsza.

I. Deklinacya rzeczowników.

§ 1. *Nominativus singularis.*

Temata męskie pierwotnie zakończone na a_2: poklat 37; zaclad 1176; przewot 1492; powoth 121, 2000; pan 1513 (2 r.); sa-

pust 1655; pokow 870 *por. Miklosicha „Stammbildungslehre" str. 6; list 8;* barthnik 171; szacczyk 311, 458; gnesdnik 351; ogrodnyk 906; (*de peplo*) swogik (= zwojik) 1237, 1238; poszag 53, 469, 849; brat 193

Imiona własne: sand 683; smark 139; koth 232, 402, 403; szmiszl 953; przemiszl 1517; wilk 629; glot 1122; bik 1646; Jan 62, 164, 756, 806, 813, 938, 1040, 1210 (2 r.); 1243 (2 r.); 1312 (2 r.); 1328 (2 r.); prusz 542; giwan 636; kaczor 62; swider 9, 210, 231; sweder 16, 41, 189; czader 352, 557; czicher 696, 703, 705, 837, 839, 892; szanthor 121, 554; jactor 237, 240; bobror 1417; paweł 1083 (3 r.); baran 141, 431, 541, 649; sczepan 916, 1706 (5 r.); balaban 488; cracowan 270; szodzan 1079; poman 1137; pabyan 1192; troyan 34, 94, 641, 645, 652; woyen 56, 108, 465, 565; marczin 1355; gunolth 107; jacub 1268 (3 r.); stognew 829, 921; msczignew 1992; borzim 50, 158, 649; dzik 1219; kolak 600; kozak 670; widlak 1642; zemak 230; smatblak 358; benik 50, 492, 756; janik 1429; koczik 266; Sobik 341, 342, 346, 369, 371, 399; lysnik 311; duchnik 1700; woyczik 2033; thomek 17, 726; vithek 29, 37, 45; przibek 20, 164, 193; scarbek 21, 22, 201; jactorek 22, 25, 180; szandek 77; szǫdek 700; sandek 645; szanek 279; franek 226; woythek 107, 570, 591; golǫbek 82, 132; janek 451, 576, 1259, 1432; dobek 179, 726; wlodek 194, 439, 797; vinek 298; lokethk (*sic*) 422; rudek 458; paszek 652, 667; slavek 710, 807; przibek 891; tphorek 925, 963; bartek 1342; pantek 1245; marszalek 1299; polucladek 1433; nyedzalek 1422; lutek 1623; nizolek 1700; nowek 1751; mroczek 9 16, 140, 363, 467; mroczecz (*sic*) 315; moroczek 358; dzirszek 13 (2 r.); 24 (2 r.); daszek 22, 150, 251, 275, 418, 434, 538, 546; sdzeszek 24 (2 r.); swǫszek 30, 50, 61, 72; francek 47, 63, 89, 98, 109, 134, 135, 217, 226, 276, 315; sulek 209, 227; meczek 98; zniszek 102; zagǫczek 38, 105, 106, 349; kǫczek 120, 1980; moszek 195; miroszek 201; szuczek 244, 252, 294, 554; jaszek 418, 673, 703; maszek 420, 439, 483, 543, 563; brziszek 549 (2 r.), 554; miczek 554; roszek 559; sbrossek 610; viszek 699, 1518; stanyek 951; risszek 951; staszek 83, (2 r.), 1028; msczissek 955; krzeczek 1122; balek 1122; mislek 1259; strǫczek 1297; jaczek 1522; orzeszek 1642; msznyszek 2019; svanczek 2038; scirczek 1425; swanch 714; chelch 715, 915; wyąch 1765; woczech 892 (2 r.); woycech 1013; woyczech 625, 1255; hyndrzich 279, 357, 750, 1077, 1078, 1079; boguslaw 198, 465, 953, 1249; swatoslaw 602; szdzeslaw 13; sulislaw 39; meclaw 50; stanislaw 1406; velislaw 54, 952, 1752; wanczslaw 418, 951; hymislaw 134; dobeslaw 1129; swyslaw 1766; wirzchoslaw 1992; bogufal 39 (2 r.), 113, 346, 422; gosczirad 26, 34; starogroth 82; dobrogost 135; vilceluk 139; vilczyluk 728; kolomǫth 201; daczbog 853; czarnolasz 343, 543; lesnimlyn 402, 403, 1948; dukczymlin 460; raczibor 750, 821; Kanimir 830.

Temata męskie pierw. na ja₂: strij 1600 (2 r.); mϕsz 113; wlodarcz 486; szϕpyerz (*adversarius*) 1469, 1594, 2014; szyperz (*sic*) 2015; drewyerz 1495; panczerz 1855; pasturz 44; *wyraz ten w zabytku naszym tylko z suffiksem* -urz *znajdujemy*; *principalis alias gissczecz 1328*; oczecz 150; *quia licz Zbroslaus 266*; *obce:* walczinsz 232.

Imiona własne: Radom 232, 1323; frycz 451, 519; micolay 33, 38, 345, 625, 1365, 1724; andrzey 151; ondrzey 201, 875, 1243; Bozey 387, 390, 395; maczey 492; vesszey 951; bugay 1122; miloskay 1263; barthlomey 1918; przedwoy 554; przethwij 144, 1007; koszdroy 1495; Nemoy 2076; garbarz 2077; riczerz 183; welgerz 1984; wlodzimir 642; grochal 1642; nobel 141; wropl 107, 421; wrobl 253, 315; wrolb (*sic*) 319; szirzen 83; slawoszen 185; sobien 206; kmecz 1156; czeslavicz 3; slavoszevicz 8; wachlevicz 20, 39; cziborovicz 39; potrovicz 24; falenicz 54; przibouicz 62; mrukowicz 98; mirowicz 143; malastowycz 132; gϕszczewicz 132; mykoszkowicz 132; boruczewicz 132; pascouicz 155; falkouicz 155; karlovicz 164; smolczicz 167; mszcislawovicz 208; przipcowicz 208, 951; czadrowicz 209; poticz 211, 213, 220, 254, 255, 262, 264, 291, 299, 324, 353, 370; kotorzicz 251, 263; kotorydz 1863; czellicz 272; staszkovicz 319; bałdowicz 351, 382, 383; zasthovicz 483; lathowicz 557; jaccarowicz 642; czolcowicz 756; drwalewicz 758; koraczeuicz 790; plichczicz 893, 952; grzegorzewicz 716; maczeyovicz 951; maczeyevicz 1192; yaczicz 951; yagustinovicz 1115; lichanicz 1172; pilic 1190; benkovicz 1231; strzekczicz 1283; knyawczicz 1296; bratostowicz 1296; pabianowicz 1438; lyatoszkowicz 1453; czurczepowicz 1513; kitlevicz 1513; przetwoyewicz 1584; pyechowicz 1642; pechnowicz 1955; nyedzeliszewicz 1751; payąkowicz 1753; tolyaczicz 1806; dobelotouicz 1980; pilykowicz 1983; czethrewicz 2016; mironegowicz 2046; kozirzicz 2054; ostrowecz 25; jaszenecz 50, 160, 683; grodzecz 85, 175, 206, 404, 520, 521; dobrzinecz 98, 171 (2 r.); kurzecz 134, 171; suczecz 214; vlinecz 236, 238, 264, 277, 290, 324; ulynecz 265, 290, 373, 451, 461, 478, 479, 550, 551, 677; wawrzinecz 239, 319, 365; slawecz 400, 434, 722; grambecz 447; tworecz 618; didzec 1241; vsczonecz 1711; szywecz 1751; szedlecz 1636; stromyecz 1778; garbacz 15; nastawacz 210; koracz 243; glowacz 758, 760; brodacz 1604; warnasz 291; miklasz 325; potrasz 462; petrasz 709; gerasz 927; dlucasz 1433; pacos 60, 482, 485; niklosz 89, 109, 134, 136, 147; hannos 297; mikosz 152, 1172, 1561; janusz 278, 311, 358; bogusz 1751; pϕczijsz 123; pϕczisz 2012 (2 r.), 2015 (2 r.); katrzisz 231; maciss 960; marczisz 1252, 1898; soczisz 1255.

Temata nijakie pierw. na a₂: gnazdo 590; przanslo 224, 255; wardansztwo.

Imiona własne: poro 51; szodlo 22, 56, 114; ządlo 1828; czassto 1095; bozejajko 21; bogatko 241; piwko 422, 557.

Temata nijakie pierwotne na -ja₂: szalþsze 5; zalþsze *ib.*, losze 1340; othrobusze 1026; zaleszye 175, 176, 515, 908; grabe 135; brzescze 400, 606, 608, 853, 1100, 1106, 1114; dambe 401, 402; nabrzesze 2006, 1007, lyppye 1007; zastruze 1114; przedborze 2027.

Temata żeńskie na ā.

Należą tu również nazwiska męskie rodowe, które obok żeńskich podaję: oszada 81; *causa vulg.* spora 986; szona 1006, 1089; rþka 1011; wneka 2054; szekira 1432; chąszba 1473, 1747.

Imiona własne: gora 29, 56, 173, 174, 185, 203, 218; gorra 50, 97, 274; ruda 201; duda 129, 240, 318, 327; brzoza 674, 881 (3 r.); gloda 733: cloda 738; zagroba 1079; sowa 1082; luca 1122; ostrolanka 773, 786; slonka 1146; slanka 1154; sląka 1636; szaloga 164, 1366; pachura 1575; szekyra 288; chochla 27, 31; wisla 590; powala 410, 537, 590, 885; rikala 640, 642, 652; czenatala 1122; obarala 1191; grochala 1425; sarna 315, 556, 910; janna 649; hanna 1002; pechna 18; msczichna 127, 598; stachna 189, 190, 192, 255, 256, 349; swanchna 646; rochna 204; machna 219; sdzichna 221, 646; wanchna 238; boguchna 402, 675; thochna 403, 892; suchna 537; zuchna 1002; wichna 675; smichna 697; jachna 1012, 1013; mrochna 739; skrochna 829; scorochna 829, 1174; scarochna 921; ochna 922; koprziwna 454; suchusna 1006; paprotna 1079; promna 1845; pronna 1604; macdalana 1119, 1117; olszana 806; vodziczna 319; jedlna 724; plichta 1235; starosta 1778; elszbeytha 767; margorzatha 1341 (3 r.); malgorzatha 1468; climþtha 83; climytha 88; balotha 134; byalotha 688; prandotha 267, 331, 361, 365, 376; szegotha 285, 292, 320, 503; strachotha 659, 663, 665; benanda 271; benada 652; koczwa 1613; chlanstawa 847; nurawa 1157; czancziwa 406, 537; gostoma 401; soczeka 1122; hanka 2, 1036, 1058, 1402 (2 r.); sandka 41, 605; pelka 130; jacca 24; dþbrowka 179, 577, 615, 622; jewka 193; mszurka 130, 230; warka 572, 798; pczolka 343, 344; przeporka 413, 421, 446; ganska 367, 858; ghþska 692; falca 577, 630, 907; strzepka 763; hymka 798; gymka 1053; katka 1044; tomka 1064; potrka 1057; quchołka 1079; garbatka; 1173, 1944; offemka 1218; mlothka 1306; offka 1354, 1433; carwaska 1425; pszonka 1487; myedzanka 1513; namyatka 1565; scorupka 1637; koluska 1914; riuulus vodinka 2010 (2 r.); dorothka 2070; lasczka 39; scrzeczka 210; mroczka 247, 248, 249, 366, 796; streczka 255; de wilka 349, 448, 470; helska 403; elska 405; smolka 1255; marchewfka 1394; kokoszka 1636; szaczka 1642; szeliga 89, 112, 147, 162, 228; czenczuga 422; widzga 1414; strziga 1751; yadwiga 1636; stanislawa 175, 176, 181, 182, 188; vislawa 216; woyslawa 1229; boguslawa 374; vanczslawa 465, 466; falisława 882 (2 r.).

Temata żeńskie pierw. na jā: otclaczcza 305, 1460; selcza 1226; *actor vulg.* percza 1228; szinowicza 1336; passirzbicza 1352; dzelnicza 1422, 1641 (2 r.); bracza 422.

Imiona własne: vola 391, 396, 656, 745, 1296; kula 401, 402; scorcza 449, 2028; falenicza 11, 84; szenicza 82; vsrzenicza 123; lankavicza 410, 590 (2 r.), 886; grambnicza 457, 1977; czeszenicza 593; blothnicza 537, 204, 779, 2057; pilcza (Pilica?) 860, 1795, 1820; clepaczevicza 1040; rochitnicza 1108; rokitnicza 1168; stąszicza 1783, 1951; lussna 10, 131, 142, 540; trzebina 745; truchonya 1533, 1547; boncza 62, 193, 201, 217, 226, 277, 283, 287, 294, 300, 329; junosza 130; malesza 1296; komossza 456, 463, 464; slyassza (?) 1771; jeszdzerza 134; nemerza 756; czesla 512, 515; swola 886, 1006; przethwoija 143; nastazya.

Temata męskie pierw. na i, *por. Miklosicha „Vergleichende Formenlehre“ str. 46*: golamb 239; losz 815, 2053; jelen 1685; jeleyn ib.

Temata żeńskie pierw. na i: szecz jelena 902; *mea vulg.* svescz 95, 224 (2 r.), 1286, 1287, 1295 (*stsl.* свѣсть); chisz 2008; (*wyraz ten odmienia się również podług tematów na* ā *fem.*) kolybel 171, 276, 328.

Temata męskie pierw. na u: suchodol 350; riczivol 981; powyrzch 82.

Temata spółgłoskowe.

Żeńskie na r-: macz mogya 1731, 1734.

Nijakie na s- (*przeszły do tematów na* a_2): koszeocco 184.

Męskie na en: korzen 439;

Nijakie na nt-: koczǫ 492, 844, 1134.

§. 2. *Genetivus singularis.*

Temata męskie pierw. na a_2.

a) Z końcówką -a: thich u s z i t h k a ne mam 79 (2 r.), 796; vszitka 407, 756, 806, 1575 (2 r.); othstǫpyla sui proprij dotalicij alias p o s a g a 1398; owsa 1191 (2 r.); w ǫ c z s l a w a wywodzil psczoly 82; w a n c z s l a w a ne wiwosl etc. 853; podle b r a t h a 418 (2 r.); ne mal m a r c z i n a poswacz 208; ne ranczil l i s t a 523; u sbrosca 609; ne bral bogufalowa p l o t a 952 (2 r.), 970; do p r z o t h k a plota 970; w (= u) bernatha 219; w (= u) gothartha 640; u sczepana 1268 (2 r.); ne ranczil w e r d u n k a 743; poltora morga 1273; pro kmethone vulg. obelnika 1063; oth pyothra 1296; oth pana 2025; oth pana p a s k a 2025; nye przedala dwoyga s c o t a 273, 485.

b) Z końcówką u: tego ia u s z i t k u ne mam 13 (2 r.), 24 (2 r.), 1751 (2 r.), 1980 (2 r.); *por. wyżéj pod a*)., wecznego d z a l u 1314; wstal r o k u 475, 493, 542, 546, 578, 858, 917 (2 r.), *de eodem sepe hoc est* j a s u 1069.

c) Genetivus w znaczeniu accusativu. Kedim ia poslal swego p a r o p k a 1220; b a r t n i k a spusczy w moyǫ dzedzynǫ 938; za scarbnika 2066 (2 r.), 1615, 1822 (2 r.); pepulerunt pecora s c o t h a 485; nobilem vitum s t o l n i k a 1322.

Imiona własne: szalowal na m a r c z i n a 13 (2 r.); za marczina 1671 (2 r.); szalowal na s c e p a n a 24 (2 r.), 315, 1607; henrzich S c e p a n a gǫl 1079, 358; na pabyana 806; ne ranczil za

g o w o r k a 734; na d o b k a zalowal 1283 (2 r.); d o b k a szacz (= zać = zajić = zajść nowopols.) 1487; na b a r t k a zalowol 1355; na t h o m k a zalowala 1402; s t a s s k a wipusczil 1424; na r a c z i b o r a zalowal 756; na v e l i s l a v a zalowal 1600; szalowal na j a n a 50, 1366; ugednal j a n a 164; za yana 892 (2 r.); na pawla 193, 1438; na potra 554; za witha 523, 1523 (2 r.); na c r c o n a zalowal 1040, 1575; na wyącha 1752 (3 r.); na jakuba 602, 1751, 2025; na w o y c z e c h a zalowacz 1341 (2 r.).

Temata męskie pierw. na ja₂.

a) Z końcówką -a: sz mego o c z c z a wolǫ 8, 2055 (2 r.), 2070; ne mam mego m a n s z ǫ (sic) ostatkow 399; w dom m a n s z a swego 1162 (2 r.); ne wszǫl k o n a 492 (2 r.), 652; ne mal wroczicz kona 758; ne winowat k o n a 963; od sandziwoga 1255 (2 r.); ya ne odegnal m i c o l a y a 1192 (2 r.); ne wszǫl walszynsza 2020.

b) Z końcówką -u: pol morga k a r c z u 1273, 1240; *ad hoc pertinet g a y v 1668;* fortilu 1641.

c) Genetivus w znaczeniu accusativu: statuere evictorem z a c h o c z c z a 1450, 1470; y ą c z c z a *ducere in turrim* 1788.

Imiona własne: zalowal na p o t r a s s z a 451; za pakosza 491, 1259, 1401; na micholaga 1057; na maczega 1083 (2 r.); na a n d r e y a zalował 1243.

Widzimy więc, że w tematach na ja₂ *pierw. działała słabiej analogia tematów męskich na* u, *jak w tematach na* a₂ *pierw.*

Temata na a₂ *pierw. nijakie:* rǫcoyemstwa 39, 1402; ne szemploczil (zmłócił) dobkowa dzytha 98 (2 r.); od gego szytha 1193 (2 r.); nye popasla szitha 1496 (2 r.); nigenego p r a w a ne mam 116; prawa ne bęgamy 800; wanszal pres prawa 1079 (2 r.); yednego g n a z d a 351: virzecze szǫ v a n a 353; ranczyl polosmy kopy vana 892; ne popasla p r o s a 210; osm skot s r z e b r a 213; do szaroslego y e s z o r a 883; o kobilǫ s z a n a 1227 (2 r.); czascz b i d l a 1448; ne odbil samosoch bidla 1730, 1733 (2 r.).

Temata nijakie pierw. na ja₂: do licza 82; ne przeoral stasskowa d z e r s z e n a 1312 (3 r.); nabral tomkowa g y m e n a 1370; *(por. wyżéj accusativus tego wyrazu)*, s chicz o p r a w a n y a 1424 (2 r.); podluk y e d n a n y a 1752 (3 r.).

Temata żeńskie pierw. na â: c r o w i ne szabil 62 (2 r.); osady 81; grabyny 145; ne wynowath p o l k o p y 146, ne winowath kopi 868; ranczyl polosmy kopy 892 (2 r.); polszosty kopy 1523 (2 r.); polponti kopi 2049, 2066 (2 r.); pol treczcy kopy 2061 (2 r); panthǫ czancz d z e d z i n i 452, 774; p r a n d o t h y negonyl, do kxanszey o b o r y 482; do swey obori 693, 1733; do oborǫ (sic) 1730; *multum dampni sicut* y s c z y n y 446, 984, 1249; do sprawy 692; czthirzista cop grosszow s z c o d y 462; teless skodi 884; e l s z k i ne pobral na dwa woszi 667 (2 r.); nemal volney d r o g y 955 (2 r.); ne dayǫ mu v i n y 986; podluk s m o v i 1210; essze meyę v l o k i ugal 1255 (2 r.); wirąbicz osszy z k r a t y 1565; v h a s y 1731, 1734.

Temata żeńskie pierw. na jâ.

a) Z końcówką e: esset yedne dzelnicze 351; do czuczey zeme 1227; scrznie (= skrzynie) ne wszol 1980.

b) Z końcówką analogiczną -éj: neposziczil sukney 219 (2 r.).

Temata żeńskie pierw. na i: *procurator amite sue vulg.* s w e-sczi 438; anym pomoczy dawal 418 (2 r.); barczy marcowey 1565 (2 r.); *et etiam sepes* I *chiszi 2008; por. § 1.*

Temata męskie pierw, na u: ne wkralth (sic) wolu 652; z yego domu 21 (2 r.), 137; pokow modu 807 (2 r.), 817.

W. znaczeniu accusativu: o tego wolu 1487 (2 r.); o czarnego wolu 1343 (3 r.).

Temata spółgłoskowe.

Nijakie na en: jenego snamena 1992 (2 r.); jenego imena 1992 (2 r.).

§. 3. *Dativus singularis.*

Temata męskie pierw. na a_1.

a) Z końcówką u: cu dzalu 1411.

b) Z końcówką owi: stascoui crowi ne szabil 62 (2 r.); ne ranczyl staszkowi 743; staszcowi ne wszol 198 (2 r.); wanczslawowi 492; ne wynowath jańowy 146, 1924 (2 r.), 2036; wszǫl yanowi woli 951; janowi dali vinǫ 1425; janowi mal dosicz uczinicz 1267 (2 r.); neuinowat pascoui 150; jacubowi 412; woyczechowy 151; voczechovi przivolil 1268 (2 r.); ne odbil woyczechowi bidla 1733 (2 r.); newinowat allexǫdrowi 199; adamowy 210; sbroscowi 523, 453; witcowi to vczinil 201; winowath potrowy 624, 2018; vczinil wafrzinec sczepanowi 319; wlothkowi newkralth (sic) kona 652; michalowi nemal wroczicz kona 758; roku dal chrczonowy 917 (2 r.); chrzczonovi debuisti oprawicz 1287; pyechnowi newinowat kona 963; dopkowy wynowat 1028; climkovi czinil prawo 1210; climontowi czinił prawo ibid., stoli robil stanislawowi 1375; raczil (= ręczył) abrahamowy 1523; chelchowy 1882; bogufalowi 38; borkowi 2061 (2 r.); sbignewowi 2066.

Temata męskie pierw. na ja_1.

a) Z końcówką u: przeciwo kxanszu 418 (2 r.); zaplaczil kxandzu 807, 418 (2 r.); oczczu gey 1433 (2 r.).

b) Z końcówką ewi: (jo = je, *por. starosł.* краıевн). Mykolaewy ne wynowa 126; micolayewi 868; micolayewi ne winowata 1995; marczissewi 407; bartlomyeyewy 1496 (2 r.); maczeyewy 1513; *luit dno principi* ysczewi 1194.

c) Z końcówką owi: wawrzinczowy 361.

Temata nijakie pierw. na a_1: temu gnazdu 590.

Temata nijakie pierw. na ja_1: ku szlączczanu 1615; *sum propinquior ad istam hereditatem vulg.* ymyenu 1589 (2 r.); *por. niżéj acc. tegoż wyrazu.*

Temata żeńskie pierw. na â: ku rosprawye 1639; *quidquid adiudicarerit vulg.* szkaze 2023; stanislao pirzchale 54; dorotchcże ten pasz dal 113, ne rφczyl dorothcze 134; wynowath dorothcze 143; fideiussit laszocze 141; pelcze 354; ganscze 367; *non soluit* przeporcze 424, 425, 587; falce 577; powale 590; mroczcze 849; powanscze 870; vinowath katherzine 981; katcze 1044; obarale zaplaczicz 1191; mam dacz ninocze 1357; ne odbil bidla anne 1730.

Temata żeńskie pierw. na jâ: *nunccio dicto* oteclaczczi *jus decreuit* 305; ku mey dusi 1699, zaplaczył kathuszy 2016 (2 r.).

Temata żeńskie pierw. na i: ku mey cziczi (= czci) 1699.

§. 4. *Accusativus singularis.*

Temata męskie pierw. na a_1: *super pastionem* o spasz 1292; obrφczil mne potlik 38 (2 r.), 45; w moy las wegnal 44; o ktori jasz 50 (2 r.); za poszak 134, 143, 2036; debet dare prφth 145; dzelil bor 361; mimo rzeczony rok 453; *paruit termino vulg.* ustal rok 1189; *(genet. pluralis? por, wyżéj przy genetivie)*, pod szemsky wclad 579; jaco mi (dal) moy mφsz ten pasz 113 (2 r.); za pasz 1367; *peccora* sclad *dicta dare* 716; uszitek ma 33, 192, 875; zaplaczil pokow modu 807 (2 r.); dare pokow modu 817 (2 r.); o szlup 819; *et habeo descripta vulg.* zapis 1084; *medietatem porcionis vulg.* przibitek 828; *solvere* swogik 1234; w ten czasz 1432; *debet unum agrum alias* morg carczu 1240; *et unum vulg.* mork 2008; kedim drugi lup podawal 1432; o brzek 1507; czinil gwalth 1724; mne pan kaszal na przewoth 1513 (2 r.); percussit knyaski garnek 1895; ktori wansoch pobral 1607 (2 r.); o ktori wansoch zalowal 1607 (3 r.); *(niem. wandschoss)*.

Temata męskie pierw. na ja_1: szalowal o kon 13 (2 r.), 24 (2 r.), 1243 (2 r.), 1751 (2 r.); y kon do kzanszey obory dal 482; za kon 2049; szalowa (sic) na micolay — *jestto jedyny przykład w naszym zabytku, gdzie accusativus rzeczownika osobowego nie jest zastąpiony przez formę genetivu*; o kthory sprzφszay 903; emit ogrodzecz 1778; *dare pignus alias* czφsej 1207; *godna uwagi, że tylko w tematach na* ja_1 *znajdujemy accusativus rzeczowników żywotnych w pierwotnéj formie, gdyż w innych tematach wyparła go forma genetivu.*

Temata nijakie pierw. na a_1: o kthore rancoyemstwo 270, 1406; malem prawo 164; czinil prawo 1210 (3 r.); za zemske prawo 1267 (2 r.); szemske prawo obrączil 1671 (2 r.); *fecit fideiussere ius alias* zemskye prawo 1205; o vano 353; o kthore bydlo zalowal 554, 796; szayφla me bidlo 693; *dedit hunc honorem videl.* potszφtstwo 702; o kthore szytho zalowal 806 (2 r.); poslal po sitto 1220: o ktore drewo zalowal 1607.

Temata nijakie na ja$_2$: o troye odzene 39; debet sedzane 346; habet vidzene 437, 819, 1987; o rozprawene 499, 913; na obrownanye dzedzini 774; *transitum fecit vulg.* zaśzcze 800; o cthore rǫbene 1040 (2 r.): dare wansane 1189; swǫsane 1307, 1984; o tomkowo gymene zalowal 1370; sǫ poddal na sginene 1607 (6 r.); *non dedit* yednane 1637, 1652; (o ktore szuje zalowal tegom... 1799 (2 r.)); sz (za?) ego neyffstane 2025; *dimensuracionem vulg.* vidzelone 900.

Temata żeńskie pierw. na â: mimo godzino 20; sza copǫ 33, 460; uczinili mi scodǫ 44; na oszadǫ 49; o thǫ niwo (i niwǫ) 164, 964; *pro concremacione* o poszegǫ 236; na mǫ gospodǫ 422; o dzedzinǫ 451 (2 r.), 462; wpusczyl w moyǫ dzedzynǫ 938, 1032; za wiprawǫ 491 (2 r.); o pusczinǫ 583, 594; o yǫsz pusczina 602; chaszbǫ 720; o ctorąz chaszba zalowal 1753 (3 r.); o yansz kobilǫ 756, 1227; widal kobilǫ szana 1227; za lonkǫ zaplaczil 807; za lonka ibid., lǫkǫ 1296 (2 r.); o ctore lanka zaluge 1259; o ctoran lankan ibid., na moyǫ szonǫ zalowal 907; dayess mu vinǫ 986, 1425 (2 r.); per olszinǫ 1061; yest na stronǫ tǫ 1071; w clodǫ wasdzil (= wsadził) 1079 (2 r.); po szosnowo clodǫ 2010; o tan krziwdi (sic) vstal 1255 (2 r.); o krziwdǫ 1296 (2 r.); o ctorǫ stodolǫ 1402 (2 r.); *super casulam* pod swą kopą 1639; oborą habere 1701; o wislǫ 198; na vanczslawǫ zaloval 465; boguslawǫ wyprawil 683; na hymkę zalowala 796; na margorzethǫ zalowal 903; na prandotan 1607; na prandota 1799.

Temata żeńskie pierw. na jâ: kasną swine wegnal 44; wszdal *suam* przǫ 95, 107, 238, 288, 760, 907, 974; virzecly prze 426; przekopales m'ǫ grobǫ 184; *w wyrazie tym nie znajdujemy jeszcze grupy:* labialis + l *powstałéj z pierwotniejszéj* labialis + j *jak w nowopolskiem*: grobla, kropla; vszules graniczǫ 184, 345; *exaras viam alias* koleya 1784; na mǫ braczǫ 422; yanl ponoszǫ mego 482; o kthorǫ zalowal skrziny tey ya... 829; *in latitudinem vulg.* na przeczǫ 881; *unam navem vulß.* lodzǫ 972: *per Andreas vulg.* selczǫ 1226; o ctorǫ zemǫ 1341 (2 r.), 1355 (2 r.); o ctorǫ zema 1341; *suam accionem* praszǫ (?) 2065; przǫ ibid.

Temata męskie pierw. na i: trzeci dzen 82.

Temata żeńskie pierw. na i: sza czescz 83 (2 r); panthǫ czancz 450, 1600 (2 r.), 2016 (3 r.), 688, 1268 (3 r.), 1287, 1448; o kthorǫ peczǫcz zalowal 465; *non dedisti* gazam chycz 1492; vim — mocz 1641.

Temata męskie pierw. na u: w dom micolayow 1162 (2 r.), 1724.

§. 5. *Instrumentalis singularis.*

Temata męskie pierw. na a$_2$: sz janem ugednal 164; s gotharthem 239; z woyczechem wyednana 1343; sz panem pasz-

kem 2025; za poczǫthkem 201, 819; za yacubowym poczanthem (sic) 422; poczanthkem ibid., veczuym dzalem 285; yanl gwalthem 482, 485, 492, 1686 (2 r.); sciadem 582, 994, 1017, 1520, 1520, 1525, 1581, 1609, 1781; arasti plughem 697, 1787; *transiverint vulg.* pandem 883; s wozem 1220, 1370; mernikem 1422; *tenent racione obligationis vulg.* zawodem 1984.

Temata męskie pierw. na ja₂: pod pastursem 210, 1192; sz konem 482; sz oczem 930 (2 r.).

Temata nijakie pierw. na a₂: pravem szǫ obidǫ 202; s szemskym pravem 853 (2 r.); wnosla dwanaczeze kop bidlem 1162 (2 r.); bydlem 1192; dobrim bydlem 1609.

Temata żeńskie pierw. na â: wegnal silǫ 44, 184, 190, 219, 987, 938; silan 1220; nye popasla ssila 1496 (2 r.); sz radǫ 422; dorothka (z) stanislavǫ 2055; z margorzathǫ wyednam 1348.

Temata żeńskie pierw. na jâ: sz mego oczcza wolǫ 8, 331, 625; s braczǫ 422, 452, 1355 (2 r.); *cum suo intercessore vulg.* zachoczczǫ 980.

Temata żeńskie pierw. na i: moczǫ 44, 184, 190; 692; 693, 987, 938, 1220, 1496 (2 r.); sz osztrǫ bronǫ 365, 418, 1724; s ostran bronan 1192 (2 r.); s pomoczǫ 422; chǫszebnǫ rzeczǫ 875; neywidomą rzeczą 1491; nocznǫ rzedzǫ 1227.

Temata spółgłoskowe.

Żeńskie na r: sz maczerza 1468.

Męskie na men: ozisnǫl kamenem 319.

§. 6. *Locativus singularis.*

Temata męskie pierw. na a₂: po sczwythem woyczeszse 82 (2 r.); przy pabiane 1375; ne szedzy na szastawye 1918.

Temata męskie pierw. na ja₂.

Końcówka jest tylko analogiczna u: w ulinczu 452; po mem mǫszu 465; po yego oczczu 868; w pocoiu 1355 (2 r.).

Temata nijakie pierw. na a₂.

a) Z końcówką ê: v slachdnem (sic) prawę 1723.

b) Z końcówką u: na stanisku mem 184 (2 r.).

Temata nijakie pierw. na ja₂: po vyednanu 1312 (3 r.).

Temata żeńskie pierw. na â: na tey drodze 19, 1636 (2 r.), 1730; po swey szene 193 (2 r.); na nassey dzedzyne 951 (2 r); w mey dzedzynye 1918: po mey sestrzę 1249 (2 r.); *co do samogł.* e — *por. powyżej*: szene; (po) swachne 1249.

Temata żeńskie pierw. na jâ: we przi 198.

Temata męskie pierw. na u: w moyem domu 1328; w mem domu 1243 (2 r.).

Dualis.

§. 7. *Nominativus.*

Temat pierwotnie na s nijaki, po utracie suffiksu tematycznego „es" przeszedł do tematów na ja₁ neutr: kószłóczi 58; 2058.

§. 8. *Genetivus.*

Temata męskie pierw. na a₁: dwu połiczku ne dał 151 (2 r.).

Temata żeńskie pierw. na â: ne roczył thwu kopu 134; s moyu ronku visli 981.

§. 9. *Accusativus.*

Temata na â żeńskie: wiszil dwe crowe 33; d (wie) koppe 1028; vszcodzil dwe grziwnè 1406.

§. 10. *Locativus.*

Temata na a₁ męskie: na dvv woszu 853 (2 r.).

§. 11. *Nominativus pluralis.*

a) Z końcówką i: przyszoszznyczy recognouerunt 2012, 2013; *por. niżej pod b).*

b) Z końcówką accusativu plur. y: przyszodznyky *recognouerunt* 2012 (2 r.); morgy 125; trzy dzały 997; ti stoli so 1375; yazowe koli 1732; *(sepes per aquam)* — gaszy 1069; plugi 1256; swydry 98, 666; cracowany 128, 269, 438; conary 387, 431, 1296; colaky 586; slassy 586; koszethuli 501, 541, 651; prussy 543; olszani 652; goliani 652, 662; sczithi 1877, 1940; szapochy 1690; vinari 62, 701, 702; drosdi 278, 417; smarky 814, 890; cichri 1933.

Temata męskie pierw. na ja₁: sunt gednacze 972; kowale 1338; loczissicze 7, 913; grobnicze 21, 334, 342, 369, 371, 457, 553; potrowicze 24, 118, 210, 219, 335, 365, 465, 591, 562; petrouicze 360, 545, 548; dobrzyncze 134, 166; gosnevicze 62, 160, 201, 202, 208, 210; gosczenicze 62; lichanicze 157, 193, 804, 1036; pabirouice 154, 157, 642, 651, 652; lecarczicze 155, 319, 636; falenicze 135; stanisseuice 187, 211, 559; falanczicze 239; turowicze 251, 411, 1254, 1739; goszczanczicze 288, 307, 503, 546; gneuenicze 296, 302, 318, 429; swanthoslaovicze 319; sobanicze 408; varszovicze 422; tlubicze 431; rosnicze 506, 513; rekowicze 518; mirouicze 554; przeczslavicze 577, 599; jaczewicze 583; grzegorze-

wicze 810, 893, 700, 704; podgorzicze 812; sydlcze 670; boglevicze 768, 803; brancze 1236; grzegorzice 1213; wilczkowicze 1464; lászenicze 1010, 1636; belszicze 1640; gąpczicze 1731; nemogevicze 1122, 1858; barczicze 1149, 1889; biskupicze 1908; hulonicze 1978; koszirzicze 2035; thworowicze 1116; szosnowice 1057; przedborzicze 1163; dzerzonowicze 1150; podstolicze 1464; jastrzambe 642.

Temata nijakie pierw. na a_2: male rutna 82; jeszora 401, 402, 403.

Temata żeńskie pierw. na â: sunt czeczothky 641; są to scori 640; pszczoli 1826; stegni veczne 609; *por. starosł.* стьгна: *droga; ulica*; glinki 24, 50, 118, 270, 422, 544, 545, 548; osziny 36; rudki 201, 319; roguli 39; szanki 642; trampky 725; oszy 799; obori 212, 213; studzonki 951; studzanky 1066; praczki 1367; rithemoczadli 1513; zastrugy 1788; branki 1992; szamothi 20; lady 411 (2 r.).

Temata męskie pierw. na i: moy ludze 21 (2 r.).

Temata żeńskie pierw. na i.

a) Z końcówką i: sunt barczy 1565.

b) Z końcówką analogiczną e: chicze 1829.

§. 12. *Genetivus pluralis.*

Temata męskie pierw. na a_1.

a) Z końcówką ъ: ne pobrala ramb 1731, 1734; do swanthek 917 (3 r.).

b) Z końcówką ów: oth dzidow 315; od zidow ibid., od szidow 358; ostatkow 399; ustal rokoff 1292.

Temata męskie pierw. na ja_1.

a) Z końcówką pierwotniejszą ь: poslal do grzegorzevicz 1220.

b) Z końcówką analogiczną i: nemal groszy vroczicz 453, 624, 1028 (3 r.), 1438, 1523 (2 r.); ne wszal pènandzy 407, 1924 (2 r.), 2061 (2 r.).

c) Z końcówką ów: ne wynowath trzech groszow 146, 462, 868, 1995, 2018: 2020, 2070; trzidzeszczi korczow 1191.

d) Z końcówką ew *(t. j.* ow *po palatalnych spółgłoskach)*: korczew 1191.

Temata nijakie pierw. na a_2: wączey trzech lath 955 (2 r.); trzidzeszczy lath 1468; daley trzech lath 50 (2 r.), 1355 (2 r.); seczdzesant lat 1600 (2 r.); nye szadal praw 1799 (2 r.).

Temata żeńskie pierw. na â: ne pobrali wszeborovich dzesk 21; desk ibid.; za pocz cop 38, 126, 143, 462, 1162, (2 r.), 1357, 1401 (2 r.), 1438 (2 r.), 1942 (2 r.), 1995, 2036; nema viloszenich stghen (sic) 168; grziwen 491, 743, 824, 963, 981, 1009, 1175, 2025 (2 r.); szath 1319; perel 1731, 1734.

Temata żeńskie pierw. na jâ.
W naszym zabytku mamy wyłącznie końcówkę i, *por. stsł.* доушь — дsurvey; stascovich swini ne choval 20; sedmoro swyny 875.
Temat żeński pierw. na i: sza cztrzi (sic) copi rzeczi 1980 (2 r.); konoply indrzichowich 1636 (2 r.).
Temat męski pierw. na u: tich wolow scori 640.
Temat nijaki pierw. na s: na dztyrnacze ok 431.

§. 13. *Dativus pluralis.*

Temata męskie pierw. na ja₂: yednaczom opowedzal 208 (2 r.); roku dal tym penandzom 917.

§. 14. *Accusativus pluralis.*

Temata męskie pierw. na a₂: na dwa voszi 21 (2 r.), 667 (2 r.); *debet fodere duos* morgy 77; *proposuerunt tres* sdnamenyky 134; *recipere tres* pokowy 134, 2023; na przewody *(sepes)* 296; o kthore lysthy zalowal 466; *stetit terminos* cztirzi roki 620; *habeo mercipotores* litkupniky 1863; *percussit palos vulg.* jaszy 1061, 1069, 1070: *recepit se ad suum iudicium videlicet* przyszodznyky 2012, 2013; placzicz dlugy 2055 (2 r.); za dlugi 2070; *debet remanere* chlewi 1422; *tres cumulos alias* brogi 1422; za szmathlaky 358; dzirszal zagroby 930 (2 r.); po ti masty 750 (2 r.), 805.
Temata męskie pierw. na ja₂: na starcze 137, 1692; o ctore penǫdze 193, 315, 358, 734, 796, 916, 917, 1057 (2 r.); velke vecze 490; gednacze 570; po cztirzi grosze 1191 (2 r.); *duos equos* srepcze 1319; *w ustępie 1057 czytamy accus. plur.:* o ctore penǫdzǫ, *odpowiadający zupełnie starosłowiańskiemu accusatiwowi na* -ѧ, *prawdopodobnie jednak jestto omyłka pisarza.*
Temata nijakie pierw. na a₂: *porcionem dictam* kothowa sedliska *dividere* 841.
Temata żeńskie pierw. na â: wywodzil pszczoly 32; *fecisti semitas vulg.* sceski 117; predal lanky 331; o kthore łamky 625; wipusczil niwy 361, 717; o kthore kossy 767; *per gades dictos* czosny 883; *fecisti signa vulg.* czoszny 1031, 1032 (2 r.), 1045, 1046.
Temata żeńskie pierw. na jâ: o ktore swynye zalowal 1575 (2 r.).
Temat żeński pierw. na i.
a) Z końcówką e: reparare chycze 682, 1835.
b) Z końcówką i: o ctore rzeczi zalowal 1083 (2 r.); 1088, 1222; wirąbicz osszy s kraty 1565.
Temata męskie pierw. na u: wszal voli yanovi 951 (2 r.); o ctore woli 1425; czuzy voli vaszanl 1079 (2 r.); se mnǫ no poly 2055 (2 r.).

§. 15. *Instrumentalis pluralis.*

Temata męskie pierw. na a_2: dowodzila swimi dzewloty 1589; *quibusdam roboribus dictis* borthy 298.

Temate męskie pierw. na ja_2.

a) Z końcówką i: w micolayow dom widzial dwanaczcze kop bidlem y penandzi 1162; *(czy może omyłka pisarza? por. pod b)*.

b) Z końcówką mi: bidlem y penandzmi *ibidem*.

II. Deklinacya rzeczownikowa przymiotników.

§. 16. *Nominativus singularis.*

Temata męskie pierw. na a_2: *filius* stolnikow 972; crotek missy w stopǫ 2057; roslaow 74; pylikow 81; pawlow pasturz 44; osrow 180, 279, 750, 781, 793, 800, 805, 883, 1049, 1096; szorthow 301, 449; domaszow 490; strzelcow 884; lucow 595; strzelathkow 585; riszkow 630; szeczechow 801, 825; taczow 907; drogostow 926; gothow 954; prasmow 587, 588, oszǫmburow 960, 970, 983, 1158; kelbow 1002; myedzechow 1205; rossnisow 1208; poradow 1330; spikartow *filius* 1496; msczigneow brath 1992 (2 r.); sobikow 96, 217, 282, 587; staniszew 254; szaszin 21, 22, 35, 93. 98; pruszyn 91, 354, 388, 389, 398; drogiczin 445; wengrzin 641. 675; zǫbin 1107; lublin 311; mlothczin 1329; tarczin 295; staniszew 254; — *w złożeniach przysłówkowo użytych*: samowtor 345; szamopanth 365 (3 r.); 482, 485; szamopyth 98 (2 r.); samosiot 1192; samosocht 1730; samosochot 1733; samoszedm 1724.

Temata nijakie na a_2: otwosko 25; odtwoczko 259, 260; othwoczsko 114, 237, 242; bedlsko 53, 221, 314; sobecursko 3, 91. 127, 207, 212, 458; mensko 278, 288; oszeczsko 475; rzeszisko 831; przeworsko 1035; gorzensko 475, 1266; szecluczko 1460; goslino 4. 12, 17, 24, 61, 65, 74, 219, 281, 303, 306, 331; czarwolino 6; mnino 624; chabdzino 18, 118; chebdzino 229, 261, 285, 292, 298, 320, 324, 330, 345; czaplino 28, 76; budzissino 36, 430, 440; cruscino 60; grussiczino 49; grusczino 469, 474, 490; ponszino 77. 1201; falǫczino 118; falanczino 431, 492, 554, 650; falczyno 1043; kobilino 129; vyszeczino 141; golǫczyno 185; brzunyno 144, 156, 168, 235, 236, 237, 267, 282, 291, 295, 310, 331; kancino 158, 206, 480, 492, 643; ganczino 476; slanczino 206, 253, 312, 315. 319, 324; tharchomino 218, 339; szestrzino 351; trzebino 305; galino 319; costnino 405, 418; zarambino 411; piwonino 310, 347, 384, 411; vissokinino 420, 483, 498; swanczino 421; zelanino 422, 517; susczino 450, 582; succzino 631; suchczino 284, 450, 463, 481, 549; krusino 579; cossnino 623; kasnyno 669; byczyno 673; zelawino 737; virdzisino 1064; trǫbiszino 1098; scarssino 1136; skarnino 1136; kosziczino 1137; vitosszino 1268; swąszino 1827; sz-

męczino 1970; brzumino 2040; cuczino 2088; sobicowo 1, 30, 31, 51, 61, 63, 66, 74, 98, 104, 107, 207, 226, 238, 252, 265, 276, 290, 295, 325; smathkowo 4, 13, 39, 54, 118, 137, 203; osszǫborowo 20, 193; chinowo 24, 48, 98, 112, 227, 228, 244, 246, 252; ciszkowo 34; mrocowo 37, 46, 350; grochowǫ 50; glowszkowo 224, 558; sulistrowo 153; vilaslowo 164; michalowo 164, 776, 887; scurowo 179, 239, 417; lupkowo 240, 243, 250, 275, 311, 325, 334, 391; wichrowo 194; zawstowo 223, 281; chmelowo 1180, 1546, 1549, 1550; grzibowo 240, 770; magnuszovo 1343; szirovo 314; 417, 452, 479, 504; dibowo 350; banthcowo 271; pilchowo 352, strzelathkowo 352, 585; zaborovo 355, 631; crobowo 352; redwankowo 306, 365, 366, 565; beycowo 313, 316, 317, 668, 669; grabowo 348, 356, 798; tharnowo 240, 305, 469, 474, 482; budzichowo 415; kunowo418; rossochowo 451; regowo 491; rampkowo 516; rompchowo 1044 ; kelbowo 537; szathkowo 660; glowskowo 624; vidowo 315, 573; czichrowo 582; wirzbowo 584, 589; dzeczwinowo 591; lathowo 624; pasczewo 642; lisowo 643, 653, 654; strupechowo 266, 279, 652; strzalkowo 654, 988, 1013; blandowo 662, 667; brankowo 712, 758; szeczechowo 710, 817, 827; ostrowo 775, 786, 941; drogostowo 772; ossowo 778, 779; dancowo 779; taczowo 791; koszuchowo 799; ramberthowo 823, 930, 1103; czolcowo 830; boguszkowo 846; gróthowo 312, 637, 649; lichowo 996; szanurkowo 1018; schrosczechowo 996; czichrowo 1154; unestowo 1368; koszowo 1457; myedzechowo 1533; bladowo 1590; mislechowo 1721; bubkowo 1880; chotelovo 1913; golodzinowo 1992, golandzinowo 2054; kaczkowo 2011; mlochowo 2054, roszechowo 2066; t o m k o w o gymene 1370; sluzewo 21, 232, 401, 575; czecziszewo 25, 140, 468, 593, 891; cisewo 26; mneszewo 38, 243, 518; szedzewo 90, 125, 208; yasgarzewo 128, 215, 251, 415, 430, 457, 569; sulistrigewo 158, 315, 677, 689; suliachewo 156; choczessewo 154, 157; czanstonyewo 158, 285, 292, 320, 503; michalewo 1038; czanewo 179, 311, 681; bodzewo 221; belewo 229; chmelewo 223, 240, 243, 469, 474; magnuszewo 240, 730; zakrzewo 406, 409, 410; proszewo 421, 424, 425; galczewo 435; lasnewo 440, 582; demaszewo 490; gambarzewo 491; parznewo 497; strszewo 578; horzewo 580; oposdzewo 657, 716; dobriszewo 650; kowawalewo 730; rosniszewo 809; wroczissewo 973; palczewo 1059; pnewo 1101; pobrassewo 1148; zabrzewo 1130; grzegorzewo 1163; carczewo 1147; korzenewo 1209; lowszewo 1368, 1394.

Temata żeńskie pierw. na â: suchczina 82; susczina 84; biczina 465; powǫsczina 992; sestrzina 1123; lasszoczina 1327; dambrowa 499, 509; glowaczowa 7, 1536; scziskowa 13; pawlowa riczerzowa 78; msczískowa 92 (2 r.); szaszinowa 56; zayǫczkowa 188 (3 r.); roslaowa 204; glowaczowa 233, 247, 280; mroczkowa 249; tomkowa 249; santhkowa 391; jaszcowa 777; michalowa 718; kaniczowa 1006; nossowa 977; petrasszowa 1060; baranowa 1064; sǫtchowa szosa 1088; walibogowa 1089; wesborowa 1109; troyanowa

1491; dobkowa 1522; wola doctorowa 1845; grzegorzowa 1974; ne pobrala szamoszosta 1636 (2 r.).

§. 17. *Genetivus singularis.*

Temata męskie pierw. na a_2; bogufalowa plota 952 (2 r.); z ostrowa 955 (2 r.); poltora morga 1273.

Temata nijakie pierw. na a_2: dobkowa dzytha 98 (2 r.); stasskowa dzerszenya 1312 (3 r.).

Temata żeńskie pierw. na â: polczwartinacze grziwen 1175; polczwarthi copi 150; polosmy copy 892 (2 r.); polszsty kopy 1523 (2 r.); polponti kopy 2049; polpanthi kopy 2066 (2 r.); — *z zak. dekl. złożonéj*: zayczkowey 185; grotowey 1061; glowaczowey 1227; barczy marcowey 1565; powaliney 1816.

§. 18. *Accusativus singularis.*

Temata męskie pierw. na a_2: w dom micolayow 1162 (2 r.).

Temata nijakie pierw. na a_2: o ctoro rǫbene 1040; o fsiczko 1227; *w znaczeniu przysłówkowem*: na prawǫ 138; na prawo 750, 1367 (2 r.), 1579, 1699; na lewo 805, 1367 (2 r.), 1699; *indirecte alias* rosochato 1511; jaco 8, 13, 19, 20, 21 etc.

§. 19. *Locativus singularis.*

Temat nijaki pierw. na a_2: w oszimborowe 1341; *w znaczeniu przysłówkowém*: dobrze 952.

§. 20. *Nominativus pluralis.*

Temat męski pierw. na a_2: o ctore woli zalowal, thi sǫ janowy 1425.

§. 21. *Accusativus pluralis.*

Temata męskie pierw. na a_2: o ctore woli janowi 1425.

Temat męski pierw. na ja_2: czuzy woli waszani 1079.

Temat nijaki pierw. na a_2: kothowa sedliska *dividere* 841.

III. Deklinacya rzeczownikowa imiesłowów.

Znajdujemy participia act. praet. na ł i passiva na ł lub n.

§. 22. *Nominativus singularis.*

Masculina: list ne piszan 8; wardąszen 1829; wynowatł 143, 146, 150, 199, 624, 963, 981, 1028, 1361, 1438 (2 r.),

1924 (2 r.), 2018, 2025, 2036; ugednan 164; wyednan 1343, 1370.

Feminina. Margorzata wyednana 1343; ya ne wynowa 126; ne winowała 1995, 2070; pirschala 67, 185.

§. 23. *Nominativus pluralis.*

Masculina: thi sǫ zaplaczoni 1433 (2 r.).

IV. Deklinacya zaimków.

A. *Zaimki rodzajowe.*

Obejmują temata na twardą końcową, pierwotnie na a_2 *i miękką, pierwotnie na* ja_2.

§. 24. *Nominativus singularis.*

Temata męskie pierw. na a_2: a then jakub 2025; a on mimo tho szalowal 164 (2 r.), 358, 451, 756; on rǫbil 1040; on zaplacyl 1057; my sǫ on poddal 1607 (2 r.); on nye widal 1575; on zene do obory 1733 (2 r.), 1799; nigeyden 198; sam 1192.

Temata męskie pierw. na ja_2: moy mǫsz 113; moy oczecz 150; nye bil moy 1513; strig moy 1600; nas brath 1992.

Temata nijakie pierw. na a_2: to druge 2025; na owo tej 19.

Temata nijakie pierw. na ja_2: moye na prawo 1367, 1699; me ostrowske 750, 1579.

Temata żeńskie pierw. na â: ya szama 1496 (2 r.).

Temat żeński pierw. na jâ: moya macz 1731, 1734.

§. 25. *Genetivus singularis.*

Temata męskie na twardą: o kon; tego uszitku nemam 13; tego ne wiprzǫgla 903 (2 r.), 1751 (2 r.).

W znaczeniu accusativu: tegom ya uchowal 1243 (2 r.); o thego wolu 1487 (2 r.).

Temata męskie na miękką: do mego domu 21 (2 r.); mego manszǫ (sic) 399; ne wzǫl mego walszynsza 2020; dlugy mego oczcza 2054, 2070; do yego domu 21, 201, 319, 422, 868, 1600, 1513; w domu manssa swego 1162 (2 r.).

W znaczeniu accusativu: yanl panoszǫ mego 482 (2 r.), 485; poslal swego parobka 1220.

Temata nijakie na twardą: tego ne ranczyl 270, 1594, 1980 (2 r.), 1799 (2 r.); s tego rǫcoyemstwa 1402 (2 r.); nigenego prawa ne mass 116.

Temat nijaki na miękką: s weszego 683.

Temata żeńskie na twardą: they ya ne mala 465; they ne winowath 829; tey uszithka ne ma 756; do tey 1355 (2 r.); nigeney 1249.

Temata żeńskie na miękką: any gey dirszǫ 219; yeg przeproszil 2016 (2 r.); yey czǫcz 2016 (3 r.); gey oczczu 1433 (2 r.), do swey obori 693; meyg vloki ugal 1256.

§. 26. *Dativus singularis.*

Temata męskie na miękką: iemu 418; gemu 1607 (4 r.), 2025; mu 39, 418, 986, 1255, 1268, 1283 (2 r.), 1402.

Temat nijaki na twardą: przeciwo themu 554.

Temat żeński na twardą: k tey blissy 602 (2 r.).

Temata żeńskie na miękką: o kthorǫ skrziny scorochna zalowa, they ya ye newinowath 829; gey zaplacil 1057, 1438; ku mey cziczi (sic) y ku mey dusi 1699.

§. 27. *Accusativus singularis.*

Temata męskie na twardą: ten ya biyǫ 50; w ten czasz 1432; o ten wansoch 1607.

Temata męskie na miękką: nan szalowal 164 (2 r.), 319, 1343; nan zalowal 917, 1341; on (=oń) zalowacz 1343; zan zaplaczicz 1752; gy wrenil 201; gy ymal zacz 451; szromoczyl gy 482; ma gy zagycz 1206; gi wipusczila 1402; czo mi gy podal 1487 (2 r.).

Temata nijakie na twardą: to wem 21, 24, 39, 50, 62, 164, 193, 201, 319, 683, 1040, 1401, 1594 (2 r.), 1699, 1752 (2 r.).

Temata nijakie na miękką: ye wyednacz 1370; ne odbil bidla woyczechowi, a on gey (=je) zene do obory 1733 (2 r.); szzyǫla me bidlo 693.

Temata żeńskie na twardą: o thǫ niwo 164; o thǫ 451, 462; na tǫ stronǫ 1071; o tan krziwdi vstal 1255 (2 r.), 1259 (2 r.), 1341, 1484, 1600, 1752.

Temata żeńskie na miękką: dzirszǫ iǫ 1355 (2 r.); yǫsz (i) yansz 602; o yansz kobilǫ 756; o nǫ zalowacz 1341 (2 r.); na moyǫ szonǫ 903, 938; przekopales mon grobǫ 184; na mǫ gospodǫ 422; oprawicz swoyǫ czanscz 1287; poddawa sza pot swą kopą 1639.

§. 28. *Instrumentalis singularis.*

Temata męskie na miękką: s nym 361; s nim wyednana 1341.

Temata żeńskie na miękką: sz nǫ 1341; s moyǫ braczǫ 452.

Forma ściągnięta: s mo volǫ 331.

§. 29. *Locativus singularis.*

Temata męskie na miękką: przy nem 1375; w moyem domu 1328; w mem domu 1243; po mem mǫszu 465; po swem mǫszu 465.
Temata nijakie na twardą: przi tem 38, 892, 2016, 2066.
Temat nijaki na miękką: na mem stauisku 184.
Temat żeński na twardą: na tey drodze 19 (2 r.).
Temata żeńskie na miękką: na nassey dzedzyne 951 (2 r.); *ściągnięte:* po mey sestrze 1249; w mey dzedzynye 1918; po swey szene 193.

§. 30. *Genetivus dualis.*

Temat żeński na miękką: s moyu rǫnku wisli 981.

§. 31. *Accusativus dualis.*

Temat żeński na miękką: wiszil dwe crowe moy 33.

§. 32. *Nominativus pluralis.*

Temata męskie na twardą. Forma nominativu zastąpiona jest przez formę accusativu plur. ti stoli sǫ 1375; thi (woły) sǫ moye 1425; thi (pieniądze) sǫ zaplaczoni 1433 (2 r.).
Temata męskie na miękką: moy ludze 21.

§. 33. *Genetivus pluralis.*

Temata męskie twarde; thich (groszy) ya ne zna (sic) 146, 916; thich (pieniędzy) ne wszol 193; thich (pieniędzy) ya ne ranczil 316, 358, 734, 796; thich (pieniędzy) ne bil winowath 1361 (2 r.), 1366, 1438 (2 r.); thich (listów) ya nemam 466; nyegdnich ostatkow 399.
Temata męskie miękkie: gich (pieniędzy) vszithka ne ma 407; na ych dzedzine 951.
Temata żeńskie na twardą: tich (kóp) ne winowath 1401 (2 r.); tichem (świń) nye widal 1575.
Temat żeński miękki: ani gich (świń) vszitka ma 1575 (2 r.).

§. 34. *Dativus pluralis.*

Temat żeński: kym=k' im (pszczołom) nechczal ycz 82 (2 r.).

§. 35. *Accusativus pluralis.*

Temata męskie na twardą: tyl (pieniądze) on zaplacyl 1057 (2 r.), 1283 (3 r.).

Temata męskie na miękką: ma mu ye (falanczicze) wszdacz 239; czo mi ye (stoły) rǫbil 1375.

Temata żeńskie na twardą: tym (= ty'm, łąki) poczǫl 138, 624, 750, 767; o ty (rzeczy) szǫ sze mnǫ ugetla 1083 (2 r.).

Temat żeński na miękką: czsoń ye (skóry) rǫczil 640.

§. 36. *Instrumentalis pluralis.*

Temata męskie na miękką: dowodzila swimi dzewiory 1581.
Temat żeński na miękką: gymy (kosami) szeczono 707.

B. *Zaimek co.*

§. 37. *Accusativus singularis.*

czszo 13 (2 r.), 39 (2 r.), 24 (2 r.), 201, 319, 422, 1375; ne mayǫ nicz 1385, 1469 (2 r.), 1487.

C. *Zaimki osobowe i zwrotne.*

§. 39. *Nominativus singularis.*

ia 19 (2 r.), 21 etc.; ti 19, 164.

§. 39. *Genetivus singularis.*

mne ne sząszethl 462; u mne 1268, 1918; *w znaczeniu accusativu*: mne ymal zacz 451; czebe wgayl 19.

§. 40. *Dativus singularis.*

mne obrǫczil potlik 38, 892; mne powadal 83; mne ne posziczil 219; mne poranbil graniczǫ 345; mne dal 917, 875; mnye vinowath 981, 1028, 1191, 1267, 1268, 1432, 1513, 1523.

Forma mi: uczinili mi scodǫ 44, 113; my ne wynowath 143; mi dal 758, 1425; mi przecasacz 1268; mi kaszal 1683 (2 r.), my ne est wzǫl 2020, 2057; my po (mozy Bog) 1173.

§. 41. *Accusativus singularis.*

na mǫ 39, 50, 164, 193, 208, 269, 315, 454, 465, 466, 602, 625, 734, 767, 796, 829, 916, 917, 1040, 1057, 1083, 1341 (2 r.), 1355, 1366, 1701; men gǫl 1079; na mya 1169; popasl man sam

1192; za myą zapłacziez 1752; na myą 1575, 1750, 1799; o czǫ 1469; szǫ obidǫ 202; sǫ 683, 1607; sszǫ 952.

§. 42. *Instrumentalis singularis.*

se mnǫ 168 (2 r.), 683, 1083, 2055; s tobo 164.

§. 43. *Nominativus pluralis.*

mi bili 208; mi ugetnali 1083; my wyednaly 1752.

V. Deklinacya złożona.

Podług téj deklinacyi odmieniają się adiectiva, pronomina adiectiva, numeralia i participia.

§. 44. *Nominativus singularis.*

Temata męskie na twardą.

a) adiectiva: in crastino santi Johannis swatli 1350; fuit czirwoni 1450; stary sapust 1655; szaleski 20, 32, 39, 49, 65, 119, 185, 512; turowski 42; woyski 43; scolimowski 22; beycowsky 49, 101; kobilski 57; bucowski 85; mrokowski 90; kǫczsky 96, 104, 107; plochoczsky 107; lubanszky 110; liwski 124, 127, 207, 391, 394; falǫczski 149, 1991; poticzski 67, 353, 375, 387, 395; koszetulski 179; lasky 220, 251; laskowski 201, 202, 570; gwansky 232; falomski 261; chebdzinsky 397, 570; lupkowsky 396, 593; wronsky 354; sobicowsky 391; pothrowsky 428, 1782; suchczinsky 450, 456, 464, 564; zalusky 451, 520, 521; lasnewsky 455, 486; colybyelsky 560, 571; chinowsky 618; glinyeczsky 562; duczsky 564; praszmowsky 570; kelbosky 590; geszkarzewszky 593; crusczinsky 614, 912; szwidersky 625; przeluski 704; lazesky 830; chmelowsky 747, 933; przetworsky 930; ostrowsky 939; gorzensky 954; korzensky 961, 948, 1747; zambrzicowsky 945, 1014, 1381; papirowski 955; dilewsky 1003; tarnowski 972; ostrochosky 1083; swanthochowsky 1088; szirzensky 1007, 1367; zelaffsky 1196, 1203; scurowsky 1196; powsinski 1207; mislkowski 1209; gloczski 1241; pileczski 1298; lichowski 1305; koszuchowski 1305; nedabilski 1315; wichroczski 1319; czechowski 1331; corzinski 1342; dǫbrowski 1355; prusinowski 1439; lasszcowski 1358; boneczsky 1366; wolski 1323; grzegorzewski 1220; budzisky 1613; palczewski 1929; falenyszky 1976; galinsky 1992; slathi 201; slothi 830, 1749; kuszi 974; lesni mlyn 1947; dzesantni 632; narosny 864, 959; kutni 1613; chabry 1799; kranczìwy 1969.

b) participia: poddany 569.

Temata męskie na miękką: **afstacy 216, 624, 667; yest blisy 602.**

Temata nijakie na twardą.

a) adiectiva: vissoke 12; wodinske 138; jprske 46; machelske 46; kelcerske 301; yest me othwoczske 414, 436; promne 1150.

b) Numerale: to druge 2025.

Temata nijakie na miękką: bosze 1122; pothczaszey 95.

Temata żeńskie na twardą.

a) adiectiva: beycowska 32, 914; lupcowska 64; szaleska 73; laskowska 48; pothijczka 126; grabowska 764; magnuszewska, thurnowska wola 656, 665; ganska wola; mroczska 764; secluczka wola 937; trampinska 1007; przeczslawska 1152; chmyelewszka 1618; wolya stromyeczka 1789; strzelnyczka wolya 1829; pywoynska 1998; szelasna 193, 796; nagorna 832; gorna boncza 828; wola lesznа 1592; wola gasczina 1854; sucha 210, 719; wisoka 642, 655, 899; stara warka 1804; pospolna r϶ka 1011.

b) participia: copana 1092, 1119; vcradzona szekira 1432.

Temata żeńskie na miękką: samogoszcza 972; jelena secz 902.

§. 45. *Genetivus singularis.*

Temata męskie na twardą: scota pospolnego 173; wecznego dzalu 1377; uxor szachego 1039; filia zlothego 1398, 1738; pyleckego 1761; keto rosznyszewszkego 1774; *erga familiarem* wosznego 1455.

w znaczeniu accusativu: dnum dutskego 1222; o czarnego wolu 1343 (3 r.).

Temata nijakie na twardą: szaroslego yeszora 883.

Temata żeńskie na twardą.

a) adiectiva: zelasney 930; *versus partem* vitosskey 1301; agrum corczakowszkey 1641; laz϶czenskey 1309; ne mal wolney drogy 955.

b) participia: nema viloszoney 168.

Temata żeńskie na miękką.

a) adiectiva: do kxanszey obory 482; do czuczey zeme 1227.

b) numerale; pol treczey copy 2061.

§. 47. *Dativus singularis.*

Temata męskie na twardą: pothiczskemu 837; zastruszkemu 1754; ostrowszkemu 1758; ramczil gamborzewskemu 491.

Temata męskie na miękką: awstaczemu 624; poddr϶czczemu 1432.

Temata żeńskie na twardą: szaleskey soluere 60; laskowskey 48; falenskey 394.

§. 47. *Accusativus singularis.*

Temata męskie na twardą.

1) adiectiva: pod szemsky wclad 579; *literam dotalicii alias* wanny 1206; *percussit* knyaski garnek 1895.

2) participia: o kon cradzony zaluye 1751 (2 r.).

3) prommen: o ktori jasz 50 (2 r.), 903, 1243, 1607 (3 r.).

4) numerale: drugi lup poddrọczczemu podawal 1432.

Temata męskie na miękką.

a) adiectivum: na biskupi dom 1724.

b) numerale: trzeci dzen 82 (2 r.).

Temata nijakie na twardą.

a) adiectiva: *mansit (sic) solutionem vulg.* pamanthne 836; graniczne solvere 1632; solvere prawyedlne 1681; gdze mal sprawne 1718; za semske prawo 1267, 1671 (2 r.); *summam vulg.* pomocne 1050; et przirodne *constituere* 1606.

a) pronomina: o kthore rancoyemstwo 270; o ctore rọbene 1040; o kthore bydlo 554; o kthore szytho 806 (2 r.).

Temata żeńskie na twardą.

a) adiectiva: kasnọ swine wegnal 44; po szosnowo clodọ 2010; machninọ czọscz 688.

b) pronomina: o kthorọ skrziny *(sic)* 829, 1259, 1341, 1401 (2 r.), 1438 (2 r.), 1402 (2 r.), 1600; o kthorọ dzedzinọ 451, 462; o kthorọ peczọcz 465.

c) numerale: pantọ czancz 452.

§. 48. *Instrumentalis singularis.*

Temat męski na twardą: vecznym dzalem 285.

Temata nijakie na twardą; s szemskym prawem 853 (2 r.); dobrim bydlem 1603.

Temata żeńskie na twardą.

a) adiectiva: s katherzininọ volọ 331; sz woczechowọ wolọ 625; chọszebnọ rzeczọ 875; nocznọ rzedzọ 1227; s osztrọ bronọ 365 (2 r.).

b) participia. α) praes. nyewidomą rzeczą 1491.

β) *particip. praeter. pass. cum sexagena* — zaloszonọ 820; s rodzonọ braczọ 452.

§. 40. *Locativus singularis.*

Temata męskie na twardą: po sczwythem woyczesze 82 (2 r.).

Temat nijaki na twardą: slachdnem *(sic)* prawe 1723.

Temata żeńskie na twardą.

a) adiect. w suche 1600 (2 r.).

b) pronom. na ktoreg szedzal 1255.

§. 50. *Nominativus pluralis.*

Temata męskie na twardą: szaszinovi ludze 21.
Temat nijaki na twardą: male ruthna 82.

§. 51. *Genetivus pluralis.*

Temata męskie na twardą.
a) adiectiva: u szwiderskich 198; grossy gothowich 624; trzidzesseczi syrokich grosi 1438 (2 r.), 2018; dzeszaneinych penanczdzy 2061; rancoyemskych penandzy ib.
b) participia: nye winowath posziczanich pyenadzy 1924 (2 r.).
Temata żeńskie na twardą.
a) adiectiva: stascovich swini 20; wszeborovich dzesk 21 (2 r.); maczerzistich 974; yndrzichowich konopy ne pobrala 1636 (2 r.), gothowych dwu kopu 134, 1175.
b) partic. viloszonich stghen (sic) 168.

§. 53. *Accusativus pluralis.*

Temata męskie na twardą.
a) pronomina: o ctore woli 1425 (2 r.); o ktore penędze 193 (2 r.), 315, 358, 734, 796, 916, 1057, 1283 (3 r.), 1366 (3 r.), 1361, 1433; o kthore lysthy 466.
b) adiectivum: o ctore puste penędze 1433; velke vecze 490.
c) partic. o kthore penandze posziczone 734.
Temata żeńskie na twardą.
a) adiect. widal rzeczi solowe 1227.
b) pronom. o kthore lamky 625; o ctore rzeci 1083 (2 r.); o ktore swynye zalowal 1575 (2 r.), 1799 (2 r.).
c) partic. przerzeczone XXX; grziwen zaplacil 2025.

VI. Deklinacya liczebników.

Liczebnik jeden.

§. 53. *Genetivus.*

Temat nijaki: yednego gnazda 351.
Temat żeński: yedne dzelnicze 351.

Liczebnik dwa.

§. 54. *Genetivus dualis.*

Mascul. ne dal dwu policzku 151.
Femin. ne r⌀czyl thwu kopu 134.

§. 55. *Accusativus dualis.*

Mascul. na dwa voszi 21 (2 r.), 667 (2 r.).
Femin. wiszil dwe crowe 33.

§. 56. *Locativus dualis.*

Mascul. na dvv voszu 853 (2 r.).

Liczebniki trzy i cztéry (temata męskie na i *wzoru starosł.* пѧть).

§. 57. *Nominativus pluralis.*

trzi dzaly 997; *w złożeniach:* trzidzesczy 1468; trzicrocz 1370.

§. 58. *Genetivus pluralis.*

Zakończenie liczebnika trzy zmienione pod wpływem analogii deklinacyi zaimkowéj: daley trzech lath 50 (2 r.), 1355 (2 r.); od trzech lat 955 (2 r.); w⌀czey trzech lath 930 (2 r.); ne wynowath trzech groszow 146; ne winowata trzech kop 1995.

ne ranczil cztirz (*starosł.* четырь) grziwen 743; przesz cztir grosszy 1523 (2 r.).

§. 59. *Accusativus pluralis.*

cztirzi roki 620; po cztirzi grosze 1191; sza cztrzi *(sic)* copi 1980 (2 r.).

§. 60. *Instrumentalis pluralis.*

W złożeniu: trzemynaczcze przeproszil 2016.

Liczebniki od 5—10 są tematami żeńskimi na i.

§. 61. *Nominativus singularis.*

szest grziwen 2046; desz⌀cz groszow 126; dzęs⌀cz grziwen 981 (2 r.).

§. 62. *Genetivus singularis.*

ne wynowa pϕczy kop 126; nyewinowath szesczi kop 1924 (2 r.); przes szedmy grosszow 2070; nevinowath dzeszaanczi kop 2036.

§. 63. *Accusativus singularis.*

sza pocz cop 38, 143 (2 r.); *liczebnik sześć w złożeniu*: szeszczkrocz nawraczajϕ szϕ 952 (2 r.); za oszm grziwen 963; *liczebnik dziesięć ma acc. w złożeniach zakończony na* e *(por. stsl.* два на десяте) lub a: dwanaczcze 83, 1328; trzinacze kopy 2070 i tresnacze 1028; dztyrnacze 431; pancznadzescze 279, 306, 339, 341, 367, 408, 425, 445, 480, 514, 565, 575, 588, 645, 713, 715, 837, 839, 876, 1178, 1208, 1284, 1397, 1957; pϕcnadzescze 615; pancznadzesthe 1186; bancznadescze 1169.

Z końcówką a*:* pyanthnadzescza 567, 568, 1010, 1107, 1144, 1371, 1385, 1387; pinadzescza 1635; pynadescza 1509, 1516, 1635, 1811, 1937; pϕcnascza 1077; pocnascza 1077; penam pancnadzesto (?) 1078; pnadescza 1472.

§. 64. *Nominativus dualis.*

Liczebnik dziesięć w złożeniach: dwadzesscza 1357; *i forma pochodna na* e: dwadzescze 1731, 1734 (2 r.).

§. 65. *Genetivus dualis.*

ne rϕczyl thwudzeszthwu groszow 134.

§. 66. *Nominativus pluralis.*

Liczebnik 10 w złożeniach: trzidzesczi 1191, 1438 (2 r.); cztirdzessczi i czterdzesscze 1401; *por. starosł.* четыре десяте *obok* десяти. *A. Leskien „Handbuch der altbulgarischen Sprache" §. 64.*

§. 67. *Genetivus pluralis.*

Liczebnik 10 w złożeniach: pϕdzesϕt 209; panczdzesath 316; panczdzesanth 425, 481, 491, 558; pandzesanth 491; pydzeszϕth 2020; seczdzesanth 1600 (2 r.); szethmdzesand 331; ssedmidzessanth 624 (2 r.).

§. 68. *Liczebnik sto.*

Nomin. plur. czthirzista 462.

Część druga.

Wykaz form konjugacyjnych.

I. Zabytki dawniejszych form słowa.

§. 69. *Formy tematu* jes.

1. singularis: k tey yesm ya blissy 602; czym yeszm eyl *(sic)* przeproszyl 2016·

2. singularis: breuis es tu michi *(sic)* in planta — crotek sszy *(si?)* mi w stopǫ 2057.

3. singularis. a) yest 138, 414, 602, 750 (2 r.), 1575, 1579; est 2020; iest 1992 (2 r.); yst *(sic)* 1071; *tutaj jednakowoż mamy wyraz prawdopodobnie błędnie napisany; b)* po thi masti ye me grzibowske 805.

1. pluralis; essze yeszmy sandzili jakuba 2025; mey geszmy skaszali ibid.

3. pluralis: sǫ tich wolow scori 640; thi sǫ przi nem 1375 (2 r.); thi sǫ moye 1525 (2 r.); sǫ zaplaczoni 1433 (2 r.); jako sza *(sic)* anna, malgorzatha.... nye wydzirszali trzidzesczy lath 1468.

§. 70. *Drugą osoba sing. imperativi zakończona na* i.

Tako my po[mozy Bog] 1175; *jestto zresztą jedyny przykład imperativu w naszym zabytku.*

§. 71. *Resztki form participii praes. na* ę.

Jakom ya nebral bogufalowa plota szeszczkrocz nawraczayǫ szǫ 952 (2 r.); *por. starosł.* дѣлѧѩ; uwraczayǫ szǫ *(sic) ibid.*; pobral wraczayo sǫ wozem 1370; *constituerunt Johannem vim* mocz poleczaya *(sic) erga* etc. 1641.

§. 72. *Participium praet. I zakończone na* w.

Mikolay na biskupi dom przibezaw s ostrǫ; bronǫ czinil gwalth 1724; *quia mihi percussisti kmetonem vulgariter zayechaw mettercius 1465.*

§. 73. *Praeteritum compositum.*

Zauważyć należy, że formy praeteriti comp. po większéj części zastępują formy późniejsze praeteriti contracti.

1. singularis: kandim (yest) szetl 740; czym yeszm eyl *(sic)* przeproszyl 2016.

3. singularis: jako my ne est troyan wzǫl walszynsza 2020: tich yest on nye widal 1575.

1. pluralis: mey geszmy skaszaly 2025; essze yeszmy sandili jakuba ibid.

3. pluralis: jako sza *(sic)* anna, malgorzatha.... nye wydzirszali trzidzesczy lat 1468. *Jako formę przejściową do praet. contr. przytoczyć możemy następujący przykład:* czssosm vczinil 319.

§. 74. *Pierwotna forma infinitivu słowa* „iść“ *i jego złożeń.*

nechczal ycz 82 (2 r.); ne mal ycz precz 2025; *z praefixem* za-: ma gy zagycz 1206; on ymal zacz (*za—jić=*zajć=zić) 451 (2 r.); zacz intercedere 1470; jakom ya ne slubil dobili szacz 1487 (2 r.); *przykładu późniejszych form analogicznych na* ść *jeszcze nie znajdujemy, por. L. Malinowskiego „O pochodzeniu wyrazów:* ście, ście, etc. *osobne odbicie z Rozpraw Wydz. Akad. umiej. filolog. tom. IX.*

§. 75. *Infinitivus zakończony na* i.

Znajduje się tylko jeden przykład: debuit facere podnesczi 956.

§. 76. *Pierwotne formy słowa* „mieć.“

Pierwotnie brzmiało to słowo „imieć,“ *jak widzimy ze starosłowiańskiego* имѣти; *w zabytku naszym przeważają już formy późniejsze z utratą pierwiastkowéj samogłoski* i; *zachowała się samogłoska pierwiastkowa w następujących przykładach:* ya ymam panthe czancz dzedzini 452; vszysthek ymа 875; on ymal zacz 451 (2 r.).

Przykładu form aorystu i imperfectum nie znajdujemy.

II. Wykaz form słowa podług klas.

Materyjał cały ugrupowano podług tematu praesentis i infinitivi na podstawie systemu konjugacyjnego prof. A Leskiena, por. „Handbuch der altbulgarischen Sprache“ 1871.

A. Konjugacyja tematyczna.

Klasa I.

Temat praesentis kończy się nä $\frac{e}{o}$.

§. 77. *Rząd 1.*

Temat infinitivi równa się tematowi słownemu.

a) Słowa z tematem zakończonym na s, z.

Participium praet. act. II i formy z niego powstałe: pas *(sic)* moy szolocz 44; jacom ya ne popasla 210 (2 r.); pabyan popasl 1192; ya wnosla w dom etc. 1162; dorothka wnesla *ibid.; w tym samym wyrazie znajdujemy obok pierwotnego* e *drugorzędną jego zmianę, właściwą nowéj polszczyźnie* o; *infinitivus: debuit facere vulg.* podnesczi 986 *por. powyżéj §. 76; part. praet. II.* jacom ya ne wiwosl 853; andrzey newiwosl ibid.

b) Słowa z tematem zakończonym na t, d: *praes.* prawem szǫ obidǫ 202; *infinit.* nechczal ycz 82 (2 r.); ne mal ycz precz 2025; *złożenia z praefixem* za: on ymal zacz 451 (2 r.); *intercedere* zacz 1470; jakom ya nye slubil dobka szacz 1487 (2 r.); ma gy zagycz 1206; — *por. powyżéj §. 75; part. praet. II.* kǫdim ia szetl 436; kadym ya szedl 414; kǫdim ya szeth 1367; kandim (yest) szeth 750; kandym szedl 805; chady ya slet *(sic)* 1071; kadim ia szla 1579; neszaszethl 462; kandi szethl 750; zassetl 979; nye zassedl 1206; jan szetl 1367; — jakom ya neukralth *(sic)* kona 652 (2 r.); jacusz newkralth ibid.; ukratl 1328; *infin.* dowecz 1492 (2 r.); dowyesez 1524; — *part. praet. pass.* szekira vcradzona 1432; o kon cradzony zaluye 1751 (2 r.); — *partic. praet. II.* do szaroslego yeszora 883.

c) Słowa z tematem zakończonym na k, g: *praes. w znaczeniu futur.* wirzecze szǫ wana 353; *part. II.* wirzecla sǫ 1352; virzecly prze 426, 1597; *infin. debet se resignare* virzecz 353; wirzecz syǫ 1206; *part. praet. pass.* mimo p... rzeczony rok 453; przerzeczone XXX grziwen 2025, *part. praet. II.* bracza przibegly 422 (2 r.); *prt. pass.* gymy szeczono 767; *part. praet. II.* ona ne wiprzǫgla 903; *inf.* poprziszǫncz 2070; *imp.* tako my po[mozy Bog] 1175.

d) Słowa z tematem zakończonym na m, n: *part. praet. II.* pacosz yanl panoszǫ mego 482; men hiuzrich gǫl 1079 (2 r.); *w złożeniach z partykułą* въз: ne wszol 193 (2 r.); jan newszal 407; jacom ya ne wszǫl 492; maczey ne wszǫl ibid.; tym ya wszal 767; jakom ya wszǫl 951; wanczslaw wszal ibid.; wszǫl

1296 (2 r.); ya ne wszøl 1366; on ne wszøl ibid. (2 r.); on wszal 1469; ia ne wszol 1980; staszek ne wszol ibid.; jako my ne est troyan wzøl walszynsza 2020; jakom ya ne wszal 2061; *z partykułą* za: szayøla me bidlo 693; *part. praet. pass.* szayøtho 693; *z partykułą* u: vloki ugal 1255 (2 r.); *part. praet. II.* tym ya poczøl 625; micolay poczøl ibid. (2 r.).

§. 78. *Rząd 2.*

Temat infinitivi kończy się na a: *praes.* berze 951; *part. praet. II.* yakom ya nebral 952; welislaw ne bral ibid.; boguslaw ne bral 1249; jacom ia pobral 667; czom ia pobral 1370; jakom ya ne pobrala 1636; awstaci ne pobral 667; pobral 1607; jakom ya ne pobrala 1636; yadwiga nye pobrała 1636; ne pobrala 1731; ne brala 1734 (2 r.); moy ludze ne pobrali 21 (2 r.); *tem.* жене, гъна: *praes.* jacom ne odbil bidla, ano zoną do oborø 1730; on zene do obory 1733 (2 r.); *part. praet. II.* wegnal 44; jacom ya neodegnal 1192; boguslaw ne odegnal ibid.; climek odendnal *(sic)* 1220; *infin.* poszwacz 208 (2 r.).

§. 79. *Rząd III.*

Temat inf. kończy się na ѣ: *temat* пьре-, пр-ѣ-, *adversarius* szązpierz *eum* wsparl 1594; *tunc eum* kstan wspar 1595.

Klasa II.

§. 80. *Temat praes. kończy się na* ne-/no-.

czisnøl kamenem 319 (2 r.).

Klasa III.

Temat praesentis kończy się na je-/jo-.

A. Słowa pierwotne.

§. 81. *Rząd I.*

Temat inf. równa się słownemu.

praes. ten (jasz) ja biyø 50; ten on biye ibid.; *part. praet. II.* jacom ia ne szabil 62; jan ne szabil ibid.; strzelaly y bili 422 (2 r.); othbyl dzeszanczoro scotha gwalthem 485; jacom ne odbil bidla 1730, 1733; jan ne odbil ibid.; *praes.* [nye przy] za-

yǫ 974; *part. praet. II.* potr wisznal 83; thich mu ya neszna (nie znał?) 146; *pt. praet. II.* v s z u l e s granioząǫ 184.

§. 82. *Rząd 2.*

Temat infinitivi kończy się na a-.

Part. praet. pass. list ne p i s a n 8; *praes.* ne d a y ǫ mu viny 986; d a y e s s mu vinǫ ibid.; *temat* вѧжє-, вѧз-а-, *pt. praet. II.* mnye Emrich o b o w ǫ z a l sǫ zaplaczicz 1191 (2 r.); voly w a n s z a l 1079 (2 r.); *temat* сълє-, сълъ-а-, *part. praet. II.* kedim ia p o s l a l 1220. *praes. quomodo ius vulgariter* p r z i c a s z e 51; *part. praet. II.* pan k a s z a l 1513 (2 r.), 1671 (2 r.); p r z y k a z a l 2013 (2 r.); mey geszmy s k a s z a l y 2025; *infin.* przecasacz 1268; *part. praet. II.* jacom ya ne p r z e o r a l 1312; jan ne p r z e o r a l ibid. (2 r.).

B. Słowa pochodne.

§. 83. *Rząd 3.*

Temat słowny kończy się na a.

Temat infinitivi równa się słownemu.

Słowo „mám“ *należy tylko w temacie praes. do tego rzędu, w temacie zaś infinitivi odmienia się podług rzędu następnego, paradygm.* жєлѣ-ти, *gdzie też formy tematu infin. umieszczone będą: praes.* ne m a m 13 (2 r.), 24, 399, 462, 466, 796, 806, 1357, 1575, 1751, 1980; ya y m a m 452; *por. wyżéj §. 77*; prawa n e m a s s 116; ne ma 24, 168, 407, 756, 796, 806, 1594, 1751; vszysthek y m a 875; ne m a y ǫ 1355 (2 r.); *part. praet. II.* potr p o w a d a l 83; *locutus est* o t p o w y e d a l 1469; *należy tu także tem.* ѣх-а-, *od którego urabiają się tylko formy tematu infinitivi, porów. jednak Miklosicha „Vergleichende Formenlehre“ §. 131*; ia j e c h a l 138 (2 r.); iechal 750 (2 r.); o b y a c h a l 997; u g a c h l mi dzedzinǫ 1032; *infin.* d o l i c z a c z 143; *part. praet. II.* jacom ia u g e d n a l 164, 1341; jacom ia v y e d n a l 1343; tom ia v y e d n a l 1370; jacom ya y e d n a l 2055; sǫ w y e d n a l 683; zǫ u g e t n a l 1083; szǫ u g e d l a ibid.; mi u g e t n a l i ibid.; my w y e d n a l y 1752; *part. praet. pass.* u g e d n a n 164 (2 r.); jacom ia v y e d n a n 1343; otom ya wyednan 1370; ona vyednana 1341; margorzatha vyednana 1343; *part. praet. II.* przekopales 184; *part. praet. II.* machna ne v i p o s z i c z a l a 219; *part. praet. pass.* p o s z i c z a n i c h pyenodzy 1924 (2 r.); *praes.* o t h c z i s k a m 330; othcziskasz ibid.; *praes. committit se vulg.* p o d d a w a sza 1639; *part. praet. II.* anym d a w a l 418; kedim drugi lup p o d a w a l 1432; any d a w a l 418; *part. praet. II.* s t r z e l a l y 422 (2 r.); *praes.* prawa ne b e g a m y 800; *part. praes. act.* yakom ya nebral bogufalowa plota szeszczkrucz n a w r a c z a y ǫ szǫ 952 (2 r.); uvraczayǫ szǫ ibid.; pobral w r a c z a y o sǫ wozem 1370;

por. powyżéj §. *73; part. praet. II.* tegom ya uchowal 1243; *part. praet. II.* jaco ia dziraza *(sic)* 688; ya dzirsal 930; andrzey dzirszal ib.; strig dirszal 1600 (2 r); sza (sǫ?) nye wydzirszali 1468; *praes.* zacladasz 1784; *part. praes. act. constituerunt Joannem vim* mocz poleczaya *erga etc.* 1641; *praes. meum testem* przemycza 121; *part. praet. II.* obszilal 51.

§. 84. *Rząd 4.*

Temat słowny kończy się na a, *temat inf. równa się słownemu.*

Partic. praet. II. malem prawo 164; jacom ya nemal wroczicz 453, 758; ya ne mala 465; on ymal zacz 451 (2 r.); ne mal 955 (2 r.), 1267 (2 r.), 1268 (2 r.), 1718, 2025; myal 1752; ona ne mala 465, 1341 (3 r.), 1343, 2055 (2 r.).

§. 85. *Rząd 5.*

Temat słowny kończy się na u-, *temat infin. przybiera jeszcze suffiks* a-.

praes. zaluesz 1469; swatoslaw zaluge 602; janek na mi zaluge 1259, 1751 (2 r.); *part. praet. II.* ya zalowal 451 (2 r.); tis szalowal 164 (2 r.); szalowal 13 (2 r.), 24 (2 r.), 39 (2 r.), 50 (2 r.), 164 (2 r.); szalowal 13 (2 r.), 24 (2 r.), 39 (2 r.), 50 (2 r.), 164 (2 r.); zalowal 213, 270, 315 (2 r.), 358, 465, 466, 554 (2 r.), 602, 625, 734, 756, 806, 903 (2 r.), 916, 917 (3 r.), 1040, 1227, 1243 (2 r.), 1259, 1283 (3 r.), 1361 (3 r.), 1370, 1401 (2 r.), 1575 (2 r.), 1600 (2 r.), 1607 (4 r.), 1751, 1799 (2 r.), szalowala 193 (2 r.); zalowala 767, 829, 1057 (2 r.), 1341, 1402 (2 r.), 1433 (2 r.), 1438 (2 r.); *infinit.* zalowacz 1341 (3 r.), 1343 (2 r.); *part. praet. pass.* szalowano 51; *pt. praet. II.* kdes ti pocasowa *(sic)* 19; *part. praet. pass.* wynowat 143, 146, 150, 199, 624, 829, 868, 916, 963, 981 (2 r.), 1028, 1361 (2 r.), 1401 (2 r.), 1438, 1924, 2018, 2025, 2061; ya ne wynowa 126; winowata 1995, 2070; *praes.* skupuye 1456; *infinit.* wkupowacz 137; *part. praet. II.* jacom ya sztargowal 239; wawrzinecz sztargowal ibid. (2 r.); *part. praet. II.* wanowal 554 (2 r.); *inf.* wanowacz 420; *praes.* stąpuye 1781.

Klasa IV.

§. 86. *Rząd 1.*

Temat infinitivi kończy się na i.

part. praet. II. jacom ia ne lupil michala 19; *part. praet. II* jacom ia wgayl 19; *part. praet. II.* jacom ya ne rǫczyl 134, 270; ya neranczyl 315 (2 r.), 523, 743; jacom ya ramczil 491;

czsom ręczil 640; yakom ya obrączil 1671; mne obręczil petlik 38 (2 r.); ranczyl 358, 491, 734, 892 (2 r.); stanislaw ręczil 1175, 1523 (2 r.), 1671; *part. praet. II.* jacom ya zaplaczil 807, 1283, 2066; jakom ya zaplaczyl 2016; tym ya zaplacil 1057; tom ja szaplaczil 39; on szaplaczil 39; slawek zaplaczil 807, 1283 (2 r.), 2066; on zaplacyl 1057; *inf.* zaplaczicz 119 (2 r.), 1752 (3 r.), 2070; placzicz 2055 (2 r.); *part. praet. pass.* thi są zaplaczoni 1433 (2 r.); *part. praet. II.* jacom ya wywodzil 82; staszek wywodzil ibid., dowodzila 1589 (2 r.); *inf.* dowodzicz 1492 (2 r.); *part. praet. II.* odlodzil 94; zaloszil 1451; roszloszil 1460; *part.praet. pass.* nema viloszoney 168; nema viloszonich stghen 168; *cum sexagena vulg.* zaloszonę 820; *part. praet. II.* jacom ya ne szemploczil 98; szaszyn ne szemplocil *ibid.*; *infin.* roszgraniczicz 135; o tho noszicz 164; *part. praet. II.* czssosm vczinil 319; *por. §. 74*; czom uczynil 422 (2 r.), 2016; jacom ya czinil prawo 1210; vczinil andrzey 201 (2 r.); czsso uczinil bogufal 422 (2 r.); jan czinil prawo 1210 (2 r.), 1724; uczinili scodę 44; *inf.* uczinicz 1267 (2 r.); *part. praet. II.* esz gy pirwey vrenil 201; *part. praet. II* nye wyprawil 1469; *infin.* opravicz 281 (2 r.), 1290, 1291, 1295 (2 r.); vipravicz 315 (2 r.); 358, 1252, 1483; *part. praet. II* kedim dzelil 361; *inf.* rosdzelicz 285, 840; vidzelicz 328, 832, 899; *part. praet. II.* tom ya róbil 1040; micolay poranbil 345; on róbil 1040, 1375 (2 r.); *inf.* wirąbicz 1565; *inf.* wiprowadzicz 353; *part. praet. II.* jacom ya vipusczil 361; yan spusczyl bartnika 938, vipusczil 1424; wpusczil 1597; wipusczila 1402 (2 r.); *part. praet. II.* ya negonyl 365 (3 r.); *inf.* vroczicz 453, 758; *part. praet. II.* ya poszyczyl 624; neposziczil 219; *part. praet. pass.* o penandze posziczone zalowal 734; *part. praet. II.* szromoczyl gy 482; *inf.* scupicz 998, 1605; kupicz 1268 (3 r.); *part. praet.* mócil 1079 (2 r.); w clodę wasdzyl (= wsadził) 1079 (2 r.); *part. praet. II.* sam vivosil 1259 (2 r.); jacub mne przivolil czanscz kupicz 1268 (2 r.); *praes.* dzirszi 1355; dzirszę 219; oni ne mayę nicz, a dzirszę 1355; *part. praet. II.* vszcodzil 1406; *part. praet. pass.* prziganono 1421; *part. praet. II.* zastawil 1469, 1559; *inf.* postawicz 1449; *part. praet. II.* ty straczil 1469; jakom ya nye slubil dobka szacz 1487; slawek nye slubil *ibid.*; *inf.* vgrodzicz 1567; ne chczal grodzicz 1718; *part. praet. II.* czym yeszm eyl *(sic)* przeproszyl 2016; jan przeproszil *ibid.* (2 r.): *part. praet. II.* essze yeszmy sandzili jakuba 2025.

§. 87. *Rząd 2.*

Temat infinitivi kończy na ѣ.

Temat starosł. хътѣ-, хътѣ-; *part. praet. II.* nechczal 82 (2 r.); 1718; *temat. starosł.* вѣдѣ-, *tylko formy tematu inf. należą*

tudaj: alisbi opowedzal 208; *inf.* alibo opowedzecz *ibid.*; *tem*: сѧдѧ-; *praes.* ne szedzy 1918; *part. praet. II.* szedzal 1255 (2 r.); *part. praet. II.* wstal roku 475, 493, 542, 578; ustal roku 546, 858, 1189, 1255 (2 r.), 1292, 1296 (2 r.).

Klasa V

§. 88. *Słowa nietematyczne.*

a) Formy od tematu ѥс- *podano wyżéj w §. 70.*

b) Formy od tematu by. *pt. praet. II.* jacom ia bil 38, 83, 113, 151, 208 (2 r.), 418, 422, 688, 1057, 1210, 1267, 1268, 1283, 1312, 1366, 1402, 1523, 1607, 1671; jacom ya byl 143, 239, 365, 451, 491, 624, 625, 892, 917, 1191, 2016, 2066; ne bil 198, 1361 (2 r.), 1513 (2 r.); ne byl 418; mi bili 208.

c) Temat reduplikowany dad- *part. praet II.* jacom ya dal 151, 2049; tichem ya nye widal 1575; jacom ia przedala 173; dal 83 (2 r.), 151; 482, 917 (3 r.), 1425; wszdal 95; sdal 1547; wydal 1227, 1575; predal 331 (2 r.); podal 1487 (2 r.); sǫ on podal 1607 (6 r.); dali 1425; *infinit.* dacz 1357; wszdacz 239 (3 r.), 454; *part. praet. pass.* poddany 569.

d) Temat вѣд- *praes.* ia wiem 13, 21, 39, 62, 82, 98, 164, 193, 210, 219, 239, 315, 319, 358, 365, 407, 418, 422, 465, 491, 492, 554, 602, 625, 652 (2 r), 667, 750, 797, 806, 807, 853, 892, 903, 917, 930, 951, 952, 955, 1028, 1040, 1079, 1083, 1162, 1192, 1210, 1243, 1255, 1259, 1268, 1283, 1296, 1312, 1341, 1343, 1355, 1361, 1366, 1367, 1375, 1401, 1424, 1425, 1433, 1438, 1487, 1496, 1513, 1575, 1600, 1636, 1733, 1734, 1751, 1752, 1924, 1980, 1992, 2016.

INSTRUMENTALIS
i Locativus Pluralis
deklinacyi rzeczownikowéj

w dziele

MIKOŁAJA REJA z Nagłowic:
Apocalypsis z 1565 roku

opracował

BOLESŁAW SZOMEK.

Skrócenia:

ded. . . . wstępna dedykacyja M. Náruszowiczowi; *przem.* . . . ku dobrym towárzyszom krothka przemowá; *przed.* . . . *Praefatio* co sie wykłáda Przedmowá i t. d. *arg.* . . . A tu iuż będzie Argument i t. d. *l.* . . . list. *kr.* . . . Krotkie á porządne ukazanie i t. d. *k.* . . . *k.* . . . ku temu co czedł.

A.

Instrumentalis Pluralis deklinacyi rzeczownikowéj w dziele Mikołaja Reja z Nagłowic: Apocalypsis z 1565 roku.

I. Temata męskie, pierw.- a.

§. 1. *Temata męskie, pierw.* -a *z końcówką* -y; ányoły l. 14, l. 16, l. 17, l. 36, l. 37, l. 101, l. 102, l. 102, l. 102, kr; apostoły

l. 73, l. 85; áltembásy l. 90; bárány l. 3, l. 148; bráciszki l. 69; bálwány l. 95; biskupy l. 109, l. 116; bogi l. 119, l. 141; czásy l. 104, l. 150; duchy arg. l. 159, l. 175, l. 54, l. 56; l. 102; dziwy l. 113, l. 114; dekrety l. 147, l. 163, l. 191, l. 197; ewanyeliki l. 115; gwałty przed. l. 92; głody przed.; głosy l. 54, l. 54, l. 61, l. 114; gaury l. 82; groty l. 102; heretiki przed. l. 115; jády l. 82; języki l. 84, l. 87, l. 108; interdikty l. 92; instrumenty l. 120, l. 138; kstałty (*por. niem. gestalt*) ded. przed. l. 4, l. 136, l. 178, l. 184, kápłany l. 6, l. 7, l. 8, l. 8, l. 9, l. 53, l. 55, l. 55, l. 79, kr.; koscioły l. 20, l. 76, l. 77, l. 77; klenoty l. 37; kámyczki l. 159; kámyki l. 160; lwy l. 22, l. 59; listy l. 113; mory przed.; mieszczány l. 127, l. 127, l. 171; miłosniki l. 174; mury l. 182; namiestniki przed.; niewierniki arg. l. 71, l. 86, l. 89, l. 92, l. 97, l. 99, l. 127, l. 132, l. 154, l. 158, l. 160, l. 160, l. 166, l. 174, l. 192; niedowiárki l. 8; narody l. 20, l. 26, l. 30; l. 32, l. 32, l. 82, l. 87, l. 102, l. 103, l. 108, l. 130, l. 141, l. 187, kr.; nędzniki l. 27, l. 95; nieprzyjacioły l. 61, kr.; *Temat męsk. pierw.* -ja; niewdzięczniki l. 71; odpusty l. 110, l. 111, kr.; obchody l. 110; obraski l. 160; okrutniki l. 171; przypadki przem.; pomocniki arg. l. 55, l. 74, l. 163; pożytki l. 9, l. 133; psy l. 14, l. 17, l. 179; postępki l. 31, l. 50, l. 113, l. 116, l. 146; przykłády l. 59; pogány l. 87, l. 108, l. 115; pirworodniki l. 119; pátrony l. 141; pány l. 144, l. 145, l. 160, l. 161; l. 161; przećiwniki l. 161; prokuratory l. 189; proroki l. 190; rozumy l. 49, l. 51, l. 68; rozumki l. 53, l. 68; stráchy przed. l. 160, l. 161, kr.; swieczniki przed. l. 14, l. 14, l. 90, l. 90; służebniki l. 62; skarby l. 62; sáráceny l. 82, l. 82; świádki l. 90; sprzećiwniki l. 97, l. 160; tytuły l. 24; upadki l. 59; ubiori l. 79, l. 142, l. 170; upominki l. 93; uczestniki l. 148; uczynki l. 175; wieki l. 9; wilki l. 14; wymysły l. 27, l. 64, l. 66, l. 76, l. 81, l. 83, l. 97, l. 109, l. 119, l. 154, l. 163, l. 170; wrzody l. 31, l. 59, l. 128; wálentiniany l. 74; wywody l. 75, l. 96, l. 104; włosy l. 142; zwolenniki przem. l. 14; żydy l. 22; zbytki l. 35; żywoty l. 61; złosniki l. 62, l. 99; złotokhawy l. 90. *Przy słowie tym zaznaczyć należy wyraźny wpływ języka czeskiego, częstokroć widoczny u M. Reja, por.* aleć rádzę ábyś sobie u mnie kupił złotá ohniem doświádszonego i t. p. l. 44; zakony l. 104; znáki l. 113; zęby l. 142; zastępy l. 162; zwody l. 170; domy l. 31, l. 41. *Temat męsk. pierw.* -ŭ.

§. 2. *Temata męsk. pierw.* -a *z końcówką* -mi.

Apostołmi l. 17, l. 18, l. 18; czármi l. 83, l. 154; dármi (*por. strrosł.* даръми) l. 141; doktormi l. 33; głosmi l. 84, l. 102; morami l. 59 (моръ = mors); sznurmi l. 130; wormi l. 89, l. 90; żydmi l. 21, l. 38; synmi (*por. starosł.* сынъми) l. 21. *Temat męsk. pierw.* -ŭ.

§. 3. *Temata męskie, piérw. -a z końcówką -ami.*

Cechámi l. 170 [1]); rogámi l. 30, l. 100, l. 100, l. 111, l. 115, l. 142 kr.; uczynkámi l. 75; zębami l. 17, l. 80, l. 106, l. 142.

§. 4. *Stosunki końcówek tematów męsk. pierw. -a.*

Temata męskie pierw. -a w instrum plur. w dziele M. Reja z Nagłowic: Apocalypsis mają 3 końcówki: 1) -y, 2) -mi, 3) -ami, jak to §§. 1, 2. 3 uwidoczniają. Stosunek tych końcówek jest następujący:

-y : -mi : -ami = 226 : 16 : 13.

Z stosunku rzeczonego widzimy, że M. Reja panującą jeszcze końcówką w instrum. plur. było -y *(starosł* -ы*). Obok téj przeważnéj końcówki napotykamy zakończenie* -mi *w 10 rzeczownikach §. 2 wyszczególnionych. Rzeczowniki te kończą się po większéj części na spółgł. płynne:* r, t, *i są w znacznéj liczbie jednozgłoskowe:* czar, dar, głos, mor, sznur, wór, żyd, syn. *Prócz tych 2 końcówek napotykamy u M. Reja już 3 analogiczną* -ami *u następującyvh 4 rzeczowników:* cech, róg, uczynek, ząb, *(§. 3). W pracy mojéj „O instrumentalu plur. deklinacyi rzeczownikowéj w pismach Piotra Kochanowskiego“ uczyniłem spostrzeżenie, że analogicznéj końcówce* -ami *uległy u tego pisarza przedewszystkiem rzeczowniki z wygłosem na gardłową:* k, g, ch, *(por. §. 4 tamże). Spostrzeżenie to, jak widoczna odnieść można także i do M. Reja.*

Rzeczownik: róg, *występujący w formie instrumen. piur. w Apocalypsie 7 razy, zawsze w tym przypadku (również u P. Kochanowskiego) opiewa:* rogámi: „ząb“ma: zębámi i zęby.

II. Temata nijakie, pierw. -a.

§. 5. *Temata nijakie, pierw. -a z końcówką -y.*

báłwochwálsthwy l. 175; blnżnirstwy l. 107, l. 111; bogáctwy przem. l. 34, l. 42, l. 76, l. 77, l. 146; błogosłáwieństwy l. 25; dostoieństwy l. 25; dobrodzieystwy l. 28, l. 36, l. 141, l. 174; dobry l. 62; drwy l. 159; gárdły l. 14; krolestwy l. 144; kolány l. 174; ludárstwy l. 19, l. 141; názwiski l. 14; przełożeństwy l. 76; pismy

[1]) *Trudno w tym miejscu rodzaj oznaczyć: dwie bowiem formy zarówno w Apocalypsie występują:* cech i cecha por l. 80, l. 115, l. 118, l. 149, l. 164 l. 179.

l. 92, l. 163, l. 182, l. 196, l. 196, l. 196, k., k.; przezwiski l. 92, l. 166, l. 198; proroctwy l. 137, l. 196; práwy l. 141, l. 152; piątny l. 170; sceptry l. 62; słowki l. 78; skrzydły l. 104, l. 122; swowoleństwy l. 152; śćirwy l. 164; usthy l. 37, l. 102, l. 109, l. 135, l. 177, l. 193, l. 194, l. 194; wędzidły l. 1, l. 127; złodziejstwy l. 83; żądły l. 78, l. 82, l. 86, l. 142, kr.

Wliczamy do téj kategoryi tęmata nijakie pierw. -s: ciały (*por. starosł.* тѣло, *gen.* -лесе *i serbochorw.* telo, *plural.* telesa) l. 61, l. 61, l. 94, l. 117, l. 168, l. 175; słowy l. 8, l. 16, l. 17, l. 18, l. 39, l. 44, l. 45, l. 45, l. 48, l. 87, l. 91, l. 102, l. 110, l. 125, l. 136, l. 156, l. 159, l. 159, l. 159, l. 163, l. 165, l. 166, l. 176, l. 177, l. 178, l. 179, l. 188, l. 189, l. 192, l. 193, l. 196, l. 197.

III. Temata żeńskie, pierw. -ā.

§. 6. *Temata żeńskie, pierw.* -ā *z końcówką* -ami.

árpháми l. 129; bułámi (bulla) l. 111, l. 113, l. 141; bronámi l. 182, l. 193; branámi l. 182; cnotámi ded. l. 158; chwałámi l. 85; dziurámi l. 14; drogámi l. 102, l. 158; dudámi l. 170; figurámi przed. l. 2, l. 3, l. 3, l. 3, l. 109, l. 181, kr.; fábułámi l. 82; gwiazdámi przem. l. 14, l. 17, l. 35, l. 74, l. 76, l. 76, l. 76, l. 99, l. 99, l. 109, kr.; grozámi l. 1, l. 92, l. 120, l. 163; głowámi l. 72, l. 105, l. 105, l. 105, l. 113; gorámi l. 111; insułámi l. 65; jászczorkámi l. 192, l. 192; koronámi l. 62; l. 79, l. 79, l. 105, l. 106; książkámi l. 88, l. 88; klątwámi l. 92, l. 144; koronkámi l. 142; klatkámi l. 199; łápámi l. 106, l. 107; liczbámi l. 116; lámpámi l. 138, l. 158; látorostkámi l. 198; modlitwámi l. 54, l. 73; modłámi l. 83; náukámi ded. przed. l. 39, l. 49, l. 75, l. 76, l. 92, l. 99, l. 104, l. 133, l. 182; nogámi przem. przed. przed. l. 3, l. 13, l. 20, l. 38, l. 38, l. 39, l. 88, l. 98, l. 99, l. 99, l. 99, l. 103, l. 112, l. 114, l. 114, l. 115, l. 129, l. 129, l. 144, l. 144, l. 157, l. 159, l. 176, l. 190, l. 191, kr. kr.; namowámi l. 112, l. 141, l. 141; niewiástámi l. 117, l. 118; nitkámi l. 159; oponámi l. 25; omyłkámi l. 41; osobámi l. 157, kr.; ordámi l. 171; owieczkámi l. 198; plotkámi przed. l. 87; pomstámi arg. l. 1, l. 32, l. 163, l. 198; pociechámi l. 5, l. 45, l. 61, l. 121; piętámi l. 5, l. 87, l. 96, l. 124, l. 199; prośbámi l. 8, l. 88; pokusámi l. 22, kr.; plagámi l. 45, l. 47, l. 58, l. 91, l. 67, l. 92, l. 134; potrzebámi l. 72; pychámi l. 76; postawkámi l. 78; postáwámi l. 79, l. 170; pstroćinámi l. 90, l. 142; práktykámi l. 113; przygodámi l. 128; perłámi l. 140, l. 151; przestrogámi l. 153; rozmowámi l. 110; rybámi l. 113; spráwámi przed. l. 11, l. 31, l. 32, l. 44, l. 50, l. 76, l. 99, l, 107, l. 142, l. 165, l. 173, l. 175; sto-

łámi (stola) l. 47, l. 68, l. 65; sługámi l. 55, l. 175, l. 62; sirotkámi l. 167; sirotámi l. 195; trąbámi l. 71, l. 73; trzćinámi l. 89; ustáwámi l. 27' l. 67, l. 152, l. 152, kr.; walkámi przed.; wodámi l. 13, l. 119, l. 129, l. 130, l. 89, l. 131, l. 133, l. 133, l. 133, l. 133, l. 133, l. 133, l. 139, l. 140, l. 140, l. 140, l. 141, kr.; zasługámi l. 11, l. 28; żabámi l. 137.

IV. Temata męskie, pierw. -ja.

§. 7. *Temata męskie pierw.* -ja *z końcówką* -y.

Gárncy l. 28; iubileuszy l. 110; kupcy l. 148, l. 152; pálcy l. 25, l. 96, l. 189; stárcy l. 52.

§. 8. *Temata męskie pierw.* -ja *z końcówką* -mi.

Cesárzmi l. 110, l. 111, (*por. starosł.* цѣсарьми); dziedzicmi l. 9; fálszyrzmi l. 95; háwtarzmi l. 25; krolmi l. 6, l. 7, l. 8, l. 8, l. 9, l. 9, l. 9, l. 9, l. 9, l. 9, l. 26, l. 53, l. 55, l. 55, l. 79, l. 108; l. 112, l. 116, l. 144, l. 144, l. 144, l. 144, l. 144, l. 145, l. 145, l. 160, l. 161, l. 161, l. 161, l. 164, l. 164, kr.; kluczmi l. 16, l. 39; kiymi l. 153; mocarzmi l. 55, l. 85, l. 164, l. 164; mánicheuszmi l. 74; mátáczmi l. 180; náuczycielmi l. 18; omyláczmi l. 180; pásterzmi l. 35; przywileymi l. 92, l. 111, l. 141, l. 194; pomágáczmi l. 104; reymi k.; strożmi l. 55 (стражь); wymysláczmi przed.; wieprzmi l. 14; węglarzmi l. 25; wyznáwáczmi l. 91; złodzieymi l. 14, l. 17.

§. 9. *Temat męski pierw.* -ja *z końcówką* -ami.

Latáwcámi l. 148.

§. 10. *Stosunki końcówek tematów męskich, pierw.* -ja.

Temata męskie pierw. -ja *posługują się w instrum. plur. w Apocalypsie Rejowéj 3 końcówkami: 1)* -y, *2)* -mi, *3)* -ami *w następującym stosunku:*

-y : -mi : -ami = 8 : 63 : 1.

Właściwą końcówkę tych tematów -y (*starosłow.* и = jи = jы) *dochowały 4 rzeczowniki z suffix.-* ьць*:* gárniec, kupiec, pálec, stárzec *i rzeczownik:* jubileusz. *Obok téj końcówki znachodzimy w Apocalypsie końcówkę* -mi. *Stosunek powyższy dowodzi, że zakończenie to było tutaj górujące. Trzecią końcówkę* -ami *napotykamy w jedynym tylko wypadku:* latáwcámi. *(Por. §§. 7, 8, 9).*

V. *Temata nijakie, pierw.* -ja.

§. 11. *Temata nijakie,* -ja *z końcówką* -y.

Mieyscy l. 20; sercy l. 94, l. 95, l. 156.

VI. *Temata żeńskie, pierw.* -jā.

§. 12. *Temata żeńskie, pierw.* -jā *z końcówką* -a-mi.

Błyskáwicámi l. 49, l. 114; bestiámi l. 111, l. 114, l. 116; historiami l. 116; kłamcámi l. 17; kupiámi l. 151; nádzyciámi l. 118; l. 118; obyetnicámi l. 2, l. 153, l. 40, l. 45, l. 59, l. 96, l. 141, l. 157, l. 158, l. 174, l. 192; pochodniámi l. 14; procesyámi l. 110; pracámi l. 168; swiniámi l. 17, l. 179; sthudniámi l. 133; táiemnicámi l. 188; ulicámi l. 57; zdraycámi l. 14, l. 17; zbroiámi l. 102.

VII. *Temata męskie, pierw.* i.

§. 13. *Temata męskie, pierw.* -i *z końcówką* -mi.

Ludźmi przed., l. 10, l. 23, l. 89, l. 114, l. 114, l. 115, l. 131; l. 135, l. 170, l. 174, l. 189.

VIII. *Temata żeńskie, pierw.* i.

§. 14. *Temata żeńskie, pierw.* -i *z końcówką* -ami.

Bystrosciámi l. 49; ciemnosciámi l. 16, l. 136; chytrościámi l. 77, l. 100, l. 105, l. 113, l. 142, l. 142, l. 143, l. 148; drzwiami (*por. starosłow.* двьрьми) l. 184; goleniámi (*starosłow.* голѣнь) l. 160; kaźniámi l. 31; kosciámi l. 159; myslámi l. 11, l. 11, l. 94, l. 95, l. 95, l. 181; możnoscyámi l. 146; niemocámi przed. l. 31, l. 31, l. 59, l. 128; nawálnosciámi l. 74, l. 105, l. 129; obłudnościámi przed. l. 70, l. 108, l. 148, l. 156; obłędnosciámi l. 43; odmiennosciámi l. 68; oblesnosciámi l. 79; opátrznosciámi l. 92; omylnosciámi l. 108; pieczęciámi (*por. starosłow.* печать *masc.*) przed.; przypowiesciámi l. 3; piersiámi l. 12, l. 14; przewrotnosciámi l. 77, l. 100, l. 142; pilnosciámi l. 129; poczciwosciami l. 189; roskoszámi l. 9, l. 148, l. 152, l. 188, l. 199; rádosciámi l. 50, l. 61, l. 69, l. 98; rzeczámi l. 76, l. 76, l. 76, l. 113, l. 151; smierciámi przed. arg. l. 59, l. 120; srogosciámi l. 82, l. 114, l. 117, l. 194;

twarzámi l. 142; trudnosciámi l. 168; wątbpliwosciami przed. zákrytosciámi l. 3, l. 3, l. 3, kr.; złosciámi l. 45, l. 45, l. 149, l. 154, l. 189; żołtościámi l. 100.

§. 15. *Prof. Małecki w „Gramatyce histor. porów, jęz. pol.“ t. I. w §. 148 wypowiada zdanie, że w XVI wieku powszechniéj niżeli teraz używano form z końcówką* -mi *u tematów żeńskich pierw.* -i. *Że twierdzenie to mylne, dowodzi tego przynajmniéj stan rzeczy w poprzedzającem §. uwidoczniony. Temata żeńskie pierw.* -i *występujące w Apocalypsie w formie instrum. plur. 84 razy bez wyjątku mają w tymże przypadku zakończenie* -ami. *Niechaj okoliczność ta posłuży nam za nową zachętę, że historyją języka polskiego uzyskać jedynie można mrówczą i cierpliwą pracą. Bez takiéj mrówczéj i dokładnéj pracy ogólniki częstokroć muszą się okazać mylnymi i bezpodstawnymi.*

IX. *Temata nijakie, pierw.* -t.

§. 16. *Temata nijakie, pierw.* -t *z końcówką* -y.

Cielęty przem.; książęty l. 108, l. 112, l. 116, l. 153; źwirzęty przem., l. 51, l. 58, l. 131, l. 131

X. *Ogólny pogląd na stan końcówek wszystkich tematów.*

§. 17. *Ogólny pogląd nu stan końcówek u wszystkich tematów w instrum. plur. w Apocalypsie Rejowéj najlepiéj uwydatni nam następująca tablica:*

	Końcówki	-y	-mi	-ami
I.	*Temata męskie* -a	*226*	*16*	*13*
II.	*Temata nijakie* -a	*100*		
III.	*Temata żeńskie* -ā			*213*
IV.	*Temata męskie* -ja	*8*	*63*	*1*
V.	*Temata nijakie* -ja	*4*		
VI.	*Temata żeńskie* -jā			*32*

Końcówki		-y	-mi	-ami
VII.	*Temata męskie* -i		*12*	
VIII.	*Temata żeńskie* -i			*84*
IX.	*Temata nijakie* -t	*10*		
X.	*Wszystkie temata*	*380*	*91*	*311*

B.

Locativus Pluralis deklinacyi rzeczownikowéj w dziele Mikołaja Reja z Nagłowic: Apocalypsis z 1565 r.

I. Temata męskie, pierw. -a.

§. 1. *Temata męskie, pierw.* -a *z końcówką* --êch.

Anyelech przem., l. 182; apostolech l. 104, l. 196; báłwániech l. 107; czásiech l. 16, l. 165; czesiech l. 93; dziwiech l. 12; dekreciech l. 31; dekretalech l. 191; fundámenciech l. 181, l. 181, 182 l. 182, l. 182, kr.; guziech l. 11; godziech l. 156, l. 158, l. 181, kr.; koscielech l. 19, l. 27, l. 76, l. 113, l. 154, kr.; kąciech l. 63, l. 64, l. 179; korzech l. 90 (chorus); lisciech l. 24, l. 196, l. 196, kr.; mieszczániech l. 142; obłocech l. 95, l. 156; obchodziech l. 136; prorocech l. 196, l. 16; pániech l. 149; roboámiech l. 106; staniech l. 115; sądziech l. 128; texciech l. 75; wymyslech l. 43, l. 141, l. 191; wykrętalech l. 139; węglech l. 179; żywociech l. 31, l. 47, l. 185, l. 186; zakoniech l. 90; zwodziech l. 156; żydziech l. 179; złotohławiech l. 142.

§. 2. *Temata męskie, pierw.* -a *z końcówką* -och.

Bárłogoch l. 80; czároch l. 156; członkoch l. 172; duchoch l. 118, l. 123, l. 129; fundámentoch l. 182; grzesznikoch l. 164; grzechoch l. 172, l. 173; heretikoch l. 75, l. 75; muroch l. 182; nędznikoch l. 139; osiewkoch l. 78; obłokoch l. 162, kr.; przypadkoch przed.; pożytkoch arg.; przestráchoch arg., arg., l. 84, l, 116, l. 117, kr.; postępkoch l. 29; prosthakoch l. 164; przybytkoch l. 185; rogoch przed.; stráchoch l. 54, l. 174; swiecznikoch l. 90; synoch l. 119. *Temat pierw.* ŭ: stołkoch l. 168; turkoch l. 179; ućiskoch l. 55, l. 129; wymysłoch l. 107; znákoch l. 87.

§. 3. *Temata męskie, pierw.* -a *z końcówką* -ach.

Dziwach l. 138; obłokach l. 7, l. 9; ogonach l. 81; prorokach l. 11; postępkach l. 106; rogach przed., arg., arg., l. 105, l. 112 l. 112, l. 143; uczynkach l. 93; zębach l. 107.

§. 4. *Stosunki końcówek tematów męskich pierw.* -a.

Temata męskie, pierw. -a *w locativie plural. w dziete M. Reja z Nagłowic: Apocalypsis mają 3 końcówki:*

1) êch *(starosłow.* -ѣхъ*)* *2)* -och *(starosłow.* -охъ*)* *3)* -ach *(por. §§. 1, 2, 3).*

Stosunek tych końcówek jest tutaj następujący:

-êch*:* -och*:* -ach = 60 *:* 39 : 15.

Stosunek powyższy wskazuje nam, że w Apocalypsie przeważającą jeszcze końcówką była pierwotna tychże tematów -êch. *Obok niéj występuje tutaj w znacznéj stosunkowo liczbie drugorzędna końcówka* -och, *widoczna w starosłowieńskich zabytkach (n. p.* домохъ, двоpохъ*) a dziśiaj w slowackim narzeczu powszechnie używana. Końcówkę tę* -och, *która w Apocalypsie w ogóle 39 razy występuje, mają przedewszystkiem: a) rzeczowniki zakończone na gardłowe spółgłoski:* k, g, ch *(34 razy); b) prócz tego następujące rzeczowniki:* czar, mur, syn *(temat pierw.* ŭ*!)* fundament, wymysł *(5 razy). Rzeczownik* „fundament“ *obok tego 6 razy występuje w formie:* fundámenciech, „wymysł“ *3 razy w formie:* wymyslech. *Z wszystkiego więc wynika, że końcówka* -och *w języku Mikołaja Reja przysługiwała głównie rzeczownikom na gardłowe spółgłoski zakończonym. Dwa jedynie rzeczowniki z wygłosem na gardłową* k: obłok i prorok *znachodzimy w Apocalypsie z pierwotną końcówką* -êch *(por. §. 1)* obłocech, prorocech — *lecz obok tego:* obłokoch i obłokach *także* prorokach.

Prócz tych 2 końcówek napotykamy u M. Reja już 3 analogiczną -ach *w liczbie 15 u następujących rzeczowników:* dziw, obłok, ogon, prorok, postępek, róg, uczynek, ząb *(por. §. 3). Między tymi rzeczownikami największą (12) liczbę końcówek* -ach *przedstawiają zakończone na gardłowe* k, g. *Charakterystyczną jest rzeczą, że z wymienionych tu rzeczowników następne:* róg, uczynek, ząb *także w instrumentalu plur. końcówce żeńskiéj* -ami *najrychléj uległy (por. A. §. 3).*

II. Temata nijakie, pierw. -a.

§. 5. *Temata nijakie, pierw.* -a *z końcówką* -êch.

Bogáctwiech l. 33, l. 34; czelech l. 67: tedy im kazał náznáczyć známię T. ná czelech ná ich; również: l. 117, l. 117, l. 117,

l. 118, l. 118, l. 118, l. 167, kr., kr.; kupiectwiech l. 42; leciech l. 82; miesciech l. 82; niebespieczeństhwiech ded.; páństwiech l. 196; pismiech tytuł dzieła, l. 96, l. 99; usciech l. 42, l. 87, l. 87, l. 88, l. 88, l. 88, l. 88, l. 117, l. 133, kr., kr.; zwycięstwiech l. 68, l. 161.

§. 6. *Temata nijakie, pierw.* -a *z końcówką* -ach.

Bogáctwach l. 128; czołach l. 65, l. 115, l. 121, l. 187; pástwiskach l. 86, l. 128; podobieństwach l. 87; przezwiskach l. 181.

§. 7. *Stosunki końcówek tematów nijakich' pierw.* -a.

Temata nijakie pierw. -a *w Apocalypsie Rejowéj w locatiue plural. mają 2 końcówki:*
1) -êch *2)* -ach *w następującym stosunku:*

-êch: -ach = 33 : 9.

Jeżeli z wymienionym stosunkiem porównamy stosunek tych 2 końcówek u tematów męskich pierw. -a (êch : -ach = 60 : 15 §. 4) *spostrzeżemy u M. Reja temata nijakie pierw.* -a *cośkolwiek więcéj podległy żeńskiemu zakończeniu* -ach. *niżeli temata męskie pierwotne -a.*

III. Temata żeńskie, pierw. -a.

§. 8. *Temata żeńskie pierw.* -a *z końcówką -ach.*

árfach l. 117; burzkach l. 70, l. 73, l. 84, l. 129, l. 174, l. 178; bitwach l. 161; branách l. 181, l. 181, l. 181, l. 182, l. 182 branach l. 182; bronach kr.; drogach przed., l. 29; ewányelistach l. 196; forthunach l. 47; głowach przed., przed., przed., przed., arg., l. 47, l. 48, l. 79, l. 98, l. 105, l. 105, l. 105, l. 111, l. 111, l. 111, l. 111, l. 112, l. 112, l. 121, l. 140, l. 142, l. 144, kr., kr., kr.; górach przed., l, 105, l. 105, l. 106, l. 107, l. 107, l. 110, l. 111, l. 112, l. 121, l. 135, l. 137, l. 137, l. 142; gwiazdach l. 14; gębach l. 81, l. 82; insułach l. 65, l. 65, l. 101; księgach przed., l. 23, l. 37, l. 51, l. 55, l. 90, l. 107, l. 108, l. 127, l. 128, l. 140, l. 143, l. 171, l. 173, l. 173, l. 173, l. 173, l. 185, l. 186, l. 195, l. 195 l. 195, l. 197, l. 198, kr.; kończynach l. 13; koronach l. 50, l. 150 koronkach l. 142; kráinach l. 59, l. 65, l. 81, l. 81, l. 170; mękach l. 124; modlitwach l. 131; nogach l. 93, l. 114, l. 144; náukach l. 118, l. 139; osobach l. 53; osobách l. 68; opokach l. 64, l. 64.

l. 64; prostotach l. 49; pociechach l. 68, l. 86, l. 87, l. 98, l. 123, l. 177, l. 195; przygodach l. 133; pogroszkach l. 134; pstroćinach l. 142; perłach l. 142, l. 142; personách l. 182; rozmowach l. 31; rękach l. 115, l. 167, kr.; rospráwach l. 127, l. 138; ruinach l. 148; rzekach l. 188; spráwach l. 3, l. 3, l. 18, l. 18, l. 42, l. 43, l. 88, l. 93, l. 101, l. 106, l. 124, l. 128, l. 136, l. 155, l. 159; spráwách ded., l. 33, l. 48, l. 184; stołach arg. (stola); stołách l. 69; skałach l. 64, l. 64; skáłách l. 64; thrąbach przed., l. 6; trwogach l. 72; troskach l. 129; ustáwach l. 116, l. 139; wdowach l. 35; wodach l. 151; zápłátach przed., l. 125; zapłátách l. 195; zámieszkach l. 73.

§. 9. *Temata żeńskie, pierw.* -a *z końcówką* -êch.

Braniech l. 182: ná braniech nápisano imioná dwoygánascie pokolenia narodow żydowskich, á ná fundámenciech imioná dwunascie Apostholow Báránkowych; braniech l. 182: A tu słyszymy, iż ich dwánascie stało około miástá tego á w braniech iego.

§. 10. *Stosunki końcówek tematów żeńskich pierw.* a.

Temata żeńskie pierw. -a *znajdujemy w Apocalypsie w formie locativu plural. 170 razy: 168 razy z końcówką pierwotną i właściwą tychże tematów* -ach *a 2 razy z końcówką analogiczną* -êch. *Mianowicie rzeczownik* brana *na miejscach w poprzednim §. wymienionych dwakroć okazuje się w postaci:* broniech, *obok prawidłowéj formy:* branach, *6 razy zresztą w Apocalypsie występującéj. Jest to zjawisko ciekawe i charakterystyczne. Charakterystyczne dlatego, iż świadczy, jak język Rejowski wobec trojakości końcówek w locativie plural. już poczynał tracić poczucie, co prawidłowe i przekroczył nawet w tym kierunku piérwsze szranki do zamieszania stosunków prowadzące.*

IV. Temata męskie, pierw. -ja

§. 11. *Temata męskie, pierw.* -ja *z końcówką* -och.

Cesárzoch l. 113; fáłszoch l. 156; kráioch ded.; kroloch l. 113, l. 149, l. 163; nędzarzoch l. 193; obyczáioch l. 110; płaszczoch l. 62, l. 113; páłacoch l. 176; stolcoch l. 47, l. 165; sanloch l. 106; wyznáwáczoch l. 89, l. 90, l. 91, l. 95; włodárzoch l. 181; zwyczáioch l. 66, kr.

§. 12. *Temata męskie, pierw.* -ja *z końcówką* -êch.

Koniech l. 160, l. 162.

§. 13. *Stosunki końcówek tematów męskich pierw.* ja.

Jak §§. 11, 12 jaśnie dowodzą, panującą końcówką u tych tematów w Apocalypsie było w locativie plural. zakończenie -och. *Wyłącznie rzeczownik:* koń *w tym przypadku znaleźliśmy z końcówką* -êch.

V. Temata nijakie, pierw. -ja.

§. 14. *Temata nijakie, pierw.* -ja *z końcówką* -ach.

Mieyscach przed., l. 19, l. 19, l. 24, l. 29, l. 32, l. 66, l. 84, l. 86, l. 90, l. 107, l. 109, l. 109, l. 113, l. 138, l. 139, l. 139, l. 142, l. 148, l. 154, l. 155, l. 162, l. 166, l. 178, l. 179; mieyscách l. 24.

VI. Temeta żeńskie: pierw. -ja.

§. 15. *Temata żeńskie, pierw.* -ja *z końcówką* -ach.

Bániach l. 6; bałwochwalcách l. 109; bestiach l. 171; duszach l. 132; dziewicach l. 158; historiach przed.; kápicach l. 60; kápli-cach l. 90, l. 113; łodziach l. 151; monárchiach l. 3; mszach l. 80; nádzieiach l, 87; obietnicach l. 25, l. 25, l. 87, l. 108, l. 137, l. 177, l. 177; pracach l. 178; stolicach l. 48, l. 76, l. 80, l. 96, l. 165, l. 168, kr.; szyiach l. 114; tesknicach ded.; táiemnicach l. l. l. 3, l. 3, l. 52, l. 90, l. 56, l. 108, l. 143, kr., k.; tablicach l. 113; ulicach l. 91, l. 92, l. 93, kr.; ziemiach l. 78.

VII. Temata męskie, pierw -i.

§. 16. *Temata męskie, pierw.* -i *z końcówką* -och.

Dnioch l. 93, l. 94.

§. 17. *Temata męskie, pierw.* -i *z końcówką* -ach.

Ludziach ded.

VIII. *Temata żeńskie, pierw.* -i.

§. 18. *Temata żeńskie, pierw.* -i *z końcówką* -ach.

Burzliwosciach l. 71, l. 73; básniach l. 87, l. 140; brzydliwosciach l. 142; częsciach arg., l. 1; ciemnosciach l. 29, l. 99, l. 136, l. 137; ćirpliwosciach l. 123; każniach l. 135; możnosciach l. 33, l. 49; myslach l. 68; mądrosciach l. 173; niebespiecznosciach l. 56; niedbáłosciach l. 178; omylnosciach l. 28; opáthrznosciach l. 60; obfitosciach l. 150; osiádłosciach l. 176; pieczęciach przed., l. 6; piesniach l. 99; piersiach l. 131, l. 182; plugáwosciach l. 142; powinnosciach l. 148; przypowiesciach l. 170, l. 181; rádosciach przed., przed., arg., l. 48, l. 48, l. 50, l. 60, l. 117, l. 118, l. 124, l. 124, l. 128, l. 177, l. 129, l. 184, l. 185, l. 185; rádosciách l. 177; rzeczach przed., arg., l. 11, l. 57, l. 103, l. 120, l. 176; roskoszach arg., l. 33, l. 35, l. 97, l. 118, l. 124, l. 128, l. 148, l. 149, l. 152, l. 152, l. 168, l. 174, l. 177, l. 181, l. 182, l. 187, l. 193, l. 200; rospustnosciach l. 141; skrytosciach ded.; sthałosciach przed. l. 60, l. 60, l. 66, l. 68, l. 72, l. 73, l. 86, l. 98, l. 118, l. 136, l. 200; stałosciách l. 66; státecznosciách l. 33; srogosciach l. 33, l. 132; smierciach l. 60, l. 92, l. 95, l. 127; swowolnosciach l. 141; trudnosciach l. 178; upornosciach l. 126; wąthpliwosciach l. 16, l. 43, l. 43; wysokosciach l. 17, l. 188; wątpliwosciách l. 43; złosciách l. 35; złosciach l. 88, l. 102, l. 136, l. 173, l. 126; żáłosciach l. 66.

IX. *Temata nijakie pierw.* -s.

§. 19. *Temata nijakie, pierw.* -s *z końcówką* -ěch.

Słowiech l. 16, l. 19, l. 41, l. 42, l. 44, l. 103, l. 161, l. 179; drzewiech l. 188 *(por. starosłow.* дрѣвесѣхъ *i serbo-chorwac, drevesich).*

§. 20. *Temata nijakie, pierw.* -s *z końcówką* -och.

Uszoch przed., l. 5, l. 22, l. 61, l. 61, l. 74.

X. *Temata nijakie, pierw.* -n

§. 21. *Temata nijakie, piew.* -n *z końcówką* -ach.

Rámionach l. 153; známionach l. 128.

XI. Ogólny pogląd na stan końcówek wszystkich tematów.

§. 22. *Ogólny pogląd na stan końcówek u wszystkich tematów w locatiwie pluralis w Apocalypsie Rejowéj najlepiéj uwydatni nam następująca tablica:*

	Końcówki	-êch	-och	-ach
I.	*Temata męskie* -a	*60*	*39*	*15*
II.	*Temata nijakie* -a	*33*		*9*
III.	*Temata żeńskie* -ā	*2*		*168*
IV.	*Temata męskie* -ja	*2*	*21*	
V.	*Temata nijakie* -ja			*26*
VI.	*Temata żeńskie* -jā			*46*
VII.	*Temata męskie* -i		*2*	*1*
VIII.	*Temata żeńskie* -i			*114*
IX.	*Temata nijakie* -s	*9*	*6*	
X.	*Temata nijakie* -n			*2*
XI.	*Wszystkie temata*	*106*	*68*	*381*

Phil. 117

SPRAWOZDANIA

KOMISYI JĘZYKOWEJ

AKADEMII UMIEJĘTNOŚCI.

TOM IV.

KRAKÓW.
NAKŁADEM AKADEMII UMIEJĘTNOŚCI.
SKŁAD GŁÓWNY W KSIĘGARNI SPÓŁKI WYDAWNICZEJ POLSKIEJ.
1891.

SPRAWOZDANIA

KOMISYI JĘZYKOWÉJ

AKADEMII UMIEJĘTNOŚCI.

TOM IV.

KRAKÓW.
NAKŁADEM AKADEMII UMIEJĘTNOŚCI.
SKŁAD GŁÓWNY W KSIĘGARNI SPÓŁKI WYDAWNICZEJ POLSKIEJ.
1891.

Philol 117

Harvard College Library
Gift of
Archibald Cary Coolidge, Ph. D.
July 1, 1895.

Kraków, 1891. — Drukarnia Uniwersytetu Jagiellońskiego pod zarządem A. M. Kosterkiewicza.

SPIS RZECZY.

Strona

1. Władysław Kosiński: Niektóre właściwości mowy pisarzowickiej 1
2. Jan Maxymilian Pawlikowski: Epiteta złożone u Sebastyana Fabiana Klonowicza 35
3. Ad. Ant. Kryński: Słownik wyrazów godnych uwagi, użytych w „Porządku prawa bartnego" dla starostwa łomżyńskiego, z r. 1616 50
4. Teodor Jungfer: Słowniczek do kroniki St. Chwalczewskiego . . 88
5. Jan Hanusz: O pisowni i wokalizmie zabytków języka polskiego w księgach sądowych Krakowskich z wieków XIV—XVI 95
6. Jan Bystroń: Przyczynek do historyi języka polskiego z początku XV. wieku, na podstawie zapisków sądowych w Księdze Ziemi Czerskiej 243
7. Bronisław Dembowski: Spis wyrazów i wyrażeń używanych na Podhalu, jako uzupełnienie poprzednich zbiorów 301
8. Karol Matyas: Słowniczek gwary ludu, zamieszkującego wschodnio-południową najbliższą okolicę Nowego Sącza 318
9. Władysław Siarkowski: Słowniczek gwary ludowej z okolic Pinczowa 336
10. Jan Złoża. Zbiór wyrazów używanych w okolicach Chochołowa . 341
11. Leon Rzeszowski: Spis wyrazów ludowych z okolicy Żywca . . 353
12. Wł. Matlakowski: Zbiór wyrazów ludowych dawnej Ziemi Czerskiej 362
13. Jan Bibla: Spis wyrazów zebranych we wsi Żarnówce nad Skawą 374

Niektóre właściwości mowy pisarzowickiéj.

Napisał

Dr. Władysław Kosiński.

Pisarzowice leżą na zachodnim krańcu Galicyi, w powiecie bialskim, na milę od miasta Biały; liczą około 1800 mieszkańców. Oprócz właściwości mowy i wyrazów używanych w samych Pisarzowicach, przytaczam wiele wyrazów używanych w innych okolicach wielkiego księstwa Oświęcimskiego; tu należą: Bulowice, Brzeszcze pod Oświęcimiem, Czaniec około Kęt, Dańkowice, Głębowice, Janowice, Kęty, Kozy, Monowice w pobliżu Oświęcimia, Polanka wielka tamże.

Gwarą tych okolic zajmował się dotąd, o ile mi wiadomo, jedynie Ambroży Grabowski o tyle, że w Bibliotece warszawskiéj z r. 1849 t. III. str. 174 i n. ogłosił „prowincyonalizmy, powiatowszczyzny, sposoby mówienia księstwa Oświęcimskiego i Zatorskiego", nie podając wszakże bliżéj miejscowości, gdzie takowe słyszał. Wyrazy przytoczone w tym zbiorku podaje wszakże Grabowski w szacie języka literackiego pisząc n. p. gizdak, kołacz, pieczarki i t. d. zam. gizdák, koůác, piecárki. Przy tych wyrazach, które w umieszczonym niżéj słowniczku mam wspólnie z Grabowskim, powołuję się na niego; innych słów z jego zbioru nie powtarzam.

Z głosowni.

I. Samogłoski.

a) Samogłoski otwarte.

§. 1. 1. *a* brzmi w gwarze pis. jak w jęz. ogól.; oprócz tego słychać *a* otwarte w następujących wypadkach:

a pis. odp. og, pol. *e* w wyrazach obcych: arbata, adukovać, lamentář (elementarz; pod wpływ. etym. ludowéj), prosacyjá; tudzież w wyrazach: kŕaswo og. křesło, r-zać, og. rżeć ale stsł. rъzati. W wyr. laúcux odp. *a* og. pol. *a* ale piérwot. *e* (lehnzug).

2. *a* = og. *o*: v kawamajki taúcujće zam. kołomyjki taú.

3. *a* = og. *i*: regamancká sawaputo (= regimencka).

4. *a* = og. *ę*, stsł. ѧ: kady, stsł. kѧda, og. kędy.

5. Przed *a* wymawiają niekiedy na początku wyrazów *h* n. p. hangrys, hadukát i t. d. zob. *h*.

§. 2. 1. Odmiennie od jęz. og. pol. słychać w gw. pis. *e* zam. og. pol. *a* w wyrazach: trefić (trafić), jak też mówią w Wadowicach i okolicy; hereśt; djebáw, djebli, djeblica; 'żeleżny, og. p. żelazny, ale stsł. zêlezьnъ, czes. železný, tudzież niekiedy w trybie rozkazującym w słowach zakończonych w jęz. og. w imperat. na *aj*: dej (zwykle), ýitej, spředej, vowej obok częstszego: ýitáj, spředáj, vowáj i t. d.

2. *e* odpow. og. *i* lub *y*: breǵidka, derygovać, reǵemencki obok regamencki (zob. wyżéj *a*, 3.), lelijá, náceúko (naczynie), tela (tyle), śmergust.

3. Zachowało się piérwotne *e*, odpow. og. pol. *o* w wyrazach: ýesna (stsł. vesna), jedwovy kŕácek (stsł. jelovъ), ṕeron (stsł. perunъ), přyýeze (stsł. vezѧ); ṕetr, ṕetrek.

4. *e* = og. pol. *é*: tez (téż).

5. *e* = og. *o*: dezelovać (łać. desolo), kole (około), mentel (motyl).

6. *e* obok *o* słychać w wyrazie frelka i frolka (panna).

7. *e* = og. p. *u*: powedúe.

8. Dodają *e*:

α) na końcu wyrazów: zaśe, ize (jak w staropol.) dziś: zaś, iż.

β) w środku: třeṕot, og. pol. trzpiot, chociaż w tym wyrazie *e* jest pierwotne (stsł. trepetati).

γ) między dwoma spółgł. w ostatniéj zgłosce dla eufonii: woter, dáreú obok dáryú (łotr, darú), táreú obok táryú, tudzież w wyrazie hasynteronek niem. assentirung.

9. *e* opuszczają w wyrazach: zackać, dockać, gabryl (Gabryel), kajtán (Kajetan), matus (Mateusz).

10. *e* miękczy poprzedzającą spółgłoskę: ƀestýina, bestwina, (nazwa wsi), mark'ev (marchew), żelazo, żeleżny.

§. 3. 1. *i* opuszczają: herumin (Hieronim), kandżi obok kajindżi (gdzieindziéj), kamzelka.

2. *i* wtrącają: haúi, w gw. jurk. haú; ćima obok ćma (ciemno), palice (palce); w dwóch ostatnich wyrazach odpowiada *i* starosł. ь: tьma, palьcь.

3. *i* = pierwotn. *e:* ńiżińer (ingénieur), pod wpływem etymol. lud. (nizina), kiby zam. ḱeby; iśći piérwot. iśće, istotnie; ino (jino) zam. i obok jeno; pődźis zam. pójdźes (idź precz), kajindźi (inъde).

4. Pierwotne *i* zachowało się na początku wyrazów: iśći (zam. jiśći) obok juśći, staropol. iśće; izona (zam. jizona, czes. jižina), og. pol. juzyna.

5. *i* = *iéj*, *jéj* (w końcówkach): moi koxance.

6. Og. pol. *i* przechodzi w *aj*, które odpow. pierwot. *ei*: ślajf'yř (ślifierz, niem. schleifer).

7. *i* zam. *a*: vylimovice = Wilamowice.

§. 4. 1. Przed *o* słychać często na początku wyrazów wargowe brzmienie (u, ŭ) n. p. ᵤocy, ᵤoba, ᵤorlopńik, ᵤobsuć śe, ᵤoře, ᵤontář, ᵤotvořywa, ᵤoskubańce, ᵤogon, ᵤoḃecawa, ᵤo jaśu! ᵤojcovicka, ᵤokwocek, ᵤobȧcyć i t. d. Wszakże wymowa w tym względzie jest zmienna; ta sama osoba wymawia raz ᵤ*o*, drugi raz czyste *o* nawet w tym samym wyrazie.

2. *o* odp. piérwot. *a*: potek, potka obok: putek, putka (niem. pathe, łać. pater), polomka, Polanka (wieś).

3. *o* = og. p. *e*: józof, cosać (czesać), ḱowbasa, smontář, ᵤokomon.

4. *o* = piérw. *y* *(i)*: izona, juzyna (czes. jižina).

5. *o* = og. pol. *u* lub *ó*: boty (buty), gory (góry) (w Kozach), gorál, spoźnić śe, přody (wprzód), norek (nurek), kokot (kogut), poźno, bawamont (bałamut), ᵤorlopńik, hasynteronek (assentirung), ale odwrotnie kuń zam. koń.

6. Pierwotne *o* zachowało się w wyrazie: kovęcyć, czesk. kovičeti, w gw. jurk. kavęceć; również nie przechodzi *o* w *e* stanąwszy między dwiema zmiękczonymi spółgłoskami: zrańońi.

7. *o* odpada: doṗéř = dopiero.

§. 5. 1. *u* = og. pol. *a*: punevka (panewka), luverńá zam. laverńá (Alwernia) po przestawieniu głosek początkowych, putek, putka obok potek, potka (zob. §. 4. 2.).

2. *u* = *i*: lulijá obok lelijá.

3. *u* = *o*: pumágajom, burcák w gw. jurk. brucák, niem. brodsack; heruṁin (Hieronim), hadukát (adwokat) przez analogią z wyrazem dukat, kuń (koń), Kumorovice zam. Komorovice (nazw. wsi), jakuz (jakoż, jakże), lankur (łać. angor). jyndur, kácur.

4. *u* obok *o* występuje w wyrazach: putek, putka (Pis. Grab.) i potek, potka (Kozy); totrać i tutrać w gw. jurk. dudrać.

5. *um* i *un* przechodzi zwykle w *om*, *on*: lomp, lompować, obok lumpovać, spravonek, ponkt, gront.

6. *u* ginie: srovy (surowy).

7. *u* przybiera niekiedy na początku wyrazów wargowe brzmienie *u*: „ujek (wuj).

§. 6. 1. Pisarz. *y* odpow. og. pol. *e*:

a) w końcówce instrum. sing. n. p. za stowym, cysarskim gośćincym, ogonym.

b) w środku wyrazów przed *m* i *n*: dynko (denko), hasynteronek (assentirung) i hasyntyrka, psyńicka, vtyncás, v ḱesyńi, na vojynce, jedyn, jedynásty, ryma (stsł. rema), cymu (czemu), cyrńidwo, darymbák (czes. daremnik), řympolić, na bymbynku, ozyniw śe obok „oząńą śe (ożenię się — Monow.), cymbrovać, po tymu (potem), jebym ći śvercku! nárymńe (Głęb.) i náremńe (Pis.), u górali bieskid. náremńe, ale w czes. náramný stsł. рамьнъ i рамѣнъ.

c) w końcówce *yř*, og. pol. *eř*: ślajf'yř, śpiklyř, na „odv́ecyř.

d) w wyrazach: lyb́oda (lebioda), fortyṕiján, cyrvony, śtyry, syrvátka lub cyrvátka, hangrys, cyvka, bez ty vadov́ice, ajzybán, śćojzy-na! zam. śćojze na!

e) nawet po miękkich spółgłoskach, gdziebyśmy raczéj *i* oczekiwali, wymawiają tutaj *y* zam. *e* n. p.: ankuśyrka (akuszerka), heźbyta (Elżbieta), podv́yl zam. i obok podv́ela (dopóki), b́yśi próżńáku, dźyvcyna, pov́yś (pov́eś), ḿyḿec: tańcovali ḿymcy, jaze żyḿa jęcy, ptáḱym, v śyńi, paśyńe (pasienie).

f) *y* słychać wreszcie w wyrazach, które w now. polszcz. częściej przez *e* niż *é* się wymawiają: b́ydny, bařyj, nábařyj (bardziej), kob́yty. b́ydařtvo, łab́ydzić, mlycák, papyry, přyćyrać, śv́yćyw, śṕyrajom, řyka, zygár, syroki.

2. *y* = ę: zacyna (zaczęła).

3. *y* = *a*: lajsdrygán (landsdragon), jyndrys lub jędrys (Andrzej — Janow).

4. *y* odp. og. pol. *i*:

a) w 1. os. l. mn. czasu teraźń. smucymy śe, ńe puscymy.

b) w wyrazach luźnych: kanalyjá, jymb́yr, jyndur, f'yrcyk, „ocypka, vylimov́ice (Wilamowice).

5. *y* zam. *o* słychać w wyrazie: myntel (motyl), obok mentel.

6. *y* wtrącają: uscyknąć (uszczknąć), dáryń obok dáreń, táryń obok táreń (tarń, tarnina); w dwóch ostatnich wyrazach *y* lub *e* zastępuje stsł. ъ: дрънъ, трънъ.

b) Samogłoski pochylone.

§. 7. *á* pochylone zbliża się swém brzmieniem bardzo do *o*; w rymie nie uwzględnia się całkiem téj różnicy n. p.:

přeskakuje sroka
od křáka do křáka.

á pochylone zjawia się w tych samych wypadkach, co i w gw. opol. las. brzeż; w szczególności zaś zapisuję następujące wypadki:

á pochylone powstałe:

§. 8. *I. z przedłużenia*

1. *a, o* w *á*:

α) w verbach: xárkać, obgádać, látać, pálić, gávorzyć i gavořyć, „obácyć, zabácyć, śćárać, opásać, válać śe, vrázać śe, skákać, kázać, wátać, pálnąć, drápnąć, pácv́ić śe, stáplać, usárgać, snáxrać.

β) w nominach: látav́ec, ty dopáleńce, dopálony, ńkárańce, ugádany, gáj, gáina, pálica.

2. *ê* w *á*: ḿázga, śńádańe, stráżńik.

3. pierwotne -ьr- przechodzi w *ár*: gárnek, gárnuś, gář (garść), cárny, táryń (tarń), tárki, dáreń (darń). Podług analogii z tymi wyrazami także: várt, vártnoś (wartość), márćin.

4. piérwotne -*u*- stopniuje się w -*áv*-: tráva, trávńica.

5. *á* ścieśnione występuje w suffiksach: -ák, -ác, -ácek, ásek, -ál, -áw (-ál), -ár, -ář, -án, -át, -ás.

-*ak*: babrák, bolák, burcák, ćećak, ćmák, po ćmáku, caplák, cubáḱi, cudák, ćućmák, darymbák, fifrák, furyják, grabák, grajcák, ǵibcák, grub́iják, xrobák, hixrák, xarlák, jedzák, koślák, wońscák, wydzbák, mamrák albo mimrák, mřygodźák, mazák, mlycák, polák, pęcák, paćák, próżńák, paprák, sobcák (nazwa rod.), septák, swapák, śnupák, svák, spoták, spotlák, ślipták, třyńák, turák, ujmák, vojácy, zytńák, zurák, zytlák.

-*ác*: cykác, furtác, kudwác, pyzglác, pyskác, rogác, scyrbác, żvakác, — ale golac (*a* otwarte).

-*ácek*: křácek, żeleżńácek, paćácek.

-*ásek*: kulav́ásek, kubásek, ptásek.

-*ál*: gicál, gorál, kroxmál, kinál, moskál, „obyrtál, korál, grondál.

-*áw* (-*áł*): cymbáw, djebáw, zákćáw.

-*ár*: cętnár, cygár, katár.

-*ař*: gospodář, kolář, konv́isář, lamentář, mynář (mynářa), smątář.

-*án*: ajzybán, břeżán (pochodzący ze wsi Brzezinek), furyján, gawgán, kajtán (Kajetan), kaśtán, lacmán, monov́án (z Monowic pochodz.), majerán, „orḿiján, plebán.

-*át*: kabát, hadukát, waryját, vanáty, dukát.

-*ás* kurás.

6. Przyimki *na* i *za* w złożeniu z tematami rzeczownikowymi mają *á* pochylone: návóz, nápařtek, zápaska, zágwóvek, záćistka, zákćáw, záćérka! zágon; w słowie: záv́iśćić; w przysłówku: nárymńe, nagle, gwałtownie (czes. náramný, stsł. рамьнъ, ramênъ); przyimek *na* jako cecha superlativu ma również *á* pochylone: nábařyj (najbardziéj).

§. 9. *II. á pochylone wskutek następstwa zgłosek.*

a) w ostatniéj zgłosce wyrazów zakończonych na spółgłoskę dźwięczną: rád, dráb, scáv, śláz, vár, darmozjád, pán, zákćáw, gáŕ; jednak gaz (nafta) ma *a* otwarte.

b) w particip. praet. act. II. na *-ł (-w)* w rodz. męsk.: káząw, „obeżráw, váláw, ukráw (ukrajał).

c) w gen. plur.: vás, lát.

d) w 2 os. sing. i plur. imperat. kończącéj się w jęz. og. pol. na *-aj*, *-ajcie:* pytáj, gádáj, vyv́ijájće, sxovájće, starájće śe, byváj, tudzież w nazwach psów jak zagráj, zagádáj, które pierwotnie są imperativami.

e) w zaimku *já* i przyimku lá (dla).

f) w tematach przed suffiksami: -ьn, -ьka, -ъk wskutek zniknięcia ъ, ь:

ьn: záden.

-ьka: kijánka, mazalánka (spodńica do codziennego użytku), dávka, syrvátka, rogálka, żv́ercádko.

-ъ (-ek): ńedżv́ádek, kavávek, kaváwecek.

g) przed *j* w końcówce: máj, mazgáj, ḿikováj, ale „ozgraj (rozrywka) ma *a* otwarte.

§. 10. *III. ze ściągnięcia.*

a) w infinitivach: „ozláć, zaśáć (zaśáty), gŕáć, láć (láńe), ukráć (ukrajać) i w wyrazie znádli zam. znajidli (jak w gw. opol. znaleźli).

b) w końcówkach osobowych czasu teraźń. słów należących do kl. IV. (Małecki *), z wyjątkiem 3 os. l. mn.: kivá, śḿigá, pytás, más, máli (prędzéj, powstałe z má-li), vyv́ijá, jádá i t. d.

c) w subst. femininach zakończonych piérwotnie na *ija*: ḿędzá, putńá, luverńá (Alverńa). Na podstawie analogii z powyższymi wyrazami mają również *á* różá (kwiat i imię) tudzież wyrazy łać. pochodzenia na *-ia*, *-io*: bestyjá, beserdyjá, besḱijá (przekleństwa), adukacyjá, furyjá, fuzyjá, gitalijá, kanalyjá, kordyjá, lulijá, plevańijá, prosacyjá, racyjá, salaryjá, v́ilija, — a wskutek podobieństwa zakończenia także: skrajcyjás; keśńa (kieszeń) ma jednak *a* otwarte.

d) w nom. sing. adject. fem. deklinacyi ściągniętéj n. p. kŕyvá, pśá, piekelná, stará (= żona), regamencká sawaputa, śńádanná godźina, xwodná (roz. się choroba = febra).

Podług téj analogii mają również *á* wszelkie wyrazy używane przymiotnikowo, a więc partic. praet. pass. liczebniki i zaimki n. p. zgńitá, ujętá bestyjá, vysсekaná, juxo zabecaná, psá nogo, pśá maći,

*) Gramat. hist. porówn. t. I s. 313.

zaśátá (zasiana), dvunástá, zádná, którá i t. d. Otwarte *a* mają jednak: moja, twoja, svoja, nasa, vasa, ta.

§. 11. Oprócz tego zjawia się jeszcze *á* pochylone w następujących przeważnie przyswojonych wyrazach: cápka, ćásko, djábli, djábelski, jáscycko, ján, jánek, jadám, kácór, kaftánek, kajfás, klástór, „obládra, śpárovać, vágovać śe, snáć, scyptá; te dwa ostatnie wyrazy mają w gw. jurk. *a* otwarte: snać, scypta; přysew „odvecorá (po południu).

c) Samogłoski nosowe.

§. 12. 1. Ogólnie pol. *ą* wymawiają tutaj jak *om* w 3 os. l. mn. cz. ter.: som (są), popasom, śpyvajom, oddyxajom, gańom, musom, „a pod mojom klacom — podkóvki kowacom."

2. *ą* słychać tutaj zam. og. pol. *ę* w wyrazach: ząby, kąpa (kępa; w Janowicach: ka^{m}pa), vążąńe, pod dąbem, prądzy, dżeyąću, mi-nąwy te casy, bąckać (bęckać, bić). Monow. Kaniów.

3. *ą* odpow. og. pol. *e* przed *m* lub *n*: smąntář, psąńicka, pańąnka, pod końiśąm.

4. *ą* zam. og. pol. *o* słychać w wyrazie: tąpořysko.

5. *ą* og. p. *a*: znąś = znajiść, znaleść.

6. *ą* odp. og. pol. *u*: porącyc (poruczyć): porącono p. bogu (Głębow.).

7. *ąn* a właściwie *on* słychać zam. *un*: trąnki, ṕerąński báxořu, bąncfot, kąnda (Kunegunda), grejćez mi vsyćke śtyry strąny.

8. *ąn* zam. *om* słychać w wyrazie pąnknąć zam. pomknąć.

§. 13. Ogólnie pol. *ę* odpow. w téj gwarze:

1. *a*: kady, ka, kaz, kasik, krakow; kaj, jurkow. kęń (strsł. kǫda).

2. *a^m*: ka^{m}pa (kępa). Janowice.

3. *a^n*: ka^{n}dy, va^{n}drovać, ba^{n}de (będę).

4. *ą* (w Monowicach):

a) w accus. sing. subst. fem. temat. na *-a* i *-ja*: macoxą (macochę), soxą, śéḱérą, kulavy na nogą; zam. *ńą* mówią *ńom*.

b) w wyrazach luźnych: ząby, kąpa,ząńić śe i zynić śe. i t. d. jak w §. 12, 2.

c) w 1. os. l. poj. cz. ter. zam. pierwotn. o (e) + mъ: vezną (wezmę), pojadą (pojadę), ńe vrócą, zapwacą, śedną, pójdą, „já do lasu nie pojadą — dřeva rąbáw ńe będą", bedą śe ząńiw, oząńą śe, ńi mogą, odąjdą (odejdę), „ńe kcą (chcę) dźévki z ḿasta — zaxovāj ḿe boze — volą xleba prośić — śédźeć přy klástoře." (Monowice).

5. *e*: *a)* w accusat. sing. subst. femin. z tem. na *-a*, *-ja*, tudzież wszelkich wyrazów przymiotnych: sable (szablę), xusteczke (chu-

steczkę), „na moje cápecke, na paskude robić, v te strone, na żime, ṕéřyne, co ḿile ujadom... (zob. wyżéj 4. a.)

b) w konjugacyi w 1. os. l. p. czas. teraż. i przyszł. byde i bede, śedne, wyḱręce, daruje, vróce śe, vysuje, ńekze śe ućese, střele bicem, pode i t. d. (zob. wyżéj 4. c.)

c) zam. stsł. ѫ w accusat. sing. zaimk. śe, će zam. strsł. ѫ: bede, bedźes, bedźe i t. d. obok: byde, bydźes, bydźe; zam. starosł. ѫ: śedne, śedńes i t. d.

6. *o*: ćozko niekiedy zam. ciężko.

7. *y*: v́yncyl (więcéj), náv́yncy, ṕykná, byde, bydźes... obok bede, bedźes... tudzież w partic. praet. act. II. przed końcówém *ł (u)* lub zastępującém je *n*: ḿinywy, vyǵinywa, utonywa, vżyńi, přyjyna.

8. *i*: żv́ink, żvinceć, (żwięk, żwięczeć, strsł. zvonъ, strepitus).

9. Nadto słychać w téj gwarze *ę* zam. og. pol. *e*: ḿędza (miedza) Pol. cętnář. Pis.; *a*: mawgořęta (Małgorzata), vymajęcyć (wymajaczyć).

II. Spółgłoski.

a) Gardłowe.

§. 14. *k* zam. *t* występuje w wyrazach: desperák, varyják: vy prusáki-varyjáki ńe róbće nám vstydu (Monow.); křćina (trzcina) pod wpływem analogii z wyrazami: zurák, babrák, furyják, piják, „křćiny“ (chrzciny).

2. *k*=*g*: kokot lub kokut, kogut, czes. kokot; lankur, łać. angor.

3. *k* dodają na końcu wyrazu: otok, oto.

4. *k*. zam. *x(ch)* zjawia się w wyrazach: kolera: ty kolero! fluktovać (niem. fluchen), marḱev (marchew), usknąć, ńekze, śtyrek, śṕiklyř, kv́ila, ik (ich), kce, kćel'i, zákćáw (zachcenie), rekt (niem. recht), jancykrys; w wyrazie kobl'ik odpowiada pis. *k* czeskiemu *h*: koblih.

5. *k* zastęp. ogól. pol. *m* w końcówce 1. os. l. poj. czasowników tudzież spójników i innych wyrazów złożonych ze słowem posiłkowém (jesm): jezdek, voláwbyk, „obsuwek śe dźećḿi, ńe jezdek já; bobyk, bok (bom), byk (bym), jábyk, zebyk, jescek, bok se dobře pojád i dobřek śe naṕiw; ják ńe śáw ńe „oráw; portkaḿik ją „odźáw; třy latak vojováw — sablek ńe vyjmováw; jazek śe i (jéj) přeląk; pódźes kak (gdziem)ći gádáw? dyk ći pedźáw, wszak ci powiedziałem i t. d.

§. 15. 1. *g* opuszczają: rejna (Regina), ruby (gruby).

2. *g* dodają na początku wyrazu: gitalijá.

3. *g* zastępuje og. pol. *d*: grabina; zam. pisarz. drapa mówią górale biesk. grapa, tylko w Rabce słyszałem także drapa.

4. *g*=v: gdova (także: bdova).

5. *g* = k: v́elganoc.

6. *g* = og. pol. *h*: gańba (hańba).

§. 16. 1. *h* słychać na początku wielu wyrazów od *a* lub *e* się zaczynających: hanka, heżb́yta, hasynteronek, hangrys i angrys, *hereśt*, hadukát, hadukant i adukant (adwokat).

2. *x*, *h* ginie: arbata, s$_u$ovać (schovać).

3. *x* obok *k* występuje: braxtać i braktać śe, ryktovać i ryxtovać, kobux i kwobuk.

b) Podniebienne.

§. 17. 1. *j* kładą na początku wielu wyrazów zaczynających się od *a*: jadám, jańow, jaze, jancykrys, jędrys (Andrzej — w Janowicach), jangrys obok hangrys, jav — tudzież w niektórych wyrazach zaczynających się od *i*; jymb́yr, jyndur, jendyk; po przybraniu *j* przechodzi *i* w tych wyrazach w *y* lub *e*.

2. *j* wtrącają: vsyjscy.

3. *j* odpow. og. pol. *i*: rejna zam. regina po opuszczeniu *g*.

4. *j* = *b*: třeja (trzeba).

5. *j* odpow. piérwot. *n*: lajsdrygon zam. lansdrygon, które powstało z landsdragoner, po opuszczeniu *d*.

6. Og. pol. *j* ginie w *naj*; náv́ęcy, nágořy tudzież w słowach: znąś zam. znajść, pódę, pódźes, pódźe, przydę i t. d.

c) Językowe i podniebienno-zębowe.

§. 18. 1. *r* odpow. og. pol. *ř*: grązel (grządziel), v́érx og. p. wierzch ale stsł. vrъchъ, czes. i słowac. vrch; vérsowek (wierzchołek) tudzież w imperat. b́er, vyb́er (bierz); na odwrót og. pol. *r* przechodzi w gw. pisarz. w *ř*: doṕéř (dopiero), křystyna, křyśka (Krystyna), báxóř og. pol. bachor.

2. *r* dodają: fortograf, śmergust.

3. pierwotne *r* zostaje: margośa, margośka.

4. *r* przechodzi w wargowe brzmienie (ŭ) w przyimku *roz* w złożeniu z czasownikami: ŭozkuřyć. ŭozbić, ŭozbeceć śe, ŭozláć, ŭozezryć, ŭozdźérać śe.

§. 19. 1. *l* ginie: heżb́yta (Elżbieta), abo.

2. *l* odpow. og. pol. *j*: ryl (ryj, ryjak), v́yncyl.

3. *l* = og. pol. *ł*: hulán, laǹcux, laǹcusek, pluca, kole (około).

4. *l* wtrącają: lal'ik (laik), lankor (łać. angor).

5. *l* = *n*: lumero, numero.

§. 20. 1. *ł* wymawia się wargowo; brzmienie to oznaczamy przez *w*.

2. *ł* (*w*) ginie w wyrazach: jabusko, mřygodźák (zam. mrzygłodźák, człowiek nienajedzony), mynář, kobux obok kwobux (czesk. klobouk).

3. *w* (*ł*) odpowiada piérwot. *r*: ruwa zam. rura: „v jedny barywce dva trąnki, ńi ma tam copka ańi ruwki“ (zagadka).

§. 21. 1. *s*, *se* (przed miękką spółgłos. *ś*) zastępuje w gwar. pisarz. ogól. pol. przyimek *z*, *ze*, stsł. sъ ale tylko w połączeniu z zaimkiem osob. 1 i 3 os. tudzież z niektórymi słowami zaczynającymi się od *r* lub *l*: s nańi, se mńe, srućić, śláz (złazł), ale także svinąć.

2. *s* ginie: wuka (Łukasz), vsyćko (dziś: wszystko).

3. *s* obok *c*: syrvátka lub cyrvátka.

4. *s* przechodzi w *c*: pácv́ić śe zam. pásv́ić śe, które powstało z pastvić śe, po wyrzuceniu *t*.

5. *s* odpow. og. pol. *z*: strękov́iny (zrękowiny, zaręczyny).

6. Og. pol. *s* brzmi jak š: škubać.

§. 22. 1. *z* odpowiada og. pol. *s* w konjugacyi, gdy wskutek odpadnięcia *ł* (*w*) stanie przed *e*: pázem (pasłem), ńóześ (niósłeś) i t. d. jak w gw. las. jurk.

2. *z* obok *ż* występuje w wyrazie: juzyna obok jużyna.

3. Og. pol. *z* brzmi jak *ź*: żelazo, żeleźny, żeleźńák.

§. 23. 1. *ś* zam. piérwotn. *s* słychać w wyrazach obcych: śpigwo (niem. spiegel), śpryca, bruślacek (niem. brustlatz), reśpek (respekt), śtuderovać, śpas, śpekulovać, ślajsa (niem. spleisse), opiw śe jak śtok; nadto w wyrazach: śryb́inka, śtoparcyć.

2. *ś* odpow. piérwotn. lub og. pol. š:

a) w wyrazach obcych: śrank (niem. schrank), śimel, ślájf́yř, ankuśyrka (akuszerka), maśérovać, hereśt, śnupać, śnupák i šnupák, ślag.

b) przed *l*: ślaxetnego rodu, dyśla, tudzież w wyrazach: śtucny ścáw, ḱeśńa (kieszeń), ṕeśćoxa (pieszczocha), śvarny (czes. i słowac. švarný), śvandrać (czes. švandrčiti, słowac. švandrkovat').

3. *ś* odpow. piérwot. *ż* w wyrazach obcych: śandar (żandarm), jes pod kuraśem (franc. courage).

4. *ś* = č: śtyry.

§. 24. 1. *ć* odp. og. pol. č: ṕeśćoxa.
2. *ć* = og. pol. *t*: vsyćko.
3. ŕ występuje zam. og. pol. *c* ḃydaŕtvo.
4. *ż* ginie w wyrazie zavdy strp. zawżdy.
5. og. pol. *ż* przechodzi w *dz*: skardzyć.
6. *ż* wymawiają powszechnie jak *z* tylko *bożе*! brzmi jak w jęz. ogól. polsk.
7. č wymawiają jak *c*: bic, bicysko, buceć, cému (czemu).

§. 25. š wymawiają częścią jak *s* częścią jak š; w tym względzie niema żadnéj stałéj zasady; nawet jedna i ta sama osoba wymawia ten sam wyraz raz w ten, drugi raz w inny sposób; zwykle jednak mówią: škledzić, šlądra, šmajxlovać, šnoxrać, špoták, špotlák, škućina, šurpet obok surpet, i t. d., tudzież odmiennie od ogól. pol. języka *škubać* zam. skubać; natomiast: sopa, posed i t. d.

§. 26. *d* opuszczają w wyrazach: garwo, zvon, żv́ink, żv́inceć (dźwięk, dźwięczeć), grązel (grządziel), lá, vele, lajsdrygon (piérwotnie: landsdragoner po opuszczeniu *d* lansdragon, następnie: lajsdrygon), baŕyj, nábaŕyj (zam. bardziéj, najbardziéj; po opuszczeniu *d r+z* zlewa się w ŕ); posew, „jak ći pŕysew, tak ći pŕysew — pŕysew ku mńe gospodáŕ.“

§. 27. 1. *t* odpow. ogól. *d*: tutrać obok totrać og. pol. dudrać.
2. *t* = og. pol. *n*: costek, czosnek.
3. *t* wtrącają: strękov́iny (zrękowiny).
4. *t* ginie: páćv́ić śe (pierwotnie: pástv́ić śe, po opuszczeniu *t*: páśv́ić śe, poczem: páćv́ić śe), bruślacek (niem. brustlatz), hangrys, jancykrys, reśpek, batysove (= batystove) xustki.

§. 28. 1. *n* zastępuje *j*: uńdźe (ujdzie), klajnikanty (niemiec. kleinigkeiten.)
2. *n* zastępuje og. pol. *l* i *ł* w part. praet. act. II słów klasy I grom. 5 i klasy II, podobnie jak w gw. lasos. jurkow. i t. d.: pŕyjęna, vezną, vźeńi, „śćeńi bucka śćeńi — juz śe ńe żeleńi.“ Podobnie występuje *n* zam. *ł* w wyrazie „ontáŕ (ołtarz).
3. *n* = *m* ńikstura (zam. mikstura, gorzałka).
4. *n* odpow. ogól. pol. *w*: subrańec (szubrawiec) pod wpływem etymol. ludowéj; zob. §. 41.
5. *n* dodają:
a) na początku: nale (ale).
b) w środku: vártnoś (wartość), ankuśyrka (akuszerka).

6. *n* ginie: maśl'icka (maślnicka), tárki, lacmán (landsmann).

d) Wargowe.

§. 29. 1. *b* zastępuje og. pol. *w* w wyrazach; „otyba (wotywa), klabyř albo klabikort (klawikord), bdowa obok gdową; podobnie w rymie:

davawa mu gřyby
zeby ńe byw křyvy.

2. *b* wtrącają przez analogię: kombrat, kombraćić.

§. 30. 1. *p* zam. *k* występuje w przekleństwie: sapramencki drábe, sapr. bestyjá obok sakramencki.

2. *p* ginie: kneflik (niem. knöpfchen).

§. 31. 1. *f* odpowiada og. pol. *x* (ch): tfóř, f'imery robić, mieć chimery, dąsać się.

2. *f* = *k*: fto, ftóz jak w gw. zakopiańskiéj.

3. *f* = *v*: fasęgi, wasąg ale w czeszcz. fasuněk, sf'inąć (zwinąć).

§. 32. 1. *v* odp. og. pol. *b*: pleván, plevanijá; vola-co, volaka, stsł. volja, og. pol. byleco, bylegdzie.

2. *v* opuszczają: objeśić, „otyba, wotywa; w ostatnim wyrazie przechodzi właściwie *v* w słabe wargowe brzmienie „.

3. *v* nie występuje, jak w jęz. og. pol., w słowie xyćić.

4. *v* dodają na początku wyrazu: vonegdy czes, onehdy na podstawie etymol. ludowéj.

m odpow. og. pol. *n*: ḿyḿec, niemiec; polomka, Polanka (wieś).
m ginie na końcu: śandar (żandarm).

Metathesis.

§. 33. burcák (zam. brucák, jak też ma gw. jurk., z niem. brodsack), heruḿin (Hieronim), křipopa zam. przykopa, luverńa zam. laverńa powstałe z Alwernia, ńiżińer zam. inżynier, „okomon, pestřeń (stsł. prъstenь, czesk. prsten), prosacyjá, porvóz (u górali biesk. również porvóz, porvóswo), řgḿi (grzmi), v jedbávny spodńicy.

Zbitki.

§. 34. ć + ż = dź : obródze śe (obróć-że się).
dź + ż = dz : idze, przydze, xodze (idź-że, przyjdź-że).
dź + j = dź : xodźav (chodź jaw, chodź tutaj).
d + s = c : brucák (brodsack), lacmán zam. ladsmán, które powstało z landsman po opuszczeniu *n*.
r + s = ř : nápařtek.
r + ś = ř : gař (garść; *ć* odpada).
r + z = ř : bařyj, nábařyj zam. bardziéj (po opuszczeniu środk. *d*).
t + s = c : vacek (watsack).

Zakończenie wyrazów.

§. 35. 1. Zbiegowi dwu lub więcéj spółgłosek na końcu wyrazów zapobiegają:

a) przez wtrącenie samogłoski: woter (łotr), táryń (tarń), dáreń albo dáryń (darń).

b) przez opuszczenie spółgłoski ostatniéj: jes(t), hangrys(t), dys(c), śandar(m), reśpek(t), jancykrys(t), myś(l); regularnie opuszcza się *ć* w infinit. tudzież na końcu imion, jeżeli poprzedza miękka spółgłoska: nalyś(ć), nąś(ć), vártnoś(ć), gař(ć), obléś(ć); tudzież *ł(w)* w particip. praet. act. II, jeżeli temat słowny kończy się na spółgłoskę: pęk(ł), zapád(ł), zdex(ł), zezar(ł), přeląk(ł), pázem (pasłem); v *pŕysew*, *posew*, *nasew* odpada przedostatnia spółgłoska (*d*).

2. Z b i e g u s p ó ł g ł o s e k unikają również w środku wyrazów jużto opuszczając jednę spółgłoskę, jużteż tworząc zbitki n. p. bruślacek (brustlatz), batysowe (batystove) xustki, heżbyta (Elżbieta), lacmán (landsmann) nápařtek, bařyj, vacek i t. d. (ob. Zbitki §. 33.)

Z nauki o formach.

A. Z Deklinacyi rzeczowników.

§. 36. L. poj. gen. Imiona, których temat kończy się na miękką spółgłoskę, mają zwykle w gen. sing. *e*: dáwes buże, do matuśe, do kaśe, ŕeceře, „od ńevole.

Dativus: iś ku křyzu.

Vocat.: ty pśá maći; obok: pśá mać!

Locat.: v doma zam. doma, ale także do doma pod wpływem analogii.

L. mn. nomin. dźvyřy, drzwi; pyzgláć, nom. plur. pyzgláḱi.

Genit.: jagodóv nazberám, doṕéro śe vydám.

Vocat.: xwopcycy, xwopcycy (zam. chłopczyki) jesceśće ńe vsyjscy.

Tydżeń ma w gen. sing. tydnia; nom. i accus. plur. tydńe, gen. pl. tydńi.

Deklinacyja przymiotn. nieściąg.

§. 37. Gen. od malućka.
Dativ. v bosu xodżić (boso); po próżnu (na próżno).

Zaimek.

§. 38. Jak w gw. opol. las. jurk. i t. d. se = sobě.
ten ma w nom. i acc. plur. ty: bez ty vadovice przez te W. jak w staropol.

B. Z Konjugacyi.

§. 39. Temat šed tworzy particip. praet. act. II.: sew, posew, přysew, naswa (nadeszła).

r-zać (rżeć) ma w 3 os. l. mn. praes. rzają: xude końe mim, ale ṕykńe r-zają.

ukráć jest infin. praes. zam. ukrajać; ukráw part. praet. act. II. zam. ukrajał.

znąś ma praeterit. znádli, znaleźli.

zaśáć, part. praet. pass. zaśáty, zasiany.

Oprócz tego zasługują na uwagę następujące formy:

Infinit.: zackać, dockać; uwomić, zapomńić (w pieśni).

Praes.: rącki zawomuje; kulá na nogę.

Part. praet. act. II: ḱedym já se do svéj miwéj xodzováw — tom já se mostecek vysékováw; zarębováw; boześ ty (= bo-źé-jeś ty = boś ty) poṽedźaw.

Tematy słowne zakończone na miękką spółgłoskę tworzą często part. praet. act. II. jak koło Jordanowa na *ów* zam. na *iw*: sprawów, xodżów, narodżów, prośów, nośów, ƀów.

Particip. praet. pass.: pśá ṽaro zgńitá; vojna verbovaná; dżevcyna upwakaná; zmizerani zam. zmizerovańi zap. wyjątkowo w pieśni; ńeuswuxany ma znaczenie czynne: (nieposłuszny), podobnie: vysecekany = gadatliwy.

Partic. praes. act.:

„Myśliṽy pośṕeśá v te strone idący,
nadesed dżevcyne na trávńiku śpiący (= śpiącą).
*A ƀezy on ƀezy, ƀezy ƀezający,
pytá śe uwanóv, pytá pytający.
*Sṽińa marḱev skrobawa po kuxńi xodzący,
a ṽilk mnyso zarębováw safařem będący.
*Ćęzko kamieńoṽi na drodze leżący,
tak ći i mńe ćęzko śérotkom będący.

Imperat.: ƀer go! vyƀer se jednego, ńe myś (nie myśl), padźiś do budy!

Z Morfologii.

Etymologia.

§. 40. Następujące wyrazy zasługują na uwagę pod względem etymologicznym:

a) rzeczowniki:

suff. -ь: sabel.
suff. *-a*: přezva.
suff. *-ác*: scyrbác, żgác (przezw.).
suff. *-ácka*: obyrtacka.
suff. *-ącka*: bojącka.
suff. *-ák*: gizdák, septák, sobcák, dżamák, ćućmák, śturmák, tuwák, żlamdák (przezw.).
suff. *-ásek*: kubásek, kulaṽásek, kulaṽáskova.
suff. *-ec*: mroṽec, pśińec, rozbuxańec, dopáleńec (przezw.), ukárańec, ₒoskubańec, ₒoskliṽec, vartogwoṽec (przezwisko).
suff. *-ek*: muzycek, gospodařycek, zágwóvek, ₒogeńek, kraṽecek (zob. nazw. rod.), burek, ṽernek, wapek, krucek (nazwy psów).
suff. *-ecko, -ecka*: rańonecko (ramię), kądżowecka, dřymotecka.
suff. *-icka*: gwoṽicka, vodżicka, kukl'icka, ₒojcoṽicka, kroṽicka, ćeśl'icka, jáscycko, jaśicek.
suff. *-ica (yca)*: vróbl'ica, djebl'ica, dwuzyca, pálica.
suff. *-ixa*: sarńixa, kopćixa (nazwy krów).
suff. *-ina*: myrsina, zdexl'ina.
suff. *-iś*: końiś.
suff. *-iśa*: roliśa, zońiśa, gwoṽiśa.
suff. *-ica*: kaśica.
suff. *-ik*: přyl'iżńik, kravcyk, kuṽik (nazwa rod.) łańcuśńik.
suff. *-ja*: ḱeśńa (kieszeń), vsa (wesz).
suff. *ъka*: dávka, odróbka, zuzka (Zuzanna).
suff. *-ьka*: přeskocka.
suff. *-oxa* (w nazwach krów): buroxa, bystroxa, ṽinoxa, pędżoxa, cvártoxa, ṗętoxa (zob. dodatek).
suff. *-ota*: dřymota.
suff. *-oń*: dżidoń, vygoń (nazwy psów), wysoń (nazw. konia).
suff. *-uwa*: scekuwa (nazw. psa).
suff. *-ula* (w nazwach krów): sobula, środula, vtorula, srokula, śivula, rydzula, kṽatula, kavula, gṽazdula, ćisula.
suff. *-us*: ₒobervus, sergus (przezwiska).
suff. *-uś*: końuś, jantuś, bartuś.
suff. *-ura*: jaśura, kaśura.

Oprócz tych należy zauważyć: břeżán (mieszkaniec wsi Brzezinki), monoṽán (pochodzący ze wsi Monowice), vadoski zam. vadoṽicki.

Skrócone formy: zverćádko zam. zwierciadełko, třa obok třeja zam. třeba, džis zam. vidžis!

Zam. og. pol. obejřyć tworzą formy słowne od piérwiastka -*zr*: obeżryć, spożryć i t. d.

Wyrazy obce przekręcają rozmaicie, nieraz bardzo dziwacznie n. p. zam. adwokat mówią: adukant, hadukát, hadukant; z. fotograf: fortograf; z. jubileusz: lubeus, lubejuš; zam. gimnastyka: gumlastyka; z. notaryusz często: myrtaneus i t. d.

b) przymiotniki:

suff. -*avy*: spotlavy, salavy.

suff. -*asy*: śivasy.

suff. -*ecny*: okropecny.

Miły tworzy superlat. jak w jęz. starop.: nájmilejsy (w pieśni).

c) od tematu *inak* urabia się za pomocą suff. -*sy* zaimek: inaksy.

Analogia i t. zw. etymol. ludowa.

§. 41. Burcák (utworzone przez analogią z wyrazem burceć). bawamont, bawamonćić (mącić), jednoráw (jeden), kombrat, kombraćic (brat); lubeus i lubejus (lubić), lamentář (lament), ńižiner (nizina), podmuraneć (pod, mur), subrańec (ubranie); w obu ostatnich wyrazach odgrywa nadto ważną rolę suff. -*ańec*, występujący tutaj między innymi także w nazwach rodowych jak šafrańec; somśád (sam, sêd); vonegdy przez dodanie przyimka *v* i rozdzielenie w ten sposób wyrazu na dwie części (one-gdy) starano się uczynić go więcéj zrozumiałym (zob. słown.).

Ze Składni.

§. 42. 1. Accusat.: mám zwoty dukát (w now. pol. zwykle dukata); „a śékérka za sto zwotyx, topořysko za talár."

2. Biernik wewnętrzny: bydo moja, bydo, jakze će bydovać!

3. Przymiotnik „stará" używa się w znaczeniu rzeczownika: żona, podobnie „stary" = mąż.

4. Przysłówkowe zwroty: do křty, końcem (koniecznie); máli, powstałe z ma-li (jeżeli ma; w gw. jurk. máźli) prędzéj.

5. Przyimek powtarza się: na jutro na rano; na vojnę, na daleką maśérovać má; do pośrodka, do środka, w środek.

Partykuły.

§. 43. 1. *dy*, *dyć*: a ty xwope grubijáku — *dyć* ty końe v zyće más; — o boze *dyć* já bez žveřyny! — cóz stois i medytujes, *dyć* já ńe žveřyna!

2. *ta*: já do lasu ńe pojadą,
dřeva rąbáw ńe bedą,
bo *ta* śedźi leśny v leśe,
toby mi vząw śekérą.

A jes ći *ta* v polu l'ipka ṗykná, żeloná,
a jes ći *ta* moja ṁiwá bardzo stráṗoná.

Dodatek.

I. Wyrazy i wykrzykniki używane przy nawoływaniu, odpędzaniu i t. d. domowych zwierząt, mianowicie:

koni: v́o! (naprzód, ruszając z miejsca), hetta! (na prawo), ćix'ij! (na lewo), od śeƀe! (na prawo), ćeś! ćeś! ćeś! (przywołując konia), a ho! (chcąc, aby stanął).

krów: hoj! hoj! drogą! a ho! ho! (pędząc bydło), hyśa! (gdy się krowy bodą), ći! ći! ći! ćeliśa! ći! ći! ći! (przywołując), po tabak! po tabak! prrr! prrr! (gdy się bydło gzi), śćojze! śćo na! (zachęcając, aby się pasły).

II. Przezwiska i przekleństwa używane

a) w Pisarzowicach: bestyjá sapramencká, baxoṙu ṗeroński, ƀyśi próżńáku, bestyjá ujętá, xolero, xorobo, juxo zabecaná, kanal'ijá, kolero francuská, łańcuśńiku překlęty, ṁilijoński dopáleńce, „obládro, obervuśe, pśá nogo, psá krev, pśá v́aro zgńitá, pśá mać lub pśá maći, pśá nogo, pśá duso, pśá skóro, pśá zdexl'ino, pśá xorobo, překlęty serguśe, regamancká sawaputo, sapramencki dráƀe, smoku, smyku djábelski, sakramencki ǵiżdże, ukárańce, v́ilkowáku, zarazo ṗekelná, zdexlino; — bodej će vsyjscy djábl'i vżyńi, bodej će ślag traf'ıw, bodej će drobne vsy zjadwy, bodejześ pęk, bodej će ṗerony potřaskawy, bodej će żeṁa pozarwa, bodejześ zdex, bodejś pśá krev ńeba ńe „obeżráw, bodej će kolero żeṁa po śṁerci ńe přyjyna; jebym ći śv́ercku, jebym ci frak pśá krev; zebyś śe zapád, zebyś śe pś. kr. vśćekwa!

b) w Głębowicach: beserdyjá, beskijá, bestyna, ćele; ćućmák, cudák, dráb, drańća, dżamák, desperák, gawgán, gizdák, hycel, huncvot, kwak, kudwác, kowton, myrsina, wobuz, „opyrxáw, „oskubańec, „ośkliv́ec, „oter, „otřysko, ṗijus, potuwák, pśá dusa, p. kość, p. v́ara, p. vewna, śćiv́ara, selma, skoták, sov́iżráw, śturmák, tuwák, vartogwov́ec, vereda, v́ilkowák, zdraxa, żgác, żlamdák.

III. Nazwy rodowe.

Pisarzowice: *a)* nazwy właściwe: dudek, kuƀik, kuƀicek, ṁajeranovski, marcyński, mlycko, mwynarská, olejarcyk, paśerbek, pudewko, swapa.

b) nazwy przybrane: ƀedronka (dziadek jego miał na twarzy chrostę podobną do biedronki); xąća (tak nazwano jednego wieśniaka mieszkającego w pobliżu Hałcnowa; w gwarze hałcnowskiéj xąća = jan); dáreń (= darń; od łaty na płaszczu podobnéj kształtem i kolorem do

darnia); kraŕecek (wieśniak małego wzrostu, którego ojciec był krawcem); kosut (z dwóch czubiących się chłopów nazwano jednego Radeckim, drugiego Kosutem); kubásek = jakubek (z powodu małego wzrostu); kulaŕáskovà (żona kulawego męża czyli kulaŕáska); mikoŭáj (tak było ojcu na imię); pisarcyn jyndrys (= andrzej) syn pisarki, żony pisarza); sobcák (syn sebastyjana); vojtek ze sopiny (mieszkał, gdzie dawniéj były szopy); zaba (widziano go raz, jak wypędzał żaby, których mu wiele naszło do kuźni); zając, rodzina: zające.

IV. *Nazwy źwierząt domowych.*

a) krów: březula, buba (stara), buroxa, bystroxa, ćisula, cyrana, gŕazdula, kalina, kalemba (stara), kavula, kopćixa, kropana, kŕatula, wyśina, powa (bez rogów). pwovuxa, rośana, rydzula, sarńixa, śivula, srokula, tyrola, ŕinoxa; oprócz tych nadają jeszcze krowom nazwy od dnia, w którym się „ulągły“, jako to: ńedźoxa, pędźoxa (od poniedziałku), vtorula, środula, cvártoxa, pętoxa, sobula.

b) koni: ćisavy, gńady, kary, kaštán, wysoń, śivy, śimel.

c) psów: berek, bryś, burek, f'ilek, f'ina, fryśka, ǵibas, hektor, xleburád, jak tobe, k'erek, korek, krucek, lamer, wapek, „obol, mińka, muřyn, ńeŕem, scekuwa, tatra, ŕernek, vygoń, zagráj. zagádáj.

SŁOWNICZEK *).

aba, wykřzyk. ozn. podziwienie, niedowierzanie.
abo, 1) albo; 2) ziemniaki (w jęz. mał. dzieci). Pis.
abu, buty (w jęz. dzieci).
adukant, hadukant, adwokat, Pis.
adukovać, edukować.
ajzybán, kolėj żelazna.
akuratny, zupełnie taki, jak potrzeba.
ańin, nazwa psa, Pis.
angrys, hangrys, agrest.
ankuśyrka, akuszerka, Pis.
apf! gdzietam! nie! Pis.
arbata, herbata.

babrák, ten co brzydko pisze.
baćkor, tłuste dziecko; przezwisko: ty baćkořu! Pis.
baxóř, przezwisko małego dziecka, Pis.
baja, gruby wełniany surdut.
bawamonćić, bałamucić; zbawamonćić, zbałamucić.
bawamont, bałamut, Pis.
bařyj, nábařyj, bardziéj, najbardziej Pis.
bdova, gdowa, wdowa, Pis.
bebex, stara pierzyna; bebexy, także: wnętrzności, Pis.
berbeć, przezw. małego dziecka: ty berbeću! Pis.
bestv́ina, bestwina (wieś).
bęckać, bić po plecach. Pis.
bizoń, chłop wielki a niezgrabny, Pis.
boble, dobre (w jęz. dzieci).
bobo, strach (dzieć.).
bocoń, bocian.
bojącka, człowiek bojaźliwy, tchórz.
bolák, wyrzut na ciele, strup.
braxtać lub braktać śe, przychodzić do siebie po chorobie, zdrowieć, Pis.
brażńicyć, gadać na próżno, Pis.
bredźić, mówić zelżywie. Pis.
březula, nazwa krowy czarnéj, mającéj na grzbiecie biały pas.
bromblovać, krzyczeć, hałasić o co bez przerwy, Pis. (zob. żvakać, vyrceć.
bruśić, ostrzyć na bruśe: povėdz ta babuśi — ńek śėk'érke vybruśi. Głębow.
bruślacek (niem. brustlatz), kamizelka. Kozy.
bubu, zimno (w jęz. dzieci). Pis.

*) Wielu zapisków do niniejszego słowniczka dostarczyli ¡mi pp. Wądrzyk Bartłomiej, Michalak Józef, Szafraniec Bartłomiej i Nycz Franciszek, za co im tutaj moje podziękowanie wynurzam.

bnceć, plakać.
buxać, jeść.
buxnąć 1) uderzyć; ukraść; b. se, wypić kieliszek gorzałki. Pis.
buwa, człowiek małego wzrostu a gruby, Pis.
burcák (niem. brodsack), torba służąca żołnierzowi do przechowania chleba.
burtać, przewracać, psuć, burzyć (w gw. jurk. burdać).
byde, bede, będę, około Biały.
byry! wykrzyknik, którym nawołują owce.
bystroxa, nazwa krowy o czerwonawéj sierści z głową białą, Pis.
bżytuś! wykrzykn. za pomocą którego przywołują psa, Pis.

cacy (wyr. nieodmienny) albo: cacany (przymiotn.), piękny (w jęz. dzieć.), Pis.
caplák, zdrobn. caplácek, garnek o szerokiém dnie.
ćásko (czesk. těsk), narzędzie do wygarnywania węgli z pieca piekarskiego; (w gw. jurk. poćásek). Pis.
carnoxa, nazwa krowy czarnéj.
ćasnoxa, spodnica (ale nie wierzchchnia), Głęb. Pis.
ćećák: 1) dziecko rozpieszczone; 2) człowiek starszy a dziecinny, Pis.
cedźkad, skądkolwiek, zdaleka, Kozy.
cejco, bardzo dużo, zawiele, Pol.
cému, czemu.
cérnidwo, atrament, Pis.
ćeśu! ceś! sposób nawoływania koni.
ćeślicka, siekiérka, Głębow.
cętnár, cetnar.
ćęzko (niekiedy ćozko) bardzo n. p. ćęzko pykny, bardzo p. Głębow.
ćićka lub záćérka, potrawa z mąki rozgotowanéj z mlékiem kwaśném lub słodkiém, Pis.
ćixij! tak wołają na konie, aby szły na lewo, Pis.
ćiśćka, ciżba, natłok, Pis. Grab. Pol.
ćma także ćima (czesk. tma; stsł. tьma) ciemno, zmierzch, Pis.
ćmák: po ćmáku, po ciemku. Grab.
cnąć se, przykrzyć sobie; cwo mi śe, przykrzyło mi się.
cosać, czesać, Janowice.
ćpa! ćpa! sposób przywoływania kur, Pis.
ćśi! ćśi! wykrzyk. służący do przywoływania krów, cieląt lub kota, Pis.
cubáki, gatunek jabłek, Głęb.
ćućmák, człowiek głupi, Pis.
cucu, cukier (w jęz. dzieci).
cudák, dziwak.
cudzić, vycudzić, targać za włosy, Grab. Głęb.
cudzy, obcy: cudzy człovek. Pis.
ćunąć 1) usiąść, Pis. 2) dać komu coś bez wiedzy innych, Janowice.
ćvęcek 1) mały gwoździk z wielką czapką, osobliwie gwoździk do podeszwy; 2) człowiek małego wzrostu, Pis.
ćverć, kwadrans: dve cverći na dvunástom, Głęb.
ćvijze! tak wołają na konie, aby szły na lewo, Pis. (zob. ćixij).
cyckać, ssać.
cycoń, dziecko rozpieszczone, Pis.
cygán, piec, Głęb.
cygár, cygaro, Pis.
cykác, wahadło u zegara, Pis.
cyrvátka = syrvatka.
cytać na kśązce, modlić się, Pis. (zob. móvić).
cyvka, kawałek trzciny wewnątrz pustéj, służącéj tkaczowi do nawijnia przędzy, Pis.

danom ino danom! wykrzyknik używany w pieśniach, Monowice.
dáreń albo dáryń, darń, Pis.

darymbák, próżniak.
dávka, podatek, Pis.
derbis, urwisz, łajdak.
derygovać, dowodzić, rządzić.
djebáw, dyabeł; djeblica, djablica: porváw djebáw djeblice — rozerváw ji spodnice. Głęb.
dju! dju! dju! wykrzyknik służący do przywoływania kur.
djuduśa! djuduśa! = dju.
dwuzyca, kobieta wysoka: „zavse „o mńe radzą monosKe dwuzyce", z przekąsem w znaczeniu: dziéwczęta, kobiety, Monow.
do istamentu, zupełnie, całkiem, Pis.
do křty, zupełnie.
do kořon, całkiem, zupełnie: dźvyřy do kořon otwarte, Pis.
do kupy, razem, w całość n. p. dodać do kupy.
do pośrodka, w środek: „a juz śe nám ńepřyjáćel do pośrodka pxá", Pol.
do vykopu lećeć, prędko biec, Pis.
dockać, doczekać.
dów, niegłęboka studzienka, któréj wody zwykle dla bydła, lecz w braku lepszéj studni i dla ludzi używają, Pis.
dopálony, dokuczliwy, nieznośny, Pis.
dopéř, dopiero, Pis.
dostać láńe, dostać bicie, Głęb.
dřymotecka, zdrobn. od dřymota.
dudrać lub tutrać, szperać w książkach), tracić czas na jakiéjś niepotrzebnéj robocie, Pis.
duldać, pić.
durny, głupi, Monow. czes. durný.
duśić coś, trzymać coś długo bez użytku.
dydnąć se, wypić, zwłaszcza gorzałki'
dynko, czesk. dýnko, przykrywka drewniana (denko): kot dynko z gárcka srućów, Głęb.
dypcyć, lecieć prędko.
dźeśętovać kogo, bardzo komu coś polecać, nakazywać n. p. zróbze to, to će dźeśętuję, Pis. w gwar. jurk. zadźeśątać kogo.
dźidoń, nazwisko psa, Pis.
dźubrys, ciekawy człowiek, szczególnie dziecko, Pis.
dźvyřy, drzwi; n. p. ńe střyláj tak dźvyřami, Pis.

facka (czes. facka) twarz, w zwrocie: dać fackę, uderzyć w twarz.
fafuwa, człowiek niewyraźnie mówiący.
fasęgi (czes. fasuněk, mały wóz litrowy), małe drabinki na wóz; Pis. w gwarze jurk. wasąg.
fasulec, kawałek drzewa służący do ubijania ziemi, Pis.
fazol, mały chłopiec (żartobl.) Pis.
f'ifrać, mówić coś pod nosem, niewyraźnie, stąd
f'ifrák, ten co mówi niewyraźnie, Pis.
f'imery robić (zam. x'imery r.), dąsać się, Głęb.
f'inka, nazwa psa, Pis.
flądra 1) kobieta włócząca się po nocach; 2) kobieta, która ma suknie obszarpane.
fluktovać i flukterować (niem. fluchen), przeklinać, Pis.
fort, daléj, precz.
fortograf, fotograf. Pis.
frelka lub frolka, panna, Pis.
frycove, poczęsne, które musi sprawić ten, który po raz pierwszy obejmuje jaką służbę lub urząd. Powszech.
fto, ftóz, kto, Pis.
fucka, potrawa z grubéj mąki żytniéj, zwana także prazuxami, Pis.
fujać, dąć.
fujava, zawierucha śnieżna (podobnie u górali bieskid. i u słow.), Pis.
fuks, nazwa konia barwy żółtawéj, Pis.
fuwa, człowiek głupkowaty lub niezgrabny.

f'urać, jechać lekko a prędko, Pis.
furtać, přefurtać, trwonić: přefurtàw piňądze, Pis.
furtác, bąk (do zabawy dla dzieci), cyga.
furtnąć, frunąć: pták furtnyw.
furyjá, złość.
furyján albo furyják, złośnik.
fuzoń, lubiący się gniewać.
fuzońić śe, gniewać się, Pis.

gacek, nazwa psa z długimi uszami, Pis.
gáina, małe gałązki i liście z drzew, małe krzaczki: krovy moje krovy — ńe jádájće trávy, jádájće gáine — a tráva na żime. Głęb.
galoty, spodnie (słow. galoty).
gańba, hańba, Pis.
gář, garść.
gavořyć albo gávořyć 1) rozmawiać o głupstwach: stare baby gavořą. Pis. 2) pochlebiać n. p. tak mu gávořyw, ze mu ten před śmerćom cawy majątek zapisáw; okol. Oświęć.
gaz, nafta, Głęb. Pis.
gazda, gospodarz, podob. u górali bieskid.
gazura, człowiek niezgrabny lub głupkowaty, Pis.
gibas, wysoki chłop, Pis. czesk. hýbas.
gibcák, tyle co gibas, Pis.
gicále, nogi.
gitalijá, italijá.
gizd, człowiek nieporządny n. p. ty giżdże! (właściwie znaczy gizd: nieporządek, brzydota; czes. hyzd.) Grab.; stąd: gizdák, człowiek bezwstydny; gizdula, bezwstydnica, Pis.
gwuṗić śe, postępować głupio. Pis.
golac, golarz, Pis.
góra, strych.
gorąc, upał.
gorko, gorąco, Pis. czes. horko.
gńotek, człowiek, który wszystko robi bardzo powoli.
grabák, człowiek niezgrabny, Pis.
grabina, drabina, Pis.
grapa, góra wysoka, stroma, Pis.
grązel, grządziel u pługa.
gřmoćić, bić; gřmotnąć, uderzyć: gřm. se, wypić kieliszek gorzałki. Pis.
groń; groniem nazywają góry (Karpaty), które widzą w dali przed sobą; do grońa, do gór; słowac. grúne, góry.
grondál, człowiek wysokiego wzrostu i silnéj budowy ciała, Pis.
gruba, 1) mały stawek przy domu, Głęb. Pol. 2) piwnica, Pis.
grubiják, grubijanin, Monow.
grux, hałas; ńe róbće tak'ich gruxóv, Pis.
grule (czes. grule), ziemniaki.
gv́azdula, nazwa krowy, która ma na czole znak biały.
gyglać, łechtać; okol. Biały.

ha? co?
habrek, bławat. Pis. Grab.
hadra, 1) stara szmata; 2) stara panna, Pis.
hadukát (Bulow.), hadukant, adukant, adwokat, Pis.
hajcer (z niem. heizer), ten co cegłę pali, Pis.
xalava, kałuża, Głęb.
hamćuk, hamowidło przy wozie, Pis.
xamerdże, plur. chrust, drobne gałązki, Głęb.
hangrys, agrest.
hańi, hańikuj obok: hańok, hańokuj, tam, Pis.
xárkać, jeść prędko.
xarlák, xarlęga, człowiek chorowity zwłaszcza jeżeli kaszle.
hasynteronek, pobór do wojska: stavać do hasynteronku, Pis.

hasyntyrka = hasynteronek.
hav, havok, tutaj.
he — na! wykrzyknik używany przy napędzaniu nierogacizny, Pis.
hepać śe, hepe mu śe, odhepwo mu śe, odbija mu się, odbiło mu się (po jedzeniu), Pis.
herski (słowack. herský: piękny) dzielny, zuchowaty n. p. herski xwopák, Głębow.
hetta! wykrzyk. na konia, aby szedł w prawo.
hixrać, śmiać się ustawicznie.
hixrák, ten co się ustawicznie śmieje, Pis.
xwodná, febra.
hned, hneda (czes. hned), wkrótce wnet, Pis.
ho — hoj! wołają wypędzając bydło ze stajni lub wpędzając je nazad do stajni n. p. ho — hoj! krovicki do pola! ho — hoj! krovicki do xléva! Pis.
xodńik, ścieżka, Pis.
xodźić po pytańu, chodzić po żebraninie, Głęb.
hojze — ino! hojże — dana! wykrzyknik używany w pieśniach.
hok, krajcar.
holka (czes. i słow. holka), dziewczyna, panna, Pis. zob. frelka.
howdovać na kogo, krzyczeć na kogo, gromić kogo, Głęb.
honem (czes. honem lub hony), szybko, Głęb.
xrobák, robak.
hukać śe, uganiać się za czem: bydo moja, bydo, co śe tela hukás? jak ḿe v doma nima, to ḿe po vśi sukás. Głęb.
huknąć, uderzyć silnie, Pis.
hulan, ułan, Pis.
hupnąć (czes. hupám) skoczyć. Pis.
hurdać (czes. hurtuja, hałaszę), trząść, Pis.
huśa! wołają spędzając kury, Pis.
hybać (czes. hybám, poruszam) rzucać; hybać śe, żenić się (?) Czaniec.
hyc (niem. hitze), siła ognia, gorąco; hycovać, palić bardzo, Pis.
hyki! (czes. hykám, wołam z podziwieniem), tak wołają na dziecko, gdy chce brać jakąś gorącą rzecz, Pis.
hyśa! wołają na bodące się krowy Pis.
hyzo, prędko.

inaksy, l. mn. inakśi, inny, inni.
ino, jeno, tylko.
iśći, no iśći, tak jest, Pis. czesk. jistě.
ize, że: boześ ty povedźáw, ize já ńe wadná, Monow. „ocka sobe vyćérá, ize jéj nájmilejsy maśerovać má, Pol.
izona (czes. jižina), podwieczorek, Janowice.

ja (niem. ja), tak jest; także w Wadowicach i okolicy powszechnie używane.
jád z vronaḿi kase, mówią o tym, który ma nos powalany, Głęb.
jagoda, nazwa krowy popielatéj barwy, Pis.
jakla (niem. jacke) kaftan kobiecy, zob. jupka, Pis.
jakóz, jakże, Pis.
jamńik, małe, ładne dzieci zowią często jamnikami, Pis.
jancykrys, antychryst.
jangrys obok hangrys, agrest.
jáscycko, naczyńko przez które przechodzi laska u maślniczki, a które służy do tego, aby się śmietana przy robieniu masła nie rozpryskiwała, Głębow.
jasny, niebieski, okol. Kęt.
jav, tu.
jedzák, ten co dużo jé, Pis.

jejku! częściéj: o jejku! gwałtu! Głęb.
jendyk, indyk, Pol.
juxa, przezwisko; powsz.
jupka, krótki kaftanik kobiecy.
jużyna, podwieczorek, Kęty, Grab.
juzyna zob. izona i jużyna, Głęb. Pol.
j'ymbyr, imbier, Pis.
j'yndór, indyk, Pis. zob. jendyk.

ka, gdzie; złożone: kaby, gdzieżby; kady, kaśik, gdzie, gdzieś; kata, gdzietam; kajindźi obok kandźi, gdzieindziéj, Pis. obok Kęt.
kacabaja i kacabajka, katanka, kaftanik kobiecy wdziewany na suknię, Pis.
kabát, (czes. kabát) surdut.
kácór, kaczor.
kaftánek, kamizelka, Pis.
kalina, nazwa krowy maści blado czerwonéj, Pis.
kawamajka, kołomyjka: „v kawamajki (zam. kołomyjki tań.) tańcujće, ino ṕeca varujće“, Pis.
kampa, kępa, Janowice.
kandźi obok kajindzi, gdzieindziéj, Pis.
kandy, gdzie, Janowice.
kapać, zdychać, Pis.
kąpa, kępa, Brzeszcze.
karkoska, plur. karkoski są to wogóle wszelkie suche gałązki i wielkie gałęzie, nietylko „tyczki z gałęzi drzew szpilkowych do grochu lub grodzenia płotów“, jak mówi A. Grab.
karlus, chłopiec mały a zdrowy, Pis.
katár, ryma, katar, Pis.
kavik, nazwa psa barwy kawowéj, Pis.
kavula, nazwa krowy czarnéj.
keby, kiby, żeby; czes. keby.
kela, ile.
keśńa, kieszeń, Pis. podobnie koło Wadowic, Makowa i t. d. po słowack. kešeńa.
kidać, sypać, Pis. rozléwać, Grab.
kijánka, niewielka ale gruba deszczułka z rączką, służąca do prania bielizny.
kikut, pozostała część uciętego palca.
kilof, także: nos orli (ironicz.), Pis.
kinál, nos wielki.
kiska, człowiek wysoki a cienki, Pis., w Biały nazywają kiską kwaśne mleko; czes. kyška.
klaběř, klabikord, fortepian, Pis.
klajńikanty, drobnostki (niem. kleinigkeiten).
kwapćave usy, uszy wielkie, wiszące: ṕeknáś panno, ṕekná, ṕekná i urodná — usy más kwapćave, do śviniś podobná, Pol.
kwobux (czes. klobouk) kapelusz, Monow. Grab.: kłobuk.
kneflik (zam. knepflik, z niem. knöpfchen), guzik, Pis.
koblik (czes. koblih, pączek, ciastko), bułka podłużna z pośledniéjszéj mąki, Pis.
kobux = kwobux, Pis.
kokot (czes. kokot), kogut, Pis. Pol.
kolář (czes kolář) kołodziéj.
kole (moraw. kole) około.
kolera, cholera.
k'owbasa, kiełbasa, Pis.
kombrat i komrat, towarzysz.
kombraćić lub komraćić, żyć z kim w przyjaźni.
końcem, koniecznie, pilno, Pis.
końdek (w Głębow. kojindek), końdecek, końdenecek, końduś, końduśicek, trochę, troszeczkę.
końerovać, łajać.
konvisář, komisarz.
kopyrtać śe, przewracać się.
kordyjá, gorzałka, Pis.
korpaty, — ? — k. kwobux. Monow.
koślák, rzecz jaka lub człowiek nie

zgrabny, pokrzywiony, kośláki stavać, pisać brzydko, Pis.
koštyga, człowiek lub żwiérzę kulawe.
kovęcyć (czes. kovičeti, narzekać), być chorobliwym i uskarżać się, narzekać ciągle, Pis. w gw. jurk. kavęceć.
kropana, nazwisko krowy mającéj po sobie białe i czarne plamy.
krupka, skrzyneczka, Głębow.
křaswo, stołek, krzesło, Pis.
křipopa (zam. przykopa), rów, przekop, Pis.
křypota, kaszel.
ku: zvońą ku podńeśeńu, na podniesienie; iś ku křyzu = do krzyża, Pol.
kuklicka, bułka, mały bochenek chleba, Pis.
kuń, koń, Pis.
kurás, kogut, Pis.
kurdupel, przezwisko małego chłopca.
kuśin, nazwa psa kudłatego, Pis.
kvatula, nazwa krowy, która ma sierć różnobarwną.
kvęknąć, uderzyć.
kvękać, stękać, Pis.

lá, dla.
labydźić, narzekać.
lacmán (niem. landsmann), mieszkaniec téj saméj wsi.
lajsdrygon (niem. landsdragoner) mężczyzna wysoki a do niczego niezdatny, Pis.
lalik (zam. laik), braciszek zakonny, Pis.
lamentář, elementarz.
lańcux, lańcusek, łańcuch, Pis.
lankur, strapienie, Głęb.
látavec, wir powietrzny lub wodny.
latoś, tego roku.
lecy w złożeniu odpow. ogól. pol. -bądź lub -kolvek n. p. lecyfto, byle- kto, lecyco, cokolwiek, lecykady, gdziebądź, Pis. podob w czes. lecco, lecikdo; po słowacku: lečičo, lecijak, leckto.
livy! livy! sposób przywoływania gęsi, Głęb.
lolo, kij (w jęz. dzieć.), Pis.
lubejus, Pol. lubeus, Pis. jubileusz!
luxt, przeciąg, powietrze, z niem. luft.
lulać, kołysać (do dzieci); lulu! śpij.
lulka, kołyska, Pis.
lumero, numero.
lump, lomp, łajdak.
lumpovać, lompovać, włóczyć się, żyć niemoralnie, Pis.
luverńá, Alwernia, Głęb.
lyrek, człowiek, niezgrabny a przytém leniwy, Pis.

wapa, wielka niezgrabna ręka.
wátać, bić.
wataś, elegant, Pis.
wodka, łopatka służąca do zgarnywania ziemi z pługu przy oraniu, Pis.
woić = wátać.
wońscák, przeszłoroczniak, czesk. lonšťák.
woński, przeszłoroczny; wońskiego roku, przeszłego roku.
wubek, 1) dudek, 2) przezwisko: ty wubku!
wusknąć, uderzyć, Pis.
wydzbák albo wydzboń, wysoki a niezgrabny mężczyzna, Pis.
wykać, pić.
wyse kvaty, puste, niepełne kwiaty, Monow.
wyśina, nazwa krowy maści brunatnéj z białą głową.

má nogi jak podolski złodziéj, ma wielkie nogi; má po tymu gwove, zdatny do tego, Głęb. Pis.
mać, matka (w pieśni), Pol.
maćek, ten co dużo jé.
mądrala, człowiek przemądrzały.
máj, bukiet z gałęzi jodłowych, ozdobiony kolorowym papiérem

i przywiązany (w maju) na wierzchołku drzewa przy domu, w którym jest „wadná dźévka“, Głęb.
máli, prędzéj; w gw. jurk. máźli.
maluty! maluty! albo mali! mali! tymi wyrazami przywołują nierogaciznę.
mamcura, kobiéta dobrze okryta, różnymi łachmanami przyodziana czyli „zamamcuřoná“, Pis.
mamrać, mruczeć.
mamrák lub ḿimrák, ten, który móẃi niewyraźnie, Pis.
mańera, zwyczaj, usposobienie człowieka, Pis.
marcha, przezwisko, Pis. — Grabowski: „wyraz obelżywy, koń stary (germanizm)“, tymczasem w starosł. mrъša: ścierwo, czes. mrha, słowac. mrxa.
marek, gorzałka, Pis.
markéw, marchew, por. czes. mrkew.
markotno ḿi, przykro mi, żal mi.
markotny, rozżalony.
maślox 1) gatunek grzyba; 2) ten co zawsze płacze; w gwar. jurk. maślák.
mazák lub mazgáj, ten, kto jest bardzo skory do płaczu, Pis. zob. ślipták.
mazalánka, spodnica, zob. obyrtacka, Pis.
ḿędzá, miedza, Pol.
mentel, motyl, Pis.
ḿigutem, prędko, Pol. zob. v lukće.
ḿimrać, mówić niewyraźnie; stąd ḿimrák lub mamrák (zob. wyż.).
ḿiś, człowiek tłusty i dużo jedzący, Pis.
mlostek, naczynie gliniane mające u dołu z boku mały otwór, którędy można mléko spuścić, zostawiając śmietankę, Pis. Grab.
mlycák, człowiek tłusty, białéj cery, Pis.
moc, dużo.
mocḱi, dużo, wiele: ńe tak mocḱi véksy, nie o wiele większy, Pis. czes. mocko.
moskál, ten, co dużo jé, Pis.
motać śe, (o koniach), iść niespokojnie, nierówno, Głęb.
motłox, także natłok, Pis.
mόẃić albo mόẃić na ksązce, modlić się: on mόẃi na ksązce, on się modli, Pis.
mroẃec, gen. mrovca, plur. mrovce (slowack. mravec-ce) mrówka, Pis.
mřygodźák, człowiek, który dużo jé a nie może się najeść, Pis.
muckać, całować, Pis.
murdzuś, nazwa krowy o sierści szarego koloru.
muzycek, zdrobn. od „muzyk“: zagrájze ḿi, mój muzycku, wadńe! Głęb.
mycka (niem. mütze), czapka.
ḿyḿec, niemiec.
myntel, motyl, Pis. zob. mentel.
myntopyř, niedoperz, Pis.

na barany vźąś, ńeś na baranax, brać na plecy, nieść na plecach (dziecko, człowieka), Pis.
na imostratne, na nic, na darmo: ta tvoja robota to vsytko na imostratne, Pis.
na kaput vyjś, na nic zejść, zejść na biédę, Pis.
na křyz źdźebwa nic ńe zrobić, nic zgoła nie zrobić, ńic na křyz źdźebwa ńikadecki ńe zrobi, Głęb.
na „odvecyř, na popołudńu, n. p. obycáw přyjś na „odvecyř; ale přysew „odvecoro (popołudniu).
na „opak, odwrotnie.
na pańsḱe xodźić, chodzić na robotę do dworu; robić jak na pańsḱem, robić powoli.
na paskudę robić, r. na złość, dokuczać, Pis.
na pozdorędźu, na pogotowiu.
nadyś kogo, spotkać kogo.

najdux, dziecko nieślubne, Dankowice.
naprać, nawalić dużo, pomieszać jedno z drugiém; także zgawuśić, Pis.
nárymńe, nagle, Głęb. náremńe, Pis. (czes. słow. náramný).
nąś, nalyś. znaléść, Pis.
naśpárovać, zaoszczędzić.
ńepeć 1) nie na rękę, nie do smaku, Głęb. 2) źle, strach: juz bywo śńim ńepeć, już było z nim źle; jak ŕidżáw ńepeć, dopyř ućyk, jak widział, że źle itd. Pis.
ńe to boze! niedopiéroż, tém bardziéj: on mu dáw radę, a ńe to boze ty! (a niedopieroż ty!) Głęb.
ńeckuś, człowiek, któremu się nie chce pracować, Pis.
ńe wápe, nie prędko, Pol.
ńemrava, przezwisko, zwłaszcza człowieka głupkowatego, Pis. czesk. nemrava, nieobyczajny człowiek.
ńeskoro, późno, Pis.
ńetrvać, nie dbać o co, Pis.
ńeuswuxany, nieposłuszny.
ńika, nigdzie, Głęb. Pis.
ńikstura (zam. mikstura), gorzałka, Pis.
ńiżińer, inżynier. Pis.
no iśći, tak jest, Pis.
norek (zam. nurek), człowiek lub zwiérzę bardzo zmoczone, Pis.
nynać, leżeć (do dzieci), nyny! spać!

obćapać śe, objeść się, Pis.
obęckać śe = obćapać śe, Pis.
obervus, obszarpaniec, włóczęga, tyle co oblàdra, tylko się zwykle używa o mężczyznach.
obeźryć, obejrzyć się.
oblàdra, człowiek (zwykle kobieta) zaniedbany tak co do powierzchowności jakotéż i moralnie, Pis.
ₒobléś, obrazić; używa się nieosob. oblazwo go to ₒokropńe! bardzo się tém obraził.
obol, człowiek otyły.
objeśić, obwiesić Głęb.
obscekać kogo, obmówić, oczernić.
obštuxać śe, poprzestać na czém, obywać się czém, n. p. e to śe ta tém moze obštuxámy, ńe potřeba kupovać.
ₒobsuć śe 1) obsypać się, otoczyć się n. p. dziećmi.
obujek (czes. obůj, oboj), kołnierz, Pis.
obyrtacka, spodnica wierzchnia (co innego ćasnoxa), służąca do codziennego użytku, Bulow. Pis. zob. mazalánka.
obyrtál, w zwrocie: xodź do obyrtála! chodź w obroty, chodź do tańca (jeżeli się kogo ma bić), Pis.
ocętwy 1) niezgrabny, nieruchomy; 2) uprzykrzony, Pis.
oćypka, wiązka suchych patyków, Pis.
odąć, rozdąć (o chorobie krów), n. p. odyno srokule, Pis.
oddać, wziąść do wojska: vadoŕice ḿasto djábli sfondovali, ino ḿe zaŕeźli, zaráz ḿe oddali (= wzięli do wojska), Monow. Pis.
odhepnąć śe, zob. hepać śe.
ₒodróbka, odrobina, kawałeczek.
ody ino ody! oda ino oda! wykrzyk. używany w pieśniach, Monow.
ₒogórki k'iśić, chodźić z wyćiągnętą koszulą, Głęb.
ogibać śe, chwiać się, n. p. „żelony mostecek ogibá śe." Pol. por. czes. hýbati, poruszać.
ₒojcoŕicka, ojcowizna, dom ojcowski; „śćany ₒojcoŕicki", Głęb.
ₒok'iśić śe, opić się, Głęb.
ₒokₒocek, snopek słomy, Głęb.
okropecny, bardzo wielki.
opařelisko, bagno, Pis.

oplecek (czes. oplecek, oplecko; słwc. oplecko), gorset, stanik u sukni.
ordynarny, podły.
„orlopńik, urlopnik, Pis.
ormiján, mężczyzna wysokiego wzrostu, Pis.
osve (stsł. осѣвь praeter; осѣвне sine Mikl.) osobno.
oskardzyć, oskarżyć.
„ošklivy (czes. ošklivý), 1) szkaradny, paskudny; 2) łakomy, Pis.
oškubek, przezwisko: oškubku, Pis.
oswa (czes. i słwc. osla), osełka Pis.
ostuda (czes. ostuda), kłopot, niedogodność: strasną mám ostude z tém, Pis.
osydny, fałszywy, oszukany, niezrozumiały (po czes. ošiditi, oszukać), Pis.
otok, oto, Pis.
„ożdżérać śe, wołać głośno, wrzeszczeć, Pis.
„ozgraj, rozrywka, Głęb.
ozralec, ten co dużo jé, Pis.

paćák, paćácek, małe tłuste dziecko, Pis. (w Wadowicach paćuk = prosię, świnia).
pácvić śe, pastwić się.
pacva, zob. Grab. mówią także pocva: cy će pocva nadała i t. d. w tém samém znaczeniu.
pajta, bróg, Kęty.
palele, kapelusz (do dzieci) Pis.
pálica i palica, głowa, Pis.
pal'ice, palce, Pis.
pálnąć, uderzyć silnie, Pis.
paprák 1) dziecko, które się przy jedzeniu lub zabawie zwykle powala; 2) człowiek dorosły, który nie jest biegły w swoim zawodzie n. p. murarz, malarz, adwokat i t. p. Pis.
para, gorzałka, Głęb.
pazera, człowiek lubiący kląć.
pazerovać, kląć, złorzeczyć, Pis.
pęcák, jęczmień, Pis.
pednąć, pedżeć, powiedzieć.
pęk, garb.
pękaty, garbaty, Pis.
perlik, młot do tłuczenia kamieni.
ṕeron, piorun.
peśćoxa, nazwa krowy obłaskawionéj, Pis.
pluca, płuca, Pis.
po pytańu xodźić, żebrać, zob. pytać, Pis.
pobuxać se, najeść się.
poćepać, rzucić; „kije poćepali“ = kije porzucali, Monow.
podl'izovać śe (słowac. podlizovat' sa; lisati) pochlebiać, Pis. koło Andrychowa, Jordanowa i t. d. podlizovac = pochlebca.
podmurańec, pomarańcza, Pis.
podvyl, podvela, dokąd, dopóki, jak długo, Pis.
podźivać śe, oglądać coś: xodźmy śe podźivać, Pis.
podźvigać śe, zachorować w skutek dźwigania ciężarów.
poxrońić, uprzątnąć, zrobić porządek n. p. w mieszkaniu, Pis.
powedńe, południe.
pówskřynek, mała skrzyneczka (kiupka) wewnątrz skrzyni przybita, Głęb.
pomćtwo, kilka gałązek hoinowych związanych razem, służ. do zamiatania.
pónevka, panewka, Pis.
ponknąć śe, posunąć się.
porącyć, poruczyć, polecić; używa się zwykle w zwrocie: porącono to P. Bogu = Głęb.
poradzić komu, podołać komu, pokonać kogo, Pis.
portki skroić komu, wybić kogo, Głęb.
pořad (czes. pořád, pořáde, pořádem) raz po raz, Pis.
posoćić (czes. posotim), popychać, Pis.

potek, chrzestny ojciec; potka, chrzestna matka, Kozy, zob. putek, putka.
povązka, mała torebka, przez którą się mléko cedzi, Pis.
pořžąś śe, przychodzić do zdrowia coraz lepiéj wyglądać po chorobie; zob. braxtać, vybraxhtać śe, Pis.
prać śe, hałasić, tłuc się, Pis.
prajs, l. mn. prajzy, prusak, Mon.
překopyrtnąć śe, przewrócić śe, Pis.
převžąś śe, zapaść na zdrowiu w skutek ciężkiéj pracy fizycznéj, Pis.
přezalécać, stracić coś zalecając się do dziewczyny: „kśęzy parobecek, straćiw papórecek — straćiw, přezalécáw, teráz bedże rycáw“, Głęb.
přezbyć, przekonać.
přezva, przezwisko, Pis.
přody, prędzéj, raczéj: přodybyk tobe dáw jak „onymu, Pis.
prosacyjá, procesyja, Pis.
přycyknąć, przylać n. p. troche mléka, Pis.
přyćyrać, młócić z grubsza snopy nierozwiązane, Głęb.
přyliźńik, pochlebca, zob. podlizovać śe, Pis.
přyřnąć, uderzyć, Pis.
přyżryć śe v co, spojrzyć na co: „co śe přyżry v ťelgi „ontář, zalévá śe wzańi“, Głęb.
pśi! pśi! wołają na psa (przywołując go).
pśińec, nic; w zwrocie: jest tam pśińec = nie ma tam nic (podobne znacz. ma czesk. psinec), Pis.
pucovać 1) czyścić; 2) jeść dużo a prędko.
pucyć, męczyć, przyciskać, gniéść; porówn. czes. pučim, Pis.
puxa, twarz człowieka tłustego: ale má puxe! Pis.
putek, chrzestny ojciec, Grab.
putka, chrzestna matka (czes. puta niem. pathe), Pis. Grab.
putńá, naczynie do wyciągania i noszenia wody, Pis.
pykać, palić fajkę, puszczać dymy, Pis.
pyskác, człowiek kłótliwy.
pytać, prosić na wesele, Pis.; u górali biesk. prosić, żebrać.
pyty! pyty! tymi wyrazami przywołują kury, Pis.
pyzda, hycel, Pis.
pyzglác plur. pyzgláki, chłopiec brudny, niemyty, nieczesany.
pyzglać śe, robić z czémś brzydkiém (n. p. z węglami) i powalać się, Pis.

raźno, szybko, prędko.
rebekovać, rzygać.
reǵemencḱi albo regamencḱi zam. regimencki, bardzo wielki; zwykle w przekleństwach n. p. regamancko sawaputo, Pis.
rekt (niem. recht) w zwrocie: más rekt.
reśpek, respekt, Pis.
rogác, drzewo rogate, gałęziste, które się wbija w ziemię, i na które się potém siano wkłada, aby prędko wyschło, Pis. u górali biesk. ostrev.
rozbuxańec, człowiek rozpustny, Pis.
rozćepać, porozrzucać, pomierzwić n. p. śano rozćepane, Pis.
rozegnać śe, rozpędzić się: rozegnáw śe, bo kćáw přeskocyć křypope, Pis.
rozmarkoćić śe, rozżalić się.
rozmazany albo rozmazglany, tak nazywają dziecko często płaczące, Pis. zob. mazák, ślipták.
rozpucyć, rozgniéść, Pis.
rozpuśćić ćelęta, nie mieć pod szyją zapiętéj koszuli, Głęb.
ruby, gruby, Pis.
ruwa 1) rura, 2) człowiek głupi.

ryceć, płakać.
ryxtovać albo ryktovać, przysposabiać.
ryl, ryj u świni, Pis.
ryma (strsł. rema, czes. ryma) albo katár, katar, Pis.
rypać, iść prędko; najczęść. w imperat.: rypáj!
rypnąć, uderzyć, r. se, wypić wódki.
rysavy (czes. rysavý) czerwonawy, rudy; o człowieku z rudą głową Pis.
r-zać, rżeć, 3 os. l. mn. r-zają = rżą, Mon.
řgmi, grzmi, Pis.
řnąć, uderzyć.
řomńe, dosyć, dosyć dużo, Pis. Głęb Grab.
řympolić zam. řempolić.

sabel, szabla, Głęb.
sačać zob. socać.
saframentńik i sapramentńik, przezwisko złośliwe, Pis.
sakulęcki, przymiotnik używ. w przekleństwach n. p. ty sakulęcki drábe! Pis.
salaryjá, płaca, Oświęć. (łać. salarium).
salavy, szalony; w gw. jurk. w zagad. salawy.
śandar, żandarm, Pis.
śara, wódka, którą piją na weselu po czepinach, Głębow.
śasnąć, uderzyć, Pis.
satřyć „znać z daleka, znać tylko z widzenia", Grab., ma także znaczenie ogólniejsze: umieć, znać niedokładnie, nie pamiętac dobrze, mieć o czémś niejasne wyobrażenie; mówią n. p. satřę troxe cytać, umiem cokolwiek czytać, Pis.
scadra, scypa, drzazga.
ścárać, powalać, poplamić.
ścivara, pśávara, przekleństwo: ty ścivaro!
ścojzy-na! lub ścoj-na! wołają na krowy, aby się pasły, Pis.
scyrbác 1) nóż wyszczerbany; 2) człowiek, zwłaszcza młody, któremu brak kilku zębów z przodu; tożsamo znacz. ma przym. scyrbaty.
śekać, siéc (w pieśni), Pol.
septák, zegarek.
seredźić, mówić z oburzeniem, Pol.
setny, dość duży.
sxrońić, sprzątnąć, zob. poxrońić: schroń to, sprzątnij to! Pis.
śivasy, siwawy.
skamrać, prosić, żebrać, zob. żladrać, Głęb. w czes. skamrati,
skardzyć, skarżyć.
šklédźić, szukać czego i brać z cudzéj własności. Pis.
skocka, pchła, Pis.
skomleć, prosić ustawicznie, naprzykrzać się, Pis.
skřęk = žvink (o ludziach), Pis.
skrobnąć, uderzyć silnie.
skrony, dla, z powodu n. p. skrony ćeβe ḿe ŭoćec zeřnyw, Pis. podobnie w gw. zebrzyd.
śkróś, dla, z powodu.
škubać, skubać, Pis.
škucina, (czesk. škutina) 1) szczecina; 2) przezwisko małego chłopca używane zwykle wtenczas, gdy się na kogoś wielkiego zrywa, Pis. w gw. jurk. oskućina, odrobina.
skumoś, niby: skumoś śe to vybrawo, a přeće dés łáw = niby się wypogodziło i t. d. Pis.
skveres, kłopot, biéda.
šlądra, kobiéta włócząca się po ulicach, bezwstydnica; zob. šurpet, obládra, Pis.
ślajsa (niem. spleisse), kawałeczek drzewa smolnego do świécenia, smolówka, Głęb.
ślajf'yř, szlifierz, Pis.
ślipták albo mazák, płaczek.

swapa, wielka i niezgrabna noga; stąd swapák, człowiek niezgrabny; wyrazu tego używają szczególnie wtenczas, gdy ktoś komu nogę przydepce, Pis. czes. šlapati, stąpać, šlapač, šlapák i t. d.
s„ovać, schować.
swovík, nazwa psa.
šmajxlovać śe (z niem. schmeicheln) pochlebiać, Pis. zob. podlizovać śe.
śmarnąć (smarnąć), uderzyć, Pis.
śmergust, śmigust, Pis.
śmigać, wywijać batem.
smolić, pić dobrze trunki.
smontář, cmentarz, Pis.
šnáxrać, szukać (n. p. po garnkach) Pis.
snorka, wstążka, Kozy; słowck. šnôra, šnôrka, czesk. šnura, sznur.
śnupać, zażywac tabakę; śnupacka tabaka, Pis.
śnupák albo šnupák, ten, który tabakę zażywa, Pis.
socać albo soćić (czes. sotiti), pchać, popychać; zob. posoćić, Pis. Grab. mylnie: saczać.
spařyć kogo, uderzyć; spařyć co, ukraść, Głęb.
śpigwo, lustro. Pis.
spomóc komu co, dać zły przykład, nauczyć czego złego (o dzieciach) n. p. pocoś mu to spomóg? Pis.
sporo, dość dużo; spory, dość duży.
špoták = špotlák, Pis.
špotlák, niezgrabny człowiek.
špotlavy (przymiotn.), niezgrabny, Pis.
śprycа (niem. spritze), sikawka, Pis.
spucovać, zjeść wszystko.
śrank (niem. schrank), szafa do przechowywania ubioru, Pis.
srokula, nazwa krowy pstrokatéj, Pis.
srovy zam. surowy, Pis.
śryбinka, srebrnik (w pieśni weselnéj), Głęb.
stáplać, zmaczać, Głęb.
stará, żona; stary, mąż, Pis.
staraśic, zmieszać, Pis.
stopa, nazwa takiego psa, który ma na nogach sierć innéj barwy, niż na całém ciele, Pis.
śtoparcyć, wystawać, wystérczać: kij stoparcy ponad wóz; na dźévce spodnice stoparcą (jeżeli są wykrochmalone), Pis.
strąćić śe (o bydle), zatrzymać się na pastwisku, paść się.
strękoviny, zrękowiny, zaręczyny, Pis.
střevąga, 1) gatunek małych ryb; 2) człowiek szczupły, Pis.
strugnąć milijońsko, dobrze kogo uderzyć, Głęb.
stryk, stryj.
štupać, iść prędko; najczęściéj tylko w imperativie używane: štupáj! Pis. zob. rypać.
stuřyć (czes. štůřiti) pchnąć, Pis.
subrańeć, szubrawiec.
suka, rodzaj hamowidła u wozu.
śupać, siedzieć (do dzieci), Pis.
šurpet i surpet, 1) stara wydarta suknia; 2) kobiéta włócząca się bez zajęcia, ulicznica, Pis.
svacyna (czes. svačina, svatčina), podwieczorek, Pis.
svák, mąż siostry ojca.
śvandrać, mówić obcym, niezrozumiałym językiem.
śvarny, zgrabny.
svinąć, zwinąć.
sygnovać, dzwonić w mały dzwonek czyli sygnaturkę na kościele.
syrvátka obok cyrvátka, serwatka, Pis.

tamok, tamoj, tam.
ta-stąd, stamtąd, Pis.
tela, tyle.
tfóř, tchórz.
twuk, 1) ta część przy stępie, którą się ziarno otłuka, Pol. 2) przezwisko człowieka niezgrabnego, Pis.

táryń, tarń, Pis.
totrać, grzebać w czémś (zwłaszcza jeżeli się przytém można powalać), Pis.
tŕa albo tŕeja, trzeba, Pis. Głęb.
trávńica, gruba płachta służąca do noszenia trawy.
trefić, trafić; podobnie w Wadowicach i okolicy.
tŕepot, ten co zawiele mówi, Pis.
truxla, 1) dźiéwczysko, stara kobieta; 2) stary koń, Pol.
trufać, ufać sobie, być zarozumiałym, Pis.
trvać o co, dbać o co.
tulać śe, toczyć się, Pis.
turák (czesk. i słowac. turák: półgrosza) pieniądz, grosz: „napijze śe napij, jak más turák jaki — jak ńimás turáka, napij śe z potoka“, Głębow.
tu-stąd, stąd, Pis. zob. ta-stąd.
tutać, pić (do dzieci).
tutok, tutaj.
tutrać, dudrać, zob. totrać.
tybetka, chustka na głowę, także batysová chustka, Pis.
tydźeń, gen. tydńa; dva tydńe, pęć tydńi i t. d.
tyrknąć (czes. trkati, bóść), popchnąć, kopnąć n. p. kamień nogą, Głęb.
tygrys, nazwa złego psa.
tyrceć, gadać wiele a prędko.
tyrola, nazwa krowy.

uburdać se co, powziąść jaki zamiar.
ubzduŕyć se = uburdać se.
ućéracka, ręcznik, Pis.
udŕyć, uderzyć kogo znienacka.
ufojtany, powalany (o dzieciach), Pis.
ugádany, także rezolutny, rozmowny, Głęb. Pis.
„ujek, wuj.
ujęty, uparty: jakiś tyz ty ujęty! Pis.
ujma, wyraz używany w przekleństwach: cy će tu ujma pŕyńeswa, Głęb.
ujmák, dziwak, Pis.
ukráć, ukrajać; ukráw, ukrajał, Pis.
undźe, ujdzie, Pis.
usárgać, usárgany, zawalać błotem.
uscyknąć i uśćyknąć, uszczknąć, Pis.
usknąć, uschnąć, Pis.
uślądrany = usárgany, Pis.
uśliptany, zapłakany.
usmátrać, zabrukać, Pis.
uśpyrać, uzbiérać.
utáplać śe, potáplać śe, umaczać się.
utŕaskany = usárgany, Pis.
uvijać śe, śpieszyć się.

v bosu (xodźić), boso, Pis.
v lukće, prędko, Pol. = ḿigutem.
v pŕodku być, wyprzedzać innych n. p. przy żniwie, Monow.
vacek (niem. watsack; wyraz w częszczyźnie także używany), kawałek szmaty, w którą się zawija cukier i bułkę w mléku umoczoną i daje dziecku do ssania zam. piersi. Pis.
vágovać śe, vahać się, Pol. w Wieliczce. zvágovać śe, iść poza szkołę.
válać śe, rozwalać się, leżeć: „volávbyk já voláv, zeby ḿe bŕux boláv — bobyk ńic ńe robiv, inobyk śe váláv, Pis.“
vanáty, gatunek jabłek.
vancki, gatunek gruszek, Głęb.
vandrovać, iść, podróżować, Głęb.
vár, gorąco, upał, Pis.
varovać cego, szanować, oszczędzać: „v kawamajki (= kołomyjki) tańcujće, ino ṕeca varujće, Pis.
vartko, prędko.
vártnoś, wartość, Pis.
varyjáty, pieniądze (rzadziéj).
v́ela, ile.

vele, wedle, około; zob. kole.
vereda, szkarada, człowiek obrzydliwy: ty veredo = ty brzydaku, Pis. podobnie u górali bieskid.
ýérx, wiérzch: na ýérxu, Pis.
ẏérsowek, wiérzchołek, Pis.
vestka (z niem. weste) kamizelka, Kozy. zob. bruślacek.
ýidżeć śklanego boga, opić się, Głęb.
vwócyḱij, włóczęga, próżniak, Pis.
ẏo! ẏiśta, wykrzykn. zachęcający konie do biegu.
vola w złożeniu odpow. ogól. pol. byle-, -bądź, lub -kolẏek (zob. lecy): vola-co, vola-ftóry, volaḱedy, byleco, bylektóry i t. d. Pis. Grab.
vonegdy, wczoraj, Pis. stsł. onъda, czes. onehdy, niedawno.
vrázać śe, wtrącać się.
vsa, wesz.
vtykać śe, wtrącać się = vrázać śe, Pis.
vybagovać, być wybrednym w jedzeniu.
vyblyscać „ocy, wytrzészczać oczy, Mon. Pis.
vybrać śe, 1) wypogodzić się, Pis. 2) wyprowadzać się z mieszkania, Grab. (w Wadowicach podobnie: přeběrać śe, przeprowadzać się).
vybraxtać lub vybraktać śe, przyjść do zdrowia; zob. braxtać śe.
vybruśić, wyostrzyć n. p. śéḱérke, Głęb.
vydać śe, pójść za mąż.
vywuṗić, wybić, Głęb.
vymajęcyć (przekręcone zam. wymajaczyć), wymyślić, Pis.
ýyncyl, więcéj, Kozy.
vynokẏać i vynokẏić, wydziwiać, wymyślać, być wybrednym, Pis.
vyṗerdek, ostatnie, najmłodsze dziecko; w témsamém znacz. słyszałem ten wyraz w Bochni.

vypřągnąć znaczy także umrzéć: już vypřągnąw, Pis.
vypucovać, wyczyścić.
vypuzdrovać śe, wystroić się, Pis.
vyrceć zob. bromblovać.
vyryktovać kogo, podejść, oszukać kogo; vyryktovać śe, wystroić się, Pis.
vyscekany, gadatliwy: „jes-ći tam Kaśinka jak ṗes vyscekaná“ (w pieśni), Pis.
vystryxnąć śe, pięknie się ubrać; vystryxńęty, pięknie ubrany, Głęb.
vysposadzić lub vyjexać na ḱim, wypędzić kogo, Pis.
vystuřyć, wypchnąć: v. do pola, za dřẏi i t. p. Pis. zob. stuřyć.
vyżo! vyżo! albo: użo go! wołają na psa, zachęcając, aby się rzucił na kogo, Pis.
vyzolić, wybić, Głęb.

za darmo, darmo.
zabácyć, zapomnieć.
ząby, zęby, Janowice.
zabycyć, zawalać coś n. p. xustke, Pis.
záćistka, zarzutka letnia, surdut letni, Pis.
zackać, zaczekać.
zaćmokać śe (od ćma), spóźnić się z jaką robotą do ciemnéj nocy, Głęb.
zafoloṗić, zawalać błotem n. p. spodnie, Pol. w gw. jurk. zafolovać.
zaǵeřyć śe (w Głębow. zaǵyřać śe) podnieść rękę na kogo w celu uderzenia go; ṗodobnie w Wadowicach.
zágwóvek, poduszka.
zaxraṗeć, ochrypnąć: „ńe bede śṗévawa, bobym zaxraṗawa“, Głęb.
zaiste, zaprawdę: já kśędzom ńe bede, to zaiste máće (= bądźće przekonani), Monow.
zakćáw, subst. masc. zachcenie. Jeżeli ktoś coś jé, a dziecko się

na to patrzy, to mu trzeba dać trochę, boby mu się zaxćawo (do stáwoby zakćáwu) i mogłoby się rozchorować, n. p. mogłoby mu nogę lub rękę skrzywić i t. p. Pis.
zalubić, polubić (w pieśni), Głęb.
zápaska, fartuch.
zaśáte, zasiane, Pis.
zaśe, zaś, Brzeszcze.
zaŷiśćić, zazdrościć, Pis.
żaża (do dzieci), gorąco, boli: ńe rus, bo to żaża.
zberdeśić kogo, skrzyczeć kogo, Pis.
zburkocyć = zberdeśić, Pis.
zgawuśić, zmieszać razem.
zǵęty, garbaty, Pis.
zgřebne płótno, grube płótno.
żelazo, żelazo; żeleźny, żelazny; żeleźńácek, garczek żelazny, Pis.
zytńák, przezwisko człowieka niezgrabnego, Pis.
żladrać, prosić, żebrać; zob. skamrać, Głęb.
zmaglovać kośći, wybić.
zmajstrovać, 1) zrobić, naprawić; 2) zepsuć.
zmaśćić, wybić, Głęb.
zmyskać, spóźnić się: podźmy vartko, zebymy ńe zmyskali, Głęb.
zmuda, człowiek słaby, Pis.
zmudno, smutno, Pis.
znąś, znaléść; znádli, znaleźli, Pis.
żradwo, żwierciadło, Pis. podobnie koło Jordanowa, Babiéj góry i t. d.
zurák, chłop ze słomy, którego stawiają parobcy na stodole w poniedziałek wielkanocny, Głęb.
żvakać, ciągle jedno i tosamo powtarzać; zob. bromblovać, Pis.
żvakác, tyle co żŷink 2).
zvędźić, ukraść.
żŷercádko, zwierciadło.
żŷińceć, 1) dźwięczeć; 2) ustawicznie się o coś naprzykrzać (jak dzieci), być niezadowolonym, zob. żvakać, bromblovać, Pis.
żŷink, żŷincek, 1) dźwięk, 2) człowiek ciągle się o coś naprzykrzający, narzekający.
zvudrać, szemrać, Głęb.
zytlák. ten co się porywa do jakiéj roboty, a nie potrafi jéj zrobić, Pis.

Uwaga. Z wyrazów podanych przez Grabowskiego należy pisać: comżyć (nie comżyć), dźvéře, gád, já temu ńe křyv, kváki, precki, daléj: snaźńe, sternál, zuřyć.

Epiteta złożone
u Sebastyana Fabiana Klonowicza

opracował

Jan Maxymilian Pawlikowski.

Dzieła Sebastyana Fabiana Klonowicza mają dla nas z wielu względów nie małe znaczenie. Naprzód przypadają one na świetną epokę rozkwitu naszéj literatury, która potrafiła poznać skarby ukryte w ojczystym języku i w całéj pełni wydoskonalony zastosowawszy do poezyi doczekała się w krótkim czasie wspaniałych utworów; daléi malują nam dokładnie ówczesny stan Polski saméj w sobie i w stosunku do ościennych państw, jak „Pożar i upominania do gaszenia", gdzie poeta swe zapatrywania na sprawę z Turkami rozwija nie szczędząc dobrych rad i zachęty. Nareszcie ostry, satyryczny poemat p. t. „Worek Judaszów" daje nam w jak najjaskrawszych barwach poznać ówczesne zepsucie obyczajów.

Charakterystyczną cechą tych utworów jako też i innych, do których zaliczamy „Żale nagrobne na śm. Jana Kochanowskiego", „Flis" i „Pamiętnik książąt i królów polskich", jest jasność w przedstawieniu rzeczy i obrazowość, o którą poecie, jak się zdaje, najwięcéj chodziło. Ta to strona spowodowała, że poeta bardzo często trafne i charakterystyczne epiteta nadaje poszczególnym postaciom z bajecznych czasów tak starożytnych jak i naszych, obok czego także zwierzęta, drzewa i rośliny występują ozdobione gęsto epitetami, z których większość złożoną jest jużtó z dwóch rzeczowników, jużto z przymiotników, lub nawzajem rzeczownik z przymiotnikiem złączone tworzą formę przymiotnikową. Taki objaw ma swój początek w językach starożytnych, przedewszystkiém zaś jest on właściwym językowi greckiemu, który nader liczne wykazuje formacye złożone, a tém bardziéj nas to uderzyć musi, jeżeli go porównamy z j. łacińskim, bardzo słabo w tym

względzie rozwiniętym*). Łacina nie kocha się w złożonych wyrazach, jedynie tylko naśladując j. grecki próbuje sił swych na téj drodze.

Z nowszych języków niemiecki można porównać co do téj właściwości z greckim, a polski z łacińskim i to z bardzo małémi zastrzeżeniami, bo licznych na to dowodów dostarczają same te języki, niemiecki wykazujący rozliczne złożone formacye, polski zaś unikający ich stanowczo, jako niezgadzających się z duchem jego.

Nie można zaprzeczyć, że są i w polskim j. złożone wyrazy, czego dowodém dzieła naszego poety, bo tu na setki ich liczyć można, jednak nie rozwinęły się one same z siebie, przeważnie bowiem naśladownictwu powstanie swe zawdzięczają. Przeważna część epitetów napotykanych u Klonowicza nie z jego własnego pomysłu powstała, bo za wzór służyły mu greckie, a niekiedy łacińskie — te już można powiedzieć z drugiéj ręki — które bardzo często dosłownie, czasem zaś w nieco zmienionéj formie oddał, zatrzymując jednak w nich istotną cechę osoby lub rzeczy, któréj dotyczą.

W taki sposób utworzył nasz poeta większą część epitetów złożonych, reszta zaś zdaje się być płodem jego własnéj fantazyi.

Wymieniając poszczególne epiteta a zarazem objaśniając, dlaczego je poeta dodał, staraliśmy się przytoczyć odnośne miejsca w dziełach starożytnych pisarzy, skąd je Klonowicz mógł zaczerpnąć, co zaś do innych, nie stanowiących istotnéj cechy jedynéj tylko postaci, ograniczyliśmy się tylko do przytoczenia greckich lub łacińskich wyrazów, według których poeta swe epiteta formował.

1. *Acridophagi* (l. mn. czytamy o smakoszach rozkoszujących się szarańczą. Wyraz ten najdosłowniéj z j. greckiego wzięty jedynie polską końcówkę posiada, ἀκριδοφάγος bowiem oznacza człowieka jadającego szarańczę.

2. *Białogłowski* t. j. dotyczący niewiast. Złożony ten wyraz ma swój początek w białém głowy zawiciu, podwice, któréj kobiéty używały. Por. Sam. Bog. Lindego: Słownik j. polskiego.

3. *Białokurowaty.* Zaczerpnięty ten wyraz z j. rosyjskiego, gdzie na oznaczenie człowieka blondyna jasnego używa się бѣлокурый, oznacza zaś człowieka włosów bardzo jasnych, a zarazem powolnego flegmatyka. Porównaj Słownik Sam. Bog. Lindego.

---

*) Por. Frydbryka Stolza: „*Lateinische Nominal-Composition*“ str. 7, 9. — Nadto Pawła Uhdolpha: „*De linquae latinae vocabulis compositis*“, str. 2, 3.

4. *Błotołożny*, dodane świniom dla ich zwyczaju zakładania legowisk w błocie i gnoju. U Homera w Odys. ks. X, w. 243 czytamy: σύες χαμαιευνάδες, z czego poznać można, że Klonowicz nie dosłownie wprawdzie przetłómaczył gr. epitet, ale go naśladował. Por. Hor. Epist. I, 2, 26: *amica luto sus.*

5. *Bogowojny*. Używa poeta tego epitetu mówiąc o Cyklopie. W słynnéj dziesięcioletniéj walce Zewsa z Tytanami, opisanéj przez Hezyoda w Teogonii od w. 453—820, widzimy Cyklopów niosących tylko pomoc Zewsowi przez podanie mu błyskawic i piorunów, wcale jednak żadnego więcéj udziału w téj walce niebiorących. Późniejsi poeci pomięszali mity dotyczące Gigantów, olbrzymiego rodu ludzkiego, z podaniami o Tytanach i każą im również przeciw bogom walczyć (Por. Owid. Metam. I, 151). Że zaś Gigantów i Cyklopów wspólne siedziby na Sycylii w okolicach Etny łączyć miały, gdzie ci ostatni w Wulkana kuźni dla Jowisza pioruny kuli (por. Wergil. Georg. IV, 170—175; Owid. Metam. I, 259), przeto tradycya późniejsza pomięszawszy mity z osobna ich dotyczące przedstawiła Cyklopów, jako wspólnie z tamtymi walczących przeciw bogom olimpijskim.

Klonowicz, jak się zdaje, idąc za tą tradycyą nadał Cyklopowi niestosowny epitet, bo sprzeciwia się temu, co starożytni poeci podają. Co się zaś tyczy samego wyrazu *bogowojny*, to odpowiada on najzupełniéj greckiemu θεομάχος

6. *Bratobójca* gr. ἀδελφοκτόνος. Tak nazywa poeta Lecha II-go, który według podań brata swego miał zabić.

7. *Bykorodny*. Epitet pszczół, które według tego, co Wergilius w Georg. IV, 295—314 mówi, z wnęrzności byka się rodzą. Naprzód, powiada poeta, rozcina się byka zabitego, na jego skórze rozkłada się wycięte trzewia, pod które podkłada się macierzanka i inne rośliny. Po uskutecznieniu tego pozostawia się byka w miejscu zewsząd zamkniętém, gdzie przez kilka dni leży, gdy zaś naznaczony czas upłynie, rodzą się z wnętrzności jego pszczoły i rojnie wylatują. Sam zaś epitet zaczerpnął poeta z Meleagra Sielan. do wiosny II, 13, gdzie czytamy: βοηγενεῖς μέλισσαι.

8. *Cienkonogi* pająk. Prawdopodobnie gr. ταναύπους posłużyło tu poecie za wzór do utworzenia polskiego epitetu.

9. *Ciężkowonny*, gr. βαρύοσμος, łać. *graveolens*. Epitet kopru mającego zapach bardzo silny i odurzający.

10. *Czerwonołby*. Żydowi, okrutnemu lichwiarzowi, nadany ten epitet, aby przez rude włosy uwydatnić podłą jego, fałszywą naturę.

11. *Czerwononosy*. Poeta używa tego epitetu mówiąc o dzikiém ptactwie, wnosić jednak można po kolorze dzióba, że się to do dzikich gęsi odnosi.

12. *Czarnogrzywy*, czytamy o koniu. Wzięty ten epitet z Iliady gdzie w ks. XX, w. 224 czytamy o koniu κυανοχαίτης; tak samo u Hezyoda Scut. Herc. w. 120.

13. *Darmochlub*. Mówiąc o człowieku próżnym, który wiele o sobie rozprawia wszędzie się chwaląc, choć niesłusznie, dodaje mu

poeta powyższy epitet oznaczający, że nadaremne jego chełpienie się, bo zła natura zawsze wyjdzie na jaw.

14. *Dawnowieczny*, na wzór gr. παλαιγενής utworzony ten epitet dodany bohaterom greckim, dla oddania starożytnych czasów, w których żyli.

15. *Demogorgonowe* pola. Prawdopodobnie sam Klonowicz utworzył ten złożony epitet, nie spotykamy się bowiem ani w greckich autorach, ani w rzymskich z takim wyrazem. Druga część składowa zrozumiała odnosi się do trzech Gorgon, córek Forkysa, pierwsza zaś *demo* zawiera w sobie gr. δαίμων (straszny, zły duch, demon); cały więc epitet wraz ze słowem, do którego przynależy, oznacza straszne, grozą tchnące miejsca, będące siedzibą trzech Gorgon.

16. *Dłoniatonogie* gęsi. Trafny ten epitet daje wyobrażenie nóg gęsich, których palce błoną spięte kształt dłoni przedstawiają. Poeta nazywając je tak poszedł za Pliniuszem, który w Hist. Nat. ks. X, r. 13 nazywa je *palmipedes*.

17. *Dwonogie* i niepłoche łanie, gr. δίπους łać. *bipes*. Rzeczywistym złożonym epitetem jest *dwonogi* sam przez się zrozumiały, całe zaś przytoczone określenie oznacza kobiety wyzute z wszelkiéj wstydliwości.

18. *Dwopożytny* pęst, według δίκαρπος utworzony. *Pęst* oznacza pręcik kwiatowy, co zaś do *dwopożytny*, to są pewne gatunki roślin, które dwa razy do roku owoce przynoszą.

19. *Dwugrodne* Wilno. W mieście tém były dwa zamki, z których jeden wyższy, a zarazem mniejszy drewnianym był, drugi zaś niższy, a większy. W pierwszym palił się wieczny ogień Znicza, drugi był rezydencyą wielkich książąt.

20. *Dwuwierzchni*, epitet Parnasu zakończonego dwoma wierzchołkami. Por. Ow. Met. I, 316; II, 221: *Parnassusque biceps*, gdzie wyrazowi *biceps* nasz dwuwierzchni odpowiada, choć nie zupełnie dosłownie. Por. nadto podobny gr. epitet Parnasu δίλοφος Sof. Ant. 1127.

21. *Dybiwieczorek*. Wymyślony przez poetę epitet oznaczający złodzieja dybiącego nocą na cudzą własność.

22. *Dziesięćnitna* arfa. Choć arfa bezwarunkowo więcéj niż dziesięć strun ma, to jednak nadaje jéj poeta taką ilość tychże chcąc prawdopodobnie gr. δεκάχορδος λύρα w polskiém oddać.

23. *Dziewiętobrzeżny*. Tak nazywa poeta rzekę podziemną, Styx. W Eneidzie ks. VI, w. 439 czytamy: *novies Styx interfusa*, toż samo w Georg. ks. IV, w. 480. Klonowicz poszedłszy za tą tradycyą nadał jéj właściwy epitet oznaczający, rzekę rozdzieloną na dziewięć ramion, z których każde swe brzegi posiada.

24. *Dziwowrony*. Przytoczyć tu wypada całe odnośne miejsce, aby zrozumieć znaczenie tego wyrazu. W czwartym Żalu mówi poeta:

Nie tak nad grobem płaczą Memnonowym oni
Pod Troją zabitego pana dziwowroni.

Memnon, syn Tytona i Aurory, król Etyopów, poległ pod Troją z ręki Achillesa, śmierć zaś jego opłakiwali, jak się poeta wyraża,

dziwowroni. Epitet ten złożony z wyrazów: *dziw* (podziw) i *wrony* (czarny) oznacza człowieka, który dla czarnéj swéj twarzy podziw u innych wzbudza; w naszém miejscu odnosi on się do Etyopów, którym taka cera właściwa.

25. *Fraibiterka.* Czysto niemieckiego pochodzenia ten epitet ma tylko końcówkę polską, złożony bowiem z wyrazów *frei* i *bieten* oznacza takiego, który dobrowolnie komuś coś nastręcza; w naszém miejscu dodany kukułce charakteryzuje ją dokładnie, jako nastręczającą się samą samczykom goniąc za nimi po lesie.

26. *Gęgogłosy.* Tak nazywa poeta ptactwo błotne, szczególnie zaś odnieść ten epitet wypada do dzikich gęsi, których głos w nim uwydatniony.

27. *Gołowęsy,* epitet Kupidyna, syna Wenery, którego starożytni poeci jako młodego chłopca przedstawiali.

28. *Głosotworny.* Nimfa Echo tak nazwana, bo raz pochwyciwszy posłyszane głosy kilkakrotnie pomnożone po lasach rozsełała. Owidius w Metam. III, 358 nadaje jéj epitet *resonabilis,* do którego nasz podobny znaczeniem.

29. *Gromobójca.* Epitet ten Zewsów oznacza wielką potęgę króla bogów i ludzi, pod którego gromami często ci ostatni padali. Z licznych epitetów nadawanych przez Homera Zewsowi nie znajdujemy żadnego, któryby dosłownie na polskie przełożony dał powyżéj przytoczony, jedynie tylko κεραυνοβόλος ma te same części składowe co i nasz; trudno jednak przypuszczać, żeby go Klonowicz miał uwzględniać i przetłómaczony zastósować, bo się nie znajduje u wybitnych klasycznych autorów gr., tylko jedynie w zbiorach napisów. Przypadkiem tylko, jak się zdaje, dobrał poeta wyrazów oddających zupełnie przytoczony gr. epitet; to zaś pewne, że miał na uwadze Homera epiteta nadawane Zewsowi, jak: ὑψιβρεμέτης, ἐρίγδουπος, τερπικέραυνος, ἀργικέραυνος i t. d.

30. *Ichthyophagi* (l. mn.), gr. ἰχθυοφάγος. Podobnie jak acridophagi z greckiego wzięty, z polskiém tylko zakończeniem, oznacza człowieka rozkoszującego się rybami.

31. *Jednochodnik.* Oznacza konia, który wykonywa ruchy *jednochodne* powstające przez współczesne naprzeciwległych, jednostronnéj nóg pary użycie.

Ruch ten zwany: *jednochoda, jednochód, inochoda, inochód,* jest najbardziéj rączym z ruchów jednochodnych, do których się też zalicza: *Szłap* i *Krocz.*

Wyraz ten *Jednochodnik* już na długi czas przed Klonowiczem był w użyciu, tak w przysłowiach ludowych jako też u poetów, n. p. u Reja*):

Najdzie się do złego inochodniczek.

---

*) Por. Maryana hr. Czapskiego: Historya powszechna konia, t. II, Poznań 1874. str. 182 i nast.

32. *Jednoherbowna* krew t. j. ród pieczętujący się jednym i tym samym herbem.

33. *Jednowieczny*. Przez ten epitet wyraża poeta współczesność wieczną Boga Ojca z Synem, mówiąc:

. . . . *Ojcze świętobliwy,*
Miłego Syna, jednowieczny, żywy. (Pożar).

34. *Kozłonogi*. Poeta nadając ten epitet Satyrom poszedł za Horacym, który w Odach II, XIX, 4, mówi:

. . . . . *et aures*
Capripedum Satyrorum acutas,

gdzie *capripes*, gr. αἰγοπόδης najzupełniéj przez *kozłonogi* oddane.

35. *Krasomowny* Merkury, jako bóg, który ludziom stósowne rady szybko i wymownie udzielał nakłaniając ich do wypełniania woli niebian. Zbliża się nasz epitet znaczeniem do gr. λόγιος nadawanego Merkuremu, a jeszcze bardziéj do łacińskiego *facundus*; tak nazywa Horacy Merkurego w Odach I. X, 1:

Mercuri, facunde nepos Atlantis!

36. *Krzywomyślny*. Kłamcy, oszusty, złodzieje mają, jak poeta mówi, wrodzony krzywomyślny dowcip t. zn., że myśl ich zawsze skierowaną jest do złego i różnych wybiegów, nigdy zaś prostą drogą nie idą. Nasz epitet jest najdosłowniejszém oddaniem gr. ἀγκυλομήτης nadawanego przez Homera i Hezyoda Kronosowi dla podstępów.

37. *Lekkonośny*. Epitet ten dodany koniowi oznacza, że się lekko i równo z jeźdzcem unosi.

38. *Leśnomowny*. Tak nazwany Teokryt, ponieważ w swych sielankach opisał życie pasterskie po polach i lasach, ich zajęcia i rozmowy, jakie między sobą prowadzą.

39. *Lichwodawca*, ogólnie o procentowiczach użyte.

40. *Liczygrzywna*, dwa razy o skąpcu czytamy ten epitet podobny do częstszego *liczykrupa*.

41. *Łopatonogi*, dodane ptactwu błotnemu. Porówn. objaśnienie pod l. 16.

42. *Łupipszczoła* i *pszczołołupca* t. j. złodziéj pustoszący obce pasieki.

43. *Makoskrzydły* motyl. Poeta dodając motylowi ten epitet przedstawił obrazowo czerwony kolor jego skrzydeł porównywując je z makiem polnym.

44. *Małodobry*. W roli rzeczownika użyty ten epitet przez poetę, czytamy bowiem:

Małodobry skarz go tam! (Wor. Jud.)

Łatwo pojąć, że pierwotnie był on dodawanym do rzeczownika oznaczającego kata, z biegiem czasu rzeczownik opuszczano, a epitet przybrał jego rolę.

Co się zaś tyczy znaczenia tego wyrazu, to wspomnieć należy, że tego rodzaju wyrażenia nie są zgodne z duchem naszego języka, lecz naśladują tylko język grecki i łaciński, gdzie zaprzeczone jakieś pojęcie wprost przeciwne znaczenie daje i to w stopniu najwyż-

szym, albo przynajmniéj z silném wzmocnieniem. Jest to figura retoryczna zwana *litotes*. Epitet więc małodobry znaczy tyle, co: nielitościwy, nieubłagany, głuchy na prośby i t. d.

45. *Mężobójca*. Tak nazwana Klytemnestra, żona Agamemnona, ponieważ wspólnie ze swym kochankiem Egistem podstępnie męża zamordowała. Por. Hom. Od. I, 35; III, 193; IV, 529; XI, 409; Eschyla „Agamemnona" i Eurypidesa „Orestesa". Nadto dodanym jest do tego epitetu przymiotnik *sroga* i to nie bez powodu, bo *mężobójca* odnosi się tylko do rodzaju męskiego; chcąc zaś uniknąć nienadającéj się do poezyi formy *mężobójczyni*, a zarazem chcąc oddać po polsku gr. epitet ἀνδροφόνος obrał poeta powyższy sposób do uwydatnienia tego, o co mu chodziło.

46. *Mężowładna*. Epitet Semiramidy, królowéj Asyryi, która choć kobieta potrafiła w państwie swém mężami władać.

47. *Mlekoliczną*. Galateę, nimfę morską, ozdobił poeta tym epitetem. U greckich i rzymskich poetów znajdują się opisy jéj piękności odnoszące się szczególnie do białości jéj twarzy. Por. Teokryta Sielan. XI, 19—21, gdzie Polifem wychwalając piękność Galatei posługuje się różnymi obrazami wziętymi z życia pasterskiego. Podobnie Wergilius Sielan. VII, 37—38 Teokryta naśladując przedstawia jéj piękność; nadto Owidius Metam. XIII, 789—797. Nasz poeta idąc za tymi opisami nadał nimfie przytoczony epitet, który oznacza, że lica jéj były białe jak mleko.

48. *Modropłonący*. Tak nazwana wódka, bo gdy się zapieni, ma kolor modry nieco, siwawy, stąd też przedtém często, a dziś rzadko już nazywa się wódka *siwucha*. Por. Mickiewicza „Pana Tadeusza" ks. IX, str. 244, w. 5, wyd. Krakow. r. 78.

49. *Myszotrawny* Popiel II-gi, którego według bajecznych podań myszy zjeść miały.

50. *Nabzdyżyw*. O pochlebcach mówi poeta *nabzdyżywi*. Znaczenie tego epitetu będzie wyjaśnionéｍ, gdy go rozdzielimy na części, z których złożony t. j. *na-bzdy-żyw*, używa go zaś poeta, aby uwydatnić, że każdy taki pasożyt żadnych światu korzyści nie oddaje, żyje tylko, aby........

51. *Nowoczynny*. Kochanowskiego pieśni nazywa tak poeta, ponieważ nowy zwrot w poezyi polskiéj zrobiły odznaczając się tak treścią, jak i formą zewnętrzną świetną, o jakich w owych czasach jeszcze nie marzono.

52. *Nowowierny*. Użyty przez poetę ten epitet o sekciarzach, dla uwydatnienia, że co raz to nowe wiary przyjmują.

53. *Osłouchy* Midas. Między Apollinem a Panem był spór o to, który z nich piękniéj gra, czy Apollo na cytrze, czy Pan na piszczałce. Kiedy Tmolus, rozjemca tego sporu, a zarazem wszyscy obecni palmę pierwszeństwa oddali Apollinowi, Midas zaś sam jeden ten wyrok za niesłuszny uważał i w żaden sposób nie dał się przekonać, wtedy dotknął go Apollo ciężką karą, sprawił bowiem, że odtąd król frygijski miał ośle uszy. Por. Owid. Metam. XI, 146—193.

54. *Pędziwół*. Dosłownie oddaje nasz epitet grecki wyraz βεηλάτης, który oznacza złodzieja uprowadzającego z obór bydło.

55. *Pędziskot* i *pędziszkot*. Znaczenie ich to samo, co i w poprzednim, zauważyć tylko wypada, że drugi wyraz składowy *skot* lub *szkot* oznacza bydlę; dawniéj częściéj go używano, dziś tylko jeden wyraz *skotak* przechował się jako z nim pokrewny.

56. *Pianorodna* czytamy o Wenerze. Według Hezyoda miała Wenus powstać z piany morskiéj, powiada bowiem w Teogonii 195—198:

. . . . τὴν δ''Αφροδίτην
'Αφρογένειάν τε θεὰν καὶ εὐστέφανον Κυθέρειαν
Κικλήσκουσι θεοί τε καὶ ἀνέρες, οὕνεκ' ἐν ἀφρῷ
Θρέφθη,

gdzie ἀφρογένεια oddane przez nasze *pianorodna*.

57. *Pieszczogłośny*, gr. μειλιχόγηρυς. Obie części składowe tych epitetów i znaczenia ich odpowiadają sobie najzupełniéj.

Poeta wspominając z uwielbieniem o Kochanowskim zwie go pieszczogłośnym, zaznaczając przez to, że w jego pieniach przebija się słodki, pieszczony głos śpiewaka.

58. *Płaskonosy*, gr. πλατύῤῥιν, epitet delfina. Nie ma on wprawdzie wcale nosa, ale na wierzchu głowy osadzone dwa nozdrza, o których Owidius w Metam. III, 674 i 686 powiada, że są *pandae* i *patulae* (krzywe i rozwarte).

59. *Prostowłosy*, gr. ὀρθόθριξ. Dosłownie oddał poeta przez polski przytoczony grecki, używa go zaś mówiąc o Cygankach nieschludnych, które nigdy prawie nie mają włosów starannie uczesanych i spiętych.

60. *Prostowłosy*. W inném miejscu użyty tenże sam epitet dodany boginiom. Znaczeniem, jakie im poeta nadał, różnią się między sobą, bo gdy pierwszy odnosi się do nieschludności, drugi jest oznaką żałoby bogiń opłakujących z rozpuszczonymi, prostymi, nietrefionymi włosami śmierć Kochanowskiego.

61. *Przepędziskot*. Epitet Kakusa, syna Wulkana, który w Kampanii całą okolicę pustoszył, szczególnie zaś słynął z kradzieży bydła. Por. Wergil. Eneid. VIII, 190—265. Co do objaśnienia samego epitetu patrz p. l. 55.

62. *Ranośmieszna* fabułka. Tak nazywa poeta wódkę. Drugą część składową tego epitetu *śmieszna* trzeba brać w znaczeniu przechodniém t. j. równającą się imiesłowowi śmieszący lub rozśmieszający, wtedy już ułatwionėm będzie zrozumienie znaczenia obu tych wyrazów.

Pijak, skoro tylko oczy rano otworzy, szuka zaraz ulubionéj wódki, któréj jeżeli mu niedostaje, smutny i ponury przepędza dzień cały czując, jak gdyby mu czegoś brakowało; skoro zaś nie zawiedzie się w swéj nadziei i wypije przyzwoitą ilość ulubionego napoju, wtedy okrasi jego lica uśmiech zadowolenia, podobnie jak gdyby go bajka dowcipna w dobry humor wprawiła.

63. *Rękodajna*, piętnuje swawolę kobiet nierządnych. Wyraził przez to poeta, że mają one najzupełniejszą swobodę oddawania ręki dziś temu, a jutro owemu z udaną miłością.

64. *Różnogłosy*, gr. πολύφωνος, słowiczek t. j. rozmaicie mogący śpiew zmieniać, raz cieniéj, raz grubiéj nastrajając do niego gardełko.

65. *Rybogony* bóbr, ponieważ ogon jego dosyć długi, szeroki, płaski, a zarazem łuską rybią pokryty.

66. *Samopłodny*, gr. αὐτοτόκος. Wspominając o bajecznym ptaku feniksie dodaje mu poeta przytoczony epitet oznaczający, że ptak ten sam z własnych popiołów się odradzał. Oto co PLINIUS w Hist. Nat. X, 2, o nim mówi:

„*Haec avis sacra in Arabia Soli credebatur quingentos annos vivere, senescens casiae turisque surculis nidum construere, odoribus replere et superemori. Ex ossibus deinde et medullis eius nasci primo ceu vermiculum, inde fieri pullum principioque iusta funera priori reddere et totum deferre nidum prope Panchaiam in Solis urbem et in ara ibi deponere*". Por. OWID. Metam. XV, 392—407; HEROD. II, 73; TAC. Annal. VI, 28.

67. *Samorodny*, gr. αὐτοφυής, epitet nurtów rzek, które nie sztucznie ręką ludzką nawodnionemi zostały, lecz same z siebie powstałe od wieków płyną.

68. *Samorosły* chłodnik. Jest to altana, którą bluszcz wspinając się koło drzew nad grobem Kochanowskiego posadzonych sam ze swych gęstych liści ma tworzyć.

69. *Skotokrajca*, dodane Kakusowi dwa razy; pod l. 61 podana przyczyna, dla któréj tak poeta Kakusa nazywa. Złożenie jest tu: *skot* = bydlę i *krajca* = kradzca.

70. *Skrzydłonogi*, grec. πτερόπους, łacin. *alipes*. Tak nazwana ucieczka, w któréj zmykający pędzi szybko, jak gdyby miał do nóg skrzydła przyprawione.

71. *Śmiechotwórca*, gr. γελωτοποιός. Błaznowi dodany ten epitet oddaje zupełnie jego rolę.

72. *Smokorodny*. Odnośny wiersz opiewa:

Gdzie na skale smokorodnéj matka polskich grodów.

Skała oznacza tu wzgórze Wawel nazwane smokorodném, ponieważ w bajecznych czasach miał u stóp jego w jamie smok przebywać, czyli, jak poeta obrazowo powiadą, skała ta miała go zrodzić.

73. *Sowitorodzajny* czytamy o ogrodach pełnych drzew, kwiatów, traw i t. d.

74. *Starodworski* Marcyalis.

M. WALERIUS MARCYALIS przybył z Hiszpanii do Rzymu za panowania Nerona i tu pozostał poświęcając się poezyi, zwłaszcza że znalazł przychylnych protektorów w Tytusie i Domicyanie; dlatego też wspomina bardzo często w Epigramatach z wielką czcia i pochwałami imię Domicyana, co mu jako pochlebstwo zarzucano. Por. JANA BÄHRA: *Geschichte der römischen Literatur*, I, str. 506. KLONOWICZ chciał, jak się zdaje, przez ten epitet przedstawić MARCYALISA jako poetę-dworaka, *staro* zaś dodał dla okazania odległych czasów, w których żył.

75. *Stobrożny*. Dwa razy dodany ten epitet do gumna uwydatnia wielką ilość brogów zboża w niém złożonego.

76. *Stooki*. Tak nazwany Argus, syn Arestora, stróż Iony przez Jowisza w krowę zamienionéj, którego Merkury słodkim śpiewem uśpiwszy zabił. Według starożytnych podań miał on mieć na głowie niezmierną ilość óczu, tak czytamy o nim u Eschyla Promet 684:

πυκνοῖς ὄσσοις δεδορκώς.

Owidius zaś w Metam. wspomina, że ich miał sto, w ks. I, 625 powiada:

Centum luminibus cinctum caput Argus habebat,

w w. zaś 721-ym téjże księgi:

. . . . *centumque oculos nox occupat una.*

77. *Swiętokupca*. Żydzi i czarownicy kupujący do swych niecnych celów komunikanty w ustach od ołtarza przeniesione są tak nazwani przez poetę.

78. *Swiętołupca*, gr. ἱερόσυλος i *świętokrajca* (krajca = kradzca). Znaczenie zrozumiałe.

79. *Szumnogłośnny* Meletes. Z licznych epitetów greckich nadawanych przez poetów rzekom nie znajdujemy takiego, któryby przez nasz zupełnie był oddanym, tak co do znaczenia, jak porządku składowych części; jedynie epitet morza πολύφλοισβος (*wiele* czyli *głośno szumiący*) znajduje wierne swe odbicie w naszym.

80. *Trógłowy* Geryon. Postać jego była olbrzymią, składały ją bowiem trzy ciała od pasa w jedno złączone, tak iż miał trzy głowy, sześć rąk, a dwie nogi. Nasz epitet odpowiada najzupełniéj greckiemu τρικάρηνος nadanemu Geryonowi przez Hezyoda w Teogonii w. 287:

Χρυσάωρ δ'ἔτεκε τρικάρηνον Γηρυονῆα,

skąd go poeta mógł zaczerpnąć.

81. *Trójzęby*. Neptun, bóg morza, miał, jak w wielu miejscach czytamy, trójzębe berło jako oznakę swéj władzy, którém morza wzburzał.

Dwą razy używa poeta tego epitetu idąc za starożytnymi pisarzami, którzy berło Neptuna nazywają τριόδους (Pindar w Olimpij. IX, 32; Istmij. VII, 35), rzymscy zaś *tridens*, (Owid. Metam. VI, 75; I, 283; Wergil. Eneid. I, 145).

82. *Twardouchy*. Epitet Park, które według podań starożytnych przędły nić życia ludzkiego, kiedy ją zaś przecięły, wtedy człowiek kończył swą ziemską pielgrzymkę. Na wszelkie prośby, modły i zaklęcia głuchemi były, nawet bogowie nieśmiertelni nie mogli zmienić ich postanowień, w skutek czego przedstawia je poeta jako mające tak twarde uszy, że żadne błaganie przejść przez nie nie może. (Por. Owid. Metam. XV, 780—1; 808—812).

83. *Trzewonitna* osnowa. Osnowa znaczy tyle, co struna, trzewonitny zaś oznacza, że skręcona z nitek zrobionych z trzew baranich.

84. *Wiorołomny* Eolus t. j. taki, który płynącego często zawodzi, bo ten zawierzywszy mu, jakoby po jego woli całą drogę wiał, puszcza się w podróż, aż nagle widzi, że wiatr nie dotrzymuje danego niby słowa i wieje z przeciwnéj strony. (Eolus był królem wiatrów).

85. *Wiatrowładny* Eolus. Według podań starożytnych był to król wiatrów, który je trzymał zamknięte w jaskini, a gdy była potrzeba, wypuszczał. HOMER w Odys. X, 21 zwie go: ταμίης ἀνέμων, co zdaje się posłużyło KLONOWICZOWI do utworzenia przytoczonego epitetu.

86. *Wiekocieczny* zdrój Pegazów t. j. przez niezliczone wieki płynący, a nigdy nie wysychający.

87. *Wiekocieczny*. Drugi raz używa poeta tego epitetu mówiąc o rzekąch w ogóle.

88. *Wiekomierna* kądziel, z którój Parki przędąc nić żywota ludzkiego odmierzały wiek, jakiego człowiek miał dożyć.

89. *Wiekopamiętny* dąb, który rosnąc od wieków pamięta wszystko, co się za jego czasów zdarzyło.

90. *Wielomęki*. Epitet ten utworzony na wzór greckich: πολύστονος, πολυπήμων, πολύπικρος napotykanych u HOMERA, a dodany do piekła oznacza rozliczne męki, jakie się tam ponosi.

91. *Wielookny*, dodane do spichlerzy, które w górnéj części dookoła mają liczne prostokątne okienka dla wprowadzania świeżego powietrza do wnętrza.

92. *Wielorodna* Thetis. Tak pisane nazwisko bogini znajdujemy we Flisie.

HOMER wspomina często w Iliadzie Tetydę (Θέτις), żonę Peleusa, matkę Achillesa, któréj różne epiteta nadaje, jak n. p. καλλιπλόκαμος ἁλοσύδνη (Il. XX, 207), ἠύκομος (Il. IV, 512), τανύπεπλος (XVIII, 424 i 385), καλλιπλόκαμος (XVIII, 407), ἀργυρόπεζα (I, 538; XVIII, 381; XXIV, 89); prócz tych jednak nie znajdują się inne u niego, o tém zaś nigdzie wzmianki nie ma, jakoby żona Peleusa była matką wielu dzieci. Do tego nazwiska Θέτις podobne jest brzmieniem drugie Τηθύς żony Oceana, która według podań starożytnych była matką trzech tysięcy rzek i tyluż Oceanid. Por. HEZYODA Teogon. 337—370. Ta bogini słusznie wielorodną może się nazywać, bo już sam HOMER w Iliadzie ks. XIV, 201 nadaje jéj epitet μήτηρ jako matce niezliczonych wód. Zresztą samo jéj nazwisko Τηθύς wskazuje na to, bo tkwi w niém ten sam pierwiastek, co w słowie θάω (ssać) i w wyrazach τήθη, τιθήνη (mamka, żywicielka). Porówn. WELCKERA: *Griechische Mythologie*, I, 617 i 618.

Już w najdawniejszych czasach mięszano te dwa nazwiska bogiń między sobą, bo w różnych epokach i okolicach w różny sposób je wymawiano i używano, z powodu czego bezpodstawna pisownia jednego nazwiska w miejsce drugiego głęboko się zakorzeniła. I nasz poeta idąc za tém mylnie położył zamiast nazw. *Tethys* powyżéj przytoczone, czytamy bowiem:

Wszystko to chowa Thetis wielorodna,
Bogini wodna. (Flis).

93. *Wielostoczna* Ida. HOMER w Iliadzie ks. XXI, 449 i XXII, 171, a zarazem HEZYOD w Teogonii w. 1010 dodają górze Idzie epitet πολύπτυχος (mający wiele fałdów czyli stoków), który poeta przez nasz polski *wielostoczny* oddał.

94. *Wieloumiejętne* siostry. Przez to określenie należy rozumieć dziewięć Muz, czczonych na Helikonie i Parnasie; ponieważ zaś jako boginie sztuk pięknych same się niemi zajmowały i po mistrzowsku je wykonywały, przeto dodał im Klonowicz powyższy epitet idąc za Owidiusem, który w Metamor. V, 255, nazywa je *doctae sorores*.

95. *Wielowdzięczny*. Epitet strun, ponieważ w nich ukryte niezliczone, wdzięczne tony, które wprawna ręka mistrza wydobyć potrafi.

96. *Wielowęzły*, gr. πολύδεσμος, czytamy o sidłach opatrzonych licznymi węzłami i pętlicami.

97. *Wodotoczne* boginie. Są to Najady, wodne nimfy, które poeta przedstawia jako toczące fale wodne.

98. *Wodowładny*. Ogon rybi tak nazwany, za pomocą którego one sterując pływają, czyli mówiąc z poetą, wodą władają.

99. *Wolnomyślna* głowa t. j. wolna od wszelkich trosk, przez co swobodnie może nad wszystkiem rozmyślać.

100. *Wolnowłosa* Wenus t. j. opłakująca z rozpuszczonymi włosami śmierć Kochanowskiego.

101. *Wyszokrajca*. Jest to złodziej, który monarchę, rzecz pospolitą, pana swego, lub przełożonego okrada. (*Wyszo* = dotyczący wyższego, *krajca* = kradzca).

102. *Zacnośmieszne* fraszki. Epitet ten charakteryzuje dokładnie fraszki Kochanowskiego, które obok wielu zdrowych mysli zawierają lekkie i śmieszne.

103. *Zbożodarna* ziemia. Zupełnie odpowiada nasz epitet greckiemu ζείδωρος nadawanemu przez Homera ziemi, skąd go też poeta zaczerpnął. Por. Hom. Odys. V, 463; XI, 309 i w wielu innych miejscach.

104. *Zielonowłosy*, gr. χλωρόκομος, czytamy o drzewach, w czém poeta storożytnych pisarzy naśladował, którzy przedstawiali drzewa obrazowo, jako pokryte bujnymi zielonymi włosami.

105. *Ziemnorodny*, gr. χαμαιγενής, łać. *terrigena*. Dwa razy użyte o drzewach, kwiatach, trawach i t. d., które z łona ziemi, wspólnéj matki, wyrastają.

106. *Zimorodna* Halcyone.

Halcyona, córka Eola, została wraz ze swym małżonkiem Ceixem w zimorodka przemienioną, ponieważ zaś w zimie tylko gnieżdżą się te ptaki nad wodami, przeto nadał jéj poeta powyższy epitet, będący w najściślejszym związku z jéj nazwiskiem w polskim języku. Por. Owid. Metamor. XI, 710—748, gdzie od 744 do 46 czytamy:

. . . . *coëunt fiuntque parentes,*
Perque dies placidos, hiberno tempore, septem
Incubat Alcyone pendentibus aequore nidis.

107. *Złotołuczny* Apollo. Bóg ten występuje u starożytnych poetów z epitetami przedstawiającymi go zbrojnym w łuk, ponieważ sam czysty (Φοῖβος) wszystko złe nienawidząc bezbożnych strzałami zarazę przynoszącemi zabija. Homer zwie go dlatego ἀργυρότοξος

(Il. I, 37 i w. i.), Pindar, zaś χρυσότοξος (Olimpij. XIV, 10), który to epitet wiernie w naszym oddany.

108. *Złotopiaszczysty* Hebrus. Poeta nasz idąc za greckimi, którzy rzeki nazywają, ἀργυροδίνης, χρυσόῤῥυτος, a nadto za rzymskimi, u których rzeki występują jako: *arenosi, nitidi, divites, auriferi* i *auro turbidi*, utworzył przytoczony epitet oznaczający rzekę w swych falach piasek złoty toczącą.

109. *Złotopromienny*, gr. χρυσάκτιν ἥλιος. Tak nazwany Febus Apollo, który jako bóg światła po całym świecie złote promienie słońca rozsełał.

110. *Złotowłosy* Judasz, χρυσοκόμης, por. n. 10.

111. *Żółtogorąca* broda Judasza. Ten epitet maluje nam bardzo obrazowo rudą brodę zdrajcy, która prawie płonąć się zdaje.

112. *Żółtowęsy*. Ogólnie podstępnym ludziom i oszustom dodane. Znaczenie to samo, co w poprzednim.

113. *Zyskołowny*, gr. κερδαλεόφρων, łać. *lucripeta*, to jest nie dbający o naukę i uszlachetnienie się, ale tylko za zyskiem uganiający.

WYKAZ

wyrazów złożonych podług dzieł, w których się znajdują.

Worek Judaszów.

Przedmowa.

złotowłosy.
żółtowęsy.
żółtogorący.
białokurowaty.

I. Część.

krzywomyślny.
stooki.
gromobójca.
skrzydłonogi.
nowowierny.
wyszokrajca.
wielowęzły.
prostowłosy.
darmochlub.
liczygrzywna (2 razy).
przepędziskot.
skotokrajca.
trógłowy.
pędziskot.
pszczołołupca.
łupipszczoła.
świętokrajca.
świętołupca.
świętokupca.
pędziwół.
łopatonogi.
czerwononosy.
gęgogłosy.
wielomęki.
małodobry.
dybiwieczorek.

II. Część.

jednochodnik.
nabzdyżywy.
śmiechotwórca.
fraibiterka.
rękodajny.

III. Część.

mężobójca.
wolnomyślny.
ranośmieszny.
modropłonący.
błotołożny.
czarnogrzywy.
dwopożytny.
czerwonołby.
lichwodawca.

Żale nagrobne na śmierć Jana Kochanowskiego.

Dedykacya.

pieszczogłośny.
nowoczynny.

Żal I.

zielonowłosy.
ziemnorodny.
wiekopamiętny.
wielowdzięczny.
głosotworny.

Żal II.

złotopiaszczysty.

Żal III.

złotołuczny.
wieloumiejętny.
kozłonogi.
wielostoczny.
prostowłosy.
wodotoczny.

Żal IV.

płaskonosy.
różnogłosy.
zimorodny.
dziwowrony.
dawnowieczny.
wiekocieczny.

Żal V.

trzewonitny.

Żal VI.

mlekoliczny.
bogowojny.
zacnośmieszny.
gołowęsy.
wolnowłosy.
szumnogłośny.
dziesięćnitny.
wiekocieczny.
leśnomowny.
zbożodarny.
starodworski.
pianorodny.

Żal VII.

smokorodny.
dwugrodny.
zyskołowny.
jednoherbowny.
stobrożny.

Żal VIII.

ziemnorodny.
ciężkowonny.
samopłodny.
bykorodny.
makoskrzydły.

Żal X.

demogorgonowy.
dziewiętobrzeżny.
wiekomierny.
twardouchy.

Żal XI.

samorosły.
sowitorodzajny.
dwuwierzchni.

Żal XIII.

złotopromienny.

Pożar.

lekkonośny.
osłouchy.
białogłowski.
mężowładny.
jednowieczny.

Pamiętnik książąt i królów polskich.

bratobójca.
myszotrawny.

Flis.

trójzęby (2 razy).
dłoniatonogi.
wiarołomny.
wielorodny.
cienkonogi.
krasomowny.
stobrożny.
wielookny.
rybogony.
wodowładny.
dwonogi.
samorodny.
wiatrowładny.
ichthyophag.
acridophag.

SŁOWNIK

wyrazów godnych uwagi,

użytych

w „PORZĄDKU PRAWA BARTNEGO"

dla starostwa łomżyńskiego, z r. 1616

ułożył AD. ANT. KRYŃSKI.

Porządek prawa bartnego, ułożony przez Stanisława Skrodzkiego w r. 1616 dla starostwa łomżyńskiego, pomieszczony jest w Archiwum Komisyi histor. w t. IVtym. Całkowity tekst przedrukowano tam dosłownie i wiernie z zachowaniem wszystkich właściwości pisowni piérwowzoru rękopiśmiennego (z wyjątkiem znaku ÿ, używanego w rękopisie obok *y*, który w druku oddano stale literą *y*).

Słowniczek niniejszy zawiéra wyrazy i wyrażenia, użyte w tekście rzeczonym Prawa bartnego, godne uwagi bądź pod względem prawnym, bądź językowym.

Liczba przy cytatach oznacza liczbę kolejną artykułu prawa, znak zaś *prz.* — miejsce w przypisaniu, poprzedzającym artykuły.

acz, spójnik, = jakkolwiek. Acz onym przeszłym cnotliwym bogobojnym bartnikom mało było potrzebne prawo na piśmie, prz.; art. 23 50, 75.

aktor = powód, pozywający, strona powodowa, pierca, jiściec: podający skargę (żałobę) do sądu. — Obiedwie stronie, tak aktor

jako pozwany mają dać po półtora grosza 32; 11, 13, 22, 26, 27, 28, 29, 30, 35, 92. Strona *aktorowa* 22. Por. *powód.*

apelacyja = odwołanie się (od wyroku sądu bartnego do starosty na rugu bartnym nowogrodzkim), 35; *apelacyja* od sądów bartnych do książąt 1, 18, 22. — *apelować* od wyroku sądu bartnego, 35; 18, 22; 113.

areszt sprawy = wstrzymanie, zawieszenie sprawy lub wykonania wyroku; *areszt* sprawy *uczynić* lub *aresztować* sprawę = powstrzymać wykonanie wyroku. — Gdyby jaki bartnik... będąc zatrudniony, omieszkał by do swéj sprawy przybyć do sądu, do któréj sprawy gdyby przyszedł, a już go wzdano... i prosiłby.... aby mu areszt swéj sprawy uczynić dopuszczono, takowego aresztu sąd bartny ma dopuścić, 28. Do jakiego aresztu ten co sprawy aresztuje, ma stronę na przyszłe roki przypozwać, 28; 13.

barć, r. ż. *a*) *ul* czyli przytułek dla pszczół nieruchomy w drzewie żywym wyrobiony; *b*) *drzewo*, w którym ul urządzono = drzewo bartne. — Książęta mazowieckie gdy na swych dobrach szlachcie grunty rozdawali.... na tychże dobrach do stołu swego barcie zostawiali, 1. (Porów. *dziać* drzewo). *Barci* Księ. ziemi czers. st. 277. — *Barci* na puszczach (*mellificia in nemoribus*), Księgi ustaw str. 131 §. 25, oraz str. 140 — 141 wyd. Lelew.; *barci* na boru. Księ. kościań. pod r. 1425, wyd. Przyborowskiego.

bartnictwo = hodowla pszczół.

bartnik = hodujący pszczoły, prz., 2, 3, 4, 7, 8, 10, 12, 13, 14, 25, 46, 49, 69, 81, 87, 89; bartnik gospodarz, 12, 82; bartnik osiadły 58, 75; miedzy bartnikami szlacheckimi, 1; ciż bartnicy szlachta otrzymali od książąt 1; przeszli bartnicy, starożytni bartnicy, prz.

bartniczy i *bartny* = do barci należący, gospodarstwa bartnego lub stosunków między bartnikami dotyczący. — Sąd bartny prz. 1, 5, 6, 7, 8, 10, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 20, 22, 77, 91; starosta bartny 1, 2. 3, 4, 7, 9; podstarości bartny 2, 7, 10, 11, 12, 21, 22, 97, 98, 99; sędzia bartny 1, 3, 4, 5, 6; pisarz bartny 8, 11; urząd bartny 1, 3, 5, 54; prawo bartne od szlachty założone 1, prz, 23; roki bartne 8, 10, 12, 81; rugi bartne 79, 81; księgi bartne 2, 9; akta bartne 2, 8, 42, 57; bory bartne 1, 2, 11, 14; drzewo bartne, łąki bartne 47, 48; jurisdykcyja bartna, prz, 42, 117; porządek bartny 98; robota bartna 53, 90; ćwierdż bartna 76; strawa bartna 63; schowania bartniczo 63, 75; powinność bartna 94; naczynia bartne 12; powróz bartny 84; bartne rzeczy 23.

barzo (późniejsze *bardzo*) prz, 17, 67, 87, najbarziéj 12, 49.

bawić się = trudnić się, zajmować się. — Którzy się w domach małym gospodarstwem bawią 68, 73; takowych ludzi poznać, którzy się sztuką złodziejską bawią 87; a bawiłby się takowymi excessami 87.

bliskość = *a*) pokrewieństwo, propinquitas; *b*) prawo służące krewnym odkupienia majątku (boru bartnego), jakiby ich krewny obcemu sprzedał (*jus propinquitatis*, *retractus*, *proximitas*); prawo

to w stosunkach bartnych służyło do 1 roku i 6 niedziel. (Porów. *odzew* boru, *odezwać* bór) 46; *bliski* = powinowaty, 41.

bór bartny = część lasu, w któréj znajdowalo się 60 barci; *półbór*, gdzie było 30 barci; *ćwierćbór*, gdzie 15 barci. — A też bory bartne miedzy sobą na swychże gruntach szlacheckich... rozdziewali, 1, 23; 49; półborek 111; gospodarz boru 12, 36; dłużnik boru 50; robota borowa 41.

borgować czemu = pobłażać, szanować, oszczędzać. — Zwykli niektórzy z bartników, zawioszy się (tak) na puszczą na twory, nietylko świętu, ale i niedzieli nie borgować 74.

być w świadki = być za świadka, świadczyć. — Podstarości... od żadnego bartnika w świadki być niéma 7. — *bywać* w świadkach *być* w świadectwie = bywać świadkiem, służyć za świadka, świadczyć. — Potrzeba, aby kto chce w jakim świadectwie być, przykazanie boże umiał... którego jeśliby jaki świadek nie umiał, takowemu w świadki być się nie godzi, 24.

bywać na roki = przybywać, stawić się do sądu. — Na roki bartne każdy bartnik bywać powinien, 12; obok: bywać na rokach 12.

cal = całość; *w cale* = w całości, całkowicie. — Mąż jéj na owym boru... nie ma nic utracić... ani przedawać, ale w cale chować do dziecinnego wzrostu, 36; prowent króla jmci zawsze w cale oddawał, 37.

cale, przysł., = wcale, całkiem, zupełnie. — Taki zapis ma być za nic i cale zły, 112.

chądziebnie = tajemnie, pokryjomu, ukradkiem, kradzionym sposobem (*furtim*). — Takowy nie ma być rozumian, aby one pszczoły chądziebnie kleczył, 71; anim miodu gotowego nikomu chądziebnie nie bierał, 80. — *chudziebnie* = tajemnie, skrycie i t. d. — Siano cudze gdy kto brał chudziebnie 109; *chudziebna* żałoba = skarga l. sprawa o kradzież; — oklik albo wydarcie pszczół lub porąbanie drzewa z pszczołami, co się ma za chudziebną żałobę, 107. — Porów. *chąsiebną* rzeczą Księ. ziemi czers. pod r. 1416, str. 165; oraz: „niewidomą rzeczą", tamże str. 267; *chązebną* rzeczą. Księ. sieradz. pod r. 1386. Pam. Maciejow. II, 325. — *chąśba* = kradzież Księ. z. czer. st. 304, 5, 6 chąśba jako kara str. 265 i 311; *chąśba* l. *chansba* = kradzież, Lelew. Pols. w. śr. IV, 123 i 126. Prawa pols. st. 48.

chlebojedca = chléb czyj jedzący, robotnik zarabiający pracą na chléb u chlebodawcy, najemnik. — A któryby bartnik sam i jego chlebojedca na rugu w Nowogrodzie bywać zaniedbał, takowy każdy z bartników popada w winę, 81. — Wyraz ten znany z zabytków w XIV i nast. I w tem są byli jego chlebojedźce, Księ. sieradz. pod r. 1391, Pam. Maciejow. II, 340; najemnik v. chlebojedźca, *servus, mercenarius*, Celich. Słow. pr. magdeb. 9; — pan Borek ukazał mną na ślachcicu na swem chlebojedźcu ranę, Księ. ziem. pozn. z r. 1430 u Przyborows. st. 23. W wieku XVI znany jest w postaci *chlebojejca*, Postyl. Żarnows. 2, 341.

chodzić kogo co = nachodzić, najść, przywłaszczyć sobie. — A na tym ktoby cudze pszczoły chodził, winę pięćdziesiąt groszy skazać, 32. Ten, coby one pszczoły chodził, powinienby temu, czyje drzewo chodził i pszczoły kleczył, szkody nagrodzić i winę sądowi zapłacić, 56.

chróstowy bor, t. j. liściasty, zarosły małymi drzewami i krzewami. — Jakowe bory bartne, których w puszczy nie bywało, nazywano chróstowe, prz.

chudziebnie, patrz *chądziebnie*.

ciosnka = narzędzie cz. statek żelazny bartny, służący do robienia zaciosów czyli ściesywania kory na drzewach bartnych dla wyciśnięcia znamienia; 62.

cielesna przysięga = przysięga, składana osobiście (nie przez pełnomocnika) za dotknięciem ołtarza, krzyża, ewangielii lub innych świętości. *Du Cange* objaśnia: *Sacramenta*... (*super crucem, in altari, super altare etc.*) *juramenta corporalia appellantur*. σωματικοί ὅρκοι... *quod tactis sive inspectiś sacrosanctis evangeliis, cruce dominica, vel sanctorum reliquiis admotis, sublata aut protensa manu praestantur*..... Słownik wyd. 1678, II, 157. Tenże: *Tactis corporaliter sacrosanctis evangeliis in publico corporalia subeant sacramenta*; oraz *Neque aliud videtur jurare sacramento catholicae fidei, quam corporaliter jurare: quomodo scilicet catholici solent*... A strona aktorowa uprze się, nie dając mu wiary, tedy pozwany ma to cielesną przysięgą podeprzéć, 22. — A ma prosić o to pilnie, aby jemu takowe regestrowanie przez złoczyńcę uczynione z świadkami, któreby przy sobie miał, cielesną przysięgą znieść nakazał, 86.

cmyntarz, ogólno pols. cmętarz, lub (wskutek upodobnienia do tematu wyrazu smętek) smętarz, z grec. κοιμητήριον, łać. *coemeterium*. (Zob. L. Malinowski, *Zur Volksetymologie*. A. Kuhn, *Beitr.* VI, 305). — Obieszony mali być zarazem z szubienice urzniony, albo na cmyntarzu pochowany, 85.

ćwiérdź = twierdza. — A niema być z cwierdzi puszczony, 12; 17, 26, 77; do czwierdzi iść nie chciał 77; w cwierdzi 23; do czwierdzi 14, 16, 54; a tam ma być osadzony do czwierdzi bartnéj 76; dokądby kata nie dostano, ma być złoczyńca tak długo pod strażą w czwierdzi chowany, 73; trzymać w czwierdzi, 88. Zob. *twierdź*.

czekan maczuga ostrzem wystającym opatrzona, rodzaj pocisku; młot po przeciwnéj stronie głowy ostro zakończony (*clava mucrone eminente munita, genus teli usitatum Polonis*. Linde I, 361), w starosłow. čekanъ młot, *malleus rostratus*, czes. čekan, rum. čakan. — Ktoby z bartników do sądu bartnego z bronią, to jest kordem, szablą, toporem, czekanem, przyszedł... od takowego broń ma być odjęta, 15.

czołen, czołna i czołnu r. m., lub *czółno*, czółna r. n. = statek do przewożenia się na wodach, z jednéj sztuki drzewa wyrobiony. — O pojęciu czołna z przystani; bez czołnu; czołen wziąć; wzięcie czołnu, 65.

czynić prawnie z kim o co = prawować się, procesować się z kim o co. — Rękojmi.... bądźby z dłużnikiem o dług prawnie czy-

nił, bądźby nie czynił, takowy dług on rękojmi wierzycielowi... powinien pod winami sądowymi zapłacić, 51. *czynić* przysięgę = składać przysięgę, przysięgać. — A tam każdy z nich przysięgę wedle roty opisanéj czynić powinien, 81, 25.

dań miodowa = danina z miodu, albo opłata pieniężna od barci, należna dworowi; nazywano ją także *bartne*. — Barcie ciż sami szlachta po gruntach swych obejmowali, a dani miodowe do skarbu książęcego na każdy rok wedle ustawy oddawali 1.

darmo = niesłusznie. — A dowiodłby nań podstarości dwiema świadkami, że mu darmo nałajał, 99.

dawność lub *preskrypcyja* = czas, po którego upłynieniu jedna strona traci prawo do pewnéj rzeczy, a druga je nabywa; przedawnienie. — O zatrzymaniu dawnością drzew i łąk bartnych, 48: w prawie bartnym żadnéj preskrypcyjéj niemasz, 48.

dbać na co = dbać o co, zważać na co. — Któryby bartnik na podstarościego bartnego nakazowanie nic nie dbał. 7. Na upominanie i karę mniéj dbali, 14.

dług zapisny (*inscriptio debiti*), patrz: *zapisny* dług.

dłużnik obok oznaczenia osoby, która dług zaciąga (*debitor*), oznaczał téż niekiedy „wierzyciela" (*creditor*), t. j. tego, u którego dług był zaciągnięty, czyli któremu dłużno, któremu kto dług winien. — A jeśliby on dłużnik nie jednemu, ale kilku osobom długi winien był, a przyszłoby do tego, żeby bór jego dłużnikom za przekonaniem prawa musiał być udany (oddany w posiadanie), 50. — Podobnie u J. KOCHANOWS. Satyr wier. 150, str. 49 i Fragm., 15 str. 455 tom II wyd. pomn. Porów. staropol. *dłużebnik*, Prawa pol. wyd. homog. 44.

dodziać = dokończyć dziać jakie drzewo bartne, czyli dokończyć wyrobienia barci na drzewie. — A jeśli minie zadziatkowi, żeby zacząwszy dziać jakie drzewo, a nie dodział dla zepsowania pieśni, 4 niedziele, tedy ono drzewo już nie jego, ale tego ktoby go dodział. A wszakże ten, co dodzieje zadzianego drzewa, ma to sobie aktami bartnymi obwarować, 57.

domóc się czego = domagając się uzyskać. — Przeto domogli się tego, że się potym sądzywali co cztery niedziele, 10.

dopomagać czego lub *dopomagać się* czego = domagać się czego, żądać czego, upominać się czego, o co. — Gdyby jaki bartnik z żoną swoją zszedł z świata nie mając żadnego potomstwa...., a powinni ich dopomagali pozostałego boru, 41. I bliższy by był posesyjéj swojéj ze dwiema świadkami podeprzéć, aniżeli on coby się takowéj łąki dopomagał, 48, 92.

dosyć uczynić komu, czemu = *a*) zadość uczynić, być posłusznym komu, czemu. — A jeśliby w trzecie roki bartne dekretowi sądowemu dłużnik dosyć uczynić nie chciał, takowego bór ma być przez sąd bartny złożony, 52. — Ile razy dosyćby prawu nie uczynił, 81. — *b*) rzecz powinną należycie spełniać, podołać czemu. — Niewiasta robocie borowéj dosyć uczynić nie może, 41.

dosyć uczynienie = zadość uczynienie, zaspokojenie; należność. Powinna (wdowa) on bór krewnym męża swego... puścić, wziąwszy swoje dosyć uczynienie wedle składu z onego boru, 41. — Gdy strona pozwana na roki... nie stanie ku dosyć uczynieniu ekskuzy albo niewinności swéj...., na takowego zysk ma być skazan, 100.

drzéć, dziérać pszczoły = wydziérać, wyjmować plastry z barci. — Pszczół żadnemu bartnikowi w drzewach pospolitych nie dziérałem, 80.

dworny = należny dworowi. — Z któregoby boru wina dworna i sądowa mogła i miała być zapłacona 86.

dziedziczna żona = mająca swój bór dziedziczny, t. j. prawem dziedzicznym, spadkowym otrzymany, 111. — bór *dziedziczny,* 36, 111. — w boru bartnym *dziedziczyć,* 36. Porów. dziedziczny pan, *dominus fundi,* w Celich. Słow. pr. magdeb. st. 10.

dziać drzewo = wyrabiać na drzewie barć czyli *dzień* narzędziem zwanym bartnicą, w kształcie dłóta sporządzonym, zaczynając w wysokości 12tu stóp od ziemi, od strony wschodnio-południowéj (Kozłows. Słown. leś. bart... 7). — Zacząwszy dziać jakie drzewo a nie dodział, 57. — Drzewo *dziane* bartne, *niedziane* — surowe, do roboty bartnéj godne, 90. — Podobnie: *dziany* dąb, w Księ. czers. pod r. 1423, st. 277. — paknąli przez pszczół drzewo porąbi dziane, Stat. wiśl. § 110, str. 74, wyd. Lelew.

dzień, dzieni, r. ż. lub *dzień,* dzienia, r. m. = barć w drzewie żywym wyrobiona. — Zwykli niektórzy pszczoły świeżo osiadłe z dzieni wykurzywać 68. — Przesmrodziwszy dzienie dymem, trudno się w takowe dzienie bartnik ma dorobić pszczół, 68. — A tak któryby bartnik ważył się komu z dzienia pszczoły wykurzyć... takowy ma do czwierdzi być osadzon, 68.

dzietwa, dziatwa lub *dzianie* = urządzanie dzieni czyli barci w drzewach. — Powinien na onym boru robotą i dzietwą na każdy rok wystatczać, 36. — A jeśliby on opiekun przez te lata, w któreby on bór trzymał, dziatwą na onym boru wystatczył, tedy powinien.... za każdą sośnią po cztéry grosze, 37.

dziewka w znaczeniu: córka, panna, dziewica, pospolite w dawnéj polszczyźnie, zarówno jak i w innych językach słowiańskich. — Dziewki, które braci nie mają, jako na boru dziedziczyć mają, 39.

ekstrakt = wyciąg, wypis. — Wszelkie ekstrakty z ksiąg bartnych pod pieczęcią starosty bartnego i z podpisem mają być wydawane, 2.

ewazyja = *a*) upadek sprawy w sądzie oraz uwolnienie od terminów (stawiennictwa), dane przez sąd pozwanemu na skutek niestawienia się w sądzie pozywającego cz. powoda; *b*) odparcie dowodu lub zarzutu ze strony oskarżonego, czyli usprawiedliwienie się. — u Knapskiego ewazyja = wyprawięnie się z obwinięnia, z zarzuconéj winy, spéłznięnie lédá jáko, *effugium, evasio culpae.* Słown. st. 1326 wyd. 2. — Do któréj sprawy gdyby przyszedł, a już go wzdano, albo

przeciw jemu ewazyją otrzymano, i prosiłby, aby mu areszt swéj sprawy uczynić dopuszczono, 28.

folga = ulga, ulżenie, pobłażanie, łaska. — I nie ma być z ćwierdzi wypuszczona aż do skończenia spraw, winy ma zapłacić sześć groszy oprócz żadnéj folgi (bez żadnej ulgi), 17; 26, 55; a za omieszkanie powinien taki dać kopę groszy oprócz żadnéj folgi, 63.

gajony sąd, judicium bannitum — sąd wójtowski; sąd zapowiedziany urzędownie, *judicia legitime indicta* Linde. — A wszakże zraniony ma prawo mićć o rany swoje w sądzie gajonym, pod którym dobra tego, co zrani nieruchome i téż ruchome leżą, 29.

gardło swe okupić = okupić życie, wykupić się od kary śmierci. — Takowego tedy ma sąd bartny do dworu wydać, który tam gardło swe ma okupować, 87, 19; *gardło* utracić zasłużył i byłby *na gardło* osadzony (skazany na śmierć) 82, 83; karać się na *gardle* = karać się śmiercią 67.

garnec, garca, garcowi = garnek (używany przez bartników w puszczy do warzenia strawy). — O wzięciu garca w puszczy. Na puszczy nie jeżdżą zduni do garcy wołając, a jeśli o co w puszczy trudno jako o garnec, 64.

głowszczyzna = kara pieniężna za głowę zabitego, naznaczana zabójcy sądownie. — W prawie szlacheckim w głowszczyźnie, w posagu, w przezyskach żadne imięnie ginąć nie może, 23.

gmin bartny = gmina, społeczność, towarzystwo bartników do jednéj jurysdykcyi bartnéj należących; wszyscy bartnicy. — Ja N. przysięgam Panu Bogu,... królowi,... staroście,... i wszystkiemu gminowi bartnemu, 3; 80; 89, 97.

godny = poważany, szanowny, znakomity. — Sędzia gdy upornie do sądu nie zasiadł... ma być trzema grzywnami karan, a na miejscu sędziego godna osoba zasiadać ma na sądy, 96; *godny* czego = zasługujący na co. — Takowemu przysięga z dwoma świadkami wiary godnymi ma być skazana, 89, 48; — *godny* do czego = zdatny, przydatny, odpowiedni, zdolny do czego. — Bartnicy do sądów obiérali ośm osób bartników godnych do sądzenia, co trwało przez czas niemały. Aż potym obiérali sobie czterech bartników godnych do sądu z pośrzodka siebie, 4. Drzewo niedziane surowe do roboty bartnéj godne, 90; 53.

gołota = człowiek nieosiadły, nie posiadający majątku ziemskiego, *inpossessionatus*, nieposesyjonat. — A jeśliby (dłużnik) dóbr nie miał, postąpić z dłużnikiem jako z gołotą 50. — W Księg. ust: „czeladź nieosiadła t. j. *gołoty*", str. 161, cap. 21 i str. 114, 95. Podobnie: parobek = *golomanka* Pra. pol. st. 48 wyd. homog.

gwary czynić = hałas robić rozmawiając razem, wspólnym głośnym gadaniem zgiełk wytwarzać. — A przyszedszy do sądu pijani każdy z nich czynił niepotrzebne gwary 13; *w gwary* wdawać się 17.

gwoli czemu = dla, z przyczyny, z powodu (k+woli = gwoli, podobnie jak: *gmyśli* = k+myśli, *grzeczy* = k+rzeczy). — Gdy garca nie ma, musiałby (bartnik) z roboty do domu gwoli garcowi iść, 64.

jako, przysł., pospolity w staropols. = jak, w jaki sposób. — Aby to jawno było każdemu, jako, i za co kupuje, 43, jako widzennicy zeznają, sąd ich zeznanie ma aprobować 32.

jakoby, spójnik celowy = ażeby, aby. — Zabiegając tedy temu, jakoby ta swawola ugasła, to każdemu wiedzieć potrzeba, 14.

jakowy, zajimek względ. = jaki, któryto (odpowiedni wskazującemu *takowy*, pospolicie używanemu w dawnéj polszczyźnie). — Jakowy kupiec boru niema przy lidkupie przedawcy więcéj dawać nad jednę kopę groszy 43; 49. — Jakowego zamianku mają obie strony dowieść 49, 1, 60. — *jakowy* = zajim nieokreślny, = jaki, pewny: A jeśliby jakowe zapisy przez kogo bywały czynione w jurysdykcyjéj miejskiéj, 42, a mając jakową od kogo krzywdę, 20.

jegla, *jeglija* = jodła, jedlina w narzeczu mazurów. — Z jakiegokolwiek drzewa bądź sosnowego, bądź dębowego, jesionowego jeglijowego bartnego, 54.

jenaczéj, dyjalektyczne, = ogólnopols. jinaczéj. — A on by jenaczéj zeznawał, tak właśnie jako było w saméj rzeczy, 99.

jęno, dyjalektyczne, = ogól. pols. jeno, tylko. — A mąż z onemi dziećmi został, tedy on mąż niema nic więcéj w boru mieć, jęno równą część z dziećmi swemi, 111.

jiść komu = służyć, uchodzić komu. — A iż osiadłemu (bartnikowi) zapowiédź nie idzie (osiadły nie podlega zapowiedzi czyli aresztowi pszczół), 58; i nie mogą pozwanemu iść żadne obrony, 22.

jimięnie lub *jimienie* = mienie, majątek, posiadłość *possessio*. W przezyskach, w wianie, w posagu żadne imięnie praescriptiey niema (przedawnieniu nie podlega), 50.

jinakszy = jinny. — A inaksze zamianki bywać nie mogą, 49; a inakszego prawa do odzywania boru mieć nie może 45; *inszy* 45, 49.

jiście = chodzenie; przejście (*itio*). — Bartnik dla jego odpowiadania (pogróżek) nie miał bespiecznego iścia na puszczą, 76. — W staropolskim jistniały prócz tego: *szcie* i *ście* ze złożonymi: poszcie, wyszcie, przyście. itp. Zob. „Szachy“ Kochanowskiego wiérsz 230 i 464 o jedno *szcie*; 504 do piérwszego *szcia*; 578 trzecim szciem. —

kajać się czego = żałować występku; bać się, wystrzegać się, strzéc się. — Aby takowego postępku inni się nie dopuszczali i kajali, 55. *kajać się* w czym = toż. — A za omieszkanie powinien taki dać kopę groszy oprócz żadnéj folgi, aby się inni w tym kajali 63. — Stsłow. *kajati sę*, kają sę, kaješi sę μετανοεῖν *poenitere*.

karać; jimiesł. bier. *karan*. — Ma być winą karan = ma uléc karze pieniężnéj; ma być karan trzema grzywnami polskimi, 19, 96; *karać się* na gardle = karać się śmiercią. Porów. *gardło*.

kleczba lub *kleczenie* pszczół = obsadzanie pszczół w górnéj części barci. — Czas kleczęnia pszczół. 72.

kleczyć pszczoły = obsadzać pszczoły młode w górnéj części barci, zwanéj *głową* (plastry w głowie barci, w których się młode wylęgają,

zowią *gniazdo* albo *oklek*). — Żaden bartnik niema się ważyć kleczyć pszczół aż do święta podniesienia krzyża świętego, 72; 56.

knieja = część, oddział, albo uroczysko lasu lub boru bartnego. — 32, 47, 49, 60, 62.

kniejnik = mieszkanie kniejí; dozorca części lasu albo uroczyska, zwanego knieją, 23.

kontumacyja czyli wzdawanie = niestawienie się w sądzie na termin; niestanie u prawa, na rok (Knaps. 547, wyd. 1621); zaoczne skazanie dekretem sądowym strony niestającéj. — Gdyby strona będąc pozwana... raz i drugi na pozew nie stanął, a strona powodowa *in contumaciam* otrzymałaby zysk 106; który gdy przysięże, wolen od zysku *in contumaciam* otrzymanego, 106; na takowego aktor ma dać kontumacyją zapisać, 22.

kozieł lub *koziełek* od powroza bartnego = Zakrzywiony kawałek drzewa twardego, w kształcie kluczki wyrobiony, przyszyty szpagatem do powroza bartnego, służący do zaczepiania na drzewie przyrządu powrozowego, utrzymującego bartnika na deszczułce (na łazbieniu) przy wydziewaniu czyli wyrabianiu barci. Por. Słown. leśny... Kozł. 221. *Kozieł* od powroza bartnego okazywany był przez podstarościego przy akcie sądowym, jako znak wezwania od sądu bartnego każdemu z bartników, których tenże podstarości, jako poseł sądowy, wzywał w sprawie skazanego na śmierć złoczyńcy. — Zob. art. 82. Podstarości bartny, wypruwszy kozieł od powroza bartnego na pozew, co znaczy śmierć złoczyńce, ma obejść bartników wszystkich, nakazując im onym kozłęm, aby do miejsca pewnego i na czas pewny wszyscy gospodarze bartnicy,.. stanęli, 82.

kradziestwo = kradzież, złodziejstwo. — Gdyby jaki złoczyńca bądź z bartników, bądź téż jaki obcy na kradziestwie był poiman, 82.

kroć = raz, rzeczow. r. męs., w licz. pojed. nieodmienny; w stsł. kratъ, dъwa kraty, tri kraty, pętь kratъ,..., oraz kratь. — Jeśliby się złoczyńca przyznał, że takowy zły uczynek piérwszy kroć uczynił, takowy ma być obieszony. A jeśliby zeznał, iż to kilka kroć czynił, co się dotycze miodu, takowemu kat ma pęp wyrznąć i z niego kiszki wytoczyć, i tak z nim czekać, aż zdechnie, a potym zdechłego obiesić. *Jus culmense demonstrat*, 83.

Krusk, dziś Krusza, wieś w guberniji łomżyńskiéj, powiecie kolneńskim nad rzeczką *Turoślą*, wpadającą do Pisny, dopływu Narwi (na zachód od Kolna o 17 wiorst). — Most na rzecze Turośli narządzać i dwór na Krusku dla puzaru okopywać, 2, 7, 94.

kunne lub *kunowe* = dań cz. opłata, uiszczana dziedzicowi lasu za dozwolenie bartnikowi używania strzelby do bicia kun, czyniących szkodę w barciach; bartnik obowiązany był początkowo od każdego *pudłaka* miodu oddawać skórkę jednę z kuny; potym dla niedostatku kun daninę taką zamieniono na opłatę pieniężną. (Słown. Kozłows. str. 12). — Wszyscy bartnicy z boru jednego mają dać na rok miodu rączkę jednę, kunnych pięniędzy piętnaście groszy, item obrocznego złotych dwa, 94.

kupia albo kup = kupienie, nabycie, kupno (stsł. *kuplja emtio*). — Kupiec boru, gdy bór bartny kupi wiecznością, powinien... urzędownie wwiąz na on bór uczynić... i ma być niż tėj kupi wynidzie rok i sześć niedziel, 44. Ma wprzód tego dowieść jakową bliskością bór zaprzedany odebrać by chciał, który dowiódszy ma odzywać dokądby nie wyszedł rok i sześć niedziel kupi onego boru, 45.

legale inpedimentum = prawna przeszkoda, słuszna przyczyna, dla któréj pozwany na roku naznaczonym nie stanął, albo sądowemu skazaniu zadość nie uczynił. — Każdy bartnik gospodarz na każde roki bartne bez żadnéj wymówki bywać powinien, oprócz tego żeby miał *legale impedimentum*, 12; oprócz żeby *legale impedimentum* męża swego oznajmić miała, 17; na który rok (trzeci) jeśli stanie, a wtoczy *legale impedimentum*, 22; sędzia gdy upornie do sądu nie zasiadł..., a na to by *legale impedimentum* nie było, które jest własna niemoc, pogrzeb ojca, matki, żony, sługi lub służebnice, także wesele w domu, te rzeczy wyjąwszy, ma być trzema grzywnami karan, 96, 6. — Porów. w Słown. pr. magd. Celich. *przekaza*, przegabanie: *impedimentum*; sądowa przekaza: *legale impedimentum*. W porządku sądów... pr. magdeb. termin ten wyłożono przez „pomocna rzecz w prawie" lub „przekaza stania ku prawu," str. 69. Porząd. i str. 51 Art. „przekazki" (wyd. 1760 r. w Przemyślu).

łajać komu i kogo. — Ktoby podstarościego łajał w sądach; — a za to by mu w sądzie łajał, a dowiódłby nań podstarości dwiema świadkami, że mu darmo nałajał, 99; ktoby sądowi nałajał, 102; gdyby strona stronie... jeden drugiemu łajał, 105.

łącze = sidło (stsł. *łąka* łąky τὰ ἔνεδρα, *insidiae*). — Zwykli téż takowi łożni (bartnicy) łącze w lasach stawiać 75, — po puszczy chodził, albo po łączach, albo łąka darł, 75.

litkup (lidkup) niem. leihkauf, wynagrodzenie dane przy kupnie stręczycielowi cz. jednaczowi kupca (litkupnikowi). τὸ προξενητικόν, *proxeneticum*, *munus quod datur proxenetae*; *apud nos inter plebes muneris loco est compotatio*, Knaps. s. 365 wyd. r. 1643. *Litkupnik* = świadek przy kupnie προξενητής, *proxeneta*. — Jakowy kupiec boru niema przy lidkupie przedawcy więcéj dawać nad jednę kopę groszy § 43. (Porów. *mercipotores alias litkupniky*, Księ. ziemi czers. pod r. 1425, st. 319).

limitować sprawę = odroczyć do drugiego terminu. — Sprawy swojéj tracić nie ma, ale do drugich roków bartnych ma być limitowana. 14.

łożny bartnik = luzem chodzący, najemny robotnik, nie posiadający swych barci (*vagus, erro*). — Łożnych bartników jako zawsze bywało, tak i teraz jest po części, którzy bory swe poprzedawszy innym bartnikom, robią u innych bartników, a stąd zwykli w puszczy szkody czynić, 75, 90.

mianowany = wymieniony, pomieniony, przytoczony. — A którryby z nich oprócz przyczyn mianowanych do sądu nie zasiadł, a był pozwan *ex officio* § 6.

miedzy, przyjim. z narzęd. i biern. stsł. *meždu* i *meži*), postać dawniejsza; późniejsze *między*. — Ten zwyczaj sądzenia prawa bartnego... miedzy się okazywali, prz. — Miedzy sobą prz, §. 1; — y należliby jednego miedzy stronami winniejszego, 33, 34, 32; — aż do rosparcia prawa miedzy stronami, 58; dział boru miedzy bracią, 92, 40; 36.

mięniać (dyjalektycz. zam. *mieniać*) drzewami, łąkami = czynić zamiany. — Mąż jéj... na onym boru nie ma nic utracać, ani go sam porębywać ani drzewem mięniać, 36. Takowy opiekun dziecinnego boru nie ma od boru onego niczego zbywać, ani drzewami, pszczołami, łąkami mięniać, 37.

mięnić sobie co za co (dyjalektycz. zam. *mienić*) = uważać, poczytywać. — Choćby bracia jego mięnili to sobie za krzywdę wielką 53; krzywdy, jakowe kto miéwał, albo miéć sobie mięnił, 1.

miody nastawne patrz *nastawne*.

nachodzić, *naszć*, = naléść. — A naszedszy inszy bartnik takowe drzewo z pszczołami, wyrąbi y do domu weźmie, 55.

naczynia bartne: ul, barć i wszelkie statki cz. przyrządy do nich należące. — Żywności ani naczyniów bartnych bartnikom nie biérałem 80.

nagroda się stanie aktorowi = aktor czyli powód będzie wynagrodzony, odbierze należność. — Ten, co prawo przewiedzie, ma pozwanego osadzić, a w ćwierdzi chować dotąd, aż mu się nagroda stanie 23.

należeć komu czemu = należeć do kogo. — Mają z onego wioru uznawać... które znamię starsze y któremu borowi należy, 32. — komu należy 32; — *należący czego* = n. do czego. — Na sośnią albo na jakie insze drzewo boru jego należące 32.

należeć na czym = zależeć na czym. — Gdy na tym wiele należy, aby każdy który bór kupuje, wiedział wszelką powinność y daninę 94.

namnażać się = mnożyć się, zwiększać się. — Iż co daléj, to się większego złodziejstwa namnaża, 72.

nastawa miodu = dochód z borów w oznaczonéj jilości miodu, oddawanego przez bartników do starostwa bartnego, 2. (u Niszczyckiego *nadstawa*, st. 221).

nastawne miody = dań z miodu oznaczonéj jilości, jaką bartnik obowiązany dostawiać staroście bartnemu. — Powinność starosty bartnego jest... miody nastawne na czasy naznaczone od bartników odbiérać, a w cale jimci panu staroście łomzińskiemu oddawać 2.

nastawstwo = zarząd l. okrąg obejmujący bartników, jednemu staroście bartnemu podległy. — Bartnicy wszyscy tak nowogrodzkiego jako ostrołęckiego nastawstwa, 79.

niedziane drzewo = drzewo, na którym barci nie urządzono, nie mające urządzonéj dzieni. — Bartnicy łożni.... korę z dębiny odziérają tak dziane bartne, jako niedziane surowe do roboty bartnéj godne, 90. Tedy jeśli niedziany dąb odrze, ma dać od niego kopę groszy dworowi, 90.

niekiedy = niegdyś, dawniéj. — Za sławnéj pamięci And. Modliszewskiego, niekiedy starosty łomzińskiego, 72.

nielatny = nieletni. — Któreby dzieci po śmierci ojca swego i matki swéj zostały nielatne..., takowym dzieciom sąd bartny powinien dać opiekuna, 37.

niesposobny zwyczaj = niewłaściwy, niestosowny zw. 14.

niestanie na pozew = niestawienie się w sądzie na wezwanie. O niestaniu na pozew, 22; 100.

nieuczciwy = zelżywy, obelżywy, uwłaczający, nieprzyzwojity — Dekretowi (sądowemu) żadna strona słowy nieuczciwymi przyganiać nie ma, 18.

niewystarczanie robót, porów. *wystatczać.* — Na borach wielu braci dziedziczyć nie mogą... dla spustoszenia borów przez niewystarczanie robót borowi należących, 40.

niezbożny = nieuczciwy, niegodziwy, bezbożny. — Niezbożni bartnicy, 93.

nie znać = nie przyznać się, zaprzeczać, zapiérać się. — A jeśliby téż aktor żałowałby na pozwanego o jaką krzywdę, świadka żadnego nie stawiając, a pozwany by nie znał,... 30 (porów. nie znać się do czego = nie przyznawać się do czego, nie uznawać czego).

nikczemny = nieważny. — Takowe zamianki, y zaprzedania mają być nikczemne, które... dzieci oprócz żadnéj trudności do swego boru dorosszy lat odjęłyby, 37.

niktórzy = niektórzy, 65; obok *niektórzy*, 67, 73.

niż = nim, zanim, wprzód nim. — A wszakże niż prawo zacznie, będzie winien stronie... wprzód wrócić. 28. Tedy takowe zapisy, niż wynidzie rok y sześć niedziel, do akt bartnych mają bywać przewiedzione, 42, 44, 50, 86.

obiecać się = obiecać, przyrzec. — Świadek, który obiecawszy się stronie przysiąc niechciał, 103.

obiesić zam. obwiesić = powiesić. — Czekać aż zdechnie, a potym zdechłego obiesić, 83.

obieszenie = obwieszenie, powieszenie. — Obieszony po obieszeniu przynajmniéj ma być na szubienicy sześć dni, 85.

obieszony = powieszony. — Takowy ma być obieszony 83. — Obieszony mali być zarazem z szubienice urzniony, 85; obieszeni, 85; złoczyńcę obieszonego, 85.

obiniony = obwiniony. — A obiniony nie mógł by się prawnie oczyścić, 109.

obroczny = czynszowy, z tytułu daniny należny. Item obrocznego złotych dwa na święto świętego Mattheusza 94; siana obroczne, 2.

obwarować coś zapisem = ubezpieczyć, zastrzéc (por. *warować*), Jeśliby jéj (córce) za żywota swego ociec synom roskazał co dać, albo téż zapisem to obwarował, 38. A wszakże ten... ma to sobie aktami bartnymi obwarować, 57.

obwieścić kogo = uwiadomić, wezwać. — Do którego aktu gdy ich podstarośći obwieśći, z takowym pozwem powinni stanąć każdy z nich, 82.

obwieszczać kogo na co = uwiadamiać kogo o czym. — Podstarośći ma z roskazania starosty bartnego na każdą sprawę bartników obwieszczać y oznajmować, 7.

obżałowany = oskarżony, zaskarżony, obwiniony. — Pozwany od actora będąc obżałowanym w sądzie bartnym o jakąkolwiek krzywdę, 27.

obyść się prawnie z kim = obéjść się, rosprawić się, postąpić z kim wedle prawa. — Dokądby się z dłużnikiem o swoje rękojemstwo prawnie obyszedł, za którego dług zaręczył, 51.

ochędożny przyodziéwek = porządne, wykwintne ubranie, 87.

ociec 38, 53, ojca 39, 6, po ojcu 39, 53, ojczym 36, ojcowski 53, 92.

odbierać sprawiedliwość = doznawać, doświadczać sprawiedliwości, prz.

odbyć czego komu od boru = zbyć, odstąpić, sprawić ubytek z boru. — A jeśliby on opiekun czego od boru komu odbył, zamięniał.. 37 (por. *zbywać* czego).

odchodzić, odejść upornie *z prawa* lub *od sądu* = uchylać się od wyroku sądowego, uchodzić z sądu przed wydaniem wyroku. — Obżałowany od aktora, gdyby nieczekając dekretu, z prawa upornie odszedł..., od sądu by upornie precz odszedł, 27.

odezwać = odwołać to co się rzekło, cofnąć swoje słowa; *odezwanie* = odwołanie. — Których świadków jeśliby nie przewiódł, powinien to przy wszystkim gminie bartników odezwać, tymi słowy: Com mówił temu dobremu człowiekowi, źlem to łgał jako pies. A po odezwaniu takowy ma być osadzący a nie wypuszczony, 89.

odezwać bór lub *odzywać* kupi boru = odwoływać, unieważnić kupno boru sprzedanego. Jeżeliby jaki powinny... chciał kupcowi bór zaprzedany bliskością odebrać, takowy ma wprzód tego dowieść, jakową bliskością bór zaprzedany odebraćby chciał, który dowiódszy ma odzywać dokądby nie wyszedł rok i sześć niedziel kupi onego boru 45. — A wszakże jednak niż wyjdą trzy lata, wolno dłużnikowi bór swój odezwać i długi i utraty zarazem zapłacić, 50.

odzew (boru sprzedanego), *odezwu*: odwołanie, cofnięcie kupna ze strony sprzedawcy przed upływem 1 roku i 6 niedziel od daty kupna. — O *odezwie* boru 45; przeciw *odezwowi* boru 44; *odzywanie* boru 45.

odjąć do swego boru = przywrócić, odebrać. — Które zamianki i zaprzedania dzieci oprócz żadnéj trudności do swego boru doroszy lat odjęłyby 37.

odkleczyć pszczoły = wyjąć plastry z górnéj części czyli z głowy barci, służące do wylęgania się młodych pszczół; zniszczyć młode pszczoły w głowie barci 58.

odnosić dekret = otrzymać wyrok, rozsądzenie, prz.

odpowiadać = odgrażać się, *odpowiedanie*, *odpowiédź* = odgrażanie się, pogróżka. — O odpowiedzi: Gdyby kto z bartników będąc z jakiego rankoru zajątrzony, miał nienawiść na drugiego bartnika i odpowiadał mu, tak żeby on bartnik dla jego odpowiedania niemiał bespiecznego ieścia na puszczą 76 (porów. Kochanows. „*Wróżki*“: nie jest rzecz tajna, z jaką waśnią z jakiemi swary y z jakim nakoniec *odpowiadaniem* tę exekucyą na nogi stawiacie t. II. str. 259 wyd. pomnik. 1884 r.).

odprawować prawa swe bartne, l.-sądy, l.-sprawy = sądy odprawiać, załatwiać sprawy 1, 10, 14. *odprawić* roboty = załatwić, ukończyć roboty, 12.

odprawowanie robót = wykonywanie, odbywanie robót 76. —

odprawować przysięgę = składać, wykonywać przysięgę, 1, 79, *czynić* przysięgę 81.

odprawować rugi bartne = odbywać sądowe dochodzenie o obyczajach bartników (co 2 lata 19 listop.), 79.

odstępować prawa = nieprawnie postępować, nie zważać na prawo. — Bo ten, co się ręką mści, już prawa odstępuje, sprawiedliwość sobie czynić umyśliwszy, 31.

odwieść się czego = dowieść czego, udowodnić. — Takowemu sąd bartny ma skazać odwieść się niewinności swéj 30.

ojczyzna = ojcowizna, majątek ojczysty spadek po ojcu, 40. — Podobnie *macierzyzną* zwał się majątek po matce, *babizną* — majątek po babce (Zob. „Wróżki“ J. Kochanows. t. II, st. 270, wyd. pomnik.), *dziadowizna* majątek po dziadu, *strykowizna* po stryju (Zob. rejestr do Porządku i do artyk. pr. magdeb. st. 1).

okleczyć l. *oklecić* pszczoły = osadzić pszczoły w górnéj części barci 58, 71, (porów. *kleczyć*).

oklek albo gniazdo są to plastry w głowie czyli w górnéj części barci, w których się młode pszczoły wylęgają, 58, 71, 93; *oklik* 107.

okrom = bez; okrom zdrady, chytrości 97; okrom płatni = bez wynagrodzenia, bezpłatnie, 112.

omieszkać = zaniedbać, opóźnić 50.

omieszkanie (roboty) = zaniedbanie, opóźnienia, 62, 63. omieszkanie domowe = zaniedbanie 2.

opowiadać się sądowi o co = zawiadamiać sąd, zdawać sprawę sądowi. — O który przydziatek ma się opiekun opowiadać na każdy rok sądowi bartnemu, 37.

opowiadać kogo = dawać znać o kim, wskazywać na kogo. — Niéma żaden bartnik taić i owszem każdego winien każdy opowiadać wedle przysięgi rugowéj, 90, 80, 87.

oprócz = bez. — oprócz żadnéj wymówki 6; oprócz żadnéj trudności 37, 39; oprócz pomocy 53; oprócz żadnéj zwłoki 52; oprócz żadnéj folgi = bez żadnéj łaski 17, 62, 63; oprócz pozwolenia sądu bartnego 54, 85; oprócz widzenników 54; oprócz żadnego zapozywania 86.

oprócz prawa = bezprawnie. — A wszakże iżby się oprócz prawa targnął na one pszczoły, których przedtym nie używał, ma być winą pięćdziesiąt groszy karany 71.

opuścić obyczaje niezwykłe (pijaństwo) = porzucić, 13.

ordynacyja ojcowska = wyznaczenie przez ojca jednemu z synów majątku bartnego; uczyniony zapis dla syna na bór ojcowski w sądzie bartnym. 53; — rozrządzenie majątkiem: chcąc uczynić ordynacyją między dziećmi swoimi, 53.

osad pszczół w drzewach = zrojenie się pszczół; osiadanie drzewa przez rój 67.

osądzony o jaką winę = osądzony skazany na karę pieniężną. O jaką winę takowi mają być osądzeni 23, 67.

osiadać w drzewa bartne = zająć barć lub drzewa bartne. — Aż ci roje, któreby miały w drzewa bartne osiadać, oni ludzie zbiérają, 67.

osiadłe pszczoły w dzieni = rój osiadły na drzewie, zebrany przez bartnika i osadzony w dzieni, 68.

osiadłość = posiadłość ziemska, własność gruntowa. — Y ci, ktorzy mało osiadłości mają 90.

osiadły szlachcic = gospodarz posiadający swą ziemię i na niéj zamieszkały (*possessionatus*). — Obierać starostę bartnego sobie równego szlachcica cnotliwego i dobrze osiadłego, 1. A ma być sławy dobréj osiadły, gdyż na sobie wiele ponosi, 2. — Takowa zapowiédź jest zabroniona osiadłemu bartnikowi, 58, 75. Osiadłemu zapowiédź nie idzie, 58.

oświadczyć co kim = udowodnić co przez kogo, dowieść czego kim. — A ten co mu zadano złodziejstwo, oświadczyłby to onymi ludźmi którzy to słyszeli, 89.

otknąć pszczoły wiéchą = zatknąć przy barci wiéchę po okleceniu pszczół, 71.

ozwać się = wystąpić z odwołaniem, z unieważnieniem kupna 45.

patok ogólno polski potok lub strumień wody z góry płynący, którego łożysko wyłożone drobnymi kamykami 65.

pieśnia lub *piessnia* = narzędzie żelazne do wydłubywania drzewa (przy robieniu barci). — Żeby zacząwszy dziać jakie drzewo a nie dodział dla zepsowania pieśni, 57, 62. (u Kąckiego „*piessnia*". Nauka o pasiekach, str. 12 wyd. 1651).

pilić prawo = być posłusznym prawu, pilnować prawa, wykonywać co prawo wymaga, stosować się do prawa, 100.

pilnie i *pilno* = usilnie, bacznie, bardzo. — A ma prosić o to pilnie, 86; to téż pilno potrzeba wiedzieć, 83.

pisarz bartny „ma być osoba do tego urzędu godna, przez sąd bartny i bartniki starsze obrany" 8; 11.

płatnia = płaca, zapłata. — Opiekun siérotom winien od boru pewną kwotę postąpić.... y okrom płatni na każdy rok ma przydzieć dziesięcioro drzewa, 112.

pobór = składka, podatek. — Ale na takowego złoczyńcę powinni bartnicy po sobie *pobór puszczać* tąk na kata, jako i na inne wydatki 84.

pochyba = wątpliwość (jak w czeskim), bez pochyby 50.

podać = oddać; bór wierzycielowi sądownie podać = oddać w posiadanie za dług 50. Porów. *udać* bór.

podjąć szkodę = ponieść szkodę. — Musiałby z roboty do domu iść przez coby nie małą szkodę podjął 64.

podjeść czego = zjeść czego, najeść się. Takowy onéj strawy może podjeść dla posilenia ciała swego, 63.

podmietać pszczół, *podmietywać* pszczoły = oczyszczać barci z robactwa na wiosnę. *podmietywanie, podmiot* pszczół = oczyszczanie. — A zrządziwszy gospodarstwo domowe, potym idzie próżno pszczół na puszczy podmietać, y podmietając robotę z robakiem prawie przełożonym trzeć, 73. A tak każdy bartnik ma się na wiosnę, jak da p. Bóg ciepło, pospieszać do podmiotu pszczół, a podmiot kończyć najdaléj do święta Ś-go Stanisława w maju, 73.

podstarości bartny albo sługa bartny ma być sławy dobréj w niwczym niepodejrzany, przez starostę bartnego dany, 7; podstarości bartny ma pozywać bartników słownie, 21; przysięga podstarościego, 97, 98.

pogotowiu = tym bardziéj, dopiéroż. Gdyż się rodzoni bracia kilku ich na jednym boru zgodzić nie mogą, pogotowiu tedy szwagrowie, 39. (Porów. u J. Kochanows. *Satyr* w. 112 i 160).

pokrywać winę = ukrywać karę pieniężną, uchylać się od kary. Pokrywając winy sądu bartnego i panu staroście należące, 26.

pokrywka = udanie, pozór. — Iż niektórzy chodzą miedzy ludźmi prawie jako pod pokrywką, czyniąc się pokornymi... uskarżając się przed ludźmi i narzekając jakoby im w puszczy złodzieje szkody czynić mieli w pszczołach 87.

pokupić winę sądową = zapłacić, ujiścić karę sądową, 52.

popaść, popadać w winę = podléc, podlegać karze, ujiścić karę piénię̇żną. — Takowy pozwany ma popadać w winę 91. Takowy popada w winę sądowi bartnemu 3 złote polskie 91, 81.

poprzysiąc kogo, *poprzysięgać* kogo = przysiąc przeciw komu, popiérając swą skargę. — Takowego (złoczyńcę) powód powinien z sześcią świadków zarazem poprzysiąc 72. A jeśliby się przyznał, takowego już poprzysięgać nie potrzeba. 83.

porąbić pszczoły = pociąć, ściąć drzewo z pszczołami. — A gdyby takowe pszczoły kto porąbił 59. Któryby bartnik drugiemu bartnikowi porąbił sośnią, albo dąb, albo jakie inne drzewo bartne, a okazałoby się, że porąbił, 60; 88. (porów. Jaco mne Micolay poranbil graniczǫ samowtor. Księ. czers. pod r. 1415 str. 60).

porąbienie jakiego drzewa z pszczołami, 82, 83; *porąbanie* 107.

porucony = poruczony, powierzony. — W sprawach wszystkich mnie poruconych, 97. to co mi porucono, 97.

postępek prawny = postępowanie prawne, proces sądowy, 52.

postronny = obcy, czym jinnym się zajmujący, uboczny. — Szukają (bartnicy) rojów pszczół, które zebrawszy, do domów swych noszą i innym ludziom postronnym przedają, 67.

potrafić = natrafić, spotkać. — A ktobykolwiek takowego łożnego bartnika w puszczy króla Imci potrafił.. takowy łożny ma być pojmany, 75. Gdyby się ktoremu bartnikowi przydało, żeby złodzieja potrafił w puszczy króla jmści, a onby albo pszczoły wydzierał i t. d. 88, 21 (porów. *trafić*).

poważać lekce co = lekceważyć co. — Sądy bartne lekce poważający prz.

powinny = powinowaty, krewny żony 41.

powód, powodowa strona = skarżący, zapozywający, zanoszący żałobę (skargę) do sądu. — Na jakowego (złoczyńcę) powodowa strona dawała swój powróz bartny, 83, 84, 101, 106. Porów. *aktor*.

powróz bartny = powróz zarzucany przez bartników na drzewo celem podnoszenia się na tym drzewie i utrzymywania się na nim przy urządzaniu dzieni lub barci, 84.

powrozem robić = urządzać dzienie na drzewach. — Ktoby tylko na puszczy powrozem robił, 81; na dębinę powrozami łazić 90.

pozostać kogo co = pozostawić. — Rękojmi naprzód prowent króla jmci, jeśliby go pozostał, (ma) odłożyć, 52.

pożytki, w gospodarstwie bartnym znaczy korzyści, które pszczoły przynoszą, t. j. miód i wosk. — Coby miał bartnik do pożytku wydziać, to zły człowiek odrze i ususzy. 90; 37.

prawo = ustawa okréślająca stosunki wzajemne pomiędzy ludźmi. — Nie miéwali bartnicy prawa żadnego pisanego, jakowymby się sądzić mieli, prz. przeszłym... bartnikom mało było potrzebne prawo na piśmie, prz.

prawo = sprawa, proces sądowy: *Prawo mieć* = miéć sprawę. — Zraniony ma prawo miéć o rany swoje w sądzie gajonym 31.

prawo wieść = prawować się, wiéść spór. Nie wiódszy z bartnikiem żadnego prawa w sądzie bartnym 33, 54. — *prawo zacząć* o co = rozpocząć sprawę w sądzie 29, 54; z prawa nie *wychodząc* = nie przerywając sprawy, nie tracąc prawa, 54.

prawem kogo *popierać* (z dóbr) = poszukiwać na kim krzywd drogą prawną; do odpowiedzialności prawnéj pociągać. — Dzieci mają go (opiekuna) prawem popiérać z jego dóbr; a on ojczym powinien się pasierzbom swym sprawić w sądzie bartnym, 36.

prawem przekonany lub *prawem zwyciężony* = prawem przeświadczony, któremu prawnie coś udowodniono *(jure victus)* 23, 26, 50, 101 (porów. Niszczyck. 229).

prózny = zbyteczny, niepotrzebny, postronny. — Do stołu sądowego, u którego sąd bartny sądzi sprawy ludzkie, żaden prózny zasiadać niema, oprócz pozwolenia sądowego 16.

prózny strzelec = luźny, luzem chodzący. — Zwykli téż takowi łożni (bartnicy) towarzystwo z strzelcami miewać takowymi, któ-

rych próznymi zowią, 75. Z strzelcami prożnymi, którzy w puszczy szkody czyniwają, towarzystwa żadnego nie miewałem, 80.

prowent = dochód, intrata, podatek 37, 47, 52; prowent królewski 52, 94, 112.

prząłnąć łąkę = sprzątnąć, tj. skosić i zebrać siano 48.

prząłnienie = sprzątanie, sprzęt 48. (porów. wyprzątnienie).

przeć czego, prę, parł = przeczyć czemu, zapiérać czego. — A jeśliby tego parł, że mu nie zadawał złodziejstwa 89.

przeczyć przeciw sądowi = przeciwić się, opierać się sądowi 14; *przeczyć* dekretowi = opiérać się postanowieniu, nie uznawać go, 19. Takowemu dekretowi pozwany przeczyć trudno ma 27, 40; *przeczyć* ordynacyjéj ojcowskiéj = nieuznawać, znosić, unieważniać 53.

przedawca boru („przedawcza") = sprzedający 43, 45.

przedziewać = opatrywać, poprawiać, przerabiać dzienie czyli barci na drzewach 36.

przekonanie prawa = udowodnienie prawne; przeprowadzenie procesu sądowego. — A jeśliby on dłużnik nie jednemu, ale kilku osobom długi winien był, a przyszłoby do tego, żeby bór jego dłużnikom za przekonaniem prawa musiał być udany... 45—46 (porów. prawem przekonany).

przełożony = przepełniony, przeładowany 73.

przełożyć żałobę = przedstawiać, zanosić skargę. — Gdy już strona powodowa w sądzie potrzebnym bartnym żałobę swą przełoży na złoczyńcę criminaliter 83.

przenagabywać = niespokojić, zaczepiać, napastować. — A takowy syn po ojcu swym, któryby od ojca swego zapis na bór ojcowski otrzymał, nie może być od żadnego brata swego przenagabywany w boru ojcowskim czasy wiecznymi 53, 57.

przenajm = przekupstwo. — Sprawiedliwie będę zeznawał,... nie z bojaźni, nie z nienawiści, nie z miłości, nie s przenajmu, ale dla Boga i sprawiedliwości, 97.

przepadać winę sądowi = płacić karę pieniężną sądowi, podpadać, podlegać karze pieniężnéj. — A sądowi winę pięćdziesiąt groszy pięniędzy przepada, 32. — Strony obiedwie przepadają winy po grzywien trzy 99, 107, (porów. *przypadać* winy).

przeświadczyć = przekonać. — Co jeśliby który był przeświadczony, żeby robotą swą święta chwalebnego nie uczcił, ma być winą pułgrzywny polskie karany 74.

przeszły = były, poprzedni. — Onym przeszłym cnotliwym bogobojnym bartnikom, prz. — przeszły jm. pan starosta, prz. — wykonaniedekretu przeszłego, 113.

przewiedzienie świadków samotrzeć = przedstawienie (dwu) świadków, udowodnienie świadkami, zaświadczenie, potwierdzenie 11. za *przewiedzieniem* prawa = wskutek postępowania prawnego, wskutek dowodów w sądzie przedstawionych, wskutek procesu sądowego. A okazałoby się to jawnie przez pewne świadectwo, albo za przewiedzieniem prawa 64 (porów. przewód sądowy = postępowanie sądowe).

przewiéść świadków = stawić świadków, udowodnić świadkami 87, 88, 89, 91.

przewiéść prawo lub przewiéść proces prawa na kim = przeprowadzić proces sądowy, wygrać sprawę z kim, prawnie kogoś przekonać, komu dowiéść (probare), zmusić sądownie do wynagrodzenia szkody. — Ten, co prawo przewiedzie, ma pozwanego osadzić, a w ćwierdzi chować 23. Któryby bartnik pozwany będąc, dałby stronie powodowéj prawo na sobie przewieść, a nie miałby czym płacić, takowemu sąd ma bór odebrać, 101.

przez = bez, sine. — Bory bartne, jeśliby który był spustoszały i przez gospodarza wakował 2.

przezysk prawa (*perlucrum*) = wygrana w sądzie, rzecz prawnie przysądzona z powodu nieuczynienia zadość dekretowi sądowemu, prawnie zyskana, należność, którą otrzymuje wygrywający sprawę (*lucrum ex lite, perlucrum*). — Takowe przezyski nie na dobra jurisdictiey majdeburskiéj, to jest domy, ogrody, role *et id genus*, ale na bór bartny w puszczy króla jmci ściągać się mają 23; *przezyski aktorowe* = należne powodowi, 23; 50, 52.

przydać się komu = przytrafić się, zdarzyć się komu. — Gdyby się któremu bartnikowi przydało, żeby złodzieja potrafił w puszczy króla jmci 88.

przydziatek = przyróbek cz. powiększenie liczby dzieni czyli barci na drzewach; barci dorobione 37.

przydziéwać = powiększać, pomnażać liczbę dzieni czyli barci w boru. — A takowy opiekun, pókiby on bór w swojéj opiece miał, powinien na każdy rok na onym boru przydziewać po piętnaście drzewa sosnowego... 37. Okrom płatni na każdy rok ma przydziać dziesięcioro drzewa, 112.

przygaśnie = przygarśnie = jile się zmieści w obie dłonie złożone obok siebie żłobkowato. — Przygaśnie miodu, 2.

przyodziewek = odzienie, ubranie, odzież. — Z ochędożnego przyodziewku, 87.

przypadać winy = podlegać karze pieniężnéj. — A któryby z nich oprócz przyczyn mianowanych do sądu nie zasiadł,... przypada winy trzy grzywny polskie 6. — O winach, któreby przypadały z sądowego dekretu 91. — Gdyby... jeden drugiemu łajał, takowy winy *in recenti* przypada sądowi groszy 12; a stronę za raz w sądach przeprosić winien, jeżeli czego nie uczyniłby stronie przypada winy tyleż jak sądowi, 105.

przypozew = pozywanie, powoływanie do gotowego pozwu lub do oznaczonego roku: *revocatio alicujus ad citationem elapsam* (Knap. 922, r. 1621).

przyście, dziś *przyjście*. — Opiekun dziecinnego boru... ma wcale on bór dzieciom dochować, aż do wzrostu i przyścia lat dziecinnych, 37. (obok *zejście* 38, 39, 40). — W staropolskim pospolicie używane *szcie* i *ście* ze złożonymi: *wyszcie*, *zaszcie* i t. p., odpowiednie stsłow. šьstije i šьstvije; postaci nowsze: *przyjście*, *wyj-*

ście, *zajście* i t. p. powstały w XVI-tym wieku od jinnego tematu *jid* pod wpływem formy trybu bezokolicz. *jiść* (porów. *przyść* §. 39 25, 86, 88.

przysiężny = przysięgły (*juratus*). — Starosta bartny 2. — Sędziowie przysiężni 4. — Pisarz bartny może być nieprzysiężny, 8. (porów. *przysiężnicy*. Księ. czers. pod r. 1409, str. 341 i 2).

przywłaszczony = przyłączony, zwrócony jako własność. — A to coby od boru było zaprzedano, ma być do tegoż boru przywłaszczone tak drzewa jako i łąka, 46.

pszczelnik, -ku = miejsce gdzie ule stoją, część boru zawiérająca drzewa z barciami, 117.

puk = huk, stukanie, hałas 13.

puszcza = las obszerny, niecięty, w którym znajduje się zwiérz gruby. W puszczach były bory bartne prz. 41, 53, 55, 67, 68.

puszczać, *puścić* bór dzieciom = ustępować, oddawać w posiadanie 36, 37. — Powinna (żona) on bór krewnym męża swego piérwszego bez żadnéj trudności puścić, wziąwszy swoje dosyć uczynienie, 41 (porów. *puścina*, bona. Księ. czers. pod r. 1417, str. 108, 111 i 227, oraz K. Dunina. Dawne prawo mazowiec. st. 139).

puszczać pobór po sobie = zarządzić pobiéranie czegoś między sobą, urządzić składkę. — Ale na takowego złoczyńcę powinni bartnicy po sobie pobór puszczać, tak na kata, jako i na inne wydatki, 84 (porów. *pobór*).

pużar czyli *póżar* (dyjalektycznie) = pożar. — Jeśliby kto z bartników... nieopatrznie ognia odszedł, od którego ognia pużarem bór by się zapalił, którym pużarem zgorzałaby któremu bartnikowi sośnia, albo dąb,.. albo by téż od tego pużaru uschło jakie drzewo,... a okazałoby się to, że tym pużarem ono drzewo zgorzało... 69; 2, 7, 74, 80, 94.

rankor = gniéw, nienawiść. — A w tym zajściu prawa z jakiego rankoru raniłby jeden drugiego, 31. — Gdyby kto z bartników będąc z jakiego rankoru zajątrzony, miał nienawiść na drugiego bartnika, 76. (łacińskie *rancor*, oris = zgorzknienie, wśmiardnienie; nienawiść; Dasipodius, Diction. 1642 r.).

rąbić znamię w drzewie = wycinać znamię, 56 (porów. Księ. ziemi czers. st. 249).

rąbienie = wycinanie, 56 (porów. O cthore rǫbene na mǫ Jan zalowal, tom ya rǫbil we swem. Księ. ziemi czer. st. 194).

rączka = miara 10¼ garnca, którą bartnik odmierzał daninę miodu dziedzicowi lasu, 2, 94.

ręczyć się sł. zwrotne = ręczyć, poręczać, zaręczać. — Już na tym rękojmi ma przestawać, gdyż wiedział za kogo i jako, na co i za co ręczył się, 52.

regestrowan, regestrowany = notowany, podejrzany o występek. — Gdy złoczyńca... pomówiłby kogo... że z nim na złodziejstwie spółkował, któryby przez wyznanie złoczyńcy był regestrowan,... ta-

kowemu regestrowany jeśli się czuje być niewinnym,.. ma do sądu bartnego dobrowolnie przyść, 86.

regestrowanie = posądzenie, podejrzenie, notowanie, 86.

rękojemstwo = obowiązek, obietnica stawienia się za kogo w sądzie (Knaps. 956), poręczenie, zaręczenie. — O rękojemstwie długu, 51; postawić pewne rękojemstwo osiadłych ludzi 76; w sądzie zeznać rękojemstwo 76. (*fidejussoria cautio*. Celich. Słow. pr. magdeb. 13).

rękojmi, -ego i rękojmy, -ego, lub *rękojmia*, -i = poręczyciel (rękojmia = zaręcznik. Knaps. 957). — A on wierzyciel pozwałby rękojmiego o niezapłacenie długu, do sądu bartnego, y on rękojmi prosiłby sobie u sądu bartnego dillacyjéj pozwolenia, 51. A jeśliby on rękojmia nieujścił się wierzycielowi... takowy dług on rękojmi wierzycielowi... powinien pod winami sądowymi zapłacić 51; rękojmy, rękojmego 52 i rękojmiego 52; rękojmięmu, rękojmemu i rękojmiemu, 52; którzy rękojmiowie, 76; a gdyby ten zufały bartnik nie miał rękojmi do zakładu, to ma być do twierdzi wsadzon, 116.

robak = liszka zaraz po wykluciu się z jaja pszczoły; nazywa się także *czerwiem*. — A zrządziwszy gospodarstwo domowe, potym idzie prózno pszczół na puszczy podmietać, i podmietnjąc robotę z robakiem prawie przełożonym trzéć, 73.

robić drzewo = urządzać barć na drzewie, hodować na nim pszczoły i korzystać z niego. — Gdyby który bartnik robił drzewo jakie bartne boru inszego bartnika.... a broniłby się tym, że ono drzewo robi, i używa go czas niemały w pokoju, 48. Gdyby bartnik bartnika zapozwał do sądu bartnego, iż robi drzewo jego... y w tym drzewie pszczół używa, a pozwany by nie zapiérał, aleby rzekł, że robię jako swoje własne, 58.

robociąż = robotnik, pracownik, najemnik, 75.

rodzaj = ród. — Takowym dzieciom sąd bartny powinien dać opiekuna z liniey rodzaju onych dzieci, a jeśliby się nie obrał opiekun z rodzaju ojcowskiego onych dzieci... 37.

rojić się; pszczoły *roją się*, kiedy w jakiéj barci w znacznéj ilości rozmnożone, rozdzielają się, i jedna połowa w miejscu dawnym pozostaje, a druga opuszcza macierzyńskie pomieszkanie, i z barci *sypie się*, to jest ulatuje z matką dla uformowania nowéj osady (Słown. leś. bart. Kozłows. 432). Rój przed wyleceniem z barci wysyła naprzód spomiędzy siebie kilkanaście pszczół dla wyszukania dogodnego miejsca do nowego osiedlenia (Kozł. 265).

rok, roki bartne: *a)* dni do sądzenia spraw naznaczone cz. terminy, w których się odbywały sądy bartne, naprzód co dwie niedziele, potym co cztéry, a w końcu co sześć niedziel, 10. — Powinien téż podstarości bartników na roki bartne słownie pozywać, 7. w pierwsze roki bartne 81. w drugie roki bartne 52, w trzecie roki bartne 52, do trzecich roków 52, na trzeci rok ma go przypozwać kazać, 22; przyszłe roki 28; do roków bliskich 52. *b) sądy* w pewnych terminach odbywane. — Podstarości bartny na drugie roki bartne przyszłe ma rok dać, 27. Jest tego wielka potrzeba, aby... każdy bartnik na

rokach bartnych bywał, to jest którzy należą do koleńskich, a którzy téż do nowogrodzkich roków. 12, 87, 100. roki walne 113. *c)* sprawy naznaczone i sądzone w sądach bartnych. — Ci, którzy w puszczy szkody zwykli czynić, najbarziéj ten czas upatrują, gdy roki bartne sądzone bywają, 12.

rostérk prawny = spór 39.

rosparcie prawa = rozstrzygnienie sądowe sporu. — A oklek do starosty bartnego przywieść, aby u starosty bartnego był, aż do rosparcia prawa miedzy stronami, 58.

rospiérać się = spiérać się sądownie, prawować się. — Ma sądowi winy piętnaście groszy zapłacić, a zapłaciwszy z aktorem o sprawę zaczętą *de principali* rospiérać się 22 (podobnie *przeć* się = prawować się; *pierca* = prawujący się, *prza* = spór, stsłow. *prja*; prěti, prją, priši).

rota = forma przysięgi prawem przepisana. — A tam każdy z nich (z bartników) przysięgę wedle roty opisanéj czynić powinien, 79, 81; przysięga na rotę 88.

rotne = opłata zwyczajowa, pobiérana przez podstarościego bartnego przy składaniu przysiąg sądowych. — Podstarości nie ma więcéj brać rotnego, choć sam przysięga, choć samowtór, lub téż samosiódm, tylko grosz jeden 108.

rozdziewać bory bartne = przysparzać czyli powiększać liczbę *dziewi* czyli barci w boru. Podobnie *rozrabiać*. — Szlachta... bory bartne między sobą na swychże gruntach szlacheckich... rozdziewali i rozrabiali, 1.

rozmyślić się na co = namyślić się nad czym, rozważyć co. — Któryby ociec... do sądu przyszedł bartnego, chcąc uczynić ordynacyją miedzy dziećmi swoimi, na to się dobrze rozmyśliwszy 53.

rozrządzić kogo co = urządzić, zabespieczyć; rosporządzić, postanowić względem kogo, czego. — Któryby ociec... chcąc dzieci swe rozrządzić za dobrego zdrowia swego 53. — Bo każdy ociec wié, jako dzieci swe rozrządza i wié, który syn jest jemu pożyteczniejszy, 53.

rozumiany za co = poczytany, uważany za co. — A takowi ledwie co nie za złodziejów rozumieni być mają, 68. Takowy niema być rozumian, aby one pszczoły chądziebnie kleczył, 71. Takowy ma być rozumian za takowegoż obieszonego, co nań wyznawał, 86, 87.

rzemiosło = robota, zajęcie, zatrudnienie, — Teraźniejszego tedy wieku takowe executie (wieszanie) ustały, gdyż jest rzecz brzydka takowym rzemiosłem się bawić, 84.

rznąć robaka = wyrzynać plastry z noworodkami, uważanymi przez bartnika za niepotrzebne. — Rzecz i pewna i prawdziwa, że się takowe pszczoły, u których robaka rzną, rojić nie mogą, 73.

rug = (niem. *die rüge*) badanie sądowe, roztrząsanie, dochodzenie urzędowne, inkwizycyja. „Na tym sądzie wielkim (burgrabskim), w małych miasteczkach, y na wsiach, bywa badanie [co zowią rugiem] o zachowaniu obyczajów y występków każdego mieszczanina, albo też wiejskiego ludu, gdzie występni jawnie bywają karani.“ Po-

rządek sądów itd. str. 39 wyd. 1760 r. — „Postanowiono między innymi badanie sądowe czyli *rug* w celu wykrycia złodziei i rozbójników (*ut inquisitio alias rug de furibus fieret*).“ Długosz, kś. XII pod r. 1451. tom 5 str. 78 i 84. „*Rugi bartne* wedle starożytnego zwyczaju w Nowogrodzie mają bywać odprawowane, przy obliczności pana starosty tamejszego albo subdelegata jego...“ 79. Na rugu bartnym za oznajmięniem podstarościch bartnych każdy bartnik bywać powinien, 81. — I w ten czas każdy robotnik każdego bartnika, gdy rug bywa sądzony w puszczy być niema dla szkód jakich czynięnia, 81. — Rugi bartne co dwa lata, 19 listopada („przez dwie lecie“) 79. — Przysięga rugowa 80. — na piérwszym rugu nowogrodzkim, prz; w rugu bartnym nowogrodzkim 35; na rugu w Nowogrodzie 81.

(*rugować* się = dochodzić, badać, indagować. — „Rugujmy się nakoniec, co kto królowéj jéj m. winien, kto obraził słowem, ábo postawą, abo wzrokiem, kto nie uczcił jako przystoji pomazańce bożéj, niechaj pokutuje za to.“ Górnicki, Dzieje str. 126 wyd. 1637 r.).

ruśnica, rusznica = strzelba gwintowana (w czes. ručnice). 80.

sąd: sądy ziemskie, — sądy grodzkie, — mniejsze sądy bartne, 4; 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 25.

sądzić z rozumu swego = sądzić wedle rozumu, samowolnie. — Nie z swego rozumu, ale wedle prawa uchwalonego sądzić 5.

sądzywać się, częstotliwe do *sądzić się*. — A wszakże (bartnicy) nie chcieli podlegać prawu majdeburskiemu, ale exceptie swe miewali, jakowymi się sądzywali, 1. Także w sądach grodzkich przez pana starostę i podstarościego sądzywają się, 4.

schronić się czego = schronić się przed czym, uniknąć czego. Bo ten, kogo pozywają, radby się pozwu schronił, byle mógł 21.

sędzia bartny = członek sądu bartnego, przysiężny, przez bartników wybierany 4; przysięga sędziów bartnych, 5; powinność sędziów, 6; 36.

serka, statek cz. narzędzie żelazne bartne. — O wzięciu powroza, pieśnie, serki i ciosnki bartnych 63.

siano obroczne = siano z tytułu daniny, jaką bartnik obowiązany składać corocznie staroście łomżyńskiemu 2.

skazać na kim winę = zasądzić, przysądzić karę komu, skazać kogo na karę pieniężną. — Na takowym *wina* trzy grzywny polskie ma być skazana, 18; 16, 77. Aktorowi *taxa* wedle żałoby z winą ma być skazana 27. — Na takowym dłużniku rękojmemu do roków bliskich *zapłata* ma być skazana pod winami sądowymi, 52. — Tedy na taką żałobę samemu *przysięgą* ma być skazana (zasądzona, naznaczona) 30, 70, 88, 91; w któréjby sprawie miedzy stronami widzenie skazane było, 34.

skazować częstotl. do *skazać*, dziś skazywać. — O jakąby sprawę przysięga bywała skazowana, 1.

skład = ocena, oszacowanie, szacunek; *skład pieniężny* = ocena pieniężna. — Ma sąd bartny, wziąwszy do siebie insze bartniki, wedle Boga, skład pieniężny według ważności boru uczynić, 40. A inszéj braci wedle składu z niego (z boru) popłacić 40, 41. — Osta-

tek sumy wedle składu onego boru dłużnikowi oddać zarazem 50; 36; *skład sądu bartnego* = ocena sporządzona przez sąd bartny. — A wszakże powinien (bartnik) bliskim onéj żony także niepłodnie zeszłéj wiano spłacić wedle składu sądu bartnego 41.

skorzystać kogo co = przywłaszczyć sobie cudze; złupić, zdobyć, skraść (porów. stsłow. koristь, spolia, koristivъ spoliorum amans; czes. kořistiti, kořistovati łupić i t. d.). — Ktoby się tego ważył, żeby pszczoły cudze z drzewa jakiego wywróconego albo złamanego wyrąbił, i one skorzystał... 55.

skorzyścić kogo co = przywłaszczyć sobie, złupić. — Bo gdyby ich (pszczół) taił, znak tego, żeby je miał wolą skorzyścić 59.

ślubić komu = zapewnić komu, zaręczyć, przyrzec. — Gdyby kto z bartników przedał beczkę miodu zaszpontowaną, za którąby kupcowi ślubił, iż nie ma być w beczce żadnego fałszu... 78.

śmiat lub *śniat* = pień, pniak drewniany z pszczołami, umieszczony na drzewie bartnym, 110.

sośnia = sosna (u Knaps. tylko *sosna*; u Kochanows. *sośnia* Satyr, 8). Sośnia 32, 55; sośni 46, 71; sośnią 32, 60, 88, 117; sośnie 117.

sowity = podwójny, dwa razy większy; dwójnasobny u Knaps. Winę 50 groszy pieniędzy przepada, którą *durantibus judiciis* zapłacić powinien pod winą sowitą 32, 12; pod sowitą winą grzywny polskiéj 19.

spółkować = mieć towarzystwo, uczestniczyć, brać udział, wspólnie działać. — Gdy złoczyńca osądzony będąc... pomówiłby kogo albo z prawdy albo téż z nienawiści, że z nim na złodziejstwie spółkował,... 86.

sprawa w sądzie bartnym: sprawę jaką *zacząć* 29, 35; sprawę *utracić* 29; sprawy *zaniedbać* 29; na sprawę utraconą *poprawować* się 29; o sprawę *pozwać* 29; — o sprawę *prawo zacząć* lub sprawę *prawnie czynić* = wszczynać sprawę, rozpoczynać proces, 29; potoczne sprawy bartne, tytuł.

sprawić się komu w sądzie = usprawiedliwić się, zdać sprawę, dać zadosyćuczynienie. — A on ojczym powinien się pasierzbom swym sprawić w sądzie bartnym 36.

sprawiedliwość = wymiar sprawiedliwości. — Sędzia, gdy upornie do sądu nie zasiadł, tak, żeby się sprawiedliwość ludzka na dalszy czas odwłoczyła,... ma być trzema grzywnami karan. 96; aby święta sprawiedliwość nie upadała, 96; ażeby sprawiedliwość nie zdała być się wzgardzona, 85.

sprawować rolę = uprawiać rolę. — Wprzód woli około jarzyn robić, role sprawować, 73; *sprawować* = wykonywać 97.

sprawować się komu = usprawiedliwiać się przed kim, tłumaczyć się, zdawać sprawę (por. sprawić się). — A wszakże o zapalenie pożaru dworowi by się sprawować powinien, 69.

spuścić drzewo = ściąć, zrąbać; spuścić półborek = wyciąć połowę boru, 111. (*Spuszczać* drzewo z pnia można trojako: *a*) przez

wykopanie, wykarczowanie; *b*) zapomocą piły, w części siekiéry; *c*) zapomocą siekiéry. Kozłows. 466).

stan = schronisko, mieszkanie bartnika na puszczy, w boru, na stanowisku, staniu (porów. stsł. stanъ; stanije *habitatio*). — Jeśliby się trafiło któremu z bartników, albo téż z obcych ludzi, żeby w stanu drugiego bartnika nocując w nim jako nieopatrznie ogień zostawił i spalił... 70. A wszakże z onym bartnikiem czyjby stan zgorzał, ma go spólnie pobudować, najdaléj do cztérech niedziel, 70. Ktoby umyślnie] zaszedszy na puszczą szukał po stanach, albo schowaniach bartniczych, strawy bartnéj... 63; w stanu 63, 76.

stań = rusztowanie z dylów na słupach około drzewa w lesie, o kilka sążni od ziemi podniesione, dla pomieszczenia na nim ulów i zabespieczenia jich od wilgoci, myszy, żab, bydląt itp. (Kozłows. 11).

stanąć = przyjść do skutku, wyniknąć, powstać. — Który dekret stanął za skargą (wskutek skargi) niektórych bartników, 72.

stanowisko w boru, tj. miejsce w boru trawą zarosłe, lub łączka, gdzie bartnicy mogli z wozami stawać i konie popasać (Kozł. 14); porów. *stan*.

starosta bartny (capitaneus mellis seu mellicidarum) = piérwsza osoba w sądzie bartnym, „zawsze bywał narodu szlacheckiego" — obierany na zasadzie prawa bartnego szlachcic „cnotliwy i dobrze osiadły," który wraz z 8 sędziami ze szlachty „ludźmi godnymi i sumnienia dobrego" składał sąd bartny, 2; powinnośći starosty bartnego 2; przysięga starosty 3; mniejsze sądy bartne przez dwie osoby z starostą bartnym odprawowane i sądzone, 4; 36.

stawa komu prawo = przysługuje, służy komu prawo. — W sądzie bartnym w zajściu prawa jeden na drugiego... targać się nie ma, ale się prawnie bronić, ile jemu prawa stawa, powinien 19.

strona w sądzie, u prawa = każdy z dwu spiérających się, każdy mający sprawę (strona powodowa w prawie = powód, aktor; strona odporna, pozwana = obwiniony). — Tu wyraz *strona* rodz. męsk. i żeńs. — A tak który z stron one pszczoły prawem zyszcze, ten on oklek od starosty bartnego wziąć ma 58, 91, 105. — Powodowa strona 84; powód 83.

strudna przysł. (utworzony z przyjimka *s* + dopełn. l. pojed. *trudna* deklinacyji rzeczownikowéj przymiotnika *trudn*, podob. jak: spełna, zbliska itp.) = przytrudno, nieco trudno, z trudnością, nie łatwo. — O jakowych pszczołach gospodarzowi zrazu strudna się dowiedzieć przy zabawie gospodarstwem domowym, 55; jakowych drzew nowy gospodarz strudna zrazu wynaléść może, 48.

sumnienie, wyraz właściwy staropolszczyźnie; w nowszym języku: *sumienie*. — Ośmiu sędziów szlachty ludzi godnych i sumnienia dobrego, 1; dowieść dwiema bartnikami wiary godnymi, który w sądzie mają *pod sumnieniem* zeznać (tj. sumiennie), iż jest ten znamianek prawdziwy, 49; A jeśliby złoczyńca tak twardego sumnienia był, żeby się przyznać nie chciał, 83. Porów. Prace filol I, 87.

surowe drzewo albo *niedziane* = drzewo, na którym nie urządzono barci ale „do roboty bartnéj godne“ 90; 46. Toż samo: „drzewo *jałowe*“ 47, w różnicy od „drzewa pszczolnego“ 47.

świadestwo obok ogól. pol. *świadectwo*. — Gdyby jeden drugiemu bartnik siano chudziebnie brał, a byłoby na to pewne świadestwo, 109; świadectwo 19; w świadkach wszelakich i w jakimkolwiek świadectwie bywać nie mogą: brat... stryj... 24.

świadomiu przysł. = świadomie, poświadomu (Knaps.); jako biegły, biegle. — Także i takowemu, ktoby od kościoła na sobie klątwę miał, w żadnych świadkach i świadomiu być niema, 24. (por. *wiadomie*, 80).

szkodować = ponosić wydatki, szkodę. — Na takowego złoczyńcę powinni bartnicy po sobie pobór puszczać, tak na kata, jako i na inne wydatki, niedawając powodowéj stronie szkodować, 84, 82.

szkodzien na czym = poszkodowany, szkodujący, szkodę ponoszący, doznający szkody. — Dla któregoby wzięcia czołnu ten, czyjby czołen, na robocie szkodzien był, 65.

szkodny = przynoszący szkodę, szkodzący, szkodliwy, krzywdzący. — I nie mógłby mu żaden zadawać, aby jemu takie regestrowanie mogło być szkodne, 86; szkodni 67.

sztuka prokuratorska = sposoby, środki, wybiegi prawne, używane przez obrońców, rzeczników na korzyść podsądnego. — A on złoczyńca zrazu przyznać się nie chciał, aleby owszem zapiérał, spodziewając się jaką sztuką prokuratorską od śmierci być wybawionym, 83.

szwejca, zwykle *szwajca* = narzędzie żelazne do robienia dziur, 62 (*quo fit foramen*. Knaps. st. 1174 wyd. 1).

szwiepioty = pszczoły „borówki“ mieszkające w dziuplach drzew wypróchniałych, na pniu stojących. — „Szwiepiotami zowią pszczoły, które same siadają w drzewa stare niedziane wypróchniałe w lasach i téż w borach“ 59.

tajić kogo czego = ukrywać kogo, co, zatajić, zamilczéć o kim, o czym. — Bo gdyby ich (pszczół) zataił, znak tego, żeby je miał wolą skorzyścić 59. A jeśliby téż kto z bartników takowego złoczyńcę trafił w puszczy... a zataiłby tego, 88; 90; a jeśliby w sądzie tego taić chciał, 88.

tameczny = tamtejszy, należący do pewnego miejsca (*indigena illius loci*). — A byłby nań dowód pewny, takowy powinien panu staroście tamecznemu pięć grzywien polskich winy, 59, 68.

tamejssy = tamtejszy (utworzony na podobieństwo *tutejssy*). — Rugi bartne... w Nowogrodzie mają bywać odprawowane, przy obliczności pana starosty tamejszego, 79. (Podobnie: panu staroście tutejszemu, 80).

tracić sprawę = przegrywać. — A jeśliby aresztu która strona w sprawie swéj nie uczyniła *judicialiter*, tedy swoją sprawę traci, 13; Wszakże sprawy swojéj tracić nie ma, 14; Których (ksiąg) jeśliby nie okazał, onę sprawę swoję traci wiecznie, 34.

wykopanie, wy
c) zapomocą s
stan =
stanowisku,
się trafiło k
drugiego l
i spalił...
go spólr
nie] zas
niczyc

o ki
i zi

k

...najść na kogo, znaléść. — Kto... puszczy, 88. A jeśliby téż kto z bart... puszczy,... któryby złodzieja trafił

...co, przeszkadzać w czym l. czemu. — ...mężach swych w perory, gwary wdawały ... szczebiecząc, 17.

...bieda, kłopot. — A potym on sam ku... (w beczce miodu) jaki fałsz, dla któregoby ... 78.

ćwierdź = twierdza, stsłow. twrъdь. — Takowy ... wsadzon 102, do twierdzi oddał 104, ma być do ... nima bydź z twierdzi uwolniony, 116.

twors lub *twárs* = robota, zajęcie w borach około barci (stsłw. ... — O twarzy 74. Zwykli niektórzy z bartników zawioz... na puszczą na tworz, nietylko świętu ale i niedzieli nie bor... gować, 74.

tworzyć na puszczy = pracować, robić — Aby żaden bartnik nie ważył się w żadną niedzielę ani w święto uroczyste na puszczy robić, tworzyć, podmietać... 74.

ubiegać się do czego = uciekać się, udawać się do czego. — w ten czas, gdy się bartnicy domowym gospodarstwem bawią, Którzy się do pszczół cudzych kleczenia ubiegać 72.

ucierzchlenie sośni albo dębu = przecięcie kory wraz z miazgą u drzewa na pniu stojącego, aby uschło. — Takowyż dekret (jak i za ocięcie gałęzi) ma być o ucierzchlenie sośni albo dębu, albo jakiego inszego drzewa bartnego z takowąż winą. 61. — Stsłow. črъt-ati χαράσσειν, incidere. Mikl. radices, 106. Porów. u Szafarzyka: črtání a črchání čárek, črtek a čršek na kamennych plochách, Památky hlaholskiego písemnictví, st. 4, u Kozłowskiego: ocerklować, oczerać, oczerczać. Słownik, 298. — W Księ. płock. z r. 1402: Jakom ia neczirsslil w boguszowe dzedzine przez granicze drzewa. fol. 28. — Kś. płoc. 1404 Jacomy neczirchszli regnolthowi drzewa fol. 41. — Ks. pł. z r. 1405: O ctorą dzene na mǫ dzirsek zalowal bich mu ye ya czirchlil, tom ya czirchlił szwǫ. fol. 47 (J. Przyborows.). Chtoby derewo bortnoje czużoje so pczołami, sosnu oczer, abo pożarom ożoh, abo jakokolwe skaził: = A ktobi drzewo cudze ze pczolamy oczechral, abo pozarem opalil, abo iakokolwiek kazil: = *Si quis arborem mellificiariam alterius cum apibus, igne aut ferro, aut qualitercumque corruperit*: itd. Statut lit. 1529 r. IX, 13. wyd. Działyń. str. 339.

uczcić = uszanować, poszanować. — Gdyby strona stronie mając z sobą w sądzie akcyją nie uccywszy sądu jeden drugiemu łajał, takowy winy *in recenti* przypada sądowi groszy 12, §. 105.

uczynić przysięgę = złożyć przysięgę. — Takowy któryby na rugu nie stanął, powinien... takowąż przysięgę uczynić wedle roty opisanéj, 81. — Także: *czynić* przysięgę, 81, *odprawować* przysięgę 1, 79.

udać, *udawać* kogo, co = oddać w posiadanie, wypuścić, wystawić. — Starosta bartny.... bory bartne, jeśliby który był spuszczały, y przez gospodarza wakował, inszym gospodarzom y robociązom dobrym... udawać powinien, 2.

udany bór = oddany w posiadanie. — A przyszłoby do tego, żeby bór jego (dłużnika) dłużnikom za przekonaniem prawa musiał być udany, tedy ten, któryby większy dług miał, na dłużnika boru ostać się ma, 50. — Bór ma być przez sąd bartny złożony... a onemu rękojmiemu bór jego (dłużnika) ma być przez sąd bartny udany, tak w długu za któryby zaręczył, iako w iego przezyskach y w winach 52. Takowy ma być z puszczy wywołany, a bór jego bartny ma być jakiemu gospodarzowi udany, 86, 87, 68.

ugasnąć = ustać. — Zabiegając tedy temu jakoby ta swawola ugasła, to każdemu wiedzieć potrzeba 14.

ugłodzony = zgłodniały, bardzo głodny. — Będąc ugłodzony, 63.

ujrzeć się z kim = zobaczyć się z kim. — A potym ujrzawszy się z onym bartnikiem, 63.

umysł; *na umysł* = umyślnie, naumyślnie, z umysłu. — Zwyczaj bywał u niektórych bartników... iż chodząc po puszczy na umysł szukali, y teraz szukają rojów pszczół, 67.

utracić sprawę = przegrać sprawę (*perdere causam*). — Bo niemoże drugi raz nikt o sprawę prawnie czynić, którą już raz utracił, 29; takowy, któryby ranił, sprawę swą utraca wiecznie do tego, któregoby ranił 31; pod *utraceniem* sprawy swéj, 13.

utrata = wydatek, koszt. A jeśliby nieprzysiągł, ma utratę aktorowi co wydał na zapisy, wrócić, 22. Lub: krzywda, szkoda. A takby obie strony do utraty przyszły, 58. O jakowych niektórzy z bartników tak téż y obcy ludzie prawie dobrze wiedzą, że takowi, tylko że dla utraty swéj opowiadać ich nie śmieją, 87.

uznanie = poznanie, przeświadczenie, przekonanie. Tedy obieszony po obieszeniu przynajmniéj ma być na szubienicy sześć dni, a to dla upamiętania inszych, którzy patrząc na obieszonego snadniéj mogą przychodzić, ile żli, do uznania, 85.

używać pszczół = otrzymywać, ciągnąć korzyści z pszczół. — I w tym drzewie pszczół używa, 58. A wszakże iżby się oprócz prawa targnął na one pszczoły, których przedtym nie używał, 71; używać boru 36.

używanie pszczół = obracanie na swój użytek pszczół. — A o dawniejsze używanie takowych pszczół z stroną ma mieć zdrowe prawo w sądzie bartnym, 58.

wakanse lub *wakancyje* = czas 6-u tygodni wolny od sądów bartnych (od 13 lipca do 24 sierpnia). — Wakanse trwać mają począwszy od święta ś. Małgorzaty aż do święta ś. Bartłomieja, w których wakancyach tak sąd bartny, jako i wszyscy bartnicy mają od sądów być wolni, 10.

warować zapisem = zabespieczyć, zastrzec, 112; — *warować* czego = zastrzegać, zabespieczać co. Aby taka napotem swywola nie znajdowała się, warują tego, aby żaden bartnik bez wiadomości sądu bartnego nie ważył się przedawać ani wydawać do pszczelniku obcym ludziom, 117.

warownie = z warunkiem urzędownym, urzędownie. — Starali się o to, prosząc, aby artykuły prawnie spisawszy, warownie przez pana starostę approbowane były, prz.

ważność = wartość. Takowy bór jeśliby większéj ważności był, 23; 36; skład pieniężny według ważności boru uczynić 40; bór urzędownie złożyć jakiéjby ważności był, 50; 52.

ważyć się czego = śmiéć, odważyć się na co, miéć odwagę. A tak ktoby się tego ważył, żeby pszczoły cudze z drzewa... wyrąbił 55; 61. Ktoby z bartników albo téż i z obcych ludzi śmiał się tego ważyć, żeby powróz bartny... wziął, 62. A jeśliby się tego drugi raz czynić ważył, 68.

widzenie = obejrzenie sądowe, naoczne przeświadczenie się o rzeczy spornéj przy śledztwie sądowym (visio). A pozwany... prosiłby, aby jemu widzenie skazane było, tedy sąd bartny ma obiema widzenie skazać 32, 33, 56; *brać się* na *widzenie* = uciekać się do sądowego obejrzenia, 48. Sądowi groszy dwa, a pisarzowi pół grosza należy; item od widzenia tak na drzewa jako y na łąki 11. Porów. Roty przysiąg krak. R. HUBE n. 58.

widzennik = oglądacz, oceniacz, rzeczoznawca, biegły bartnik, wyznaczony przez sąd dla obejrzenia i rospoznania stanu rzeczy o którą spór jidzie. — Sąd bartny ma obiema widzenie skazać, widzenników dwóch bartników wiary godnych przydać i dzień widzenia pewny naznaczyć, czego się widzennicy zbraniać nie mogą... A tam oni widzennicy dnia naznaczonego z obiema stronami mają się do miejsca onego znióść... A jeśliby strona, która lub obie tak uparte były, aby w uznaniu widzennikom wiary dać nie chcieli, tedy widzennicy... 32, 33, 54, 56.

wieczność = prawo wieczne (*jus perpetuum*), posiadanie wieczyste; przedać *wiecznością* = nazawsze, wieczyście, na wieczne czasy na wieczną własność. Przedanie boru bartnego wiecznością 11. *O wiecznościach* = o zapisach wieczystych, 42. — kupić *wiecznością* = kupić na własność prawem dziedzicznym ziemskim. — kupiec boru gdy bór kupi wiecznością, powinien wedle prawa uchwalonego urzędownie wwiąz na on bór uczynić, 44.

wieść prawo z kim = prawować się, prowadzić proces z kim. Zob. *prawo.*

wiąź, więźi. Zob. *wwiąż.*

wina = kara pieniężna, prawem określona, grzywna. — Do takowych sądów wszyscy.... bartnicy być powinni pod winą na to uchwaloną, 10. A tak aby każdy bartnik gospodarz na każde roki bartne (bywał) pod winą półgrzywny polskiéj pieniędzy, którą gdy na roki stanie powinien... zapłacić pod takowąż sowitą winą (zob. *sowity*),—

a nie ma być z ćwierdzi puszczony aż onę winę zapłaci, 12. — A winą półgrzywny polskich pięniędzy ma być karany 14, 78. — Winy ma zapłacić sześć groszy oprócz żadnéj folgi, 17. — Ma dać kopę groszy (za oklek) z winą grzywny polskiéj, 71, 93. — Takowego sąd ma winą skarać półgrzywny polskie, 19, 18; pod winą sowitą 32. — Sąd bartny ma winniejszego karać winą za nieuczciwe słowa groszy piętnaście, 33. — Jednakową winą po grzywnie polskiéj mają być karani 46, i winą dziesiątką grzywien ma być karan, 104. Takowy dług on rękojmi wierzycielowi... powinien pod winami sądowymi zapłacić, 51, 52, 117. — Tedy on, co drzewa zadział, niema go przenagabywać wiecznie, pod winami sądowymi 57, 82. Takowéj winy połowicą ma być karany 59; z winą 60, 61, 63, 82. — Takowy tedy mniemania złego i winy uchodzi = nie podlega karze, 63 — *winę sądową pokupić* = uiścić karę sądową 52. — *popadać* w *winę* = podlegać karze pieniężnéj, 81, 91. zob. *skazać* winę.

winność = wina, przewinienie. Znak by pewny był winności jego, 25.

winien czego = sprawca czego; *niewinien* czego = niepoczuwający się do czego. — A pozwany by stojąc simpliciter zapierał, że tego nie winien, o co aktor żałuje, takowemu sąd bartny ma skazać odwieść się niewinności swéj, 30; (zob. *odwieść się* czego).

wrąb wosku = krąg wosku; *massa cerae orbicularis*, *massa cerea circularis*. Włodek 122. Knapski 1343. — Złotych dwa za miód, grzywna sądowi jedna i wosku wrąb jeden, 93.

wrozić = łazić powrozem na drzewo bartne. — Aby żaden bartnik nie ważył się w żadną niedzielę ani w święto uroczyste na puszczy robić... kleczyć, wrozić, dziać, 74.

wrzucić się komu na co = napaść, werwać, wedrzéć się przemocą na co. — Gdyby bartnik bartnika do sądu bartnego zapozwał o to, iż mu się wrzucił na sośnią, albo na jakie insze drzewa, 32. Albo też o łąkę, iż mu się na nię na miejscu pewnym wrzucił, posiekł etc. 32. W takowéj zapowiedzi mógłby się jaki łotr wrzucić na one pszczoły, odkleczyć albo i wydrzéć, 58.

wszytek = wszystek; ze wszytką należytością, 2. wszytkim bartnikom 59. wszytkie pięniądze, 78. wszytko 78, 80.

wtoczyć co = przytoczyć, przywieść, przedstawić. — Na trzeci rok (termin) jeśli stanie, a wtoczy *legale impedimentum* (przeszkodę prawną), 22.

wwiąź, wwięźi r. ż. = akt wprowadzenia w posiadanie boru, uczyniony w sądzie bartnym po kupnie boru w ciągu roku i 6 niedziel; — wejście w posiadanie na podstawie aktu w sądzie bartnym sporządzonego (*occupatio possessionis ex edicto judicis*, wwięzowánie się w májętność Knaps. st. 1358, wyd. 1621 r.). — Kupiec boru gdy bór bartny kupi wiecznością, powinien wedle prawa uchwalonego urzędownie wwiąź na on bór uczynić przed podstarościego bartnego.... Jakowéj wwięzi jeśliby kupiec czynić omieszkał itd. 44. Item od więźi półtrzecia grosza sądowi z pisarzem, a podstarościemu bartnemu grosz

jeden. 11. Porów. *wwiązan*, *wdziedziczowan infeodatus*, u Lelew. Pols. w. śred. IV, 234. Celich. Słown. pr. magd. 15. Podobnie: *wwiązanie*, *wwiązać się*. — Pan Miczek ujednał się z kmieciem a Wojtkiem o rany i o dwoje wiązanie dobrowolnie. Roty prz. krak. N. 69; wiadczymy jeże Sulkowy dzieci wwiązali się w jego część młyna. Roty przyś. krak. N. 73.

wychodzić z prawa = przerywać proces l. sprawę sądową, tracić prawo dalszego prawowania się z kim. — Takowy dług on rękojmi wierzycielowi z prawa niewychodząc powinien pod winami sądowymi zapłacić, 51; 54.

wycięcie pszczół = ścięcie drzewa bartnego, z ulem lub barcią. — Ktoby się tego ważył, żeby pszczoły cudze z drzewa wywróconego wyrąbił... takowy będzie winien dać temu czyje pszczoły wyciął, dwie kopie groszy, 55. (podobnie: *wyrąbić* pszczoły).

wyciosanie znamienia z drzewa bartnego = wycięcie, ścięcie, zgładzenie znamienia, 54.

wydziać drzewo = wyrobić barć lub dzień na drzewie. — Który bartnik jakie drzewo dziać pocznie, niechże zarazem wydzieje, 57. — tedy ma wydziać za jednę sośnią dwie sośni a za jeden dąb, dwa dęby, 69. — coby miał bartnik do pożytku wydziać, to zły człowiek odrze i ususzy, 90. Por. *dziać*, *dodziać*.

wydzierać, *wydrzéć* pszczoły — wyjąć bez wiedzy właściciela plastry z pszczołami z barci i zniszczyć przez to barć. — Mógłby się jaki łotr wrzucić na one pszczoły, odkleczyć albo i wydrzéć, 58. Łożni bartnicy zwykli w puszczy szkody czynić tak w pszczołach, jako w lasach, to jest pszczoły wydzierać, łyka w lasach drzéć, 75. Gdyby się któremu bartnikowi przydało, żeby złodzieja potrafił w puszczy króla jmci, a onby albo pszczoły wydzierał, albo sośnią z pszczołami porąbił... 88. *Wydarcie* pszczół 82, 83, 107.

wykurzanie pszczół = zmuszanie pszczół do ustąpienia z barci zapomocą dymu z próchna palonego na węglach 68.

wykurzywać (toż). Zwykli niektórzy z bartników... pszczoły świeżo osiadłe z dzieni wykurzywać,.. co jest rzecz plugawa, nietylko ludziom ale i panu Bogu omierzła, 68.

wynalazek sędziów, lub sądu = wyrok, postanowienie, dekret (czes. nalez = sententia). — Sprawiedliwość każdemu z wynalaskiem sędziów bartnych, nie z swego rozumu, ale wedle uchwalonego prawa czynić powinien będę (starosta bartny) 3. — Któryby bartnik na podstarościego bartnego nakazowanie nic niedbał,... takowy *in recenti* ma być winą karan wedle wynalasku sądu bartnego, 7.

wynalazek przyjacielski = rozsądzenie, uchwała, sąd polubowny. — A jeśliby się dzieci chować nie chciał podjąć (opiekun), tedy z onego boru ma postąpić na każdy rok dzieciom dawać wedle wynalasku przyjacielskiego i sądu bartnego, 37, 38, 39.

wynosić pozwy = wręczać pozwy, pozywać bartników na roki bartne (powinność podstarościego). — Sprawiedliwie będę zeznawał i pozwy będę wiernie wynosił i sprawował, 97 (porów. art. 7).

wyrąbić = wyciąć; *wyrąbić* pszczoły (por. wycięcie pszczół). A takowe pszczoły gdyby który bartnik znalazł w puszczy, powinien o nich w sądzie bartnym wszytkim bartnikom opowiedzieć, by wszytkim jawne były, żeby jaki łotr niewyrąbił onych, 59; 55.

wyrządzać powinność = spełniać, wykonywać. — Podstarości ma... powinność wszelaką wedle roskazania wyrządzać, 7.

wystatczać = wystarczać, wydoływać, sprostać, dawać radę. — A dokądby on bór trzymał (opiekun), powinien na onym boru robotą i dzietwą na każdy rok wystatczać, tak jako o opiekunach jest opisano (t. j. dostateczną ilość barci lub dzieni utrzymywać) 36. A jeśliby on opiekun przez tè lata, w któreby on bór trzymał, dziatwą na onym boru nie wystatczył, 37; ileby drzewa wystatczać miał (powiększać liczbę drzew z barciami, zaprowadzić dzienie) 37; — Gdyby bartnik najdaléj trzech lat robotą borowi bartnemu wystatczać omieszkał, bez pochyby bór zniszczéćby musiał, 50; obok: *wystarczyć* 94.

wywieść się = usprawiedliwić się, uniewinnić się, oczyścić się. A jeśliby takowego regestrowania zaniechał, a nie wywiódłby się świadkami..., takowy ma być rozumian za takowegoż obieszonego 86.

wywołany z puszczy = wydalony, usunięty z towarzystwa bartników, wygnany z puszczy. — A jeśliby też za pozwem stanąć na roki nie chciał..., z puszczy króla jmci ma być wywołany, a bór jego gospodarzowi dobremu ma być udany, 87; 86. — Takowy takąż winę zapłaciwszy, ma być z puszczy wygnan wiecznemi czasy i wywołan podstarościm, 107.

wyznawać co na kogo = podawać, zeznawać co na kogo, pomawiać kogo o co, obwiniać. — Takowy ma być rozumian za takowegoż obieszonego, co nań wyznawał, 86.

wzdać kogo = skazać kogo zaocznie; *wzdać* kogo za niestanie = osądzić sprawę na korzyść strony obecnéj w sądzie, a na niekorzyść niestającego = *secundum praesentem pronuntiare, seu contra absentem*; — dopuścić sądu w niebytności swéj, przez niestanie w sądzie (u prawa) utracić sprawę = *dare eremodicium*: *dare causam desertam*. — *Wzdano* mię o niestanie = *ex eremodicio sententiam passus sum*. Knaps. 1346, wyd. r. 1643. — *Wzdać w zysku* = dochodzić zysku (korzyści). — A jeśliby na trzeci pozew pozwany aktorowi w zysku się wzdać dopuszczał... na takowym aktor dobry zysk otrzyma, 22. A komu by téż... przez sąd bartny przysięga z dwiema świadkami skazana była, a dopuściłby się na takową przysięgę aktorowi w zysku wzdać... takowy popada w winę sądowi bartnemu trzy złote polskie, a stronie nagrodę za szkody, 91. A gdyby się strona pozwana dała *in contumaciam* wzdać, lub chociażby stawał, a świadków sześciu nie mógłby stawić, takowy... ma 10 grzywien polskich zapłacić, 107. — Z takowymi świadkami do sądu niema być przypuszczony, ale ma być od aktora w zysku wzdany za pozwoleniem sądu bartnego, 25. Do któréj sprawy gdyby przyszedł (do sądu) a już go wzdano, albo przeciw jemu ewazyją otrzymano... 28; będzie

winien stronie, przeciw której sprawy aresztuje, to, co go w zysku wzdawał, albo ewazyją otrzymał, wprzód wrócić, 28. W związku z tym pozostaje znany u Słowian zakład sądowy, zwany *wdanie*; polegał on na tym, że strony spiérające się składały w sądzie oznaczoną sumę piéniędzy, którą po zapadłym wyroku rozdzielano pomiędzy sędziów i stronę wygrywającą. Porów. MACIEJOWS. Hist. pr. słow. III, st. 274 i 277—9. Co do czeskiego *vdánié*: HERMENEGILD JIREČEK, *Das Recht in Böhmen u. Mähren. 1865, I, 60 „Gerichtliche Wette."*

wzdawać co: majętność, kupno = oddawać w posiadanie, ustępować co prawnie, urzędownie. Taki akt uczyniony w sądzie nosił nazwę *wzdanie* lub *zdanie* (poczym sędzia nowonabywcę w posiadanie nowej własności urzędownie wprowadza czyli *wwięzuje* Porów. *wwiązy*. U LELEWELA: *wzdać, resignare*, Pols. wiek. śr. IV, 235. W Stat. mazow: Obyczaj *wzdawania* barci (*De resignatione mellificiorum*)... gdy kole i kielkokroć niektóry bartnik w naszych ziemiach powiecieck nie chciałby, nie mógł albo niektórym obyczajem wymawiał się barci, którą przedtym sprawiał, dzirżał i miał sprawiać i dzirżeć... tegdy... barć ma i winien będzie oblicznie wsdać albo spuścić. LELEWEL Księ. ustaw, str. 140—141. Wsdawający barć ma postawić rękojemstwo (*resignans mellificia*...). Gdy bartnik uciecze barci nie wsdaw... Księ. ust. 141. — Wawrzyniec stargował o Falancice s Gotartem wiecznie ma mu je na gody wsdać. Księ. ziemi czers. pod r. 1413, st. 40. O które rankojemstwo wsdania krakowian Szczepan na mię żałował, tego mu ja nie ranczył. Kś. czers. st. 46. — Porów. „Obyczaj zdawania imienia stojącego" w Porządku sądów i spraw miejskich prawa majdeburskiego, str. 45 i nast., wyd. 1760 r.

wzdawne = opłata zwyczajowa przy wchodzeniu w posiadanie nabytego majątku (boru), płacona w sądzie przez nowonabywcę. — Wzdawne staroście bartnemu y braterskie bartnikom wedle zwyczaju dawnego zarazem ma być od kupca boru płacono, 43.

wzdobyć się na kogo = zdobyć się na k., postarać o kogo, wyszukać k. — A tak, gdyby złoczyńca jaki był na śmierć osądzony, a nie mogliby się na kata tak rychło wzdobyć, tedy... ma być złoczyńca... pod strażą w czwierdzi chowany, 84.

za przyjim. z narzędn. = na skutek, wskutek, z przyczyny, z powodu. — Za przekonaniem prawa 50; za przewiedzeniem prawa 64; za postępkiem prawnym 52; który dekret stanął za skargą niektórych bartników 72; gdyby bartnik za przewinieniem, a za dekretem sądu bartnego... upornie do czwierdzi iść nie chciał.., 77. A jeśliby też za pozwem stanąć na roki nie chciał, 87.

zabawa czym = zatrudnienie, zajęcie, robota, praca. — O jakowych pszczołach gospodarzowi zrazu strudna się dowiedzieć przy zabawie gospodarstwem domowym, 55.

zabiegać = zapobiegać, starać się, troszczyć się. — Starożytni bartnicy zabiegając, aby za potomków ich w przyszły czas złość, upór, swawola wszelka nie szerzyła się, prz. — Zabiegając tedy temu, ja

koby ta swawola ugasła, 14. — Zabiegając tedy temu, aby takie swewoli ustały, 67.

zacząć prawo = rospocząć proces, sprawę; *skończyć* prawo z kim = ukończyć sprawę, 26; 27; 29; pozwałby o onąż sprawę wprzód prawem zaczętą onegoż 29; o tąż sprawę prawo zaczął 29. Gdyby bartnik bartnikowi pszczoły jego okleczył, niezacząwszy z nim prawa, 71; zacząwszy pamięć, prz.

zadawać sobie wzajemnie słowa nieuczciwe = obrzucać się słowami nieuczciwymi, łżyć się słownie, miotać słowa obelżywe; *zadawać* swar = wszczynać kłótnię, kłócić się, swarzyć się. — Przy widzennikach i sami sobie niemają nieuczciwych słów zadawać, ani bronią na się targać; a jeśliby jaki swar albo nieuczciwe słowa przy widzennikach zadawać sobie mieli, albo się bronią na się targali, alboby jeden drugiego zranił... 33. *Zadawać* = zarzucać. — I nie mógłby mu żaden tego zadawać, aby jemu takie regestrowanie mogło być szkodne 86. Ktoby komu złodziejstwo zadał, a nie dowiódł tego 89.

zadziać drzewo = zacząć dziać czyli urządzać dzień lub barć na drzewie (*dodziać* lub *wydziać* = dokończyć urządzenia dzieni lub barci); — *zadziane* drzewo = drzewo, na którym rospoczęto dziać czyli urządzać dzień lub barć. — A wszakże ten, co dodzieje zadzianego drzewa, ma to sobie aktami bartnymi obwarować;... tedy on, co drzewa zadział, nie ma go przenagabywać wiecznie pod winami sądowymi, 57.

zadziatek = rospoczęta barć czyli dzień na drzewie ale nie urządzona zupełnie. — O zadziatkach, 57; a jeśli minie zadziatkowi... cztery niedziele, tedy ono drzewo już nie jego, ale tego ktoby go dodział, 57.

zadziewanie drzew = rospoczęcie urządzania na drzewie barci czyli dzieni. — Zadziewanie drzew w puszczy króla jmci z dawnych czasów są zabronione, 57. (porów. *dziać, dodziać, wydziać*).

zajście prawa lub *zajście* prawne = zajście sporu. — W sądzie bartnym w zajściu prawa jeden na drugiego ani nieuczciwymi słowy, ani ręką, ani bronią targać się nie ma, 19; z zajścia jakiego prawnego 25. A w tym zajściu prawa z jakiego rankoru raniłby jeden drugiego 31. — Sąd bartny w zajściu prawa o takowe pszczoły ma zesłać podstarościego bartnego, 58.

żak = sieć nakształt małego niewodu robiona, mająca dwa skrzydła i niby matnią. — Stawianie żaków, 2. — O wzięciu żaku. Gdyby bartnik bartnikowi na jego zastawisku żak albo kilka wziął,... takowy za każdy żak powinien zapłacić po 10 groszy, 66.

zakład = złożenie zastawu dla pewności, złożenie realnego dowodu poręczenia; 2) sam przedmiot złożony czyli zastaw, kaucyja (pignus). — *zakład założyć* = złożyć zastaw. — Rękojmiowie mają w sądzie stanąć i to zeznać rękojemstwo i zapisać, zakład miedzy nimi założywszy, 76. — Takiego złego zufalcę sąd bartny powinien przez zakład uskromić, to jest miedzy obiema stronami po dziesięciu kop groszy polskich, 116. zakład zapisem zaręczyć 116.

żałoba = skarga, zaskarżenie, zażalenie. — Tameczni bartnicy szlachta... przed książęta się pozywali i żałoby swe przekładali, 1. — Takowemu sąd bartny ma zysk wedle taksy żałoby aktorowéj *cum poenis de jure solitis* etc. 22. — Pozwany... stojąc *personaliter* a na żałobę począwszy odpowiadać, nieskończywszy... od sądu by upornie precz odszedł, 27, 30; 56. — *Żałobę* uczynić o jakąkolwiek krzywdę = skargę podać o... 30. — *żałobę* przekładać, l. przełożyć = skargę zanosić, zanieść, wnieść, 48; 83.

żałować na kogo o co = skarżyć. — Którzy zeznali w sądzie, że tak jest, jako aktor żałuje, a pozwany... zapierał, że tego niewinien, o co aktor żałuje... 30.

założyć zakład, zob. *zakład*.

założony = ustanowiony, powstały. — Prawo bartne skąd jest założone, 1. — *założyć* prawa = ustanowić, ułożyć prawa. — Bartnicy szlachta otrzymali od książąt, że im pozwolili prawa swe bartne miedzy sobą założyć, 1.

zamagać, *zamóc* = zapomagać, wspomagać, zasilać, powiększać liczebnie, mnożyć. — Jakowe pszczoły (szwiepioty) roje w puszczy zamagają bartnikom, 59.

zamianek, zamianku = zamiana jednego przedmiotu za drugi, danie jednéj rzeczy za drugą; 2) sam przedmiot dany i drugi za niego wzięty. — O zamiankach, 49. Żeby bartnik jeden z drugim chciał jaki zamianek uczynić drzewami, tedy mają to w sądzie bartnym czynić y zeznawać, a dać sobie drzewo za drzewo, dobre za dobre, jakowego zamianku mają obie strony dowieść dwiema bartnikami wiary godnymi, 49. — *zamianek* prawdziwy = jistotna, rzeczywista zamiana jednéj rzeczy na drugą; *zamianek* zmyślony = sprzedanie pewnéj rzeczy za pieniądze, a zeznanie w sądzie bartnym do zapisania jako zamianku. — Takowi drzewa boru swego własnego bartnego inszym bartnikom możniejszym zaprzedawali, a do sądu bartnego przyszedszy obie strony zamianek drzew zmyślony zeznawali, y sobie zapisywać roskazowali, 49. — (Dwaj bartnicy) w sądzie mają pod sumnieniem zeznać, iż jest ten zamianek prawdziwy a nie zmyślony... takowy zamianek ma im być zapisany, a inaksze zamianki bywać nie mogą, 49. — A takowéj szkody nie drzewem gotowym boru swego, ani zmyślonym zamianku czynieniem płacić, ani opisować ma (bartnik), jedno własną robotą swoją, 69.

zamiankowy zapis = zapis o zamianku, t. j. zapisanie urzędowe w sądzie bartnym — zamianku uczynionego. — Zapisy wszelakie tak wieczyste, jako zamiankowe, abo téż zastawne, z strony borów bartnych mają bywać w własnéj jurysdykcyjéj bartnéj czynione, 42.

zapis = zapisanie, wciągnienie czego do ksiąg lub akt bartnych: zapis wieczysty, zapis zamiankowy, zapis zastawny, 42. zakład ludźmi statecznymi i zapisem zaręczyć 116.

zapisny dług = dług zapisany, zabespieczony urzędowym zapisem na nieruchomości dłużnika. — Dług zapisny, któryby pozostał na boru po ojcu, a dzieci jeszcze do lat nie przyszły... opiekun... powinien zapłacić, 50, 114, 115; dług *zapisać* na boru 50.

zapowiédź czego = urzędowe zabronienie komu rosporządzania majątkiem ruchomym l. nieruchomym bez wiedzy wzbraniającego; położenie aresztu na majątku; areszt. *Zapowiédź* pszczół = przyaresztowanie barci z pszczołami, zastrzeżenie prawne, urzędowe co do użytku z pewnych barci na drzewach, celem rozstrzygnienia prawnego do kogo należéć powinny; *zapowiedziéć* pszczoły = zastrzéc, wzbronić urzędownie komu użytku z pszczół. — A tam żeby on aktor domagał się u sądu tego, aby one pszczoły urzędownie zapowiedziane były do rosparcia prawnego, takowa zapowiédź jest zabroniona ile osiadłemu bartnikowi, bo w takowéj zapowiedzi mógłby się jaki łotr wrzucić na one pszczoły, odkleczyć albo i wydrzéć, 58. Osiadłemu zapowiédź nie idzie = osiadły nie podlega zapowiedzi cz. aresztowi, 58.

zaprzedać = sprzedać zupełnie, odprzedać. — A któryby bartnik ważył się tego, żeby surowe drzewa albo li téż łąkę od boru zaprzedał..., takowi obadwa... jednakową winą po grzywnie polskiéj mają być karani. A to, coby od boru było zaprzedano, ma być do tegoż boru przywłaszczone, 46, 49; 55; na wieki zaprzedał, 47; — ma być karan i bór jego ma być wzięty a drugiemu bartnikowi zaprzedany, 104.

zaprzedanie = sprzedaż 37.

zarazem = zaraz, niezwłocznie, natychmiast. — A jeśliby onego złoczyńcę na puszczy poimać nie mógł, tedy ma zarazem przyść y to wszytko opowiedziéć, 88.

zasiadać, zasieść do sądów = zasiadać w sądzie, uczestniczyć w sądzeniu spraw sądowych. — Powinność sędziów bartnych: Na każde prawo bartne do sądów zasiadać oprócz żadnéj wymówki, 6. A któryby z nich... do sądu nie zasiadł,.. przypada winy trzy grzywny polskie, 6.

zastawisko = miejsce, w którym zastawiano sieci. — Ul próżny wewnątrz farbą czyli zanętą wymazany i zaciągnięty na drzewo dla zwabienia roju, nazywa się *korzennikiem*, a drzewo, na którym go umieszczono, *drzewem zastawnym* (Kozł. Słow. 11). — Gdyby bartnik bartnikowi na jego zastawisku żak albo kilka wziął... takowy za każdy żak powinien zapłacić po dziesięciu groszy, 66.

zastawować = zastawiać, oddawać w zastaw jako zapewnienie za dług. *Zastawowanie* = zastawianie, oddawanie w zastaw. — O zastawowaniu drzew bartnych i łąk, 47; — Drzew żadnych bartnych.... ani też knieje od boru żaden drugiemu bartnikowi zastawować niema 47.

zaświéża przysł. = świéżo, nieodwlekając, niedługo po czym. Żeby kogo zastano cudze pszczoły wydzierając..., albo gdyby go dwuch bartników widziało, a on by im uszedł, a oni zaświeża przyszedszy do starszych oznajmili o téj sprawie 104.

zatajić kogo = przemilczeć o kim, przy sobie cz. w sekrecie co zachować. — A jeśliby téż kto z bartników złoczyńcę trafił w puszczy szkodę czyniącego, a zataiłby tego, a było to pewne świadectwo na takowego, któryby złodzieja trafił i zataił, takowy ma być do sądu

zapozwany, 88; złoczyńcy w puszczy szkodę czyniącego nietrafił, ani go zataił, 88.

zazdrościwy na roboty = chciwy roboty, zabiegliwy, pracowity, Weszło to w obyczaj miedzy bartnikami, a zwłaszcza takowymi, którzy na borach bartnych na roboty nie są zazdrościwi, iż gdy któremu nie dostawało chleba, soli, albo okrasy albo téż sukni, tedy takowi drzewa boru swego... zaprzedawali, 49.

zażywać czego = używać, posługiwać się czym, uciekać się do czego. — Bartnicy szkód żadnych miedzy sobą w puszczy króla jmci nie czynili, dla tego mniéj praw sądu zażywali, prz.

zbywać czego od boru = pozbywać się czego z boru, odstępować, sprzedawać co z boru. — A takowy opiekun dziecinnego boru nie ma od boru onego niczego zbywać, 37 (porów. *odbyć* czego komu).

zdobywać się na świadki = poszukiwać, zyskiwać, zjednywać świadków. — Takowy z gotowymi świadkami do sądu przyść ma, a nie ma się w sądzie na nie zdobywać, bo żeby się na świadki w sądzie zdobywał, znakby pewny był winności jego, 25.

zdrowe prawo = słuszne, przysługujące, niezaprzeczone prawo. A o dawniejsze używanie takowych pszczół z stroną ma mieć zdrowe prawo w sądzie bartnym, 58. A o szkody, któreby on bartnik miał przez wzięcie czołnu, zdrowe prawo mieć ma, 65; o dług zdrowe prawo czynić, 51.

zjednać się z kim = pojednać się, pogodzić się z kim. — Bywało tego po części, iż bartnik zacząwszy sprawę z drugim bartnikiem... a nieskończywszy sprawy swéj zaczętéj, z pozwanym się zjednał, 26; 91; — Alboby się z stroną zjednał 91. — *zjednać* = ugodzić się, ułożyć się. Na czymby zjednać mógł, 91.

złoczyńca (bartny) = dopuszczający się kradziestwa pszczół, albo wydarcia pszczół albo porąbienia jakiego drzewa z pszczołami O złoczyńcach, 82. O egzekucyjéj na złoczyńcę, 83; — a on złoczyńca zrazu przyznać się nie chciał,... takowego złoczyńcę gdy nań będą pewne dokumenta, ma sąd wydać katu na próbę, 83. Pisarz bartny zeznanie jakieby złoczyńca wyznawał, ma pisać 83. Bywało téż to w prawie bartnym... iż na złoczyńcę osądzonego bartnicy nie szukali kata, ale go sami wieszali, 84.

złożyć bór dłużnika = otaksować, ocenić wartość boru dłużnika. A byłby o on dług od wierzyciela swego zapozwan do sądu bartnego, takowego dłużnika... bór urzędownie złożyć jakiéjby ważności był, a onemu wierzycielowi sądownie go podać, 45. — złożywszy bór ojcowski, 82. — bór za sumę pieniężną *złożony* = oceniony i sprzedany. Bór bartny pozwanego przez sąd bartny i kniejniki, sąsiady pozwanego, ma być za sumę pięniężną złożony, a aktorowi podany, 23, 52. Porów. *skład*. — Obok: *złożyć* z urzędu 98.

zmóc kogo = pokonać kogo, podołać komu, dać komu radę. — Gdyby się któremu bartnikowi przydało, żeby złodzieja potrafił w puszczy..., takowego, jeśliby go zmógł, ma pojmać, 88.

znać się do czego = uznawać co, przyznawać się do czego. — Takowego każdego ma sąd bartny kazać do sądu bartnego zapozwać... który jeśli stanie, a przeciw żałobie instygatora nie znałby się nidoczego takowemu ma przysięga... być skazana, 87, 30. Porów. *nie znam* się do czego = przę się czego, zapiéram się czego.

zrąbić = zrąbać, ściąć. — A choćby téż i zacząwszy prawo o ono drzewo, zrąbiłby je i znamię psował, 54. — drzewo *zrąbione* 60; — *o zrąbieniu* drzewa, 60.

zrządzić co = załatwić się z czym, obrządzić co, oporządzić; uporządkować. — Wprzód woli około jarzyn robić, role sprawować, a zrządziwszy gospodarstwo domowe, potym idzie prozno pszczół na puszczy podmietać, 73.

zufalec = zuchwalec, zbytni śmiałek, zaufany w sobie; z zaufania w sobie zbyt śmiały. (z-u-falec; pw-ać, u-pwać = ufać) czes. zaufalec. — *Zufalny*, *zufały* = zuchwały, czes. zaufalý, zaufanlivý. — Odpowiedź zufalna 116. Gdyby który bartnik będąc zufalny, niedbając na ostrość prawa, mając złą wolą na towarzysza swego... a odpowiadałby mu grożąc..., takiego złego zufalcę sąd bartny powinien przez zakład uskromić, 116. A gdyby ten zufały bartnik nie miał rękojmi do zakładu, to ma być do twierdzi wsadzon 116.

zwierzać się na co (na słowo) = wierzyć czemu, ufać, dowierzać czemu, polegać na czyjim słowie. — Kupcowi ślubił, iż niema być w beczce żadnego fałszu, którąby bęczkę kupiec zwierzawszy się na słowo jego wziął,... 78.

zysk prawa = to, co na skazanym zasądzono wyrokiem sądowym (*lucrum*), wykonanie prawa, wyegzekwowanie wyroku. — A aktorowi ku zyskowi prawa podstarości bartny na drugie roki bartne przyszłe ma rok dać, 27. — Wzdać *w zysku* = dochodzić zysku (zob. *wzdać*), 28, 91. — A pozwany by na roku dopuścił aktorowi na sobie zysk otrzymać, 91; a strona powodowa *in contumaciam* (nie stając u prawa) otrzymałaby zysk, 106; zysk prawa z siebie *znieść* = uwolnić się od egzekucyji wyroku sądowego: — a chciałaby strona pozwana ten zysk na sobie otrzymany prawnym terminem z siebie znieść..., takowéj stronie sąd ma naznaczyć przysięgę, 106; gdy przysięże, wolen od zysku in *contumaciam* otrzymanego, 106, 22. — Gdy strona pozwana na roki drugim pozwem nie stanie...., na takowego zysk ma być skazan, 100.

zyskać co prawem = wygrać co sądownie czyli miéć co przysądzone prawnie wyrokiem sądowym. — A tak który z stron one pszczoły prawem zyszcze, ten on oklek od starosty bartnego wziąć ma, 58.

SŁOWNICZEK

do Kroniki St. Chwalczewskiego

przez

TEODORA JUNGFERA.

Bałwańsiwo = bałwochwalstwo. II, 155: kazal ym zasye ku bałwanstwu przystacz. I, 157: przestawszy balwanstwa chwalycz. (także: balwany polamaly.) (II, 7: yadzwyngowye bely ludzye balwochwalcze.

bóść, *bodę*: Huffy ych przeyezdzayącz y bodącz I, 153. Gołębiowski = rozbijając. (konya pod nym przebodzyono I, 153; zabodwszy konya).

ktorym *bez prawa* wzdym nyedzyalal I, 175. (bezprawia).

procz *Byalogrodow* I, 153 = Białogrodzian.

bogorodzyedzycze spyewayącz II, 101.

bojować, I, 189: ktory znamyenyczye boyowal = w boju był znakomity. Gołębiowski.

bronić c. Inf. II, 69: zobczowanya nyewyesczyego wyzwolycz mnye bronyczye.

bundersmy? II, 173; a komata xyąże ych polaczy bundersmy zbodly.

cantor = śpiewak. I, 115; a Zbyegnyew bel weszol z trebaczmy y z cantory.

Castellany = załoga broniąca zamku. I, 191; baczącz Caztellany y myesczanye nakelsczy swą porazkę.

Cholbork, holberk = Kolberg, Kołobrzeg. I, 149; przyachal do cholborku. — dobywayącz holberku asz do wyeczora; tamże.

ciemnica = więzienie I, 151. 179.

chowacz lotrow I, 193 = przechowywacz.

chwalya (t. j. chwalą) russy thych dwu brathy za swyethe meczenyky I, 21.

ciało (kościoła): II, 25: zbudował kosczyol Regulny, ktory pothym w kur obroczono przybudowawsy do nyego czyalo zwysokym murowanym.

cznota = dzielność, męztwo, *virtus* II, 105. I, 105.

czołgać = czołgać się. I, 85: ale ony czyezko padwszy wznak na zyemye czolgaly.

czudnymy slowy ublagal go, I, 135 = pochlebnemi słowy. — (nyewiazty czudne I, 71 = piękne).

I, 93: yachal do klastora *czyey* (?) thego yezyora blysko Villaku.

zdarowanya Krzywoustego Boleslawa = z daru II, 15.

darskość = zuchwałość I, 87. 103. — I, 93 = odwaga, dziarskość.

dodano mu swyerzopky kotbny I, 75 = dano, podano. — Jan ywanowycz dostawszy swyezego konya... dodal go xyązeczyu II, 131 = podał go.

dopuszczono ym wolnoscz I, 19 = przywrócono im wolność. — Dopuścić c. inf. = pozwolić II, 33: nyedopusczyel mu Jerzy przyechacz.

na *doradzenye* swych ryczerzow I, 131 = za poradą.

doroczinye = corocznie I, 145.

dowieść = doprowadzić do, dokazać I, 133: ktorzy nyedowyotszy thego palyely kosczyoly.

doswolenie = pozwolenie I, 41. 43. 47. II, 57.

dychayącz = ziejąc złością I, 75.

fortuna = szczęście I, 229. 231. 147. II, 17. *zla forthune* opowyadaly II, 75 = złą wróżbę, nieszczęście zapowiadali. — stradawsy swy forthuny II, 19 = *majątki*.

Galaczynsky = Halicki II, 99; boronowan na krola Galaczynskyego. dobel (t. j. dobył) Halyczkyego Zamku. tamże.

garlo = gardło.

gęsty w czém I, 71; bo kijow belo wyelkye i szerokye myastho gesthe w uliczach obfythe w zbozu.

godło = znak II, 45; dawssy sobye godlo potykaly sye.

godować = biesiadować I, 153.

gotować drogę = torować I, 121; ktory mu gotowal droge przess nffy nyeprzyaczyelskye.

przed *grobya* (?) 5. Idzyego II, 13 = przed grobem.

ile = ilekroć I, 105; ubyerayącz sye w zbroye ylye sye myely podkacz.

Japorty II, 57; powyadayą ys czy braczya wnyesly do Polsky yablka wezwone Japorth y yakoby z ffurtky albaturn. = jabłka nazwane Japorty (Oporty) jakoby z za furty białych mnichów. Gołębiowski. — (Linde. s. Daporta).

yawną bythwą walczel I, 231 = na otwartem polu.

yednoby = gdyby I, 149, a yednoby Swyatobora zywego nyewroczyely rzckl nyeprzestacz palycz y psowacz.

cze (co) brzmy po rusku *yedzynawlasczecz* I, 33 = jedynowładca. —

kopacz zlota II, 127.

kres = droga II, 13: z Kalysza thu polowycza do Kruszwycze yesth kresu.

kwietna niedziela II, 137 (= kwietnia).

Lamperth = Lambert I, 119; przes nyedbaloscz *lampethy* namyestnyka yego.

łajać komu II, 17; any Arczibiskupowi layal any woznyczy.

miarność = mierność, umiarkowanie I, 3.

miedź (w liczbie mn.) = pieniądze I, 71; obfythe w zbozu mnyeysce w rybach w myedzyech.

mieszkać = przebywać I, 153. II, 71. — *mieszkanie* = pobyt I, 71. — *nyemyeskayacz* t. j. nie mieszkając = niezwłocznie I, 107. *bez omyezkanya* I, 119 = niezwłocznie.

miłośnica = nałożnica I, 107, 215. 29. II. 87. 177.

mniski = mniszy I, 107; ogolony po mnysku.

mnogo Ado. II, 5, mnogo ych pobywsy.

mocność = pewność. II, 1; a na wyetszą mocznoscz daly sobye zaklat.

myncarz. II, 27; mynczarzowy nyezaposlusny t. j. nie są posłuszni.

myśliwiec II, 179; myslywyecz = myśliwy.

myto = żołd II, 33; węgry wywyode za mytho na pomocz Izaslawowy. (Bibl. Zof. mytnik = najemnik.)

nabożność I, 19; na tymże mieysczu w naboznosczy mieskal. — I, 119.

nadać kogo czém = komu co I, 53; y nadal (t. j. klasztór) sto wszyamy. — II, 115; n nadal y (= go) dzyeszyecynamy snopnymy.

nagi = ubogi II, 99, nagy Chrystusza nasladowal = w ubóstwie.

w nadętym duchu = z nadętością II, 3.

nawalność = natarczywość. II, 129; okruthną nawalnosczyą walke znowu poczely.

nawiedzać do I, 195; nawyedzayącz do kazdego kosczyola do klastorow do spythalow. (c. Acc. I, 197; pyeszo grob S. Sczepana nawyedzyl.)

nędzny = srogi II, 153; yss po nedznym udreczenyn tatarskym nedzny (t. j. nędzniéj, srożéj) od swych udreczeny. — II, 135; wszyczko krolesthwo.... yeszcze nedzny thezyly.

niektóry = pewien, gnidam II, 63; nyektory wyelmozny pan bronyącz thego. — II, 127. I, 21.

poczely nie *nyerychly* myslycz i zalowacz thego uczynku I, 39 = zapóźno.

nierządność I, 71; udaly sie... wrozmaythe psothy w kurestwa *w nyerzadnosczy* poymuyącz szwe slugy za meze z *nyerzadney* myelosczy.

niżli = zaledwie I, 143; a nyzly Bazylyusz starosta przyczyągnal do zamku wladzymyerza urzyekl z zamku.

nosić się za. I, 91; wdym sye za krola nossyl. — I, 35; nosyl sie za książe ploczkije.

tham ze thes dwa boyarowye na meznyeysy upadly *naurothnyk* y *zasczythnyk* I, 209. Gołębiowski: „Nawrotnik i Zaszczytnik, czy nie były to raczéj stopnie wojskowe; ten co zawracał uchodzących z placu i zaszczycał osobę Xięcia, czyli przełożony nad jego strażą.“

obchodzon I, 175; znamyenythą slawą yesth obchodzon = okrył się zn. sł.

obciążony I, 103; Bretyslaw wyedzacz bycz obczyązonego Wladzislawa walką Pomorską (acc. c. inf.). — II, 17; gdy.. glodem y oblezenym bely obczyązeny.

obrócić się w co, ku czemu. II, 77; obroczyel sye ku nyezgodzye. — II, 99; a russ obroczyela sye wnyenawyscz. — II, 109; obroczyely sye w wyelky smuthek. — II, 9; w rosterk sye obroczywsy.

obruwsy sye (!) yako Biskup I, 77 = ubrawszy się.

obwieścić kogo, I, 181; y obwyesczyl Wladzyslawa aby sobyeslawa przyal wlaskę.

obżerstwo I, 71.

ochronyacz ych obczowanya I, 19 = chroniąc się obcowania z nimi.

odbronić = wzbronić II, 51: a gdy russ chczyala statek kosczyelny obracz kaplany kazymyera na obrone wyzwaly ktory thego odbronyel.

odpoczywanie = odpoczynek I, 75; yako lew z odpoczywanya swego zbudzony.

okowanie II, 47; a Wladymyer dwye leczye bel w okowanyu u belle.

okrasić I, 193; by thelko tho przyeczye cznotamy okrassyel y pokorą = nagradzał.

Olech I, 143; *Olh* I, 133 (2x), Olha (accus.), do *Olocha*, na Olecha; na Xyedza Ryowskyego *Olhan* (!) II, 63; mayącz ssobą szyny *Olhe* (!) II, 93. — w klastorze S. Olexego I, 3.

omylić kogo I, 149; aby tym obyczayem Zbyegnyewa omelyel = w błąd wprowadził. I, 21, 217.

oracz = rólnik II, 21. — ubogye chlopky, chlopkowye.

osiadły = majętny. I, 111; Ten seteg (t. j. Sieciech) bel slyachetny z herbu thoporowego sprawny byegly a *osyadly barzo.*

osyegnal Kyow zamek = opanował I, 21. 125.

ostać = zostać II, 93; ysz zadney nyeostal woney bythwye.

ostateczną ossyą slup namyothowy wywroczyel II, 17 = tylną osią. — *zostatecsnym woyskyem* = z ostatniem, pozostałem. — *walke ostateczną* zedać (zadać) = stoczyć bitwę stanowczą I, 25.

płuszczè; kazal *szyny glogowyanow na plascze*, ktorymy sye Ryczerze dobywayacz zazlanyanyą (t. j. zasłaniają) *rosczyagnąc*. Gołębiowski: na szańcach ruchomych.

plony II, 119; Zplony = z łupami. -- z pluny I. 223.

plugawy II, 21.

pochlebnik = pochlebca, II, 9.

podejmować; podyąwszy dwoye szkode I, 39. 129. 173. — i że s nymy niepodyal meczensthwa I, 19.

podnyesycnye na xyestwo = wyniesienie II, 71. — II, 79.

podoba = podobieństwo I, 93; iakos podoba za takowymy zmyenythymy cznotamy mogl go pan Bóg nathchnacz.

ale *pokoy* (?) bel żyw I, 201 (pokąd).

połomny I, 83; drzewo nyepolomne.

w kuchny sluzel *wpomyetlyech* I, 93.

pomoc (w liczb. mn.). = auxilia II, 11; spomoczamy polowczow = z posiłkami.

wzyawszy na tho *porade* = naradziwszy się I, 217. (wzyawszy rade czoby myely dzyalacz I, 197).

poścignąć kogo = puścić się za kim II, 69. = doścignąć: II, 133; bel posczygnyon od 9 tatarów.

poslusnyky poddane I, 91.

postąpić komu co, czego I, 125; xyezthwo; I, 129; zamku.

gdy *poswyączano* w Gnyeznye I, 109 = gdy uroczystości obchodzono; I. 151; na poszwyaczanyn.

poszedl z czech rodem I, 1.

poszyadcza Kyowa I, 67.

przes *potykanya* uczyekly II, 31 = bez stoczenia walki.

powadzić się z kim I, 193.

powietrzny = wietrzny I, 199; drugyego roku, ktory bel suchy a powyetrzny.

pożywać = używać; II, 87; aby nyewyasth y myelosnycz nyepozywaly — I, 25.

przekazacz gnyew boga na sye I, 83.

przepuszczyel Bog na polowcze boyazn II, 3 = śpuścił trwogę na —

przęślica (przeslycza) = kądziel I, 227.

przydać się II, 179 = przydarzyć się.

dawnego *nyeprzyaczelstwa* pomsczycz II, 35.

przyjść c. acc. I, 69; alyes ye drogoscz glody y mor przyszły.

myasteczko z *przyrodzenya* moczne I, 225.

przywłaszczyć = przywabić II, 71; on ye zaszye lagodlywymy obyetnyczamy przywlasczel.

przyzwolyel go zabycz I, 193

ku *pszowanyu* polsky I, 151 = dla pustoszenia.

pusczacz dayalamy II, 15.

rozdal woysko I, 235 = rozdzielił.

rozmowe uczynyel II, 37 = umowę.
rozprawa = walka II, 179; w rosprawye rozny (!). Gołęb. do walki nie śmiały.
rządziciel = rządca II, 43.
yncze (jeńców) *rozsadzyl mieskanym* I, 37 = porozsadzał poróżnych miejscach. — *sadzić* = osadzać I, 31.
schowan w kościele św. Jana I, 211 II, 83 = pochowany.
skazać = nakazać I, 159 II, 9; — uwiadomić I, 207. 223.
skarmyerz I, 153, skarbymyers, tamże.
śluk = ślad I, 151; przyachane po slaku Skarbymyerowym.
stacya = stanowisko II, 5; staczyą u Zubnymyelycy (t. j. mieli). I, 147; czekayacz go na staczyach.
stąpycl na nowogrod II, 35 = wstąpił do Nowogr.
stradać = postradać, stracić, 19.
zmyeczlawem *sczudlowatym* II, 19 (= laskonogim).
tajemny = skryty; z grubego a sthayemnego myeyscza I. 197. 85. — *w thayemnosczy* = tajemnie I, 83.
tram I, 157; skrel sye pod thramy = belki.
tarcica II, 49; blankowanye starczycz.
wnyedzyelye *targowaly* I, 3.
thudzyes, t. j. tudzież = zaraz I, 171.
trwać = pozostać II, 115; pothym wstąpyl w klasthor thamze do szmyerczy trwal = wytrwać. I, 187; bacząцz yz nyemogly trwacz.
trwały = wytrwały. I, 53; masz (t. j. mąż) w naucze y szwyatosczy trwaly.
ublagala sye Helena thymy obyethnyczamy II, 81 = dała się ubłagać.
ubrawszy sye myelosczyą sprawyedliwosczy I, 83.
obraz *umeczenia* Bożego I, 37 = bożéj męki.
uporność = upór I, 83. 195. 153. II, 79.
uporny II, 17; byebye upomynanego yako upornego zaklynam.
ustanowić = zapewnić II, 77. (całe to miejsce zepsute).
bel *ustrzelan* strzalmy wlocznyamy myeczmy I, 227 = ciskano nań strzały i t. d.
nyeuznany = nieznany II, 105.
nayal *pyeczary y waraye* I, 21 = Pieczyngów i Waregów. — I, 23.
zaślepienie = oślepienie I, 29; msczącz sye zaslyepenya swego dzyada.
wtorego roku *wczyornke* (!) czeską zyemye pod sye podbyl I, 45. (całą czeską ziemię). Goł.
wdzięcznie = chętnie I, 105; Wladzyslaw dzywnyacz sye they cznoczye wdzyecznye dal mu woysko.
werwal sye na granycze Polskye I, 217 = wtargnął. II, 117.
na zamek *sye wwarly* II, 171 = wdarli się.
wnamocznyeysze woysko Ruskye *sye wrazyl* I, 67 = wdarł się.

wezwać = nazwać I, 179; dla ktorey wysoky cznothy wezwan yesth Boleslaw sromyezlywy. I, 49. 107. 173; yablka wezwone (t. j. wezwane) Japorthy II, 57. — *Zwać* I, 173; therab psye pole zową. *zwanya* a ymyona II, 99.

wcząl drugą walkę I, 49; *wczal sye* rosterk I, 147; aby sye rosterky nye wczely I, 21. (wsczal sye sthego wyelky rosterk II, 47).

więcej = raczej I, 81; nyepotrzebacz swyethey Biskupie alye wyeczey prosz abych bel wybawyon z mąk czysczowych.

włożyć komu imię: sthąd wlozel ymye myeysczowy trzebyczа II, 91.

a yze nyektorzy *wskascze* spomoczanow zdradą wzyely myedzyrzecz I, 105.

wszyczko krolesthwo wegerskye II, 135 = całe kr. w.

wzdzywy? II, 131 ≥ wzdy żywy.

poyal za zone *Wyszeslawe* I, 59 = Wszesławę. *Wyszeslawa* za xyaze Kyowskye za pana swego wzyeli I, 61.

wezwan na *zalobną* skargę Wladzyslawowe I, 179 = na skargi żałosne.

zawyązawsy go pyerwy slubem I, 45 = obowiązawszy, *zawiązać się* = zobowiązać się I, 189; ktorzy sye zawyazaly ryczerską przysyegą yeden od drugyego nieuczyekacz.

zwolony = wolny I, 19.

O pisowni i wokalizmie
zabytków języka polskiego
w księgach sądowych krakowskich z wieków XIV—XVI

napisał

Dr. JAN HANUSZ.

(Praca uwieńczona nagrodą na konkursie im. Sam. Bog. Lindego).

SŁOWO WSTĘPNE.

Praca niniejsza opiéra się wyłącznie na materyjale, zawartym w starych księgach sądowych ziemi krakowskiéj, bądź to wydanych, bądź téż spoczywających jeszcze w rękopisach. Wyciągi z aktów grodzkich i ziemskich z końca XIV i całego XV wieku ogłosił, jak wiadomo, Helcel [1]), a uzupełnia je obecnie wyciągami z najstarszych ksiąg sądowych krak. Bol. Ulanowski [2]). Wprawdzie są to akty łacińskie, niemało w nich jednakże nazw i gloss polskich,

[1]) Starodawne prawa polskiego pomniki, wydał Antoni Zygmunt Helcel. Tom II Kraków 1870 r.

[2]) Antiquissimi libri iudiciales terrae Cracov. Pars I. ab anno 1374—1390. Cracoviae 1884. (Star. prawa p. p. VIII część 1). Ponieważ książka ta wyszła z druku dopiéro przed kilku tygodniami, nie mogliśmy jéj jeszcze należycie wyzyskać, zwłaszcza, że praca nasza już przedtém była zupełnie gotowa.

którymi przy badaniu historyi języka naszego i jego gwar również gardzić nie należy. Nadto znajduje się pomiędzy nimi pewna ilość dłuższych i krótszych zdań, jak roty przysiąg, opisy położenia niw, i inne wyrażenia i zwroty, pisane po polsku. Wszyskie te roty i opisy są już wydane w całości, a to jedna część przez HELCLA, pomiędzy wyciągami z aktów łacińskich, inne zaś oddzielnie przez senatora ROM. HUBEGO [1]) i wymienionego już wyżéj BOL. ULANOWSKIEGO [2]).

Materyjał językowy, w ten sposób zebrany, nie przedstawia się nam zbyt bogato. Prócz nazw bowiem i gloss polskich składa się on ze 132 rot w wieku XIV., a ze 104 rot, 16 opisów i koło 10 innych krótkich zdań w wieku XV. A ponieważ w ostatnich latach ściągnięto do krakowskiego archiwum krajowego, uporządkowano i przewertowano już wszystkie dawne księgi sądowe ziemi krakowskiéj, nie ma najmniejszéj nadziei, by materyjał ten z ww. XIV i XV mógł być jeszcze pomnożony. Co najwięcéj, dałaby się jeszcze wyciągnąć z niewydanych aktów pewna ilość gloss polskich, jak się o tém przekonaliśmy z kilku tomów ksiąg grodzkich i ziemskich z piérwszéj połowy wieku XV.

Inna rzecz z wiekiem XVI. W drugim dziesiątku bowiem tego wieku, kiedy przewód sądowy polski znacznie się rozwinął, poczynają się jawić w księgach grodzkich, a późniéj i w ziemskich, całe długie akty, pisane po polsku. Materyjał ten, niezmiernie ważny tak dla historyi języka naszego, jak i dla umiejętności prawa polskiego spoczywa dotąd w rękopisach. Wydanie jego jest już tylko kwestyją najbliższéj przyszłości, tymczasem zaś wolno nam było z niego skorzystać przy pracy niniejszéj.

W ten sposób mieliśmy do rozporządzenia następujący materyjał językowy:

1) do r. 1400 (włącznie),

a) 4 roty przysiąg u HELCLA (Star. pr. p. p. II). = *Hl*. Nr. 119. 121. 465. 647.

b) 73 rot przysiąg HUBEGO (Bibl. Warsz. 1874.), = *Hu*. 1—73.

c) 55 rot przysiąg ULANOWSKIEGO (Spr. Kom. jęz. III.) = *U*. 1—55.

d) głossy polskie, nazwy osób i miejsc u HELCLA (*Hl* Star. pr. p. p. II) i ULANOWSKIEGO (*Ul*. Star. pr. p. p. VIII.).

---

[1]) Roty przysiąg krakowskich z końca wieku XIV. (Bibl. Warsz. 1874. Tom IV. str. 184 nn.)

[2]) Roty przysiąg krakowskich z lat 1399 — 1418. W Krakowie 1883.
Kilka aktów polskich z archiwum krajowego w Krakowie. Kraków 1884. (Odbitki ze Sprawozd. Kom. jęz. Ak. Um. III).

2) do r. 1450.

a) 59 rot i kilka innych krótkich zdań u Helcla, (Star. pr. p. p. II.) = *Hl.* 728. 842. 1130. 1156. 1186. 1651. 1729. 1730. 1936. 1941, 2844, 2849. 2850. 2856. 2863. 2870. 2874. 2927. 2944. 2946. 2950. 2957. 2963. 2969. 2970. 2972, 2973. 2973. 2990. 3003. 3018. 3027. 3053. 3069. 3077. 3080. 3082. 3085. 3104. 3114. 3125. 3153. 3156. 3177. 3179. 3195. 3208. 3210. 3212. 3215. 3234. 3236. 3239. 3240. 3247. 3262. 3267. 3276. 3298. [1]) — nadto: Hl. 1405. 1507. 1603. 2341. 2475. 3008. 3010. 3279. 3382.

b) 45 rot przysiąg Ulanowskiego (Spraw. Kom. jęz. III) = U. 56—100.

c) glossy polskie, nazwy osób i miejsc u Helcla (Hl. Star. pr. p. p. II.).

d) glossy z niektórych niewydanych ksiąg grodzkich i ziemskich (I. C. II. V. I. T. proszow. III. I. T. VI.).

3) do r. 1500.

a) 5 opisów położenia niw u Helcla (Star. pr. p. p. II) = Hl. 4142. 4174. 4175. 4176. 4200.

b) 11 takich opisów Ulanowskiego (Kilka aktów pols. w Spraw. Kom. jęz. III.) = U. op. 1—11.

c) glossy polskie, nazwy osób i miejsc u Helcla (St. p. p. p. II.).

4) do r. 1543.

a) akty niewydanych ksiąg grodzkich i ziemskich, a mianowicie: I. C. (*Inscriptiones castrenses*): XXXI pag. 605—606 (z roku 1518), XXXII. p. 605. (z r. 1520); XXXIII. p. 330. 581 — 2. 737. (z r. 1522); XXXIV p. 684—5. (z r. 1524), XXXVII p. 105. (z r. 1527); XXXVIII p. 62—64 (z r. 1529); XXXVI p. 320—1. 329 — 30. 350. 390. 396 — 98. (z r. 1530) XXXIX. p. 30 — 34. 58. 102 — 4. 112 — 13. 118. 127 — 8. 159. I. T. (*Inscriptiones terrestres*) XXIX p. 590. 596. 597. 598 (z r. 1543 [2]).

---

[1]) Spis ten rot przysiąg u Helcla podajemy głównie dla tego, że różni się on nieco od spisu, podanego przez B. Ulanowskiego (Sprawozd. Kom. jęz. Ak. Um. III).

[2]) W dalszym ciągu pracy cytujemy najczęściéj tylko tomy, i to nie rzymskimi, lecz arabskimi liczbami.

b) glossy z niektórych aktów wydanych, jak np. Cennik dla rzemieślników miasta Książa (Ulanowski w Sprawozd. Kom. jęz. III. = U. c.).

Na podstawie tego to materyjału staraliśmy się przedstawić rozmaite właściwości ówczesnego języka polskiego ziemi krakowskiéj w stosunku do języka starosłow. a względnie i do owéj idealnéj, przez porównanie tylko rozmaitych języków słowiańskich odtwarzanéj, pierwotnéj mowy Słowian. Rozumie się, że „*conditio sine qua non*" było uwzględnianie dzisiejszego języka polskiego i jego gwar.

Materyjał nasz jednakże, zwłaszcza z wieku XIV i XV., za nadto jest szczupły i za nadto jednorodny, by módz dać pod każdym względem wyczerpujący obraz języka z tych czasów. Wystarcza on prawie tylko na dokładniejsze opracowanie głosowni, podczas gdy nauka o formach, etymologija i składnia przedstawiają się nam tylko w zarysach bardzo fragmentarycznych.

Co się tyczy opracowania tego materyjału, staraliśmy się przedewszystkiem o zebranie jak największéj ilości faktów, by módz je porównać z dzisiejszym stanem języka i wysnuć pewne wnioski o rozwoju języka polskiego w ogólności, a o jego prawach głosowych w szczególności. Stądto okazała się potrzeba cytowania wielkiéj ilości przykładów, i to często w tak rozmaitéj pisowni, jaką napotykamy w naszych zabytkach. Prócz wyrazów czysto słowiańskich uwzględniamy i przyswojone wyrazy obce o tyle, o ile się one poddają lub przynajmniéj nie sprzeciwiają poskim prawidłom głosowym. Mimo to jednak nie możemy powiedzieć, żeby się tu mieściły już wszystkie przykłady, jakie tylko znajdujemy w księgach sądowych z dwu całych wieków.

Zebranie bowiem i uporządkowanie całego tego materyjału byłoby połączone z niepokonalnymi prawie trudnościami, przegląd jego byłby niezmiernie utrudniony, a ogólny wynik zapewne nie bardzo by się różnił od tego, do jakiego dochodzimy uwzględniając ważniejsze tylko przykłady i pewniejsze. — Przyznać także musimy, że nie jesteśmy pewni, czy wszystkie przykłady na właściwym przytoczone są miejscu; przy nazwach bowiem zwłaszcza wielką gra rolę etymologija, która dotychczas w ogóle jest niemal jeszcze w pieluszkach. — W cytowaniu przykładów staraliśmy się iść o ile możności porządkiem chronologicznym.

By nie utrudniać przeglądu, unikaliśmy wszelkich cytatów z dotychczasowéj literatury gramatycznéj, tak naszéj jak i obcéj. Zresztą nie są tu one bardzo potrzebne; bo praca nasza, jako cegiełka do gmachu historyi języka polskiego, przeznaczona jest tylko dla specyjalistów, którzy z łatwością poznają jakie nam przyświecały teoryje naukowe, co tu jest już znanego i dowiedzionego, a co się jeszcze obraca w świecie hypotez i domysłów.

Praca niniejsza obejmuje dwa działy, z których każdy dla siebie stanowi pewną zaokrągloną całość, a mianowicie:

A) O pisowni polskiéj w księgach sądowych krakowskich.

B) O samogłoskach w języku ziemi krakowskiej.

Naukę o spółgłoskach jako téż uwagi do innych działów gramatyki polskiéj. oparte na tym samym materyale, zostawiamy sobie na późniéj. Tymczasem i do słownika polskiego znajdzie się w téj pracy niejedno uzupełnienie; materyjał nasz bowiem reprezentuje niemal całe dwa wieki, poprzedzające język uwzględniony w pomnikowym dziele Lindego.

W Grudniu 1884 r.

Autor.

A.

O pisowni polskiej

w księgach sądowych ziemi krakowskiéj

A.) Samogłoski.

I. Samogłoski czyste.

1) *Dzisiejsze dźwięki* e, o, a *bywają w naszych zabytkach od najdawniejszych już czasów oznaczane stale przez* e, o, a *np.*

e: *w wieku XIV* yest Hl. 121; krwe Hl. 121; wstecz Hl. 27; fstecz Hl. 194. 536; chelm Hl. 129. 542; perl Hl. 307; medzwedz Hl. 181; strzemen Hl. 192. 204; strzelecz U. 10; strzelce Hl. 697; seczech U. 46; kmecze Hu. 30; swerzepe Hl. 320; jes sdzercza Hl. 534. — *w w. XV* yesm U. 75; ten kmecz Hl. 1186. 2927. 2946; nedzvedz Hl. 2848; ten dzen U. 61; gelen Hl. 1330; czepyecz Hl. 2349; debrza Hl. 2894; przewescz Hl. 2978; wele U. 79; medze Hl. 831; strzemẙenẙe Hl. 2700; dzerszene Hl. 3125; syestrzenecz Hl. 2281; w iesseni U. 88; perel Hl. 2700; welga wies Hl. 3423; coberce Hl. 2255; maczerze Hl. 2944; paczerze I. C. II 118; wrzecządzem Hl. 3077; — *w drugiéj połowie tegoż wieku*: brzeg Hl. 3579; debrz Hl. 3655, 4495; myeczem Hl. 3104; nyemyecz Hl. 4494; brzezek Hl. 3709; chelmek Hl. 3739; szczepye Hl. 3864; gelen U. op. 8; gelenya Hl. 4112; czyelyecz Hl. 4452; przegrzeb Hl. 3647; welepole Hl. 3483; porzecze Hl. 3652; na rzecze U. op. 3; na krzemyenyv U. op. 10; przoszyczka Hl. 3947; svierziniecz Hl. 4022; zyelenicze Hl. 4030; rzeczone Hl. 4200; podlye myedze U. op. 8, 10. — *w wieku XVI* dzien I. C. XXXI 605; veszmye pieniadze 606; w cztherzech nyedzelach 606; pierszczenẙ I. C. XXXII 605; yeden, camieniem 605; wyem, we Lvovye I. C. XXXIII 330; ziemye 581; vierze

582; viedziecz I. C. XXXIV 684; dzyewiącz possewek I. C. XXXVI 329; panowye dzyelcze, I. C. XXXIX 104; przedal vÿecznye I. T. XXIX 590; sandem zÿemskyem 598; sassek (zasiek) U. c. siedzenya U. c.

o: *w wieku XIV* oczecz U. 2; otcza U. 12, 32, 55; otczowÿe U. 12; ostrobrod Hl. 450; ogorzelik Hl. 353; o kon Hu. 33; sko-Hu. 64; slowo Hu. 42; blogowo Hl. 520; grodzono Hu. 68; olpino Hl. 91; potok Hl. 127, 395; chromota Hl. 564; pocora Hl. 354; pocowy Hl. 446; pooral U. 31. — *w XV wieku*: oczecz U. 56; oczcza Hl. 842; oczczysznÿ U. 76; prom Hl. 1069, 1637; grosz U. 84; dzwono Hl. 3335; mokrszko Hl. 2416; poszszono Hl. 728; powodstwo Hl. 3208, 3209; osmorog Hl. 2473; osthoya Hl. 3415; oborą Hl. 3255; obroczni Hl. 2387; przirodzon U. 73; rodzoney Hl. 2944; sokolnik Hl. 3410; robotą Hl. 2874; dobrowolye Hl. 1651; wlodarz Hl. 2849, 2927; wlodarzowy Hl. 2927; sto drobnich Hl. 3085; oboÿczig I. C. II 378; ochromily ibid. 316; othpowÿada ibid. 363; osyka ibid. 441, skopy ibid. 356; — *w drugiéj połowie*: obu stron U. op. 9: ogrodem Hl. 4200; okoczin Hl 3709; osthrorog Hl. 4545; odrowąnsz Hl. 4543; koth Hl. 3785; scopy Hl. 3731; sobol Hl. 4472; czworo U. op. 5; dobrowolnye Hl. 4368; potok Hl. 4112; los (łoś) Hl. 4153; sosnowa Hl. 4112; czopovyego Hl. 4408; topolya Hl. 4159; popiolek Hl. 3658; podolye Hl. 4139; golothy Hl. 3864; podloga Hl. 4141; skowronek Hl. 4094; do obory Hl. 4203; chromothą Hl. 4187; pokora Hl. 4022; pokonacz Hl. 3777; zesromoczon Hl. 4166. — *w w. XVI* podkomorzego I. C. XXXI 605; odlozicz, dochodów ibid. dowodem I. C. XXXVIII 63; prosson ibid. dobrowolnÿe I. T. XXIX 590; okrom ibid. oppowyadacz ib. 596; obrone ib. 598; chlopczowy U. c. gronostaia ib.

a: *w wieku XIV* nass brat Hu. 13, Hl. 119; praw Hu. 33; dal Hu. 7. zadal U. 6; baran Hu. 13; praua Hu. 6; wappna U. 47; lata Hu. 14; matka U. 23; nastka Hu. 64; Hl. 168; jachna Hl. 48; raba (rzeka) Hl. 557; zabawa Hl. 158; kalina U. 24; namyastka Hu. 61; zawolanya Hu. 13, Hl. 121; pana janowa U. 29; dwa grossza U. 39; gabacz Hu. 16; gaban U. 26. — *w w. XV* apatekarza Hl. 3156; sklath Hl. 2492; jan U. 62; baran U. 94; szalass Hl. 919; nayarz Hl. 856; lanca (łąka) Hl. 2856; lapa Hl. 2253; lapka Hl. 2254; panska Hl. 2289; byala Hl. 2467; w stawach Hl. 3210; zabka Hl. 2781; strzalka Hl. 3410; zdraczcza Hl. 2479; galka Hl. 2496; zdawacz Hl. 3342; stala Hl. 3153; zabawa U. 65, 66; szawyasa Hl. 2095; sadzawka Hi. 3425; szamicza Hl. 3250; walach I. C. II 379; zakład I. C. II. 254; zagroda I. C. II. 224; odgrasza ibid. 384; *w drugiéj połowie*: czarni jan Hl. 4112; zak Hl. 4317; zalass Hl. 4549; blada Hl. 4442; biala Hl. 4288; czarna ulycza Hl. 4022; skwara Hl. 3575; myarka Hl. 4428; szadzawka Hl. 3821; drapana Hl. 3527; staianie (stadium) U. op. 1, 6, 7; Hl. 4176; stayanko U. op. 5, 8; Hl. 4175; stayanka U. op. 8; — *w wieku XVI* pan, czasz, dacz, starostha, jana, jordana, itp. I. C. XXXI. p. 605; pyszarza I. C.

XXXIX. 58; anna, sama, ma, I. T. XXIX. 590; obracza ib. 596, 597; opravya ib. 597; składana U. c.

Z tego wnosić wypada, że znaki e, o, a, *miały w ziemi krakowskiéj od w. XIV — XVI tę samą wartość fonetyczną, co dziś w języku polskim w ogóle. Nie można jednak powiedzieć, żeby te znaki w naszych zabytkach oznaczały zawsze i wszędzie samogłoski czyste, gdyż często wyrażano nimi, jak się późniéj pokaże, i inne dźwięki, a mianowicie: samogłoski* ścieśnione *i* nosowe.

2) *Inaczéj ma się rzecz z dźwiękami* u, i, y; *te bowiem oznaczane bywają najrozmaiciéj. I tak bywa dźwięk* u *w zabytkach wieku XIV oznaczany naprzemian przez* u, v, w, *i to nieraz w tych samych wyrazach, np.* uczinil U. 5; vczinÿono Hu. 32; wczinil Hu. 4, 7. *Najczęściéj jednak spotyka się znak* u, *np.* ulina Hl. 12; slup Hl. 261, smug Hl. 212; dlugu Hu. 19, U. 22; kupÿl Hu. 61: wcupenu Hu. 8; gumno Hl. 554; roku U. 17; rudny Hl. 562; suchdol Hl. 563; obrzuth Hl. 444; coszuch Hl. 150. — *nieco rzadziéj znak* v, *np.* vsziwaly U. 49; vmovÿoni Hu. 23; panv U. 11; w pokoÿv U. 45; w zarabyv U. 44; w dzerszenyv U. 48; — *najrzadziéj zaś* w, *np.* na prziwileyw Hu. 3. *Zgłoska* wu *wyrażana bywa niekiedy znakiem* w = vv, *np.* dwdzestu Hu. 25; dw lanu Hu. 32; petrow synu Hu. 45; *obok* dwudzyestu Hu. 24; pozwu U. 26; *por.* nowm forum Hl. 452. — *Przyczyną téj chwiejności była zapewne również chwiejna w tym względzie pisownia łaciny.*

Dźwięk i *oznaczano przez* i, ÿ, y; *tych samych trzech znaków używano też naprzemian dla oznaczenia dzisiejszego dźwięku* y, *np.* i: isczina, isczіny, iscze Hl. 633; *obok* yszczyna Hl. 485; yszcziny Hu. 50; list U. 1; listy U. 35. *obok* lystu U. 48. i lÿsta U. 37; lÿscze U. 38; winary Hl. 616. *obok* wynary Hl. 615; czwik U. 167. *obok* czwyk Hl. 435; niwa Hu. 17. *obok* nywa Hl. 35, nywy Hl. 324. *Znaki* i *i* y *używane bywają równie często, np.* iwo Hl. 82, 471; iwan Hl. 160; igolomia Hu. 14; wir Hl. 212; wisla Hl. 588; pili U. 29; wilczcoui Hl. 35; ludzi Hu. 1; swimi dzeczmi U. 17; — yma U. 18; ymyal Hu. 73; yman (imię) Hu. 2; syla Hu. 52; nydzycza Hl. 212; modlnycza Hl. 684; wronynecz Hl. 665; wynary Hl. 615. *nieco rzadziej* ÿ, *np.* ÿmena Hu. 20; panÿ U. 16; anÿ kto gÿni U. 13; zabÿl Hu. 51; pusczÿl Hu. 42. zastrzelÿl Hu. 51; markowÿ (dativ.) U. 35; abramowÿ U. 48.

y: byl, bylo, U. 36, 48; *obok* bÿl U. 2; bÿli Hu. 31 i bil Hu. 7; myslouicze Hl. 24; *obok* mislouicze Hl. 12, 17; Hu. 25; — trzy grzywny Hu. 12. *obok* trzi grziwni (ibid)., offczary Hl. 346, *obok* owczari Hu. 41., wyemy U. 6, *obok* wyemi U. 8, 9, 11, 12. — *szesztą znaki* y, i *prawie równie często się używają, np.* bydlo Hl. 686; wysoka Hl. 54; wygon Hl. 149, 244: niwy Hl. 31; pocowy Hl. 446; nowy Hl. 568; baly Hl. 548; nadworny Hl. 74. — szkodi Hu. 9; zagrodi Hu. 30; toboli U. 39; woli (woły) U. 29, — *rzadziéj zaś* ÿ, *np.* sÿn U. IO; ranÿ U. 25; bÿl, bÿli Hu. 35, 62.

Jeżeli jednak zważymy na etymologiczne pochodzenie naszych dźwięków, okaże się, że prasłow. i *najczęściéj bywa oznaczane przez* i. *prasłow. zaś* y *znakiem* y; *rozmaitość w oznaczaniu tych dźwięków panuje prawie stale w tych wypadkach, w których dzisiejsze polskie* i, y *odpowiadają starosłow.* y, i. *To téż obok chwiejności łacińskiéj pisowni były w tym wypadku i pewne inne względy przyczyną rozmaitego oznaczania dźwięków* i, y. *Prawdopodobnie była jeszcze w wieku XIV pewna różnica pomiędzy tym* i, *które powstało z prasłow.* y, *a tym które odpowiadało prasłowiańskiemu* i. *Różnica ta była może przyczyną, że pierwsze z tych* i (*starosł.* y) *poczęto oznaczać przez* y, *np.* nasseky Hl. 588; stadnyky Hl. 54; kyssel Hl. 514; trambky Hl. 301; jadownyky Hl. 400; *że jednak była ona bardzo nieznaczną, pisano téż* i, *np.* mogila Hl. 303; mogilani Hl. 673; sginanl Hu. 11; policzki Hu. 43; trawniki Hu. 22; pomoczniki Hu. 35. *Podobnie miała się rzecz zapewne z dźwiękiem* y, *który w pewnych wypadkach powstał z prasłow.* i. *Z początku był on jeszcze nieco zbliżony do prasłow.* i, *dlatego oznaczano go znakiem* i, *np.* uczinil U. 25; grziwni U. 39; oczczisna Hu. 40; perzina Hl. 510; corczin Hl. 582; — *że jednak zbliżenie to było zapewne niebardzo już znaczne, pisano téż często* y, *np.* grzywny Hu. 12; starzyny Hl. 264; maczerzy Hu. 46.

Ta rozmaitość w oznaczaniu polskich dźwięków i, y, *które powstały z prasłow.* y, i, *spowodowana zapewne pierwotnie względami fonetycznymi, rozszerzyła się zaraz przez analogiją i na te wypadki, w których polskie* i, y *odpowiadają tym samym dźwiękom w innych językach słow. t. j. są pochodzenia prasłowiańskiego. Co się zaś tyczy znaku* ÿ, *to powstał on z* ii *w ten sam zupełnie sposób, jak* w *z* vv. *Jak* w *używano dla oznaczenia spółgłoski* v *lub téż niekiedy samogłoski* u (*por. wyżéj*), *tak téż* ÿ (ij) *służyło dla oznaczenia samogłoski* i *i spółgłoski* j. *Że* ÿ (ij) *rzeczywiście powstało z* ii *dowodzi pisownia łacińska, np. gen. sgl.* wlodarij Hl. 81; iudicij Hl. 156; vadij (ibid.), miclussij Hl. 282; drogossij Hl. 285; sandiwogij Hl. 584; parcossij Hl. 644. itp. *Widocznie więc najpiérw poczęto tego znaku używać na oznaczenie naszego dźwięku* i, *który już z doby prasłowiańskiéj należy uważać za długi. A ponieważ w téj funkcyi znalazł się on obok dwu innych znaków* i, y, *poczęto go wkrótce używać także na oznaczenie drugiego dźwięku tymi znakami wyrażanego, t. j.* y. *W ten sposób przedstawia się nam geneza i stosunek wzajemny znaków* i, y, ÿ (ij) *których już od wieku XIV używano naprzemian dla oznaczenia samogłosek* i, y, *bez względu na to, jakie ich pochodzenie etymologiczne. Te same trzy znaki służą także dla wyrażenia spółgłoski* j, *a często pełnią téż funkcyją znaków miękczących spółgłoski, o czym jednak niżej dokładnie będzie mowa.*

W wieku XV i XVI podobne widzimy stosunki przy oznaczaniu dźwięków u, i, y; *na dowód zaś niech posłużą następujące przykłady:*

u: *w wieku XV* uclad Hl. 2957; ucladu Hl. 2864; ucradl Hl. 2844; uczinil Hl. 2969; cruch Hl. 3425; dlugu Hl. 1729; cubek Hl. 2017, 2018; kupyl jacus Hl. 1936; ruda Hl. 3258, U. 97; gumno Hl. 2448, 2963; pudlo Hl. 1494; dlugosz Hl. 2911; gluchowa Hl. 2874; jurkow H. 2863; brudzow Hl. 2346: hanussz Hl. 1816; cossula Hl. 3156; kossussek Hl. 2004; ladunu Hl. 2870; hanusch Hl. 2840; dzalu 842; possagu Hl. 2361; stolu Hl. 2972; bru Hl. 1435; domu Hl. 728; platu U. 99; zapissu U. 71, 77; — *znacznie rzadziej spotyka się znak* v, *np.* stavv Hl. 1268; vczinil Hl. 2945: vsitek Hl. 2849; vcradzoni Hl. 2844; vmowẏ ẏ targv U. 61; mansza U. 60; vanczskowskemv U. 94; *a najrzadziej* w *np.* wsyle Hl. 2464 (obok vsile 3146) dlwgi Hl. 2305; cwiaviensis Hl. 2311; yw thrzina *obok* yuthrzina Hl. 1268; pozithkw Hl. 2439; pola wgornego I. C. II. 259; Hl. 2358; wczinyl U. 69, 88. Forma ocladu Hl. 2957 (układu) *jest zapewne prostą omyłką. Nie inaczej dzieje się w drugiej połowie tego wieku, np.* ulyna Hl. 3443; luppem Hl. 3581; slubu Hl. 4380; ku lanu U. op. 4; s dlusky U. op. 9; dlugo Hl. 4176; dlugosch Hl. 3447; 3571; druge U. op. 5, 11; gumny U. op. 9; rudno Hl. 4113; glupczow Hl. 4407, spusczycz Hl. 4186; zapusta U. op. 8; poludnye U. op. 11; przisyonku Hl. 4177. — *rzadziej* v: v czirnya U. op. 5; z dolv U. op. 8; zachodv U. op. 11; *najrzadziej* w: jwtrzini Hl. 3655; na nawszyw Hl. 4222; — *W wieku XVI*: summa, panu, zapissu, sluzy, duchowni, I. C. XXXI p. 605, 606; yusch, turkuschem, I. C. XXXII p. 605; wsuwky, snurka, I. C. XXXVI 329; sluzebnyk I. C. XXXIX 102; zapyssuyąncz y daruẏancz I. T. XXIX 590; dlug ib. 596. — *równie często, a może i częściej nawet, to samo wyraża znak* v, *np.* vmorzi, vkwierdzicz, v acth, panv, mv, I. C. XXXI, p. 605; comv, pokoyv, yvsz, vczinyonego, yednanyv, temv I. C. XXXIII, 581, 582; msczvy, vczinyenyv, vrzadnik I. C. XXXVIII 63; lnv, svknẏa, pvklow, drvgy, I. C. XXXVI 320; slvchalẏ, szlvszebnyk zamkv I. C. 39; uznavayacz, vczẏnẏenẏe I. T. 29, 590; zapissvẏe ibid. 597; — *rzadziej znak* w, *np.* po wszyaczyw I. C. 31; wchwaly I. C. 33; po polkopyw I. C. 31, 37; w roskazanyw I. C. 33 stanyw I. C. 33; o sdrovyw I. C. 34; ku siedzenyw I. C. 38; wfpokoyw I. C. 38.

Że w tych i wielu innych podobnych przykładach znaki te wyrażają dźwięk u, *uczy dzisiejszy nasz język i porównanie z innymi językami słowiańskimi.*

Dźwięk i: *w wieku XV.* isz Hl. 842, U. 92; ini Hl. 2978: wodzi U. 56; placzicz U. 63; grodzil U. 99; zabili Hl. 3215; wroczili Hl. 3215; Lipnicza Hl. 2946: policzsky J. C. 2, 132; liczowasyin Hl. 2964; kuchmistrza Hl. 3082; wasznik J. C. 2, 121; Czwikla Hl. 2780; Janowi Hl. 3085; swymi pomoczniky Hl. 3210; spusczil J. C. 2, 374; roszgrodzila J. C. 2, 373; wirczak J. C. 2, 328; *podobnie fonetyczne* i (*etymolog.* y): mogilki Hl. 1240; lawki Hl. 1303; wlodiki Hl. 2167; sadzawki Hl. 2293; *oznaczone przez* y: ysz U. 93; gymf U. 68 any k nym gyma U. 73; pany U. 60; Lypska Hl. 2283;

nywa Hl. 1936; w nywecz U, 60; syedzy U, 57; osyka J. C. 2, 441 ssylǫ U, 68; opuszczyla U, 68; wynowath Hl. 3177; dzedzynǫ Hl. 3212; sedlysko Hl. 2863; rzepysko J. C. 2, 129; *fonetyczne* i (*etymolog.* y): lapky Hl. 2697; pomoczniky Hl. 2963, 3212; passeky Hl. 1020; cubky Hl. 2661; poprangy Hl. 2036; wosznіky Hl. 2302; zaponky Hl. 2720; Woynarowsky U, 98, *itp.* — *przez* ẏ: anẏ gẏch gẏmam 21, 65; mẏ Hl. 728, U, 95; zawedlẏ Hl. 2759; zaplaczẏcz U, 95; uczẏnẏl U, 76; sschẏlǫ U, 76; dodzelẏl U, 58; dzedzẏne U, 72; *fonetyczne* i (*etymolog.* y): Lankẏ U, 91; Trąbkẏ Hl. 1562; rąbkẏ Hl. 2655; przissodlkẏ Hl. 1373; korczakẏ Hl. 2700; kupkẏ Hl. 2721.

Podobnie ma się rzecz w drugiej połowie tegoż wieku, np: Idzykowicze Hl. 3820; klin U; op 1; Hl. 4174; niwa U; op. 2; Hl. 4176; czvik Hl. 3670; Vilczek Hl. 3676; liczowani Hl. 3530 Lipowsky Hl. 4338 zavitek U; op 5; Wilk Hl. 4025; Wilkow Hl. 3674; wroczili Hl. 4553; odnowicz Hl. 4554; Malinowycze Hl. 4556; kamienicza Hl. 4527; Ognyowicz Hl. 3568; Swider Hl. 3720; stawidla Hl. 3947; czwikla Hl. 4191; schiwy Hl. 4085; Prądnik Hl. 4207; Croczicze Hl. 3534; zielenice Hl. 4271; rolami Hl. 4200; glinski Hl. 4534; grodziczki Hl. 4553; zathorski Hl. 4527; jasyenski Hl. 4534; *oznaczone przez* y: yvanouicze Hl. 4246; gymyenyu Hl. 4293; czyschawy Hl. 4487; lypa Hl. 4435; clyn Hl. 3947; wysla Hl. 4224 a. pisczely Hl. 3887; swyder Hl. 4327; pywko Hl. 4562; spusczycz Hl. 4186; sprawycz Hl. 4443; oszadzy Hl. 3791; wssadzyl Hl. 3895; odmowyl Hl. 4443; scothnyk Hl. 3579; bartossovycz U op. 9; synovycza Hl. 3836; myslovycze Hl. 4509; szyedlyska Hl. 3824; babyzna Hl. 3865; łączkamy U op. 9; *etymolog.* y: łąky Hl. 4200 U. op. 1; drogy U. op. 1; lawky Hl. 3481; troky Hl. 3521; sponky Hl. 3752; zaponky Hl. 3775; mogylky Hl. 3652; swąthnyky H 3563; Lodzynszky Hl. 4487; *najrzadziej przez* ẏ: myedzamẏ U. op. 9; łączkamẏ U. op. 11.

W wieku XVI: miloszczi, vczinili, nizey, J. C. 38; sluzebniczi biskupa, J. C. 38; Lipska, ozimẏ, dzẏedzicz J. T. 29, 590, 596; — *przez* y: yszby, thimy, J. C. 31; lysth, wiely, J. C. 34; popielyczą, axamẏtny, nym, J. C. 36; *bardzo też często przez* ẏ, *które w księgach ziemskich znaczną nad innymi znakami przewagę, np*: nẏnẏeẏszimẏ, z lẏpia J. T. 29, 590; w nẏvecz, sluzebnẏka, zapẏssvẏe, bronẏcz, zastampẏcz, gẏ, J. C. 29, 560.

Dźwięk y: *w wieku XV*. bylo Hl. 2972; cztyr U, 96; swymi U. 67; cobylye H. 2698; swytkẏ U. 75; wyemy Hl. 2849; swanthy U. 76; Hl. 842; rany Hl. 2863, 3003; wyprawy Hl. 875; dobywal J. C. 2, 377; grziwny Hl. 3276; dzurawy J. C. 2, 219; funthy J. C. 2, 357; brosdy J. C. 2. 441; copy Hl. 1563; lazy Hl. 1020; bydlo Hl. 1016; wlodyka Hl. 2369; *fonetyczne* y (*etymolog.* i:) grzywen Hl. 1729, 1941; dzelniczy U. 87 rǫczyl U. 77 *itp*; *oznaczone przez* i: bich U, 65, 94; sin Hl. 2944; szina Hl. 2856; mlin Hl. 3125, riby Hl. 3210; wemi y swadczimi Hl. 1730; bidlo Hl. 2467,

2491; scodi Hl. 3082; zacritha J. C. 2, 431; vipusczil Hl. 3179; wiloszona Hl. 3296; wigon Hl. 1261, 1663; wipust Hl. 1663; wiprawy Hl. 1616; stari Hl. 1292; *etymolog.* i: crzisz Hl. 728, 842 grziwyen Hl. 2856; przithky J. C. 2, 405; przіyanl U. 64; ziwa Hl. 2850; zitho U. 88; w szicze U. 88; vczinil Hl. 2927; oczczisni Hl. 3018; corzisthna Hl. 2956; *itp.* — *przez* ÿ: wemÿ y swatczimÿ U. 68, 69; swatczÿmÿ U. 70, 71, 91; szlobÿ Hl. 994; ranÿ U. 75; wÿwolana U. 67; dobrÿmÿ U. 76; wÿzinek J. C. II. 398 prsÿschetw U. 76; czÿnsch U. 63; *itp.*

W drugiej połowie tego wieku: Lyssy Hl. 4457; lysa Hl. 3824; tysyacz Hl. 3937; kobylka U. op. 6; Cobylany Hl. 3571; clody Hl. 3975; gory U. op. 3; niwy Hl. 4174 umowy Hl. 3836; dzyaly Hl. 4200; lazy U. op. 10; pyekary Hl. 3912; schary Hl. 3858; blady Hl. 4408; zelaszny Hl. 3509; Pyzdry Hl. 4053; Mydlniky Hl. 4030; *etymolog.* i: polnoczy U. op. 11; lyezy Hl. 4174; korczyn Hl. 4321; Chorąźycz Hl. 3899; Lyesczyny Hl. 3824; Żydek Hl. 3987; *oznaczone przez* i: w tile U. op. 6; vika Hl. 3482; Motika Hl. 3805; tilecz Hl. 3542; mlinarka Hl. 3850; viszey U. op. 5; thocari Hl. 3550. Crzystofori Hl. 4294; Czarni Jan Hl. 4112; Przegorzali Hl. 4132; zidowka U. op 1; lyezi Hl. 4175; U. op. 1; miedzi U. op. 2; svierziniecz Hl. 4022; przibiegla Hl. 4176: wągrzin Hl. 3934 syodlarczik Hl. 4085 starzini Hl. 3533; dozivocze Hl. 3666; (*w kilku ostatnich przykładach jest etymol.* i).

W wieku XVI: by, byla, sgody, przemyskiego, secrety J. C. 31; ktorym, ostrym J. C. 32; świathym J. C. 34; wolynskych, nyektory, thych zlotych J. C. 36; lyzek srÿbnych J. C. 36; thakowym obyczayem J. C. 39, 127; sprzethy, darovanych, nÿegdy. monety J. C. 39, 590, 598; *etymol.* i: poruczÿl, J. C. 36: przyyechalÿ J. C. 39; *itp.* — *oznaczone przez* i: tissancz zlotich, vipusczicz, J. C. 31: bili, swiathi, J. C. 34; *etymol.*i : wszisczi J. C. 34; przisli, zida, J. C. 34; *rzadziej w późniejszych aktach grodzkich; np.* szyostri, anni, stroni, J. C. 39, 30; viznal, zlothich, dossicz, swich, virzeka sye J. C. 39; swyathschil J. C. 39, 104; wsithek, wszitkÿe, czinÿcz, oÿczisnÿ trzi grziwny J. T. 29; *przez* ÿ *najczęściej w późniejszych aktach, np.* myesczanÿ, sczasznÿ, wÿrok, bÿcz, wÿsschÿ J. C. 39, 30, 31, 32: bÿl, stronÿ, ktorÿmÿ, J C. 39, 33; wÿznali, domÿ, wolnÿ, thakowÿ, hannÿ, annÿ, kopÿ, myalÿ, wlasnÿ J. C. 39, 58, 104, 112, 113: ozimÿ, ÿarnÿ, domovÿ, szathÿ J. T. 29, 590; pozwÿ, przipozwÿ, liczbÿ, volnÿm J. T. 29, 596, 598; *etymolog.* i: vczÿnÿon, pomoczÿ J. C. 39, 104, 113; czÿnÿ, ÿezÿczkÿ J. T. 29, 598; *itp.*

Zauważyć także należy, że dźwięki i, y, *bywają sporadycznie oznaczane zwłaszcza w wieku XVI. przez* ey, (ei), yey (yei), *itp. np.* yako yvz wyschy stoyey (stoji), moye wÿznanye stoyei, J. C. 39, 34; srÿbnymÿ noznamÿeÿ (nożnami) J. C. 36, 350; ÿei (i) nÿcz o thÿm nyewÿmyei (nie wiémy), mÿeÿ (my) nÿe wymÿei, anÿ..... anÿey (ani), J. C. 36, 396; przerzeczonÿ wazÿeÿ (wsi) J. C. 39, 112; *Rzadko spotyka się coś podobnego w wieku XV. np.* Trestczeyn Hl.

674, *obok* Trestczin Hl. 523; *W wyrazach:* Melsteyn. melsteynsky Hl. 2004; morszteyn Hl. 1600; mornsteyn Hl. 3975; czorsteyn Hl. 568; czornsteÿn Hl. 1880, *itp. da się łatwo wytłumaczyć podobna pisownia pochodzeniem niemieckim tych wyrazów; prawdopodobnie długo je jeszcze wymawiano także z niemiecka, jakkolwiek wcześnie już spotykamy formy spolszczone, jak:* Melstyn Hl. 2333; Myelstin Hl. 2695; *itp.*

II. Samogłoski ściésnione.

Powszechne dziś w języku ludowym ziemi krakowskiéj samogłoski ściésnione é, ó, á, *musiały istnieć i dawniéj, w jakim jednakże zakresie, trudno to orzec; najczęściéj bowiem oznaczano je tak samo, jak samogłoski czyste, t. j. przez* e, o, a, *np.* grabe Hl. 252; dzerszenÿe U. 38; pirzwey U. 6; mleczko Hl. 4178; polewka Hl. 2380, 3449; bog Hu. 4, U. 6; ogrod Hu. 2; woz Hu. 52; gotow U. 58; brosdy J. C. 2, 441; sdrow J. C. 33; ossob J. C. 38: snam Hl. 3010; wola Hl. 565; lypska wola Hl. 2283; noua wess Hl. 459; zandam, dawa, J. C. 33; visnavami, J. C. 33; zachovam J. C. 38; zalesse Hl. 581; nawsye Hl. 3755, 4372; nagabanÿe U. 3; zawolanya Hu. 13; Hl. 121; zagroda J. C. 2, 225; szvakoui (leviro) Hl. 5640; *i t p.*

Z tego możemy wnosić o naturze. a oraz o jakości tych dźwięków; widocznie były one jeszcze więcéj zbliżone do owych pierwotnych samogłosek, z których powstały, t. j. e, ǫ, a, *podczas gdy dzisiaj przeszły już niemal zupełnie w* i u o. *Że jednak od dawna już były na téj drodze, mamy i w naszych zabytkach pewne* ślady. *Tego dowodzi sporadyczne, jakkolwiek dość rzadkie, oznaczanie ówczesuych samogłosek ściésnionych innymi także znakami, np.* é: czipecz Hl. 1400; na czipcze (*reticulos)* Hl. 2722; *obok* czep *(peplum)* J. C. 2, 413; srzibna Hl. 622; Mislinice Hl. 712; nymecz Hl. 3222 cozmirzowsky *obok* cozmierzow Hl. 4261; czyleyecz *obok* czyelyecz Hl. 4452; wÿmÿei (wiémy) J. C. 36, 396; dowÿscz J. C. 39, 31; krom wyedzynÿa J. C. 39, 103; dzylcze, dzylecz, *itp.* J. C. 39, 103, 194; polyczenÿm (poleceniém) J. C. 39, 118.

ó: naprzvodi U. 5; gural Ul. 2159 Zuchna Ul. 4688 uw. buguta Hl. 656; (*obok* boguta Hl. 223, 667;), petrunula Hl. 101; prucoczicz Ul. 660, *obok* prococzicz Ul. 479; prucocin Ul. 561; miculaÿowi Hu. 33; ogulem Hl. 1596, 2819; slumnyky Hl. 3694; vrubloucze Hl. 4017; lanczkoruna Hl. 4347, 3197, 4171, 40.5; wrzuosz, wzuos, wszuosz (?) Hl. 3449, 3450, 3631; gvrnÿ J. C. 39. 159; zgrumadzywszy J. C. 39, 117; po pulkopyw, pluthna J. C. 39 159; brogvff J. C. 39, 102; ruznycze J. C. 39, 30; w krulestwye J. C. 39, 31; scurml U. c. panvm morawczum J. C. 34; ; *itp.*

á: Kochna Hu. 46; Cochna Hl. 3952; (*obok* kachnin, Hu. 46;), bogufaolem Hu. 50; lonsczǫ Hl. 239, 598; lanǫ U. 57.

Najczęstsze są ślady ó ścieśnionego, zwłaszcza w wieku XVI *por.* sluzebnikum, zaiaczkum (*dat. plur.*) J. C. 33; lanczkorunskiego J. C. 31. *itp. W formach*: szczepw, grabw, (*plantarum, faginorum*) Hl. 2691, *tkwi zapewne także ó ścieśnione; znak* w *bowiem* = w = ów: szczepów, grabów.

Inaczéj zapewne zapatrywać się należy na znaki i, y, ÿ, *w wyrazach, jak:* czirnya U. op. 5; czÿrpÿecz J. C. 39, 34; birzwna Hl. 851; dzirszenye Hl. 3018; pasirbem U. 63; pasirzbicy Hl. 453; pirzwey U. 6, 83; pÿrwÿ J. C. 39, 58; pyrwszem J. T. 29, 596; szczyrba Hl, 2376; scirka Ul. 4467; wirzba Ul. 7; Hl. 172; wirzbyno Hl. 804; na virzchu J. C. 38; *daléj takie, jak:* kazimirz Hu. 47; *instrum. sgl.* przedanym Hu. 1; osedlim Hl. 2626; odgechanim Hl. 3153; nechczenÿm U. 58; straczenim, rankądanim J. C. 33; *itp. Mamy tu zapewne nie é, lecz* i, *o czym dokładniéj w fonologii.*

Idąc za wskazówką dzisiejszego języka możemy przypuścić, że i w w. XIV-XVI ścieśnionymi były samogłoski ostatniéj zgłoski, jeżeli się ta kończyła na spółgłoskę dzwięczną, daléj samogłoski powstałe ze ściągnięcia, i t. p. np. é: gezs (jéż) Ul. 1662; czemern Ul. 606; widzenÿe U. 14, Hl. 3239; ządanye J. C. 39, 58; zascie J. C. 38; dąbye Hl. 2759; godne Ul 548; zagonne Ul. 1632; odgrodne Hl. 2486; gosczinnego Hl. 2927, 4325; lwowskyemv J. C. 33; rodzoney Hl 2944; mego, swego, U. 42; Hu. 7, Hl. 2870; smye Hl. 3053; dzeczanczego Hu. 20; mleczko Hl. 440; i t. p.

á: pan U. 35; ssam J. C. 38; zaklad U. 16, 27; Hl. 2361; J. T. 29, 596; rad J. C. 34; vola Ul. 832; Hl. 3817; rola Ul. 4135; U. 25; rolya U, op. 1; zawolanya Hu. 13; z lÿpia J. T. 29, 590; czarna Hl. 3937; visnawam J. C. 34; dava J. T. 29, 596; pas J. C. 32; swak Hl. 3640; narozna Hu. 54; zazwanÿa U, 45; *i. t. p.* (*por. w głosowni ustępy o samogłoskach* e, a, *powstałych ze ściągnięcia*).

ó: *w wieku XIV.* bog Hl. 119; Hu. 4, U. 6; naprzod Hu. 65; ogrod Hu. 2; *pol (pół)* Hu. 30; cosczol Hu. 567; dwor Hu. 52; gora Hl. 166; pyorco Hl. 269; wantrobca Hl. 302; 623; proszno Hu. 32; namasthcow U. 36 *nazwy na* ów: bobow, czchow, chmelow, gdow, rzeszow, zacrzow, *i t. p. w wieku XV.* bog U. 70; osmorog Hl. 2473; ostrorog Hl. 2346; przyplod Hl. 2371; przegrod Hl. 2758; smigrod Hl. 3017; chroszczebrod Hl. 2995; przewosz (wóz) Hl. 2513; przewos I. C. II. 230; rosboy Hl. 3100; woyt (wójt) Hl 2636, 3125; gotow U. 58, 61; ogrodek Hl. 3133; olschowka Hl. 3335; wantrobka Hl. 1598, 1889, 1890; glowka Hl. 2061; scorki Hl. 2176, 2384; Dambrowka Hl. 2370; brzozowka Hl. 2371; kunassowka Hl. 2630; striyowska Hl. 2518; powodstwo Hl. 3208, 3209; crol Hl. 1130; dol (dół) U. 91; bor Hl. 733; wspor Hl 3381; thoppor Hl. 1210; polgrosskow Hl. 3085, 3156; nyosl Hl. 2950; wyodl Hl. 3212; dowodl Hl. 2548; gora Hl. 1240, 2753; gori Hl. 2689, 3226; medzigorze Hl. 1240, 2018; pyoro Hl. 3305; brosdy I. C. II. 441; rowne Hl. 1057; prosno (próżno) Hl. 2834; ktore Hl. 3234; ctorą Hl. 3239; wlocznią I. C. II. 351; zolkowsky Hl. 1465; *gen. pl.* dlugow Hl.

2734; grossow Hl. 3262; bobrow Hl. 3069; zlodzeyow Hl. 3234: wyeprzow U. 98; crolewiczow Hl. 2539; de blogossow Hl. *2912 c.; brudzow Hl. 2346; doyasdow Hl. 855; drussow U. 92; grzibow Hl. 2912 a.; iurkow Hl. 2863; cowalow Hl. 2634; pelgrzymow Hl. 1991; slawkow Hl. 2291; tarnow Hl. 2447; tlurzosow Hl. 2548; wanszicow Hl. 731; slodzeyow Hl. 1991; — *w drugiéj połowie tegoż wieku*: ostrog Hl. 3521, 4150; osthrorog Hl. 4545; nowogrod Hl. 3521; zmygrod Hl. 3824; Byalogrod Hl. 4302; oboz Hl. 4360; skorka Hl. 4150, 4518; klodky Hl. 4497; vątrobka Hl. 3758; zidowka U. op. 1; czchovka Hl. 3454; ialowka Hł. 4011; przybyschowka Hl. 4357: barthkovka Hl. 4284; sokol Hl. 3681; polnoczy U. op. 11; poldworze Hl. 4112; odpor Hl. 4156; jawor Hl. 4214; kroliky Hl. 4071; zoraw Hl. 4453—54, 4528; zawyodl Hl. 3573; gora Hl. 4112, 4461; myedzygorze Hl. 4229; gorsky Hl. 4085; gorna Hl. 4121b; ktora U. op 1; ktore Hl. 4176; odmowyl Hl. 4443; umowylesz Hl. 4450. *gen pl.* pokow Hl. 3691; przezyskow Hl. 3712; afftarzow Hl. 4017; glupczow Hl. 4406; kosmirzow Hl. 4027; lobzow (Łobzów) Hl. 3620—21; miroschow U. op. 5; ostrow Hl. 3821; 4360; pyotrkow Hl. 3684; podlodow Hl. 4430; Rąbow Hl. 3846; slawkow Hl. 3664; sulikow Hl. 3604; wilkow Hl. 3674; zabyerzow Hl. 3936; zagayow Hl. 3943; zyolkow Hl. 4091; zarnow Hl. 3711; itp. — *w w. VXI* bog, dalibog I. C. XXXIII (1522); przewod I. T. XXIX. 596; sdrow ib. pokoy ib., swoÿ I. T. XXIX. 590; krolem I. C. XXXIV (1524), krolowey I. C. XXXIII (1522); klothka U. c.; czorcze I. T. XXIX 590; gorkamÿ ib. p. 596; gorki J. C. XXXIII (1322) knaphlowky U. c., ktori I C. XXXI (1518), sprotich I. C- XXXII (1520), plocziennyczy U. c.; smovilesz I. C. XXXIII (1522); glowna I. C. XXXI (1518), krotkym I. C. XXXIII (1522); poki I. C. XXXI (1518); *gen. pl.* ossob I. C. XXXVIII (1529); przyacziol I. T. XXIX 598; obmow ib.; pol dochodow I. C. XXXI (1518); panow I. C. XXXIII (1522); panow morawczow I. C. XXXVIII (1529); vrzandow I. C. XXXIII (1522); dnyow I. C. XXXIII (1522); przodkow I. C. XXXVIII (1529) itp.

III. Samogłoski nosowe.

Dzisiejsze samogłoski nosowe wyrażane bywają najrozmaiciej w naszych śladach piśmiennych języka ziemi krakowskiej, a mianowicie:

I. Dzisiejsze ꞁę, *odpowiadające starosł.* ѫ, *oznaczane bywa: 1) w wieku XIV najczęściej przez* an, *np.* swanty Hl. 119, 121; Hu. 12. U. 33; poswanthne Hl. 617; swantoslaus Hl. 2, Hu. 60; swantochna Hl. 232, 548, Hu. 2; swanth Hl. 324; swanczyn Hl. 300; swanch Hu. 22, Hl. 138, U. 32; swanszek Hl. 262; oswancimiensis Hl. 338, 606; zaÿantho U. 42; pÿancz Hu. 59; panczinaczcze

Hu. 27; *nawet* pannez U. 5; dzessyancz Hu. 59; dzeszandzinan Hu. 6; xandza U. 53; xandzu U. 33; xangnice Hl. 437; penandzi U. 29, Hu. 44; brzanczek Hl. 171; 484; brzanczco Hu. 50; negowancza (Nie-gowiędzia) Hl. 450; negowancz Hl. 590, 640; chranstow (Chrzęstów, por. Chrząsthowski Hl. 4534) Hl. 86, 123; czanscz Hu. 73: czansczi U. 2, 19; klanczani U. 23, Hu. 9, Hl. 634; krczanczicze U. 46; crczancice Hl. 363, 381; mansso (mięso) Hl. 103; wanczslaw (więcław, Venceslaus) U. 28, Hu. 32; wanczslauicze Hl. 75, 86, 123 U. 7; wanczcovicze Hl. 78, 109, 240, 598, U. 37, 51; wanch (więch) Hl. 544, Hu. 16; wanchnik Hl. 79, 80, 106—108, 292; wanchoczsco Hl. 234, 246; curoswank (kuro-zwięk) Hl. 165, 174, 432; U. 46: zrzanczicze U. 30. 31; srzancice Hl. 493, 557, 690; srzanczicz U. 1. Hu. 17; zandow Hl. 23, 677; szandow Hl. 5, U. 32; zandouice Hl. 40, U. 32; zandawa Hl. 635; — *rzadziej przez* en, *np.* swentoslawa Hl. 560; swentochna Hl. 438, 681; swenth Hl. 330; swenthone Hl. 374; swench Hl. 590; swenchna Hl. 520, 589; swensconis Hl. 585; wench, wenchoni Hl. 544. — *jeszcze rzadziej przez* ǫ: wsyǫla U. 17; pǫczǫnadzese Hl. 15; *przez* a: swach (święch) Hl. 256; wsala Hu. 48; wsyala Hu. 57: penadzi U. 55; *i przez* e: swetopelcam Hl. 332. *Przed spółgłoskami wargowymi zamiast* an, en, *jawi się zwykle* am, em *np.* jastrzambecz Hl. 308; Dulembyna Hl. 306.

Wyrazy ze suff. -ęt- *wyrażają swój dźwięk nosowy prawie wyłącznie przez* an: dzeczanczego Hu. 20; bodzanta Hl. 632; bolanczin Hl. 631; margorzanczin U. 15; slawanczyn Hl. 300; wirzbanta Hl. 154, 300; *na końcu jednak wyrazu mamy znak* a, *np.* dzecza (dziecię) Hu. 20; *podobnie w accus. sgl. zaimka* się: sya Hl. 12; sya Hu. 54, 55; *wyraz* imię *ma nawet na końcu* an: yman Hu. 2, 6; *podobnie jak imiesłów* bronan sze Hu. 7; *obok tego jednak znak* o: ymyo Hu. 67, *zapewnie zamiast* ǫ, *jak w wyrazie* mnǫ (mnię zam. mię, *accus. sgl.*) Hl. 153.

2) w pierwszej połowie wieku XV również najczęstszy jest znak an, *np.* swanthy Hl. 1941, U. 76, 80; swanti Hl. 728, 842: svanczi U. 94; sswancza Hl. 1730; swanthoszcz Hl. 2537; swantopolk Hl. 2315; swanthoslaw U. 73; swantochna Hl. 3104; svanczicze Hl. 1121; panczna dzeszcza Hl. 1402; dzewanczicze Hl. 2286; dzessanczy Hl. 1729; kxanczu Hl. 3080; ksandzu U. 63; penandzi U. 74: branczkouicze (por. wyżéj brzanczek) Hl. 2076; czanczíwa (cięciwa) Hl. 1399, 1883; payanciny Hl. 773; pyandziczow Hl. 3354; wanczslawa U. 62; vanczskowskemu U. 94. *Obok tego jawi się też znak* ą *który w drugiej ćwierci tegoż wieku prawie równie często jak* an *się używa, np.* swąti Hl. 3298; swąthochna Hl. 2095, 2097; gyad (jęt) Hl. 2870; w yąsthwye Hl. 1651; pyącz Hl. 3247; pączi Hl. 3262; pyącznatcze Hl. 3085; dzyewyączycze Hl. 2730; ksądza Hl. 3215; pyenądzy Hl. 2870; cząszcz Hl. 2913 a; cząsczi Hl. 3018; cząsthossowicze Hl. 2476; klączany Hl. 2603; clączany Hl. 2595: vrządnika Hl. 3118; trząsytobolco Hl. 3410; wączslauicze Hl. 3298. *Znacznie rzadziej występują inne znaki jak* en: swenthoslaus Hl.

1598; swentoslawa Hl. 759; pyenthnadzesta Hl. 2766, a *i* e: sswati U. 97; sswecza U, 95; pyednadzescza Hl. 1575; ǫ *i* o: swǫcza U. 96; dzeszǫczynǫ Hl. 1941; swoch U. 75; *wreszcie niekiedy* ąn: szwąnchowsky Hl. 4056. *Zamiast* an, en *występują i tu znaki* am, em, *jeśli następuje spółgłoska wargowa. np.* jastrzambczy Hl. 731, 1399; jastrzampcze Hl. 2458; vrzampya Hl. 3173; dulembyanka Hl. 3010.

Wyrazy ze suff. -ęt- *oznaczają we środku najczęściej swój dźwięk nosowy przez* an *np.* na czelanczinye (cielęcinie) Hl. 3275; gnyewyanczin Hl. 2787; crczanczin Hl. 3085; krzczancicze Hl. 2501; czirnanczíska Hl. 1091; slavanczino Hl. 1380; wawrzanczÿcze Hl. 3006, 3020; *rzadziej nieco przez* ą *i* a, *np.* bodząthа Hl. 2804; crcąсzicze Hl. 2694; kszcząсzicze Hl. 3371; wirzbyatha Hl. 2408; czirnaczin Hl. 1093; wnącząсzi Hl. 1633.

Na końcu wyrazów najczęściej mamy znak ą: gyma (jimię) Hl. 2491; czelyą (cielę) Hl. 2758; *accus. sing. zaimków osobowych i zwrotnych*: myą Hl. 2978, 3010 szą (się) Hl. 1990, 3003. 3217, 3298; *rzadziej znak* ǫ: mǫ (mię) Hl. 1348, 1366; ssǫ (się) U. 68 72; szǫ (się) U. 91; *imiesł.* opuszǫ U. 64; przydǫ U. 66; *najrzadziej* e: szye U. 97 (2r.).

3) *w drugiej połowie wieku XV. najczęstszym jest znak* ą, *np.* svyączycze Hl. 4270; oswączym Hl. 3758; yączstwa Hl. 4217; zagyąte Hl. 4203; zayączye Hl. 4203, pyądnadzeszcza Hl. 3900; chrząsthowski Hl. 4534; chrąszthowszky Hl. 3505, 3752; cząstochowa Hl. 3694, 4478; cząstoschovicze Hl 4023: grządzyolek Hl. 4112; kurozvyąky Hl. 4348; kuroswąky Hl. 4103; myąkynya Hl. 4547; piądziczow Hl. 4529; rządouicze Hl. 3943; szcząssna Hl. 4435; vyączslauicze Hl. 3639; wyączlauicze Hl. 4518; vyączlawszki Hl. 3639; wączkouicze Hl. 3505; ozyąblow Hl. 3926; srząсzicze Hl. 3990, 4313; ządow Hl. 4191; ządowicze Hl. 4009. *Obok tego nader często występuje jeszcze znak* an (am), *np* szwyantoslaus, szwyanslaus Hl. 3650; swansek Hl. 3936; xansky Hl. 4117; brancziczе Hl. 3569; 4405; klanczanya Hl. 3917, kurozwanky Hl. 4323; pyandzyczow Hl. 4025; rzandowicze Hl. 4547; urzandu Hl. 3677; urzandow Hl. 4547; wyanczlauicze Hl. 3639, 4143, 4518; srzancziczе Hl. 4323; zandouicze Hl. 3607: jastrzambya Hl. 3919. — *Nie rzadki tu też jest znak* ąn (ąm), *np.* curosvąnky Hl. 3570; wyąnczslawkowskye Hl. 4101; zrząnczycze (3r.) Hl. 4248; ząndowycze Hl. 3795; jastrząmbczy Hl. 3681. — *najrzadszy może znak* a: svyathopolk (3r.) Hl. 4452; swach Hl. 3480 swyasek, swasek Hl. 3936; swiaskowey U. op. 2; yaczmyeniczisko Hl. 4176.

Wyrazy ze suff. -ęt *mają swój dźwięk nosowy również najczęściej oznaczony przez* ą *np.* yalovyątha (2r.) Hl. 3545; wyerzbyątha Hl. 3912, 3952; xyąącza Hl. 4537; *rzadziej nieco przez* an *np.* ozimyantha Hl. 3685; climyanthow Hl. 3649; *niekiedy nawet przez* ęn: xiązencza Hl. 4527.

Na końcu wyrazów najczęściej się jawi znak ą, np. gymyą Hl. 4098; syą (się) Hl. 3742; szyą Hl. 4403; szią Hl. 4553; *rzadziej* a *i* e *np.* sya Hl. 3774; szye Hl. 3719, 3841, 4360, 4473.

4) *w wieku XVI najczęściej spotykany bywa w aktach znak* a *np.* swiathi I. C. XXXI (1518), XXXIII (1522), XXXIV (1524), swiato swiatey agneski I. C. XXXIII (1522), swiatha swiatego barthlomieya I. C. XXXIII (1522), swiathym I. C. XXXIII (1522), XXXIV (1524); wsziatha (w święta) I. C. XXXIII (1521) po wziaczu (wzięciu) I C. XXXI (1518) po wszyaczyw (tamże), xiadza I. C. XXXIII (1522), xyagi I. C. XXXI (1518), pyenadzy I. C. XXXI (1518), po poczaczu I. C. XXXIII (1522); pieczacz I. C. XXXVII (1524), pieczaczyam I. C. XXXIII (1522), urzadnika I. C. XXXVIII (1529), przissiagi I. C. XXXVIII (1529). o sczasczyv I. C. XXXIV (1524). *Dość często też jeszcze znajdujemy znak* an, *np.* pianez J. C. XXXI (1518), XXXVIII (1529), pianczdziessiath I. C. XXXI (1518); pamyancz I. C. XXXI (1518); vrzandow I. C. XXXIII (1522) vrzandnik I. C. XXXVIII (1529), vianczey I. C. XXXI (1518); *rzadko jednak* ą, *np.* piączsetnego I. C. XXXVII (1524); pyecząmcz I. C. XXXIV (1524); lub ã, np. viãczey I. C. XXXI (1518). *Nie rzadko też bywa ten dźwięk oznaczany przez* en *lub* e, *jak:* vienczsza I. C. XXXI (1518), pienyedzi I. C. XXXIII (1522); pamyeczi I. C. XXXIII (1522).

Na końcu wyrazów najczęściej się znajduje znak a, *np.* mya (mię) I. C. XXXVIII (1529); szya I. C. XXXIII (1522), XXXIV (1524), XXXVIII (1529); *rzadziej* ą *i* e, *jak* szyą I. C. XXXVIII (1529); mye I. C. XXXIII (1522).

Zebrawszy to wszystko widzimy, że dzisiejsze ʲę = *starosł.* ѧ *oznaczane bywa w naszych zabytkach przez* an, (am), ą, a, ąn (ąm), *rzadziej przez* en (em), e, *wreszcie przez* ǫ, o. *Z tego wnosić należy, że i brzmienie tego dźwięku było niegdyś na ziemi krakowskiej, jak i dziś jeszcze na Śląsku dwojakie, mianowicie* ʲaⁿ *i* ʲę, *znaki* ǫ *i* o *mają tu zapewne tylko znaczenie graficzne. W jakich jednak wypadkach oba te brzmienia występowały, trudno dziś dociec, bo jak widzieliśmy wyżej, często jeden i ten sam wyraz oznaczany bywa przez* an, ą, a, ąn *i przez* en, e, ǫ. *Co się tyczy tych znaków nadmienić jeszcze należy, że aż do połowy wieku XV. przeważa* an, *następnie* ą, *w XVI zaś* a. *Znak* ą *występuje w pierwszej połowie wieku XV wypierając pomału i znak* ǫ, *którego w drugiej połowie tegoż wieku już nie znajdujemy. Wszystkie te znaki spotykamy we środku wyrazów, na końcu zaś najczęściej tylko* a, ǫ, ą, ẽ.

II. Dzisiejsze ʲą, *odpowiadające starosł.* ѧ, *wyrażane bywa w sposób następujący:*

1) w wieku XIV najczęściej przez an, *np.* poczanl Hu. 7; poczantkem U. 5, Hu. 55; ẏanl Hu. 66; wsancz Hu. 88; wzanl Hu. 46, U. 51; wszanl Hu. 6; wzanwszi Hu. 29; wanzal Hu. 10, U. 38; wyanzal Hu. 56; wyanzanye Hu. 59; obyanzal. U. 47; obwanzali

Hu. 39; xandz U. 9, Hu. 47; xansz Hu. 52, U. 12. Hl. (bardzo często), penandze Hu. 6, 15, U. 51; penanszek Hl. 91, 354, 662; penánsko Hl. 90; trzidzesant U. 13; — *Rzadszym jest znak* a *np.* wzal Hu. 45, 49, U. 21; obwazala Hu. 19, 57; penadzmi U. 4, 8; *najrzadszym zaś znak* o *np.* wzol. Hu. 71.

2) *w pierwszej połowie wieku XV jeszcze bardzo częstym jest znak* an *(przed spółgłoską wargową* am*), np.* ÿanl U. 66; przi-yanl U. 64; zaganless I. C. II. 307; prziÿancz U. 64; wssanl U. 65; wwansala U. 60; wanzane Hl. 1584 b; obÿansowal U. 63; xang Hl. 2359; ksansz Hl. 2531, 2762; czanza (pignus) I. C. II. 264; zaczanlessi (zaciąłeś) ib. 295; othczangacze Hl. 2457—58—59; poprzisankl Hl. 1397; swantek Hl. 3114; swyanthek Hl. 2795; swantniki Hl. 2159, 3126 b; sesczdzesanth Hl. 3210, 3104; jastramp Hl. 2956, 2974. *Znak* ą *jednak, który i tu występuje już przed r. 1420, bywa od tego czasu częściej nawet używany niż* an (am), *np* początkem Hl. 3003; gyąles Hl. 3333; obyąw Hl. 1979; obgąl Hl. 2511; rosyąl Hl. 2709; zayąl Hl. 3191; wyyąl Hl. 3085; wząncz Hl. 2973, 2957; wsąl Hl. 2978, 3069, 3082; wyąsal Hl. 3125; wvyązanye Hl. 2826; pyenyąszek Hl. 1656; na czązy (in pignore) Hl. 2826; vsczągnąl Hl. 3089; rząsska Hl. 3309; nyewrząd Hl 3239; nyevrządne Hl. 2943; rzączcza Hl. 3069; zayączkow Hl. 2935; zayączkowskego Hl. 2944; possząncz (commetere) Hl. 3260; trzidzesiąth Hl. 3298. *Za to rzadszym staje się znak* a, *np.* przigyacz Hl. 2396; wsal Hl. 1730, 3208, 3247; 3276; wsyal 3212; penadze U. 58, 61; penadzmi U. 67; nyewrzad U. 99; *najrzadszym zaś* ǫ, *np.* wszǫl U. 96.

Wyrazy ze suff. -ęt- *zachowują znak* an *najwytrwalej*, por. czelanthko (cielątko) Hl. 2238; czelanthcowa Hl. 2351; stananthky Hl. 2331. *obok* stanątki Hl. 2062 i stanatky Hl. 1017.

3) *w drugiej połowie tegoż wieku ma znak* ą *stanowczą przewagę, np.* wyczązdzano (impignoraverunt) Hl. 4293; pyenyąszek Hl. 3977; pieniązek Hl. 4173; myąschego Hl. 4175 (2r.) rządczina Hl. 3997; rsządczyna Hl. 4284 rząszka Hl. 4032; svąthnyky Hl. 3563; odprzisyąglesz syą Hl. 3777; zawyąsal Hl. 4217; zayącz (zając) Hl. 4112; lubiąze Hl. 4562; lubąsz Hl. 3746. *Rzadziej występuje teraz* an, *np.* zayancz (za-jąć) Hl. 3755., xanz Hl. 4486; poprzyssyangl Hl. 4439; zayancz (zając) I. 3669; lubansz Hl. 3739. — *jeszcze rzadziej* a, *np.* wszyal Hl 4413; tysyacz Hl. 3937. — *najrzadziej zaś* ąn, *np.* pyenąnsszek Hl. 3612; stanyąnthki Hl. 3649 *obok* stanyątki (ibid.).

4) *w wieku XVI najczęściej się w tym wypadku używa znak* a, *np.* poczathkem I. C. XXXVIII (1529) yal (jął) I. C. XXXVIII (1529), wszial I. C. XXXVII (1524) pyenyadze I. C. XXXI (1518), XXXIII (1522.), pienyaska I. C. XXXIII (1522), viazan I. C. XXXVIII (1529). viazanÿm (ibid.), vyazane U. c. zaviazanim I. C. XXXVIII (1529), zaiaczek I. C. XXXIII (1522), zaiaczka, zaiaczky, zayaczkach (ibid.), piatek I. C. XXXIII (1522), ozmidziessiath I. C. XXXII (1528), tissacznego I. C. XXXVII (1524). *Rzadszym nieco*

jest znak an *np.* wsziancz I. C. XXXI (1518), xiandz I. C. XXXIII (1522), XXXVIII (1529); vrzand I. C. XXXVIII (1529), przisancz I. C. XXXVIII (1529), zandam I. C. XXXIII (1522), tissancz I. C. XXXI (1518). *Przez zwykłe w tych aktach skrócenie wyraża się znak ten często przez* ā, *np.* zādaliśmy, I. C. XXXIII (1522), tissācza I. C. XXXI (1518). *Jakkolwiek bardzo rzadko, znajduje się przecież niekiedy także znak* ąn *np.* vrząnd I. C. XXXVIII (1529).

Widzimy więc, że dzisiejsze ʲą = *starosł.* ѧ *oznaczano przez* an, (am), ą, a ąn *i przez* ǫ, o. *Z tego wnosimy, że i w tym wypadku były niegdyś w ziemi krakowskiej dwa dźwięki nosowe, mianowicie* ʲaⁿ *i* ʲą; *znaki bowiem* ǫ, o *mają tu zapewne i fonetyczne znaczenie, jak świadczy język dzisiejszy. I w tym wypadku zrazu najczęstszym jest znak* an (am), *lecz w drugiej ćwierci w. XV bierze przewagę znak* ą, *w wieku XVI zaś* a. *Znaku* ǫ *nie spotykamy już w drugiej połowie wieku XV.*

III. Dzisiejsze ę, *odpowiadające starosł.* ѧ, *bywa oznaczane w sposób następujący:*

1) *W wieku XIV najczęściej przez* an, *np.* bandcowicz Hu. 58, 62; U. 18; banthcouicze Hl. 55, 56, 589; blandow Hl. 83. 590; kandi U. 36; kanty Hl. 306; gandanek Hl. 644; gandenek Hu. 33; liganza U. 45; Hl. 298, 519; lang (łęg) Hl. 322; langanow Hl. 156; lansecz (łężec) Hl. 57, 77; podlanszczem Hl. 35; lanzani Hu. 45; przelank Hl. 71, 84, 98; U. 40; przelank Hu. 4, 5; lancawa Hl. 248, 578, 642, 675; lancorz Hl. 92; lanciciensis Hl. 28; manza U. 4; mancarzow Hl. 132; mancarska Hl. 257; panchyrz Hl. 549; panchra Hl. 450; pancouicz Hl. 22, 29; Hu. 20; pancouicze Hl. 232. 289; pantlik Hl. 115; prandotha Hu. 14, 42; prandoczin Hl. 219; ranka Hu. 21; ranky Hu. 27, 30; rance Hu. 15, U. 2; ranku U. 10; rankoyma Hu. 72; rancoymi U. 22; ranczicz Hu. 5, 42, 64; ranczii Hu. 12, 16, 32; U. 3, 20; ranczili Hu. 21; ranczone Hu. 15; sandco Hl. 110, 173; potsantcowa Hl. 109; sandomiria Hl. 337; sandomirzki Hu. 60; sandzissius Hl. 21; sandzissow Hl. 260; sancissow Hl. 381; sandzissowsca Hl. 260; sandiwogius Hl. 584, 591; tangoborza Hl. 119, 653; tanczin Hl. 339, 502; tranthnovicze Hl. 215. 511; wangrzinouicze Hl. 185, 343; wanszlin Hl. 366; wanszirow U. 17. Hl. 611; wnank (nepos) Hl. 616; vnancinis H. 643 — *Przed spółgłoską wargową występuje* am, *np.* dambno Hl. 568; dambany Hl. 125; gramboczicze Hl. 239; grambenycza Hl. 686; kampa (kępa) U. 46; kampe Hl. 6; campe Hl. 20; campsky Hl. 36, 370; campanow Hl. 157; kampanow Hl. 598; crampa Hl. 66. 458; poramba Hl. 114. 209, 599, U. 21; stampoczicze Hl. 164, 361; zastampow Hl. 125, *obok* zastanpow Hl. 664; zamboczin Hu. 72. — *Rzadko oznacza się tu dźwięk nosowy przez* a, *np.* s mazem Hu. 19; racoymey Hu 16; w zarabyw U. 44; pradota Hl. 98; *rzadko też przez* en (em), *np.* mencouicz Hl. 295; stempoczicze U. 26.

Na końcu wyrazów znajdujemy znak a *i* ǫ, *np. accus. sgl. tematów żeńskich na* -ā-: na gozpoda Hu. 55; o glowa Hu. 18; wi-

dział niwa Hu. 8; dal rana Hu. 55; na marczisszowa dzedzina Hu. 24; dzedzina (dzierżą) Hu. 60; w dzedzina U. 38, 51; grziwna (płacił) Hu. 31; panosza (ranił) Hu. 24; — o beczkǫ Hl. 7; dzedzinǫ U. 4, 41, 55; tǫ dzedzinǫ U. 37; na paschowǫ dzedzinǫ U. 34; o copǫ U. 27; — *Podobnie się kończy 1 osoba sgl. praes. np.* swatcza Hu. 16; sswadczǫ U. 10.

2) w pierwszej połowie wieku XV. również najczęstszy jest znak an *(przed spółgł. wargowymi* am*) np.* bandze (będzie) Hl. 2475; bandzin Hl. 2877; bandcouicze Hl. 2752; banthkowicz U. 78; chanczini Hl. 2935; chanszna Hl. 2203; lanzyny Hl. 1875; zalanze ibid., łankawa Hl. 1087; llankawy Hl. 3345; lancawicza Hl. 1453; 2461; lanthcouice Hl. 919; po manszv U. 60; mansznе U. 60; ostransznycza Hl. 919, 2760; panczipywa Hl. 3153; wspanczene Hl. 1310; panthliky Hl 3413, 3420; ponanta Hl. 2003; poprangy Hl. 2036; prandoczin Hl. 3276; pranthcos Hl. 2914; ranczė (ręce) U. 64; rankawiczne Hl. 1230; ranczil U. 82, 84, 94, Hl. 1156; sandzisz U. 64; sandzyssow, sandzisowska Hl. 2709, 3236; sandochna Hl. 3128; sandiwogio Hl. 2346; tanczin Hl. 2171; tanczinsky Hl. 3423; Vangercze Hl. 3431; wanszik Hl. 1133, 1345; wanszicow Hl. 731; wnank (privignus) Hl. 1457; wnanca (fem.), wnance Hl. 1063; wnanconi suo, wnance sue Hl. 965; wnancom suis Hl. 881. — *przed wargowymi* am: bamben Hl. 3211; dambowdział Hl. 913, 2486, 2609; poddambsky Hl. 1985; dambin Hl. 2352; dambycza Hl. 2680; dambno Hl. 2476; dampno Hl. 2474; dampnyký Hl. 2335; grambnicze Hl. 2086; campanow Hl. 2521; zaramba Hl. 2780; stampka Hl. 1287; stampoczicz Hl. 3082; zastampow Hl. 2733; zastampowsky Hl. 2641; *obok tego jednak* glanbowske Hl. 1261. — *Znak* ą *występuje we środku wyrazów przed r. 1420, jednakże nie jest jeszcze tak częstym w użyciu np.* bądcouicze Hl. 2752, 3152; bądzin Hl. 2960, 61, 62; bądzen Hl. 2472; bądzyen 2476; bąbenkowa Hl. 1834; dąbina Hl. 3138; kąppye Hl. 2406; nakąpye Hl. 2401; mąszyk Hl. 2720 a.; mąsyk Hl. 2722—23; mązyk Hl. 2390; ponątha Hl. 2003; rąkogemstwu Hl. 3267; rączili ibid.; sztąppocice Hl. 3253; zastąpow Hl. 2524; thączyn Hl. 2836—37; wągrzangow Hl. 2102; vnączączi Hl. 1633. *Bardzo rzadkim jest we środku wyrazów znak* ǫ *np.* glǫboki Hl. 2189; rǫczil U. 71, 77.; *jeszcze rzadszym zaś* en, *np.* denbniki Hl. 1762.

Na końcu wyrazów najczęściej spotykamy znak ą, *który występuje już w r. 1405 w accus. sglr.* oborą (curiam) Hl. 1109. *Inne przykłady tego samego rodzaju*: schtuką (stamen panni) Hl. 2016; robotą Hl. 2874; zaplatą Hl. 2973; gospodą Hl. 2978; zgubą Hl. 2766; zastawą Hl. 2826, 2972; wyprawą Hl. 2304; szynową Hl. 2425; forą Hl. 2978; oborą Hl. 3255; wphalą (uchwałę) Hl. 3342; vyną Hl. 3156, 3234; winą Hl. 3236, 3247; dzedziną Hl. 3210, 3212; pusczyną Hl. 2733; przyganą Hl. 2436; pechną Hl. 3267; medzą (2 r.) Hl. 1406; dzelnyczą Hl. 2835. *Dość często występuje tu jeszcze znak* ǫ, *np. accus. sgl.* za laskǫ (*pro corulo,*

per corulum) Hl. 2626, 3147; zagrodǫ Hl. 1268; dzedzinǫ U. 58. 59, 61, 66; wirzbynǫ Hl. 804; dzeszǫczynǫ Hl. 1941; babisnǫ Hl. 2023; na górǫ U. 91. *W tym samym wypadku (accus. sgl.) znajdujemy niekiedy znak* a, *np.* dzedzina U. 67, mystrkowa pyecarzowa Hl. 3361, *a nawet* an *i* ąn, *np.* dzedzinan U. 78; sthukąn (stamen) Hl. 2364; wiprawąn´(expeditionem) Hl. 2361; pusczynąn Hl. 2361.

3) w drugiej połowie wieku XV używają się znaki an (am) *i* ą *prawie równie często; we środku wyrazów jednak przewaga jest po stronie* an (am), *por.* bandzin, bandzen Hl. 3705; banthkouicze U. op. 7; bandkowski Hl. 4531; blandowa Hl. 3456; Chanszna Hl. 4007; kanthy Hl. 4093; lang Hl. 4101; langem Hl. 3947; dolangy Hl. 4108; lanzek (2r.) Hl. 4356; podlansze Hl. 4111; lankowski Hl. 4531; labancz Hl. 4343, 4440, 4531; liganza Hl. 3633, 4217; lanthkovicze Hl. 4115; manzno Hl. 4339; osthransznycza Hl. 4483; panchow Hl. 4007; pankow Hl. 4018; pankowsky Hl. 4391; pankouicze Hl. 3891; sandziwoy Hl. 4211—12; sandziszow Hl. 3908; sandzignyewsky Hl. 4296; sandomyrszky Hl. 4412; tanczinsky Hl. 4067—68; thangoborszky Hl. 4295; wangrzinowicz Hl. 4196—99; vangercze Hl. 3554; wangleszyn Hl 3744; wanzykowska Hl. 4224 b. poddambycze Hl. 4090; glamboczsky Hl. 3871; campa Hl. 3569; kampa Hl. 4459; kampsky Hl. 4211; krampa Hl. 4455; krampel Hl. 3934; pampow Hl. 4430, 4507; pampowsky Hl. 4363; poramba Hl. 3615, 3665; zaramba Hl. 4136. 4528; pryramba Hl. 3771; thrambaczowski Hl. 4531. *Ze znakiem* ą: bąthcovice Hl. 3564—65; chąszna Hl. 4158; dąbowdzal Hl. 3709; dąbniky Hl. 4087; kąsz (kęs) Hl. 4142; dwa kąszy ibid, ląząk (lężek) Hl. 4373 (2r.); labącz Hl. 3928; ligąza Hl. 3616, 3629, 3951; mąszni Hl. 3542; mązno Hl. 4338—39; osthrąsznycza Hl 4435, 4521; pątho Hl. 4459; pąkowsky Hl. 3879, 4391; rąbow Hl. 3846; rąkaviczuik Hl. 4123; wrączicz Hl. 3457; sądzimir Hl. 4391; porąba Hl. 3709; wstąpne Hl. 4112; trąthnowycze Hl. 3862; wągrzin Hl. 3934; wąszowsky Hl. 3784; wązyk Hl. 4100; vązyk Hl. 3846; ząbanouicze Hl 3771. — *Nie rzadko też bywa tu dźwięk nosowy oznaczany przez* ąn, *np.* bąndzin Hl. 3787—88 (kilka r.), ląng Hl. 3947; lygąnza Hl. 4137; ląntkowycze (2r.) Hl. 3796; osthrąnznycza Hl. 4520; thąnczin Hl. 3809. *Najrzadziej spotykamy znaki* en (em) *i* e *np.* wstyempuyącz Hl. 4473; osthresznycza [1]) Hl. 4483.

Na końcu wyrazów występuje znak ą *prawie wyłącznie, np. accus. sgl. tematów żeńskich na* -a-: na walką Hl. 3457; o zapustą Hl. 3920; o chromothą Hl. 4187, 4393 (2r.); niwą Hl. 4174, 4175; sporą (contradictionem) Hl. 4432; pusczinąn Hl. 3906; wyowiszną (wujowiznę) Hl. 4154; sbrogyą (arma) Hl. 3581; zbroyą cloczą sex

[1]) Pisownia ta w miejscu podanym służy adwokatowi Stanisława Ujezdzkiego za dowód, że citatio różni się od concitatio: „quia in citatione stat *osthrensznycza*, et in concitatione stat *osthransznycza*.“

colcza Hl. 3582; miedzą Hl. 4176; przecznicą Hl. 4176. — *1 sgl. praes.* wnygdą Hl. 4110; zachodzą (intercedo) Hl. 4151, 4181. — *Bardzo rzadko występują w tym wypadku znaki* a *i* e, *np.* na strona U. op. 5; wye prze wsthąpye (ingrediar in controversiam) Hl. 4429.

4) W wieku XVI spotykamy we środku wyrazów najczęściej an, *skrócenie* ă, *lub też* a, *np.* an (am): bandzie I. C. XXXIII (1522), 38 (1529); bandaczÿm I. C. XXXIII (1522), chanczina I. C. XXXI (1518); w chanczinach I. C. XXXVIII (1529); ranka I. C. XXXVIII (1529); rancze I. C. XXXIII (1522); rankoymye I. C. XXXI (1518); rankoiemsthwem I. C. XXXI (1518); vangerskego I. C. XXXII (1520); dambowskiego I. C. XXXI (1518); — ă: băda I. C. XXXIII (1522); bădza ib., răka I. C. XXXIII (1522); răkoičstwa I. C. XXXIII (1522); sădzego I. C. XXXIII (1522). — *Że znaczek ten nad* a, *a raczej między* a *a następną literą u góry, rzeczywiście* n *lub* m *zastępuje, tego zdaje się dowodzić nie trzeba; jestto fakt powszechny prawie w ówczesnych rękopisach, por.* na zăku (zamku) I. C. XXXI (1518), XXXVIII (1529); s diamĕthĕ I. C. XXXII (1520). — *Niekiedy ten znaczek wygląda prawie wyraźnie jak małe* n, *np.* ba^{n}dze I. C. XXXIII (1522). — *Nie rzadko jednak spotyka się i samo* a, *np.* raczili (ręczyli) I. C. XXXVIII (1529); podsadek I. C. XXXIII (1522); podsadka, podsadkovi, podsadkyem, ibid., przyczisnaly I. C. XXXI (1518). — *Daleko rzadziej występują inne znaki, jak* ą *np.* w rącze I. C. XXXI (1518); en (em): vistemp I. C. XXXVIII (1529); *lub też* ę, *np.* dębni, dębnich U. c.

Na końcu wyrazów mamy tu prawie wyłącznie znak a, *np accus. sgl. tematów żeńskich na* -ā-: w ranka I. C. XXXVIII (1529); o tha skoda I. C. XXXIII (1522); na slachta I. C. XXXIII (1522); pyotra kmitha starosta I. C. XXXI (1518); za tha summa I. C XXXI (1518), dawa vyna I. C. XXXIII (1522), tha prziczina wfkladaiacz I. C. XXXIII (1522); vipusczicz polovicza I. C. XXXI (1518); w nyedziela I. C. XXXIV (1524); *1 sgl. praes.* chcza (chcę) I. C. XXXIV (1524); chcza y obiecznia I. C. XXXVIII (1529); vczinya I. C. XXXIII (1522); vatpya I. C. XXXIV (1524); stavya I. C. XXXIII (1522); prosza, proscha I. C. XXXIII (1522); XXXIV (1524); XXXVIII (1529).

Z tego wypada rezultat następujący: Dzisiejsze ę = *starosl.* ѫ *oznaczane bywa w naszych zabytkach w trojaki głównie sposób, mianowicie:*

1) przez an (am), ą, a, ąn; *2) przez* en (em), e; *3) drzez* ǫ. *Jeżeli znak* ǫ *w tym wypadku miał tylko znaczenie graficzne, to dwa inne sposoby oznaczania dźwięku nosowego polegały zapewne na jakiejś różnicy fonetycznej. Prawdopodobnie więc i tu przyjąć należy, że obok dzisiejszego* ę *był niegdyś w ziemi krakowskiej i dźwięk* a^{n}, *jakkolwiek trudno oznaczyć w jakich wypadkach i jak długo on istniał. Wprawdzie znaki* an, a, *są w naszych zabytkach*

wieku XVI prawie ogólne. trudno jednak przypuścić, by tak ogólnym jeszcze wtedy był dźwięk a[a] *w języku ziemi krakowskiej: pisownia ta polegała zapewne tylko na tradycyi ortograficznej wieków przeszłych. — Co do pisowni można jeszcze zauważyć w ogóle, że z początku jest we środku wyrazów prawie wyłącznym znak* an am, *następnie z końcem drugiego dziesiątka wieku XV występuje* ą, *które przez cały ten wiek prawie równie się często używa, podczas gdy w wieku XVI obok* an *najczęstszy jest znak* a. *Inne znaki o wiele są rzadsze. Na końcu wyrazów mamy najpierw znaki* a i o, *następnie* ą i ǫ, *w drugiej połowie wieku XV prawie wyłącznie* ą, *w XVI zaś wieku niemal wyłącznie* a. *Inne znaki są rzadkie. Znak* ą *występuje w tym wypadku najwcześniej, bo już w pierwszych latach wieku XV, znaku* ǫ *zaś nie mamy już w drugiej połowie tegoż wieku.*

IV. Dzisiejsze ą, *odpowiadające starosł.* ѫ, *wyrażane bywa w sposób następujący:*

1) w wieku XIV najczęściej we środku wyrazów przez an (am), *np.* lankẏ (łąky) U. 3: dwe lancze U. 45; mansz Hu. 29: choranszice Hl. 439; franczek (frączek) Hl. 606; franczco Hu. 38, 687; banssow Hl 35, 57; zacanthy Hl. 292; pancz Hl. 16; sandzil U. 20; sandecz Hl. 564; sanczi Hl. 27; stranczacz Hu. 48; wanchadlow Hl. 184; wantrobca Hl 302. 423, 457, 623; Hu. 39; dambrowa Hl. 322; dambrowsca Hl. 257; glamb U. 4, 8; porambicz U. 53; porambono Hu. 1: obrambẏona Hu. 54; wiramby bili (zam. wirambili) Hu. 52; trambky Hl. 301; trambek Hu. 68; zambr Hl. 309, 624; *podobnie słowa ze suff.* -ną- *np.* sginanl Hu. 11; *i imiesłowy na* -ąc-, *np.* przẏdancz Hu. 65; rzekanczich U. 49.

Znacznie rzadsze są inne znaki we środku wyrazów, jak a: w lacach (łąkach) Hu. 4: ǫ: sǫt (sąd) Hl. 11, on (om): climonth Hu. 44; U. 39; climontow Hl. 379; dombrouicza Hu. 1; o: wroch Hl. 210, 226.

Na końcu wyrazów najczęściej się spotyka znak ǫ *lub* a, *np.* ǫ: *accus. sgl. fem. deklinacyi zaimkowej,* yǫ U. 2, 48; sswǫ U. 41. *instrum. sglr. fem.* moyǫ wolǫ U. 7: korzischtnǫ rzeczǫ U. 30; kasnǫ U. 34, 54; ssilǫ U. 37; prandoczinǫ kasnǫ U. 39; wawrzinczowǫ wolǫ U. 54: *3 plur. praes.* sǫ U. 23; wẏedzǫ U. 52; wẏedzǫ y sswadczǫ U. 54; a: *accus. sgl. fem.* ya (ją) Hu. 25; ẏasz (ją-ż) ibid., na rola U. 25. — *instrum. sglr. fem.* meczowa glowicza Hu. 44; syla Hu. 51; mocza Hu. 2. 25; U. 37; kaznẏa Hu. 52: korzistna rzecza Hu. 56; U. 50: proznẏa Hu. 59; — *3 plur. praes.* maya Hu. 47: wẏedza ẏ sswadcza U. 48, 55. — *Dość często też spotyka się na końcu wyrazów znak* an, *np. instrum. sglr. fem.* za graniczan szutan Hu. 1: casznan Hu. 1; gospodan Hu. 8; silan Hu. 2: *w accus. sgl.* yansz U. 51; ẏansz Hu. 58. U. 55; *wskutek przyczepionej partykuły* że (ż) *jawi się dźwięk nosowy we środku wyrazu, co nam łatwo tłumaczy użycie znaku* an. *Wreszcie mamy tu też niekiedy znak* o, *np.* ss yego wolo Hu. 71.

2) W pierwszej połowie wieku XV bywa oznaczany ten dźwięk nosowy najczęściej przez an (am) *i* ą, *zwłaszcza we środku wyrazów; a więc* an: lanca (łąka) Hl. 2856; lankam U. 73; mansz U. 60; bancz (bądź) Hl. 2335; pobandze (pobącze? por. pobocze Hl. 2473) Hl 1648; banczek Hl. 3401; banczel Hl. 2093; pranczeg Hl. 2503; pranczkonem Hl. 2451; manczka Hl. 2374; odrowansz Hl. 2087, 2851; prandnik Hl. 2950; slanka Hl. 1904, 2705; wangroda Hl. 1151, 1289, 1565; wangrodi Hl. 2194; wangrodam Hl. 1328; wangrodach Hl. 1240; wanwossa (2r.) Hl. 1266; wantrobka Hl. 1598, 1889, 1890; klimantowo U. 84. — am: dambrowa (2r.) Hl. 1057; dambrowka Hl. 2370; golamb Hl. 3431; campyel Hl. 2575; virambicz Hl. 2969; nyewstamp Hl. 2455; newstamb Hl. 2859; odstampyla, po odstampyenẏv U. 74. — ą *występuje tu bardzo wcześnie, bo już w r. 1408 spotykamy przykład* natlıknął Hl. 1137; *inne przykłady*: mąsz Hl. 2467; dąbẏe Hl. 2759; chobączca Hl. 2906; galąszcouicze Hl. 2734; cąth Hl. 2755; mąky Hl. 3185; odrowąsz (2r.) Hl. 2518; z prądnika Hl. 2950; rąbkẏ (peplos) Hl. 2655; suchorąbsky Hl. 2296; wirąbili Hl. 3080; przythknął Hl. 3008, 3012; trąbkẏ (2r.) Hl. 1562; wągrody Hl. 2753, 2640; wągrodamy ibid. wąchadlow (kilka r.) Hl. 3126 a.; wąthrobcam Hl. 3418. *Sporadycznie tylko spotykają się inne znaki, jak* a: masz (mąz) Hl. 2563; suchoraba Hl. 2297; ąn: gąnsska Hl. 2798; odrowąnsz Hl. 2454; *podobnież* ǫ; sbǫssyn Hl. 2700; ǫn: sǫnszen Hl. 2691; on: konthco de kontha Hl. 2211; vlonce (wlącze, declivitas dicta) Hl. 1268; klimonth U, 84; klimonthow Hl. 3257; o: tknol Hl. 2698; pobocze (proclamatio, *por. wyżej* pobandze) Hl. 2473. — *Słowa ze suff.* -ną- *mają znak* ǫ *lub* ą, *np.* zagynǫcz U. 91; vsczągnął Hl. 3089; *imiesłowy zaś na* -ąc *najczęściej* an *lub* ą, *np.* podwloczancz Hl. 1512; davagiancz Hl. 3195; grozancz Hl. 3215; szmerdząсza Hl. 3407.

Na końcu wyrazów najczęściej mamy znaki ǫ *i* ą, *a mianowicie: accus. sgl. fem. deklinacyi zaimk. np.* yǫ Hl. 1941; na nǫ (nią) Hl. 842; panǫ phalibogovǫ (syednal) U. 68; na mathkabozǫ U. 88; posrzednǫ Hl. 2181; *instrum. sgl. fem.* za medzǫ Hl. 1420; radǫ Hl. 728; rothǫ U. 89; moczǫ ssylǫ U. 68, 76; otrzednǫ Hl. 1882; wstecznǫ Hl. 2731; 3 *plur. praes. np.* wyedzǫ y sswadczǫ U. 56, 58, 59, 60, 64. *W tych samych wypadkach spotykamy znak* ą, *a więc: accus. sgl. fem. zaimk.* yą Hl. 3212; ktorzą Hl. 3018; ctorą Hl. 3239; za swą cupyą Hl. 2879; *instr. sgl. fem.* gorą (monticulo) Hl. 2753; craweczską robotą (sartico labore) Hl. 3050; nyedoslą slachczanką Hl. 2375; corzistną rzeczą Hl. 2934; elsbyeytą wolską Hl. 2972; z wolą Hl. 3215; mą wolyą Hl. 2844; za odpowedzą Hl. 2254; dwadzessczą Hl. 3239; *3 plur. praes.* cradną Hl. 2850.

Rzadsze są znaki a *i* o, *np. accus. sgl.* rola (dzerszal gest) U. 99; *instr. sgl.* tha rothǫ U. 89; kazna klimantowo U. 84; szẏem-

sko dawnoszczio (diuturnate terrestri) Hl. 2700; *3 plur. praes.* wyedza 56, 62; wẏedzo y sswadczo U. 57, 67.

3) w drugiej połowie wieku XV najczęstszym jest znak ą, *jakkolwiek we środku wyrazów bardzo często jeszcze występuje* an (am), *np.* bank (bąk) Hl. 3977, 4139; banczal Hl. 3698; chobandza (k. r.) Hl. 4445; chorangwicza Hl. 3550; odrowansche Hl. 4179; prandnik Hl. 4216, 4547; sandek Hl. 4133; dambsky Hl. 4076; dambrovicza Hl. 4057, 4417; dambensky Hl. 3714; wstampyen Hl. 4351; thrampczicz Hl. 4531; *imiesłów* sobyancz Hl. 3899; *Znak* ą: ląka Hl. 4015; ląky Hl. 4200; bąkowa Hl. 4114, 4250; bąbelno Hl. 3769; chorązycz Hl. 3899, 3916; chorąszicz Hl. 3445—47 chorązycze Hl. 4547; dąb Hl. 4288; dąbsky Hl. 4033; dąbrowa Hl. 4084; dąbensky Hl. 3577; gorączem Hl. 4203; malokąsz Hl. 3787; przemączany Hl. 4113; prądnik Hl. 4207; przerąbyli Hl. 3864; vrąbne Hl. 4036; suchorąba (2r.) Hl. 4206; rączka Hl. 4362; sądek Hl. 4164, 4168; nyewstąp Hl. 3753; wąchoczko Hl. 4529; vątrobka Hl. 3758; — *podobnież słowa ze suff.* -ną-, *np.* przepelsznącz (labere) Hl. 4041; mynącz Hl. 4101; *imiesłowy na* -ąc, np. szmyerdzącza Hl. 4224b. *Dość często też spotyka się* ąn, np. odrowąnsz Hl. 4543; prąndnik Hl. 4223—24b; vąnchoczko Hl. 4431; *rzadziej* on, np. crongy (krągi) Hl. 4459; gonssyorek (k. r.) Hl. 3921; *najrzadziej zaś* a, np. laky (łąky) U. op. 1; nad laczkamẏ (łączkami U. op. 7, 9, 11.

Na końcu wyrazów najczęstszy jest znak ą, *np. accus. sgl. fem.* yą (2r.) Hl. 3899; glowuyą Hl. 4514; we przą Hl. 4110; *instr. sgl. fem.* mytoką (ligone) Hl. 4459; z odeprzą (2r.) *cum controversia* Hl. 4181; kaszną (mandato) Hl. 4151; z drugą stroną Hl. 4175; korzistną rzeczą Hl. 3777; bednarzowską, glodowską, wawrzkowską Hl. 4101; *3 plur. praes.* mają Hl. 4219; omawyayą Hl. 4293. — *Znacznie rzadziej występuje tu* a, *np. accus. sgl.* na druga strone U. op. 5; *instr. sgl.* s druga strona U. op. 9; nad zapusta U. op. 8; za zapustka U. op. 5; *3 plur. praes.* gesdza (jeżdżą) U. op. 11.

3) w wieku XVI występuje we środku wyrazów najczęściej an *lub* a *np.* bandz I. C. XXXIII (1522); sansziady I. C. XXXVIII (1529); sandeczki U. c. *imiesłowy na* -ąc; rzecziancz I. C. XXXII (1520), vygmvyancz I. C. XXXI (1518), maiancz I. C. XXXVIII (1529): *ze znakiem* a: vatpya I. C. XXXIV (1524); *imiesłowy*: liczacz I. C. XXXVII (1524); obieczniacz y slubviacz I. C. XXXIII (1522); poviadayacz I. C. XXXIV (1524); zachovaiacz I. C. XXXIII (1522); wfkladaiacz ibid., wszechmogaczi I. C. XXXIV (1524); bandaczego I. C. XXXIII (1522); ydaczego I. C. XXXIII (1522). *Za miast* an (am) *znajdujemy niekiedy skrócenie* ă, *np.* odstăpicz I. C. XXXIII (1522). - *W wyrazie* somnyenym I. C. XXXVIII *odpowiada znak* o *również starosł.* ą.

Na końcu wyrazów występują najczęściej a *i* am. *Znak* a *mamy np. w końcówce accus. sgl. fem.* za summa glowna I. C.

(1518); piecza myśli I. C. XXXVIII (1529); w *instr. zaimka* soba *I.* C. XXXVIII (1529); w *3 plur. praes.* banda I. C. XXXIX (1524); plyna y ida I. C. XXXIII (1522); przichodza I. C. XXXI (1518); maya I. C. XXXIII (1522); XXXVIII (1529); powiadaya I. C. XXXIV (1524), sgadzaia I. C. XXXIV (1524. *Znak* am *jawi się szczególniéj często jako końcówka instrum. sglr.* sprawam moyam I. C. XXXVIII (1529), nye za ginsam prziczinam, tilko za moiam sprawam I. C. XXXVIII (1529); przed swiatham priskam bliznam I. C. XXXI (1518); rankam swam I. C. XXXVII (1524); radam I. C. XXXIII (1522); swoyam powolnosciam I. C. XXXVIII (1529); miloseczam I. C. XXXIV (1524); XXXVIII (1529); moczam I C. XXXIII (1522); zupelnam moczam (ibid.), za mnam I. C. XXXVIII (1529); myedzi sobam I. C. XXXIII (1522). *Zakończenie to wyrażane też bywa często skróceniem, jakie dotychczas mieliśmy często we środku wyrazów, np.* rākā wlasznā I. C. XXXIII (1522), chorobā (ibid.) moczam kroliewskā (ibid.) *i w 3 plur. praes.* ssam (są) I. C XXXIII (1522); XXXIV (1524). *Niekiedy jednak znajdujemy też znak* ą, *np.* prawą wyarą, I. C. XXXIV (1524); poklyetnyczą U. c. — *Najrzadszym jest znak* om *np.* za omelnom sprawam I. C. XXXVIII (1529).

Streściwszy to wszystko widzimy, że dla wyrażenia dzisiejszego ą = *starosł.* ѫ *są dwa główne rodzaje znaków:* 1) an (am), ą, a, ąn; 2) ф, o, on. *Zapewne i tu polega dwojaki ten sposób oznaczania jednego dźwięku nosowego na pierwotnej różnicy fonetycznej, która wyrównując się pomału w ciągu wieków była przyczyną tej niestałości w pisowni. Wprawdzie pierwszy rodzaj ma przez całe te wieki stanowczą przewagę, wątpić jednakże należy, czy może on być zarazem reprezentantem przeważnego brzmienia* aⁿ *w tym wypadku. Prawie napewne można twierdzić, że pisano* an (am), ą, ąn, a, *wymawiano jednak po większej części* ǫ; *podobnie jak dziś z tradycyi tylko piszemy* ą, *wymawiamy zaś* ǫ. — *Zresztą i tu zauważyć należy, że we środku wyrazów bywa przez cały ten przeciąg czasu często używany znak* an (am), *podczas gdy na końcu używa się znak* am *najczęściej dopiero w wieku XVI. Znak* ą, *występujący tu już w pierwszym dziesiątku XV stulecia, używa się przez cały ciąg tego wieku bardzo często, i to tak w środku jak i na końcu wyrazów; w wieku XVI. staje się on znacznie rzadszym w naszych źródłach. Znak* ф *jawi się najczęściej na końcu wyrazów, lecz tylko do połowy wieku XV. Inne znaki są tylko sporadyczne.*

B) Spółgłoski.

I. Spółgłoski chwilowe.

1) *Dźwięki mocne* p, k, t, *oznaczane bywają jak dzisiaj przez* p, k, t; *ponieważ jednak łacina miała na wyrażenie dźwięków* k, t *nadto znaki* c, th, *przeto znajdujemy je również bardzo często w starych zabytkach piśmiennych naszego języka. Tak więc wyrażano*:

p: *przez* p, *np. a)* popelnil Hu. 12; popelnono U. 20; poplatky Hl. 547; Popouicze U. 44; potok Hl. 127. 395; perl Hl. 307; psar. Hl. 15; slup Hl. 261; slupow Hu. 59; szupi (żupy) U. 19. — *b)* pudlo Hl. 1494; prom Hl. 1637; pospolithey I. C. II. 453; pandlo I. C. II. 379; toporek Hl. 1924; przepelsli Hl. 3169; Przedpelk Hl 3016; wspor Hl. 3382. — *c)* proporzecz Hl. 3752; popiolek Hl. 3658; przipouedala Hl. 3483; podle U. op. 1; podlya Hl. 4175. — *d)* polovicze I. C. XXXI; pana Plechowskiego (ibid.); pospolicze I C. XXXIII; pilna potrzeba (ibid.); przeczyw panvm I. C. XXXVIII; podesrane (ibid.); Plocziennyczy U. c.; plaskie U. c.; perel sprotiw I. C. XXXII.

Bardzo często jednak podwajano też znak ten, np. a) Slupp Hu. 52, Hl. 443; lappanow Hl. 40; wappna U. 47; coppane Hl. 451; zuppa, zupparius Hl. 99, 549; *b)* oppole Hl. 1328, 2923; oppalacz Hl. 2450; thoppor Hl. 1210; zapplaczil U. 78; opplocze Hl. 2803; zapporze Hl. 2631; wppusta Hl. 1863; coppi Hl. 1502; oppadzech Hl. 2753; loppusno Hl. 2754; *c)* luppem Hl. 3581; oppoky Hl. 3584; lyppa Hl. 4435; ruppnow Hl. 4546; *d)* oppisanyey I. C. XXXIII (1522), wpposrodku I. C. XXXVIII (1529) *itp.*

k: *przez* k *np. a)* Kawky Hl. 64; Koneczpole Hl. 22; krol. Kazimirza U. 22; kokotowske U. 43; kmethones Hl. 13; kmytha Hl. 31; — *b)* kokoska Hl. 1914; kupkÿ Hl. 2731; kunassowka Hl. 2... kupne Hl. 2388; konary Hl. 2630; konicza Hl. 3436; krosno Hl. 2205, kleparz Hl. 1807; Krzistina Hl. 3351; kossussek Hl. 2084; *c)* kobylka U. op. 6; kurek Hl. 4465; Koth de Kothky Hl. 37..; korzekwa Hl. 3443; korzenska Hl. 3818; karzel Hl. 3818; karaschy Hl. 3601; konczem do konyecznego U. op. 8; klin U. op. 1, Hl 4174; skwara Hl. 3575; mokrszko Hl. 3481; mokrszky Hl. 35..; flak Hl. 3555; — *d)* kozaczki I. C. XXXII; koroni polskiey I. C. XXXIII; krolowey I. C. XXXIII; karczmarzovi (ibid.); ktorich, k.. tak, yakom I. C. XXXVIII; koly kowanemi U. c.; knaphlowky U. c. sassek (zasiek) U. c.; zamki U. c.; skladana U. c. *itp.*

Przez c, *np.*: *a)* Conopca Hl. 68; camonca Hl. 419; cosz... Hl. 150; copô U. 27; carczmi Hu. 30; cluczice Hl. 16; curopatwa Hl. 392; climco Hl 47; pocow Hl. 304; woycow cosczol Hl. 567; scota Hu. 10; beczca Hl. 596; pocora Hl. 354; Zaclica Hl. 72; mocr...

sco Hl. 95, 96; zacrzow Hl. 359; parobcu Hu. 55; — *b*) crol Hl. 1130; cupney Hl. 2814b; cawalecz Hl. 2817; caletha Hl. 3015; scazacz Hl. 2725; zacrithe I. C. II 431; crawyecz I. C. II. 387; — *c)* Corzensky Hl. 3617; Cowalowsky Hl. 3559; cassuba, cassubecz Hl. 3539; concerz Hl. 3752; Cruczymbor Hl. 4317; sicora Hl. 3497; scopy Hl. 3731; — *d)* Cobilenskiego I. C. XXXI; camyennÿm I. C. XXXII; camyenieczkiego I. C. XXXI; ctoreykolviek I. C. XXXVIII; scurmi U. c. itp. *Zauważyć można, że pisarze nieraz odróżniali ze świadomością znak* k, *uważając go niejako za polski w przeciwstawieństwie do łacińskiego* c. *Często bowiem znajdujemy obok siebie te same wyrazy w formie łacińskiej pisane przez* c, *w polskiej zaś przez* k, *np.* Clepariensis *obok* Kleparz Hl. 1807; Cristina *obok* Krzistina Hl. 3351 b itp. *Nieraz też da się spostrzedz, że na początku wyrazów pisano* c, *ku końcowi zaś* k, *np.* Crasnyk Hl. 1093; scorki Hl. 2176; cubek I. C. II 413; cobilnyky, Cobilensky Hl. 3639; Crakowskÿey U. op. 2; scothnyk Hl. 3579; ctoreykolviek I. C. XXXVIII *itp.*

Rzadko bywa znak c *podwajany, jak np.* Peccary Hl. 2408; *rzadko też oznacza się tu dźwięk* k *przez* ch, *jak np.* Msczischo *obok* Msczisko Hl. 38; schodi (szkody) Hu. 50.

Zbitka ks *wyrażana bywa najczęściej przez* x, *np. a)* Xansch (*bardzo często*), xandz U. 9; xandza U. 53; Xangnice Hl. 437; Xangnicz Hu 18; — *b)* xang Hl. 2359; — *c*) Xansky Hl. 4117; xyąząсza Hl. 4537; — *d*) xiandz I. C. XXXIII; xyagi I. C. XXXI; *rzadziej przez* ks *np.* ksandzu U. 63; ksądza Hl 3215. *Dość często, zwłaszcza w pierwszej połowie wieku XV spotyka się pisownią* kx, *np.* kxansz Hl. 2531; kxanczu Hl. 3080.

t: *przez* t, *np. a*) Tarnow Hl. 113; tatarky Hl. 330; Tynecz Hl. 298; trzesna Hl. 316; trzi Hu. 12; trawniki Hu. 22; lat Hu. 53; latoss U. 37; potok Hl. 322; pastewnika U. 33; — *b*) Tanczinsky Hl. 3423; platu Hl. 3064; zlota Hl. 3072; stolem Hl. 3186; myotla Hl. 3431; postawyecz I. C. II 335; stranczil I. C. 445: — *c*) Trestka de Trzesczin Hl. 3489; motika Hl. 3805; stayanko Hl. 4175 U. op. 5, 8; Bartossovycz U. op. 9; brzost Hl. 3652; — *d*) trzymacz I. C. XXXI; tich listow I. C. XXXIII; tamze I. C. XXXVIII; list I. C. XXXVII *itp.*

Przez th, *np. a*) Tharnawa Hl. 353; Tholcinco Hl. 32; Gamrath U. 16; lath U. 12; scoth Hu. 25; Obrzuth Hl. 444; Pythacz Hl. 447; barthco Hl. 76; czothcze U. 21; namasthcowÿe U. 33; — *b*) Thączyn Hl. 2836; ploth Hl. 768; woyth Hl. 2636; plathu Hl. 2834; czwerthna Hl. 3185; vrotha Hl. 3432; funthy I. C. II 357; przithky I. C. II 405; — *c*) thwyerdz Hl. 3790; Thocari Hl. 3550; Thuczne Hl. 3664; Zathorski Hl. 4527; Barthosovicz de Barthkouicze U. op. 2; Nasthka Hl. 3614; — *d*) manovithy I. C. XXXI, sliachethni 'lhomek I. C. XXXII; tham I. C. XXXIII; za thym I. C. XXXIV; cztherzech I. C. XXXI; czwarthi signeth I. C. XXXII; zlothich (ibid); wszithkim I. C. XXXIII; klothka U. c.; grothy bodzisthe U. c. *itp.*

Że pomiędzy t *a* th *różnicy fonetycznej nie było, widzimy z tego, że te same wyrazy pisano raz przez* t, *drugi raz przez* th, *np.* Gamrat Hl. 600 *obok* Gamrath Hl. 609; Tanczin *obok* Thanczin Hl. 2171: Troky *obok* Throky Hl. 3521 itp. *To też używano tych znaków obok siebie naprzemian jeszcze i w wieku XVI np.* zatym wneth I. C. XXXI; starostha I. C. XXXIII; ten jesth I. C. XXXVIII *itp.*

2) *Dźwięki słabe* b, g, d *oznaczane bywają po największej części jak dzisiaj, a więc:*

b: *przez* b, *np. a*) beczkǫ Hl. 7; bog U. 17; Bliszice Hl. 17; brat Hu. 18; Bobow Hl. 468; Bobolice Hl. 394; — *b*) bor Hl. 733: bru Hl. 1435; Bobolsky Hl. 3228: bydlo Hl. 1016; barlog Hl. 2759: bogati Hl. 3410; brosdy I. C. II 441; dobywal I. C. II 377; pobudka I. C. II 427; — *c*) Babyn Hl. 3725; babyzna Hl. 3865; brata Hl. 4175, U. op. 7; blada Hl. 4442; Przegrzeb Hl. 3647; szlob Hl. 4459; — *d*) Buczinsky I. C. XXXI; bog I. C. XXXIII; barso (ib.): ossobi I. C. XXXVIII; ossob (ibid.); obmow I C. XXXVVIII; skarbny U. c. *itp.*

g: *przez* g, *np. a*) Grabow Hl. 10; Gorka Hl. 136, 173: gwaltem Hl. 529; gabacz Hu. 16. U. 35; Garlicza U. 43; gumno Hl. 554; bog Hu. 5; U. 17; smug Hl. 212; Bogun Hl. 481; posagu U. 21; — *b*) gardlo Hl. 1405; Gardlicza Hl. 2295; Goly Hl. 3023: godlo Hl. 3032, glowka Hl. 2061; gonẏl I. C. II 378; odgrasza I. C. II. 384; wegnal I. C. II. 442; zagroda I. C. II 224; — *c*) gawron Hl. 4022; garbek Hl. 3498; gumien U. op. 6, godlem Hl. 3490; Gdanszco Hl. 3439; graba Hl. 3652: granicze U. op. 10: ogrodem Hl. 4200; mogylky Hl. 3652; — *d*) gardl I. C. XXXIII: gorki I. C. XXXIII; Goleczski I. C. XXXIV; sgody I. C. XXXI; bidgoskiego I. C. XXXIII; glowycze U. c.; gronostaia U. c.; gończa U. c. — *Pisownia* gh *należy do rzadkich wyjątków, np.* leghatska Hl. 1964.

d: *przez* d *np. a*) Dobracow Hl. 21, U. 41; Dobrowoda Hl. 546; dana U. 28; dlugu Hu. 19. U. 22; drobny Hl. 447; broda Hl. 703; rudny Hl. 562; poddal Hu. 12; Podgaye Hl. 715; — *b*) debra Hl. 2753; dlugi Hl. 1807; dwornik Hl. 3410; drapyesnye Hl. 3401: poddane Hl. 1504; podwody Hl. 2479; stado Hl. 1008; dobywal I. C. II. 377; zaklad I. C. II 254; podszicze I. C. II 378; — *c*) drapana Hl. 3527; dlugo Hl. 4176; Dlugosz Hl. 3571; druge U. op. 5. 11; dwoge U. op. 1: Podolye Hl. 4139; — *d*) dochodow I. C. XXXI: dobrey I. C. XXXIII; dobrim I. C. XXXVII; dom I. C. XXXVIII: podlie I. C. XXXIII; przodkow I. C. XXXVIII; dlugye U. c.; ridwan U. c. poddanich I. C. XXXVIII *itp.*

II. Spółgłoski trwałe.

I. *Powiewne* (*spirantes*) *mocne* f, ch, s *wyrażane bywają głównie znakami* f, ch, s, *z których pierwszy i ostatni często też podwajano. Rzadziej oznaczano* f *przez* ph, s *zaś przez* sz. *A więc:*

1) f, *oznaczone α) przez f: a)* Fal Hl. 67; Falek Hl. 463; Falislao Hl. 138; Falislawe Hl. 348; Falczinsca Hl. 367; Bogufaolem Hu. 50; Femca Hl. 474; Franek U. 7; Fricz Hl. 69; fstecz Hl. 75, 194; 324, 490, 498, 505, 536 (*pisownia fonetyczna obok etymol.* wstecz Hl. 27); — *b)* Franko U. 92; Fenca U. 59; fordrowacz Hl. 2490; fristowanie Hl. 2592; funthy I. C. II. 357; — *c)* Falkouicz U. op. 7; folwarkowa Hl. 3947; Fyrley Hl. 4362; Fredro Hl. 3746; Frywald Hl. 4547; zafrymarczil Hl. 4541; polflorenczsky Hl. 4263; wfye (w ufie, in exercitu) Hl. 4361; vyderkof (Wiederkauf) Hl. 4386; *d)* Fabianem I. C. XXXIII; futrowanya U. c. *itp.*

β) *przez* ff: *a)* ffstecz Hl. 96; Offca Hl. 211, 477; Offczary Hl. 221, 346 (*obok etymol.* Owczary Hu. 41); Schaffranecz Hl. 353; — *b)* Ffalislauy U. 78; Ffalischow Hl. 2759; Fflak Hl. 2376; Offka Hl. 3264; Schaffranczowy Hl 3177; koffterj Hl. 2833; afftarzow Hl. 4017; — *c)* Ffranczuch Hl. 3826; Schafflary Hl. 4471; Schaffranyecz Crzystoffori Hl. 4294; gaffron 4413; z uffu Hl. 4361; wydęrkoff Hl. 3821, 4269; vederkoff Hl. 3863; — *d)* viderkaffove I. C. XXXI.

γ) *przez* ph *najrzadziej, np. a)* Philipowsky Hl. 39; Philipouice Hl. 325; — *b)* Schaphlari Hl. 4482; wphalą (2 r.) Hl. 3342; *c)* phutrosz Hl. 4413; Raphal Hl. 4475, 4508; — *d)* Knaphlowky U. c.

δ) *przez* wf *wyrażany bywa w aktach wieku XVI przyimek* w, *który brzmi jak* f *przed wyrazami, zaczynającymi się na spółgłoskę mocną* (p, k, t), *np.* wf ktorym I. C. XXXII; wf krotkym I. C. XXXIII; wfkladaiacz (ibid.); wf ten (ib.); wf piatek (ibid.); wfpokoyv I. C. XXXIII.

2) ch *oznaczone przez* ch, *np. a)* Chodow Hl. 73, 191; Chorzow Hl. 70; Chamecz Hl. 340; chuda Hl. 40; chrosty Hl. 35; chrosta Hu. 52; Chroberz Hl. 348, Chranstow Hl. 86; chleboyeczcza Hl. 224; chczal U. 51; Michalow Hl. 241; Plochocin Hl. 680; Pechna Hl. 94; swanch Hu. 22, Hl. 138; koszuch Hl. 105; — *b)* chowal Hl. 3234; Chanczini Hl. 2935; cholyewa Hl. 2789; chczal Hl. 2970; chczely U. 61; chlop Hl. 2428; chmyel Hl. 2783; lichy Hl. 782; bochnecz Hl. 3277; krzechna U. 60; bich U. 65; ochromily I. C II 316; cruch Hl. 3425; swanch U. 93; cztirzech Hl. 3177; — *c)* Chobandza Hl. 4445; Chorązycz Hl. 3916; Chamyecz Hl. 3588; Charsznicza Hl. 4509; Chąszna Hl. 4158; chromota Hl. 4393; Chroberz Hl. 4547; Chrwathy Hl. 3546; Chrzanow Hl. 3887; Chrząsthowski Hl. 4534; Chmyelow Hl. 4545; Chlevicze Hl. 3745; chleboyeczczamy Hl. 4307; czechu Hl. 4442; cechy Hl. 3661 a; czechmistrz Hl. 3662, 3812; plachy Hl. 4487; Rossochi Hl. 4547; nayechaless Hl. 4497; Kachna Hl. 3824; — *d)* choroba I. C. XXXIII; Chobaczski I. C. XXXIV; Chanczíny I. C. XXXVIII; chlopczowy U. c.; chleboieczcza I. C. XXXIII; chcza I. C. XXXIV, XXXVIII; dochodow I. C. XXXI; przichodza I. C. XXXI; na miesczach slusznich I. C. XXXIII *itp.*

Niekiedy jednak oznaczany bywa dźwięk ten jak k, *więc przez* k *lub* c, *np.* clop (*obok* chlop) Hl. 2428; czekmistrz Hl. 2990.

Przydechowe h *oznacza się przez* h, *np. a*) Halska U. 11; Hanco Hl. 542; Hanca Hl. 101, 585; hanzelbork Hu. 8; Hanus Hl. 527; Hanussonem U. 43; Heliam Hl. 647; Helena Hu. 31; Herszmaszek U. 3; hÿncowske Hu. 22; — *b*) Hanek U. 70, 72; Hanusch Hl. 2840; Handzelborka U. 73; harmasz Hł. 2020; Helkusiensem Hl. 2838; herolth Hl. 2598; Hinek Hl. 2575; hynsth Hl. 2425; — *c*) harassy Hl. 3752; hatlasz Hl. 3752; hatlasowa Hl 3816; Drohobycz Hl. 4428; Halena Hl. 4038; rohathina Hl. 4541; huta, hutarz Hl. 3492; Hosz Hl. 4143; Hrom Hl. 3681; — *d*) Haszuky U. c. *itp.*

3) s *oznaczone α) przez* s, *np. a*) samotrzecz U 34; sÿn U. 10; synowecz Hl. 358; suchdol Hl. 563, 607; sǫt Hl. 11: sandzil U. 29: Sanspow Hl. 635, Hu 38; Stanko Hl. 21; Stanecz Hl. 430: Stanczik Hl. 468; Strzedz Hl. 245; strona Hl. 372; Strugala Hl. 184; swa Hu 49; Slawomir Hl. 706; scota Hu. 10; Psari Hl. 15; Psarska Hl. 257, Pstroszice Hl. 121; Piscorouicze Hl 184; gospodan Hu. 8; pospolita Hu. 21; pospolicze U. 33; — *b*) samotrzecza Hl. 2963; sadzawka Hl. 3425; sinowecz Hl. 2981; Soltysek Hl. 2076; Sokolnik Hl. 3410; sto Hl. 2963, U. 94; stodole U. 88; wspanczene, stawisko Hl. 1310; stampka Hl. 1287; Stampoczicz Hl. 3082; Strzemen Hl. 2505; strzalka Hl 3410; skopy I. C. II 356; skala Hl. 3266; skot U. 95; sklath Hl. 2492; slusebnik U. 79; Smolka Hl. 2417; Osthoya Hl. 3415; korzistna Hl. 2974; gospodą Hl. 2978; s panem U. 68; — *c*) sobysch, sobyancz Hl. 3899; sosnek U. op. 5; sosnowa Hl. 4112: Sokolowsky Hl. 4492; soyka Hl. 3934; synowycza Hl. 3836; Sandziszow Hl. 3908; Sądzimir Hl. 4391; Sąspowsky Hl. 3881; Starzini Hl. 3533; staianie U. op. 1, 5, 6, Hl. 4176; scopy Hl. 3731; scopek Hl. 3569; scothnyk Hl. 3579; Skoczen Hl. 3675; skorka Hl. 4150, 4518; Skwara Hl. 3575; spusth Hl. 4227; sprawycz Hl. 4443; Slabosz Hl. 4234, Slawenszky Hl. 3457; Slonko Hl. 4469; Smolsko Hl. 4363; Snopcowsky Hl. 4260; brzost Hl. 3652; Nasthka Hl. 3614; Osowskego U. op. 8; — *d*) synem I. C. XXXIII; straczenim (ibid.): starosta I. C. XXXI; starostwa I. C. XXXVIII; stavya I. C. XXXIII: skladana U. c.; srebny I. C. XXXII; slug I. C. XXXIII; podsadek. odstapicz (ib.); blisko I. C. XXXVII; s koly U. c. *itp.*

β) przez ss, *np. a*) ssamostrzal Hu. 33; ssto Hu. 70; ssta Hu. 70, U. 53; sswǫ U. 41; posspolki U. 17; posspolnego U. 33; ssluszebnikiem U. 9; czassu U. 7; Wissoca Hl. 394; wyssoke Hl. 353: Donossy Hl. 238; pocossow Hl. 235: Noss Hl. 604; spass Hl. 242: ss tim U. 48; ss kmyeczem Hu. 69; ss swego U. 4; — *b*) ssamo ssothni U. 76; ssamicze Hl. 3250; sslal Hl. 2969; sswim U. 63: possag Hl. 759; possagu Hl. 3244, U. 95; w possadze I. C. II. 438; gąnsska Hl. 2798; Sąsspow Hl. 2816; lissy (łysy) Hl. 3114; zapiss U. 91; zapissu U. 71, 99; szalass Hl. 919; ss kmeczmi U. 57; — *c*) wssadzyl Hl. 3895; lyssy Hl. 4457; Lyssakow Hl. 4260; plassky Hl. 4535; Sobyesski Hl. 4550; harassy Hl. 3752; brzosskynya Hl. 4535: Szcząssna Hl. 4435; Zalass 4549; schoss Hl. 4523; — *d*) ssam I. C. XXXIV, XXXVIII; ssam (są) I. C. XXXIII, XXXIV; przi ssobye

I. C. XXXIII; ossobi I. C. XXXVIII; zapissacz, napissani I. C. XXXI; o vipÿssanyv zapissu I. C. XXXI; czassu I. C. XXXVIII; czassem I. C. XXXI itp.

γ) *przez* sz, *nader rzadko jeszcze w wieku XIV, np.* ode szta lyath U. 44; *częściej już w wieku XV np. b*) Szobotha Hl 2700; Szokolowsky Hl. 2575; szamicza Hl. 3250; szynową Hl. 2425; Szthąpocice Hl. 3253: Szcrzypiecz Hl. 2431; poszpoliteÿ U. 64; Rząszka (*obok* Rząsska) Hl. 3309; sz taco dobrÿmÿ U. 76; — *c*) Szosznka Hl. 3897; szobye (*obok* sobye) Hl. 3899; Szobyen Hl. 4275 (*obok* Sobyen Hl. 4266); szadlo Hl. 4459; szadzawka Hl. 3821; Szkala Hl. 3503; Szlonko Hl. 4448: Szlawensky Hl. 3457; Szlushowsky Hl. 4427; szvakoui Hl. 3640; oszadzy Hl. 3791; Lysza (*obok* Lysa) Hl. 3824; Gdanszco Hl. 3439; Rząszka Hl. 4032; czoszna (ciosna) Hl. 3947; hatlasz (*obok* de hatlaso) Hl. 3752; *znowu rzadziej w wieku XVI np.* czasz I. C. XXXVIII; zapisz I. C. XXXI.

δ) *przez* ssz *bywa również niekiedy oznaczany dźwięk* s, *np. a*) zapissz U. 24; *b*) sosszny Hl. 2536; rzeczisszco Hl. 2817 *i to, jak widać, na końcu lub w środku wyrazów*; *na początku zaś spotykamy parę razy z tą samą wartością fonetyczną znak* z, *np.* zkala (skała) Hl. 2478, 2513, 2518; zwe (swe) U. 90; zobolye Hl. 4135; zamostrala Hl. 3208; *podobnie*: gozpoda Hu. 55; lozem (losem) Hu. 2. *Obie te jednak pisownie należą do wyjątków.*

ε) *przez* sch *bywa wyrażany dźwięk* s *tylko sporadycznie, np. a*) korzischtnǫ U. 30; *b*) czasch Hl. 2957; zapischu U. 77; opaschanye (*obok* opasanye) Hl. 2840: — *c*) hatlaschowa Hl. 3858; (*obok* hatlasowa Hl. 3816), Lischakowsky (*obok* Lissakow, Lyssakow) Hl. 4260; Peschkowa szkala Hl. 3503 (*obok* Pyescowa zkala Hl. 2478, Pyeszkowa zkala Hl. 2513); — *d*) podschadek (*obok* podsadek) I. C. XXXIII; turkuschem I. C. XXXII; zapisch I. C. XXXI; *niekiedy nawet przez* ssch, *np.* czasschi (czasy) I. C. XXXIV (1524).

II. *Powiewne słabe* w, j, z *bywają oznaczane z daleko większą rozmaitością; każdy bowiem z tych dźwięków ma przynajmniej po trzy znaki, które się używają obok siebie przez cały ciąg wieków. I tak* w *wyrażane bywa przez* w, v, u; j *przez* i, j; y, ÿ; g. gy *lub* gi; z *przez* z, s, sz, *np.*:

1) w *oznaczone α*) *przez* w: *a*) wola Hl. 39; wola adamowa Hl. 565; woyewoda U. 47; Woywanouice Hl. 675; Woyslaw Hl. 182; wappna U. 47; widerkoff Hl. 3811; wyderkaff Hl. 4384; wysoka Hl. 54; wygon Hl. 149, 244; Widzga Hl. 50, Hu. 5; wiwabiw U. 6; Wroczinowa Hu. 7; Wroczimirowa Hl. 171; Wlodzislaw Hl. 352; wzala Hu. 48; wsyǫla U. 17; Nawoyowa Hl. 30, 678; zabawa Hl. 158; Pylawa Hl. 267, Grzibowa Hl. 279; Cunowo Hl. 520; slowo Hu. 42; Iwan Hl. 160; piwa Hl. 119; prawem Hl. 465; niwy Hl. 31; pocowy Hl. 446; powod Hl. 13; crwawe Hu. 45; *podobnież na końcu wyrazów*: staw Hl. 521; Wsdow Hl. 561; Gdow Hl. 54, 279; Woyacow Hl. 54, *gen. plur.* pocossow Hl. 235; pocow Hl. 304, 305; nyw Hl. 458; drew U. 47; — *b*) wyprawą Hl. 2304: wÿwo-

lana U. 67; wyschedwszy U. 59; Woÿta U. 97; woszniky Hl. 2302: woyewoda Hl. 733; walach I. C. II. 379; wasznik I. C. II. 121; wlocznią̨n I. C. II. 351; wlodarz Hl. 2849, 2927; wlodyka Hl. 2369; Wlost U. 83; wnank Hl. 1457; wnanca Hl. 1063; wstecz (*pisownia etymolog.*) Hl. 2299; gwaltownye Hl. 3212; dworzec Hl. 2399; dzwono Hl. 3335; bawola glowa Hl. 807, 1399; gawron Hl 3423; Nawoyowi Hl. 3104; prawa Hl. 842: polewka (*etymolog.*) Hl. 2380, 3449; w stawach Hl. 3210; gotow U. 58, 61; stawow Hl. 3240; brogow Hl. 3104; grossow Hl. 3247; — *c*) woznyky Hl. 4368; Woynycz Hl. 3868; Woythka Hl. 4175; walką Hl. 3457; Wapowsky Hl. 4351; Wawrzkowską Hl. 4101. Wągrzin Hl. 3934, Wązyk Hl. 4100; Wiwloka Hl. 3456; wyschedl Hl. 4368; wsedlwschy Hl. 4177; Wlodzyslawsky Hl. 4321; wrotha Hl. 4497; wroczili Hl. 4553, wrobl Hl. 4112; wtore U. op. 6; wkupowaly Hl. 4036; dwoge U. op. 1; gwoszdz Hl. 3442; nawsye Hl 3755; Nowa Hl. 4053: Nowogrod Hl. 3521; ossewek Hl. 3821; Drwanya Hl. 4325; Owczary Hl. 4418; zidowka U. op. 1; Czchowka Hl. 3454; jalowka Hl. 4011: zoraw Hl. 4453, 4528; Slawkow Hl. 3664; Wilkow Hl. 3674; Ostrow Hl. 3821; Lobzow Hl 3620, *gen. plur.* przezyskow Hl. 3712; pokow Hl. 3691; — *d*) wlaszna I. C. XXXIII; wszythky I. C. XXXIII: lwowskyemv, wchwaly, krolowey (ib.); wywraczane U. c.; Ridwan (ib.): swym I. C. XXXVIII; dnyow, kosczіolow I. C. XXXIII; obmow I. C. XXXVIII; w rącze I. C. XXXI (*najczęściej jednak bywa w tych aktach przyimek* w *pisany przez* wf *i to nawet przed wyrazami zaczynającymi się na dźwięczną spółgłoskę np.* wf rancze I. C. XXXIII. wf bieczu, wf dobrey (ib), wf dom I. C. XXXVIII. *itp. zapewne pod wpływem pisowni po części usprawiedliwionej przed wyrazami zaczynającymi się na spółgłoskę bezdźwięczną czyli mocną; por. wyżej*);

β) *przez* u *znacznie rzadziej oznaczany bywa dźwięk* w; *najczęściej jeszcze w wieku XIV i to tylko w środku wyrazów np.* prauo U. 19; praua Hu. 6; noua Hl. 459; budziuogiouicz Hu. 19; ffalislauy U. 78; *lub przed samogłoskami miękczącymi* e, i, *np.* lascouecz (2r.) Hl. 372; suinca Hl. 182; dziuissius Hl. 456; zauissius Hl. 47; zauischa Hl. 559; staschoui U. 22; szvakoui Hl. 3540; zastauil U. 2; charuin Hl. 433; polouicza (2r.) U. 9; zarnouicza U. 20: *najczęściej zaś w suffiksie* -owice, *np.* mislouicze Hl. 12; Hu. 25: U. 13; michalouice Hl. 400; marczincouicze Hl. 199; zacrzouicze Hl. 346; ianouice Hl. 390. *Że pisownia* -ouice *była prawie regułą widzimy z tego, iż jeśli w tym samym wyrazie pojawił się nadto dźwięk* w, *pisano go przez* w, *np.* woyczechouice Hl. 320; wroblouicze Hl. 172, 203; wrocimouice Hl. 502; iwanouice Hl. 398: radwanouice Hl. 367; neswoyouice Hl. 283; budziwoyouice Hl. 294. *Znacznie rzadszą jest pisownia tego suffiksu przez* w *lub* v, *np.* czudzinowice Hl. 349; przibislawice Hl. 455; marczincovicze Hl. 200: wrocimovice Hl. 438. *Nieraz jeden i ten sam wyraz spotyka się w najrozmaitszej pisowni np.* paulouicze Hl. 12, 16; paulowice Hl.

495; pawlowicz U. 30. *Obok łacińskiej więc pisowni przez* u *wyrobiła się już w wieku XIV polska pisownia przez* w, *używana prawie powszechnie z wyjątkiem pewnych wypadków, jak to widzieliśmy na powyższych przykładach. W wieku XV pojawia się łacińska pisownia przez* u *już tylko sporadycznie, np.* uchuala (2r.) Hl. 3506; wisuolil Hl. 1493; przipouedala, Hl 3483; louicz Hl. 2972; *imiona zaś ze suff.* -owice *piszą się również najczęściej przez* w, *np.* Iwanowicze Hl. 2517; Pawlowicze Hl. 2694 *itp.*

γ) *przez* v *bywa w wieku XIV dość rzadko oznaczany dźwięk* w, *np.* vyderkoff Hl. 3863, 4269; vederkoff Hl. 3863; szvakoui Hl. 3640; *najczęściej jeszcze w formach łacińskich, np.* gnevomiro Hl. 16; zavissio Hl. 47; dzivissij Hl. 463; *częściej pojawia się znak ten w wieku XV np.* vipuszczil Hl. 3179; vilovil Hl. 3240; vidzerszeli Hl. 3266; ve mlynye Hl. 3240; vangercze Hl. 3431 ; vnączączi Hl. 1633; vrotha Hl. 3432; vsczągnął Hl. 3089; davagiancz Hl. 3195; Nyevrzadowo (*obok* Nyewrad) U. 99. — *w drugiej połowie zaś tego wieku staje się prawie równie częstym jak* w, *np.* volya Hl. 3875; bąkova volya Hl. 4250; voznyky Hl. 4227; voynicz Hl. 3558; vazy (waży) Hl. 4398; vązyk Hl. 3846; vangercze Hl. 3554; vika (wyka) Hl. 3482; viszey U. op. 5; vivolan Hl. 3590; vylyeganyecz Hl. 4351; vydzyerzely Hl. 4362; vrobl Hl. 4161; vzdal Hl. 4362; vkupy seu vrąbne Hl. 4036; yvanouicze Hl. 4246; krzivaczka Hl. 3885; pavlokova Hl. 4284; javornik Hl. 4284; olovnego Hl. 4520; barthkovka Hl. 4284; svidnovka et jaroshovka Hl. 4332; przybyszovka Hl. 4358; *podobnie w wieku XVI np.* volewoda I. C. XXXIII; voyniczkiego I. C. XXXI. voyna (ibid.) voznycze U. c. vatpya I. C. XXXIV vangerskego I. C. XXXII. vesmye I. C. XXXI; visnavami I. C. XXXIII virzecze (ib.) vischey vipissane I. C. XXXVIII. valaskie U. c. vaschey I. C. XXXIV podavacz I. C. XXXIII; ve lvovye I. C. XXXIII. v nyedzela I. C. XXXI. *Widzimy więc, że obok znaków* u, v, *już w wieku XIV występuje znak* w *jako najlepiej nadający się do wyrażenia polskiego dźwięku* w; *w miarę tego ginie z końcem wieku XV znak* u *prawie zupełnie, wzmaga się jednak w użyciu znak* v, *który tak w drugiej połowie wieku XV jak i w w. XVI używa się obok znaku* w *prawie powszechnie.*

2) j *oznaczone:* α) *przez* i. j, *np. a)* iemu Hu. 16; w iedlczi Hu. 11; Jedlcza Hl 29, Hu. 11; Jelitco Hl. 318; iasrziny Hl. 317; Jasek Hl. 10; Janek Hl. 516; Jaroslaw Hl. 92; Jachna Hl. 42, 43; Jaswecz Hl. 485; Jurco Hl. 698; Jurek Hl. 699; jarey Hl. 330; jechal U. 36; jako Hl. 119; jaty Hl. 588; jego Hu. 71. — *b)* Jan U. 62; Jagenka Hl. 2655; jelitow Hl. 2474; pomagai U 83; jaco Hl. 1186, 3208; jechal Hl. 2973; jal Hl. 3082; jastramp Hl. 2956; jalowata Hl. 2553; jalowith Hl. 2553; jenostaynim Hl. 2709; pirwej Hl. 1186. — *c)* ialowicze Hl. 4195; ieden Hl 4142; jakubia Hl. 4495; jawor Hl. 4214; jassyen Hl. 3665; jazdek Hl. 3818; jemyelyno Hl. 4362; jwtrzini Hl. 3655; mają Hl. 4219; gronosztajmy Hl. 3452; Msczuj Hl. 4391. — *d)* iesthli I. C. XXXIV. iachacz I. C. XXXVIII

iarmarku I. C. XXXIV. obieczuiacz y slubviacz I. C. XXXIII. zaiaczek (ibid.) maiancz I. C. XXXVIII. gronostaia U. c. jan I. C. XXXI. jacub I. C. XXXIV. jalowicze U. c. jucht (ibid.), *itp.*

β) *przez* y, ÿ *znacznie częściej, i to prawie powszechnie oznacza się* j *przez cały ciąg tych wieków, np. a)* yego U. 5: yemv U. 6; yφ U. 48; yansz U. 18, 51; yest Hl. 121; yednanÿa U. 35: w yednanu Hu. 32; yakusz U. 34; rakoyemstwo U. 20; uyasd Hl. 606; uyednal Hu. 69; w gayoch Hu. 4; kaczeruyesz Hl. 144; woyczech Hl. 716; woytek Hl. 441; maczeycouicze Hl. 256; moy U. 33; Rey Hl. 116, 170; slodzey Hl. 285; pirzwey U. 6. — ÿeÿ Hu. 45, 46; ÿego Hu. 71; ÿφ U. 2; ÿansz Hu. 58; U. 55; ÿechaw Hu. 24: wÿednanÿe Hu. 42; zaÿantho U. 42; daÿal Hu. 23; w pokoÿv U. 45; procoÿem Hu. 30; swoÿ Hu. 56; paneÿ Hu. 45; pirweÿ Hu. 14: pomagaÿ U. 7, 17. — *b)* yego U 91; yey U. 76; yako U. 65; yastramp Hl. 2974; yalovicza I. C. II. 211; yagnessky Hl. 3114; w yąsthwye Hl. 1651; yurek Hl. 3298; nayarz Hl. 856; zaymuie Hl. 2358: zaymuie I. C. II. 259; wyerzey ibid. 405; pomagay U. 85; micolay Hl. 3210; zlodzey U. 66; colodzey Hl. 3230; roley tey Hl. 3239: cupney Hl. 2814 b. — ÿego U. 70, 91; duo gaÿa Hl. 2753; boÿanicze Hl. 2759; buÿnne Hl. 2759; na woÿcze Hl. 1130; pirweÿ Hl. 1186; oboÿczig I. C. II. 378. — *c)* yodlovnyk, yanovycze Hl. 4330: yaroslaw Hl. 4337; yaczmyeniczisko Hl. 4176; yączstwo Hl. 4217: zayączye Hl. 4203; zayancz (zająć) Hl. 3755; uyesczky Hl. 4483: uyeysky Hl. 3700; przyyechal Hl. 4368; przyyechawszy Hl. 4443: loyu Hl. 3457; loyek Hl. 4362; gayum U. op. 1; stayanie Hl 4176: naymem Hl. 3821; nawoyca Hl. 3835; raysko Hl. 4232; omawyayą Hl. 4293; roley Hl. 4176, 4200, rolyey U. op. 7. — gaÿ Hl. 3829: roleÿ U. op. 8; studnyeÿ U. op. 11. — *d)* yedno I. C. XXXI. yesthli I. C. XXXVIII. ycdlecz U. c. yachali I. C 34. mikolaya I. C. XXXI. stoÿącz I. C. XXXVI. ÿednacze I. C. XXXIX. z ÿedneÿ (ibid.) theÿ, sweÿ, ÿarny I. T. XXIX.

γ) *przez* g *bywa wyrażany dźwięk* j *również bardzo często, np. a)* gÿ (ji) Hu. 61; gych U. 12; gesm U. 29; gÿni U. 13; ginego Hu. 23; gÿnemv U. 13; giste U. 4; gistim Hu. 71; gystem U. 26; rankogemstwa Hu. 12; stogÿ Hu. 3. — *b)* gego Hl. 2863, 3212: gich Hl. 3236; gest Hl. 2973, 3069, 3247; geden U. 63; gesdzyly Hl. 3210: Vgesdsky Hl. 3179; gechaw Hl. 1730; wigeli Hl. 3215 przigechaw Hl. 3212; gego odgechanim Hl. 3153; rąkogemstwu Hl. 3267; wilyege Hl. 3299; vgednano U. 80; gÿch gÿmam U. 65; gin U. 88; gymÿ U. 68; ginich U. 81; gyne Hl. 1186; gyma U. 67. 73; gysthich Hl. 2749; gyszczini Hl. 2548; podgysdbic Hl. 2713; gelen Hl. 1330. — *c)* gy Hl. 3104; gego U. op. 7; gelen U. op. 8: gelenya Hl. 4112; gesdza U. op. 11; vygechawschy Hl. 4307; vgesdskego U. op. 1; gistota Hl. 3839; gymyenye Hl. 4368; gywanowsky Hl. 3612; wnygdą Hl. 4110. — *d)* gich, gimi I. C. XXXIII. ginni. ginsam I. C. XXXVIII; przigachacz I. C. XXXIII. sgem I. C. XXXIII

na sgeymie I. C. XXXVIII. vygmuyancz I. C. XXXI. s przigaczioli I. C. XXXVIII *itp.*

W formach łacińskich wyrażano nasze j *bardzo często przez* gi *lub* gy, *np.* msczugius Hl. 174; msczugiwoyum Hu. 2; nawogius Hl. 3104; cum gagyo Hl. 3655. *Pisownia ta przez takie imiona własne weszła i do ortografii polskiej, lecz tylko sporadycznie, np. a*) Budziwogiouicze U. 3. — *b*) u Nawogia U. 79; Giemielino Hl. 4363 (*obok* Jemyelyno Hl. 4362.); gyelen (*obok* gelen) Hl. 1330, 2636; gÿomu U. 97; Nyeczugya Hl. 2461. — *c*) Gyedlicza Hl. 4178; wgyechacz Hl. 3515; Giezowski Hl. 4528; Szygyek Hl. 4124; zagyąte Hl. 4203; dwogye U. op. 6. — *d*) przigiacziele I. C. XXXIII. *Do rzadkich wyjątków należy takie oznaczenie* j, *jak w wyrazie* sweyg (swej) U. op. 3, 4.

W oznaczeniu więc j *panuje jeszcze większa dowolność, niż w wyrażeniu dźwięku* w; *od w XIV bowiem do XVI używają się obok siebie znaki: najczęściej* y, ÿ; *nieco rzadziej* i, j, g; *najrzadziej* gi, gy.

3) z *oznaczane bywa: α*) *przez* z *już prawie powszechnie w wieku XIV np.* z zastawi U. 8; zazwanÿa U. 45; zapissz zapisowano U. 24; zarzecze Hl. 7, 49; zabloce Hl. 301; zalesse Hl. 581; zagumnye Hl. 358; na zagumnu Hl. 36; zator Hl. 338; zacrzow Hl. 359; zarogow Hl. 62, 66; zaclica Hl. 93; zabawa H.. 156; zawada Hl. 337; zapusty Hl. 449; zagony Hl. 681; zrzanczicze zagorske U. 30; zamboczin Hu. 72; zambr Hl. 309, 624; Poznanum Hu. 72; poznaniensi Hl. 341; wzancz Hu. 48; wzanl Hu 46, U. 30; wzal Hu. 45, U. 21; pozwala U. 16; vkazal U. 9; wyanzal Hu. 56; wÿanzanye Hu. 69; obyanzal U. 47; obwanzala Hu. 39; liganza U. 45, 298; z yego U. 10; *podobnie w wieku XV i XVI np. b*) zagony Hl. 785; zastawny Hl. 2421; zaponicze Hl. 3264; zaponky Hl. 2720; zaklad I. C. II 254; zagroda Hl. 1268; I. C. II 224; zadany U. 57; zawarl Hl. 3077; zaymuie I. C II, 259; zakaszal Hl. 3240; zabodla Hl. 2758; zisku Hl. 2567; zdawacz Hl. 3342; zdraczcza Hl. 2479; zgubą Hl. 2766; zwerzinecensis Hl. 1822; zlotich Hl. 3247; wanzane Hl. 1584; obwanzal U. 95; z yey U. 76; z prawa Hl. 1699; z pelna U. 62. — *c*) za Hl. 4200; zayącz Hl. 4112; zathorz Hl. 4478; zalyesye Hl. 4322; zapusta U. op. 8; zakladmy Hl. 4307; zachodzą Hl. 4151; zesromoczon Hl. 4166; Zuzannam Hl. 3494; zbroyą Hl. 3582; zrząnczycze Hl. 4248; lazy U. op. 10; gnyazdowycze Hl. 3840; pylzno Hl. 4422; babyzna Hl. 3865. – *d*) zapissacz I. C. XXXI. zacliczina I. C. XXXIII. z synem I. C. XXXIII. zaplaczicz I. C. XXXI zachovaiacz I. C. XXXIII. zawsdi I. C. XXXIV. zamki U. c. zamesznyczy U. c. zlotich I. C. XXXII. pozvi I. C. XXXIII; viazan I. C. XXXVIII; barzo I. C. XXXIII. *Nadmienić jeszcze należy, że w rękopisach naszych ma ten znak zwykle postać gockiego* ʒ.

β) *przez* s *prawie równie często, lecz tylko w pewnych wypadkach np. przed spółgłoskami dźwięcznymi, rzadziej przed samogłoskami, np. a*) sginanl Hu. 11; swerzinecz Hu. 43; sbischo Hl.

40; srzancice Hl. 493, 690; wsanl U. 51; wsŷala Hu. 57; coslow Hl. 175; yesden Hl. 36; wwansal U. 38; s ŷaschowa Hu. 27; s rankŷ Hu. 30. — *b*) sa U. 94; w sastawye Hl. 3179; sagladem (zakładem) Hl. 2475; sadziersal Hl. 3177; na sagumnu Hl. 1480; sdradzil Hl. 3247; sdrzaczcza Hl. 2253; sbyeszene Hl. 2634; sbǫssyn Hl. 2700; snam Hl. 3010; slich Hl. 2870; wsącz Hl. 2973; wsal Hl. 2927; wsdawne Hl. 1130; wswalil Hl. 2336; wyswanye Hl. 2703; posew Hl. 2990; wyąsal Hl. 3125; nalasl Hl. 3236; babisnǫ Hl. 2023; s mego Hl. 728; s Dobsicz Hl. 3018; s Rzeplina Hl. 2970; s Lewina Hl. 3262; *c*) smownye Hl. 4231 a; sganbyon Hl. 4166; sbrogyą Hl. 3581; Sglobyen Hl. 3456; swogek Hl. 3685; svierziniecz Hl. 4022; srzączicze Hl. 3990; gnasdowicze Hl. 4304; s godlem Hl. 3490. — *d*) sassek U. c. smowa I. C. XXXI. smowi I. C. XXXIII. sysczyl I. C. XXXVIII; sdrovye I. C. XXXIII. o sdrovyw I. C. XXXIV. sgody I. C. XXXI. sgadzaia I. C. XXXIV. nasnaczone I. C. XXXVIII; roslicznyemŷ I. C. XXXII. barso I. C. XXXIII; visnawam I. C. XXXVII. s luczlavicz I. C. XXXIII *itp.*

Niekiedy znajdujemy w wieku XIV i pierwszej połowie w. XV ss *tam, gdzie dziś mamy dźwięk* z, *np.* wssanl U. 65; ss lank U. 17; ss nechczenŷm U. 58; ss woŷtkyem Hu. 69; ssyednano U. 68; ss moyǫ U. 7; ss yego wolo Hu. 71; ss wawrzinczowǫ U. 54; ss yego kasnǫ U. 54; na ssmowye Hl. 3085. *W przeważnej części tych przykładów mamy przez* ss *wyrażony prasłow. przyimek* sъ: *inne zaś wypadki, jak*: ss lank, wssanl *są tylko sporadyczne, i to nader rzadkie, powstałe zapewne pod wpływem tej pisowni, w której* ss *było uprawnione fonetycznie.*

γ) *przez* sz *bywa wyrażany dźwięk* z *sporadycznie przez cały ciąg dwu wieków np. a*) zelaszo Hl. 656; poszwu Hu. 34; wszanl Hu. 6. *b*) sza (za) Hl. 2051; szawyasa Hl 2095; szastawy Hl. 2709; szagorze (obok zagorzye) Hl. 2713; szlodzeystwo Hl. 2831: szvloczil Hl. 1941; przysznal Hl. 2619; zakaszal Hl. 3240; wszął Hl. 3082; wszal Hl. 3276; wszǫl U. 96. — *c*) szrzączycze Hl. 4313: pylszno Hl. 3455; wŷaszdu Hl. 3966; przisznal Hl. 4315. — *d*) veszmye I. C. XXXI. wsziancz (ib.); wszial I. C. XXXVII. przez I. C. XXXVIII. sz nich I. C. XXXIII. sz wagamy U. c. sz okladem U. c. *I ta pisownia da się podobnie wyjaśnić przez wzgląd fonetyczny i rozszerzenie się zapomocą analogii, bliżej jednak będzie o tym mowa w głosowni.*

Dzisiejsze więc z *bywa od XIV do XVI wieku wyrażane równocześnie kilkoma znakami, a mianowicie najczęściej przez* z (ʒ) *i* s, *rzadziej przez* sz, *najrzadziej przez* ss.

III. Powiewne š (sz), ž (ż).

Dźwięki te już dla tego samego wyrażane bywają najrozmaiciej, że łacinie nieznane nie miały one osobnych znaków. Wyrażano

je więc albo pojedyńczymi znakami s, z, *albo podwajano te znaki*: ss. zz, *albo też składano je w tym celu ze sobą i z innymi znakami w pewne grupy jak*: sz, sch; ssz, ssch; sh, zh. *I tak*:

1) *Dźwięk ogólnie polski* sz *oznaczany bywa w staropolskich zabytkach piśmiennych ziemi krakowskiej*:

α) *przez* s *dość często, np. a*) scody Hu. 4, 7; schodi (szkody) Hu. 50; Prosovicze (*obok* Proschovicze) Hl. str. 45; Olsowa Hu. 7. *b*) sescz Hl. 2856, 3114; sesczi U. 100; sesczdzesanth Hl. 3210, 3104; polsosti Hl. 3156; suba Hl. 2490; skoda Hl. 3153; skody Hl. 2946. 2963, 3104; scodi Hl. 3082. 3114, 3276; uskodzil Hl. 3212, 3240; vscodzil Hl. 3239; spak Hl. 2636; sthuky Hl. 2364; przisedl Hl. 2863; zasedl Hl. 2587; I. C. II 439; wisla Hl. 2963; poslusny Hl. 3240; kokoska Hl. 1924. *c*) stuczne Hl. 3564; Psonka Hl. 3602. 4112; Barthosovicz U. op. 2, 4; Nyeskow Hl. 3989; Myskowsky Hl. 4386 (*obok* Myschkowsky) Hl. 4388; Swiaskowey U. op. 2; Ilkus (*obok* Ilkusch) Hl. 3549; krzes Hl. 4412. — *d*) sescz I. C. XXXII. skoda I. C. XXXIII. skodi (ibid.), Tasiczki I C. XXXIII. powsednye I. C. XXXIII. przisedl I. C. XXXIV. przisle I. C XXXIII. przisli (przyszly) I. C. XXXIV. przislych I. C. XXXVIII. nyeomyeskali I. C. XXXIII. *Szczególniej daje się nader często spostrzegać ten sposób oznaczania dzisiejszego og. pols.* sz *w połączeniu z następującym dźwiękiem* cz, *np.*

a) sczepy Hl. 172; Sczeczina U. 48; sczecoczyny Hl. 257, Hu. 49; Sczepanow Hl. 647; Sczithnyky Hl. 666, Hu. 34; Mscznio Hl. 20; Msczugium Hl. 165; Fasczessowa U. 27. — *b*) scepye (szczepie) Hl. 2264: Sczotrkovicze Hl. 2335; sczodrcowsky Hl. 2963; Sczekoczyn Hl. 951; przepusczacz Hl. 2972. — *c*) Sczaw Hl. 4318; Sczawynsky Hl. 4380; Sczepyathyn Hl. 4360; Sczekoczky Hl. 4490; Lyesczyny Hl. 3824; Lesczinski Hl. 4534; pisczely Hl. 3887; zasczythov Hl. 4449; zapusczyskem U. op. 11; przipowescza, przipowesczenye Hl. 3489; przypovyesczonem Hl. 3662, 3663; Nyemsczianka Hl. 4188. – *d*) sczasczyv I. C. XXXIV; Msczvy, Msczuga I. C. XXXVIII yescze I. C. XXXI, XXXIV; vipusczacz I. C. XXXIV. *itp.*

Być może, że sposób ten oznaczania dzisiejszego ogól. pols. sz *przez* s *jest nietylko skutkiem ubóstwa abecadła łacińskiego*; *łatwo bowiem przypuścić, że mamy tu ślady ówczesnego „mazurowania" w ziemi krakowskiej, które i dziś jeszcze jest powszechne w gwarach ludowych*:

β) *przez* ss *najczęściej jeszcze oznaczano dźwięk* sz *w wieku XIV, rzadziej w XV i XVI np. — a*) ssesczi grossy Hu. 17; Sspak Hl. 5; nassey Hl. 121; nassego Hu 13; Stassek Hu. 13; Passek Hl. 119; Prossovicze Hl. str. 44; Hanussonem U. 43; Swossow Hl. 54; Swossowicze Hl. 161; Grussow Hl. 322; Mirossow Hl. 248; Sandzissow Hl. 119, 381; Slawossow Hl. 444; Plessowca Hl. 69; Pacossowca Hl. 92; wyssla Hu. 14, 31; Passcow Hl. 54; Jacuss Hu. 12, U. 27.

b) sseseznaccze Hl. 3247; Pssonca Hl. 2602; cossula Hl. 3156; Plessow Hl. 758; podssicze Hl. 2413; Sbǫssyn Hl. 2700; Pyotrassek Hl. 2636; polgrosskow Hl. 3156; passczeka Hl. 2286; uranass (uraniasz) Hl. 1570.

c) Bartossovycz U. op. 9; Cassuba, Cassubecz Hl. 3539; Owassouicze (*obok* Ouaszovicze) U. op. 3; Byessathky, Byassathky (*obok* Byasszathky) Hl. 3869.

d) prossowskym I. C. XXXVIII. Tassiczkiego I. C. XXXI. prosson I. C. XXXVIII; nassym I. C. XXXIV. ratussu I. C. XXXVIII *itp.*

γ) *przez* sz *bywa głównie oznaczany dźwięk* sz *już od wieku XIV, np. a*) szescidzessanth Hu. 37; szesczinaczcze Hu. 60; Szafraniecz U. 36; szkoda U. 3; szkodi Hu. 9, 59; szcodi Hu. 20; szla Hu. 29; Szczodrcouicze Hl. 110; wszim U. 46; panosza Hu. 24; Boguszam Hu. 17; Pẏotraszowi Hu. 64; Marcuszowo Hu. 62; Swanszek Hl. 262; Rzeszow Hl. 477; Marszouicz Hl. 170; Lawszowa Hl. 204; Staszconem U. 16; Paszco Hl. 248; Herszmaszek U. 3; Raszcow Hl. 356; Strzeszcovicz Hu. 20; Petraszcam Hu. 15; Potruszka U. 3; potruszczine Hu. 15; nasz Hl. 119, 121; Strzesz Hl. 170; Bogusz Hu. 35; łomysz Hl 153; kaczeruyesz Hl. 144. — *b*) szurza Hl. 3215; sziku Hl. 3153; Szathanow Hl. 2518; sznura Hl. 2700; szczepw Hl. 2691; Szczyrba Hl. 2376; Pleszow Hl. 2059; Lawszowo Hl. 1306; Swoszowice Hl. 2067; Rzeszothari Hl. 2682; zkowawszy Hl. 1785; wiprowszi Hl. 2255, vygachawszy Hl. 2436; poszwa Hl. 2036; Mokrszko Hl. 2416; proboszcza U. 97; grosz U. 84; Strasz Hl. 2341; Wayasz Hl. 2979; Marczysz U. 76. — *c*) Szacharka Hl. 4428; szygyek Hl. 4124; szube Hl. 4135., szczepye Hl. 3864; Szczepanow Hl. 3665; szczebrzuch Hl. 4368; Szczodrkovicze Hl. 4518; Szczubiol Hl. 4363; Pszonka Hl. 4153, 4262; Raszek Hl. 4362; Barthoszowicz Hl. 4174; Rzeszotary Hl. 3826; Lathoszynsky Hl. 4405, 4437; poszwycze Hl. 4459; Nyeszkow Hl. 3982, 4279; Mokrszko Hl. 3481; Mokrszky Hl. 3508; Trzemeszna Hl. 3949; przipowieszcza Hl. 4492; kusz Hl. 4282; Pyelsz Hl. 4447; grisz Hl. 3729; Snyesz Hl. 3681; Dlugosz Hl. 3571; Myrosz Hl. 4267; Marcysz (ibid.); Woyasz Hl. 4282. — *d*) wszakosz I. C. XXXIII; prosza (*1 sgl. praes.*) I. C. XXXIV; wszithki I. C. XXXIII; wszisczi I. C. XXXIV; vienczsza I. C. XXXI; lepszey I. C. XXXIII; slusznich (ib.), przíszle I. C. XXXVIII *itp.*

δ) *przez* sch *prawie równie często oznaczany bywa dźwięk* sz *przez całe te dwa wieki, np. a*) schesczinaczcze U. 13; schurzi U. 25; schynkowal Hl. 119; wschitko Hu. 72; Pschonca Hl. 136; Zauischa Hl. 559; przischedw Hu. 71; wischedl U. 7, 24; Paschek U. 26; Potraschowi U. 8; Lawschow Hl. 396; Lawschowa Hl. 192; Swoschouicz U. 26; Boguschowsky Hl. 42; pstroschicze Hl. 49; Paschco Hl. 44, 126, 248; Staschkv U. 22; Raschcow Hl. 54, 464; Crischcouicze Hl. 111, 485. — *b*) schurza Hl. 2779; schuba Hl. 2323: Schafflary Hl. 4471; Schaffrsnczowy Hl. 3177; schthuką Hl. 2016: przẏschetw U. 76; proschowską Hl. 2978; Sandzischonis, Sandzischem (*obok* Sandzisza) U. 64; Uneschow U. 67; Ffalischow Hl. 2759; pod-

leyschemi Hl. 3082; wibiwschy U. 68; Chawlosch Hl. 3082. — *c*) schopy Hl. 3975; schary Hl. 3858; schablam Hl. 3935; schacowacz Hl. 3646; Schafraniecz, Schafrancze, Schafranczowe Hl. 4024; Schaphlary Hl. 4254; schuba Hl. 3858, 4250; schiroka Hl. 4176; Schydlowyeczsky Hl. 4029; pschonca Hl. 4518; polepscha Hl. 3927; Miklaschek Hl. 4461; Coschicze Hl. 4547; Dzialoschicze Hl. 4545; Rzeschowski Hl. 4541; Junosche Hl. 3681; Rokoschovye Hl. 4211; Krzeschowicze Hl. 4547; Mykluschowicze Hl. 4325; Cząstoschovicze Hl. 4023; Crakoschouicze Hl. 4135; Krakoschowski Hl. 4511; proschowsky Hl. 3935; pleschowsky Hl. 4029; Rzeschotary Hl. 3826; Nyeschawa Hl. 4500; Lathoschino Hl. 4053; ossyadschi Hl. 3958; nayechawschy Hl. 3856; poschwa Hl. 3752; Trzemeschna Hl. 3664; Olschtyn Hl. 4274; Czieschkowicze Hl. 4502; bronysch Hl. 4056; posabyasch Hl. 3745; Snyesch Hl. 3681; Ilcusch Hl. 3451; Dlugosch Hl. 3447, 3571; Rokosch Hl. 3598; Slabosch Hl. 4294; Kurosch Hl. 4531; Myclasch Hl. 4048; Trzeczesch Hl. 3802; Gladysch Hl 4099. *d*) schirzey I. C. XXXIII; Schidlowcza I. C. XXXIII; vaschey I. C. XXXIV; wfproscheviczach I. C. XXXI; v proschevicz I. C. XXXIII; proschewsky I. C. XXXIII; proschowskim I. C. XXXVIII; thaschiczkym I. C. XXXIII; mnyeyschich I. C. XXXII; nynyeyschi I. C. XXXVII; pewneyschey I. C. XXXIII; owschem I. C. XXXVIII; proscha I. C. XXXIII; lepschey I. C. XXXVII; vipeluywschi I. C. XXXIII; odpusczywschiwschi (sic) I. C. XXXVIII; wfposluschenstwie I. C. XXXIII *itp.*

ε) *przez* ssz *sporadycznie i to najczęściej w w. XIV np. a*) grosszy sszyrokich U. 39; grossza U. 39; Kathussza wzanwsszi Hl. 29; Stasszek Hu. 30; Passzek Hu. 59; wysszedl U. 1; Grusszow, z Grusszowa Hu. 65; Marcisszowa Hu. 24; Phasczesszowa U. 5; *rzadziej w XV np. b*) posslusszenstwo Hl. 1876; Hanussz Hl. 1816; Dobroczessz U. 94. — *c*) Rokossz Hl. 3682; Tassz Hl. 3969.

λ) *przez ssch bardzo rzadko, np. a*) Sstasschek Jacusschowi Hu. 12. — *b*) Crzesschowicze Hl. 2760. — *d*) prosscha (proszę) I. C. XXXVIII. *Parę razy spotykamy z tą samą wartością fonetyczną znak* sh, *np. c*) Shydlowyecz Hl. 4366; Reshowsky de Przybyshowska Hl. 4429; Shvynecz H. 4434 (por. Szwyncza Hl. 4430; Swynacza Hl. 4438.) *Wreszcie takie oznaczenie dźwięku* sz, *jak w wyrazach*: Zawiza U. 83; Zsafiranecz Hl. 85; *należy przypisać zwykłej omyłce pisarskiej.*

2) *Dźwięk ogólnie polski ż oznaczany bywa: a*) *przez* z, *prawie powszcchnie przez cały ciąg dwu wieków, np. a*) zona Hu. 16; zene (żenie) Hu. 2; Zegota Hl. 52; Zelislauice Hl. 705; Zandow Hl. 23, 677; Zandonice Hl. 40; Zydow Hl. 32, 133; Zydowca Hl. 717; Zythno Hl. 53; Zorauice Hl. 644; zuppa Hl 99; zuppario Hl. 549; eze U. 4, Hu. 71, 72; ez Hu. 62; ienze Hu. 9; manza U. 4; mazem Hu. 19; blizey Hu. 47; Lanzani Hu. 45; Chorzanzicze Hl. 421; Jezowsky (obok Jeszow) Hl. 682; pomozi Hu. 7. 8; przibyezaw Hu. 55; narozna Hu. 54. — *b*) ziwą Hl. 2850; zitho U. 88; Ziska Hl.

2871; Zelassye Hl. 3264; Zelasna Hl. 2826; Zabka Hl. 2781; zalowanya Hl. 3010; jze Hl. 2849, 2978, 3080, 3212; vzitek Hl. 3216: slvzebuika Hl. 2826, 3215; sluzebnikem Hl. 2856; matkabozę U. 88: pozithkw Hl. 2439; poziczonego Hl. 3156; wizel (wyżeł) Hl. 2547; pomozÿ U. 68, 91, 92; grozancz Hl. 3215; Lanzyny, Zalanze Hl. 1875; Mązykonis Hl. 2390; Wezni (wieżny) Hl. 1309. — *c*) Zelasny Hl. 3509; Zelazna Hl. 3614; Zeglarka Hl. 4521; Ządowiecze Hl 4009; Zoraw Hl. 4528; Zorawnyky Hl. 3943; zalovacz Hl. 4314: Zabno Hl. 4068; Zabinecz Hl. 4119; Zarnow Hl. 3711; Zarnowecz Hi. 3694; Zydek Hl. 3987; Zylka Hl. 4112; Zmygrod Hl. 3824: dozivocze Hl. 3666; vipozyczaleesz pomruziwschy Hl. 3742; Ozogowskey U. op. 8, 10; Roza Hl. 4082; Stroza Hl. 4101; Wyelmoza Hl. 4305; Sluzew, Sluzewsky Hl 4406; lyezy Hl. 4174; U. op. 2; vazy Hl. 4485; ziązencza Hl. 4527; na krzizoch Hl. 4112; Lezansko Hl. 3456; Jezowsky Hl. 4173 4422; Giezowski Hl. 4528; Zadroze Hl. 4305; Pieniązek Hl. 4173; lanzek Hl 4358; łązek H.. 4373; Wanzykowska Hl. 4224 b; Lozny Hl. 3565, 3568; Mązno, Manzno Hl. 4338 — 39; Cruzlowa Hl. 3948; Osthrąznycza Hl. 4521. — *d*) zonamy I. C. XXXIII; ziczicz I. C. XXXI; zida I. C. XXXIV; zandalismy I. C. XXXIII; sluzy I. C. XXXI; vieze I. C. XXXVIII; tamze I. C. XXXVIII; nyzey I. C. XXXVIII; blizey (ib.), bozego I. C. XXXIII, sluzebnik I. C. XXXIII; sluzebniczi (ibid.), thamze polozicz I. C. XXXIII; polozoni I. C. XXXI; roznicza I. C. XXXVIII; kruzlowey I. C. XXXIII.

β) *przez* s *sporadycznie np. a*) Sarnovecz (obok Zarnouecz) H. str. 41; Selasny Hl. 93 (obok Zelazny Hl. 94); Lansecz Hl. 57, 77. — *b*) vsitck Hl. 2849; slusebnik U. 79; H. 3239; slusebnykem Hl. 3008; Mąsyk Hl. 2722; nisey Hl. 1268; posegl Hl. 2946: pomosi U. 88; possona (poźżona) Hl. 2946; ise U. 78; esby Hl. 3230; U, 99; vesney (wieżnej) Hl. 1669. — *d*) kasdi I. C. XXXIII; kosdi I. C. XXXVIII; zawsdi I. C. XXXIV; vielmosnego I. C. XXXXVIII itp.

γ) *przez* sz *bardzo często, np. a*) szonę U. 24; szenye U. 15; Szelislauicze Hl. 706; sziwota Hu. 7; Szandow Hl. 5; szupi (żupy) U. 19; Szdow Hl. 353; yensze U. 22; esze Hu. 1; mansza U. 4; dzerszeli U. 45; dzerszenÿe U. 38, Hu. 37; w dzerszenu U. 2; słaszebnikem U. 9; vsziwa U. 49; vsziwaly U. 49; Coszuch Hl. 15..; Wanszirow U. 17; Hl. 611; Jeszowsky Hl. 239; Penanszek Hl. 91, 354, 662; Choranszicze Hl.. 439; pomoszi U. 42; poszszono U. 54; Poszszar Hl. 426; Poszar Hl. 638; Wanszlin Hl. 366. — *b*) sz... (w życie) U. 88; szlobÿ Hl. 994; vszitku Hl. 3247; poszÿtki Hl. 2023; sęnszen Hl. 2691; manszv U. 60; manszne U. 60; Wansz... Hl. 1138, 1345; Wanszíconis Hl. 2390; Mąszyk Hl. 2720 a; Ostrzasznycza Hl. 919, 2760; Rosza Hl. 2468; pomoszy Hl. 728, 842, 93; poloszili Hl. 1186; wiloszona Hl. 3296; wysluszone Hl. 2...; śbyeszene Hl. 2634; wdzirszenyu Hl. 3018, U. 56; poszecz (po-z...) Hl. 2970; poszszono Hl. 728; posszącz (po-z-żąć) Hl. 3260; Pyeszek Hl. 1656. — *c*) szlob Hl. 4459; dzerszawcy Hl. 3836; l...

szyna Hl. 3943; Strzeszydziura Hl. 4408; Podlansze Hl. 4111; Pyenyąszek Hl. 3977; Wąszowsky Hl. 3784; Mąszni Hl. 3542; Loszny (łożny) Hl. 3564; vasznyka Hl. 3662; Osthransznycza Hl. 4483. — *d*) ysze I. C. XXXIII, XXXVIII; tensze I. C. XXXVIII; bliesznam I. C. XXXI; vielmoszni I. C. XXXIV.

δ) przez sch *rzadko, np. a*) Schischca Hl. 381; z chische U. 30; knyschin Hl. 671. — *b*) weschne (wieżne) Hl. 2366; poscharna Hl. 1587. — *c*) knischin, knischinsky Hl. 3539. — *d*) vischey I. C. XXXVIII.

ε) przez zz *nader rzadko, np.* yzzem U. 95; *częściej już przez* ss, *np. a*) Penanssek Hl. 634. — *b*) isse U. 81; esse Hl. 2957; kossussek Hl. 2004; pomossy U. 78, 79, 81. — *c*) Pyenąnssek Hl. 3570.

η) przez ssz *niekiedy, np. a*) chyssze Hu. 49; knisszin Hu. 57. *b*) Drusszyna Hl. 1636 — *wreszcie parę razy przez* zh, *np. a*) ezh Hu. 28, 42; izh U. 50; w dzerzhenÿu Hu. 63.

Widzimy więc, że dzisiejsze ogólnopolskie sz *oznaczano najczęściej przez* sz *i* sch, *dzisiejsze zaś* ż *przez* z *i* sz. *Znaku* sz *używano więc często na wyrażenie obu tych dźwięków. Tę samą podwójną w tym względzie funkcyą pełniły dość często w wieku XIV, a rzadziej nieco w XV i XVI, znaki* s *i* ss. *Znacznie rzadziej oznacza* sch *dźwięk* ż. *Inne zresztą znaki, jak* ssz, ssch, sh, zh, zz *spotykają się sporadycznie. W wielu zapewne wypadkach mamy tu ślady gwar „mazurskich," o tym jednakże wypadnie nam mówić niżej.*

IV. Dźwięki przypowiewne (affricatae) zębowe c (ts), dz, *i odpowiednie im podniebienne* č (tš, cz), dž (dż) *wyrażają się też rozmaicie; nieznane bowiem (prócz* c*) łacinie, musiały być oznaczane kombinacyą znaków łacińskich; i tak:*

1) Dźwięk c *wyrażano: α) przez* c *dość rzadko, i to prawie tylko do połowy wieku XV, np. a)* Strzelce Hl. 623, 697; Sborcice Hl. 301; Srzancice Hl. 557; Stampocice Hl. 361; Woyczechouice Hl. 320; Czudzinowice Hl. 349; Michalouice Hl. 400; *łacińskie formy*: Morzce (*dat. sgl.*) Hl. 598; Rpansce (*genit. sgl.*) Hl. 664. — *b*) Mislechouice Hl. 919; Nelepice Hl. 919; Scorocice Hl. 919; Sieroslawice Hl. 2006; popelice Hl. 1466, 1474; coberce Hl. 2255.

β) *przez* cz *poczęto oznaczać dźwięk ten już bardzo wcześnie zapewne dla tego, że znak* c *wyrażał często dźwięk* k. *Tak więc w formach łacińskich spotykamy np. obok* Morzca, gen. Morzce Hl. 598; Boczca, Boczce Hl. 207, 208; *także* Morzca, Morzcze Hl. 177; *podobnie w polskich: obok* lanca Hl. 2856; w lacach Hu. 4; dwe lancze U. 45; Andriczcze U. 39 *itp. Konieczne to było zresztą w takich wypadkach, jak przed* o, a, u, *gdzie znak* c *oznaczał zwykle dźwięk* k; *by więc* co, cały, cudzy, *nie czytano*: ko, kały, kudzy, *pisano* czo, czały, czudzy. *To też przez* cz *oznaczano niemal powszechnie dźwięk* c *przez cały ciąg tych dwu wieków, np. a)* czo Hl. 465, Hu. 8, 62; Czudzinouicze Hl. 171; rancze (ręce) U. 2; czothcze (ciotce) U. 21; dzelnicze U. 17; dzeczanczego Hu. 20; ot-

czowye U. 12; w noczi Hu. 56; placzono U. 13; pyecza U. 47; za graniczan Hu. 1; glowicza Hu. 44; mocza Hu. 25, U. 37; sdzercza Hl. 534; polouicza U. 9; Gardlycza Hl. 58; Wolicza Hl. 69; Lednycza Hl. 99; Nydzycza Hl. 212; Modlnicza Hu. 60; Zarnouicza U. 20; Strzelcze Hl. 457; Chotlicze Hl. 96; Slavicze Hl. 137; Mislouicze Hl. 12, U. 13; Mislinicze Hl 176; Stampoczicze Hl. 164, U. 26; Marchoczicze Hl. 171; Gramboczicze Hl. 239; Policarczicze Hl. 46; Marczihouicze Hl. 129; Koneczpole Hl. 22, 26; mesczkym Hl. 119; Wanczcovicze Hl. 78, 598; U. 51; nicz Hu. 47; Welcanocz Hl. 177; oczecz U. 2; Hu. 46; łasconecz Hl. 372; pogrodzecz U. 49; przydancz Hu. 65; Tynecz Hl. 70, 126; Sedlecz Hl. 126; Strzelecz U. 10; Cobilecz Hl 40; Odranecz Hl. 69; Jastrzambecz Hl. 308; Swerzinecz Hu. 43; Domaslauicz Hl. 54; Wanczkowicz U. 37.

b) czossz (co-ż) U. 87; czekmistrz Hl. 2990; czigan Hl. 3416; oprawcza Hl. 1595; zdraczcza Hl. 2479; oczcza Hl. 842; rancze U. 64; moczϕ U. 76; panczerza Hl. 3077; obroczona U. 89; charczicza Hl. 954; przelbicza Hl. 2176; kamenicza Hl. 2466; yalovicza I. C. II. 211; dzelnycza Hl. 842; dzelnicze U. 87; dzelnyczą Hl. 2835; Dambycza Hl. 2680; Garlicza Hl 2024; Jablonycza Hl. 1560; Ledniczy Hl. 842; Curniczi Hl. 5277; popellicze Hl. 1861; tharczicze Hl. 2472; Sczodrkouicze U. 56; Wolowsczy Hl. 1971; pomoczniky Hl. 2963, 3210; oczecz U. 56; bochnecz Hl. 3277; Szczrzypiecz Hl. 2431; Grodzecz Hl. 2344; postawecz Hl. 2364; sestrzenecz Hl. 1660; 1920; Camenecz Hl. 1737; cawalecz Hl. 2817; crawyecz I. C. II 387; marsczenecz I. C. II. 408.

c) Czudnoch Hl. 3728; Czudzinowski Hl. 4531; czielcze Hl. 4514; rzecze (rzéce) U. op. 3; granicze Hl. 4174; U. op. 1; koncza Hl. 4175; konczem Hl. 4176; U. op. 4; crogulcza Hl. 3670; ryczerz Hl. 4039; polnoczy U. op. 11; przecznicą Hl. 4176; tarcziczamy Hl. 4141; polowiczy Hl. 4186; popyelycze Hl 4135; ulycza Hl. 4022; Lapczicza Hl. 3652; Brzesnicza Hl. 3652; Garlicza Hl. 4119; Coprziwnicza Hl. 4553; Chorangwicza Hl 3550; Croczicze Hl. 3534; Bratuczicze Hl. 3709; Blogoczycze Hl. 4007; Wadowicze Hl. 4548; Nyepolomycze Hl. 4334; Banthkouicze U. op. 11; Swiradzsczy Hl. 4093; Słupowsczy Hl. 4271; Konyeczpole Hl. 3649; pomoczne Hl. 4003; Raczławycze Hl. 3846; Vyanczlauicze, Vyączlawszki Hl. 3639; Przeczlawicze Hl. 4543; Waczlaw Hl. 4545; Grodziczki Hl. 4553; Potoczky Hl. 4407; Morawiczky Hl. 3957; Syedleczky Hl. 4039; Cunyeczky Hl. 4449; Brodeczki Hl. 4478; Garliczky Hl. 4496; Uyeczky Hl. 4522; Goreczki Hl. 4534; Drzewiczki Hl. 4534; Dubyeczko Hl. 4284; Vąchoczko Hl. 4431; Oczecz Hl. 4294; konyecz U. op. 11; Nyemecz Hl. 3464; Czyelyecz Hl. 4452; Gromyecz Hl. 3739; Ponyecz Hl. 3947; sestrzenecz Hl. 3555; proporzecz Hl. 3752 (3r.; kobylyecz Hl. 4370; Mazanyecz Hl. 4403; Golenyecz Hl. 4447; kamyenyecz Hl. 3785; Ogrodzeniecz Hl. 4075; Janowicz Hl. 4175; Pawelkowicz Hl. 3893.

d) czo I. C. XXXVIII; czudzey I. C. XXXVIII; cznotlivie I. C. XXXVIII; w ręcze I. C. XXXI, XXXIII; lascze I. C. XXXIV; moczam (mocą) I. C. XXXIII; w moczi I. C. XXXVIII; chczą (chcę) I. C. XXXIV; uszdzienycza U. c. polovicze I. C. XXXI; voznycze U. c. kopiennycze U. c. wywraczane U. c. chlopczowy U. c. straczenim I. C. XXXIII; placzenyw, tissancza I. C. XXXI; wszechmogaczi I. C. XXXIV; ydaczego I. C. XXXIII; kanczlerz I. C. XXXIII; Sidlniczki I. C. XXXVIII; voyniczkiego I. C. XXXI; kozaczki I. C. XXXII; sandeczki U. c. nowomiesczkiego I. C. XXXIII, XXXVIII; nycz I. C. XXXVIII; slachczicz I. C. XXXVIII; Moraviecz I. C. XXXVIII; tissancz I. C. XXXI; rzeczriancz I. C. XXXII; vygmvyancz I. C. XXXI; obieczuiacz y slubviacz I. C. XXXIII *itp.*

γ) *przez* cs, csz, czs, czsz *oznaczany bywa dzisiejszy dźwięk* c *dość często, np.* *a*) csokoli Hu. 72; czso Hu. 39, 55; U. 4, 5, 20; Wanczslawa Hu. 32; Wanczslauicze Hl. 75, U. 7; Meczslaus Hl. 75; nemeczske Hu. 11; mesczskego (obok mesczkym) Hl. 119; Strzeleczski U. 51; Lubeczsca Hl. 40; Soleczska U. 19; Wanchoczsco Hl. 234. — *b*) czsosz U. 64; czszosz U. 87; Zeleszniczszka Hl. 2521; craweczską Hl. 3050; Morauiczsca Hl. 919; Wirzbiczsky Hl. 758; Chleuiczsky Hl. 2354 b. — *c*) Raczslavicze U. op. 1 (obok Raczlawycze Hl. 3846); Vyączslauicze (obok Vyanczlauicze) Hl. 3639; Przeczslawicze (obok Przeczlawycze) Hl. 3899; Braczska (obok Braczka) Hl. 3709; Potoczsky Hl. 4112; Cunczyczsky H.. 4397; kupyeczske Hl. 3890; Czuliczsky Hl. 3679; Buczączsky Hl. 3970, 4010; Myechouiczsky Hl. 4045; Lypniczsky Hl. 4063; Russoczsky Hl. 4065; Czarnoczsky Hl. 4357; Glamboczsky Hl. 3871; Kostrzeczsky Hl. 3834; Kamyenyeczsky Hl. 4275; Clobuczsko Hl. 4116. — *d*) novomiesczski I. C. XXXIII; Radzimiczsky I. C. XXXIII; Goleczski I. C. XXXIV Chobaczski I. C. XXXIV *itp.*

δ) *przez* ts, (ths), ds, *bywa niekiedy oznaczany dzisiejszy dźwięk* c *w wieku XV, np.* tso (co) Hl. 3003, 3247, U. 99 (2r.); Russotsky Hl. 3085, 3236; nits Hl. 3156; Przetslauicze Hl. 3466; Przedslawycze, Przedslawsky Hl. 3811 (obok Przeczslawicze, Przeczlawycze Hl. 3899); Lassothsky Hl. 3964 (obok Lassoczki Hl. 3968); Russotsky Hl. 4023 (obok Russoczsky Hl 4065); Svyradsky Hl. 3985 (obok Swiraczky Hl. 3979); Bradska (Bracka) Hl. 3784 *itp.*

Pisownia wymieniona pod γ) *i* δ) *spowodowana była względami etymologicznymi, a prawdopodobnie i fonetycznymi; bliżej będzie o tem mowa w fonologii.*

2) Dźwięk dz *wyrażano od razu prawie powszechnie przez* dz *np. a)* xandza U. 53; xandzu U. 33; na drodze Hu. 45; widzenye U. 42; grodzono Hu. 68; przirodzona Hl. 227; wyedzą (wiedzą) U. 48, 55; wyedzǫ U. 52, 54; Nadzow Hl. 261; penandze Hu. 15; penandzi U. 29, Hu. 44; penadzmi U. 4, 8; xandz U. 9. — *b*) sadzawka Hl. 3425; na smudze Hl. 1261; na drodze U. 57; sludze Hl. 3208; w possadze I. C. II 438; pyenądzy Hl. 2870; medzą Hl. 1406; za medzǫ Hl. 1420; myedzy Hl. 2972, wyedza, wyedzǫ U.

56, 59, 60, 62, 64; rodzoney Hl. 2944; zagrodzono Hl. 1921; przegrodzene Hl. 1420; penadzmi U. 67; poprzisandz Hl. 3048. — *c*) szadzavky Hl. 4227; ku drodze U. op. 9; myedze U. op. 10; myedzy Hl. 4200; myedzy myedzamẏ U. op. 9; miedzi U. op. 1, 2; Myedzikrze Hl. 4112; Myedzygorze Hl. 4229; chodza U. op. 3; przegrodzon Hl. 4492; thwyerdz Hl. 3790. — *d*) myedzy I. C. XXXI; myedzi vrodzonimi I. C. XXXIII; czudzey I. C. XXXVIII; xiadza I. C. XXXIII; pienyadze I. C. XXXI, XXXIII; pienyadzy I. C. XXXI; narodzenya I. C. XXXI; przichodza I. C. XXXI; grodzkye, grodzkich I. C. XXXI; xiandz I. C. XXXIII. *Mamy tu więc zwykle pisownią etymologiczną, dążność jednak do pisowni fonetycznej jawi się już w wieku XIV, np. w wyrazie* xandcz Hu. 47. *W wieku XVI znajdujemy*: xiancz I. C. XXXVIII; przisancz (ibid), *itp. gdzie końcowe* -cz *oznacza fonetyczny dźwięk* c. *Takie wypadki, jak* myecze (miedze) Hl. 2745. *należy zaliczyć do zwykłych błędów pisarskich.*

4) *Dźwięk* č (cz) *oznaczano od wieku XIV prawie powszechnie przez* cz, *nd. a*) Czaczow Hl. 70, 464; Czaple Hl. 151, 302, Czechoslaw Hl. 54; czansczi (części) U. 2, 19; czinsz Hu. 48; Czirnechow Hl. 173, 298, 685; Czussow Hl. 45; Czulicze Hl. 189, 199; czloweka Hu. 56, 66; U. 34; cztirzi U. 39; czthẏr Hu. 25; Czchow Hl. 402; wczinil Hu. 7; uczinil U. 5; rzecza Hu. 56; U. 50; poczanl Hu. 7; poczanthkem Hu. 55; U. 25; sswadczǫ U. 10; swatcza Hu. 16; swatczimy Hl. 119; sswadczimi U. 8, 9, 11, 12; ranczicz Hu. 5, 42; ranczil Hu. 12, 32; obyczayem Hl. 3821; Peczenegi Hl. 167; Paczoltouicze Hl. 282; Franczek Hl. 606; Brzanczek Hl. 171; Lowczi U. 35; Tanczin Hl. 339; Corczin Hl. 582; Buczina Hu. 55; Wantrobczina Hu. 39; Jedlcza Hl. 29; Hu. 11; Clanczani Hu. 9; U. 23, Owczari Hu. 41; Osseczany Hl. 145; Zarzecze Hl. 7, 49; Cluczice Hl. 16; beczca Hl. 596; carczmi Hu. 30; karczmysko Hl. 644; policzki Hu. 43; policzkowal Hu. 44; Miczco, Hl. 91; Wilczco Hl. 66, 177; Franczco Hl. 687, Hu. 38; Brzanczco Hu. 50; Boczca Hl. 208; Andriczka Hl. 662; Weliczca Hl. 189; Barczcow Hl. 305; Buczcowska Hl. 71; Fricz Hl. 69; wstecz Hl. 27; fstecz Hl. 75, 194, 490, 536; oczczisna Hu. 40. — *b*) czaple Hl. 2134; Czapl Hl. 3215; czasẏe (czasze) Hl. 2721; czẏnsch U. 63; czinsu U. 100; czep (peplum) I. C. II 413; czepyecz Hl. 2349; czipcze (reticuli) Hl. 2722; Czyrmna Hl 919; Czelustka Hl. 2434; czterdzesczi Hl. 3240; cztirzech Hl. 3177; poczvyory Hl. 2831; vczinil Hl. 2927; wczinyl U. 69, początkem Hl 3003; rzeczy Hl. 3069; U. 68; rzeczą Hl. 2934; rzeczisszco Hl. 2817; Boncza Hl. 1497; neczecza Hl. 1457; I. C. II 374; wilcze Hl. 2344; othczangacze Hl. 2457, 2459; korczak Hl. 2417; korczakẏ Hl. 2700; Cruczek Hl. 2340; Banczek Hl 3401; oboẏczig I. C. II 378; clobuczek Hl. 2854; Owczary Hl. 2412; Byalaczow Hl. 2441; Thączyn Hl. 2836; Zakliczin Hl. 2555; swatczẏmẏ U. 70; rączicz Hl. 3298; ranczil Hl. 1156; U. 94; moczirz Hl. 1105; Scoczilasz Hl. 1998; podwloczancz Hl. 1512; wspanczen Hl. 1310; w karczme U. 57; obroczni Hl. 2387; rankawiczne Hl.

1230; Zarzeczni U. 98; wsteczny Hl. 1566; Miczko U. 58; Wilczcowsky Hl. 2881; Boczka Hl. 3208; Manczka Hl. 2374; Weliczka Hl. 1908, 2429; Zayączkow Hl. 2935; wstecz Hl. ·1078, 1281; Byecz Hl. 1307. — *c*) Czech Hl. 3995; Czechowa Hl. 3601; Cząsthochowa Hl. 4478; Czopek Hl. 4333; czopovyego Hl. 4408; Czaple Hl. 4067; Czaya Hl. 4531; czapca Hl. 3474; Czarny Hl. 4260; Czarnkow Hl. 4486; Czuder Hl. 4428; Czurilo Hl. 4152, 4335; czworo U. op. 5; rzeczone Hl. 4200; U. op. 5; porzecze Hl. 3652; rzeczisky Hl. 4142; nyeczecza Hl. 3902; syodlarczik Hl. 4082; Korczyn Hl. 4321; Thąnczin Hl. 3809; Buczina Hl. 3664; Koczek Hl. 4454; Irziczek Hl. 4146; Schyroczek Hl. 4122; Byalaczow Hl. 4227; wroczicz Hl. 4528; wrączicz Hl. 3457; Thuczne Hl. 3664; Mothyczno Hl. 4338; Granyczna Hl. 3902; Vyelyczka Hl. 4015; Mothiczka Hl. 4122; v stoczku Hl. 4112; Kuczkow Hl. 4452; Bycz Hl. 4198; Dibacz Hl. 3535; Fukacz Hl. 3947; Tlnmacz Hl. 3970; Opalacz Hl. 4008; Drohobycz Hl. 4428. — *d*) czasz I. C. XXXIII; XXXIV; czego I. C. XXXI. Czeslaus I. C. XXXIV. cztherzech I. C. XXXI. czwarthi I. C. XXXII. Czchowa I. C. XXXIII. czloviek I. C. XXXVIII. vczinyona I. C. XXXI. oczisczicz I. C. XXXI. rzeczi I. C. XXXI. XXXIII. wſbieczu I. C. XXXIII; piecza I. C. XXXVIII. pyeczącz I. C. XXXIV. XXXVII. po poczaczu I. C. XXXIII. obiczay I. C. XXXIII. raczil I. C. XXXIII. liczacz I. C. XXXVII. Buczinsky I. C. XXXI. poczekal I. C. XXXIII. Zaiaczek I. C. XXXIII; yednacze I. C. XXXI. prziczinam a poczathkem I. C. XXXVIII. Zacliczina I. C. XXXIII. nasnaczone I. C. XXXVIII. przerzeczonich I. C. XXXIII. karczmi I. C. XXXIII. karczmarzovi I. C. XXXIII; yednaczmi I. C. XXXIII. viecznoszy I. C. XXXI. rosliczyemÿ I. C. XXXII. rzecz I. C. XXXIII. *itp.*

Bardzo rzadko oznacza ten dźwięk samo c, *np. a*) cinszu Hu. 31; scepye Hl. 2264. — *b*) clobucek Hl. 2176. — *d*) cteri U. c.; *taką zaś pisownią, jak w wyrazach* cztirzi Hl. 3276, randzil (ręczył), *policzyć należy zapewne do zwykłych omyłek pisarskich.*

4) *Dźwięk* dż, *pojawiający się w ogóle nader rzadko, wyrażany bywa przez* dz, *np. a*) Widzga Hl. 50, Hu. 5; U. 40; Widzdze Hl. 497; Widzdzice Hl. 367; widzdzinv U. 40; — *b*) Viczdzicze Hl. 71 (*w tym wypadku pierwsze* dż *oznaczono przez* cz.)

Widzimy więc, że najczęściej używane znaki cz, dz, *wyrażają w zabytkach piśmiennych ziemi krakowskiej jużto dźwięki* c, dz, *jużto* č, dż (cz, dż). *Nadto służą te znaki, jak się niżej okaże, wielokrotnie do wyrażenia zmiękczonych* ć, dź. *Które z tych znaczeń mają w oddzielnych wypadkach znaki* cz, dz, *uczy język dzisiejszy i gramatyka porównawcza języków słowiańskich.*

V) *Płynne* (*liquidae*) r, ł, *jakoteż nosowe* n, m, *wyrażane bywają stale znakami* r, l, n, m. *Przykłady*:

1) r: *a*) Roznow Hl. 28; rola Hu. 58; w rokitne Hu. 1; Ryczina Hl. 471; brat Hu. 53; Grabe Hl. 40; prawa U. 18; krola U. 22; wrocÿla Hu. 39; Grussow Hl. 322; Crampa Hl. 66; Trambky Hl. 301; Drwal Hl. 242; krwawil Hu. 43; Gora Hl. 166; pocora Hl.

354; jarey Hl. 330; oral Hu. 25; Jurek Hl. 699; Targ Hl. 568; perl Hl. 307; Pyorko Hl. 269; tatarky Hl. 330; dwor Hu. 52; Zator Hl. 338; Poszar Hl. 638. — *b*) rogy Hl. 2461; rany̆ U. 75; roku U. 95; robotą Hl. 2874; rodzoney Hl. 2944; ruda Hl. 3258; Rupek Hl. 3080; ranczil U. 84; grosz U. 84; brodi Hl. 2395; grobla Hl. 804; grobki Hl. 1240; grodzil U. 99; kradli Hl. 2850; grabw Hl. 2691; prawy̆e U. 63; prebendarz Hl. 3236; wiprowschi Hl. 2255; sznura Hl. 2700; forą Hl. 2978; gorą Hl. 2753; oborą Hl. 1109; targv U. 61; coberce Hl. 2255; Murarka Hl. 2164; Szczyrba Hl. 2376; w dzerszeny̆u U. 56; thabor Hl. 1999; cywyor Hl. 2036; jassothr Hl. 1648; Pobyodr Hl. 2456. — *c*) roley Hl. 4175; rol U. op. 1; roky Hl. 3951; rozbiless Hl. 3926; Raysky Hl. 4232; Ruda Hl. 3681; Rudawa Hl. 3714; Ręczka Hl. 4362; Fredro Hl. 3746: brata Hl. 4175; wrotha Hl. 4497; wrobl Hl. 4112; brodu Hl. 4112; drogy 3821; sbrogyą Hl. 3581; zrazylesz Hl. 4057; parobky Hl. 4099; gora Hl. 4112; Pyzdry Hl. 4053; Myarka Hl. 4428; Gorni Hl. 3443; Morsky Hl. 4114; czwertnya Hl 4053 — *d*) raczil I. C. XXXIII. ratussu I. C. XXXVIII. rącze I. C. XXXI. perel sprotich I. C. XXXII. grodu I. C. XXXIII. chorobą ogarnyeny̆ I. C. XXXIII. stroni I. C XXXVIII. krom, oprawy U. c. czwarthi I. C. XXXII. targach I. C XXXIII. karczmi I. C. XXXIII; pirwey I. C. XXXIII. iarmarku I. C. XXXIV. skarbny U. c. dobr I. C. XXXIII *itp.*

2) ł: *a*) lomysz Hl. 153; lowczi U. 35; Lucow Hu. 9; Lagewniky Hl. 37; lang Hl. 322; lanky̆ U. 3; Lancawa Hl. 578; Wlosth Hl. 71; klos Hu. 17; glowa Hu. 18, Gloskouicz U. 6; Slotnyky̆ Hl. 320; Wlodzislaw Hl. 352; slowo Hu. 42; plotu Hl. 194; dlug U. 22; Slup Hl. 261; Gluchow Hl 46; sluszebnikem U. 9; Slawossow Hl. 67; placzy̆l Hu. 31; Wisla Hl. 457; zaklad U. 16; Kolaczek Hl. 164; jodlowa Hl. 710; stodola U. 40; bydlo Hl. 686; Maly Hl. 156; Baly Hl. 548; woli (woły) U. 29; wolu U. 50; bylo U. 36; Chelm Hl. 129, 542; kelbasnyk Hl. 179; Omelty Hl. 30; gwaltem Hl. 637; Suchdol Hl. 65, 607; coszczol U. 38; bil U. 14; dal Hu. 7, U. 15; kazal U. 53; zastauil U. 2; wischedl U. 7. — *b*) lowyly Hl. 3210; lapa, lapka, lapcowal Hl. 2253—54; Lagoda Hl. 3277; ladunu Hl. 2870; Lanky̆ U. 91; chlop Hl. 2428; szloby̆ Hl. 994; glowa Hl. 1399; zlotich Hl. 3247; wlodarzowy Hl. 2927; dlugu Hl. 1729; sluzebnika Hl. 3215; sklath Hl. 2492; skala Hl. 3266; wisla (wyszła) Hl. 2963; stolu Hl. 2972; ssylǫ U. 68; godla Hl. 2038; Micolay Hl. 2957; ucladu Hl. 2864; poslusny Hl. 3240; Galka Hl. 2496; Strzalka Hl. 3410; dolky Hl. 1639; koldrą I. C. II. 370; pandlo I. C. II 379; wloczniąn I. C. II 351; zaklad I. C. II 254; dol Hl. 2189. U. 91; wizel Hl. 2547; ranil U. 66; popelnyl U. 77; gony̆l I. C. II. 378; dal Hl. 3156; sslal Hl. 2969; y̆anl U. 66; wząl Hl. 2978, 3069; scąnl I. C. II 406; chowal Hl. 3234; wyanowal Hl. 3221; dobywal I. C. II 377. — *c*) loyu Hl. 3457; Loyek Hl. 4362; Lobzow Hl. 3449; lokczem Hl. 4081; lawky Hl. 3481; lazebne Hl. 3739; łąka Hl. 4015; clody Hl. 3975; slupi Hl. 4141;

Włodzisław Hl. 4208; Sglobyen Hl. 3456; Byaly Hl. 3681; Skala Hl. 3694; Pyerla Hl. 3714; Czwikla Hl. 4191; godlo Hl. 4025; stawidla Hl. 3947; Wiwloka Hl. 3456; golothy Hl. 3864; Sokolowsky Hl. 4492; Chelmek Hl. 3739; Oolko Hl. 3902; nastolka Hl. 3752; Gvisdalka Hl. 4025; koczyel Hl. 4112; Raphal Hl. 4475; bral Hl. 4038; prziznal Hl. 4315; zastal Hl. 4065; sparl Hl. 3445; wyschedl Hl. 4368. — *d*) lascze I. C. XXXIV. Luczlavicz I. C XXXIII. placzenyw I. C. XXXI. zlotich (ib.); plyna I. C. XXXIII. sluszebnik I. C. XXXIII. slusznich (ib.), wlaszna (ib.), czloviek I. C. XXXVIII. slovem I. C. XXXVIII. dlugye U. c.; chlopczowy U. c.; okladem U. c.; Mikolaya I. C. XXXI. wchwaly I. C. XXXIII. polovicze I. C. XXXI. Jalowicze U. c. polozicz I. C. XXXIII. przilozil I. C. XXXVII. richlo I. C. XXXIII. przisle I. C. XXXIII, XXXIV. przyszle I C. XXXVII. gardl I. C. XXXIII. przisedl I. C. XXXIV. dzierzal I. C. XXXI. poczekal I. C. XXXIII. wszial I. C. XXXVII.

3) n: *a*) na Hl. 36, 858; nasz 119, 121; nassego Hu. 13; nam Hu. 71, U. 24; Nastka Hl. 168, Hu. 64; namyastka Hu. 61; Ulina Hl. 12; Kalina U. 24; perzina Hl. 510; Jachna Hl. 48; dana U. 28; wyano Hu. 31, grziwni Hu. 12; rany Hu. 69; wẏnẏ U. 47; panv U. 11; lanu Hu. 38; Janow Hu. 71; dano Hu. 33, nadworny Hl. 74; Pschonca Hl. 136; pan U. 35; Pabian U. 29; Baran Hu. 13; gaban U. 26; Bogun Hu. 56; Lublin U. 35; grziwen U. 22. — *b*) na Hl. 2863; U. 61; nawsse Hl. 1951; nadworny Hl. 1715, 2046; noszenye Hl. 3264; nowogrodky Hl. 2036; rany Hl. 2863; Anny Hl. 3212: przyganą Hl. 2436; wynowath Hl. 3177; dąbina Hl. 3138; dzedziną Hl 3210; wirzbynǫ Hl 804; pnszczyną Hl. 2733; copana U. 89; weschne (wieżne) Hl. 2366; poscharna Hl. 1587; pancerz Hl. 3156; Psonca Hl. 2602; tkanka Hl. 2036; Szelonki Hl. 2159; funthy I. C. II. 357; sin Hl. 2944; mlin Hl. 3125; baran U. 94; Dambin Hl. 2352; bamben Hl. 3211; grzywen Hl. 1941. — *c*) na Hl. 3457, 4142; nayast Hl. 3462; namot Hl. 4034; nawsye Hl. 3755; Nanayko Hl. 4030; Nawoyca Hl 3835; Nosz Hl. 4278; noga Hl. 3714; noszenye Hl. 3816; Nowogrod Hl 3521; odnowicz Hl. 4554; synowyeza Hl. 3836; Snopcowsky Hl. 4260; Lany Hl. 4281; Kachna Hl. 3824; babyzna Hl. 3865; sosnek U. op. 5; stayanek U. op. 5; Pszonka Hl. 4262; Zyelonka U. op. 5; Wronin Hl. 4196; Wągrzin Hl. 3934; Okorzin Hl. 3709; gumien U. op. 6; vivolan Hl. 3590; Pabyan Hl. 3947. — *d*) nassym I. C. XXXIV. nakladi I. C. XXXI. nasnaczone I. C. XXXVIII. napissanego I. C. XXXVII. wneth I. C XXXI. sznowacz U. c. ganek, ganky U. c. Jordana castellana I. C. XXXI; panem Janem (ib.), srebny I. C. XXXII. pilna I. C. XXXIII. voyna I. C. XXXI. kanczlerz I. C. XXXIII. ten, Jan Jordan (ibid.), viazan I. C. XXXVIII *itp.*

4) m: *a*) mam Hu. 9; Makowo Hl. 25; Marzecz U. 50; Marcin Hu. 12; Maczek Hu. 32; matka U. 23; Mogila Hl. 303; Mislouicze Hl. 17; Mruk U. 25; Mleczko U. 20; yma U. 18; vemy j swatczimy Hl. 119, 647; wemi i szwaczimi Hu. 2, 3; Omelty Hl. 419; dom

Hu. 61; w tem gystem U. 26; prawem Hu. 66; gesm przitem U. 29; wem Hu. 16; — *b*) ma Hl. 3053; macz, maczerze Hl. 3262, 2944; modra Hl. 1861; mąsz Hl. 2467; mansz U. 60; marsczenecz I. C. II 408; mlin Hl. 3276; mlina U. 100; pomossy U. 78, 79; pomoczmi Hl. 3208; grziwnoma U. 80; wyemy i swyadczimi Hl. 2849; gumno Hl. 2448; semský Hl. 2957; kramne I. C. II 412; dom Hl. 3215; prom Hl. 1069; wyem Hl. 2990; ogulem Hl. 2819; panem Kilianem U. 68. — *c*) mają Hl. 4219; Malinowycze Hl. 4556; Moszkwa Hl. 3521; Mydlniky Hl. 4030; Msczuj H. 4391; Mleczko Hl. 4178; Mlynny Hl. 3601; mlinarka Hl. 3850; kamyk Hl. 4224b; Smolsko Hl. 4363; smownye Hl. 4231a; Przeyma Hl. 4090; zakladmy Hl. 4307; gumny U. op. 9; Slumnyky Hl. 3694; Gyemza Hl. 4101; Chelm Hl. 3817; ogrodem Michalowem Hl. 4200. — *d*) maya I. C. XXXIII.˙ moczno I. C. XXXIII; Moraviecz I. C. XXXVIII.; vmorzi I. C. XXXI. smovi I. C. XXXIII. scheymv I. C. XXXIII. domv I. C. XXXVIII. drugiemv, blischemv I. C. XXXIII. Thomek I. C. XXXII. zamki U. c. ssam I. C. XXXVIII. krom U. c. szwym synem I. C. XXXIII. dobrim slowem I. C. XXXVIII. obiawiam I. C. XXXVIII. zachovam I. C. XXXVIII. *itp.*

III. Spółgłoski miękkie.

Zmiękczenie spółgłosek albo wcale się nie wyraża w naszych zabytkach, albo też do zwykłego oznaczenia spółgłosek dodawany bywa w tym celu znak, wyrażający zwykle dźwięk i, *to jest* i, y (ÿ); *a więc:*

1) ṗ, ḃ *oznaczają się: α*) *przez* p, b, *i to nietylko jak dziś przed dźwiękiem* i, *lecz także przed wszystkimi innymi dźwiękami, które są refleksami pierw.* i, e, ī, ĕ, *dalej dwugłosek i samogłosek nosowych, w których skład wchodzą te dźwięki* (*starosł.* ь, є, ѣ, ѧ, ѩ, *zwłaszcza w wieku XIV i dość często jeszcze w wieku XV np. a*) piwa Hl. 119; pili U. 29; kupil U. 29; Olpicze Hl. 228; Peprzik Hl. 286; penandze Hu. 6, 15, U. 51; Penanszek Hl. 91, 662; peczȯnadzese Hl. 15; kopecz Hl. 322; potr Hu. 8; Potraschowi U. 8; Potruszka U. 3; potruszczine Hu. 15; Sbignew U. 1; zabÿl Hu. 51; Bobyn Hl. 119; Beganow Hl. 139; Pobednik Hl. 148; Wirzbeni Hl. 11; Grabe Hl. 40, 322; podwirzbe Hl. 68; Jastrzambecz Hl. 308; porambono Hu. 1; Dambany Hl. 125. — *b*) Pywko Hl. 246; kupil U. 78; Hl. 1936; zathopyla Hl. 1432; birzwna Hl. 851; zabi Hl. 3215; rosbyl Hl. 3276; Dambycza Hl. 2680; przelbicza Hl. 2176; Peccary Hl. 2408; copecz Hl. 3290; coberzec Hl. 1485; coberze Hl. 2255; Pobednik Hl. 1578. — *c*) pisczely Hl. 3887; Pylzno Hl. 442; Bycz Hl. 4198; Peschkowa Hl. 3503; Cassubecz Hl. 3539; Cheberz Hl. 4547.

d) pilna I. C. XXXIII. napirwej I. C. XXXI. odstampicz I. C. XXXIII. zapissacz I. C. XXXI. biskup I. C. XXXVIII.

Niekiedy bywa znak p *podwajany, np. a)* kuppil U. 41; oppeca Hl 163, 240, 379; *b)* oppeca Hl. 1336; przeslippe Hl. 1429.

β) *przez* py (pẏ), by (bẏ) *dość często w wieku XIV. a przeważnie w w. XV, przez* pi, bi *zaś przeważnie w wieku XVI. rozumie się, że tylko na początku i w środku wyrazów przed wszystkimi samogłoskami miękkimi prócz* i, *np. a)* pyandzessanth Hu. 52; Pyorco Hl. 269; Pyassek Hu. 10; pẏancz Hu. 59; pẏecza U. 47; Pẏothr U. 51; w zarabyv U. 44; Grabẏe U. 1; przibẏezaw Hu. 55, U. 25; obrambẏona Hu. 54. *b)* pyes Hl. 2341; Pyeskowa Hl. 3266; Pyechna Hl. 2521; pyecarzowa Hl. 3361; pyerli Hl. 2537; pyenądzy Hl. 2870; Pycnyąszek Hl. 1656; Pyelgrzimowice Hl. 2513; Pyotrowy Hl. 3177; Pyotrassek Hl. 2636; Pyolunowa Hl. 2788; Spyewak Hl. 3080; Nakąpye Hl. 2401; Campyel Hl. 2575; cupyą Hl. 2870; czepyecz Hl. 2349; pẏerlana Hl. 2700; opẏekadlnẏk Hl. 2357; Szczrzypiecz Hl. 2431; Byecz Hl. 1307; Byala Hl. 2467; Byelany Hl. 2555; Byelsky Hl. 2101; Byelaczowsky Hl. 3234; Pobyednẏk Hl. 2368; sbyeszene Hl. 2634; Byodra Hl. 2679; byedrąn I. C. II. 445; Pobyodr Hl 2455; crobya Hl. 3425; Wirzbye Hl. 2654; sobye Hl. 3085; Korabyowycze Hl. 2699; Dulembyanka Hl. 3010; Dąbẏe Hl. 3759. — *c)* Pyecz Hl. 4112; Pyelsz Hl. 4447; Pyerla Hl. 3714; Pyenąnsszek Hl. 3612; Pyesczolkowycz Hl. 4101; Pyoro Hl. 3549; Pyotrkow Hl. 3684; Pyotruskowsky Hl. 4112; kupyeczske Hl. 3890; copye Hl. 3912; Czepyel Hl. 4101; szczepye Hl. 3864; Sczepyathyn Hl. 4360; Wstampyen Hl. 4351; Sąpyensky Hl. 4047; Pieniązek Hl. 4173; Popiolek Hl. 3658. — Byelsko Hl. 3478; Byelani Hl. 3453; byeliszna mi Hl. 3685; Byaly Hl. 3681; Byalucha Hl. 3683; Byalkowsky Hl. 3729; Byeniarz Hl. 3934; Byernatowske U. op. 5; Czeschybyessy Hl. 3970, 4010; przibyeglo Hl. 4176; przybyega U. op. 11; Zabyerzow Hl. 3936; sobyancz sobye Hl. 3899; posabyasch Hl. 3745; Sobyen Hl. 4266; Sobyesski Hl. 4550; Sglobyen Hl. 3456; Dubyeczko Hl. 4284; Jastrzambya Hl. 3919; sganbyon Hl. 4166; przibiegla Hl. 4176; Szczubiol Hl. 4363; Jakubia Hl. 4495. — *d)* pyenyadze I C XXXI. pyeczącz I. C. XXXIV. pyotra I. C. XXXI. po polkopyw I. C. XXXVII. vatpya I. C. XXXIV. pienyadze I. C. XXXI. XXXIII. pienyaska I. C. XXXIII. pierszcieni I. C. XXXII. piecza I. C. XXXVIII. piancz I. C. XXXVIII. piatek I. C. XXXIII. piotrkowa I. C. XXXIII. ssobye I. C. XXXIII. wf bieczu I. C. XXXIII. obiesicz I. C. XXXVIII.

I w tym wypadku bywa niekiedy znak p *podwajany, np. b)* Kąppye Hl. 2406; Lippye Hl. 2316.

2) ḱ, ǵ *oznacza się: α) przez* k, g *nietylko przed dźwiękiem* i, *lecz i przed* e *prawie powszechnie aż do w. XVI np. a)* kyssel Hl. 514; ranky Hu. 27; kawky Hl. 64; Stadnyky Hl. 54; Socelniky Hl. 238; Zabawsky Hl. 119; lankẏ U. 3; pomoczniki Hu. 35; kelbasnyk Hl. 179; Bochenske U. 22; Popowske U. 44; zidowskego Hu.

19; poczanthkem U. 25; sluszebnikem U. 9; sginanl Hu. 11; Mogila Hl. 303; Rogi Hl 216; Peczenegi Hl. 167; druge Hu. 12; Lagewnyky Hl. 37. — *b*) lawki Hl. 1303; panthliky Hl. 3413; pomoczniky Hl 2963; Woynarowsky U. 98; policzsky I. C. II. 132; przithky I. C. II. 405; rąbký Hl. 2655; poprangy Hl. 2036; mogilki Hl. 1240. — *c*) lawky Hl. 3481; łąky Hl. 4142; Brzoskynya Hl. 4316, 4535; Morsky Hl. 4114; zapusczyskem U. op. 11; Osowskego U. op. 10; Przegynya Hl. 3568; mogylky Hl. 3651; crongy Hl. 4459; Przeginia Hl 4214; rogi Hl. 3538; druge U. op. 5. 11; drugem U. op. 2. — *d*) grodzkich I. C. XXXI. zaiaczky I. C. XXXIII. Thaschiczkym I. C. XXXIII. drugim I. C. XXXIII. xyagi I. C. XXXI. vangerskego I. C. XXXII. *itp.*

β) *przez* ky (gy) *lub* ki (gi) *przed dźwiękiem* e *sporadycznie już od wieku XIV, powszechnie zaś niemal dopiero w wieku XVI np.* *a*) Woÿtkyem Hu. 69; kalawskÿe U. 9; Wolskie Hl. 449. — *b*) takye, iakye Hl. 2973. — *c*) Gyemza Hl. 4101; drugie U. op. 5. — *d*) grodzkye cracowskye I. C. XXXI. plaskie U. c. polskiey I. C. XXXII. polskiego I. C. XXXIII. Tassiczkiego I. C. XXXI. Cracowskiego I. C. XXXIII. smigrodzkiego I. C. XXXIV. novomiesczkiego I. C. XXXVIII. Tarnowskyego I. C. XXXI. Sidlniczkyemv I. C. XXXVIII. drugiemv I. C. XXXIII. rigiel U. c. Gyermaka U. c. dlugye I. C. XXXIV. U. c. *itp.*

3) f, ẃ *bywają oznaczane*: α) *przez* f, ph; v, u, w, *nietylko przed dźwiękiem* i, *lecz i przed innymi samogłoskami miękkimi prawie powszechnie w wieku XIV, rzadziej stopniowo w w. XV. np.* *a*) Filippo Hl. 12; Philippowi U. 20; Vithow, Withow Hl. 22. vidzene Hl 24; Wilczcoui Hl. 35; Wilkowisko Hu. 55; Wir Hl. 212; widzal Hu. 8; Suinca Hl. 182; Popovicze Hl. 100; Poponicze Hl. 104; Chleuicze Hl. 112; Chlewisca Hl. 112; Pogwisdow Hl. 127; vecze Hl. 14; Verczica Hl. 12; Weworca Hl. 44; Welkanocz Hl. 66; wies Hl. 459; wedl Hu. 71; vemy j swatczimy Hl. 119; prawe vemy Hl. 121; wemy i szwaczimi Hu. 2, 3, 4, 5, 6; wemi ÿ sswadczimi U. 4; wedzan i swaczan Hu. 1; wano Hl. 477; wanzal Hu. 10; obwanzala Hu. 39; Wanczkovicze Hl. 78; Wanczslaw U. 28; Sweborovicze Hl. 41, 42; Swerzinecz Hu. 43; swanthy Hu. 12; Kuroswank U. 4; Hl. 165; Kunouecz Hl. 29; dve Hl. 525; dwe Hl. 530; U. 45; grziwen Hu. 10. U. 15. — *b*) viną Hl. 3247; vinowath U. 93; Wylczkowicze Hl. 2366; Svyncze Hl. 1730; Welgawes (obok Welga wies Hl. 3423; Weworka U. 88; wele U. 79; Weloglow Hl. 2813; vemy y swatczÿmÿ U. 70, 91; przewescz Hl. 2978; dowescz, odwescz Hl. 2578; zavedlÿ Hl. 2759; Weliczka Hl. 1908; weschne Hl 23.. Sweboda Hl. 2474; wano Hl. 963; powathu Hl. 1686; Swantk.. Hl. 2159; wwansala U. 50; wanzane Hl. 1584b. postawecz Hl. 2364. sinowecz Hl. 2981; ku rosprawe Hl. 1529; w stavech U. 72; grziwen Hl. 3267. — *c*) Zophia Hl. 3444; wilk Hl. 4025; vyrzba Hl. 3652; Morawicza Hl. 3957; Wadowicze Hl. 45; Welepole Hl. 3488; Swerzinecz Hl. 3470; przipouedala Hl. 3483; przipowescza Hl 3489.

Zarnowecz Hl. 3694; Curosvąnky Hl. 3570; Wanczslauicze Hl. 3602. *d*) Zaphirem I. C. XXXII. Visliczi I. C. XXXVIII. *itp.* (*tylko przed dźwiękiem* i).

β) *przez* f, ph; v, w, + y (ÿ) *lub* i, *przed wszelkimi samogłoskami miękkimi prócz* i; *znak* y (ÿ) *występuje w tej funkcyi przez cały ciąg dwu wieków, znak* i *zaś jawi się dopiero w wieku XV, a w w. XVI jest niemal powszechnym, np. a)* wyemi ÿ szwyathczimi Hu. 44; wÿemi U. 8; wyemi U. 9, 11. 12; prawye wyemi U. 21; wÿezon Hu 52; wyano Hu. 31; wyasal U. 55; Drwÿena Hu. 53; w zastawÿe Hu. 17; w zastawye U. 55; w Gorzkowye U. 45; grziwÿen U. 11. — *b*) Rytphyany, Rytphÿensky Hl. 2700; wyes Hl. 3407; wyeprza Hl. 3276; wyem Hl. 2990; wyedza U. 56; wyedzǫ U. 56, 59, 60, 64: spowyedzala Hl. 2049; Wyeloglow Hl. 2812; Wyeliczka Hl. 2429; wyeschnemu Hl. 2366; Swyerzinecz Hl. 2247; Swyeboda Hl. 2285; wyano U 67; wyanowal Hl. 3221; poczvyory Hl. 2831; Szawyasa Hl. 2095; Rythwany Hl 2825; Swyanthek Hl. 2795; wyąsal Hl. 3125; wvyązanye Hl 2826; w sastawye Hl. 3179; na ssmowye Hl. 3085; nyesprawyedliwye Hl. 2927; conwÿe Hl. 2720. grziwyen Hl. 2856, 2963. — *c*) wfye (w ufie) Hl. 4361; wyes Hl. 3599; vyesch Hl. 3937; vyencza Hl. 3783; Wyelepolsky Hl. 3669; Wyeleglowsky Hl. 4006; Vyelyczka Hl. 4015; Wyelmoza Hl. 4305; zawyodl Hl. 3573; thwyerdz Hl. 3790; przipovyesczenyu Hl. 3662; vyana Hl. 3709; Vyączlawszki Hl. 3639; Milovyecz U. op. 1; omawyayą Hl. 4293; zastawyone Hl. 3847; Morawyany Hl. 3945. — Svierziniec Hl. 4022; Swiaskowey U. op. 2. odviescz Hl. 3777; przipowieszcza Hl. 4492. — *d*) sdrovye I. C. XXXIII. panovye I. C. XXXVIII. we lvovye I. C. XXXIII. wyarą I. C. XXXIV. stavya I. C. XXXIII. viecznye I. C. XXXI wiely I. C. XXXIV. wielkym I. C. XXXII. vienczsza I. C. XXXI. vielmoszni I. C. XXXIV. dwie I. C. XXXIV. povieszczi I. C. XXXVIII. czloviek I. C. XXXVIII. wtcracovie I. C. XXXIII. Moraviecz I. C. XXXVIII. cznotlivie I. C. XXXVIII. wfposluschenstwie I. C. XXXIII. viadomo I. C. XXXVIII. swiadek I. C. XXXII. swiathczicz I. C. XXXIV. obiaviam I. C. XXXVIII. grzivien I. C. XXXVIII. viazan I. C. XXXVIII. swiathi I. C. XXXI. XXXIV *itp.*

4) ć, dź *wyrażane bywają*: *α*) *przez* cz (c). dz *na początku, w środku, i na końcu wyrazów w XIV i XV wieku prawie powszechnie, np.* a) Sczecina Hl. 374; Plochocin Hl. 680; Crczancice Hl. 363; szescidzessanth Hu. 37; Sczeczina U. 48; Ryczina Hl. 471; Bolanczin Hl. 631; Sczeroczini Hu. 49; Cossoczicze Hl. 37; placzÿl Hu. 31; szesczinaczcze Hu. 60. U. 13; nÿsczicz Hl. 323; Zabloce Hl. 301; oczecz Hu. 46. U. 2; maczerzi Hu. 31. U 23; Maczey Hl. 480; Maczek Hu. 41; Krczanczicze U. 46; chczal U. 51; koczel Hl. 393; posspolicze U. 49; czosna Hl. 322; dzecza, dzeczanczego Hu. 20; kmÿecza Hu. 48; kmyeczem Hu. 69; dobicza U. 29; po dobiczu U. 37; Czwyk Hl. 167, 435; Maczco Hl. 51, 455; cztirzechnacze Hu. 57; panczinaczcze Hu. 27; chleboyeczczam Hl. 224; oczczisna

Hu. 40; samotrzecz U. 34; wzancz Hu. 48; ranczicz Hu. 42, 64: gabacz U. 35; czanscz Hu. 73. — Włodzisław Hl. 53; Sandzissius Hl. 21; Sandzissow Hl. 260; Dziuissius Hl. 184; Randziny Hl. 525; chodzi Hu. 27; Swadzba U. 18; Medzwedza Hl. 176; dzedzina Hl. 229; Hu. 26, U. 18; dzerszi dzedzinǫ U. 55; w dzerzenu dzedzini U. 1. Hu. 53; dzedziczi Hu. 37; dzesayancz Hu. 59; Dzerszek U. 17; Dzecanovicz Hl. 79, 106; Słodzey Hl 285; Ogrodzencez Hl. 83; Studzonky Hl. 215; Nedzałek Hl. 79, 175; dzało syą Hu. 55; Strzedz Hl. 245; Negowedz Hl. 187.

b) Marcina Hl. 3240; Scorocice Hl. 919; bracy Hl. 2712; Marczinkowicz Hl. 3262; seseczi U. 100; charczicza Hl. 954; tharczicze Hl. 2472; bogaczina Hl. 1997; Chanczini Hl. 2935; zapłaczycz U. 95; opusczyła U. 68; puszczynąn Hl. 2361; Sczekoczyn Hl. 951: czeczerza Hl. 2473; paczerze Hl. 2820; oczecz U 56; maczerze Hl. 2944; Braczenyecz Hl. 2779; neczecza Hl. 1457; chczał Hl. 2957: chczeły U. 61; bracze Hl. 3018; Nemscze Hl. 3267; gwałcze U. 66; trzecze U. 88; odbicza Hl. 3265; samotrzecza Hl. 2963; wrzecządzem Hl. 3077; othczangacze Hl. 2457; dwadzesczą Hl. 3239; czwik Hl. 2052; Czwikla Hl. 2780; czwerthna Hl. 3185; sdrzaccza Hl. 2253; zdraczcza Hl. 2479; oczcza Hl. 842; seseczdzesanth Hl. 3104, 3210; cztermanaczczoma Hl. 3212; sescz Hl. 3114; macz Hl. 3262; wybracz Hl. 2795; scazacz Hl. 2725; moczicz Hl. 1105; wiprawicz Hl 2004; wiszegacz Hl. 1191; grodził U. 99; młodzik Hl. 2052; Bądzin Hl. 2959; Sandzyssow Hl. 2709; syedzy U. 57; dzelnycza dzedziny Hl. 842; dodzełał dzedzinǫ U. 58; dzeszǫczynǫ Hl. 1941; dzerszał U. 99; dzerszene Hl. 3125; dzeczko Hl. 2257; Dzetrzichonis U. 74; Złodzey Il. 66; cołodzey Hl. 3230; ludzey Hl. 3080; na oppadzech Hl. 2753; Bądzen Hl. 2472; Grodzecz Hl. 2344; Podgrodze Hl. 2754; Dambowdzał Hl. 913; dzału Hl. 842; dzele Hl. 1936; dzanych Hl. 2364; dzaniczka Hl. 2036; vidzał U. 79; odpowedzałe Hl. 2253; Nyedzwedz Hl. 2087; Medzwedz Hl. 2895.

c) goscine Hl. 4009; Okoczin Hl. 3709; Młodoczin Hl. 3595; Croczicze Hl. 3534; tarcziczamy Hl. 4141; czyschawy (cisawy) Hl. 4487; czełczy Hl. 4195; Czeschybyessy Hl. 4010; czoszna Hl. 3947; Oczecz Hl. 4294; nyeczecza Hl. 3902; dozivocze Hl. 3666; kn isticze Hl. 4263; czvik Hl 3670; Czwikla Hl. 4191; czwertnya Hl. 4053; chleboyeczczamy Hl. 4307; myesczczv U. op. 10; zayancz Hl. 3755; odnowicz Hl. 4554; pokonacz Hl. 4115; Sądzimir Hl. 4391; Grodziczki Hl. 4553; Łodzynszky Hl. 4487; dzerszawcy Hl. 3836; Grudzen Hl. 4308; dzało Hl. 3893; Dzaduschycze Hl. 4279; zapowiedzany Hl. 4529; Gwoszdz Hl. 3442.

d) miłosczi I. C. XXXVIII; w monecze I. C. XXXVII; przivyczełmi I. C. XXXVIII; pierscz eni I. C. XXXII; podstarosczego I. C. XXXIII; po poczaczu I. C. XXXIII; miłosczam I. C XXXIV; myesczcza I. C. XXXVIII; chleboieczczami I. C. XXXIII; pamyacz I. C. XXXI: pieczacz I. C. XXXVII; schescz I. C. XXXVIII; dacz I. C. XXXIII: vipusczacz I. C. XXXIV; zicziсz I. C. XXXI; iachacz I. C. XXXVIII:

gabacz I. C. XXXI; zaplaczicz I. C. XXXIII, sznowacz U. c. bodzisthe U. c. dzedzinye I. C. XXXVIII; nyedzelach I. C. XXXI; bandze I. C. XXXVIII; siedzecz I. C. XXXVIII; sandzego I. C. XXXIII; voievodzego I. C. XXXIII; ponyedzalkovego I. C. XXXVII itp

Niekiedy spotykamy zamiast dz *samo* d, np. *a*) dersza (dzierżą) Hu. 34; *b*) w dirszenyu Hl. 3239; seseczdesanth Hl. 3104; *zapewne pod wpływem pisowni łacińskiej takich imion, jak* Derszconis Hu. 39; Sandivogium Hl. 591 itp. *Do nader rzadkich wyjątków należy tu użycie znaku* ds *zamiast* dz, np. po podswiganu Hu. 4.

β) przez cz (c), dz + y (ÿ), i, *rzadko w w. XIV, częściej w XV, przed wszelkimi miękkimi samogłoskami prócz* i, np. *a*) przÿaczÿelom Hu 42; dzÿeczi Hu. 73; *b)* dwunaczczye U 56 Kosczien Hl. 2596; Bądzyen Hl. 2475; dzial Hl. 2609; *c)* Czyelyecz Hl. 4452; zayączye Hl. 4203; Maczyula Hl. 4112; czielcze Hl. 4514; Czieschkowicze Hl. 4503; Occiecz Hl. 4234; dzyaly Hl. 4200; Grudzyen Hl. 4309; vydzyerzely Hl. 4362; Dzievisthlye Hl. 4179; Dzialyn Hl. 4363; Dzialoschicze Hl. 4545; Strzeszydziura Hl. 4408; *d*) dwanasczye I. C. XXXII. o sczasczyv I. C. XXXIV. przigiacziele I. C. XXXIII. przigiaczioli (ib.), plocziennyczy U. c. chczial I. C. XXXVIII. we zloczie I. C. XXXII. starosczie I. C. XXXIII. dwie leczie I. C. XXXIV. dwiesczie I. C. XXXVII. wfpoviecziech I. C. XXXIII. povolnoscziam I. C. XXXVIII, dzyen I. C. XXXIV. dzyala I. C. XXXII. dzien I. C. XXXIII. dzierzal I. C. XXXI. dzierzawczą I C. XXXIII. nyedziel I. C. XXXVIII. doviedzie I. C. XXXVIII. viedzieli I. C. XXXIII. dwadziescza I. C. XXXII. uszdzienycza U. c. ludziom I. C. XXXVIII; dzialo szya I. C. XXXI *itp.*

5) ś, ź *oznaczane bywają: α) przez* s, ss, z, sz, sch, ssz, *itp. najczęściej w wieku XIV i nie rzadko w XV, np.*

a) silan Hu. 2; syla Hu. 52; Sedlecz Hl. 126; Sedlisca Hl. 144; Hu. 51; iacoswa Hu. 50; poswanthne Hl. 617; szedlisco Hu. 2; dzeszandzinan Hu. 6; Olesznicza Hl. 502; dzisz U. 49; Oleschnicza Hl. 519; sczegny Hl. 372; gosczine Hl. 4; pusczÿl Hu. 42; pusczina Hl. 30; puscina Hl. 508; cosczol U. 38; Cosczeow Hl. 162; szesczoro Hu. 10; iscziny, iscze Hl. 633; yscziny Hu. 50; yszczyna Hl. 485; po lÿscze wiszczv U. 38; wischcza U. 48; ssilǫ U. 37; Osseczany Hl. 145; Hu. 45; passirzbicy Hl. 453; Zalesse Hl. 581; neossadly Hl. 265; ssmierczi U. 10; sswathczimi Hu. 70; sszwanti Hu. 12; Kozik U. 50; Kazimirz Hu. 47; Zemca Hl. 77; Zelenice Hl. 396; Zelonky Hl. 2352; Jezoro Hl. 292; Cozeglowy Hl. 479; wzanl Hu. 46; wzala Hu. 48; wzanwsszi Hu. 29; Kazmirz Hu. 16; Brzesina Hl. 54; Sdzislauice U. 54; sdzercza Hl. 534; Brzessyna Hl. 92; Brzesze Hl. 606.

b) Syroslawice Hl. 2373; pasirbem U. 63; ssylǫ U. 68; sschÿlǫ U. 76; ssą (się) Hl. 3298; ssze U. 95; sedmnadzescza Hl. 2433; sestrzenecz Hl. 1660, 3153; v sostri U. 99; szostry Hl. 2944; ssescze (siestrze) U. 95; solo Hl. 2340; sedlysko Hl. 2863; U. 80; oszadl Hl. 1651; ossadla Hl. 2642; ossedle Hl. 2803; przissodlkÿ Hl. 1373;

iesseni U. 88; jassothr Hl. 1648; nawsse, nawssa Hl. 1951; nawssu Ill. 1429; Zalesze Hl. 2190; dzesanczini Hl. 2874; poprzisandz Hl. 3048; poprzisankl Hl 1397; ssmmerczy U. 60; sswadczo U. 57, 67, isczíny Hl. 969; gyszczini Hl. 2548; doszcza Hl. 2467; dwadzescza Hl. 3082; dwadzesscza Hl. 3212, 3069; gosczinnego Hl. 2927; przipowesscil Hl. 1821; kossczelniky Hl. 2354 b. Cosczelniky Hl. 2346; powrzossnyk Hl. 1816; zagrodzilesch Hl. 1663. — Brzesini Hl 2170; oszymyny Hl. 3339; Cozeglowy Hl. 2795; semský Hl. 2957; Nalesszonek Hl. 2636; wzanl U. 65; wsąl Ill. 3114; wsząl Hl. 3082; wssanl U. 65; yeszdzili Hl. 3215; woszniky Hl. 2720c.

c) sestrzenecz Hl. 3555; sedmydzessath Hl. 3018; sedlisko Hl 3585; slubu Hl. 4380; Uscze Hl. 4064; ossewek Hl. 3821; sze (się) Hl. 4038; wszy (wsi) Hl. 4186; lyscha (lisia) Hl. 3858; rozbiless Hl. 3926; nayechaless Hl. 4497; zadaless Hl. 3926; podlupylesz Hl. 4222; zrazylessz Hl. 4057; lazebne Hl. 3739; kozeglowy, koszeglowy Hl. 3835; woznyky Hl. 4368; Gosdz Hl. 4141; Gwoszdze Hl. 3652.

d) przeprossicz I. C. XXXVIII; viesz, wszy (wsi) I. C. XXXI. sassek U. c. przisancz I. C. XXXVIII. swiathi I. C. XXXIV. milosczi I. C. XXXVIII. vielmosznosczi I. C. XXXIV. dwadziesczia I. C. XXXII. sysczyl I. C. XXXIII. zemskich I. C. XXXI. voznycze U. c. *itp.*

β) *przez te same znaki* + y (ẏ) *lub* i *począwszy od w. XIV, coraz częściej w w. XV, aż w w. XVI staje się ta pisownia prawie powszechną, np. a*) syano U. 17; Syedliczski Hl. 4; wsẏami Hu. 54; sya Hu. 12; ssya Hu. 50; ssẏal Hu 25; wzẏal U. 50.

b) sye Hl. 2619, U. 69; szya Hl. 3215; Syestrzeniecz Hl. 2281; Syedlecz Hl. 2446; ossyewkẏ Hl 2361; ossyad Hl. 2511; Sieniawa Hl. 2654; Sieroslawice Hl. 2006; trzidzesiąth Hl. 3298; szẏemsko Hl. 2700; Zelassye Hl. 3264; wsyal Hl. 3212; Cossyeglowy Hl. 2802; Cossẏe gory Hl. 3226.

c) syeny, przisyonku Hl. 4177; syedmdzeschcza Hl. 3519; Syedlecz Hl. 4039; syodlarczik Hl. 4085; nawsye Hl. 3755; Jassyen Hl. 3665; Jasyenski Hl. 4534; ossyene Hl. 3516; Ossyeczany Hl. 3984; ossyadlessy Hl. 3958; zassyadless Hl. 3926; Gonssyorek Hl. 3921; szye Hl. 4036; przeszyeka Hl. 3947; Szyedlyska Hl. 3824; karaschye Hl. 3601; Siedlieczki Hl. 4534; Zyelenicze Hl. 4030; Zyelonka U. op. 5; Zyolkow Hl. 4091; Brzezye Hl. 4342; Zielenicze Hl. 4271.

d) w czassye I. C. XXXIII. siedzenya I. C. XXXVIII. U. c. sziedzenyv I. C. XXXVIII. ossiadli I. C. XXXI. sansziady I. C. XXXVIII. po wszyaczyw, powziaczu, I. C. XXXI. ziemẏ I. C XXXIII. wszianci I. C. XXXI. wszial I. C. XXXVII.

Grupa dźwięków kś *wyraża się przez* x, kx *lub* ks, *np. a*) xandz U. 9; xandza U. 53; *b*) xang Hl. 2359; kxanczu Hl. 3080; ksandzu U. 63. *c*) Xanz Hl. 4486; Xansky Hl 4117; *od drugiej zaś połowy wieku XV często przez* xy, xi *np. c*) xiązencza Hl. 4527; xyązącza Hl. 4537. *d*) xiandz I. C. XXXIII. xiadza (ibid.), xyagi I. C. XXXI. xiancz I. C. XXXVIII.

6) ń, ḿ *oznaczane bywają: a) przez* n, m *na początku, we środku i na końcu wyrazów prawie powszechnie w w. XIV, dość często jeszcze w w. XV, a w niektórych wypadkach i później np. a)* niwa Hu. 22; pani Hu. 60; Modlnicza Hu. 60; nywa Hl. 35, 212; nygdi U. 12; panÿ U. 16; Lednycza Hl. 99; ne (nie) Hu 30; k ney Hu. 47; nestane Hl. 191, 714; nemeczske Hu. 11; Nemerza U. 9; Gneuo miro Hl. 3, 12; paneÿ Hu. 45; zene (żenie = żonie) Hu. 2; Stanecz Hl. 246; Tynecz Hl. 70, 126; Odranecz Hl. 69; Koneczpole Hl. 22; przinosla Hu. 29; copane Hl. 31; coppane Hl. 451; zawolana Hl. 121; Bochna Hl. 207; U. 22; Srzenawa Hl. 422; casznan Hu. 1; kasnǫ U. 54; w dzerszenu U. 2; na zagumnu Hl. 36; popelnono U. 20; penandzi U. 29; penadzmi U. 4; panskÿ Hu. 61; Stanczik Hl. 536, 542; kon Hu. 33, 71; naton Hl. 558. — Michalow Hl. 717; w mirze U. 45; Lubomirz Hl. 673; lomysz Hl. 153; swimi dzeczmi U. 17; Mechouia Hl. 49, U. 3; Meczslaus Hl. 75; Medzwedz Hl. 57, 77; mesczkym Hl. 119; mesczskego Hl. 119; Chmelow Hl. 327; kmecze Hu. 30; Nemerze Hl. 52; zagumenna Hl. 372; racoÿmeÿ Hu. 16; rankoyma (*instrum.*) Hu. 72; Camen Hl. 588; Kamenecz Hl. 579; Kamonca Hl. 172; mast U. 1; namasthcowÿe U. 49; namasthcow U. 36; yman (imię) Hu. 2, 6.

b) vczynil Hl. 2973; Lednicy Hl. 842; Curniczi Hl. 3277; kazanim Hl. 2946; Sokolnik Hl. 3410; nywa Hl 1936; pany U. 60; kony Hl. 2844; Conyn Hl. 2575; uczÿnÿl U. 76; Jablonycza Hl. 1560; ne U. 82; Nestane Hl. 1368; Newerna Hl. 1603; w newolstwe Hl. 1978; Neczuya Hl. 973; bochnecz Hl. 3277; marsczenecz J. C. II. 408; Sestrzenecz Hl. 2877; noszenc Hl 2134; wspanczene Hl. 1310; na klinech Hl. 2753; penadzmi U. 67; Stanątki Hl. 2062; na dzedzine U. 66; nyewinen Hl. 3247; popelnono U 71; zagnmna Hl. 1261; na gednanu U. 94; na krzemenu Hl. 2752; gymena Hl. 1570; panǫ (panią) U. 68; posrzednǫ Hl 2181; kazna U 84; Panska Hl. 2289; kon Hl. 1292; dzen U. 61; naton Hl. 2710; Mrozon Hl. 2636; scorzen Hl. 3077; szamicza Hl. 3250; czekmistrz Hl. 2990; dobrÿmÿ U. 76; medzą Hl. 1406, 1420; Melstyn Hl. 2333; medzy U. 68; kmecz Hl. 1186; kmecza U. 96; Camenecz Hl. 1737; kamenicza Hl. 2466; polumerze Hl. 1057; Stradomey Hl. 3247; w karczme U. 57; mal Hl- 2972; U. 77. — *c)* niwa U. op. 11; nywa Hl. 4224 b. Konin Hl. 3890; Voynicz Hl. 3558; Woynycz Hl. 3868; wnygdą Hl. 4110; voznyky Hl. 4227; w gumne Hl. 3947; Zabinecz Hl. 4119; Gnasdowicze Hl. 4304; kaszną Hl. 4151; konczem U. op. 9; Gdanszco Hl. 3439; Lezansko Hl. 3456; Dąbensky Hl. 3577; stayan U. op. 1; Skorzen Hl. 3675; kosczen Hl. 3806; czechmistrz Hl. 3812; Nyepolomycze Hl. 4334; gronosztajmy Hl. 3452; Nyemecz Hl. 3464; namot Hl. 4034; Strzemen Hl. 3443. — *d)* sluzebnik I. C. XXXIII. roznicza I. C. XXXVIII nycz I. C. XXXVIII. pewneyschey I. C. XXXIII. dzien I. C. XXXI. pierscziem I. C XXXII. milosczaim I. C. XXXVIII. milosczivi I. C. XXXVIII. ochmistrza I. C. XXXIII. manovithy I C. XXXI *itp.*

Wyjątkowo tylko spotyka się czasem n *podwojone np.* anny (ani) Hl. 3247.

β) *przez* ny (nÿ), my (mÿ) *już od wieku XIV, w wieku XV wzmaga się ta pisownia stopniowo, a w w. XVI staje się w pewnych wypadkach powszechną; rzadziej używano w tym wypadku oznaczenia* ni, mi, (*nawet w wieku XVI*) *np.* a) nye U. 10, Hu. 47; s nyey Hu. 36; szenÿe U. 15; panyen U. 34; dzerszenÿe U. 38; zagumnye Hl. 358; nagabanye U. 3; dnya Hu. 23; zazwany U. 45; zawolanya Hu. 13; dzerszenÿa Hu 37; kaznÿa Hu. 45, 52; proznÿa Hu. 59; vczinÿono Hu. 32; mÿala Hu. 39; ymyal Hu. 73; U. 10; namyastka Hu. 61; ymyo (imię) Hu. 67; Igolomia Hu. 14.— b) nyestanye Hl. 2432; nyewinen Hl. 3247; Nyeczugya Hl. 2461; nyechowal Hl. 3234; nyeczeczą I. C. II. 374; konye Hl. 3234; bochnyecz Hl. 2771; gednanye 2972; noszenye Hl. 3264; wyswanye Hl. 2703; na dzedzinÿe U. 97; opadnye Hl. 3299; naganyon Hl. 2461; Bochnya Hl. 2379; Glownya Hl. 2294; naganyenya Hl 2726; po liczowanyu Hl. 2864; gosczynnye Hl. 1799; fristowanie Hl. 2592; Syestrzeniecz Hl. 2388. — myą Hl. 2990; myedze Hl. 2640; myedzy Hl. 2972; myeny Hl. 2957; myenil U. 99; Myedzwedz Hl. 2392; Myelstin Hl. 2695; myesarz I. C. II. 414; Myotla Hl. 3431; myodowe Hl. 2486; Stradomya Hl. 1684; myal Hl. 2849, U. 64; rakoymÿe U. 64; myalkey Hl. 2898; strzemÿenÿe (żr.) Hl. 2700; namiot Hl. 2696. — c) Nyeschawa Hl 4500; Nyevyarow Hl. 4326; Nyemsczianka Hl. 4188; konyeczpole Hl. 3649; konyecznego U. op. 8; studnye U. op. 11; Gnyazdowycze Hl. 3840; sianye U. op. 7; noszeny Hl. 3816; przewynyenya Hl. 3615; Brodnya Hl. 4017; Drwanya Hl. 4325; gelenya Hl 4112; Ognyowicz Hl. 3568; Visznyowa Hl. 3785, glownyą Hl. 4514; staianie U. op. 1. 6, 5; Ogrodzeniecz Hl. 4075; Schafraniecz Hl. 4024; Gniadi Hl. 4220. — myedze U. op. 8, 10; myedzamÿ U. op. 9; Myedzikrze Hl. 4112; Myedzwyadek Hl. 3973; myeczem Hl. 3104; Myechow Hl. 3694; kmyecza U. op. 6; Chmyelow Hl. 4545; Szmyerdząecza Hl. 4224 b. gymyenye Hl. 4368; zacmyeniczisko Hl. 4176; na krzemyenyv U. op. 10; Camyen Hl. 3735; kamyenyecz Hl. 3785; Kamyonka Hl. 3956; myodowe Hl. 3774; Nyemyecz Hl. 4494; Gromyecz Hl. 3739; Myarka Hl. 4428; Pomyanow Hl. 3665; gumyenna Hl. 4112; miedzi U. op. 2; Miedzwyedz Hl. 3573; gumien U. op 6; vimierzone Hl. 4081; Igolomia Hl 4220. — d) od nyego I. C. XXXI. nyedzela I. C. XXXI mnye I. C. XXXIV. mnyeschich I. C. XXXII. nÿnyeyschi I. C. XXXVII. panye I. C. XXXIV obopolnye I. C. XXXI. ogarnyenÿ I. C. XXXIII. dnye I. C. XXXIII. rosliczuyemÿ I. C XXXII. stanye I. C. XXXIII. oplaczenye I. C. XXXIII. panyey I. C. XXXVIII. w panyech I. C. XXXVIII frowanya U. c. przi płaczenyw I C. XXXI. vinyen I. C. XXXIII. obnyon I. C. XXXIV. pienyadze I. C. XXXIII. pienyadzy I. C. XXXII pienyaska I. C XXXIII. bliznie I. C. XXXIII. vczinioni I. C. XXXVIII. myedzy I. C. XXXI. myecz I. C. XXXI myal I. C. XXXVIII. ziemye I C. XXXIII. nyeomyeskali I. C. XXXIII. b...

omyeskanya I. C. XXXIII. na sgeymye I. C. XXXVIII. veszmye I. C. XXXI. namyenil I. C. XXXVIII. myanovano I. C. XXXVIII. camyenieczkiego I. C. XXXI. w myasteczku I. C. XXXIV. pamyancz I. C. XXXI. pamyeczi I. C. XXXIII. na miesczach I. C. XXXIII. swiadomiey I. C. XXXVII. mianowanye I. C. XXXVIII. camieniem I. C. XXXII. *itp.*

7) l *wyrażane bywa: α) przez* l, *podobnie jak dzisiaj, np. a)* list U. 1; listoch Hu. 28; Lipnicza Hl. 336; Lewconis Hl. 74, 117; lozem (losem) Hu. 2; lata Hu. 31; lat U. 2; latoss U. 37; ludze Hu. 52; Lublin U. 35; Lubowla Hl. 54; Lgota Hl. 121; Climco Hl. 47; Topola (ibid.), Kalina Hu. 67; Jelitko Hu. 30; bẏli Hu. 31; zastrzelẏl Hu. 51; Strzelecz U. 10; Welepole Hl. 653; Czaple Hl. 702, Kobile Hl. 208; rozwalona U. 40; v krola U. 22; Wola Hl. 274; wolǫ U. 54; w rolach Hu. 4. — *b*) listu Hl. 3239; lythego Hl. 2768; Lypska Hl. 2283; Slywka Hl. 2682; Garlicza Hl. 2024; popelicze Hl. 1466, 1474; leczenstwo Hl. 1691; Sledzowicze Hl. 2539; gelen Hl. 1330; czaple Hl. 2134; Puklerz Hl. 2480; Nelepice Hl. 919; Mislechouice Hl. 919; cawalecz Hl. 2817; nalasl Hl. 3216; Pylawa Hl. 1346; cossula Hl. 3156; Bawola Hl. 1399; Szelonki Hl. 2159; Czelanthko Hl. 2238; z wolą Hl. 3215; Crol Hl. 1130; Chmyel Hl. 2783; Czapl Hl. 3215. — *c*) Lypniczsky Hl. 4063; Garlicza Hl. 4119; Ulycza Hl. 4022; Lesczinski Hl. 4534; Lathoschino Hl. 4053; Chlevicze Hl. 3745, Blady Hl. 4408; Wyelepolsky Hl. 4099; Gelen U. op. 8; polepscha Hl. 3926; wola Hl. 3601; Rola Hl. 3681; podle U. op. 9; roley Hl. 4176; Czaple Hl. 4067; slub Hl. 4038; Wrobl Hl. 4112. — *d*) listem I. C. XXXIII. blizey I. C. XXXVIII. lezaly I. C. XXXI. lepszey I. C. XXXIII. chwalebnem I. C. XXXVIII. yedlecz U. c latha I. C. XXXIII. XXXVII. slachczicz I. C. XXXVIII. slubuiacz I. C. XXXIII. *itp.*

Niekiedy bywa l *podwajane, np. a*) lleczenstwo U. 10; Fallis (obok Faliss) Hl. 241. — *b*) llensky Hl. 1796; Pillawa Hl. 1660; popellicze, popelliczami Hl. 1861.

β) *przez* ly *dość często już od wieku XIV, rzadziej przez* li, *które w wieku XVI dopiero bardzo się rozpowszechnia; np, a*) lyath U. 32; dlya U. 15. — *b*) lyessye Hl. 2752; Slyedzouicze Hl. 2792; alye U. 57; polye Hl. 1936; w polyu Hl. 2796; Oppolye Hl. 2923; Cobylye Hl. 2698; Olyesznicza Hl. 2476; Cholyewa Hl. 2789; w silye Hl. 1757; palye Hl. 2649; dzelẏe Hl. 2752; lyath Hl. 3298; wolyą Hl. 2844; Wolia Hl. 2760. — *c*) lyezy Hl. 4174; U. op. 2; lyessne Hl. 3771; Lyesczyny Hl. 3824; lyethnyk Hl. 3452; volya Hl. 3875, Rolye Hl. 3681; podlye rolyey U. op. 7; podlye U. op. 9; podlya Hl. 4175; polye U. op. 10; Wyelepolye Hl. 4099; zobolye Hl. 4135; Zalyesye Hl. 4322; Podolye Hl. 4139; Pothstolye Hl. 4565; vylyeganyecz Hl. 4351; Kobylyecz Hl. 4370; liezi U. op. 1. 2. — *d*) liezecz I. C. XXXI. pliechovski I. C. XXXI. podlie I. C. XXXIII. kroliewską I. C. XXXIII. sliachethni I. C. XXXII. *itp.*

Do rzadkich wyjątków należy taka pisownia, jak w wyrazie liyvdze U. 49.

8) rz *oznaczane bywa już od wieku XIV prawie stale przez* rz, *np. a)* korzischtnó rzeczó U. 30; schurzi U. 25; Grzegorzowice Hl. 38; Brzanczco Hu. 50, Hl. 484; Srzancice Hl. 557; Srzanczicz U. 1; Verzynk Hl. 145; Turzin Hl. 4; Boturzin Hl. 32; perzina Hl. 510; Starzyny Hl. 257; Zarzecze Hl. 49; Zagorze Hl. 124; Tangoborza Hl. 119, 653; Kazimirza Hl. 488; Irzandze Hl. 9; Ogorzelik Hl. 353; Margorzanczin U. 15; Wirzbno Hl. 48; gospodarzmi Hu. 37; Kleparz Hl. 411; Przelank Hl. 3; Przelanski Hl. 11; Przelay Hl. 6; przebral Hu. 18; przedal U. 19; przegroda Hl. 56, 214, 667; Przechody Hl. 356; przal se Hl. 259; przipowesczió Hl. 29; Crzisch Hl. 119, 121, krzisz U. 33; Crzistoporzicze Hl. 213; Crzywosandus Hl. 8; trzy Hu. 12; U. 3; Trzebyna Hl. 118; Strzelce Hl. 623; Czrzewlin Hu. 13. — *b)* rzeczy Hl. 3236; U. 68; Rzepka Hl. 1770; rzepysko I. C. II. 129; rzeczka Hl. 2906; Rzesicza Hl. 3277; rząsicza Hl. 3069; szurza Hl. 3215; brzoskwine Hl. 2464; ccztirzi grziwny Hl. 3276; U. 82; wyerzey I. C. II. 405; korzistnye I. C. II. 387; paczerze I. C. II. 118; Srzenawa Hl. 1711; Smogorzow Hl. 3277; Zapporze Hl. 2631; gospodarzem Hl. 1332; Wirzbka Hl. 2471; ogarz Hl. 1728; Kleparz Hl. 1807; Zachorz Hl. 1081; Bachorz Hl. 2760; Kazimirz Hl. 2853; przegroda Hl. 768; przewos I. C. II. 230; przepaska Hl. 2255; przecopacz Hl. 2972; przedawarz Hl. 2972; prząn I. C. II. 408; przythknąl I. C. II. 425; Crzessowka Hl. 2495; Krzistka U. 59; Krzistoporzicze Hl. 2667; Strzemena Hl. 2505. *c)* Rzeszotary Hl. 3826; rzeczisky Hl. 4142; rzeczone Hl. 4200; porzecze Hl. 3652; Rząszka Hl. 4032; Brzeg Hl. 3579; Brzescze Hl. 3477; Brzcsnicza Hl. 3652, Srzoda Hl. 4532; Grzymala Hl. 3612; korzistną Hl. 3777; proporzecz Hl. 3752; Kazimirza Hl. 3612; Starzini Hl. 3533; karzel Hl. 3818; poldworze Hl. 4112; Zathorz Hl. 4478; rycerz Hl. 4039; concerz Hl. 3752; Coprziwnicza Hl. 4553; Trzeczesch Hl. 3802; Trzemeszna Hl. 3949; krzes Hl. 4412; na krzizoch Hl. 4112; Crzistoporzicze Hl. 3473; odprzisyąglesz Hl. 3777. *d)* rzecz I. C. XXXIII. rzeczi I. C XXXI. XXXIII. na gorze I. C. XXXIII. vmorzi I. C. XXXI. przirzekam I. C. XXXVII. vrzand I. C. XXXVIII. vrzandnik I. C. XXXVIII. na virzchu I. C. XXXVIII. przodkow I. C. XXXVIII. przigiacziele I. C. XXXIII. przisly I. C. XXXI. potrzeba I. C. XXXIII. przerzeczoni I. C. XXXIX. *itp.*

Niekiedy spotykamy oznaczenie tego dźwięku przez rzs, *np.* trzsi, trzsy U. 16, 31; Kleparzs Hl. 4035; *co łatwo da się tu wytłumaczyć względami fonetycznymi.*

Często też, zwłaszcza w w. XIV, spotyka się w naszych zabytkach sam znak r, *np. a)* Prelank Hl. 50, 51, 60, Hu. 5; Predborio (obok Przedborium) Hl. 31; pri tem U. 27; Kresz Hl. 80; Cristoporzecz Hl. 63; Crivoszand Hl. 19; Stremen Hl. 204; Branczek Hl. 236; Szranczicz Hu. 17. — *b)* Resicza (obok Rzesicza) Hl. 3277;

maczere Hl. 1327; swÿeropkÿ Hl. 2700 (obok swerzepky Hl. 3191); Sestreneez Hl. 1737. — *c*) Sroda (obok Srzoda) Hl 4432. *O ile oznaczenie to jest w związku z względami fonetycznymi, okaże się niżej; tu zaś można tylko wskazać pobieżnie na takie formy łacińskie, jak* Kazimiria Hl. 489; Clepariensis Hl. 1807; Zathoriensis Hl. 4478; *obok polskich* Kazimirza Hl. 488; Kleparz Hl. 1807; Zathorz Hl. 4478.

Do nader rzadkich wyjątków należą wypadki, w którychby do rz *dodawano jeszcze znak* y *lub* i *dla wyrażenia miękkości tego dźwięku, np.* Zagorzye (obok Szagorze) Hl. 2713.

Wreszcie zapewne do omyłek pisarskich zaliczyć należy taką pisownią, jak dzewka (drzewka) U. 20.

B.

O samogłoskach

w zabytkach językowych ziemi krakowskiej.

I. Samogłoski czyste.

e.

Pierwotne słow. e *występuje w języku polskim jako* e *lub* o, *i to zawsze w zgłoskach* ***miękkich.*** *Jakkolwiek w śladach piśmiennych najstarszego języka ziemi krakowskiej zmiękczenie to nie zawsze bywa wyrażane, to jednak przyjąć należy, że w w. XIV było już ono powszechne.*

1) ***Prasłowiańskemu*** e ***odpowiada polskie*** ʲe:

a) jeżeli następuje ***głoska*** *lub* ***zgłoska miękka****, np.*

α) wyrazy, w których samogłoskę e *poprzedza jeszcze z czasów prasłow.* j, *jak:* ges (jeś, *2 sgl. praes., stsł.* ѥси) Ul. 4116; jes (*to samo*) Hl. 534; Gezs (jeż, *stsł.* ѥжь, *lit.* ežis) Ul. 1662; Gezow Ul. 2216; Jeszow Hl. 682, Jezowsky Hl. 682, 4173, 4422; Giezowski Hl. 4528; Jelitko Ul. 4781, Hl. 259, Hu. 30; Jelitow Hl. 2474; Jeleżamy (*instr. pl.*) U. c. gelen, gyelen Hl. 1330, gelen U. op. 8; gelenya Hl. 4112; Gemelno Ul. 41, 205; Gemelnicza Ul. 27, 41; Gemelnyky Hl. 293; Jemyelyno Hl. 4362; Giemielino Hl. 4363; Gezoro Ul. 4945, 4961; Giezerski Hl. 4531; w iesseni U. 88; *słowa czasu teraźniejszego na* -je-, *jak:* kaczeryesa Hl. 144; *itp.*

Spójnik jeże, jeż *późniejsze* że, iż, *por.* izh U. 50) *jawi się w naszych zabytkach wieku XIV najczęściej bez* j, *np.* esze Hu. 1, ese U. 4, Hu. 71; ezh Hu. 28, 29; *podobnie niekiedy w w.* XV.

np. esse Hl. 2957, esz U. 58; *podczas gdy w równobrzmiącej formie zaimka* je-ż *występuje* j *całkiem wyraźnie, np.* o yesz widzenÿe bilo U. 14. *A ponieważ formy te co do swego pochodzenia są identyczne, przeto należy nam w pisowni* eże, eż, *upatrywać niejako formę przejściową od* je-że, je-ż *do późniejszego i dzisiejszego* że, iż. *W wielu wyrazach jest pierwotne* j *ukryte, jak np.* szczecina Ul. 4424; Sczecina Hl. 374, U. 48; widzenye U. 42; vidzene Hl. 24; nechczenÿm U. 58; przegrodzene Hl. 1420; ocziszczenye Hl. 3409; oplaczenye I. C. XXXIII. narodzenya I. C. XXXI. vrodzenÿ I. C. XXXIX. siedzenya U. c. wyedzenÿa I. C. XXXIX. (*tamże*: krom wyedzynÿa y wÿedzy) *itp.*

β) *wyrazy, w których samogłoska* e *już w dobie prasłowiańskiej zmiękczyła poprzedzającą spółgłoskę, jak np.* czepyecz Hl. 2389; Czepyel Hl. 4101; (*obok:* czipecz Ul. 1400; na czipcze Hl. 2722); Czeczotam (*acc. sgl.*) Ul. 788; Czerzow Ul. 4791; Czelustka Hl. 2434; Zelazni (żelazny) Ul. 5137; Zelaszo Hl. 656, 3435; Zelasny Hl. 94 *obok* Selasny Hl. 93; Zelaszny Hl. 3509; Zelasna Hl. 2826, 3614; Zelasco Hl. 267; Zelassye Hl. 3264; Zelislauicz Ul. 80; Zelislauice *obok* Szelislauice Hl. 706; Zelichowo Hl. 2700; zene (*dat. sgl.* żenie, *dziś* żonie) Hu. 2; szenye swey U. 15; zenÿe sweÿ I. T. XXIX, 597; — *w zgłoskach tematowych*: w dzerszenu U 2, 34; wspanczene Hl. 1310; sbyeszene Hl. 2634. — *w liczebniku sześć dźwięk* š *jest słow.-litews.* sseszczi Hu. 17; schesczinaczcze U. 13; sescz Hl. 2856, 3114; I. C. XXXII. seszczi U. 100; schescz I. C. XXXVIII. szescz I. T. XXIX. 596.

γ) *wyrazy, w których zmiękczenie spółgłoski przed* e *dokonało się na gruncie języka polskiego, jak*: wyezon Hu. 52; roszwedze Hl. 2183; dowescz. odwescz, Hl. 2578 b. przewescz Hl. 2978, dovyescz Hl 4261; dowyedzye Hl. 4261; odviescz Hl. 3777, 4379; doviedzie I. C. XXXVIII. prziviedzeni I. C. XXXVIII. nye myeczy szye (*non te iactes*) Hl. 3841; przynyescz I. C. XXXIII. Velicanoc Ul. 1561; Veliczca Ul. 5094; Welepole Hl. 653; Welkanocz Hl. 66; wele U. 79; Wyeloglow Hl. 2812; Welepolye Hl. 2917, 3138; Welopolszky et Weloglowsky Hl. 3151; Welislaw Hl. 1729; Welga Hl. 3423: Weliczka Hl. 1908; Wyeliczka Hl. 2429; Welepole Hl. 3483; Welepolszky Hl. 3757; Welawyes Hl. 3597; Wyeloglowy Hl. 4030; Wyeleglowsky Hl. 4006; Vyelyczka Hl. 4015; Wyelmoza Hl. 4305; wyelkemy Hl. 4200; wiely I. C. XXXIV. vielmoszni I. C. XXXIV. wielkym I. C. XXXII. — wyerzey (*valvas*) I. C. II. 405. swerzepe (*iumenta, stsł.* свѣрѣпъ, *ferus*) Hl. 320; swerzope Hl. 1432; swerzepky Hl. 3191; szverebky Hl. 3255; swÿeropkÿ Hl. 2700; (*obok* swirzepa Hl. 2895); perzina Hl. 510; Pyerzynka Hl. 4465; Pyelgrzymow Hl. 1991; Pyelgrzimowice Hl. 2513; Pyelgrzim Hl. 4113; Pyelsz (*por. stsł.* пелесъ z *pelsъ, *lit.* palszas, Mikl. I. 10) Hl. 4447; Pyelsch Hl. 4072; popelice Hl. 1466. 1474; popellicze Hl. 1861; popyelycze Hl. 4135; papezs (*por. starosłowiańs.* папежь, *st. g. niem.* babēs) Ul. 1467; Besadek (*gen. pl.*) Ul. 2872; Byessathky

Hl. 3869 (*obok* Byassathky *tamże*), *por. stsłow.* beśĕda (*verbum*): koperecz (kobierzec?) Ul. 5016; Meczwecz Ul. 600; Medzvedza Ul. 2611; Medzwedz Hl. 57, 77, 181, 2895; Myedzwedz Hl. 2392; Miedzwyedz Hl. 3573; Myedzwyadek Hl. 3973; Nedzvedz Hl. 2848; v kmẏecza Hu. 48; trzẏ kmecze Hu 30; kmeczowi Hu. 72; kmecz Hl. 2946; kmecza U. 96; kmyeczye I. C. XXXIX 102, 103; czeczerza Hl. 2473; Czecorka Ul. 1374, 1491; Czeczorka Ul. 1672; Czemerz Ul. 606, 620, 1952; Czemernik Ul. 865; Czemerniki Ul. 5251; Czelecz Ul. 2823; Czelicza Ul. 3910; czelyą Hl. 2758; na czelanczinye Hl. 3275; Czelanthko Hl. 2238; Czyelyecz Hl. 4452; czielcze (*vituli*) Hl. 4514; Czelaticzsky Hl. 4178; Czyeslino Hl. 4108; czesl (cieśl) Hl. 3947; posczyelẏe (*nom. plur.*) I. T. XXIX. 590; Dzeuancicz Ul. 323, Dzeuaczin Ul. 329; Dzewacin Ul. 328; Dzeuacel Ul. 2165, 4772; Dzewanczicze Hl. 2286; Dzyewyączycze Hl. 2730; dzessyancz Hu. 59; trzidzesanth U. 13; trzidzesczi Hu. 10; dzessanczy Hl. 1729; dzeszǫczynǫ Hl. 1941; dwadzescza Hl. 3069; trzydzesczy Hl. 1941; sesczdesanth Hl. 3104; dzẏesẏencz I. T. XXIX. 596; szesczidzẏessanth I. T. XXIX. 596; szyebye I. C. XXXIX. 31, 34; Zema (ziemia) Ul. 526; ziemẏ I. C. XXXIII. zyemẏe I. T. XXIX. 598; Zelenik Ul. 5280, Zeloncina Ul. 4283; Zelenice Hl. 396; Zelonky Hl. 2352; Szelonki Hl. 2159; Zielenicze Hl. 4271; Rzemendzicz Ul. 545; wrzecządzem Hl. 3077; samotrzecz U. 34; poltrzecze U. 88; trzeczyem U. op. 10; trzeczi I. C. XXXII. Lelow (*często u* Hl.), Lelywa Hl. 443; Leliwa Hl. 1292. — *w przyrostkach osnownych*: Camen Hl. 588; Kamenecz Hl. 579; Camenecz Hl. 1737; kamienicza Hl. 4527; kamyenczicze Hl. 4286; camieniem I. C XXXII. w kamẏenẏczy I. C. XXXIX. 58; pierscziesi I. C. XXXII. ẏmena Hu. 20; gymena Hl. 1570; na krzemenu Hl. 2752; Strzemen Hl. 2505, 3443; na krzemyenyv U. op. 10; strzemẏenczyska et strzemẏenẏe Hl. 2700; syemena Hl. 3185; yaczmyeniczisko Hl. 4176; marsczenecz I. C. II 408; korzen Hl. 4503; maczerzi Hu. 31, 46; maczerzista Hu. 26; maczerziszny Hl. 3351 b. maczẏerzistego I. T. XXIX. 597; dzewerz (levir) I. C. V, 12; paczerze I. C. II. 118, Hl. 2820; Cosczelecz Ul. 1030; Kosczelecz Ul. 1433; Kosczelnik Ul. 851; Cosczelecz Hl. 948; Cosczelniky Hl. 2346; Kosczeleczki Hl. 4534, przyaczẏelom Hu. 42; Przyaczel Hl. 4224 b. przigiacziele I. C. XXXIII. przẏaczelmi I. C. XXXVIII. Kadzerza Ul. 5493; Kandzerzino Hl. 448; Kurdzycl I. T. XXIX. 598; thknenye Hl. 3331; naganyenya Hl. 2726.

ß) *wyrazy, w których po samogłosce* e *następują starsze zmiękczenia spółgłosek, mianowicie* cz, ż, sz, *np.* Peczarka Hl. 675 (*obok* Poczarka Hl. 675); Wyeczorek Hl. 4085; rzeczone Hl. 4201; U. op. 5; rzeczonego U. 97; przirzeczenyv I. C. XXXIII. przerzeczenẏ I. C. XXXIX. 30; rzecziancz I. C. XXXII. pyecządz I. C. XXXIV. pyeczączy I. C. XXXIX. 58; lezy Hl. 1936; lyezi Hl. 4175; liezi U. op. 1, 2; Lezansko Hl. 3456; liezecz I. C. XXXI. lezaly I. C. XXXI. leżączy I. C. XXXIX. 58; Rzesotko Hl. 3990; Plessowca

Hl. 69; Pyeszkowa scala (*por.* Piech, Pieszek) Hl. 2200; 2513; Pyeskowa skala Hl. 3266; Peschkowa szkala Hl. 3503.

ε) *wyrazy, w których po e następują dźwięki* c, dz, *jak*: medza Ul. 1959; Hl. 212; medze Ul. 5433 uw. Hl. 831; dwa pyecza U. 47; Pecz (piec?) Hl. 251, 4112; myedze Hl. 2640; myedzi Hu. 54; medzy U. 68; myedzy myedzamy U. op. 9; Myedzygorze Hl. 4229; myedzy I. C. XXXI. XXXIX. I. T. XXIX. 598; posziecz (żeg-) Hl. 2970; rzecz (rek-) I. C. XXXVIII. *itp.*

γ) *wyrazy, w których po* e *następuje głoska lub zgłoska miękka dopiero pośrednio, t. j. po dźwiękach twardych np.* zavedly Hl. 2759; Gedlcza Ul. 130, 192; Jedliczka Ul. 4952; Jedlcza Hl. 29, Hu. 11; Gyedlicza Hl. 4178; Gedlcza Hl. 4220; yedlecz U. c. Yedleczky I. C. XXXIX. 112; Lednicza Ul. 4983 uw. Lednycza Hl. 99, 383; w Ledniczy Hl. 842; Lednyczka Hl. 4475; Sedlecz Hl. 126, 149; Syedlecz Hl. 2446, 4039; Sedlisca Hl. 144; sedlisko Hl. 1289, U. 80; Hl. 3585; ssescze (*dat. sgl.* siestrze, *dziś* siostrze) U. 95; Sestrecz, Sestrcencz, Ul. 1815; Sestrenecz Hl. 1737; Syestrzenecz Hl. 1920, 2281; sestrzenecz Hl 3555; sedmydzessath Hl. 3018; syedmdzeschcza Hl. 3519; Sceglicz Ul. 4, 613; Sczeglicz Hl. 357; Sczebrzeschin Hl. 657; sczebruch Hl. 2068; szczebrzuch (*supellectilia*) Hl. 4368; Zegsulka Ul. 1900; dwa wyeprza Hl. 3276; przirzekli I. C. XXXIII. zeglarka (*wyraz obcy, por. niem.* Segel) Hl. 4521; malzencze (*dat. sgl. dziś* małżonce) I. C. XXXIX. 159; *itp.*

b) *jeżeli następuje* *nie zmiękczone* -p, -b, -w; -k, -g. -ch, *lub też zgłoska* *twarda*, *zaczynająca się na jednę z tych spółgłosek. np.* Kleparz Hl. 411, 1807, 4553, Cleparsky Hl. 4116; sklep I. C. XXXIX. 58; Swyeboda Hl. 2285; Swyeborowsky Hl. 3783; plebana (*wyraz obcy*) Hl. 3215; rzekanczich U. 49; rzeką I. C. XXXIX. 34; uczekal Hl. 3413; Pecrary Hl. 2408; pyecarzowa Hl. 3361; Pyekary Hl. 3912; Pyekarsky Hl. 3963; Sczeky U. 55; Scekocin Ul. 2505; Sczecocziny Hl. 349; Sczekoczyn Hl. 951; Szczekociny Hl. 3410; Sczekoczky Hl. 4490; Dzecanouicz (*z łaciny*) Ul. 449, 632, Hl. 79, 80: Dzecanouicze U. 34; Pasczeka Ul. 4416; Zegotha Ul. 5029, Hl. 52; Zegsulcza, Zegsulka Hl. 496, 1900; Xegzulka Hl. 4267; Gzegzalka Hl. 3653; Pechna Ul. 170; Pyechna Hl. 2521; Petrum alias Pyechota Hl. 4279, 4300; cechy, czechy. czechmistrz, Zeglarka (*z niem.*) Hl. 3661 a, 3662, 4521; Plechowsky I. C. XXXI. Pliechowski (tamże) *itp.*

c) *w formach* *zaimkowych*: yego U. 39, 72; iego Hu. 53; gego U. op. 7; yemv U. 25, 72; gyemu U 97; iemu Hu. 16. *itd.*

d) *na* *końcu* *wyrazów, np.* nye U. 10. 31, Hl. 3010; *także w złożeniach, jak* Nemerza Ul. 32; Nedoma Ul. 239; Nedzalek Ul 839; Newrad Ul. 4818; Nestane Hl. 182, 1368; nyestanye Hl. 2432; Nyemyerza Hl. 3006; nyesprawnye Hl. 3012; Nyeglovice Hl. 3739; nyedzela I. C. XXXI. kdze Hl. 3212; gdze Hu. 35; *dalej*: krwe (*gen. sgl.*) Hl. 121, maczerze (*gen. sgl.*) U. 23, Hl. 2944; maczere Hl. 1327; Welepole (*nom. sgl.*) Hl. 653; szesnaczsse (szesnaście) U.

95; szesczinaczcze Hu. 60; panye boze (*voc. sgl.*) I. C. XXXIV. przedzewczancze (*voc. sg.*) Hl. 1536; conwẏe (*amphorae*) Hl. 2720; namasthcowẏe (*nom. pl.*) U. 49; Jaschkowye U. 22; panovie I. C. XXXVIII. klopocze (*3 sgl. praes.*) U. 18; wilyege Hl. 3299; roszwedze Hl. 2183; dowyedzye Hl. 4436; I. C. XXXVIII. virzecze I. C. XXXIII. doticze I. C. XXXIII. quittvẏe I. T. XXIX. 598; minye I. C XXXIII. popadnye I. C. XXXIII. *itp.*

2) Prasłowiańskiemu e *odpowiada polskie* 'o, *jeżeli następuje jakikolwiek dźwięk twardy (prócz wyżej wymienionych wargowych i gardłowych), lub też zgłoska twarda, zaczynająca się na jeden z tych dźwięków. Tu należą:*

α) *wyrazy, w których samogłoskę* o = *pierw.* e *poprzedza prasłow.* j, *np.* jodlowa Hl. 710; Yodlowniki Hl. 2135; Jodlownik Hl. 3049, 4166; Yodlovnyk Hl. 4330 — *w wielu wyrazach widzimy ślady tej* j *w modyfikacyi poprzedzającej spółgłoski, jak:* Sczodrcouice (*por. stsłow.* štedrъ) Hl. 308; U. 56; Szczodrcouice Hl. 412; Szczodrkovicze Hl. 4518; czorka (córka) I. T. XXIX. 598; *w przyrostku osnownym imiesłowów biernych na* -eno- *np.* placzono U. 13, 62; zesromoczon Hl. 4166; poueszczoni (*terminus concitatus*), poueszczonego Ul. 1222, 4234, 4570, 4600, 4726; przirodzon U. 73; vrodzonimi I. C. XXXIII. vrodzone I. C. XXXIX. zastawẏona U. 11; porambono Hu. 1; obrambẏona Hu. 54; rozwalona U. 40; zastawyonye (*retentae scl. piscinae*; *zmiękczenie ostatniej zgłoski jest zapewne tylko błędem pisarskim*) Hl. 3847; *itp.*

β) *wyrazy, w których samogłoskę* o = *pierw.* e *poprzedza spółgłoska zmiękczona już w dobie prasłow., a mianowicie* cz, ż, sz, *np.* zona (*stsłow.* žena) Hu. 16. I. T. XXIX. 590; ss szonǫ U. 24; zoni Hl. 3114; zonamy I. C. XXXIII. zonẏ I. C. XXXIX. 34; malszonkẏ I. C. XXXIX. 30, 127; malzonką I. C. XXXIX. 159; malzonek I. C. XXXIX. 32; Zoraw (*stsłow.* žeravljь) Hl. 4453, 4528; Zorawniki Ul. 4709; Zorauice Hl. 475, 644; Zorawnyky Hl. 3943; polsosti (*por.* sześć) Hl. 3156; Rzessothco de Rzessotary Hl. 448, 531, 549 (*stsł.* rešeto), Rzeszotary, Rzeschotary Hl. 3826; Pschonca (*stsł.* pьšeno) Hl. 236; Pssonca Hl. 2602; Pszonka Hl. 4153, 4262; Psonka Hl. 3602, 4112; Wyeczorek Hl. 4085; wczora I. C. XXXIX. 33; *w przyrostku* -eno- *imiesłowów, jak:* rzeczona (*stsł.* rečena z *rek-ena) U. op 1; przerzeczonich I. C. XXXIII. przerzeczonẏ I. C. XXXIX. 30; poszszono (*žьg-eno) Hl. 728; possona Hl. 2946; postrzizony Hl. 4276; ranczone Hu. 15; wiloszona Hl. 3297; wysluszone Hl. 2818; oswyatszon I. C. XXXIX. 104; swyatschono I. C. XXXIX. 103; polozoni I. C. XXXI.

γ) *wyrazy, w których zmiękczenie spółgłoski przed samogłoską* o (*pierw.* e) *jest przeważnie początku polskiego, np.* wẏozl (*stsł.* vez-lъ) Hu. 56, 66; nyosl (*stsł.* nes-lъ) Hl. 2950; przinosla Hu. 29; wnosla Hl. 3262; wyodl (*stsł.* ved-lъ) Hl. 3212; vywodl Hl. 1699; dowodl Hl. 2548; zawyodl Hl. 3067, 3573; zawyodla Hl. 3033; przíviodl I. C. XXXVIII przywyodl I. C. XXXIX. 34;

doviodl I. C. XXXVIII. Porko (piórko, por. *stsł.* pero) Ul. 2827. 4172; Pyorco Hl. 269; Pyoro Hl. 3305, 3549; Pyolunowa (por. *stsł.* pelynъ, *lit.* peléti) Hl. 2788; Potrassius (Piotrasz, *łac.* Petrus) Ul. 29, 36; Pyotr U. 51, Hl. 3210, 4138; I. C. XXXIX. 33; pyotra I. C. XXXI. I. T. XXIX 590; potr Hu. 8; Potrasch U. 65; Potraschowi U. 8; Pÿotraszowi Hu. 64, Pyotrassek Hl. 2636; Potruszka U. 3; ku potruszczine rance Hu. 15; Potrko Ul. 25, 110; Potrouicz Ul. 616; Potrowske Hl. 449; Potrcow Hl. 449; Pyotrkow Hl. 3684; piotrkowa I. C XXXIII. Potrcouicz Ul. 135, 278; Potrcouicze Hl. 182; Pyotrkowicze Hl. 2701; Pyotrkowsky Hl. 3814; Pyotruskowsky Hl. 4112; Byodra (*stsł.* bedro, femur) Hl. 2679; Pobyodr Hl. 2456; Cmotek (*por.* kmieć. *stsł.* kъmetъ) Ul. 4597; namiot (*por. stsł.* metą) Hl. 2695; namot Hl. 4034; Myotla Hl. 3431; myodowe (*por. stsł.* medъ) Hl. 2486, 3774; czosna Hl. 322, acias de czesl *albo* czoszna Hl. 3937; (ciosna, *por. stsł.* tesati cieśla); Oczosna Hl. 375; czothcze (*por. stsł.* teta) U. 21; sostri (*stsł.* sestra) U. 99, Hl. 2944; szostry Hl. 2944; szyostri I. C. XXXIX. 30; prziszodlky (*por. stsł.* sedlo) Hl. 565, 1373, 2518; solo (sioło *stsł.* seło) Hl. 2340; Zyolkow (*stsł.* zeło) Hl. 4091; Podlodow (*por. stsł.* ledъ) Hl. 4430 *itp.*

W zgłoskach o s n o w n y c h: Camonca (*stsł.* kamen-) Ul. 5124, Hl. 419; Kamonca Hl. 172; Kamyonka Hl. 3956; Zelonky Hl. 2352; Szelonki Hl. 2159; Zyelonka U. op. 5; cozczol Ul. 5413 uw. cosczol Hl. 567, U. 38; cosczola Hl. 1900; przigiaczioli I. C. XXXIII. przÿyaczyol I. C. XXXIX. 58; przyacziol I. T. XXIX. 598; kosczioIow I. C. XXXIII. Szczubiol Hl. 4363; Grządzyolek Hl. 4112; Popiolek Hl. 3658; poczvyory Hl. 2831; Gezoro Hl. 4961; Jezoro Hl. 292; Veworka (*por. stsł.* vêverica) Ul. 5063; Weworca Hl. 44, U. 88; Czecorka (*por. rus.* tetera), Czeczorka Ul. 1374, 1491, 1672; *imiesłowy na* -eno- *i pochodne, jak*: wÿezon Hu. 52; vczinyono Hu. 32; zathknony Hl. 3149; naganyon Hl. 2461; przithknyon I. C. II. 283; popelnono U. 71; obwynyon Hl 3342; wswyedzon Hl. 4026; obvinyon I. C. XXXIV. zamknyon I. C. XXXIX. 58; pocziagnÿon I. T. XXIX. 598; vczinyona I. C. XXXI. wydzyelono I. C. XXXIX. 102; prziviedzoni I. C. XXXVIII. Naleszonek Hl. 2636; Okradzonow Hl. 3664 *itp.*

3) *W y j ą t k i od prawa głosowego, rozwiniętego w dwu punktach powyższych, są po największej części tylko p o z o r n e i dadzą się łatwo wytłumaczyć. Tak np. prasłow.* e *pozostało niezmienione w całym praesens słowa* jes-mь, *jakkolwiek zamiast* jest *(por.* yest Hl. 121, U. 22.) *oczekiwalibyśmy może formy* *jost, *por. 2.) Tej formy jednak ani w w. XIV ani teraz nawet nie mamy, a wytłumaczyć to da się tylko w ten sposób, że w czasie, kiedy prasłow.* e *przechodziło w języku polskim w* o *przed pewnymi zgłoskami twardymi, słowo* jest *nie kończyło się tak twardo, jak dziś, lecz miękko; brzmiało więc zapewne* jest', *prasłow.* jes-tь. *Później zapewne to* -t' *końcowe stwardniało w* -t, *podobnie jak w starosł.*

często obok -ть *znajdujemy* -тъ; *ślad zaś pierw. miękkiej zgłoski koń-cowej w* jest *została w samogłosce* e. *A ponieważ w wieku XIV bez wątpienia mówiono już jak dziś* jest, *przeto sądzić należy, że proces przejścia pierw.* e *w* o *przed pewnymi głoskami i zgło-skami twardymi był już wtedy skończony, słowa więc* jest *odjąć już nie mógł. Jeżeli zresztą proces ten trwał wówczas jesz-cze w ziemi krakowskiej, to słowo* jest *mogło mu się łatwo oprzeć już przez samo poczucie wspólności z innymi formami, jak 2. l. poj.* jeś, *l. mn.* jeście, *w których miękkość końcowych zgłosek pozostała bez zmiany.*

Co się tyczy 1. l. poj. gesm U. 29; yesm U. 47; bil esm Hu. [illegible] *itp. trudno z pisowni naszych zabytków stanowczo orzec, czy mó-wiono* jeśm, *czy* jesm.. *Dzisiejszy język też nic nie orzeka, bo formę tę zastąpiliśmy nowotworem* jest-em. *Podobnie nie możemy stanow-czo powiedzieć, czy w 1. l mn. mówiono* jesmy, *czy* jeśmy (*por.* [illegible] mi U. 43), *jakkolwiek za drugą formą przemawia dzisiejsze* je-eśmy, byli-śmy *itp. Forma ta jednak nie byłaby pierwotną, bo twarda zgłoska* -my *nie wymaga zmiękczenia poprzedzającej spół-głoski, dałaby się więc tylko objaśnić przez upodobnienie do formy 2. l. mn.* jeś-će. *Ponieważ jednak i 1. l. poj. zwykle w takich razach ważną gra rolę, przeto sądzić należy, że zmiana pierw.* jesmy *w* je-śmy *odbywała się także pod wpływem formy* jeśm, *w której był jeszcze ślad końcowej zgłoski miękkiej* -мь. *Ślad ten był mia-nowicie podwójny, raz w zmiękczeniu spółgłoski* s, *powtóre w zachowaniu samogłoski ruchomej* e, *która pozostała również w 1. os. l. mn. (podług prawideł głosowych bowiem języka polskiego oczekiwalibyśmy prędzej lub później formy* *josmy). *I w wieku XV. pisownia naszych zabytków nie rozwiewa jeszcze wątpliwości co do brzmienia form 1. l. p i 1. l. mn. praes. (por.* yesm U. 65; isz esme U. [illegible] *to tylko pewna, że w dźwięku e całej l poj. i 2. l. mn. mamy ślad pierw. końcówek osobowych, kończących się na samogłoski miękkie* -ь, -е, *formę zaś 1. l. mn. przyjąć należy za twór, który pod wpły-wem tych form upodobnił im się o tyle, że zmiękczył spółgłoski s, a wskutek tego oparł się także prawidłu głosowemu, wymagającemu zmiany e w o.*

Wyraz jeden [1] *zachował w swym e pierwszej zgłoski aż do dziś ślad* [illegible] *zgłoski* miękkiej, *por. stsl.* jedinъ *psałt. flor.* jedzinak 24. 17; Bibl. gedzyni 25 b. *itp. Widocznie* [illegible] *w czasach,* [illegible] *mówili* jed'in (*nie* jedzin) [illegible] [illegible] jen (jь-nъ) *powstała też forma* [illegible] *poczucie wspólności z* [illegible]

[1] [illegible] Hz. [illegible]; geden U. 63; ieden Hl. 4142; yed-[illegible] l C. XXXI [illegible] yedzanye Hz. 42; gednanye Hl. 2972; [illegible] [illegible] l C. XXXI. yednacze l. C. XXXIX. yedn-[illegible] l C. XXXX [illegible] Hl. 2[illegible], itp.

szą formą jedzin *oparła się powszechnemu prawu głosowemu, wymagającemu przejścia* e *w* o.

Wyraz: syedmnadzeszcza Hl. 3414; sedmnadzescza Hl. 2433, *podobnie jak dzisiejszy*: siedm, siedemnaście, siedemdziesiąt, *itp. zachował swe* e *jako ślad, że następna zgłoska była kiedyś miękką, por. stsł.* sedmь, *nasz gen.* siedmi, *dziś* siedmiu.

W wyrazie: trzechdzesstow U. 11, *zachował się dźwięk* e *zapewne pod wpływem form, jak*: trzydzieści, dwadzieścia itp. *Można zresztą przypuszczać, że formy skrócone tego rodzaju, jak wymienione* trzechdzesstow *powstały dopiero wtedy, kiedy cały proces przejścia* e *w* o *był już skończony.*

Wyrazy: Zemka Ul. 2080 (Zemca Hl. 77); semskégo Hl. 2957; szẏemsko Hl. 2700; zyemsky I. C. XXXIX. 32; I. T. XXIX. 597; szyemskẏ I. C. XXXIX. 127, *wskazują, że* m *było niegdyś miękkie*; *wyrazy te więc utworzone są zapomocą suff.* -ьka, -ьskъ. *W podobny sposób wytłumaczyćby można wyraz* pẏernẏ I. T. XXIX. 597 (*por.* pierze, *stsłow.* pero, pióro); *znak* r *oznaczałby więc* ŕ *lub* ř, *albo też* r *pochodzenia późniejszego.*

Sporadyczne formy: wedl, Hu. 71; wiwyeszl Hl. 3422, *itp. spotykane i dziś jeszcze w wielu gwarach ludowych, obok* wiódł, wiózł *itp.* (*por. wyżej 2* γ) *świadczą, że prawo fonetyczne języka polskiego nie mogło tu zupełnie przeniknąć przez wpływ zapewne form takich, jak* wiedli, wieźli, wieść *itp. Podobnie należy sobie objaśnić formy, jak*: przywiedzieny, położeny, *spotykane sporadycznie jeszcze i w w. XVI*; *por.* ktore (jednanie) polozene yest I. C. XXXIX. 34; przíviedzeni (urząd) I. C. XXXVIII. *Wyjątkiem tego rodzaju jest także* byedrąn (*femur*) I. C. II. 445; *por. stsł.* bedro, *dziś* biodro, *loc.* w biodrze, *zamiast* w biedrze.

Formy: jedla (jedła, abies) Hl. 2691; Gedlka U. 343, 1715; Jedlowniky Hl. 2397, *obok* jodła *i poch.* (*por. wyżej 2α*) *świadczą również, że prawo głosowe zmieniające* e *w* o *dość długo trafiało na opór wskutek poczucia wspólności tych form z formami*: Jedlcza Jedliczka, itp. (*por. wyżej 1* ζ.) *W podobnym stosunku zdaje się być* Lednow Hl. 223. do Lednica, Ledniczka itp. *Wątpię, czy wyraz* Jełowice (*por.* Gelouicz Ul. 1573; Jelouicze Hl. 133; Jelouicz Hu. 65; Gelouicze Hl. 2856; Gelowsky ibid.) *jest w związku etymolog. z wyrazem* jedła (jodła), *w polskim bowiem języku dźwięk* d *przed ł nie wypada*; *jeśliby zaś ta nazwa była w związku ze starosł.* jelovo (*obok* olovo), *w co również wątpię, to dźwięk* e *byłby tu wcale nie na miejscu. Prawdopodobnie więc jest tu* e *innego pochodzenia.*

Wyraz obcy Petrus *podpada również prawu głosowemu języka polskiego, jak to widzieliśmy pod 2* γ); *obok form prawidłowych jednak znajdujemy też takie, jak* Petraszcam Hu. 15; Petruschcam Hl. 512; *w których* e *pozostaje bez zmiany* (*por. vocat. loc. sgl.* Pietrze). *Dzisiejszy nasz wyraz* pietruszka *został zapewne przyswojony dopiero w tych czasach, kiedy proces przejścia* e *w* o *już*

był skończony. To samo tyczy się pewnie wyrazu obcego perła *który w staropols. o tyle tylko podpadał prawom fonetycznym* na*szego języka, że samogłoska* e *zmiękczała zwykle poprzedzającą* sp*głoskę, podobnie jak pierw. słow.* e, *por.* pyerli (pierły) Hl. 25..; Pyerla Hl. 3714 (*obok* perel Hl. 2700); *forma* pyerlana Hl. 27.., *odpowiada zupełnie prawom głosowym języka polskiego, zamiast* perła *zaś lub* pierła *oczekiwalibyśmy raczej* *piorła.

Wyraz Biernat (*por.* Byernatowske U. op. 5) *jako obcy* (Bernardus) *nie podpadł również zupełnie prawom fonet. języka polskiego; spodziewalibyśmy się bowiem* *Biornat; *por.* Petrus: Piotr. *podobnie* Wyerthel Hl. 3504 (*niem. Viertel.*)

Jeżeli Oczesanky Hl. 502, 919; Orzeschanky Hl. 2760; Oczesąky Hl. 4315, *mamy czytać* Ociesanki (por. Oczyessanki Hl. 454..), *to dźwięk* e *byłby tu również nie na swoim miejscu, por.* ciosna *wyżej pod 2 b.) Nie inaczej by było, gdybyśmy wyraz ten czytali* Oczesanki; *bo i w słowie* czesać *(por. stsł.* česati) *widzimy, że formy:* czeszesz, czesze, *itd. stanęły prawu fonetycznemu na przeszkodzie.*

Jeżeli wyraz Gniemssa Ul. 570, 572, *jest identyczny z dzisiejszym* giemza, *to nic dziw, że nie podlega prawu głosowemu języka polskiego; jestto bowiem wyraz obcy, przyswojony dopiero wtedy, kiedy działanie owego prawa już nie istniało.*

Wyraz Zielonczyna (*por.* Vola Zeloncina Ul. 4283), *jako utworzony od* Zielonka *(por. wyżej 2 γ), zachowuje swe* o, *jakkolwiek wzgląd fonetyczny wymagałby w tym wypadku pierwotnego* e, *por.* małżonka, małżence (*pod 1 ζ*).

Co do wyrazu Poczarka Ul. 675. *sądzę, że w* o *mamy tylko zwykłą omyłkę pisarską, por.* Peczarka (pieczarka) Ul. 678; *fonetycznie bowiem nie dałoby się tu* o *usprawiedliwić w żaden sposób.*

Obok formy prawidłowej żenie (*dat. sgl. por. 1 β*) *mamy w wieku XVI* żonie (*por.* zonye I T. XXIX. 590) *przez upodobnienie do innych form tego wyrazu, jak* żona, żony *itd. gdzie* o *jest wcale na miejcu (por. wyżej 2 β).*

Obok je-, jo- *(por. wyżej 1α, 2α) znajdujemy niekiedy na początku wyrazów* ja, *mianowicie w wyrazach:* Jazorow Ul. 512; Jassothr Hl. 1648. (*por.* Jezioro, Jezierski, 1 *a. α*). *Jeśli tak rzeczywiście mówiono sporadycznie w ziemi krakowskiej, to trudnoby było wytłumaczyć stosunek tych form polskich z jednej strony do stsłow.* jezero, jesetrъ, *z drugiej zaś do ruskich:* ozero, osetr. *Brzmienie rosyjskie takiego wyrazu* осётр (aśòtr) *nie wiele się różni od zacytowanego wyżej* jasiotr, *a mimowolnie przychodzi nam także na myśl język litewski, w którym słow.* o *zawsze odpowiada dźwięk* a; *formy jednak nasze bez wątpienia żadnego nie mają związku z analogicznymi zjawiskami w owych językach. Tu także wymienić należy formy:* Alzboczinu (Elisabeth) U. 90; Halena (kilka razy) Hl. 4038; Byassathky (*obok* Byessathky, *por. wyżej 1 a*).

Hl. 3869. *Być może, że na sporadyczne przekształcenia tych form wpływała niekiedy etymologia ludowa.*

Samogłoska e, *a względnie cała początkowa zgłoska* je- *ginie niekiedy w formach* jeśm, *np.* a nysm ya wsyþla U. 17; kandism jechal U. 36; jaco smi bili U. 29. *Najstarsza odmiana tego słowa byłaby w szacie polskiej następująca:*

L. poj. 1. jeśm, L. mn. 1. śmy
2. jeś, 2. ście
3. jest', 3. sąt'

Na podstawie porównania rozmaitych języków indoeurop. należałoby dość podobny schemat postawić dla pierwotnej odmiany tego słowa w języku naszych indoeurop. praojców. Zgłoska (j)e- *zginęłaby już w tak odległej starożytności w l. mnogiej, a to wskutek przejścia pierwotnego akcentu na końcówkę. W starosł. jednak a może i w prasłow. języku zjawiło się znowu* je- *w 1 i 2 l. mn. zapewne przez upodobnienie do l. pojed. Dopiero w rozwoju oddzielnych języków słow. pojawiły się w pewnych razach znowu krótsze formy, które z l. mn. rozszerzyły się i na l. poj. jak to widzimy na przytoczonych przykładach 1 l. poj.* -sm.

Zresztą ginie e *niekiedy w przyrostkach osnownych pewnych imion, jak* Woyuanouicz Ul. 480, *obok* Voyeuanouicz Ul. 4, 604; Woÿewanouicz Hu. 61.

4) Pierwotna g r u p a tert *występuje w języku polskim jako* třet *a względnie* třet (*znak* t *oznacza w tej formułce jakąkolwiek spółgłoskę*). *Jak wiadomo, to samo zjawisko mamy w serbo-łużyckim, podczas gdy w czeskim i w językach połudn. słow. jest* trēt, *w ruskich zaś* teret. *Że polskie* třet *różni się od czeskiego* třet (*np.* brzeg, břeh), *czyli że w polsko-łużyckich formach* třet *jest tylko p r z e s t a w k a pierwotnego* tert, *podczas gdy w czeskich formach i połudn. słow. prócz tej przestawki jest jeszcze w z d ł u ż e n i e samogłoski* e, *dowodzą nam formy p o l s k i e, w których* e *grupy* třet *tym samym podlega prawom głosowym co każde zwykłe pierw.* e. *To samo tyczy się pierwotnej grupy* telt. *A więc:*

a) Grupa tře- *występuje jako* tře-:

α) jeżeli następuje g ł o s k a lub z g ł o s k a m i ę k k a np. Brzeze (Brzezie, *por. stsł.* brěza, *rus.* bereza) Ul. 4710; Brzezina Ul. 617; Breszina Ul. 607; Brzesze Hl. 606. 708; Brzeze Hl. 3256; Brzezye Hl 4342; Brzesina Hl. 54; Brzessyna Hl. 92; Brzesini Hl. 2170; Brzezinka Hl. 4150; Brzesnicza Hl. 3652; Brzeszcze (Brzeście *por. rus.* berestъ) Hl. 3998; Brzesczie Hl. 4567; Szrzenaua (Śrzeniawa, *por. stsł.* srěnъ, *rus.* serenъ) Ul. 707; Srenawa Ul. 9; Srzenawa Hl. 388; Szrenawa Hl. 369; trzesna (trześnia, *por. stsl.* črěšnja, *rus.* čerešňa) Hl. 318; thrzesznicze Hl. 2753; Trzeczesch (Trzeciesz, *por. stsl.* črětъ, *rus.* čeret) Hl. 3802; Trzececszky Hl. 3708; Strzemen Hl. 192; Stremen Hl. 204; Strzedz Hl. 245; Strzedzonem (*acc. sgl.*) Hl. 627; Sledzowicze Hl. 2539, 3582; Slyedzyowycze Hl. 4450; Trzebyna (Trzebinia, *por. stsł.* trěbiti, *rus.* terebiti) Hl. 118; Trze-

benicze Hl. 2987; Trzebinsky in Trzebenicza Hl. 3615; mlecz (mollere) Hl. 2408; Mleczko (*stsł.* mlěko) Ul. 1482, Hl. 440; Mleck., Mlecco Ul. 3255, 2681; na przeczowkach (*por. rus.* perek-) Hl. 4174; przecznicz ą Hl. 4176; nyc przeça szia (*non nocet*) Hl. 2250; Strzeszydziura (*stsł.* strěgą, *ros.* steregù) Hl. 4408; Wrzeszczak Hl. 322.

Głoska lub zgłoska miękka może być przedzielona od e *jakąkolwiek spółgłoską twardą, np.* Trzewlin, Czrzewlin (por. *stsl.* črěvo, *rus.* čerevo) Ul. 5114, 5131, Hl. 528, 367, 1194, Hn. 13; Trzebnyow Hl. 4324; posrzednǫ (*por. stsł.* srěd-, *rus.* sered-) Hl. 2181; sredna Hl. 2759; otrzednǫ (*unus post alium, por. stsł.* črěda, *rus.* čereda, *pols.* trzoda) Hl. 1882.

β) *jeżeli następuje zgłoska twarda, zaczynająca się na spółgłoskę wargową lub gardłową, np.* dzewka (drzewka, *stsl.* drěvo) U. 20; brzeg (*stsł.* brěgъ, *ros.* bereg) Hl. 3579, 4384; Trzemeszna (*por. stsł.* trěmъ, *rus.* terem) Hl. 3949; potrzeba I. C. XXXIII. I T. XXIX. 596; *itp.*

γ) *w wyrazach* prze *i* przed, *tak samodzielnie stojących jak i w złożeniach, np.* Przessek Ul. 722; przeszyeka Hl. 3947; Przechodi Ul. 5488, Hl. 498; Pregina Ul. 1754; Przegyna Hl. 651, 3568; Prelancz Ul. 402; Prelank, Przelank Hl. 3, 60, 61; Premaczan Ul. 2538; pregroda Ul. 332, 1503, 4040, 4431, 4967, Hl. 214 667; przepusczacz Hl. 2972; przedal I. T. XXIX. 598; przepadnye I. C. XXXIX. 159; przestacz I. C. XXXIX. 31; przerzeczonÿ I. T. XXIX. 596; przed Hl. 4057; Przedborius Hl. XXXI. Precslauici (*před-slavitjь) Ul. 27; *podobnie w pochodnych, jeżeli następuje zgłoska miękka, np.* przednyego Hl. 3751; vprzedzila I. C. XXXIII. *itp.*

b) *Grupa* tře- *występuje jako* třo-, *jeżeli następuje zgłoska twarda, zaczynająca się od jakiejkolwiek spółgłoski wyjąwszy wargowe i gardłowe, np.* Brzosowa (*por.* Brzezie *pod a.* α) Hl. 624; Brzozowka Hl. 2371; Brzozouicze Hl. 3665; brzost (*por.* Brzeście *wyżej pod a,* α) Hl. 3652; Brostecz, Ul. 3584; Brzosztek Hl. 3150; Brzostoua Ul. 918; Brostoua Ul. 6; Brzostkowa Ul. 884; brzoskwinie Hl. 2464 (z brzoskinie = *břeskyn-, *berskyn- *z łać.* persica, *por. niem.* Pfirsiche); Brzoskynya (*obok* Broskynya) Hl. 4316; Brzoskynya Hl. 4535; *nawet* Wrzoskynya (Wroskynya) Hl. 4336, 4338, *zapewne przez upodobnienie do wyrazu* wrzos, *por.* Wrzosowska (*stsl.* vrěsъ, *rus.* veresъ), Wrzoschowycze Hl. 4486; Wrzosowskÿeÿ I. T. XXIX. 597; Czrzonow Ul. 5246; Trzonow (*por. rus,* čern) Hl. 2548; Srzoda (*obok* Sroda) Hl. 4532; srodą I. C. XXXIX. 118; wpposrodku I. C. XXXVIII. na przod Hu. 7; na przvodi U. 5; przodkow I. C. XXXVIII. *itp.*

c) *Wyjątki od tego prawa głosowego są w naszych zabytkach bardzo nieliczne. I tak mamy np. obok prawidłowego* Brzozowice *formy* Brzezek Hl. 3665, Brzezowecz Hl. 3709, *w których prawo fonetyczne swego działania jeszcze nie wywarło (zapewne pod wpływem form* Brzezie, Brzezina *itp. por. wyżej a.* α). *Tak samo należałoby objaśnić wyraz* przed (*por. wyżej a.* γ) *w poró-*

wnaniu z formami naprzód, naprzó ly, *wymienionymi pod b). Odwrotnie w wyrazach*: Crzop (*stsl.* črěpъ, *rus.* čerep) Hl. 3657, powrzossnyk Hl. 1816 *spodziewalibyśmy się podług a.* β.) *α.) samogłoski* e.

O.

Pierw. słow. o *występuje w języku polskim jako* o, *które w pewnych razach bywa* *pochylane* *ku* ó (*t. j.* u.) *Że i w języku ziemi krakowskiej musiało już być w w. XIV* ó *pochylone, zdaje się być rzeczą pewną; prawdopodobnie jednak nie było ono jeszcze tak powszechne i tak wielce zbliżające się swym dźwiękiem do* u, *jak w późniejszym i dzisiejszym języku. Wyraźne bowiem jego ślady, jak to się później okaże, są w naszych zabytkach bardzo rzadkie.*

Co do *natury* *naszej pierwotnej samogłoski* o *nastręczają nam się uwagi następujące*:

1) Samogłoska o *jest w wielu wyrazach w pewnym stosunku do samogłoski* e, *i to niejako wyższym jego stopniem, np.*

bobr-, por. Bobrek Ul. 5484, Hl. 3746; bobrow Hl. 3069; Bobrowniky Hl. 3746; *rus.* bobr: *litews.* bebrùs.

bor-, por. po-boru Ul. 1139; Poborounicz Ul. 11; Sborcin Ul. 94; Sborow Hl. 170; Sborowsky Hl. 4019; Poborowska Hl. 4117: *stsl.* beretъ (bierze, biorę).

brod-, por. swine brodi Hl. 2395; Chroszczebrod Hl. 2995; v brodu = penes vadum Hl. 4112; Brodnya Hl. 4017; Brodeczki Hl. 4476; Brodla (?) Ul. 624 : *stsl.* bredą, *lit.* bredù (vado, transeo).

chod-, por. Chodow Hl. 73, 191; przechod Hu. 16; Przechody Hl. 356; Prechodi Hu. 6; chodzi Hu. 27; obchodzil Hl. 119; wichodzila U. 32; zachoczcza (evictor) I. C. V. 12; zachoczą (evictore I. C. II. 412; dochodzil Hl. 3372; chodza U. op. 3; dochodow I. C. XXXI. dochodzicz I. C. XXXIII. chodzyly I. C. XXXIX. 112; przichodza I. C. XXXI.: szedl (šьd- z šed-, *ched-).

dzwono Hl. 3335 : *stsl.* zvьněti (*zven-, *por.* dźwięk).

god-, por. godne Ul. 548; godzynya Hl. 2475; sgoda I. C. XXXI. vgoda I. T. XXIX. 598 : *stsl.* žьdati (*ged-).

gon-, por. l. mn. zagoni Ul. 4552; uigoni Ul. 620; wygon Hl. 149, 244; zagony Hl. 681, 785; przegon Hl. 804; wigon Hl. 3371; gonÿl (fugavit) I. C. II. 378; Pogonya Hl. 5193; goncza U. c. Gonow? Ul. 949 : *praes.* żenię (*stsl.* żeną, *gen-, *inf.* gъnati, gnać).

grob-, por. grobki Hl. 1240 : *stsl.* grebą (grzebię).

grom-, por. Gromek Hl. 2636; gromnicze I. C. XXXVII : grьměti (grzmieć, *grem-).

kłop-, *por.* Clopot Ul. 3630 : *stsł.* po-klepъ (calumnia; stind. krp atō *odpowiadałoby stsłow.* *klъp-etь; *mamy jednak tylko p- chodne* klepati, klepać).

koł-, *por.* w okolu Hl. 3012; colodzey Hl. 3230; Kolaczek Hl. 1... Colko Hl. 3902; s koly U. c. Colaczicz Ul. 5251 : *stsł.* ... (*kelo, *por.* na czele, czoło; stind. čar-?).

kon-, *por.* Koneczpole Ul. 4240 a. Hl. 22; Nakoneczni Ul. 4... przekonczin I C. II. 442; pokonacz Hl. 3777; 4084; konc... do konyecznego U. op. 8; konyecz I. C. XXXIX. 118; kon... I. C. XXXIX. 31 : *stsł.* čьn-ą (*ken. *por.* za-cznę).

kop-, *por.* kopacz Ul. 4100; copane, exstirpatio Ul. 4015; Hl. ... 451; przecoppe Hl. 430; copana przekopa U. 89; copanina ... 4142, 4974, Hl. 855; przecopacz Hl. 2972; kopecz, m... nium Hl. 322; copiecz Hl. 3290; Copczonicze Hl. 3247; ... hastae Hl. 3912; kopiennycze, idem U. c. : *stsł.* čepъ, ... czepiec (*kep-).

kos-, *por. plur.* pocosi Ul. 4412; Cosarz Ul. 472; Cossoczicz... 607, Hl. 37; cosy Hl. 530; pocossow Hl. 235; Kossoric... 508 : *stsł.* česati, czesać (*kes-).

łog-, *por.* Barlog Hl. 2759; podloga Hl. 4141; poloszili Hl. ... wiloszona Hl. 3296; Lozny, cubicularius Hl. 3565; odl... C. XXXI. I. T. XXIX. 596; polozi I. C. XXXIII. slo... XXXIII : *stsł.* ležati, leżeć.

łom, *por.* Igolomia[1]) Ul. 558, 563, Hu. 14, Hl. 4220; lomysz ... stringis me Hl. 153; lomycze nademnę I. T. (proszowsk., Ili Polomya Hl. 4284; Nyepolomycze Hl. 4334 : lemiesz. ... lemešь

mor-, *por.* Morzca Hl. 177; vmorzi I. C. XXXI : *stsł.* mьrą ... mrę).

mot, *por.* motouidlo Ul. 1169; Moticzka Ul. 5126; M... 3934; Mothiczka Hl. 4122; mosth I. T. XXIX. 597; P... cze Ul. 4095; Zamoscze Hl. 3338 : *stsł* metetь (miecie. ...

nos-, *por.* Dunos? Ul. 992; Donossy Hl. 238; noszenye, ... 3264, 3816; noszene Hl. 2134; noszyene Hl. 2036; p... Hl. 4324 : *stsł.* nesetь (niesie, niosę).

płot-, *por.* plot Ul. 746; plotu Hl. 194; ploth Hl. 768; plo... 2650 : *stsł.* pletetь (plecie, plotę).

pon-, *por. l. mn.* zapponi, monilia Hl. 3413; zaponky H. ... 3775; popony, tecturae Hl. 1485; Ponik? Hl. 4061; ... Hl. 3947; sponky Hl. 3752; zaponicze Hl. 3264 : ... (*pen-, pnę).

[1]) *Prawdopodobnie dzielić należy:* Igo-łomia, *t. j.* igo (*iugum frangere*), *podobnie:* Nie-po-łomice; *etymologia ludowa ... sobie obie te nazwy tłumaczy:* „I gołą mi ją (dajcie)“ a' *miał powiedzieć szlachcic, posądzany, że się chce żenić dla ... drugie zaś:* „Nie połam nic.“

por-, *por.* odpor Hl. 4156; wspor, controversia Hl. 3382; Oporow Hl. 4359; Opporowsky Hl. 4029; sporą, contradictionem Hl. 4432 : *stsl.* pьrą (*per-, prę).
rok-, *por.* rok, terminus Hl. 1715; roku U. 17, Hl. 1730; przed rokem zawitim, *ante terminum peremptorium* Hl. 2700; w tem rocze Hu. 9; roky zawyte Hl. 3951; wroczicz, *in terminum inducere* Hl. 4528; wroczyl szye Hl. 4473; wroczili Hl. 4553; wyrokyem I. C. XXXIX. 31; tegoroczni I. C. XXXI. obroczni, pabulator Hl. 2387; Rokos Hl. 3248; Rokosz Hl. 3781; Rocoszek Hl. 3415; Rokoschowye Hl. 4211; Rokyta Hl. 365; w rokitne Hu. 1; Rogita (?) Ul. 5319; Rogitno Ul. 4726; Rokytno Hl. 4054; Rokythnycza Hl. 4284 : *stsłow.* reką, rzekę, rzecze.
skrob-, *por.* Scrobaczow Ul. 5147 uw. Scroboc Ul. 3942; scrobany, scrobana Hl. 3295; *stsłow.* skrobotъ: *litews.* skrebù.
sob-, *por.* Sobouicze Ul. 205, 304; Sobeczonem Hl. 229; Sobnow Hl. 92, 300; Sobovicze Hl. 242; Sobossow Hl. 405; sobye Hl. 3085, 2972; sobysch yą szobye, *tu tibi approprias* Hl. 3899; sobyancz yą sobye, *tamże uw.*; Sobyen Hl. 4266; Szobyen Hl. 4275; Sobyesski Hl. 4550; przi ssobye I. C. XXXIII; myedzi sobam I. C. XXXIII. ossobi I. C. XXXVIII [1]: *stsl.* sebe, siebie.
stoł-, *por.* stolem Hl. 3186; Stolnik Hl. 2344; Stolniczey Hl. 567; Pothstolye Hl. 4565; nastolka Hl. 3752 : *stsl.* stelją (ścielę).
tok-, *por.* Potok Ul. 109, 839, Hl. 127, 322, 395, 4112; pothok Hl. 4101; Potoki Ul. 4227; Potoczsky Hl. 4112; Potoczky Hl. 4407; Thocari Hl. 3550 : *stsl.* teką, ciekę.
ton-, *por.* naton Hl. 558; „*pro loco ubi ponit nunc ligna, alias* naton“ Hl. 2710 : *stsl.* tьną (*ten-, tnę).
top-, *por.* zathopyla, *inundavit* Hl. 1432; *stsl.* topiti, topić : *lit.* tepù.
tor-, *por.* Zator Hl. 338; Zatorz Hl. 4478; Zatorzow Hl. 2143; Zathorski Hl. 4527; Thorunszky (?) Hl. 2915 : *stsłow.* tьrą (*ter-, trę).
vod-. *por.* powod Hl. 13; powodu, nuntium Hl. 3203; powodstwo, actio Hl. 3208; nyewodi Hl. 4567; podwodis dandis Hl. 4471; podwody I. C. 2479, 2971; przewod I. T. XXIX. 598; przivodu I. C. XXXVIII. dowodu I. C. XXXVIII. podwodniky Hl. 2973; wodzi sye rzecz U. 56; woye-woda Ul 2091, 2224, Ill. 733; voiewoda I. C. XXXIII.: vedetь, wiedzie (wiodę)
vol-, *por.* Vola Ul. 52; uola Ul. 754; wola Hl. 121; Hu. 67; Ill. 2283; volya Hl. 4094, 4095, 4250; Wolicza Hl. 69. 3423; Wolsky Hl. 2490; wisuolil Hl. 1493; vizwolicz Ill. 2463; w newolstwe, in illibertate Hl. 1978; dobrowolnye Hl. 3179; pod-

[1] *Prawdopodobnie pod wpływem tych i innych tego rodzaju wyrazów przekształcono w ustach ludu imię* Sebastyan *na* Sobiestyan, *por.* contra Sobestianum Ul. 238; cum Sobestiano Ul. 750.

swolili I. C. XXXI. przyzwolyl I. C. XXXIX. 31; powolno-sczam I. C. XXXVIII. nassego zawolana Hl. 121; *de nostr. proclamatione alias* zawolany Hl. 1660; do wÿwolana C. 67; vivolan, proclamatus Hl. 3590; wolali I. C. XXXIII. : *stsl.* ve-lěti, *łac.* velle.

vor-, *por.* otworzila U. 97; Zanorze? Ul. 3881; Przeworsko H. 3456; obora, *ob-vora, Ul. 2092; oborą, curiam Hl. 1109; do obory, ad forestam Hl. 4203; oborzne, oborszne Ul. 5373; obor-ne Hl. 1118; oborrzne Hl. 3048 : *stsl.* vьrą (*ver-, wrę, sp. za-wrę).

voz-, *por.* woz Hu. 52; przewosz, navigium Hl. 2513; przewos (va-dum) I. C. II. 230; oboz, *ob-vozъ Hl. 4360; wanwossa Hl 1266; Wosnyky Hl. 482; woszniky, *equi valentes pro curr.* Hl. 2302; woznyky, *equos vectigales* Hl. 4368; voznycze C. c. : *stsl.* vezetь (wiezie, wiozę).

żog-, *por.* Oszog Ul. 2772, 2830; pozoga Ul. 2064 : *stsl.* žьgą (*żeg-, żgę) *należy tu tylko pozornie.*

W zgłoskach rdzennych, które tu przytoczyliśmy, występuje więc w pewnych razach, jeśli nie w polskim języku to w starosłow. samogłoska e. *Często jednak trudno i w starosł. wykazać* e; *w ta-kich razach występuje zwykle* ь, *które — jak to łatwo wykazać przez porównanie z litewskim i z innymi językami indoeurop. — powstało z pierwotnego* e. *Takie wypadki zachodzą najczęściej w zgłoskach rdzennych, zakończonych na spółgłoskę* **nosową** *lub* **płynną**, *por.* zvon- : zvьn-, kon- : čьn-, pon-: pьn-, ton-: tьn-, grom-: grьm-; mor-: mьr-, por-: pьr-, tor-: tьr-: vor-: vьr-, *rza-dziej w rdzeniach zakończonych na spółgłoskę chwilową dźwięczną, np.* god-: žьd-, chod-: šьd-. *W języku polskim odpowiada temu stsł.* ь *niekiedy* e, *jak np. w przytoczonym wyżej* szedł (*šьd lb. *stsł.* шьлъ); *tego* e *jednak nie należy identyfikować z pierwotnym* e, *które już prawdopodobnie w dobie prasłow. przeszło w pewnych wypadkach w* ь. *Dokładniej będzie o tym mowa niżej. Jeżeli się teraz przypatrzymy reszcie przykładów niżej przytoczonych, ujrzy-my, że* **wyraźny** *stosunek* e : o *pozostał bez zmiany w językach słow. w następujących rdzeniach*;

a) na spółgłoskę chwilową mocną: klep-: kłop-, čep-: kop-: met-: mot-, plet-: płot; rek-: rok-; tek-: tok-;

b) na spółgłoskę chwilową słabą: greb : grob-; seb-: sob-: bred-: brod-; ved-: vod-; leg-: łog-;

c) na spółgłoski powiewne zębowe: nes : nos-; čes-: kos-; vez-: voz-;

d) rzadziej na spółgłoski nosowe i płynne: žen : gon-; lem-: łom-, ber-: bor-, čeł-: koł-, stel-: stol-, vel-: vol-.

Samogłoska o *jest w tych wypadkach widocznie stopniem wyższym (Hochstufe) do* e, *a różnica ta kwalitatywna sięga nieza-*

wodnie doby praindoeuropejskiej; *podobnie bowiem jak w słowiańskich da się ona wykazać we wszystkich językach indoeuropejskich.*

2) Samogłoska o *w połączeniu z następ.* j *lub* v, *a więc właściwie dwugłoski* oj, ov *są w pewnym stosunku do samogłosek* i, u, *a mianowicie*:

a) oj *występuje w pewnych razach w tych samych rdzeniach co* i, ě, *np.*

boj-, *por.* szboy̆ Ul. 855; rosboy Hl. 3100; Boy̆anicze Hl. 2759: *stsł.* bi-ti, bić.
doj-, *por.* Odoy Ul. 4967, doj-ić: stind. dhēnā (krowa), *słow.* dětę, dziecię; łotys. dīle (ssące cielę).
gnoj-, *por.* Gnoyno Ul. 8; Gnoynik Hl. 718, 4295; Gnoinicza Hl. 4078; Gnoyensky Hl 3899; Gnoynsky Hl. 3811 : *stsł.* gniti, gnić.
koj-, *por.* pokoy̆em Hu. 34; pokoy̆u U. 45; pokoyny Hl. 2475; wfpokoyv I. C. XXXIII. wspokoyv I. C. XXXIII. Coyanow? Hl. 127 : *stsł.* po-či ti, spoczywać.
łoj-, *por.* loyu Hl. 3457; Loyek Hl. 4362 : *stsł.* li-ti.
voj-, *por.* Woysky Ul. 5080; Woyszki Hl. 3039; podwoyszky Hl. 3455; swoy̆k Hl. 2349; swogek, sericeum Hl. 3685; oboy̆czig I. C. II. 378; Sandziwoy Ul. 755; Nawoyowa Hl. 30, 678; u Nawogia U. 79; Nowoyowsky Hl. 4051; Nawoyca Hl. 3855; woye-woda, belli dux, Ul. 2091 2224; Woyewodze U. 47; voiewodzego I. C. XXXIII. Woyacow Hl. 54; Woyenne Hl. 754, 4214; voyna I. C. XXXI. Woynarowa, Woynarowsky Hl. 3952; Voynicz Hl. 3558; voyniczkiego I. C. XXXI. Woywanouicze? Hl. 2526; Neswoyouic Ul. 256, 5110 uw. Budziuoiouicz Ul. 13; Budziwoyouice Hl. 294; Budziwogiouicze U. 3, Hu. 19; Woyslay Ul. 64; Woyslavicze Hl. 215, 4280; Voycechow Ul. 24; Woytek Hl. 215. 2970; Woydilo Ul. 3054 : *stsł.* vi-ti, wić.
soj-, *por.* Soyka Hl. 3934 : *stsł.* si-jati: *por.* siwy, siny.
troj-, *por.* troje, Troyan? Ul. 2 : *stsł.* trije, trzy; *podobnie też*: *dvoj-*, *por.* dwoye Hu. 6, 69; dwogye Hl. 4200; U. op. 6; dwoge U. op. 1; dwoye U. c.

Stosunek zgłosek rdzennych: bi-, *di, gni-, či- (*ki-), li-, vi-, si-, tri- *itp. do*: boj-, dvoj-, gnoj-, koj-, łoj-, voj-, soj, troj-, *itp. da się do tej samej sprowadzić formy, którą mieliśmy już wyżej pod 1.) Gramatyka bowiem porównawcza języków indoeurop. uczy, że nasze słow.* i *jest w tych wypadkach długą samogłoską* (ī), *powstałą z pierwotnej indoeurop. dwugłoski* ei; *w takim razie mielibyśmy właściwie stosunek* *bei-: boi, *gnei-: gnoi, *kei-: koi-, *itd. czyli* e : o. *Stosunek ten jednak już w dobie prasłowiańskiej uległ o tyle zmianie, że dwugłoska* ei *przeszła przed spółgłoskami w samogłoskę* ī. *Podobny proces mamy jak wiadomo i w języku łacińskim.*

b) ov *występuje w pewnych razach w tych samych zgłoskach pierwiastkowych, co* u, y, *np.*

kov-, por. de Kowar Ul. 670; Kovary Hl. 4289; koual Ul. 4513; Koualow Ul. 176; Cowalow Hl. 2634; Cowalowicze Hl. 125; Cowalowsky Hl. 3559; pocowy, pocow, mensura mellis, Hl. 304. 305, 446, 3691; zkowawszy, compeditantes Hl. 1785: cowanya, vinculationis Hl. 3332; w przekovach I. C. XXXVII.: *stsłow.* ku-ti, kuć.

snov-, por. sznowacz? includere stamina panni U. c. : *stsł.* snut., snuć.

łov-, por. Lowczi U. 35; Lowcze, *gen. sgl.* venatoris, Hl. 2474; lowicz *infin.*, lowyly Hl. 2972, 3210; Lowyczowa I. T. XXIX. 596; Louina Ul. 48; Lowyna Hl. 361; Lowynya Hl. 3653; Lowynicza Hl. 397 : *łać.*lū-crum.

strov-, por. ostrow Ul. 1709, Hl. 3821, 4360; Ostrowecz Hl. 590; stru-mień, struj, zdrój) *itp.*

słov-, por. slowo Hu. 42; slova I. C. XXXIII. XXXIX. slowem I C. XXXVII. : *stsłow.* slu-ti, sły-nąć.

nov-, por. nowy Hl. 2906; nowa Hl. 2760; Nowina Hl. 1197; odnowicz Hl. 4554; Nowogrod Hl. 3521; Nowomeschkemv U. 22; novomiesczkiego I C. XXXVIII. : *stsłow.* ny-ně (*nū-)

rov-, por. rowne = równie, planas Hl. 1057; na rownem Hl. 2752; rovny dzyal I. C. XXXIX. : *stsł.* ry-ti (*rū-), ryć.

gov-, por. Gouorko, Gouorkonis Ul. 2321, 5172; *por. stsł.* govorъ tumultus; Ne-goua Ul. 4941; Negowedz Hl. 187; Negowan. Hl. 640; *por. stsł.* govędo : stind. gō, *rdzeń* gu.

Podobny stosunek, zachowany znacznie wyraźniej w języku stsłow., mamy też w zgłoskach *o s n o w n y c h*, *np.*

S ł o w a k l a s y III. (Leskien) na -u-je-, *infin.* -ov-a-. *jak* wikupowala U. 8; przymowal Hl. 119; policzkowal Hu. 44; zalowal Hl. 3010; I. C. II. 449; wynowatli Hl. 3177; darovanych I. T. XXIX. 590; postanovili I C. XXXIII. doviadoval szya I. C. XXXIV *itp.*: kupu-ję przyjmu-ję, *itd.*

W y r a z y i f o r m y, utworzone z o s n ó w i m i e n n y c h *na* -u-, *np.* sinowecz, filiaster Hl. 2981; szynową, filiastram Hl. 2425. domový I. T. XXIX. 590; *dat. sgl.* synowi, *a podług tego też*: Andrzeowi U. 27; Nawoyowi Hl. 3104; Canonicoui Hl. 3080, *itp. nom. plur.* sinowe Hl. 2850; *podobnie* panovye I. C. XXXVIII. *itp. gen. plur.* synów, *podobnie* zlodzeyow Hl. 3234; listow I. C. XXXIII. *itd.*: *voc. sgl.* synu.

Stosunek ku-: kov-, snu-: snov-, slu-: słov, synu : synov-, kupu-: kupov-, *itp. nie zawsze da się sprowadzić (podobnie jak w poprzednim wypadku) do tego, który mieliśmy pod 1.) Albowiem już w dobie przedsłow. spłynęły obie dwugłoski* eu *i* ou *w jedną, mianowicie* ou, *która stosownie do okoliczności występuje jako* u *lub* ov

Stosunek więc słow. u : ov *może nietylko* = *pierw.* *eu:*ou, *lecz także* *eu:eu, *lub też* *ou:*ou, *np.* słowo: słuti = *slevo (*por.* κλέϜος): *sleuti (*por.* merti, *stsł.* mrěti); *podobnie* nowy, *stsł.* novъ = *nevъ (*por.* νέϜος, *goc* niujis-), *itp.*

Widzimy także, że z samego języka polskiego trudno poznać pochodzenie samogłoski o *i jej naturę; czasem nawet języki słowiańskie nie wystarczają, wskutek czego musimy się w takich razach uciekać do litewszczyzny i innych języków indoeuropejskich.*

3) *Samogłoska* o *nie stoji w widocznym stosunku do pierw.* e, *mimo to jednak jest niemniej jak w powyższych wypadkach refleksem pierwotnego indoeurop.* o. *Także praindoeurop.* a *jest zastąpione w językach słow. przez* o. *Przykłady: a) w zgłoskach rdzennych*, Bobin Ul. 603, Hl. 119; Bobow Hl. 468; Bobona Ul. 4688, Hl. 523, 524; Bobowsci Ul. 630 (*por.* bób, *stsł.* bobъ, *łać* faba, *więc* o = *pierw.* a); bog Hu. 5, U. 33; Hl. 728, 1729, 3298; Bogun Hl 481; Hu. 56; Bohun Hl. 4137; bogacz I. C. XXXIX. 58; Bogdan Ul. 168; Bogdal Ul. 4090; Bogufal Ul. 1574, 5261; Boginik Ul. 4807; Bogati Hl. 3410; Bogathky Hl. 4127; bozego I. C. XXXIII. Boszeus Ul. 962; Bozey Ul. 891; Bodzko Ul. 4093; Bozidar Ul. 4691; Bozata Ul. 625; Bodzatham Ul. 485; Bodzątham Hl. 2804; sbosze, sbosza I. C. XXXIX. 127; nyeboszczyka I. C. XXXIX. 31 (*por. stind.* bhaga, *awest.* baγa, *greckie* ἀνδρο-φάγος); zabodla, przebodla, cornuavit Hl. 2758; grothy bodzisthe U. c. *dalej*: Boczyanek Hl. 4211; Bochna Ul. 593 Hl. 207; Bochnya Hl. 2379; bochnyecz, panis Hl. 2771, 3277; Boczyanek Hl. 4211; Byalo-bocze Hl. 2638; Bolow Hl. 255, 459; Bolen Hl. 65; Bolanczin Hl. 631; Bolescicz Ul. 5; Bolescice Hl. 364; Boleszczicze Hl. 3371; bor Hl. 733; Borow Ul. 110; Hl. 4403; Borek Hu. 37; Bork Hl. 169; Borislaus Hl. 140; Tagobor Ul. 454; Tangoborz Ul. 4934; Thangoborza Hl. 653; Waborecz Ul. 5041; Wanborcow Ul. 5145 (*stsł.* ąborъkъ); Chobandza Hl. 4445; w Chobadzi I. C. XXXIV. Choczimiro Hl. 304; chlop, clop, ribaldus, Hl. 2428; Cholyewa Hl. 2789, 4109; Chorazicz Ul. 475; Chorązycze Hl. 4547; Chorązego I. T. XXIX 598. Chorangwicza Hl. 3550; Chorzow Hl. 70; choroba I. C. XXXIII. Chotlicz Ul. 1; Chotlicze Hl. 96; chowal Hl. 3234; zachovam I. C. XXXVIII. chromotha. mutilatio Hl. 564, 2061; chromotą, claudicaturam Hl. 4393; czloviek I. C. XXXVIII. czlowcka Hu. 66; dobri U. 16; Dobrcow Ul. 208; Dobracow Ul. 194; Hl. 5. 21; Dobrowoda Hl. 546; dobrymy U. 76; Dobromirz Hl. 2915; dobry I. C. XXXVIII. dubrowolnye Hl. 3179, 4368; I. C. XXXI. Dobco Hl. 33; Dobkouicz Hl. 3858; Podobyn Hl. 4254; dol (dół) U. 91; dolv U. op. 5, 8; Suchdol Ul. 249; Hl. 65, 563, 607; nadolna Ul. 537; Hl. 2755; Podolsky Hl. 212, 557; Podolye Hl. 4139; Podolani Hu. 35; Podolany Hl. 2814a. I. T. XXXIX. 598; Podolinecz Hl. 3147; dom Hu. 61; Hl. 3082; I. C XXXVIII. XXXIX. domu Hu. 24; Drob Hl. 328; drobnich Hl. 3085; Drop Ul. 7; Drobny Hl. 496; Drobco Hl. 146; Drostdecz (*por.* drozd, *lit.* strazdas) Ul.

1721; dworem Hl. 3425; nadworny Hl. 74; dworzecz Hl. 2399; Dwornik Hl. 2636; poldworze Hl. 4112; godlo Hl. 3032, 4025: godla, godlem, proclamatio Hl. 2038; 3490; Godulinska Hl. 4174: Golab (*z łać.* columba) Ul. 112; Golamb Hl. 3431; Goly Hl. 3423, 4317; Golcza Ul. 501, Hl. 3425; Goleczsca Hl. 458; Goleczski I. C. XXXIV. Goleczka Hl. 3425; Golenow Ul. 758; Golenyecz Hl. 4447; Golenowska Hl. 2944; Golesza, Gołesa Ul. 2694, 4424; Goloczes Hl. 559; golotha Ul. 4143; Goluchouice Hl. 416; pholwark I. C. XXXIX. 31; formula I. T. XXIX. 597 (*wyrazy obce*); — gora U 1; Hl. 168, 1240, 3824; gori (*plur.*) Hl. 38, 3226; na gorze I. C. XXXIII. Gorka Ul. 27, Hl. 136, 173, 4082; I. C. XXXIII. Gural (*ślad o ścieśnionego?*) Ul. 2159; Gorni Hl. 3443; Gorzne Hl. 3371: gvrnӯ I. C. XXXIX. 159; Zagorze Hl. 124, 454, 4059; Zagorzye Hl. 2713; Medzigorze Hl. 1240, 2018; Pogorskӯ Hl. 3787; vgorn Hl. 4852; ugory Hl. 488; w polu vgornӯm I. C. XXXIX. 103; pola wgornego Hl. 2358; I. C II. 259; Gorzcow Ul. 13. Hl. 386; Gorcow Ul. 14, Hu. 47; Gorzno Hl. 2679; Zagorzicz Ul. 15; Przegorzali Ul. 815, Hl. 4132; Ogorzelik Hl. 353, 3228; Ogorzalek Hl. 1872; Goreczki Hl. 4534; Gorlicze Hl. 2790; Gorancz Ul. 2243; gorączcem Hl. 4203; gozpoda, gospodan, Hu. 8, 55; gospodą Hl 2978; gospodarzem Hu. 3, Hl. 1332 (*por.* stind. dżâspati. *gr.* δεσπότης); goscz Ul. 10; gosczine Hl. 4; gosczinnego Hl. 2927; goscine Hl 4009, 4179; gosczynne, hospitalitas Hl. 4325; Gosdz Ul. 5046; Gostdz Ul. 4172; Goszdz *obok* Gwoszdz Hl. 3442; Gozdna Ul. 5139; Gostdna Ul. 78; Gosdna Hl. 318; Gostna Ul. 45; gotow U. 61; na gotowal I. C. XXXIII. gromada Hl. 2334; zgrumadzywszy I. C. XXXIX. 117; gronostaymi Hl. 3752; gronosta'a U. c. grosszy (*wyraz obcy*) U. 39; grosz U. 84; grossow Hl. 3247; grozancz Hl. 3215; clobug Hl. 2134; clobuczgo Ul. 2647; clobuczek Hl. 2854; Clobuczsko Hl. 4116; Cobalka Ul. 605; Kobalka Ul. 2010. 2153. 2275; coberzec Hl. 1485; coberce, lodices Hl. 2255; Koberzisko Hu 51; Cobyerziczki Hl. 4548; Cobila, Cobilanka Hl. 634, U. 23; kobile Hl. 208; Cobylye Hl. 2698. 4284; cobily, equae Hl. 3758; kobylka U. op. 6; kobilecz Hl. 3623; Cobilsky Hl. 4263; Cobilany, Cobilensky Hl. 4005; Cobilnyky Hl. 3639; Kokotowske U. 43; Kokoszi Hl. 1924; kogosca Ul. 4431; Gocoska Ul. 4387; kole (palos) I. C. II. 405; Colczek Ul. 5099; Kolcecz Ul. 4446; Kolcze sbroӯ, arma hastitudii Ul 2700; zbroyą cloczą seu colczą Hl. 3582; koldrą (colar I. C. II. 370; colepca (*por. stsl.* koliba, *z grec.* καλύβη) Hl. 1485; Comorzany (komora, *z łać.* camera) Hl. 2759; podkomorzego I. C. XXXI. konopek Ul. 4529; Conopca Hl. 68 (*por.* konopie, *grec.* κάνναβις); kon (koń) Hu. 33; Hl. 1292; Consco Ul. 360; Conusco Ul. 531, 534; konye (*plur.* Hl. 3083; conӯowa schigya Hl. 3355; Konin Ul. 2780; konicza, equirea Hl. 3436; konyuszhezki Hl. 4534. Conar Ul 54; Hl 3212; konary Hl 119, 2630; Conarsky Hl. 672; copy, capetias Hl. 3339; copo U. 27; po polkopyw I. C. XXXVII; Koprus Ul. 608 (*por. stsl.* kopr҇, anetum), koprziwnik I. C. II

410; kopriwnicza Ul. 3030; Copriwnicia Hl. 120; conwye, amphorae (*por. stsl.* konobъ, *średnio-łać.* conabus) Hl. 2720; pocora, venia Hl. 354 (*por. stsl.* korъ, contumelia), pokora, humilitas Hl. 4022; Przecora Hl. 3061; Corabicze Ul. 5099; v Korabinie Hu. 30; Corabnyky Hl. 385; Korabniky Hl. 4023; Korabyowycze Hl. 2699; corabyelnyky Hl. 4135; Corczyn Hl. 277, 582; Korczyn Hl. 4321; Korczak Hl 2417; *duobus ciphiis alias* korczaky Hl. 2700; Corzkew Ul. 5232, Hl. 3950; Korzkew Hl. 1577; Corzekwa Hl. 72, 116; Corzequa Hl. 2086; Corzequicza Hl. 3317; Korzekwa Hl. 3443; Koritho Ul. 4160; Coritsci Ul. 2785; Corithno Hl. 518; Corithnycza Hl. 674; cord, cultellum (*por. stsl.* korъda) Hl. 2462; korzistna Hu. 56; Hl. 2974; korzistnye I. C. II. 387; korzischtnǫ U. 30; corzistną Hl. 2934; Corzensky Hl. 3617; Korzenyowsky Hl. 4460; Koscen Ul. 1915; Kostka Ul. 881; Cosczeow Hl. 162; Kosczien Hl. 2596; Kosczen Hl. 3806, 3908; Costrzecz Hl 2760; Kostrzeczsky Hl. 3834; Costhuszko Hl. 2565; kosz Hl. 2685; Coszicze Hl. 349; Kossicze Hl. 4115; Kosschicze Hl. 2971; cossula (*stsl.* košulja, *por.* kosz, corbis) Hl. 3156; sex cossule Hl. 510; Kot Ul. 800; kothus Ul. 1620; koth de kothky Hl. 3785; Cocel Ul. 54; Coczel Ul. 5150; Hl. 327; koczyel Hl. 4112; kozik U. 50; koza Hl. 3934; kozina Ul. 2493, 2534, 3536; Kozecz Ul. 3540; koszek Ul. 3613; Cozeglowy Hl. 479; Cosze gloui, Coszeglow Ul. 2705; Koszeglowy, Kozeglowsky Hl. 3835; Kozarz Hl. 4087; Koslecz Ul. 3613; Coslow Ul. 202; Hl. 175; Cozlow Ul. 5246; Kozlow Hl. 2434; Coslarogy Hl. 3744; wilcze koszy (koży) Hl. 2344; koszuch Hl. 105, 150; Cozanca Ul. 463; Kossussek Hl. 2604; *pro pellibus* kocz Hl. 3002; cocz Hl. 1417, 3469, 3505, 3606; *poenas vulg.* cocze *dictas* Hl 1692; Kozubow Hl. 4342; kozaczki I. C. XXXII. Kroczow Hl. 3194; Croczicze Hl 3534; krogulec Hu. 67; crogulcza Hl. 3670; Cropidlo Ul. 222, 403; Cropitlo Ul. 428, 434, 3978; Cropillo Ul. 402, 514; Krystow (Krzysztof, Christophorus) I. C. XXXIX. 31; Krystopha I. C. XXXIX. 58; Crzystoffori (*gen. sgl.*) Hl. 4294; Cristoporzicz [1]) Ul. 4, 559, 5294; Cristoporzecz Hl. 63; Crzistoporzice Hl. 512, 3473; krom U. c. okrom I. T. XXIX. 596; Krosno Hl. 2225; Krosnyan I. C. XXXIV. Loboda Ul. 1639; Lobzow Hl. 3449, 3620; *por. stsl.* łobъzъ, osculum; lopatha Hl. 4459; Loppusno Hl. 2754; Lonieczsky Hl. 2707; Lonsczǫ Hl. 239, 598; Los (łoś) Hl. 4153; Lossossina Ul. 5126 uw.; Lossoscouicze Hl. 215; Loska (łoza, vitis?) Ul. 620; lossi (losy), *proiecit sortem* Hl. 3168; Modlnicza Ul. 443; Hl. 684, 3879, 3882; Modlek Modlconem Hl. 203; modra, *flavea* Hl. 1861; Modrzeyowsky Hl. 2575; pomoszy (*imperat.*) Hl. 119, 121, 1941; pomozi Hu. 4. 5. 7. 8; pomozy U. 91; pomoczne Hl. 4003; mogl I. C. XXXI. mocza (mocą) Hu. 25, U. 37; moczǫ U. 76; moczam I. C.

---

[1]) *Etymologia ludowa rozkladała sobie widocznie imię* Krzysztofor (*Christophorus*) *na* krzyż + topor.

XXXIII. w moczi I. C. XXXVIII. moczny̆ I. C. XXXIX. 34; pomoczniki Hu. 35; pomoczmi Hl. 3208; Mogila Hl. 303; Mogilca Hl. 1551; mogilki Hl. 1240; mogylky Hl. 3652; Mogiłek U. op. 1; Mogilani Hl. 673; moneta (*wyraz łać.*), w monecze I. C. XXXVII. Mocisco Ul. 45; Mokrsko Ul. 291; Mokrszko Hl. 2416, 3481; Mokrzco Ul. 1, Hl. 3297; Mocrsky Hl. 3212; Mokrszky Hl. 3508; moczicz, madidare Hl. 1105; Moczidla Hl. 3428; Modzidlo Ul. 5263; Modzillo Ul. 113, 264, 411, 445; Morsko Ul. 303, Hl. 423, U. 10; Morsky Hl. 4114; vmordowany, *trucidatus* (z niemiec.) Hl. 3010; Moscorow Ul. 25; Moszkwa Hl. 3521; Mozgaua Ul. 5143; Mozgawa Hl. 2776; pomowa Hl. 653, 659; vmowila Hu. 48; vmowy̆oni Hu. 23; vmowy̆ U. 61; na smowye, in condictamine Hl. 2943; smownye Hl. 4231 a. smowa I. C. XXXIX. 159; obmov I. C. XXXVIII. odmowyl Hl. 4443; mowy̆ancz I. C. XXXIX. 104; mowyli I. C. XXXIX 112; Nosal Ul. 453; Burnos Ul. 83; Noss Hl 604; Noszcowsca Hl. 168; Nosz Hl. 4278; Nossaczouicze Hl. 3869; Welcanocz Hl 177; w noczi Hu. 56; na polnoczi U. op. 11; noga Hl. 3714; *przyimki* o- *i* ob-; Obrzut Ul. 889, Hl. 444; obsecz Ul. 156; Oblang Ul. 5319; odzeny̆a Hu. 39; opaschanye Hl. 2840; oppasane Hl. 845; Opprawcza Hl. 730; obwazala sy̆e Hu. 19; ossyad et obgąl Hl. 2511; ocup Hl. 2957; opoviadam Hl. 4553; okrągley Hl. 4176; obmow I. C. XXXVIII. obyczayem Hl. 3821; obiczay I. C. XXXIII. obliczny̆e I. C. XXXIX. 30; oblycznosczy I. C. XXXIX. 102; ostrow Ul. 1709, Hl. 3821, 4360; Ostrowecz Hl. 590; *przyimki* od, do: oth Hu. 53; odpovy̆adacz I. T. XXIX. 598; dossicz I. T. XXIX. 598; od U. 12; z opczich (*de alienis*) Hl. 2454; Ochonyn Ul. 12, Hl. 710; Ochonino Hu. 31; Olsouecz Ul. 577; 3320; Olsowa Hu. 7; Olchawa Hl. 187; Olschowka Hl. 3335; Olszenicza Hl. 2040; Olelin Hu. 32; Olpicz Ul. 17, 18; obu U. op 9; I. C. XXXI. z obudwu I. C. XXXIX. 112, 127; on I. C. XXXIII. Otha, Oczin oczecz U. 2; otecz, otcza U. 32, 33; oczczisna Hu. 40; oczczisni Hl. 3018; oczczyszny̆ U. 76; w oy̆czisny̆e I. T. XXIX. 596; Odrowansz Hl. 2087; Odrowąsz Hl. 2518; ogarz, canis Hl. 1728; Ognyowicz Hl. 3568; ogulem Hl. 2819; Okoczin Hl. 3709; opath I. C. XXXIII. Opathcowca Hl. 71; opathouich Hu. 54; Oppoky Hl. 3584; Oppociniensis Hl. 385; Oppole Hl. 1328, 2923; Oppoliensis Hl. 394; Orlow Ul. 306; Orzik Ul. 819; Orzicz Ul. 600, 2432; oral Hu. 22, 62; po-oral U. 31; przioral Hu. 58; wioral U. 89, 90; oracz (*infin.*) I. C. XXXIX. 103; Oraczowsky Hl. 3887; ortkisz Ul. 4861; Osowsca Ul. 153; Osowskego U. op. 9, 10; osmi Hl. 3156; Osmorog Hl. 2473; Ostas Ul. 268; Osthoya Hl. 3415; osyka I C. II. 441; ossicza (*arbor*) Hl. 3652; Ossyny Hl. 3957; Ossziny Hl. 4041; Ossolyn Hl. 4398; Ostrobod 5329, Hl. 450; Ostroboni (*dat. sgl.*) Hl. 640; Ostrorog Hl. 2346, 4545; ostrok (*gen. plur., calcarium*) Hl. 3077; ostrosniczsky, *calcariste* Hl. 2132; Ostrog Hl. 3521, 4150; Ostransznycza Hl. 919; Osthresznycza, Osthransznycza Hl. 4483; Oweczca Hl. 221; Owecz cam Ul. 622, 712; Owczary Hl. 27, 2412, 4418; Offczary Ul. 712.

Hl. 221; Owczari Hu. 41; *przyimki* po *i* pod, *oddzielnie lub jako przyrostki, por.* possag Ul. 4; posag Ul. 2446; policecz Ul. 241; Povazow Ul. 1748; potwara, *calumniat* Ul. 3012; *poenam* Poduarna Ul. 2745; potduarna Ul. 1955; Podlesicz Ul. 2359; poto, poký, poty U. 44; Poszar Hl. 638; pozwu U. 26; Poramba Hl. 114; Podgaye Hl. 336; Podrzecze Hl. 414; Potsantcowa Hl. 109; poddane Hl. 1504; pudleyschemi Hl. 3082. — *dalej* ploczicze (*por. stsl.* płoskъ) Ul. 5035; przyplod Hl. 2371; pogan (*z łać.* paganus) Ul. 647, Hl. 2555; polye Hl. 1936; pola U. 70; I. C. II. 259; Polno Ul. 5453; Dlugopolye Hl. 4254; pole I. C. XXXIX. 103; polska I. C. XXXIX. 159; polskiey I. C. XXXIII. pol (pół) Hu. 30; poltora Hu. 1; Polugosze Ul. 1571; polumerze Hl. 1057; poludnye U. op. 11; polgrosskow Hl. 3085, 3156; po polkopyv I. C. XXXI. po pulkopyv I. C. XXXIX. 159; na polý I. T. XXIX. 597; polouicza U. 9; polowiczy Hl. 4186; polovicza I. C. XXXI. wspolek, in solidum Hl. 4534; ve spolek I. C. XXXVIII. pospolv I. C. XXXIII. po sspolki U. 17; po sspolnego U. 33; pospolita Hu. 21, U. 64; I. C. XXXIII. pospolicze U. 33; I. C. XXXIII. Polanynouicz Ul. 795; Polaninovicze Hl. 37; Polanynouice Hl. 390, 391; Polianowsky Hl. 3803; Polaninowsci Ul. 3513; Popouicz Ul. 12; Popovicze Hl. 100, 104; Popowice Hl. 2366; Popowskeý U. 44; ploczicze, Hl. 5035; Procopowa (*obce*) Hl. 197; prosza (*gen. sgl.* prosa, scruti) Hl. 4459; Prossicz Ul. 19, 44; Prossouicz Ul. 163, 256; Prosovicze, Proschouice Hl. (*często*), Proschowsky Hl. 3935; proscha (proszę, *1. os. l. poj.*) I. C. XXXIII. przeprossicz I. C. XXXVIII. porosba (*zam.* prosba) I. C. XXXVIII. prosto I. C. XXXIII. prostą I. T. XXIX. 596; przirodzona Hl. 227; przirodnym, coadnato Hl. 2124; przyrodney bracy Hl. 2712; rodzoni Hl. 2944; vrodzonego I. C. XXXIII. Rogow Ul. 5246, Zarogov Ul. 14, 863, Hl. 62, 63, 4489; Rogi Hl. 216, 3568; rogy Hl. 2461; rzoge Hl. 1830; Rogalye Hl. 4108; za Rogalcza U. 94; rohathina (lancea) Hl. 4541, *forma ruska obok polskiej* rogacina, *por. sagittam wlgar.* bogaczina (*zam.* rogaczina) Hl. 1997; *stsl.* rogatina; Rozek, Roszek Ul. 4588; Roscow Hl. 162; Rosscow Hl. 594; Roznow Hl. 28; Rogozye Hl. 4284; *por. stsl.* rogozъ (papyrus), rogoscza Ul. 5176 uw. *przyrostek* roz-: rozprawa Ul. 1217; rosprawa Ul. 2096, Hl. 3157; rozbyl Hl. 3082; Ropczicze Hl. 3338; rothǫ, U. 89, *por. stsl.* rota (iusiurandum); Rosza Hl. 2468; Scoczilasz Hl. 1998; Skoczen Hl. 3675; przeskoczoną I. C. II. 396; scopy, mutones Hl. 3731; I. C. II. 356; Scopek Hl. 3569; scopyecz butiri Hl. 2920; Scorocice Hl. 919; Skorowa Hl. 3961; Scorcow Ul. 945; skorky Hl. 2384; scorki Hl. 2176; Skorka Hl. 4150, 4518; Skornya Hl. 4343; scurmi U. c. scot Ul. 4330 uw. *por. stsl.* skotъ; scoth Hu. 25; U. 69; scothnyk Hl. 3579; Scron Ul. 5180; Scrocow Ul. 1550; Scowronow Hl. 307; Smogorzow Ul. 1550; Hl. 3277; Smolka Ul. 3639; Hl. 2417, 4116; Smolyk Hl. 4137; Smolsko Hl. 4363; Snopek, Snopecz Ul. 632, 1639; Sobol Ul. 142, 187, Hl. 4472; Sobolow Hl. 448, 4118; sobolina Hl. 4250; Szobotha (*wyraz hebr.*) Hl. 2700; w scho-

bothą I. C. XXXIX. 30; Soczewka Hl. 4197; Sochaczewski I. C. XXXIII. Rossochi Hl. 4547; Sokol Hl. 3681; Socolnik Ul. 866; Socólniki Hl. 238, 664; Sokolnik Hl. 3410; Sokolonicz Ul. 2868; Szokolowsky Hl. 2575; Sokolowsky Hl. 4492; Solecz Ul. 47; Solcza Ul. 64, 658; Solka Ul. 1002; Soltysek (*wyraz obcy*) Hl. 2076; sosna Ul. 4660, Hl. 4112; sosni Ul 5157; Sosnka Hl. 4073; sosszny, pines Hl. 2536; sosnowa Hl. 4112; Sosznouicze Hl. 1985; Sowka Ul. 207; stogÿ Hu. 3; stoÿ Hu. 17; Stoyanice Hl. 657; Stoianouicz Ul. 4; Ostoya Ul. 544; Sthoyowsky Hl. 2462; stoyącz, stoyey (*3. os. l. poj.*) I. C. XXXIX. 33, 34; stodola Ul. 3756; w stodole U. 88; Stodolka Ul. 4271; na sztopÿe Hl. 3186; Swossouice Ul. 602; Swoszowice Hl. 2067; szkodi (*wyraz obcy*) Hu. 9; szcodi Hu. 42; scodÿ Hu. 47; skoda Hl. 3153; skodi Hl. 2963; skodzycz I. C. XXXIX. 127; uskodzil Hl. 2978; Scolnik Hl. 1674; Topola Ul. 2513, Hl. 47; Topolya Hl. 4159; Trząsytobolca Hl. 3410 (*por. stsł.* tobolьcь); Thopor Hl. 1210; Toporek Hl. 1924, *a pod wpływem tych wyrazów* Krzistoporzicze Hl. 2667 (*por. wyżej*); woda Hl. 546; powodzi Hl. 3050; woyth (Vogt) Hl. 2636; Lanthwoyth (Landvogt) Hl. 679; woyt Hl. 2636, 3125; Woÿtowa U. 13; woÿtha I. C. XXXIX. 58; woli (woly) Hu. 45, U. 29; wolu U. 50; Wolowsczy Hl. 1971; Bawola Hl. 807, 1399; Woscin (*por.* wosk?) Ul. 3406; Voscin Ul 3536; Zuchna (Zochna? t. j. Zofia) Ul. 4688 uw.

b) w zgłoskach osnownych: *zaimki* ko- *i* to-, *np.* kozis U. 13; potomky (po to-mь) I. T. XXIX. 597; kosdi I. C. XXXVII. (*obok* kasdi I. C XXXIII. każdy), *dalej wyrazy, jak*: Mnogolicz Ul. 1728 (*stsł.* mъnogъ); Wissoka U. 36; Wyssoke Hl. 353; Glϙboki Hl. 2189; Vyssoka Hl. 3956; czworo U. op. 5; wtori (*stsł.* vъ-torъ) Hu. 29; wtore U. op. 6; wtorek I. C. XXXIII. ktore Hl. 3234; ktorzą Hl. 3018; ktori I. C. XXXVIII. ktorim I. C. XXXIII. thabor Hl. 1999; Jawor Hl. 4214; Piskorz Hl. 4491; Bachorz Hl. 2760; Kaczorek Ul. 2702, 2809; Kaczorko Ul. 3321; Piskorek Hl. 3805; Piscorouicz Ul. 29; Piscorouicze Hl. 184; Jaworzsno Hl. 3348; Jaworszky Hl. 4295; Javornik Hl. 4284; Szicora Ul. 5099; Sicora Hl. 3497, 3500; Szikora Hl 3650; viadomo I. C. XXXVIII. swÿadomo I. C. XXXIX. 103; swiadomiey I. C. XXXVII; Zablonca (Jablonka?) Ul. 5058 uw. Jablonicza Ul. 8; Jablonycza Hl. 1560; Jablonne Hl. 4122; Laszotha Ul. 512, Hl. 383; Prandotha Hu. 14; Pechota Ul. 4906; chromotha Hl. 4187; ku istocze (*pro certificatione*) Hl. 4263; Pirecic Ul. 4172 uw. Cossocice Hl. 383; Stampocice Hl. 361; Grambczicze Hl. 239; Zambocin Ul. 664; Zabocin Ul. 1411; Prandocin Hl. 219; Plochocin Hl. 680; Crassoczin Hl. 356; Sczecoczini Hu. 49; cznotlivie I. C. XXXVIII. Wantrobca Ul. 550, 3526; Hl. 302, 1598; Vątrobka Hl. 3758; Czudnoch Hl. 3728; Lubochow U. 28; Swantochna Hl. 548; Gnewosch Hl. 5099; Lythwosz, Lythwos Hl. 1598; Lithvosz Hl. 3805; Kurosz Hl. 4108; Myrosz Hl. 4267; Parcossouicz Ul. 894; panosza Hu. 24; Barthosovicz U. op. 2; Latoszynszky Hl. 4437; swanthoszcz Hl. 2537; miloscz I. C. XXXVIII. miloscзivi I. C.

XXXVIII. starosta I.· C. XXXIII. podstarosczego I. C. XXXIII. Radostka Hl. 3509; Zidow Ul. 544; Janow Hu. 71; Zandow Hl. 23; Grzibow Hl. 2912 a. Jurkow Hl. 2863; Slodzeyow Hl. 1991; Pankow Hl. 4018; Rąbow Hl. 3846; Dabroua Ul. 938; dambrowa Hl. 322; 1057; Dąbrowa Hl. 4084; Zidowca Ul. 610, 3277; U. op. 1; Jalowca Ul. 1176; Hl. 4011; Dambrowka Hl. 2370; Striyowka Hl. 2518; Crzessowka Hl. 2495; Stavovy Hl. 3937; syrpowy, gnoyowi Hl. 3567; Abramowo U. 38; Makowo Hl. 25; Marcuszowo Hu. 62; Kracova I. C. XXXIII. wfcracovie (*tamże*), krolowey I. C. XXXIII. s kruzlowey I. C. XXXIII. lwowskim I. C. XXXIII. Janowa Hl. 3215; kmeczowcm Hl. 3003; Michalowska Hu. 25; Glanbowske Hl. 1261; Pankowsky Hl 4391; Zakrzowszky Hl. 4295; Wilkowisko Hu. 55; Zandouice Hl. 40; Janouicze Hl. 48; Pawlowicze Hl. 2694; Polaiouicze Hl. 3290; Dambrovycza Hl. 4417, Kaczkouicze Hl. 4280; Lubowla Hl. 3553; yalovyątha Hl. 3545; Jalowicze U. c. *itp.*

Osnowa pierwszego członu w wyrazach złożonych, np. Igo-lomia Ul. 4530 uw., colo-dzey Hl. 3230; chlebo-yeczcza Hl. 224; chleboyecze. commensales Hl. 4423; chleboyeczczamy Hl. 4307; chleboieczczami I. C. XXXIII. Kuropatwa Hl 2700; Curosvank Ul. 16, Hl. 165; Kuroswanky Hl. 2941; Makoladwa Ul. 4495; Miroslaw U. 21; Slawomir Hl. 706; rancoymi U. 22; rakoymẏe U. 64; rankcymye I. C. XXXI. rąkoẏmẏe, z rakoyemsthwa I. C. XXXIX. 34; ssamostrzal Hu 33; samotrzecza Hl. 2963; obopolnye I. C. XXXI. Baloueza (Biało-wieża) Ul. 4095; Dobrowoda Hl. 546; dobrowolnye Hl. 3179; I. T. XXIX. 597; Dobromirz Hl. 2915; Drogodzey Ul. 5242 uw. Jaroslauicz Ul. 8; Crziwosand Ul. 5196 uw. Crzywosandus Hl. 8; Crziwopatrzcz Hl. 3505; Lubomirz Hl. 673; Lissobragk Ul. 527; Malokąsz Hl. 3787; nowogrodky, pelles Hl. 2036; Staroniua Ul. 605; Swentoslaus Hl. 244; Swentoslawa Hl. 560, 759; Suchorąba Hl. 4206; Tangoborz Ul. 5257; Thangoborza Hl. 119; Thangoborszky Hl. 4295; Tampoczol. Tapokow Ul. 4852; Slodzey Ul. 4818; Hl. 285; Zlodzey U. 66; szlodzeystwo, *furticinium* Hl. 2831.

c) w zgłoskach odmiennych: *Nomin. sgl.* uiano Ul. 771; wano Hl. 477; wyano Hu. 31; gumno, horreum Hl. 554, 2448; pątho, compes Hl. 4459; zitho U. 88; stado, grex Hl. 1008; bidlo U. 4; bydlo Hl. 686, 1016; szadlo Hl. 4459; Lipno Ul. 769; pandlo (*signum*) I. C. II. 379; Dambno U. 53; Vylno Hl. 3521; Thursko U. 35; malo, richlo I. C. XXXIII. dano Hu. 33; I. C. XXXI. zaẏantho U. 42; tako, yako U. 54; to taco sstalo U. 68; czso sẏa dzalo Hu. 55; czo Hl. 465, Hu. 7; *podobnie męskie*: Jazdco Ul. 5451; Pasco Ul. 8; Piwco Ul. 757; Zadco Ul. 608; Franczco Hl. 687; Cristco Hl. 257; Miczco Hl. 91; Stanko Hl. 21; Woytco Hl. 481 *itd.* — *Instrum. dual.* dvoma grziwnoma U. 80. — *Dat. plur.* wnancom Hl. 881. — *Loc. plur.* we Psaroch U. 12; w brogoch I. C. XXXIX. 102. — *Gen. sgl. zaimków, jak*: tego, istego Hl. 3215; go U. 50; *itp.*

4) *Pierwotna grupa* or (ol) + *spółgł. występuje w języku polskim tylko z przestawką* ro (lo) + *spółgł., podczas gdy w czeskim i w połudn.-słow. językach występuje nadto wzdłużenie* *r̄, *lō = ra, la, *w ruskich zaś t. zw.* полногласие: oro, oło. *Losy polskiego języka dzieli też język Łużyczan. Język ziemi krakowskiej nie różni się pod tym względem wcale od języka innych okolic Polski, i to już od czasów najdawniejszych.*

Przykłady: Blogowo Hl. 520; Blogoczicz Ul. 537; Blogoczycze Hl. 4007; Blogossow Hl. 2912 c.; blonie Ul. 3976, 5047; blonye Hl. 2650; Zablocze Ul. 220. 5477 uw. Hl. 3126 b. Zabloce Hl. 3101; Zabloczye Hl. 4435; Broda Ul. 3451, Hl. 703; brogow (*gen. pl.*) Hl. 3104; w brogoch I. C. XXXIX. 102; bronicz, tuere Hl. 3149; bronan sze (*part. praes.*) Hu. 7; bronysch, *denegas et recusas* Hl. 4056; bronÿcz I. C. XXXIX. 103; I. T. XXIX. 596; obronę I. T. XXIX. 596; Sbroya Ul. 1986, 2136; sbroya Hl. 1638; sbrogyą, arma Hl. 3581; Bronissow Hl. 517; brosdi Ul. 977; Brosdy I. C. II. 441; brozdi Hl. 4878; brosd, brzosd Ul. 617; Chrobrza Ul. 5119. Hl. 285; Chrzobrza Hl. 5120. (*zmiękczenie dźwięku* r *w* rz *jest tak w tym miejscu, jak w zacytowanym wyżej* brzosd *tworem analogicznym*); Chroberz Ul. 4688, Hl. 348, 3219, 4547; ochromily (mutilaverunt) I. C. II. 316; Chrosty Hl. 35; *por. stsł.* chvrastъ, *ros.* chvorost; Chroszczina Ul. 777; Chrostna Ul. 3957; droga, na drodze Hu. 35, 45, U. op. 2; Drozeyouicz Ul. 7; Droszicouicze Hl. 257; Zadroze Hl. 4305; Glod Hl. 2403; Glodowską Hl. 4101; Glogowany Hl. 668; Gloskouicz U. 6; Glowa Ul. 1456, Hu. 18, 1399; Glowka Hl. 2061; Glownya Hl. 2294; dlownye (pro glownye?) Hl. 2970; Glowecz Hl. 529; glownyą, titionem Hl. 4514; Glowina Hl. 3858; glowycze U. c. glowni I. C. XXXIII. Grocholka Hl. 4025; Grodek Ul. 4688 Hl. 534; grodu (*gen. sgl.*) I. C. XXXIII. ogrod Hu. 2; ogroda I. C. XXXIX. 103; ogrody I. T. XXIX. 597; ogrodek Hl. 3133; Smigrod Hl. 3017; Zmygrod Hl. 3824; przegrod Hl. 2758. 3864; pregroda Ul. 2347; przegrothda Ul. 3560; przegroda Hl. 58. 214, 667, 768; zagroda Hl. 503, U. op. 6; wangroda. villa Hl. 1156; wangrode (*gen. sgl.*) Ul. 5484 uw. wągrody Hl. 2753; wangrodna Ul. 4725; Grodna Hl. 272; Grodzina U. 35, Hl. 392; Grodziecz Hl. 4553; Podgrodze Ul. 5091, Hl. 2754; Grodovicze Hl. 4474; grodzil U. 99; grodzycz Hl. 3864; roszgrodzila (dispersit) I. C. II. 373; zagrodzono Hl. 1921; Ogrodzenecz Ul. 1803, Hl. 83, 4075; grodzkye I. C. XXXI. Klos (kłos) Hu. 17; Closecz Ul. 2160; kłoda: z klody Hl. 3409; clody salis Hl. 3975; klodky, truncellos Hl. 4497; klothka U. c. crobya? *por. czes.* krabice, Hl. 3425; Crol Hl. 1130; krola U. 22; krolem I. C. XXXIV. Crolowa Hl. 3159; Crolouicz U. 3963; Crolouice Hl. 553; krolowicz Hu. 73; crolewiczow, regulorum Hl. 2539; krolevicze Hl. 4110; crolewstwo Hl. 1857; krolewstwa I. C. XXXIII. w krulestwye I. C. XXXIX. 31; krolewsky I. C. XXXIX. 118; kroliky Hl. 4071. Cromolow Ul. 2309, Hl. 1, 8, *por. stsł.* kramoła (seditio); Crowodrza Hl. 651; krotki I. C. XXXIII. Lodzynszky

Hl. 4487; *por.* łodź, *stsł.* ladija, *oldija; lokczem Hl. 4081; lokyecz I. XXXIX. 159; Mlodzow Hl. 696; mlodzik Hl. 2052; Mlodoczin Hl. 3595; mlodi I. C. XXXIV. Mlodzeyowice Hl. 353, 2732, 3959; Mlodzeyowszky Hl. 3959; Mroczko, Mrocco Ul. 137, 297; Smrocow Hl. 274; Mrowyensky Hl. 3806; Mrozon Hl. 2636; Mrozowyc Hl. 4101; pluthna I. C. XXXIX. 159; Plocziennyczy U. c. prom, navis, Hl. 1069, 1637; proporzec Hl. 3752. *por. stsł.* prapor; wiprowszi, excoriando Hl. 2255 (*por.* próć, *rus.* poroti); sprotich I. C. XXXII. proznya Hu. 59; prosno Hl. 2834; robota Hl. 2874; robothnego I. T. XXIX. 597, pa-robek: parobcu (*dat. sgl.*) Hu. 55; parobky, familiares Hl. 1903, 4099; rola Ul. 4135, Hu. 58, U. 25, Hl. 3681; roley U. op. 8; Rolye Hl. 3681; w rolach I. C. XXXIX. 104; Slomnik Ul. 483; Slomniky Hl. 2996, 3092; Slumnyky Hl. 3694; Slowykowsky Hl. 4218; Sroczicz Hu. 31; Strogoboricz Ul. 4; Stroza Ul. 11, Hl. 3233, 4101; Strone Hl. 546; strona U. op. 9; Stronye Hl. 3494; stroni (*plur.*) I. C. XXXVIII. strony I. C. XXXIX. 30; obyedwye stronye I. C. XXXI. postronnim I. C. XXXIII. Troky, Throky Hl. 3521; wlodarz Hl. 2849, 2927; wlodarius Ul. 911, Hl. 23 (*obok* Wladarius Hl. 421); wlodyka, wlodika, wlodistwo Hl. 2167; 2369; wlodica Hl. 1490, *obok* wladika Hl. 1829, 1603; Wlodzislaw Ul. 35, 119, Hl. 53, 352, 2814 a. 4208; Wlodislaw Hl. 4519; Wlodzyslawsky Hl. 4519; Wlodzimir Ul. 2613; Wlodzimirz Hl. 2118; Wlodco Hl. 49; Wlodkowa U. 16; Wlosth Ul. 300, Hl. 71; Wlost U. 83; Wloscibor Ul. 646, 1100; Wlostowycze Hl. 4060; Wlosna Hl. 1766, 1767 (*w wieku XVI* wlasny I. T. XXIX. 590; wlaszną I. C. XXXIII. wlasznego I. C. XXXIX. 30, *podobnie jak dziś*); — Wiwloka Hl. 3456; szvloczil Hl. 1941; podwloczancz Hl. 1512; wlocznian (hastam) I. C. II. 351; Vrobl Hl. 4101; Vroblouicz Ul. 607; Wroblouicze Hl. 172, 203, 4120; Wrona Ul. 4519: Wronin Hl. 529; 4196; Vroninecz Ul. 4, 799; Hl. 44; Wroninsczy Hl. 3979; Wronyczky I. C. XXXIX. 31; Gauron Ul. 2355, 2914; Gawron Hl. 3423, 4022; Gaffron Hl. 4413; Gawronek Hl. 4422; Zavroth Ul. 4398; wroczil U. 35; wrocyla Hu. 39; vrotha, ostia Hl. 3432, 3436; wrotha, valva Hl. 4443, 4497; wrotnitstwo (portulania) Hl. 2845; wrothny, ianitor Hl. 2771; wroczicz I. C. XXXI. Wrocirzis? Ul. 130; Wroczinowa Hu. 7; Wrocimouice Hl. 502; Zdrova Hl. 3302 a., sdrov, sdrovye I. C. XXXIII. Zlota Hl. 3072, 4215; zlotich Hl. 3247; I. C. XXXI. we zloczie I. C. XXXII. Zlotnik Ul. 698; Slotnyky Hl. 320; Zlotnyky Hl. 2699; szlob Hl. 4459; szloby Hl. 994.

5) Samogłoska o *przeszła po* j *prawdopodobnie w dobie prasłow. w* e, *którego ślady mamy w naszych zabytkach: dat. sgl.* Msczigevi U 94; Zagayew Hl. 4483; Sluzew Hl. 4406; Proschevicze I. C. XXXI.; proschewsky I. C. XXXIII. *itp. Formy te jednak występują już od najdawniejszych czasów tylko sporadycznie w języku polskim, przez analogią bowiem zostało w podobnych wypadkach najczęściej* o *wprowadzone napowrót, np.* proschowską Hl. 2978; Prossouicz Ul. 163, 256; Proschouice Hl. (*często*); proschow-

skim I. C. XXXVIII. Szlushowsky Hl. 4427. *We wszelkich więc podobnych wypadkach nie należy samogłoski* o *uważać za pierwotną, powstała ona bowiem już na gruncie języka polskiego. Podobnież nie jest samogłoska* o *pierwotną w takich wypadkach, jak np.* Wyelo-glowy Hl. 4226; wẏelopolskẏego I. Γ. XXIX. 597, *bo i tu* o *powstało z* e (= ije) *tylko przez analogią (por. wyżej 3 b); starsze formy są w naszych zabytkach języka ziemi krakowskiej jeszcze i w wieku XV dość częste, por.* Wyelepolsky de Wyelepolye Hl. 4099; Wieliepolsky Hl. 4534; Wyeleglovsky Hl. 4295; Wyeleglowsky Hl. 4271.

Słow. ь.

Dźwięk stsłow. ь *występuje w języku polskim jako* ʲe (-e), *lub też ginie zupełnie. Jak wiadomo, dźwięk ten słow. zastępuje indoeur.* i *lub* e.

1) Jako ʲe *występuje stsłow. dźwięk* ь *w następujących przykładach naszych zabytków:*

a) w zgłoskach ***rdzennych*** *jak np.* czesez (cieść, tьstь? Ul. 3; Czebrowskj (*por. stsł.* čьbrъ, labrum; lit. kibiras) Hl. 281: dzen (*stsł.* dьnь) U. 61; dzien I. C. XXXI. XXXIX. 112; rakoyemstwo (jьm-) U. 20; I. C. XXXIX. 31; rancogemstwa Hu. 12; rąkogemstwu Hl. 3267; rankoiemsthwem I. C. XXXI. Lewco, Lewkonis (*stsł.* lьvъ) Hl. 74, 117; po myeczu (*stsł.* mьčь) Hl. 2913 a. meczowa Hu. 44; Meczslaus Hl. 75: myeczem Hl. 3104; pyes (*stsł.* pьsъ) Hl. 2341; sczegny (ścieżka, *por. stsł.* stьgno, femur) Hl 372, 611, 612, 631, 1057; exitorium alias zczegny, zdzegny Hl. 3131; v sczegen Hl. 3048; Sczeklin (Scieklin, *por.* stьklo?) Hu. 3: Sczeclyn Hl. 306; przischedw (šьd-) Hu. 71; przẏschetw U. 76; wyschedwschy U. 59; vischedl U. 24; wyszedl U. 1; wischedl U. 7: zasedl I. C. II. 439; prziszedl Hl. 2863; I. C XXXIV. wyschedl Hl. 4368; przẏschedl I C. XXXIX. 112; ues (vьsь) Ul. 645; wess Hl. 459; wyes Hl. 3407; vyesz Hl. 3993, 4021; viesz I. C. XXXI. posegl (žьg-) Hl. 2946.

b) w zgłoskach przyrostków ***osnownych****, np.* grziwen (*gen plur. do wyrazu* grzywna = grivьna) Hu. 21, U. 41; grziwyen Hl 3082. 3114, 3276; I. C. XXXVIII. gryffen Hl. 2475; *podobnie gen. plur.* panyen U. 34; czwyerczen (*nom. sgl.* ćwiertnia, mensura) Hl. 4180; yeden z dzylecz I. C. XXXIX. 104. — *dalej w formach nom sgl. jak:* nyewienen Hl. 3247; vinyen I. C. XXXIII. povẏnyen i. T. XXIX. 598; zagumenna Hl. 372; gumyenua Hl. 4112: sȩnszen Hl. 2691; Grudzen, Grudzyen Hl. 4308, 4309; posslusszenstwo Hl. 1876; wfposluschenstwie I. C. XXXIII. Koczel Ul. 7; Hl. 393; Kozel Ul. 665; Karzel Hl. 3818; sluzebnik I. C. XXXIII. sluzebnẏka I. T. XXIX. 597, 598; slvzebnika Hl. 2826; *nader liczne wyrazy na* -ek

-ec, *jak np.* Paszek Ul. 5267; Passzek Hu. 59; Brzanczek Hl. 171; Banczek Hl. 3401; Franczek Hl. 606; Pranczeg Hl. 2503; lanzek, łązek (pratum) Hl. 4356, 4373; Lanserz Hl. 57, 77; lanecz (pratum) Hl. 2650; Maczek Hu. 41; Stassek Hu. 13; Swanszek Hl. 262; Swyasek, Swansek Hl. 3936; Wilczek U. 84; Penanszek Hl. 662; Penasecz Ul. 621; Pieniązek Hl. 4173; Latossek Hl. 3934; clobucek Hl. 2176; policek Ul. 59; zaiaczek I. C. XXXIII. Bratecz Ul. 4265; Chamecz Hl. 340. 2905; Chamyecz Hl. 3588; Golecz Hl. 504; Grodzecz Hl. 2344; Gromyecz Hl. 3739; Garnecz Ul. 2559; Koneczpole Hl. 26, 3649; Marzecz Ul. 863. U. 50; Nycmyecz Hl. 4494; oczecz Hu. 46; Ocziecz Hl. 4234; Solecz Ul. 257; Sedlecz Hl. 149; Szczypiecz Hl. 2431; Szlavyecz Hl. 4276; Shvynecz Hl. 4434; Strzelecz Ul. 816. U. 10; Stcenecz Ul. 225; Tynecz Ul. 117; Hl. 70, 126; Thinecz Hl. 3407; tilecz Hl. 3542. Baranecz Ul. 608; Barzanecz Ul. 2568; Dabouecz Ul. 4110; Jastrzabecz Ul. 4692; Jastrzambecz Hl. 308; cawalecz (*particula prati*)Hl. 2817; Cobilecz Hl. 40; Kobilecz Hl. 3723; Kunouecz Hl. 29; lascouecz Hl. 372; Lyppowyecz Hl. 3919; Obulecz Hl. 3993; postawecz Hl. 2364; Synowecz Hl. 358; sinowecz Hl. 2981; Sinovyecz Hl. 3607; Schidlowiecz Hl. 4534; szapranecz Ul. 2542; Saphranecz Ul. 2607; Schaffranecz Hl. 353; Swerzinecz Hu. 43; Svierziniecz Hl. 4022; Oweczka Ul. 5211; kupyeczske Ul. 3890; radzyeczkyego I. C. XXXIX. 58; *itp.*

To e, *zastępujące prasłow. dźwięk* ь, *przechodzi następnie, podobnie jak pierwotne słowiańskie* e (*por. wyżej*) *w samogłoskę* o, *jeżeli po nim następuje dźwięk twardy. Tak np. już w w. XIV znajdujemy obok* Koczel Ul. 7, Hl. 393; Kocel Ul. 979; Koczol Ul. 872. *por. też* Jarzonek (jar-ьn-) Hl. 548; Studzonky (stud-ьn-) Hl. 215 *itp*

2) *Pierwotne słow.* ь *ginie w języku polskim*:

a) *w rdzeniach wielu osnów słownych, np.* bral (z *bьralъ) Hu. 44, Hl. 3240, 4038; brala U. 74; przebral Hu. 18; obral I. T. XXIX. 596; bracz I. C. XXXIX. czczion *abo* czthaczi I. C. LI. 663 (čьtenъ, čьtąšti); racoymey (jьm-) Hu. 16; Przeyma Hl. 4090; naymem Hl. 3821; zaymuie I. C. II. 259; nye prze se (*non indicit se*, pьr-ą, *inf.* prěti *per-ti) Hl. 4384; *subst.* prza, *np.* wnygdą we prza Hl. 4110; wyssla (sьd-) Hu. 14; przisle I. C. XXXIII. po wiszczv (po wy-ściu) U. 38; wischcza (wy-ścia) U. 48; doszcza (do-ścia) Hl. 2467; zasczie I. C. XXXVIII. wesczye I. C. XXXIX. 58; Szdow (žьd-) Hl. 353; Sdow Ul. 3024; poszszono (žьg-) U. 54; nyessgla Hl. 2963; sesgla Hl. 3104; Poszszar Hl. 426.

b) *w zgłoskach rdzennych wielu innych wyrazów jak*: ćcia, Ćcieniec, Ćcica, *np. cum Swantochna ipsius socro vulgar.* tscza Hl. 1365; Tzsczenecz U. 3; Tsczenecz Hl. 194; Thsczenecz U. 59; Thczicza Hl. 4282; *w wieku XIV pisano też* Stcenecz Ul. 104, 225; Stenecz Ul. 454, Stcicza Ul. 66, 227, 621; tьstь (?) *por.* czescz Ul. 3; Ćcibor (Czibor Ul. 605; Czczyborium Hl. 54; čьstiborъ); Czczicouicz Ul. 802; Hl. 76; Czczykowsky Hl. 4484; Czchow

Hl. 684; Czchowka Hl. 3454; czso (čь-so) U. 4, 5, 19, 20, 25, 62. Hu. 39, 55; cso Hu. 72; niczs U. 18; niczss U. 21; nits (ni čь-so) Hl. 3156; cztirzi (čьtyri *z pierw.* četyri, *por. lit.* keturi, τέσσαρες *skr.* čatvāras) U. 39; ceztirzi Hl. 3276; czthÿr (*gen.*) Hu. 25; cztirzech Hl. 3177; czterdzesczi Hl. 3240; cteri U c. fcztherzech I. C. XXXI. dnya (dьnь, *gen. sgl.*) Hu. 23, I. C. XXXVII. XXXIX. 113: dnyow I. C. XXXIII. Lgota (lьgъ, *por. skr.* laghù-, *gr.* ἐλαχύς), Ul. 274, 284; Lscino Ul. 251, 448; Lsczinska vola Ul. 5308; we Lvovye (lьvъ) I. C. XXXIII. *zaimek* mnye (mьně) I. C. XXXIV. mnam (mьną) I. C. XXXVIII. Mstow (mьst-) U. 13, Hl. 2928; Msthow U. 97; Nemsta Hu. 34; Nyemsta Hu. 2465; Nyemsczianka Hl. 4188; Msczywoy Ul. 556; Msczigneus Hl. 177; Msczislaus Hl. 185; Msczischco Hl. 66; 177; Smcisco (sic) Ul. 461; Msczugius Hl. 174; Msczuj Hl. 4391; Msczvy I. C. XXXVIII. Pnyowa (pьnь) Hl. 4150; Pssari (pьsъ) Ul. 5489; Psar Ul. 158, 2936; Psary Hl. 3, 12, 16; Psarska Hl. 257; Pstrossicz (pьstrъ) Ul. 6, 301, 303; Pstroschicze Hl. 49; Pstroszice Hl. 121; Pstrzosicze Hl. 2121; Pstrucha Hl. 3916; pszenÿcze (pьšeno) I. T. XXIX. 598; Sddza (*stsł.* stьza?) Hl. 36; Szdzech Hu. 61; Sklary (stьklo) Hl. 4424; Trzczana (*trьstь, *stsł.* trъstь *zgadza się z lit.* strustis) Hl. 3765; *por.* Trestka de Trzesczin Hl. 3489; wszim prawem (vьsь, *skr.* viśva) U. 46; wschtczi U. 94; wsytky U. 68; nawsye (vьsь, wieś) Hl. 3755. 4372; nawssa Hl. 1951; przewsya Hl. 2798; wszi (wsi *gen. sgl.*) I. C. XXXI. we wschÿ (*loc. sgl.*) I. C. XXXIX. 102.

c) w głoskach przyrostków o s n o w n y c h np. kopcze (*plur. do* kopьcь) Ul. 4627; oczcza (*gen. sgl. do* otьcь) Hl. 842; otczowÿe (*plur.*) U. 12; dzeczmi (*dětь-mi) U. 17, Owczar (*por.* ovьca) Ul. 737; zdraczcza, zdrzaccza, zdzadcza Hl. 2253, 2254, 2479; postawcze (*plur. do* postawiec) Hl. 2661; Jastrzambczy Hl. 1399; Schafrancze (*plur. do* Szafraniec) Hl. 4024; dzylcze, dzÿelcze, dzylczamÿ (*gen. pl.* dzylecz) I. C XXXIX. 103, 104; postawczowa (*od* postawiec) Hl. 3816; w Lysczu (*por.* Łysiec) Hl. 2904; Placzko (*suff.* -ьko) Ul. 4438; Franczco Hu. 38; Pranczkonem Hl. 2451; Paschco (*por.* Paszek) U. 26, Hl. 248; Brzanczco Hu. 50; Maczco Hl. 51; Manczka Hl. 2374; Swadzba U. 18; Wanczslawa (vętisłavъ) U. 28; Wanczslauicze Hl. 75; Wączslauicze Hl. 3298; Raczslavicze U. op. 1. Lubeczsca (*suff.* -ьskъ) Hl. 40, 303; Tineczskemv U. 33; nemeczske Hu. 11; craweczską Hl. 3050; Morauiczsca Hl. 919; Wirzbiczsky Hl. 758; Czarnoczsky Hl. 4357; panskich I. C. XXXII. grziwni (*suff.* -ьna) Hu. 12; nadworzny Hl. 2839; posłusny Hl. 3240. *itp.*

d) na k o ń c u wyrazów, np. xandz (*por. stsł.* къназь) U. 9; Panchyrz Hl. 549; Medzwedz Hl. 181; Negowancz Hl. 590; dzisi U. 49; macz (*matь z *matī) Hl. 3262. *itp.*

3) Prasłow. g r u p a *tьrt, *która w starosłow. przechodzi w* trьt, *jawi się w naszych zabytkach w postaci* t'irt (t'ilt), t'irt, t'ert, t'art *np.*

t'ilt: Vilkow Ul. 5267; Vilczco Ul. 958; Wilczco Hl. 177; Wilcouice Hl. 437; Wilkowiska U. 25; Vilczcouicz Ul. 15; Wilczcowsky Hl. 2881; Wılk Hl. 4025; Wilkow Hl. 3674; Vilczek Hl. 3676; Pilchouicze Hl. 161; Pilcza Hl. 575; Pylszno Hl. 3455.

t'irt, t'iŕt: Czirno Ul. 914, Hl. 328; Cirzna Ul. 4131; Czirnycza Hl. 655; Czirnechow Ul. 816, Hl. 685; Czyrnyechow Hl. 4299; Czirznechow Ul. 4983 uw. Czyrmna Hl. 919, 4547; v czirnya U. op. 5; czýrpýecz I. C. XXXIX. 34; birzwna (trabes) Hl. 851; w dzirszenyu Hl. 3018; dirszenye Hl. 3239; w dirszenyu Hl. 3239; pasirzbicy Hl. 453; passirbycza Hl. 3373; pasirbem U. 63; Pirzga (*stsl.* prьga, χίδρα, Mikl. I² 30); Pirzchouice Hl. 297, 310; Pirzchow Hl. 2069; Pyrzchala Hl. 3449; Pirzchoviecz (*obok* Przchoviecz) Hl. 4139; pirzwey U. 6, 83; pirworodimy Hl. 2406; pirwey, napirwey I. C. XXXI. XXXIII. pýrwý I. C. XXXIX. 58; napyrwý I. C. XXXIX. 31; pyrwszem I. T. XXIX. 596; pirwszem ibid. 597; pyrzwa I. C. XXXIX. 127; Scirba Ul. 2895; Szczyrba Hl. 2376; Syrpek Hl. 4112; Scirka Ul. 4467 uw. Swirczinsco Hl. 933; Virbnǫ Ul. 544, 565; Wirzba, Wirzbicza Ul. 7, Hl. 272, 4514; Wirzbno Ul. 678, Hl. 48; Virzbicza Ul. 7; Wirzbye Hl. 2654; podwirzbe Hl. 68; szawirzbya I. C. II. 283; wirzb (*gen. pl.*) U. 56; wirzbynǫ Hl. 804; Wyrzbantha, Wyrzbyatham Hl. 2408; 4556; wirczak (vertibulum) I. C. II. 328; Wirzchoslaus Ul. 3; Wirzchoslava (*fem.*) Hl. 288; wirzchouisko Ul. 638, Hl. 227; z wyrzchowyąky Hl. 3821; na virzchu I. C. XXXVIII. Zyrkow, Zyrkowsky Hl. 4047; Zyrkowicze Hl. 2432.

t'ert: czwýercz I. C. XXXIX. 159; czwerthna Hl. 3185; czwertnya Hl. 4053; czthwerthny Hl. 2920; czwyerczen Hl. 4180; zdzercza Hl. 534; dzerszi Hu. 2, U. 55; dzerszý U. 60; dersza (*3 plur.*) Hu. 34; dzýerzecz I. C. XXXIX. 159; dzerszal U. 10, 60; dzierzal I. C. XXXI. dzýerzal I. T. XXIX. 596; sadziersal Hl. 3177; odzýerszala I. T. XXIX. 596; vidzerszeli Hl. 3266; vydzyerzely Hl. 4362; dzerszenýa Hu. 37; w dzerszenyv U. 26; w dzerzhenýu Hu. 62; w dzerzeniu U. 1; dzerszene Hl. 3125; dzerszawcy Hl. 3836; dzierzawczą I. C. XXXIII. Dzerzco Ul. 824; Dzerszconis Hu. 57; Derszconis Hu. 39; Derscow Ul. 32; Dzerszek U. 17; Perssczе Hl. 434; piersczien I. C. XXXII. do ssmerczi U. 10; po ssmerczy U. 60; po smyerczy I. C. XXXIX. 58; Szmerdząсza Hl. 3407; Szmyerdząсza Hl. 4224 b. thwyerdz (*gen. pl. fortalicium*) Hl. 3790; vkwierdzicz I. C. XXXI. Verczalka, Verkalka Ul. 3842, 3845; Verkzalka Hl. 4209 uw.; Verczicza Hl. 12; Wyerzchovysko Hl. 4509.

*t'art, a względnie čart, žart, z pierwotnego *kьrt, *gьrt, np.* Czarnocin Ul. 152, 5293; Czarnochow Hl. 596; Czarnyssa Hl. 549; Czarnkow Hl. 3339, 4486; Czarni Hl. 4112; Czarna Hl. 3937, 3993, 4021; Czarnoczsky Hl. 3329; Czarnothsky Hl. 3754; Czarnochouicze Hl. 4113; Czarthkowsky Hl. 3935; Zarnow Hl. 3711; Zarnouecz Hl. str. 41, 42. 43; Zarnouicza U. 20; Zarnovnicza Ul. 14, 953, Zarnoweczský Hl. 3667 *itd.*

Słow. ъ.

Dźwięk starosłow. ъ *zastępuje indoeurop. krótkie* u, *lub też jest osłabieniem niejako pierwotnego* o. *W języku polskim przeszedł ten dźwięk w* e, *lub też* *zginął* *zupełnie.*

1) Starosł. ъ *odpowiada w naszych zabytkach dźwięk* e *z poprzedzającą spółgłoską twardą; np.*

a) w zgłoskach *rdzennych*: beczkǫ (*acc. sg.*) Hl. 7; *por. stsł.* бъчьва, Beczkam Ul. 1057; Chechel (*por. stsł.* хъхлъ, Ul. 212, 900, Hl. 18, 138; debrza (*stsł.* dъbrь) Hl. 2894; debrz Hl. 3655. 4495; nadebrczą Hl. 4175; depczes (*por. stsł.* tъptati) Hl. 1366: drew (*gen. pl.*) U. 47; Kelcouicz (por. kieł, kła, *kъlъ) Ul. 43: Nacel (Na-kieł?) Ul. 25; Gyemza (*por.* gъmzati, repere?) Hl. 4101: meschna (*via quae dicitur,* mъch, mech?) Hl. 71, 3371; szep (annona, *sъpъ?) Hl. 2288; pẏanczszeth (*stsł.* sъto) I. C. XXXIX. 102: setnego I. C. XXXVII. wstecz (vъzъ-tъk-) Hl. 2999, *poenam* XV. wstecznya Hl. 1566; fstecz Hl. 505, 536; ffstecz Hl. 96; (*w najstarszych księgach pisano:* stwecz Ul. 150; stwecna Ul. 480; swetczna Ul. 355, 377, 1292, 2967, 3278, 3343, 3388, 4182 nw.; Sweczna Ul. 243, 1178, 1216, 2930, 3004, 4014; *a nawet* swetna Ul. 3434); Trestca de Trestczin (*por. stsł.* trъstь, *lit.* strustis) Hl. 523: posew (zъvati) Hl. 2990.

b) w zgłoskach *osnownych*: ten (*tъ-nъ) Hu. 16; I. C. XXXVIII. *i analogiczne* ẏen U. 22; *liczne wyrazy na* -ek (-ъkъ), *jak* Bochnek Ul. 2517; Bobrek Hl. 3629; Dambek Hl. 121; Dudek Ul. 2834; Falek Hl. 463; Franek U. 7; Hanek U. 71; Janek Ul. 2: Jazdek Hl. 3818; Jurek Hl. 699; Yurek Hl. 3298; Climek Hl. 473: Cretek Hl. 3861; cubek I. C. II. 413; Cudlek Hl. 2084; Kurek Hl. 4465; Lysek Hl. 3822; Pyassek Hl. 544; pyąthek I. C. XXXIX. 103; Swantek Hl. 3114; Sandek Hl. 4133; swiadek I. C. XXXII. swyadeczstwo I. C. XXXI. Stralek Ul. 5235; Thomek I. C. XXXII. Woytek Hl. 441; Zydek Hl. 3987; Baranek Ul. 5222 nw. Gandanek Ul. 4558; Marsalek Hl. 2695; Nedzalek Hl. 79; ossewek Hl. 3821: podsadek I. C. XXXIII. Potstanek Ul. 687; Rosumek Hl. 2075; wẏzinek I. C. II. 398; vsitek, vzitek Hl. 2849, 3236; Wyerzinek Hl. 4188 *itp. dalej w wyrazach, jak:* Mikel Ul. 881; Gawel Hl. 3135: Swider Hl. 3720; bamben Hl. 3211; Bąbenkowa Hl. 1834; Jagenka Ul. 908, Hl. 2655; Vangercze Hl. 3554; vangerskego I. C. XXXII. Bochensky Hl. 656; Brzuchensky Hl. 2268. — *Instrum. sglr. tematów na* -o- *i* -u-, *jak*: gwaltem Hu. 52, U. 66, Hl. 637, 900, 904: Woẏtkyem Hu. 69; sluszebnikiem U. 9; poczanthkem U. 25; luppem Hl. 3581; langem Hl. 3947; listem I. C. XXXIII. czassem I. C. XXXI. sandem I. T. XXIX. 598; synem I. C. XXXIII. zakladem I. C. XXXI. — *gen. plur.* sosnek U. op. 5; stayanek (ibid.), *itp.*

c) *w przyimkach i narostkach, np.* we Psaroch U. 12; we mlin Hl. 3125; we zgubą Hl. 2766; nywecz U. 60; wnẏwecz I. T. XXIX. 596; vesmye I. C. XXXI. obeslani (advisati) Hl. 2759; obesle I. C. XXXIII. obeslanẏe I. C. XXXIX. 112; ode czstr lath U. 99; z odeprzą Hl. 4181; podeprzecz Hl. 4260; podesrane (podeźrzane) I. C. XXXVIII. zebrali na zebraniu (sъ-) I. C. XXXVIII. zesnala I. T. XXIX. 590 *itp.*

2) Starosł. ъ *ginie w języku polskim prawie bez śladu:*

a) w zgłoskach r d z e n n y c h, *np.* Bsow (*por.* bez, *gen.* bzu) Ul. 64; bru (*gen.* de mileo, *stsł.* bъrъ) Hl. 1435; chczal (chъt-) U. 51, Hl. 2957; chczely U. 61; chcza (*1. sgl. praes.*) I. C. XXXIV. XXXVIII. cum gays et dbrzi Ul. 5412; we dbrzi Hl. 2752 (*por.* debrz Hl. 2753, *stsł.* dъbrь), Dmoszycze (*obok* Dymoszycze, *por. stsł.* dъmą, dąti) Hl. 3843, 3845; Dsczewicza (*stsł.* dъska?) Hl. 480; Gbelszky, Gbelsky Hl. 3091, 4299, 4304; Gdanszco Hl. 3439, Gdow Ul. 64, Hl. 54, 279, 2917; Wignanow U. 28; wegnal (gъnati) Hl. 2895; I. C. II. 442; vegnanycz Hl. 3771; gwalt (*gъvaltъ *z niem.* Gewalt) U. 66; Klay (*por.* kieł, kła?) Hl. 2211; kmecz (*stsł.* kъmetъ) Hl. 3003, U. 66; kmyeczem Hu. 69; kmecza Hl. 3179; kmyecza U. op. 6. kmyeczye I. C. XXXIX. 103, 127; Lganow (*por.* łъgati), Hl. 625, 4269; Zacrzow (*por.* kerz, krza, kъrь) Hu. 27; Zacrzouicze Hl. 346; Myedzikrze, Myedzikrzow Hl. 4112; Msana (*por.* mech, mъchъ?) Hl. 3855; zamki (mъk-) U. c. szamkow I. C. XXXIX. 58, zamkowem I. T. XXIX. 596; odemknyenyv I. C. XXXIX. 58; oberwana (rъvati) Hl. 1855; Rszana (por. rъżь) Hl. 514; sslal (sъłati) Hl. 2969; obeszlacz (nuntiare) Hl. 2145; posli (posły) I. C. XXXIII. poslal I. C. XXXIX. 127; ospy (proventus, o-sъpъ) Hl. 3917; Sanspow Hl. 635, Hu. 38; Sąsspow Hl. 2816; Sąspowsky Hl. 3712, 3881; sto (sъto) U. 94; I. C. XXXII. *gen.* szta, ssta U. 44, 53, Hu. 70; *dual.* dwe sscze U. 22; poszwa (tegumen, por. poszewka) Hl. 2036; poschwa Hl. 3752; poszwycze Hl. 4459, pritka (tъk-) Ul. 5047; pritky Ul. 5063: przythknąl Hl. 3008; I. C. II. 425; przythky (sustentaculae ad saepem) Hl. 4222; I. C. II. 405; nathknąl Hl. 1137; tknol Hl. 2698; przithknyon I. C. II. 283; przydknyona I. C. XXXIX. 159; tkanka (rubea) Hl. 2036, thkanka (crinale de pyerlis) Hl. 2413; wnank (vъnękъ) Hl. 1457; *fem.* wnanca Hl. 1063; pozwala (zъvati) U. 16; poszwu (*gen.* do pozew) Hu. 34; przipozwal Hl. 1821; na przeposzwanem Hl. 2908; o wyswanye Hl. 2703; pozvi (*plur.*) I. C. XXXIII. pozwẏ, przipozwẏ I. T. XXIX. 596; pozwoff (ibid.) 598.

b) w zgłoskach o s n o w n y c h: kto (kъ-to) Hl. 1348; I. C. XXXI. *wyrazy z przyrost.* -ъko, -ъka, *jak*: Hubko Ul. 1916; Woythco Hl. 271; Michalco Hl. 322; Franko U. 92; Pywko Hl. 2461; Szytko Hl. 3917; podsądka, podsądkyem I. C. XXXIII. *plur.* dolky Hl. 1639; rąbkẏ Hl. 2655; przimarki (*gen.* przimarek) Hl. 3512; ganky (*sglr.* ganek) U. c. spathkv (*gen. do* spadek) I. C. XXXIX. 30; vpadkẏem I. T. XXIX. 597; sswadczimi (*por.* świadek) U. 4; swatczimy Hl. 119;

sswadczó U. 57; swiathczicz I. C. XXXIV. swyatczŷl I. C. XXXIX. 34; *fem*. Babka Ul. 4186 uw. matka U. 23; Cristca Hl. 326; Nastka Hl. 168, 3614; Femca Hl. 474· Zabka Hl. 2781; Galka Hl. 2496; Strzalka Hl. 3410; Rząsska Hl. 3309; Skalka Hl. 427; Zylka Hl. 4112; Myarka Hl. 4428; *plur*. Trambki Ul. 5231: *loc. sgl*. na rudcze Hl. 358. — *dalej w wyrazach, jak*: Kachna Hl. 3824: Crzichna Hl. 3732; *w formach przypadkowych, jak*: zakladmy Hl 4307. *itp*. *Nawet wyrazy na* -ek (-ъkъ) *wyrzucają niekiedy* (*a względnie* ъ) *w nom. sgl. np*. Bork Hl. 441; Verzynk, Werzink Hl. 399, 1718.

c) na końcu wyrazów, np. spass Hl. 242, 271; jass (*stsl.* jazъ, canalis) Hl. 557; zapiss U. 91; Szalass Hl. 919; Zalass Ul. 4549; zapisz I. C. XXXI. zapiss I. T. XXIX. 598 (*pisownia przez* ss *jest niejako śladem odpadłego dźwięku* ъ); praw Hl. 647; I. C. XXXIII. rad I. C. XXXIV. Zambr Hl. 309; *w złożeniach*: Bogdal Hl. 3407, 3840; Suchdol Hl. 563. 2702; polŷedneŷnaczcze Hu. 38; poltrzeczyey Hu. 73; *w przyimkach i narostkach, jak*: Obrzic Hl 364; obyechal U. 9; obwanzala sŷa Hu. 39; obyąw Hl. 1974 obŷansowal sŷe U. 63; obyadnego Hl. 3771; obiawiam I. C. XXXVII. po obmovach I. C. XXXVIII; oth 30 lat Hu. 62; othpyram szą Hl. 3217; odpyiram szą (ibid.); k neŷ Hu. 47; poddal Hu. 12; podwalcza I. C. XXXIX. 112; ss (sъ) yego wolǫ Hu. 71; ss wolǫ U. 54. ss yego kasnǫ U. 54; na ssmowye Hl. 3085; posspolicze U. 49 Srzancice Hl. 493, 690; Zrzatha de Zrzacicz Ul. 984; ze Srzencz I. T. XXIX. 597; rosyąl Hl. 2709, ss (*stsl.* izъ) swego domv U. 4. z chische U. 30; s nyey Hu. 36; z yey domu U. 76; strony (= z strony = sstrony) I. C. XXXIX. 127; wzancz (vъzъ-jęti) Hu. 4; wzol Hu. 71; wsal Hl. 3247; wszial I. C. XXXVII. wswalil Hl. 2336; vsczągnąl Hl. 3089; vzdal Hl. 4362; wsdawne Hl. 113; wstecz Hl. 27, 1281; fstecz Hl. 75, 1696 *itp*.

3) Prasłow. grupa *tъrt, *tъlt, *która w języku starosłow. przechodzi w* trъt, tlъt, *jawi się w naszych zabytkach w postaci* tart. telt (tołt), tłut, *np*.

tart: Barzny (*stsl*, brъzъ?) Hl. 3234; barwerz (brъv-) Hl. 3331; charczicza Ul. 1643, Hl. 954, cztwartey U. 19; czwarthi I. C. XXXII. czwarthą I. C. XXXIX. 104; Garbacz Ul. 3345; Garbek Hl. 2340; Garbek Hl. 3498; Negardow Ul. 553, 4055; Gardzyna Hl. 3958; gardlo Hl. 1405; I. C. XXXVIII. Gardlicza Ul. 5244 Hl. 2295; Gardlycza Hl. 58, 526; Garlicza Ul. 3430; U. 43; Hl. 4496, 2024; Garliczsci Ul. 5327; Garliczky Hl. 4496; Gebaltow Hl. 155, *obok* Geboltow, Gebultow (*por. niżej*); Carnow Hl. 44. (*por. stsł.* krъnъ, mutilus?); Karnkowski Hl. 4534; Garnko Ul. 4225; Karzsnicza Ul. 3696; Charsznycza Ul. 4654; Ccharsdnicza Ul. 5; w Charstniczi U. 4; Carcz Hl. 2817; karczma Hl. 2709; carczma Hu. 30, U. 2; w karczme U. 57; karczmarzowi I. C. XXXIII. Karczmarz Hl. 186; Marchoczicz Ul. 14; Marchocice Hl. 302; marsczenecz I. C. II. 408; sparl (depressit in hereditate) Hl. 3445; Parcz, Parcze Hl.

36; Parczowsky Hl. 4435; Parkosch Hl. 583: Parcossy Hl. 2006, Parkoschouicz U. 59; Scarbila Ul. 3674; Scarbek Hl. 515; tharczicze (scissurae) Hl. 2472, 4141; Targ Hl. 568; tharg Hl. 4254; na targu I. C. XXXIV. na targach I. C. XXXIII. targowal U. 98; Tarnow Ul. 5298, Hl. 113, 2447, 4427; Tarnowa gora Ul. 4159 uw. Tharnawa Hl. 353; Tarnawa Hl. 2434, 2442. Tharnocha Hl. 3222; Tarnowska Hl. 257; Tarnowskycego I. C. XXXI. Tarsowa Ul. 447, 519; Varcislao Ul. 493; Warczislao Ul. 731 (*obok* Vercislao Ul. 450); Warczislawa (*gen. sgl.*) Hu. 7; zawarl Hl. 3077.

tełt: Belsow Ul. 494, Hl. 595; Belzow I. C. XXXI. Chelm Hl. 73, 129. 542, 2267, 3817; Chelmek Hl. 3739; Chelmský I. C. XXXIX. 112; Chelsty Hl. 3711; kelbasnyk Hl. 179; Omelti Ul. 617, 5423; Omelty Hl. 30; Omelto Hl. 172; Pelka Ul. 209, 211; Pelca Hl. 40; Pelcznicza Ul. 1312; Swetopelcam Hl. 332; Przedpelk Hl. 3016; zpelna Hl. 2535; popelnil Hu. 12; popelnyl U. 77; zupelnam I. C. XXXIII. przepelsli Hl. 3167; przepelsznącz Hl. 4041; przipelslemu Hl. 4103.

tołt (?): Geboltow Ul. 51, Hl. 4307 (*nawet* Gebulthow, Gyebulthowsky Hl. 4307); Swantopolk, — polkoui Hl. 2315, 4452; Tholcinco Hl. 32.

tłut: Dlubnam (fluvium) Hl. 4532; dlug, dlugu U. 22, Hu. 19; I T. XXIX. 596; dlugow Hl. 2734; Dlugi Hl. 1807, 1802; Dluga Hl. 4101; Dluge Hl. 4475; dlugye I. C. XXXIV. Dlugosch Hl. 337, 3571; z dlusky U. op. 9; w dluzą I. C. XXXIX 159; dlusznikom Hl. 2925; Slup Hl. 261; Slupow Hu. 59; slupi (*instr. pl.*) Hl. 4141; Slupowsczy Hl. 4271; Tlucoma Hl. 520; Othluczony Hl 4125; Tlumacz Hl. 3970.

4) Wiadomo, że w niektórych innych językach słowiańskich, jak w czeskim i serbskim. starosł. grupom trъt, trьt *odpowiada zwykle* trt, *t. j. grupa dźwięków, w której* r *pełniąc funkcyą samogłoski tworzy oddzielną zgłoskę wyrazu. Że i w języku polskim było coś podobnego, domyślaćby się można z rozmaitości w zastępstwie tego* r *samogłoskowego* (ir, er, ar, *por. wyżej*); *świadczą o tym wszystkie nasze najstarsze zabytki literackie, język późniejszy i dzisiejszy. W naszych zabytkach mamy nawet pewne wyraźniejsze ślady nietylko* r, l, *ale nawet* m *pełniącego funkcyą samogłoski, np.*

r: Brnoczicz Ul. 479, 5284; Hl. 168 (*por. stsł.* brъnija?) Brnoczsky Hl. 2134; *por. też* Burnocicz Ul. 516; Chrwathy Hl. 3546; Drwal Hl. 242; Drwena Hl. 605, 2898, 4048; Drwýcna, Drwýcnya Hu. 53; Hl. 4334; Drwanya Hl. 4325; Drwanska Hl. 4325; Drwakowicz Hl. 2589; Crczantha de Crczanczicz Ul. 743; Crczancice Hl. 363, 381; Krczon (Cristinus) Hl. 3239, 4027, U. 82; Crczonowa U. 99; Crczanczin Hl. 3085; Crcączicze Hl. 2694; Krczanczski U. 46 (*obok* Crzczonow Hl. 47; Krzczanczicze Hl. 2501; Kszczączicze Hl. 3371; Krzata de Krzacicz Ul. 1757, *gdzie* r *zostawszy spółgłoską musiało uledz assymilacyi*); krczýczýelem I. C.

XXXIX. 102, 112; crwawe Hu. 45; krwawil Hu. 43; Zrconicz Ul. 6; *por. też*: na odrzywiu (na odrzwiu, in postico) Hl. 1984.

l, ł: bidlna Hl. 211; Radlna Hl. 624; Skrzydlna Hl. 4101, 4369; Clwow, z Clwowey Hl. 3234; Modlnicza Hl. 216; Plsczyna, Plsczinensis Hl. 4509, 4474; Sidlniczki I. C. XXXVIII. Lganow Hl. 625, 4269; *obok* lygalbych (mentirer) Hl. 2341.

m: osm I. C. XXXIX. 159; ossmnastego I. C. XXXI. *obok* osÿmnÿaczcze Hu. 64.

a.

Słowiańskie a *występuje zawsze w języku polskim jako* a *lub też bywa niekiedy ścieśniane ku* o. *W naszych śladach piśmiennych najstarszego języka ziemi krakowskiej występuje prawie wyłącznie* a. *Jak wiadomo zastępuje słow.* a *tak pierwotne indoeurop.* ā, *jak też* ō, *dlatego uważać je należy zawsze za pierw. długą samogłoskę. Przykłady z naszych zabytków*:

1) w zgłoskach rdzennych: *a*) Babka Ul. 4186 uw. Babin Ul. 556, Hl. 3725; babisnǫ (avalitate) Hl. 2023; babyzna Hl. 3865; Baran Ul. 744, 1334, Hu. 13, U. 94; Baranek Ul. 5222: Hl. 2636; baranye Hl. 3568; Baranowska Hl. 4502; Barzanecz Ul. 3639; brat Hu. 13, 53; brath Hl. 119, 121; Bratecz Ul. 4530 uw. Bracyeouicz Ul. 398; Braczenyecz Hl. 2779; bratanek Hl. 2979: Bradska Hl. 3784; Braczska, Braczka Hl. 3709; Brathkowsky Hl. 3685; Bratuczicze Hl. 3709; bratha I. C. XXXIII. braczy I. T. XXIX. 598; dacz (dać) U. 47, 61; I. C. XXXI. I. T. XXIX. 598: dal Hu. 41; U. 15, Hl. 1130, 3156; Bogdal Ul. 4090; Bogdan Ul. 5342; zadany U. 57; zadaless Hl. 3926; dalibog I. C. XXXIII. dava I. T. XXIX. 596; zadavek Hl. 3733; Bozidar Ul. 4691; prziganą Hl. 2436; naganyon (infamatus) Hl. 2461; sganbyon (culpabilis) Hl. 4166; Grayow Hl. 4493; Jablonicza Ul. 8, Hl. 1560; Jablonne Hl. 4122; Jassyen Hl. 3665; Jasyenski Hl. 4534; jama Hl. 3599; Jawny Hl. 4108; yawnye I. C. XXXIX. 127; obiawiam I. C. XXXVIII. obyawylem Hl. 4293; Jawor Hl. 4214; Jaworzsno Hl. 3348; Jaworszky Hl. 4295; Camen Hl. 588, 3735; Kamenecz Hl. 579, 1737; Kamyenyecz Hl. 3785, 4275; Camonca Ul. 5124; Kamonca Hl. 172; kamenicza Hl. 2466, 4527; kamyk Hl. 4224 b. camieniem I. C. XXXII. w kamÿenÿczy I. C. XXXIX. 58; zaklad U. 16, 27, Hl. 2361; I C. II. 254; I. T. XXIX. 596; sklath Hl. 2492; uclad Hl. 2957; pokladal Hl 4038; nakladi I. C. XXXI. Crawyecz I. C. II. 387; crayacz (sarcire) Hl. 3050; Crakoschowski Hl. 4511; lapa, lapka Hl. 2254; lapal (mancipavit) Hl. 3332; Lappanow Hl. 40: Lapczicze Hl. 4141; lawki Hl. 1303; lawky Hl. 3481; s laski I. C. XXXIV. laskawi I. C. XXXIV. Makow Ul. 4131; Macocicze Ul. 593: Makowo Hl. 25; Macouisca Hl. 622; Makoladwa Ul. 4495 uw. Przimakow Hl. 4030; matka U. 23; mathki I. C. XXXVIII. macz Hl. 3262; maczerze U. 23; maczerziszny Hl. 3351 b. maczÿerzistego I.

T. XXIX. 597; Maslomancza (?) Ul. 600, 954, Hl. 372; Maslomiącza Hl. 4087; Maslowsky Hl. 3165; Mazanyecz Hl. 4403; ogarz Hl. 1728; opadnye Hl. 3299; popadnye I. C. XXXIII. vpadkÿem I. T. XXIX. 597; pan, pana U. 35, 29, Hl. 728; I. C. XXXIX. paneÿ Hu. 45; panosza Hu. 24; pastewnika U. 33; spas Ul. 842, 3933; spass Hl. 242, 271; popassonich (depascatis) Hl. 2899; pastewniky Hl. 3296; plati (armatura) Hl. 2020, 2176; platu (*gen. sgl.* solutionis) Hl. 2945; I. C. XXXI. placzÿl Hu. 31; zaplaczil Hu. 59; U. 78; zaplaczicz I. C. XXXIII. XXXVII. poplatky Hl. 547; raczil I. C. XXXIII. raczili I. C. XXXVIII. rad I. C. XXXIV. Radslauicz Ul. 226.—228; Raczslavicze U. op. 1; Raczlawycze Hl. 3846; Raczlawa I. T. XXIX. 598; rada I. C. XXXIII. Radzeszowa Hl. 3435; Radzimicze Hl. 3683; Radzimiczsky I. C. XXXIII. sdradzil Hl. 3247; sdraczcza Hl. 2967; stradcza Hl. 2983; radzyeczkyego I. C. XXXIX. 58; rayczye (rajce) I. C. XXXIX. 30; Raysco Hl. 503, 4232; rayszkego Hl. 3135; rany U. 6, Hu. 69, Hl. 3003; ssam I. C. XXXVIII. samego I. C. XXXI. szamicza, z ssamicze Hl. 3250; stayane (iuger) Ul. 5176 uw. staianie U. op. 1, 5, 6, Hl. 4176; stala Hl. 3153; ostala Hu. 16; stalo I. C. XXXVIII. I. T. XXIX. 598; stado Hl. 1008; Stadniki Ul. 5273; Stadnyky Hl. 296; zastal Hl. 2990, 4065; dostacz (requirere) Hl. 4445; zostacz I. C. XXXI. Staw Hl. 521; stawow (*gen. pl.*) Hl. 3240; stawisko Hl. 1310; zastawa Ul. 4143, 4487 uw. 4620; zastaw Ul. 1370; z zastawi U. 8; zastauil U. 2; zastawyonye Hl. 3847; stavya I. C. XXXIII. postawecz (stamen) Hl. 2364; I. C. II. 465; postawczowa Hl. 3816; przistawky Hl. 3927; stan (tentorium) Hl. 4057; Stanatky Ul. 772; Stananthky Hl. 2331; statek I. C. XXXVIII. *itp.* stary Hl. 1313; Starzin Ul. 25, 832; Starzinsca Hl. 257; Starzicza Hl. 3302 b. starosta I. C. XXXIII. Schpak, Spak, Ul. 5143, 5126; Sspak Hl. 5; Spak Hl. 2636; pouaba (vocatio) Ul. 4709; Wapowsky Hl. 4351; Zayącz Hl. 4112; zaiaczky I. C. XXXIII. Nesnanowice Hl. 304; viznal U. 92; I. T. XXIX. 596; przysznal sye Hl. 2619; przisznal Hl. 4315; zeznaly I. C. XXXIX. 102.

Prawie wszystkie rdzenie przytoczonych przykładów znajdują się nietylko w innych językach słowiańskich, lecz także w niektórych językach indoeuropejskich świadcząc o pierwotnej długości naszej samogłoski.

b) Z innych przykładów możemy tu jeszcze przytoczyć: Bawola [1]) Hl. 807, 1399; Bachurz Hl. 4275; Chwalis Hl. 2636; Falibóg Ul. 5234; Fal Hl. 67; Falek Hl. 463; Falow Hl. 92; Bogufal Hl. 484; Falkowsky Hl. 3235; Falkowÿcz I. T. XXIX. 596; uchuala Hl. 3506; wphalą Hl. 3342; chwalebnem I. C. XXXVIII. Chamyecz Hl. 3588; Czaya Hl. 4531; Czayca Hl. 2948; czaplc Hl. 2134, 3215; czapca Hl. 3474; Dalechow Ul. 226; oddalaÿancz I. T.

---

[1]) *Forma ta polska nie zgadza się ze stsł.* byvołъ.

XXIX. 590; dawna Hl. 3050; wsdawne Hl. 1130; dawnosczio Hl. 2700;: Drab Hl. 4085; drapana, przedrapana Hl. 3526 — 27; Gay Ul. 2879, 5377, Hl. 3829; Gayowa Hl. 2709; Gayko Ul. 3725; w gayoch Hu. 4; Podgaye Ul. 5099; Zagayew Hl. 4483; Galka Hl. 2496; Glathky Hl. 2447; Gladysch Hl. 4099; Glaz Ul. 781, 1115; Grabouich Ul. 71; grabw (*gen. pl.*) Hl. 2691; arborem dictam graba Hl. 3652; gwarras seu dissensiones Hl. str. 413; Kaczka Ul. 1052, 1243; Kaczorek Ul. 2702, 2809; Cacicz Ul. 122; Kaczkowicze Ul. 3216; Kalina Ul. 75, 364, 4869, U. 24; Kanar Hl. 4469; Kane Ul. 5031 uw. Kanya Hl. 4410; karaschye (ryby) Hl. 3601; Carznocin Ul. 2009; Carnyowski Hl. 3238; karmnego (bovem saginatum) Hl. 4368; Kape Ul. 3285; Kapalka Ul. 3217; Nakapalo Ul. 1799; Kapusta Ul. 863; Kawky Ill. 64; Kawiory Hl. 2464; Kavyecz Hl. 4255; cawalecz (particula prati) Hl. 2817; kazni U. 53; kazala Hu. 64; skazal Hl. 2936; przikaszal Hl. 3457; kasni U. 34; kaznÿa (*instr. sgl.*) Hu. 52; kaszną Hl. 4151; wkazanye Hl. 2439; skazanya I. C. XXXIX. 32; cradną Hl. 2850; kradli Hl. 2850; wicradl Hl. 3137; vcradzoni Hl. 2844; Okradzonow Hl. 3664; kramne I. C. II. 412; cramnich (res institoriae) Hl. 2820, 3069; Crasska Hl. 2344; Craszkowskye Hl. 4101; Kraschni zthaw Hl. 3302 b. Crasnyk Hl. 1093; Lagoda Hl. 3277; Labancz Hl. 4343, 4531; Polayevicze Hl. 3351 b. Polaiouicze Hl. 3290; Lany Hl. 3126 b. 4281; lanecz (pratum) Hl. 2650; Laznya Hl. 4343; lazebne (balnealium nb. vectigal) Hl. 3739; lassyczy Hl. 3342; Maly Ul. 64; Hl. 156, 2636; Mali Ul. 3353; Malusza Ul. 4929; Malusky Hl. 4321; Malicowsky Hl. 2544; Malyszycze Hl. 4281; malo I. C. XXXIII. nyemali I. C. XXXII. malzonka I. C. XXXIX. 127, 159; opatrzni I. C. XXXIII. Payanciny Hl. 773; passeky Hl. 1020; pasirben (*instr. sgl.*) U. 63; passirbycza (privigna virgo) Hl. 3373; Pabyrek Hl. 4025; Panewnyk Hl. 4512; Placzko Ul. 4438; Placzkowsky Hl. 3973; Plassky Hl. 4535; plaskie U. c. Plasa Ul. 3980; Plasecz Ul. 1652; praw Hl. 647; I. C. XXXIII. prawa (fem.) U. 18, Hl. 842; rozprawa Ul. 1217, Hl. 3122; oprawa Hu. 41, Hl. 4156; prawa (*gen. sgl.*) U. 55; Hl. 1699; I. T. XXIX. 598; prawem I. T. (proszows.) III. 11; wiprawicz Hu. 57; sprawicz Hl. 2471, 4443; oprawycz Hl. 2699; Oprawcza Hl. 1595; colonus alias ratay (*ortaj) Hl. 4072; Rawa Hl. 2305; zrazylessz (depressisti) Hl. 4057; Obrazowicze Hl. 4514; possag Ul. 4, Hl. 759; posag Hl. 1559; possagu Ul. 3223; Skala Hl. 3009, 3266; Slabosch Hl. 4294; Szacharka Hl. 4428; Scharuga Ul. 5344; Schafflary Hl. 4254, 4471; Sczaw Hl. 4318; Sczawynski Hl. 4380; Szalass Hl. 919; Schathan Ul. 5439. Szathanow Hl. 2518; thabor Hl. 1999; vally (waly) Hl. 4135; rozwalona U. 40; przewalycz (perfodere) Hl. 2819; walka (bellum Hl. 3457; walnim I. C. XXXIII. Zadco Ul. 608; wappna (*gen. sgl.*) U. 47; walach (equus) I. C. II. 379.

Nie wszystkie te wyrazy są czysto słowiańskie, wiele z nich bowiem jest przyswojonych z innych języków. Możnaby do nich

dodać jeszcze wiele innych wyrazów p r z y s w o j o n y c h i i m i o n w ł a s n y c h, jak np.

Adamoua Ul. 4674, Hl. 546; Adamowsky Hl. 4211; adamascowy Hl. 4135; Jagneszka Ul. 701; Yagnessky (*gen.*) Hl. 3114; agneski I. C. XXXIII. Jagenca Ul. 908, Hl. ?655; Andrzeowi U. 27, *obok* Ondrzeowÿ U. 50; Anna I. T. XXIX. 598; aktha, v act, w akczyech I. C. XXXIX. 112, 113, 30; apatekarza [1]) Hl 3156; barchani Hl. 4081, 4082; Fabianus alias Pabyan Hl. 3947; Fabianem I. C. XXXIII. Gawel Hl. 3135; Burgraba Ul. 1572; granicza Ul. 2452; granycze Hl. 2909; U. op. 10; gwaltem Hu. 35; gwaltownye Hl. 3212; Hanussz Hl. 1816; harassy Hl. 3752, 4081; haraszowy Hl. 4135; hatlasowa Hl. 3816; Jan Ul. 517, U.62, I. C. XXXI. Janek Hl. 516; Jaszek U. 35; Jasko Ul. 576; Janka (*fem.*) Ul. 3120; Jachna (*fem.*) Hl. 48; Janina Hl. 1594; Janikowsky Hl. 3889; Jacuba (*gen.*) I. C. XXXIV. yarmarku I. C. XXXIII. Kachna Hl. 3824; Kochna *obok* Kachnin Hu. 46; Kaczerisz Armenus (*t. j.* Chacz-eres, krzyż — twarz), Kaceris Hl. 4049; caletha Hl. 3015, I. C. II. 435; calethnik Hl. 2693; I. C. II. 380; Kaliss Hł. 656; kancler I. C. XXXIII. castellana I. C. XXXVIII. Kasuba Ul. 4165; Kassubicz Ul. 560; Gvarthouicz Ul. 2662; oberman (superior) Ul. 5111; obermani I C. XXXI. ladunu Hl. 2870; Maczey Hl. 480; Mazur Hl. 3222; Madey Hl. 4282; przimarki Hl. 3512; Nastka Hl. 168; papezs Ul. 1467; Pacossowca Hl. 92; paczerze (pater noster) Hl. 2820; I. C. II. 118; pancerz Hl. 3156; palios alias palye Hl. 2649; Paska (Pascha) Ul. 30; Pawlowicz U. 30; Pawlik Hl. 3164; pogan (paganus, *litews.* pagonas) Ul. 647; Raba Hl. 557; Radwanouicze Hl. 367; Raszcow Hl. 356; Raschcow Hl. 54, 464 *obok* Rosscow Hl. 360; na ratussu I. C. XXXVIII. Raphalka Ul. 5446; Stassicza Ul. 16; Staskowka Hl. 3316; Scawyna Hl. 176; Skawina Hl. 1600; slachta I. C. XXXIII. XXXIX. 32; slachczicz I. C. XXXVIII. slachczanką Hl. 2375; sliachethni I. C. XXXII. sliachethna I. T. XXIX. 590; szapranecz Ul. 2542; Saphranecz Ul. 2607; Szafranecz U. 36, Zsaffranecz Hl. 85; Schaffranczowy Hl. 3177; Schaffranyecz Hl. 4294; Schafrancze Hl. 4024; svab Ul. 1155, 1204, 1238; taneczni Hl. 3752; tatarky (cicorae) Hl. 330, 4459; thatarce (*gen. sgl. łać.*) Hl. 2899; *sella quae dicitur* Valaskie U. c. vantuch Ul. 4099; Vawrincicz Ul. 546; Wawrzanczÿcze Hl. 3006; Wawrzkowska Hl. 4101; Warczab Hl. 4025; wassnik (pensator) I. C. II. 121.

c) *Tu też należą niektóre formy zaimków, przyimki i narostki, jak*: nam U. 9, 24; Hu. 71, I. C. XXXIX. 103; nasz Hl 121, 119. Hu. 13; wasz I. C. XXXVIII. nawsze (na-wsie) Ul. 5063; nawsye Hl. 4372; namiot (banderium) Hl. 2696; namot (tentorium) Hl. 4034; naton (locus, ubi ponit nunc ligna) Hl. 2710; na nawszyw

[1]) *Dziś* aptekarz; *koło Częstochowy — jak mię zapewniano — mówi i dziś lud* apatekarz, *podobnie słyszałem z ust Czechów.*

Hl. 4222; na on czasch I. C. XXXIX. 104; za gwaltem Hl. 529; za pusta Ul. 977; U. op. 8; Zablocze Ul. 220; Zarogow Hl. 137; zadal Hu. 35; zakaszal Hl. 3240; Zaramba Hl. 2780, 4136; schamek (serraculum) Hl. 3181; zamkv I. C. XXXIX. 127, zachodzą (intercedo) Hl. 4151; zayacze Ul. 5047; zagyąte Hl. 4203; zasczie I. C. XXXVIII.

d) Samogłoska a *zastępuje już z czasów prasłow. dawniejsze* ō, *powstałe przez wzdłużenie pierwotnego* o, *przy tworzeniu słów częstotliwych* (*iterativa*) *np.* pomagaÿ U. 7, 17, 33, 70, Hu. 67. Hl. 728, 1729, 3298 *itd.* (*por.* mogę); posabyasch (usurparis) Hl. 3745, *por.* sobysch yą szobye (usurpando approprias tibi) Hl. 3899; sobyancz yą sobye (*tamże w uwadze*); odmava (repugnat) Hl. 4453 (*por.* mówię), omawyayą (exprimunt) Hl. 4293; sgadzaią szya I. C. XXXIV. (*por.* godzę się); vmarza I. T. XXIX. 596 (*por.* morzę); wÿzwalaÿacz I. C. XXXIX. 31. (*por.* wyzwolę); Taczala Ul. 1169 (*por.* toczę), *itp. Na gruncie języka polskiego powstały takie słowa częstotliwe jak np.* wraczacz Hu. 39 (*por.* wrócę); odgrasza (diffidat) I. C. II. 384; przegrazal (diffidavit) Hl. 2798, *por.* grodzę; obraczaya I. T. XXIX. 598, wywraczane U c.

e) Samogłoska a *jest również jeszcze z czasów prasłow. w pewnym stosunku do* e, o, *i do* ě *np.* Grabye U. 1; Grabe Hl 40, 322, *por. stsł.* grebą (grzebię), grobъ (grób); lazy Hl. 1020; 4544; U. op. 10; Lazisca Hl. 1702, *por.* lězą (léść); Curopatwa Hl. 392, 437, *por. stsł.* kuropъtina, *czes.* koroptev, *pot-: pet-, πέτομαι: Opalacz, Oppalacz Hl. 2450, 4008, *por.* po-pelъ (popiół); sadzawka (piscinula) Hl. 2293, 3425; szadzawka (piscaria) Hl. 3821; osadzy (locabit) Hl. 3791; szadzę I. C. XXXIX. 34; *por.* sěsti (*pierw.* sed-); Squarcz Ul. 5258; Skwara Hl. 3575, *por.* skvrěti (z *skverti); potwara (calumniat) Ul. 3012; pothwarcza I. C. II. 443; potnam P. duarna Ul. 2745; potduarna Ul. 1955; podwarza (potwarca) Hl. 1349; podfarnie (calumniose) Hl. 4419, *por. litews.* tveriù, *słow.* tvorъ, twór, tworzyć; — Zawada Hl. 337; Zawadzsky Hl. 2436; prowadzicz Hl. 3260, *por.* vedą, -vodъ (wiodę, po-wód, woje-woda); Navarzicze Hl. 3911, 4144, *por.* vrěti (*verti).

Przez porównanie z językiem *litewskim* *liczba takich rdzeniów, w których samogłoska* a *jest niejako stopniem wyższym* (*Hochstufe*) *do pierw.* e *i* o, *znacznie wzrasta. Tak np. z przykładów przytoczonych wyżej pod b*) *możnaby tu zaliczyć* skała Hl. 3009, 3266, *por. litews.* skeliù (rozłupić); przewalić Hl. 2819; rozwalona U. 40; waly Hl. 4135, *por. litews.* veliù, itp.

f) *Równie prastare jest słow.* av (*zamiast* ōv), *powstałe przez wzdłużenie pierwotnego* ov, *np.* zabawa Hl. 158, U. 65, 66; *por. stsł.* byti (być, *zam.* bûti, *stopień wyższy byłby* bou-, bov-); Swatoslawa Ul. 3782; Slavicze Hl. 137; Slawkow Hl. 2291, 3664; slawethne I. C. XXXIX. 31, *itd. por.* słowo; trawniki Hu. 22, *por. stsł.* trovą, truti (truć). *W wyrazie* kwas (*por.* Quasnow Ul. 4648, 4789, Hl. 10; Quassouicze Hl. 3946) *jest dźwięk* a *innego zapewne pochodzenia*; *prawdopodobnie jestto już przyrostek osnowny*: ku-ā- (*por.* kys-

nąti, kisnąć, Kyssel Hl. 514; *rdzeń* ku). *Tak samo ma się rzecz ze słowem* chwat, *por.* chycić.

2) *w przyrostkach osnownych*: *a*) *Osnowy imienne jak:* Cosarz Ul. 472; Kozarz Hl. 4087; gospodarzem Hu. 3; Hl. 1332; karczmarzowÿ U. 40; Kleparz Hl. 411, 4351; pyecarzowa Hl. 3361; pyszarza I. C. XXXIX. 58; Murarka Hl. 2164; mlinarka Hl. 3850; syodlarczik Hl. 4085; Cowar Ul. 537; Kovary Hl. 4289; Offczar Ul. 712; Offczary Hl. 221; Owczary Hl. 2412, 4418; Peccary Hl. 2408; Pyekary Hl. 3912; Psary Hl. 3, 12; Psarska Hl. 257; Rzessotary Hl. 448, 531; Rzeszotary Hl. 3826; Sklary Hl. 4424; sklarskey Hl. 4174; *a pod wpływem tego rodzaju wyrazów* philary (columnae, Pfeiler) Hl. 3061; Gural Ul. 2159; Konal Ul. 4513; Kowale Ul. 903; Nosal Hl. 453; Cowalow Hl. 2634; Rogalye Hl. 4108; Rogalcza U. 94; Grzymala Hl. 3612; Gvisdalka Hl. 4025; Troyan Ul. 2; Beganow Ul. 2; Boÿanicze Hl. 2759; Bratanek Hl. 574; brathanka I. Γ. XXIX. 597; Corabicze Ul. 5099 uw. v Korabinie Hu. 30. Corabnyky Hl. 385, 4023; Korabyowycze Hl. 2699; corabyelnyky Hl. 4135; Lancaua Ul. 680. Hl. 675; crwawe Hu. 45; krwawil Hu. 43; Mozgaua Ul. 5143 uw. Mozgawa Hl. 2776; sadzavki (reservatoria piscium) Hl. 2293; Zoraw Hl. 4453; Zorawniki Ul. 4709 Hl. 3943; laskavi I. C. XXXIV. Bogati Hl 3410; lopatha Hl. 4459; rohathina (lancea) Hl. 4541; Bogathky Hl. 4127; gromada Hl. 2334; Wachadlow Ul. 26, Hl. 3126 a. Kopacz Ul. 4100; Colaczicz Ul. 5251; Kolaczek Hl. 164; Dibacz Hl. 3535; Fukacz Hl. 3947; Zyabacz Hl 4112; Oraczowsky Hl. 3887, 4220; iednacze I. C. XXXI. XXXIX. 31; ÿednaczkÿ I. C. XXXIX. 31; bogacz I. C. XXXIX. 58; Korczak Hl. 2417; korczakÿ (*instr. pl. ciphiis*) Hl. 2700; taco Hl. 465, U. 68; takesz I. C. XXXVIII. jako Hl. 3208; iaco U. 68, 69; wschakosz I. C. XXXIX. 104; ÿnaczy I. C. XXXIX. 34; yednak I. C. XXXI. *itp.*

b) *Osnowy słowne, np.* bral Hl. 3240; I. C. XXXI. obral I. T. XXIX. 596; brala U. 74; na zebranyv zebrali I. C. XXXVIII. Odranecz Hl. 69; wegnal Hl. 2895; vegnanycz (*gen. plur.*) Hl. 3771; przignal (pepulit) Hl. 4541; Lganow Hl. 625, 4269; sslal Hl. 2969; obeszlacz Hl. 2145; obeslani (advisati) Hl. 2759; obeslanÿe I. C. XXXIX. 112; poslacz I. C. XXXIX. 127; tkanka (rubea) Hl. 2036; pozwal Hu. 14; I. T. XXIX. 597; zazwal U. 83; zaswala Hl. 3195; zazwanÿa U. 45; wyswanye Hl. 2703; na przeposzwanem (in termino concitato ad a-ta) Hl. 2908; cowanya (vinculationis) Hl. 3332; sznowacz (includere) U. c. chowal Hl. 3234; gabacz Hu 16, U. 35; gabal Hu. 62; gaban U. 26; scazacz Hl. 2725; kazalismi I. C. XXXIII. pokonacz (coniurare) Hl. 4114; copaue Ul. 4015; copaninam Ul. 4142; przecopacz Hl. 2972; oral Hu. 25, 62; pooral Ul. 31; wwolan (inclamatus) Hl. 3333; vivolane Hl. 3651; pissana I. C. XXXVIII. vipissacz I. C. XXXI. viazan I. C. XXXVIII. viczagacz I. C. XXXI. pocladaniu (post positionem) Hl. 1838; skladana U. c. poviadayą I. C. XXXIV. daÿal Hu. 23; dawal Hl. 3085; zdawacz (sententiare)

[illegible] iavnazanie [illegible] Hl. [illegible]: podavacz I. C. XXXIII. przechowawa [illegible] Hl. [illegible]; vznavavacz I. T. XXIX. 596; wikupowala [illegible] Hu. 44; neprzymowal Hl. 119; *itp.*

[illegible] *przypadków*: *a*) ***Nomin.*** *sgl.* [illegible] Hl. 166, 4112; obora Ul. [illegible]; [illegible] Hl. 4122; jedla (abies) Hl. 2691; Mytla [illegible] Hl. [illegible]; Skala Hl. 3694; stodola Hl. 3756; [illegible] Sosna Ul. 4095; Hl. 4112; [illegible] Oczosna Hl. 375; voyna I. C. XXXI [illegible] Czyrmna Hl. 4547; Skrzydlna Hl. 4369; Przeymna Hl. [illegible]; [illegible] Ul. 3278, 3343, 4182 uw. Koza Hl. 3694, 4112; [illegible] Campa Hl. 3569; Krampa Hl. 4455; [illegible] Hl. 2376; Wirzba Hl. 272; swadzba U. 18; [illegible] Foramoa Hl. 209, 3665; Glowa Ul. 1465, Hl. 1399; [illegible] I. C. XXXIX. 159; dambroua Hl 322, 1657; [illegible]; poschwa Hl. 3752; Striyowa Hl. 2518; Cholyewa Hl. [illegible]; [illegible] Hl 3157; Moscawa Hl. 1346; [illegible] Hl. 4036; [illegible] Zegota Hl. 233; chromota Hl. 564, 4396; *cromotha* [illegible] Hl. [illegible]; Szobotha Hl. 2700; golotha (impossessionatus) Hl. 4145; zagosta Hl. 3089; Broda Hl. 703; Srzoda, Sroda Hl. 4532; [illegible] Ul. 332, 357; przegroda Hl. 56, 214, 667, 2264; zagroda U. [illegible]; Hl. 503; wangroda Hl. 1289, 1151; woyewoda Ul. 2091, 2224; voiewoda I. C. XXXIII. Loboda Ul. 1639; osyka I. C. II. 441; Czapka Ul. 2779; czorka I. T. XXIX. 596; Gorka Ul. 576, Hl. 173; Dambrowka Hl. 2370; Camonca Hl. 419; Conopea Hl. 68; Kostka Ul. 881; klothka U. c. kokoska Hl. 1924; colepca Hl. 1485; Krzistka U. 59; lanca Hl. 2856; łąka Hl. 4015; Lednyczka Hl. 4475; Manczka Hl. 2374; Motika Hl. 3934; matka U. 23; Nawoyca Hl. 3835; Oweczca Hl. 221; Pschonca Hl. 136; Pszonka Hl. 4153, 4262; Rączka Hl. 4362; Rząsska Hl. 3309; Rząszka Hl. 4032; Scirka Ul. 4467 uw. Skalka Hl. 4277; Skorka Hl. 4160, 4518; Slanka Hl. 1904, 2705; Slanczka Hl. 3822; Smolka Ul. 3639, Hl. 2417. 4116; Soyka Hl. 3934; Solka Ul. 1002; Sowka Ul. 207; Sosnka Hl. 4073; stampka Hl. 1287; Stodolka Ul. 4271; thkanka (crinale de pyerlis) Hl. 2413; pobudka (vigil) I. C. II. 427; Wantrobca Hu. 39; Wantropca Hl. 423, 623, 2471; Wirzbka Hl. 2471; wnancn Hl. 1063; zaponka Hl. 2700; Zyelonka U. op. 5; pozoga Ul. 2064; sluga Hu. 45; noga Hl. 3714; Wylga 4412; podloga (pavimentum) Hl. 4141; sbroya Ul. 2136, 1638; Ostoya Ul. 544, 4730, Hl. 346; czanza (pignus) I. C. II. 264; charczicza Hl. 1643; Gardlicza Ul. 5234; yalovicza I. C. II. 211; pothwarcza I. C. II. 443; zachoczcza I. C. V. 26; zdzercza Hl. 534; rzączcza Hl. 3069; zdraczcza Hl. 2479; zdrzaccza Hl. 2253; medza Ul. 1959; Hl. 212; *imiesłowy*: sosgla Hl. 3104; zabodla Hl. 2758; *itp.*

b) *Niektóre* ***inne przypadki*** *wyrazów idących podług* ***a-deklinacyi***, *np.* ***Dativ. plur.*** ku lankam U. 73; przegrodam, wangrodam Hl. 1328; *Instr. plur.* wągrodamy Hl. 2640; zagrodamy

Hl. 2760; laczkamy U. op. 9, 7; myedzamÿ U. op. 9; slugami I. C. XXXIII. gorkamÿ I. T. XXIX. 596; zonamy I. C. XXXIII. wagamÿ U. c. szthawamy Hl. 2906; wsÿami Hu. 54; *Loc. pl.* w lacach Hu. 4; na wangrodach Hl. 1240; na gorkach Hl. 4224 b. w przekovach I. C. XXXVII. w Chanczinach I. C. XXXVIII. w stawach Hl. 3210; na targach I. C. XXXIII; *itp.*

We wszystkich powyższych wypadkach jest a *właściwie samogłoską osnowną*; *w końcówce odmiennej mamy* a *np. w Instr. dual.* dvoma grziwnoma U. 80.

c) *Niektóre przypadki osnów na* -o- *i analog. jak*: *Genit. sgl.* pana Paschcowa U. 34; v Stanislawa U. 41; lÿsta U. 37; cleynuta Hu. 13; Woÿta U. 97; brata Hl. 4175; wanwossa Hl. 1266; pana boga I. C. XXXVIII. plebana I. C. XXXVII. Jana s Chanczina I. C. XXXI. z Zaklÿczyna I. T. XXIX. 598; bydla I. T. VI. 467; ogroda I. C. XXXIX. 103: Kracova I. C. XXXIII. czlowÿeka U. 34; czloweka Hu. 56, 66; Miczka Hu. 32; vrządnika (officialem) Hl. 3118; z Prądnika Hl. 2950; vasznyka Hl. 3662; Woythka Hl. 4175; Pienyaska I. C. XXXIII. podsadka I. C. XXXIII. zaiaczka I. C. XXXIII. nÿebosczyka I. C. XXXIX. 31; doma I. C. XXXIV. otcza U. 12; xandza U. 53; ksądza Hl. 3215; xiadza I. C. XXXIII. proboszcza U. 97; kmÿecza Hu. 48, U. op. 6; kmecza U. 83, 96; tissącza I. C. XXXI. krola U. 22; dnya Hu. 23; *Neutra*: poltora sta Hu. 1; ode szta U. 44; sta zlothich I. T. XXIX. 598; przesz praua Hu. 6; gumna Hl. 2963; prosza (proso, scrutum) Hl. 4459; yączstwa Hl. 4217; latha I. C. XXXIII. s pola U. 70; myesczcza I. C. XXXVIII. z podzamcza I. C. XXXIX. 112; *Nomin. Acc. dual.* dwa grossza U. 39; we dwa pÿecza U. 47; dwa achtela Hl. 2978; Jacoswa bila Hu. 50; dwa wyeprza Hl. 3276; obadwa I. C. XXXIII. *Nomin. Acc. plur. neutr.* tela lata Hu. 31; pro XV cola Hl. 423; Lazisca Hl. 635; Byodra Hl. 2679; birzwna (trabes) Hl. 851; vrotha (ostia) Hl. 3432. 3436; wrotha (valva) Hl. 4443, 4497; godla Hl. 2038; dobra I. C. XXXIX. 31; slowa I. C. XXXIX. 34; *itp.*

4) *W wyrazach przyswojonych* (*por. wyżej 1 b.*), *zwłaszcza z niemieckiego, zastępuje dźwięk* a *niekiedy i inne dźwięki, jak np.* e, *które w dzisiejszym języku niemieckim jest często dźwiękiem drugorzędnym, powstałym z* a. *Do przykładów już przytoczonych można tu jeszcze dodać*: wapanrok (Waffenrock) Hl. 3752; barkracht (Bergrecht *census paternus et hereditarius in zuppa Vyelicensi*) Hl. 3738 b, Barkmystrzowstwo, warkmystrzowstwo (Bergmeister, *magistratus montium*) Hl. 3596, 4099, plathnerz *(armifex)* Hl. 3662; schacowacz (taxare) Hl. 3646; Sweydniczar Hl. 2435 *obok* Sweydniczer Hl. 2440; Rokembark *obok* Rokemberk Hl. 3993; Kolbarg Hl. 471. *itp.*

Imię własne Helena *występuje też niekiedy w formie* Halena *np.* Hl. 4038 (*kilka razy*).

Słow. ъ.

Starosł. ъ *odpowiada pierwotnemu indoeurop.* ē *i pierwotnej dwugłosce* oi *lub* ei. *Już w dobie prasłow. zlały się te dźwięki w jeden, który można oznaczyć przez* ě. *W języku polskim dźwięk ten występuje jako* e *lub* a, *miękczące poprzedzającą spółgłoskę. W naszych zabytkach piśmiennych zmiękczenie to nie zawsze bywa wyrażane.*

1) *Prasłow.* ě *odpowiada polskie* 'e:

a) *Jeżeli następuje głoska lub zgłoska miękka, np. a*) *w zgłoskach rdzennych*: przibÿezaw (běg-) Hu. 55; U. 25; sbyeszene (fugatio) Hl. 2634; Byezanow Hl. 3871; Belsco Hl. 280; Bela Ul. 2488; Byel Hl. 3348; Byelani Hl. 3458; Byelina Hl. 335; Byelsky Hl. 2101; Zabelce Hl. 397. byelysnowa (pellicea) Hl. 4135: pallium subductum byelisznami Hl. 3685; Chleuicz Ul. 1121; Chleuicze Hl. 112; Chlevicze Hl. 3745; Chlewisca Hl. 112; Chmelow Ul. 766; Hl. 327; Chmelnik Hl. 3304; Chmyel Hl. 2783; neczecza Hl. 1457; nyeczecza (lacus) Hl. 3902; Czeschybyessy (těch-) Hl. 3970. 4010; Slodzey (dě-) Ul. 4818, Hl. 285; Zlodzey U. 66; Bartodzey Hl. 4112; colodzey Hl. 3230; cum Drogodzeyo Ul. 5242 uw. zlodzeyow Hl. 3234; szlodzeystwo (furticinium) Hl. 2831; odzeny (*gen. sg.*) Hu. 39; dzecza (dziecię) Hu. 20: dzeczko Hl. 2257: dzÿeczi Hu. 73; I. T. XXIX. 590; dzedzina Hl. 229; Hu. 25, 60: dzedziny Hl. 842; dzedzinǫ U. 61; na dzedzinye I. C. XXXVIII. dzedziczi (*nom. pl.*) Hu. 37; dzÿedzÿczy I. C. XXXIX. 30; dzele (*loc. sg.*) Hl. 1936; na dzelÿe Hl. 2752; dzelyl U. 58; oddzelil (exdivisit) Hl. 3222; nyedziela I. C. XXXIV. nyedziel (*gen. pl.*) I. C. XXXVIII. w nyedzyelyą I. C. XXXIX. 127; dzelnycza Hl. 545. 2826; dzelniczy U. 87; dzyelcze (*nom. pl.*)[1] I. C. XXXIX. 104: nÿeroszdzÿelną I. T. XXIX. 597; dzewerz I. C. V. 12, *por. stsl.* děverь, *lit.* dëveris, *skr.* dêvar; Dzewin Ul. 4757, Hl. 2565; Gnewacin Ul. 122; Gnyewyanczin Hl. 2787; Gnewacicz Ul. 72; Meduecz Ul. 528; Meczwecz Ul. 600; Medzwedz Hl. 57, 77, 181, 2895: Miedzwyedz Hl. 3573; Nyedzwedz Hl. 2087; Myeczwecz Hl. 3092, 3478; Medzvedza Ul. 2611, Hl. 176. 325; clescze (*stsł.* klěšta, forceps) Ul. 5035; kwyethną I. C. XXXIX. 30; w lessÿe Hu. 66: na lyessye Hl. 2752; lyessne (silvales) Hl. 3771; Lyeszyen U. op. 3: Lyessyeniecz Hl. 4067; w leschÿch I. C. XXXIX, 102; Podlesiez Ul. 2359; Zalesse Hl. 581, 2190; Zalyesye Hl. 4322; Lyesczyny Hl.

---

[1]) *Obok*: dzylcze, *gen. pl.* dzylecz, *instr.* dzylczamy; *nom. sg.* dzylcza, *dat.* yednemv dzylczy z dylecz, I. C. XXXIX. 102 — 104, *gdzie występuje prawdopodobnie ślad* ě *ścieśnionego.*

3824; wilyege (inundaverit) Hl. 3299; lyethnyk Hl. 3452. dwie leczie I. C. XXXIV. Naleszonek Hl. 2636; nalesli I. C. XXXIX. 31; myenancz (asserendo) I. C. II. 295; myeni Hl. 2957; myenil U. 99; namyenil I. C. XXXVIII. zamerzil Hl. 465; Nemerza Hl. 52; Hu. 53, U. 9; Nyemyerza Hl. 3006; myesance U. 16; Staromescze Hl. 477; na przedmyesczu (in suburbio) Hl. 4305; mesczkym Hl. 119; myesczscze I. C. XXXVIII. na miesczach I. C. XXXIII. myesczky I. C. XXXIX. 58; myesczanye (ibid.); nemeczske (*stsl.* nĕmъ) Hu. 11; Nyemyecz Hl. 4494, *obok* Nymecz Hl. 3222; Nezcow Ul. 657, 871; Neskow Ul. 723; Nescouice Hl. 500; Nyeszkow Hl. 3982; penandze Hu. 15, U. 51; penandzi Hu. 44; pyenądzy Hl. 2870; pienyadze I. C. XXXIII. Penaszek Ul. 4282; Penanszek Hl. 91, 354; Pyenyąszek Hl. 1656; Pieniązek Hl. 4173; Pesczicha Hl. 54; Pyesczolkowycz Hl. 4101; pyeszna Hl. 4459; rzecz Hl. 2974; rzeczi Hu. 10; rzeczy Hl. 3236, U. 68; rzeczą Hl. 3777; w rzeczi I. C. XXXI. XXXIII. Zarzecze Ul. 5124, 5207, Hl. 7, 49; Podrzecze Hl. 414; rzeczisszco Hl. 2817; porzecze Hl. 3652; rzeczka (fluviolus) Hl. 2906; Rzeschowski Hl. 4541; syemena (semen) Hl. 3185; ossyenye (segetes) Hl. 3260, 3516; Seczech Hl. 724; U. 46; Sethech Ul. 2; Szyeczechowicze Hl. 3795; siedzecz I. C. XXXVIII. posziedle Hl. 2597; ossedla (aedificationis) Hl. 2626; s osedlim Hl. 2626; Osseczany Hl. 145, 178; Ossyeczany Hl. 3984; do syeny (*nom.* sień) Hl. 4177; sencza (pallacicullum) Hl. 2399; Sienawa Hl. 2654; Sienniczki Hl. 4534; Smelow (?) Ul. 429; Strelecz Ul. 13; Strzelecz Ul. 816, 866, U. 10; Strzelce U. 17; Strelce Hl. 302; ztrzelba (sagittatura) Hl. 3303; zastrzelyl Hu. 51; Swetliconem Hl. 1083; scepe (*por. stsl.* scĕpiti) Ul. 4440 uw. scepye (arbores) Hl. 2264; szczepye (pomorium) Hl. 3864; viedziecz I. C. XXXIV. wedzan (*3 pl.*) Hu. 1; wyedzę U. 56, 59, 60, *itd.* zapowyedzal Hl. 3792; I. C. II. 386; spowyedzala Hl. 2049; bez wyedzenya, krom wyedzynya y wyedzy, I. C. XXXIX. 103 *terminus* poueszczoni Ul. 4234, 4570; przipoweszcię (termino concitato) Hl. 29; pro receptione poweszthczi[1]) Hl. 2515; powyescz I. T. XXIX. 596; *ad magnum terminum vulgariter* vecze (*stsl.* vĕšte, vĕtъ, consilium) Hl. 14; w poviecziech I. C. XXXIII. obieczuia I. C. XXXVIII. dla vyencza (*ratione crinalis*)

---

[1]) *Mylną jest uwaga* Helcla *(str. 389), że wyraz ten jest tylko innym wysłowieniem wyrażenia* „po wsteczy“ *por.* przipovesczil (*concitavit*) Hl. 3663; *concitat alias* przipowieszcza Hl. 4492; przypowyescza Hl. 4439; przipozwal *et etiam* przipowesscil Hl. 1821; *concitatio alias* przipowesczenye Hl. 3489; „*concitat*“ przipowescza (ibid.); powestcze Hl. 2558, poweszczy Hl. 1327; povieszczi I. C. XXXVIII. *terminus* poueszczoni Ul. 4305 uw. 4600, 4816, 4995 uw. 5048; *termino* poueszczonego Ul. 4726; poueszczal Ul. 4089; na przypowyesczonem roku (*in termino peremptorio*) Hl. 3720; na przypowyesczonyem (*in termino ad satisfaciendum concitato*) Hl. 4468; *concitationem ad satisfaciendum alias* ku przipovyesczenyu Hl. 3662.

Hl. 3783 Wenawa Hl. 1711; vẏecznye I. T. XXIX. 590; Wyerzink Hl. 2792; Wyerzinek Hl. 4188; vierze (*dat. sgt.*) I. C. XXXIII. newernẏ Hl. 1327; wyeszal Hl. 2970; obiesicz (*zam.* obwiesić) I. C. XXXVIII. veworka Ul. 5063 uw. Weworca Hl. 44, U. 88; *custo dibus turris ratione* vesney (wieżnej) Hl. 1669; weschne, wyeschnemu Hl. 2366; wesznego I. C. II. 406; Wezni Hl. 1309; vieze I. C. XXXVIII. Swerzinecz Hu. 43; Hl. 3470; Swyerzinecz Hl. 2247; Svierziniecz Hl. 4022; Swerzepe (*stsl.* sve-rěpъ) Hl. 320; *por.* swirzepa Hl. 2895; Zelesznicszka (*stsl.* želězo)Hl. 2521; Pobednik Hl. 148, 1578; Pobyednik Hl. 2368; *itp.*

ь) *w zgłoskach osnownych, np. osnowy imienne*: Podolensky Hl. 2964; Rythvẏensky Hl. 2700; Ritwensky Hl. 3401; Sborzensky Hl. 2843; Dąbenskẏ Hl. 3577; Cobilensky Hl. 3639, 4005; Matyrzenszky Hl. 4362; Racziborzensky Hl. 3855—56; Sobyen, Sobyensky Hl. 4344; sestrzenecz Hl. 1660, 3153, 3555; Syestrzenecz Hl. 2281, 1920; pisczely Hl. 3887; Campyel Hl. 2575; drapyesnye (*per rapinam*) Hl. 3401; *osnowa stopnia wyższego*: podleysche Hl. 3272; pewneyschey I. C. XXXIII. nizey I. C. XXXIII. *itp. osnowy słowne*: dzerszeli U. 45; chczely U. 61; myely Hl. 2973; vidzerszeli Hl. 3266; gymyenye (bona) Hl. 4368; na gymyenyu (*in hereditatibus*) Hl. 4293; myecz I. C. XXXI. ẏmẏenẏe, w them ẏmẏenẏv I. T. XXIX. 596; viedziecz I. C. XXXIV. dzyerszecz, czẏrpẏecz I. C. XXXIX. 34, 159; liezecz I. C. XXXI. viedzieli I. C. XXXIII. szẏedzyely I. C. XXXIX. 31, *itp.*

Jak widzimy, nie różni się w tym względzie polski refleks prasłow. dźwięku ĕ *od. polskiego zastępcy pierwotnego* e. *Oba zmiękczają poprzedzającą spółgłoskę, po obu też następuje głoska lub zgłoska miękka, jużto czysto polska jużto dawniejszego pochodzenia* (č, ž, š, c, dz); *zresztą zgłoska miękka może być od* ʲe *przedzielona pewnym dźwiękiem twardym, por. wyżej* posiedle, pobiednik, *itp. W wyrazach jak* niewierny *dźwięk* r *był pierwotnie miękki, następowało po nim bowiem krótkie* i (ь); *później* r *stwardniało, pierwotny jednak refleks prasłow.* ĕ (vĕra) *pozostał bez zmiany.*

b) *Jeżeli następuje spółgłoska wargowa lub gardłowa, albo też zgłoska twarda, zaczynająca się na taką spółgłoskę, np.* Beglow Ul. 4638; Beganow U. 24, Hl. 139, 400; byegaly (*cucurrerunt*) Hl. 3412; przibiegla Hl. 4176; zbyegloscz (fuga) Hl. 4114; Czyechowa (těch-) vola, alias Czyechowka Hl. 3894; Czechowa Hl. 3946; Czech (Ciech) Ul. 3413, Hl. 3995; Czechoslaw Hl. 54; Woyczech Hl. 716; Woyczecha (*fem.*) Ul. 894; Woycechow Ul. 75; Woyczechouice Hl. 320; chleboyeczcza Hl. 224; chleboyecze (*commensales*) I. C. II. 9; Hl. 2509, 4423, 4307; chleboieczczami I. C. XXXIII. Gnewosch Ul. 5099; Gnewomiri U. 12; Gnevomiro Hl. 16; Sanczignew Hl. 175, U. 42; Sbignew (?) Hl. 4098; Przegrzeb Hl. 3647; Crepiczsca (via) Hl. 158; vylyeganyecz (*non de legitimo thoro sed spurio*) Hl. 4351; Przelepicze Hl. 3452; Nyelyepicze Hl. 4547; lepszey I. C. XXXIII. polepscha (*meliorat*) Hl. 3926; nalewcam Hl.

2721'; Polewka Hl. 2380; Mechonia Ul. 19, Hl. 49, U. 3; Myechow Hl. 3694; Myechowsky Hl. 3751; Passimyechy Hl. 3821; oppeca (tutella) Hl. 163, 240, 379, 1336; opekadlnicz Ul. 615; opẏekadlnẏk (gubernator) Hl. 2357; opẏeką I. T. XXIX. 598; opẏekalnyka, opyekalnykow I. C. XXXIX. 30, 58; Spyewak Hl. 3080; Pechota Ul. 4907; rzepysko (ager) I. C. II 129; Rzepka Hl. 1770, 3103; Rzeplin Hl. 2970, 3452, 4197; ossewek (semina) Hl. 3821; ossyewkẏ (annonae) Hl. 2361; ossewky (segetes) Hl. 3917; Przessek Ul. 722; Przesszek Hl. 6; Przesski Hl. 3316; przeszyeka (pratum) Hl. 3947; nasseky Hl. 588; obsecz Ul. 156; rossyekles (divisisti gladio) Hl. 3104; passeky Hl. 1020; Slepkugyel Hl. 4053; Pospechs Ul. 3045; Srzibna (ė *ścieśnione?*) Hl. 622; sczepy [1]) Hl. 172; szczepw (*gen. pl. plantatorum lignorum*) Hl. 2691; Sczepyathyn Hl. 4360; wem Hu 16; wyem Hl. 2990; I. C. XXXIII. vemy Hl. 119, 121, U. 93; wemẏ Hu. 4, wẏemy Hu. 69; Hl. 2849, 3080; wyemi U. 30; nyeviem I. C. XXXVIII. vẏekẏ I. T. XXIX. 596; swirzepa (*equa indomita, stsł.* sverėpъ) Hl. 2895; swerzepky (*plur.*) Hl. 3191; szverebky Hl. 3255; czloviek I. C. XXXVIII. czloweka Hu. 66. *Tu też należą formy* *l o c. p l u r.* *osnów na* -o-, *jak*: w stavech U. 72; Woẏslauiczech U. 15, 28; na oppadzech Hl. 2753; na syeymyech, na scheymiech I. C. XXXVIII. w aecẏech I. T. XXIX. 598; w miesczech I. C. XXXIII. *itp.*

c) na końcu wyrazów, np. *D a t i v. s g l. o s n ó w n a* -ā-: ku rancze U. 2, 64; ku rzecze U. op. 3; lascze (łasce) I. C. XXXIV. czorcze I. T. XXIX 590; sludze Hl. 3208; ku drodze U. op. 9; Valendze I T. XXIX. 598; Prandocze Hu. 42; Nemscze Hl. 3267; Margorzancze U. 30; slachczye I. C. XXXIX. 32, 103; Baberad (*dat. sgl.* babie?) Ul. 1522; swey szenẏe U. 15; zene Hu. 2; Halscze zenẏe swcẏ I. T. XXIX. 597; zonye ibid. 590; Dorocze ssescze (siestrze) U. 95; *itp.*

L o c a t. s g l. tych samych osnów: po czothcze U. 21; na drodze Hu. 35, U. 57; na sztopẏe Hl. 3186; na smowye (*in condictamine*) Hl. 2943, 3085; w zastawẏe Hu. 17, U. 55; w sastawye Hl. 3179; na potrzebye (*in necessitate*) Hl. 4151; w karczme U. 57; w monecze I. C. XXXVII. w silye (*pro violentia*) Hl. 1757; w stodole U. 88; w dzedzine Hu. 4; na dzedzine U. 15, 28, 66; na dzedzinẏe U. 97; I. C. XXXVIII. I. T. XXIX. 598; po puszczyne (*ex derelicto*) Hl 930; na czelanczinye (*in vitulina cutte*) Hl. 3275; w oẏczisnẏe ẏ w strẏovisnẏe I. T. XXIX. 596; *itp. Podobnie osnowy na* -o : w rocze (*nom.* rok) Hu. 9; na rocze (*in termino*) Hl. 3662; w possadze (*in dote*) I. C. II. 438; po lẏscze U. 38; *in quo*

[1]) *Prawdopodobnie pod wpływem tego wyrazu i poch. etymologia ludowa przekształciła imię własne* Stefan (στέφανος) *w* Szczepan; *por.* Sczepan Hl. 2856, U. 66; Szczepanow Hl. 3665; Scepanouicz Ul. 686; Szczepanouicz Ul. 666; Sczepanow Hl. 647 *itp.*

census alias placze (*nom.* plat) Hl. 2834; na woÿcze Hl. 1130: na gwalcze U. 66; w czassye I. C. XXXIII. na szluppye (*in statu*) Hl. 3050; w Dobrakowye U. 41; w Charwine U. 33; wf Cracovie I. C. XXXIII. we Lvovye I. C. XXXIII. na Belzovie I. C. XXXI. w nowolstwe (*in illibertate*) Hl. 1978; w gumnye Hl. 3008; w gumne (*in alliodo*) Hl. 3947; na kole (*circa palum. nom. sgl.* kół) Hl. 3012; we zloczie I. C. XXXII. w prawÿe I. T. XXIX. 596; wfpossieschenstwie I. C. XXXIII. *itp.*

Nom. Accus. dual. osnów na -ā- i nijakich na -o-, jak: dwe lancze U. 45; dve mesczine (*duos campos agri*) Hl. 525; obye dwye stronye I. C. XXXI. strouÿ obÿedwÿe I. C. XXXIX. 127; dwÿe nÿwe I. T. XXIX. 598; dwe sscze U. 22; dwiescze I. C. XXXVII *itp.*

Dat. sgl. zaimków osobowych: mnye I. C. XXXIV. thobye I. C. XXXIII. XXXIX. 34; sobye Hl. 2927, 3085; szobye Hl. 3891; ssobye I. C. XXXIII.

Przysłówki, jak: prawye U. 21, 28, 34; pospolicze U. XXXIII. I. C. XXXIII. nyesprawyedliwye Hl. 2927; cznotlivie I. C XXXVIII. ysczye I. C. XXXIII. nyesprawnye (*iniuste*) Hl. 3012; dobrowolnye I. C. XXXI. *przyimki jak*: podle, podlye U. op. 9; podlie I. C. XXXIII. *itp.*

I w tych więc wypadkach, t. j. pod b) i c) wymienionych, mamy te same warunki, co przy ʲe = *pierw.* e.

2) *Prasłowiańskiemu* ě *odpowiada polskie* ʲa, *jeżeli wyjąwszy wargowe i gardłowe następuje jakikolwiek dźwięk twardy, a względnie zgłoska zaczynająca się od takiego dźwięku, np.*

α) *w zgłoskach rdzennych*: Bali cozczol Ul. 5413 uw. Baly Hl. 529, 584; Byaly Hl. 3681; Baloueza Ul. 4095; Byalobocze Hl. 2638; Byalogrod Hl. 4302; Byala Hl. 2467; Biala Hl. 4288; Byalaczow Hl. 2441, 4227; Byalucha Hl. 3683; byalkamy (*instr. pl.*) Hl. 3858; Byadoliny Hl. 2922; Blady, Blada Hl. 4405. 4442; Chrzanow Hl. 3887; dzanych (dzianych, dě-) Hl. 2364; dzialsÿa Hu. 55; dzialo szya I. C. XXXI. dzyal I. C. XXXIX. 31, 104: dzalo (*opus montanum*) Hl. 3893; s dzyala I. C. XXXII. list dzala Hl. 842; Dzalosicz Ul. 279, 584; dwa dzyaly Hl. 4200; Dzialyn Hl. 4363; Nedzalek Ul. 839, Hl. 79, 175; Nedzalko Ul. 933; Nedzalko Ul. 273; rozdzÿalv I. C. XXXIX. 113; ponyedzÿalek I. C. XXXIX. 112; ponyedzalkovego I. C. XXXVII. zudzalavacz I. C. XXXVIII. Dzadusicz Ul. 419; Gnady Ul. 173; Gniadi Hl. 4138; 4220; Gnadi. Gnadego Ul. 4077 uw. 4201; Gnasdowicze Hl. 4304; Gnyazdowycze Hl. 3840; las Hl. 758; lasz I. C. XXXIX. 159; Lasek Ul. 3468; Laskowa Ul. 1527, Hl. 395; lascouecz (2 razy) Hl. 372; lasschy Hl. 2640; laska (*corulum*) Hl. 2042; za laskǫ (*pro corulo*) Hl. 2626: za laszky (pro baculo) Hl. 2398; za laską Hl. 4340; Laskowsky Hl. 4213; Zalass Hl. 4549; Laszotha Ul. 512; trzÿ lata Hu. 14, 31: latha (*gen. sg.*) I. C. XXXVII. lat (*gen. pl.*) U. 2, Hu. 30, 40; lyath U. 32, 56, Hl. 3298; lath I. C. XXXIX. 159, latoss U. 37; La-

thoschino Hl. 4053; Lathoszynsky Hl. 4405, 4437; nalasl Hl. 3236; myalkey (*salis minuti; por.* miał) Hl. 2898; Pomyalow Hl. 3709 *obok* Pomyanow Hl. 3665; myanovano I. C. XXXVIII. manovithy I. C. XXXI. Myarka Hl. 4428; rzoszmarz *albo* pomarz (*dimensuratio*) I. C. II. 87; po ky myasty, po ty myasty U. 43; namyastka Hu. 61; namasthcowye U. 49; namastcow U. 36; od tich mast U. 1; w Myasteczku I. C. XXXIV. wmathacz ssye (*se iniacere, częstotliwe do* metą) Hl. 3301; Pyassek Hl. 544; 1663; Pyassecowa Hl. 1240; Pyasseczna Hl. 1093; przal se Hl. 259; przsal szą (*agebat*) Hl. 1990; przala szye (*disceptavit in iure, stsł.* prě- z *per-, *por. częstotl.* spierać się) Hl. 3719; oszyane (sě-) I. C. XXXIX. 103; ossadly Hl. 265; ossiadli I. C. XXXI. ossadlego Hl. 1686; osadlem (*collocatus fui*) Hl. 3437; ossyadlessy na nywcy (*suscepisti agrum*) Hl. 3958; zassyadless y (*obviasti*) Hl 3926; osziadl Hl. 1651; ossyad Hl. 2511; ossadla (*collocata*) Hl. 2642; Sladow Ul. 367; Hl. 183, U. 34; Hl. 3965; Strzala Ul. 4649; Strala Ul. 2492; Strzalka Hl. 3410; ssamostrzal Hu. 33; Powastczka Ul. 202: podlye przypowyastu (*iuxta litteram concitationis*) Hl. 4369; przipovyadal szye (*advocabat se*) Hl. 3640; opoviadam szią (*tamquam nuntius indico*) Hl. 4553; doviadowal szya I. C. XXXIV. swyadome (*memoriale*) I. C. II. 305; viadomo I C. XXXVIII swyadomo I. C. XXXIX. 103; swiadomley (*dat. sgl.*) I. C. XXXVII. swiadek I. C. XXXII. sswadczimi U. 4; sswathczimy Hu. 24; szwanczimi (sic) Hu. 8; suatczymy U. 71; swatczymy U. 91; swiathczicz I. C. XXXIV. oswyathschil I C. XXXIX. 32; swyathszono I. C. XXXIX. 102; swiadeczstwa I. C. XXXIV. powathu (*por. stsł.* vǫtъ, *consilium*) Hl. 1686; poviatowe I. C. XXXIII. vano Ul. 7, 2446; uiano Ul. 771; wano Hl. 477, 963, 1260; wyano Hu. 31, U. 67; vyana (*dotalicii*) Hl. 3709; wyanowal Hl. 3039, 3221, 2922; Zawasie Hl. 1399; wyarą I. C. XXXIV. Nyewarow Hl. 3616; Nyevyarow Hl. 4326; Vyatrouicze Hl. 3651; Szawyasa Hl. 2095; Zelaszo Hl. 656, 3435; Zelasco Hl. 267; Zelazni Ul. 5137; Selasny Hl. 93; Zelasna Hl. 2826; Zelaszny Hl. 3509; Polianowsky Hl. 3803, Cobalka Ul. 605; Kobalka Ul. 2010, 2156; Besadek Ul. 2872; Byessadky Hl. 3151; *itp.*

β) *w przyrostkach osnowych*: *osnowy* *i m i e n n e*, *jak*: Dambany Hl. 125; Damban Ul. 2613; Cobilany Hl. 169, 3571; Morawyany Hl. 3945; Krosnyani I. C. XXXIV. Podolan I. T. XXIX. 598; Dabanka Ul. 4277 uw.; Cozanca Ul. 463; Kobilanka U. 23; Dulembyanka Hl. 3010; Zagorzani Hl. 696; Raciborzani Hl. 382; Rythwyany Hl. 2825; Bistrzanowsky Hl. 3849; Bistrzanouicze Hl. 3887; Bistranowsczy *ibid. itp. osnowy* *s ł o w n e*, *jak*: chczal U. 51, Hl. 2957; chczial I. C. XXXVIII. ymyal U. 10, Hu. 73; myal Hu. 12; myala Hu. 39; mal Hl. 2972; myal I. C. XXXIII. myali (miały) I. C. XXXIX. 34; widzal Hu. 7, U. 79; widzala Hu. 56; dzerszal U. 60; dzierzal I. C. XXXI. dzyerzal I. T. XXIX. 596; odzyerszala I. T. XXIX. 596; odpowedzale Hl. 2253; doviedzial szya iest I. C.

XXXVIII. zapowiedzany, *plur.* zapowiedzane Hl. 4529; Przegorzal Ul. 815; Przegorzaly Hl. 3136, 4132; lezaly I. C. XXXI. *itp.*

3) Po j, č, ž, š, *przeszło* ě *prawdopodobnie już w dobie prasłow. w* a; *dlatego i w polskim języku mamy w tym wypadku* a *bez względu na to, jaki dźwięk po nim następuje, np.*

α) w zgłoskach rdzennych: Poyadka Ul. 4457 uw. Jadowniky Hl. 166, 400, 4007; obyadnego Hl. 3771; Myedzwyadek Hl. 3973; ÿastdona Ul. 438; Uyasd Hl 606; Vyaszd, Vgyaszd Hl. 2637, 3138; Doyasdow Hl. 855; nayast (*equitatio*) Hl. 3462; wÿaszdu Hl. 3966; Jazdco Ul. 5451; Jasdek U. 56; Jazdek Hl. 3818; vygachawszy (*exiens*) Hl. 2436; zayachaw Hl. 3542; iachacz I. C. XXXVIII. przigachacz I. C. XXXIII. yachali I. C. XXXIV. jalowata Hl. 2553; yalovicza (*iuvencula*) I. C. II. 211; ialowicze (*vitulae*) Hl. 4195; jalowith Hl. 2553; Jalowka Hl. 4011; yalovyątha Hl. 3545, Jalowicze U. c. jarey (siliginis) Hl. 330; jarzini (*acervum vernalium*) Hl. 3339; nayarz (*campus aestivalis*) Hl. 856; ÿary I. C. XXXIX. 103; ÿarnÿ I. T. XXIX. 590, yarzynne I. C. XXXIX. 127; Yarzina Ul. 3503; Jarzina Ul. 4906; iasrziny Hl. 317; Jarzonek Hl. 548; Jaroslauicz Ul. 8; Jaroslaw Hl. 92; Yaroslaw Hl. 4337; Jastrzabecz Ul. 4692; Jastrzambecz Hl. 308; jastramp (*falco*) Hl 2956; yastramp Hl. 2974; Jastrzampcze Hl 2453; Jastrzambczy Hl. 1399; Jastrzambya Hl. 3919; Jastrzembskÿ I. C. XXXIX. 112; separe Jass ad ripam Hl. 557. *por. stsł.* jazъ (*canalis*); jazy (*interstitia*) Hl. 794; Jaswedz Hl. 269, Jaswecz Hl. 111, 485; Jaszvicza Hl. 3754; Jasczerzow Ul. 6; czarovnicza Ul. 4116; czassu (*gen. sg.*) U. 7; czasch I. C. XXXIX. 58; czasz I. C. XXXI. Czaple Hl. 576; czasÿe (czasze. *plur. cyphos*) Hl. 2721; Zabka Hl. 2781; Zabno Hl. 4068; zaluye Hl. 3010; zalovacz (*querulari*) Hl. 4314; zalowal Hl. 3010; I. C. II. 449; Pozar Ul. 839, 4920; Zarky Hl. 4324 *itp.*

β) w przyrostkach osnownych, jak: Clanczany Hl. 634; Kląozany Hl. 2603; Lanzani Hu. 45; Przemączany Hl. 4113; Msany (*mъch-ěn-ā) Hl. 3855; itp.

Tu więc zlewa się pierwotne *jē *zupełnie z pierw.* jā *tak że w rdzeniach zwłaszcza trudno niekiedy rozstrzygnąć, czy w słow.* jā *tkwi pierwotne* ē, *czy też* ā. *Niektóre rdzenie jednak zachowały obok* ja *pierwotną formę* jě, *np. stsł.* obědъ, sъnesti *obok* jamь, jasti (edĕre). *To samo mamy niekiedy w języku polskim, zwłaszcza przed spółgłoskami miękkimi i niektórymi twardymi, np.* chleboyeczcza (jad-, *ēd-, edo) Hl. 224; chleboyecze (commensales) Hl. 2509, 4423; chleboyeczczamy Hl. 4307; I. C. XXXIII. obyedne (jěd-ьn-) *mensae proventus* Hl. 4214; yesden (dziś jezdny) Hl. 36; gesdzyly Hl. 3210; yeszdzili Hl. 3215; gesdza (jeżdżą) U. op. 11; Vgesdsky Hl. 3179; U. op. 1; Uyeszczky Hl. 4522; Uyeysky Hl. 3700; *zresztą obok* jachać (*por. wyżej*) *występuje już w w. XIV częściej* jechać, *np.* jechal U. 36; yechaw Hn. 24; obyechal U. 9; *w wieku XV* jechal Hl. 2973; gechaw Hl. 1730; przigechaw Hl. 3212; sgechal Hl. 3303; wigeli Hl. 3215; *w drugiej połowie te-*

goż wieku: przyyechal Hl. 4368; nayechaless (*adequitavisti*) Hl. 4497; wgyechacz (*inequitare*) Hl. 3515; vygechawschy (*de equitando*) przyyechawschy (*veniens*) Hl. 4307; *itp.*

Właściwie więc tylko dwa, a względnie trzy rdzenie mają w naszych zabytkach naprzemian to ja, *to* je. *Inne przykłady spotykamy sporadycznie, np. obok* Jaroslaw *także*: Yeroslaw, Yeroslaum Hl. 1941. *Częstotliwe* wiszegacz Hl. 1191 *różni się pod tym względem od stsł.* sъžagati, *podobnie stopień wyższy* nižey I. C. XXXIII. *i t. p.*

4) Wyjątki od praw fonetycznych, przytoczonych pod 1) i 2), są w najstarszych zabytkach języka ziemi krakowskiej dość rzadkie, i dadzą się łatwo wytłómaczyć. Tak np. zamiast ʲe *mamy* ʲa: dzanicza Ul. 280; dzaniczka (*tegmen*) Hl. 2036, *por.* dzanych (dziany, *stsł.* dě-nъ) Hl. 2364; Polanynowicze Hl. 54; Polanynowsky Hl. 67, *por.* polano; Ocalyna Hl. 304, *por.* cały; Zelassye Hl. 3264, *por.* żelazo; przy dzʲale I. C. XXXIX. 104; rozdzyale I. C. XXXIX. 112, *por.* dział, działowi I. C. XXXIX. 104; przed kwʲathną nʲedzyelą I. C. XXXIX. 34, 58, *obok* kwyethną I. C. XXXIX. 30; dlya U. 15; podlya Hl. 4175, *obok* podlie I. C. XXXIII. *itp. Odwrotnie zamiast* ʲa *mamy* ʲe: Byelaczowsky *obok* Byalaczow Hl. 3234; Wietrouicze Hl. 2927, *obok* Vyatrouicze Hl. 3651; Zelezna Hl. 2911, *obok* Zelasna Hl. 2826; Czeschybyessy Hl. 3970, 4010; przypoviedal szye Hl. 4360; przipouedala ssye Hl. 3483; przypowyesthą Hl. 4473, *obok* przipovyadal szye Hl. 3640; przypowyastu Hl. 4369 *itp.* powyedaly I. C. XXXIX. 103; odpovʲedacz I. T. XXIX. 597, *obok* powiadać (*por. wyżej*) *itp. Formy te, po największej części podwójne, świadczą, że owo prawo fonetyczne jeszcze się nie było ustaliło w języku ziemi krakowskiej. Że i dziś jeszcze jest pod tym względem w naszym języku pewna chwiejność, przyczyny tego trzeba szukać w czynnikach* *p s y c h i c z n y c h*, *które często krzyżują się z czynnikami fizycznymi, a względnie z prawami głosowymi.*

Niekiedy przechodzi pierw. ě *nie w* a, *lecz podobnie jak pierw.* e *w dźwięk* o, *np.* s przisyonku *obok* do syeny Hl. 4177; swʲeropkʲ (*equi indomiti*) Hl. 2700; swerzope (*equi silvestres*) Hl. 1432, *obok* swerzepe Hl. 320; swerzepky Hl. 3191; *itp. W dzisiejszym języku więcej na to przykładów się znajdzie; okoliczność ta jednak dowodzi, że już w XIV—XV. w. nie było fonetycznej różnicy pomiędzy* ʲe = *pierw.* ě. *a* ʲe = *pierw.* e. *jeżeli niekiedy tej samej ulegały zmianie kwalitatywnej. Mamy tu bowiem także wypadki, że odwrotnie pierw.* e *pojawia się niekiedy jako* ʲa, *np.* Byassathky, Byasszathky Hl. 3869, *obok* Byessathky (ibid.); *por. stsł.* beséda.

Może pod wpływem form, w których pierw. ě *występuje naprzemian jako* ʲa *lub* ʲe, *powstały w języku ziemi krakowskiej też takie formy, jak* Srzenyewa Hl. 3528, *obok pierw.* Szrenyawa Hl. 4509. *Wypadki te jednak są tak rzadkie i sporadyczne, że nale-*

[illegible] Iz[illegible] Georg[illegible] [illegible]
[illegible] Hl. 27[illegible], por. [illegible] [illegible]
[illegible] Hl. 2749; [illegible]
Hl. 4[illegible] [illegible]zył I. C. XXXVIII. [illegible]
[illegible] pecunias, Hl. 3279; [illegible]ze H[illegible] [illegible]
(gen. sgl.) Ul. 11[illegible]7; [illegible]eziny Hl. 6[illegible] [illegible]
Hu 7[illegible]; [illegible]yczimi Hl. 6[illegible]2; Iwo Hl. [illegible]2. 471; Iwa[illegible] [illegible]
Ul. 40[illegible]; Yvanouicze Hl. 4246; Gywanowsky [illegible] [illegible]
2[illegible], Hu [illegible]; Jelitow Hl. 2474; klin Hl. 4174. 42[illegible]; [illegible]
Hl. 3[illegible]17; C[illegible] Ul. 20[illegible]; Cnieszin Ul. 959; Kn[illegible]szin Hn [illegible] [illegible]
[illegible] Hl. 671, 3[illegible]; Kbika (?) Ul. 511; Kbikal Ul. 4[illegible] [illegible]
[illegible] Ul. 2[illegible]7; Qulina Ul. 3683; lichy Hl. 7[illegible]2; licze [illegible]
4[illegible], 4[illegible]; za liczm (in termino peremptorio) Hl. 436; za lycz[illegible]
(in termino primo) Hl. 261; liczem Hl. 2462; ad arrestand[illegible]

lias liczowacz Hl. 3051; liczowanego (*arrestatum*) Hl. 3362; lyczoanem (*in termino arrestationis*) Hl. 3134; *podobnie* Hl. 3137, 900; liczowanye Hl. 2986; po liczowanyu (*post visionem*) Hl. 364; *arestum alias* licze Hl. 3806; *faciale alias* lycze Hl. 4124; czoval (*arrestavit*) Hl. 4184; liczowani (*in termino arrestato*) Hl. 530; s liczem I. C. XXXVIII. oblicząn I. C. II. 420; oblicznosczi C. XXXIII. oblycznẏmy I. C. XXXIX. 32; oblẏcznẏe I. C. XXXIX. 8; policek Ul. 59; policecz Ul. 241; policzsky (maxillae) I. C. II. 32; Liczba Ul. 3163; liczącz I. C. XXXVII. liczil U. 29; Ligasza Ligęza) Ul. 278; Lipno Ul. 769, 906; Lippye Hl. 2316; przeslippe Il. 1429; Lypa, Lyppa Hl. 4435; Lypszky Hl. 2902; Lypska Hl. 2283; Lypna Hl. 4094; Lipnicza Hl. 336, 2946, 3038; Lypniczsky Hl. 4063; Lyppowyecz Hl. 3919; Lipska, z Lẏpia I. T. XXIX. 590; ythego (*nb. argenti*) Hl. 2768; lyssa (lisia, lis) Hl. 3599; lyscha to samo) Hl. 3858; Lyschky (Liszki) Hl. 3407; list U. 1, 24; lista Hu. 41; listu Hl. 3239; listh I. C. XXXVII. lysth I. C. XXXIV. lithkup U. 29; lithkupniki (*mercipotarios*) Hl. 4085, Lythwos, Lythwosz Hl. 1598; Lyz Hl. 4532; Bogumilouice (milъ) Hl. 561; Milovyecz U. op. 1; mili I. C. XXXVIII. milosez (ibid.) mynącz Hl. 4101; minye I. C. XXXIII. przemẏnąly I. C. XXXIX. 112; w mirze U. 45; mirny Hl. 2475; Mirow Hl. 4548; Mirouicz Ul. 220; Miroslaw Hu. 51; Mirossow Hl. 694; Kazimirz Hu. 47; Hl. 2853, 3451; Wlodzimirz Hl. 2118; Sądzimir Hl. 4391; Miska Hl. 527; miski (*plur.*) Hl. 2176; kuchmistrzem (*por. niem.* Meister) U. 22; kuchmistrza Hl. 3082; czechmistrz Hl. 3812; ochmistrza I. C. XXXIII. Nydzycza Hl. 212; nẏnyeyschi I. C. XXXVII. Ninognew Ul. 288; niua Ul. 622, 1632; niwa Hu. 22; U. op. 2, 11; nywa Hl. 35, 212; 372, 1936, 4224 b. *plur.* niui Ul. 4371; *gen. sg.* niwy Hl. 4176; nywka (*arvulum*) Hl. 4224 b. Pilava Ul. 4144, Hl. 1660; Pylawa Hl. 267. 1346; pilna I. C. XXXIII. *częstotl.* othpyram szą, odpyiram szą (*controversior*) Hl. 3217; Pirzina (pirъ, *convivium?*) Ul. 2002; Pirziny Ul. 318; Pirzin Ul. 26; piwa Hl. 119; pili U. 29; pywa Hl. 2978; Piwco Ul. 757; Pisanka Ul. 1499; zapissz U. 24; I. C. XXXI. zapiss U. 91; I T. XXIX. 598; zapissu U. 71. 99; de Pyssary alias Pisarsky Hl. 3100; zapissacz I. C. XXXI. zapisowano U 24; Piskorz Hl. 4491; Piskorek Hl. 3805; Piscorouicze Ul. 29, Hl. 184; Piszczorzouicze Hl. 1117; Plichta Ul. 1918; Szicora Ul. 5099; Sicora Hl. 3497; Szikora Hl. 3650; ssilφ U. 37; syla Hu. 52; sschẏlφ U. 76; vsile (*violentia*) Hl. 3146; wsyle Hl. 2464; vsilstwo Hl. 3361; Synycza Hl. 4284; sziwy (*siwy*) Hl. 3461; schivy Hl. 4085; szywego (*equum*) I. C. II. 133; slyczky (*arediculas* Hl. 2722; Slywka Hl. 2682; Svidnik Ul. 12; Swider Hl. 3879; Swidrigali (*gen. sgl.*) Hl. 4544; Swina Ul. 4424; Swinka Ul. 1433; Suinca Hl. 182; Svyncze (*dat. sgl.*) Hl. 1730; swinc brodi Hl. 2395; Swinari Ul. 2321, Hl. 515; zavitek U. op. 5; roku zavithego I. T. XXIX. 596; na zawẏthem I. T. XXIX. 597; widzal Hu. 8; vidzene Hl. 24; widzenye U. 42; Hl. 3239; wẏdze (*acc. pl.*) I.

C. XXXIX. 118; Wyl. Ul 432; wyny U. 47; vynyen Hl. 324; vynowatti U. 93; Hl. 3156; vinyen I. C. XXXIII. przewynyenya Hl. 3615; Winny Hl. 616. U. 22; Wir Hl 212; Wisla Hl. 457; Wyssa Hl. 4224 a Visleczi I. C. XXXVIII. Wisliczca Hl. 281; Wisn... Hl. 2525, 5884; Visznyowa Hl. 3785; Zanischa Hl. 559; Zanis... Hl. 3147; zimny Hl. 4384; oszymyny (*acervos hiemales*) Hl. 33.. ozimyan..ka Hl. 3685; ozymym I. C. XXXIX. 103. *itp.*

b) w przyrostkach osnowcnych, np. osnowy imienne: Bo.. Ul. 693; Dambin Hl. 2352; Wronyn Hl. 571; Wronin Hl. 41.. Wroniniecz Hl. 44; Sczeklin Hu. 3; Sczeclyn Hl. 306; Ochonyn U. 12; Granbeczin Ul. 649; Crassoczin Hl. 53, 356; Prandoczin U. 219; Plochocin Hl. 680; Mlodoczin Hl 3595; Okoczin Hl. 37.. Podobyn Hl. 4254; Kozina Ul. 2493, 2534; Sczecina Hl. 374; U. 48; Kalina Hu. 67; Lovyna Hl 31; dąbina (quercinia) Hl. 313.. wirzbyna Hl. 764; dzedziną Hl 3210; dzeszóczynó Hl. 1941; Trzebyna Hl. 1896; godzyna Hl. 2475; Nowina Hl. 1197; bogaczina U. 1997; oszymyny Hl. 3339; Ulyna Hl. 3443; Culina Hl. 4101; ... nina Ul. 4970, 4974; Lscino Ul. 448; Lscinno Ul. 251, Lsczin... Ul. 5308 *obok* Slcina Ul. 448; Jemyelino (*obok* Jemyelno) Hl. 4.. Czyeslino Hl. 4108; ius goszczine Hl. 4, 2509, 4179; goscine Hl. 4009, 4179; gosczinego (*hospitalitatis*) Hl. 4243; gosczynne Hl. 4325; Ossyny, Ossziny Hl. 3957. 4041; brzoskwine (*persicae*) Hl. 2464; Chmczini Hl. 2935; Brzezinka Hl, 4150; Zlotnik Ul. 6..; Socolnik Ul. 866; Gemelnyký Hl. 293; Gnoynik Hl. 718, 42..; dwornik Hl. 2384; scotlnyk Hl. 3579; Prądnik Hl. 4207; Scol..k Hl. 1674; Slomniky Hl. 3092; podwodniky Hl. 2973; dlusznikom (*debitoribus*) Hl. 2925; pantlik Hl. 115; Kozik U. 50; swoyk Hl. 2439; Voyczik Hl. 4040; Welicanoczszca Hl. 2906; Ogorzelyk Hl. 4376; woznyky (*equi vectuales*) Hl. 4227, 4368, Czczicouicz U. 802; karczmysko Hl 644; sedlysko Hl. 2863; sedlisko Hl. 358.; sedliska (*plur.*) Hl. 3222; rzepysko (ager) I. C. II. 129, Thargowiska Hl. 2188; z wyrzchowysky Hl. 3821; Voynicz Hl. 3558; crolewiczow (*regulorum*) Hl. 2539; Steicza Ul. 217, 631; Lednicza U. 4983, Hl. 382; Garlicza Ul. 5140, Hl. 4121 b. Czelicza Ul. 391.. polouicza U. 9; polovýczą I. T. XXIX. 598; charczicza (*valtra* Hl. 954; yalovicza I. C. II. 211; konicza (*equirea*) Hl. 3436; ossicza (*arbor*) Hl. 3652; roznicza I. C. XXXVIII. Wolycza Hl. 3424; Brzesnicza Hl. 3652; Ulycza Hl. 4022; Gnoynicza Hl 4079; Stopnycza Hl. 4265; Osthransznycza Hl. 4483; Biskupicz Ul. 2302; Dzenanicz Ul. 323; Czulicze Hl 189; Goslice Hl. 530; Srzancice Hl. 690; Cosocice Hl. 383; Stampocice Hl. 361; Gramboczicze Hl. 239; Janovicze Hu. 27; Pawlouicze Hl. 678; popelice (*pelles*) Hl. 1466, 1474; pellicze (*subducturae*) Hl. 1861; poszwycze (*tecturae*) Hl. 445..; voznycze (*frena*) U. c. kamenicz (*gen. pl. lapideae*) Hl. 2556; Pielgrzimowice Hl. 2513; Croczicze Hl. 3534; Przeczlawicze Hl. 454.. Myechouicze Hl 4045; rankawiczne Hl. 1230; Granyczna Hl. 3902; Drzewiczki Hl. 4534; rąkavicznik Hl. 4123; Czaciua, Czacziwa, Ul.

1305 uw. 4467 uw. Czanciwa Hl. 1399; pospolita I. C. XXXIII. bodzisthe U. c. *itp.*

Osnowy słowne: lomysz (*2 sgl. praes.*) Hl. 153; lomÿcze I. T. (*proszows.*) III. 11; bronicz (*tuere*) Hl. 3149; bronÿcz I. C. XXXIX. 103; bronysch (*2 sgl.*) Hl. 4056; grodzil U. 99; stranczil I. C. II. 445; grodzycz Hl. 3864; Grodziczki Hl 4553; Grodzina Ul. 46, Hl. 614; opusczyla U. 68; puscina Ul. 3957, 4010, Hl. 508, 510; pusczina Hl. 30; odnowicz (*innovare et reviviscere*) Hl. 4554; odmowyl (*contradixit*) Hl. 4443; umowylesz (*obligasti ipsum*) Hl. 4450; virambicz Hl. 2969; przerąbyli (*exciderunt*) Hl. 3864; podnoscbili (levarunt) Hl. 4324; przypovyesczil (*concitavit*) Hl. 4191; gonÿl I. C. II. 378; zastampywsy I. C. II. 307; ochromily (*mutilaverunt*) I. C. II. 316; ukwierdzicz I. C. XXXI. przeprossicz I. C. XXXVIII. dochodzicz I. C. XXXIII. czinili I. C. XXXIII. zaplaczili I. C. XXXI. postavicz I. C. XXXI. postawyli I. C. XXXIX. 31; stawidla Hl. 3947; Cropidlo Ul. 222, 403; Cropillo Ul. 402, 514; krczÿczÿelem I. C. XXXIX. 112; *itp.*

c) w zakończeniach odmiennych, np. osnowy na i- i analog. Gen. sgl. do ssmerczi U. 10; czansczi U. 2; pączi (pięci) Hl. 3262; pyąnczi I. T. XXIX. 598; sesczi Hl. 3104; U. 100; oth szescidzessanth Hu. 37; dzessanczy Hl. 1729; milosczi I. C. XXXVIII. pamyeczi I. C. XXXIII. do vschÿ, wszÿ (wsi) I. C. XXXIX. 118, 127. *Dativ. sgl.* milosczi I. C. XXXVIII. bracy Hl. 2712. *Loc. sgl.* po ssmerczi U. 10; w ssesczi Hu. 17; w iesseni U. 88; na wszi I. C. XXXI. we wschÿ I. C. XXXIX. 102; w Chobadzi I. C. XXXIV. po ssmerczy U. 60; po smyerczy I. C. XXXIX. 58; *Plur. tres mensuras alias* czthwerthny Hl. 2920; rozbyl trzwi (drzwi) Hl. 3082; częsczi I. T. XXIX. 596; piersczeni I. C. XXXII.

Nom. plur. osnów na -o- i analog. (*właściwie końcówka przyjęta z deklinacyi zaimkowej*): wschtczi svanczi U. 94; *imiesłowy*: sdaly (*condempnaverunt*) Hl. 1662; zavedlÿ Hl. 2759; skazalychom (*demandavimus*) Hl. 1584 a. vczinili I. C. XXXIII. mowyly, chodzyly I. C. XXXIX. 112; *itp.*

Dativ. sgl. na -owi: ku rokovy Hl. 4103; Canonicoui Hl. 3080; Msczigevi U. 94; podsadkoui I. C. XXXIII. brathankowi I. T. XXIX. 597; *Instr. plur. na* -mi: dzeczmi U. 17; penadzmi U. 4; gospodarzmi Hu. 37; pomoczmi Hl. 3208; se trzeymi Hl. 3082; dobrÿmÿ U. 76; gronosztajmy Hl. 3452; zakladmy Hl. 4307; surmi U. c. yednaczmÿ szyedzączÿmÿ I. C. XXXIX. 34; yednaczmi I. C. XXXIII. pyeczaczÿamÿ myeskymÿ I. C. XXXIX. 58.

Dativ. sgl. zaimka osobowego: mi Hl. 2978; *itp.*

Formy słowne, jak: 3 sgl. praes. stogÿ Hu. 3; stoÿ Hu. 17; wodzi U. 56; vczini I. C. XXXVIII. *2 sgl. imperat.* nye myeczy szye (*non te iactes*) Hl. 3841; *por. też* Sadzignew Ul. 368; Trząsytobolca Hl. 3410 *itp. wyrazy złożone.*

d) *Negacya* ni *w*: niczs U. 18; anÿ U. 13; nycz I. C. XXXVIII. nÿkomv I. C. XXXI. *partykuła* li: iesthli I. C. XXXIV. daly my bog I. C. XXXIII. *itp.*

2) *Prasłowiańskiemu* i *odpowiada polskie* y *po dźwiękach* š, ž; č (tš), dž; c (ts), dz; ř. *Tak przynajmniej jest w dzisiejszym języku. Przypuszczać należy, że tak było i w języku ziemi krakowskiej już w wieku XIV. jakkolwiek pismo naszych zabytków nie daje nam w tej mierze stanowczej pewności. Wiadomo już bowiem z rozdziału o pisowni, że przez cały ciąg naszych dwu wieków wyrażano tak dźwięk* i *jak dźwięk* y *naprzemian tymi samymi znakami. Jak więc znak* y *wyrażał często dźwięk* i, *tak odwrotnie znak* i *służył nieraz do wyrażenia dźwięku* y. *Przykłady*:

a) *w zgłoskach rdzennych, np.* Zebrzidouice (*stsl.* bridъkъ, brzydki) Hl. 500; Czigan (cygan) Hl. 3416; uczinil U. 5, Hu. 12, Hl. 2969; vczynil Hl. 2973; uczÿnÿl U. 76; vczinil I. C. XXXVIII. czynyącz I. C. XXXIX. 34; przeczinil (*affecit*) Hl. 2478; przeczina I. C. XXXIII. czinsz (niem. *Zins*) Hu. 48; czÿnsch U. 63; czinsu U. 100; czista Hl. 3367; oczisczy (*compurgabit*) Hl. 3332; oczis cziez I. C. XXXI. ocziszczenye (*emendatio*) Hl. 3409; Czizow Hl. 2638; Czyzow Hl. 3971; exactor czisze (rodzaj podatku) Hl. 3694; czyszam exsolvere Hl. 3794; czysam solvere Hl. 3793; Grzibow Hl. 2912 a. Grzibowa Hl. 279; Grzybowa Hl. 4015; Grimala Ul. 260, Grzimala Hl. 3335; grziwni Hu. 12, 45; grziwnÿ I. T. XXIX. 597; Crzicava Hl. 271; Krzikawa Hl. 3664; Crziczki Hl. 4534; Crzinka Ul. 5396 uw. Krzinicza Hl. 3304; Crziwosand Ul. 5196 uw. Crivoszand Hl. 19; Crzywosandus Hl. 8; Krziwi Hl. 2434; criuasch Ul. 3881; crziwasny Hl. 1711; Crziwasnya Hl. 3363; Crzywaszny Hl. 3943; Krzivaczka Hl. 3885; Krzywaczka Hl. 3919; krzywdy I. C. XXXIX. 30, 31; Crzisch (*stsl.* križь) Hl. 119, 121; krzisz U. 33; crzisz Hl. 728, 842; crisz Hl. 3298; crzysz U. 76; krzszy (sic) Hl. 1941; na krzizoch Hl. 4112; crziszowa (via) Hl. 3371; Crziszanowszky Hl. 3147; Crisanow Ul. 113, 264, 411, 445; Cristoporicz Ul. 5293 uw. Cristoporzecz Hl. 63; Crzistoporzicze Hl. 213, 512; Krzistoporzicze Hl. 2667; Krystow, Krystopha I. C. XXXIX. 31, 58; Krzistina (Cristina) Hl. 3351 b. Crzistek (Cristinus) Hl. 4494; Krzychna (*fem.*) Hl. 3807; Crzichna Hl. 3732; Crziszosthomo (Chrysostomus) Hl. 2468; Scrzidlna Hl. 345; Scridlna Hl. 3232; Skrzydlna Hl. 4101; Skrzino Hl. 2441; Zkrzino Hl. 3303; Skrzynno Hl. 2451; Szcrzypiecz Hl. 2431; postrzizony (*tonsuratus*) Hl. 4276; Schidlow Ul. 4799 uw. Schidlowiecz Hl. 4534; Schidlowcza I. C. XXXIII. podssicze (podszycie, *subductura*) Hl. 2413; I. C. II. 378; schigya (szyja) Hl. 3335; Szygyek Hl. 4124; w syku (*in exercitu*) Hl. 4140; sszyrokich U. 39; sirokich Hl. 3262; schiroka Hl. 4176; schirzey I. C. XXXIII. w szyrzą I. C. XXXIX. 159; Szczitnik Ul. 670; Sczitnyky Hl. 363, 666; po szczicze (*post clipeum*) Hl. 2913 a. Zasczythov Hl. 4449; trzÿ Hu. 12; trzi U. 3; trsi

U. 82; trzy I. C. XXXII. trzymacz I. C. XXXI. trzimacz I. C. XXXIII. vythrzymaly (*extenuerunt*) Hl 4362; ziczicz I. C. XXXI. poziczonego Hl. 3156; Zidow Ul. 544; Zydow Hl. 133, 134; Zidecz Ul. 3181; Zydek Hl. 3987; zida I. C. XXXIV. Zidowca Ul. 3277; Zydowca Hl. 717; U. op. 1; ziwą (*3 plur. praes.*) Hl. 2850; Zila Ul. 548; Zylka Hl. 4112; sziwota Hu. 7; zitho U. 88; w szicze U. 88; Zythno Hl. 53; Sithko Hl. 3223; Szythko Hl. 4259; vszitku Hl. 3247; vsziwa U. 49; pozithkw Ul. 2439; poszÿtki (*utilitates*) Hl. 2023; wÿzinek I C. II. 398; Ziska Hl. 2871; Schiska Hl 3032; *podobnie słowo* iskati *w złożeniu z przyimkiem* z (sъ): zisku Hl. 2567; ziskala Hl. 3018; ziskanya Hl. 3265; przezyskow (*acquisitorum*) Hl. 3712; przezyskawacz (*lucrari*) Hl. 4293; itp. *Niektóre z przytoczonych wyrazów, jak* szyć, szczyt, żyd *mają w słow.* i *refleks pierwotnego* u, *które już w dobie prasłow. po* j, č, ž, š *przeszło wielokrotne w* i.

b) *w przyrostkach* **o s n o w n y c h**, *np. osnowy* **i m i e n n e**: Tanczin Hl. 339; Tbąnczin Hl. 3809; Tanczinsky Hl. 4067; Wągrzin Hl. 3934; Wangrinow Ul. 437; Starzina Ul. 913; Starzini Hl. 3533; wnancin (wnęczyn) Hl. 634; Korczyn Hl. 4321; Buczinsky I. C. XXXI. Verzynk Hl. 145; Werzink Hl. 399; perzina Hl. 510; Pyerzynka Hl. 4465; jwtrzini (agri) Hl. 3655; oczczisna Hu. 40; oczczysznÿ U. 76; oÿczisnÿ I. T. XXIX. 597; koprziwnik I. C. II. 410; Kopriwnicza Ul. 3030; koprywnicza Ul. 4337; Coprziwnicza Hl. 4553; korzistna U. 50, Hl. 2974; korzistchtnǫ U. 30; corzisthna Hl. 2956; korzistnye I. C. II. 387; maczerzista Hu. 26; yaczmyeniczisko Hl. 4176; Wanszik Hl. 1133; Mąszyk Hl. 2720 a. Wązyk Hl. 4100; wschiczkÿ I. C. XXXIX. 31; *itp. Osnowy* **s ł o w n e**: ranczicz Hu. 5, 42; rączicz Hl. 3298; wrączicz Hl 3457; ranczil Hu. 12, 32; wroczicz (*in terminum inducere, denomin. por.* rokъ) Hl. 4528; wroczyl szye (*terminum mecum scripsit*) Hl. 4473; odlozicz I. C. XXXI. obrączÿli I. C. XXXIX. 34; moczicz (*madidare*) Hl. 1105; Moczidla Hl. 3423; Modzidlo Ul. 5263; Modzillo Ul. 264, 411, 445; pomruziwschy syą (*rugata facie*) Hl. 3742 *itp.*

c) *w zakończeniach*: *Osnowy na* -ĭ-, *np.* **l o c. s g l.** po maczerzy Hu. 46; w noczi Hu. 56; na polnoczy U. op. 11; we dbrzi (*nom. sg.* debrz) Hl. 2752; na rzeczi I. C. XXXIV. *Nom. plur.* cztirzi U. 82; sluzebniczi I. C. XXXIII. grifnÿczy U. c. *itp. Imperativus 2 sgl.* pomoszy Hl. 119. 121, 465, 842, U. 93, 97; pomozi Hu. 4, 5, 7, 8. U. 95; pomoszi Hl. 3298; pomozÿ U. 96; pomosi U. 88. *por. też* Zawrzikraÿ Hl. 2431; *Praes. 3 sgl.* vazy (*pensat*) Hl. 4398, 4485; lyezi Hl. 4175; liezi U. op. 1, 2; polozi I. C. XXXIII. vmorzi I. C. XXXI. *Particip. praet. act. na* -szy: wzanwszi Hu. 29; wiprowszi (*excoriando*) Hl. 2255; wibiwschÿ U. 68; wyschedwschy U. 59; zkowawszy (*compeditantes*) Hl. 1785; nayechawschy (*veniens*) Hl. 3697; przyyechawszy Hl. 4443; vipelnywschi I. C. XXXIII. zgrumadzywszy I C. XXXIX. 117; stanąwschy I. C. XXXIX. 30.

d) w przyimkach i narostkach jak przy, *np.* przyplod H. 2371; poprzisandz (*coniurare*) Hl. 3048; przyyechawszy Hl. 4443: przislych, prziczini I. C. XXXVIII. *itp.*

3) Prasłow. i *ginie niekiedy w języku polskim na końcu wyrazów, np. nom. sgl.* macz (mać, *stsł.* mati) Hl. 3262; *2 sgl. praes.* ges (jeś, *stsł.* jesi) Ul. 4116; *por.* zaczanlessi (*vulnerasti*) I. C. II. 295; zaganless (*decampasti*) I. C. II. 307; *a później — jak wiadomo — prawie powszechnie w 2 sgl. trybu rozkaz; por. też* Kazmirż Hu. 16, *obok* Kazimirz Hu. 47. *Zjawiska sporadyczne, jak* przemÿenąly I. C. XXXIX. 127 (*obok* przemÿnąly I. C. XXXIX. 112); Wyelyenskyego (*zam.* Wileńskiego), *są może tylko błędem pisarskim; jakkolwiek w ostatnim wyrazie mogło* e *rzeczywiście istnieć w wymowie pod wpływem litewszczyzny.*

---

u.

Słow. dźwięk u *odpowiada zawsze pierwotnej indoeurop. dwugłosce; już bowiem w dobie prasłow. zlały się indoeurop. dwugłoski* eu, ou *w samogłoskę pojedynczą* ū. *W polskim języku pozostało prasłow.* u *bez zmiany. Przykłady z naszych zabytków:*

a) w zgłoskach rdzennych, np. Bug (nazwa rzeki, *por. stsłow.* bugъ, armilla ?) Hl. 4567; Buÿnne Hl. 2759; Buk Hl. 2370; Bucecz Ul. 2170; Bukownyk Hl. 3778, 4266; Buczina Hu. 55; Hl. 3664, 4171; Buczinski I. C. XXXI. pobudka (vigil) Hl. 2799; I. C. II. 427; pobudky (*vigiles*) Hl. 2377; pobudcze Hl. 2510; Budzislauicz U. 21; zbudowanÿ I. C. XXXIX. 159; Burnos Ul. 83: Brudzow Hl. 2346; brunathny Hl. 3858; Brunouicze Hl. 3646, 4086: Brunoczycze Hl. 3915; Brus (*lapis, qui dicitur...*) Ul. 3423; Brzuchana Ul. 6. 5421; Bruchana Ul. 42, 189; Brzuchanya Hl. 2782: Brzuchensky Hl. 2268; Czudzin Ul. 207; Czudzinowice Hl. 349, Hu. 49; Czudzinowski Hl. 4531; czudzey I. C. XXXVIII. Czulcza Ul. 4118; Czulice Hl. 377, 571; Czuliczsky Hl. 3679; Czusow Hl. 152: Czussow Hu. 34; Chuda Hl. 40; duchowni I. C. XXXI. duchownÿch I. T. XXIX. 596; Dudek Ul. 2834; Dul Hl. 175; Dulowa Hl. 635: Hu. 66; Dup Ul. 608; Dupp Hl. 2645; Dupy Hl. 2380; Dupycze Hl. 2829; Dubskem (de Dup) Hl. 4142; Druszina Ul. 3921; Druzina Hl. 2454; Drusszyna Hl. 1636; Druszbiczsky Hl. 2791; druge Hu. 12; druga U. op. 5, 8; drugi I. C. XXXII. zgubą Hl. 2766; w szgubne I. C. II. 298; gumno (borreum) Hl. 554, 2448; zagumne Ul. 158, Hl. 2894; na zagumnu Hl. 36; Gluchow Hl. 46; Gluchowa (*gen.*) Hl. 2874; Gruschow Ul. 5166; Grussow Hl. 322, 673: Gruszow Hl. 3435; Grusca Ul. 381, 439; Gruska Hl. 4532; Grusska Hl. 2631; Grussowsky Hl. 3229; Jucha Ul. 5267 uw. Jucht U. c. Junosche Hl. 3681; Jura Ul. 3940; Yurek Hl. 3298; lurkow Hl.

2863; Iurzicouicz Hu. 4; jutrzina (agri), ywtrzina, Hl. 1268, 2522; iustrina (sic)[1]) Ul. 2347; nazayvtrz (*por. stsł.* utro) I. C. XXXIX. cubek (phiola) Hl. 2017, 2018; I. C. II. 413; cubky Hl. 3284; kupký (vasa) Hl. 2721; Kucz Ul. 403; Cuczcow Ul. 201; Kuczcow Hu. 33; Cudlata Ul. 341; Kudlata Ul. 3799; Kutlata Ul. 3697, 3748; Cudlek Hl. 2084; Kula Ul. 2035, Hl. 4486; dwe kuly Hl. 1904; Cuyawiensis Hl. 2513; Kuna Ul. 1986; cuny Hl. 586; kunamý (maraduribus) Hl. 2480; Kunowa Hl. 2473; Kunassowa Ul. 645; cunicza Ul. 1012; Kunina Hl. 4254; Cunczicz Ul. 5396 uw. Kunczycze Hl. 4326; Cunczycze Hl. 4449, kuppil U. 41; wýcupýl U. 2; kupyl Hl. 1936; cupyą (*acc. sgl.*) Hl. 2870; kupne Hl. 2388; kupcze (emptores) Hl. 2470; ocupyenye (exemptio) Hl. 2311; kupyeczske Hl. 3890; vkupy, wkupowaly Hl. 4036; Curosvank Ul. 16; Kuroswancz Ul. 2720; Curopatwa Hl. 392, 437; Kuropatwa Hl. 2700; Kurowszka, Curow Hl. 3151; Kuresz Ul. 2353; Curdek Hl. 4261; curva (*stsł.* kurъva, *got.* hôra-) Hl. 1393; Clucze Hl. 3425; Cluczice Hl. 16; cruch Hl. 3425; Crussyna Hl 501; crusczu (*gen.* minerae) Hl. 4520; Cruczek Hl. 2340; Krupek Hl. 4562; Lubowla Hl. 54, 3151, 3553; Lubcza Ul. 22; Lubeczsca Hl. 40, 303; Lublin Hl. 563; Lubąsz Hl. 3746; Lubowski Hl. 4531; Lubomirz Hl. 673, 4152, Lubochow Hl. 228; Lubochovi Hl. 4144; slub Hl. 4038; slubyem (*instr. sgl.*) Hl. 4217; slubney Hl. 2944; slubviacz I. C. XXXIII. Luczyanouicz Ul. 696; ludze Hu. 52; ludzi Hu. 1; I. C. XXXIV. liyvdze U. 49; ludzey (*nom. pl.*) Hl. 3080; Lubnicze (*por.* łubъ?) Hl. 2344; Przelupsco Ul. 763; Przelubsco Hl. 228; Lucow Hu. 9; Lucouicza Ul. 606; Lucice Hl. 282, 515; Lukowa Hl. 4211; Luczicze Hl. 4153; Luczlavicz I. C. XXXIII. Lunka Hl. 3937; Lusczouice Hl. 616; luppem (spolio) Hl. 3581; podlupylesz (subcorticasti) Hl. 4222; Mucha Hl. 4412; Muschinszke Hl. 3135; Mruk U. 25; Puch Ul. 860; pusch Ul. 5106; Puscz Ul. 3288; pudlo Hl. 651. 1494; Puklerz Hl. 2480; pusty (desertus) Hl. 2701; upust, wipust, spusth Hl. 867; 1663, 4227; wppusta Hl. 1863; zapusta Ul. 384, 2167, 2198. 4268, 4334, 4371; pusczicz Hu. 42; spusczil (rupit) I. C. II 374; zapustą (quercetas) I. C. II. 387; puscina Ul. 975, 1134, 4473 uw. 4498, 4505 uw. 5177; pusczina Ul. 4747 uw. 4975, Hl. 4006; pusczyna Hl. 123; Pustka Hl. 3188; spusczycz Hl. 4186; spusczilby (disrumperet piscinas) Hl. 3601; spusczicz I. C. XXXI. przepusczicz I. C. XXXVIII. vipusczacz I. C. XXXIV. Pusdro Ul. 3619; Puszdro Hl. 3190; Pruszy Hl. 2344; ruble Hl. 2723; rubly Hl. 4459; ruda (ferrificium) Hl. 3258; Ruda Hl. 3681; rudda U. 97; Rudawa Hl. 680, 3714; campum na rudcze Hl. 358; Rudno Ul. 548, Hl. 185, 186, 3892;

---

[1]) *pro* iustrina *piscis depascata*; *w pisowni tej możnaby upatrywać ślad formy pierwotniejszej, niż stsłow.* utro (*pols.* jutro), *które powstało zapewne z* *us-tro, *por. lit.* aušra, *lett.* austra (*nb. jeśli te wyrazy są w ogóle w pewnym związku etymol. ze sobą*).

Rudny Hl. 465, 562, 3601; Rudnik Ul. 4664 uw. Rupek (*stsl.* rupa, foramen?) Hl. 3080; Ruppnow Hl 4546; Ruska Ul. 559; **Russky** Hl. 733; Ruszcza Ul. 4700; ruschiy (*sic*, amovit) Hl. 4244; **ruschiecze** (*plur. rodzaj kury, por.* rucho?) Hl. 2832; ruschiczam solvere Hl. 3334; Obrzut Ul. 889; Obrzuth Hl. 444; zruczicz Hl. 3371; zrzuciles (eicisti) Hl. 3333; wrzuczil Hl. 3239: vrzuczyl (intromisit) Hl. 4293; wrzuczylesye (te iniecisti) Hl. 3917; suty (za graniczan szutan) Hu. 1; cobcze sute (monticulos seu meta) Hl. 2713; Suchdol Ul. 249, Hl. 65, 563, 607, 2702; Suchagora Hl. 4461; **Sulek,** Sulko Hu. 72; Sulow, Sulowski Hl. 4125, 3829; Sulima Hl. 2344; poslusny Hl. 3240; possluszenstwo (oboedientia) Hl. 1876; slvzebnika (ministerialem) Hl. 2826; slusebnykem Hl. 3008; wysluszone (deservitis) Hl. 2818; Sluzew Hl. 4406; Szlushowsky Hl. 4427; Sluska Hl. 4504; slvgÿ, slug I. C. XXXIX. 127, XXXIII. sluzy I. C. XXXI. sluzebnik I. C. XXXIII. sluzebnÿka I. T. XXIX. 597; Smug Hl. 212: na smudze Hl. 1261; Studzonky Hl. 215; stucholczow (trabiarum, *z niemiec*) Hl. 2691; sthuky (stamina, *z niemiec.*) Hl. 2364; stuczne Hl 3564; Strugala Hl. 184, 4112; Strunka Hl. 3658; schuba Hl. 2323, 3155; 3919, 4250, schurza (leviri sui germani) Hl. 2779: schurzi U. 25; szurza Hl. 3215; Szczubiol Hl. 4363; sznura (*z niemiec.*) Hl. 2700; Tur Ul. 40; Turski Ul. 1921; Turzin Hl. 4; Turzyna Hl. 731; Thuczne Hl. 3664; trudnoscz I. C. XXXI. ule (trunci apum) Ul. 712; Ulina Hl. 12; Ulyna Hl. 247; Ulycza Hl. 4022; Rosumek Hl. 2075; Roszumek Hl. 2077; Vsscze (uście, *por.* usta, *łać.* os, ostium) Ul. 2528; Vscze Ul. 2755; Uscze Hl. 4064; uszdzienycza U. c. Vsva, Vswa Ul. 2611, 2697; wuyczony (avuncularius, *por.* wuj) Hl. 4211; wyowiszną (sic, bona avuncularia) Hl. 4154; Zucouicze Hl. 119; zuppa (żupa) Hl. 99; 178; zupparius Hl. 549; szupi U. 9.

b) *w zgłoskach osnownych, np.* Bogun Hl. 324, 481, Hu. 22; Bohun Hl. 4137; Kaldun (?) Ul. 4440 uw. Pyolunowa Hl. 2788; Koszuch, Coszuch Hl. 105, 150; szczebrzuch (supellectilia) Hl. 4368: Goluchowsky Hl. 3791; Pstrucha Hl. 3916; Boguchna Hu. 58; Bogusza Hu. 17; Bohusy (*gen. sg.*) Ul. 4225 uw. Boguschowsky Hl. 42: Dzaduschicze Hl. 4026; Woytusik Hl. 4141; Loppusno Hl. 2754: Rzerzussno Hl. 2918; clobug (galea) Hl. 2134; clobuczek Hl. 2854; *podobnie* Hl. 2176. 2546; clobuczgo Ul. 2647; Clobuczsko Hl. 3188: Costhuszko Hl. 2565; chalupowal Hl. 2253; Kaszuba Ul. 4251; Casschuba Ul. 4651; Cassuba Hl. 3539; krogulecz Hu. 67; crogulcza Hl. 3670; Zegsulka Ul. 1900, Zegsulcza Ul. 496; Xegzulka Hl. 4267. *obok* Gzegzalka Hl. 3653; Maczyula, Maczyulka Hl. 4112; cossula, *plur.* cossule Hl. 3156, 510. *itp. osnowy słowne*: kaczeruyesz Hl. 144; zaymuie Hl. 2358; zapyssvÿe ÿ darvÿe I. T. XXIX. 590: przikazuiemi I. C. XXXIII. vygmvyancz I. C. XXXI. *itp.*

c) *w zakończeniach odmiennych*: *genit. sgl. na* -u, *np.* wolu (wolu) U. 50; domu Hu. 24, U. 4, 76, Hl. 728; poboru Ul. 1139; z dolv U. op. 8; roku U. 17, 95, Hl. 1730; vsitku Hl. 3027;

spathkv I. C. XXXIX. 30; pholwarkv I. C. XXXIX. 31; dlugu Hu. 19, 22; Hl. 1729; posagu U. 21; plotu (sepis) Hl. 194; platv U. 13, 99, Hl. 3065; lystu U. 48; zacladu Hu. 12; zakladu Hl. 3298; powodu (nuntium) Hl. 3203; v brodu (penes vadum) Hl. 4112; zachodv U. op. 11; grodu I. C. XXXIII. s przivodu I. C. XXXVIII. dowodu (ibid.), nisey stavv (secus piscinam) Hl. 1268; do pozwu U. 26, Hu. 34; ze slubu (de voto) Hl. 4380; poswu I. C. XXXIX. 127; zapissu I. C XXXI. s wÿrschv I. C. XXXIX. 159; loyu (sepi) Hl. 3457; pyeprzv, schaffranu I. C. XXXIX. 159; bru (de mileo) Hl. 1435. *itp.*

Dativ. sgl. na -u, *np. Mascul.* dal parobcu Jaschowu Hu. 55; panv U. 11, 35; panu U. 50; k stolu Hl. 2972; ksandzu U. 63; ku lanu U. op. 4; ku roku Hl. 4336. *Neutra*: ku sziedzenyv I. C. XXXVIII. yednanyv I. C. XXXIII. pospolv I. C. XXXIII. prawv I. C. XXXIX. 31.

Locat. sgl. na -u, *np. Mascul.* w domu Hl. 3234; I. C. XXXVIII. na Staschkv U. 22; v stoczku Hl. 4122; stawysku (*in piscinatorio*) Hl. 3847; na zamku I. C. XXXI. na roku I. T. XXIX. 596; na rynkv I. C. XXXIX. 58; na targu I. C. XXXIV. na virzchu I. C. XXXVIII. wfpokoyv I. C XXXIII. po myeczu Hl. 2913 a. po manszv U. 60; na Kleparzu Hl. 3188; na Sztradomyu (in Regali Ponte) Hl. 3196. — *Neutra*: w zarąbyv U. 44; na sagumnu Hl. 1480; po wcupenu Hu. 8; w dzerszenyv U. 37; wtrzymaniu Hu. 3; w yednanu Hu. 32; w polyu Hl. 2796; na nawssu Hl. 1429; nawsu (in exitorio) Hl. 2906; nawszu (in communi planitie) Hl. 3296; na odrzywu (*in postico*) Hl. 1984; na gednanu U. 94; na miesczczu I. C. XXXIII powszyaczyw I. C. XXXI. po poczaczu I. C. XXXIII. po polkopyw I. C. XXXI. o sdrovyw o sczasczyv I. C. XXXIV. wfthymsze stanyv I. C. XXXIII. w roskazanyw I. C. XXXIII. *itp.*

Gen. locat. dual. dwu wolu Hl. 2957, 3085; na dw lanu Hu. 38; we dwudzyestu Hu. 24; z yego ranku U. 10; od dwunaczczye U. 56; z obu stron U. op. 9; I. C. XXXI. XXXIX. 112, 127. *itp.*

Dat. sgl. deklinacyi zaimk. yemv U. 25, 28; yemu U. 77; temv U. 31; comv I. C. XXXIII. drugiemv I. C. XXXIII. zyemskyemv ÿ mÿesczkÿemv I. C. XXXIX. 31. *itp.*

Formy przypadkowe, stanowiące pierwszą część wyrazów złożonych, jak: polumerze (media mensura) Hl. 1057; poludnye U. op. 11; Polucarczicze Ul. 647, Hl. 4447, 4551. (*obok* Policarcicze Ul. 665, 5069 uw. Hl. 46); Bogumilouice Hl. 317; Chleburadovicz Hl. 4025. *itp.*

d) *w przyimkach*: u, ku, *np.* uyednal Hu. 69; vmowÿoni Hu. 23; vsziwaly U. 49; ugory Hl. 488; wgornego (pola) Hl. 2358; vzitek Hl. 3236; ucradl Hl. 2844; uczekal Hl. 3413; vscodzil Hl. 3239; wczinil Hl. 3082, 3114; umowy Hl. 3836; urzand Hl. 3677; vrzandnik I. C. XXXVIII. ku roku Hl. 4336; cu trzesznicze Hl. 2753; ku Hl. 1529; U. op. 4.

W przyimku ku *ginie niekiedy samogłoska* u, *np.* k stolu Hl. 2972.

e) *Zjawiska sporadyczne*, *jak* Lubuchowa Hl. 24. *obok regularnego* Lubochow (Hu. 25), *lub* ocladu Hl. 2957 *obok zwykłego* ucladu (Hl. 2864) *należy zapewne uważać za błędy pisarskie.*

Polskie formy piołun, dziura (*por.* Pyolunowa wolya Hl. 2788, *obok* Polynowa wola Hl. 363; Dzurawy I. C. II. 219; Strzeszydziura Hl. 4408.) *nie zgadzają się ze starosł. co do swej samogłoski* u, *por* pełynъ, děra *lub* dira; *jeżeli więc nie polegają na jakiej innej formie prasłow.*, *potrzebaby je uważać za nowotwory języka polskiego.*

y.

Słowiański dźwięk y (*starosł.* ъı) *odpowiada prawie zawsze indoeurop.* û; *wskutek tego występuje on też na gruncie języków słow. jako wzdłużenie dźwięku* ъ (*indoeurop.* ŭ). *W języku polskim pozostaje prasłow.* y *bez zmiany, albo też przechodzi w* i. *Przykłady*:

1) *Prasłow.* y *pozostaje bez zmiany*,

a) *w zgłoskach rdzennych*, *jak*: bẙli Hu. 31, 43; bẙla Hu. 57; bil U. 14; bych Hl. 2341; bich U. 65; by, aby Hl. 3435, 2698; bylo Hl 2972; bilo I. C. XXXVIII. bili I. C. XXXVIII. bẙcz (być) I. C. XXXIX. 32; bivacz I. C. XXXIII. bivali I. C. XXXVIII. dobywal I. C. II. 377; dobycze Hl. 2317, 2700; odbycze Hl. 2698; bydlo Hl. 686, 1012; bidlo Hl. 6267, 2491; bydla (scropharum) I. T. VI. 467; bidlna Hl. 211; Bidlin Hl. 398; Bilina Hl. 4003; byka (*gen. sgl.*) Hl. 4459; Bistra Hl. 473; Bistrzecz Hl. 241; Bistrziczca Hl. 437; Bystrzonow Hl. 3782; Bystronowsky Hl. 3781; cztirzi U. 39; czthẙr (*gen. pl.*) Hu. 25; ccztirzi Hl. 3276: cztirzech Hl. 3177; cztirzechnaczcze Hu. 57; stẙrzy I. C. XXXIX. 102; dyba Hl. 2462; Lyssy Hl. 4457; nyezacrithe (cruentata vulnera) I. C. II. 431; Lysek Hl. 3822; Lyssakow Hl. 4260; Lischakowsky (ibid.), Lyssino Hl. 3467; Lyssyniecz Hl. 3940; Lissobragk, Lissekane (?) Ul. 527, 5267 uw. Midlniky Hl. 3309; Mydlniky Hl. 4030; omylną I. C. XXXVIII. Pomicadlo Hl. 2862; Mysliborz, Mislibori Hl. 3711; Myslouicze Hl. 24; Myslovycze Hl. 4509; Myszlovszky Hl. 4407; Mislouicze Hl. 12, 17, U. 13; Mislowskemv U. 20; Mislinicze Hl. 176; Mislechouice Hl. 919; rozmẙslyl szye, rozmyslywszi szye I. C. XXXIX. 34; Myssow Hl. 4240; Myschkowsky Hl. 4388; mythny (*por.* myto) Hl. 535; Pysczek Hl. 4112; Pythacz Hl. 447; ribi, riby, Hl. 2972, 3210; Rybenka Hl. 2354 b. Ribithni Ul. 5099 uw. ricz (?) Ul. 466; Ryczina Hl. 471; ryczerz (Ritter) Hl. 4039; Riczerzs Hl. 4150; doschycz (*por.* sycić) I. C. XXXIX. sia

(syn) Hl. 2944; szina Hl. 2856; syna I. C. XXXIII. Synowecz Hl. 358, 2102; sinowecz Hl. 2981; szynową (filiastram) Hl. 2425; synowicza (filiastra germana) Hl. 3836; synowiczi (filiastrae, *dat. sgl.*) Hl. 3345; Syppowsky Hl. 2424; odssipacz (aggerem ressipare) Hl. 3250; zassipacz (insipare) Hl. 3133; syrow (*dziś* sér, *stsł.* syrъ) *gen. pl.* Hl. 2849; Spytek Hl. 3910; strÿem (*instr. sg. do wyrazu* stryj) I. T. XXIX. 597; tika sÿa Hu. 54; przitiky (palos) Hl. 1663; Przitik Hl. 4363; dotycze szya I. C. XXXIX. 127; w tile U. op. 6; tilecz (sic, furtive) Hl. 3542; Tynecz Ul. 117, Hl. 70, 126, 298; Tinecz Ul. 168, Hl. 3407; Tysyacz Hl. 3937; tissancz I. C. XXXI. thyszyącz I. C. XXXIX. 102; thyszyacza I. C. XXXIX. 31; obyczayem (modo) Hl. 3821; obiczay I. C. XXXIII. obiczaÿem I. T. XXIX. 596; vicia alias vika Hl. 3482; tribus cassnlis wyky Hl. 4459; Viczga de Visdzicz Ul. 600, 5220; Vicga de Visdzicz Ul. 4123 uw. Widzga Hl. 50, Hu. 5; Wysoka Hl. 54; Vyssoka Hl. 3956; Wissoka U. 36; Wissoca Hl. 394; viszey U. op. 5; vischey I. C. XXXVIII. wizel (canis odoriferus) Hl. 2547. *itp.*

b) *w przyrostkach* *osnownych*, *np.* mlin (młyn) Hl. 3125, 3276, mlina Hu. 73, U. 100; mlinarza U. 66; Mlynny Hl. 3601; Koritho Ul. 4160; Coritsci Ul. 2785; Corithno Hl. 518; Cobila Hl. 634; Kobylka Hl. 2669, U. op. 6; cobily (*plur. equae*) Hl. 3758; Kobile Hl. 208, 335; Cobylye Hl. 2698, 4284; Kobilecz Hl. 3723; cobilene Hl. 430; kopitem (vestigio) Hl. 4203; Pantira Ul. 4115; Woydilo Ul. 3054; wlodyka Hl. 2369; wlodika, wlodica, wlodistwo Hl. 2167, 1490; Motika Hl. 3805; Moticzka Ul. 5126 uw. Mothyczno Hl. 4338; mytoką (*zamiast* motyką, ligone) Hl. 4459.

c) *w zakończeniach odmiennych*, *jak*:

Genitiv. sgl. osnów na -â-, *np.* do szupÿ U. 19; scodÿ Hu. 4, 7; zagrodi Hu. 30; z klody (de cippo) Hl. 3409; vgody I. T. XXIX. 598; vmowÿ U. 61; smovi I. C. XXXIII. do rosprawi (ad decisionem facti) Hl. 3170; wyprawy Hl. 875; od oprawy U. c. pusczizny Hl. 247; szczegny Hl. 612, 631; s prziczini I. C. XXXVIII. ratione przigany Hl. 2454; (z) stroni I. C. XXXVII. (z) stronÿ I. C. XXXIX. 30. 34; koroni I. C. XXXIII. Anny I. C. XXXIX. 112; v sostri U. 99; szostry Hl. 2944; do obory (ad forestam) Hl. 4203; karczmi I. C. XXXIII. wchwaly I. C. XXXIII. *itp.*

Accus. plur. męskich osnów na -o- i żeńskich osnów na -â-, *np.* scopy (mutones) Hl. 3731; ospy (proventus) Hl. 3917; spÿ (podatek w zbożu) Hl. 2471; szlobÿ Hl. 994; pozvi I. C. XXXIII. pozwÿ, przipozwÿ I. T. XXIX. 596; Chrosty Hl. 35; listy U. 35; funthy (libras) I. C. II. 357; Hl. 4081; Kanty Hl. 306; Kanthy Hl. 4093; po ky myasty, po ty myasty U. 43, 44; Przechodi Ul. 5488; Przechody Hl. 289, 498; Chrwathy Hl. 3546; nyewodi (retes magnae seu maiores) Hl. 4567; grothy U. c. sadÿ, ogrody I. T. XXIX. 597; zagoni Ul. 4552; zagony Hl. 681; 785; baranÿ (angnos, sic) Hl. 2549; barchanÿ Hl. 2364; vgori Ul. 4852; Zary Hl. 316; Konary Hl. 119; woli (woły) U. 29, Hu. 45; posli (posły) I.

C. XXXIII. pocosi (pokosy) Ul. 4412 uw. lossi (sortem) Hl. 3168; lassy Hl. 878; czassclu I. C. XXXIV. niwy Hl. 31; nywy Hl. 212, 324; copy (capecias) Hl. 1563, 3339; coppi Hl. 1512; schopy (foresta) Hl. 3975; ossobi I. C. XXXVIII. Cozeglowy Hl. 479, 2795; Cossyeglowy Hl. 2802; gloui Hl. 2705; pocowy mellis Hl. 446; szastawy Hl. 2709: wiprawy Hl. 1616; Brosdy (sulcos) I. C. II. 441; brosdi Ul. 977; Brozdi Ul. 4878; przegrody Hl. 2421; podwody Hl 2479, 2971; wangrodi Hl. 2194; wągrody Hl. 2753; Nagodÿ Hl. 2473, 2476; clody (vasa salis) Hl. 3975; golothy (impossessionati) Hl. 3864; golothi Hl. 3895; Gory Hl. 5052 uw. Gori Hl. 38, Cossÿe gori Hl. 3226, Psary Hl. 16, 4186; Thocari Hl. 3550; Owczary Hl. 27; pyerli (margaritae) Hl. 2537; rany Hu. 7, Hl. 2863, U. 75; Romany Hl. 216, 254; pusczīny Hl. 630; sosni Ul. 5157; sosszny (pinos) Hl. 2536; przesz stroni I. C. XXXVIII. przes thy tho strony I. C. XXXIX. 30; sczegny Hl. 372, 611; 1057; nad karczmi (super tabernas) Hl. 2913 b. *itp.*

Instrum. plur. osnów na -o-, np. se drwy Hl. 3082; trzimy sti Hl. 3267; palis alias slupi Hl. 4141; za gumny U. op. 9. s pani morawczi sansziady a s przigaczioli I. C. XXXVIII. actÿ groczkÿmÿ I. C. XXXIX. 112; s koly U. c. thÿmÿ dobrÿ I. C. XXXIX. 102. *itp.*

1. plur. praes. wemy i swatcziny Hl. 647; wemy i szwaczimi Hu. 2; wyemy y sswathczimi U. 6; wÿemi y sswadczimi U. 8. 9, 11, 12, Hu. 68. *itp.*

d) w partykułach, jak narostek wy-, *np.* wygon Hl. 149, 244; wigon Hl. 1261, 3371; uigoni (*plur.*) Ul. 610; vistemp I. C. XXXVIII. wychodzil Hu. 36; wybil Hl. 2775; wÿwolana U. 67; wyczązdano (impignoraverunt) Hl. 4293; wyrokyem I. C. XXXIX. 31; *przysłówki*: tedy Hu. 12; nÿegdy I. T. XXIX. 590; kiedi I. C. XXXIII. sawsdi I. C. XXXIV *itp.*

2) *Prasłow. y przechodzi w języku polskim w i po spółgłoskach gardłowych* k, g, ch; *w naszych zabytkach znajduje się w tym razie częściej znak* y.

a) w zgłoskach rdzennych, np. Chila Ul. 691; Chibidlo Hl. 343; z chische (*stsł.* chyzъ. *goc. stniem.* hûsa-) U. 39. chyssze Hu. 49; chistham (sic) Hl. 348; sginanl Hu. 11; zagynęli U. 91; Pregina Ul. 1754; Przegyna Hl. 651, 984. 1026; Przegina Hl. 1660, 3407; Przegynya Hl. 3568; Kydow Ul. 47, Hl. 86; Kyaz Ul. 1969; Kyani Hl. 574; Cyanouicz Ul. 1972; Kÿany Hl. 489, 491, Hu. 47; Kyaszcowo Hl. 520; kygecz Hl. 3100; Kyssel Hl. 514; kÿthaka Hl. 3752; kywyor (mitra militaris) Hl. 4134; kywyory (pileos) Hl. 3452; kyscz Ul. 852; *itp.*

b) w zgłoskach osnownych, np. Rokyta Hl. 365; w rokitne Hu. 1; Rogita, Rogitno Ul. 5319 uw. 4726; Rokytno Hl. 4054; Sikyrcze Hl. 3373; ortkisz Ul. 4861; Mankynice, Mąkynicza Hl. 919; 2760; Brzoskynya Hl. 4136, 4340, 4341; Wrzoskynya Hl. 4336, 4338; Vrzoszkina Hl. 4204; Myąkynya Hl. 4547; Boginik Ul. 4807;

Mogila Hl. 303; Mogilani Hl. 673; Mogilca Hl. 1551; mogilki Hl. 1240; Mogilske Hl. 322; mogylky Hl. 3652; Panchyrz Hl. 549.

c) *w zakończeniach: Gen. sgl. osnów na* -â-, *np.* s rankẏ Hu. 30; s ranky Hu. 27; lankẏ U. 3; łąky Hl. 4142; tatarky Hl. 330; matky Hl. 1416; okrom nẏwkẏ I. T. XXIX. 596; Malszonkẏ I. C. XXXIX. 127; podle drogy U. op. 1; drogy Hl. 3821; przissagi I. C. XXXVIII. z prziss̈yengẏ I. T. XXIX. 597.

Accus. plur. osnów męskich na -o- *i żeńskich na* -â- *np.* Potoki Ul. 4227; Wosnyky Hl. 482, 1485; woszniky (equi valentes pro curru) Hl. 2302, 2720 c. nagornyky Hl. 358; panthliky Hl. 3413; roky Hl. 2831, 3951; kroliky Hl. 4071; cubky Hl. 2661; dolky Hl. 1639; rąbkẏ (peplos) Hl. 2655; policzki Hu. 53; policzsky I. C. II. 132; grobki Hl. 1240; parobky Hl. 1903; zamki U. c. ganky U. c. potomky I. T. XXIX. 596; Rogi Hl. 216, rogy Hl. 2461; brzegy U. 91; poprangy (cingulae) Hl. 2036; crongy Hl. 4459; wirzchi Hl. 2689, 3226; pritky Ul. 5063; przythky (sustentaculae) Hl. 4222; przimarky Hl. 590; lapky (galeae) Hl. 2697, 3172; scorki Hl. 2176; skorky Hl. 2384; zaponky (monilia) Hl. 2722, 3420, 3775; sponky Hl. 3752; przystawky (scutellas) Hl. 2721; ostrosniczsky (calcariste) Hl. 2132, mąky (farinae) Hl. 3185; Gorky Hl. 4264; mogylky Hl. 3652; Oppoky Hl. 3584; klodky (truncellos) Hl. 4497; knaphlowky U. c. xyagi I. C. XXXI. Kawky Hl. 64; Trambki Ul. 5231; Trambky Hl. 301; Trąbkẏ Hl. 1562; Lanky Hl. 2733; U. 91; Oczesanky Hl. 502; Oczesąky Hl. 4315; Zelonky Hl. 2352; Stanatky Hl. 1017; Troky Hl. 3521; Rossochi Hl. 4547. *itp. Tu też należą wyrażenia przysłówkowe, jak:* pokẏ, poty U. 44; s dlusky U. op. 9.

Instrum. plur. osnów na o, *np.* s pomoczniki Hu. 35; s parobky (cum familiaribus) Hl. 2898, 4099; cum pellibus vulg. nowogrodky Hl. 2036; cum prziss̈odkẏ (?) Hl. 1373; nẏnẏeẏszimẏ xyegẏ I. T. XXIX. 590. *itp.*

3) *Dźwięk* y *jawi się w naszym języku w wielu wyrazach przyswojonych z ówczesnego języka niemieckiego. np.* wyderkaff Hl. 4384 (*także* vyderkoff Hl. 3863, 4003, 4064, 4119, 4269, 4386; widerkoff Hl. 3811, 3821, widerkuff Hl. 3367; wynderkow Hl. 3900; vederkoff, 2 razy Hl. 3863. *redemptio,* Wieder-kauf); Richtharzs (advocatus) Hl. 4150; rigiel U. c. ortil (sententia, Urtheil) Hl. 3102. *obok* ortel Hl. 3517; Soltis Hl. 1684; soltistwo Hl. 3085; Soltysek Hl. 2076; wifrymarczil (commutavit) Hl. 4065; zafrymarczil Hl. 4541; Frywald Hl. 4547; Ridwan U. c. Melstyn, Myelstin Hl. 2333, 2695; Mornstin Hl. 4283; Olschthyn Hl. 4274. *obok* Czorsteyn Hl. 568; Czornsteẏn Hl. 1880; Melsteyn, Melsteynsky Hl. 2004; Morszteyn Hl. 1600; Mornsteyn Hl. 3975. *itp. por.* Ochmeyster Hl. 3100; *które swą po części niemiecką formę zachowują jeszcze i w w. XV.*

4) *Dźwięk* y *przechodzi w* e *w wyrazie* cztyry, *i to w naszych zabytkach już w wieku XV. np.* czterdzesczi Hl. 3240; cteri U. c. wfcztherzech I. C. XXXI. *por.* cztirzi U. 39; czthẏr Hu. 25. *itp.*

zacytowane wyżej pod 1 a); *por. też* tele (*zam.* tyle) Hl. 2963. 3114, 3276 (*może upodobnione do* wiele?); przelbicza Hl. 2176. *W formach*: barzane rzoge Hl. 1830; omelnom sprawam I. C. XXXVIII. *mamy zapewne do czynienia ze zwykłymi błędami pisarskimi, por.* Baranye rogy Hl. 2461; omylną sprawam I. C. XXXVIII.

II. Samogłoski ściągnięte.

Przez ściągnięcie samogłosek, należących pierwotnie do dwu obok siebie stojących odrębnych zgłosek, powstają w języku polskim następujące samogłoski pojedyncze: e (ʲe), a, i, u, y, ą. *Prawdopodobnie były one pierwotnie* **długie**, *a śladem tej długości jest zapewne w wielu wypadkach* **ścieśnienie** *samogłosek* e, a, *w* é, á, *a względnie przejście w* i, o. *Ścieśnienie to, którego przyczyny jeszcze gdzie indziej szukać należy, w połączeniu z przejściem dźwięku* o *w* ó (u) *żyje i dziś w języku ludowym ziemi krakowskiej. Nie należy więc wątpić, że istniało ono i w w. XIV.—XVI., jakkolwiek może nie w tak rozległej mierze. O śladach samogłosek ścieśnionych w ogóle, jakie się jawią w księgach sądowych krakowskich, mówimy na innym miejscu. Co się zaś tyczy samogłosek* **ściągniętych**, *nie mamy w naszych zabytkach śladów ani ich dawniejszej długości, ani też prawie późniejszego ich ścieśnienia, jak to widać z następujących przykładów. Przy ściągnięciu dwu samogłosek w jednę, przeważa zwykle* **drugi** *element.*

e.

Dźwięk e, *a względnie* ʲe, *powstały przez ściągnięcie, występuje w naszych zabytkach w następujących wypadkach:* 1) *Rzeczowniki* **pierw.** *na* -ije, *przeważnie słowne np.* copane (exstirpatio) Ul. 4015, Hl. 31, 451; stayane (inger) Ul. 5176 uw. staianye (stadium agri) U. op. 7; staianie U. op. 1, 5, 6; stayanie Hl. 4176. 4200; nestane Hl. 182, 714; nyestanye Hl. 2432; stawane Hl. 2057: wẏednanẏe Hu. 42; yednanye Hl. 2972, I. C. XXXVIII. nagabanye U. 3; wibranye Hl. 1900; przipozwanye Hl. 3315; wanzane, wyązanye (intromissio) Hl. 1584 b. 2826; wwẏazanẏe I. T. XXIX. 596; liczowanye (terminus peremptorius) Hl. 2986; lotowanye Hl. 3883. 4256 sors, melioratio); wkazanye (doctio) Hl. 2439; obeslanẏe I. C. XXXIX. 112, 113; ządanye I. C. XXXIX. 58; widzenẏe U. 14: 44; vidzenye Hl. 3239; cobilene Hl. 430; noszenye (torques, portaculum) Hl. 3264; 3816; *pass.* 2036, 2134; dzerszene Hl. 3125;

lowyenye Hl. 3342; occiszczenye Hl. 3409; przegrodzene Hl. 1420; ocupyenye (exemptio) Hl. 2311; vlyeszenie (devellatio) Hl. 3194; naganenye Hl. 1078; weskmnenye (sic) Hl. 1310; wspanczene Hl. 1310; sbyeszene (fugatio) Hl. 2634; thknenye (tangendum) Hl. 3331; ossyene (segetes) Hl. 3516; przipowesczenye (concitatio) Hl. 3489; spalenye I. C. XXXIII. blone Ul. 3976 uw. 5047; blonye (planities quaedam) Hl. 2650; zagumne Uł. 158; zagumnye Hl. 358, 2894; zayacze (zajęcie) Ul. 5047; zayączye Hl. 4203; Zablocze Ul. 220, Hl. 3126 b. opplocze Hl. 2803; podssicze (subductura) Hl. 2413; dozivocze Hl. 3666; Vssczе Ul. 2528; Vscze Ul. 2755; Uscze Hl. 4063; zasczie I. C. XXXVIII. Predmoscze Ul. 4095; Brzeszcze Hl. 3998, 4003; Podgrodze Ul. 5091; nawsze Ul. 3560; nawsse Hl. 1951; nawsye (ager) Hl. 4372; Podlesze Ul. 36; Zalesse Hl. 581; Zalyessye Hl. 4322; Brzeze Hl. 4710; Brzezye Hl. 4342; Brzessye Hl. 3197; Zagorze Hl. 454; Zagorzye Hl. 2713; Medzigorze Hl. 1240, 2018; Myedzygorze Hl. 4229; Myedzikrze Hl. 4112; poldworze Hl. 4112; wele (*adiectiv.*) U. 79; Welepole Hl. 653; vsile (violentia) Hl. 3146; wsyle Hl. 2464; posziedle (locus) Hl. 2597; Pothstolye Hl. 4565; Cobylye Hl. 2698, 4284; Kampe Hl. 6; Lippe Hl. 2316; przeslippe Hl. 1429; szczepye (pomorium) Hl 3864; Grabe Hl. 252; Dąbẏe Hl. 2759; podwirzbe (pratum quoddam) Hl. 68; Wirzbye Hl. 2654; podgysdbie (silva) Hl. 2713; porzecze (fluvius) Hl. 3652. *itp.*

Instrumentalis sgl. tych rzeczowników, ale dopiero w późniejszym języku (przynajmniej w naszych zabytkach), np. z przizwoleṅẏem I. T. XXIX. 597; ymẏenẏem I. C. XXXIX. 118. *obok* polyczenẏm (*tamże*). *W wieku XIV. i XV. jest prawie regularnie w naszych zabytkach zakończenie* -im, *jak to się okaże z niżej zamieszczonych przykładów.*

2) *Nominat. plur. niektórych rzeczowników, jak*: ludze Hu. 52; (liyvdze U. 49); ule (trunci apum) Ul. 712; *por. stsl.* людиѥ оулиѥ.

3) *Deklinacya złożona przymiotników, imiesłowów, itp. a to: Nomin. Accus. sglr. neutr. np.* godne Ul. 548; zagonne Ul. 1632; oborzne Ul. 5373, Hl. 3048 (stabularium), oborne Hl. 1118; woyenne Hl. 754, 4214; thargowe, ogrodne Hl. 2486; wstąpne Hl. 4112; obyedne (mensae proventus) Hl. 4214; pomoczne (adiuvamentum) Hl. 4003. rzeczone Hl. 4200; vimierzone Hl. 4081; oszẏane I. C. XXXIX. 103; poszątne y sebrane I. C. XXXIX. 127; dobre U. 54; stare Hl 2340; myodowe (solutio mellis) Hl. 3774; wtore U. op. 6; nemeczske Hu. 11; Kalawskẏe U. 9; Wolskię Hl. 449; kupyeczske Hl. 3890; Drozdowskye Hl. 4101; Byernatowske U. op. 5; Michalkowskye Hl. 4101; druge U. 88; drugie U. op. 5, 8. *itp.*

Genitiv. sglr. mascul. neutr. np. Gnadego Ul. 4201 uw. pouesczonego Ul. 1222; Vanglescego Ul. 4322; z opathowego ẏ s convenczkego Hu 37; ossadlègo Hl. 1686; lythego (argenti puri) Hl. 2768; kupnego Hl. 3239; rzeczonego U. 97; gosczinnego Hl.

2927, 4243, 4325; olovnego Hl. 4520; karmnego (bovem saginatum Hl. 4368; obyadnego (pecuniarum prandialium) Hl. 3771; weszne... (salarii turris) I. C. II. 406; szywego (equum) I. C. II. 133; wgor-nego (pola) I. C. II. 259; vinnego I. C. XXXIII. wlasznego I. C. XXXIX. 30; slachetnego (ibid.) swiatego I. C. XXXIV. milego I. C. XXXIII. ossadlego Hl. 1686; osyadlego (possessionatum terrigenam Hl. 4217; czopovyego (exactae cerevisiae) Hl. 4408; podkanclerz... Hl. 728; tego istego Hl. 3215; semskego (terrestrem) Hl. 2864, 295.. rayszkego Hl. 3135; Vyesczskego U. op. 1, 2; Osowskego U. op. 8; przednyego (principalis) Hl. 3731; myąschego Hl. 4175; myesczkyeg.. I. C XXXIX. 58. Cracowskiego I. C. XXXIII. vangerskego I. C. XXXIII. bidgoskiego I. C. XXXIII. wylenskyego I. C. XXXIX. 118; lo-skyego I. T. XXIX. 590; wczoraysszego y drugyego dzyszyeyszego I C. XXXIX. 34; oyczistego y maczyerzistego I. T. XXIX. 597; s-dzego I. C. XXXIII. podstarosczego I. C. XXXIII. podkomorze.. I. C. XXXI. Chorązego I. T. XXIX. 598.

Dativ. sglr. masc.-neutr. np Mislowskemv U. 20. wy-schnemu Hl. 2366; Spiczimirowemu Hl. 3208; Dobsiczkemu Hl. 30..; przipelslemu Hl. 4103; przepelzlemu Hl. 4336; pliechowskyemv I. C. XXXI. lwowskyemv I. C. XXXIII. zyemskyemv y myesczkyemv I. C. XXXIX. 31; drugiemv I. C. XXXIII. podstarosczemv I. C. XXXIII.

Locativ. sglr. masc. neutr., np. w prawem lessye Hl. 66; na dlugem dzelye Hl. 2752; na woycze Dambodzelskem Hl. 1130; na przypowiesczonem roku Hl. 3720; na rocze przypovyesczo-nem Hl 3662, 3663; na przypowyesczonyem Hl. 4468; na pyrwsze.. roku yako na zavithem I. T. XXIX. 596, 597; w tem gystem dze-sznyv U. 26; potem U. 2; przi tem Hu. 12; na prziposwanem Hl. 1993; na Dubskem Hl. 4142; na Osowskem U. op. 9; myedzy Sz.. lowskem U. op. 9; na wyelem polye U. op. 10; na thym chwa-bnem zebranyv I. C. XXXVIII. w kosdem pravye, tak krolyewskye.. zyemskyem, yako y w zamkowem I. T. XXIX. 596.

Zakończenie to przechodzi w wieku XV. także na In.. *sgl. masc.-neutr., np.* za kmeczowem początkem Hl. 3003: .. ogrodem Michalowem Hl. 4200; drugem (końcem) U. op. 4; .. czem kopitem Hl. 4203; zadnem obiczayem I. T. XXIX. 596: pr.. vrządem groczkyem I. C. XXXIX. 128; ze wsitkyem pravem I. T. XXIX. 596; przed sandem cracowskyem zyemskyem I. T. XXIX. 596, 598.

(Genitiv.) Dativ. Locativ. sgl. fem. np. cztwart.. pyantey czanszczi, U. 2; U. 19; paney oczczisna Hu. 40; s .. (de agro empto) Hl. 2814 b. ode slubney Hl. 2944; rodzoney .. Hl. 2944; myalkey (salis minuti) Hl. 2898; do okrągley Hl. 4.. do Sklarskey Hl. 4174; Maczkowskey niwy Hl. 4174; v Slupow.. granicze U. op. 5; podlye Ozogowskey myedze U. op. 8; Skarb.. skey drogy U. op. 1; ziemye cracowskiey I. C. XXXIII. pols.. liczby I. T. XXIX. 598; dla lepszey y pewneyschey pamieczi I

XXXIII. pewney vgody I. T. XXIX. 598; formulÿ statutoveÿ I. T. XXIX. 598; panyey Cracowskyey Hl. 3210; suknyey Hl. 3077; s Stradomey Hl. 3247, klin roley Hl. 4174, 4200; niwa roleÿ U. op. 2, 3; stayanko roley Hl. 4175; *por.* U. op. 5, 6, 7, 8, 9, 11, *itd.* do studnyeÿ U. op. 11; krolowey I. C. XXXIII. panyey mathki I. C. XXXVIII. dla swiadomiey I. C. XXXVII. ku poszpoliteÿ rancze U. 64; ku Crakowskÿey drodze U. op. 2; czorcze sveÿ wlasneÿ I. T. XXIX. 590; paney Svyncze Hl. 1730, na ktoreyszeto wszy polouiczy Hl. 4186; na czudzey dzedziñye I. C. XXXVIII. w moneczÿe polskÿey I. T. XXIX. 598.

Nomin. Accus. plur. Coze glowy Hl. 479; Cosze gloui Hl. 2702; Cossÿe gori Hl. 3226; rani crwawe Hu. 45; Baranye rogy Hl. 2461, 3568; swine brodi Hl. 2395; wilcze koszy Hl. 2344; konye cradzonie Hl. 3234; pod druge Hu. 12; pro agris dictis poswanthne Hl. 617; tÿ yste trzi grziwni Hu. 12; nyezacrithe (rany) I. C. II. 431; lyessne (silvales) Hl. 3771; quinque ulnas panni stuczne Hl. 3564; vkupy seu vrąbne Hl. 4036; zapowiedzane (arrestata) Hl. 4529; roky zawÿte Hl. 3951; zastawyonye (retentae piscinae) Hl. 3847; xyagi grodzkye cracowskye I. C. XXXI. na czasschi dlugye I. C. XXXIV. ossobi podesrane I. C. XXXVIII. grothy plaskie, bodzisthe, dlugye U. c. stroni vipissane I. C. XXXVIII. pienyadze viderkaffowe I. C. XXXI. vrodzoñe y slawetne I. C. XXXIX. 31; skodi zyemskye I. T. XXIX. 597; slova vipissane I. C. XXXIII. *Instrumental. plur. ma od wieku XV również* e *obok starszego i prawidłowego* y (*patrz niżej*), *np.* podleyschemi pomoczniki Hl. 3082; wyelkemy dzyaly Hl. 4200; Abramovemy rolami Hl. 4200; s koly kowanemy U. c. nÿnÿeÿszemÿ xÿegÿ I. T. XXIX. 596; z roslicznyemy camyennÿm I. C. XXXII. *itp.*

4) *Zaimki dzierżawcze jak*: me (*obok* moje) U. 17, 36; swe Hu. 28, 29, Hl. 2317; *genit.* mego U. 42, Hl. 728, 1570; swego U. 4, Hu. 7, 61; Hl. 2870; I. T. XXIX. 597, 598; *dativ.* swemu U. 50, Hl. 3297; I. T. XXIX. 597; *locativ.* w mem U. 34; w swem domu Hl. 3234; przi zisku swem Hl. 2567; na swem U. 99; *femin. dativ.* (*genit.*) *locativ.* do ssweÿ U. 10; ku sweÿ rancze U. 64; roley swey Hl. 4176; roley sweyg (?) U. op. 3; (z) strony swey I. C. XXXIX. 127; Malszonkÿ sweÿ I. C. XXXIX. 127; *Plur. nomin. accus.* swe trawniki Hu. 22; swe potomky I. T. XXIX. 596. *itp. Obok tych form znajdują się też formy pełne, jak np.* swoye rąkoymye I. C. XXXIX. 31; zonÿ swoyei I. C. XXXIX. 34; pravem swoem I. T. XXIX. 598 [1]).

5) *Czas teraźniejszy słów klasy III. d.*) *np. 3 sgl.* smye Hl. 3053; *zam.* śmie-je, *stsł.* smě-je-tъ.

---

[1]) *W wyrażeniu:* na swoy dzelniczi U. 15, *mamy błąd pisarski zam.* swey, *albo też należałoby tę formę czytać:* swoji.

a.

Samogłoska a, *zastępująca dawniejsze dwie zgłoski, występuje w naszych zabytkach w następujących wypadkach*:

1) *Rzeczowniki pierw. na* -ijā, *np.* vola Ul. 832, Hl. 3817; uola Ul. 754; wola Hl. 40 274, 565, Hu. 67; wolia Hl. 2760, 4555; Wolya Hl. 3423, 4517; rola Ul. 4135. U. 25, Hl. 3681; rolya U. op. 1; w rolach (*loc. plur.*) Hu. 4; Stroza Ul. 11, Hl. 3233; Rochnya Hl. 2379; Laznya Hl. 4343; Brodnya Hl. 4017; czwertnya (mensura) Hl. 4053; Przegynya Hl. 3568; Myąkynya Hl. 4547; Brzoskynya Hl. 4316, 4340; Wrzoskynya Hl. 4336 *itp.*

2) *Genitiv. sgl. Nomin. acc. pl. rzeczowników pierw. na* -ije, np. nasnego zawolana Hl. 121; zawolanya Hu. 13; zazwanÿa U. 45; cowanya (vinculationis) Hl. 3332; z opÿekanÿa U. 59; lotowanÿa (tutellae) Hl. 4020, *podob.* 4262; z dzerszenya U. 44; odzenÿa Hu. 39; naganyenya (vituperii) Hl. 2726; przewynyenya (*plur.* demerita) Hl. 3615; wedle skazanya I. C. XXXIX. 32; krom wyedzenya I. C. XXXIX. 104; do dobicza U. 29; doszcza za mąsz (matrimonii Hl. 2467; v czirnya U. op. 5; ossedla (aedificationis) Hl. 2557; od przewsya (ex parte villae) Hl. 2798; z Lÿpia I. T. XXIX. 590; *plur.* zagumna (prata) Hl. 1261; nossÿena (torquetes) Hl. 2722 *itp.*

Deklinacya złożona przymiotników, imiesłowów, itp. a względnie: *Nom. sglr. fem.*; *np.* potduarna (potwarna, nb. poena) Ul. 1955, 2745; possasna (pecunia dotalis) Ul. 3223; swetczna, sweczna (wsteczna, scl. poena) Ul. 1171, 1216, 1292, 2930, 2967, 3004; wstecznya Hl. 1566; nadolna Ul. 537, Hl. 2755; narozna obrambÿona Hu. 54; newerna Hl. 1603; Czarna Hl. 3937, 3993, 4021; Gorna Hl. 4121 b. Lypna Hl. 4094; Granyczna Hl. 3902; gumyenna Hl. 4112; sobolina Hl. 4250; rzeczona U. op. 1; przydknyona I. C. XXXIX. 159; sliachetna I. T. XXIX. 590; pilowana U. c. szyta U. c. Chuda Hl. 40; Noua Hl. 459; Nowa Hl. 2760, 3407; 4053; sosnowa Hl. 4112; Blada Hl. 4442; maczerzista Hu 26; Lysa Hl. 3824; Lsczinska Ul. 5308; Lypska Hl. 2283; Zeleszniczka Hl. 2521; Boguczska Hl. 4015; schiroka Hl. 4176; Sucha Hl. 4461; Swina szczecina Ul. 4424; Gorca sredna Hl. 2759; gelenya gora Hl. 4112; Bawola glowa Hl. 807, 1399; Welawyes Hl. 3597; Curza noga Hl 3714; lyscha schuba Hl. 3858; Jakubia debrz Hl. 4495; xiązenczа kamienicza Hl 4527, 4537; colcza Hl. 3582. *itp.*

4) *Słowa, jak* ssÿal (siał, *zam.* siejał) Hu. 25; *czas teraźniejszy słów, jak* snam (znam) Hl. 3010; vsna (*3 sgl.*) I. C. XXXIII *i słów klasy III c.*), *jak*: othpyram szą Hl. 3217; opoviadam Hl. 4553; zandam I. C. XXXIII. poruczam I. C. XXXIV. przirzekam I. C. XXXVII. obiawiam I. C. XXXVIII. visnawam I. C. XXXIV. XXXVII. XXXVIII. przicladam I. C. XXXIV. *2 sgl.* posabyasch

(usurparis) Hl. 3745; *3 sgl.* polepscha (meliorat) Hl. 3926; odgrasza (diffidat) I. C. II. 384; otbpowẏada I. C. II. 263; odmava Hl. 4453; przybyega U. op. 11; przypowyescza Hl. 4439, 4492; virzeka sẏe I. T. XXIX. 597; vmarza' ẏ wnẏwecz obracza I. T. XXIX. 596; dava I. T. XXIX. 596, 597; zesnawa ibid. 597, *itp.*

5) Wyrazy, jak: pas I. C. XXXII. *zam.* po-jāsъ (*por. litews.* jůsta, jōsti; *grec.* ζωστήρ, *awest.* jāsto. opasany), oppaśane, opaschanye, opasanye (praecinctorium, *litews.* jůsta) Hl. 845, 2840; swak (*zam.* swojak) *por.* szvakoui (leviro suo) Hl. 3640.

i, u.

Samogłoski i, u, *powstałe ze ściągnięcia, są znacznie rzadsze. Takie* i *mamy może w nomin. sgl. rzeczowników żeńskich, jak:* pani Hu, 1, 60, U. 4, 55, 83, 96 (panẏ U. 16; pany U. 60, 67) *itd. w niektórych przypadkach rzeczowników pierw. na* ijā, *jak np. dat. sgl.* przyrodney bracy (fratribus suis germanis) Hl. 2712; *w instrum. sgl. rzeczowników pierw. na* -ije, *np.* przedanym (*później* przedaniem) Hu. 1; kazanim Hl. 2946; zaymowanym (*per impulsiones*) Hl. 1057; ss nechczenẏm U. 58; gego odgechanim Hl. 3153; z osedlim Hl. 2626; lothovanym (per modum sortis) Hl. 4012; pokolenym I. C. XXXIII. somnyenym I. C. XXXVIII. rąkądanim I. C. XXXIII. pod straczenim I. C. XXXIII. *itp. a wreszcie nomin. plur. mascul. deklinacyi złożonej. Samogłoskę* u *zaś tego rodzaju mamy prawie tylko w dat. locat. sgl. rzeczowników pierw. na* -ije, *np.* na zagumnu Hl. 36, 1480; po wcupenu Hu. 8; w dzerszenyv U. 14, 37; w zarabyv U. 44; ku dokazanyu Hl. 2909; po liczowanyu (post visionem) Hl. 2864; na odrzywu (in postico) Hl. 1984; na nawssu Hl. 1429; na nawszyw Hl. 4222; ku przipovyesczenyu Hl. 3662; na przedmyesczu (in suburbio) Hl. 4305; na miedzidroschu U. op. 5; ku siedzenyv I. C. XXXVIII. w roskazanyv I. C. XXXIII. po poczaczv I. C. XXXIII. *itp. Więcej przykładów tego rodzaju przytoczono już wyżej.*

y.

Samogłoska y, *powstała ze ściągnięcia, występuje prawie tylko w deklinacyi złożonej, a mianowicie:*

Nomin. sgl. masc. Gnady Ul. 173; Gnadi Ul. 4077 uw. Gniadi Hl. 4138; Blady Hl. 4408; mlodi I. C. XXXIV. kosdi ¦ ginni dobri czloviek I. C. XXXVIII. sszwanti Hu. 12; swanthy U. 76;

U. 41; wzal swą Hu. 49; za swą cupyą Hl. 2870; czesczią swą I. T. XXIX. 597; *obok form nieściągniętych*: ss moyǫ wolǫ U. 7: sprawam moyam I. C. XXXVIII. *itp. Więcej tego rodzaju przykładów mieści się w ustępie o samogłoskach nosowych w ogóle.*

Samogłoski nosowe.

Przez porównanie wszystkich znanych języków słowiańskich, tak żywych jak i umarłych, przychodzimy do przekonania, że pierwotny język Słowian musiał mieć d w i e s a m o g ł o s k i n o s o w e. *Na to samo naprowadza nas porównanie z innymi językami indo-europ. jak np. z litewską i germańską gałęzią wspólnego nam pnia językowego. Porównania te uczą, że samogłoski nosowe powstały już w dobie* p r a s ł o w. *przez zlanie się samogłosek* a, o, e, ь (*osłabione z* e) *z następującym po nich dźwiękiem nosowym* n *lub* m. *Dzieje się to jednakże, jak wiadomo powszechnie, tylko w zgłoskach* d ł u g i c h (naturā *lub* positione), *a więc tylko wtedy, jeśli po* on, en, ьn *następuje jaka* s p ó ł g ł o s k a (*z wyjątkiem* j, v); *ale tym czasem przechodzi i bez tego warunku w samogłoskę nosową,* b. *słow.* a *jest — jak wiadomo — zawsze samogłoską z natury długą. Otóż w takich to razach powstaje z* en, ьn *j e d n a samogłoska nosowa, druga zaś z* on, ān.

J a k o ś ć obu tych p r a s ł o w. *samogłosek nosowych dokładnie oznaczyć się nie da, w przybliżeniu jednak możnaby je oznaczyć przez* ę *i* ą (*podług naszej pisowni ogólnej*) *z uwagą, że w* ę *nie był czysty dźwięk* e *połączony z dźwiękiem nosowym, lecz nieco zbliżony ku* a, *podobnie jak w* ą *nie był czysty dźwięk* o *z rezonansem, lecz nieco zbliżony ku* u. *Takiego określenia wymaga rozwój tych samogłosek nosowych w żyjących obecnie językach słowiańskich.*

W języku p o l s k i m *odpowiadają takiemu* p r a s ł o w. (*starosł.* ѧ) *już od najstarszej doby histor.:* t r z y *samogłoski nosowe* m i ę k k i e, *mianowicie:* ʲę, ʲą, ʲaⁿ; p r a s ł o w. *zaś* ą (*starosł.* ѫ) *takie same* t r z y *dźwięki, lecz* t w a r d e: ę, ą, aⁿ. *Pierwsze dwa dźwięki są jeszcze obecnie w języku ogólnym i literackim powszechne, trzecia zaś samogłoska nosowa* aⁿ, (ʲaⁿ), *żyje tylko w języku ludowym niektórych okolic Polski, jak np. na Śląsku. W języku ziemi krakowskiej dźwięku tego dziś nie ma, pisownia jednak pewnych zabytków naprowadza nas na domysł, że ta samogłoska nosowa niegdyś i w ziemi krakowskiej była obok dwu innych powszechną. W jakim jednak* z a k r e s i e *te trzy samogłoski nosowe u siebie istniały, trudno dziś z naszych śladów piśmiennych dociec. Możemy tylko powiedzieć, że w pewnych wypadkach mamy w zabytkach piśmiennych ślady prasłow. samogłosek nosowych, którym w dzisiejszym języku odpowiadają również pewne dźwięki nosowe*

czy jednak te same dźwięki były w danych wypadkach w wieku XIV. i XV, trudno stanowczo orzec. I tak:

I. Prasłow. ę (*starosł.* ѧ), *dzisiejsze og. pols.* [j]ę, *występuje:*

1) w zgłoskach rdzennych, np.

bręk-: *a*) [1] Brzanczek Hl. 171; Branczek Hl. 236; Brzanczco Hu. 50; *b*) Branczkouicze Hl. 2076; *c*) Branczicze Hl. 3569, 4405.
čęst-: *a*) czanscz Hu. 73; U. 2, 19; *b*) cząszcz Hl. 2913 a.; Cząsthossowicze Hl. 2476; *c*) Cząstochowa Hl. 3694, 4478.
čęt-: *d*) po poczaczu I. C. XXXIII.
desęt-, *devęt-* [2]: *a*) dzessyancz Hu. 59; *b*) dzessanczy Hl. 1729; Dzewanczicze Hl. 2286; Dzyewyączycze Hl. 2730.
gręd-: *c*) Grządzyolek Hl. 4112.
chręst-: *a*) Chranstow Hl. 2, 86, 123; *c*) Chrąstowsky Hl. 3752; Chrząsthowski Hl. 4534.
jęčьmen-: *c*) yaczmyeniczisko Hl. 4176.
jęt-, *jęl-*: *a*) zaẏantho U. 42; wsẏala Hu. 57; wzala Hu. 48; wsyϕla U. 17; *b*) gyąd (jęt) Hl. 2870; w yąsthwye Hl. 1651. *c*) zagyąte Hl. 4203; zayączye (ibid.), yączstwa Hl. 4217; *d*) po wszyaczyw I. C. XXXI. (1518); po wziacziu (ibid.)
klęk-: *a*) Klanczani U. 23; Clanczani Hu. 9, Hl. 634; Clancyne Hl. 520; *b*) Klączany Hl. 2603; Clączany Hl. 2595; *c*) Klanczanya Hl. 3917.
kъnęg-: *a*) Xangnice Hl. 437; xandza U. 53; xandzu U. 33; *b*) kxanczu Hl. 3080; ksandzu U. 63; ksądza Hl. 3215 (2 r.) *c*) Xansky Hl. 4117; *d*) xyagi I. C. XXXI. (1518); xiadza I. C. XXXIII. (1522).
męk-: *b*) Mąkynice Hl. 919, 2760; *c*) Myąkynya Hl. 4547.
męso: *a*) Mansso Hl. 103.
pa-mętь: *d*) pamyancz I. C. XXXI. (1518); pamyeczi I. C. XXXIII. (1522).
olędь (*st. rus.* олядь, *grec.* χελάνδιον): *a*) Oland Hu. 42; U. 1; Olandus Hl. 279.
pajęk-: *b*) Payanciny Hl. 773.
pěnęg-: *a*) penandzi U. 29, Hu. 44; penadzi U. 55; *b*) penandzi U. 74; (penidzi Hl. 1717, *świadczy o wpływie języka czeskiego przynajmniej u pisarza*); *d*) pyeniadzy I. C. XXXI. (1518); pienyedzi I. C. XXXIII. (1522).
pędь: *b*) Pyandziczow Hl. 3354; *c*) Piądziczow Hl. 4529; Pyandzyczow Hl. 4025.

---

[1]) *Przez* a, b, c, d, *oznaczam tu chronologicznie: drugą połowę w. XIV., pierwszą połowę w. XV., drugą p. w. XV., pierwszą p. w. XVI.*
[2]) *Wyrazy:* desęt-, devęt-, kъnęg-, pěnęg-, *należałoby może raczej umieścić niżej pod* 2).

*pęt*ь *a*) pÿancz Hu. 59; panczinaczcze Hu. 27; pannez U. 5: pyi-nadzese Hl. 15; *b*) panczaadzeszcza Hl. 1402; pyącz Hl. 3… pączi Hl. 3262; pyącznatcze Hl. 3085; pyednadzescza Hl. 1… pyenthnadzesta Hl 2766 *c*) pyądnadzeszcza Hl. 3900; *d*) pią… I. C. XXXI. (1518); XXXVIII. (1529); piączsetnego I. C. XXXI… (1524).

rębь *w wyrazie* jastrębь: *a*) Jastrzambecz Hl. 308; *b*) Jastrzamb… Hl. 1399; Jastrzampcze Hl. 2458; Jastrzambczow Hl. … *c*) Jastrzambya Hl. 3919; Jastrząmbczy Hl. 3681.

ręd-: *a*) Randziny Hl. 525; Irzandze (?) Hl. 9; Irzandz Hl. … *b*) vrządnika (2 r.) Hl. 3118; *c*) Randzina Hl. 4547; Rzą… wicze (ibid.) Rządonicze Hl. 3943; Irzandze Hl. 4056; urzą… Hl. 3677; Urzandow Hl. 4547; *d*) vrzandow I. C. XXXII (1522); vrzandnik, vrzadnika I. C. XXXVIII. (1529).

ręp-: *b*) Vrzampya Hl. 3173.

sъ-ręt-: *a*) Srzancice Hl. 493. 557, 558, 690; Srzanczicz Hu. … U. 1; Szranczicz Hu. 17; Zrzanczicze U. 30, 31; *c*) Srząc… Hl. 3990; Szrzączycze Hl. 4313; Srzanczicze Hl. 4… Zrząnczycze (3 r.) Hl. 4248.

sęg-. *d*) przissiagi I. C. XXXVIII. (1529).

svętъ: *a*) swanthy Hu. 12; swanty Hl 119, 121; swanti U. … szwancze Hu. 7; szwanczan Hu. 8; poswanthne Hl. 617; Swę… toslaum Hu. 60; Hl. 2, 218; Swentoslaus Hl. 284, 358; Swę… topelcam Hl. 332; Swentoslawa mater Hl. 560; Swantosl… Hu. 2, 232, 548; Swentochna Hl. 438, 681; Swanth Hl. 3… Swenth Hl. 330, 374; Swanczyn Hl. 300; Swanch Hu. 22, … 138; Swach 256; Swench Hl. 590; Swenchna Hl. 520, … Swanchowa U. 32; Swanszek Hl. 262; Swensconis Hl. … Oswancimiensis Hl. 338, 606; *b*) swanthy Hl. 1941, U. 76, … szwanty Hl. 842; swanti Hl 728; swąti Hl. 3298; swą… U. 97; svanczi U. 94; sswecza U. 95; sswancza Hl. 1… swǫcza U. 96; swanthoszcz Hl. 2537; Swantopolk Hl. 231… Swanthoslaw U. 73, Hl. 1598; Swenthoslaus Hl. 1598; Swę… slawa Hl. 759; Swantochna Hl. 3104; Swątochna Hl. 2… 2907; Swoch U. 75; Szwąnchowsky Hl. 4056; Svanczice H… 1221; *c*) Swąthochna Hl. 4181; Svyączycze Hl. 4270; … czym Hl. 3758; Szwyanslaus Hl. 3650; Svyathopelk Hl. 4… Swach Hl. 3480; Swyasek, Swansek Hl. 3936; Swiaskowey … op. 2, *d*) swiathi I. C. XXXI. (1518); XXXIII. (15… XXXIV. (1524); swiato swiatey Agneski I. C. XXXIII. (15… swiatym (ibid.) XXXIV. (1524).

sčęst-: *c*) Szcząssna (3 r.) Hl. 4435; *d*) o sczasczyv I. C. XXXIV (1524).

tęg-: *a*) Oczasne Hl. 403; Oczanslauice Hl. 708.

tętiva: *b*) Czanciwa Hl. 1399. 1883.

tręs-: *b*) Trząsytobolca Hl. 3410.

ętjь: *d*) vianczey I. C. XXXI. (1518); vienczsza I. C. XXXI. (1518); *a*) Wanczslaw (Venceslaus) Hu. 32; Wanczslauicze Hl. 75, U. 7; Wanczcouicze Hl. 78, 109, 240, 598, U. 37, 51; Wanch, Wench Hl. 544; Wanchonem Hu. 16; Wanchnik Hl. 79, 106, 292; Wanchoczsco Hl. 234, 246; *b*) Wanczslaw U. 62; Wączslauicze Hl. 3298; Vanczskowskemv U. 94; *c*) Wanczslauicze Hl. 3602; Wyanczlauicze Hl. 4143, 4518; Vyączlawszki, Vyanczlauicze Hl. 3693; Wyączlavicze Hl. 4518; Wyąnczslawkowskye Hl. 4101.

ęb-: *c*) Ozyąblow Hl. 3926.

vęk-: *a*) Kuro-swank U. 46; Curoswank Hl. 165, 174, 432; *c*) Kurozvyąky Hl. 4348; Kuroswąky Hl. 4103; Kurozwanky Hl. 4323; Curosvąnky Hl. 3570.

ęd-: *a*) Zandow Hl. 23, 677; Szandow Hl. 5; w Szandowẏe U. 32; Zandouice Hl. 40; Zandouicz U. 32; Zandawa Hl. 635; *c*) Ządow Hl. 4191; Ządowicze Hl. 4009; Zandovicze Hl. 3607; Ząndowycze Hl. 3795.

2) *w przyrostkach osnownych*:

przyrost. - mę: *a*) yman (imię) Hu. 2, 6; ymyo Hu. 67; *b*) gymą Hl. 2491; *c*) gymyą Hl. 4098.

przyrost. - ędь: *a*) Negowancz (nie-gowiędź) Hl. 590, 640; Negowancza Hl. 450; Negowedz Hl. 187.

przyrost. - ęt-: *a*) dzecza (dziecię) Hu. 20; dzeczanczego (ibid.) Bodzanta Hl. 632; Bolanczin Hl. 631; Krczanczicze U. 46; Crczancice Hl. 363; Krczanczski U. 46; Margorzanczin U. 15; Slawanczyn Hl. 300; Wirzbanta Hl. 154, 300; *partic. praes.* bronan sze Hu. 7; *b*) czelyą (cielę) Hl. 2758; na czelanczinye Hl. 3275; vnączączi (wnęczęcy, vъnęk-ęt-, *por.* dziecięcy) Hl. 1633; Bodzątha Hl. 2304; Czirnaczin Hl. 1093; Czirnancziska (ibid.) Gnyewyanczin Hl. 2787; Crczanczin Hl. 3085; Krzczancicze Hl. 2501; Kszcząnczicze Hl. 3371; Crcączicze Hl. 2694; Slavanczino Hl. 1380; Wawrzanczẏcze Hl. 3006, 3020; Wirzbyatham Hl. 2408; *partic. praes.* opuszǫ U. 64; przydǫ U. 66; *c*) yalovyątha (vituli) (2 r.) Hl. 3545; ozimyantha (vituli) Hl. 3685; ziązencza Hl. 4527; xyązącza Hl. 4537; Climyanthow (2 r.) Hl. 3649; Wyerzbyątha Hl. 3912; Wyrzbyątha Hl. 3952; Dzieviathlye Hl. 4179; (*może też* Dzewanczicze, Dzyewyączycze Hl. 2286, 2730 *por. wyżej* devęt-); *d*) pyeczącz (pieczęć) I. C. XXXIV. (1524); pieczacz I. C. XXXVII. (1524); pieczaczyam I. C. XXXIII. (1522).

3) *w zgłoskach odmiennych*:

accus. sgl. zaimków osobowych i zwrotn. *a*) mnǫ (*zam.* mǫ = mię) Hl. 153; sya Hu. 12, 54, 55; *b*) mǫ Hl. 1348, 1366;

myą Hl. 2978, 2990, 3010; szǫ U. 91; ssǫ U. 72, 68; sz… Hl. 1990, 3003, 3239; ssą Hl. 3298; szye U. 97; c) syą H… 3742; szyą Hl. 4403; szią Hl. 4553; sya Hl. 3774; szye H… 3719, 3841, 4473, 4360; d) mye I. C. XXXIII. (1522); szy… ibid. XXXIV. (1524); szia I. C. XXXVIII. (1529); szyą I. C. XXXVIII. (1529).

Inne formy mają tu jako refleks prasłow. ę już czyt. e, *np. gen. sgl. osnów żeńskich na* -ja: *a*) chyasze (… wzal) Hu. 49; z chische U. 30; *b*) medze Hl. 831; nagorne… medcze Hl. 2755; nye wyeszal dlownye (*zam.* głównie) Hl. 2970; s tey scrzinye Hl. 3240; nye rosbyl scrinye Hl. 3240; *c*) podlye myedze U. op. 8, 10; do granicze Hl. 4174; u gra… nicze U. op. 5; od granicze U. op. 3; *d*) wpposrodku vieze I. C. XXXVIII. (1529); *podobnie accus. plur. c*) ialowicze (ri… tulas) Hl. 4195. *itp.*

II. Prasłow. ę (*starosł.* ѧ), *dzisiejsze* 'ą:

1) *w rdzeniach*:

čę- (čьn-): *a*) poczanl Hu. 7; poczanthkem U. 5, 25, Hu. 55; … początkem Hl. 3003; *d*) poczathkem I. C. XXXVIII. (1529).

desęt-: *a*) trzidzesanth U. 13; szesczdzessanth Hu. 57; *b*) seszczdze… santh Hl. 3104, 3210; trzidzesiąth Hl. 3298; *d*) ozmidzessiat. I. C. XXXII. (1520); pianczdziessiath I. C. XXXI. (1518).

ję - (jьm-): *a*) ẏanl Hu. 66; wzanl Hu. 46, U. 30; wzal Hu. 4… 49, U. 21; wzol Hu. 71; wzancz Hu. 48; wzanwszi Hu. 2… *b*) ẏanl U. 66; gyąles Hl. 3333; prziyanl U. 64; przi̇ẏan… U. 64; przigyacz Hl. 2396; obgąl Hl. 2511; obyąw Hl. 197…: rosyąl Hl. 2709; zayąl Hl. 3191; wyyąl Hl. 3085; zaganle… I. C. II. 307; wssanl U. 65; wsąl Hl. 2978, 3069, 3082; ws… Hl. 1730, 3208, 3247, 3276; wsyal Hl. 3212; wszǫl C. 9…: wsącz Hl. 2957, 2973; *c*) zayancz Hl. 3755; wszyal Hl. 441…: *d*) yal I. C. XXXVIII. (1529); wszial I. C. XXXVII. (1524); wsziancz I. C. XXXI. (1518).

kъnęg-: *a*) Xansz Hl. (*bardzo często*), Hu. 52, U. 12; xandcz Hu. 47; xandz U. 9; *b*) xang (podług ksiąg) Hl. 2359; ksan… Hl. 2531; *c*) Xanz Hl. 4486; xyążącza Hl. 4537; xiązencza Hl. 4527; *d*) Xiancz I. C. XXXVIII. (1539); xiandz I. C. XXXIII. (1522).

męk-: *a*) Maslomancza Hl. 372; *c*) Maslomiącza (2 r.) Hl. 40…: myąschego Hl. 4175 (2 r.)

pěnęg-: *a*) Penanszek Hl. 91, 354, 662; Penansko Hl. 90; Pena… szek U. 23; penandze Hu. 6, 15; penadze U. 51; penadza… U. 4, 8; *b*) Pyenyąszek Hl. 1656; penadze U. 58, 61; penadz… mi U. 67; *c*) Pyenyąszek Hl. 3977; Pieniązek Hl. 4173; Pe… nąnsszek Hl. 3612, 3570; *d*) Pienyaska I. C. XXXIII. (1522); pyenyadze I. C. XXXI. (1518); XXXIII. (1522).

pęt-: *a*) pyanteÿ U. 2. *d*) piatek I. C. XXXIII (1522).
ręb-: w wyrazie jastrębь: *b*) jastramp Hl. 2956; yastramp Hl. 2974.
ręd-: *a)* Irzancz Ul. 9; *b)* Nyewrząd Hl. 3239; Nyewrzad U. 99; nyevrządne (*non ordinatam mansionem*) Hl. 2943; rzączcza Hl. 3069. *b*) Nyewrad U. 99. Nyevrzadowo (*ibid.*) — *c)* Rsządczyna Hl. 4284; Rządczina Hl. 3997; urzand Hl. 3677. — *d)* vrzand, vrząnd I. C. 38. (1529).
ręs-. *b*) Rząsska, Rząszka Hl. 3309; Rzanską Hl. 2462; *c*) Rząszka Hl. 4032.
sęg-: *b*) przisancz Hl. 3053; poprzisandz Hl. 3048; poprzisankl Hl. 1397; *c*) odprzisyąglesz syą Hl. 3777, poprzyssyangl Hl. 4439, *d*) przisancz I. C. 38 (1529).
svęt-: *b*) Swantek Hl. 3114; Swyanthek Hl. 2795; Swantniki Hl. 2159, 3126b, *c*) Svyąthnyky Hl. 3563.
tęg-: *b*) othczangacze Hl. 2457,—58,—59; czanza (*pignus*) I. C. II. 264, na cządy (*in pignore*) Hl. 2826, *c*) wycządzano (*impignoraverunt*) Hl. 4293, *d*) viczagacz I. C. 31 (1518).
tę-(*tьn*): *b*) scąnl I. C. II 406; zaczanlessi (*vulnerasti*) I. C. II 295.
vęz-: *a*) wanzal Hu. 10. wyanzal Hu. 56; wwansal U. 38; wwyanzali Hu. 78; wyanzanye Hu. 69; obyanzal U. 47; obwanzala Hu. 39; obwazala Hu. 19, 57. *b*) wyazal Hl. 3125; wwansala U. 60; wanzane Hl. 1584b. wvyązanye Hl. 2826; obÿansowal U. 63; *c*) zawyąsal Hl. 4217. *d*) viazan I. C. 38 (1529); viazanÿm (*ibid.*), vyazane U. c. zaviazanim I. C. 38 (1529).
żę-(żьn-): *b*) posszącz (*commetere*) Hl. 3260.
żęd-: *d*-) zandam I. C. 33 (1522); ządalismy I. C. 33 (1522).
2) *w przyrostkach osnownych*:
prz.-ęt-: *b*) Czelanthko (*cielątko*) Hl. 2238; Czelanthcowa Hl. 2351. Stananthky Hl. 2331; Stanątki Hl. 2062; Stanatky Hl. 1017. *c)* Stanyąthki, Stanyąnthki Hl. 3649; Tysyacz Hl. 3937. *d*) tissancz I. C. 31 (1518), tissacznego I. C. 37 (1524).
prz.-ęk-: *b*) Zayączkow Hl. 2935; Zayączkowskego Hl. 2944. *c*) Zayancz Hl. 3669; Zayącz Hl. 4112. *d)* Zaiaczek, zaiaczka, zaiaczky, zayaczkach I. C. 33 (1522).
prz.-ęg-: *c*) Lubansz Hl. 3739; Lubąsz I. C. 3746; Lubiąze Hl. 4562, Lubiącze (*ibid.*)

III. Prasłow. ą (*starosł.* ѫ), *dzisiejsze og. polskie* ę:

1) *w rdzeniach*:
ągr-: *a*) Wangrinow Ul. 437; Wangrzinouicze Hl. 185, 343., *b*) Wągrzangow Hl. 2102. *c*) Vangercze Hl. 3554; Wągrzin Hl. 3934; Wangrzinowicz Hl. 4196. *d*) vangerskego I. C. 32 (1520).
ągl-: *c*) Wangleszyn Hl. 3744.
ąz-: *a*) Vaslin Ul. 58, 701; Wanszlin Hl. 366; Wanszirow U. 17. Hl. 611.
ąż-: *b*) Wansziconis Hl. 2390; Wanszik Hl. 1133, 1345; Wanszicow Hl 731. *c*) Wąszowsky Hl. 3784; Wązyk Hl. 4100; Wanzykowska Hl. 4224b.

bąb-: *b*) bamben Hl. 3211; Bąbenkowa Hl. 1834.
bąd-: *a*) Bandcowicz Hu. 58, 62. U. 18; Banthcouicz Hl. 589; Banth couicze Hl. 55, 56, 589; *b*) bandze Hl. 2475; bądącz Hl 165; Bandzin Hl. 2877; Bądzin Hl. 2960—61—62; Bądzen Hl. 247; Bądzyen Hl. 2476; z Banthkowicz U. 78; Bandcouicze Hl. 27; Bądcouicze (*ibid.*), *c*) Bandzin, Bandzen, *obok* Bądzin, Bądz Hl. 3705; Bąndzin Hl. 3788; Banthkouicze U. *op.* 7; Bątle vice Hl. 3564—65; Bandkowski Hl. 4531; *d*) bandzie I. C. 33 (1522), 38 (1529), baⁿdze I. C. 33 (1522); bandaczyn I. C. 33 (1522), bâda (*ibid.*).
błąd-: *a*) Blandow Hl. 83, 590; *c*) Blandowa Hl. 3456.
dąb-: *a*) Dambno Hl. 568. U. 53; Dambany Hl. 125; *b*) Dam Hl. 2352; dąbina Hl. 3138; Dambycza Hl 2680; Dambno H 2476; Dampno Hl. 2474; Dambnyký Hl. 2335; Denbniki H 1762; Dambow-dzal Hl. 913, 2486; Dambowi-dział Hl. 2 Poddambsky Hl. 1985; *c*) Dąbow-dzal Hl. 3709; Dąbniky H 4087; Poddambycze Hl. 4090; *d*) Dambowskiego I. C. 31 (151 dębni, dębnich U. c.
gąd-: *a*) Gandenek Hu. 33; Gandanek Hl. 644.
głąb-: *b*) Glambowske Hl. 1261; Glǫboki Hl. 2189; *c*) Glamboczy Hl. 3871.
grąb-: *a*) Gramboczicze Hl. 239; Grambcnycza Hl. 686; *b*) Gram nicze Hl. 2086.
chątj-: *b*) Chanczini Hl. 2935; *d*) s Chanczina I. C. 31 (1518), w Chanczinach I. C. 38 (1529).
chąž-: *b*) Chanszna Hl. 2203; *c*) Chansżna Hl. 4007; Chąszna 4158.
kąd-: *a*) kandi U. 36; Kandzerzino Hl. 448; *c*) kady U. *op.* 3.
kąp-: *a*) Kampa U. 46; Kampe Hl. 6; Campe Hl. 20; Campsky H 36, 370; Campanow Hl. 157. 598; *b*) Kąppye Hl. 2406; N kąpye Hl. 2401; Camppanow Hl. 2521; *c*) Campa Hl. 35 Kampa Hl. 4459; Kampsky Hl. 4211.
kąs-: *c*) kąsz (*kęs*) Hl. 4142; dwa kąszy Hl. 4142.
kąt-: *a*) Kanty Hl. 306; *c*) Kanthy Hl. 4093.
krąp-: *a*) Crampa Hl. 66, 458; *c*) Krampa Hl. 4455; Krampe H 3934.
łąg-: *a*) lang (łęg) Hl. 322; Langanow Hl. 150; Lansecz Hl 77; pod lanszcem Hl. 35; Lanzami Hu. 45; *b*) Lanzyny H 1875; Zalanze (*ibid.*); *c*) lang Hl. 4101; ląng Hl. 3947; gem (*ibid.*), Dolangy Hl. 4108; lanzek Hl. 4356 (*2r.*), (*2r*), Podlansze Hl. 4111.
łąk-: *a*) Przelank Hl. 71, 84, 98, U. 49; Prelank Hu. 4, 5; Lancawa Hl. 248, 578, 642, 675; Lencza Hl. 27; Lancic Hl. 28; *b*) Lankawa Hl. 1087; Llankawy Hl. 3345; Lancza Hl. 1453, 2461; *c*) Lankowski Hl. 4531.
łąt-: *a*) Lantka Ul. 3; *b*) Lanthcouice Hl. 919; *c*) Lanthkow Hl. 4115; Ląntkowycze (*2r.*) Hl. 3796.

mąt-: a) Mancarzow Hl. 132; Mancarska Hl. 287; Mencouicz Hl. 295.
mąž : *a)* manza U. 4, s mazem Hu. 19; *b)* po manszv U. 60; manszne U. 60; Mąszyk Hl. 2720*a*. Mąsyk Hl. 2722; Mązykonis Hl. 2390; *c)* Mąszni Hl. 3542; Manzno Hl. 4339; Mązno Hl. 4338—39.
nąt- : *b)* ponantarum, ponątharum Hl. 2003.
pąd-: *b)* pandlo *(signum)* I. C. II. 379.
pąch-: *a)* Pąnchyrz Hl. 549; Panchra Hl. 450; *c)* Panchow Hl. 4007.
pąk-: *a)* Pancouicz Hl. 22, Hu. 20, 29; Pancouicze Hl. 232, 289; *b)* wspanczene *(aquae)* Hl. 1310. *por. też nazwę* Panczipywa *(może Pędzi-piwo?)* Hl. 3153; *c)* Pankow Hl. 4018; Pankowsky Hl. 4391; Pankouicze Hl. 3891; Pąkowsky Hl. 3879.
pąp : *c)* Pampow Hl. 4430, 4507; Pampowsky Hl. 4363.
pąt-: *a)* pantlik Hl. 115; *b)* panthliky Hl. 3413, 3420; *c)* pątho Hl. 4459.
prąd-: *a)* Prandote Ul. 3; Prandotha Hu. 14, 42; Pradota *obok* Prandota Hl. 98; Prandoczin Hl. 219; *b)* Prandoczin Hl. 3276; Pranthcos Hl. 2914.
prąg-: *b)* poprangy *(cingulae)* Hl. 2036.
rąb : *a)* poraba Ul. 438; Poramba Hl. 114, 209, 599, U. 21, w zarabyv U. 44; *b)* Zaramba Hl. 2780; *c)* Rąbow Hl. 2846; Poramba Hl. 3615, 3665; Porąba Hl. 3709; Zaramba Hl. 4136, 4528; pryramba Hl. 3771.
rąk-: *a)* ranka Hu. 21; ranky Hu. 27, 30; rance Hu. 15, U. 2; ranku U. 10; rankoyma Hu. 72; rancoymi U. 22; racoÿmeÿ Hu. 16; ranczicz Hu. 5, 42, 64; ranczil Hu. 12, 16, 32, 72, U. 3, 20; ranczili Hu. 21; ranczone Hu. 15; *b)* rąkogemstwu Hl. 3267; rankawiczne Hl. 1230; rancze U. 64; ranczil U. 84, 94; Hl. 1156; randzil U. 82; rączili Hl. 3267; rączicz Hl. 3298; rǫczil U. 71, 77; *c)* rąkavicznik Hl. 4123; wrączicz Hl. 3457; *d)* w rancze I. C. 31 (1518), 33 (1522); ranka I. C. 38 (1529); rankoymye I. C. 31 (1518); rankoiemsthwem *(ibid.)*.
sąd-: *a)* Sandco Hl. 92, 110, 173; Potsantcowa Hl. 109; Sandzissius Hl. 21; Sandomiria Hl. 337; Sandomirzki Hu. 60; Sandzissow Hl. 260; Sancissow Hl. 381; Sandzissowsca Hl. 260; Sandiwogÿ Hl. 584; *b)* Sandzisz U. 64; Sandzyssow Hl. 2709; Sandzissowska *(ibid.)*, s Sandzisowa Hl. 3236; Sandochna Hl. 3128; Sandiwogius Hl. 2346; *c)* Sandomyrszky Hl. 4412; Sandziwoy Hl. 4211—12; Sandziszow Hl. 3908; Sądzimir Hl. 4391; *d)* sâdzego I. C. 33 (1522), podsadek *(ibid.)*, podschadek, podsadka, podsadkovi, podsadkyem *(ibid.)*.
stąp-: *a)* Stampoczicze Hl. 164; Stampocice Hl. 361; Stempoczicze U. 26; Zastampow Hl. 125; Zastanpow Hl. 664; *b)* stampka Hl. 1287; Stampoczicz Hl. 3082; Sztąppocice Hl. 3253; Zastąpow Hl. 2524, 2733; Zastampowsky Hl. 2461; *c)* Wstąpne Hl. 4112; wstyempuyącz Hl. 4473; *d)* vistemp I. C. 38 (1529).

tąg-: *a*) Tangoborza Hl. 119, 653; *c)* Thangoborszky Hl. 42..; Thągoborza Hl. 3712;
tąk-: a) Tanczin Hl. 339; Thanczin Hl. 502; *b*) Tanczin, Tha-czin Hl. 2171; Thączyn Hl. 2836—37; Tanczinsky Hl. 34..; *c)* Thąnczin Hl. 3809; Tanczinsky Hl. 4067—68.
tąp-: *a)* Tampoczal Ul. 314.
trąb-: *c*) Thrambaczowski Hl. 4531.
trąt-: *a)* Thranthnovicze Hl. 215, 511, *c)* Trąthnowycze Hl. ..
vъnąk-: *a)* wnank *(wnęk, privignus, nepos)* Hl. 616; vna.. *(przymiot. wnęczyn)* Hl. 634; *b)* wnank Hl. 1457; *fem.* wnan.. Hl. 1063; wnanconi suo, wnancae suae Hl. 965; wnancom Hl. 881; vnączączi *(wnęczęcy)* Hl. 1633.
ząb-: *a*) Zambocin Ul. 664; Zamboczin Hu. 72; *c)* Ząbanouicze Hl. 3..
2) *w przyrostkach osnownych*:
prz.-ąd-: *c)* Labancz *(łabędź)* Hl. 4343, 4440, 4531; Labącz H. 3928.
prz.-ąg-: b) Ostransznycza Hl. 919, 2760; *c)* Osthrąsznycza (*k.* Hl. 4435, 4521; Osthrąnznycza Hl. 4520; Osthresznycza H. 4483.
prz.-ąz-: *a)* Liganza U. 45, 298, 519; *c)* Liganza Hl. 4217, .. Ligąza Hl. 3616, 3629, 3951; Lygąnza Hl. 4137.
prz.-ną-: d) przieczisnaly I. C. 31 (1518).
3) *w zgłoskach odmiennych*:
Accus. sgl. osnów żeńskich na -ā-: *a)* na gozpoda Hu. .. o beczkǫ Hl. 7; o copǫ U. 27; o glowa Hu. 18; niwa Hu. 8; .. Hu. 55; grziwna Hu. 31; dzedzinǫ U. 4, 55; w tǫ dzedzinǫ U. .. dzedzina Hu. 60, U. 38, 51; dzeszandzinan Hu. 6; panosza Hu. .. *b)* gospodą Hl. 2978; zagrodǫ Hl. 1268; robotą Hl. 2874; zap.. Hl. 2973; zapustą I. C. II 387; laskǫ (*corulum*) Hl. 2626, 3.. schtuką Hl. 2016; sthukąn Hl. 2364; zgubą Hl. 2766; zastaw.. H. 2972; wyprawą Hl. 2304; wiprawąm Hl. 2361; szynową Hl. 24.. Mystrkowa pyecarzowa Hl. 3361; gorǫ U. 91; forą Hl. 2978; .. Hl. 1109, 3255; wphalą *(2r.)* Hl. 3342; Pechną Hl. 3267; vin.. 3256, 3247; vyną Hl. 3156, 3234; dzedzinǫ U. 58, 59, 61, .. dzedzinan H. 78; dzedziną Hl. 3210, 3212; dzedzina U. 67; t.. szǫczynǫ Hl. 1941; wirzbynǫ Hl. 804; pusczyną Hl. 2733; pu.. nąn Hl. 2361; przigąną Hl. 2436; babisnǫ Hl. 2023; medz.. 1406; dzelnyczą Hl. 2835; *c*) chromothą Hl. 4187, 4393; z.. Hl. 3920; walką Hl. 3457; niwą Hl. 4174, 4175; sporą Hl. 4.. pusczyną Hl. 3906; wyowiszną Hl. 4154; sbrogyą Hl. 3581; Vy.. slawową miedzą Hl. 4176; zbroyą cloczą seu colcza Hl. 3582; .. czniczą Hl. 4176; w przyę Hl. 4473; wye prze Hl. 4429; *d*.. prza Hl. 4110; *d*) o tha skoda I. C. 33 (1522), slachta (*ibid.*). tra kmitha starosta I. C. 31 (1518); w ranka I. C. 38 (152.. tha summa I. C. 31 (1518), vyna I. C. 33 (1522), *itp.*
I. sgl. praes. *a*) swatcza (*świadczę*) Hu. 16; sswadczǫ .. *c*) wnygdą Hl. 4110; zachodzą Hl. 4151; wstąpye Hl 4429; *d*

(*chcę*) I. C. 34 (1524), obieczuia I. C. 38 (1529), vczinya, vatpya, stavya *itp.* (*por. wyżej*).

IV. Prasłow. ą *(starosł.* Ѫ*), dzisiejsze og. pols.* ą.

1) w zgłoskach rdzennych:

ąch-: *a*) Vanchadlov Ul. 1, 15; Wanchadlow Hl. 91, 184, 295; *b*) Wąchadlow Hl. 3126*a* *c*) Wąchoczko Hl. 4529; Vąnchoczko Hl. 4431.
ątroba: *a*) Wantrobca Hl. 302, Hu. 39; Wantropca Hl. 423, 457, 623, Wantrobczina Hu. 39; *b*) Wantrobka Hl. 1598, 3418; Wantropca Hl. 1889 - 90; *c*) Vątropka Hl. 3758.
ątp-: *d*) vatpya (*wątpię*) I. C. 34 (1524).
ąż : *b*) Odrowansz Hl. 2087, 2851; Odrowąsz Hl. 2518; Odrowąnsz Hl. 2454; *c*) Odrowąnsz Hl. 4543; Odrowansche Hl. 4179.
bąb-: *c*) Bąbelno Hl. 3769.
bąd : *b*) bancz (*bądź*) Hl. 2335; *d*) bandz I. C. 33 (1522).
bąch-(?): *a*) Banssow Hl. 35, 57; *b*) Sbóssyn Hl. 2700.
bąk-: Bancow Ul. 80; *b*) Banczek Hl. 3401; Banczel Hl. 2093; *może i* Pobocze Hl. 2473; Pobandze Hl. 1648; *c*) Bank Hl. 3977, 4139; Bąkowa Hl. 4114, 4250; Banczal Hl. 3698.
dąb-: *a*) Dambek Hl. 121; dambrowa Hl. 322; Dambrowsca Hl. 257; Dombrouicza Hu. 1; *b*) Dąbÿe Hl. 2759; dambrowa (*2r.*) Hl. 1057; Dambrowka Hl. 2370; *c*) Dąb Hl. 4282; Dambsky Hl. 4076; Dąbsky Hl. 4033; Dąbrowa Hl. 4084; Dambrovicza Hl. 4057, 4417; Dambensky Hl. 3714; Dąbensky Hl. 3577.
frąk-: *a*) Franczco (Frączko=*Franciscus*) Ul. 566. Hu. 38, Hl. 687; Franczek Hl. 606; *b*) Pranczeg (Prączek=Frączek) Hl. 2503; Pranczkonem (*2r.*) *obok* Franczkonem Hl. 2451.
gąs-: *b*) Gąnsska Hl. 2798; *c*) Gonssyorek (*k. r.*) Hl. 3921.
głąb-: *a*) Glamb U. 4, 8.
gołąb-: *a*) Golab Ul. 231. *b*) Golamb Hl. 3431.
chorąg-. *a*) Choranszice Hl. 439; Chorzanzice Hl. 421; *c*) Chorangwicza Hl. 3550; Chorąszicz Hl. 3445; Chorązycz Hl. 3899, 3916; Chorązycze Hl. 4547.
kąp-: *b*) Campyel Hl. 2575.
kąs-: *c*) Malokąsz Hl. 3787.
kąt-: *a*) Zacanthny Hl. 292; *b*) cąth Hl. 2755; Kontlico de Kontha Hl. 2211.
krąg-: *c*) crongi (*krągi sera*) Hl. 4459.
łąk-: *a*) lankÿ U. 3; dwe lancze U. 45; ss lank U. 17; w lacach Hu. 4; *b*) lanca Hl. 2856; lankam U. 73; vlonce (*włącze, nazwa pochyłości*) Hl. 1268; *c*) lanka Hl. 3920; łąka Hl. 4015; łąky Hl. 4142, 4200; laky U. *op.* 1; laczkamÿ U. *op.* 7, 9, 11.
mąk-: *b* mąky (*farinae*) Hl. 3185; Manczka Hl. 2374; *c*) Przemączany Hl. 4113.

mąż-: *a*) mansz Hu. 29, U. 15; *b*) mansz U. 60; mąsz Hl. 2467; masz Hl. 2563.
pąk : *a*) Pancz Hl. 16.
prąd-: *b*) Prandnik, z Prądnika Hl. 2950; *c*) Prandnik Hl. 4216, 4547; Prądnik Hl. 4207; Prąndnik Hl. 4223—24*b*.
rąb : *a*) porambicz U. 53; porambono Hu. 1; obrambÿona Hu. 54: wiramby bili (*zam*. wirambili?) Hu. 52; *b*) rąbkÿ (*pepli*) Hl. 2655; virambicz Hl. 2969; wirąbili Hl. 3080; Suchoraba Hl. 2297; Suchorąbski Hl. 2296; *c*) przerąbyli Hl. 3864; vrąbne Hl. 4036; Suchorąba (*2r.*) Hl. 4206.
rąk-: *c*) Rączka Hl. 4362.
sъ-sądъ-: samth pyeprzv I. C. 39, 159.
sąd-: *a*) sǿt (*sąd*) Hl. 11; Sandonis Hl. 139, 166; sandzil U. 29; Sandecz Hl. 564; *c*) Sandek Hl. 4133; Sądek Hl. 4164; *d*) Sandeczki U. c.
sąg-: *b*) sǿnszen (*sążeń*) Hl. 2691.
sąk-: *a*) de Sanczi Hl. 27; Sanczignew Hl. 175, U. 33, 42, 49; Sancignew Hl. 378; *c*) Sanczignyewsky Hl. 4296.
sąp-: *c*) Sąpyensky Hl. 4047.
sląk : *b*) Slanka (*sląka*) Hl. 1904, 2705; *c*) Slanczka (*2r.*) Hl. 3832; *może też* Slonko Hl. 4469; Szlonko Hl. 4448.
stąp-: *b*) Nyewstamp Hl. 2455; Newstamb Hl. 2859; zastampywsy I. C. II. 307; odstampyla, po odstampyenÿv U. 74; *c*) Wstampyen Hl. 4351; Nyewstąp Hl. 3753. *d*) odstāpicz I. C. 33. (1522).
trąb : *a*) Trambky Hl. 301; Trambek Hu. 68; *b*) Trąbkÿ (*2r.*) Hl. 1562; *c*) Thrampczicz Hl. 4531.
trąt-: *a*) stranczacz Hu. 48; *b*) stranczil I. C. II. 445.
vrąch-(?)-: *a*) Wroch Hl. 210, 226.
ząbr-: *a*) Zambr Hł. 399, 624.

2) *w narostkach*:

ą-: *b*) wangroda Hl. 1151, 1289; wangrodi Hl. 2194; wągrody Hl. 2640, 2753; wangrodam Hl. 1328; wągrodamy Hl. 2640; wangrodach Hl. 1240; wanwossa (*2r.*) Hl. 1266.
są-. *a*) Sanspow Hu. 38, 635, *b*) Sąsspow Hl. 2816; Sanspowsky Hl. 2591; *c*) Sąspowsky Hl. 3712, 3881; Samspowsky Hl. 3881; *d*) sansziady I. C. 38 (1529), somnyenym (*ibid.*).

3) *w przyrostkach osnownych*:

prz.-ąz-: *b*) Galąszcouicze Hl. 2734.
prz. ądj-: *b*) Chobączca Hl. 2906; *c*) Chobandza Hl. 4445.
prz.-ąt-: *a*) Climonth Hu. 44, U. 39; Climontowi Hu. 42; Climontow Hl. 379; *b*) Klimonth U. 84; Klimonthow Hl. 3257; Klimantowo U. 84; Climanth U. 57; Climuntowa Hl. 3125; *obok* Clementa Hl. 3114 (*łac. Clemens*).
prz.-ątj-: (*imiesłów teraźn.*) *a*) przÿdancz Hu. 65; rzekanczich U. 49; *b*) podwloczancz Hl 1512; davagiancz Hl. 3195; grozancz Hl. 3215; bądącz Hl. 1651; Szmerdzącza Hl. 3407; *c*) s…

byancz Hl. 3899; Szmyerdząscza Hl. 4224*b*; gorączem Hl. 4203; *d*) rzeczianez I. C. 32 (1520), vygmvyancz I. C. 31 (1518), maiancz I. C. 38 (1529); liczacz I. C. 37 (1524); obieczuiacz y slubviacz I. C. 33 (1522); poviadayacz I. C. 34 (1524); zachovaiacz I. C. 33 (1522); wfkladaiacz (*ibid.*), wszechmogaczi I. C. 34 (1524), bâdaczego I. C. 33 (1522); ydaczego I. C. 33 (1522). *prz.-ną-*: *a*) sginanl Hn. 11; *b*) zagynộcz U. 91; nathknął Hl. 1137; przythknął Hl. 3008, 3012. I. C. II 425; tknol Hl. 2698; vsczągnął Hl. 3089; *c*) przepelsznącz Hl. 4041; mynącz Hl. 4101.

4) *w zgłoskach odmiennych*:

Accus. sgl. fem. deklinacyi zaimkowej i analog. *a*) yộ U. 2, 48; ya Hu. 25; yansz U. 51. 55. Hu 58; ẏasz Hu. 25; sswộ U. 41; swa Hu. 49; na yego rola (*rolą*) U. 25 *b*) yą Hl. 3212; nộ Hl. 842; swą cupyą Hl. 2870; panộ (*panią*) U. 68; rola U. 99; mathkabozộ U. 88; posrzednộ Ht. 2181; we prząn I. C. II. 408; włocznią (*hastam*) I. C. II. 351; ktorzą Hl. 3018; o ctorą Hl. 3239; forą proschowską Hl. 2978; *c*) glownyą (*titionem*) Hl. 4514; we prząs Hl. 4110; na druga strona U. op. 5; zbroyą cloczą Hl. 3582; *d*) piecza (myeli) I. C. 38 (1529); za summa glowna I. C. 31(1518).

Instr. sgl. fem. *a*) ss moyộ wolộ U. 7; ss Wawrzinczowộ wolộ U. 54; wolo Hu. 71; korzistchnộ rzeczộ U. 30; korzistna rzecza Hu. 56. U. 50; kasnộ U. 34, 54; Prandoczinộ kasnộ U. 39; casznan Hu. 1; kaznẏa Hu. 52; proznẏa Hu. 59; meczowa glowicza Hu. 44; syla Hu. 52; mocza Hu. 25; mocza ssilộ U. 37; silan mocza Hu. 2; za granican szutan Hu. 1; gospodan Hu. 8; pospolita ranka (ranczili) Hu. 21; rankoyma Hu. 72; *b*) moczộ ssylộ U. 68, 76; za medzộ Hl. 1420; otrzednộ Hl. 1882; wstecznộ Hl. 2731; tha rothộ U. 89; radộ Hl. 728; gorą Hl. 2753; zachoczą (*evictore*) I. C. II. 412; craweczską robothą Hl. 3050; zastawą Hl. 2826; nyedoslą slachczanką Hl. 2375; corzistną rzeczą Hl. 2934; Elsbyeytą Wolską Hl. 2972; z wolą Hl. 3215; mą wolyą Hl. 2844; kazna Klimantowo U. 84; za odpowedzą Hl. 2254; szẏemsko dawnoszczio Hl. 2700; dwadzessczą Hl. 3239; *d*) z odeprzą (*2r.*) Hl. 4181; kaszną Hl. 4151; z drugą stroną Hl. 4175; korzistną rzeczą Hl. 3777; Bednarzowską, Glodowską, Wawrzkowską Hl. 4101; nad zapusta U. op. 8; za zapustką U. op. 5; nadebrzą Hl. 4175; mytoką (*ligone*) Hl. 4459; *d*) nye za ginsam prziczinam tilko za moiam omylnâ sprawam I. C. 38 (1529); przed swiatham priskam blisznam I. C. 31 (1518); prawą wyarą I. C. 34 (1524); poklyetnyczą U. c. za mnam I. C. 38 (1529); sobam I. C. 33 (1522); soba I. C. 38 (1529) *itp.*

3. plur. praes. *a*) sộ U. 23; wyedzộ U. 52, 54; wyedza ẏ sswadcza U. 48, 55; sswadczộ U. 54; maya Hu. 47; *b*) wyedzộ ẏ sswadczộ U. 58, 59, 60, 64; wẏedza U. 56; wẏedzo ẏ sswadczo U. 57, 67; cradną Hl. 2850; *c*) mayą Hl. 4219; omawẏayą Hl 4293; gesdzą U. op. 11; *d*) banda I. C. 34 (1524); plyna i ida I. C. 33 (1522); przichodza I. C 31 (1518); maya, powiadaya, sgadzaia I. C. 34 (1524); ssam (*są*) I. C. 33, 34. *itp.*

Mamy tu wreszcie także ślady czeskich *refleksów samogł-sek nosowych, lecz bardzo rzadko i tylko sporadycznie*; *np.* prawich gistich penidzi (*veri debiti*) Hl. 1717; Poruba Hl. 4053; Super H. 174; zastupuye (*obsidet*) Hl. 4211; *obok* penandze, Zastampow, *itp. por. wyżej II 1 i III 1. Prawdopodobnie jednak nie mówiono tak w ziemi krakowskiej; ślady więc te piśmienne mogą nas tylko naprowadzać na domysł, że pomiędzy pisarzami w naszych sądach grodzkich i ziemskich byli i* Czesi, *którzy sobie języka polskiego jeszcze dobrze nie przyswojili. Niektóre jednak wyrazy, jak np.* wnuk, *które i dziś w języku naszym ogólnym jawią się w formie czeskiej lub ruskiej, miały tę formę obok prawdziwej polskiej już w wieku XV. np.* Wnuk (*jako nazwisko*) Hl. 3947; wnuky (*nepte*) Hl. 3744; *obok* wnank (*nepos*) Hl. 616, 1457; (*por. wyżej pod III 1*).

Przegląd samogłosek
w języku polskim ziemi krakowskiej.

---

1) *Samogłoski czyste* (*twarde i miękkie*):

a) ^{j}e = *słow.* e, ь, ѣ (ě),
 e = *słow.* ъ.

b) o = *słow.* o.
 ^{j}o = *słow.* e, ь.

c) a = *słow.* a,
 ^{j}a = *słow.* ja, ě, (ѧ).

d) ^{j}i = *słow.* i,
 i = *słow.* y (*po spółgł. gardł.*)

e) u, ^{j}u = *słow.* u, ju.

f) y = *słow.* y, i (*po* č, ž, š).

Nadto powstają niekiedy wszystkie te samogłoski (*prócz* ..) *przez ściągnięcie dwu zgłosek w jedną.*

2) *Samogłoski nosowe* (*twarde i miękkie*):

a) ^{j}ę, ^{j}ą, ^{j}a^n = *słow.* ę (*stsł.* ѧ).

b) ę, ą, a^n = *słow.* ą (*stsł.* ѫ).

3) *Samogłoski w grupach spółgłoskowych:*

a) třet (třot) = *słow.* tert (*stsł.* trět).

b) trot (trót) = *słow.* tort (*stsł.* trat).

c) t'irt (t'iřt), t'ert, t'art = *słow.* tьrt (*stsł.* trьt).

d) tart, telt (tolt), tlut = *słow.* tъrt (*stsł.* trъt).

SPIS RZECZY.

	Str.
Słowo wstępne	95—99
O pisowni polskiej w księgach sąd. krak.	100—155
A) Samogłoski	100—121
I. Samogłoski czyste	100
II. Samogłoski ścieśnione	107
III. Samogłoski nosowe	109
B) Spółgłoski	122—155
I. Spółgłoski chwilowe	122
II. Spółgłoski trwałe	124
III. Spółgłoski miękkie	144
O samogłoskach w języku ziemi krakowskiej	156—240
I. Samogłoski czyste	156
1) Słow. e = pols. ʲe, ʲo	156
słow. tert = pols. třet, třot	165
2) Słow. pols. o : e	167
Słow. pols. oj, ov : i, u	171
Słow. o = pols. o	173
Słow. tort = pols. trot	180
jo przechodzi w je	181
3) Słow. ь = pols. e, lub ginie	182
Słow. tьrt = t'irt (t'iřt), t'ert, t'art	184
4) Słow. ъ = pols. e lub ginie	186
Słow. tъrt = pols. tart, tełt (tołt, tłut	188
5) Słow. a = pols. a; a : o, a : ė, i t. p.	190
6) Słow. ě (ѣ) = pols. ʲe, ʲa	198
7) Słow. i = pols. i, y	206
8) Słow. u = pols. u	212
9) Słow. y = pols. y, i	216

II. Samogłoski ściągnięte . . . .
e . . . .
a . . . .
i, u . . . .
y . . . .
ą . . . .
III. Samogłoski nosowe . . . .
1) Słow. ę = pols. ʲę . . . .
2) Słow. ę = pols. ʲą . . . .
3) Słow. ą = pols. ę . . . .
4) Słow. ą = pols. ą . . . .
Przegląd samogłosek . . . .

PRZYCZYNEK

DO

HISTORYI JĘZYKA POLSKIEGO

Z POCZĄTKU XV. WIEKU

NA PODSTAWIE

ZAPISKÓW SĄDOWYCH W KSIĘDZE ZIEMI CZERSKIEJ

PODAJE

Dr. JAN BYSTROŃ.

O języku polskim w księdze sądowej ziemi czerskiej.

Zabytki dawnej polszczyzny, jakie się nam w różnych starych ęgach sądowych, w rotach przysiąg i w pojedynczych wyrazach ·ód łacińskiego tekstu, dochowały, są nader cennym materyjałem historyi języka polskiego, gdyż możemy bliżej określić okolicę, której powstały, jako też czas, z którego pochodzą. Dokładne acowanie takich i pod geograficznym i pod chronologicznym względem le oznaczonych zabytków językowych mogłoby nawet, przynajmniej pewnego stopnia, wykazać dyjalektyczne różnice, jakie niezawodnie w czasach dawnych na etnograficznym obszarze polskim istniały; 'puścić bowiem należy, że w rotach przysiąg odbija się dość nie język, jaki był powszechnie używany w okolicy, z której te niki językowe pochodzą, i że przynajmniej ważniejsze właściwości lnego narzecza są w nich uwydatnione.

Niniejsza praca, poświęcona zabytkom starej polszczyzny w księ- sądowej czerskiej, ma być skromnym przyczynkiem do historyi ca polskiego w pierwszej ćwierci w. XV. z którego to czasu (1404— ·) zapiski księgi czerskiej pochodzą. Język księgi czerskiej jest już

opracowany pod względem morfologicznym przez GUSTAWA BLATT(... (III. tom Sprawozdań Komisyi językowej Akademii Umiejętności); na tej monografii opiera się niniejsza praca w swej części morfologicznej. Liczby umieszczone obok przykładów odnoszą się do ustępów wydania warszawskiego z r. 1879. „Księga ziemi czerskiej" przez T. xcia L.

I. Ortografija.

W zabytkach tak stosunkowo wczesnych nie można się spodziewać jednolitego systemu ortograficznego, zwłaszcza w zapiskach dorażnych, jakimi sa z natury rzeczy zapiski sądowe. Trudności, jakie wyrażanie polskich dźwięków znakami alfabetu łacińskiego nastręczało, były tak wielkie, że ich od razu pokonać nie było można. Nie ulega też wątpliwości, że się początkowym ortografom naszym nie zawsze udawało dzwięk jakiś wyrazić wiernie, boć wiadomo, że to nawet dziś, zwłaszcza, gdy chodzi o graficzne przedstawienie języka ludowego, nie jest rzeczą łatwą. Jeżeli atoli brak jednolitego systemu ortograficznego z jednej strony sprawił, że się nam w dawnych zabytkach naszych nie raz istny chaos przedstawia, to z drugiej strony właśnie w tej „nieortograficzności" mamy pewną gwarancyją, że brzmienia językowe są stosunkowo dość ściśle wyrażone na piśmie. Pisarze naszych zabytków językowych, przystępując do swego dzieła, zwykle bez wiadomości gramatycznych i nie uwzględniając etymologii lub historyi wyrazów, starali się jedynie o napisanie tego, co słyszeli, przez co, bądź co, bądź zbliżali się do fonetycznej pisowni. Przypatrzmy się teraz bliżej, jak w księgach czerskich różne dźwięki wyrażano.

I.) Samogłoski.

a) Samogłoski czyste.

Z czystych otwartych samogłosek polskiego wokalizmu (a, e, o, u, i, y) *pierwsze trzy najłatwiejsze były do wyrażenia: brzmiały* ... *w języku łać. i w alfabecie łać. zawsze tylko były wyrażane przez znaki* a, e, o. *Dlatego też i w naszych zabytkach, jeżeli pominiemy oczywiste, dość liczne błędy pisarskie, te samogłoski prawie bez wyjątku tak są oznaczone, jak w języku dzisiejszym, a więc:*

a *przez* a: Hanką 2: Michala 19: Yadwiga 1636: szarbnika 30..

e *przez* e: Kosczoczo 184, povestcze 266: Czeslavicza 3: ocze.. 150; kamenem 319.

o *przez* o: Kosczocze 184: otelaczcza 305: obrownanye ... roku 858 itd.

Odstępstwa od tej zasady są rzadkie. W genet. sg. manszǫ 399, *gdzie* a *wyrażano przez* ǫ, *upatrywać chyba należy pomyłkę pisarza. Mamy wprawdzie inne przykłady* a = ǫ *w gen. sg. jak np.* Libanǫ (Zof. 131, a); oth poczǫthkǫ svatha (Kaz. gnieźn.), *w tych jednak przykładach może* ǫ *wyrażać samogłoskę* u (Libanu, počątku), *czego w wyrazie* manszǫ *przypuszczać nie można. Pomyłką pisarza jest także* ruchǫ 46. *ob.* rucho 37. *i na* prawǫ 138. *Te pomyłki łatwo można wytłómaczyć, jeżeli się uwzględni przyzwyczajenie się pisarza do przekreślania znaku* o *linijką dyjakrytyczną. Odwrotnie znachodzi się w różnych zabytkach bardzo często* o *zamiast* ǫ. *Inaczej prawdopodobnie należy tłómaczyć pisownią taką jak* Buncza 1398. *ob. zwykłego* Boncza *i* Allexǫdrowi 199. *Tu mamy może do czynienia z pewnym fonologicznym prawem, o czym później będzie mowa.*

Samogłoski i, y, u. *większe już nastręczały trudności, gdyż i w łać. ortografii wyrażano samogłoskę* i *przez* i *i* y, *samogłoskę* u *przez* u *i* v. *Co do* i *i* y *należy tu jeszcze zwrócić uwagę i na tę okoliczność, że dźwięki te są spokrewnione i brzmieniem do siebie zbliżone i że wreszcie w pewnych razach* i *odpowiada pierwotnemu* y, *np.* ǩivać *(stsl.* kyvati, ǵinąć *(stsl.* gybnąti) *i odwrotnie (po* š, č, ž, ř) y *odpowiada pierwotnemu* i *n. p.* čyńić *(stsl.* činiti) *itp. W języku czeskim zatarła się w wymawianiu różnica między samogłoskami* y *i* i, *w pisowni jednak trzymają się Czesi w tym wypadku pisowni etymologicznej i odróżniają n. p* byl = był *od* bil = bił, *choć w wymawianiu różnicy tej nie czują. Otóż jak Czech niezupełnie piśmienny, nauczywszy się używać dwu znaków* (i, y) *na wyrażenie jednego dźwięku, łatwo zamiast* byl *napisze bil* i *odwrotnie, lub jak Polacy dziś często się chwieją w pisowni między* ó *i* u, *między* rz *i* ż, *tak też i w zabytkach językowych polskich w wyrażaniu dźwięków* i *i* y, *z podobnych zupełnie powodów, wielka panuje chwiejność.*

W księgach czerskich mamy n. p.

i *wyrażone: α) przez* i: uszitku 13; Micolay 33; potlik 38; swine 44; bijǫ 50; neposziczil 319; listha 523; penandzmi 1162; grziwen 1175 itd.

β) *przez* y: morgy 77; k ym 82; ycz 82; lysthy 466; glinyeczsky 562; Colibelsky 571; szemsky 579 itd.

y *wyrażone: α) przez* i: smiszl 953; przemisl 1517; bik 1646; lesnimlyn 402, 403, 1948; strij 1600; ricerz 183 itd.

β) *przez* y: grabyny 145; polkopy 146, 892, 1523; obory 482; szcody 462 i t. d. *Używano więc znaków* i *i* y *dość dowolnie tak na wyrażenie* i *jakoteż na wyrażenie* y. *Wszak n. p. w wyrazach:* grabyny 145; lysthy 466; lysthy 466; *pierwsze* y *niezawodnie oznacza* i, *drugie* y.

Możnaby przypuszczać, że na początku w. XV. poczuwano jeszcze różnicę między i *pierwotnym (= stsl.* i) *a* i = *stsl.* y. *Na podstawie materyjału zawartego w księgach czerskich twierdzić tego jednak nie można. Znajdujemy wprawdzie w końcówce* -sǩi *na ozna-*

cznic samogłoski i *częściej użyte* y *niż i; z tego jednak nie można nic wnosić, gdy także często bardzo jest użyte* i. *W zapiskach od nr. 1207—1509, pochodzących z lat 1420—1422 znajdujemy prawie wyłącznie* i *na oznaczenie obydwu dźwięków* (i, y). *Z tego możnaby wnosić, że zapiski te pochodzą od pisarza, który w systemie swoim ortograficznym dawał stanowczą przewagę literze* i, *znaku* y *właściwie wcale nie używając. Nie mając rękopisu księgi czerskiej pod ręką, nie możemy stanowczo orzec, czy rzeczywiście zabytki z lat 1420—1422 pochodzą od innego pisarza niż wcześniejsze i późniejsze.*

Sporadycznie napotykamy i *i* y *wyrażone przez* ǫ: do oboro 1730 *ob.* obory 482; o ctorǫ = o który 1401; dzirszǫ (3. os.) siłą 219; Pǫczǫsz 2012 *ob.* Pǫczysz ib. *Fakt ten, zestawiony z drugim, że mianowicie odwrotnie dźwięk nosowy* ę — *stsl.* ѧ *bywa niekiedy wyrażany przez* i *lub* y (*por. poniżej*) *dowodziłby, że w wymawianiu zbliżał się w pewnych warunkach dźwięk nosowy = stsl.* ѧ *do brzmienia* y, *a względnie* i, *tak że nawet odwrotnie na oznaczenie dźwięku* y,(i) *użyto niekiedy znaku* ǫ.

Niekiedy i *jest opuszczone*: Szeldze 112 *ob* Szeliga ib. Hinrzch 1078 ib. Hirnkum 1079 ob. Henrzich 1085 itd. y *opuszczone*: cztrzicopi 1980 *ob.* cztirzi ib. *Są to pomyłki jak również* y = ey: mey geszmy 2025.

u *bywa wyrażane*:

α) *przeważnie przez* u: sapust 4655; duchnik 1400; rudek 458; polucladek 1133; scornpka 1637 i t. d.

β) *przez* v: vlinecz 236, 238; vszules = usnłeś 184; vszitek 192; vrenil = urenił (uranił) 201.

γ) *przez* w: w Bernatha 219; w Gotgartha 640; Wlynyecz 677; Szwchna 1089 itd.

Przeważa użycie znaku u, *który, rzec można, jest regułą, gdy tymczasem* v, *a zwłaszcza* w *tylko wyjątkowo się znachodzą na oznaczenie samogłoski* u. *W wyrazie* dw 361 *służy* w *na oznaczenie całej zgłoski* vu.

b) Samogłoski ścieśnione.

Samogłoski ścieśnione oznaczane są w księdze czerskiej tak, jak odpowiednie czyste.

á: ia (13); ma 33; wegnal 44; lath 60; nechczal 82; pasz (*stsl.* pojasŭ) 113; gnasda 351; dzerszena 1312; gymena (*gen.* od jiméně) 1370; podluk yednanya 1752 i t. d.

ó: przewot 1492; powoth 121; poro 51 = póro i t. d.

é: zelasney 930; wolney 955.

Pisownia Allexǫdrowi 199 *zdaje się wskazywać, że* a *pod wpływem następnego* n *ścieśniło się i, zlawszy się do pewnego sto-*

pnia z tym n, *przybrało charakter nosowej samogłoski* ą. *Również zdaje się dowodzi pisownia* Buncza 1308 *ob. zwykłego* Boncza, *że* o *zostało ścieśnione pod wpływem następnej spółgłoski* n.

c) Samogłoski nosowe.

„Oznaczenie nosowych samogłosek stanowi, rzec można, istny lapis offensionis staropolskich rękopisów." Tak wyraża się słusznie Dr. A. Kalina (Rozpr. VII. 245) *przedstawiając różne sposoby graficznego wyrażenia dźwięków nosowych w Artykułach prawa magdeburskiego z rękopisu około roku 1500. I nasze zabytki (znacznie wcześniejsze) pod tym względem nadzwyczajną niejednolitość i chwiejność przedstawiają. Znać wyraźnie, jaką trudność nastręczało wyrażenie tych dźwięków, których nie miał ani alfabet łaciński ani niemiecki, ani nawet czeski. Trudność tę pokonali szczęśliwie twórcy cyrylskiego alfabetu i piśmiennictwa przez ustanowienie znaków* ѫ *i* ѧ; *częściowo mógł ją dla języka polskiego usunąć ów tak zwyczajny w dawniejszych zabytkach naszego piśmiennictwa znak* ø, *który jednak oznaczał tylko nosowe brzmienie w ogóle bez względu na to, czy odpowiadające stsł.* ѫ *czy też stsł.* ѧ.

I w księgach czerskich znak ten występuje, z początku dosyć konsekwentnie — później coraz rzadziej się pojawia, a w zabytkach z lat 1423 i 1424 (Nr. 1648—1975) zaledwie raz jeden występuje ø *na oznaczenie nosowego dźwięku* s ostrøbronø (1724), *gdyż w* „do oborø (1730) *zostało niewłaściwie użyte na oznaczenie samogłoski* y (*por. pow.*) *Oprócz* ø *znajdziemy w naszych zabytkach jeszcze bardzo liczne inne sposoby oznaczenia nosowych dźwięków.*

W obec tego trudnym jest zaiste zadaniem wysnucie jakichkolwiek wniosków co do natury tych dźwięków. Dlatego też przedewszystkim zestawimy materyjał odnośny — na podstawie nosowych samogłosek starosłowiańskich.

1. Stsłw. ѧ pol. 'ę.

Samogłoska nosowa odpowiadająca stsłw. ѧ *(dziś* ę *z poprzedzającą spółgłoską miękką) jest wyrażona:*

1) W pierwiastkach:

a) przez ø: Swøtoslaus (4); pøcz (38); pøczy (126); pødzesøt (209); pøcnadzescze (615); czøscz (688); szayøla (693); szayøtho (693); Swøthoslao (694); Swøthoslaus (696); potszøtstwo (702); Oszøborowo (718); wiprzøgla (903, 2r.) Sprzøszay (903 2r.) wøczey (930 2r.); pyøcznadzescze (908); pøcznascza (1010); Søtthoslaus

(1040); Ossǫborowo (1019 2r.) Ossǫ... (1020), pǫntnasze (1022 Osszǫborowo (1023); Pogǫsti (1036); Osszǫborowo (1040); (1041 Sǫtthoslaus (1040); Sǫthoslaus (1041); .... Pǫczysz (2012 2r. przyszǫsznyczy (2012); Pǫczǫsz (2012); przyszǫdznyky (2012, 2r. przyszǫsznyky (2013); przyszǫsznyky (ibid.); Pǫczysz (2016, 2r. Pǫczisz (ib.).

b) *przez* o: (*oczywiście zam.* ǫ): pocz cop (38); pocznascza (1077).

c) *przez* ǫn: pǫntnasze (1022); pǫcznascza (1010).

d) *przez* ǫm: Oszǫmborow 983; Osszǫborowo (1023); (1026 (1040); (1041).

e) *przez* en: Swentoslaus (721).

f) *przez* em: Ossemborowo (1170); (1275); (1276); 1277 Osemborowo (1198); (796), (921); Ossemborowo (797), (853), (1004 Oszemborowo (829), (921); Osszemborowo (750); 1027 (2r.).

g) *przez* a: Swantoslaw 602 (2r.); Swanthoslaus 1122; pacza dzescza 1385.

h) *przez* an: przanslo 225; Panczslaw 228, 353; Swanthoslau 229, 386 (2r.) 319, 324, 363; Swanthoslai 381; Swanthoslao 2.. 303, 872; panczenadzescze 279, 306, 339, 341, 367, 408, 425, 4.. 480, 514, 565, 575, 588, 645, 713, 715, 837, 839, 876, 1178, 12.. 1284, 1397, 1957; Czanstonewo 285, 320 (3r.), 503; Czanstone 292; Swantoslaum 383; Swantoslaus 421; Swanczino 421; panczdze sath 316; panczdzesanth 425, 481, 491, 558; pandzesanth 491; pan nadzesscze 558; czancz = część 452; Ksanszey 482; czancziwa 5.. pyanthnadzescza 567, 1371, 1385, 1387; pyantnadzescza 568; pa cnadzecza 1107; pantnadzesscza 1194, 1371; panczenaczeszcza 5.. banczenadescze 1169; panczenadzesthe 1186; Swanthoslaum 675; Wa grzin 675; Swantoslaus 710; Swantoslai 721; czancziwa 725; ksa dzu 807; pamanthne 836, Wanclawa 853 (2r.) Swanthoslawam 6.. pantnadzesce 1294; panthnadzesscza 1201; Swanthoslai 1330; pan nadzesscze 1208; Swantosłao 1213; czanscz 1268 (3 r) 1287; pan nadzescze 1284.

i) *przez* am: Ossamborowo 1063, 1071, 1076, 1083 (2: 1097, 1098, 1107, 1169, 1178, 1179, 1185, 1186, 1195, 960, 134 Ossamborowo 951, 1050 (2 r.) 1056, 1113, 1350, 1351 (2 r.) 13.. (4 r.) 1353 (2 r.) Osamborowo 1350; Ossamborowo 1210, 121.. 1212, (4 r.) 1217, 1223 (2 r.) 1224 (3 r.) 1239, 1246 (2 r.) 12.. Osamboro 1261; Osamborowo 1274, 1335; Ossamborowo 1282 (2 1295, 1287; Osszamborowo 1288, 1290, 1311, 1313, 1341 (2 r.) Osza borowo 1332, 1341, 1343.

k) *przez* i(n): pinadzescza 1635.

l) *przez* im: Ossimborowo 1290 (2 r.), 1291 (2 r.); Osszimb rowe 1341.

m) *przez* y: sczwythem 82.

n) *przez* y(n) pynadescza 1509, 1516, 1635, 1811, 1937.

o) *przez* ym: Ossymborowo 1286.

Stsłw. ѧ *pol.* 'ę *w tematach*:

a) *przez* ø: . . . ød 55, Faløczino 118, deszøcz 126; (2 r.); Czeczøszewo 140; Faløczski 149; peczøcz 465 (2 r.); Falócino 1042, 1119; Faløczino 977, 978. 987; dzesøcz 981; penødzø 1057.

b) *przez* a: Falacino 934, 999; Ossaborow 970; Ossaborowo 1020: Eałaczino 1265.

c) *przez* an: Falanczicze 239; penandzy 407; dzeszanczi kop 2036; dzeszanczoro 485; Falanczino 541, 554; Falanczice 640; Ffalancino 650, 661 (2 r.), 680, 685; Falanczino 757, 796, 859, 888, 892, 894 (2 r.), 903. 909, 971, 972, 975, 1312; Falancino 1057; Falanczyno 912; penandzom 917 (2 r.) ponandzi 1162; penandzmi 1152.

d) *przez* am: Jastrzambe 642.

e) *przez* en: Falenczino 933;

f) *przez* in: Faliczyno 1043; Falicino 1082.

g) *przez* e: Faleczino 1914.

Stsłw. ѧ *= pol.* 'ę *w końcówkach.*

a) *W acc. sg. pron. pers. et refl.*:

α) *przez* ø: na mø 39, 50, 164, 193, 208, 269, 315, 454, 465, 466, 554, 602, 625, 734, 767, 796, 806, 829, 916, 917, 1040; 1057, 1083. 1341 (2 r.), 1343, 1355, 1366, 1701; o czø 1469; szø obidø 202; sø 683, 1352; szø 952 (2 r.); sszø 952; zø 1083; syø 1191 (2 r.) 1206.

β) *przez* a: na ma 602; na mya 1169; committit se *vulg.* poddawa sza 1639; za mya zaplaczicz 1752.

γ) *przez* an: popasl man sam 1192.

δ) *przez* en: men gøl 1079 (*jeżeli nie należy czytać* mne *z przestawieniem liter*).

ε) *przez* ą: na mya̧ 1575, 1750, 1799.

ζ) *przez* y: gyl szy thego 94.

η) *przez* i: na mi 1259, 1283.

b) *W końcówce part. praes. act.*

α) *przez* ø: nawraczayø szø 952 (2 r.); uwraczayø szø ibid.

β) *przez* o (*oczywiście zam.* ø) wraczayo sø 1370.

γ) *przez* a: constituerunt Johannem vim mocz poleczaya erga 1641.

II. Stsłw. ѫ *= ę (poprzedzone spółgłoską twardą).*

1) *W pierwiastkach*:

a) *przez* ø: Szaløsze 5; Łøczissicze 7 r. obrøczil 38 (2 r.); Załøsze 5; røcoyemstwa 39; pøtlik (45)* røczyl 13r. kødim 128,

138, 168; Golǫczynowo 143; thǫdim 168, Golǫczino 185; mǫsz 465 (2 r.); tǫdy 609; rǫczil 640; Bǫthkowo 996; Lǫkawicza 10..; Bǫtkowo 4010; rǫka 1011; Bǫthowo 1022, 1024; tǫdy 1071; mǫc. 1079; mǫczil 1079.

b) *przez* o (*oczywiście zam.* ǫ): potlik 38 (2 r.).

c) *przez* an: Slanczino 253; rancoyemstwo 270; neranczyl 270. ranczil 315; Slanczino 319 (2 r.), 324 (2 r.); neranczyl 358; Sardzyney 499; manszǫ 399; Lankavicza 410; kandym 414, 436; neranczil 523; Sandkonie537; ranczil 734, 892 (3 r.); Ostrolanka 774; kandym 805; Santhkonis 835; Sandoslai 843 (2 r.); panden 883; Laneawicza 886; mansza swego 1162 (2 r.); Sandoslao 116.. Sandziwoga 1255 (2 r.); Mancimirum (660); Ostralanka 1296.

d) *przez* a: chady 1071; kadym 610.

e) *przez* ą: rączil (1523); *ob.* raczil (ibid.).

f) *przez* u: Ostraluka 786. (*może* = Ostrałąka?).

g) *przez* on: tondi (138). (*prawdopodobnie zam.* tǫndi).

h) *przez* am: Zarambino 411; Gambarzewo 491; ramczil 491; Gamborzewskemu 491 (2 r.); Rampkowo (?) 500.

2) *w tematach*:

a) *przez* ǫ: Climǫtha 69, 81.

b) *przez* i: Climitha 88.

3) *w końcówkach*:

a) *sg. acc. tem. fem.* -a *a i w acc. sg. pron. dem.* **тъ**.

α) *przez* ǫ: copǫ 33, 460; scodǫ 44; na osadǫ 49; na osa.. 49; o thǫ niwo 164, 964; o Wislǫ 198; poszegǫ 236; gospodǫ 42.. (2 r.); dzedzynǫ 938; dzedzinǫ 451 (3 r.) 462; o thǫ 451 (2 r.) 462; za wiprawǫ 491 (2 r.); opusczinǫ 583, 594, 595; Boguslaw.. 683; Machninǫ 688; chaszbǫ 720; kobilǫ 756; Hymkǫ 796; lonk.. 807; na moyǫ szonǫ 903; w moyǫ dzedzynǫ 938; winǫ 986; dzedzinǫ 1032; per olssinǫ 1061; to 1071 (2 r.); na tǫ stronǫ 1071. w clodǫ 1079 (2 r.); kobilǫ 1227 (2 r.) o krziwdǫ 1296; kkrziwd.. 1296; lǫkǫ 1296 (2 r.).

β) *przez* o (*oczywiście zam.* ǫ): o thǫ niwo 174.

γ) *przez* a: o.. szczina (602) 2 r.; za lonka 807; o lanka 1259; na prandota 1799.

δ) *przez* an: o lankan 1259; tan = tę 1159 (2 r.).

ε) *przez* ą: pod swą copą (super suam casulum) 1639; oborą habere 1701.

ζ) *przez* i: o tan krziwdi 1255.

b) *1 sg. praes.*

α) *przez* ǫ: (nye przy) znayǫ 974; ne dayǫ 986; dzirszǫ 13..; ja bẏǫ 50; dzirszǫ 219; znayǫ 974.

β) *przez* a: Jąco ia ... dzirsza 688.

III. Stsłw. ѧ = *pol.* ą *(z poprzedzającą spółgłoską miękką) jest wyrażone.*

a) W pierwiastkach:

α) przez ǫ: Swǫszek 30, 50, 72, Swǫszkoni 30; poczǫtkem 201; wszǫl 492, 1 r. poczǫl 625, 3 r. wszǫl 951; gǫl 1079 2 r. obwǫzal 1191 2 r. wszǫl 1296 2 r. fwǫzane 1307.

β) przez a: newszal 407; wszal 767, 951; ugal 1255 2 r.

γ) przez an: poczantkem 422; poczanthem (*ma być* początkiem poczankem 319 = początkiem; panthǫ 452, yanl = jął 482; swanthek 917 (3 r.); wanszal 1079; wansane 1188.

δ) przez ą:Ządlo 1828.

ε) przez on: polponti kopy.

ζ) przez o (*oczywiście zam.* ǫ): ne' wszol 193 (2 r.).

η) przez y: gyl szy thego wszego 94;

ϑ) przez i: wiszil = wziął 33.

Uwaga vaszanl 1079 *jest oczywiście pomyłką zam.* wanszal 1079.

b) W tematach:

α) przez ǫ: Xayǫczkoni 37, 45, 46; Zayǫczek 106; Zayǫczkowa 188; penǫdze 193 2 r. 315 2 r. pǫdzesǫt 209; Szayǫczkowa 188.

β) przez an; szethnadzesant 331; penandze 358; szamopanth 365 3 r.; 482, 485; panczdzesanth 425, 481, 491 2 r.; sedmdzessanth 624; ssedmidzessanth 624; Zayanczkowa 687.

γ) przez o (*oczywiście zam.* ǫ): Zayǫczek 38; szolocz 44; Szayoczkowa 188 (*ale także* Szayǫczkowa 188; — *co dowodzi że* o *położono przez niedokładność zamiast* ǫ).

δ) przez on: Zayonczek 349.

ε) przez a: panczdzesath 316; newszal 407.

ζ) przez y: szamopyth 98, 2 r.

IV. Ststw. ѫ, *pol.* ą *wyrażone jest:*

a) W pierwiastkach:

α) przez ǫ; Grǫbnicze 21; Grǫb... 21; mǫsz 113; Pǫczysz 123; prǫth 145; kǫczsky 96; kǫszky 104; kǫthszky 107; kǫczek 120 (2 r.); szǫ yene? 431; Dǫbrotka 615; Ghǫska 692, 693; rǫbene 1040; rǫbenne 1040; rǫbil 1040; lǫkǫ 1260; Strǫczek 1269.

β) przez a: Dabrowka 622 (2 r.)

γ) przez an: poranbil 354; Ganska 367; Ganscze 367; lanky 331 (2 r.); Ganska 858; Sand 683; Ganszka 1057; lanka 1259; lankam 1259.

δ) przez am: Grambnicze 371, 533, 539, 553, 569 (2 r.); Dambe 402; Grambnicza 457, 546; Dambrowa 501; Grampnicze 598; Tramky 725, 795; lamky (2 r.) 625.

ε) *przez* o (*za* ϕ) lonkϕ 1269.
ζ) *przez* on: lonkϕ 807; lonka 807.

b) *W tematach*:

przez ϕ: cziszn ϕl 319 (2 r.).

c) *W końcówkach*:

przez ϕ: *w ściąg. z* -ija.
α) *W acc. sg. tem.* -jā *fem.*: mon grobϕ 184; przϕ 238, 2.. na mϕ braczϕ 422; braczϕ 422; przϕ 760, 970, 974; na prze.. 881; lodzϕ 972; rolϕ 1269 (2 r.).
e) *W acc. sg. przymiotników podług deklinacyi zaimkow*: o ktorϕ dzedzinϕ 451 (3 r.) panthϕ 452, o kthϕ 472; o kthorϕ 4.. na mϕ gospodϕ 422; na mϕ braczϕ 422; o ktorϕ 829; pancnadzes.. 1078; o ctorϕ 1341 2 r.; 1355 2 r.
β) *przez* an: o ctoran lankan 1259.
γ) *przez* e: o ctore lanka 1259.
δ) *przez* on: mon grobϕ 184.

3) *W instr. sg. tem. fem.* -a,- -ja *i adj. fem.*:

α) *przez* ϕ: sz mego oczcza wolϕ 8; szilϕ moczϕ 44; se .. 168, silϕ moczϕ 184, 190, 191; silϕ 219; s mo volϕ 331; s ka.. rzininϕ volϕ 331, sz ostrϕ bronϕ 365 (3 r.); s bronϕ 418, 2.. sz ego pomoϕczϕ y sz radϕ 422, 2 r.; sz moyϕ braczϕ rodzonϕ 4.. sz yego wolϕ 625; sz Woczechowϕ wolϕ 625, 2 r. se mnϕ 6.. silϕ mocϕ 692; silϕ moczϕ 693; chϕszebnϕ rzeczϕ 875; sylϕ mo.. 937, 938, zachoczczϕ = cum intercessore 980; sze mnϕ 1083; .. cznϕ rzedzϕ 1227; sz nϕ 1341; z Margorzathϕ 1343; z braczϕ 13.. dorotka (z) Stanislavϕ 2055.
β) *przez* o (*oczywiście zam.* ϕ): s mϕ wolϕ 331.
γ) *przez* an: s ostran bronan 1192 2 r.; silan moczan 12..
δ) *przez* a: nye popasla szila 1496 (2 r.).
ε) *przez* ą: nyewidomą rzeczą 1491.

Pogląd na sposób wyrażania dźwięków nosowych w naszych zabytkach ułatwi następująca tabela:

Samogłoski nosowe	W pierwiastkach	W tematach	W końcówkach
	ǿ (o), ǿn, ǿm	ǿ — —	ǿ — —
	— en, em	e en	— en(?) —
ѧ = 'ę	a an, am	a an am	a, an —
			ą — —
	i i(n), im	i(n)	i — —
	y y(n), ym		y — —
	ǿ(o) — —	ǿ — —	ǿ(o) — —
	— on(?) —	— — —	— — —
	a an am	— — —	a an —
ѫ = ę	ą — —		ą — —
		i — —	i — —
	u — —		
	ǿ(o) — —	ǿ(o)	
	— on —	— on —	
ѧ = 'ǫ	a an —	a an —	
	i — —	— — —	
	y — —	y	
	ǿ(o) — —	ǿ	ǿ(o)
	— on —		— on —
ѫ = ǫ			e — —
			a an —
	a an am		ą — —

Widzimy więc, że:

1) Na wyrażenie dźwięków nosowych służą w księgach ...skich: *a) samogłoski* a, i, e, o, ǫ, ą, u *same* *b) samogłoski* a, e, o, ǫ, *ze spółgłoskami nosowymi n, m.*

2) Znak ǫ *występuje na oznaczenie refleksów obydwu ...głosek nosowych stsłw.* ѫ *i* ѧ, *tak w zgłoskach pierwiastkowych jak też w tematach i końcówkach*:

3) Znaki e, en *i* em *występują tylko na oznaczenie samogłoski nosowej dzisiejszej* ę *(lub 'ę) = stsłw.* ѧ, ѫ.

Uwaga. O ctore lankan (1259); *gdzieby wygłosowe* ą = ... ѫ *było wyrażone przez* e *czytać może należy*: „o którę (*lub* o k...) *albo też jestto błąd* (*Por.* o ctoran (ib.).

4) Znaki o, on *i* om *występują tylko na oznaczenie samogłoski nosowej dzisiejszej* ǫ (*stsłw.* ѫ, ѧ).

Uwaga. tondi (138) *prawdopodobnie zam.* tǫndi.

5) am *nie znachodzi się nigdy na końcu wyrazów.*

II. Spółgłoski.

Przy wyrażaniu spółgłoskowych dźwięków polskich znakami altabetu łacińskiego musiały się nasuwać te trudności:

1) Oznaczenie spółgłosek językowych: č, ž, š, ř *i zębowych*.

2) Oznaczenie wszelkich spółgłosek zmiękczonych, a ... gardłowych: ḱ, ǵ; *zębowych* ć, dź, ś, ź, ń; *wargowych* ṕ, b́, v́, f, m

3) Odróżnienie grubego ł *od* l.

Pozostałe spółgłoski: k, g, ch, h, j, t, d, s, z. c, n, r, p, v, m, n, *jako znachodzące się także w alfabecie łacińskim, łatwiej sze były do wyrażenia; jednak i one przedstawiały jeszcze pi... cym pewne trudności, gdyż na oznaczenie pewnych spółgłosek* (t, v, s, z) *używano także w zwykłej pisowni łacińskiej więcej niż jednego znaku* (t = t. th; f = f, ph; v = v, u; s = s, ss; z = ...). *W obec tego dziwić się nie można, że pisarze polscy nie trzymali się konsekwentnie jednego znaku, lecz postępowali sobie dość dowolnie, pisząc n. p.* o kthore rancoyemstwo *w jednymże zdaniu* ... t, *drugi raz* th *na oznaczenie dźwięku* t itp.

Jedynie więc spółgłoski b, p, m, n, d, k, ch, r, *nie przedstawiały właściwie żadnej trudności pisarzom łamiącym się z ... wotną ortografią polską; to też do wyrażenia każdej z nich ... w dzisiejszej pisowni, jeden tylko służył znak. Wystarczy tu kilka przykładów*: b: bartnik 171; daczbog 853 i t. d.; p: poklat ... powoth 131; m: smark 139; szmisl 953; n: hanna 1002; wi... 675; r: ogrodnyk 906: brat 193; d: zaclad; ogrodnyk 906: ... hanna 1002; helska 403 ch: czech 892.

Uwaga. Przez h *jest oddane* ch *w*: Szeczechow 801.

Także g *w zasadzie wyrażane bywa przez* g: gnesdnik 351 i ;rodnyk 906; poszag 53; gunolth 1073; goszczirad 26, 34 i t. d. *yjątkowo przez* gh: ghǫska 692. *Można więc powiedzieć, że spół- łoski*: b, p, m, n, r, d, h, ch, g *wyrażane są w księgach czerskich ık, jak dziś.*

Należy tu atoli uwzględnić fonologiczne prawo, że na końcu yrazów, jakoteż w środku przed spółgłoską bezdźwięczną dźwię- zne spółgłoski stają się bezdźwięcznymi, co niekiedy w ortografii ,siąg czerskich jest uwydatnione n p. poszak 53, 134; podluk 1752; rzek 1507; poklat 37, powoth 121, przewoth 1492; szeth 750, 367; ne szaszethl 492; szethl 750; zassetl 979; szetl 1367; przo- hka 970; paropka 1220; Dopkowy 1028; srepcze = źrebce 1319 itd.

Pozostają nam jeszcze z spółgłosek niezmiękczonych nastę- nujące: k, j, t, s, z, v, f, c — *następnie spółgłoski językowe, spół- głoski* l *i* ł *wreszcie spółgłoski zmiękczone. Te wyrażano roz- maicie*:

k *wyrażano*:

α) *przez* k: poklat 37; pokow 870; ogrodnyk 906; krzak 570; *przez* kk: kkrziwdǫ 1296.

β) *przez* c: zaclad 1176; jactor 237, 240; cracowan 270; scarbek 21; pascouicz 155; polucladek 1433 itd. *Przeważnie wy- stępuje* k, *na końcu wyrazów wyłącznie* k *z wyjątkiem* Staszec 1029; Mroczecz 315 *ob.* mroczek 9, 16, 140. 363, 467 i moroczek 358 *uważać chyba należy za prostą pomyłkę pisarską.*

t *wyrażano*:

a) *przez* t: sapust 1655; list 8; brat 193; strǫczek 1297; do- brogost 135 itd.

b) *przez* th: barthnik 171; koth 232,! 402, 403; kolomǫth 201 i t. d.

c) *przez* d: *w wyrazie* szetmdzesand 331.,

Uwaga. Wyraz szetmdzesand, *w którym* d *jest wyrażone przez* th, *a odwrotnie* t *przez* d, *jest instruktywnym przykładem, jak się pisarze dawni łamali z trudnościami ortograficznymi.*

j *wyrażano bardzo rozmaicie*:

a) *przez* g (*zwykle przed samogłoskami miękkimi*): swogich 1237; giwam 636; zagǫczek 138; gymka 1053; gednacze 972; *przed samogłoską twardą*: Micholaga 1057; *na końcu wyrazu*: ktoreg

b) *przey* y α) *na początku i w środku wyrazów*: yagusti- novicz 1115; yadwiga 1636; troyan 34, 94, 641, 645, 652; woy- cech 1013; maczeyovicz 951.

β) *w końcu wyrazów*: andrzey 151; ondrzey 201, 875, 1243; Bozey 387, 390, 395; maczey 492; bugay 1122; barthlomey 1918.

γ) *przez* j: janna 649 *ob.* Anna *ib.* jedna 724; janek 451; 576, 1259, 1432; Jan 62, jactor 237; jacub 1368 i t. d.

δ) *przez* h: *kilka razy na początku wyrazów przed samogłoską* i: hyndrzich 279, 457. 750, 1077, 1078, 1079; hymisław 1.. hymka 798 *ob.* gymka 1053.

e) przez gy: mogya 1731.

f) przez yg: *na końcu wyrazu*: megy wloki 1265.

g) przez yh: yeyh *ob.* yey *ib.*

h) prze ÿ: Sandiwoÿ 749.

Uwaga yel = jej: yeszm yel przeproszil 2016 *jest oczywiście lapsus calami.*

W grupie ji *na początku wyrazów jest* j *wyrażone*:

a) przez g: gymena 1370; gissczecz 1328.

b) przez h: hy = et 146; hyndrzich 279 i t. d.

c) wcale nie jest wyrażone: i uczinil mi scodǫ 44; Ymisław 171; ysczimy 984; ycz 2025; Yndrzichowich 1636; ymyenya 15.. imena 1992; y = et 44.

Uwaga. Grupa ji *jest wyrażona przez* j *samo*: jpraske 4.. j = et 33.

j *nie jest wcale wyrażone w grupie* ija *w następujących przykładach*: pabyan 1192; pabianovicz 1438, pabyana 896; *w* ej Maczeow 44. *i sporadycznie w grupie* je *na początku wyrazu* essze 2025; ego = jego 2025.

Niekiedy znajdujemy w jednym akcie kilka sposobów wyrażenia j, *co dowodzi, jak dowolnie pisarze różnych znaków używali. Tak n. p. w nr. 2025 mamy:* 1) j: Jakuba 2) y: yeszmy 3) geszimy 4) j *nie wyrażone wcale*: essze, ycz. ego.

v *bywa wyrażane rozmaicie; najczęściej przez* w, v *i* u (*jak w średniowiecznej ortografii łacińskiej*). *Oprócz tego także niekiedy fonetycznie* (*na końcu wyrazów lub przed bezdźwięcznymi spółgłoskami*) *przez* f. *a względnie* ph.

a) przez w: Garwolino 6; Glowaczowa 7; wolǫ 9; szalowa 13; rǫcoyemstwa 29; Pawlow 44 i t. d.

b) przez v: Czeslavicz 4; Slavoszevicz 8; Vissoke 12; Stasc.. rich 20; viloszonich 168 i t. d.

c) przez u; godziuo 20; Stascoui 62 ob. krowi ib. neuinowa 150; Pascoui 150 ob. polczwarthi ibid. Leuiczino 149; Stanisla.. 184 i t. d.

Fonetyczna pisownia występuje n. p.

a) f: Dǫbrofka 615 ob. Dabrowka 621, 622; Szoraph 26; Osofsky 914; Lifsky 1044; o fsiczko 1227; f pocoiu 1355.

b) ff: Lyffsky 124 ob. Liwski 127; rokoff = roków 1292; T.. rek 1986; kaffka 1988.

c) wf: Marchewfka 1394; Lowfczewo ibid. Othwfsko 142 ob. Odtwoczko 259, 260; Othwocko 360, 417.

Uwaga. I w razach, gdzie v *nie mogło zmienić swego brzmienia na* f *spotykamy kilka razy znak* f: Wafrzinec 319; Ostropf 1072, 1094. *Samo* p (h *opuszczone przez pisarza?*) *występuje na oznaczenie końcowego* v = f w wyrazie: Inricus de Osstrop 10..

ıb. Inricum de Osstropho 1072. *W wyrazie tym mamy* ch *na oznaczenie końcowego* v = f.

Opuszczone jest v: Tarnosky 1711.

f *jest wyrażone: a) zwykle przez* f: franek 226; bogufal 39 itd.

b) przez geminacyją ff: Ffalislaus 650, 652, 662; Ffalancino 350; Ffalislao 650; Offemka 1218; Offka 1433, 1354; Offkam 1433; Offcam 1463, 1481.

c *jest wyrażone:*

a) przez c: francek 47. 63, 89, 98, 109. 134. 135; pancerz

b) najczęściej przez cz: szilǫ moczǫ 44; Dorothcze 134; otclaczcza 315; Grambnicze 334; pomoczǫ 422; na Wanczslawǫ 465; Gosszanczicze 520; Gosnewicze 692.

Końcówka -ic *wyrażona jest przez* -icz, *raz tylko przez* -ic; por. Blatta str. 3). *Także końcówki* -ec, -ica, -ice *zwykle są wyrażone przez* -ecz, -icza, -icze, *rzadko przez* -ec, -ica, -ice (Bl. str. 5.).

c) c *wyrażone na końcu przez* dz: kotorydz 1863.

d) c *wyrażone przez geminacyją* cz cz: czczo 1469.

Uwaga. Na szczególną uwagę zasługuje wyraz dztyrnacze (431); *z pisowni tej możemy wnosić, że już w 1. ćwierci XV. w. występuje na Mazowszu t. zw. „mazurowanie," t. j. że č nie było wymawiane językowo, lecz zębowo* c.

Również w wyrazie rzedzǫ 1227 ob. chǫszebnǫ rzeczǫ 875 i nyewidomǫ rzeczǫ 1491 *służy* dz *na wyrażenie zębowego* c.

dz *jest wyrażone:*

a) przez dz (zwykle): drodze 19; Szeldze 112; penǫdze 193 itd.

b) przez cz: do czuczey zeme 1227.

c) przez czdz: penanczdzy 2061 ob. penandzy ibid.

c) przez sz: przeciwo Kxanszu 418 (2 r.).

s *jest wyrażone:*

a) (najczęściej) przez s: Stanislaus 3; Czeslavicz 3; nestanc 4; Swǫtoslaus 4; Slavoszevicz 8; list 8 ob. piszan ib. Szaleski 65; scarbnyk 81; Stachna 190; Sandzyney 399; polosmy 892; swogik 1234; rǫcoyemstwo 1406 itd.

b) (rzadziej) przez sz: piszan 8; oszada 81; pasz 113; szamopanth sz osztrǫ bronǫ 365; sz ego pomoczǫ y sz radǫ 422; szromoczyl 483; szlupp 819; possak 845; jaszy 1070; Szecluczka 1820.

Często w jednym akcie, a nawet w jednym wyrazie, spotykamy na wyrażenie s *obydwa znaki* (s, sz), *n. p.* piszan 8 ob. list ib. czszo 13 ob Smathkowo ib. Szdzeslaw ib. poszak 53 ob. Redlsko ib. oszada, oszady 81 ob. scarbnyko ibid.; poszak 134 ob. Hymislaw ib. sz osztrǫ bronǫ 365 ob. sz ostrǫ bronǫ ib. i s ostrǫ bronǫ ib. szamoszosta 1636 2 r. itd.

c) przez ss: Vissoke 12; Ossowo 778, 779; rossochowo 451; jassy 1069; jassu 1069; ossado 1071; possagu 1168; Wissokinino ob. Wisokinino 542; Prussy 543.

d) przez ssz: Passzek 937.

z *jest wyrażone*:

a) *przez* z: Zalǫsze 5; Zalesze 90; Zagǫczck 105, 106; Zaleszky 119; za poszak 134; za pǫcz kop poszagu 143; Zalesye 176: Zaianczkonis 181; zacz = zaić 451; Zaborowo 631, 1142; Zlothego 1398; Zalesse 1707; zaplaczyl 2016 itd.

b) *przez* s: Szelasna 193; poswacz 208; Drosdi 278; rosdzelicz 285; Drosdy 288; gnasdo gnasdu 590; ne wiwosl 853; sapust 1655, Zelasna 1718; Slotego 1738; snamena 1992.

c) *przez* sz: Szalǫsze 5; voszi 21; Swǫszek 30; sza 38; szaplaczil 39; Szaleskey 62; szabil 62; Szayoczkowa 185; brzosza 881: wanszal 1079; kaszal 1671; szastawyc 1818; sznamena 1992.

l *jest wyrażone*:

a) (*zwykle*) *przez* l: wilk 629; wrobl 253, 315; wropl 107: wrolb 319; Falenicza 11; 84; jelena 902 itd.

b) *przez* ll: Allexǫndrowi (199); Czellicz 272.

c) *przez* ly: lyatoszkowicz 1453; tolyaczicz 1806; slyasza 1771: Lyaszki 1499, 1521; Zalyawino 1591; Lyaszki 1592; Lyaszky 1593 Lyaszkowske 1692; Lyaszki 1682.

ł *jest wyrażane przez* l: poklat 37; zaklad 1176; glot 1122: lokethk 422; Stanislaw 1406; szodlo 22, 56, 114; ządlo 1828: plota 952; szalowala 193 itd.

Uwaga W wyrazie młyn *spotykamy dwa razy* ł *przekreślone*: Lesni Młyn 1947—1948.

Często brakuje końcowego ł *w part. praet. act II*. szalowa 39 ob. szalowal ib. kdzes ti pocasowa = pokazował 19; wspar 1595 ob. wsparl 1594.

Największą trudność przedstawiało dawnym pisarzom oznaczenie spółgłosek językowych (č, ž, š, ř) *i wszelkich spółgłosek zmiękczonych. W dzisiejszym systemie graficznym wyrażamy te dźwięki albo 1) przez znaki dyjakrytyczne* (ż, ń, ś, ź, ć, dż) *2) przez kombinacyją znaków* (cz, sz) *3) przez dodanie* i *dla oznaczenia samogłoski miękkiej. Jak sobie radzili pisarze ksiąg czerskich, teraz zobaczymy*:

1. Językowe.

cz *wyrażano*:

a) *przez* cz: kaczor 62; czader 352; mroczek 9, 16, 140, 363; mroczecz 358; meczek 98; zagǫczek 38, 105, 106, 349 i koczek 120, 1980; szuczek 244, 252, 294, 354; miczek 354; krzeczek 1122; strǫczek 1297; szirczek 1425; czarnolasz 343, 543; brodacz 1604 itd.

b) *przez* c: scepana 24, 315, 1607, 1079, 358.

Uwaga. Pisownia dztyrnacze 431 *zdaje się dowodzić, że już w 1. ćwierci w. XV. występuje na Mazowszu t. zw. „mazurowanie" t. j. że* č *nie było wymawiane językowo, lecz zębowo jak* c. *Por. także* rzedzǫ 1227 ob. chǫszebnǫ rzeczǫ 875.

š *wyrażano*:

a) *przez* sz: marszalek 1299; daszek 22, 150, 251, 275, 418, 434, 538, 546; miroszek 201; maszek 420, 439, 483, 543, 563; miklasz 325; szeliga 89, 112, 147, 162, 228; junosza 130; Staniszew 254 itd.

b) *przez* s: scodǫ 44; cisewo 26; grosi syrokich 1438; dusi = dušy 1699; samosocht (*może* samoschost?) 1730; Seliga 617.

c) *przez* ss: wroczissewo 973; pobrassewo 1148; nossowa 977; grossis 67; ne mass 116; samossost 119.

d) *przez* sch: sulischewo 156; samoschot 1733.

e) *przez* ssz: petrasszowa 1060; grosszy 1523 (2 r.).

ž *jest wyrażone*:

a) *przez* sz: dzirszek 13, 24; sdzeszek 24; szuczek 244, 252, 294, 554; brziszek 549; roszek 559; sbroszek 613, viszek 699, 1518; mǫsz 113; szalǫsze 5; zalǫsze ib. uszithka 79 2 r. koszuchowo 799; Szoraph 26.

b) *przez* z: Bozey 387, 390, 395; ząglo 1828; bozejajko 21; zastruze 1144; zalowal 903; zuchna 1002; sluzewo 21, 232, 401, 575.

c) *przez* ssz: essze 62; essz 83; essze 98, 219, 239, 365, 491, 892, 1028.

d) *przez* ss: esse 418. 892 ob. essze ib.

e) *przez* s: sceski 117; dzirsal 930 ob. dzirszal ib. przecasacz = překažać 1268 (3 r.); salowal 116.

f) *przez* dz: edze = jeże 82; dzytha 98 (2 r.); dzidow ob. zidow = żydów 315; odlodzil 94; przyszǫdznyky 1012. *Pisownia ta rzuca pewne światło na wymawianie ž w tych wyrazach. Można z niej wnosić, że ž nie miało językowego, lecz zębowe brzmienie.*

ř *wyrażano*:

a) (*najczęściej*) *przez* rz: przewot 1492; przemisl 1517; przibek 20, 164, 193, 89; panczerz 1855; pasturz 44; garbarz 2077; riczerz 183; nabrzesze 2006; nemerza 756.

b) *przez* r: drewyerz 1495; wlodzimir 642; kazimir 830; tworecz 618; kotorydz 1863 (kotorzicz 251, 263); czethrewicz 2016; streczka 225; presprawa 1079 (2 r.); pres tresnacze, tresnaczy 1028; griwen 1009. drewo 1607 — *przez* ri: Sulistriewo 689.

c) *przez* rcz: wlodarcz 486.

d) *przez* rzs: Pirzschala 67.

Uwaga. Na uwagę zasługuje wyraz: Sczalchowo 1012 ob. Strzalkowo 1013 i Strzalcowska 1015.

2. *Wyrażanie spółgłosek zmiękczonych.*

Spółgłoski zmiękczone wyrażano:

1) *przez znaki na odpowiednie spółgłoski niezmiękczone*, ń *przez* n, ḿ *przez* m *itp.*

2) *przez znaki na odpowiednie spółgłoski niezmiękczone z dodanym* y *lub* i *na oznaczenie zmiękczenia, i to*:

a) *przed znakiem spółgłoskowym*
b) *po tym znaku* (*rzadziej*).

Przykłady:

1) *Spółgłoski zmiękczone wyrażone tymi samymi znakami co odpowiednie spółgłoski niezmiękczone.*

ń *przez* n: o kon 13; ne ma 13; ne pobrali 21; dzen 82; kamenem 319; gnasda 351; gnesdnik 351; penandze 358; bron 365; o rosprawene 499; penaudzom 917; wnosla 1212; fwøsane 1307.

ś *przez* s: czescz 83; sceski = semitas 117; tis = tyś 164; silø 184, 190; szethmdzesand 331; sø = śę 683; sylø 937; dzesøcz 984 itd.

b) *przez* sz: szilø 44; szy = śę 94; deszøcz 126; noszicz 164; Szwiderskich 198; dzeszanczoro 485; pancznaczeszcze ob. panczna-dzeszcze 588 — *przez* z: zø = śę 1083 ob. szø ib.

c) *przez* ss: pancznadzesscze 558, 837; ssedmidzessant 624; pantnadzesscza 1194; panthnadzesscza 1201; pancznadzesscze 1208; dzissa 1267; dwadzesscza 1357; pantnadzesscza 1371.

d) *przez* ssz: sszø = śę 952; passzirzbicza 1352.

Uwaga. Grupa kś *jest wyrażona przez* kx: kxanszu 418 2 r. kxanszey 482; kxandzu 867.

Często spotykamy nawet w jednym akcie dwa lub więcej sposobów wyrażania dźwięku ś *n. p.* noszicz 164 ob. nosicz. Zalesscze 515 ob. Gostino ib. Zalesse 91 ob. Rosniszewo ib.

ż *jest wyrażone*:

a) *przez* z: Zemakoni 222; Zemakonem ib. Zemak ib.

b) *przez* s: srepcze 1319.

c) *przez* sz: koszioczi 58; koszeocco 184; woszni 249; koszeǫuli 541; szemskÿ 579; chaszbø 720; wyszyl = vźǫł 875; yeszora 883 itd.

d) *przez* ssz: sszemskym prawem 853.

ṕ *jest wyrażone*:

a) *przez* p: pechna 18; lupil 19; potrowicz 2, pøcz 143; penødze 319; peczøcz 465; pantek 1245.

b) *przez geminacyą* pp: dwe koppe 1028.

ƀ *jest wyrażone*:

a) *przez* b: Dobeslaw 1129; benkovicz 1231; balotha 1234 ob. byalotha 688; pabyan 1192.

v́ *jest wyrażone*:

a) *przez* w: Swøtoslaus 4; Sweder 16; Ostrowecz 25; Swøszek Swøskoni 30; wem 62; wano 285; grziwen 491; rosprawene 499; wøczey... wøcey 930 itd.

b) *przez* v: vipovet 120; veczne 231; vanowal 350; Cracovani 412 ob. Cracoviani ib. vem 422 itd.

ḿ *jest wyrażose przez* m: on ymal zacz 451 (2 r.); ne mal ycz precz 2025.

ć *jest wyrażone*:

a) *przez* c: sceski 127; przeciwo 554; Cruscinsky 619; pancnadzecza 1107; pantnadzesce 1294; Voycecha 1341 itd.

b) *przez* cz: szaplaczil 39; nechczal ycz 82; czescz 83 2 r. szemploczil 98; desǫcz 126; pǫcz 143; oczecz 150; Woyczechowi 151; noszicz 164; opowedzecz 208; Falanczicze 239; rosdzelicz 285; panczadzescze 279; czisnǫl 319 itd.

dź *jest wyrażone*:

a) *przez* d: Derszek 24; Derslay 129; pynadescza 1509, 1516.

b) *przez* dz: Dzirssek 13; Szdzeslaw 13; kdzes 19; godziuo 20; ludze 21; odzene 39; wywodzil 82; thwudzesthwu 134 itd.

c) *przez* dcz: pantnadczesscza 494.

d) *fonetycznie przez* cz: szolocz 44; otclaczcza, otcclaczczi 305.

2) *Zmiękczenie spółgłoski wyrażone przez* y *lub* i:

a) *przez* y *po znaku spółgłoskowym*:

ń: nye 173; nyegdnich 399; Glinyeczsky 562; nycstane 564; Wlynyecz 677; Czanyewo 681; obrownanye 774; mnye 1191; dzerszenya 1312 ob. dzerszena ib. Gosznyewicze 1463; Stachnye 1642 gosczinyecz 1784 i t. d.

ś: Syeczechowo 1333; Zalesye 176; syǫ 1191, 1206.

przez szy: Zaleszye 175.

ż *przez* sy: Kosyethuli 674.

ṕ *przez* py: Pyotrouicze 562, pyanthnadzescza 567; pyantnadzescza 568; szǫpyerz 1469, 1594, 2014; Pyothra 1296; pyechowicz 1642; Pyaszeczno 1639; — *przez* ppy: Lyppye 1007.

b́ *przez* by: byalotha 688.

ḿ: bartlomyeyewy 1496 (2 r.).

v́: dowyescz 1524.

zgłoska b́e *przez* bey: Elszbeytha 767; v́e: weym 930, 1133, 1162: ńe: neyffstane.

b) *przez* y *przed znakiem spółgłoskowym*.

ń: zayn = zań 1752; Pywoynska 1998; jeleyn 1685 ob. jelen

Uwaga. *Z kombinacyi* zań = zany i zayn *powstała prawdopodobnie forma* zanyn 1752.

c) *przez* i *po znaku spółgłoskowym*:

ń: Niedzalek 1547; Niedzalkone 1558 ob. Niedzalek ib. nie 1751 ob. nye ib.

ṕ: sząpierz 1594.

v́: dzewiory 1589.

Następujące zestawienie uwidoczni, jakich znaków używali pisarze ksiąg czerskich na oznaczenie dźwięków spółgłoskowych:

Spółgłoski	gardłowe	k	k. c, kk, cc, ch, q
		ḱ	k
		g	g, g, gh, k
		ǵ	g, gh
		h	h
		ch	ch
		j	g, j, y — yg, gy
	język.	č	cz, c, dz
		š	sz. s, ss, ssz, sch
		ž	z, sz, ssz, s, ss, dz
		ř	rz. r, ri, rcz, rzs, cz,
	zębowe	d	d, t, th
		t	t, tt. th, tth, tch. d
		dz	dz, cz, cz, dz
		dz	dz. d, dcz, cz,
		c	c, cz, czcz, dz, sz
		ć	c, cz
		s	s. sz. ss. ssz
		ś	s, sz, sy, szy, ss, z
		z	z, s, sz
		ż	z. sz, s, ssz, sy,
		n	n, nn
		ń	n, ny, yn
	płynne	l	l, ll, ly
		ł	l, ł
		r	r, rr
	wargowe	p	p, pp
		ṕ	p. py, ppy, b
		b	b, p
		b́	b, by
		v	v, w, f, ff, p, ch, wf. fw, ph
		v́	w. wy, v, vy, wi
		f	f, f
		m	m
		ḿ	m, my

B. Fonologija.

I. Samogłoski.

a) Samogłoski czyste.

Pierwotne słow. e = *stsłw.* e *występuje w języku księgi czerskiej w miękkich zgłoskach w tychże wypadkach, co w języku dzisiejszym, n. p.* on biye 50; dzeszanczoro 485; zaluesz 1469; gednacze 972; penandzy 407; trzidzesczi 1191; srebcze = źrebce 1319 ssedmidzessanth 624; berze 951 itd.

Że przed e *pierwotnym stsł.* e *już w języku księgi czerskiej były spółgłoski miękkie, dowodzi pisownia taka, jak:* pyenadzy 1924 = ṕeńędzy; Syeczechowo 1333; dowyescz 1584; srzebra 213 i t. d. *Najczęściej jednak to zmiękczenie nie bywa wyrażane wcale.*

To pierwotne e = *stsł.* e *zmieniło sie w rozwoju języka polskiego przed spółgłoskami twardymi* t, d, n, ł, r, z. s, *na* o *z poprzedzającą miękką spółgłoską. Proces ten odbywał się jednakże stopniowo i nawet w dzisiejszym języku polskim występują pod tym względem jeszcze nierówności, spowodowane różnymi ubocznymi wpływami. W zapiskach sądowych czerskich spotykamy obok stanu dawniejszego już także działanie określonego powyżej prawa. I tak mamy obok* vńesła: wnesla 1162 *formę* vńosła wnosla (ib.) ob. P'etrov́ice, 360, 545, 548, 223 także P'otra: oth pyothra 1296 i P'otrov́ice 24, 118, 210, 219, 335, 365. 465, 491 itp. ćosny: czosny 1031, czosny 1032 (*stsłw.* tesati *por. pol.* ciosać = cieśla; *wyłożonych* viloszonich 168; Warschoviensis 230; Varševa.

W dat. sg. tem. -jo- *męskich występuje dawniejsza końcówka* -evi: Mykolaevy 126; micolayewi 868; marczissewi 407: bartlomyeyewy 1496 (2 r.); maczeyewy 1513; ysczewi 1184 *końcówka* -'ov́i *raz tylko się znachodzi:* wawrzinczowy 361.

Przed spółgłoską zmiękczoną wraca znów pierwotne 'e, *n. p.* ńosę: ńeśeš; šalony: šaleńi itp. *w npol. jednak pod wpływem analogii nie zawsze konsekwentnie. Tak n. p. mówimy:* żońe, jeżoře, *pomimo, że tu właściwie mielibyśmy się spodziewać:* żeńe. jeżeře. *W stpol. zasada ta przeprowadzona była z większą konsekwencyją. I w księgach czerskich mamy* żeńe (*npol.* żońe): szene 193, 2 r.

2. pol. 'e = *stsłw.* ѣ. *To* e *przeszło w jęz. polsk. przed samogłoskami twardymi na* 'a (ja), *n. p.* blady: blědů v́ara: vêra itp. *W naszych zabytkach mamy jeszcze archaistyczną formę:* otpowyedał 1469; *zresztą już występuje późniejsze* 'a: nechczal 82; ne mal = ńe ḿał 2025; ymal 451; powadal = pov́adał 83; dzirsal 930; wydzirszali 1468 itd. *Łać.* Margaretha *odpowiada pol.* Małgořata. *W księgach czerskich napotykamy także formę z* e: Margorzethǫ 903 ob. Margorzatha 1341.

e = *stsłw.* ѣ *występuje w języku księgi czerskiej, odmiennie od języka dzisiejszego:*

a) w loc. sg. tem. masc. -o zakończonych w nom. sg. na -ch: Vojćeše: woyczesze 82, 2 r.; *w npol. występuje tu -u przeniesione z deklinacyi tematów na* -u.

b) w dual. tem. fem. -ā: dve krove: dwe crowe 33; dve kope: koppe 1028; dve gřyvńe: dwe grziwne 1406.

3. pol. e = *stsłw.* ь. *To* e *jest ruchome, i występuje tylko dla uniknięcia trudnego do wymawiania zbiegu spółgłosek, n. p. stsł.* otĭcĭ *pol.* oćec, *gen.* oćca, ojca. *W księdze czerskiej mamy te* e *w wyrazach:* oćec = oczecz 150; jiśćec gissczecz 1328; śveść (*stsł.* svьstь) sweszcz 1295; śćegna (*stsłw.* stьgna): stegni 609; *gen. plur. bez* e: stghen 168; *w licznych imionach własnych zakończonych na* -ec *i w formie* szedł.

4) e = *stsłw.* ъ: crotek 2057; perel 1735.

a. *Zamiast* a *występuje* e *w wyrazie:* urenił: esz gy pirwey vrenil 201. *Więcej takich przykładów zdajduje się w tłómaczeniu praw Kazimierza W. przez Świętosława z Wocieszyna. Por.* Matusiaka: *„O niektórych zjawiskach języka polskiego (Sprawozd. gimn. w Krakowie 1885, str. 9).*

W wyrazie jechać = *stsłw.* jachati *występuje dziś* e; *w języku księgi czerskiej* a: obyachal 997; ugachl 1032; ob. e jechal 138; iechal 750.

Odmiennie od dzisiejszego języka występuje a *w księdze czerskiej:*

1) W genet. sg. tem. masc. -o w niektórych wyrazach, kończących się dziś w tym przypadku na -u: użytka, posaga, lista, płota, verdunka. Por. Blatta Mat. §. 2. a.

2) W acc. plur. neutr. -a: Kosthowa sedliska dividere 841.

Samogłoska o *występuje w języku księgi czerskiej w ogóle w tych wypadkach, co w języku dzisiejszym, z nielicznymi tylko wyjątkami.*

Na końcu wyrazów występuje o *jeszcze i w dzisiejszym języku w bardzo licznych nazwach miejscowości na* -ovo, -evo, *n. p. Czeszewo, Mniszewo itd. W księdze czerskiej mamy takich nazw liczbę bardzo wielką. Por. Bl. §. 16 str. 14, 15.*

W dzisiejszym języku przymiotniki na -ovo *pierwotnie zakończone i odmieniające się według deklinacyi rzeczownikowej, przeszły do deklinacyi przymiotnikowej podczas gdy w jęz. ks. cz. zachowały pierwotną odmianę i kończą się w ntr. sg. na* -o: tomkowo gymene 1370; o ctoro rǫbene 1040.

W wyrazie przeciwo (554) o *także występuje odmiennie od dzisiejszego języka.*

i, y. *Pierwotne* y (i) *mamy w wyrazach* šyroki (*stsłw.* široki trzidzesszci cop grosi syrokich 1438, z r. Por. Ps. flor. szyrokee 103. 26; śekira: Szekyra 288 szekira 1433; čtyry, *stsłw.* četyrije: ne rancul cztirz (*stsłw.* četyrĭ) grziwen 743; przaz cztir grossy 1523 2 r. cztirzi

czyrwony iste bos fuit rubens czirwoni 1450.
dżirżeć *Por.*
i *przeszło przed* n *w* e. Crusczenski 1203 *ob.* Crusczinsky 614, 2 r. i Crusczensky 912; Lazọczensky 1309; Szirzensky 1007.

Oprócz tego przeszło i *w* e *w wyrazie*: śṽeder: sweder 16, 41, 189. *Obok tego zachowało się* śṽider: swider 9, 210, 231. *W narzeczach śląskich zachodzi także to samo przejście w tym wyrazie.*
i *zachowało się w wyrazie* alibo 208.

y *przeszło w* e: teless 984. *Objaw to dość powszechny w języku stpol. i w jęz. lndoicym. N. p.* kyelko iest dnyow slugy twego. Ps. Puław. 119, 84 telo Opeć 152. Por. Ad. Ant. Kryński: Gwara zakopańska str. 174 uw. i J. Bystroń. O mowie polskiej w dorzeczu Stonawki i Łucyny §. 52.

W księdze czerskiej konsekwentnie występuje forma pastuř, *a nie* pastyř: pod pasturzem 210.
y *występuje w ks. czersk. odmiennie od jęz. npol.*:
a: polczwartinacze 1175; polczwarti copi 150; polosmy copy 892 2 r.; polszosty kopy 1523; polponti kopy 2049; polpanti kopy 2066.
b; thi (*scil.* woły) sọ janowy 1425; czuzy woli waszanl 1079; thi sọ zaplaczoni 1433 2 r.; thi (woły) sọ moye 1415; i. t d. Por. Bl. §. 35

Półsamogłoski. Pewne objawy w dzisiejszym języku polskim dowodzą, że kiedyś musiały i w języku polskim istnieć półsamogłoskowe dźwięki ъ *i* ь, *jak w stsłow. Jeżeli przymiotnik* boski *zestawimy z rzeczownikiem* bóg, *do którego przymiotnik ten należy, to powstania przymiotnika z rzeczownika nie możemy sobie wytłómaczyć inaczej jak drogą następujących fonetycznych przemian*: *bog - ьskъ, *bož - ьskъ, božьski, boski. *Forma* božský *dziś jeszcze występuje w języku czeskim.*

W języku księgi czerskiej mamy wyraźne ślady istnienia dawniejszego półsamogłoskowego brzmienia zwłaszcza ь. *Forma* čso *występująca w tych zabytkach bardzo często, odpowiada w zupełności stsłow.* čьso *i przypuścić nawet należy, że wymawiał się ten wyraz dwugłoskowo, że więc po* č *albo brzmiał jakiś półsamogłoskowy dźwięk albo przynajmniej była jakaś pauza w mówieniu*: č'so. *W późniejszym języka nastąpiła assymilacyja.*

Również w licznych wyrazach, dziś na -cki, *a dawniej na* čski = čьski *zakończonych mamy ślad półsamogłoski* ь: plochoczsky 107; falọczski 149, poticzski 67, 353, 387, 395; wichroczski 1319. *Obok tego znachodzą się także formy, w których zaszła assymilacyja*: pyleskego 1762.

Pisownia cziczi = čći 1699 *zdaje się także dowodzić, że w wyrazie tym po* č *poczuwano pewien półsamogłoskowy dźwięk, który pisarz oddał przez* i.

b) Samogłoski ścieśnione.

Powiedzieliśmy powyżej, że samogłoski ścieśnione (á, é, ó, *aczkolwiek przypuszczać można, że w języku księgi czerskiej istniały, nie są graficznie wyrażone.*

Z powodu tak niedostatecznego oznaczenia graficznego, o wartości fonetycznej tych samogłosek, którym dziś odpowiadają samogłoski ścieśnione, nic powiedzieć nie można.

a) Samogłoski nosowe.

O naturze samogłosek nosowych trudno stanowczo orzekać na podstawie tak niedostatecznej grafiki jaką wykazaliśmy w księdze czerskiej. Uwzględniając jednakże wykazane powyżej właściwości ortograficzne pisarzy księgi czerskiej w oznaczaniu nosowych dźwięków, iż:

1) Znakie, en *i* em *występują tylko na oznaczenie samogłoski nosowej dzisiejszej* ę *lub* 'ę

2) znaki o, on *i* om *tylko na oznaczenie samogłoski nosowej dzisiejszej* ǫ *lub* 'ǫ,

wnosić z tego można, iż w języku księgi czerskiej istniały z pewnością te dwa dźwięki nosowe (ę *i* ǫ)

Ogólne prawa samogłoskowe.

1. *Ściągnięcie samogłosek.*

1) Formy słowa jeśm, *łącząc się z jakim poprzedzającym wyrazem, tracą w kontrakcyi* je, *tak, że powstaje* z:

o + (j)e = o: jakom 19, 20, 62, 82, 208, 239; cośm: cassosm 319; tom: thom 319.

e + (j)e = e: gdzieś ty: kdzes ti 19; vszules 184; malem 164.

y + (j)e = y: tyś: tis 164; kedim 361.

i + je = i: anim: anym 418.

Z tego widać, że e *w formie w subst. nie było akcentowane, lecz że się niejako enklitycznie łączyło z poprzedzającym wyrazem:* tò jeśm, tóśm, tom *gdyż* o + jè, *jeżeli na* e *akcent spoczywa, zlewa się w* è: mojègo: mègo.

2) a + i = á záć: on ymal zacz 451; zacz intercedere 1470; jakom ya ne slubil dobka szacz 1487 (2 r.) Por. Bl. § 74.

a + o = a; an = a on ob. a on (ib.) *por.* cz. an, ana.

o + jǫ = ǫ: s mo volǫ 331.

Uwaga. swoy szene (193) ob. szwey (ibid.) *uważać należy za błąd pisarski.*

2. *Znikanie samogłosek.*

W stosunku do j. starosl. nie ma już w jęz. Psałterza floryjańskiego (w. XIV) półsamogłosek ъ, ь (Leciejewski. *Die Sprache des florianer Psalters §. 62); są jednak ślady, że niegdyś były*

w językupolsk. (*Baud de Court. O dr. pol.* j. *§. 70*) *a nawet w dzisiejszym języku mamy ich ślady, już to w zmiękczeniu poprzedzającej spółgłoski, już to w samogłoskowych refleksach.*

W końcu wyrazu znikło ъ *bez śladu*: sand (683); troyan (34) itd. *zaś* ь *wywołało zmiękczenie spółgłoski podrzedzającej*: jeleyn 1685 = jeleń.

i *wypadło na początku w słowie* (i)mieć = *stsłow.* имѣти *i to już wcześnie, gdyż już w Ps. flor. obok form z* i *znachodzą się także formy bez* i (*Lec. §. 62*). *W księdze czerskiej przeważają już formy z utratą* i *choć zachowało się także kilka przykładów pierwotnego stanu. Por.* Bl. *§. 76.*

i *wypadło w końcu wyrazów w Inf. i w Imperat. n. p.* yez (82) = ić; dowyescz (1524) = dowieść; poprziszϕncz 2070; = poprzysiąc itd.

Dawniejszy stan zachował się może w jednym przykładzie: *debuit facere*: podnesczi (986); *jeżeli to* i *końcowe nie ma tylko wyrażać zmiękczenia spółgłoski. Prawdopodobnie ten wyraz czytać należy* podnieść. *Por. Bl. §. 70.*

3. Unikanie dwugłosek.

Języki słowiańskie unikają dwugłosek. Tak gr. κένταυρς *przekształciło się w stsłw. na* Kitovrasъ, Kintavrъ: *gr.* παῦλος = *polskie Paweł, gr.* Εὐρώπη *cz. Evropa itp.*

I w naszych zabytkach występuje to ogólno słowiańskie prawo.

W księdze czerskiej mamy właściwie tylko dwa wyrazy łać. Eustachius *i* Eufemia, *w których dwugłoska różnym uległa zmianom, a mianowicie*:

a) *przemienia się w* o: Offemka 1218; Offka 1354, 1433, 1463; *Por.* Ostaszewski do Ostach (Eustachius).

b) *w* aw, (af): Afstacy 216; Awstachium 624; Awstaczemu 624; Awstaczi 667;

c) *w* ew: Ewstassium 224.

au *zmienia się w* a yagustinowicz 1115.

4. Unikanie samogłosek na początku wyrazów.

Jest to prawo ogólno słowiańskie, że przed samogłoską na początku wyrazów zjawia się często jakaś spółgłoska (j. v, h). *W stsłw.* jevreinъ: ἑβραῖος, jevtũchъ: εὔτυχος *itd.* (*Mikl. Vgl. Gr. I 98*). *Jeszcze silniej działało to prawo w jęz. polsk. Tak mamy* ja: *stsłw.* azъ, jagnię *stsłw.* agnę, *łać.* agnus, jabłoń *lit.* obũlis, jagoda, ũga, węzeł *stsłw.* ązati. *W jęz. stpol. i w gwarach ludowych częściej się jeszcze te spółgłoski przed spółgłoską na początku wyrazów pojawiały, aniżeli w języku literackim dzisiejszym. Z ksiąg czerskich należą tu następujące przykłady*:

Zjawia się:

a) j: Jewka 193 (2 r.) 1006, 1058.

b) h: Hanka 2; Hyndrzich 279, 357, 700, 1077, 1078, 1079. Hymka 798. *Obok tego mamy* Elszki (667 2 r.) *bez* h.

W wyrazie Nastazya = Anastazyja *poradził sobie język inaczej odrzucając początkową samogłoskę. Por. dzisiejsze zdrobniałe*: Naścia.

Grupy prasłowiańskie tort, tołt, tert, tьrt, trt.

1. prasłow. tort, tołt = *pol.* trot, tłot (*stsłow.* trat, tłat, *rusk.* torot, tołot): Mroczek (sic) 9, 16, 140, 363, 467 Mroczecz (sic) 315 ogrodnyk 906; starogroth 82; glot 1122; wlodarcz 486; vgrodzie 1567; wlodzimir 642; Grochal 1642; Grodzecz 85, 175, 206, 404. 520, 521; Brodacz 1604; Gloda 733; Cloda 738; Grochala 1425: prosa 210; crowi 62; drogy 955; stronǫ 1071; clodǫ 1079; brono 365, 418, 1724; Wlodek 194.

W księgach czerskich występuje także kilkakrotnie grupa -oro, -oło, *a mianowicie w następujących przykładach*: Moroczek 358 ob. Mroczkonem 359, Scorochne 1246; Scorochna 828.

Npol. formy: Władysław = *stpol.* Włodzisław (*por.* Wlodzimir ks. cz. 642); władać (*Ps. flor.* włodać: wlodacz bǫdzesz 2, 9); Wołoch itp. *są pochodzenia obcego* (*czesk. rus.*).

2. prasłow. tert, tełt *stsłw.* trět *przechodzi w pol. na* třet. tlet (třot, tlot). *W ks. cz.* przotlıka 970; srzebra 213; o brzek 1507; brzoza 674, 881.

3. prasłow. tert, tьrt, *stsłw.* trьt = *polskie*

a) tart: bardo, barłog, cz(t)warty itp. *ks. czersk.* Smark 139; Garbatka 1175; Garbarz 2077; bartnika 938; barczy 1565; karczm 1273; czarnego 1343: garnek 1895; Barczicze 1149, 1889; Tharnowo 240, 305, 469, 474, 482; polczwartinacze 1175; polczwarti 150; Tarnowski 972; sztargowal 239. *Por. Nehringa* (*Prace I, 5*).

b) ćiŕt: wirzba, pirzwy itp. *Por. Nehring* (*Prace I, 8*). *Te formy dawne zmieniają się następnie*:

α) *w* ćirt: pirvy *w stosunku do dawniejszego* piŕwy.

β) *w* ćert, ćeŕt, ćerpeć, veŕba, ḿeŕva itd.

Przypatrzmy się teraz, jak się ta grupa dźwięków zachowuje w jęz. ks. czersk.

1) ćiŕt: Wirzchoslaw 1992; passirzbica 1352; Pirzchale 54: Wirzbowo 584, 589; Pirzschala 67, 185.

2) ćirt: Dzirszek 13 (2 r.); pirwey 201; dzirszǫ 219 (2 r.): nye wydzirszali 1468; dzirsa 688; ya dzirsal 930; dzirszal (ib.) dzirszal (1600); dzirszǫ 1355; Czirsko 1467.

3) ćert: Derszek 24; Derslaus 218; dzerszenia 1312 (3 r.).

II. Spółgłoski.

I w zakresie konsonantyzmu różni się oczywiście język ksiąg czerskich od jęz. dzisiejszego. Różnice te wykażemy, o ile się to da

uczynić na podstawie nie zawsze pewnej ortografii naszych zabytków.

Gardłowe (k, g, ch).

k. *Dość często bywa* k *wyrażane przez* ch: Micholaga 1057; Szimcho 1058; Tomchonis 1058; Bonchonem 1004; Pachossius 1105: 1112; Sǿtchowa szona 1089; rochitnicza 1108 ob. rokitnicza 1168. *Z tego możnaby wnosić, że istniała pewna skłonność do aspirowania gardłowego* k; *prawdopodobniej jednak należy* ch *czytać jak* k; *czyli że* h *jest takim tylko niepotrzebnym dodatkiem pisarza, jak po* t (*por.* §) *i* g.

W języku dzisiejszym spółgłoski k. g *przed* y *i* e (*stslw.* ъ) *miękczą się drugorzędnie na* ḱ, ǵ. *Czy zmiękczenie to przyjąć już należy dla języka księgi czerskiej? Nie spotykamy nigdzie pisowni* kye, kie *któraby była wyraźnym takiego zmiękczenia dowodem. Mamy n. p.* paszkem 2025; poczǿthkem 201, 319; plugem 1787; plughem 697 itd. *W obec tego że n. p.* ń, ḿ, v́ *itd. dosyć często bywają wyrażane przez grupy* ny(i), my(i), wy(i) *możnaby rzeczywiście wnosić, że dzisiejszemu* ḱ, ǵ *w tych wyrazach odpowiadały w języku księgi czerskiej nieco odmienne od dzisiejszych dźwięki.*

h *zjawia się na początku wyrazów zaczynających się od samogłosek. Por. powyż. Unikanie samogłosek na początku wyrazów.*

Wargowe.

W języku dzisiejszym występuje w kilku wyrazach po spółgłosce wargowej (p, b) *zam. zwykłego. polszczyźnie właściwego zmiękczenia tej spółgłoski, tak jak w językach wschodnich słowiańskich spółgłoska* l: kropla, grobla, budowla. *Jest to objaw późniejszy. W języku księgi czerskiej spotykamy jeszcze formę dawniejszą bez tego* l: mon grobǿ = mą grobię 184. *Podobnie mamy w Ps. flor.* kropia = kropla: crope 71, 6 *i w innych jeszcze zabytkach n. p.* kropya (ks. Jadw. 91.)

b *jest wsunięte dla uniknięcia przykrego zbiegu spółgłoskowego* m — r: Embrici, Embricum 1190 ob. Emrich *Por. gr.* ἄμβροτος (G. Meyer. Gr. Gramm. §. 286).

Podobnie jest wsunięte p *dla uniknięcia zbiegu spółgłosek* m — ł *w wyrazach*: szemploczil (ne pomploczyl) 98. *To jest jednak objaw wyjątkowy.*

w *na końcu wyrazów gdzie właściwie brzmi jak* f, *przechodzi niekiedy w* ch, *jak tego dowodzą takie przykłady, jak*: Hinrzych de Ostroch (1077). *Objaw ten dowodzi pewnego pokrewieństwa brzmienia* f *i* ch. *Że* f *przechodzi na* ch *można się przekonać z dyjalektów polskich n. p.* lucht: luft, šlahmyca: schlafmütze (Por. Gw. laska §. 91), *ale na końcu wyrazów objaw ten jest chyba wyjątkowy.*

Wprawdzie mamy w biblii królowej Zofii (*63, 9*) przeczych mnye, *lecz w tym wypadku, jeżeli nie należy tego uważać za błąd pisarski końcowe* f (v) *stoi przed spółgłoską* (m) *następnego wyrazu, tak, że* přećich mńe: přećif mńe = ślabmyca: schlafmütze.

w *znikło w środku wyrazu z grupy* -wsk-: Roszniacheske 1071 ob. Rossniszewo 1074. *Obok tego mamy jednak* Tarnowski 972: Swanthochowsky 1088 *i liczne inne nazwy na* -ovski, -evski. Por. Bl. §. 44.

Zębowe.

W 21. mamy dzesk *ob.* desk. *Jeżeli nie mamy tu do czynienia z prostą pomyłką pisarską, to należałoby w tej pisowni upatrywać ślad dyjalektyczny. Podobne przykłady* (dz *zam.* d) *spotykamy także w artykułach prawa magdeburskiego* (Kalina): ze dzwyma swathky = ze dwiema świadki; *także w kaz. gn.* s vodzy= z wody; wynidzǫ = wynidą; y ne dzalcy gest on bil = nie dał *odwrotnie zam.* dz *występuje* d *w kaz. gnieźn.*: sapǫda = zapędza: oth przirodonego gedena = od przyrodzonego jedzenia.

d *wsunięte dla uniknięcia przykrego zbiegu spółgłosek:* n—r: Andreya 1243; Yndrzichowich 1636. *Por. gr.* ἀνδρός *w stosunku do pniów* ανερ, ανρ.

t *wypadło:* pożyczyć: poży(t)czyć, poszyczyl 624; neposziczil 219; posziczone 734. *Por. cz.* stačiti: statčiti — starčyć: statčyć — dostateczny.

Językowe č, ž, š, ř).

Ponieważ spółgłoski c, z, s *wyrażano albo, jak dziś, przez* c z, s, *albo też przez kombinacyę* cz, sz *— a z drugiej strony na oznaczenie spółgłosek* č, ž, š *również spotykamy albo pojedyncze znaki albo kombinacyje* cz, sz, *więc na podstawie tej niedostatecznej grafiki trudno bliżej określić naturę tych dźwięków, które w języku czerskim odpowiadały spółgłoskom językowym* ž, š, č. *Mamy jednak pewne wskazówki upoważniające nas do przypuszczenia, że spółgłoski te miały brzmienie zębowe, który to objaw występuje dziś w licznych gwarach ludowych i także w ziemi czerskiej. Mielibyśmy więc pewne ślady t. zw. „mazurowania" już na początku w. XV. w ziemi czerskiej. Należą tu następujące przykłady:*

1) ž *wyrażone przez* dz: dzytha 98 2 r.; dzidow 315; edze 82; przyszǫdznyky 2012 ob. przyszǫsznyczy odlodzil 94. *Może być, że także* Szodzan 1079 *należy czytać* Sozan: *Por. nazwę miejscowości* Sozań *i rodową* Sozański. *Przypuszczam, że to* dz *ma wyrażać spółgłoskę* z, *tak, że należałoby czytać te wyrazy*: zyta, zydów, jeze

przysiązniki, odłozył. Por. Hanusza: *ślady niektórych odcieni dyjalektycznych w kazaniach gnieźnieńskich z r. 1419.* (*Rozpr. VIII. 67*) gemuszczy bodzǫ dzegǫ 13; bodzǫ = bożą. Nehring. *Altpolnische Posner Eidesformeln* (*Arch. IV. 179*). Czso poswal Jacub medzi mnǫ a medzi bodzechnǫ (Bożechną)

2) ž *wyrażone przez* z: zidow

3) ž *wyrażone przez* s: sitto 1220; salowal 116.

ř. *Z pisowni* ř = rz, *przeważającej stanowczo nad pisownią* ř = r (drewo 1607 — pol treczcy kopy 2061); predal 331; *wnosić można, że na początku XV. w.* ř *miało już dzisiejsze brzmienie. Pisownia* Sulistriewo 689 *mogłaby atoli dowodzić, że obok* ř *występywało jeszcze w języku księgi czerskiej sporadycznie.* ŕ *jak w jęz. rosyjskim.*

Z drugiej strony dowodzi pisownia Sczalchowo 1012, 1017 ob. Strzalkowo 1013, *że już w XV. w. zaczynało w ziemi czerskiej* ř *tracić swoje mocne brzmienie i zbliżać się do* š, ž.

Ogólne prawa spółgłoskowe.

1. Assymilacyja.

Nie będziemy tu szczegółowo wyliczać wszelkich sposobów upodabniania spółgłosek, lecz ograniczymy się do najważniejszych:

a) *dźwięczna przed bezdźwięczną w środku wyrazów przechodzi na bezdźwięczną*: przothka 970; Liffszky 124, 1029 ob. Liwski 127; Dǫbrofka 615 ob. Dabrowka 621, 622; srepce = żrebce 1319; Wlothconem 652; Wlothkoni 652; potszǫtswo 702; Trampky 725; paropka 1220; Sǫtchowaszona 1089; tphorek 925, 963; fsiczko 1227; pczola, *stsłw.* bъčeła gr. βυκάνη łać. bucina. Marchewfka 1394.

Pierwotne b (*stsłw.* b) *przeszło przed następnym* č = tš *w* p *w wyrazie* pčoła *Stsłow. forma tego wyrazu brzmi* bъčeła, *której odpowiada pol.* *bčoła, pčoła — *npol.* pščoła *z późniejszym* š.

Pierwotne š *przeszło w* ś *wyrazie* zaśće: zaszcza Por. L. Malinowskiego „*O pochodzeniu wyrazów.* śće, ššće, etc *osobne odbicie z Rozpraw Wydz. filolog. Akad. Umiej tom IX.*

Prepozycyja v *przed wyrazem rozpoczynającym się od spółgłoski bezdźwięcznej również się do niej assymiluje*: f pocoin 1354.

dż *przed* c = ć (dż *przed* tś = tś). zachoczcza 1450, 1470; otclaczcza 1460; *Odwrotnie* ć *przed* dż, *upodobniwszy się do* dż, *znikło* pǫdzesǫt.

Także przed ł *w part. praet. act. I przechodzi* d *na* t: szetl 436 ob. szedl 414; szeth 1367, 1750; slet (sic) 1071; neszaszethl 462; szethl 750; szetl 1367; ukratl 1328.

g *przed* d *przeszło w* d: Maddalana 1117 ob. Macdalana 1119.

Dyssymilacyja.

r — r = ł — r: Małgorzatha 1468. *Przeważa jednak stanowczo forma bez dyssymilacyi*: Margorzata 1438; Margorzatha 1438: 1343, 1341 itd.

W późniejszej polszczyźnie ć *przed* c *dyssymilowało się w* j: ojca = oćca. *W księdze czerskiej mamy jeszcze* -ćc- *a więc dyssymilacyja tu jeszcze nie nastąpiła*: oczcza 8, 2055, 2070; oczcza 1433. oczem 930 (2 r.)

Og. pol. śrebro *odpowiada w księdze czerskiej* srebro srzebra 213. *Na tym stopniu jest także*: Vsrzenicza 213.

Zjawianie się spółgłosek.

š *zjawia się w wyrazie* pščoła *w stosunku do pierwotnego* pčoła (*bčoła) *stsłw.* bъčela. *Forma z parazytycznym* š *występuje już stosunkowo dość wcześnie.* (*Baud. de Court.* („*Beitr. zur vergl. Sprachf. VI. 247*) *przytacza z jakiegoś pomnika językowego z w. XV. którego bliżej nie oznacza, gen. plur.* pčół *ob. instr.* pščołami. *W księgach czerskich, spisanych w 1 ćwierci XV. w. już występuje forma późniejsza*: „wywodzil pszczoly“ *w akcie z r. 1408.* (*Nr. warszawskiego wydania 82*). *Już więc w pierwszych latach XV w. napotykamy formę z parazytycznym* š. *W obec tego dziwnym się może wydawać, że jeszcze u Reja, półtora wieku później występuje forma pierwotna.*

p *zjawia się w wyrazie* sempłoćił = zmłócił; szemploczil (ne pomploczil) dzytha, szemplocil 98.

d *zjawia się w grupie* n — ř: Hyndrzich 3547; Hindrzich ib. Hyndrzich 750, 768; Hindrich 1125; Hindrzich 1196; *por. gr.* ἀνδρός z *ἀνρος): ἀνήρ.

Pomyłką pisarza jest d w Obodry = Obory 1733.

b *zjawia się w grupie* m — r: Embricum, Embrici 1190.

C. Morfologija.

Materyjał językowy, zawarty w księdze czerskiej, zebrał już i opracował pod względem morfologicznym **Gustaw Blatt** (*Sprawozd. Komisyi językowej Akad. Um. III*). *Na podstawie tej wyczerpującej pracy podajemy tu krótką charakterystykę morfologii naszych zabytków.*

Prostuję przy tej sposobności pomyłki spostrzeżone w pracy G. Blatta.

Str. 3, w. 3. ma być: dzewyerz; panczerz 1885; *w. ostatni należy dodać*: Stanislaus alias Stano 1243; str. 5. w. 14. pod 15. nie ma svescz; w 12. z. d. scota 173; str. 6. w. 7. z d. po negonyl dod. 365; str. 8, w. 2. szkaze 2023. *nie jest dat. sg.* ā *-fem.* = skaże, *lecz forma słowna, 3 sg. fut.* = skaže (*quidquid dnus iudex adiudicauerit vulgariter* szkaze); *str. 9. w. 9. ma być* mimo godziuo = ḿimo godżivo *a nie* mimo godzino = m. godżinę; *str. 9 w. 20 z d.* kasnǫ swine = kaźńǫ sv́ińe, *a nie* kaźnǫ sv́ińę, *a więc* kasnǫ 44 = *instr. sg.* -i *fem. a nie acc. adj.* -ā, *jak sądzi* Bl. (*str. 23, 20*). Jaco Pawlow (M.) pasturz poszel yego kasnǫ (jego kaźńǫ, za jego rozkazem) w moy las wegnal 44; *str. 10. w. 4. zam.* 1525 *ma być* 1529; *str. 10. w. 6. z d.* nie: po swey szene 193 (2 r.), lecz: po swoy szene 193, po szwey ib.; *str. 12 w. 3 z d.* viloszonich 168; *str. 12. w. 8. zam.* male rutna *ma być*: Male Ruthna 82; (również str. 24. 3); *str. 13. w. 14. zam.* na przewody (sepes) 296 *ma być*: na przevody (ad octavam Pasche); *str. 13. w. 19. zam.* remanere chlewi 1422 *ma być*: cum stabulis alias chlewi. *Forma ta jest prawdopodobnie instr. plur.* (= stabulis) *a nie acc. plur. Także* plugi 1526 *uważać prawdopodobnie należy za instr. plur.* (cum novem aratris alias plugi), a nie za nom. plur. (Bl. str. 11. w. 16 z d.); *str. 13. w. 13 z d.* pszczoly 82 (2 r.); *w. 10 z d. dodać*: stegni 609 = śćegny, ścieżki, *stsłw.* stągna, platea *str. 16. g.* polszosty; *w. 4 z d. passiva na* t *lub* n; *str. 17. w. ost. i str. 18 w. 1. dod.* gyl szy thego wszego 94; *str. 21, dod.* szy 94; zǫ 1083; syǫ 1191 (2 r.), 1206; na mi = ḿę 1259. 1283; *str. 21 w. ost.* poddany *nie jest nom. sg. masc. part. lecz gen. sg. fem.* -i: poddańi (duas sexagenas pene vulgariter poddany seu dampni 105; *str. 23 w. 2 d. dod.* na ktorem szedzal = na którem (której jeśm) 1255; *str. 26 po §. 26 dodać osobny §. Locativus sg.* trzemy naczcze 2016; dwanaczcze 83. 1328; trzinacze 2070; tresnacze 1028; dztyrnacze 431; panczmadzescze 279 *i dalsze przykłady z § 63.* -naćće = *na dżeśęće *jest loc. sg. a nie acc. sg.* (Bl. §. 63), *stsłw.* na desęte (*tem. spółgł.* -t) i o desęti (*tem. samogł.* -i); *str. 26 w. 8 liczebnik dziesięć nie ma acc. w złożeniach zakończ. na* -e, *ponieważ są to loc. sg.*; *str. 26. 16 dod.* pǫntnasze 1022; dwoyǫ szeszcz 824; *str. 26, 8 z d.* czterdzessczi 1401, nie czterdzesscze, *wskutek tego niepotrzebna następna uwaga. §. 66 ma być*: *Accusativus pluralis, nie: Nominat wobec przykładów takich jak*: Jaco mnye Emrich obwǫzal syǫ zaplaczić trzidzesczi korczow owsa po cztirzi grossze 1191 itp. *str. 36. w. 7. ma być* obwǫzal *nie* obowǫzal.

1. Deklinacyja.

a) Deklinacyja rzeczowników.

1. Nom. sg. Ten przypadek, nie różniąc się w niczym od dzisiejszej, nic ciekawego nie przedstawia.

2. Gen. sg.

Tem. męskie -o: *Pierwotną końcówką tego przypadka, będącą według* M. Hattali i A. Leskiena *właściwie ablatiwem, jest* -a: raba, boga, pana *lit.* pono, vilko. *Obok tej końcówki pierwotnej jawia się już wcześnie, bo już w stsłow. końcówka* -u, *zaczerpnięta z deklinacyi tematów* -u (*Scholvin. Arch. f. slav. Phil. II.* ...).

W języku stpol. pierwotna końcówka -a *występywała częściej aniżeli w języku dzisiejszym, n. p. w formach:* gřecha, głosa, ... zachoda, okręga itd. (*Kalina. Hist. jęz. pol. str. 30, 40, 5*).

W księgach czerskich znachodzi się końcówka -a.

1) jak w języku dzisiejszym w wyrazach: ovsa, ... słava [1]), brata, Marčina, Zbrożka, Bernata, Gotharda, Ščepana, ...ńika, P'otra, pana, Paska (Bl. 2, a).

2) odmiennie od jęz. npol. użytka 8 r. ob. użytku 8 r.; ... 1 r.; lista 1 r.; płota 4 r.; do přodka 1 r.; verdunka 1 r.; ... 1 r.; skota (Bl. 2 a. b).

końcówka -u *występuje w wyrazach:* użytku 8 r.; działu 1 r. roku 8 r.; jazu 1 r. (Bl. 2 b.).

Widać z tego, że w czasie, w którym księgi czerskie zostały pisane, przeważała końcówka -a; *w niektórych wyrazach wahał się język między obiema końcówkami* (użytka 8 r. ob. użytku 8 r.)

Genetivus w znaczeniu accusat. miał (jak dziś) końcówkę -a: parobka, bartńika, skarbńika, Marčina, Ščepana, Pabiana itd.

Tem. męskie -jo. *I tu występują już obok form z pierwotną końcówką* -a: očca, męža, końa, Sędživoja, Mikołaja, — *formy z końcówką* -u: karču, gaju, fortylu — *z resztą tak samo, jak w jęz. npol. Odmiennie od jęz. npol. zachowała się forma dawniejsza w wyrazie* valšynša walszynsza 2020; (*por. npol.* čynšu).

Tem. nijakie -o i -jo: *jakoteż żeńskie* -ā *nie przedstawiają form odmiennych od dzisiejszych.*

Tem. żeńskie -jā. *Pierwotną końcówką tego przypadku była* -ę (*stsłw.* ѧ): dušę. *W Ps. flor. i w Ps. puł. występują jeszcze gen.* dušę i nędzę (*Hanusz. Mat. II. §. 41, f. 1*). *Po utracie rynezmu*...

---

[1]) Przykłady podaję w przyjętej transkrypcyi. Ich postać graficzną odszukać można w pracy Blatta w odpowiednich rozdziałach.

najzwyklejsze były formy na -e, *które też mamy i w księdze czerskiej*: dżelńice, żeḿe, skřyńe. *Obok tej końcówki już w w. XIV. występuje końcówka analogiczna* -ej, *na którą mielibyśmy z ksiąg czerskich jeden przykład*: sukńej, jeżeli sukney 219 (2 r.) *nie należy czytać*: sukńe, *coby być mogło* (por. Elszbeytha 767 = Elžbeta).

Tem. żeńskie pierw. -i *nie różniły się od stanu dzisiejszego.*

Tem. męskie pierw. -u *mają końcówkę pierwotną* -u: domu, vołu, ḿodu, — *które zresztą dotąd się w tych wyrazach zachowały. Także w znaczeniu acc. mamy*: o tego vołu, o čarnego vołu.

Tem. spółgł. -en (nij): znaḿeńa, jiḿeńa (*podług tem.* -jo).

Dat. sg.

Tem. męskie -o:

1) *Z kovcówką* -u: dżału.

2) *Z końcówką analog.* (*z temat.* -u: ovi: Staškovi, V'ęcsłavovi, Janovi, Ščepanovi, Michałovi itd. *jak w npol.*

Tem. męskie -jo.

Pierwotna końcówka jest -u (*stsłow.* kraju, mążu itd. *Jednakże już w stsłw. obok tej właściwej końcowki występuje* -evi, *końcówka przeniesiona z tem.* -u (*stsłw.* krajevi ob. kraju).

W księgach czerskich mamy

1) *końcówkę pierwotną* -u *w wyrazach*: kśędzu, oćcu

2) *końcówkę analogiczną późniejszą* -evi: M'ikołajevi, Marćiševi Bartłoḿejevi, Maćejevi, jiśćcevi.

3) *końcówkę analogiczną późniejszą* -ovi: Vavřińćovi.

Temata nijakie -o *mają* -u: gńazdu.

Temata nijakie -jo -u: słąčańu, jiḿeńu.

Temata żeńskie -ā *mają, jak w npol.* 'e (*stsłw.* ѣ): rozprave, Dorotce, Ańe itd.

Tem. żeńskie -jā *mają, jak w npol.* -i z 'e (ѣ): dušy, katuśi.

Temata żeńskie -i *mają, jak w npol.* -i: ćći.

Acc. sg.

Tem. męskie -o: *bez zakończenia* (-ъ) *jak w npol.*: las, bór, rok, pas, użytek itd.

Tem. męskie -jo: *Pierwotny acc. w wyrazach*: koń, spřężaj, ogrodżec, ćężej — *i w rzeczowniku osobowym*: Mikołaj.

Tem. nijakie -o *zakończone na* -o, *jak w npol.* pravo, vano, žyto.

Tem. nijakie -jo *kończą się na* -e, *jak w npol.* vidzeńe, vązańe, jednańe, vydżeleńe itd.

Tem. żeńskie -ā *kończą się na samogłoskę nosową*: za kopę (sza copǫ 33, 460); na osadę (na oszadǫ 49); oborę (oborą 1701) itd.

Tem. żeńskie -jā *również na samogł. nosową jak w npol.*

Tem. męskie -i: *bez zakończenia* dżeń.

Tem. żeńskie -i: *bez zakończenia* ćeść.

Tem. męskie -u: *bez zakończenia*: dom.

5) *Instr. sg. nie różni się w niczym od dzisiejszego stanu.*

6) *Loc. sg.*

Tem. męskie -o *mają* 'e (ѣ).
a) jak w npol. Pabijańe (pabiane 1375); na zastaẃe.
b) odmienne od npol. Vojćeše (woyczesze 82); *npol.* -chu.
Tem. męskie -jo *mają tylko analogiczną końcówkę* -u: mężu, ocću, pokoju.
Tem. nijakie -o *mają a) końcówkę* 'e (ѣ): praẃe
b) analogiczną -u *po gardłowej*: staẃisku
Tem. nijakie -jo *mają* -u: vyjednańu.
Tem. żeńskie -ā *mają* 'e (ѣ) *jak w npol.* drodze, żeńe, dżedżinińe.
Tem. żeńskie -jā *mają* i *jak w npol.* ve přy.
Tem. męskie -u *mają pierwotną końcówkę* -u: domu.
8) *Nom. dualis. Temat pierwotnie na* -s *nijaki, po utracie sufiksu tematycznego „es" przeszedł do tematów* -jo *neutr.* kożioćy (koszioczi 58, 2058).
9) *Genet. dl. Temata męskie na* -o *i żeńskie na* -ā *mają* u: poličku, kopu, ręku.
10) *Acc. dl. Tem.* -ā *żeńskie mają* 'e (ѣ): kroẃe, kopé, gřyvné.
11) *Loc. dl. Tem.* -o *męskie mają* -u: vozu.
12) *Nom. plur.*
Tem. męskie -o.
a) z końcówką pierwotną -i = *oi: přyśężńicy.
b) z końcówką acc. plur. -y: přyśężńiki, morgi, dżały, jazy, pługi itd.
Tem. męskie -jo *mają końcówkę* -e: jednače, kovale, P'otroẃice, B'iskupice itd.
Tem. nijakie -o: *zakończone są na* -a *jak w npol.* rutna, jeżora.
Tem. żeńskie -ā *nie różnią się od stanu dzisiejszego*: skóry, pščoły, glinki, trąbki itd.
Tem. męskie -i = *eies: ludże (*stsłw.* ludije = *ludeies).
Tem. żeńskie -i:
a) z końcówką -i: barći.
b) z końcówką analogiczną -e: chicze 1829.
13) *Gen.pl.*
Tem. męskie -o.
a) Gen. pierwotny z końcówką stsłw. -ъ, *pol. bez zakończenia*: rǫb, śẃǫtek.
b) Gen. z końcówką analogiczną z tem. -u: żydóv, ostatkóv, rokóv.
Tem. męskie -jo *a) bez zakończenia*: Gřegořeẃic.
b) z końcówką analogiczną -i: grošy, peńędzy.
c) z końcówką analogiczną -óv: grošóv, korcóv
d) z końcówką analogiczną -ev: korcew.
Temata nijakie -o, *jak w npol.*

Temata żeńskie -ā, *jak w npol.* desk. pereł, gřyvén śćǵen: stghen 168.

Temata żeńskie -jā.. *Mamy w zabytkach* swini 20; swynĺ 970. *Nie jest zupełnie pewną rzeczą, jak czytać należy, czy* śv́iń *czy* śv́ińi.

Temata żeńskie -i: řečy, konopi.

Temata męskie -u. *Tu występuje, jak w npol. pierwotna końcówka* óv: vołóv.

Temata nijakie na -s. *Tu nastąpiło przejście do deklinacyi tematów nijakich* -a: ok.

14) *Dat. pl. jak w npol.*

15) *Acc. pl. jak w npol.*

16) *Instrumentalis.*

Tem. męskie -o. *Końcówka pierwotna* -y: dżev́ory, borty.

Tem. męskie -jo. *a) Końcówka pierwotna* -y: ṕeńędzy.

b) końcówka analogiczna -ḿi: ṕeńędzḿi.

Przegląd końcówek deklinacyjnych rzeczowników.

	o		a	jo		ja	i		u	spółgłoski	f
	m	n	f	m	n	f	m	f	m	m, n	
Singularis	*nom.* —	o	a		e		—	—	—		
	gen. a, u	a	y	a, u	a	e, éj, y			u	a	
	dat. u, -ov́i		ê	u, -ev́i, -ov́i	u	i		i			
	acc. —	o	ę	—	e	ę					
	instr. em	em	ǫ	em		ǫ	—	—	—		
	loc. ê	ê, u	ê	u		i				em,	ǫ
Dualis			e							i	
	u		u								
Pluralis	*nom.* i, y		y	e			e	i, e			
	gen. ъ óv	u	—	ь, óv, ev		i		i	-óv		
	dat.	ъ		om						*podług* -o: ъ	
	acc. y	a		e		e		e, i	y		
	instr. y			y, ḿi							

b) Deklinacyja rzeczownikowa przymiotników.

Singularis.

Nom. sg. Tem. męskie -o. *Należy tu przymiotnik*: krótek (crotek mi sszy w stopǫ 2057) *i liczne przymiotniki utworzone od imion własnych na* -ev, -ov, -in, n. p. Staňišev, Domašov, Młotčyn itd. — *także w złożeniach przysłówkowo użytych*: samovtór, samoṕǫt, samošóst, samośedm.

Tem. nijakie -o. *Należą tu liczne nom. propr. zakończone na* -ьsko, -ino -evo, -ovo n. p. Goreňsko, Seklucko, Karvolino, Kobylino, V'iřbovo, Łupkovo, Suliševo, Troćiševo itd.

Tem. żeńskie -ā. *Należą tu liczne nom. propr. i od nom. propr. utworzone przymiotniki na* -ina, ova, np. Byčyna, Śestŕyna, Dǫbrova, Głovačova, Michałova itd.

Genetivus.

Tem. męskie i nijakie -o *mają zakończenie* -a: Bogufałova płota — Dobkova żyta.

Tem. żeńskie -ā *mają końcówkę* -y: półčvarty, półṕǫty, półšosty, półosmy.

Accusativus.

Tem. męskie -o *nie mają końcówki* (*stsłw.* ъ): Mikołajóv.

Tem. nijakie -o *zakończone są na* -o: o któro (o ctoro rǫbene) *i w zakończeniu przysłówkowym*: na pravo, na levo, rosochato, jako.

Locativus.

Tem. nijaki -o, *zakończony na* -ê (ѣ) Ośęboroŕe, dobře.

Pluralis.

Nominativus.

Tem. męski -o *zakończ.* y: voły janovy.

Accusativus.

Tem. męski -o *zakończ.* y: voły janovy.
Tem. męski -jo *zakończ.* y: cuzy voły.

Tem. nijakie -o *zakończ.* -a: kotova śedliska.
Tak samo odmieniają się imiesłowy. Znajdujemy participia act. praet. -ł *i passiva* -t *lub* -n *tylko w Nominat. a mianowicie*:
Nom. sg. masc. ṕisan, vardǫšen, v́inovat, ųjednan, vyjednan.
Nom. sg. fem. vyjednana: v́inovata.
Nom. plur. masc. zapłacony.

c) *Deklinacya zaimków.*

Deklinacyja zaimków w księgach czerskich tak się przedstawia:
1) ten.
Znachodzimy formy następujące: *nom. sg. masc.* ten, *gen.* tego. *acc.* ten; *gen. sg. fem.* těj, *dat.* těj *acc.* tę, *loc.* těj; *nom sg ntr.* to, *gen.* tego, *dat.* temu, *loc.* tem; *nom. plur. masc.* ty, *gen.* tych, *acc.* ty; *gen. plur. fem.* tych.
2) (i), (ja), (je).
Mamy formy następujące: *1*) *Singularis masc. gen.* jego, *dat.* jemu, mu, *acc.* ji (w nań, zań), *instr.* ńim *loc.* ńem. — *Feminina*: *gen.* jěj, *dat.* jěj, je (jě?); *acc.* jǫ, *instr.* ńǫ. — *Neutra acc.* je. — *Pluralis. Na wszystkie rodzaje gen.* jich, *dat.* jim, k jim — *acc.* je — *instr.* jiḿi.
3) mój, moja, moje (me) — *odmieniają się jak w npol. Locat. masc. i neutr. brzmi*: mojem, mem. *dualis.* moju (*gen. fem.*).
Inne zaimki rodzajowe, jak svój, śam, naš, itd. *o ile się znachodzą, odmieniają się według powyższych przykładów jak w npol.*
4) *Zaimek* co *brzmiał w księgach czerskich*: čso. *Należy tu acc. sg.* nic.
5) *Zaimki osobowe i zwrotne. Nom. sg.* ja, ty; *gen. sg.* mńe, ćeb́e — *dat. sg.* mńe, ḿi — *acc. sg*, ḿę, ćę, śę *instr.* mnǫ, tobǫ — *nom. plur.* my.

d) *Deklinacya złożona.*

Podług tej deklinacyi odmieniają się adiectiva, pronomina adiectiva, numeralia i participia. Końcówki nie różnią się od dzisiejszych Zauważyć jednak należy, że instr. sg. masc. i neutr. był zakończony na -ym, *locat. na* -em.
instr. vecznym dzalem, s szemskym pravem; dobrim bydlem — *loc.* po sczwythem woyczesze — slachdnem prawe.

Deklinacyja liczebników.

Mamy w księgach czerskich następujące formy liczebnikowe:
1) jeden *gen. sg. ntr.* jednego*gen. sg. fem.* jedne, *ob.* jenego (*stsłw.* inŭ): jenego snamena, i jenego imena 1922 (2 r.); nijenego.

2) dwa *gen. loc. dl. masc. i fem.* dvu — *acc. dl. masc.* dva fem. dvě.

3) třy, čtyry *odmieniają się według tem. masc.* -i: *nom.* třy, třydżeśći, třykroć *gen.* třech, čtyř (*stsłw.* četyrъ) *acc.* čtyři (*stsłw.* četyrije); *instr.* třemi w. 5 — 10. *Liczebniki* 5 — 10 *są tematami żeńskimi na* -i. *Mamy formy następujące nom. sg.* šeść, dżeśęć; *gen. sg.* pęći, šeśći, śedmi, dżeśęći; *acc. sg.* pęć, šeść (šeśćkroć); ośm *liczebnik* dziesięć *ma loc. sg. w złożeniach zakończenie na* -e (*por. stsł.* dva na desęte) *uważany więc jest za temat spółgł.* -t: dvanaćće, třynaćće, třesnaćce ctyrnaće, pęćnadżeśće *i analogiczną końcówkę* -a (*według* dvadżeśća): pętnadżeśća ob. pęćnadżeśća itd. *dualis* dvadżeśće, *tem* -t. *dl. por. stsłw.* otročętě *gen.* dvudżestu.

plur. třydżeści, čtyrdżeści, čterdżeśći — *gen.* pęćdżeśǫt, pędżeśǫt, śedmdżeśǫt itd.

Liczebnik sto. *Nom. plur.* cztirzista = čtyřysta 462; *gen. dl.* dvudżestu.

Liczebniki porządkowe: gen. sg. -o: półtora (morga) 1273; *gen. sg.* ā: półčvarty, półpǫty, półśosty, półosmy, półčvartynaće: polczwartinacze grziwen 1175; półčvartynaće = pół čvarty na dżeśęće; *mnożne*: dvój, trój: dwoye ruchó 46; troye rucho 37; *gen. dvojga*: dwoyga scota 173.

II. Konjugacyja.

Wykaz archaizmów.

1. Formy tematu jes: jeśm, jeś, jest (je), jeśmy, sǫ.

2. Imperativus 3. sg. -i: Tako mi pomoży Bóg (Tako my pomozy Bog 1175); *jedyny przykład.*

3. Resztki form participii praes. na -ę: navracaję śę 952 (2 r.); uvracaję śę ibid.; povracaję śę 1370; polecaję 1641.

4. Participium praet. I. zakończone na -v: přyběžav, zajechav.

5. Pierwotna forma infinitivu słowa „jiść" *i jego rdzeń brzmi w ks. czersk.* „jić": yez 82 (2 r.); zagycz 1205 itd.; *przykładu późniejszych form analogicznych na -ść- jeszcze nie znajdujemy.*

6. Inf. zakończonego na i *znajduje się tylko jeden przykład* podněśći: podneszci 986; *jeżeli tu* i *końcowe nie oznacza po prostu zmiękczenia poprzedzającej spółgłoski.*

7. Pierwotnie miało słowo „mieć" *formę* „jimeć" (*stsłw.* (iměti); *w zabytku naszym przeważają już formy późniejsze z utratą pierwiastkowej samogłoski* i; *zachowała się samogłoska pierwiastkowa w następujących przykładach*: ja jimam pǫtą część dżedżiny 452; jima (yma) 875; on jimał (ymal) 451 (2 r.).

D. Składnia.

Dotąd na składnią dawnych zabytków języka polskiego mało zwracano uwagi, ograniczając się zwykle do przedstawienia ich fonologicznych i morfologicznych właściwości. Nie ulega też wątpliwości że przed przystąpieniem do ściśle umiejętnego traktowania staropolskich zabytków pod względem składniowym, nauka będzie jeszcze musiała rozwiązać niejedno dotąd niejasne pytanie.

Wiadomo, że nasze zabytki językowe są nieraz bardzo niewolniczym przekładem z łaciny, z niemieckiego, lub czeskiego. Charakterystyczną pod tym względem jest zwłaszcza Biblija królowej Zofii, będąca do pewnego stopnia prostym przepisaniem tekstu czeskiego z pewnym nagięciem go do fonologii i morfologii polskiej. Nie można się w takim wypadku spodziewać składni pod każdym względem prawdziwie polskiej, i może byłoby nie łatwym dla krytyki zadaniem, wykazać, co n. p. w składni Biblii królowej Zofii może uchodzić za odbicie składni polskiej XV. w. a co po prostu należy odnieść do czeskiego, a pośrednio i łacińskiego wpływu.

Język w księdze sądowej czerskiej, jak w ogóle w tego rodzaju zabytkach, jest bardziej oryginalny aniżeli w większych zabytkach, zwykle z innych języków tłómaczonych. Przedmiotem tych krótkich zapisków są rzeczy z życia codziennego, tak że przypuścić możemy, iż mamy tu po prostu do czynienia z językiem potocznym ludowym, na który łacina żadnego nie wywarła wpływu. Wszak na to nawet wyraźnie zwraca uwagę takie: „vulgariter“ w tekście dodawane.

Odwrotnie możemy, choćby na kilku przykładach wykazać, że łacina w księdze czerskiej nie jest wolna od polonizmów, jak n. p. tandem nos sibi diximus 800; super te querulor 1469; nos vero fecerunt (my uczynili) 1469; pro quo ipse se sumpserat vulgariter o czczo sza on wsal 1469; nec ad eandem aliquid volunt habere 426; pro eisdem pecuniis 428; non credo quod essent (= nie wiem. żeby byli 411).

Przedstawimy tu najciekawsze właściwości składniowe polszczyzny księgi czerskiej, jako drobny przyczynek do historycznej składni języka polskiego.

1. Liczby.

1. Singularis. Rzeczownik bracia *jest sg. fem t. zw. collectivum. W stpol. łączył się zwykle z atrybutem w singularis, z orzeczeniem zaś* κατὰ σύνεσιν *w pluralis:* bracia rodzona, bracia stryjeczna i t. p. *lub też* (gdy zaczęto „bracia“ *uważać za pluralis do* brat, *jak* księża do ksiądz): bracia rodzeni, stryjeczni. *W języku dzisiejszym wyraz*

ten już prawie zupełnie zatracił swoję pierwotną kollektywną naturę (*Por.* KARŁOWICZA *Prace I, 121*).

W języku księgi czerskiej mamy:

1) *atrybutywnie singularis*: strzelaly y bili sz ego pomoczǫ y sz radǫ na mǫ braczǫ 422; Jaco ya ymam panthǫ czancz dzedzini w Ulinczu s moyǫ braczǫ rodzonǫ.

2) *predykatywnie pluralis* κατὰ σύνεσιν): kedy yego bracza przibegly na mǫ gospodǫ y strzelaly y bili sz ego pomoczǫ 422. Jako *collectivum użyty jest wyraz* żołądź: Jaco Pawlow (Maczeow) pasturz poszel yego kasnǫ swine w moy las wegnal szilǫ moczǫ, y pasl moy szolocz i uczinili mi scodǫ 44.

Również jako collectivum występuje wyraz skot: Jacom ia nye przedala dwoyga scota pospolnego 173. Jaco mne Pacosz othbyl dzeszanczoro scota szamopanth gwalthem 485. *Także liczebniki odmieniajace się jako tematy na* -i (5 — 10) *są właściwie rzeczownikami zbiorowymi*; pięć (*stsłw.* pętĭ) = ἡ πεντάς šešć (šestĭ) = ἡ ἑξάς .. dżeśęć (desętĭ) = ἡ δεκάς. *Mamy n. p.* binas VI marcas wulgariter dwoyǫ szeszcz grziwen 824.

3. Dualis. W polszczyźnie dzisiejszej zakres liczby podwójnej (*dualis*) *jest bardzo ograniczony. W języku księgi czerskiej mamy jeszcze dualis*:

a) *rzeczowników*: (Jaco ia) Woyczechowi dwu policzku (ne) dal 151; Jakom ya ne rǫczyl Dorothcze gothowych thwu kopu 134; s moyu rǫnku visli 981; dwe crowe 33; d(wie) koppe 1028; vszkodzil dwe grziwno 1406; Jacom ya Wanczslawa ne wiwosl na dvv woszu 853.

b) *zaimków*: s moyu rǫnku wisli 981; wiszil dwe crowe moy 33.

c) *liczebnika dwa*: ne dal dwu policzku 151; ne rǫczyl thwu kopu 134; na dwa woszi 21; dwe crowe 33; na dvv voszu 853; ne rǫczyl thwudzesthwu groszow 134.

Łącznik.

Łącznik (*copula*), *t. j. formy słowa posiłkowego* jeśm *w 3. osobie bywa opuszczany, niekiedy zaś i w innych osobach. Na uwagę zasługuje to, że formy*: jeśm, jeś i t. d. *nie zlewają się zazwyczaj z słowem, lecz z innym jakimś wyrazem w zdaniu.*

I. Opuszczony jest łącznik:

1) *w 1. osobie.*

a) *liczby pojedynczej*: Jaco ia przitem bil 113; Jako ya Mykolaewy ne wynowa pǫczy kop hy deszǫcz groszow 126; Jako ya ne wynowath Janowy trzech groszow hy polkopy 146; Jaco ia Woycze-

chowi dwu policzku (ne) dal 151; thich ya ne ranczil 315; O ktbor϶ dzedzinϕ ya zalowal 451; they ya po mem mϕszu nemala 465; Jac϶ ya Zagroby dzirsal 930.

b) *liczby mnogiej*: Jako mi przitem bili 208; ho to mi ugetnali 1083; my tho wyednaly 1752.

2) *w 2. osobie łącznik nie bywa opuszczany.*

3) *w 3. osobie*

a) *liczby pojedynczej*:

α) *po partic. praet. act. II*: Czszo Dzirszek szalowal na Marczina o kon 13; pasturz swine w moy las wegnal 44; Jewka na m϶ szalowala i t. d.

β) *po partic. praet. pass.* Jaco ten list ne piszan sz mego oczcza wolϕ 8; o thϕ ona s nim vyednana 1341.

b) *liczby mnogiej*: Jaco moy ludze nepobrali Wszeborowich dzesk 21; uczinili mi scodϕ 44.

II. Łącznik zlał się z formą słowną:

a) malem prawo 164; (miałem prawo).

b) vszules graniczϕ 184 (usułeś granicę); przekopales mon grobϕ 184.

III. Spójka zlała się z jakim innym wyrazem w zdaniu:

1) *w 1. osobie.*

a) *liczby pojedynczej*: Jacom ia ne na tey drodze Michala lupil 19; Jacom ia Stascovich swini nechowal mimo godziuo 20; Jacom ia Stascoui crowi ne szabil 62; Jacom ya Wϕczslawa wywodzil pszczoly 82; Jakom ya ne rϕczyl 134; Jacom ia bil przitem 208; Jacom ya ne popasla 210; Jacom ya Wanczslawowi ne wszól kona 402 i t. d. na ktorem szedzal (= na której siedziałem); kϕdim ia szetl 168, 1255.

b) *w liczbie mnogiej*: *Forma liczby mn.* jeśmy *nie zlewa się ani z formą słowną ani z innym wyrazem w zdaniu*: Essze yeszmy sandzili Jakuba 2025; ano mey geszmy gemu skaszaly 2025.

2) *w 2. osobie.*

a) *liczby pojedynczej*: kdzes ti pocasowa 19; a tis na mϕ mimo tho szalowal 164.

b) *liczby mnogiej* (nie ma przykładów).

3) *w 3. osobie łącznik zwykle jest opuszczony. Wyjątek pod tym względem stanowią przykłady następujące*: jako sza anna, malgorzatha... nye wydzirszali trzidzesczy lath 1468; tich yest on nye widal, ani gich vszystka ma 1575; Jaco my ne est Troyan wzϕl mego walszynsza 2019.

Przypadki.

Genetivus. W przypadku tym zlały się przynajmniej dwie funkcyje przypadkowe, ablatywna i genetywna, podobnie jak w genet.

greckim. Stsłw. čьso, *pol.* čso, co *uważać należy formalnie za genet. na* -*sjo, *jak gr.* τοῦ = *τοσjο; *formy gen. tego, jego trudne są do wytłómaczenia; genet. temat. spółgł. zakonczone w stsłw. na* -e (*po którym należy przyjąć* s), *również jak i litewskie genet. spółgł. są formalnie genetywami* (kamene, akmen(e)s itd. na -es; *genet. temat.* -i *i* u -*są formalnie genet. i w słow. i w lit.* (gosti, kosti — synu; akës, sunaus, gockie: anstais, sunaus). *Genet. tem.* -o, -jo *są formalnie ablatywami* (M. Hattala: O ablativě ve slovanštině a litvanštině Časop. Mus. č: 1857. 227) *tak w słow. jak w lit.* (vilka, vilko). *Ponieważ więc w gen. słow. zlały się formalnie dwa przypadki, więc też przypadek ten obok natury genetywnej ma naturę ablatywną.*

W księdze czerskiej zasługują na uwagę następujące rodzaje tego przypadka.

1. Genetivus w połączeniu z rzeczownikiem („*adnominalne*" *użycie genet.*)

a) *Gen. na oznaczenie właściciela* (*gen. possessivus*): Jacom ya Wǫczslawa wywodzil pszczoly 82; ne mam mego manszǫ (sic) ostatkow 399; w dom mansza swego 1162.

b) *Gen. na oznaczenie pochodzenia*: Jaco sǫ to tich wolow scori.

c) *Gen. podmiotowy* (*subiectivus*): sz mego oczcza wolǫ 8, 2055 (2 r.).

d) *Gen. na oznaczenie treści*: pokow modu (młodu) 807 (2 r.), 817; *por. gr.* δέπας οἴνου; poltora morga karczu 1273.

e) *Gen. na oznaczenie właściwości* (*gen. qualitatis*): yednego gnasda 351; quia non sit ipse Swantoslaus sic sibi propinquus, quod esset vulgariter gnesdnik vel yedne dzelnicze 351; Jaco iest Wawrzinecz nas brath, jenego snamena i jenego imena 1992.

f) *Gen. na oznaczenie całości, w stosunku do jej części* (*gen. partitivus*): trzidzesczi korczow owsa 1191; osm skot srzebra 213; o kobilǫ szana 1227 (2 r.); czascz bidla 1448; czancz (część) dzedzini 452 itd. *Tu też należy genet. po liczebnikach rzeczownikowych*: szest grziwen 2046; deszǫcz groszow 126 itd.

2. Genetivus w połączeniu z przymiotnikami i przysłówkami.

a) *Gen. na oznaczenie oddalenia, odłączenia się od czegoś*: Jako ya tho wyem o ktore szuye Stanislaw na Pradota zalowal, tego mv on praw 1799 (gen. separationis).

b) *Gen. na oznaczenie wyższego stopnia, gr. gen. łać. abl. comparationis.* Jaco ya Zagroby dzirsal sz oczem wǫczey trzech lath 930; daley trzech lath 50; dzirszǫ iǫ daley trech lat f pocoiu 1355.

3. Genetivus w połączeniu z czasownikami „*adverbialne*" *użycie genetivu*).

a) *przy słowach*: unikać czegoś, wyrzekać się czegoś itp. (*łać. abl. separationis*): a iure non recedimus vulgariter prawa ne begamy 800; *Słowo* „begać" *ma tu znaczenie* unikać, fugere, *i jako takie łączy się z genet. Dziś użyto by już tu podwójnej prepozycyi* od:

odbiegać od czego; renunciet a dotalicio suo vulgariter: virzecze szó wana 353; nec ad eandem aliquid volunt habere vulgariter virzeciy prze 426.

b) przy słowach: używać *i w zwrocie* mieć użytek czegoś: Jaco mne Ondrzey wyszyl sedmoro swyny chǫszebnǫ rzeczǫ y thego vszysthek yma 815; O kthore penandze y bidlo Mroczka na mǫ szalowala, thich ya uszithka ne mam 796; Jaco Micolay wiszil dwe crowe moy sza copǫ j tego uszitek ma 33.

c) przy słowie ująć (*gen. partitivus?*):...... es mu vloki ugal (= włoki ujął) 1255.

d) w zwrotach: wstał roku, dawał roku: termino stetit vulgariter wstal roku 475; stetit in termino vulgariter vstal roku 493. 542, 545, 577: 858; O kthore penandze Mroczek na mǫ zalowal, thym on mne do swanthek roku dal 917.

4. Genetivus z przyimkami.

a) z (= izŭ): z Ostrowa do Sszamogosczey 955.

b) do: j szayǫla me bidlo do swey obori silǫ moczǫ 693; do swanthek roku dal 917; *w zwrocie*: mieć (co) do czego: O ctorǫ zemǫ Marczin z braczǫ na mǫ zalowal, do tey oni ne mayǫ nicz 1355.

c) od: O cthore penǫdze Mroczek na mǫ zaloval, thich ya ne ranczil ot Dzidow vipravicz 315.

d) u: Jaco ya tho wem essze Machna ne viposziczala sukney w Bernatha, any gey dzirszǫ silǫ 219.

e) przez = bez: Jaco men Hinzrich gǫl, mǫcil y w clodǫ wsadzyl y xoda (?) voly vanszal pres prawa 1079; Jaco mne Staszec wynowat d(wie) koppe grosszy przes tresnaczy grossy 1028. Jaco Dorothka winowata zaplaczicz trzinacze kopy przes szedmy grossoew 2070.

f) podług: Jacom ya Climkovi czinil prawo podluk smowi 1210.

g) podle: Jacom ya nebil pole bratha sbronǫ przeciwo Kxanszu 418; podle bratha ib.

Dativus. Przypadek ten wyraża przedmiot, do którego jest skierowana czynność wyrażona w słowie. Jest to przypadek „adverbialny," używany z słowami. W księdze czerskiej mamy następujące przykłady tego przypadka:

Przy słowach na wyrażenie korzyści lub szkody (dat. commodi): Jacom ya neranczil za Yana Staszkovi cztirz grziwen y werdunka 743; Jaco mne Stanislaw ręczil sza Vita polszosty kopy przesz cztir grosszy 1523; Jaco Jacub mne przivolil czanscz kupicz u Sczepana, a ne mal mi przecasacz (przekazać) 1268; quod Chrzczonovi debuisti oprawicz 1287; Jacom ya za lonka kxandzu pokow modu zaplaczil 807; roku dal chrczonowy 917; ne odbil bidla anne 1730 itd. Jaco ia mam dacz Ninocze dwadzesscza cop za pasz 1357; Jacom ia Stasconi crowi ne szabil 92; Jacom ya Wanczslawowi ne wszǫl kona gwalthem 492; Jaco ia tho wem czso vczinil Andrzey Withcowi to

vczinil sza yego poczǫthkem esz gy pirwey vrenil 201; Jacom ya ne popasla Adamowy pod pasturzem prosa 210.

2) przy przymiotnikach winowat i niewinowat: Jako ya newynowath Janowy trzech groszow hy polkopy 146; Jaco mne Staszec wynowat d(wie) koppe grosszy 1028; Jaco Jan vinowath Katherzine dzesǫcz grziwen 981 itd.

3) z przyimkami.

a) przeciwo: Jacom ya nebil pole bratha sbronǫ przeciwo Kxanszu 418 (2 r.); o kthore bydlo Miczek na mǫ zalowal, przeciwo themu szanthor Alene wanowal 554.

b) ku(k): Jacom ya Wǫczslawa wywodzil psczoly trzeci dzen po sczwythem woyczesze, a on k ym ne chczal ycz 82; ad compositiones alias ku szlączczanu 1615; to brze ku mey cziczi y ku mey dusi 1699; o yasz pusczina Swatoslaw na Jacuba zalowal po Meczslave, k tey yest on blissy 602.

Accusativus.

1) przy słowach:

a) na wyrażenie przedmiotu czynności słowa: Jaco mne Micolay obrǫczil potlik sza pocz cop 38; szemske prawo obrączil 1671; szayǫla me bidło 693; widal kobilǫ szana 1227; Jaco Sand Boguslawǫ s weszego wypr(awil) 683; przekopales mǫ grobǫ 184; yanl panoszǫ mego 482; dzirszal Zagroby 930; Jaco Prandotha predal lanky za szethmdzesant grosszy y za dwa 331; Jaco Pawlow pasturz poszel yego kasnǫ swine w moy las wegnal 44; pasl moy szolocz 44; jaco mi dal moy mǫsz ten pasz 113; kedim drugi lup podawal 1432; percussit knyaski garnek 1895.

b) na wyrażenie wyniku czynności zawartej w słowie: vszules graniczǫ 184; na wyrażenie miary: Jaco mnye Stanislaw vszcodzil dwe grziwne 1406.

c) przy słowie być winnym i przy przymiotnikach: winny, winowat: Jaco mnye Jan vinowath dzesǫcz grziwen 981; Jaco mne Staszecz wynowat d(wie) koppe grosszy 1028; y to druge czobi bil winowath 2025. *Obok tego także*: winowat za z acc. Adam wynowath Dorothcze za pǫcz kop poszagu 143.

Uw. Pod nr. 624 jest: Awstaczy winowath Potrowy ssedmidzessanth grossy gothowych; ssedmidzessanth *uważa* Blatt (§ 67) *za gen. pluralis* (*właściwie*: śedḿi = *gen. sg. od którego zależy*: dźeśǫt, *gen. plur.*). *W obec tego, że w języku księgi czersk.* winowat, *łączy się zawsze z accusat. przypuszczać tu należy, iż w* ssedmidzessanth i *oznacza zmiękczenie spółgłoski* m, *że więc czytać tu należy* śedḿdźeśǫt (śedḿ = *acc. sg*).

2) Acc. z przyimkami.

a) o: *na wyrażenie powodu w zwrotach następujących*:

zajść o coś: O kthǫ dzedzinǫ Potrasz mne neszaszethl, o thǫ ya mam szcody cztirzista cop grosszow 422.

żałować o coś: O kthori jasz szalowal na mǫ Vith 50; szalowal o kon 13, 24, 1243, 1741; o kthore bydlo zalowal 554, 796;

o kthore szytho zalowal 806; o kthorǫ peczǫcz Boguslaw na mǫ za-lowal 465 *itd.*

przysięgać o coś: iurare super pastionem vulgariter o spasz 1292.

wyznaczać termin sądowy: terminus fuit datus.. pro diffinitione vulgariter o szlupp 819.

wyjednać o coś: Jacom ia z Margorzathǫ vyednan o czarnego wolu 1343 Por. 1370.

wyrzec o co: debet se (resignare) abrenunciare vulgariter vi-rzecz o wano 353.

utracić o kogoś (*z powodu kogoś*): quia pro te vulgariter o czę-suam hereditatem perdidit.

mieć szkodę o coś:... o thǫ ya mam szcody cztirzista cop grosszow 462.

wstać o co: Jacom ya o ta krziwdi od Sandziwoga vstal 1255.

b) na: *w wzrotach*:

żałować na kogo: a tis na mǫ mimo tho szalowal 164; O kthorǫ dzedzinǫ ya zalowal na Potrassa 451 itd.

cisnąć na kogo: na mǫ czisnǫl kamenem 319.

przybiec na gospodę: yego bracza przibegly na mǫ gospodǫ 422.

pobrać na wóz: Jaco ne pobrali Wszeborowich dzesk.. na dwa voszi 21.

c) w: Jaco Pawlow pasturz poszel yego kasnǫ swine w moy las wegnal 44; (*dziś*: do) *i w księdze czerskiej mamy* do *przy gnać*: Jacom ya ne odbil samoschot bidla Voyczechowi. a on gey zene do obory 1733; ano zoną do oborǫ 1730. Jaco ya w Micolayov dom-vnosla 1162.

d) po *w zwrocie* posłać po co: kedim ia poslal swego paropka z woszem do Grzegorzewicz po sitto 1220.

e) za: Jaco ia mam dacz Ninocze dwadzesscza cop za pasz 1357; za lonkǫ zaplaczil 807; sza czescz 83.

mimo: Jacom ia Stascovich swini nechowal mimo godzino 20; Por. 164, 453.

Instrumentalis.

1) *przy słowach*:

a) *na wyrażenie narzędzia, za pomocą którego odbywa się czynność*: arasti plughem 697; arasti plugem 1787; *także w zwrocie* cisnął kamieniem (czisnǫl kamenem 319) *kamień poczuwany jest jako narzędzie. W innych językach stoi tu accusativus* (lapidem iacere, einen stein werfen itd.); *jeżeli czynność jaką wykonywa osoba, to w dzisiejszym języku używa się zwykle prepozycyi* przez, *w księdze czerskiej mamy jeszcze instrumentalis w zwrocie* dowodzić kim: Margaretha dowodzila swimi dzewiory 1589 (*por.* świadczyć się bogiem).

b) *na wyrażenie sposobu*:

transiverint vulg. pandem 883; yanl gwalthem 482; wnosla dwanaczcze kop bidlem 1162; bydlem 1192; wegnal silǫ 44, 184, 190, 219, 937, 938; popasla szila (popasła siłą) 1496; wegnal silǫ

moczǫ 44; Jaco mne Ondrzey wyszyl sedmoro swyny chǫszebnǫ rzeczǫ 875; widal kobilǫ szana nocznǫ rzedzǫ 1227; recepisti quatuor boves nyewidomą rzeczą 1491.

2) Instrumentalis z przyimkami.

s: sz janem ugednal 164; Essze yeszmy sandzili Jakuba sz panem Paszkem 2025; bili sz ego pomoczǫ y sz radǫ 422.

za (*z instr. wyrażającym powód*): Czom uczynil, tom uczynil za Yacubowym poczanthem 422; za yego poczanthkem ib. por. 201 319.

pod (po-dŭ): Jacom ya ne popasla Adamowy pod pasturzem prosa 210.

*Locativus. W księdze czerskiej znajdujemy przypadek ten użyty tylko z przyimkami (*na, w, po, przy*), jak w języku dzisiejszym.*

Słowa w zdaniach bezpodmiotowych.

Na wyrażenie czynności jako takiej bez odnoszenia jej do jakiegoś pewnego podmiotu użyte jest partic. perf. pass. neutr. O kthore kossy Elszbeyta na mǫ zalowala, tym ya wszal w mem, kedy gymy szeczono 767; quia tuo fratri et filiastro prziganono 1421; et cum super me szalowano 51; si vulgariter szayǫtho (= zajęto) 693.

Zdania złożone.

Roty przysiąg zaczynają się często od zdania porównawczego: Tako mi pomoży Bóg, jako itd. *W księdze czerskiej mamy jednakże tylko jeden przykład tego rodzaju*: Tako my po(mozy Bog), jaco mye Vlodek obranczil polczwartinaczcze grziwen gotowich 1175. *Zresztą wszędzie zdanie*: „Tako mi pomoży Bóg" *jest opuszczone, w skutek czego zdania zaczynające się od „jako" tracą prawie charakter zdań porównawczych, stając się poniekąd samodzielnymi, n. p.* Jaco ten list ne piszan sz mego occza wolǫ 8; Jacom ia Stascovich swini nechowal mimq godziuo 20; Jaco moy ludze nepobrali Wszeborowich dzesk do mego domu na dva voszi 21. Jacom ia Stascoui crowi ne szabil 62; Jacom ya ne szemploczil (ne pomploczil) szamopyth Dobkowa dzytha 98; Jaco mi (dal) moy mǫsz ten pasz 113; Jako ya Mykolaewy ne wynowa pǫczy kop hy deszǫcz groszow 126; Por. 150; 151, 173, 198, 210, 331, 345, 365, 452, 453, 485, 491, 492, 523, 624, 652, 667, 688, 807, 853, 892, 930, 938, 951, 952, 955, 968, 981, 1028, 1162, 1191, 1192, 1210, 1267, 1212, 1328, 1357, 1424, 1468, 1496 itd.

Oznaczając zdania tego rodzaju przez A, zdania główne przez G, poboczne przez P, spójniki przez s, możemy znachodzące się

w księdze czerskiej zdania złożone uporządkować w następujący sposób:

1. AG = z zdaniem typu A połączone jest bezpośrednio zdanie główne.

Przykładów złożenia tego rodzaju jest nie wiele: **Jako ya ne** wynowath Janowy trzech groszow hy polkopy thich mu ya neszna 146; Jaco ia przitem bil, Jan ne przeoral po vyednanu Stasskowa dzerszena 1312; Jaco ia tho wem, Jan ne przeoral po vyednanv Staskova dzerszena 1312; Jaco ya to wem Yndrzich Stasska wipusczil s chicz oprawana 1424; Jaco ya tho weym, Nastazya v Hanny ne brala ramb y perel za dvadzescze kop y za dwe 1734; Yako ya tho wyem, Pabian nye winowath Janowi szesczi kop posziczanich pyenadzy 1924.

2. AsG. Dwa zdania główne połączone są za pomocą spójnika:

a) spójnik łączący się i: Jaco Micolay wiszil dwe crowe moy sza copǫ j tego uszitek ma 33; Jaco Pawlow pasturz poszel yego kasnǫ swine w moy las wegnal szilǫ mocǫ y pasl moy szolocz i uczinili mi scodǫ 44. Por. 683, 693, 875. ani: Jaco mne Bernath ne posziczil sukney any gey dzirszǫ silǫ 219. Por. 418.

b) spójnik przeciwstawiający a: Jacom ya Wǫczslawa wywodzil psczoly... a on k ym nechczal ycz 82.

3. AGsG = z zdaniem typu A połączone jest bezpośrednio zdanie główne, a następnie jeszcze jedno zdanie główne za pomocą spójnika: Jaco ia tho wem, Woyczech oth Pyotra wstal o kkrziwdǫ, esz mu rolǫ i lokǫ wszǫl 1296; Yako ya przitem bil, Stanislaw sza Marczina szemske prawo obrączil, esz mi (*ma być* mu) Sczepan kaszal 1671; Jacom ia o thǫ niwo s tobo ugednan, malem prawo o tho noszicz, a tis na mǫ mimo tho szalowal 164; Jacom ia Jana sz Janem ugednal o thǫ niwǫ, mal prawo nosicz an mimo tho nan szalowal 164.

4. AsP. Z zdaniem typu A połączone jest zdanie poboczne za pomocą spójnika lub przysłówka. Znachodzące się przykłady podzielić można według partykuł, uskuteczniających połączenie na rodzaje następujące:

a) eże, eż: Jaco ia to wem, esze Szaszinowi ludze ne pobrali Wszeborowich desk na dwa voszi do yego domu 21; Jaco ia to wem, essze Jan Stascoui crowi ne szabil 62; Jacom ya ne szemploczil (ne pomploczil) szamonyth Dobkowa dzytha 98; Jacom ia przitem bil esze; Andrzey Woyczechowi dwu policzku ne dal 151, 491, 492, 624, 652, 667, 807, 853, 883, 930 itd. Por. 210, 331; Jacom ya przitem byl, essze Wawrzinecz negonyl Prandoty szamopanth sz ostrǫ bronǫ 365.

iże: Jaco ya to weym, ysze Dorothka dwanaczcze kop wnesla w dom Micolaiov, mansza swego, bidlem y penandzmi 1162.

b) jako: Jako ya tho wem (yako) essze Szaszyn szamopyth ne szemploczil Dobkowa dzytha 98.

c) kiedy: Jacom ia przitem bil, kedy Micolay obr¢czil Bogufalowi potlik sz . . . 38; Jaco ia przitem bil kedi Bogufal Dorothcze ten pasz dal 113.

II. Drugą główną kategoryją zdań złożonych stanowią połączenia z zdaniami względnymi (W); Typ ich najprostszy jest:

WG: Czszo Dzirszek szalowal na Marczina o kon, tego ia uszitku ne mam 13. *Uwzględniając znachodzące się w tych połączeniach zaimki względne, otrzymamy następujące podpodziały tego typu:*

a) co: *Przykład powyższy* (*13*): Czso Derszek szalowal na Scepana o kon, tego ya vszitku ne mam; Czszo na m¢ szalowal Bogufal o troye odzene r¢coyemstwa, tom mu ja szaplaczil 39; Czssosm vczinil, thom vczinil za yego poczantkem, essz nam¢ czisn¢l kamenem 319; Czom uczynil, tom uczynil za Jacubowym poczanthem, kedy...... 422......

b) (o)który: O ktori jasz szalowal na m¢ Vith, ten ja biy¢ daley trzech lath 50; O kthore pen¢dze Jewka na m¢ szalowala, thich moy brath ne wszol 193; Por. 315, 451, 462, 465, 466, 554, 625; (O y¢sz pu)szczina na ma zaluge Swatoslaw (po Meczslawe) k tey yesm ya blissy 602, 756 itd.

c) kędy... po ty miasty (tędy): K¢dim ia jechal po ti masti Wodinske na prawo 238; (K¢dim ja) jechal tondi yest Wodinske 138; K¢dim ia szetl.. th¢di se mn¢ Climotha ne ma viloszonich stghen 168. Por 414, 436, 610, 750.

d) kiedy, tedy: kedim ia poslal swego paropka z wozem do Grzegorzewicz po sitto, tedi Grzegorzewski Climek odendnal silam moczan 12220.

WGsP. Te zdania mogą się znów łączyć z zdaniami pobocznymi za pomocą spójników: Czssom vczinil, thom vczinil za yego poczantkem, essz na m¢ czisn¢l kamenem 319.

W połączeniu z zdaniami typu A zdania złożone WG i WGsP albo też rzadziej zmienia się nieco szyk wyrazów.

1. A WG.

a) *W skutek połączenia WG z A nie powstaje żadna zmiana*:

WG:	*A WG*:
	Jaco ia (to) wiem
Czszo Dzirszek szalowal na Marczina o kon, tego ia uszitku nemam 13.	Czszo Dzirszek szalowal na Marczina o kon, tego Sdzeslaw uszitku nema 13.
	Jaco ia to wem . . . . . .
O ktore pen¢dze Jewka nn m¢ sza lowala thich moy brath newszol po swoy szene 193; Por. 315, 465, 554, 750.	. . . . na Pawla . . thich on (moy brath) ne wszol po szwey szene.

b) Zmienia się szyk wyrazów:

Czszo na mǫ szalowal Bogufal o troye od zene rǫcoyemstwa, tom mu ja szaplaczil 39. Por. 451, 602 itd.	Jaco ia tho wem Cszo Bogufal szalowa na Micolay o troye odzene, to mu on szaplaczil.

Widać z tego zestawienia głównych typów zdań, znachodzących się w księgach czerskich, że zdanie główne góruje nad pobocznymi, które zaledwie zaczynają się rozwijać z zdań głównych, co do konstrukcyi prawie się od nich nie różniąc. Często łączy się kilka myśli w jednę całość przez proste zestawienie zdań, jak jeszcze dziś w języku ludowym; dla tego też liczba spójników występujących w księdze czerskiej nader jest ograniczona.

Przytoczę jeszcze kilka na uwagę zasługujących właściwości składniowych języka księgi czerskiej.

1) Na uwagę zasługuje: binas VI marcas vulg. dwoyǫ szesscz grziwen 824; (dvoję šeść). *Ponieważ* šeść *jest właściwie rzeczownik zbiorowy, dla tego użyty jest tu liczebnik mnożny. Pierwotna konstrukcyja liczebnika zachowała się w przykładach następujących:* Jaco Dorothka winowata zaplaczicz trzinacze kopy 2070 (= tři kopy na dżeśęće); trzemy naczcze kopa (= třemi naćće kopami, třemi kopami na dżeśęće, *npol.* trzynastu kopami), polczwartinaczcze grziwen = pół čvarty na dżeśęće gřyven 1175. W nr. 1438 mamy (dwa razy): o ctorǫ trzidzessczi cop. *Jeżeli tu nie mamy do czynienia z prostą pomyłką pisarską, jak np.* penǫdzǫ 105z = peńǫdze, *to należałoby tu czytać:* O którą třydżeśći kop. *Podobne przykłady przytacza Miklosich (Vgl. Synt. d. slav. Spr. 56) z jęz. rusk. i rosyjsk.* rus. majut davaty na podvody na semuju subotu try hrošy, a o svjatom Martyňi druhuju try hrošy; ros. vъ tu četyre gody. *Sądzę, że rzeczywiście czytać należy:* o którą třydżeśći kop 1438 i o którą čtyrdżeśći kop (o ctorǫ cztirdzessczi kop) 1401 (2 r.)

Przyimek za *przy liczbie dwuwyrazowej stoi zwykle dwa razy (przed dziesiątkami i przed jednostkami):* Jaco mogya macz v Hany ne pobrala ramb y perel za dvadzescze kop y za dwe 1731 por. 1734.

2) *W języku księgi czerskiej spójnik* ani *występuje bez* nie: O ktore swynye Jacobup (sic) na mya zalowal, tichem ya nye widal, ani ich vszitka mam... tich yest on nye widal, ani gich vszÿtka ma 1575; 219, 407, 418, 610, 1980. *Por. cz.* nebo ne vidi ho, aniž ho zná (non videt eum neque novit); *stpol.* jenże nie uczynił lści, ani uczynił złego (Psałt. Flor. 143 : nie będziecie kłamać, ani będzie oszukiwał żaden bliżniego swego (levit. 10, 11) Ob. Miklosich. Vergl. Syntax d. slav. Spr. str. 184.

3) *Na uwagę zasługuje zwrot:* wywozić łąkę (tj. siano z łąki): O ctoro lanka Janek na mi zaluge, tan sam vivosil 1259. *Jeszcze ciekawszy jest zwrot:* wywozić kogo t. j. rzeczy jego; prawdopodobnie

chodziło tu o zboże lub siano): Jacom ya Wanczslawa ne wiwosl na dvv woszu ssżemskym prawem 853; *podobny jest zwrot*: pobrać kogo: Jacom ia Elszki ne pobral na dwa woszi 667.

4) Zaimki moje. swoje *(r. nij. i gen.* jego *mogą mieć znaczenie rzeczowników oznaczających jakąś posiadłość. Uzupełnić tu właściwie należy rzeczowniki*: pole, zboże itp. Kǫdim ya szeth, thǫdi na prawo albo na lewo 1367 (moje = moje pole); thǫdi gego na prawo 1367 (jego = jego pole); O cthore rǫbene na mǫ Jan zalowal, tam ya rǫbil wczm [we swem] 1040 (we swem = w lesie) O kthore kossy Elszbeytha na mǫ zalowala, tym ya wszal w mem, kedy gymny szeezono (mem = mem zbożu).

SŁOWNIK.

abo 1699.

bartńik quod quatuor vicibus barthnik dictum Kawka citauit 170.
bór: bor 361.
borty: quibusdum roboribus dictis borthy 298.
braća: kedy yego bracza przibegly 422; na mǫ braczǫ 422; na yego braczǫ 522; brat 193.
bróg: brogi cumulos 1422.
břeg: pro ripa o brzek 1507.

ćężej: pignus al. czǫsey 1207.
ćosna: per gades dictos czoszny 873; fecisti signa vulg. czoszny 1031, 1032, 1045, 1046.
chężba: pro pena vid. chąszba 1473; pro p. al. chaszba 1747.
chężebny: Jaco mne Ondrzey wyszyl sedmoro swyny chǫszebnǫ rzeczǫ y thego vszystek yma 875.
chlév: cum stabulis al. chlewi 1422.
chyż: et sepes et vulg. chisz 2008.
chyč: gazam chycz 1492.

deska, dzeska (?): moy ludze nepobrali Wszeborowich dzesk 21: ob. desk ib. an czski berze 951 (dzski?) Por. w Bibl. Zof. 74 b. udzyala dwadzyeszczya deskpod kaszdǫǫ czkǫǫ.
dolicać: Przethwoya debet v. doliczacz unum testem 143: por. *lic.*
dział: tres divisiones v. trzi dzaly 997.
dziedźina: O kthorǫ dzedzinǫ ya zalowal na Potrassza 451 (3r.) por. 452; Jaco Jan bartnika spusczyl w moyǫ dzedzynǫ sylǫ moczǫ 938; quia equitavit per meam hereditatem metquintus et fecit signa v. czosny y ugachl mi dzedzinǫ 1032.

dželńica: divisio al. dzelnicza 1422; area seu dzelnicza prima 1641.

dźerżeńe: ne przeoral Stasskowa dzerszena 1312.

dźeveř: dnus Powala debuit solvere pro eadem dna v. dzevyerz 1495; Nehring (Altpoln. Sprachdenkm. str. 37; dzyewierz = levir).

fortyl: non debet aspicere nullam fortunam seu fortilu' 1641.

gńazdo:.., et alia medietas heredibus... v. cum gnasdo 499; se esse de una progenije Velislai advocati de Suchodol v. yednegognasda 351.

gńezdńik:... quia non sit ipse Swantoslaus sic sibi propinquus, quod esset vulgariter gnesdnik vel yedne dzelnicze 351.

gospoda: yego bracza przibegly na mǫ gospodǫ 422.

gotovy: grossy gothowich 624.

grabina: grabyny 145.

grańične: solvere graniczne 1632.

groba: przekopales mǫ grobǫ 184.

gřyvna: Jaco mnye Stanislaw vszcodzil dwe grziwne za rǫcoyemstwo 1406.

jaz: quia fecit sepes per aquam hoc est gaszy 1069.

jednańe: quatuor yednane infra duas ebdomadas 1652.

jednač: mediatores v. gednacze 570.

jęćca (jętca?) *gen*: *sg*. od jęćec = *jęt - ьcь: noluerunt detentum alias yączcza ducere in turrim 1788.

jimeńe: O ctore... gymene zalowal 1370; sum propinquior ad istam hereditatem videlicet ymyenyu 1589.

jiśćec: principalis al. gissczecz 1328.

karč: debet unum agrum alias morg carczu extirpare 1240, 1273.

kaźń, rozkaz: Jaco Pawlow pasturz poszel yego kasnǫ swine w moy las wegnal 44.

kobyła: pro iumento feni o kobilǫ szana 1227.

kół: yazowe koli sepes per aquam 1732.

koleja: exaras viam alias koleya 1784.

kopa: super suam casulam pot swą kopą 1639.

lic: Stanislaus de Szenicza ducit testes v. do licza 82; quia licz Sbroslaus 266.

list gen. lista: Jacom ya Sbroscowi neranczil lista szkothnego za Witha 523.

litkupńik: mercipotores al. litkupniky 1863 (z niem. leitkauf).

łup: Jaco mne szekira vcradzona w ten czasz, kedim drugi lup poddrǫ czczemu podawal 1432.

łupić: Jacom ia ne na tey drodze Michala lupil ale na owo tey 19.

mać: mogya macz 1731; moya macz 1734; (*stsłw.* mati, -tere).
ḿasty pl. acc. po ti masthy yest Ostrowske na prawo 750, 805.
morg: unum agrum al. morg. carczu 1240; unum v. mork 2008.
ḿerńik: habent habere geometrem mernika et obermana 1615.

nayedrzony: jelena secz (= jeleńa śeć) in centum cupitis nayedrzona 902.
ńiva: campos v. niwi 717, 361.

oбelńik: pro quo kmethone vulg obelnika 1063.
objachać: quod preco circumspexit vel. vulg. dicendo obyachal 997.
obv́ǫzać śę, zobowiązać się: Jako mnye Emrich obwǫzal syǫ zaplaczicz 1191.
oćec: oczecz 150.
osada: ad producendum v. oszady et ista v. oszada 81.
odkładźca: cui domine nuncius dictus otclaczcza terminum prerogauit, cui nuncius dicto otcclaczczczi 305, 1460.
odpov́edać, *odpov́adać*: otpowyedal 1469.
obora: y kon do kxanszey obory dal 482
oborne: recepit super me oborne 693.
obróvnańe: na obrownanye dzedzini 774.
ogrodźec: ogrodzecz 1778.
ogrodńik: pro Venceslao kmethone colono dicto ogrodnyk 906.
ostatki: Jaco ya ne mam mego manszǫ nye gdnich ostatkow 399.

pamętne: solucionem dictam v. pamanthne 836.
pan: pan 1512.
panceř: pro lorica v. panczerz 1885.
panoša: yanl panoszǫ mego 482.
pas: pasz 113.
paść, *popaść*: pas (= pasł) moy szolocz 44; jacom ya ne popasla 210; Pabyan popasl man sam y pod pasturzem swim bydlem 1192.
paśiřбica: passirzbicza 1352.
pastuř: pasturz 44.
ṕerca: actor Tome v. *percza*: Tomkow 1228.
pędem: transiverint v. pandem 883.
płot, -*a*: plota 952, 970.
pług: arasti plughem 697, 1787; aratris plugi 1256.
poćǫtek: Jaco ia tho wem czso vczinil Andrzey Withcowi to vczinil sza yego poczǫthkem esz gy pirwey vrenil 201, 319.
poddań: pene v. poddany 569.

pokóv: urna mellis dicta pocov 870.
pokład: et etiam sibi currum cum poklat debet soluere 37.
poliček: dwu policzku 151.
podręčy: Jaco mne szekira vcradzona w ten czas, kedim drugi lup podrǫczemu podawal 1132.
posag: dotalicii v. posak 469; quod tibi dedi post meam sororem XX sexagenas grossorum mee uxoris v. possak.
pospolny: scota pospolnego 173; pospolna rǫka 1011.
povód: Helena existens powoth 121, 2000.
požega: pro concremacione o poszegǫ 236.
popaść: Jacom ya ne popasla Adamowy pod pasturzem prosa 210.
pǫtlik: kaptur na głowę 38, 45.
pręt: debet dare Petrasio civi Warszoviensi v. prǫth lignorum v. grabyny 145.
přa: (*stslw.* pria); causam suam totalem v. przǫ 238; actionem suam v. przǫ 760, 907, 974; accionem suam v. praszǫ (sic!) 2065; przǫ 95, 107, virzechy prze 426.
přeča: in latitudinem v. na przeczǫ 881.
přeč: ycz przecz 2025.
překažać: (= przeszkadzać). Jaco Jacub mne przivolil czanscz kupicz u Sczepana, a ne mal mi przekasacz 1268.
přęsło: omnia fuerunt reformata, excepto uno sepe v. przanslo 225.
převód: Jako mne pan kaszal na przewoth, ano nye bil moy 1513, 1496.
převody: przewodnia niedziela (quasimodogeniti): ad octavam Pasche videlicet na przewody 296.
přybytek: medietatem porcionis v. przibithek 828; *přodek, -ka*: do przothka plota 970.
přyśężńik: de eius iudicio v. przyszǫsznyczy 2012; przyszǫdznyky (2 r.) 2013.
přyvolić: Jaco Jacub mne przivolil czanscz kupicz u Sczepana 1268.
puśćina: pro hereditate de Swider et alia bona v. o pusczinǫ 583, 602; *npol.* puścina. *Częściej dziś używany wyraz* spuścizna *powstał pod wpływem t. zw. etymologii ludowej do* spuścić; puścina, puścizna *znaczy* pustka, pustosz, dom którego dziedzic umarł, dom opustoszały, a więc dziedzictwo dla spadkobierców (Karłowicz. Słoworód ludowy str. 72).

rękojemstvo: quia non fideiussit bona hereditaria. O kthore rancoyemstwo wsdana Cracowan Sczepan na mǫ zalowal 170.
rękojemski: Jacom ya ne winowath Borkowi połcopy rancoyemskych penandzy 2061.
rok l. mn. *roki*: termino stetit v. wstal roku 475; stetit in termino v. vstal roku 493, 542, 546, 578, 858, 917; ustal rokoff 1292.
rozprava: ad ius ku rosprawye 1639.

rozpraveńe: pro diffinicione v. o rosprawene 499; ad definitivam causam inter predictos v. na rosprawyne 913.

rǫb: Jaco mogya marz v Hany ne pobrala ramb y perel za dvadzescze kop y za dwe 1731, 1734, *stsłw.* rąbŭ ῥάκος lit. rubas.

rǫbeńe: o ctore rǫbene na mǫ Jan zalowal, tom ya rǫbil wezm [we swem] 1040.

rǫbić: rǫbil 1040: poranbil 345; wirąbicz 1565 (potest sibi excidere).

rucho machelske: troye rucho vulg. machelske 37.

śćegna: (stsłw. stьgna): Jaco ya mam n Sbrosca tǫdy stegni veczne 609.

śćežka: semitas v. sceski 117.

śeć: rethe cervorum v. jelena szecz 902.

śedlisko: aliam porcionem dictam kothowa sedliska 841.

śedzańe: sed sedzane debet soluere in sex septimanis 346.

śekira: szekira 1432.

selca (= *sъł - ьca): nuncius vulgariter selcza 1226.

skażń: fecerunt eum citare vulg. cu szkaszni; quarto termino cu skaszny 1484.

skazać: quidquid dnus iudex adiudicauerit v. szkaze 2023; mey geszmy yemu szkaszaly XXX grziwen 2025.

skot: *stsłw.* skotŭ, pecus: Jacom ia nye przedala dwoyga scota pospolnego 173, 485; pepulerunt pecora scotha 1322; 2) osm skot srzebra: pro argento puro vulg. in pondera skotnego.

skotny (?): Jacom ya Sbroscowi neranczil listaszkothnego za Witha 523. *Wydawca księgi czerskiej zauważył, że* szkothnego = szkodnego; *mnie wydaje się prawdopodobniejszym, że tu czytać należy* =

skład: 1) peccora dicta slad 716; sclad ib. debet dare pecoribus skladem 1520; decem sexagenas skladem dobrim bidlem 1609; pecoribus skladem 1781.

2) *skład* utrum paratis pecuniis debet solui dampnum aut compositione v. sclad*e*m 532, 1320.

skřyń: o kthorǫ skrziny 829.

słǫčańe: ad compositiones ku szlączczanu 1615.

smova: podluk smożi 1210.

sǫpeř: *stsłw.* sąpьrь suus adversarius szǫpyerz 1469, 1594, 2014; szyperz 2019.

spas: super pastionem o spas 1292.

spora hec causa v. spora 986.

sprava: ipse surgens metquintus cum bellistis do sprawy 692.

spřęžaj: O kthory sprzǫszay 903; Potr na moyǫ szonǫ zalowal tego ona ne wiprzǫgla 903.

stargovać: Jacom ya sztargoval o Falanczicze 239.

stavisko: quia veniens in lacum v. przekopales non grobǫ na mem stauisku 184; vszules graniczǫ na mem stauisku 184.

stryj: strig 1600.

śveść stsłw. svĭstĭ: ex parte uxoris sue et amite sue dicte Swescz 224, 1286. 1287, 1268.
svojik: et de peplo swogik 1237, 1238.
synoṽica: virgo de Radom, Petri et Martini szinowicza 1336.
šuje: O ktore szuye Stanislaw na mya zalowal, tegom mv ya praw 1799.
šyroḱi: syrokich grossi 1438.

tele-ż: teless 984; *nowo pol.* tyle-ż, *w narzeczach śląskich* tela, telá.

ujachać: equitavit per meam hereditatem ugachl mi dzedzinǫ 1032
ureńić: esz gy pirwey vrenil 201.
usuć: vszules graniczǫ 184.
użytek: *gen.* użytka i użytku 79, 796, 407 itd.

valčynš: nomine census dicti walczinsz 232
ṽano: renunciet a dotalicio suo v. wirzecze szǫ wana 353.
ṽanny: literam dotalicii alias wanny 1206.
vardęstwo: kmetho Mathias sedebat in wardansztwo apud dnam Powalina et ius solvebant et laborabat sicut alter wardąszen in chicze 1828.
ṽanovać: wanowacz 420.
vłodař: wlodarius 976, sed familiaris suus dictus wlodarcz 486.
vnęka: pro sua avia v. wneka 2054; *porównaj nazwisko*: Wnękowski.
wansoch 1607.
ṽece: et in iudicio radomiriensi v. Velke wecze 490.
ṽǫzańe: dare v. wansane 1188; fwǫzane 1307; wǫzane 1984.
ṽečny: perpetuam divisionem vulg. wecznego dzalu 1314.
ṽinovat, winny: wynowath 143, 146, 150. 199; ne winowata 1995; *od tego przymiotnika utworzony jest rzeczownik*: *ṽinovat-ьca *ṽinovaćca = ṽinovajca.
ṽidzeńe: habent visionem. v. vidzene in hereditate 437; habent intuitum v. vidzene 819. 1988.
vożny: quia veniens ad me woszni 249.
vracać śę: Jacom ya nebral bogufalowa plota szeszkrocz nawraczayǫ sz 952 (1 r.); uwraczayǫ szǫ ib. pobral wraczayǫ sǫ wozem 1370.
vńeść v dom: Jaco ya w Micolayow dom mansza swego wnosla dwanaczcze kop bidlem y ponandzi 1162.
vkład: commune dictamen iuris v. pod szemsky wclad 579.
vydźeleńe: dimensuracionem v. vidzelene 900.
vyjednańe: Jacom ya ne przeoral po vyednanu Stasskowa dzerszenya 1312.
vyprava: Jacom ya ramczil Gamborzewskemu za Pacosza pancz dzesanth grziwen za wiprawǫ 491.
vypraṽić: Jaco Sand Boguslawǫ s weszego wypr[awil] 683.

vyřec śę: wirzecze szǫ wana 353, debet se resignare virzecz 353.
vzdać: wszdal suam przǫ 95; commiserunt suam vulgariter przǫ (107); contulit przǫ 238; a ma mu ye na gody wszdacz (= wieś oddać.
zać (=za-jić, zajść): intercedere zacz 1470.
zachodźca : cum suo intercessore vulg. zachoczczǫ 980.
zajǫć (bydło): szayóla me bidlo 693.
začčyk: tunc idem Janusz unam strugem roborum dictam szaczczyk v. wauszosu 311; tunc medium szaczik roborum dictorum wanszosz 458.
zakład: penam vallatam al. zaclad 1176.
żałovać: skarżyć 1468, 602, 1559 itd.
zapis: et habeo descripta v. zapis 1085.
zapust: ad festum septuagesime al. stary sapust 1655.
zaśće (*zašьstije, zašьśće), transitus 800.
zastav: Jaco Barthlomey u mne ne szedzy na szastawye w mey dzedzynye 1918.
zavód: quod tenet racione obligacionis v. zawodem 1984; sdnamenyky 134.
żenę: zoną 1730.
zgińeńe: O ktore drewo Scepan na my zalowal, o to my sǫ on poddal na sginene 1607.
znam przyznaję: quod fateor vulgariter znam 1295.
żołove (řečy): res granarii rzeczi solowe 1227.
żona: szona 1006, 1089.

Uzupełnienia i sprostowania:

Str. 23 w. 10 z dołu dod. śestře; str. 24 w. 19 z d. ma być: neutr.; str. 24 w. 2 ma być: por. str. 28; str. 25 w. 9 ma być: *e* w *telež* = teless 984; w języku późniejszym przeszło w *y*; str. 29 w. 2 z d.: šlâhmyca, toż. str. 30 4; str. 33 12 z d. ma być *Instrumentalis sg.*

SPIS
wyrazów i wyrażeń używanych na Podhalu,
jako uzupełnienie poprzednich zbiorów,

przez

BRONISŁAWA DEMBOWSKIEGO.

Baba, staroświeckie piece góralskie zatykały się zakładaniem w komin na kiju osadzonej zatyczki, zrobionej ze szmat i pakuł, tz. *baby*.

Babiárka, akuszerka (u WRZEŚNIOWSKIEGO [1]) „*babica, baba*“).

Babie usy, pewien gatunek jadalnych, dużych grzybów.

Babrać, kraść na szałasie, także robić szkodę w chałupie, czarować mleko, a czasem klagać mleko.

Bająk, bajarz, gawędziarz.

Bakwán, najzylber.

Bartłomiejski (miesiąc), Wrzesień (u WRZEŚNIOWSKIEGO: Sierpień).

Bausy, faworyty, (WRZEŚNIOWSKI „*bajusy*“).

Bącki, dwie metalowe obrączki z tyłu lufy od strzelby, służące do zakładania stempla.

Belica, Artemisia vulgaris (ROSTAFIŃSKI).

Benedyk, roślina, Geum urbanum (L.).

Bez: „*mówić bez zęby*“, mówić niechętnie, albo też czasem, mówić językiem poprawnym, książkowym „*nie po góralsku*“ ale „*po pańsku.*“

---

[1]) AUGUST WRZEŚNIOWSKI. Spis wyrazów podhalskich. Kraków, 1885. Nakład Towarzystwa Tatrzańskiego.

Bezpieczny, spokojny, bez troski, bez trwogi, np. „*Cóżeś taki bezpieczny, złodziejów pełno, a chałupyś nie zawar?*" —

Boże drzéwko, chłopskie, czarne albo zielone, Artemisia abrotanum.

Boże drzéwko, babskie czyli białe, Artemisia pontica (Rostafiński).

Biéda, menstruacyja.

Biega, przy ręcznej sieczkarni (*rzezacka*, albo *rzezacná* skrzynia), kawałek krzywego drewna, które poruszane nogą wprawia w ruch sieczkarnię.

Bieganiec, piec biegany, staroświecki duży piec góralski, podstawę ma ubitą z iłu, wyższa część murowana, kanał dla dymu nie przeprowadzony w prostej linii, ale złamany dwa razy.

Biéle, gatunek grzybów, Agaricus piperatus.

Bolák, wrzodzianka, wrzód.

Bont, *bonty*, żérdki w budynku wiążące krokwie pod grzebieniem, tj. u wierzchołka.

Bosak, wóz nieokuty, staroświecki.

Brembolce, *brembolki*, mosiężne ozdoby na szyję w kształcie kulek.

Bronka, w obońce, wystająca część klepki z otworem do szpuntu.

Bucny, grzeczny.

Bujny, gruby.

Bujnawy, za gruby, np. „*sukno bujnawe*", sukno za grube.

Bukowiec, moneta 4ro-centowa.

Byciár, chłopak dojrzewający, włóczęga nocny.

Calizna, po skoszeniu owsa albo tłoku tj. ugoru, pozostała w bróździach i w dołkach pasza dla bydła.

Cekany, ludzie czekający ze zbożem kolei we młynie.

Céwka, panewka u strzelby, szpulka do nici.

Chałdamas po skończonej robocie zwyczajem uświęcony poczęstunek dla robotników.

Chamisko, tokowisko głuszczów „*gluchanie się chamią*" tj. tokują.

Chodny, trwały, np. „*chodne drzewo, chodna koszula, chodne kierpce*".

Chowaniec, *chowanica*, dzieci przybrane.

Chujawica, (Wrześniowski „*fujawica*") zamieć, śnieg albo deszcz z wichrem.

Chuściák, gęste w lesie drzewka lub krzaki.

Chyba, ale, tylko — np. *on ta dzieci nie ma chyba jedne córkę*.

Ciągác, drąg z hakiem, służy kowalowi do wciągnięcia gotowego okucia na drewniane koło.

Ciążadło, żérdka przy miechu w kuźni, którą się miech porusza, a także żérdka łącząca jarzmo z pługiem.

Combić się cubrzyć, ptaki na wiosnę combią się, albo się cubrzą.

Cudzić, owies cudzić przez przetak albo recicę.

Cwiercina, miara gruntu, tj. ćwierć roli.

Cyrniawa, duża gromada ludzi, albo czarne deszczowe chmury.

Cytać (rachować), juhasi owce na szałasie „*cytają*" (liczą, rachują).

Cárne ziele, Sanguisorba officinalis (Rostafiński).

Cyściec, roślina.

Daremniák, próżniak (Wrześniowski *„darembak“*).

Dojarnik, półka w szałasie na mleko.

Donosić, słychać — np. *„jak tam u was donosi?“* co u was słychać?

Drejaka, Scabiosa columbaria (Rostafiński).

Drewiarz, spuszczający rzyźnią sajty z lasu na górze położonego.

Drugać, prząść z kłaków na kołowrocie powroźniczym przędzę, grubości szpagatu.

Drumkać, brządkać, np. *„nie dáj se babie na nosie drumkać“* tj. nie daj sobie żonie przewodzić.

Drygánt, ogier (u Wrześniowskiego „łajdak“).

Durkać, uderzać, stukać; a także o deszczu ulewnym mówią że *„durka.“*

Dych, tchnienie: *jednym dychem przespał dwa dni.*

Dyga, w gęślach podłużna deseczka po pod strunami.

Dwoić, mówić komu wy — a nie ty, np. *„Já tam dwoję każdemu, choćby jak młodemu pachołkowi, to mu dwoję.“*

Dworniák, wieprz źle karmiony, którego zabić nie warto, zostawia się na dworniaka na to, żeby na rok przyszły mógł zostać karmikiem.

Dziád, gruba 5cio-calowa żerdka, łączy w budynku stratniaki z bontami.

Dziady, stare sprzęty, rupiecie.

Dzierzmota, dzierzęga, człowiek wątły, niewyrośnięty i słaby (wyraz mało używany).

Dzięgiel, rodzaj ostu.

Dziuk, choroba bydlęca, np. *„krowę dziuk poraził i zdechła.“*

Ferecyna, gatunek paproci, Pteris aquilina.

Folga, żerdka do karczowania pniaków, jednym końcem podważa się korzeń pnia, a drugi koniec kilku ludzi stara się nachylić ku ziemi siłą rąk, albo też całym ciężarem ciała.

Folus, sukno tkają górale na warsztatach po chałupach, ale folują go, tj. nadają mu spoistość w t. z. *folusach.*

Gadzik, pewien rodzaj wyszycia zabarwioną wełną na góralskiem ubraniu, rysunek ten powtarza się też w rzeźbie jako ozdoba na wszystkich prawie góralskich sprzętach, na łyżnikach, listwie, stołkach i formach do serów.

Gánek, miara płótna, mniej więcej cal.

Gaz, nafta.

Gęglawy, jąkała.

Gęsiárka, roślina — alchemilla.

Giby, rodzaj kołowrotka, z którego nici z łokietka mota się na cewki.

Glony, porosty wodne przy źródliskach.

Głośnica, główny otwór w piszczałce i otwory w gęślach.

Głowác, mała rybka z dużą głową, przebywa w potokach pod kamieniami.

Głowác, *głowatnik*, Centaurea jacea (Rostafiński).

Gniewosz, Impatiens noli tangere (Rostafiński).

Godzinik, zegar (Wrześniowski „*godziny*, *godzinki*").

Gołąbki, pewien gatunek grzybów, białawych, jadalnych, „*psie gołąbki*," Russula emetica.

Graźnia, rozpadlina, dziura w skale albo w ziemi.

Gracki, na bukowej trójkątnej deseczce osadzone jednym rzędem żelazne zęby, służą do rozczesywania kłaków lnianych.

Gródzka, duży żłób dla owiec, w którym siano przywala się „*ziobrami*," żeby go owce nie rozwlekały.

Gromnicnik, miesiąc Luty.

Groniówka, gatunek skały miękkiej i suchej, przydatnej do budowy pieców.

Grzéch, djabeł.

Grzecny, dorzeczny.

Hánielnik, aspirant na juhasa, w strądze nagania owce dojącym juhasom, bierze połowę płacy juhasa.

Hebdziak, (*Hebźniak*), Sambucus racemosa (Rost.).

Hurdzyk, roślina.

Hurda, żętyca z kotła lepsza, zebrana z wierzchu, a gorsza, zostająca na spodzie, nazywa się „*zwarnica*."

Hurmawica, burza z wichrami i piorunami.

Hutny, silny, zdrowy.

Huzew, *huzdew*, *huzdewka*, 1) skórzana obrączka, spajająca w pługu grządziel z kolcami, tj. z kółkami; 2) obręcz na kadź, zrobiona z całego młodego smreczka (t. z. także *skręt*").

Jacy, jak, kiedy, np.: *pójdem do lasu*, *jacy skońcem polepę na izbie.*

Jadwient, adwent.

Jadwientowy (miesiąc), Grudzień.

Jakóbski (miesiąc), Sierpień.

Jamróz, Ambroży.

Jarki, ostry, tęgi, np. „*ług jaworowy jest jarki*," czasem o człowieku szorstkim i ostrym mówią, że jest „*jarki*."

Jarmica, w staroświeckiej góralskiej izbie nad żłobem krów i cieląt przytwierdzona do ściany półka do stawiania mis i garnków; ztąd nazwa, że służy także do unieruchomienia (ujarzmienia) głowy bydlęcia, żeby jedząc, nie wyrzucało strawy ze żłobu, a to za pośrednictwem dwu mocnych zatyczek, idących pionowo od podstawy jarmicy, aż do żłobu.

Jasła, nad owczym żłobem drabinki do siana, na obie strony.
Jasienie, pewien gatunek grzybów o powierzchni chropowatej.
Jata, podręczna szopa, na prędce i byle jak sklecona.
Jedlowy grzyb, pewien gatunek grzyba, z pozoru dobry jadalny grzyb, rozłamany zabarwia się zielono.
Jedzący, czasem *„jadowity"* tj. jadalny.
Jédzić się, jątrzyć się, o ranach, np.: *„jak cie pies uzre, to się rana jédzi"*.
Jeleni język, roślina, Scolopendrium officinarum.
Jerzynie, Irze, iskry w górę lecące przy watrze, lotny popiół.
Jesieniowisko, jesienny wygon owiec lub bydła na pastwisko.
Ikrzyca, gatunek ozimego żyta, sieją go w rąbaniskach, ziarno ma chude, kłos nie wielki.
Ispenta, dyspensa kościelna.
Juzyna, podwieczorek.
Juzynować, jeść podwieczorek (wyraz najwięcej rozpowszechniony w dolinie Nowotarskiej).
Kalać, skalany, zabłocić się, powalać.
Kalenica, trzycalowa trójkątna żérdka, przybita na wierzchu schodzących się krokwi, przykryta z obu stron stykającemi się na zwierzchniej linii dachu gontami.
Kaletki, zakończenie staroświeckiego gorsetu.
Kaniá noga, gatunek jadalnego grzyba, nie duży, szarej barwy.
Kanie sadło, roślina, Sedum telephium.
Kapica, krokwie pod grzebieniem, tj. u wierzchołka budynku, spojone są w ten sposób, że jedna krokiew zakończona jest czopem, który wchodzi w kapicę, tj. w dziurę wydłubaną w drugiej krokwi.
Kapślik, kapiszon.
Karkoska, smolny i twardy sęk jodłowy po przegniłem drzewie, świecili tem dawniej po chałupach.
Kępiák, smreczek mały, niewyrośnięty, krzaczasty.
Kiprzyna, (Wrześniowski *„Kipszyca"*), roślina, Epilobium angustifolium.
Klucz, krzywy kawałek żerdki, na którym wiesza się kocioł z żętycą.
Kłapacz, pewien rodzaj owczego dzwonka.
Kłodka, grdyka, krtań.
Kieltować, wydawać, ponosić koszta.
Kielcyk, wydatek, koszta.
Kobylá warga, grzyb biały duży, sok ma gęsty i biały; niejadalny.
Kolenicne drzewo, drzewo pogięte na wszystkie strony.
Końtek, końtecek, kawałek, troszkę, odrobina.
Koplina, łysina wśród masy śniegu zimowego.
Korcówki, w dużem kole wodnem tracza, albo młyna, pojedyńcze skrzydła, nabierające wodę.
Kosa, Iris germanica (Rostaf.).
Kosár, zagroda w polu dla owiec.

Kózka, drewniana pochwa na osełkę, którą przy koszeniu nosi chłop u pasa.
Krążyć kapustę, szatkować kupustę, krążaki, szatkownica.
Krępieć, chłopak tęgi, małego wzrostu.
Krowiárka, pewien gatunek niejadalnego grzyba, barwy ciemno czerwonej, rośnie gromadami.
Krząstka, skrzyp, Equisetum.
Krzept, podłużny kawał słoniny z grzbietowej kości wieprza.
Krzyżownik, roślina.
Kurze v. *kurskie ziele*, Tormentilla erecta (Rostafiński).

Labdówka, błoto z deszczu. —
zalabdány, zabłocony.
Latawcowe ziele, roślina.
Lelija polna, *leluja polna*, Campanulla.
Lemze, ledwie, zaledwie że.
Lić, ulewa, deszcz nagły.
Lipienie, ryby wielkości pstrąga, z grubą łuską.
Liska, Corylus Avellana (Rost.).
Liski, grzyb, Cantharellus cibarius.
Listok, Aquilegia vulgaris (Rost.).
Listwa, w białej izbie, duża, wzdłuż całej ściany zawsze ozdobnie rzeźbiona półka, na niej gaździna rozkłada półmiski (tj. talerze); nad listwą wiszą obrazy.
Lumer, Numer.
Lutościwy, miłosierny, litościwy.
Luto, żal.
Lutry, wyrzuty na skórze, odra.

Łachmanda, nicpon, a także, wędrowny handlarz szmatami.
Łatka, człowieka surdutowego, jeżeli ubogi, a zwłaszcza jeżeli ma do tak zwanego *„państwa“* pretensyją, nazywają górale przez szyderstwo *łatką*.
Łoboda, roślina.
Łozo, przykład, drewniana nasada strzelby.
Łub, człowiek nieużyty, skąpy i twardy.

Madra, macica (anatom.).
Mały maj, maj.
Maryjasy, dawne pieniądze srebrne z Matką Boską.
Maryi miętka, Tanacetum balsamita (Rost.).
Mąt, zamieszanie.
Marunki, Pyrethrum parthenium (R.).
Matonóg, roślina, Lolium temulentum.
Miądlak, jedna garść lnu przetarta w trojaczce.
Michalski (miesiąc), Październik (u Wrześniow. „Wrzesień“.
Miegieś, obżartuch.

Mieć za co, szanować kogo, np. *„oni sie ta w chałupie wsytka majom za co,“* tj. szanują się wzajemnie.

Miéśiarz, rzeźnik, lub handlarz mięsem.

Miętka, m. biała, Mentha crispa, m. czarna i m. polna, Stachys palustris (Rostafiński).

Mięzdra, naskórek.

Mila, na ścieci ułożony stos drzewa na węgle.

Mirwa, pewien rodzaj wyszycia zabarwioną wełną na ubraniu góralskiem.

Mirwić, pomirwiony, tj. poplątany, np. *„u nich tam w chałupie pomirwiono,“* powiada góral o rodzinie, w której są dzieci z dwóch, albo z trzech małżeństw.

Młádz, na Liptowie *mładnik*, potraw, otawa.

Mléko kiscone, mleko kwaśne.

Mléko kwaśne, maślanka.

Modła, wzór (Wrześniowski węgieł, kąt prosty).

Modrowiec, madrowiec, modrowe ziele — Scrophularia nodosa (Rostafiński).

Mokwa, pogoda dżdżysta, deszcz ciągły, lub śnieg tający.

Morowica, krew człowieka umarłego.

Morzysko, każda choroba, polegająca na silnym bólu brzucha.

Mosurowy, mosurowa obońka, albo dziéżka t. j. obońka lub dziéżka bez bednarek (klepek), wydłubana z jednej sztuki drewna.

Mraźnica, w hálach albo w leśnych pastwiskach zagroda dla bydła, koni lub owiec, zrobiona z całych smreków, nieokrzesanych z gałęzi.

Nádołek, spód koszuli kobiecej, zawsze z płótna grubszego, przyszyty w pasie do zwierzchniej części koszuli.

Namieniać, „namienia na świtanie,“ pierwszy brzask wschodu, świtanie.

Nagiątek, nagietek, Calendula officinalis (R.).

Námówiny, zrękowiny, robią się po odbytych *„przepatrzowinach,“* które są pierwszym oficyjalnym krokiem do małżeństwa.

Naposłoń „Buk naposłoń kręty“ — jest drewnem dobrem na sprzęt, — ale *„na opak kręty,“* nie dobrze się szczypie.

Nárt, nárty, przegubie, podbicie.

Nasady, w saneczkach dwa poprzeczne wiązania, przednie i tylne, w gnatkach jedynie tylne wiązanie, nazywa się nasadem.

Naski, nasz, swojski, tutejszy, np. *sukno albo płótno naskie* — tj. zrobione we wsi — a nie kupne.

Nátóń, 1) kłoda, 2) to miejsce na którem kłoda leży, do rąbania drzewa na „oborze“ tj. na podwórzu.

Naucony, przywykły, przyzwyczajony, np. *„já nienaucony jeść buráków.“*

Naucnica, kobieta ucząca ludzi we wsi katechizmu.

Náwsié, nazwa niektórych zagród, pastwisk i pól gazdowskich, zwykle w samej wiosce położonych, (nigdy nazwy tej nie spotyka się na

polanach). Właściciele owych zagród i pól nazywają się Náwsiami, „*Ná wieś*“ „*do Náwsiá*;“ jednakże spotkać można pojedyńcze pola i zagony zwane „*Náwsie*,“ wchodzące w skład odrębnych nomenklatur chłopskich, i wcale do „*Náwsiów*“ nie należące.

Náwój, wałek w warsztacie płóciennym do zwijania przędzy.

Niepilec — („*niepili, niepilak*“), obcy.

Nierównamoc, wielka choroba, konwulsyje.

Nowoć, nowina, nowizna — ziemia pierwszy raz pod uprawę wzięta.

Obacyć, obacować, ocucić, cucić zemdlonego lub chorego człowieka.

Obijaniec, rzemień nabijany guzami, ozdoba, wyszła z użycia.

Oblák, kij juhaski.

Obstárny, człowiek nie młody, zaczynający się starzéć, np. „*obstárná baba*.“

Obtółki, gęśle, skrzypki, wyraz rzadko używany.

Ocap, ocapy, te płazy w izbie, które idą ponad drzwi i okna.

Ocel, stal, np. ocelowy pilnik, ocelowa ciupaga.

Ocelka, ocełka, krzesiwo.

Odbita, klacz odbita, klacz odstanowiona.

Odpowieść, odpowiedź.

Odwiecérz, juhaskie popołudnie, tj. od śródwieczerzy do zachodu słońca.

Oduziemiec, odziomek drzewa.

Ojcyzna, ojcowizna, grunt po ojcu odziedziczony.

Omiák, *omiág*, tojad mordownik, Aconitum napellus (Wrześniowski „*łomiak*“).

Omiáżdżyć, zomiáżdżyć, „owca lub koza się zomiáżdżyła“ tj. zachorowała lub zdechła, najadłszy się omiągu.

Omiesne, omięsne, płótno omiesne tj. płótno cieńsze.

Osád, rozchodzenie się w jesieni juhasów z owcami ze szałasów do domu.

Osedzieć, oszronieć, szronem się pokryć.

Osiéwek, ziarno na zasiew.

Onycárz, kramarz wędrowny, sprzedaje nici, igły, tasiemki za gotówkę, albo najczęściej wymieniając za stare szmaty i „*onycki*“ (na Mazowszu „gałganiarz“; a w urzędowym języku Galicyi „domokrążca“).

Ośmina, miara gruntu, ósma część roli.

Ośnik, długi nóż, z dwoma trzonkami do strugania i obrabiania drewna.

Osłonka, deska na spodzie wozu lub sani.

Osłony, deski z boku wozu.

Otawić się, rozkrzewić się: *zboże się otawiło*.

Otok, wysięk, surowica.

Owijka, Cuscuta, kanianka (pod Warszawą „złoto“), roślina pasorzytna, psująca zasiewy koniczyny; pasorzyt lnu także nazywają owijką.

Ozedrzéć się, głośno krzyknąć.

Ozgardyja — zamięszanie, nieład, na Mazowszu „rozgardyjasz.“

Pachołek, w traczu, na korbie wodnego kółka osadzone drewno, na którem przymocowaną jest piła.

Pacześne, płótno pacześne, robione z paczesi tj. kłaków lnianych lepszych od zgrzebi.

Palecne koło, we młynie pod *„pójdem,“* koło nabite kołkami, które wprawiają w ruch *„cewi,“* osadzone na wrzecionie, obracającem kamień młyński.

Paprotka, Polypodium vulgare (R.).

Parobczyć, być parobkiem, nie żenić się, chodzić do dziéwek w zaloty.

Parzenica, 1) pewien rodzaj formy drewnianej do serów, rzeźbionej ozdobnie, 2) sery takie w kształcie serca (dawano je dawniej w podarunku dziewczynom), 3) pewien rodzaj wyszycia zabarwioną wełną na spodnicach góralskich.

Pastérka, kołek wbity w ziemię, do którego przywiązują na postronku za jednę nogę konia na pastwisku, (czasem „pastérką“ nazywają niesłusznie „zwyrtlik“).

Pazdur, 1) pazur, 2) *pazdurki*, pewien rodzaj wyszycia zabarwioną wełną na ubraniu góralskiem, 3) rysunek ten powtarza się także w rzeźbie, przy ozdabianiu sprzętów, opieradła stołków zakończone są często pazdurami, a dachy staroświeckich domów zawsze są niemi z dwóch końców ozdobione, nakoniec 4) *pazdury*, — pewien gatunek grzyba, z jednego korzenia wyrasta mnóstwo cienkich wyrostków.

Pępawina, czysta trawa (Wrześniowski *„pępawica“*).

Piesek, pieski, 1) pewien rodzaj wyszycia zabarwioną wełną na ubraniu góralskiem, w kształcie zepsutej lilii burbońskiej; 2) *piesek, psik*, mały stołeczek o trzech tz. samorodnych nogach, tj. nie wprawianych, ale z deską do siedzenia, jeden kawał drewna stanowiących, używa się w szałasach pod *„puciorę.“*

Piestrak, gatunek trufli.

Piętka, na krokwi, *krokiew zapiętkowana*, tj. zaciosana do karbu na *„płatwi,“* na której się opiera.

Pikny, piknie, piękny, pięknie, *„piknie“* używają często górale w znaczeniu „tęgo, zupełnie,“ np. *„Maciek spádł z turni, piknie mu łeb ozerwało“*.

Piskać, grać na piszczałce.

Plemień, tryk, baran pozostawiony w stadzie na rozpłodnika.

Ploso, głębia wody w rzece, a jeżeli dziura w potoku wybita i woda wir tworzy, to go nazywają *„bániorem.“*

Płania, szeroko rozlana nie głęboka woda.

Płasconka, (Jakób Waga *„płaskunki“*), konopie męskie, bez nasienia. używane przez baby wiejskie na spędzenie płodu.

Płatno, trudno.

Płatny, trudny, np.: *płatná dróga na Witów.* Wyraz, wychodzący z użycia.

Płatwie, ostatnie okrąglaki w budynku, zakończające zrąb, na których opierają się spodkiem krokwie.

Płóz, dwucalowa trójkątna deska w pługu, na której osadzony jest lemiesz, słupica, która łączy płóz z grządzielą i dwie nogi.

Podejma, część wozu, łącząca śnice.

Podliźnik — (Wrześniowski *„podlizowacz“*) — także *„faleśnik,“* pochlebca, człowiek fałszywy.

Podnoze, w warsztacie tkackim, rodzaj pedałów, któremi wprawia się w ruch nicielnice.

Podołek, *„w podołku nosić“*, *„do podołka włożyć,“* tj. nosić co w zapasce, włożyć co do zapaski, jak to robią kobiety wiejskie, podniósłszy do góry ręką dwa dolne rogi zapaski.

Podpierśnik, w warsztacie płótno wyrobione nawija się na tz. *„podpierśnik.“*

Podrybek, łosoś.

Podstál, Lunaria rediviva.

Podstrzałowe ziele, postrzałowe ziele, Bidens tripartita (R.).

Podwijálki, dawniej obuwali się górale inaczej, niż dzisiaj: onuczki zakładali na wierzch spodni, krępując je rzemieniem, a nogę dla wyrównania obwijali od spodu szmatami, t. z. *podwijálką*.

Pójd, wywyższona ponad kołami młyńskiemi podstawa, na której osadzone są kamienie młyńskie.

Pojeden, niejeden, niektóry, np. *pojeden wódki się wyprzysięgnie, a harakiem się obżéra.*

Poharabudzić, popsuć, poniszczyć, pomieszać.

Poléwká, rosół.

Polewánka, śmigus w drugie święto Wielkiej Nocy.

Połednina, obiad.

Półgárstek, dwa miądlaki lnu czesane jednocześnie na szczeci (zrazu na zgrzebnej a następnie pacześnej) stanowią *półgárstek*, 10 półgarstków stanowi kądziołkę, a 10 kądziołek jeden klub.

Półka, pólki, w izbie góralskiej rodzaj kredensu, czasem na podstawie, którą tworzy mała szafka, a częściej wprost przytwierdzone do ściany, wisi w ujęciu jednolitej ramy kilka szeregów półek, z których jedna lub wszystkie w jednym kącie zamykają się ruchomą, misternie z drzewa wyrobioną kratką. Pólka, jak wszystkie zresztą sprzęty góralskie, odznacza się oryginalnością rysunku i ozdobiona zwykle rzeźbą.

Półmisek, talerz.

Półskrzynek, mała spodnia szuflada w skrzyni.

Popśnić, popśnić się, zepsuć się.

Porny, mocny, tęgi, np. *„wódka porna, pieprz porny.“*

Posiady, odwiedziny — *„iść do kogo na posiady.“*

Postrzyc, „postrzygli go,“ wzięli go do wojska, *ostrzyżony*, rekrut.

Posynąć, „posyneno mnie w krzyzach“ albo „bez poły“, mięśniowy ból grzbietu albo krzyża.

Powłóczysty, *„taką powłóczystą gwarę mają ludzie na Luptowie“* — tj. że przeciągają.

Poziór, baczność, uwaga, *„dać poziór,“* pilnować (Wrześniowski „pozór“).

Poziornie, poziorno, mówią górale o miejscu, zkąd widok rozległy i gdzie słońca dużo.

Prędy, woda szybko bieżąca w potokach górskich kamienistych, tworzy *„prędy.“*

Przebiorny, przeklaśny, wybredny.

Przepadzisty, dużo jedzący, a zawsze głodny i chudy, na Mazowszu „przepadziwy.“

Przepatrzowiny, (nigdy „oględziny“), pierwsze odwiedziny u panny, po których dopiero następują *„námówiny.“*

Przepytywać, przepraszać (*„pytać,“* prosić), np. *„przepytujem was bar-z piknie, cobyście się na mnie nie gniéwali.“*

Przespać się, mieć dziecko nieślubne, np. *„przespała się Kaśka od Kuby“* tj. że Kuba był ojcem jej nieślubnego dziecięcia.

Przespanica, matka nieślubnego dziecka (nigdy „cudzołożnica,“ jak chce mieć Wrześniowski).

Przewłádám, ás, przewłádać, np.: *„roboty w chałupie béło duzo, ale my jom przewłádali“.*

„Przez uroku“ albo *„psie ocyska“* (na Mazowszu *„na psa urok“*)— powiada człowiek dla odpędzenia uroku, wchodząc do cudzej obory, dla obejrzenia koni lub bydła.

Przeumarcie, letarg; człowiek *przeumarty*, człowiek w letargu.

Przyjednác, najęty chłop do pługa.

Przyjma, kawałek drzewa poprzecznie łączącego włóki, który w środku na sworzeń do tylnego nasadu gnatek przymocowany, łączy gnatki z włókami.

Przyłaz, ostatni u góry okrąglak w ścianie boiska, po którym przechodzi się na poddasze szopy, ma wyciętą wrębę dla łatwiejszego wciągnięcia się ręką.

Przypory, dwa otwory na przodzie w spodniach góralskich.

Przyściánek, na boisku przy ścianie mała zamykana przegroda na sieczkę i ziarno.

Przysobić sobie, przywłaszczyć, *przysobił sobie kawał roli*, lasu — albo też péró przez cudze pole. Wyrażenie to nadaje się najlepiej w tych przypadkach, w których własność powstaje z tytułu przedawnienia.

„Psy paść,“ prowadzić życie rozpustne, rozwiązłe.

Puk (puch), stęchlizna.

Pyta, pytka, pennis.

„Rád widzieć,“ lubić, kochać, mieć sympatyją, np. *„oni cię radzi widzą — i já cię zawsze rád widziáłem.“*

Rak, *„Rymác“* tj. stempel od strzelby, zakończony jest *„rakiem“* tj. grajcarkiem do wykręcania naboi.

Rańtuch, prześcieradło haftowane białe, noszone przez góralki, zamiast chustki, na ramionach.

Razić, śmierdzieć, np. *„uchyl się Kuba ku dźwiérzom, bo razi od ciebie.“*

Rękawice: „w rękawicach pracować,“ tj. pracować aby zbyć od niechcenia, np. *„dám ci robotę, ale się przyłóz do niej przez rękawic.“*

Rola, miara gruntu.

Rozduchować, rozduchać, rozdmuchać, np. *„Tam gazdostwo nie było hrube, oni dopiéro z iskry ognia rozduchowali,“* opowiada góral o ludziach na dorobku.

Ruły, rury strzelby.

Rumolić, o deszczu ulewnym, mówią że *„rumoli.“*

Ryzować, ozdabiać rzeźbą sprzęty, *stołek ryzowany, spinka ryzowana.*

Rzezák, tryper.

Rzyźnia, z trzech żerdek zbite koryto, do spuszczania sajt z góry na równinę.

Samarysek, Tamariscus (Rostafiński).

Samorodny, sprzęt drewniany, złożony zwykle z kilku osobnych części drewna, np. stołek, obońka, nazywają górale wówczas *„samorodnym,“* jeżeli wyjątkowo wykończonym jest z jednej sztuki drewna, albo też z mniejszej liczby pojedyńczych części, aniżeli to zwykle bywa. Tak zwany *„piesek“* albo *„psik“* jest stołkiem *samorodnym* a *„mosurowa obońka“* jest także *samorodną*.

Sanica, sanna.

Sańta, Nepeta cataria (R.).

Sarłooki, zézowaty.

Sąsiek, somsiek, duża skrzynia „na izbie,“ tj. na poddaszu, zrobiona z gontów, służy do przechowania ziarna (a skrzynia zrobiona z desek, z przegrodami wewnątrz, nazywa się *szafarnią*).

Sedzelina — sadź, osadź, t. z. na Mazowszu „biały mróz“ na dachach i drzewach.

Ścieć, przestrzeń ziemi zrównana do palenia węgli.

Siácisko, las zasiany w rąbanisku.

Siedaki, kawałki drewna, na którym siadają juhasi, dojąc owce.

Siekawica, gwałtowny deszcz lub grad z wichrem.

Siemieniák, gatunek drozda.

Siompawica, drobny a gęsty deszcz ze mgłą.

Siompi, deszcz drobny pada.

Sitnik, roślina.

Siwki, pewien rodzaj grzybów niejadalnych.

Siziniarka, dewotka, wyraz nie zbyt dawno powstały, ale rozpowszechniony na całem Podhalu, pochodzi od nazwy miejscowości wsi kościelnej Siziny, pod samą Babią Górą, ze wschodniej strony położonej.

Skoblica, narzędzie dwuręczne do wyrabiania korytek.

Skolorzyć się, *„owca się skolorzyła,"* choroba *„skurłata"* tj. wymienia.

Ślepá, *ślepica*, drewniane narzędzie ciesielskie do mierzenia kątów, rodzaj węgielnicy.

Śleboda, swoboda.

Śliniogórz, także zwany *szałaśnikiem*, (Wrześniowski „Ruticilla Tithys").

Ślubować, wyrzec się w kościele picia wódki, *„chłop ślubowany."*

Słopki, drewniana paść w lesie na lisy.

Śmiészny, dowcipny, wesoły, lubiący się śmiać, nigdy nie używa się w znaczeniu obelżywem.

Smołyza, roślina krzakowata, jagody czarne.

Śniát (na Orawie *„gan"*) na drzewie ściętem siekierą to miejsce, w którem drzewo odrąbane od „oduziemca," np. *„zanim dasz drzewo pod piłę, śniáty urznij."*

Śnieżnica, deszcz ze śniegiem.

Snowadło, duży kołowrót, na który nawijają całą przędzę, przygotowaną na wyrobienie płótna.

Sosyć się, tężyć się, być czegoś pewnym, odgrażać się, np. *„Kuba się sosył, że mnie o ziem praśnie."*

Spáróg, w kuźni kowadełko, z jednej strony na obrączki okrągłe, a z drugiej na graniaste.

Spaszt, *spaszty*, ściana w łożysku potoka, po której woda spływa.

Spicák, motyka do rudy, do kamieni.

Spodniárka, kawałek sukna, którym zwewnątrz zakłada się dziurę w podeszwie kyrpca.

Sprzętny, prędki, szybki, dogodny, praktyczny.

Sprzężnik, sprzężnikami są dwaj gazdowie, sprzęgający do spólnej orki parę koni.

Spust, cyngiel.

„Spodziéwać się komu albo *czemu*," np. *spodziéwam się latoś piknemu lnu."*

Śródwiecerz, z paszy wracają juhasi z owcami do szałasu doić, między południem a zachodem słońca tj. na śródwiecerz.

Śródwiecerz, oprócz znaczenia pory dnia, oznacza także kierunek drogi, np. *„Na Stare hory idzie się ze Zakopanego na śródwiecerz słonka, a Jaworzyna leży od wychodu słonka."*

Śródpołu, pora dnia pomiędzy wschodem słońca a południem więc na wielkim dniu 8 godzina zrana, np. *„przyszedłeś do roboty nie skoro, słonko już było śródpołu."*

Sryż, kra na potokach.

Staciwa, szkielet drzwi góralskich, który obi a się deskami; stolarze nazywają to fryzami, są one dwa długie i dwa poprzeczne.

Stadlić, *kosarować łąkę*, na Mazowszu: *hurtować*, paść owce w zagrodzie ruchomej dla poprawy roli.

Stawiarki, ruchomy płot do ochrony przed watrem przy robotach w polu, np. kopaniu ziemniaków, służy także do kosáru na owce.

Stępka (Wrześniowski *„stępa"*), duży drewniany moździerz do tłuczenia soli.

Stępki, stępecki, pewien rodzaj nie wielkich jadalnych grzybów.

Stojáki, podstawa, na której osadzone są giby.

Strama, w sankach kołki spajające sanice (płazy), z dwoma nasadami, przednim i tylnym.

Stratniák, dwa cienkie okrąglaki, które łączą w budynku obydwie płatwie, więc na nich opierają się szczyty dachu.

Stryfliki, wstawki w ramiona staroświeckiej koszuli, wyszyte czarnym jedwabiem.

Strzeble, małe rybki w potokach górskich.

Studzielina, 1) galareta, nogi wieprzowe w galarecie, 2) u dzieci białe wyrzuty w ustach, tz. pleśniawka.

Styk, osadzony na kole w traczu, drąg okuty w żelazo, wprawiający w ruch kółko trybowe, które ciągnie t. z. „wóz."

Suka, kawałek drewna, którym orczyk przytwierdza się do gnatek albo do sani.

Sumik, sumiki (Wrześniowski *„suniki, soniki"*), wszystkie te płazy w chałupie, które są przerznięte dla otworów, tj. drzwi i okien.

Surowina, z rudy przetopione żelazo.

Swoják, swojákami nazywają krewnych i powinowatych, ale dla górala oddalonego od domu w mieście na robotach, albo w koszarach wojskowych, każdy spotkany sąsiad lub współmieszkaniec rodzinnej wioski będzie *„swojákiem."*

Świécnik, Gentiana pneumonenthe (Rost.).

Świętojański (miesiąc), Lipiec.

Syktarz, rąbiący w lesie sajty (polana).

Synki, w warsztacie płóciennym patyki do przetykania rozsnutych nici.

Sustek, szustek, roślina (Rostafiński *„suszek*, Rhinonthus").

Scérbák, pewien gatunek trawy.

Szreń, w zimie lub wczesną wiosną tworzy mróz po odwilży na zwierzchniej warstwie śniegu silną twardą skorupę, po której chodzić można, nie zapadając, to się nazywa *szrenią*, (Wrześniowski mylnie mówi o drobnych krach na potokach, patrz *„sryż"*).

Tákisne, używane w mowie potocznej, znaczy tyle, co „doprawdy."

Tańcule, pewien gatunek małych grzybów jadalnych, kształtem podobne do rydzów.

Tarasić, potarasić, zmarnować.

Targać, na części dzielić, np. *„grunt potargany"* tj. podzielony. *„Zęby targać,"* zęby rwać.

Tleć, zetleć, tajać (o śniegu); pruchnieć (o drzewie lub zębach).

Tópka, pewien rodzaj łapki na myszy, polegającej na topieniu myszy, (Wrześniowski *„tupka"* — łapka na myszy).

Tryjont, nieład.

Tryźnić, próżnować, mitrężyć, marnować czas; np.: *stryźnił mi się dzień; stryźniłeś całą odwiecerz; a na co tryźnis cas po próźnicy.*

Turcáń, pewien rodzaj owczego dzwonka.

Uciążać się, żalić się, skarżyć się na kogo.

Udój, cała zawartość puciory w sérze z jednodniowego dojenia, jednego kierdela owiec; *„udojczyk,"* jeżeli kierdel nie wielki.

Ujek, wuj.

Unieskorzyć, nie pośpieszyć, opóźnić się.

Uprociwić się, *doprociwić*, starań dołożyć, wykończając jaką robotę.

Uraźnik, Achillea Ptarmica (Rostaf.).

Uwracie, uwrot, uwroty, przy orce, niedoorany kawałek roli, na którym zawracają pługiem, orze się go na końcu w przeciwnym kierunku.

Uwrazka, albo *wrózka*, rzemienne wiązadło, na którém rzemień przymocowywa się do kierpca, albo bicz do biczyska.

Warmóz, potrawa góralska, gotuje się siekaninę z różnego zielska, jakoto: kminu, hodryku, ziombru, łobody, szczérbaku, młodego ostu i pokrzywy,— a następnie zarabia się tę zieleninę garścią owsianej mąki, albo miesza ze ziemniakami i osoloną podaje na stół, np. *„Ludzie to u nas dziwáśka i dziś jedzą, nie z rozkosy, ba z biédy, ale w latach głodu, warmózem zyli wsytka, ino go nie kázdy solił a mąkę to mléli z pérnicy i siecki owsianéj."*

Wadzić się, kłócić się, spierać się.

Watrowe, pewna opłata, którą pasterze opłacają z szałasów postawionych na dworskiej hali, właścicielowi pastwiska.

Wątory, część klepek po obu końcach beczki, wystająca poza dna.

Węglent, cztery deski w dachu szopy halnej, które odchylać się dają do ładowania siana na górę.

Wiedziéć, umieć, np. *„Kuba wié grać na dudach."*

Wielki Maj, Czerwiec.

Wieńcycne ziele, (*wilcyniec?*), Sisymbrium Sophia (Rostafiński).

Wietek, *na wietku*, ostatnia ćwierć księżycowego miesiąca: 1) *nów*, nazywają pierwszy tydzień; 2) *ku pełni*, drugi tydzień; 3) *po pełni*, trzeci tydzień; 4) *na wietku miesiąca*, ostatni tydzień.

Wikla, wiązadło z gałęzi, np. dwóch kołków w płocie; dawniej góralki „związkę" na głowie wiązały świeżą wiklą.

Wirność, znaczenie, władza.

Wirny, *náwirniéjszy*, znaczny, największe znaczenie mający, np. *„wójt we wsi nad wszystkich chłopów náwirniéjszy."*

Wláda, wlády nijakiej w ręcach nie miałem, władza.

Włóka, publiczna dziewczyna.

Wojnicki, dwie żérdki po obu bokach konia, zamiast dyszla przyprawione do gnatek lub sani.

Wóz, w traczu, dwie belki spojone dwoma t. z. *„progami“* na kółkach, na które kładzie się drzewo do piłowania.

Wozgier, smarkacz, *wozgry*, smarki, *koń wozgrzywy*, koń nosaty.

Wózki, powrozy kręcą się na wózkach.

Wronie oko, roślina.

Wsiák, mieszkańcy Polan i tych nowych wiosek, które z Polan powstały, np. Zakopanego, nazywają *„wsiákami“* mieszkańców starych wiosek Podhála.

Wstępień, każdy nowonabywca chłopskiej roli, jeżeli nie należy do rodziny uprzedniego właściciela; wstępieniem nazywają także chłopa, który się *„przyżenił“* do gruntu.

Wychód, wschód: *„od wychodu słonka“* tj. od wschodu słońca albo na wschód.

Wykładać karty, kłaść kabałę.

Wynachodzić, wynajdować.

Wypominki, zaduszki, modlitwy za duszę zmarłych po kazaniu.

Wyposadzić, wypędzić z chałupy, np. *„wyposadzić babę“* wypędzić żonę z chaty.

Wyprościć, sprostować, wyjaśnić, nauczyć rozumu.

Wysiedziany, wypróżnowany.

Wytrząsacka, szyderstwo, wyśmiewanie.

Zacadniony, zcadniony, okopcony, np. *„powała zacadniona.“*

Zaciorka, *zaciérka*, owsiana mąka zarobiona na gęsto zimną wodą i osolona, potrawa góralska.

Zagodzić, zaspokoić, żądanie czyje, albo pretensyję.

Zająć, wziąć ze sobą, zabrać, zwołać.

Zakrzesać, zatańczyć.

Załykace, *„przypory“* w spodniach góralskich zasłonięte są od spodu dwiema wszytemi zakładkami z sukna, które u góry zaokrąglone, wystają z pod sprzączki paska po zapięciu spodni.

Zaniechalcyć, zaszanować, zaoszczędzić, np.: *„mokwa na polu, niech się mi tam nowa cucha zaniechalcy, wezmę dziś starom.“*

Zapki, drzwi góralskie przyprawiają się nie na zawiasach, ale na tak zwanych *„zapkach.“*

Zapora, *ślepa zapora*, staroświecki drewniany zamek u drzwi, otwierający się drewnianym kluczem, nabijanym żelaznemi zębami.

Zarębek, dawna miara polna, (obok „roli“ bywały kawały gruntu mniejsze, które dzielono na zarębki).

Zasep, *zaspa*, zbita wichrem twarda masa śniegu.

Zasępny, twardy, nieużyty, nielitościwy, np.: *Jasiek zasępne dziecko, on ojcu garści owsa żałuje“.*

Zatka, *zatki*, dwa ruchome skrajne w jarzmie patyki, któremi zawiera się łeb bydlęcia.

Zaumarcie, sen zimowy niektórych zwierząt, np. *„świsták zaumarty.“*

Zawadło, podpinka od kapelusza.

Zawalnica, choroba gardła u ludzi i zwierząt, polega na silnem opuchnięciu gruczołów.

Zawojna żérdka, którą się trámy albo deski na wozie *„zawojnują,“* tj. za pośrednictwem łańcucha przymocowują.

Zaworka, klamka staroświecka, zwykle z drewna, czasem żelazna.

Zażywny, człowiek dużo jedzący, a także *„worek zażywny, sąsiek zażywny“*, tj worek i sąsiek, które dużo w sobie mieszczą.

Zbliźnić, owca lub krowa zbliźniła.

Zdémka, bąbel na skórze.

Zenę, wyzenę, wzenę, np. *„Mnie ta w kozuchu do wody nie wżeniesz,“* tj. nie oszukasz mnie.

Zgabać kogo, (wyraz wychodzący z użycia) sfantować kogo, np. złodzieja przy szkodzie leśnej. *„Kuba kràd w reglu i leśni go moc zgabali, zabrali mu rąbanicę i kapelus.“*

Zglewieć, zmarznąć, *zglewiały*, zmarznięty.

Ziajać, ziewać.

Zieńská, kobiéta.

Ziobra, duży drąg kołkami z dwu stron wystającemi nabijany, kładzie się na siano w gródce, żeby go owce nie rozwłóczyły.

Ziomber, roślina.

Złóbcsaki, gęśle, gęsiołki, skrzypce.

Źreć, obżerać się, pić, upijać się, „obżarty“, pijany.

Zuchwy, szczęki.

Zucyć się, przywyknąć (na Mazowszu *„zmrowić się“*).

Zwalisty, leniwy, powolny.

Zwarnica, żętyca gorsza zbierana, a lepsza zebrana z wierzchu nazywa się *„hurda.“*

Zwartogłowieć, 1) *„owca zwartogłowiała“* tj. skołowaciała; 2) choroba mózgu (na Mazowszu „kręciek“); 3) także o ludziach ogłupionych złością lub szałem, mówią, *„że zwartogłowieli.“*

Związka, związki, długie, do ręcznika podobne płótno, zakończone ozdobnem wyszyciem na obu końcach, służyło dawniej do czepienia się kobiet.

Zwyrtlik, dwie ruchome, spojone ze sobą obrączki żelazne, służą do związania dwu postronków w jeden, na którym wiążą na pastwisku konia, a drugi koniec przytwierdzają do wbitej w ziemię *„pastérki.“* Zwyrtlik więc zapobiega skręcaniu się powroza.

Żabica, pewien gatunek wilgotnej skały.

Żur, polewka z kwaśnicy i owsianej mąki.

SŁOWNICZEK

Gwary ludu zamieszkującego wschodnio-południową najbliższą okolicę Nowego Sącza

(Wsie: Zawada. Nawojówka. Brzeziny, Kunów. Jamnica, Poręba. Bielowice i Dąbrówka polska.)

ułożył

Karol Mátyás.

Zajmując się przez dłuższy czas studyjami etnologicznymi we wschodnio-południowéj najbliższéj okolicy Nowego Sącza, miałem sposobność dokładnie poznać gwarę tamtejszego ludu, która odznacza się wielkiem bogactwem wyrazów nietylko czysto ludowych, językowi literackiemu zupełnie nieznanych, lecz i ogólnie polskich, a nie będących obecnie w użyciu. Wyrazy swego słowniczka porównywałem ze słownikiem Lindego, stąd przy wyrazach tak samo brzmiących u Lindego odwołuję się zawsze do tego autora (p. L.). Rozumie się, że z tych wyrazów tylko takie wejść mogły do mego zbiorku, które albo rzadko, albo wcale dziś nie są używane w języku piśmiennym i które stanowią przez to charakterystyczną cechę gwary.

Układając słowniczek, trzymałem się pisowni fonetycznéj; w tym zaś względzie stosowałem się do zasad przyjętych w ostatnich tego rodzaju pracach.

A.

adukát, a, s. m. adwokat; l. mn. adukaciá.

a jino! part. przytak., tak jest! prawda! słusznie!

ano, (zam. a ono, a oto) spójn. używany często w opowiadaniu, nietylko wiąże i utrzymuje tok opowiadania, lecz zarazem odświeża je i wzmacnia następujący obraz: „*Ano tak posed i ukrád.*“ — „*Ano jak upiekła tę dziewcynę, to ją wyjeła z pieca.*“ (Por. czes. ano).
anoli, patrz noli.
ato, (zam. a oto), spójn., ot! oto! to! N. p. Gdzieś był po konicz? Tu ato zaráz. — Jak sie macie? Tak ato ta. — Cóz mi ato! — Tak ato ze ani rady. (Por. L.).

B.

bájdka, *i*, s. f., bajka, baśń, plotka.
balas, s. m., przegroda w kościele, oddzielająca nawę od sanctuarium.
bandurzy sie, chmurzy się.
bańdzioch, brzuch zwł. duży. Zwykle w pogardliwém znaczeniu. „On jacy o swój bandzioch dbá, zeby bół pewny.
barabas l. *barwas*, s. m., krzyk, hałas, wrzawa.
bardzoj, *bardzok*, *basz*, adv. bardzo.
barwas, s. m., patrz barabas.
basiór, *a*, s. m., harap, kańczug. (Por. basałyk, m. l. z Tureck., bicz na kształt maczugi z drzewa nieostruganego; bicz z uwiązanym na końcu ołowiem; korbacz. Linde).
bąk, drob. *bącek*, *a*, s. m. i *bącka*, *i*, s. f., dziecko z nieprawego łoża.
bejdám, *as*, *bejdać*, v. intr. 1) bajać, pleść bajki, baśnie opowiadać. 2) pleść, prawić, gadać nie wiedzieć co.
bejdák, *a*, s. m., człowiek pozbawiony mowy i rozumu, idyjota. Dzieci takie nieudarzone, sądzą być podrzuconymi przez mamuny. Ztąd „b.“ tyle co mamunine dziecko.
belechocę, *ces*, *belechotać*, v. intr., bełkotać, śpiewać niewyraźnie. „Ona nie śpiwá, ino tak belechoce.“ (Por. Boh. blekotati, Vind. bleketati, gr. βληχάομαι).
belendám sie, *ás sie*, *belendać sie*, plątać się, chodzić z opuszczonymi rękami.
bełtám, *ás*, *bełtać*, v. tr., mącić, kłócić, mieszać; comp. zb., po-b., roz-b. (U Lindego tylko: *zbełtać*, głośno zbić, osobliwie wodę).
berdyjá t. c. bestyjá (także w połączeniu z adj. pora). Przezwisko lub żartobliwy wykrzyknik radości lub zdziwienia.
biedrązka, s. f. biedronka (owad).
biesiadny, adj. mowny, wesoły, zabawny, „do kompaniji zdatny.“ (P. Linde).
blądrám sie, *ás sie*, *blądráć sie*, po nocach się włóczyć, wałęsać.
blusnąć, błysnąć (oczyma).
bocoń, *bocek*, *bociek*, *a*, s. m. bocian.
bodura, *y*, s. f., przezwisko człowieka niedołężnego, do niczego, lecz i próżniaka, mogącego sobie na chleb zarobić a chodzącego po jałmużnie („ty stara boduro!“).

bolęga, s. f., bolak.
borucę, *ys*, *boruceć*, v. intr. mruczeć. „Borucy jak niedźwiedź."
brajka, s. f., mieszanka z mąki żytnej lub pszennej — zwykła potrawa u chłopów.
brechám, *bresys*, *brechać*, v. intr. = L. Comp. *obrechać* l. *obrekać*, okrzyczeć, złajać.
bryć, s. f., brzydota, coś brzydkiego, paskudnego. W połączeniu z adj. psi, przekleństwo: psia bryć! Także wykrzyknik odrazy lub podziwienia.
bryćki, adj. brzydki (por. slovac. břitky, carn. britke).
brysnąć, hybnąć, przeskoczyć. „Ino brysnuł bez płot." (L. bryzgać, bryznąć).
bryzole, gruzły ziemi w zoranym gruncie.
bulkáwka, s. f., bańka, skóra wzdęta na ciele ludzkiem, na roślinie i t. p.

C.

całki, adj. cały.
carowniastwo, a, s. n., czarnoksięstwo, czary.
cechtám, *ás*, *cechtać*, v. intr. deptać, drobne i gęste zostawiając ślady (o zającach) [1]). Comp. ocechtać, na-c., przy-c.
cedź jaki, adj. różnoraki, różny; rozmaity, Bóg wie jaki. „Cedź jakie kistoryje ňumié." (Por. L. cedzieć, przysłk., kiedyś tam, irgend einmal).
cejco, 1) niejedno, różności, Bóg wié co, (cejco mówił); 2) osobliwość, rzecz wielka, (on to má za cejco).
cepiga, *i*, s. f., nóż zepsuty, tępy i chwierutający się, którym niczego nie urznie a łatwo się skaleczy. T. s. nóż „klechotowaty."
chlapa, *y*, s. f., pomyje pomięszane z ziemniakami, burakami i t. p. i posolone, które dają bydłu do picia.
choć w poł. z który, (a, e), kto, co, kiej i t. p. ma znaczenie „kolwiek." „Já rad wiedzieć, co sie choć kiej w świecie pogodzi." „On bedzie miáł choj co (cokolwiek, niejedno), a drudzy nic."
chodák, s. m. chłopiec.
chto i *wto* = kto.
chtory, *a*, e = który, a, e.
chudoba i *chudobny*, p. L.
ciapię, *ies*, *ciapać*, v. tr., strącać, strzepywać (owoce).
ciarám, *ás*, *ciarać*, v. tr., walać; ciarać się.
cięgiem, adv., ciągle, bezustanku, bez przerwy.
ciekącka, *i*, s. f., biegunka (p. L.).
ciérpota, *y*, s. f. cierpienie, właściwie sam przeciąg uczucia przykrego (por. L.). Takie znaczenie ma ten wyraz w spiewce:

Zawiesili kota za ogon u płota,
Przypáccie sie ludzie, co to za ciérpota.

---

[1]) Por. Kos. Słowniczek T. I. Zb. w.

cięto, adv. ostro, szybko, żwawo. „Cięto uciekać."
ćkám, *ás*, *ćkać*, pchać w siebie, mian. jedzenie; comp. naćkać sie, objeść się.
cudować sie, dziwić się; cudno, dziwno (p. L.).
cupkám, *ás*, *cupkać*, v. intr., tupać (n. p. nogami w tańcu); comp. przycupkać, przydeptać („zające kónie przycupkały").
curlik, *a*, s. m., przekręcone zam. cyrulik.
cygan, zdrob. *cyganek*, *a*, s. m., piecyk opatrzony blachą.

D.

debera, *y*, s. f., przezwisko człowieka niezgrabnego, do niczego, niedołęga.
do cysta, *do fondytu*, *do jimentu*, *de jimienia*, *do jizna*, spot. *do jinecka*, adv. zupełnie, do szczętu, z kretesem. „Chrobáki kapuste do jizna zjadły." „Grad mu wszyćko do cysta wybiuł".
do fondytu, p. do cysta.
do jimentu, jimienia, p. do cysta.
do jizna, *jinecka*, p. do cysta.
dokazowisko, *a*, s. n. żartobliwe popisywanie się, figle, sztuczki.
dopiérok, wzmocn. dopiero.
dośmie, *iés*, *dośmieć*, odważyć się jeszcze, być jeszcze w stanie. „Nie dośmiała jedne nogi podniś, bo juz (oboje) byli pod jodłom." (Por. L.: dośmiewać, nijak. niedok., do ostatniéj śmiałości przychodzić, keck genug woza sein).
dryláｍ, *ás*, *dryláć*, v. tr., szturkać, popychać (n. drillen).
duchota, *y*, s. f., kaszel i ciężkość w piersiach.
durkám, *ás*, *dnrkáć*, v. tr., szturkać, uderzać.
duśnie, adv. koniecznie (L. dusznie 2).
dzie = gdzie.
dzióba, *y*, s. f., dziób.

F.

filurt, *a*, s. m. = filut.
flądra, *y*, s. f., przezwisko człowieka rozpustnego i niecnego obojéj płci.
foryś, s. m., woźnica pański (por. L.).
fraj. Wyr. „dać sobie fraj" zn. dać sobie słowo, umówić się. „Dali sobie fraj na godzine."
furkám, *ás*, *furkać*, *furceć*, v. intr. (o kominach, parskać).

G.

galas, s. m., śliwczana lub jabłczana brajka.
gałasę, *is*, *galasić* lub *kalasić*, v. tr., mięszać, wprawiać w nieład, rozrzucić.
gáwiednik, s. m., bydło.
gidyja, *ji*, s. f., przezwisko bardzo wysokiéj, niezgrabnéj osoby.

gloryk, s. m. = kleryk.
góra, *y*, s. f., strych.
gornoś, *ści*, s. f., złe. „Ze złości nima nic dobrości, ino gornoś" (przysłowie).
grajc, *a*, s. m., grajcar (żartobl.).
gron, *a*, s. m., talar.
grzési, sbs. pl. djabli. „Grzési go wiedzą, co ŭon za jeden", „Grzési nadali z taką robotą!" — *grzési*, adj., djabli, djabelski.
guniáki, sbs. pl., spodnie z sukna grubego, guniowego, które dawniej wszyscy chłopi zimową porą nosili.
gówniárz, *a*, s. m., żartobliwe przezwisko.
gwaryjuję, *jes*, *gwaryjówać*, p. *sgwaryjówać*.

H.

hálákam, *ás*, *hálákać*, v. intr., śpiewać (po pijanemu), drzeć się.
hałasę, *sis*, *hałasić*, *harnasić*, p. chałasić, sharnasić.
hań, *hajń*, *hajnok*, adv. tam (wskaz.) U Lind. hajw, hajwo, hajn, hajno, haj, hajnu, haiw, han.
haniemuśny, adj. dumny, hardy, butny.
hańten, *hańta*, *hto*, pron. dem., tamten, tamta, tamto.
harny, adj. dumny, hardy, niegrzeczny.
harbata, s. f. = herbata.
hasystuję, *jes*, *hasystować* komu, zachodzić koło kogoś z prośbami, przymilać się.
haw, *hawoj*, *hawok*, adv. tu, tutaj; ztąd hawten, h. ta, h. to — ten, ta, to tu.
helemák, *a*, s. m., przezwisko człowieka niemądrego, roztrzepanego, głupstwami się bawiącego.
holofię, *is*, *holofić*, v. intr. krzyczeć, wrzeszczeć.
holofnik, *a*, s. m., krzykacz.
horóp zam. harap.
hyclik, s. m. Ty hycliku! żartobliwe przezwisko dzieci i niedorostków.

I—J.

jacy, part., tylko.
jagoda, s. f., poziomka.
jaz, aż.
jódka, *i*, s. f., jodełka.
iś do dziada = iść precz.

K.

kaciała, *y*, s. f., niedołęga, do niczego, niezdara.
kaj l. *käj*, adv. dokąd.
kalasę, *is*, *kalasić*, v. tr., p. galasić.
kałatám, *ás*, *kałatać*, v. intr. kołatać, łoskotać. „Pod moją klacą podkowy kałacą" (śpiewka).

kăń, adv., gdzie.
kapię, *es*, *kapać*, v. intr., popadać w ubóstwo, nędzę, comp. skapać. „Bodajeś skapáł!"
kapucieję, *eś*, *kapucieć*, p. skapucieć.
kaput, p. skapucieć.
kapyruję, *es*, *kapyrować*, v. intr., 1) nie módz przyjść w ciężkiéj słabości do siebie („obaczyć się") i wlec się powoli ku śmierci. 2) dok. *skapyrować*, stracić całe mienie, do ostatniéj przyjść biedy, zejść na nic. — „Straciuł na bydlęciu, skapyrówáł ze wszystkiem."
kártám, *ás*, *kártać* (kogo) v. tr., namawiać, nakłaniać. Comp. ukártać (kogo) i nakártać (komu). „Kártałem cie, a tyś i tak nie usłucháł." „Ukártałem go, zeby o tem nie gádáł."
kawálcuś, zdrobn., kawałeczek, kęsek, trocha.
kfisteryja (częściéj w plur.), historyja, także zdarzenie.
kicka, *kicárka*, s. f., p. L.
kieby, żeby, gdyby, p. L.
kiej, kiedy.
kiela, ile; także wiele, dużo. (On má kiela robić, zeby jacy zdrowie miáł).
kierutám, *ás*, *kierutać*, v. tr., chwierutać; obluzować się, nie mocno siedzieć, (nóz kierutający sie = klechotowaty = cepiga). Także poruszać co tam i sam, cholebać, uginać. „Wiatry owies ukierutały", (ugięły, powaliły).
kirny, adj. pijany, *kirzę*, *ys*, *kirzyć*, v. tr., pić (gorące napoje); *skirzyć sie*, opić się.
kirzę sie, *ys sie*, *kirzyć sie* (z kim), kłócić się, waśnić się, żyć w niezgodzie.
kiz, kiz tam djábeł! kiz tam kaduk! kiz licho! kiz djábli! — Kiz djábli znoû! = çóż znowu złego! (wykrzykniki wywołane zazwyczaj nieprzyjemnem uczuciem, niechęcią, niecierpliwością, przerażeniem).
klechotowaty, adj., o nożu: zepsuty, tępy i chwierutający się.
klorek, *kloryk*, *krolik* = kleryk.
knot, *a*, s. m. Żartobliwe przezwisko dziecka. Ty knocie!
kobyła, *kobylica*, *y*, s. f., drewniana podpora, służąca do rznięcia drzewa, kozły (por. L.).
koltawy, adj., kulawy.
końdek, zdrobn. *końduś*, *a*, s. m. kawałeczek, odrobina, trocha (por. L. „k." vulg. plebej., odrobina czego).
kónica, *y*, s. f., kołowrót u wozu.
kotusę, *is*, *kotusić*, v. tr., mięszać, kłócić, w nieład wprawić.
krajcowy, adj., łączone najczęściéj z żartobliwem przezwiskiem, n. p. Ty krajcowy dupáku.
krakowiák, s. m. Krakowiakami nazywają dzieci i parobków, przypatrujących się uroczystości weselnéj („ci, co do wesela nie patrzą").

króć lub *skróny*, przyim. z 2 przyp., dla, z przyczyny, przez. „Króc ciebie wygnáłem ich.“
królik, p. klorek.
krzycę, *ys*, *krzyceć* kogo = krzyczeć na kogo, łajać kogo.
krzyźwy, adj. zam. trzeźwy.
kucifajka. O! kuc., żartobliwy wykrzyknik.
kudłác, *a*, s. m., żartobliwe przezwisko między chłopakami zwykle używane.
kudraś, *a*, s. m., żartobliwe przezwisko stworzone może dla rymu: „Ej! Jasiu, Jasiu Kudrasiu!“
kuraś, *siu*, s. m. ochota, animusz, odwaga, („pić na kuraś“); Pijąc jeden do drugiego mówi: kuraś!
kuśtygám, *ás*, *kuśtygać*, v. intr., kuleć.
kwardy, adj., twardy,
kwik, *a*, s. m., 1) świnia, żartobl. Prosi pán ociec... na tego kwika, co urywa tráwnika; 2) ten co kwiczy, kwikun (o dzieciach: ty kwiku!).

L—Ł.

lá = dla; lá niego, lácego.
labię, *es*, *labać*, v. tr., pić dużo (np. gorzałkę); comp. *zlabać sie*, *olabać sie*, opić się.
labidny, adj., narzekający, skarżący się.
labidzę, *is*, *labidzić*, v. int., narzekać, biédzić.
łáchy, szaty (np. łáchy weselne).
lancia, s. f., wylób cz. kanianka (cuscota, Leinwürger).
lezący cas, czas zupełnie wolny, w którym się leży, nic nie robi.
lędzę, *is*, *lędzić*, v. tr. (kogo), prosić, sklamrzyć, molestować.
litkup, *u*, s. m., pewna ilość trunku, którą przy kupnie, sprzedaży, strona sprzedająca od kupującéj sobie wymawia (por. L.).
lumpák, s. m. (z niem. Lumpe), urwisz.
łupa, ty łupo! żartobl. przezwisko.
łyś, łysia, s. m., łysoń (o koniu).

M.

maciórka, *i*, s. f., macierzanka (thymus serpyllum).
mąder, stara rzecz. forma zam. mędry. „O! to mąder buł ten Siapsia.“
majdać, *a*, s. m. Tak nazywają ogon bydlęcy, kiedy się nim ogania.
mamrám, *ás*, *mamrać*, v. intr., niewyraźnie mówić. (Por. L.: mamrzeć, mamruczeć, mamrotać).
mármolę sie, *is sie*, *mármolić sie*, usilnie pracować, trudzić się, mordować się. „Tylam sie namármoluł.“
matura, s. f., 1) natura, charakter, 2) urządzenie, sposób życia, moda. „Dawniejsá matura buła lepsá“ (sposób życia, obyczaje).
mękál, s. m., posp. przezwisko dziecka płaczliwego i nie dającego się uspokoić.

mękolijá, s. f., szał, napad szaleństwa. „Casem na niego przychodzi taká mękolijá.“ (Por. Kos.: maukulia).
miár. Wyrażenie: „stoji na miár“ oznacza przeciąg czasu od świętéj Łucyji (13 grudnia) aż do Bożego Narodzenia, w którym z każdego dnia wróży się na odpowiedny miesiąc w przyszłym roku. Według mniemania ludu, dnie te są jednakowo długie, a więc dnia ani nie ubywa ani nie przybywa.
miarecka, *i*, s. f., kieliszek (żartobl.).
młójn, młyjna, s. m., młyn.
momot, *a*, s. m., wł. blekot, w obszerniejszém znaczeniu niedołęga. O dziecku, gdy pacierza nie może się nauczyć lub nie umie czegoś zrobić, o człowieku do niczego, mówią: to taki momot! „E! idź ty momocie.“ (Por. L. momot i momotać).
myrcha, przekl. „Ty psia myrcho!“
myrchám, *ás*, *myrchać*, v. tr., rozrzucić, mierzwić, w nieład wprawić, rozczachrać (o włosach). „Łózko zmyrchane.“ Comp. zm., po-m.

N.

na ogulach, adv. niby to, nie na seryo.

„Zalycali mi sie, wszyćko na ňogulach,
Przyjezdzali do mnie w konopnych kosulach.“

(śpiewka) powszechnie znana. „Gádać na ňogulach“ znaczy co innego mówić, a co innego myśleć.
napdlám, *ás*, *napdlać*, v. tr. (kogo), zaczepiać, dokuczać, drażnić.
naprawa, *y*, s. f., paść, łapka. (Por. L. napraw, u, s. m.).
naprawiám, *ás*, *naprawiać*, komu. 1) namawiać, buntować, podbechtywać, 2) prostować, poprawiać w mowie (p. L.).
na wywnęcku. Na zapytanie, jak się kto nazywa („pise“), odpowiadają częstokroć żartobliwie: Nie wiem jak cie nazywać „na wywnęcku.“
ne! neści! = masz! naści! Pt. nacie a. năcie! = macie.
niedosatały, adj., głupkowaty.
niepoziorny, adj., brzydkiego wejrzenia, odrażający. „Teki niepoziorny, jak zbój.“
nijak, adv., w żaden sposób, żadną miarą.
nijaki, *a*, *e*, adj. żaden. „Nijakiem sposobem“ (w żaden sposób).
nikej, = nigdzie.
niwto, = nikt.
no! exclm. aggravans używana w zachętach, wezwaniach i żywszych pytaniach. „No podpiś sie mi!“ — „Idźno ty trzeci!“ — „No jagze moja zguba! cy bedzie, cy nie bedzie?“ (Por. L.).
noli, z naciskiem *anoli*, tam, tam oto, oto właśnie, („noli idzie“, oto właśnie idzie).

O.

obácyć sie, przyjść do siebie po ciężkiéj słabości, wyzdrowieć.
oberlajtmán, starszy porucznik.

obigráwka, *i*, s. f., zwyczaj grania na „dobránoc“ starostom i „druśckom“ w wieczór poprzedzający wesele. Nazywają to inaczéj „odgráwkami.“

oblaptać, v. tr., obsypać, ochlapać.

obleci, pl. *oblecą*, (w trybie łącz. obleciałby itd.), słowo to, używane tylko w 3 osobie, ma znaczenie więcéj przysłówkowe: dość dobrze, ujdzie, jako tako. „Ta spodnica obleci“ (dość ładna). — „Kapusta obieci tego roku i zimiáki oblecą“ (dość ładne, dość dobre).

obrekać, (obrechać), v. tr. (kogo), okrzyczeć, złajać. Por. brechać.

obtargus, *a*, s. m., obdartus, dziad.

obzywám sie, *ás sie*, *obzywać sie*, odzywać się, (u L. obzywać się, odezwać się dokoła, do kilku rzędem).

ochtáby, s. pl., oktawa Bożego Ciała. Mówią w opowiadaniu o jakimś wypadku: Buło to akurat w ochtáby.

odgráwki, s. pl., p. obigráwka.

odpalerówać, v. intr., odprawić się, opuścić; odp. od wojska, opuścić wojsko, wysłużyć.

od posiela, od dawna.

odpowieś, *eści*, s. f., odpowiédź.

odprawa, s. f., kommunija św.

odwernąć sie, (rzadko używ.), odwrócić się, oddalić się (rus. widwernyty sia).

odwiecyrz, indecl. Słowo to oznacza drugą połowę dnia pracy, tj. od południa aż do zachodu słońca. Mówią np.: Bez odwiecyrz bułem na pańskiem. (Por. L. odwieczerze, a, n. i odwieczerz, indecl.).

oflajdać, v. tr., owalać, obabrać; również, oflajdać się.

oględnik, *a*, s. m., swat. Patrz posłaniec.

ogoniaty, adj. = ogoniasty.

ojcowie, rodzice.

ojcowicka, *i*, s. f., jedynaczka, na którą cały majątek po „ojcach“ spadnie.

onacę, *ys*, *onacyć*, v. tr., robić, czynić; *zonacyć kogo*, skłonić kogo, sprawić, iż. „Zonacyli ją ludzie, ze za niego posła.“

opadlisko, *a*, s. n., zapadłe, zagłębione miejsce.

osobliwy, adj., osobny. „Osobliwy pokojik.“

ostaję, *es*, *ostajać*, v. intr., zostawać.

ośuadomiám, *ás*, *ośuiadomić* (kogo), v. tr., uwiadomić.

P.

pál, s. m., drzewo „na pál.“ Por. L.

palamęter, *tra*, s. m., człowiek przemyślny, przebiegły.

palcaty, adj., palczasty.

paprám, *rzesz*, *paprać*, v. tr., babrać, walać; zwykle comp. spaprać, opaprać, zapaprać; również w formie zwrotnéj (p. się). U L. paprzyć, paprzać, w ziemi grześć.

paprák, *a*, s. m. ten, co się wala, babrze.
pawęz, *i*, s. f., drąg długi, którym się przyciska snopy na wozie aby się nie rozwiozły.
pádám, *ás*, *pedzieć*, v. tr., ściągnięte z powiedzieć.
pękál, *a*, s. m., 1) bolak na ciele, 2) człowiek mały gruby.
pełniácek, *a*, s. m. Tak nazywają dziecko jasnowłose z pełną, okrągłą twarzą.
pewno, adv. = pełno (Dąbrówka polska).
piekarnia, *i*, s. f., pierwsza izba obszerna, w któréj jest nalepa do gotowania jadła i piec piekarski. Sprzęty kuchenne, żarna, drzewo na poleni, łóżko dla służącéj — a często osobne miejsce dla krowy wysłane słomą — oto wnętrze „piekarni" zwanéj inaczéj „chałpą."
pieszczeń, *enia*, s. m., pierścień.
pijawa, *y*, s. f., picie, przepitek. „Prosić kogo na pijawę."
pińdycę, *ys*, *pińdycyć*, na kogo, napierać, nastawać na kogo. Comp. wypińdycyć, np. wypińdycył na niem tyla, wymógł na nim, wydusił z niego.
piscolit, *a*, s. m., pistolet.
plezina, *y*, s. f., polanka wśród lasu.
podletni, adj., stary (o osobach).
podoba, *y*, s. f., przedmiot lub osoba upodobana.
„Nie mój konik nie mój, nie moje to oba,
Nie moja dziewcyna, nie moja podoba." (śpiewka).
podpłomień, *enia*, s. m., podpłomyk.
podrzucek, *a*, s. m. zam. podrzutek, dziecko podrzucone, znalezione. Tak najczęściéj nazywają dzieci ułomne, według ich mniemania, odmienione i podrzucone przez mamuny.
poduscyna, s. f., poduszka (zwykle w pogardliwém znaczeniu).
polepa, s. f., glina, którą chałupa jest oblepiona, (p. L.).
po leku, adv., powoli, zwolna, pomału, stopniowo.
połno, *półno*, adv., pełno. (Zawada, Nawojówka).
pomrzeć, umrzeć. „uojcowie mi juz dáwno pomarli."
popka, *i*, s. f., (z niem. die Puppe), lalka szmaciana.
porońcę, *ęcia*, s. n., dziecko poronione, p. L.
poruska, s. f., poruszenie, powstanie. „Zrobili poruskę" (o r. 1846).
porzomny, adj., porządny.
po próżnicy, przysł. nadaremnie, na próżno.
posłaniec, *a*, s. m. swat. Nazywają też swata „oględnikiem", że jego zadaniem jest oglądnąć cały stan rzeczy, „śpekulátem", że powinien być bystrego umysłu i dowcipny, i „rekomondem", bo rekomenduje parobka, chcącego się żenić, z najlepszéj strony.
potreferny, adj., szczególny, trudny. (P. śpiewka: Szczególna, trudna do zapamiętania).
potyl — *pokil* i *potyla* — *powiela*, po tyle — po ile, potąd — pokąd, tak długo — dopóki. Często słychać także: potyl — jaz (aż).
potrzeb — w wyrażeniu: mieć do kogo potrzeb, mieć do kogo interes.

pierę, rzes, prać, v. tr., przen. bić, walić; comp. sprać.
prawuję sie, es sie, prawować sie, sądownie się spierać, procesować.
prefikt, s. m., zysk, korzyść.
próguję, es, prógówać, v. tr., próbować.
przechlipka, s. f., przepicie (żartobl). Jedząc ziemniaki mają mleko lub maślankę „na przechlipkę."
przegárzám sie, ás sie, przegárzać sie (z kim), przekomarzać się z kim, naigrawać się, kpić sobie z kogo (einem nachspotten). Por. L.
przekazuję, es, przekazówać, v. tr., pokazywać (vorzeigen). „Różne rzecy przekazówały ji (jéj) przed ŭocy" (mamuny). Por. L.
przepierduję, es, przepierdówać w czem, p. przetwierdzać sie.
przepowiástka, i, s. f., powiastka, anegdota.
przetwierdzám sie, ás sie, przetwierdzać sie w czem, grymasić, przebierać. „Ludzie mieli duzo chleba i przetwierdzali sie w niem, ugardzay sie niem..."
przyjáciel, a, s. m., krewny.
przyzeniam sie, ás sie, przyzenić sie, ożenić się z bogatą dziewką, nie posiadając żadnego majątku.
psi, a, e, adj., używane w przekleństwach lub żartobliwych przezwiskach: psia krew, psia dusa, psia mać, psia noga, psia myrcha, psia para, psia wiara, psie nyry, psi pysk itp.
pyrciám, ás, pyrciać, v. intr., drobno chodzić, drobić, ztąd: pyrcia, ten, co drobno chodzi. (U L. pyrciać, cz. contin. znaczy: węchem śladować, tropić, pryciać, pruciać, wittern, schnüfeln).

R.

rdzę, rdzys, rdzéć, v. intr., rżeć (o koniu).
redykám, ás, redykać, v. intr., rzygać; comp. zredykać sie, naredykać, obredykać.
rekomond, a, s. m. swat, (p. posłaniec).
rękować i *rękować sie,* (p. rękowiny).
rękowiny, s. pl., obrzęd wiązania chusteczką na kukiełce rąk państwa młodych przez najstarszego starostę po śniadaniu przed pójściem do ślubu. Z wiązaniem łączy się także uroczyste błogosławieństwo pary młodéj. (U L. zrękowiny).
rekut, a, s. m., rekrut.
rózga, i, s. f. — weselna. Jest to ucięty wierzchołek jedlicy o 5, 6 lub 7 ramionach, nazywanych „rogami", stojący na kwadratowéj drewnianéj podstawce („nozce"), który owijają dokoła barwinkiem lub podobnym do niego „druśnikiem" (?), wbijając na każdy „róg" po dwa lub trzy czerwone jabłka, do jabłek zaś wierzchnich, wtykają na kołeczkach osadzone orzechy włoskie, w które wreszcie wbite są kołeczki z orzeszkami laskowymi. Wszystko to symetrycznie na sobie spoczywa, powleczone, jak liście barwinku, pozłótką. Rózga owinięta wstążką czerwoną.

rychtuję, es, rychtować, v. tr., na-, przy- rychtować, przygotować, przysposobić; wyrychtować, wykierować. „A to ci go wyrychtowáł!“
rykoń, a, s. m., ten co ryczy, garłacz.
zazy, sbs. pl., ostatnie blaski zachodzącego słońca.

S.

sachratám, ás, sachratać (komu), schlebiać komu, celem wyłudzenia jakiéj rzeczy.
samny, adj. *Samná godzina,* pora w któréj się msza św. (zapewne summa) odprawia.
se zam. sobie (powszechne).
sekuruję, es, sekurować zam. assekurować.
sekuracyjá zam. assekuracyja.
setnie, adv., dużo, siła.
sfijám sie, ás sie, sfijać sie = zwijać się.
shałasić, v. tr., połamać, poburzyć, porozwalać, porozrzucać.
sharnasić, v. tr., tyle co shałasić.
siaratám sie, ás sie, siaratać sie (z kim), witać się serdecznie lub żegnać (n. grüssen). „Siaratáł sie z niem na dróge.“
siepię, es, siepać, v. tr., mocno ciągnąć, targać (p. L.); comp. posiepać. „Brode mu posiepáł“ (potargał).
siérotka, i, s. f., stokrótka.
skalpiérz, a, s. m., szkaplerz.
skałba, y, s. f., szpara między drzewami w ścianie chałupy.
skamieć, v. intr., skamienieć.
skapucieć, także *zejść na kaput,* podupaść, przyjść do nędzy.
skarpny, śkarpny, skartny, adj., mało jedzący i źle wyglądający, suchy (o człowieku).
skarucha, s. f., kora zdarta z drzewa. Skaruchy używają szewcy do butów.
skazić sie, zepsuć się, nie przyjść do skutku. „Wesele sie skaziło“ tz. nie przyszło do skutku, rozchwiało się.
śklę, is, śklić, v. intr., łgać zręcznie, blagować; *ośklić kogo,* ołgać, oszukać.
skraucę, ys, skrauceć, v. intr. 1) miauczeć (o kocie), 2) molestować, sklamrzyć (żebrak proszący o jałmużnę).
skróny, p. króć.
skryjomie, adv. pokryjomu, tajemnie, sekretnie.
ślipeć, a, s. m., gzik koński (gastrus equi).
słufám, ás, słufać tabakę, zażywać, niuchać.
śmigám, ás, śmigać, v. intr., wywijać np. batem. 1) „Śmigaj na kónicki niek sie kółka tocą...“ (śpiewka). 2) róść prędko w górę, wybujać (o ludziach i drzewach).
smiłunek, u, s. m., zmiłowanie, litość, miłosierdzie. „Prosić smiłunku.“
smok, s. m. najczęściéj żartobliwe przezwisko.

smolę, is, smolić, v. tr., pić dużo (o trunkach).
smyśny, adj., ładny, zgrabny (p. Kos.).
śpasuję, es, śpasować, v. intr. (z niem.), żartować, figlować.
śpekulát, a, s. m., przemyślny człowiek; przewisko swata, (p. posłaniec).
śpilować. Słowo to używane jest w 3 osobie w znaczeniu: służy komu, do twarzy jest. „Śpiluje mu w tym kapelusie."
śpilowny, adj., 1) dobry, zdatny, odpowiedny; 2) cięty, zmyślny, zdolny (o takim, który niejednę rzecz sam z siebie bez nauki zrobić potrafi).
srogi, adj., bardzo duży. „Srogie wąsy."
starám, ás, starać, v. tr., zbierać, gromadzić, składać. „Dużo nastarali piniędzy."
stawiám sie, ás sie, stawiać sie, stawiać sobie dom (powszechne).
śturám, ás, śturać, v. tr., 1) pchać, żgać; *wyśturać*, np. ryby z dziury wypchać, wypędzić; 2) w zn. lekkiéj roboty ręcznéj: dłubać. „Pośturáłem buty (lub worek)" tz. zrobiłem trochę około butów.
ścielę, es, swać = słać (Dąbrówka polska).
śwarnukám, ás, śwarnukać na kogo, krzyczeć na kogo, łajać kogo; comp. *ośwarnukać kogo*.
swarzę, ys, swarzyć na kogo i *swarzyć sie*, (p. L.).
śwejndrám, ás, śwejndrać lub *śwajndrać* (po niemiecku), gadać źle po niemiecku, szwargotać (o żydach).
świniák, s. m., (powszechne).

T.

tamoj, tamok, adv., tam.
tąpielec, a, s. m., topielec.
tąpól i *tompól, i*, s. f., topola.
temcasownie, adv., tymczasowo.
tfórz, tforza, s. m., tchórz.
tforzówka, i, s. f., czapka okrągła; u spodu dokoła obłożona szeroko tchórzowem futerkiem. Noszono dawniéj tchórzówki, jak dziś baranie czapki.
toli, (skrócone z atoli), oto! „Toli jidzie!"
tudzis, tudzisem, adv., zaraz, natychmiast, prędko.
tutok, adv., tutaj.

U.

ugardzám sie, ás sie, ugardzać sie czem, za nic nie mieć, mało sobie coś ważyć.
ukrotny, adj., dodawane do przezwisk niektórych w celu ich wzmocnienia, np. „Ty wisieluchu ukrotny!" (u L. ukrotny, adj. do ukrócenia, uśmierzenia).
ułomniák, a, s. m., ułomne dziecko, niedołęga, idjota.
urokliwy, adj., mający uroczne oczy (o człowieku).

W.

walę, is, walić, v. intr., mocno padać (o śniegu).
walkiérz, a, s. m., (zam. alkierz), izdebka (sypialna).
warta, y, s. f., straż. Wartami nazywają też zagradzanie drogi jadącym do ślubu za pomocą żerdzi lub długiego powrósła, zwanego „ślabantem."
warwasę, is, warwasić, v. intr., krzyczeć, hałas, wrzawę robić (ob. barwas).
w biegi, adv., w skok, pędem, szybko. Przysłówek ten, wyrażający szybki, nagły ruch, używany jest najczęściéj sam, rzadziéj z odpowiednym czasownikiem (gonić, pędzić, lecieć). W opow.: „On w biegi za niem..."
we dwój, w dwoje, w dwójkę. „Bedemy młócić we dwój."
wiela = wiele, ile.
wnęk, zdrobn. *wnęcek, a,* s. m., r. ż. wnęcka, i, wnuk, wnuczka (p. L.).
woźnica, y, s. f., mały prostokątny otwór w powale izby piekarnéj („piekarni") niedaleko wyjścia, służący do wypuszczenia dymu na strych („górę").
wsze, wsędy, adv., zawsze.
wszeń, adv., wszędzie.
w te casy, wtedy.
wto = kto; *wtosi,* ktoś. P. chto.
wtory = który. P. chtory.
wydaję sie, dajes sie, wydać sie, iść za mąż.
wydolę, is, wydoleć, v. intr., (zn. wydołać), wystarczyć. „Nie wydoli", nie wystarczy.
wydyrchoły, s. pl., podatki i datki, które urzędom ciągle trzeba płacić.
wykárcyć = wykarczować.
wypewnić sie, spełnić się, sprawdzić.
wyprowádzki, s. pl., wyprowadziny panny młodéj do domu pana młodego.
wyśŭadomiám sie, ás, wyśŭadomić, v. tr., wyjawić; lecz częściéj *wyśŭadomić sie,* wyjść na jaw. „Te dzieci sie potem wyśŭadomiły", tz., że dowiedziano się o tych dzieciach.
wyświadcám, ás, wyświadczyć lub *wyśŭadcyć,* v. tr., wydać, wykryć, wyjawić. „Nie wyśŭac nás, bo my to pokradli."
wyznać, v. tr. = wyśŭadomić. „Wszyćko sie powyznáwało."
wyzrádzám, ás, wyzradzić, v. tr., zdradzić, wyjawić, wydać. „Wszyćko sie powyzrádzało." (U L. wyzdradzić, zdradliwie wymachlować, wydrwić).
wywijny, adj., cięty, zwinny, zdatny.

Z.

zábieglisty, adj. 1) o człowieku: zabiegliwy, skrzętny; 2) o drzewie: węzłowaty.

zadaję sie, es sie, zadawać sie, udawać. „Zadál sie, ze pijany (l. niezywy").
zadziadówany, zaopuszczony, zaniedbany zupełnie, zdziadziały.
zaflańdać, zaflańdrać, v. tr., zawalać, zababrać, zanieczyścić.
zaganiac, a, s. m. Tak nazywają żartobliwie ogon bydlęcia. P. majdac.
zágata, y, s. f., kamienne podmurowanie chaty na zimę.
zakil, póki, dopóki, jak długo.
zakłádka, i, s. f., przyprzążka koni do pomocy (np. pod bystrą górę).
zakrekorákać, zagdakać (o kurze).
zamocnieć, v. intr., wzmocnić się, posilić się, przyjść do sił, (u L. zmocnieć).
zarásicek i *zarásinecek*, zdrobn. zaraz, natychmiast, w téj chwili.
zasiąkły, adj., skryty, tłumiący złość w sobie.
zaŭobchodzę sie, is sie, zaŭobchodzić, zaŭobyś sie (z kim), obchodzić się, postępować z kim. Z. się z kim w dobre i w złe.
zawdy, zawsze.
zawyknąć, zawyć, zajęczeć.
zbereźnik, s. m., człowiek niemoralny, zdrożny.
zbójcyná, y, s. f., żona zbója.
zboziatko, zdrobn. zboże.
zdolę, is, zdoleć, v. intr. (zam. zdołać), módz zdołać, być w stanie.
zelga, i, s. f., odpoczynek, wytchnienie, pauza.
zemstuję, es, zemstówać, v tr., wzywać pomsty Boga na kogo, przeklinać; comp. zazemstować.
zeznaję sie, es sie, zeznać sie, przyznać się, (u L. tylko zeznać).
zeźryć, dojrzeć. „Zboze juz zeźrało."
zgryz, u, s. m. zmartwienie, strapienie, frasunek.
zgubina, y, s. f., rzecz zgubiona, zguba.
zgwaryjówać, zwaryjować, dostać pomięszania zmysłów.
zjednać sobie, wynająć (domek). Por. L.
zlégnąć, (légam, ás), v. intr., odbyć połóg (o kobiecie).
zmolny, adj., grymaśny, nudny, przykry, zły, nieznośny.
zmorzeniec, a, s. m., taki co dużo jada i nigdy nie może się nasycić.
znajomka, i, s. f., znajoma.
źwięce, ys, źwięceć, v. intr., dźwięczeć, dźwięk wydawać (o żelazie, łańcuchach).
zywizna, y, s. f., bydło.

Nazwiska chłopów zamieszkujących wieś Zawadę:

Barán, Basiaga, Bernák, Biéda, Bobroski, Borek, Burnágiel, Fijálek, Górka, Jadamczyk, Jantos, Kamieński, Kos(z), Piksa, Skrzypiec, Ślegowic, Wideł, Witoski, Wojtyła, Zając.

Przezwiska lub miana pospolite:

Chadraś, Jasiek z Frankówki (zagroda tak nazwana), Jasiek z Górek, Józek z Paswisk, Józek z zá bramy (dworskiéj), Kłapáć, Páłka, Pawlák, Pyrcia.

Nazwy pól, zagród, karczem:

Na Górkach pod Wydrom (pole), na Wydrze (karczma), pod Kłapácem, na Bugáju, przy štrece (kolejowéj), za štrekom, na Psiárkach, na ŭOpáláńce (karczma, pole), na Bajzbirówce (zagroda, będąca dawniéj własnością Niemca Bösbiera, którego Bajzbirem tu nazywają), w Paswiskach, pod Brzezinami, w granicach, na Solárzówce (zagroda), przy młyjnie, w Jispach, przy Berskiem, nad Jispami, Kozówka, Maćkówka, Frankówka, na Murowańcu (karczma, pole), na Przedwoju.

Charakterystyczną jest rzeczą, że każda cząstka narzędzia gospodarskiego ma tu osobne i dobre nazwanie. Weźmy np. wóz prosty drabiniasty.

Wóz.

dyszel, *dysiel;* — podwójne rozszczepienie na końcu dyszla *śnice;* — drąg w środku woza, który jest na to „żeby dysiel nie sed na dów“, *sfora;* — deska, na któréj spoczywają drabinki *przykrywa;* — drabinki, *lytry;* — szczeble, *szczeble;* — drewniany wałek, na którego przedłużeniu żelaznem (synklu) obracają się koła *ˇoś;* — do osi przytwierdzony jest za pomocą żelaznych spięć („*klárynek*“) równo-długi gruby kawałek drzewa, *násád;* — przedłużenie żelazne osi, na którem obracają się koła, w które wbity jest gwóźdź (lon abo kurcáb), *synkiel;* — kowo, *koo;* — żelazna obręcz na kole, *rafa;* — drewniane koło, w które wchodzą szczeble u koła, *dzwona;* — szczeble, *spryxy;* — żelazne przedłużenie nasady koła, *kowmirz;* — dwie obrączki (jedna tuż nasadzie, druga daléj) na kołmirzu, *podpáski;* — żelazne obicie osi, *podwozki;* — gwóźdź trochę zakrzywiony, wbity w synkiel w tym celu, aby koło nie spadło, *lon;* — (gwóźdź bardziéj na końcu zakrzywiony, spłaszczony, w tym celu aby błoto nie wchodziło w koło, „bo jak sieˇ naxlasce, to koa nie kcą jiś“, *kurcáb;* — drążek na przodzie, który trzyma „lytry“, połączony z synklem, *luśnia;* — drążek poprzeczny, przytwierdzony na końcu do śnic, *podelga;* — na násadzie spoczywa (w środku gwoździem ruchomym przytwierdzony) kawałek drewniany, *koovrót;* — z obu końców kołowrotu wychodzą na boki dwa wygięte drążki, połączone u przodu wozu z luśnią, w tyle z podkólkiem, *kónice.* — Drążek drewniany wygięty w tyle wozu, którego żelazny spiczasty koniec wchodzi w synkiel, a drugi górny koniec połączony jest z kónicą, nazywa się *podkólek.*

Części w „skrzynce rzezalny.“

skrzynka; nogi zadnie; ˇodpyxac, zeby kosák sed równo koo stalice; *popyxac,* płaska deszczułka, która jednym końcem przytwierdzona jest do grząⁿdki, drugim końcem wchodzi w wązki otwór w denku skrzynki na przodzie, służąca do posuwania naprzód słomy; *gręndka,*

drążek drewniany, którego tylny koniec połączony z drążkiem łączący u spodu obie tylne nogi, a przedni z korbą; *wapka* abo *pies*, maleńka deszczułeczka przytwierdzona u przodu do grządki, „co noga na niem siedzi, co sie nogom spirá na niem, to przycyniá siuwy"; *noga*, co xodzi korba po ni; noga cvártá; *żabka*, drewniana nasadka u spodu przedniéj nogi, w którą wchodzi korba; *stalica*, żelazne okucie na przednim końcu skrzynki; *korba*, zagięty kawałek drzewa, ruchomy, do którego końca przytwierdzony jest kosák; *kosák*, długi, krzywy, szeroki nóż do rznięcia słomy; *kuska* z "osełkǫm, co sie "ostrzy kosák; *spǫski*, drewniane prążki u spodu skrzynki służące do przytwierdzenia nóg do skrzynki.

Cepy.

Dłuższy kij *dzirdzák;* — mniejszy *cepák;* — skórzane nakrywki na końcu dzirdzáka i cepáka *kapice;* — skórzany pasek przechodzący przez kapice *sfora*.

Pwug (pług).

Dyszel z dziurkami do gwóździ *grę"dziel;* — drewniana nasada u spodu, w któréj spoczywają *„nogi"*, (dva vygięte kije do trzymania pługa w czasie orania) i *średnica*, *pwóz;* — *blacha* do orania.

SŁOWNICZEK
Gwary ludowéj z okolic Pinczowa.

zebrał

ks. Wład. Siarkowski.

Niniejszy zbiór wyrazów i wyrażeń ludowych, przeważnie pochodzi z parafii Kije pod Pinczowem, które przy załatwieniu różnych czynności duchownych, spisywałem sobie z całemi zdaniami, jakie z ust jedynie starych ludzi, nie umiejących czytać, posłyszałem.

A.

alamuśny vel *halamuśny*, ad. sprzeczny, dokuczliwy. „Mój mąz alamuśny, pobił swoje dzieci.“

B.

babiczka, krzew róży polnéj.
bańduch vel *bańdos*, potrawa ze szczawiu sporządzona.
bezmian, w Krak. (Kolberg) przezmian — waga do mięsa.
bliźnia, sub., sąsiadka.
bramować, ver. dopiekać, docinać. „Brumowały dziewuchy chłopakom na weselu.“
bzdura, bagatelka.
bzówka, vide fafuła.

C.

całki, plur., rzepa.
chargotać, psy chargotały na dziada.
choropiać, swarzyć się.
chrápaki, plur., gałęzie u drzewa rosnącego w lesie.

chrasnąć, uderzyć. „Chrasnął garkiem o ziemię.“
chwajdały, krzaki kapusty na polu, nie zwiniętéj jeszcze w główki.
chwajdál, vel *chwajołek*, krzaczek kapusty.
cieciora, soczewica. W słow. Lindego — groch włoski.
ćmić, ćmi mi w gębie ząb.
culki, onuczki.
czajkiem, adv., niepostrzeżenie. „Czajkiem usłam ze zboża.“
czochrać się, ociérać się. „Krowy czochrają się o drzewinę.“
czysty, adj., rzeczywisty, prawdziwy. „Cysty to pán.“

D.

dojmować, dogadywać, dokuczać, docinać.
dychawka, duszność.
dworować, wychodzić na potrzebę na dwór. „Mojá matusia téj nocy nie dworowali.“
dziedzic, drzewo, po wycięciu lasu, zostawione na nasienniki.

F.

fafuła, polewka z jagod bzu czarnego.
fukliwy, opryskliwy.
fularka, piszczałka.

G.

gazdzić się, gapić się. „Posłasta na to, aby się tamok gazdzić.“
głowacz, chaber, bławatek (centuarea cyanus Lin.).
gorlić się, *przegorlać się*, przemawiać się. W słown. Lindego słowo to ma odmienne znaczenie.
graczanina, płot z żerdzi koło pola.
grdykać, v. *grdękać*, zgrzędzić. Koło Kielc — pić wódkę.
gródza, ożerdziowanie.
gruzołek, (U Lindego gruzołka) — bryłka, grudka.

H.

haby, bielizna zamaczana w wodzie do prania.
heli, jeżeli. „Heli zgadnies, co mám w garsci, to ci dam.“
helikać, nucić.
hepie mu sie, ma czkawkę.
hera, zaraza.
heksdum, adv., natychmiast (Chroberz).
chyl, sub., miejsce otwarte. „Lepiéj za płotem niż na chylu.“

K.

kalanica, vel *kalemba*, nakrycie z perzu na chałupie.
kaluga, kałuża.
katana, suknia podszyta futrem.

kezby, gdzieżby.
kiecek, derkacz (ptak).
kłys, *kłysek*, kłos kłósek. „Święty Ján kłysek zgion (przysłowie rolnicze).
kobylak, but rzemienny na konie.
kopestylony, astry.
kotery, pagórki na łąkach.
koziarka, babka przy położnicy.
kozienica, sosna.
kozidry, sosny przeznaczone na wyrób gontów.
kozub, jak désc na wiosnę pada, to kozub z ziemie zdejmie.
kralaśny, adj., kulawy.
krupka, skarbonka.

L—Ł.

labować się, hultaić się.
luto mi, żal mi.
ładować, czynić porządek. „Casem ładuję w niedzielę w domu."
łatajstwo, nieuczciwość.
łęka, plur. *łęki*, pastwisko na łąkach.

M.

mierzawstwo, wstyd.
mir, znaczenie, cześć, szacunek, uważanie.

N.

na chrząstkę nastąpić, zwymyślać.
napatruchnąć, pojawić. „Napatruchnął się taki odludek i spustosył las.
nakmysić, nagadać, złajać.
naskórkać, nakląć (rzadko używa się).
niepeć, niebezpieczeństwo.
niezbęda, wzgarda. „Cyni Bogu i ludziom przez swe postępki niezbędę."

O.

obesłanie, wiadomość. „Juz dáł panu obesłanie, ze zajechał pod dom."
obcapić, otoczyć. „Ludzie po wyjściu z kościoła obcapili księdza."
obchu mi nie dáł, zaczepiał mię, nie dał mi spokoju.
ochapiać, zdawać, przypominać sobie. „Ochapia mi się, ze tu coś jest."
ochędozny, porządny.
ochmiały, plewy z prosa.
odkazywać, odsyłać. „Odkazywał mego chłopa do wójta."
odporać, odradzać. „Odporam mu, zeby nie sedł na jarmark."
odstradować, odłączyć, odseparować.
odudzieć, oniemieć.
okiść, płaty śniegu osiadłe na gałęziach drzew.

omnes, adv., zupełnie (Chroberz).
oparciany, adj., obładowany pracą.
ostrewka, blaszka okrągła, mosiężna, zwykła ozdoba na chomontach.
ozdoba, omasta, okrasa.

P.

pałęga, miejsce niezarosłe w ogrodzie.
pardać się, wałęsać się.
paryje, topiele, miejsca zarosłe trzciną.
pazerny, adj., obżartuch. „Mój chłop okrutnie pazerny, dać mu garniec ugotowanych ziemniaków — to wsyćko zjé.“
pasielaki mam dzieci, t. j. takie, które ciągle należy karmić. (Włochy pod Pinczowem).
paszczyska, miejsca wśród lasu, pokryte błotem.
perczaki, groch polny (pisum arvense Lin.).
pierzchliwy, adj., skłonny. „Mój mąz pierzchliwy do klęcia.
pituch, potrawa z ziemniaków na rzadko.
plama, wstyd.
poboruchać się, poprzemawiać się. „Poboruchałam się casem z matką.“
pochapiać się, łakomić się. „Nie pochapiłem się nikiéj na cudze.“
pochłabować, pędzić, wieść. „Pochłabuje biédę.“
pokorać, podołać. „Pokorać mu nie mogłam.“
poskucić, dopomagać. „Nie ma mi kto w domu poskucić, musę sama w domu wsyćko robić.“
posmykacz, złodziéj.
powołanki, wymyślanie.
przegorlać się, przemawiać się.
przekomarzać się, kłócić się; *przekomary*, kłótnie.
przemarcować, przemianę zrobić. „Mój chłop przemarcował koło u sąsiada.“
przenosiny, udręczenie, kłopot.
przerzeczka, przemówienie.
przyramki, ozdoba z włóczki na ramionach koszul.
przysterbać się, przywlec się.
pyrzyny, popiół z węgli.

R.

rajcować, dowodzić, wieść gwarę.
rdzonik, łupka smolnego drzewa.
reczka, tatarka.
rościochy, gałęzie suche.
rudawizna, nieczystość; w przenośném znaczeniu grzech.
rumianki, w pęczki zebrane zboże, lub kwiaty.
ruściochy, rupiecie żelaziwa, lub kawałki skór na górze złożone.
rychawka, oprawa żelazna na końcu żarnówki (kija od żarn).

S.

salantuje między ludźmi, zem skąpa. Obnosi się między ludźmi, że jestem skąpą.
sałaga, nicpoń, włóczęga.
sieczenica, karma dla bydła, złożona z wyki, grochu, owsa.
składać się, uniewinniać się. „Składał się, ze tego nie ucynił.“
składny, a, e, adj., zgrabny. „Składna kobyła.
skórny, a, e, adj., skłonny. „Skórny jestem do klęcia.“
smagło, adv., pospiesznie, raźno. „Nie mogę iść smagło, bo parno.“
smyk, rżemyk spadający od pasa; na końcu smyka znajduje się kozik.
sor, koziołek (sarna). „Pán leśnicy złapał w lesie sora.“
spędu nie mám iść do kumoski, — nie mam sposobności iść do kumóski.
sroczka, ostróżka polna (delphinium consolida Lin.).
stoparczyć, wznosić się. „Kura kiéj siedzi na jajach, to jéj ogóu do góry stoparcy.“
stranie, wymioty.
stryfle, część ta koszuli, która znajduje się na ramionach.
styrknąć, uderzyć, zawadzić.
szczodraki, rodzaj ciasta pieczonego na Trzech Króli w kształcie placuszków.
szczynki, plewy zebrane z różnego gatunku zboża.
szory, obcięta słoma w poszyciu dachu.

T.

tarachy, ostatki słomy.
telbuch, szubrawiec.
terpać, szamotać.
tredać, marudzić. „Mój chłop ciągle na mnie treda.“

U.

ujadać, docinać.
uszczaby, plewy z prosa vide ochmiały.

W.

wark, adj., niedobry, dokuczliwy (Morawica).
wiecha, wiązka. „Wziąłem gospodárzowi wiechę słomy ze stodoły.“
wisła, wszelki wylew wód na wiosnę.
wiśtaka, chuśtawka.
wtere-wtere, czasami. „Wtere wtere siecki urznę.“
wyćwika, ukaranie. „Matka dała wyćwikę córce, ze zasła w ciązę.“
wypośladować tego sobie z głowy nie mogłam, wyperswadować sobie go, tego....
wysadka, sadzenie. „Wzięłam główkę kapusty na wysadkę.“

Z.

zabyć, wściéc się. „Pies zabył się.“
zachmarzyć się, gdzieś się podziać. „Zachmarzył się gdzieś klucyk od skrzynki.“
zagłębiać, dokuczać, „Zagłębiają mi ludzie.“
zakatusieć się, zamglić. „Zakatusiało się na świecie.“
zakulka, zajście, sprzeczka. „Nie miałam z nikim zakulek.“
zastąpić, zajść w ciążę.
zatrawniczyć się, pokryć się zielonością.
zazoga, grunt opoczysty, opoka.
zbruć się, ognać się. „Nie mogłam zbruć się złodziejowi.
zchodek, koniec. „Byłam na zchodku tygodnia w mieście.
zgónina vel *zgonie*, ziarno nie wyczyszczone na bojowisku.
zuchel, kawałeczek.

ZBIÓR WYRAZÓW
używanych w okolicach Chochołowa

napisał i znaczenie ich wyjaśnił

X. JAN ZŁOŻA.

Zbiérając wyrazy tu zamieszczone, pisałem je tak, jak je górale wymawiają. Samogłoskę *a* wymawianą, jak ścieśnione *o*, np. pon, — pisałem znakiem *á*. Spółgłoski zaś: *sz*, *cz*, *szcz* i *ż*, wymawiają jak mazurzy, — spółgłoski zaś: *rz*, *ć*, *ś*, *ź*, i *dź*, wymawiają prawidłowo, jednakże w niektórych słowach *rz*, wymawiają każdą głoskę zosobna, jak np. *bar-zo*, *zamar-zło*..., w których słowach to *rz* wymawiają każdą literę pojedyńczo, rozdzielałem je w piśmie linijką (-) poziomą.

B.

bania, kopalnia rudy żelaznéj.
baca, przełożony nad pastérzami owiec.
bacować, mieć zwierzchnictwo nad pastérzami owiec (juchasami).
bajoro, bagno, kałuża z mętną wodą.
baraniárz, pasterz do baranów.
bar-zo, bardzo.
basarunek, wynagrodzenie za krzywdę wyrządzoną, np. za pobicie.
bęś, dziecię z nieprawego łoża.
boisko, klepisko do młócenia zboża wraz z zabudowaniem.
bosorka, przezwisko kobiety.
bośkać, całować.
boziać, całować, pogardliwie.
bróździć, przeszkadzać, np. „dawno juzbym tego dokonał, ale tem mi zawse bróżdzi."
brzydák, przezwisko.
brzyzek, pagórek.

buta, zarozumiałość w najwyższym stopniu — oznacza przymiot: ten człowiek buta straszna, tj. bardzo zarozumiały.
butrznieć, butwieć.
bycyć się, ze żartu szarpać jeden drugiego.
bystry, stromy.
biega się, vaccae tempus copulationis.

C.

calizna, po skoszeniu łąki lub po zebraniu zboża pozostała na polu pasza dla bydła, nazywa się „calizna."
cądrać się, gdy kto przechodzi wśród rosy lub deszczu pomiędzy zbożami, to się wtedy cądrze, tj. zmoknie mu spodnie ubranie.
cedzić, filtrować.
celadnik, służący, robotnik l. m. celádź.
cnie się mi, przykrzy mi się.
cetyna, szpilki na drzewie jak świerk.
chichotać się, śmiać się bardzo wesoło.
chichoty, *chichotanie*, śmiechy.
chlasnąć, powiedzieć coś złego z nieuwagi, uderzyć.
chlusnąć, np. wodą oblać nagle, kijem uderzyć silnie.
chodnik, ścieżka.
chowaniec, *chowanica*, dziecię przybrane za własne i w domu wychowywane.
chołdymas, koniec jakiéjś czynności, np. kiedy dokończają żniwa lub inną jaką dłuższą pracę, to zapytują się wzajemnie: „czy to już chołdymas?" (czy to już ostatnia robota tego rodzaju).
chrobák, robak.
chruby, *gruby*, *chruby gazda*, zamożny gospodarz.
chrubo, dużo, wiele.
chujawica, silny wiatr z deszczem.
chuściák, gęsto zarosłe drzewka w lesie lub gęste krzaki.
chusta, prześcieradło.
chybáj, *chybájcie*, chodź, chodźcie, używane tylko w imperat.
cycać, ssać.
ciupaga, toporek służący za laskę.
ciupać, rąbać w lesie po cichu.
clić się, leczyć się.
clenie, kuracyja.
chyrba, dużo, kupa.
chyrbik, mały pagóreczek.
chyski, szybki, żwawy.
ciskać, rzucać, imp. ciś.
ciskać się, gniewać się bardzo.
cupryna, włosy na przedniéj części głowy.
cyrpać, czérpać.
cyrpák, naczynie do czerpania wody, żyntycy.

cyrniawa, wielka ilość ludzi z daleka — mówią także: o chmurach czarnych deszcz przynoszących „idzie cyrniawa."
cudzy, obcy.
cucha, *ćuska*, ubranie.

D.

daremniák, próżniak, ale używany wyraz ten także w dobrém znaczeniu, mówiąc o dzieciach, które jeszcze nie umieją na chléb zarabiać „mám daremniaków."
dáwka, podatek.
drumkać na kim, przewodzić nad kim ze złości. Mówią: „nie dám se (sobie) na nosie drumkać", tyle, co kołki na głowie ciosać.
duć, dąć, np. *wiater duje*, wiatr dmie.
durkać, pukać mocno, burzyć się, ale mówią także: „durka désc", ulewny dészcz pada.
durny, dumny, zarozumiały.
durzyć się, gniewać się coraz bardziéj, wzmagająco.
dziéska, naczynie do przechowywania nabiału, faska.
drzewiéj, dawniéj.
dźwierze, drzwi.
dziérgać, wieszać tak, ażeby zawieszone wnet spadło.
dziérgać się, wieszać się, zadłużać się.
dyle, belki w stajni jako podłoga.
dylować, belki te wkładać.

F.

fajny, zdatny, człowiek do pożycia.
faleśnie, fałszywie.
faleśny, fałszywy.
flądra, przezwisko, tyle co bezwstydnica.
forśty, deski w podłodze.
forśtować, deski do podłogi wkładać.
frantowski, światowy, „frantowskie śpiewki", światowe śpiewki szczególniéj o miłości.
frejérka, *frejérecka*, kochanka.
frejérz, kochanek.
fryśny, uprzejmy, zwinny, zgrabny.

G.

garlaty, krzykała.
garło, gardło.
garłować, w gromadzie tak za jakąś sprawą obstawać, iż wszystkich innego mniemania na swoję stronę przeprowadzi — *garłować*, używane także w znaczeniu: bardzo ciężko pracować.
gáwiédź, drób — mówią także: „gawiédź go chce zjeść", wszy.
gazda, gospodarz.
gazdować, gospodarować.

gazdziná, gospodyni domu.
gąsc, kawałek pola gęsto zarosłego drzewami.
gieléta, naczynie drewniane, obszerne, służące do dojenia owiec.
gęśle, skrzypce.
gnój, nawóz.
gnojnica, ścieki z nawozu.
giemzić, łaskotać ze spodu nogi, także: czynić zabiegi koło czego.
gmérać, szpérać.
godny = duży, wielki.
gorce, góry niższe od Tatr Beskidy.
grać na kim, przewodzić nad kim ze złości.
grapy, miejsca, gdzie są obszerniejsze rozpadliny i pośród nich pagórki jakby mogiły, groby.
gráty, sprzęty domowe.
grobla, rów, w którym woda płynie tylko podczas ulewnego dészczu.
grula, ziemniak.
grulisko, miejsce, gdzie ziemniaki rosły.
gryzula, rzepa, rzodkiew.
guzdrać się, leniwo zabierać się do pracy — lub coś robić z niedbałości.
guzwać, coś pomiąć — także: bez powodu ustawicznie łajać.
gwara, mowa, rozmowa.
gwárno, wesoło, rozmownie.
gwárny, rozmowny.
gwarzyć, mówić.
gwizdać, świstać.
gźić się, używa się tylko o bydle, kiedy z zadartemi ogonami ucieka do lasu lub do krzaków.

H.

huknąć, uderzyć mocno.
hajduk, policyjan.
hajdukować, tańcować.
Hále, góry Tatry.
hánielnik, pomocnik do paszenia owiec, rodzaj lokaja w szałasie dla juchasów.
hań! haniok! — tam!
haw! hawok! — tu! tutaj!
hardy, *harny*, pyszny, zarozumiały.
hubić, niszczyć, gubić.
huby, grzyby, szczególniéj nie jadalne.
hawiárz, górnik.
hej! — tak.

J.

jagnica, jagnie już dorosłe i to rodzaju żeńsk.
jagnicka, zdrobn. od jagnica.

járka, owca, która już ma rok, a nie miała jeszcze jagnięcia.
jata = przyścianek, małe zabudowanie o trzech ścianach przybodowane do jakiego budynku.
jáz, tama przy brzegu wody lub też we wodzie.
jeno, tylko.
jucha, zwykle używane z psiá, psiá jucha = krew.
juchas, pasterz do owiec.
jarzec, jęczmień.
jarki, ognisty, zapaleniec.
juzyna, drugie śniadanie lub podwieczorek.
juzynować, jeść drugie śniadanie lub podwieczorek.

K.

ka? kany? — gdzie.
kachel, piec w izbie.
kapce, szkarpetki z grubego sukna.
kałuźnica, kałuża.
kcieć, chcieć.
kępa, kupa kamieni w polu.
kickać, wodą opryskać.
kidać, wyrzucać nawóz ze stajni.
kiwać, przytakiwać, wołać kogo na migi.
kiwać się, poruszać się na dwa przeciwne boki.
kiecka, pętliczka roztrzępiona.
kierát, nieład, zamieszanie w rzeczach — tumultus.
kiernicka, naczynie do robienia masła — maślniczka.
kiść, wiecha.
kis, kwas.
kisnąć, kwaśnieć.
kisny, kiszony, kwaśny.
kilof, narzędzie do tłuczenia lnu ususzonego.
klagać, zapuszczać mléko ażeby się ścięło na sér, „wodę zaklagało“, woda zamarzła.
knáp, tkacz.
knápka, tkaczka.
kobylica, okrągłe drzewo, które ma nogi wprawione, iż stać może jak ławka.
koch, komin.
koléba, schronienie przed deszczem ręką ludzką zrobione — zwykle mały dach na ziemi postawiony.
koplina, ziemia pokazująca się z pod śniegu wśród odwilży.
korchel, pijak wielki.
kosár, miejsce ogrodzone płotem pod gołem niebem dla zatrzymywania owiec lub bydła, ażeby się nie rozbiegało.
kręzel, część kądzieli na któréj się obwija len do przędzenia.
krzepki, zdrowy, żwawy, mówią o starcu, który już na schyłku życia a mimo tego zdrowy i wesół: „on jesce krzepki.“

krzepić się, w słabości dobrem pożywieniem się posilać.
krzochnąć, uderzyć kogo mocno pięścią.
krzypota, kaszel.
krzęk, niezguła (przezwisko).
kucharka, służąca wszelkiego rodzaju.
kumoska, kuma.
kumoter, kum.
kumotrować, iść w kumy.
kurniawa, śnieg obficie padający.
kwas = *taras*, nieład, nieporządek.
kyrdel, stado owiec.
kyrpce, obuwie na nogi.
kutwić się, przykrzyć się, mówią: „tu mi się między niepilemi kutwi", (tu mi się między obcymi przykrzy).
kopa, stog (siana, owsa itp.).
kurzy, śniég pada.

L.

landzić, prosić uporczywie, do uprzykrzenia.
lić, dészcz nagły i ulewny.
ludzki, życzliwy.
luto mi, żal mi.
lutować się, litować się.
lutować, nitować.

Ł.

łacny, głodny.
łązek, mała równina nad brzegiem rzeki.
łoniéj, przeszłego roku.
łudzić na kim, niegodziwym sposobem brać coś od kogo.
łudzić kogo, uwodzić.

M.

markotać, gniewać się na kogo w niskim stopniu.
markotno mi, przykro mi.
mier-zieć, sprawiać nieprzyjemne wrażenie — co jest niemiłe, nieprzyjemne, to mier-zi — sprawia odrazę.
miérwa, zboże skoszone, ale pomierzwione, w nieładzie.
mitręzyć, próżniaczyć, czas marnować.
mlaskać, cmokać z upodobania.
młaka, łąka mokra nawet wśród największéj posuchy.
moc, dużo, wiele.
moskál, placek owsiany.
mraźnica, koszar stały w Tatrach.

N.

nadskoczyć na kogo o co, gwałtownie domagać się czegoś od kogo.
nagodzić, dać, ale używane jedynie w połączeniu z Bogiem, np. „Bóg nagodził w tym roku kapusty, rzepy; — co Bóg nagodził, cy syna cy też córkę?"

nálepa, cęść przykominka gdzie ogień płonie.
námówiny, zaręczyny.
na-podorędziu, pod ręką.
naopak, przewrotnie.
nárymny, nagły.
nárymnie, nagle.
náwsie, miejsce wolne pomiędzy domami, nie należące ściśle do żadnego gospodarza.
niewiasta, synowa.
niepili, obcy.
nieludzki, nieżyczliwy.
niemoresny, nieobyczajny, nieprzyzwoity.
niezdara, do niczego nie zdatny.
nowoć, miejsce po wycięciu lasu lub krzaków pierwszy raz uprawione.
náwalnica, wielka ulewa, nagły dészcz z wiatrem.

O.

Przy słowach niektórych rozpoczynających się od spółgłoski *r* lub *z*, po których następuje bezpośrednio *o*, opuszczają po największéj części spółgł. *r* i *z*, w ten sposób nie właściwie wiele wyrazów rozpoczyna się od samogłoski *o*, np.:

ostać, zostać.
ozmowa, rozmowa.
ozpocząć, rozpocząć.
ozespać się, rozespać się.
ozpuścić się, rozpuścić się i t. p.
obrządzić, oporządzić.
obońka, *oboniecka*, naczynie o dwóch dnach służące do przenoszenia mleka.
ociec, ojciec.
obłapić, uścisnąć obiema rękami, objąć.
ocydzarka, sprzęt kuchenny.
odpytować, prosić o przebaczenie winy — przepraszać na łożu śmiertelnem.
omamić, otumanić.
oscypek, sérek owczy.
osad, podział owiec przy spędzaniu z pastwiska letniego z Tatr.

P.

pachołek, służący.
pálnąć (kijem, pięścią), uderzyć.
pasieka, kawał pola zarosłego niskiemi drzewami lub krzakami, zwykle na górze lub też na pochyłości góry.
pastérnik, miejsce przy wodzie, wysokiemi drzewami szpilkowemi zarosłe.

paswisko, miejsce do paszenia bydła.
pąknąć, posunąć.
pecka, kamień jako fundament pod węgłem budynku.
pecnąć, uderzyć z lekka.
pieron, piorun.
piznąć, rzucić z gniewem.
plekać, karmić piersią (dziecię, jagnię, ciele).
pleni, obfity, gdy ziemniaków pod jednym krzakiem jest wiele, to mówią: „są plenie."
płaśnia, miejsce wśród lasu wolne od drzew i trawą pokryte, jednak zupełnie opuszczone i dzikie.
płony, lichy, nieurodzajny.
pocta, podarunek w celu uzyskania względów u kogoś.
podufały, dumny, zarozumiały.
Podhálaniec, mieszkaniec z pod Hál (Tatr).
podysor, półka w stajni sporządzona z kilku desek razem ułożonych równolegle do podłogi.
podzieć się gdzie, zagubić się.
pohaby, nagły.
pojeden, niektóry, niejeden.
polana, obszerne miejsce w lesie nie zarosłe drzewami, łąkami wśród lata pokryte, służące za osadę dla pasterzy podczas lata.
polánka, miejsce znacznie mniejszych rozmiarów co polana, opuszczeniem przez ludzi i swą dzikością przypomina płaśnię.
poléwka, zupa, rosół.
pobośkać, pocałować.
powała, sufit.
powicher, wicher silny (Wirbelwind).
poskarpny, taki, co bardzo mało jada.
prać, tak? prawdaż, że tak?
pono, podobno.
porny, mówią o sile chrzanu.
prasnąć, upaść albo rzucić nagle.
pruclik, rodzaj kamizelki włóczką wyszywanéj dla ozdoby.
przeklaśny, wybredny w jedzeniu.
przepytować, przepraszać.
przewyrtnąc się, upaść wskutek pośliźnięcia.
przepadzisty, potrzebujący dużo pożywienia a jednak zawsze głodny, jak gęś.
przeziéradło, zwierciadło.
przespać się, dziewczyna wolnego stanu zapada w ciążę. Tu zwroty mówienia używane: „kto ją przespał? — od kogo się przespała."
przespanica, matka z wolnego stanu.
przyganiać, ganić.
przygnać, przypędzić.
przyjednac, służący na czas wiosny do pługa.
przyryktować, przysposobić.

przyścianek = jata.
psota, słota
puścizna, torf.
pustać, torfowisko.
pyrć, ścieżka wąska w Tatrach.
pyrcieć, ślad zostawiać, pracować pilnie.
pyskaty, otyły na twarzy, kłótliwy.
pytać, prosić.

R.

radośniki, chrzciny.
raf, przyrząd do zdziérania główek ze lnu.
rafać, zrywać na rafie główki ze lnu.
rańjtuch, prześcieradło do ubiérania się świątecznego dla kobiet.
rąbanisko, miejsce w lesie gdzie w większym obszarze drzewa są wyrąbane.
redyk, przeprowadzanie się z jednego miejsca stałego na drugie, np. „bydło się redyka.“
redykać się, na wiosnę z domu do Tatr na letnią paszę; pod jesień redyka się zaś z Tatr do wsi.
redykáłka, podarunek z powodu tego się przeprowadzenia.
regle, lasy na najniższych stokach gór, lasy dorosłe.
rumolić, tyle co rosić, „deść rumoli.“
rozbuchany, swywolny.
rozkidować, rozrzucać nawóz.
ryńštok, rów przekopany.
ryma, katar.
rzepa, ziemniaki.
rzepisko, miejsce gdzie ziemniaki rosły.
rzępolić, grać słabo na skrzypcach.
rzępieć na kim, dokuczać komu mową.

S.

sajta, szczypa duża drzewa.
sałas, zabudowanie dla ludzi i dla bydła na polanie.
scelina, mała szczypa drzewa.
ściérnia, kawałek źdźbła po skoszeniu lub zżęciu przy ziemi pozostający.
ściérnisko, miejsce na którém skoszono jakie zboże.
ściga się, ovis tempus copulationis.
scypta, odrobina, mała ilość; zwrot: „weż mąki do scypty“, tj. między trzy palce: wielki, wskazujący, średni.
sedzelina, okiść na drzewach.
ściécisko, miejsce, gdzie węgle palono.
serdák, kożuszek bez rękawów jak kamizelka.
siąpi, wśród mgły drobniutko dészczyk rosi.

skała, kamień.
skalisty, kamienisty.
skrzęta, uparty nudziarz.
skrzętny, uparty, nieznośny; — nigdy zaś nie używają w znaczeniu pilny, pracowity.
śmignąć, smagać biczem, rzucić z wielką siłą.
smyrnąć, rzucić kij.
smędlák, sucha gałąź z drzewa szpilkowego po opadnięciu szpilek.
śniat, miejsce tramu przerąbane przy ścinaniu.
skusić, zwiedzić, doświadczyć, np. „kęs świata skusiłem."
skostawać, spróbować, doświadczyć.
ślebodny, swobodny.
spadzisty, stromy.
spólnik, sąsiad.
srąb, budynek pod dach wystawiony.
sreń, szron, gdy śnieg odwilżony mocno zamar-znie, jest tak twardym, że człowiek chodząc po wierzchu nie zapada w śniegu, to mówią, iż chodzi po *sreniu*.
stajanie, kawał gruntu.
stajonko, mniejszy kawałek gruntu.
statek, bydło, *chruby statek*, bydło rogate.
stósić, popchnąć.
straśnie, bardzo.
strawa, pożywienie.
strawny, dużo potrzebujący pożywienia.
sitny, pożywny.
strófować, upominać, karcić.
suchárz, suche drzewo na pniu stojące.
sufla, łopata do zgarnywania nawozu.
swák, mąż ciotki.
sitko, wszystko.

T.

taras, nieporządek, nieład.
tłocyć, zostawić kawał gruntu odłogiem — nie uprawić.
tłok, grunt odłogiem zostawiony.
toporzysko, rękojeść u siekiery, motyki.
troche, nie wiele, cośkolwiek.
trojacka, przyrząd do czyszczenia lnu.
trzask-prask, nagle, bez uwagi — „on sitko robi trzask-prask" — on wszystko robi nagle, bez najmniejszéj uwagi.
trzonek, rękojeść u noża.
turnia, wielka skała wystająca ponad poziom.

U.

ugory, pastwisko złożone z tłoków — łąki do paszenia bydła w pobliżu wioski.

ujek, wuj.
ujna, wujanka,
uporcywy, } uparty.
uporny, }
ujechać, odjechać kogo.
ujść, odejść.
uwijać się, spieszyć się.
ustać, zmęczyć się w drodze, tak, że już dalėj iść nie może, przestać.
uwracie, zagon odwrotnie położony do innych zagonów.

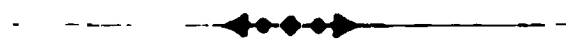
W.

wadzić się, kłócić się.
wałaska, toporek — równoznaczny wyraz: ciupaga.
wanta, kamień małych rozmiarów.
warcula, kądziel z wózkiem.
wartko, szybko.
wartki, szybki.
warta, straż.
wartować, strzedz, pilnować.
watra, węgle zażące się.
watrzysko, ognisko.
watrzyniák, podpłomyk, placek pieczony przy watrze.
warzyć, gotować w kuchni.
wereda, przezwisko, tyle co brzydak.
wiérch, szczyt góry.
wiérsyk, szczyt pagórka.
warować, chronić się.
wrodliwy, obrzydzenie sprawiający i brzydzący się czémś.
wrodzić się, brzydzić się.
wnuka, wewnątrz, n. p. „chléb wypiecony wnuka, — coś mię boli wnuka."
wsiák, mieszkaniec równin od Nowegotargu.
wyrtnąć kogo, wrócić kogo z drogi.
wyrtnąć się, wrócić się.
wyrek, łóżko urządzone z desek, które są oparte na drągach do ściany wbitych.
wyryktować, przysposobić.
wyryktować kogo, oszukać, podejść.
wyrobisko, miejsce z którego las ze wszystkiem uprzątnięto.
wystósić, wypchnąć za drzwi.
wyska, zabudowanie na strychu pod dachem dla przechowywania rzeczy lepszych.
wyskać, głośno wykrzykiwać „uhu!" tak aby się po lesie odbijało.

Z.

zágłówek, poduszka.
zagodzić kogo, zaspokoić wyrządzoną krzywdę.

zapięstki, zarękawki.
źwindrać, gderać.
záworka, klamka przy drzwiach do zamykania.
zezálać, śniegiem nogi powalać.
zápaska, fartuszek.
zázywny, dużo potrzebujący pożywienia aby się posilić.
zbójnik, zabójca.
zbójować, trudnić się rozbojem.
zgrzypieć, skrzypieć.
zbiórki, żniwa.
zjednać, zgodzić służącego.
ziajać, ziewać, gapić się.
zgiełk, wrzawa, krzyk.
zkolorzyć się, owca, która miała co rok jagnię a potem nie mając jagnięcia mleka nie daje, to się skolorzyła.
żléb, głęboki potok w Tatrach.
źrały, dojrzały.
żyntyca, serwatka po wybraniu séra z mleka.
zmierziony, obrzydły.
zmięk, odwilż śniegu.
zmieskać, spóźnić się.
zwada, kłótnia.

SPIS WYRAZÓW LUDOWYCH
Z OKOLICY ŻYWCA

zebrał

LEON RZESZOWSKI

nauczyciel w Żywcu.

B.

Bartłomiejski, *e*, miesiąc wrzesień a właściwie czas od św. Bartłomieja (24 sierpnia) do św. Michała (29 września); — lud tutejszy używa własnego a nie kalendarzowego podziału miesięcy i ich nazw np. na bartłomiejskie (wrzesień), na michalskie (październik), na gromnicznik (na luty) itp.

banować, żałować, smucić się.

bąckać, *wybąckać*, bić pięścią po plecach.

bąk, 1) gzik koński; giez bydlęcy i wszystkie większe owady z rzędu dwu i błonkoskrzydłych; 2) zabawka dla dzieci (wartałka).

bandzioch, wielki brzuch.

ba jino, *ba juści*, 1) używane jako wzmocnione twierdzenie np. ba jino moiściewy takie mie nieszczęście trefiło, zamiast: „naprawdę" lub „tak jest takie" itd.; 2) często jednak ma to wyrażenie znaczenie złagodzonego przeczenia np. ba jino, cegobyś jesce nie chciáł.

bez, *besu*, *besowy*, bez, bzu, bzowy.

beskurcyjá, *beskurdyjá*, przezwisko żartobliwe.

bagazyjá, *yi*, tkanina bawełniana drukowana w kwiatki.

burkot (tylko w Żywcu), 1) dzień wyboru cechmistrza nowego, np. jutro mámy burkot; 2) sam wybór z wszystkiemi ceremonijami, poczynający się uroczystem nabożeństwem, a kończący się zwyczajnie pijatyką.

brzyćki, brzydki.
....*byk*, zamiast *bym*, w sposobie przypuszczającym np. byłbyk, jádłbyk zamiast byłbym, jadłbym.
baga, tytoń do żucia.

C.

cąbrzyć, *cubrzyć*, targać za włosy.
cent, *centy*, centnar, np. kupiłem 2 centy soli (nigdy inaczéj) zamiast 2 centnary soli.
cemir, duszność w piersiach utrudniająca oddychanie.
cejco, byleco, cośkolwiekbądź.
cos, *cos to*, co, cóż to.
ciasnocha, dolna część kobiecéj koszuli, zrobiona z grubszego płótna i nie przyszyta, lecz na tasiemkę nawlekana.
chto, kto.
chrobák, nazwa ogólna dla robaków i owadów.
chusle, nogi, np. oj schodziłek sie, az mie chusle bolą.
chroń (*chrań*) *Boże!* Boże broń, Boże zachowaj.
chwost, ogon u bydła; — *chwást*, liście kapuściane lub kapusta, która nie utworzyła główek.
chłodná, jedyna nazwa na febrę, np. chory na chłodną.
chybać, rzucać kamieniami lub czemkolwiekbądź.
chybaj! uciekaj, idź precz!
chowanica, wychowanica, w niektórych miejscach nazywają tak pasierbicę.
ciapkać się, 1) biegać po rzadkiem błocie, np. dzieci sie ciapkają; 2) zbryzgać się błotem, np. gdzieześ sie tak sciapkoł.
ciągiem, bez ustanku.
ciaćkać się, pieścić się, osobliwie mówiąc o dzieciach.
chuścionki, szmaty do owijania nóg.
ciapać, otrącać owoce z drzew.
ciapnąć, uderzyć lekko.
cepák, *a*, gbur, człowiek niewykształcony, głupi.
chyż, *y*, dom, izba.
ćma, *ćmok*, ciemno, np. w zimie prędko się robi ćma, lub nie będę przecie po ćmoku robił.
chudobny, biedny.

D.

daremnik, *darembak*, próżniak nie chcący pracować; dziecko małe, którem się nie można jeszcze posłużyć.
debel, *debli*, djabeł, np. czy debli nadali, idź do debła.
dálipan, *dálibóg*, zwyczajna przysięga, np. dolipon, ze to prowda.
dzisz, *dzisz*, patrz, patrz! używane w pośpiechu, gdy zachodzi obawa, iż to co pokazuję może zaraz zginąć, np. dzisz, dzisz, sternol leci.
duchem, prędko, spiesznie.

dudławy, dziurawy, wypróchniały, np. dudławy ząb, dudławá wierba.
dwaśća, dwadzieścia.
dwiesta, dwieście.
dziulej, oprawca, mistrz.
dziamdzia, człowiek rozlazły, do niczego.
drach, *zdrach*, latawiec, zwany w innych stronach orłem.
dźwirze, drzwi.
dołu, na dół, np. idą panocku pomału dołu.
drzewi, niegdyś, dawniej.
dzierżać, trzymać.

F.

Fabryka, tytoń, np. dają mi za 2 grajcary packę fabryki.
falka, fajka.
fajerka, *i*, doniczki na kwiatki.
figołuszek, dzierlatka (Alauda cristata).
fazol.

G.

gacopierz, rzadziéj *gacek*, nietoperz; ty gacku! przezwisko żartobliwe dawane małym dzieciom.
gielotka, faseczka drewniana na masło, mieszcząca w sobie pół lub całą dawną kwartę.
gramuła, człowiek opieszały, niezgrabny.
gadnąć, uderzyć.
gid, *gizd*, człowiek obrzydliwy.
gruce, 1) guzy w gardle, stąd każda choroba gardlana nawet i diphteritis, np. chory na gruce i dla tego przyszedł do szkoły; 2) garb.
grucowaty, garbaty (nigdy inaczéj).
garbiers, garbarz wyprawiający skórę na kierpce i liche obuwie dla wieśniaków.
gais, nafta.
gody, *godnie święta*, święta Bożego Narodzenia.
godnik, miesiąc styczeń.
gromnicznik, miesiąc luty, nazwany od święta M. B. gromniczném.
gazda, *gazdować*, gospodarz, gospodarzyć.
gadzina, ptastwo domowe.
gnátek, *a*, kloc do rąbania drzewa lub mięsa.
gnáty, kości, np. bo ci gnáty połomie.
glon, kawał, np. dojcie chleba glon, zapłaci wom Pon Bóg z nieba i ten św. Jon.
gáwiednik, nierogacizna i drób.
gorki, *a*, *e*, gorący, np. nie rusz bo to gorkie.
gárdziel, *a*, gardło.
gáj, gałąź zielona a nawet każde drzewo okryte liśćmi.
georgonije, *gorgonije*, georginie.

H.

habina, 1) śmigła gałązka; 2) człowiek szczupły a wysoki.
hajnok, *hań*, tam.
haw, *hawok*, tu, tutaj.
hónem z czesk. *honem*, szybko, natychmiast, np. a wracoj hónem!
hnet, *hnetki*, wnet, zaraz.
hynąć, rzucić, np. hyń to w kąt!
habel, cielę odsadzone od krowy.
handryczyć się, długo się targować, np. cobyk się ta handryczył, dom wom 15 szóstek i zgoda.
chaśnik, chłopiec.
holofić, wyprawiać krzyki, swywolić.
holofernik, chłopiec lub dziécię swywolące.
hore, do góry.
hadra, szmata, liche odzienie kobiece.
hoina, gałęzie drzew szpilkowych.
hledać, szukać.

J.

ja, *o ja*, tak jest, twierdzenie w okolicy Żywca, Białej, Oświęcimia tylko w ten sposób używane.
jacy, *jino*, tylko.
jawok, *jaw*, tyle co hawok.
jędzić się, materyzować, jątrzyć się, np. rana się jędzi.
jarza, *od jarzy*, wiosna, od wiosny.
Jantoni, Antoni.
Jędryś, Jędrzéj.
jakóbski, *e*, miesiąc sierpień, a właściwie czas od św. Jakóba (25 lipca) do św. Bartłomieja (24 sierpnia), np. na jakóbskie rok jak pomarł, zam. rok w sierpniu jak umarł.
jagwiet, *jadwiet*, adwent.
jagwiętnik, *jadwiętnik*, miesiąc grudzień od przypadającego nań adwentu tak nazwany.
jużyna, podwieczorek.
jurzyczek, jaskółka brzegówka (Hir. riparia) i jerzyk (Cipselus albus).

K.

kartacz, szczotka do mycia podłogi.
kacabajka, katanka zimowa u kobiet.
karkoszka, kije, gałęzie, gruba laska.
kręgulec, krogulec.
kurki, zabawa u panny młodéj w wiliją ślubu.
kierdele, stada owiec.
kiczorka, snopki słomy, służące do przykrywania dachów.
kiecka, spodnica.

kárka, z niem. *karren*, wózek ręczny dwukołowy, taczki.
kołecki, zapałki.
kudlić, targać za włosy.
krężel, walec drewniany u dolnego końca grubszy i wydrążony, na który owijają kądziel.
kastrol, rądel.
krzypota, kaszel; stąd *krzypać* znaczy kaszlać.
kiela, ile.
krzepić się, przychodzić do sił, jeść dobrze, aby nabrać sił.
kłobuk, kapelusz.
kaj, gdzie.
kieby, żeby.
kcieć, *kce*, chcieć, chce.
kiejś, kiedyś, niegdyś.
kwost, ogon u bydła.
kwaki, *kwaczki*, karpiele, podobnie nazywa je lud i w okolicy Oświęcimia.
kuraś, ochota, odwaga, np. napijmy się na kuraś.
kuraśny, ochoczy, obrotny, zwinny.
kopytka, skarpetki z grubéj wełny.
kordybanik, garbarz wyprawiający skórę na kordyban.
kráć, krajać.
kluka, żerdź z hakiem do ciągnienia wody ze studni.

L.

lankór, zmartwienie, smutek.
lankorny, smutny.
láty, *uláty*, *naláty*, lany, ulany, nalany.
lach, *y*, mieszkańcy z okolic Kęt, Oświęcimia, Wadowic.
larum, hałas, zgiełk w połączeniu ze zbiegowiskiem, np. zrobili taki larum, jakby się gdzie paliło, (czy nie z niemieckiego Lärm?).
lastówka, jaskółka.
leska, leszczyna.

Ł.

łoktusa, chustka duża płócienna do odziewania się.
łoni, przeszłego roku.
łudzikwiat, kwiecień; łudzikwiat budzi świat, co psiebudzi to psismudzi (przysypie śniegiem), przysłowie góralskie.
łapunka, samotrzask do łapania ptaków.

M.

Michalski, *e*, październik, czas od św. Michała do Wszystkich świętych.
mankoliá, smutek, zgryźliwość, przekręcone z „melancholia".
miara, łokieć zwany także ryf, np. dają mi 3 miary płótna, zam. 3 łokcie.

materzel, łańcuch, którym konie przypięte są do dyszla.
maciek, człowiek lubiący za wiele jeść.
miesek, woreczek na pieniądze.
młoducha, panna młoda.
mały máj, maj, mały máj bydłu dáj, od pieca sie nie rusáj (przysł. góralskie).
mercha, *psia mercha*, przekleństwo półżartobliwe.
macierz, matka.
mentel, *mentle*, motyl, motyle.
mierlaki, jagnięta.
masárz, rzeźnik.

N.

nowelatka, małe placki, które dają w nowy rok kolędującym po domach chłopcom.
nárty, przednia część cholewy z przyszwą.
niepili, człowiek obcy, przybysz nie dawno w gminie zamieszkały.
niezdura, *niezdarny*, niezgrabny.
niechać, nie ruszać, położyć, np. niechaj to, zam. połóż to, nie rusz tego.
nastroić, przygotować, przyrządzić.
nadziáty, nadziany, np. kiszki nadziote.

O.

obarwić się, stawić się w słowie, dotrzymać przyrzeczenia, np. nie boją się, jo sie z pewnościom obarwie.
opikać się, opiekować się.
ocel, *ocelować*, stal, nastalić.
ozygnąć, *ozygać*, oświecić, zaświecić.
ociepka, wiązka słomy jęczmiennéj lub owsianéj lecz nie żytnéj, gdyż takowa zowie się okłosem.
odziáty, odziany.
odbiérka, pobór wojskowy.
oplecko, koszula kobieca bez rękawów i tylko do pasa sięgająca.
odzwać się, *odzwij się!* odezwać się, odezwij się!
oktáby, oktawa Bożego Ciała.
oszcypki, sérki owcze.
ostuda, zmartwienie, np. mom z nim ostudę zam. zmartwienie.

P.

perć, ścieszka do góry prowadząca, percią hore, percią dołu tj. ścieszką do góry, ścieszką na dół.
pytać, prosić.
pobłoga, pobłażanie.
pátek (nigdy inaczéj), ojciec chrzestny, z niem. pathe.
putka „ „ matka chrzestna.

pójno, pójtu, pójdź tutaj.
patrzyć się, należeć się, np. robie jak się patrzy, patrzy mi sie od wos zapłata.
płoszczka, płoszczyca, pluskwa.
preska, komoda.
parzno, parjacy, patrzajno.
piznąć, uderzyć, np. on mię piznął kamieniem.
pogródka, ziemia podsypana na około domu i tworząca niejako kanapkę.
pedzieć, pedziáł, powiedzieć, powiedział.
psiesegnać, przeżegnać.
psiespiecny, bezpieczny.
psisedłem, przyszedłem.
przystac, obywatel żywiecki zasiedziały wprawdzie, ale w Żywcu ani urodzony ani wychowany.
precki, daleko, np. idę precki.
psiez, przez,
proćpak, przezwisko pochodzące z przeszłego stulecia od słynnego w téj okolicy rabusia Proćpaka.
podziwać się, patrzyć się, np. podziwejcie się ino jakie to piekne.
płachta, prześcieradło.
porwóz, porwoźnik, powróz, powroźnik.
płatno, warte, np. cos to płatno zam. „co to wart" lub „na co się to przyda."
pojscyć, pożyczyć.
podziaw, pójdź tutaj, skrócone z pódź jaw.
potwora, przezwisko często używane.
posieł, poseł.
posilać, posyłać.
pieczorki, pieczki, owoce suszone.
parcica, otwór w kamieniu młyńskiem.
psiecudne, bardzo piękne, przecudne.
przeonacyć (sie), zepsuć (się), przemienić (się) na gorsze.
paczki, pnie jodłowe porznięte w kawałki długości zwykłych gontów.

R.

radośniki, dzień, w którym dziecię przyszło na świat.
rety, o rety, wykrzyknik, wyrażający tak żal jak radość lub zadziwienie.
ryf, y, łokieć.
rzesiutko, przetak, rzeszoto.
ruła, 1) rura, np. ruła do pieca; 2) człowiek niezgrabny.

S.

sześćświetnik, listopad, właściwie powinienby się nazywać „wszechświętnik" od uroczystości Wszystkich świętych.

siérotka, stokrótka (Bellis perennis).
skierny, uparty, naprzykrzony, np. ten chłopok (hasnik) taki skierny zam. naprzykrzony, dokuczny.
świarny, piękny, udatny.
snurka, tasiemka do sznurowania bucików lub sukni.
sztefować, stebnować (szyć).
scyrkać, dzwonić dzwonkiem lub łańcuchami.
swaszka, *swaska*, małe dziewczę, gdy służy na weselu za druchnę; wielkie dorosłe nigdy się tak nie nazywają.
snáżyć, czyścić, chędożyć, np. suknie snáżyć.
szwat, *a*, l. mn. *owie*, ojcowie młodego małżeństwa są dla siebie szwatami.
swák, *a*, mąż siostry matczynéj.
smotrák, człowiek niechlujny.
szwacyna, podwieczorek; wyrażenie to używane bywa tylko przez robotników pracujących w kuźnicach w Obszarze i Węgierskiéj górce.
skowera, przezwisko żartobliwe osobliwie na dzieci.
sumienie, piersi, np. tak mi ciężko na sumieniu, co ani dychać nie mogę.
srucić, zrzucić.
sędzioły, *szędzioły*, gonty.
sędzielniki, *szędzielniki*, gwoździe do przybijania gontów.
szkuty, *skuty*, włosy ludzkie, sierść bydląt.
skuciárz, tkacz przerabiający sierść krowią, kozią, cielęcą, na nici i krajki.
strzewągi, małe rybki.
slajsy, szczepy (trzaski długie) z jodłowego drzewa, używane do świecenia.
siela, *do siela*, teraz, do tego czasu.
statek, bydło, majątek.
śpetny, bardzo brzydki.
septac, *a*, zegar ścienny.
sternál, trznadel.
szyga, *syga*, przezwisko, nadawane w gniewie wszystkim mieszczanom żywieckim przez okolicznych wieśniaków.
szybołki, *sybolki*, zapałki.
strzop, *trzop*, garnek.
społu, razem, np. pojdemy społu.
świętojański, *e*, 1) ostatni tydzień czerwca tak nazwany ponieważ przypada nań św. Jana Chrzciciela; 2) miesiąc lipiec aż do św. Jakóba.
skotnia, droga koło lasu lub między polami do pędzenia bydła.

T.

trefić, *natrefić*, spotkać, napotkać.
trzeja, *trzejaby*, trzeba, trzebaby.

trepki, trzewiki z drewnianą podeszwą.
toparka, drążek z krążkiem u maślniczki.
trugla, trumna.

W.

wiela, wiele, dużo, ile?
wyláty, wylany.
warować się, strzec się, pilnować się.
wysturzyć, wypchnąć za drzwi.
walny, *a*, *e*, 1) piękny, duży; 2) zdrowy, np. on juz dziś walniejsy zam. zdrowszy.
wóla, wola, np. nigdy mi na wólą nie zrobis, zam. podług méj woli.
wolaś, *wolaśco*, byle co, cokolwiekbądź.
westka, kamizelka.
wyglądko, otwór prostokątny wielkości małego okna, umieszczony w ścianie przy drzwiach prowadzących do sieni a zasuwany okiennicą. Z wyglądka patrzyli ludzie w dnie dżżyste na ulicę i porozumiewali się ze sobą; w nowszych domach już ich nie ma.
wagować się, wałęsać się bez dozoru zamiast iść do szkoły.
wierba, wierzba.
wynuchwić, wyszukać, wyszperać.
wszyćko, wszystko.
wysłużka, zabawa u panny młodéj w dzień po ślubie.
wadzić się, kłócić się, sprzeczać się.
wielki máj, czerwiec ale tylko do św. Jana.

Z.

zadziwać się, zadziwić się.
zdymorka, śliwy, które wskutek deszczów wyrastają prędko lecz pozostają żółte i nie mają ani pestek ani smaku.
zlutować się, zlitować się.
zasiáty, zasiany.
zima, zimno, np. tako tam zima, tako mi zima, zam. takie tam zimno, takie mi zimno.
ziomek, każdy obywatel żywiecki, którego przodkowie z Żywca pochodzili.
zdech, zdechł.
źrzadło, zwierciadło.

ZBIÓR WYRAZÓW LUDOWYCH

DAWNEJ ZIEMI CZERSKIEJ.

PRZEZ

WŁ. MATLAKOWSKIEGO.

Zbioru niniejszego dokonano w dawnej ziemi Czerskiej, nad Pilicą, na przestrzeni między Czerskiem, Górą Kalwaryją, Warką, Goszczynem. Dotyczą one dwu sfer przeważnie: rolnictwa i młynarstwa; brak wód. warsztatów tkackich i innych rękodzieł, niepozwolił na zebranie wyrazów odnoszących się do innych gałęzi. Zbieracz niniejszego zbiorku sam się w tej okolicy zrodził i wychował; z tego powodu wyrazy dobrze podsłuchane i wielokrotnie sprawdzone zostały.

B.

Butrym, epitet na oznaczenie indywiduum tłustego.

Bolecha, epitet na oznaczenie mężczyzny tłustego, tęgiego, grubasa, b. znany.

Bolączka, kamyki wpółprzeświecające, okrągłe, kwarcytowe; lud mniema, że wzięcie do ręki takiego kamienia, wywołuje bolesne wrzody.

Borciuch, epitet, oznaczający indywiduum zabrudzone.

Broda, u siekiery oznacza część ostrza, a mianowicie sam koniec dolny; „obłamać brodę".

Broniak, koń folwarczny, używany do włóczki.

Bebechy, trzewia, wnętrzności, flaki.

Bręzicha, sukienka gruba, wełniana, domowej roboty w białe z czarnogranatowemi, lub buremi pręgami naprzemiany.

Breja, brajdyga, kałuża wody na drodze.

Biegun, wierzchni, grubszy kamień młyński, obracający się wirowo na nieruchomo osadzonym spodku.

Brok, stalowa panewka, w której się kręci wrzeciono (wiatrak).
Bortnica, wązka, lekka drewniana listwa u szmigi wiatrakowej.
Bielica, gatunek gruntu ubogi, piaszczysty, pośledni.
Biodro, w naładowanej furze siana lub zboża biodrem zowie się bok fury wystający poza drabinę.

C.

Ciarach, człowiek mizerny, pośledni, marny.
Ciarachowaty, posiadający cechy indywiduum mizernego.
Cepuch, gatunek gruntu, w którym mało jest piasku, dużo wody hygroskopijnej i materyj organicznych.
Cebularz, przezwisko pogardliwe, oznaczające człowieka sprzedającego cebulę, a następnie kupczącego.
Chałałajstwo, zielsko w zbożu lub w ogrodzie, głuszące pożyteczne rośliny.
Chłęd, *chłędak*, łodyga lub giętki badyl.
Chwalus, lubiący się przechwalać.
Czwórka, rzemienie surowcowe, służące do wiązania cepów a mianowicie bijaka z dzierżakiem.
Chłopak, walec z wcięciem podobnem do szyi, na który nawija się lina na kołowrocie.
Chmulić, jeść zatykając sobie usta, pakować w gębę.
Chrzęp, wyraz onomatopojetyczny, oznaczający dźwięk, jaki powstaje przy żęciu sierpem.
Chrzępać-nąć, żąć powoli.
Ciach, wyraz onomatopojetyczny, oznaczający szelest przy uderzaniu, biciu.
Ciachać-nąć, uderzać, bić.
Chrop, wyraz onomatopojetyczny, oznaczający szmer, powstający przy uderzeniu.
Chropnąć, uderzyć z łoskotem, kropnąć.
Chlap, wyraz naśladowczy, oznaczający uderzanie po wodzie, po błocie.
Chlapać, *chlapnąć*, uderzać po czemś płynnem, klapać.
Człap, wyraz naśladowczy, na oznaczenie ciężkiego, powolnego chodu.
Człapać, powoli się wlec, iść.

D.

Dzikus, dziecko, podrostek nieoswojony z ludźmi, dziki.
Dusiec, belka w stawidle pierwsza, naciskająca na koło młyńskie.
Dziab-dziabać, rąbać powoli i słabo.
Dzbuk, jajo ptasze nie zalężone.
Dziamdzia, indywiduum rozlazłe, powolne, ciamcia.
Dzbęk, wyraz naśladowczy, oznaczający uderzenie.
Dzbękać-nąć, uderzyć kogoś silnie, że aż się odezwie w nim coś.

F.

Fasulec, gruby kij walcowaty do ubijania mąki w workach.
Felc, rowek wycięty na kancie belki lub deski.

G.

Gardy, wybredny w jedzeniu „garde bydlę“.
Golachy, obnażone nogi.
Gnojowica, massa płynna, zbierająca się w gnoju na gnojowisku.
Grzebień, żelazne karby wpuszczone w grądziel sochy lub pługa, na które zakłada się kółko z łańcuchem od wózka.
Grodźbà, czynność grodzenia płotów, podobne do kośba, siejba.
Gardło, u pytla sam wylot.
Ględzić, pleść, klecić niedołężnie o czemś.
Gołkiem, przysłówek, że coś znajduje się nie przykryte; „pieniądze leżą gołkiem a nie w woreczku“.

H.

Harmidrować, robić hałas, harmider; lud nie wymawia h, więc mówi armidrować.

J.

Jarzmo, żelazne sztaby, otaczające wał wiatrowy tam, gdzie przezeń przechodzą szmigi.
Jagielnik, mały przyrząd, rodzaj żaren do robienia krup jaglanych z prosa.

K.

Knaga, kawałek drewna przybity do szmigi, za który zatyka się małe płachetki.
Kaluga, kałuża.
Krążołek, wałeczek osadzony na kiju prząśnicy, na który zasadza się przędziwo.
Kiszka, w chomącie skórzana torba, którą nabija się włosiem.
Kapa, kawałek skóry, służący w cepach do wiązania dzierżaka z bijakiem.
Koza, wysoki mocny chojak z blokiem na wierzchu, ze szczeblami do włażenia na szczyt; używa się przy budowie wiatraka.
Kluby, wicie używane przy zczepianiu drzewa w tratwy.
Krzyżak, rzemień w lejcach, idący od jednego konia do drugiego na krzyż.
Kuna, obręcz w której obraca się czop wierzei na stodole.
Kijówka, rodzaj sieci do łowienia ryb, osadzonej na dwóch równoległych drążkach.

Kwaterka, płachta na wiatraku druga licząc od wału.
Kark, wązka część wału wiatracznego, na której się ten ostatni opiera i obraca.
Kozłowka, szereg krokiewek, połączonych żerdziami do trzymania panewki na kalanicy w stodole, chacie.
Kartoflanka, wódka, siwucha, otrzymana z kartofli.
Kiecak, rodzaj bąka (Andrea) ptak błotny.

L.

Lnisko, miejsce pozostałe po wyrwaniu lnu.
Laski, drewniane grabowe walce w cewiach, służące do przenoszenia ruchu z koła młyńskiego na kamienie.
Lać, bić, okładać kijem.
Lanie, bicie.
Lesica, (czyby nie pokrewne ruskiemu lestnica, schody?) jestto bal z rowkiem, w który opiera się podpora i pobijając ją, prostuje się nachyloną ścianę, przyczem jeden koniec podpory stale utkwiony w ścianie, drugi dolny ślizga się po lesicy leżącej.

Ł.

Ławka, w kołowrocie, deska, na której obraca się walec, chłopakiem zwany.
Łeb, część wału wiatracznego, przez którą przechodzą szmigi.
Łopa, koniec, obity blachą u stępy do tłuczenia prosa.

M.

Mydłek, przezwisko oznaczające człowieka wykrętnego, przebiegłego.
Miecz, 1) w rolnictwie oznacza szerokie szczeble w drabinie, 2) na wiatraku, oznacza dębowe deseczki, szerokości dłoni, prostopadle utwierdzone w szmigach.
Mącznica lub *Mocnica* w słowniku błędnie; jestto belka na sztybrze, unosząca cały wiatrak.
Miękiny, zewnętrzne twarde okrywy ziarn prosa, otrzymane po utłuczeniu go na krupy jaglane (w słowniku błędnie objaśnione).
Mulik, rodzaj gruntu niezgorszego.
Mólik, człowiek cichy, skryty, pracowity „Oj to mólik“.
Moskrzyć, prosić usilnie.
Margotać, mruczyć sobie pod nosem, cicho mówić.
Mrumru, wyraz naśladowczy, „tylko cicho, ani mrumru“.
Mańdrować, majdrować, poruszać, przewracać, np. „nie mańdruj zegarka, bo go zepsujesz“.
Mazur, kamień młyński szydłowiecki, w przeciwstawieniu do szląskiego zwanego „Szlązak“.
Mursz, oznacza gatunek gruntu dobrego, powstałego z przegniłych liści i próchnicy.

Mokrzyć, wyraz używany, na oznaczenie oddawać mokrz, urinare; powszechnie używany moczyć jest wyrazem wadliwym, bo moczyć znany franc. tromper.
Mokrz, wadliwe mocz, urina.
Możdżeń, ćwieki drewniane, któremi spajają się dzwona u koła.
Morzysko, błędnie w słowniku; oznacza odęcie z bólem (Tympanites).

N.

Nogi, u pługa i sochy do trzymania rękojeści.
Naczółek, oznacza część koła młyńskiego, w której umocowane są „palce".
Nadawacz, przyrząd wiatraczny do miarkowania ilości ziarna, sypiącego się z kosza w kamienie; jestto drewniana sprężyna z kloczkiem.
Napiór, cieniutkie deseczki sosnowe lub jodłowe bardzo lekkie, z których robią się płachty wiatraczne.
Napierzyć, ułożyć płachty we szmigi, by wiatr w nie dął.
Nabębnić się, najeść się (o koniu, wole), do syta.
Nachlapać, nalać wody, chełbając np. wiadrem.
Nawrzeczy, wrzekomo.
Niezgorszy, niezły, „niezgorsza ziemia".
Niedojda, niedołęga, ślamazarny. „Oj ty niedojdo!"

O.

Odmiedzka, pierwsza skiba od miedzy.
Obitka, obicie wiatrakowe na deskach.
Oko, u luśni, które kładzie się na koniec osi.
Odwalna, płachta pierwsza od wału w wiatraku.
Otrębnica, skrzynia, w którą odchodzą otręby pszenne z rafki na wiatraku.
Ochlapać, powalać wodą, błotem bryzgającem.
Owsianka, słoma owsianka po wymłóceniu.
Okrajki, zęby mleczne u żrebięcia. „Jeszcze mu okrajki niezeszły".
Ospaluch, indywiduum ospałe, piecuch.
Opiekatka, gruszka nadpieczona, jeszcze miękka, nieususzona.
Odbit, bąbel na nodze np. od ciasnego obuwia.
Obciąć, 1) wywołać zmianę skóry na twarzy „wiatr obciął mi twarz, wargi, które czerwienieją, łuszczą się. 2) Zmordować się (o koniach).
Ochłap, najpośledniejszy gatunek mięsa; resztki jadła po kimś.
Okładziny, bale, w które wpuszczony jest nieruchomo spodek (kamień młyński).
Obrzynek, przezwisko pogardliwe na żyda.
Obradlać, radłem obsypywać kartofle, buraki na wiosnę.
Obredlanka, czynność obradlania.
Okryjbieda, suknia mizerna.

P.

Przydrożek, miejsce wązkie między drogą a rolą, trawą porosłe, „popaś woły na przydrożku".
Płachta, zasłona z cienkich deseczek a lekkich, napiorem zwanych, zrobiona; wstawia się w szmigi, przymocowywa szponkami, w nie to wiatr dmie.
Pochłonisty, żarłoczny, szybko jedzący.
Pożarty, wszystko z równą skwapliwością jedzący (o bydle).
Przewalisty, wiele pożerający, a bez widocznego tycia (o bydle).
Pańpuch, w słowniku *pampuch*, *pan puch* — jestto mazurskie wymawianie wyrazu, który właściwie pisać się powinien pępuch — zgrubiały od pęp (umbillicus), to też i moczenie w słowniku jest błędne, bo pępuch, pańpuch oznacza bąbel, pęcherz napełniony czemś płynnem. Mazurzy często wymawiają ę jak an, np. bandzie właściwie jak we francuskiem słowie prendre.
Przeplota, wicie lub prątki, któremi wiąże się kolki w płocie; na nich opierają się oblaki lub żerdzie.
Parówka, młoda delikatna trawa, rosnąca w jesieni na podoranem ściernisku, ulubiona przez bydło; jestto trawa od ziarna weszłego, a wykruszonego przy sprzęcie, żniwie.
Pytlówka, pourboir dawany chłopcu od korca spytlowanej mąki.
Poprzeczniak, zagon w poprzek idący do innych zagonów.
Piersi, gruba część belki spoczywająca na ścianie.
Płocha, przyrząd używany w tkactwie por. Linde Słown.
Płocharz, wyrabiający płochy.
Parzk, miejsce zaduszne i gorące „Ach jakiż tu parzk".
Podyma, oznacza kawałek drzewa znajdujący się pod rozworą, a podtrzymający dyszel ku górze; po złamaniu podymy dyszel opada; właściwie być powinno „podejma."
Podkład, w szewstwie, druga podeszew, podzylówka.
Pas, rzemień w uprzęży końskiej, idący przez grzbiet na poprzek.
Podpinka, rzemień idący pod brzuchem w poprzek w uprzęży.
Podogonica, rzemień idący od pasa do ogona w uprzęży końskiej.
Półdrabki, małe drabiny używane do wożenia słomy.
Półtorak, wóz szeroki silny.
Próg, część pługa.
Poszywka, pokrycie słomiane dachu.
Poddanek, słoma wyścielająca sąsiek.
Płoń, w słowniku błędnie; wyraz ten oznacza wartkie i głębokie części rzeki niezamarzające.
Pływak, popław w wędki; u sieci.
Prosisko, prosisko jest to miejsce, gdzie było proso zasiane (zebrane).
Perlik, w słowniku objaśnienie niewystarczające; oznacza rodzaj młota ciężkiego, z powierzchnią pociętą w zęby. Do obrabiania kamieni młyńskich używany.

Podrazka, żelazne kliniki, podbijane pod kamień młyński, celem ustawienia go zupełnie poziomo.

Płozy, dwa kawałki drewniane, na których przesuwa się kołowrot.

Przodki, płachciki wiatraczne małe.

Pośladki, płachty wiatraczne duże.

Pojazdy, dwie belki, na których ślizga się wiatrak w czasie obracania go.

Podelga, sprężyna do unoszenia z lekka bieguna t. j. kamienia młyńskiego, ruchomego.

Pacha, 1) w rolnictwie, w słowniku błędnie podano, wyraz ten bowiem oznacza nie cały sąsiek a część tylko, np. „Jedną pachą w sąsieku mam owies, drugą siano", 2) na wiatraku oznacza 4 bale grube, tworzące kwadrat wpisany w koło młyńskie, a wsparte na „ramionach".

Pitrasić, w tyglu dusić.

Paciać-ćkać, nurzać w czemś rzadkiem, np. w błocie, ciaście.

Popaćiać-ćkać, unurzać w czemś rzadkiem.

Pochrzępać, powoli, z biedą żżąć zboże sierpem.

Pocudować, do góry nogami poprzeinaczać.

Pogurbolić się, zmachrać się, stać się niegładkiem, „sukno pogurbolilo się".

Przyczynić, ugniatać ciasto; z wieczora się ciasto „zaczynia" z rana „przyczynia" i robi bochenki.

Potytłać, nurzać w czemś rzadkiem, np. w błocie.

Połachać, podrzeć odzienie.

Pochlapać, poplamić błotem, gliną rozrobioną.

Pyskować, wymyślać.

Pościechtać; poplamić odzienie tłustością.

Pszeniczanka, słoma pszenna po wymłóceniu zboża.

Prosianka, słoma prosiana po wymłóceniu zboża.

Parsak, młode a wysmukłe chojaki, dobre już na żerdzie, na krokwie

Podczas, zielenina z liści kapuścianych zewnętrznych z lebiody.

Przyrędzinek, gatunek gruntu słabszy od rędziny.

Popieatka, gatunek gleby to samo co popielica.

Ponożyć, wyostrzyć żelaza płużne.

Plon, prócz innych znaczy jeszcze kępkę zboża, zawierającą kilkanaście żdziebeł, którą kończąc żniwa, żniwiarze nie zżętemi na polu zostawiają. Z tem wiąże się zwyczaj, że dziewczyna-żniwiarka ubiera plon kwiatami, mikołajkiem, bylicą, wiąże je w pęczek, i takowy stojąc na roli zowie się plon. Po ubraniu plonu, parobczak chwyta dziewkę, przewraca ją, bierze za nogi i obwłóczy dokoła plonu, jak pługiem, co zowie się „oborać".

Plociuch, plotkarz, papla.

Przykucnąć, przysiąść na nogach.

Pasnik, zagajnik, łąka do paszenia bydła.

Podorywka, w słowniku błędnie; podorywka nie oznacza ziemi podoranej, a czynność podorywania, podobnie jak: orka, włóczka, obradlanka.

R.

Rzadki, drzewo miękkie, niezbite.
Rzepaczanka, słoma po wymłóceniu ziarna.
Rechotać, o żabach na wiosnę; „zielone żabki na drzewie rechoczą".
Rafka, rzeszoto duże druciane do oczyszczenia zboża.
Rafkować, przez rafkę przepuszczać.
Razy, na kamieniu młyńskim rowki zrobione oskardem.
Razować, z gruba obrobić ziarno żytnie na mąkę razową, t. j. wraz z otrębami.
Razówka, czynność razowania, t. j. mlenia naraz.
Rak, na wiatraku drewniana miara do regulowania odstępów między palcami młyńskiego koła.
Rozwydrzyć się, rozbisurmanić się, rozpuścić w swawoli.
Robal, duży robak.
Ranice, u wiatraka oznacza 4 promiona drewniane, podtrzymujące na walc koło.
Rędzinka, gatunek gleby zimnej, gliniastej i tęgiej.

S.

Sałka, główka kapusty, bez liści i głąba wycięta.
Sanki, dolna szczęka u źrebiąt.
Szur, niedostatecznie objaśniony wyraz. Szur oznacza muł i piasek naniesiony przez wodę bieżącą i wodą zakryty, a ztąd niebezpieczny. „Konie po kolana wpadły w szur."
Sygnarek, mały dzwonek na kościele.
Sztyber, główna belka, gruba i mocna, ustawiona pionowo, utrzymująca cały wiatrak; na niej spoczywa mocnica.
Skowyt, skowyczenie.
Sagatyska, kiecka u ludu z materyi domowej roboty.
Szponka, w słowniku *szpąga*; znaczy zatyczka drewniana by płachta nie wyleciała ze szmigi wiatracznej.
Stram, błędnie w słowniku; oznacza poprzeczne belki w saniach, siedzące na słupicach, wpuszczonych w płozy.
Słupica, słupki wpuszczone w płozy u sań, a noszące stramy.
Suńdy, wyraz, który napisałem tak jak lud wymawia, nie wiedząc, jak go właściwie pisać; oznacza drążek do noszenia wody, z wgłębieniem na plecy; ruskie koromysło.
Stolec, błędnie objaśniony w słowniku; oznacza na wiatraku nietylko słup (sztyber), a cały kozioł, podstawę, na której kręci się wiatrak.
Stawidło, osobna ciężka obręcz drewniana z odpowiednim przyrządem do wstrzymywania wiatraka.

Spodek, nieruchomy kamień młyński, po nim obraca się biegun.
Szrutarka, skrzynia gdzie spada kasza pszenna zrobiona na „szruty".
Skibić, pług nałożyć żelazo na bosą deskę u pługa.
Styrlać, styrać, zniszczyć.
Schrzępać, pożąć powoli z kłopotem.
Scudować, poprzewracać, nieporządek zrobić.
Styłłać, unurzać w błocie, w cieście.
Schlapać, polać wodą.
Swiechtać, zatłuścić.
Sprać, zbić.
Skrob, choroba u świń, sprawiająca, że się ustawicznie cochają, drapią.
Stożyć, układać w stóg.
Skołowrzak, właściwie domyślam się, że powinno być *Skorozrzak*, gatunek orzecha laskowego, wcześnie dojrzewającego.
Szaraczek, gatunek gleby, } wyrazy znalezione w artykule rolniczym
Szaroziem, „ „ } w kalendarzu Jaworskiego (Warszawa).
Szczérny, lud wymawia scérny; wyraz niejasny; trudno rozstrzygnąć, czy to poprostu przemiana wyrazu szczery; czy też ma jaki związek z wyrazem szczérek u ludu scérek, najgorszy gatunek gruntu. (Szczerkny?)
Szczérek, *scérek*, piaszczysta gleba; „prawdziwy szczérek mazowiecki".
Szczyl, epitet nadawany chłopcom robiącym pod siebie, ztąd metaforycznie i na innych przeniesiony.
Sójka, pierogi z kapustą lub burakami.
Słęb, sieć o dużych okach, w których więzną ryby, (wyraz znaleziony na Kujawach).
Skurczypałka, nędzarz, chudeusz, biedota.
Spław, kawałki pola, gdzie woda wiosenna znosi tłuste części i osadza.
Słonecznica, zjawisko atmosferyczne, słupy naokoło słońca; „Słonecznice biją, będzie deszcz".

T.

Tęcz, na wiatraku znaczy część koła, nabita gwoździami.
Terlać się, walać się skutkiem zaniedbania.
Trzuszcz, rodzaj bylicy rosnącej na miedzach.

U.

Ucho, u chomąta, przez które lejce przechodzą
Uskibić, założyć żelaza orne na pług bosy.
Ustalić, żelaza płużne nadać stalą.
Upitrasić, mizernie udusić w tygielku.
Uświnić, poplamić zupełnie.
Utyrlać, unurzać w czemś płynnem, w maśle np. kartofle.
Utytlać, unurzać w czemś rzadkiem np. w błocie.
Ujawić, uderzyć („ujawić psa kamieniem").

Ukucnąć, przysiąść w kucki.
Ugwazdzić-zdać, niezdarnie co zrobić, skleić.

W.

Wyskrobek, bochenek upieczony z wyskrobanego ciasta z dzieży.
Wąs, 1) w wierzei, u bramy, wąsami zowią się poprzeczne kawałki równoległe do poręczy, a zahaczające się o deski nawzajem. 2) wąsami zowią się części paprzycy zakute w kamień.
Wypora, podpora nachylona do ziemi, podpierająca ścianę.
Wąsąg, rodzaj wasągu zwyczajnego, lecz ze sieci do łowienia ryb.
Wiązanie, wicie spajające szczeble w bronie.
Wykrętak, snopek używany do poszywania dachów.
Walnica, belka, na której spoczywa i obraca się wał wiatraczny.
Wycieracz, mały przyrząd do wycierania młyńskiego kamienia.
Wrzeciono, walec mały żelazny obracany przez kamień młyński.
Wypierzyć, wyjąć płachty ze szmigi.
Wymoskrzyć, wyprosić usilnie, wymolestować.
Wybebeszyć, wypatroszyć, wyjąć trzewia, bebechy.
Wymyślać, łajać, złorzeczyć.
Wtrynić, wsadzić gdzieś, wściubić.
W kucki, lub *w kuczki*, adverbium siedzący.
Wylec-gnąć, wyjść hurmem, np. ludność ze wsi wyległa.
Wychapać, wyrwać, schwycić.
Wołoduch, epitet obżartuch.
Wykiścić, o owsie i prosie; w znaczeniu wykłosić o życie.
Wdérdy, *w dyrdy*, czwałem, szybko.

Z.

Zapolnica, błędnie w słowniku; jestto 1) przegroda na zboże, sąsiek; 2) płot oddzielający sąsiek od klepiska.
Ząb, u brony.
Zacies, kawałek drewna przeznaczonego na coś z gruba dopiero obrobiony; zacies na toporzysko.
Zdziadzieć, zestarzeć się.
Zapaćkać, zamazać.
Zabródzić, biednym uczynić.
Zaborciuchać, ubrudzić.
Zaświechtać, tłuszczem powalać.
Załoga, pewna ilość rzepaku (ziarna) z której wybija się olej.
Złożyć się, o zbożu położyć się skutkiem wybujania.
Zachlapać, zalać chlapiąc wodą.
Zgoniny, błędnie w słowniku; znaczy kawałki słomy, ości, kłosów, pozostające przy wianiu na ziarnie, a nie odlatujące razem z plewami dalej.
Zaswędrzyć, swędry tj. plamy porobić.

Zipać, błędnie w słowniku; słowo to nie znaczy ziewać, a owszem zaledwie, ledwie dyszeć.

Zażywać, nietylko rozpoczynać żniwa, lecz wyprzedzać żniwiarza przed sobą żnącego.

Zuber, w wyrażeniu przysłówkowem „na zuber" mleć żyto.

Zubrować, błędnie w słowniku; nie znaczy pytlować, a pierwszy raz z gruba mleć.

Źdźbil, od źdźbło, kawał ostrej łodygi lub badyla uciętego i skrytego w trawie ostrzem do góry.

Zubrówka, czynność zubrowania.

Żelaza, ostrze u pługa.

Żytnianka, słoma żytnia po omłóceniu.

Żytniówka, wódka pędzona z żyta.

Życzka, tasiemka czerwona, kraśna, zawiązywana na szyi u kobiet i u baranków.

Wołania na domowe zwierzęta.

Wabiąco	Rzeczowniki powstałe stąd	Odganiająco
Gołębie, dyś-dyś	dyśka, dysiuchna	à-dyś, à-dyś.
Kury, cip-cip-cip	cipka, cipulka	à-ssio, à-ssio.
dziu-dziu-dziu	cipuchna	
Gęsi, pilu-pilu	pilusia, -chna	à-hula, à-hula.
Psy, psi-psi (na młode)	psina, -nka	à-cucu, à-cucu.
natutu- natuna		à-pójdziesz.
Koty, kyci-kyci-kycici		à-psik, à-kota.
Owce, baż-baż-baż-baziu	baśka, baziuchna	à-baż
Kozy, koziu-koziu		à-koziu
Świnie, maciu-maciucie		(na młode) à-ksyk, à-ksyk
mali-mali-mali		(na stare) à-ciu.
Kaczki, taś-taś-taś	taśka, -siuchna	à-taś.
Bydło, jałoś-jałoś (na jałoszki) } byciu-byciu (na byczki) }		à-cielę.
Konie, ce-ce-cieś cieś	ceśka	à-ce.

kierując wołmi w prawo — kse
„ „ w lewo — eć (od-se ed-se = eć)
hamując je — byś, byś
popędzając — he-he
kierując końmi w prawo — ksobie
„ „ w lewo — odsiebie, odsię; ahet, ahojt
powstrzymując konie — tprrruu
poganiając — wio, hetta.

Słowa naśladownicze.

Bęc(nąć), brzdęk(nąć), buj(ać), buch(nąć), cap(nąć), ciach(ać), cyk(ać), chrop(nąć), chlap(ać), chap(ać), chrzęp(ać), chlast(ać), chrap (nąć), drap(ać), dzbęk(nąć), dziurg(iem), fik(nąć), hop(nąć), kiw(ać), łup(nąć), łap(ać), myk(nąć), mach(ać), prztyk(ać), śkik(ać), skrzyp(nąć), stuk(nąć), traf(ić), trztyk(ać, wyrzucać szybko coś rzadkiego np. ślinę).

SPIS WYRAZÓW

ZEBRANYCH WE WSI ŻARNÓWCE NAD SKAWĄ

PRZEZ

JANA BIELĘ.

A.

advukat, adwokat.
agzorta, mowa, którą ma ksiądz nad grobem umarłego.
amerykajski, amerykański.
armuńijá, harmonija, instrument muzyczny.
as, aż.

B.

balijá, naczynie zrobione z dąg; jest dwojaka: 1) na trzech nogach z krótkich dąg służy do prania, 2) bez nóg z długich dąg do kąpania.
baltafijá, baldachim.
bantovać, bantuje, bantováw: zachowywać się niespokojnie, o pijaku, który wiele hałasuje, nikomu spokoju nie daje.
batlina v. batwa, szczypa do oświetlania mieszkania.
bazyć śe, bazy mu śe cegośik, bazywo mu śe: zachciéwa się komuś czegoś.
bebeh, przezwisko, o człowieku, który ma wielki brzuch.
bejoro v. bewo, głęboki dół w rzéce przy brzegu.
bekalář, g. s. bekalářa: przezwisko człowieka płaczliwego usposobienia.
bretnál, g. s. bretnála: wielki gwóźdź.

břežimka, p. przeżimka.
burtać, burtá, burtáw coś: burzyć np. dom stary.

C.

calizna, ściernisko owsiane.
capy, śliwki zepsute bez pestek; w gw. zeb. parchy, ogórki.
cebřyk, naczynie, w którem się daje jeść krowom lub trzyma się wodę.
cedńeco, rozmajte rzeczy.
celinder, cylinder (kapelusz).
cetyna v. cetąna, w gw. zeb. cecyna: szpilki z drzew leśnych opadłe na ziemię.
cev́eć, cev́eje, scewáw, vycewáw: schnąć, o człowieku, który z choroby chudnie, schnie.
cwov́ekóvy, ludzki np. cwov́ekove zyće: ludzkie życie.
cupel v. cypel, szczyt góry.

Ć.

ćapać, *śćapać*, ćape, śćapáw: zbijać, strącać owoc z drzewa kamieniem lub kijem.
ćerći, djabli, ki tam ćerći? = co tam za djabli?
ćerṕáwek, człowiek usposobienia smutnego.
ćeślica, siekiera o szérokiem ostrzu; używają jej ćeślov́e do obciosywania drzewa budulcowego.
ćiskać, ćiská, ćisnąć, ćiskáw, ćisnąw: rzućić, rzucać.
ćmota, ciemność; robi śe ćmota, robi się ciemno.

D.

dyscyć, dyscy, zadyscywo śe: pada dészcz.
doṕeř, dopiero.
dostane, zostanę..
dośić, dosyć.
drel, kawałek drutu do przepychania fajki zawieszony u gaćkorka.
dudwavá jewka, dziurawa, wypruchniała jodła.
duśić, duśi go, duśiwo go: o mocnym kaszlu.
dvojaki, podwójny.
dvuražny, p. kuraźny.
v dyrdáka lećeć, biéc szybko.

Dź.

dźeheć, dziegieć.
dźefcąna, dziewczyna.
dźubas, dziub.

F.

fawesny, chory, má fawesno nogę: chory na nogę.
ferecyna, paproć.

fošty, deski.
fsa, wesz.
fšajski, wiejski.

G.

gacoper, nietopiérz.
gaćkorek, woreczek na tytuń z macherzyny.
gajdany, kajdany.
gas, g. s. gasu, nafta.
gatonek (gattung) gatunek.
gazda, gospodarz.
gdova, wdowa.
gdovec, wdowiec.
gelátka, dzieżeczka na masło kwartowa lub dwukwartowa.
gizdák, *gizdavy*, 1) niechluja, 2) ochlapany błotem.
goňac, p. ścigac.
gorąc okropny, wielkie gorąco.
gwadek, władek.
gwovácyna, strzyżne ziele.
gróbář, g. s. grobařa, gróbarz.
grajcár, g. s. grajcara, krajcar.
gródzá, ogrodzenie pola przed bydłem, aby nie robiło szkody; rodzaj płotu.
grapa, góra przykra.
groňik, szczyt góry.
gruba, piwnica.
gvarny, o człowieku, który lubi ż każdym mówić, rozmowny.

Ǫ.

gǫsc, gǫsce, laski (wäldchen).

H.

habryka, tytuń.
hawun, ałun.
hám v. pes, narzędzie do hamowania wozów.
hájny, ładny.
haňok, tam, wskazując.
harbata, herbata.
harceć harcy mu f peršah, harcáw; on ćęsko harcy, o ludziach którzy chorują na piersi i przy oddychaniu wydają ze siebie chrapliwy głos, także o ludziach zdrowych, jeżeli podczas spania wydają ze siebie jednostajny chrapliwy głos.
harny: 1) dumny, 2) obrażliwy.
hárkać, pluć flegmą.
hárki, (pl. tant.), flegma wypluta.
hećura, przezwisko, o człowieku leniwym.

herep, harap.
herest, g. s. herestu: arest.
hlapnąć, uderzyć.
homst, djabeł; homstaś ty zjád = zjadłeś ty djabła (przekleństwo).
homąt, homąto.
hrapeć, hrapi, hrapáw: podczas spania wydawać ze siebie ustawicznie jednostajny głos.
hypka, szkoda, zrobić hypke, wyrządzić szkodę.
hytko, prędko.

J.

jambona, ambona.
jarká, ovca, niekotna owca przeszłoroczna.
jondřny, wesoły.
jimentář, g. s. jimentářa, inwentarz.
jiskać, kogo l. śebe, pchły, wszy i gnidy zabijać.
juřyk, jerzyk (ptak), (cypselus).
just, już.

K.

kady, gdzie.
kádź, wielka beczka na kapustę.
kahla, kacheln.
kajdźoh, przezwisko, o człowieku, który ma duży brzuch.
kajtán, kaftan.
kany, gdzie.
kamzelka, kamizelka.
kanow, armata.
kapinogi, (pl. tant.), polna róża, (rosa canina).
karpytki, skarpetki.
kara, g. s. kary, koła u wozu przednie lub tylne.
kázańica, ambona.
kąjdek, kąjdycek, trochę; po kąjdycku, po trochu.
konscek, trochę.
kielusek, kieliszek.
kiewzać, ślizgać śę po lodzie, o koniu.
kiernel, kelner.
kfardy, twardy.
kfaśńicárka, szczaw (rumex).
klesce, (pl. tant.) obcęgi.
klamrovać, réklamować (wyraz prawniczy).
klajńikanty, drobne rzeczy.
klepisko, podłoga gliniana w domu lub w stodole.
klińec, p. uhnál.

knáp, g. s. knápa, tkacz.
kohut, kogut.
kolera, cholera.
konfederák, g. s. konfederáka, konfederat.
kořifáw, g. s. kořifawa, konował.
konklus, koklusz.
konnata i komnata, komora.
kontrak pl. nom. kontraki, kontrakt.
kopyca, członek wstydliwy u samic zwierzęcych.
kożompka, poziomka (fragaria vesca).
krominàw, g. s. krominàwa, kryminał.
kruheń, roślina.
kruzać, krązać.
krużlicek, okrągłe naczynie toczone, służy do przechowywania masła.
kryjda, kréda.
krypec v. *kyrpec*, chodak góralski.
křcelńica, chrzcielnica.
křykopa, przekopa.
křypota, kaszel.
křyw, winien.
kubek, p. kielusek.
kućapka, niewieści członek wstydliwy
kurażny, 1) lubiący taniec, 2) o dziewczynie, która lubi chłopców.
kur, kogut.
kuraś, chęć, apetyt; nie ma kuraśu napić śe, nie ma ochoty napić się.
kurdupeć, mały człowiek.
kurvanek, kurdybanek (glechoma hederacea).
kuvikać: 1) wydawać głos kuvik właściwy sowom, o sowie; 2) o ludziach, pobiedować, doznać biedy przez jakiś czas.

L.

lendák, g. s. lendáka: mała osełka, służy do ostrzenia kosy.
lepśi, lepiej.
lodovec, gwóźdź w wielką czapką do przybijania podków koniom w zimie, aby się nie ślizgały po lodzie.
lan, len (Linum usitatissimum).
luto, lito, żal.
lużná kobiéta, nie ciężarna.

W(Ł).

wadek, *waduś*, władek, właduś.
wápeli? prędkoli?
wyceć, nic nie robić.

M.

maććř, matka.
mah, gmach.
maronna, maryna, imię własne zgrubiałe do Maryjanna (z Maryja-Anna).
matereus, notariusz.
mlac, mlecz (euphorbia).
mocydwo v. mocydlisko, mały stawek przy domu, gdzie się len moczy.
mrażnica, mazgajowaty, przezwisko.
mrek, mały chłopak, przezwisko.
mrovec, mrówka (wielka i mała), formica.
muŭaka, mokra łąka.
murcoń, powalany.
mytel, motyl.

M'.

ḿarka, naczynie do mierzenia zboża.
miętośić śe, coire.

N.

nadajać śe, nadaje śe: 1) pysznić się czemś, 2) grymasić.
naski, nasz; jacy naski lud byw f kalvaryji.
nastajać, zbliżać się; ŭobád nastaje, zbliża się.
ńeckorona, Lanckorona.
ńedośṕáw, leniwy.
ńehać, nie ruszać czego, zostawić w spokoju.
ńeháj vozu, nie ruszaj wozu.
ńiṕeć, ńipi: o człowieku, który siedzi nic nie robiąc, próżnując.
ńitovać, womitować.

O.

ŭobeśće, pewna ilość domów zbudowanych na gruncie, który niegdyś należał do jednego gospodarza, a później rozdrobnił się na małe gospodarstwa, ŭobeśće zawsze nazywa się od pierwotnego gospodarza na całym gruncie. Np. ŭobeśće, na którem mieszkają dwie rodziny i mają dwa osobne gospodarstwa, Stopowie i Wośni, nazywa się „Głodówką" od pierwszego gospodarza zwanego Głodem, a posiadającego niegdyś wszystkie te grunta, jako jedno gospodarstwo, na których teraz są dwa gospodarstwa. Cała wieś składa się z ŭobeść, zwanych inaczej „z a r o b k a ḿ i".
ŭobonckać śe, dobrze sobie pojeść.
ŭoćepka, 1) wiązka słomy, 2) wiązka gruszek, wiśni, trześni, śliwek, w ogóle owoców.

ŭokrávać zémńáki, wykrawać ze ziemniaków pojedyńcze oczka do sadzenia.
ŭoktusa, prześcieradło z grubego płótna.
ŭopasek, szeroki pas skórzany, nosi się w nim pieniądze.
ŭopáleńec, opalony od słońca.
ŭoptryt, abtritt.
ŭośom, ośm.
ŭośńik, narzędzie do strugania gontów.
ŭotyba, votiva.
ŭozdyscyć śe, ŭozdyscywo śe: jeżeli dłuższy czas przez kilka dni deszcz pada ustawicznie.

P.

pagac, pajac.
pahowek, parobek.
pazdravy, żarłoczny.
pasterná krova: krowa, która wszystko jé.
pápes, papież, g. s. pápéza.
pąk'em, ćihem, cicho.
ponsyja, pensyja.
pconóg, pszczonog.
pcowa, pszczoła.
pha, pchła.
kuřá *pizda*, chrosta na ręce lub na jakiejkolwiek części ciała ludzkiego, która nigdy nie ginie.
pleván g. s. plevána, pleban.
plevańijá, plebanija.
podbelina, podbiał.
podeźryvovać, podejrzywać.
podwy, brzydki.
podrózny, podróżny.
pokróś cego: z powodu czego.
poletyka, polityka.
powogo, o górze, której boki są lekko pochylone, nie spadziste.
pokond, dopóki.
porusovać, poruszać.
pořomny, porządny.
pośacka, posadzka.
posfa, wsypka na pierzynę.
postřáw, darcie w jakiej części ciała ludzkiego.
pośmehovisko, pośmiewisko.
potyrpać, 1) pobić kogo, 2) poruszać co.
povazovać, poważać.
pożartovać, pożartować.
pókil, dopóki.
pówmistř, burmistrz.

praga, potrzeba; praga mi tego bywo? potrzeba mi tego było?
precki, daleko.
premaryjá, primaria, pierwsza msza św. w niedzielę.
premicyjá: 1) pierwsza msza, którą świeżo wyświęcony ksiądz odprawia w swojej parafii, 2) uczta, którą wydaje przy tej sposobności swoim znajomym i krewnym.
procasyjá (processio) procesyja.
promny, przedni, wyborny.
po próznu śedżeć: siedzieć próżnując.
próżńacyć, próżnować.
po próżnicy, nadaremnie.
přebacovać, verb. freqn. do přebácyć, darować.
předsobek, kawałek materyi wprawiony (wstawiony) z przodu do spodnicy w miejscu, gdzie jest zapaska dla oszczędzenia na materyi, z której jest spodnica. Zwykle předsobek bywa z grubego płótna.
přeskocná, to samo, co přeżimka.
přetacek, rzeszutko.
přezva, przezwisko.
přeżimka, kobieta, która miała nieślubne dziecko.
přycupkovać, uderzać nogami o ziemię, tupać.
puścizna, kępa drzew w uprawnem polu.
pytać na wesele, prosić na wesele.

R.

rąbanica, g. z. rąbalńica; siekiéra mająca podłużne ostrze, służy do rąbania drzewa.
rąm, rum.
refernát, g. s. refernáta, reformat.
ruby, gruby.
rynecka, naczynie gliniane z rączką, służy do topienia omasty; jeżeli ma nogi, to się nazywa kożówkem.

Ř.

řygać, womitować.

S.

saleć, *sale*, szaleć, szaleje.
scypac g. s. scypaca, nazwa człowieka, który lubi innych szczypać.
sfák, g. s. sfáka, mąż siostry.
sfaryć śe, kłócić się.
skawa, kamień.
skále, kupa kamieni.
skoblica, narzędzie do wystrugiwania wnętrza naczyń; jest to nóż zwinięty w kółko z trzonkiem prostopadłym do krawędzi.

skidać śe, spaść, o śniegu.
skřętny, zrzędny.
skřyzál v. skryzala, kamień gładki a cienki.
skřyzáwka, to samo, co
skrzyzál, tylko mniejszych rozmiarów.
swuhańica, konfesyjonał.
smárdz, rodzaj grzyba jadalnego.
smaty, bielizna.
smętyř, cmentarz.
smotřyć, zbierać.
sŭova, sowa.
spańić śe, zrobić się panem, jeżeli syn chłopa zostawszy jakimś urzędnikiem, wstydzi się potem ludu.
spokróś tego, z powodu tego.
spřycny, kłótliwy.
stog, bróg.
stok, źródło.
stolicka, ławka.
strąna, stryjna.
strug, narzędzie do fugowania gątów.
suć, lać; nasujze mleka na miske.
sum, wicher.
surgut, surdut.
syr, sér.
sytko, wszystko.

Ś.

śćigac, człowiek, który lubi gonić za kobietami.
do *śela*, dotychczas.
śfarny, ładny.
śf'ontek, święto.
ślága, myto.
śleb'edny, *śleb'edńe*, łatwy, łatwo.
śluzem, na poprzec.
śnat, śnieć.
śtarhelka, pl. *śtarhelki* vel *śtrahecle*, zapałka.
śtander, chorągiew (sztandar).
śtelmah, kołodziej.
śtráf, g. s. śtráfu, kara pieniężna; podać kogo na śtraf, zaskarżyć kogoś, żeby dostał karę pieniężną.
śf'etnica, izba.

T.

takośeńko, tak samo.
tamtorocny, przeszłoroczny.
taraśić, dużo niepotrzebnie mówić.

targac, ten co zęby rwie (cyrulik).
tácko, okrągła deszczułka z dziurkami, umieszczona na jednem końcu toporki.
tkac, to samo co knáp.
toporka, laska do maślniczki.
toporek p. cieślica.
tragář, g. s. tragářa, belka na której spoczywa powała.
tronek, trunek.
trefonkiem, przypadkiem.
trubovać śe, martwić się.
trugwa v. *trumna*, trumna.
truparńa, kostnica.
truhewka, okrągły kamień do tłuczenia soli.
trypki tárńove v. tarki, owoc dzikiej śliwy.
trypki jawofcove, owoc jałowca.
twóka (*tłóka*) gromada ludzi przy żniwie z muzyką.
typolić, źle robić; typoluw né soluw.

U.

uboc, miejsce na pochyłości góry, gdzie wycięto las; na ubocy paśe śe bydwo.
uherski, węgierski.
uhnál, g. s. uhnala, gwóźdź do przybijania podków koniom, hufnagel.
ulica, droga w polu, którą się bydło na pastwisko żenie.
ukontentovać kogo, ugościć kogo.
unacyć, unacy, unacyw; o człowieku, którego widzimy, że coś robi, ale nie wiemy, co robi; cós un tam tak unacy?
untář, g. s. untařa, ołtarz.

V.

vadźić -e, kłócić się.
valny, o człowieku który dobrze wygląda.
vangelijá i *vanvelijá*, (evangelio).
ŷater, wiatr.
vereda, brzydki człowiek, przezwisko.
verh, wierzch.
vikaryjka, mieszkanie księdza wikarego.
vitka, sprzączka.
vońać, pachnąć.
z *vóliś tego*, z powodu tego.
vresceć, wrzeszczeć, głośno płakać o małych dzieciach.
vydajać śe, wydawać się.
vyfcasonek, wypoczynek po pracy.
vykopyrtnąć, przewrócić.
vyḿitovać, womitować.

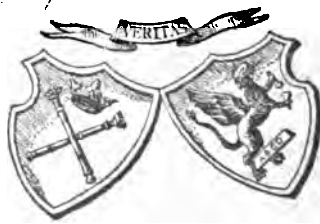
Z.

zaobejść śe, obejść się.
zabe ŭoko, niezapominajka.
zabyć, pozostać gdzie odłączywszy się od towarzystwa.
zágwówek, pl. nom. zagwófki, poduszka.
zakop, kamień graniczny w miedzy.
zákrystyjá, zakrystyja.
zumárfiwo go, omdlał.
zapamętovać, zapominać; ńe zapamętuj, nie zapominaj.
zápaśńica, zapaska, fartuch.
zapsoćić śe, zapsoćuwo śe; jeżeli po pogodzie pada deszcz przez dłuższy czas.
zarobek, fo samo, co ŭobeśće.
záuale, lekkie pochylenie gruntu.
pod *zápać*, pod zapać.
zepřańutki, demn. do zeprzany.
zegnojić śe, spocić się, zezgnojuw śe, spocił się.
zdatny, ładny, dobry, kształtny, np. kieby vąsy zdatne rosły, tobych jih ńe goluw.
zmurcać śe czemś, powalać się czemś.
zmyśny, roztropny, rozumny.
do *znaku* coś zrobić, zrobić coś zupełnie całkiem; kohám će dżefcyno ale ńe do znaku (niezupełnie).
znovuś, znów.
zverćadwo, lustro.
zválać śe lub kogo, povalać.

Ż.

żander, żandarm.
żartovać, żartować.
żelazwo, żelazo.
żradwo, lustro.

VERITAS

3 2044 050 505 676